LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 1 ԱՊՐԻԼ 1928
1er AVRIL 1928

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 611 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՐԹԱՔ ԲԱՐՈՎ...

Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթէն կ'իմանանք թէ՝ ռամկավարները «Փարիզի ակումբը այս տարի չէ ընդունած Ռուսական Միութեան կազմակերպած յառաջիկայ ապրիլեան հանդէսին մասնակցելու հրաւէրը»։

Պատճա՞ռ։— «Սելանիկի դատարանը հաստատեց թէ մեր ողբացեալ ընկեր Պետրոս Ադամեան սպաննուած է դաշնակցական կազմակերպութեան թելադրութեամբ, դաշնակցական Արշակ Ենովքեանի ձեռքով»։

Եւ յետոյ, «նկատելով որ Հ. Յ. Դաշնակցութեան բոլոր օրկանները ոչ միայն չդատապարտեցին գործուած քստմնելի ոճիրը, այլ ջանացին թեթեւցնել ոճրագործ Ենովքեանի եղբայրասպանութիւնը, Փարիզի Ռ. Ա. Ակումբը անհնար համարած է իբր բանախօս ունկնդրել ընկեր մը որ միեւնոյն բեմին վրայ խօսք առնէ մեր ընկերոջ արիւնով ներկուած կազմակերպութեան մը ներկայացուցիչին հետ քով քովի»։

Եւ որոշեր են առանձին տօնել Ապրիլ 11/24ը։

Երթաք բարո՛վ, դպիրներ եւ փարիսեցիներ։

Կոտրած սափոր մըն ալ ձեր ետեւէն։

Դուք որ, մէկ միլիոն զոհերու յիշատակն անգամ սակարկութեան կը դնէք, խմբակցական-կուսակցական գարշելի հաշիւներ կարգադրելու համար։

Մեռելները պէտք չունին դեղնած տերեւներու խշրտուքին։

×

«Յառաջ»ի ընթերցողները պէտք է յիշեն որ, այս սպանութեան պատմութիւնը հրատարակած ենք իբրեւ լուր, ինչպէս որ եւ է դէպք։

Յունահայ թերթերն ալ (դաշնակցական), իրենց կարգին, մէկ աւելի շատ զբաղած են այս դէպքով, իբրեւ տեղական խնդիր, չեն մոռցած ցաւով արձանագրել զայն։ Տակաւին անցեալ օր, Աթէնքի «Նոր Օր»ը խմբագրականի մը մէջ, զոհը կ'որակէր «ողբացեալ Պետրոս Ադամեան»։

Մենք հետաքրքրուած եւ ստուգած ենք որ, այս սպանութիւնը հետեւանք է ոչ թէ ո՛ր եւ է որոշման կամ կանխամտածութեան, այլ ողբալի թիւրիմացութեան մը։ Պարզ ոճիր-արկած։

Երկրորդ, բանտարկեալ Արշակ Ենովքեանը ո՛ր եւ է մասնակցութիւն չէ ունեցած այդ սպանութեան մէջ։

Անցեալ տարի, ընկեր Յ. Ամատունի որ այդ միջոցին Յունաստան կը գտնուէր, հաղորդելով այս «ցաւալի եւ խորհրդաւոր սպանութիւնը», եւ մերկացնելով երկու սուտ վկաներու բերանը դրուած պատմութիւն մը, կը գրէր.

— «Զարմանք թող չպատճառէ ընթերցողին, երբ յայտնեմ թէ՝ այդ օրը (սպանութեան օրը *Խմբ.*), իմ հասնելուս երկրորդ օրը, կիրակի, ամբողջ կէսօրէն յետոյ մինչեւ գիշերուան ժամը 10, յիշեալ Արշակ Ենովքեանը ինծի հետ նստած էր Խարիլաոս արուարձանը եւ մէկ րոպէ ինծմէ բաժնուած չէ»։ (*Յառաջ* 4 Յունուար 1927)։

Մինչ սուտ վկաները (երկու վարձկան կիներ) յայտներ էին թէ «Արշակ Ենովքեանը տեսած են Վարտար Թաղին մէջ, կէսօրէն յետոյ ժամը 4.30ին, ուրիշ մէկու մը հետ որ կը քաշքշէր սպանիչը» եւլն.։

Ու վերջապէս, Սելանիկի «Հորիզոն»ի խմբագիրը, որ անշուշտ աւելի իրազեկ է, Մարտ 2ին, «Արեւ»ի ուղղուած բաց նամակով մը, վճռապէս կը յայտարարէր թէ բացարձակօրէն սխալ է ռամկավար թերթերու հրատարակած վճռագիրը, մանաւանդ դատարանին բերանը դրուած սա գլխագիր խօսքը. «Դաշնակցական Արշակ Ենովքեան, իբր մեղսակից (կամ գործակից) ԻՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ԿՈՂՄԷ ՍՊԱՆՆԵԼ ՏՐՈՒԱԾ» եւլն։

Մենք աչքի առջեւ չունինք վճռագրին բնագիրը։ Տեղացիներուն կը մնայ մէջտեղ հանել եւ հրատարակել, միանգամ ընդ միշտ խայտառակելու համար կեղծարարները։

Բայց, պահ մը ենթադրելով իսկ որ ճիշդ ըլլայ ռամկավար թղթակցին հաղորդած պատճէնը, ի՞նչ կը հետեւի։

Երբէ՞ն ի վեր է որ դատարանի մը վճիռը, ո՛ր եւ է երկրի մէջ, բացարձակապէս կը համապատասխանէ բուն իրականութեան, չըսենք արդարութեան։ Քի՞չ են դատավարական սխալով կախաղան հանուած զոհեր։ Պակա՞ս են զարհուրելի վրիպումներ, որոնք տարիներ յետոյ ճշդուած են։ Ի՞նչ էր Տրէյֆիւսի դատը, եւ նման հարիւրաւորներ։

Ո՛վ որ ալ ըլլայ սպանիչը, արդարացում չունի։ Մեր համոզումով, այսօրուան կալանաւորը չէ ան։ Իսկ Դաշնակցութիւնը չստանձներ ո՛ր եւ է պատասխանատուութիւն, այս աւերուտ գործին մէջ։

Դաշնակցութիւնը ունի մեղքեր։ Ունի նաեւ անոնց գիտակցութիւնը։ Եւ ջանադիր է զանոնք ուղղելու։

Բայց, ուշադրութի՛ւն։ Երկու վաշխառու, երեք անբարոյական գրոց-բրոց, եւ չորս ու կէս ծթռած տիրացու չեն որ ամբաստանեալի աթոռին վրայ պիտի նստեցնեն զայն։

Արթնցէք, հէ՛յ թշուառականներ։ Համրանք չունին ձեր քուլթիւններն ու աղտոտ գործերը։

Ձեր գոյութիւնն իսկ թարախ մըն է ներկայ իրականութեան մէջ։

Միայն Յունաստանի մասին խօսելով, Աթէնքի «Նոր Օր»ը, իր Մարտ 18ի խմբագրականին մէջ, ութ տեսակ ամբաստանութիւն նետած էր ձեր երեսին։

Պատասխանեցէ՛ք, եթէ քաջութիւն ունիք։

Պատասխանեցէ՛ք, եւ յետոյ հրապարակ իջէք, ուրիշները դատելու համար։

Սրտով և մտքով լխկած, բարոյական ֆրանկախտի գոյնզգոյն պալարներով ուռած, դո՞ւք էք որ ասպարէզ կը կարդաք ամբողջ սերունդի մը, այն ալ հասարակ ոճիր-արկածի մը առիթով։

Ո՞ւր է ձեր «բարի վարուց», աւելի ճիշդ՝ ձեր բժշկական վկայագիրը։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՏՆՏԵՍԱԿԱՆ ՏԱԳՆԱՊԸ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

«Հորիզոն», 4 Մարտ (Սելանիկ).

—«Տնտեսական տագնապին մէկ ուրիշ շարժառիթն ալ, ծխախոտի հրապարակին կայունութիւնն է։ Եւ ասիկա, մասնաւորապէս զգալի է Թրակիոյ եւ արեւելեան Մակեդոնիոյ մէջ։ Երկրագործը, իր ունեցած դրամը ամբողջ տարուան ընթացքին ծխախոտի մշակութեան յատկացնելէ վերջ, այսօր, արտադրուած ապրանքի հակերը կապած, կը սպասէ գնորդի։ Այս տարի, գնումները քիչ մը ուշացան։ Հազիւ մէկ—երկու շրջանի մէջ փոքրիկ գնումներ եղան, ծխախոտի յունական ընկերութիւններու կողմէ։ Օտար ընկերութիւնները եւ մասնաւորապէս Ամերիկեանները, վերապահ են ու չեն շարժիր տակաւին, իրենց յատուկ հաշիւներէն առաջնորդուած։ Եւ պէտք է խորհիլ որ, ծխախոտի հրապարակը անոնց ձեռքն է։

Ծխախոտի հրապարակին կայունութիւնը, միւս կողմէն, գործազրկութիւն կը ստեղծէ նաև բանուորական շարքերու մէջ։ Որովհետեւ արհեստանոցները փակ կը մնան, բանուելիք ապրանք չգտնուելուն պատճառով։ Ամբողջ ձմեռուան ընթացքին, տասնեակ հազարաւոր ձեռքեր անգործութեան էին մատնուած։ Այսօր ալ, աւելի բախտաւոր չէ ծխախոտի բանուորներուն վիճակը, թէեւ մաս մը անոնցմէ, հոս-հոն վերաբացուած արհեստանոցներու մէջ սկսած են աշխատիլ։ Բայց անդին, տակաւին անգործ կը թափառի ամբողջ բանակ մը, որ կը սպասէ բոլոր գործատեղիներու վերաբացումին։»

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՃԱՄԲՈՒ ԾԱԽՔԸ

ԺԳ. Ցանկ

	Ֆր.
Եօթնեակ	15
Ոմն Հ.	5
Պելժուհի մը Պրիւսէլէն	100
Պելժ մը »	35
Ոմն »	100
Ընթերցող մը	10
Գումար	265
ԺԲ. ցանկին գումարը	4115
Ընդհ. գումար	4380

Մեզի կը հաղորդեն թէ բարեգործականն ալ իր կողմէ 1500 ֆր. յատկացուցած է, հայ արիներու պէտքերուն համար։

*** Արիները ճամբայ կ'ելլեն Չորեքշաբթի, 4 Ապրիլ, Սէն-Լազարի կայարանէն, իրիկուան 8.30ի շոգեկառքով։

Անոնք որ հանգանակութեան ձեռնարկած են բարեկամական շրջանակի մէջ, պէտք է փութան օր առաջ ղրկել արդիւնքը։

ՕԴԱՆԱՒԱՅԻՆ ՆՈՐ ՅԱՂԹԱՆԱԿՆԵՐ

Երկու ամերիկացի օդանաւորդներ Էտտի Սթինսըն եւ Ճորճ Հէյլտմէն օդին մէջ մնացին 53 ժամ, 26 վայրկեան եւ 41 երկվայրկեան։ Այսպէսով յաջողեցան կոտրել աշխարհի տեւողութեան մրցանիշը՝ 1 ժամ, 14' եւ 10"ով՝ առաջնութիւնը խլելով Գերմաններ Ռիսթիցի եւ Լոոզէի ձեռքէն։ Ճորճ Հէյլտմէն ճամբու ընկերն է Ռութ Էլտըրի։

Վենետիկի մէջ ալ իտալացի օդանաւորդ Պէոնարտի Վենետիկ-Լիտօ գիծին վրայ, կոտրեց աշխարհի արագութեան մրցանիշը՝ ժամական 512 քիլոմէթր 776 ճամբայ կտրելով։ Նախկին մրցանիշն ալ իրեն կը պատկանէր՝ 479 քիլ. 776ով։

Ֆօթօ՝ ԱՐԱՔՍ

ԽՄԲԱՆԿԱՐԸ ԱՅՆ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՈՐ ԼՈՆՏՈՆ ԿԵՐԹԱՆ ԴՇ. ՕՐ

ԱՌ ԱԼՊԻՈՆ

Հայ Արիներու ճամբորդութեան առթիւ

Ճողփա՛, օ՛ Մանշ, վ.ահագն Հայոց
ծով մտաւ:

Պատանիներն ճամբայ ելան լոյսին հետ,

Մինչ շաղին տակ կը սարսռա՛ր
միմն անոնց:

Երկնէ՛ր երկին..., բոլընկե՛ր էր
ծովն, հնո՛ց:

Հեռո՛ւն, կղզին, ջահի նման վէտ
ի վէտ:

Թե՛ւ առ, Ալպիոն, առաջնորդէ՛
զանոնք բոյնդ:

Ու եղէգներն առաջ տնկած, քուրմի՛ պէս,

Անոնք անցան երկնող ծովէն ծիրանի:

Ընդ եղեգան փող ծուխ կ'ելլէր
սեւագէս,

Ձի չէ՞ անոնց ցեղն այժմ ծխուն
մոխրի:

Հայոց մանկունք ցամաք ելան:
Ովսաննա՛:

Սակայն ի՞նչ փոյթ, աղաղակները վարձու,

Ի՞նչ փոյթ, տըղա՛ք, ծափերն օտար երկրի,

Թող ցեղը ձեր սիրտին խորէն
բերկըրի՛,

Զի ի բոցոյն Վահա՛գն է ողջ,
Այէլո՛ւ:

Գիտե՞ս, Ալպիոն, պատմութիւնն
այս լաճերուն:

Հրդեհներուն, արիւններուն ընդմէջէն,

Անոնք սլացան եղէգի պէս ադածրի,

Ու թարթեցին աչքերն իրենց
հրեղէն,

Ձի-յամա՛ռ ուխտ — ցեղը կ'ուզէ
որ ապրի:

Յիշէ՛, Ալպիո՛ն, պատմութիւնն
ալ քու մեղքիդ:

Կը ծխա՛ն դեռ հողերն անոնց
հայրենի,

Կը սգա՛ն դեռ սիրտերն ապրող
Հայերուն,

Օրե՛ր յետոյ քու լքումէդ վատանուն,—

Բա՛ց տե՛ս, վ.ահագն, քաջ, յաղթ
ու ողջ կը կանգնի:

Ողջունէ՛ զայն, Ալպիո՛ն, փիւնի՛կն
Հայերուն,

Հայոց մանկունք, բարի՛, անո՛ւշ
թռչնիկներ,

Աւելին մի՛ պատմէք, եղէք
հպարտ, սէգ,

Բայց, կտուցով, կաթիլ մ'արիւն
նետեցէք

Ուէսթմինիսթրի վեհ տաճարին
լուսայեռ:

Կաթիլովն այդ, յիշէ, Ալպիո՛ն,
ծովն արեան,

Ուր դեռ կ'եռայ ազատ կեանքի
ուխտն Հայկեան:

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Իզմիրի Հայոց «լքեալ» գոյքերը

Թուրք գաղթականներու զետեղման դիւանի ընդհանուր տնօրէն Հաճի Մէհմէտ պէյ, հետեւեալը յայտարարած է Իզմիրի թերթերուն.

— *Բացարձակապէս անհիմն է այն լուրը թէ զետեղման գործերու մէջ տարակարծութիւն ծագած է մեր Վարչութեան եւ Կուսակալութեան միջեւ։ Վճռական հրահանգներ տուինք, որպէսզի եա առնուին գաղթականներու տրուած աւելորդ կալուածները։ Մասնաւոր Յանձնաժողով մը պիտի կազմենք, որուն պաշտօնը պիտի ըլլայ կալուածական արձանագրութիւնները քննել եւ ըստ այնմ վերջնական կարգադրութիւններ ընել։*

— Ճի՞շտ է որ հայապատկան «լքեալ» գոյքերը գաղթականներուն պիտի յանձնուին։

= *Հայապատկան կալուածները ուղղակի հրկիզեալներուն կը պատկանին։ Այս պարագան մասնաւոր օրէնքով մը ճշդուած է։ Միայն թէ կարգ մը տեղերու մէջ, ուր յունապատկան կալուածներ չկան, ստիպուեցանք հայապատկան կալուածներ տալ գաղթականներուն։ Վերջերս նման կարգ մը կարգադրութիւններ տեղի ունեցան մասնաւորաբար Ուշագի մէջ։*

Իզմիրի թերթերը այս առթիւ կ'աւելցնեն թէ Զետեղման Տնօրէնութեան պաշտօնատունէն կարեւոր թղթածրար մը անյայտացած ըլլալով, Հաճի Մէհմէտ պէյ խիստ քննութեան ձեռնարկած է։

Հացկերոյթ մը Տիգրանակերտի մէջ

Տիարպէքիրի Թիւրք Օճաղըն, Մարտ 21ին 300 հոգինոց հացկերոյթ մը տուած է, ի պատիւ Արեւելեան Նահանգներու Ա. շրջանակի ընդհանուր քննիչ՝ Իպրահիմ Թալի պէյի։ Հացկերոյթին մասնակցած են Տիարպէքիր գտնուող կուսակալները, զօրաբանակի հրամանատարներ, ընկերութեանց ներկայացուցիչներ եւլն.։ Հալիմ Ճէվտէթ պէյ, Թիւրք Օճաղըին անունով կրակոտ ճառ մը խօսելով ըսած է.

«Թուրքին երեք աղբիւրէն հոսող ուժը մէկ հունի մէջ կը հաւաքուի։ Ան ունի Թուրքիա կոչուած Մուսթաֆա Քէմալ մը, հայրենիքը գիտցող սպայ մը, յաղթանակ ճանչցող բանակ մը»։

Ֆէյզի պէյ զատ էտիպ պէյ ըսած է թէ Տիարպէքիրի Թուրք երիտասարդութիւնը իրեն համար նուիրական պարտականութիւն կը նկատէ Թուրք հանրապետութեան պաշտպանութիւնը։

Վանի կուսակալ Պէքիր Սամի պէյ ալ շեշտած է. «Թուրք հողամասի մը մէջ ենք։ Պիտի յաջողինք, Թալի պէյ էֆէնտի, որովհետեւ մեզի հետ է երիտասարդ եւ գիտակից հաւատքը»։

Կրթութեան ֆաշիստացումը Իտալիոյ մէջ

Պապին եւ Մուսոլինիին միջեւ ծանր վէճ մը ծագած է կրթական խնդրին առթիւ։ Նախարարական Խորհուրդին մէջ վարչապետը երկար զեկոյց տուաւ եւ մասնաւորապէս շեշտեց այն բացարձակ սկզբունքը թէ երիտասարդութեան դաստիարակութիւնը պետութեան հիմնական մէկ պարտականութիւնն է։ Յայտարարեց թէ պիտի արգիլուին այն բոլոր երիտասարդական կազմակերպութիւնները, որոնց գոյութիւնը նախապէս արտօնուած էր Բալիլլա կոչուած ֆաշիստ կազմակերպութենէն դուրս։ Այս արգելքը ուղղուած է մասնաւորապէս կաթոլիկ բոյ-սկաուտներու դէմ, որոնց թիւը համեմատաբար շատ մեծ է Իտալիոյ մէջ։ Մուսոլինի աւելցուց թէ բոլոր երիտասարդներուն Բալիլլայի կազմակերպութեանց մէջ անդամագրուիլը պիտի ընդհանրացուի։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՅՍ ԱՒ ՈՒՐԻՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ի ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒԻՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

ԽՆԱՄԻՆԵՐԸ ՄԻՇՏ ԳՈՐԾԻ ՎՐԱՅ

Նիւ Եորքի մեր Թղթակիցը մեզի ղրկած է 40 էջ տեսակցութիւն մը, Բարեգործականի Ամերիկայի շրջանի Նախորդ ընդհ. քարտուղարին հետ:

Մաս-մաս կը հրատարակենք զայն, գաղափար մը տալու համար նա՛եւ Բարեգործականի ամէնէն զօրաւոր մէկ շրջանակին գործերու մատակարարութեան մասին: Նիւթը թեթեւցնելու համար ընդհանրապէս ջնջած ենք մեր Թղթակցին հարցումները:

Ա.

Նիւ Եորք, 20 Մարտ

Բարեգործականի շուրջ վերջերս ծագած դժգոհութիւններն ու մամուլի քննադատութիւնները թելադրեցին զիս դիմել անձի մը, որ այդ հաստատութեան Ամերիկայի մէջ զօրացման մեծագոյն ազդակը եղած է եւ որու պաշտօնավարութեան ընթացքին մամուլը միշտ ալ ջատագով հանդիսացած է Բարեգործականին ձեռնարկներուն:

Այս նպատակով կ'այցելեմ նախկին ընդհ. քարտուղար Պ. Տէր Պետրոսեանի, որու պաշտօնէ հեռանալու եւ այդ մասին լուռ մնալու պարագան ունեցած է խորհրդաւորութիւն մը շատերու հետ նաեւ ինծի համար:

Պ. Տէր Պետրոսեան, որ նախ դժկամակեցաւ, յայտնելով թէ չուզեր հետաքրքրել:

— Ըսել կ'ուզէք Բարեգործականի հանդէպ ձեր հետաքրքրութիւնն ու համակրանքը վերջացա՞ծ է:

— Ո՛չ բնաւ, Բարեգործականի գաղափարականներու մասին ես միշտ ունեցած եմ ու միշտ ալ պիտի պահեմ հիացումս ու տաք համակրութիւնս, որովհետեւ այդ գաղափարականներու ճշգրիտ գործադրութիւնը կը շեշտէ ժողովուրդի մը ինքնօգնութեան գաղափարականը, որուն մեր ազգը շատ պէտք ունի: Ըսել ուզածս պարզ այն է որ, շիտակ չէ ինծի կամ ո եւ է մէկու որ գործի մը հետ իր պաշտօնական յարաբերութիւնը խզուելէ վերջ՝ զբաղիլ զանայ հետաքրքրուիլ կամ միջամտել ըլլայ այն պատասխանատուութիւններուն՝ որ ուրիշի մը կը պատկանին այլեւս:

Նոր բացատրութիւններու վրայ, Պ. Տէր Պետրոսեան բաւական մը խորհելէ ետքը ըսաւ.

— Գիտեմ եւ լիովին կ'ըմբռնեմ թէ ժողովուրդին իրաւունքն է գիտնալ իրեն վերաբերեալ գործերուն բոլոր մանրամասնութիւնները: Չեմ փափաքիր ո եւ է շափով անդրադառնալ այն պարագաներուն, որոնց տակ պաշտօնէս կոչուեցայ եւ ոչ ալ մանաւորապէս յիշատակել 13 տարիներով կերտուած գիրքս՝ որու գոհողութեամբ ընդ առաջ գացի այն կոչին՝ որ ժողովուրդին ծառայելու պարտականութիւնը շեշտակի կը դնէր իմ առջեւ: Այս պարագան արդէն ծանօթ է այն ժամանակուան Ցանձնաժողովի անդամներուն, ինչպէս նաեւ իմ անմիջական շրջանակի անձնաւորութեանց: Միայն բաւական համարեմ յիշատակելու թէ, ինձ ուղղուած պաշտօնական հրաւէրը կը կրէ 1919 Հոկտ. 1 թուականը զոր ստանալէս երկու շաբաթ յետոյ ձեռնարկեցի պաշտօնիս:

— Այդ թուականին կեդրոնական գրասենեակը ո՞ր քաղաքին մէջ կը գտնուէր:

— Միութեան տարեկան ընդհանուր ժողովը որ գումարուած էր 1919 Մայիս 30ին Լոնտոնի մէջ, որոշած էր Ցանձնաժողովին կեդրոնը Նիւ Եորքէն փոխադրել Պոսթըն, ուր կը գտնուէր այն ատեն:

«Փոփոխութեան հիմնական պատճառները անծանօթ էին ինծի ինչպէս նաեւ անծանօթ էին ուրիշ ներքին խնդիրներ, որոնց ո եւ է չափով միջամուխ ըլլալու կամ նոյնիսկ մերձենալու ոչ փափաք եւ ոչ ալ հետաքրքրութիւն ցուցուցած էի, այլ բաւականացած միայն պատկանած մասնաճիւղիս միջոցաւ կատարուած պարտականութեամբս:

«Վերջէն սակայն խնդիրներու ներքնապէս տեղեակ եւ հետաքրքրուող անձեր կ'արտայայտուէին թէ փոփոխութիւնը դժգոհութեանց արդիւնքն էր, եւ կ'ակնկալէին տեսնել Բարեգործականի ընդհանուր գործերուն աւելի կանոնաւոր հսկողութիւն ու ղեկավարութիւն:

— Ինչպէ՞ս գտաք Բարեգործականի ընդհանուր գործերու եւ կազմակերպական վիճակը:

— Առ հասարակ այդ օրերուն Բարեգործականի անդամներու եւ մասնաճիւղերու թուոյն մասին ակնարկութիւն եղած պարագային միշտ կը կրկնուէր թէ կան 10,000 անդամներ եւ 90 մասնաճիւղեր: Այդ յայտարարութիւնը սակայն՝ սոսկ ենթադրութեանց վրայ հիմնուած ըլլալով, հարկ սեպուեցաւ ստուգել բուն թիւը, որու համար մասնաւորապէս պատրաստուեցան ու ղրկուեցան նպատակին յարմար թուղթեր, որոնցմէ է նաեւ տրուեցան դաշտի գործիչներուն այն հրահանգով որ տեղական վարչութեանց գիտութեամբ եւ աջակցութեամբ ատոնց վրայ արձանագրուին այդ շրջանին մէջ կանգուն մասնաճիւղերու եւ անոնց կենդանի անդամներու թիւը: Երբ թուղթերը քանի մը ամիսէն վերադարձուեցան, դասաւորումէն վերջ տեսնուեցաւ որ կանգուն եւ կիսականգուն մասնաճիւղերու թիւը ոչ թէ կը հասնէր 10,000ի, այլ 4600էն 5000ի մէջ կ'ելեւէջէր: Թէեւ յարատեւ փոփոխութեանց պատճառաւ կարելի չէր ճշգրիտ թիւը նշանակել, բայց վերի արդիւնքը չափ մը կուտար, որով կարելի կ'ըլլար յաջորդող տարիներու աստիճանական աճումը չափել: Այդ հիման վրայ այժմ կարելի է գիտնալ թէ 1919-1927 աւելցած են շուրջ 55 նոր մասնաճիւղեր եւ 3000 նոր անդամներ:

— Կրնա՞ք նոյն կերպով նաեւ յիշել Ամերիկայի Դաշտի սկզբնաւորութենէն մինչեւ 1919 թուականը եւ յաջորդ շրջաններու եկամուտներուն գումարները զատ զատ:

— Այս արձանագրութիւնները ցոյց կուտան որ Ամերիկայի Դաշտին սկզբնաւորութենէն մինչեւ 1919 թուականը, այսինքն 11 տարիներու ընդհանուր հասոյթը եղած է 164,033·27 կամ միջին հաշուով տարեկան միայն 14,921·11 տոլար: Իսկ 1919էն 1927 Յունուար 1, ութ տարիներու ընդհանուր հասոյթ եղած է 1,026,721·46 տոլար կամ միջին հաշուով տարեկան 128,340·18 տոլար, որ կը ցուցնէ տարեկան միջին հաշուով 113,438·07ի յաւելում:

ՍԱՐԻ ՏԻԱՑ

ԿԷՏԵՐ ՈՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ

Համաստեղի գրականութիւնը օրակարգի պատիւներու արժանացաւ վերջերս: «Յառաջ» սարքած էր վիճաբանական երեկոյթ մը, թեր ու դէմ կարծիքները լսել տալու համար:

Կ'ուզէի անդրադառնալ քանի մը կէտերու, որոնք ոչ միայն Համաստեղի յատուկ ըլլալ կը թուին, այլ եւ կը հետաքրքրեն հայ երիտասարդ գրականութեամբ եւ անոր ապագայով զբաղողները:

*
* *

Գիւղական մթնոլորտի nostalgieն, անոր ազդեցութիւնը գրականութեան սեմէն ներս, «արուեստ»ի դիմակին տակ ապաստանող ու լոկ գիւղական հոր յիշողութիւններու դիմող անփայլ արտադրութիւնները… ահա այն գետինը որուն վրայ փորձուեցաւ քաշել Համաստեղը:

Գիւղական կենցաղի անողնայար կողմերուն կառչող գրիչները մեզի համար արժէք մը չեն ներկայացներ:

Իրաւ է թէ մենք կը հանդիպինք կարգ մը գրողներու որոնք գիւղը իբր «մասնագիտութիւն» իւրացուցած են, բայց կարելի չէ Համաստեղը դասել անոնց շարքին:

Ձլօպէն, իր «Սալամպօ» գրքին համար գնաց Կարկեդոն, տեղւոյն վրայ ուսումնասիրութեան մը նուիրուելու եւ հարազատ պաշար հաւաքելու համար: Համաստեղ փոխանակ տեղափոխուելու, ինչ որ բազմածախս է, ուրեմն անկարելի, յիշեց նախ իր գիւղը, դիմեց իր ծննդավայրը իբր սեփական աղբիւր, առաւ այդ գիւղէն քանի մը տիպարներ, շեշտեց անոնց նկարագրի զանազանութիւնները ու պատմեց:

Ուրեմն, ինչպէ՞ս կարելի է Համաստեղը գիւղին կապել, քանի որ ան դեռ լիովին չէ ապրած իր գրական կեանքը, չէ հասած նոյնիսկ անոր կիսուն: Մանաւանդ երբ ան մեզ կը ծանօթացնէ արդէն բոլորովին նոր ուղղութեամբ էջեր:

Արուեստագէտ մը ազատ է ո եւ է խորքի նախապատուութիւն տալ: Ազատ է նոյնպէս իր երեւակայութիւնը (որուն յաճախ կ'աջակցի յիշողութիւնը՝ անցեալին մէջ ապագան նշմարելով), զգայնութիւնը, ձեւ ճկունութիւնը, պատկերներ վերծնելու շնորհքը, փորձել ո՛եւէ աշխարհի ու շրջանակի մէջ, ու… նոյնիսկ նահանջել մինչեւ Կարկեդոնեան ժամանակները, քանի որ անկէ նահանջը՝ հեղինակին եւ սիրած ուղղութեան համաձայն կրնայ ըլլալ լոկ Թուականային կամ ամբողջական:

Բացայայտ է ուրեմն թէ՛ պէտք է սպասել, Համաստեղի տաղանդը իբրամբակտուր մարմին կարենալ քննելու համար:

Կէտ մըն է նաեւ տիպարը, որուն վրայ կարելի է խօսիլ այժմէն՝ Համաստեղի մասին, որովհետեւ այս կէտը ընդհանրական հանգամանք ունի, ու շատ լայն են անոր կապուած հարցերը:

Տիպարը ի՞նչ կրնայ խաղալ պատմուածքի մը ամբողջութեան մէջ, ի՞նչ կապ ունի անոր կազմուածքին հետ: Կարելի՞ է բազմութիւնները շարժել առանց տիպարներու: Անմիջապէս ըսենք թէ, տիպարի մը բացակայութիւնը կարելի է, բայց պատմուածքը՝ առանց անոր, կ'առնէ օրագրի մը տափակութիւնն ու ղանդաղութիւնը: Տիպարին կամ տիպարներուն շուրջն է որ կը դառնան comparseները եւ երկուքն ալ կը կահաւորեն վէպը, ու հեղինակին լայն կարելիութիւններ կ'ընձայեն կենդանի արտայայտութիւն մը տալ զանգուածներուն, անցնելով տիպարէն, իբրեւ խողովակ գործածելով զայն: Տիպարը մաս մը զանգուած կը խտացնէ հանդէպ ուրիշ մաս մը զանգուածի, այս վերջին մասը եւ երրորդներ ու չորրորդներ կրնան զանգուածային միեւ կամ տիպարի մը մէջ իրենց կարգին խտանալ, համաձայն զանգուածին ընկերային, քաղաքական, բարոյական ու դասակարգային ստորճանիներու դասաւորման:

Ուրեմն տիպարը ժողովուրդներու, բազմութիւններու օտար տարր մը չէ:

Ռոմէն Ռոլան յիշուեցաւ: Յիշենք ուրեմն անոր «Լիլիւլի» վէպ-թատերախաղը, ուր երկու ազգեր, երկու բազմութիւններ փրալէս բեմին վրայ իրար կը վիրաւորեն, իրարու կը հայհոյեն… բայց կան տիպարները — Լիլիւլի, Փոլիշինէլ, Ժանօ, Ալթաիր, Աստուած եւյն… որոնք ոտքի կը կանգնեցնեն այդ ժողովուրդները: Առանց տիպարներու չկայ կեանք, ընթացք ու վախճան, քանի որ արդէն սկիզբը անկարելի պիտի ըլլար: Բաւ տարուանհեռաւորութիւն ունեցող գիւղը իբրեւ «հնագիտական նիւթ» կարելի՞ է զետեղել թանգարանի ապակիներուն մէջ: Ապահովաբար ոչ: Եւ տարիները չեն որ պիտի փոխեն անոր նշանակութիւնը միտքերու մէջ: Եւ այդ Գիւղը որ ամբողջ հայկական բարքերու, հայ տոհմիկ կենցաղավարութեան հիմնաքարը եղած է, պէտք չէ դատապարտել քանի մը արտաքիններ օգտագործելով: Անոնք նաեւ ուրիշ բարբառ ու նշանակութիւն ունին, ու սովորոյթները չեն որ կը դիմանան տարիներուն, դարերուն, այլ հայրենիքի մենաշնորհը mysticisme մը որ կը գործէ նոյնպէս արուեստէն ներս ու կ'արգիլէ նիւթական գետիններու նուաճումները…:

Յիշենք Զարեանի հետեւեալ տողերը.

«Սառած հողակոյտերի տակ, բարձրաբերձ լեռների կատարին, աղմկօրէն փշրուող գետերի հայելին մէջ, ժանգոտած ժայռերի կրծքին, լճերի ներս քաշուած մելամաղձոտութեան ծոցին, հայկական երկու հզօրեայն Աղթամարի եւ Սեւանի մէջ տարածուող բովանդակ աշխարհի մասերում, թառած է անհանգիստ եւ եկող մի երգ, եւ թառած են մեծի աստուածներ, որոնց ձայնը ես լսած եմ, որոնք ուզում են ապրել, սակայն մենք չենք կարողանում գտնել նրանց գոյացման ձեւը»:

Այս աւերակներուն լուռ պերճախօսութիւնը նոյնն է նաեւ հասարակ հայորդիին մտքին վրայ, նուազ ծաւալով:

*
* *

Զպիտի ուզէի նաեւ մոռնալ երբ օրինակ յիշել Պէոյի «Le Bois du Templier Pendu» գիրքը եւ անոր 400 տարիները (եթէ չեմ սխալիր)…:

400 տարիներ կ'ապրին, իբար կը բաղխին հեղինակին զօրաւոր երեւակայութեան շնորհիւ… եւ հոն տիպարները ոչ միայն առաջնակարգ տեղեր կը գրաւեն, այլ եւ իրարու կը յաջորդեն ընտանեկան կապերով: Ու Պէոյի գիրքը կը վերջանայ ապագային, անծանօթին առջեւ հարցականով մը, որ աւելի է քան բոլոր ապագայապաշտներուն գրուածքները, ուր ապագան խնդրոյ առարկայ կ'ըլլայ երբ այլ եւս դադրած է ապագայ ըլլալէ:

Ուրեմն արուեստագէտի հմտութիւն ունի ան որ չի տարուիր նիւթէն ու խորքէն եւ միեւնոյն զիւրութեամբ, զգայնութեան միեւնոյն gamme մը գործածելով կ'արտադրէ տարբեր էջեր, իր ինքնատպութիւնը դրոշմելով անոնց:

Հետաքրքիր պիտի ըլլար գիտնալ թէ Օշականի «Խոնարհները»ը հոգեբանական ի՞նչ խորութիւն պիտի կրնային ստեղծել այդ գործին մէջ, առանց տիպարներու, առանց տիպարացումի եւ ինքնատպութեան… պարզապէս խաժամանկներ, այդ ալ ոչ, քանի որ խաժամանկները օտար ուժի մը կը ստորադասուին:

*
* *

Համաստեղ ճիգ կը թափէ՞ երբ կը գրէ: Տքնա՞ջն են անոր գրութիւնները, կամ ըսելիք ունի՞ երբ գրիչը ձեռք կ'առնէ: Համաստեղ Դոստոյեւսկի կամ Գոր- կի ըլլալու յաւակնութիւնը չունի: Փիլիսոփայական, ընկերաքաղաքական հարցեր չեն սեղմուիր գիւղին պարզուկ շրջանակին մէջ… գէթ Համաստեղի գիւղին մէջ: Անոր էջերը, ծանր հարցերէ հեռու մնալով, ոչինչ կը կորսնցնեն իրենց գեղեցկութենէն:

Ան պիտի գոհանայ իր պատմուածքները համեմելով հոգեբանական պարզ ու ջինջ սահմաններով, դատողութիւններով, հոգ չէ թէ անոնք ընթերցողը առաջնորդեն դէպի բոլոր խնդիրները:

Հոգ է գաղտնիքը. ըլլալ սակաւախօս այն կէտերուն շուրջ, ուր ընթերցողը կրնայ գուշակել ձեր գրելիքը:

ԵԴ. ՁԱՀՐԻՃԵԱՆ

ԱՐԱԲԱԿԱՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ

ՍԻՐՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Աղբա ըսաւ. «Այնքան ժամանակ որ ողջ եմ, իմ սիրտս պիտի սիրէ քեզ, եւ երբ մեռնիմ, դարձեալ իմ ստուերս պիտի հետեւի քու ստուերիդ, գերեզմանէն ալ անդին:»

*
* *

Կը ճանչնա՞ք արդեօք այն սպիտակ ու զօրեղ քաղաքը, որ լերան կողերուն վրայ սանդուխ է ձգած իր պատշգամներովը: Արմաւենիները կը ճօճին երկինքի կապոյտին մէջ, միջնաբերդին աշտարակներէն վեր: Լճակին ջուրերուն վրայ, ուր հովը դամասկեան կիտուածներ կը գծէ, կը ցոլանան, ինչպէս հայելիի մը մէջ, արաբական վանդակափեղկերը եւ շրջապատերը, որոնց վրայ կը պսպղան մարգարէին ոսկեփայլ խօսքերն ու մզկիթներուն գմբէթները, որոնք կը նմանին ջայլամի հաւկիթներու, եւ մինարէները, որոնց գագաթէն կը լսուի մուէզզինին ձայնը, երբ վերջալոյսին կարմիր շողերը հասնին.

— «Դո՛ւք, որ քնանալու կը պատրաստուիք, յանձնեցէ՛ք ձեր հոգիները Անոր, որ երբեք չի քնանար»:

Ահա այդ քաղաքին մէջ, ատենօք կ'ապրէին բազմաթիւ քրիստոնեաներ, — թո՛ղ Ալլահ ջնջէ անոնց անունները: Բոլորի՛ն, բոլորի՛ն, բացի մէկէն, որուն անունը մոռցած եմ, ճշմարիտ: Սակայն մեր իմաստուն եւ անմոռաց մարգարէն անջնջելի արձանագրած է անոր անունը, եւ պիտի յիշէ զայն, թէեւ կնոջ մը անունն ըլլայ:

Քաղաքին պարիսպներուն տակ կը գտնուի գերեզմանը բարեկրօն միւսլիմաններուն: Հոն կը տեսնուին երկու շիրիմներ, որոնք կը հանգչին ոտք ոտքի դէմ: Շիրիմին մէկուն վրայ տնկուած է կոթող մը, գլխուն՝ փաթթոց մը, իսկ միւսին վրայ քանդակուած են քանի մը ծաղիկներ, որոնք կը խառնուին անունի մը գիրերուն, երեք քառորդը աւրուած: Կնոջ մը շիրիմն է այդ: Նոճիները, աւելի հին քան խոլամութիւնը, այս սուրբ գետնին շուրջ կը սփռեն մթութիւն մը, որ նման է ամբան գիշերուան մը:

*
* *

… Աւելի նրբահասակ քան կակաչը իր ցօղունին վրայ, անիկա, երբ քալէր, կը թուէր թէ ոտքերը համբոյրի՛ պէս կը սեղմէին հողը: Դուք չէք տեսած իր դէմքը, որ քօղ չունի, եւ սպիտակութիւնը իր ակռաներուն, որոնք, երբ ժպտէր, կը շողային թուխ շրթներուն մէջէն:

Միւսն ալ, երիտասարդը, կ'ապրէր ամառն իր տարիքին: Եւ անոր սէրը այնքան էր, որքան սէրը Պէնի-Ազրային, զոր պատմագրած է Շահիտ-Պէն-Աղպա:

Եւ անոնք կը խօսէին իրարու միայն զգացմունքով: Որովհետեւ երիտասարդը բարեկրօն միւսլիման մըն էր, եւ աղջիկը՝ քրիստոնեայ կոյս մը: Եւ անոնք երբեք չհամարձակեցան սէրը խոստովանելու իրենց ծնողքին: Երիտասարդը չէր կրնար դառնալ անհաւատ, — թո՛ղ Ալլահ ջնջէ անհեթեթներուն անունը, — եւ աղջիկը, քրիստոնեաներուն բարկութենէն վախնալով, չէր կրնար ընդունիլ մարգարէին կրօնքը:

… Եւ սակայն աղջիկը, բեմի, կը յաջողէր խօսիլ երիտասարդին, իր պատուհանին վանդակին մէջէն: Անոնց այնքա՛ն էր սաստիկ, որ հիւանդացան:

Նոյնիսկ երիտասարդը աւելի քան հիւանդացաւ, որ խելքը կորսնցուց, եւ երկար ատեն խենդի պէս էր: Երբ ինքզինք գտաւ, գնաց Դամասկոսի դաշտը, ոչ թէ այլեւս մոռնալու համար աղջիկը, զոր չէր կրնար մոռնալ, այլ որպէսզի առանձին նար շուտով:

*
* *

Աղջկան ծնողքը չափազանց հարուստ էր, իսկ երիտասարդին ծնողքը՝ աղքատ: Երբ բահարները յաջողեցան թղթեցիլ, աղջիկը հարիւր անգամ ղրկեց անոր, որուն կապուած իր սիրտը. եւ խնդրեց որ, կը սիրէ զինք, դիմէ քաղաքին լաւագոյն արուեստագէտին, նկարել տալու համար իր նկարը, որպէսզի զայն ունենայ միշտ իր սիրտին մօտ:

— Սիրակա՛ն, չե՞ս գիտեր, երիտասարդը, որ լուսանկարը մեր կրօնքին հակառակ է: Ի՞նչ պիտի պատասխանեմ Աստուծոյ, վերջին դատաստանին օրը, երբ քեզի հրաման կեանքդ տալ այն պատկերին, որ շինուած է ըստ իմ պատկերին:

Եւ աղջիկը պատասխանեց.

— Ո՛վ իմ քաղցր սէրս, ըսէ՛, Չեն դատաստանին օրը այսպէս պիտի պատասխանեմ Աստուծոյ. «Ո՛վ ամենասուրբ, գիտես, որ քու խոնարհ ծառադ բան մը չի կրնար ստեղծել: Սակայն եթէ կամիս կենդանացնել այս պատկերը, ես պիտի օրհնեմ առ յաւէտ անունդ, եթէ նոյնիսկ զիս տապալես՝ սիրելւոյս հոգիէն աւելի՛ քան իմ հոգիս, կենդանի պատկերներուն ամէնէն գեղեցիկը, զոր երբեք ստեղծած ըլլաս:

*
* *

Երբ երիտասարդը վերադարձաւ այն քաղաքը, որուն մասին կը խօսիմ, դարձեալ կորսնցուց առողջութիւնը: Ու երբ պատրաստուեցաւ մեռնելու մօտ, ըսաւ բարեկամներէն մէկուն.

— Այլ եւս այս աշխարհին մէջ չպիտի կրնամ տեսնել աղջիկա, զոր կը պաշտեմ հոգիով: Կը վախնամ, որ, եթէ միւսլիման մեռնիմ, հանդերձեալ կեանքին մէջ եւս չեմ գտներ զայն: Ուստի կ'ուզեմ փոխել կրօնքս եւ դառնալ քրիստոնեայ:

Ու մեռաւ: Սակայն եւ այնպէս մենք թաղեցինք զայն լաւատեսներու գերեզմանին մէջ, որովհետեւ այդ վերջին խօսքերը արտասանած պահուն խելքը իրը չէր այլ եւս:

Երիտասարդին բարեկամը ամպարանքով գնաց քրիստոնեայ կոյսին տունը: Աղջիկն ալ պառկեր էր մեռնելու մօտ այն խիստ ցաւով, որ կը մաշէր իր սիրտը:

Աղջիկը ըսաւ.

— Այլ եւս այս աշխարհին մէջ չպիտի կրնամ տեսնել զանիկա, զոր կը պաշտեմ հոգիով: Կը վախնամ, որ, եթէ քրիստոնեայ մեռնիմ, հանդերձեալ կեանքին մէջ չեմ գտներ զայն: Ուստի կ'ընդունիմ որ Աստուած մէկ է, եւ Մուհամմէտ իր մարգարէն է:

Այն ատեն երիտասարդին բարեկամը, ցած ձայնով, յայտնեց այն խօսքերը, զորս մեռնելէ առաջ արտասանած էր սիրահար միւսլիմանը: Աղջիկը եւ անչափազանց յուզուեցաւ, տառապանաց.

— Տարէք զիս հոն, ուր կը հանգչի ան: Թաղեցէք զիս քերս դրած անոր ոտքերուն դէմ, որպէս զի, վերջին դատաստանին օր, երբ ոտքի կանգնինք, երեւ երեւի կանգնինք

Թարգմ. ՔՐՄԻԿ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՖՐԱՆԳԵԱՆ

Թէհրանէն ստացուած նամակէ մը ցաւով կը տեղեկանանք եղերական մահը ընկեր Երուանդ Ֆրանգեանի, որ զոհ գացած է արկածի մը (սանդուխներէն գլորուելով ծանր վէրքեր ստացած էր)։

Ընկեր Ֆրանգեան մօտ 45 տարեկան էր։ Ծնած էր Իգտիր։ Իր ուսումը ստացած է Թեմական վարժարանին մէջ, զոր աւարտելէ յետոյ իբրեւ ուսուցիչ պաշտօնավարած է Սալմաստի Փայաջուկ գիւղին մէջ՝ 1903—5։ Սալմաստի շրջանին մէջ, զբաղած է նաեւ յեղափոխական գործունէութեամբ։ Անկէ զատ ինք զբաղած է թատրոնի եւ գրականութեան։ Այդ ժամանակամիջոցին է որ հրատարակեց «Ատրպատական» անունով մեծ ուսումնասիրութիւնը։ Կը թղթակցէր զանազան թերթերու («Մշակ», «Մուրճ» եւայլն)։

Յետոյ ուսումը կատարելագործելու համար գնաց Գերմանիա, ուր համալսարանի մէջ հետեւեցաւ փիլիսոփայութեան եւ 1911ին վկայուեցաւ իբրեւ «փիլիսոփայութեան վարդապետ»։ Թէզն էր «Ռուս հասարակական միտքը եւ Միխայլովսկի»։ Գերմանիայէն կ'աշխատակցէր նաեւ Ռուսական պարբերականներուն։

Անկէ անցաւ Բագու, ուր ուսուցչական պաշտօն վարեց եւ հրատարակեց Միտք «փիլիսոփայական, հասարակագիտական եւ մանկավարժական» պարբերաթերթը։ Ուսուցչական պաշտօն վարեց նաեւ Հայաստանի մէջ, Երեւանի թեմական դպրոցին մէջ։ Երեւանի մէջ հաստատեց «Բարձրագոյն կուրս»եր անունով ժողովրդական համալսարան մը՝ ուսուցիչներու ինքնազարգացման համար։ Կ'աշխատակցէր Նոր Հոսանք եւ Գործ ամսագրերուն, որոնք կը հրատարակուէին Բագու։ Րաֆֆիի, Նալբանդեանի, Ստեփաննոս Նազարեանցի եւ Բամառ-Քաթիպայի մասին ուսումնասիրութիւններ հրատարակած է զանազան թերթերու մէջ։

Հրատարակած է բազմաթիւ գրքոյկներ՝ ընկերային հարցերու նուիրուած, Ֆիխթէի, Նիցշէի եւ ուրիշ գերման փիլիսոփաներու մասին։ Վերջերս կ'աշխատակցէր նաեւ «Դրօշակ»ի։ որուն վերջին երկու թիւերուն մէջ ունի ուսումնասիրութիւն մը Րաֆֆիի մասին։ Իսկ «Յուսաբեր»ի մատենաշարը քանի մը ամիս առաջ հրատարակեց իր «Հայ Միտքը»։

1920 Փետրուար 18էն վերջ, ընկեր Ֆրանգեան եւս անցաւ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

80.— ԱՍԱՑՈՒԱԾ ՀԱՅ ԹԽԵԼՈՒ

Խաց խացի խրիշտակ
Արդար եղան վաստակ,
Խացին էժանութեն,
Ջրին լիութեն,
Մախին թանգութեն,
Աշխրհին խէր խաղաղութեն։

ԵՐԳԻ ՄԸ ԿՏՈՐԸ

Ճիկ ու ճիկ ջւան ջւան,
Իմ աղբեր բերդի բերան,
Ճնճղկներ առան էրամ,
Ճիկ ու ճիկ ջւան ջւան,
Իմ աղբեր առան տարան։
(Շարունակութիւնը կորսուած)

Հաւաքեց՝ Օ. Կ.

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ
(Քաղուած՝ խորհրդ. թերթերէն)

Մանուկներու մահը.— Հայաստանի մէջ երախաներու մահուան դէպքերը կը ներկայացնեն հարիւրին 24—25 համեմատութիւն մը։ Բժշկախորհրդակցութիւն տուներու մէջ, այդ թիւը կ'իջնէ 6—7 առհարիւր։

Հիւանդութիւնները.— Դեկտեմբեր եւ Յունուար ամիսներուն Երեւանի մէջ համաճարակ դարձած էին կրիփը, քութէշը, կեղծ մաշկը, կարմրուկը, ճահճատենդը։ Փետրուար ամսուան մէջ այս հիւանդութիւնները նուազած էին։ Մարտի սկիզբը, եղանակներու փոփոխութեան պատճառով, դարձեալ շատցան հիւանդութիւնները։

Կոտայքի շրջանին մէջ քութէշը տարածուած է մասնաւորապէս։

Երեւանի Թանգարանին մէջ.— Մոսկուայէն ստուկ մը գիրք եւ ազգագրական նիւթեր նուիրուած են Երեւանի թանգարանին։ Այդ գիրքերուն մէջ կան,

I ձեռագիր, Մագաղաթեայ բառարան, 1620 թուականէն։

I Սաղմոս, արաբերէն թարգմանութիւն, ձեռագիր եւ զարդանկարուած։

I փառակազմ գիրք այցելուներու Լազարեան ճեմարանի։

I աշխարհագոյց Հայաստանեայց (քարտէս), տպ. 1778ին Վենետիկ, Շամիր Շամիրեանի ծախքով։

I ձեռագիր Պատմութիւն Աղեքսանդր Մեծի, գրուած 1695ին։

Մեդրը Հայաստանի մէջ.— Այսուհետեւ Հայաստանի մէջ պիտի գործածուին միայն մեդրական չափերը։ Մեդրական չափերը տարածելու համար սեններ տրուեցան։

Կրթական կեանք.— Անցեալ թիւով ներկայացուցինք Հայաստանի դպրոցական վիճակագրութիւնը։ Բացի դպրոցներէն, Հայաստանի մէջ կան.—

48 մանկապարտէզներ, 112 մանկավարժներով եւ 2757 մանուկներով։ Այս մանկապարտէզներէն 10ը (378 մանուկներ) կը գտնուին գիւղերու մէջ։

2 մանկական օջախ, 2 ուսուցիչով եւ 53 մանուկներով։

23 մանկական հրապարակ, 1508 մանուկներով։

8 մանկատուն, 17 վարիչներով եւ 4198 երախաներով։

I մանկատուն (բարոյապէս թերիներու համար) 182 մանուկներով։

22 արհեստանոց, 199 ուսուցիչներով եւ 1761 ուսանողներով։ (11ը քաղաքներու մէջ, 11ը գիւղերու մէջ)։

32 արհեստագիտարան, 210 ուսուցիչներով, 2206 ուսանողներով։ Այս դպրոցները մեծ մասամբ գիւղատնտեսական են։ 2ը (202 ուսանողներ) կը գտնուին գիւղերու մէջ։

2 գործաւորական դասարան, 43 ուսուցիչներով եւ 196 աշակերտներով։

11 դասընթացքներ, 561 ունկնդիրներով։

2 բարձրագոյն դպրոց (պետական համալսարան եւ Երաժշտանոց)։ Երաժշտանոցը ունի 19 դասախօս եւ 318 ուսանող։

2րանւորական համալսարան, մէկը Երեւանի մէջ, 28 ուսուցիչներով եւ 327 ունկնդիրներով, միւսը Աղեքսանդրապոլի մէջ, 21 ուսուցիչներով եւ 284 ունկնդիրներով։

Վարդագոյն որդ.— Վերջերս կասկած կար, որ Թրքական սահմանագլուխին վրայ տարածուած է վարդագոյն որդը, թշնամի բամպակի։ Այս պատճառով, հողային գործավարը Թուրքիա ղրկեց միջատաբան Դեմոկեդովը եւ գիւղատնտես Ամիրեանը, որոնք քննեցին Սուրմալուի շրջանը։ Դեմոկեդով այս մասին «Խորհրդային Հայաստան»ի խմբագրին յայտարարած է.

«Սուրմալուի շրջանին մէջ, մասնաւորապէս Իգդիր, մնացինք 4 օր։ Տեղական իշխանութիւնը, մասնաւորապէս Սուրմալուի գաւառակը մեզի օժանդակեցին, բնակարան եւ կառք տրամադրելով։ Քննեցինք Իգդիրի երկու բամպակազտիչ գործարանները։ Քննեցինք մօտ 13 տոնո բամպակ եւ վարդագոյն որդ չգտանք։ Բայց չենք կրնար ըսել թէ Սուրմալուի մէջ վարդագոյն որդ չկայ։ Թուրք կառավարութիւնն ալ շահագրգռուած էր վարդագոյն որդին քննութեամբ, եւ Սեպտեմբերին Պոլիսէն Իգդիր ղրկած էր մանրէաբան բէճէպ պէյը։

«Թուրք կառավարութեան կարծիքով, Սուրմալուի մէջ վարդագոյն որդ չկայ, որովհետեւ Սուրմալու շատ հեռու է Ատանայէն, որ վարակուած է վարդագոյն որդով։ Բամպակի միւս թշնամիները այնքան տարածուած չեն։ Ձիւնին պատճառով չկրցինք քննել բամպակի դաշտերը»։

Կարուճինները.— Երեւանի կարի գործարանին մէջ կ'աշխատին 322 հոգի, 90 առ հարիւրը՝ կին։ Դերձակներու գործակցականին մէջ՝ 50 հոգի, 12ը կին։ Աղեքսանդրապոլի կարի գործակցականին մէջ՝ 40 հոգի, 21ը կին։

Երեւանի մաքսատունը.— Ջնջուած է Երեւանի մաքսատունը եւ գործերը յանձնուած են Աղեքսանդրապոլի մաքսատան։

«Լէնինեան Ուղի».— Թերթ մը եւս Երեւանի մէջ։ Շուտով պիտի հրատարակուի «Լէնինեան Ուղի» անունով ամսագիր մը, «ռազմական օրկանը Լէնինեան կուսակցութեան կոլլեկտիվ մտքին», պատ. խմբագիր՝ Եղ. Չուբար («Երեւան»ի նախկին խմբագիրը։)

Թաւրիզ։ Ուսուցչութիւն բրաւ Ղազուին, Սուլթանապատ եւ Համատան։ Մեռաւ այս վերջին քաղաքին մէջ։ Կը թողու կին մը (ուսուցչուհի) եւ երկու զաւակներ։

ԹՈՒՆԱՒՈՐ ԿԱԶԵՐ 13ՐԴ ԴԱՐՈՒՆ

Գերմանիոյ մէջ վերջերս գտնուած է հին տարեգրութիւն մը, ուր կ'ըսուի.

«1241ին, Վալշտադի մօտ տեղի ունեցած պատերազմին մէջ մոնկոլ-թաթարները գործածեցին մասնաւոր մեքենայ մը, որ հեղձուցիչ կազեր կ'արձակէր գերմանական, լեհական եւ սիլէզեան ասպետութեան հեծելազօրքին դէմ»։ Խօսքը այն կազերուն մասին է, որոնք սարսափելի գարշահոտութիւն կը սփռէին եւ հեծելազօրքը կը ստիպուէր փախչիլ թունաւոր մթնոլորտէն։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ. 28 Մարտ.— Վիէնի Զ. Ռ. Ե. Միութեան մասնաճիւղը նախաձեռնած է կազմակերպելու Ապրիլ 11—24ի ցուցահանդէսը։ Հրաւէրներ ղրկուած են քաղաքական կուսակցութիւններուն, որպէսզի իւրաքանչիւրը իր մասնակցութիւնը բերէ այդ օրը։ Պէտք է ամէն կողմէ մղուին աշխատանքի, արժանավայել հանդիսաւորութեամբ տօնելու համար այդ օրը։

Անցեալ օր կարդացի «Իրագէկ» ստորագրութեամբ թղթակցութիւն մը, ընտրութիւններու մասին։ Շատ զարմացայ թէ ինչո՞ւ մանրամասնօրէն չէին յիշուած այն բոլոր անվայել արարքները որոնցմով փայլեցան հնչակ-ռամկավար-բոլշեւիկ պլոքին անդամները։ Ամբողջ գաղութը պժգանքով կը յիշէ այդ օրը։ Պատիւ Դաշնակցականներուն որ կրցան պահել իրենց պաղարիւնը։

Կը լսենք թէ դարձեալ ոստիկանատուն դիմած է «պլոք»ը խնդրելով որ միջամտէ եւ ճանչնայ իրենց օրինաւորութիւնը։ Այս առթիւ ֆրանսերէն գրութիւն մըն ալ բերած են Լիոնի «քլիք»էն։

Էժտիճար

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԻՐՈՅ ԱՐԿԱԾ.— Օրիորդ Լազարիւս կը սիրէր երիտասարդ մը, որուն հետ երջանիկ օրեր անցուցեր էր։ Յանկարծ իմացաւ, որ իր սիրականը կ'ամուսնանայ ուրիշի մը հետ։ Յուսահատ, ճրագի ալքոլ խմեց։ Իր ցաւի աղաղակները լսելով, դրացիները վազեցին եւ փոխադրեցին հիւանդանոց։ Դեռ յոյս կար փրկելու։

ՏԱՆԻՔԷՆ ՎԱՐ.— Սէն-Նազէրի մէջ, երկու եղբայրներ, Ալֆրէտ եւ Ալպէր, կը ծածկէին դպրոցին տանիքը։ Ալֆրէտ սխալ քայլ մը առաւ, սահեցաւ կղմինտրներուն վրայէն վար։ Բայց ձեռքն երկնցուց եւ բռնեց եղբօրը վերարկուէն։ Ընձրեւ եկած էր, այնպէս որ արագ սահեցան եւ չյաջողեցան տեղ մը կառչիլ։

Ալֆրէտի գանկը պայթեցաւ եւ անմիջապէս մեռաւ։ Իսկ Ալպէրին ոտքին եւ ձեռքին ոսկորները կոտրեցան եւ ծանր վիճակի մէջ փոխադրուեցաւ հիւանդանոց։

ԿԱՑԻՆԸ.— Կառավար մը, Փօլ Ռօ, գիշեր տուն դարձաւ տուն, Սէն Պրիէօ։ Դուռը բացաւ չբացաւ, ինկաւ գետին անկենդան։ Ոստիկանական բժիշկը թոյլ չտուաւ թաղել, եւ քննութիւն մը բացուեցաւ։

Երկու եղբայրներ էին անոնք, եւ մահու չափ կ'ատէին իրար։ Մէկը միւսին կը սպառնար սպաննել։ Վերջապէս երկու եղբայրները որոշեցին կռուիլ զէնքով։ Գիշեր ատեն քաղաքէն դուրս դանակ դանակի եկան, յետոյ փաթթուեցան իրարու, խածին, խեղդել աշխատեցան։ Դանակը իր գործը կատարած էր։ Փօլ Ռօ նուաղեցաւ։ Կայէնը փախաւ։ Քիչ յետոյ վիրաւորը արթնցաւ եւ քաշկրտուելով գնաց տուն։ Սեմին վրայ մեռաւ։ Ոստիկանները բռնեցին Կայէնը, որ խոստովանեցաւ ամէն մանրամասնութիւն։

ՓԱՐԻԶԻ ՈՒՍԱՆՈՂՆԵՐՈՒՆ ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔԸ

Փարիզի Ուսանող. Միութեան վարչութենէն ստացանք հետեւեալ զեկոյցը, հրատարակութեան խնդրանքով.—

«Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութիւնը «Սիթէ Ունիվէրսիթէր»ի մէջ հայկական տաղաւարի մը շինութեան ծրագիրը կը մշակէր գրեթէ տարիէ մը ի վեր։ Պատուիրակութիւն մըն ալ Միութեանս կողմէ ներկայացած էր «Սիթէ»ի տնօրէնութեան, ստանալու համար անհրաժեշտ տեղեկութիւնները, որոնց արձագանգը կարդացինք «Յառաջ»ի մէջ։

Ներկայիս Ուս. Միութեան վարչութիւնը կը յայտնէ իր խորին շնորհակալութիւնը մեծանուն բարերար Պօղոս Նուպար փաշայի որ իր վերջին նուիրատուութիւնով կը հիմնէ Մշակոյթի Նոր օջախ մը, հայ ուսանողներու համար, քաղաքակիրթ ազգերու կարգին։

*** Միութիւնս իր խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնէ նաեւ «Ուսանողաց Օժանդակ Յանձնախումբ»ի անդամներուն, որոնք բոլորուած Պ. Պօղոս Էսմէրեանի շուրջը, նիւթական եւ բարոյական ամէն օժանդակութիւն չեն զլացած Միութեանս, 1921 թուականէն ի վեր։ Անոնք ուսանողներու հանդէպ իրենց հոգածութիւնը անգամ մը եւս կ'ապացուցանեն, ստանձնելով Մշակոյթի Օրուան առթիւ Միութեանս կողմէ կազմակերպուելիք հանդէսին ծախսերու հոգը, ինչպէս նաեւ Միութեանս տրամադրելով միայուն հաւաքատեղիի մը համար ամսական անհրաժեշտ գումարը։

(Կնիք)

ԽՈՆԱՐՀ ՁԱՅՆԵՐ

ՆԱՄԱԿ՝ ԱՅՍ ՄԵԾ ՈՒ ՕԳՈՍՏԱՓԱՌ ՔԱՂԱՔԷՆ...

(Հատուած մը եւս «Գարնանային» վէպէն, որ լոյս կը տեսնէ շուտով)

Օրեր կան՝ որ այս մեծ քաղաքը գլխ կը խանդավառէ իր յեղափոխութեամբը, իր մեծ, դաւադրական, արիւնոտ ու հսկայ պատմութեամբը։ Կ'անցնեմ դիւրագրգիռ ու մեծ, անկարելի ու սարսափելի դողով մը գունատ։ Կ'ուզեմ պոռալ իմ ատելութիւնս, մեծ ու բարբարոս բառերով, բոլո՛ր սրիկայ, ապականած, անկարող, շուայտ, պանդոյր ու տխմար մարդոց դէմ որ այս ճակատագրական ու հրաշալի մայրաքաղաքը՝ կը զրկեն իր վերջնական ու հերոսական ճակատագրէն։ Մեծ, հերոսական, խրոխտ, ահեղօրէն զօրաւոր կը զգամ ինքզինքս, այս մեծ քաղաքին արտադրական ու մեծ դղմուկին դիմաց։ Առասպելական ու վայրենի մարդու մը պէս, ոտքերս կը նետեմ երկու հեռահեայ աշտարակներու վրայ ու կը զոռամ իմ ամբողջ կրքովս, այս բոլոր գերի, այսահար ու խոռվ բազմութիւններուն։ Իմ սեփական ձայնս կը խենդեցնէ գլխ ու կը զգամ աւելի բարձր, յուռթիւնը աղաղակովս լեցնելու յամառ ու վերջնական կրքով մը։ Ու ձայնս առողջ է, մեծ, ճակատագրական ու եղերական։ Կ'ըսեմ.

— Այս բազմութիւնը, այս յոգնախուռն, տկար ու զօրաւոր ու թշուառ, սորված, ստորնութենէդ, գռեհիկ ու վատ յարձակումէդ, զինւոր այս ամբոխը, վաղը՝ պիտի աւերակէ քեզ, քու եկեղեցիներուդ ու կաթողիկէ կաճառներուդ վրայ։ Պիտի ծառանայ անհեղ ու վերջնական զայրոյթով մը, քու կործանումիդ ու շնութեանդ դիմաց ու պիտի կառուցանէ նոր ու կարմիր քաղաք մը՝ որ մեծ ու ազատ լոյսով մը պիտի վառի՝ բոլո՛ր ճամբաներուն ու բոլո՛ր ճամբաներուն դիմաց...

— Մեր արիւնը, ընկերնե՛ր, կարմիր գինիի պէս պիտի թափենք՝ իրենց աղտոտ, թաց ու շուայտ փողոցներուն մէջ։ Շռայլութեամբ պիտի հեղունք զայն՝ մեր մաքուր, արդար ու հրափայլ արիւնը ու ան պիտի ողողէ իրենց ապարանքները։ Մեր արիւնը պիտի ըլլայ անգութ ու անտեղիտալի ու մեծ եւ զարհուրելի շառաչիւնութեամբ մը պիտի խեղդէ բոլո՛րը, բոլո՛րը, պիտի թաղէ այս բոզ քաղաքը ու պիտի ողողէ վաղուան մեր անբերրի, մեր խոպան արտերը...

— Մեր մարմինը՝ սպիտակ ու տժգոյն՝ Նազարէթի Քրիստոսին տառապակոծ մարմինին պէս, առատ ու ճերմակ նաշիհի մը պէս պիտի զոհենք՝ բոլո՛ր ժողովուրդներու, բոլո՛ր ցեղերու, բոլո՛ր տառապողներու վերջնական ազատութեան համար։

— Պիտի կործանենք քար քարի վրայ՝ ձեր բոզատուններ, ձեր սուտ ու կեղծ հնչութեան արուեստական պալատները, պիտի կործանենք դիտապաստ Էյֆէլեան ձեր աշտարակները...։

— Պիտի հրդեհենք ձեր բոլոր քաղքենի հունձքերը, ձեր ամբողջ իգական ու շնական գրականութիւնը, ձեր բոլոր փոշեթաթախ ու յիմարական գրադարանները...։

— Մե՛րկ, մե՛րկ՝ պիտի խարազանենք ձեզ անողոք կերպով՝ ձեր բոլոր բռնութիւններուն, ձեր բոլոր վայրենի, գռեհիկ, անասնական անարդարութիւններուն փոխարէն։ Պիտի խարազանենք ձեզ առանց գթութեան, ծեր ու վաւաշ, ծեր ու անկարող շնացողներ...։

— Պիտի կախենք, պիտի կախենք ձեզ, մեր կարմիր ու հեռագնաց հորիզոններուն դէմ, ձեր փտած ու գարշահոտ դիակներովը, պիտի կախենք ձեր ցեխէ ու սեւ հոգին՝ մեր արեւածագին դիմաց, մեր արդար ու մեծ զայրոյթին յաղթահասակ կախաղաններուն վրայ ու ձեր կառափները պիտի նետենք, պիտի նետենք ձեր անհամար կառափները՝ որպէս սեւ կերակուր, գուժկան ագռաւներու եւ գիշատիչ անգղերու առջեւ...։

— Դուք, ո՞վ էք դուք, թշուառականներ, որ կը յանդգնիք պատ քաշել մեր յաղթական ու խուռնամբոխ գնացքին առջեւ։ Կորսուեցէ՛ք անցեալի խաւարին մէջ ու ճամբայ տուէք մեզի՝ որպէս զի արշաւենք դէպի մեր ոսկեշառայլ ապագան...։

— Կեցցէ՛. կեցցէ՛ մեր ապագան...։

— Ընկերնե՛ր, քաղաքացինե՛ր...։

— Ո՛վ քաղցի կալանաւորներ, ո՛վ տառապակոծ բազմութիւն, ոտքի՛, ո՛վ ստրուկ ամբոխ, ոտքի՛...։

— Անիծեալները կեանքին, ոտքի՛...։

* * *

Ու տակաւին, օրեր ալ կան, Օ՛ սեւ օրեր, երբ այս քաղաքը իր անպարփակ ու մեծ ունայնութեամբը, վերջնականօրէն կը յուսահատեցնէ զիս։ Դատարկ ու մեծ աչքերով կը նայիմ անցեալին ու կը տեսնեմ որ միշտ դատն է եղած օրը՝ հո՛ս, բազմութեան ուսերուն։ Երիտասարդ տղաք՝ անսահելի տառապանքով մը, թաթխած են իրենց սպիտակ ձեռքերը, իրենց տաք արեան մէջ ու մեռած...։

— Ձեռքե՛րդ, ձեռքե՛րդ, կ'ըսեմ, գուրգուրանքի համար են, սիրոյ համար։ Ձեռքերդ աշխատանքի համար են, տպագրական այս գիրերուն ու այս դողդոջ երգերուն։ Ձեռքերդ՝ ծաղիկներուն համար են ու երբ ծերանան, դողդոջուն, ցցուն ու կապոյտ երակներով, մանուկներու սիրուն ու գանգրահեր գլուխներուն համար են քու հէք ձեռքերդ...։

— Չէ՛, չէ՛, ձեռքերս՝ ցուրտ հողին համար են ու ինչ որ կը վերցնեմ հուսկէ, գիտեմ որ պիտի ձգեմ նորէն գետին ու պիտի մեկնիմ, պիտի մեկնի՛մ...։

— Քանինե՛ր մեկնած են այսպէս, դարերու մութին մէջէն, անվերադարձ...։

— Քանինե՛ր թափած են իրենց անուշ, տաք եւ մաքուր արիւնը՝ ազատութեան համար...։

— Քանինե՛ր մնացած են մերկ, զուրկ, մուրացիկ՝ ուրախութեան ու հաճոյքի...։

— Քանի՛ անգամ այս քաղաքը՝ զայրացկոտ ու ապստամբ՝ ոտնացած է պատմութեան դէմ, բայց իր յեղափոխութիւնը կէս ձգած՝ ճակատագրի ճամբուն վրայ...։

— Բայց մարդիկ գերի են միշտ...։ Մեր տարաբախտ ու որբ հոգին՝ կոյր թռչունի մը պէս ինկած է ցեխին մէջ։ Ազատութիւնը սուտ է հոս ու հաւասարութիւնը խաբեբայ։ Ո՞վ պիտի արդարութիւն ընէ բնաւ տգեղ աղջիկներուն ու հէք եւ տկար տղոց որ սիրեցին ու տառապեցան։ Առանց հատուցումի կը մնայ միշտ ամէն զոհողութիւն ու առանց երախտիքի ամէն անձնուէր ու անշահախնդիր գործ։ Մեր մարմինը շինուած է հողէ։ Հողը՝ ապերախտ է, թանձր ու առանց լոյսի։ Մենք անասուններ ենք, իմ պզտիկ տղաս...

Գիշերը, ցա՛ծ, ցա՛ծ՝ կ'իջնէ զուրօը, քաղաքին վրայ։ Արեւը կը յոգնի ու կ'իյնայ գետին։ Ես նստած եմ սուրճի սկահակի մը առջեւ ու տակաւին այս պզտիկ տղան ու այս բանուոր աղջիկը, անասուններու պէս՝ պզտիկ զգուանքներով, կը սիրեն իրար։ Սիրտս կը դողայ։ Ձեռքերս ծարաւ են ու բերանս անօթի։ Նոր արբունքի հասնող տղու մը պէս կը վախնամ։ Հիւանդ եմ, ո՜վ սէր...։

Ողջո՜յն քեզի, մեծ ու օգոստափառ քաղաք, ողջո՜յն քու մեծ ճակատագրիդ...։

ՎԱՀԶԳԷՆ ՇՈՒՇԱՆԵԱՆ

Մուսոլինի այսպէս կը պատասխանէ Պապին, որ կը գանգատէր թէ՝ «կառավարութեան ծրագիրը կը ձգտի իտալական երիտասարդութեան ոչ միայն ֆիզիքական, այլ բարոյական ու հոգեւոր դաստիարակութիւնը մենաշնորհ դարձնել»:

Այսպէս ուրեմն, Իտալիոյ մէջ մօտ ատենէն այլ եւս չպիտի ըլլան քաղաքական կամ կրօնական զանազան ձգտումներ ներկայացնող խմբակներ, որոնք կարենան երիտասարդութեան ներշնչել մասնաւոր զգացումներ եւ շահեր: Միայն ֆաշիզմն է որ այսուհետեւ իր բացարձակ հակակշռին տակ պիտի ունենայ Իտալիոյ նոր սերունդին ամբողջական դաստիարակութիւնը եւ անոր բարոյական ու հոգեւոր կազմութիւնը: Ֆաշիստ վարչաձեւը տեւականացումի նոր երաշխիք մը եւս կ'ունենայ այս ձեւով: Սակայն միւս կողմէ ֆաշիզմի եւ կաթոլիկութեան, Պետութեան ու Եկեղեցիին միջեւ պայքարը կը սաստկանայ:

Նախարարական խորհուրդին որոշումով մինչեւ երնսուն օր պիտի լուծուին երիտասարդական այն բոլոր կազմակերպութիւնները, որոնք մաս չեն կազմեր Բալիլաներու:

Ֆաշիստ կառավարութիւնը 1926ին էր որ ստեղծեց Օպերա նացիոնալէ բալիլան, որուն մաս կը կազմեն ֆաշիստ կազմակերպութիւնները եւ «ավանգուարդիէ»ները (յառաջապահ): Անկէ ի վեր լուծուած էին Իտալիոյ բոլոր մարզական միութիւնները բացի կաթոլիկ Արիներու կազմակերպութիւններէն: 1927ի Յունուարին արքայական հրամանագրով բոլոր նահանգապետներուն հրահանգուեցաւ լուծել Բալիլայի մաս չկազմող երիտասարդական բոլոր կազմակերպութիւնները: Ա՛յս է Մուսոլինիի եւ Վատիկանի վէճին սկիզբը:

Բոլոր թերթերը երկար յօդուածներ կը նուիրեն: «Ճոռնալէ տ'Իտալիա» Մուսոլինիի եղբօր թերթը, կ'ըսէ թէ՝ «Իտալական նոր սերունդին վրայ պետութեան իրաւունքին մասին վիճիլ, կը նշանակէ վէճի առարկայ դարձնել նոյն ինքն վարչաձեւը որ իր իրաւունքին մասին ո՛չ մէկ վերապահութիւն եւ շեղում կ'ընդունի»:

Պոլսոյ նոր դպրոցներ կը շինեն

Պոլսոյ կուսակալ Միտհաթ պէյ ընդարձակ ծրագիրներ կը մշակէ Պոլսոյ մէջ դպրոցի տագնապը փարատելու համար: Այս տարի, Նահանգային ժողովէն կէս միլիոն ոսկիի վարկ պիտի ուզէ տասը նոր շէնքեր շինելու համար քաղաքին զանազան մասերուն մէջ: Նոր դպրոցները պիտի շինուին եւրոպական նախակրթարաններու յատակագիծերուն վրայ եւ արդիական բոլոր պայմանները պիտի լրացնեն: Կուսակալ Միտհաթ պէյ մեծ կարեւորութեամբ կը հետապնդէ դպրոցական ծրագիրը եւ յոյս ունի որ հինգ տարիէն բոլորովին կը վերջանայ դպրոցի տագնապը:

Էտիրնէի անկման տարեդարձը

Էտիրնէի անկման 15րդ տարեդարձին առթիւ, տեղւոյն Թիւրք Օճաղին կողմէ զարդանիշեր բաժնուած են հետեւեալ արձանագրութեամբ.

«29 Մարտ. Էտիրնէի բերդին անկումը: Ո՛վ եղբայր, բնաւ մի՛ մոռնար այս սեւ օրը, որ գրաւման դառն յիշատակները կ'արթնցնէ »:

Կիներու քուէարկութիւնը Անգլիոյ մէջ

Ինչպէս գրած ենք, Անգլիոյ Երեսփ. ժողովի օրակարգին վրայ է կառավարական օրինագիծ մը, որով կ'առաջարկուի անգլիացի կիներուն քուէի իրաւունք տալ 21 տարեկանէն սկսեալ եւ ոչ թէ 30 տարեկանէն — ինչպէս կը տրամադրէ նախկին օրէնքը: Օրինագիծի երկրորդ ընթերցման առթիւ պահպանողական երեսփոխաններու խմբակի մը կողմէ սըր Ճորճ Քոքրիլ գրաւոր առաջարկ ներկայացուց մերժել պահպանողական կառավարութեան այդ օրինագիծը: Այս հակառակորդներուն առարկութիւնը այն է՝ որ եթէ ընդունին 21 տարեկան կիներու քուէարկութիւնը, անոնք գերակշիռ դիրք պիտի ունենան այրերու վրայ եւ անգլիական քաղաքականութիւնը պիտի վարեն կիները:

Վարչապետ Պոլտուին պատասխանեց.

— կիները նոյնքան բաժնուած պիտի ըլլան իրարու մէջ, որքան մենք այրերս: եթէ ճիշտ է որ կիները խմբակ կազմած են քաղաքացիական տարրական իրաւունքներ ձեռք բերելու համար, այդ խմբակը պիտի լուծուի՝ անմիջապէս որ գոհացում ստանան: Այն ատեն կիները քաղաքական գործերը պիտի դատեն համաձայն իրենց խառնուածքին եւ փորձառութեան, ճիշտ ինչպէս այրերը: Ատենօք ես ալ կիներու քուէարկութեան հակառակ քուէարկած եմ. սակայն պատերազմը շատ բան սորվեցուց ինծի, ու հասկցայ թէ փլած աշխարհ մը վերաշինելու համար կիներու ջանքերը այնքան անհրաժեշտ են որքան այրերունը: Այր ու կին ձեռք ձեռքի պէտք է աշխատին իրենց երկրին եւ աշխարհի վերածնունդին համար :

Այս ճառէն վերջ, հակառակորդներու առաջարկը մերժուեցաւ 10ի դէմ 387 քուէով:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

դասախօսական ժողովը' 4 Ապրիլ Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին 130 Պուլվար Սէն Ժէռմէն, Քաֆէ լա Փրթիթ Սուրս, մէթրօ՝ Օտէօն:

Նիւթ՝ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐ

կը դասախօսէ՝ ԸՆԿ. ՌՈՒԲԷՆ.— Գէորգ, Չաւուշ եւ Հրայր:

ԸՆԿ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ.— Սասունցի Մանուկ:

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
ՓԱՐԻԶԻ ՊԱՐԱՍԻՐԱՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ

Ապրիլ 7 Շաբաթ երեկոյ ժամը 9էն մինչեւ առաւօտեան 6:

վեցերորդ քաղաքապետարանի (Mairie du 6e)ընդարձակ սրահներուն մէջ, 78 Rue Bonaparte, մէթրօ՝ Օտէօն:

Անակնկալներ, Attractions' հռչակաւոր արթիստներու կողմէ:

Ծանօթ արուեստագէտներ պիտի պարեն Թանկօ եւ Ֆոքսթրոթ:

ներկաներուն պիտի բաշխուի ծրի քոթիյոն: Պարասէրներու գոհացում տալու համար վարձուած է Քօլիզէոմի նախկին համրածանօթ ճազպանտը: ձոխ պիւֆէ՝ ժողովրդական գիներով:

ՄՈՒՏՔ 14 ՖՐԱՆՔ

Տոմսերը այժմ կը ծախուին միմիայն 10 ֆր. փութացէք օգտուիլ այս առիթէն: Դիմել՝ Ֆլօրիա ճաշարան, Նպարավաճառներ՝ Ճէնազեան, 1bis Rue Hautefeuille, Մարթաեան՝ 52-54 Rue Piat, Paris (20e).

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՔՈՄԷՏԻ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

Salle de la Maison du Peuple Français, 42 Rue Hermel, Paris (18e)

Այսօր կիրակի ցերեկ ժամը 2.45ին, կը ներկայացնէ

ՀՕՃԱ ՆԱՍՐԷՏՏԻՆ (Հայերէն լեզուով)

ԳԻՆԵՐԸ ԱԺԱՆ, ԱԺԱՆ, ՄԻՆՉԵՒ 3 ՖՐԱՆՔ

ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ՆՇԱՆԵԱՆ
ԵՒ
ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
ՆՇԱՆՈՒԱԾ
Ալֆօրվիլ 24 Մարտ, 1928

Հ. Յ. Դ.

Սէն Միշէլի «Քրիստափոր» խումբի ժողովը վաղը Երկուշաբթի երեկոյ ժամը 8.30ին Café Cluny, Bld. St. Michel, (Սէն Ժէռմէնի անկիւնը):

Պիյանքուր Զաւարեան եւ Վանի Արամ միացեալ խումբերու դասախօսական ժողովը այսօր կիրակի ժամը 2.30ին, 164 Ave. de Verdun, Issy-les-Moulineaux: Կը դասախօսէ ընկ. Վ. Համբարձումեան, նիւթ՝ Հ. Յ. Դ. ծագումէն մինչեւ մեր օրերը:

Լիոնի Քեռի խումբի Բ. դասախօսական ժողովը այս Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Դրադարանին մէջ: Դասախօս՝ Ընկ. Ճ.: Կը հրաւիրուին միւս խումբերու ընկերներն ու համակիրները: Նիւթ՝ Ընկերվարութիւնն ու անկախ հայրենիքի գաղափարը:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. TEURNIER

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի փարիզի Ա. խումբը այսօր կը մրցի U. S. XIIèmeի Ա. խումբին դէմ (փարիզի Առաջին դասակարգէն), որ իր տարեկան մարզահանդէսը կը կատարէ Stade Olympique de St. Maurի մէջ: Հանդէսին կը մասնակցի նաեւ նուագախումբ մը: Ժամադրավայր՝ ժամը 1.30ին՝ Sortie: Métro Bastille, ժամը 2.17 շոգեկառքով, իջնել Parc St. Maur:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պահեստի խումբն ալ կը մրցի Paribas A. C.ի պահեստի խումբին դէմ. Ժամադրավայր Porte Maillot, ժամը 2ին:

ՇԱՎԻԼԻ մասնաճիւղի խումբը պիտի մրցի Paribas A. C.ի երկրորդ խումբին դէմ: Ժամադրավայր Porte Maillot ժամը 12ին. 58 թիւ Թրամուէյով իջնել Rueul Ville.

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ Թէնիսի խումբը իր կիրակնօրեայ խաղերը պիտի սկսի Ապրիլ 8ին, Bois Colombesի իր սեփական դաշտին վրայ: Այս առթիւ միութեան անդամակցիլ փափաքողները կը հրաւիրուին գրաւոր դիմել՝ Ա. Արապեանի, 26 Rue Pierre Larousse, Paris (14e).

ԺԱՄԱՆԱԿԱՅՈՅՑ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Այս առաւօտ, Ֆլօրիայի մէջ ժամը 10ին, ֆրանսերէն, դաւիթբէկ :

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ 20շ. 40շ.
ԵԳԻՊՏՈՍ » »
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 6տլ. 10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration — Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 3 ԱՊՐԻԼ 1928
3 AVRIL 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 612 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵԳԻՊՏՈՍԸ ԱՒԵԼԻՆ ԿԸ ՊԱՀԱՆՋԷ

Եգիպտոսի նոր դահլիճը հազիւ գործի ձեռնարկած, արդէն կը յայտնէ իր վճռական կամքը:

Աւելի վճռական, քան Սարուաթ փաշայի դահլիճը, որ չափաւոր եւ հաշտարար կը թուէր:

Շատ բնական է այս երեւոյթը: Որովհետեւ, նոր վարչապետը, Նահաս փաշա, միեւնոյն ատեն նախագահն է «Վաֆտ»ի, ազգայնական կառավարութեան, որ կանգնած է անկախութեան չարժման գլուխը:

Նահաս փաշա ոչ միայն կը մերժէ Անգլիոյ առաջարկած դաշնագիրը, որ անընդունելի նկատուած էր իր նախորդին կողմէ, այլ եւ չի ճանչնար անգլիական միջամտութեան ո՛ր և է իրաւունք, նոյն իսկ Սուէզի մէջ, կամ օտարականներու պաշտպանութեան համար:

Մէկ խօսքով, բացարձակ անկախութիւն:

«Եգիպտոս երբեք մաս կազմած չէ բրիտանական կայսրութեան»:

Այս տողերը գրուած ատեն, յայտնի չէր Անգլիոյ պատասխանը: Բայց կարելի է գաղափար կազմել անոր մասին, կարդալով մամուլին արտայայտութիւնները:

Արդէն իսկ թելադրութիւններ կ՚ըլլան, «խիստ միջոցներ» ձեռք առնելու:

Ակներեւ է որ ազգայնական Եգիպտոսը տեղի չպիտի տայ, առանց բռնութեան:

Զաղլուլ փաշայի ոգին է որ կը սաւառնի Վաֆտի վրայ: Ամբողջ սերունդ մը կը սարսռայ անոր պատգամներով: Քանի մը շաբաթ առաջ, դահլիճին հրաժարման առթիւ պատահած դէպքերը եւ մանաւանդ ուսանողական ցոյցերը հաստատեցին թէ պետական վարիչները չեն կրնար հոսանքին դէմ երթալ եւ ամէն ինչ դիւանագիտութեամբ կարգադրել:

Դահլիճի տագնապին երկարաձգումն ալ այդ կ՚ապացուցանէր: Մէկէ աւելի փաշաներ մերժեցին պատասխանատուութիւն ստանձնել, քանի որ իրենց դէմ պիտի ունենային Վաֆտը, իր խորհրդարանով, լայն կազմակերպութեամբ եւ երիտասարդութեամբ:

Եւ այժմ, հանգուցեալ Զաղլուլի յաջորդը վճռական փորձ մը կը կատարէ, բրիտանական միջամտութեան կամ խնամակալութեան վերջին հետքերը թօթափելու համար:

Պիտի յաջողի՞ թէ ոչ: Դժուար է պատասխանել: Եգիպտական մերժումին դէմ, նոյնքան վճռական է բրիտանական «ոչ»ը, որ կրնայ յանգիլ մարտակոչի, քանի մը մարտանաւերու առաքումով, ինչպէս եղաւ անցեալ տարի:

Անշուշտ նոր զիջումներ պիտի ընէ Լոնտոն, ինչպէս բրած մինչեւ հիմա: Այսօրուան Եգիպտոսը այն չէ, ինչ որ էր 1922ին, երբ հռչակուեցաւ անկախութիւնը:

Բայց, իր համատարած աշխարհակալութիւնը թոյլ չի տար անգլիոյ որոշ կէտէ մը անդին: Ան Սուէզը չի վստահիր Եգիպտոսի, որքան ալ զօրաւոր ըլլայ: Չի կրնար քաշուիլ Սուտանէն, կամ միայն դեսպան մը ձգել Գահիրէի մէջ եւ գոհանալ բարեկամական յարաբերութիւններով:

Մէկ խօսքով, չուզեր դադրեցնել գրաւումը, թէեւ այդ բառը չի գործածեր:

Մինչ Եգիպտոս, ինչպէս ըսինք, կը պահանջէ որ Մեծն Բրիտանիա իրեն հետ վարուի այնպէս ինչպէս ո՛ր եւ է ազատ եւ անկախ երկիր հետ, օրինակ Զուիցերիա կամ Պելժիա: Չխառնուի իր ներքին գործերուն: Չվայելէ առանձնաշնորհեալ դիրք: Ազատ ձգէ զինքը դաշնագիրներ կնքելու ո՛ր եւ է պետութեան հետ, եւայլն:

Մէկդի դնելով այս վէճին դիւանագիտական կեղեւը, որքա՜ն թելադրիչ է անոր ներքին բովանդակութիւնը:

Ահաւասիկ ժողովուրդ մը, որ օտար լուծը թօթափել կը ջանայ 1880էն ի վեր, մերթ բուռն, մերթ կրաւորական դիմադրութեամբ, բայց միշտ հետեւողական:

Մեզ չեն հետաքրքրեր այս պայքարին քաղաքական շարժառիթները: Չենք ալ ուզեր պրպտել թէ բրիտանական թեւարկութիւնը օգտակա՞ր թէ վնասակար եղած է Եգիպտոսի համար: Բուն Եգիպտացիները աւելի լաւ գիտեն այդ պարագան:

Մեզի համար կարեւորը՝ պայքարը յառաջ տանելու եւ շարունակելու այն ամուր, գիտակից ճիգն է, որ կը տեւէ, հակառակ բոլոր խոչընդոտներուն:

Չի բաւեր ազատութիւն եւ անկախութիւն պահանջել: Պէտք է կարենալ նաեւ վարել զայն:

Պատմութիւնը ցոյց կուտայ որ Եգիպտոսի ազատագրական պայքարին առաջնորդները ունեցած են այդ կարողութիւնը: Եւ այսօր, հպարտութեամբ կը նային կտրուած ճամբուն վրայ, որ այնքան փշալից է:

Ու հիմա աւելին կը պահանջեն: Կը ճգնին լրացնել նուաճումը, բոլորովին տէր-տիրական դառնալու համար իրենց տան մէջ:

Անոնք ալ ունեցան դառնութեան օրեր: Բանտ եւ աքսոր: Աշխարհի ամէնէն հզօր նաւատորմը՝ իրենց դուռներուն առջեւ: Բայց երբեք չվհատեցան: Եւ փոխանակ վայրերան կանչերը ձգելու կամ հառաչանքներ արձակելու, տքնեցան, գործեցին անդադար, կազմելով ճակատ մը որ հաշուի կ՚առնուի այսօր:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՑԱՄՔԱԾ ՄԻՏՔԵՐ

Պայքար, Ամերիկայի ռամկավարներուն օրկանը, հետեւեալ չնաշխարհիկ խորհրդածութիւնները կ՚ընէ, Մարտ 3ի խմբագրականին մէջ, «լրջութեան» հրաւիրելով հայ ժողովուրդը.

—«Հապա սա «անկախութեան տարեդարձի» ու «դրօշակ»ի խնդիրը, որ պարբերաբար կը յուզուի եւ այնքան քննութեանց ու կիրքերու յուզման պատճառ կ՚ըլլայ հայ գաղութներու մէջ: Իբրեւ թէ այս ազգին բոլոր պէտքերը լրացած ու հոգերը հատած ըլլային, Հայաստան ալ շէնցած, զօրացած ու ամէն տեսակէտով իր իրաւունքներուն պաշտպանութիւնը ապահոված ըլլար, եւ ուրիշ գործ ու խնդիր մնացած չըլլար, բայց եթէ որոշել թէ անկախութեան տարեդարձը ո՞ր թուականին պէտք է տօնել, կամ ի՞նչ դրօշակ պէտք է գործածել: Անոնք որ ամէն տարի Մայիս 28ին խնդիր կը հանեն թէ ամբողջ արտասահմանի հայութիւնը անկախութեան տարեդարձ պէտք է տօնէ, կամ ամէն առթիւ իրենց իշխանութեան օրով գործածուած եռագոյնը կ՚ուզեն ցուցադրել, կը հաճի՞ն ըսել թէ ատկէ շօշափելի ի՞նչ օգուտ ու առաւելութիւններ կը սպասեն Հայաստանի անկախութեան ու ապահովութեան համար: Ամէն մարդ գիտէ թէ Հայաստանի ներկայ իշխանութիւնը ոչ այդ տարեդարձը կը ճանչնայ ու ոչ ալ դրօշակը: Նոյն դիրքը կը բռնէ նաեւ Հայաստանէ դուրս Խորհրդային սահմաններու մէջ բնակող մօտ մէկ միլիոն հայութիւնը: Արտասահմանի հայութեան մէջ ալ այդ տարեդարձին ու դրօշակին պատմական արժէքին ու նշանակութեան մասին կարծիքները կը տարբերին, եւ բաց ի մէկ հոսանքէ, ոչ ոք մտքէ կ՚անցնէ անոնց պատճառաւ խնդիր հանել: Կ՚արժէ՞ ուրեմն շարունակ վէճեր յուզել եւ տարեդարձով ու դրօշակով գրաղեցնել ու պառակտել գաղութները: Յետոյ, ամենեւին տարակոյս չկայ, որ եթէ այսօր գաղութները բոլոր առարկութիւնները մէկդի դնեն ու ճանչնան այդ տարեդարձն ու դրօշակը, Հայաստանի ներկայ իշխանութիւնը ատիկա պիտի նկատէ առնուազն ոչ բարեացակամ ցոյց մը իրեն դէմ: Ո՞եւէ օգուտ ունի՞, կամ իմաստութի՞ւն է այսպիսի ցոյց մը ընել, եւ ի՞նչ արդիւնք կրնայ ունենալ, բայց եթէ խզել Հայաստանի ու գաղութներու կապը եւ խրամատ բանալ երկուքին միջեւ:»

Պարապ տեղը չէ որ կ՚ըսեն — վարպետ գողը տանտէրը կախել կուտայ:

ՍԱՅՏԱՅԻ ՈՐԲԱՆՈՑԸ

Սուրիահայ թերթերը կը գրեն թէ դանիական բարեգործական ընկերութիւնը Ամերիկեան Նպաստամատոյցին հետ համաձայնութեան եկած է, բոլորովին ինք ստանձնելու համար Սայտայի հայ փոքրիկներու որբանոցի հոգատարութիւնը:

Դանիական ընկերութիւնը նիւթէն գնած է ծիպէյլի որբանոցի շէնքերը, ուր պիտի փոխադրուին շուտով Սայտայի որբերը:

Հ. Մ. Ը. Մ. ՅԱՂԹԱԿԱՆ 7–0

Կիրակի օր Հ. Մ. Ը. Մ.ի փարիզի ֆութպոլի Ա. խումբը 0ի դէմ 7 նշանակէտով յաղթեց U. S. XIIème-ի Ա. խումբին: Ման րամասնութիւնները յաջորդով:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Մեծ երկրաշարժ Իզմիրի մէջ

ՀԱՐԻՒՐԱՒՈՐ ԶՈՀԵՐ, ԲԱԶՄԱԹԻՒ ՏՈՒՆԵՐ ՓԼԱԾ

Շաբաթ օր առտուան դէմ Իզմիրն ու շրջականները ցնցուեցան սաստիկ երկրաշարժէ մը: Առաջին ցնցումը, որ տեղի ունեցաւ ժամը 2.20ին, տեւեց մէկուկէս վայրկեան, յաջորդ ցնցումները պատահեցան ժամը 3.5ին եւ 6.52ին ու տեւեցին 1—2 երկվայրկեան:

Վերջին լուրերու համաձայն, մեռած են 80 հոգի, միայն Իզմիր քաղաքին մէջ, իսկ վիրաւորուածներու թիւն է 140: Կորուստներու ամբողջական քանակը դեռ չէ ճշդուած:

Նոյն ժամերուն ցնցումներ զգացուած են նաեւ Պոլսոյ մէջ, ուր կորուստ չկայ:

Իզմիր քարուքանդ վիճակ մը կը ներկայացնէ: Փլած կամ ծանրապէս վնասուած են 400 շէնքեր, որոնց կարգին նաեւ քանի մը մզկիթներ եւ երկու դրամատուններ: Հեռաձայնի եւ հեռագրի հաղորդակցութիւնները կտրուած են Իզմիրի եւ գաւառներուն հետ, մինչեւ այդ գիծերուն նորոգուիլը կարելի պիտի չըլլայ աղէտին մասին ստոյգ տեղեկութիւններ ստանալ: Իզմիրի բնակչութիւնը՝ սարսափահար՝ գիշերը բացօթեայ կամ վրաններու տակ անցուցած է. սակայն հետզհետէ հանդարտութիւն տիրելով, կիրակի օր կարգ մը խանութներ բացած են իրենց դուռները: Իզմիրի կուսակալին նախագահութեամբ յանձնաժողով մը միջոցներ ձեռք կ՚առնէ՝ աղէտեալներուն օգնելու համար:

Ցնցումի բուն կեդրոնը եղած են Թորպալը եւ Թէփէքէօյ, ուր ոչ մէկ տուն կանգուն մնացած է: Հոն փլած շէնքերուն ամբողջութիւնը 200 կը հաշուուի: Հարիւրաւոր ընտանիքներ առանց ապաստանի մնացած են այդ վայրերուն մէջ: Իզմիրէն օգնութիւն ղրկուած է յիշեալ գիւղերուն: Թորպալըի մէջ մեռած են 30 հոգի եւ վիրաւորուած՝ 100 հոգի: Իզմիրի մօտակայ Սէյտիքէօյի մէջ մեռած են 50 եւ վիրաւորուած՝ 40 հոգի:

Երկրաշարժը աւերներ գործած է նաեւ Մաղնիսայի, Ուշաքի եւ Աֆիոն-Գարահիսարի մէջ, սակայն զոհերուն եւ կորուստներուն քանակը դեռ յայտնի չէ: Աղէտեալ բոլոր վայրերուն մէջ առաջին ցնցումէն է որ փլած են տուները:

Հեռագրի մը համաձայն, Իզմիրի մէջ փլած են 29 տուն եւ 10 վաճառատուն: Ծանրապէս վնասուած են 322 ուրիշ տուներ:

Էնկիւրիէն 2 Ապրիլ թիւով հետեւեալ թիւերը կը հաղորդէն այս առթիւ.—

Իզմիրի մէջ բոլորովին փլած են 29 տուն եւ 10 վաճառատուն, վնասուած՝ 193 տուն, 86 վաճառատուն, 6 մզկիթ, 4 դպրոց, 16 խան, 5 գործարան, 1 ապարան, 2 սինէմա, 2 փուռ, 1 հիւանդանոց, 1 ժամացոյցի աշտարակ: Գարշըեագայի մէջ՝ փլած են 16 եւ վնասուած 100 տուներ:

Թորպալըի շրջանը ամէնէն շատ վնասուած է. հինգ գիւղեր բոլորովին անբնակելի դարձած և չորս՝ ծանրապէս վնասուած են:

Պայընտըրի եւ Մէնթէշէի մէջ 3 մզկիթներ եւ քանի մը շէնքեր մասամբ քանդուած են, 5 վաճառատուններ եւ 13 տուներ վնասուած են: Ուրիշ 6 գիւղերու մէջ եւս շատ մը տուներ փլած են, Գարապըրունի մէջ ալ՝ 5 տուներ:

Արկածներու տեղի չտալու համար, տեղական իշխանութիւնները փլցնել կուտան ծանրապէս վնասուած շէնքերը: Իզմիրի կուսակալը ժողովուրդին ուղղուած յայտարարութիւնով մը կը բացատրէ աղէտին մեծութիւնը: Կուսակալը եւ աղէտեալներու օգնութեան յանձնաժողովը Թորպալը գացին:

Գործավարներու Խորհուրդը զբաղեցաւ Իզմիրի երկրաշարժով եւ օգնութեան համար մասնաւոր վարկ քուէարկեց: Մ. Քէմալ Իզմիրի կուսակալին ուղղած հեռագրով մը կը խնդրէ ցաւակցութիւն յայտնել մեռնողներու ընտանիքներուն և հարիւր հազար թրքական ոսկի կը դնէ անոր տրամադրութեան տակ՝ ամէնէն շատ վնասեալներուն օգնելու համար:

Ապստամբութիւն Անդրկովկասի մէջ?

Տէյլի Մէյլի թղթակիցը Վարշաւայէն կը հեռագրէ 1 Ապրիլ թուականով.—

Ռուսական «Զա Սվոպոտու» թերթը կը գրէ թէ լուրջ ապստամբութիւն մը ծագած է Անդրկովկասի մէջ, ղեկավարութեամբ ցարական նախկին սպաներու: Շարժումը յաջողութեամբ կը ծաւալի:

Ապստամբութեան գլխաւոր վարիչները՝ Բուդեէլէֆ եւ Բոցիկորֆ սպաննուած են՝ վերջերս Կէֆիէուի մէկ ջոկատին հետ տեղի ունեցած կռիւի մը մէջ:

Եգիպտոս կը ծառանայ Անգլիոյ դէմ

Գահիրէէն կը հեռագրեն.— *Ինչպէս կը յիշուի, անգլիական կառավարութիւնը Մարտ 4ին ծանուցագիր մը ներկայացուցած էր Սարուաթ փաշայի՝ Եգիպտոսի հանրային ապահովութեան մասին: Նոր վարչապետ Մուսթաֆա Նահաս փաշա այս ծանուցագրին պատասխանը ներկայացուց Եգիպտոսի անգլիական մարզպան Լորտ Ճորճ Լոյտի: Պատասխան-ծանուցագիրը կ՚ըսէ թէ Անգլիա իրաւունք չունի խառնուելու Եգիպտոսի ներքին գործերուն: Անգլիոյ յարաբերութիւնները Եգիպտոսի հետ*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՊԱՏԿԵՐ ՄԸ

Աննկարագրելի ժխոր մը կը տիրէ հրապարակին վրայ, Ապրիլ 22ի ընտրութիւններուն առթիւ:

Ծ?մարիտ գլխու պտոյտ:

Կը կարդա՞ք պատերուն եւ ազդատախտակներու վրայ փակցուած յայտարարութիւնները:

Կոչեր, թեկնածուներու ջատագովականներ, ինքնամատոյց թեկնածութիւններ, փոխադարձ հայհոյութիւններ:

Մարդիկ որ մեղր ու սեր կը խոստանան, եւ ուրիշներ որ փրփուր կը տեղան:

Երէկ աչք մը պտտցուցի մեր թաղին մէջ, եւ յանկարծ ուշադրութիւնս գրաւեց հետեւեալ ազդարարութիւնը, խոշոր տառերով.

— Շուները կը հաչեն, կարաւանը քալէ...

Թեկնածու մըն է, փարիզի քաղաքապետական խորհուրդին անդամ, որ հրապարակաւ կը պաշտպանէ ինքզինքը, հակառակորդի մը հրապարականախա՛տ ամբաստանութեան դէմ:

Քանի մը քայլ անդին, կը կարդաք պատասխանին պատասխանը:

Ահա ուրիշ մը.

— «Քուէ տալով, ձեր գերութիւնը կը նուիրագործէք»:

— «Քուէ տուէք միայն անոնց որ բանուորա-գիւղացիական կառավարութիւն կը պահանջեն...

— «Հայրենի՞ք թէ միջազգայնականութիւն, յեղափոխութի՞ւն թէ բարեշրջում, բարեկարգութի՞ւն թէ անկարգութիւն»...

Ժխոր մը, ժխոր մը, որուն առջեւ քուէարկուներն անգամ գլխու պտոյտ կ՚ունենան:

Ծեծ ու փէտն ալ՝ իր կարգին:

Ինչ որ պակաս է մնացած պատերուն եւ տախտակներուն վրայ, կը լրացուի թերթերու եւ սրահներու մէջ:

Եւ բանախօսութիւն չանցնիր առանց կռիւի:

Առնուազն սուլիչները կը բաւեն, ատենախօսը բեմէն վար իջեցնելու համար:

... Այս «քաղաքակիրթ»ները ինչո՞վ պակաս են մեզմէ:

Ինչո՞վ՝ աւելի բարձր...

Վ.ԱՐԱԶ

ՓՈՒԱՆՔԱՐԷԻ ՆՈՐ ՃԱՌԸ

Կիրակի օր վարչապետը քաղաքական մեծ ճառ մը եւս խօսեցաւ Քարքասոնի մէջ, 6000 ունկնդիրներու առջեւ: 5000 հոգի ալ տեղ գտած չըլլալով փողոցին մէջ կը սպասէին:

Փուանքարէ կանգ առաւ երեք կէտի վրայ, *ա.* ֆրանքի կայունացումը, *բ.* պայքարը համայնավարներուն դէմ, զորս վճռած է ջախջախել, եւ *գ.* Տօըսի ծրագրին վերաքննութիւնը, զոր պատրաստ է նկատի առնելու, եթէ Գերմանիա կարենայ իր պարտքերը պայմանաժամէն առաջ վճարել:

Այս ճառը ընդլայնումն ու լրացումն էր անցած կիրակի Պորտոյի մէջ խօսածին: Վարչապետը ըսաւ.

— Համայնավարները բոլորովին ազատ պիտի ձգէինք, որ տարածեն իրենց ցնորքները, եթէ արտասահմանէն քաջալերուած իրենց պայքարը բացորոշ նպատակ չունենար գաղթավայրերը ապստամբեցնել մայր հայրենիքին դէմ, կազմալուծել բանակն ու նաւատորմը, մէկ խօսքով, Ֆրանսայի կործանումով պատրաստել միջազգային յեղափոխութիւնը:

ԱՅՍ ԱԼ ՈՒՐԻՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ի՛ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒԻՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

Բ.

Նախկին ընդհ. քարտուղարը շարունակելով պատասխանել հարցումներուս, յայտարարեց.

— Պաշտօնի սկսելէ կարճ ատեն մը ետքը, երբ աստիճանաբար խնդիրներ կը պարզուէին, գտայ որ դժբախտաբար հակամարտ ուժերու բախման ասպարէզներէն մէկն ալ եղած էր Բարեգործականը: Կազմակերպական նպատակներով կատարուած այցելութեանցս առթիւ, Բարեգործականի համակիրներու դէմ շատ որոշ կը տեսնուէր նաեւ հակակիրներու զօրաւոր հոսանք մը: Ընկերութիւնը յառաջացնելու եւ զօրացնելու համար առնուած քայլերուն առջեւ ասդիէն ու անդիէն անխնայ կը նետուէր «պլոք» մը: Ազգային Միութեան Փարիզ ղրկուելիք պատուիրակներուն ընտրութեան առթիւ ստեղծուած ծանօթ «պլոք»ն էր այս, որ բաւական ատեն կեցաւ Բարեգործականի աճման ճամբուն վրայ: Հայ մամուլի մէկ մասը որոշ պայքար կը մղէր Բարեգործականի դէմ եւ նոյնիսկ ծանուցումներու սխնակներու վրայ չէր ընդունիր անոր վճարեալ ծանուցումները:

Բայց այդ հակադրութիւնը աստիճանաբար մեղմացաւ, այնպէս որ ամերիկահայ մամուլը ոչ միայն իր կարեւոր էջերուն վրայ անխտիր ու ձրիաբար հիւրընկալեց Բարեգործականի գեկոյցներն ու կոչերը, այլ եւ խմբագրականներով միշտ ջատագովեց ու եւ է ձեռնարկ որ ընկերութիւնը մէջտեղ դրաւ:

Որքան կը յառաջանայի նոր ասպարէզիս մէջ՝ մամուլի եւ ժողովուրդի տարակարծութենէն անջատ, տակաւ առ տակաւ ուրիշ ուժ մըն ալ ինքզինք զգալի կ՚ընէր, որ կը գտնուէր բուն իսկ Բարեգործականի ներքին կեանքին մէջ:

Առիկա տեսակ մը մրցակցութիւն էր որ գոյութեան եկած էր կեդրոնին Նիւ Եորքէն Պոսթըն փոխադրութեան առթիւ եւ որ անդուլ շարունակուեցաւ, օրէ օր սաստկացաւ եւ գրեթէ ամէն համաժողովի մէջ իր գլուխը բարձրացուց մինչեւ որ 1925 Մայիս 30ին Փրովիտէնս գումարուած համաժողովին մէջ կարելի եղաւ, կեդրոնը նորէն Նիւ Եորք փոխադրել, խնդիրը երեք անգամ քուէարկել տալով և միայն երկու քուէներու առաւելութեամբ:

— Ի՞նչպէս կարելի է խնդիր մը երեք անգամ քուէարկել տալ:

— Երբ անպատճառ և ամէն գնով նպատակ մը գլուխ հանել կ՚ուզուի, կարելի է ո եւ է խնդիր քանի մը անգամ քուէարկել տալ: Առաջին բաց քուէարկութիւնը մեծամասնութեամբ կեդրոնը կը թողուր Պոսթըն, երկրորդ գաղտնի քուէարկութիւնը դարձեալ չյաջողեցաւ, ուստի երրորդ անգամ պէտք էր քուէարկել, որպէսզի գէթ երկու առաւել քուէ շահուէր ի նպաստ Նիւ Եորքի:

— Ի՞նչ պատճառով տեղափոխութիւնը այդչափ կը հետապնդուէր:

— Ըսեմ որ բուն խնդիրը կեդրոնին քաղաքէ քաղաք քաշկռտուելուն վրայ չէր կայանար, այլ էական նպատակն էր Բարեգործականի տիրապետութիւնը՝ իր բոլոր մարզերուն մէջ, որ աչալրջութեամբ կը հետապնդուէր միայն մէկ կողմէ (Նիւ Եորքէն ուրկէ եկած էր առաջարկը) ու միայն մէկ ծածկուած զապանակի շարժումով, իբր երեւցող գործակից ունենալով մէկ քանի անիւ ու անուակ՝ Եգիպտոսէն մինչեւ Ամերիկա:

«Շատ պարզ էր որ եթէ այս տիրապետութիւնը կարելի ըլլար անխախտ պահել որոշ ձեռքերու մէջ, բնաւ տարբերութիւն պիտի չընէր թէ կեդրոնը Պոսթըն, Նիւ Եորք եւ կամ ուրիշ հեռաւոր քաղաքի մը մէջ գտնուած ըլլար: Եւ իրողութիւնը այն է նաեւ, որ տիրապետութեան մասին կասկած չարթնցնելու համար՝ նախընտրելի պիտի ըլլար որ կեդրոնը որչափ կարելի է հեռու մնար բուն տիրապետողէն, եթէ միայն գործնական ըլլար այդպիսի հանգամանք մը հիմնաւորել:

Այդ երկու խնդիրներէն առաջինին մասին ամէն ջանք թափուեցաւ՝ բացարձակ անկողմնակալութիւն պահելու, միակ նպատակ ունենալով Բարեգործականի զօրացումը, որ կրնար իրականացուիլ միայն անոր ժողովրդականացումով ու ազգայնացումով, իրեն հիմ ունենալով չէզոք գետին մը:

Իսկ երկրորդին հանդէպ միշտ պահուեցաւ սիրաշահող ու հաշտարար ուղղութիւն մը, նպատակ ունենալով համադրել ներքին զանազան դասակարգի ուժերը, որոնց անկեղծ գործակցութեամբ միայն կարելի կ՚ըլլար Բարեգործականի նաւը դեկավարել խաղաղութեամբ ու անոր հանդէպ ստեղծել միահամուռ հմայք:

«Առաջին խնդիրը բաւական յաջողեցաւ, որովհետեւ ժողովուրդ մը երբ իր սուր նկատողութեամբ նշմարէ թէ՝ հանրային գործ մը կը ղեկավարուի իր նպատակէն անշեղ ուղղութեամբ, վերջի վերջոյ անպատճառ կը համախմբուի անոր շուրջ:

«Սակայն երկրորդ նպատակը, հակառակ ամէն միջոցներու գործածութեան, չկրցաւ յաջողիլ, որովհետեւ երբ դիտումնաւոր դիւանագէտը փոխանակ գործին յառաջացման՝ կը ձգտէր իր բոլոր ուժը կեդրոնացնել իր անձնական նպատակներու գործադրութեանը վրայ, ան կանգ չառներ ո եւ է միջոցի առջեւ, մինչեւ որ յաջողցնէ իր թաքուն ծրագիրները:

— Կրնա՞ք աւելի որոշ յիշել թէ, Բարեգործականի ներքին կեանքի մէջ գտնուող տարբեր գաղափարակիցները ո՛րոնք էին:

— Անոնց մէկ մասը զանազան շրջաններու մէջ Յանձնաժողովի անդամակցութեան կոչուող անձեր ու շատ մը քաղաքներու մէջ գտնուող անոնց բազմաթիւ համախոհներն էին, որոնց անունները թէեւ առանց պատճառի դեռ ընդհանրացած չըլլալով կը նկատուէին փոքր, եւ սակայն իրենք անձնական մեծ զոհողութիւններով եւ ուղիղ ընթացքի մը հետեւելու նախաձեռնութեամբ իրենց կարողութիւնը գործին կը տրամադրէին անվերապահ եղանակով մը, ու թերեւս կարելի է աւելցնել՝ անձնապէս գործերուն քիչ մը աւելի մօտէն հետեւելու եռանդով քան որ հարկ էր:

Իսկ միւս մասը կը կազմէին գործը ամէն գնով իրենց ափին մէջ առնել աշխատողները: Ասոնք իրենց նպատակը յաջողցնելու համար իրենք զիրենք կը ծածկէին կարգ մը հանրածանօթ անձերու ետին, գործածելով անոնց անունները իբրեւ լծակ մը ու քրտնաթոր ջանքերով օրէ օր կը թմբկահարէին այդ անունները իբրեւ մեծ ու անմատչելի անձեր: Իբրեւ լծակ գործածուող այդ անձերը սակայն երբ ո եւ է գործով հաճէին հետաքրքրուիլ՝ անոր կը մօտենային միայն իրենց բոլորտիքը դարձող շահագրգռուած անձերու ցուցուցած ճամբով ու կը վարէին զայն անոնց խորհուրդով: Այնպէս որ, բուն գործը իրենց նախասիրած եղանակով իրապէս կը վարէին այս թաքուն անձերը, իբրեւ պարզ ցոյց գործածելով իրենց թմբկահարած շքախումբը:

— Ամերիկեան շրջանակը երբեք ջանացա՞ծ է ազդել բուն կեդրոնի գործերը աւելի արդիւնաւորելու համար:

— Այդպիսի փորձ մը եղաւ 1920ին, երբ այդ նպատակով խմբագրուեցաւ յիշատակագիր մը որ տարեկան համաժողովի վաւերացման ենթարկուելէ ետքը, ղրկուեցաւ Կեդր. վարչական ժողովին, Գահիրէ:

Տարեկան համաժողովը որ գումարուեցաւ Պոսթըն 1920 Մայիս 30ին, որոշեց նաև երկու պատգամաւորներ ղրկել ընդհ. ժողովին, գլխաւորաբար ուժովցնելու եւ բացատրելու համար այդ յիշատակագիրը:

Յիշատակագիրը կը պարունակէր տրամադրութիւններ՝ ո՛րոնց որդեգրութեամբ միութիւնը կ՚օժտուէր արդիական վարչաձեւով ու կը դրուէր անխտրական հիման մը վրայ:

— Ըսիք որ համաժողովը որոշեց պատգամաւորներ ղրկել, բայց չըսիք թէ որո՞նք են և ինչպէս ընտրուեցան պատգամաւորները:

— Երբ ներկայ պարզուած խնդիրները նկատի ունենանք՝ կը գտնենք որ այդ ընտրութիւնն ու առաքելութիւնը կը ստանան շատ յատկանշական հանգամանք: Համաժողովը փոխանակ ուղղակի ընտրելու պատգամաւորները, յարմար դատեց նշանակել հինգ հոգինոց յանձնախումբ մը, որ Շրջ. յանձնաժողովի հետ խորհրդակցաբար ընտրէր երկու պատգամաւորները:

«Անանկ պատահեցաւ սակայն՝ որ Շրջ. յանձնաժողովի հետ խորհրդակցաբար չորս բառերը դուրս սպրդին կապարագիր ատենագրութեան բնագրէն, ընտրութեան բոլոր իրաւունքը թողլով միայն նշանակուած յանձնախումբին, որ ամենայն զօրութեամբ պնդեց այդ իրաւունքին վրայ, դուրս ձգելով յանձնաժողովը:

— Որո՞նք էին այդ յանձնախումբի անդամները:

— Իբրեւ ընտրական յանձնախումբի անդամներ նշանակուեցան Վահան Թիւրքեան, իբր անհրաժեշտ եւ պայքարի խմբագիր Ա. Նազար, աշակերտներէն Շահէ Ծ. վարդապետ Գասպարեան, անձնական բարեկամներէն Մարգար Տէր Յովհաննէսեան եւ հինգերորդ անձն ալ դուրսէն, Վեր. Յ. Տէփոյեան:

«Այս յանձնախումբը մեր գրասենեակին մէջ նիստ գումարելով՝ իբրեւ պատգամաւոր ընտրեց Կ. Թ. Փուշման և Վ. Թիւրքեան: Պ. Փուշման, ինչպէս կը սպասուէր, ծանրաբեռնուած իր գործերով, մերժեց երթալ:

«Յանձնախումբը չնշանակեց ուրիշ մը, որով կը մնար երթալու պատրաստ միայն մէկ պատգամաւոր, այսինքն Վահան Թիւրքեան:»

ՍԱՐԻ ՏՂԱՅ

ԾՓՈՒՆ ԿՂԶԻՆԵՐ

Ծովագնացները երբեմն ովկիանոսներուն մէջ կը հանդիպին գեղեցիկ կղզիներու, որոնք կը լողան ու կը պտտին ջուրերուն վրայ: Հէքեաթային գեղեցկութիւններով օժտուած, արմաւենիներով պսակուած, հողի այդ կտորները կը ճամբորդեն ովկիանոսին որոշ գօտիներուն վրայ: Այս ծփուն կղզիները ընդհանրապէս ճամբայ կ՚ելլեն մեծ գետերու բերանէն, տեղթաներու շրթներէն եւ կը թափառին ջուրերու թագաւորութեան վրայ:

Ամազոն գետը (Հարաւային Ամերիկա) մայրն է այս ծփուն կղզիներուն: Երբ գետերը կը փոխեն իրենց անկողինը, հին հունին վրայ կը բարձրանան հողամասեր, հարուստ բուսականութեամբ: Երբ գետը կը հոսի իր ընթացքովը, ստորջրեայ հոսանքները կը քշեն կղզին իր ամբողջ բուսականութեամբ եւ կենդանիներով: Կապիկները այսպէս շատ են ճամբորդեր ծփուն կղզիներուն վրայ ծովէ ծով:

Ի վերջոյ ովկիանոսը կը կլլէ կղզին:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՖԱՇԻՍՄԻ

ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ

Մարտ 23ը ֆաշիսմի հիմնարկութեան իններորդ տարեդարձն էր:

1919 Մարտ 23ին, ֆաշիստ խումբերու կազմութեամբ, Մուսոլինի հիմը դրաւ այն կազմակերպութեան որ պայքարի շրջանէ մը վերջ, դարձաւ վարչաձեւ եւ հրապարակէն քշելով հակառակորդ կուսակցութիւնները բազմութիւնը, ձեռք առաւ իտալական կեանքի ղեկը՝ շատերու յոռետեսութեան եւ նոյնիսկ չարագուշակ մարգարէութիւններուն մէջ:

Այս առթիւ սարքուած արարողութիւնները, որ զինուորական հանգամանք ունին, յետաձգուած էին եւ տեղի ունեցան Կիրակի օր, Մուսոլինիի ներկայութեամբ: 80,000 յառաջապահ մարտիկներ, ֆաշիստներու երդումը ընելէ վերջ, ստացան հրացանն ու քարտը և մտան կուսակցական շարքերու մէջ:

Շատեր համայնավարութեան մասին գրած եւ խօսած ատեն, անոր քով կը բերեն եւ միեւնոյն պատուանդանի մը վրայ կը դնեն ֆաշիսմը, որ առաջինին հետ պարզապէս ժամանակագրական նոյնութիւն մը ունի: Ֆաշիսմը որ պատերազմի փլուզումներու եւ յուսախաբութիւններու հետեւանքով ծնունդ առած զուտ իտալական ընկերային, քաղաքական եւ նոյն իսկ հոգեբանական շարժում մըն է, կը տարբերի համայնավարութենէն՝ էութեամբ եւ հետեւանքներով: Անշուշտ նոյնութեան եզր մըն է բռնապետութիւնը, որ Ռուսաստանի եւ Իտալիոյ վարչական լծակն է. սակայն այդ բռնապետական վարչաձեւն ալ, որ երկու երկիրներուն մէջ կը տարբերի ակներեւ ուժգնութեամբ, միայն մակերեսային ակնարկով մը կրնայ իրարու մօտեցնել երկու ժամանակակից հոսանքները:

Տրուած ըլլալով մեր տրորուած հայրենիքին վիճակը, որ սեղմուած է խորհրդային կարմիր շրջագծի մը մէջ՝ նման վարչաձեւի մը բոլոր հետեւանքները կրելով, մենք բնականաբար հետաքրքրուած ենք համայնավարութեամբ և ծանօթ ենք անոր կատարած փորձին ու տուած արդիւնքին: Ֆաշիսմի մասին շատ քիչ բան գիտենք: Կցկտուր եւ ափյափոյ կարդացուած լուրեր և ասոնց վրայ հիմնուած եզրակացութիւններ՝ կը կազմեն շատերու ծանօթութեանց պաշարը:

Յետագային թողլով ֆաշիսմի ծագման, զարգացման եւ յառաջ բերած ընկերային, քաղաքական, տնտեսական եւ հոգեբանական յեղաշրջումի՝ մասին առարկայականօրէն համառօտ բայց ամբողջական գաղափար մը տալ «Յառաջ»ի ընթերցողներուն, կը բաւականանամ առայժմ ներկայացնելով «Քորրիէրէ տէլլա Սէրա»ի հետեւեալ խորհրդածութիւնները Մարտ 23ի տօնին առթիւ.

«Ֆաշիսմի հիմնարկութեան թուականը ամէն տարի կը տօնուի անփոփոխ զգացումով, բայց միշտ նոր ձեւերով եւ ազգային տեսակէտով միշտ աւելի միատարր եւ համբերաշխ միջավայրի մը մէջ: Կը կարծենք թէ պատմութեան մէջ երբեք չէ պատահած որ կուսակցութեան մը ծնունդը այսքան կարճ ժամանակաշրջանի մը միջոցին, կարողացած ըլլայ երեւալ ամբողջ ժողովուրդի մը կեանքին իբր էական մէկ տարրը: Այս տեսակ բան մը պատահեցաւ ֆաշիսմի պարագային, որովհետեւ ան փոխանակ ազգային ուժերը բաժնելու, զանոնք շաղկապեց իրարու, այսինքն աւելի համադրութեան քան քայքայումի գործ ըրաւ:

Նկատելով այս տեսակէտէն, ֆաշիսմը երբեք կուսակցութիւն մը չէ եղած: Իր ինքնատպութիւնը սկիզբէն իսկ երեւան եկաւ, վասնզի իբրեւ քաղաքական շարժում, փոխանակ դաւանական սատցուածքներու մէջ պարփակուելու, օժտուած էր ան ծաւալուն անշէջ ուժով մը, որ յաջողեցաւ առանց այլասերելու, այլ ընդհակառակն միշտ կատարելագործուելով ընդգրկել եւ իրմով կաղապարել ամբողջ իտալական կեանքը: Երկու գըլխաւոր պատճառներ դիւրացուցին այդ գործը. ֆաշիսմի գաղափարապաշտ դրօշմը եւ իտալական ժողովուրդին տարտամօրէն բայց սաստկօրէն զգացած անհրաժեշտութիւններուն համապատասխանող իր հանգամանքը:

Եթէ յետադարձ ակնարկ մը նետենք անցեալ դէպքերու վրայ, կը տեսնենք որ 1919 Մարտ 23ին Միլանի մէջ հաւաքուեցան զանազան ներկայացուցիչներ՝ տեղական ֆաշիստ խումբեր կազմակերպելու համար: Հաւաքոյթի միջոցին խօսք առին բազմաթիւ պատգամաւորներ: Խօսեցաւ նաեւ Մուսոլինի, որ պարզեց այն սկզբունքները որոնց վրայ պէտք է հիմնուի ֆաշիստներու գործունէութիւնը: Այդ սկզբունքներու առաջինն էր Իտալիոյ յաղթութեան արժեւորումը: Ֆաշիսմը չծնաւ իբրեւ մասնակի քաղաքական շարժում մը, այլ իբրայատուկ նախաձեռնութիւն մը եղաւ, որ ծնունդ մեծ պատերազմին, նպատակ ունէր պահել եւ արդիւնաւորել յաղթութեան պտուղները: Ուրեմն, խորքով ազգայնական, անհամեմատօրէն անշահախընդիր, գաղափարապաշտ եւ նոյն ատեն իրականութեան հաղորդակից շարժում մը եղաւ: Տխուր էր իրականութիւնը այդ շրջաններուն, յաղթութիւնը ներսէն ուրացուած կ՚երեւէր, դուրսէն անարգուած, եւ ամէն տեղ ամուլ: Մակերեսային յոռետեսութիւն մը կարծես թէ ամէնուն ալ այն համոզումը կուտար թէ պատերազմը պարապ տեղը եղած էր: Ամէն կողմէ ձգտում մը կար զայն մոռցնել տալու եւ հոգիներու ու արտաքին իրականութեան մէջ անոր հետքերը ջնջելու: Ողորմելի՛ տեսարան:

Սակայն մտքի եւ զգացումի այդպիսի այլասերում մը չէր կրնար խորունկ արմատներ ունենալ: Ժողովուրդ մը, նոյնիսկ ամենայիմար գաղափարաբանութիւններու ազդեցութեան տակ, չի կրնար մոռնալ իր ծոցէն տուած 600 հազար մահերու զոհողութիւնը, որովհետեւ այդ պարագային ինքզինքը մոռցած եւ անարգած պիտի ըլլար: Անխուսափելի էր իտալական ողջմտութեան, իտալական մեծ սրտին, իտալական ժողովուրդի անեղծ մնացած արժանապատուութեան հակազդեցութիւնը. Ֆաշիսմն էր որ միտքերը սթափեցուց, յառաջ բերաւ, մղեց եւ ուղղեց այդ հակազդեցութիւնը:

Անոր շուրջ համախմբուեցան բոլոր ազգային լաւագոյն ուժերը: Խուրձի (ֆաշիօ) նախնական խորհրդանշանը մեծցաւ, լայնցաւ, զարգացաւ տիրանալով իր հռոմէական նշանակութեան ամբողջութեանը:

Այս օրերու հանդիսակատարութիւնները պատկերալից համադրութեան մը մէջ ցոյց կուտան այն ճամբան զոր կտրած է ֆաշիսմը, ցոյց կուտան գաղափարին զարգացումը եւ անոր արդիւնաւոր պատշաճեցումը ազգային կեանքի բազմապիսի ուժեղ իրականութեան:

Պատերազմէն ծնունդ առած, ֆաշիսմը դեռ կը պահէ զինուորական դրօշմ: Իր գումարտակները նուիրապետականօրէն կարգաւորուած են, պատկառելի զինուորական գունդեր՝ կանգնած անոր կողքին:

Երիտասարդական հաստատութիւններու մէջէն հազարաւոր պատանիներ եւ երիտասարդներ կ՚անցնին եւ կը մտնեն ազգային կեանքի մէջ՝ առաջնորդուած կարգապահութեամբ մը որ հոգիներու եւ իրերու մէջն է:

Եւ այս մեծղի ինքնատիպ երեւոյթին քով, դիտելի է ազգը՝ կարգաւորուած եւ կազմ[ակերպ]ուած արդիւնաբերութեամբ, դիտելի է համադր[ու]թիւնը ու համագործակցութիւնը ազգային ուժերու:

Իտալիան կրնայ ուրախ[ութեամբ] եւ գործին եւ ժամանակին առաջին վարպետը այդ կարգ շարժումին, կրնայ [հպար]տութեամբ դիտել այն խոր[հրդ]աշրջումը որ կատարու[եցաւ] երկրին մէջ եւ մխրճել իր նայուածքը ապագային մէջ, [վստահ]ցուլայ պայծառ լոյսով մը [ողող]ելիոյ նոր պատմութեան [էջերուն] վրայ:»

ԿԱՐՕ ՇԱՀԱՐ[ԵԱՆ]

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՇՈՒՐՋ

«Դրօշակ»ի Ապրիլի թիւէն կը քաղենք հետեւեալ հատուածը.

Հակառակ պաշտօնական հերքումներու, զանազան աղբիւրներ կրկին եւ կրկին կը հաստատեն Մուսթաֆա Քէմալի հիւանդութիւնը:

Անյագ արբեցող եւ սանձարձակ կոտոր զօփակեաց, Թուրքիոյ դիկտատորը մաշեցուցած է իր ֆիզիքական կազմը: Արտաքին առողջ կերպարանքի մը տակ, ծածկուած գերեզման մըն է, որ կը ծածկէ վերջերս սուր հանգամանք առած է երիկամունքի հիւանդութիւն, այն աստիճան որ, մասնագէտներ բացարձակ հանգիստ պատուիրած են:

Արդարեւ, վերջին ամիսներու ընթացքին շատ չերեւար Մուսթաֆա Քէմալ, պետական կեանքի ժխորին մէջ: Ըստ [...] փաշան է, որ կը կառավարէ երկիրը: Նոյն իսկ լուր տարածուեցաւ թէ «Ղազի»ն Չեխօսլովաքիա պիտի փոխադրուի Մարտի վերջերը դարմանուելու համար ջերմուկներու մէջ: Միւս կողմէ, իրազեկներ կը պնդեն, որ արդէն իսկ պատրաստած է իր կտակը, որով բաժին մը հանելով իր քրոջը, [...] հարստութեան մեծագոյն մասը դրամ թէ կալուած, ձգելով ազգին:

Այս իրազեկները յայտնել անունն ալ կուտան — Ըսմէթ փաշա: Կը խօսուի նաեւ նախկին փաշայի Ֆեթհիի մասին, որ այժմ Փարիզի դեսպանն է: Բայց վերջինը, թէեւ Մուսթաֆա Քէմալի եւ աւելի փորձուած դիւանագէտ, թոյլ մը դու համբաւ հանած է: Ըսմէթ պարագային մէջ, վճռական այնպէս ինչպէս արդի վարչաձեւը, որ իշխանութեան գլուխ անցաւ ճակատագրական շրջանի մը եւ տիրաբար կը վարէ գործերը մանաւորապէս 1925էն ի վեր:

Կը թուի թէ այս հիւանդութեան լուրը որոշ ոգեւորութիւն պատճառած է Թուրք ընդդիմադիրներուն, որոնք զանազան [պատճառներ]ով, եւ եթէ կ՚ուզէք՝ անձնական բաժնուած, անհամբեր կը [սպա]սեն ճակատագրական վայրկեանին: Ընջատուած՝ իրական կեանքէն, ընդհանրապէս անկարող [...] դանի գործի, պառակտուած՝ կիրք երկիր եւ միեւնոյն վայր մէջ անոնք նախախնամական [...]քերու կը սպասեն, իրենց գոր[ծունէու]թիւնը արժեցնելու համար:

Այդ է պատճառը, որ մ[...] այսօր ալ չեն կրցած կազ[մել] միացեալ ճակատ, թէեւ կ՚[...] տին այդ ուղղութեամբ: [...] լափական թէ իթթիհատ[ական] մինչեւ անգամ անոնք, որ [...] Քէմալի կողքին էին եւ աչք[...] կան, ամէն բանէ առաջ «Ղա[զի]»ին անկումը կը բաղձան: Կարծես միացած մանրամասնութիւն [...] իսկ Մուսթաֆա Քէմալի [...] րումը՝ գլխաւոր նպատակ [...] հաշուով, անկումը կամ [...] խառնակութիւն յառաջ կը [...] եւ իրենք ալ կ՚օգտուին:

Սխալ չէ ենթադրել թէ [...]

...գիր խառնակութեան մը կը ...ւած նաեւ սեւ շապիկաւոր ի-...ալիան։

...թէեւ Մուսոլինին է վարիչը, ...ր յախուռն շարժումներով եւ ...յծակնացայտ կերպարանքով, ...յց իտալացիները կորսնցուցած ...ն հռչակի գաղափարը։

Ըլլալով հանդերձ Թուրքիոյ ...աւարին անմիջական ժառան-...ները, գոնէ որոշ տարածու-...թեան մը վրայ, անոնք աճապա-...ր անհրաժեշտութիւն կամ ...ութիւն չեն տեսներ։ Ա-...ճշդ կը սպասեն պատեհ ...մուն, ինչպէս ըրին Ափրիկեան ...ւթեան գրաւման ատեն, առանց ...ի եւ թմբուկի։

Երիտասարդացած է այսօր-...ան իտալիան եւ ելեկտրականա-...։ Կը հեւայ ու կը փրփրի հին ...քերու եւ նոր երազներու ար-...թեամբ։ Սակայն, մեծ պա-...րազմին ցնցումները չեն անհե-...ցած տակաւին։ Արեան զարհու-...քը չէ փարատած։ Տնտեսու-...թիւնը եւ մանաւանդ պատերազմի ...ն ջիղը, դրամը, սահմանափակ ...ինչո՞ւ անպատճառ արեան գե-...ր հոսեցնել, երբ կարելի է ...ացնել արշաւանքի մը կո-...ները՝ սպասելով յարմար ...եհութեան մը։ Օրինակ, ճեղք ...մը՝ Թուրքիոյ ներքին ճակատին ...վրայ։ կամ ուրիշ միջազգային ...թորիկ մը։

Մնաց որ, տակաւին վերջնա-...կան ձեւ չեն առած քաղաքական ...ազմախաղերն ու կապակցու-...թիւնները պալքաններու մէջ։ ...ստանը տակաւին չգտաւ իր ...ներքին խաղաղութիւնը։ Պուլ-...գարիան բոլորովին ազատ չէ։ Իսկ ...«բարեացակամ» մեկենասը, Մեծն ...Բրիտանիան, աւելի վերապահ կ'ե-...րեւայ այս տարի, գոնէ այս օ-...րերուն։

Միջազգային տեսակէտէն, ...պարունքի համաձայնութիւն մը ...կայ միայն, մանաւորապէս ...Ֆրանսայի կողմէ, որ միշտ մտա-...հոգ իր ափրիկեան գաղութներու ...մասին, կ'ուզէ ուրիշ կողմ դար-...ձնել իր բազմածին հարեւանին ...աշխարհութիւնը։

Նկատելի է, որ իտալական մա-...մուլն ալ աղմուկէ կը զգուշանայ, ...քանի մը ամիսէ ի վեր։

Ի՞նչ կերպ կ'ուզէք դատեցէք, ...հարցը այն է, որ անակնկալ մը ...միայն կրնայ փութացնել ան-...խուսափելի արշաւանքը, ի խնդիր ...հողի եւ շահաստանի։

Իսկ անակնկալները ոչ համ-...բերանք ունին, ոչ ալ պայմանա-...ժամ, մանաւանդ քաղաքական ...կեանքի մէջ։

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(քաղուած՝ խորհրդ. թերթերէն)

ՁՄԵՌԸ.— Հանդարտ ձմեռ մը կ'ընէ այժմ Հայաստանի մէջ։ Ջաջուռի մէջ, սակայն, քամիները կ'ոռնան տակաւին։ Ջաջուռի ձիւնը մէկ մեղրէն աւելի է։ Բարեխառնութիւնը հետզհետէ կը սկսի հայկական բարձրաւանդակին վրայ։ Արաքսի հովիտին մէջ թեթեւ ձիւն մը տեղաց։

Ամիսէ մը ի վեր հաղորդակցութիւնները կտրուած են Զանգեզուրի եւ Նախիջեւանի միջեւ։ Սիսիանի շրջանին համար ղրկուած գործակցական խանութներու ապրանքները կը մնան դիզուած Նախիջեւանի եւ Բեջանակի մէջ։ Ամիս մը եղաւ, որ առեւտուրը դադրած է այս շրջանին մէջ։ Ամէնէն անհրաժեշտ ապրանքներն իսկ կը պակսին, տեսակ մը սով լուցկիի, օճառի, շաքարի, թէյի եւայլն։ Սիսիանի շրջանէն բազմաթիւ գիւղացիներ երեք անգամ փորձեցին ճամբայ բանալ, բայց չյաջողեցան։ Շրջանին մէջ ամէն օր ձիւն կուգար եւ կը ծածկէր մաքրուած ճամբան։ Երեք մեզր ձիւն նստած է։ Երբեք տեսնուած չէր, որ ամիս մը ամբողջ ճամբան կապուի։

Մարտ 6ին գիշերը սարսափելի բուք-բորան մը սկսած էր Կոտայքի շրջանին մէջ։ Ճամբաները լեցուած էին ձիւնով։ Ճամբորդները, մինչեւ կէս մէջքը ձիւնին մէջ էին եղողվանէն անդին։ Էյլարէն Ախտա տանող ճամբուն վրայ բուքը աւելի սաստիկ էր։ Նոր Բայազիտցի երեք ճամբորդներ, որոնք դէպի Ախտա մեկնած էին, միասին 8 եզ, 3 էշ եւ 2 ոչխար, սարսափելի նեղութիւններու հանդիպեցան։ Բուքը կը քշէր եզները, այնպէս որ ճամբորդները կորսնցուցին ճամբան։ Միհան Մելքոնեան, որուն աչքերը բուքէն կիսովին փճացան, վերջապէս կը հասնի Էյլարի մօտակայ իջեւանը։ Իջեւանէն քանի մը հոգի կ'երթան փնտռելու ճամբորդներն ու անասունները, զորս կը յաջողին գտնել։

Սեւանը առատ ձուկ կուտայ գիւղացիներուն։

Առ այժմ, Հռոմ ուժ կուտայ առեւտրական-տնտեսական ծաւալման եւ նուաճումներու։ Իրականութիւն է, որ Արեւելեան Միջերկրականի մէջ իտալական դրօշը անգլիականէն անմիջապէս վերջ կուգայ, ինչպէս կը հաստատէր «Թան»ի թղթակիցը։ Տնտեսական գերակշռութեան այս պայքարը ինքնին ճամբայ կը հարթէ քաղաքական թափանցումի համար, խաղաղութեամբ կամ զինու զօրութեամբ։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ» Ը

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՋԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆԸ

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Անցագրի բոլոր ձեւակերպութիւնները վերջացած ըլլալով, հայ արիները կազմ ու պատրաստ են եւ դէպի Լոնտոն ճամբայ կ'ելլեն վաղը, Չորեքշաբթի, երեկուան ժամը 8.30ին, Սէն Լազարի կայարանէն։

Լոնտոնի սկաուտական բոլոր մարմինները պատրաստ են արդէն եւ կը սպասեն անոնց գալուստին։ Ապրիլ 15ին հայ գաղութին կողմէ կազմակերպուած հանդէսին ներկայ պիտի ըլլայ նաեւ Անգլիոյ վարչապետին որդին, Պ. Օլիվըր Պոլտուին։ Անգլիոյ թագաւորին արարողապետն ալ պիտի այցելէ հայ արիներու բանակավայրը։

Վերջին լուրերու համաձայն, նոյն բանակումին պիտի մասնակցին նաեւ ֆրանսացի եւ գերմանացի արիներ. այնպէս որ բոլոր արդիւնքները միջազգային հանգամանք պիտի ունենան։

Նկատի առնելով սոյն հանդիպումին արժէքը, բոլոր մեկնող արիներուն տրուած են նոր հանդերձներ եւ վերարկու, ներդաշնակութիւն ստեղծելու համար։ Ֆրանսական սկաուտական միութիւնն ալ հայ խմբապետին յանձնած է վկայագիր մը եւ զանազան վաւերաթուղթեր, միջազգային գրասենեակին համար։

Հայ արիները, գիտակից իրենց վրայ ինկած ծանր պարտականութեան, կը մեկնին պատրաստ եւ ինքնավստահ։

Գ.

ԼՈՒՍԱՐՁԱԿ ՁՈՒԿԵՐԸ

Կայծոռիկ կամ փոսուռայ կը կոչուին այն միջատները, որոնք ամառ գիշերները իրենց կրակին փոշիով կը լեցնեն գիւղերն ու անտառները։ Ծովերուն մէջ ալ կան ձուկեր, որ կայծոռիկներու նման կրակ կը թուցնեն։

Ի՞նչ նպատակ ունին այդ լուսարձակ անասնիկները, բոց արձակելով գիշերուան մէջ։ Բնախօսները կը կարծեն թէ լուսարձակ միջատներն ու ձուկերը երկու նպատակ ունին, նախ վախցնել ու փախցնել իրենց թշնամիները եւ երկրորդ՝ գրաւել ու հմայել իրենց էգերը։

Գիտութիւնը շատ զբաղուած էր այս «ցուրտ լոյս»ին ուսումնասիրութեամբ։ Ու վերջապէս գիտունները կը հաստատեն թէ այդ անասնիկներուն մարմինին մէջ կայ luciférine անունով բնասպիտային նիւթ մը, որ միանալով օդին թթուածինին՝ լոյս կ'արձակէ։ Աշխատանոցներու մէջ փորձով տեսնուած է որ ճիշտ է այս կարծիքը։ Կայծոռիկը մասնաւոր երակներ ունի, որոնք կը փոխադրեն luciférineը։

ԿԵԱՆՔԸ ՄԻԼԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆ, 25 Մարտ.— Այսօր Մխիթարեան վարժարանին մէջ տեղի ունեցաւ, Մուրատ-Ռափայէլեան նախկին Սաներու Միութեան առաջին գրական երաժշտական հանդէսը, նուիրուած՝ Մուրատի եւ Ռափայէլի յիշատակին։

Հանդէսը բացուեցաւ Մ. Ռափայէլեան քայլերգով, զոր երգեցին ուսանողները։ Ցետոյ խօսք առաւ Միութեան Նախագահ Տոքթ. Տէր Ստեփանեան, որ բացատրեց հանդէսին իմաստը՝ «արտայայտել նախկին սաներու երախտագիտութիւնը Մուրատի եւ Ռափայէլի եւ Մխիթարեան ազգային մեծ հաստատութեան»։ Ցորդորեց ներկաները որ իրենց սրտին մէջ պահեն հայրենիքի զգացումը, «որովհետեւ մեր հայրենիքը պիտի ապրի, որքան ան ապրի մեր պանդուխտ Հայերու սրտին ու մտքին մէջ»։

Միութեան նախագահէն յետոյ բեմ բարձրացաւ Հ. Սահակ վրդ. Տէր Մովսէսեան, որ իրեն ծանօթ հմտութեամբ խօսեցաւ Մուրատի եւ Ռափայէլի կեանքի մասին։ Ներկաները հետաքրքրութեամբ մտիկ ըրին։

Հանդէսին ներկայ էր նաեւ Գարեգին եպիսկ. Խաչատուրեան, որ պատշաճ խօսքերով յայտնեց իր գոհունակութիւնը։ Հանդէսին վերջաւորութեան բժ. Խանպէկեան արտասանեց Դանիէլ Վարուժանի «Ակութ»ը։

Հանդէսին չէր մասնակցած նախկին սաներու որոշ խումբ մը։

Ա. Ս.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՄԱՐՍԻԼԻՈՅ ՄԻՈՒԹԻՒՆՆԵՐՈՒ ՋԱՆՔԵՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Տարուան սկիզբները, շնորհիւ «Յառաջ»ի լայնկեկ տեղեկութեանց, իմացանք թէ Մարսէյլի մէջ 50է աւելի զանազան միութիւններ կան։

Այժմ այս Միութեանց գրեթէ մեծ մասը գարնան եղանակին հետ մէկէն ի մէկ արթնցաւ ձմեռնային խոր քունէն ու գործի լծուեցաւ։ Ամէն կողմ, Հայր. միութեանց մէջ մեծ եռուզեռ կայ։ Զատկի առթիւ կը պատրաստուին ներկայացումներ, հանդէսներ եւ գեղարուեստական երեկոյթներ։ Եռանդուն ջանք եւ խանդավառութիւն կը տեսնուի անոնց մէջ։ Հայաբնակ թաղերու պատերը փակցուած են ճոխ եւ գունաւոր յայտարարութիւններ եւ հրաւիրագիրներ։

Գրեթէ տօնի օրերուն է որ միայն Հայր. Միութիւնները կը յաջողին քանի մը ֆրանք շահիլ, զանազան ձեռնարկներով։ Այս Միութիւններէն զատ կան գերասանական խումբեր, որոնք հայ թատրոնը չէն պահելու համար յամառ աշխատանքի լծուած են։ Ընդհանրապէս Հայր. Միութիւններով, կամ գերասանական խումբերով հետաքրքրուող գաղութին խոնարհ դասակարգն է, բառին լայն իմաստով՝ բանուորը, հագիւ իր օրապահիկը ճարող դասակարգը։ Տոմսավաճառները յաճախ կը տրտնջան գլուխը օդին մէջ քիչ մը բարձր բռնողին։ Այսպիսիներու տոմս հրամցնելը դժուարին հարց մըն է տղոց համար, որովհետեւ յաճախ կը մերժուին։ Այդ դասակարգը փոխանակ խրախուսելու հայրենասէրներու ներկայացումը կամ հանդէսը, կ'երթայ տեղական թատրոններ, սինեմաներ, ուր թէեւ շատերուն անհասկնալի, բայց հաճելի ժամանց մը կ'ընծայուի։ Ան առանց ճառելու կամ հակաճառելու կը գնէ տոմսակը։

Փափաքելի է որ Մարսէյլի Հայր. Միութիւնները համախմբուելով, կազմեն Սանասարեան ժողովրդական համալսարանի նման դասընթացք մը, ինչպէս ըրած են Փարիզի մէջ, սնունդ տալու համար թերուս երիտասարդութեան։ Այս զգալի պակասը լրացնելու համար, Հայր. եւ միւս Միութիւնները պէտք չէ խնայեն որ եւ է ջանք։

Մ. Թաշճեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴԸ ՅԱՆՑԱՒՈՐ ՉԷ.— Գրած էինք թէ առջի Ուրբաթ օր Սէն-Միշէլի պանդոկներէն մէկուն մէջ բնակող Լեւոն Խաչատուրեանի սենեակը, մեռած գտնուած էր իր բարեկամուհին՝ ֆրանսացի 18ամեայ աղջիկ մը՝ Սոլանժ Սապրիէ։

Բժշկական քննութիւնը հաստատած է թէ աղջիկը յանկարծամահ եղած է սրտի հիւանդութենէ, ուստի եւ հայ երիտասարդին որ վրայ ոեւէ յանցանք չի ծանրանար։ Նախնական հարցաքննութենէ մը վերջ, տղան ազատ ձգուեցաւ։

ՆԱԽԱՆՁ.— Լաւէփէտ փողոցը, կօշիկ սիրտն էր մտեր նախանձը եւ կը չարչարէր զայն։ Անցեալ իրիկուն, գործարանէն դարձին, հասկցաւ որ,— հոտուըտա՞ց, հո՞տ առաւ,— ուրիշ մը սիրաբանելու եկեր է տունը, իր բացակայութեանը։

Սկսաւ կռիւը։

Կօշ բռնեց կնոջը կոկորդէն եւ ուզեց խեղդել։ Կինը օգնութիւն պոռաց եւ դրացիները հասան։ Ոստիկաններն ալ եկեւէն։

Կօշ բացաւ պատուհանը եւ ցատկեց վար երկու յարկ բարձրութենէ մը։ Կոտրեցաւ ողնոսկրը եւ մեռաւ։

ԱՊԵՐԱԽՏՈՒԹԻՒՆ.— Լըփանեօլ պաշտպանեալն էր Տիկ. Հանրիէի, որ մեծ բարիքներ ըրած էր իրեն։ Վերջերս Լըփանեօլ զինուորագրուեցաւ։ Երբ արձակուրդով դարձաւ գիւղ, այցելութեան գնաց Տիկ. Հանրիէի, որ իր տանը մէջ սենեակ մը տրամադրեց։ Գիշերը տիկինը արթնցաւ սարսափելի ցաւէ մը, աչքերը բացաւ եւ տեսաւ Լըփանեօլը, որ ածելիով կը փորձէր կտրել տիկնոջ վիզը։ Երբ Լըփանեօլ տեսաւ, որ տիկինը ճանչցաւ զինք, գետին նետեց ածելին, եւ ծունկի գալով ներողութիւն խնդրեց։ Լալով խոստովանեցաւ, որ կ'ուզէր սպաննել զողնալու համար։ Տիկին Հանրիէ գթաց վրան, 20 ֆր. տուաւ եւ ճամբեց։ Յաջորդ օրը պատմեց իր ազգականին, որ կը հետաքրքրուէր վիզին վէրքին մասին։ Տիկինը պատմեց, բայց ազգականը լուր տուաւ ոստիկանութեան, որ ձերբակալեց ապերախտ զինուորը։

ԱՅԼԱՍԻՐԱԾ ԿԻՆԸ.— Շանպէրիի մէջ ձերբակալուեցաւ այրի կին մը, որ գաղտնի զաւակ մը բերած էր ու յետոյ զայն սպաննած։ Քննութեամբ հաստատուեցաւ, որ պատերազմէն յետոյ շատերու հետ կենակցելով հինգ զաւակ բերած էր աշխարհ, եւ հինգն ալ սպաննած, ծածկելու համար իր մեղաւոր յարաբերութիւնները։

ՀԱՅ ԲԺՇԿՈՒՀԻ ՄԸ

Օր. Հերմինէ Հովեան, որ ծանօթ է իր գրած ֆրանսերէն բանաստեղծութիւններով,—անցեալ տարի հրատարակեց Images d'Orient խորագրով քերթուածներու գրքոյկ մը, — Չորեքշաբթի Փարիզի Բժշկ. համալսարանէն ստացաւ պետական վկայական բժշկութեան համար։

Բժիշկ օրիորդին թէզն էր տոքթ. Հանրի Քազալիսի բժշկական իմաստասիրական ու բանաստեղծական գործը։ Օրիորդը այս վկայականով իրաւունք կը ստանայ գործելու Ֆրանսայի եւ գաղութներուն մէջ։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

«Յառաջ»ի Մարտ 2 թիւին մէջ, «Լը Բըթի Մարսէյէ»էն արտատպած էր գողութեան դէպք մը, որուն մէջ իբր թէ ստորագրեալս երկու ընկերներով յարձակած եմ Ղազար Բիւրքճեանի եւ Գէորգ Աղայեկի վրայ եւ դանակի սպառնալիքով զիրենք կողոպտած։ Եղածը բոլորովին անհիմն եւ զարշելի զրպարտութիւն մըն էր, որուն պատճառաւ ամիս մը բանտը մնացի, մինչեւ որ ոստիկանութիւնը իր կատարած քննութեամբ անմեղութիւնս հաստատելով զիս ազատ արձակեց։

Մարսէյլ Վահան Վարդանեան

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (72)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Բ.

Ցետոյ տակը աւելցուցի, փոքր քառակուսիի մը մէջ.— «Թիւ 57, գաղտնի առաքելութիւն»։ Անշուշտ այս բոլորը գերմաներէն։

Ծառան առաւ թուղթը, կարդաց եւ վերստին կարդաց։

— Ասիկա «յանձնարարութիւնը» չէ... ի՞նչ կ'ուզէք...

— Պետին տար ատիկա...

— Չեմ հասկնար, ըսաւ հանդարտօրէն։

— Մտի՛կ ըրէ... յանձնարարութիւն չեմ կրնար ունենալ, անձ կ'ուգամ, գերմանիայէն... այժմ պէտք է հասկնաս որ բարեկամ մըն եմ ես։

Այն ատեն սկսաւ գերմաներէն խօսիլ, այնքան ճիշտ կերպով որքան ֆրանսերէնը։

— Ծովեզերքը բե՞ռ մը ունիք... կամ թէ լեռան վրայ գո՞րծ մը։

Անոր երկարեցի Դանիէլի կնիքով դրոշմուած թուղթ մը։ Այս անգամ կարծեմ թէ հասկցաւ ու դուրս ելաւ։

Հոն գտնուող մարդիկը, իրենց նստած տեղերէն, զիս կը զննէին անհամբերութեամբ։

Վայրկեանէ մը ծառան վերադարձաւ։

— Ինծի հետեւեցէ՛ք, ըսաւ։

Կը խոստովանիմ որ սիրտս կը բաբախէր։ Բարձրացանք պզտիկ սանդուխէ մը։ Դուռ մը բացաւ։ Կը գտնուէի արեւուն դէմ փեղկերը գոցուած սենեակի մը մէջ, ուր մութը այնքան թանձր էր որ բան մը չէի տեսներ։ Դուռ մը բացուեցաւ ուր մարդ մը երեւցաւ. վէրակինի հասակով։

Ինքնիրենս ըսի.— «Այս անգամ խերս անիծուեցաւ...»

Մարդը նստաւ։

— Ի՞նչ կ'ուզէք, ըսաւ գերմաներէն։

— Պետը զիս ղրկեց, պատասխանեցի։

— Ո՞ր պետը։

— Ա՛ն որ պիտի լրացնէ Դանիէլի գործը։

Մարդը ոտքի ելաւ։

Սկսայ ապահովուիլ քիչ մը, որովհետեւ անոր ձայնը չունէր միւսին երաժշտական շեշտը։

Մարդը դէպի պատուհանը գնաց, բացաւ փեղկերը, լոյսը ներս խուժեց։ Մարդը քովս եկաւ. մութ ապակիներով ակնոց մը կը կրէր անիկա։

— Ո՞վ էք դուք, հարցուց, ուրկէ՞ կուգաք։

— Ես կազմակերպութեան մէկ գործակալը չեմ... Հայրս Համպուրկի մեծ տուներէն մէկուն տէրն է, ես անդամ եմ մեծ կոմիտէին...

— Ձեր այցելութիւնը ոչ ոք հաղորդեց ինծի։

— Ատիկա չէր կրնար ըլլալ արդէն... ուղղակի Լոնտոնէն կուգամ, այն բանէն վերջ՝ որ ձեզի ծանօթ է, քանի որ իշխանը հոս է...

Խորապէս քննեց զիս։ Յանկարծ գոչեց.

— Համպուրկէ՞ն էք, ըսիք, արդեօք Ֆրոհէնի զաւա՞կն էք... Ձեզ չէի ճանչնար, բայց կարծեմ թէ ձեզ պիտի ճանչնամ ըստ այն նկարագրութեան, որ եղած է ինծի մեր մեծ պաշտպանին՝ ձեր հօրը մասին։

Ցուզուած կանգ առաւ. սպասեցի որ քիչ մը մանրամասնութիւններ տայ, որպէսզի տէր դառնայի այդ «հօրը», զոր նախախնամութիւնը կը ղրկէր ինծի։

— Ձեր խե՛ղճ հայրը, մրմնջեց անիկա, չկրցաւ ապրիլ՝ թշնամի ընդծովեաներէն պաշարուած ու շնչահեղձ եղած՝ մեր Համպուրկի պուրկի տռամէն վերջ, երբ անոր տէրը՝ Ալպէութ պալին՝ որ ծրագրած էր գերման նաւային տիրապետութիւնը ծովերուն վրայ, ինքզինքը սպաննեց...

— Խե՛ղճ հայր, Պալինի անձնասպանութենէն վերջ չկրցաւ ապրիլ։

— Պալինը անձնասպան ըլլալուն համար յանցաւոր է Գերմանիոյ հանդէպ, ընդմիջեց յանկարծ պետը, անիկա Անգլիացիներէն խլած էր ծովերուն թագը... Այս պահուս անիկա պէտք էր իր գրասենեակը ըլլար, Համպուրկի մէջ, որ կը վերածնի։

— Նայէ՛, մեր կայսրը անձնասպան եղա՞ւ, ո՛չ, ան կը հանգուրժէ աքսորի, կը սպասէ...։ Պալինը Հրեայ էր... այս է պատճառը որ մեր Հոհենցոլլերններու պորտապատեայ կորովը չունեցաւ անիկա հաւաչեցի։

— Ա՛ւաղ, այո՛, Հրեայ էր...

Անիկա անհամբեր շարժում մը ունեցաւ։ Սկսայ խօսքս շարունակել խոհեմութեամբ.

— Ի՜նչ դժբախտութիւններ պատահեցան մեր հայրենիքին... անկէ վերջ հայրս, ինչպէս գիտէք, չխնայեց միլիոնները, օգնելու համար որ երկրէն վտարուին ժողովրդական սրիկաները, որոնք մեզ կը կառավարեն, անգլիական գաղտնի վարկերուն միջոցով, եւ Հրեայ ազատ-որմնադիրները...

— Անոնք որ սրբազան դատին համար ամէն բան տուին, լայնօրէն պիտի վարձատրուին այն օրը երբ մեր մեծերը փոյթով վերադառնան... ու այդ օրը կը մօտենայ։

— Ի՞նչ գործի վրայ էք հոս Ափրիկէի մէջ, ըսի։

Քովի սենեակը գնաց ու հետը բերաւ թուղթերով լեցուն թղթածրար մը։

(Շար.)

պէտք է ըլլան դիւանագիտական միեւնոյն հիման վրայ ինչպէս ուրիշ երկիրներու հետ: Ու կը հաւաստէ թէ եգիպտական կառավարութիւնն ու խորհրդարանը ի վիճակի են պահպանելու հանրային ապահովութիւնը եւ պաշտպանելու օտար շահերը: Կ'աւելցնէ թէ «Եգիպտոս իրաւունք ունի պաշտպանելու Սուէզի ջրանցքը իր սեփական բանակով եւ առանց անգլիական բանակին կամ նաւատորմին աջակցութեան պէտք ունենալու»: Ի վերջոյ կը յայտնէ թէ Անգլիա չի կրնար պահանջել եգիպտական խորհրդարանէն որ իր քուէարկելիք օրէնքներուն մասին հաշիւ տայ:

Ինչպէս յայտնի է, եգիպտական խորհրդարանի օրակարգին վրայ կայ օրինագիծ մը, որով հազարաւոր Եգիպտացիներու արտօնութիւն կը տրուի զէնք կրելու. ուրիշ օրինագիծի մը համաձայն, իշխանութիւնները իրաւունք չպիտի ունենան արգիլելու այն հաւաքոյթները, որոնք հաւանաբար կարգը պիտի խանգարեն: Անգլիա կը պահանջէր որ այս օրինագիծերը չքուէարկուին խորհրդարանին կողմէ:

⁂ Վարչապետ Նահաս փաշա «Տէյլի Էքսփրէս»ի թղթակցին յայտարարած է.

— Մեր քաղաքականութիւնն է նախ ապահովել Եգիպտոսի իրաւունքներն ու շահերը, ու միեւնոյն ժամանակ բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել բոլոր պետութեանց, մանաւանդ Անգլիոյ հետ: Եթէ այս հիման վրայ Անգլիա ուզէ գործակցիլ մեզի հետ. անմիջապէս ձեռք պիտի երկարեմ իրեն: Սակայն անկարելի է բանակցութեան սկսիլ հիմանը վրայ այն դաշնագրի ծրագրին, որ մերժուեցաւ մեր նախորդ կառավարութեան կողմէ: Այդ դաշնագիրը բացարձակապէս չէր համապատասխաներ Եգիպտոսի անկախութեան: Պէտք չէ մոռնալ որ Եգիպտոս չէ եւ երբեք չէ եղած բրիտանական կայսրութեան մէկ մասնիկը, բայց կ'ուզէ բարեկամաբար ապրիլ Անգլիոյ հետ: Կը կարծեմ թէ անգլիական շահերը երբեք անհաշտելի չեն մեր ամբողջական անկախութեան հետ: Անգլիոյ բարոյական ու նիւթական շահը կը պահանջէ զօրաւոր եւ անկախ տեսնել Եգիպտոսը, ունենալ Եգիպտոս մը, իբր բարեկամ և զինակից մը, ու ոչ թէ մասնիկ մը:

⁂ Անգլիական թերթերը շատ գէշ կ'արտայայտուին Նահաս փաշայի ծանուցագրին մասին: Թերթ մը կը գրէ թէ Վաֆտի նախագահը ատով քաղաքական անձնասպանութիւն գործեց:

12,000 գիւղացիներ բանտարկուած

Մոսկուայէն Պերլինի ընկերվարական «Ֆորվէրց» թերթին ուղղուած հեռագրի մը համաձայն, ներկայիս աւելի քան 12,000 գիւղացիներ կան բոլշեւիկեան բանտերուն մէջ: Ասոնց յանցանքն այն է որ պահած են իրենց ցորենի մթերքը կամ արգիլած են որ խորհրդային ներկայացուցիչները ծախեն իրենց հունձքերը:

Պիզմարքի տարեդարձը կը տօնեն

Պիզմարքի ծննդեան տարեդարձին առթիւ կիրակի օր հայրենասիրական ցոյցեր տեղի ունեցան Գերմանիոյ կարգ մը քաղաքներուն, մասնաւորաբար Պերլինի եւ Համպուրկի մէջ: Նախկին ռազմիկներու միութիւնը, ինչպէս նաեւ ազգայնական կազմակերպութիւններ հանդիսաւորապէս տօնեցին երկաթէ վարչապետին յիշատակը:

Պերլինի մէջ նախկին պահպանողական նախարար Պանկ յուզիչ ճառով մը վեր հանեց նախկին կայսերական Գերմանիոյ առաքինութիւնները, խստիւ դատապարտեց ձգտումները գերման դեմոկրատներուն, որոնք «կ'ուզեն ուրանալ Գերմանիոյ փառայեղ անցեալը: կայսրութեան անմահ յիշատակներուն մէջ է որ երկիրը կրնայ գտնել իր վերականգնումին անհրաժեշտ ուժը: Այդ է պատճառը որ կը մտածենք Պիզմարքի մասին, որ նախատեսած էր Գերմանիոյ քայքայումին բոլոր փուլերը, մինչեւ 1918ի աղէտը: Գերմանիա այսօր օտար կեղեքումի ենթարկուած է, որովհետև ինքզինքը յարգելը մոռցած է: Միայն աւանդութեանց զօրութիւնն է որ կրնայ մեզ դուրս հանել ներկայ անկումէն: Մատերիալիզմէն, մարքսիզմէն, միջազգայնութենէն ազատելու համար պէտք ունինք ազգային մտածման անդիմադրելի մղումին: Արմատական ազգայնականութիւն մը միայն կրնայ փրկել մեզի: Ահա՛ թէ ի՛նչու հովերուն եւ ալիքներուն առջեւ խիստ վե՛ր կը բարձրացնենք սեւ-ճերմակ-կարմիր դրօշակը: Այս փառաշուք խորհրդանշանին տակ է որ պիտի տանինք յաղթանակը»:

Համպուրկի մէջ բազմաթիւ պսակներ դրուեցան Պիզմարքի արձանին առջեւ: Համայնավարները փորձեցին խանգարել հանդէսները՝ «Ինտէրնացիոնալ» երգելով, սակայն ոստիկանները ցրուեցին զանոնք:

Անատօլուի երկաթուղին

Թուրք կառավարութիւնը քանի մը տարիէ ի վեր բանակցութիւններ կը կատարէ Անատոլուի Երկաթուղիի Ընկերութեան հետ՝ յիշեալ գիծը գնելու համար: Ցարդ Էնկիւրիի եւ Պոլսոյ մէջ կատարուած բանակցութիւնները ոեւէ արդիւնք չտուին:

Թուրք թերթերը կը գրեն թէ Ընկերութեան կողմէ Պոլիս հասած են Մայէնէր «փաշա» եւ խորհրդականը Մատէրմար և այս մասին վերջնական կարգադրութեան մը յանգելու համար Էնկիւրի գացած են: Նախապէս Սարաճ Օղլու Շիւքրի պէյի եւ գերման ներկայացուցիչներու միջեւ կատարուած բանակցութեանց ընթացքին տեսնուած էր որ սկզբունքային հարցերու եւ գինին մասին խոր տարբերութիւններ կան:

Գերմանիոյ ընտրութիւնները

Ռայխսթակը լուծուեցաւ եւ խորհրդարանական նոր ընտրութիւնները տեղի պիտի ունենան մօտ օրէն: Իշխանութիւնները փութով կը պատրաստեն ընտրողներու ցանկը: 1924ի ընտրութեանց ատեն ընտրողներու ընդհանուր թիւն էր 38 միլիոն 375,000, այս անգամ կը կարծուի թէ 40,770,000 պիտի ըլլայ: Լուծեալ խորհրդարանին մէջ կուսակցութիւնները հետեւեալ թիւով աթոռներ ունէին.— Ազգայնական եւ գիւղացիական միութիւն՝ 111 աթոռ, կեդրոն՝ 69, Պավարիոյ ժողովրդային կուսակցութիւն՝ 19, Դեմոկրատ՝ 32, ընկերվարական՝ 131, համայնավար՝ 45, միջակ դասակարգի կուսակցութիւն՝ 17, Հանովրացի՝ 4 եւայլն, ընդամէնը 493 հոգի:

"ԴՐՕՇԱԿ,,

Լոյս տեսաւ թիւ 4ը (1928 Ապրիլ), հետեւեալ բովանդակութեամբ.—

1. Քրտական շարժումը եւ Իրան (*Խմբ.*): 2. Հայ բոլշեւիկներու հողային քաղաքականութիւնը՝ *Ռուբէն*: 3. Բոլշեւիկները եւ Ռոզա Լիւքսէմբուրգ՝ *Ռ. Լեռնեան*: 4. Րաֆֆի՝ *Ե. Ֆրանգեան*: 5. «58» եւ «107» ցոյցուածները՝ *Աշոտ*: 6. Թուրքիոյ շուրջը: 7. Ինտերնասիոնալ: 8. Մեր Զոհերը: 9. Թղթակցութիւններ:

ԳԻՆԸ՝ 2.50 ՖՐԱՆՔ

Հ. Յ. Դ.

Լիոնի *Քեռի խումբի Բ. դասախօսական ժողովը վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին Գրադարանին մէջ: Դասախօս՝ Ընկ. Ճ.: Կը հրաւիրուին միւս խումբերու ընկերներն ու համակիրները: Նիւթ՝ Ընկերվարութիւնն ու անկախ հայրենիքի գաղափարը:*

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂԻ առաջիկայ գրական երեկոն այս Հինգշաբթի, ժամը 9ին, Ֆլօրիա: Շ. Նարդունի կը ներկայացնէ *Հայաստանի թերթերը*: կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Այս իրիկուն, Ֆլօրիայի մէջ ժամը 9-10 ընդհ. Ազգերու պատմութիւն (Անգլիոյ պատմութիւն), Մ. Նաթանեան:

10—11 Ելմտագիտութիւն, Մ. Տէրպէտէրեան:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ֆրանքֆորթ, *Խ. Վ.— 50:*

Ակսանք ղրկել:

Լանսէյ, *Գործ.— 140,20:*

Պօլէն. *Գ. Զ.— 35:*

Էքս լէ Պէն, *Ե. Յ.— 35:*

Փարիզ, *Ա. Կ.— 25:*

Մարսէյլ, *Գործ.— 604:*

Կրընօպլ, *Տէր Ս.— 35:*

Լա Ժամէ, *Ա. Պ.— 60:*

Սէն Շամօն, *Մալ. Կ. Մ.—70:*

Պրահա, *Հ. Գ.— 50:*

Մարսէյլ, *Թ. Թ.— 35:*

Շաս, *Ե. Կ.— 20:*

Լը Փուզէն, *Վ. Մ.— 35:*

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԴՐԱՄԱՆԵԱԿԷՆ

«Որբերու Կիրակի»ին առթիւ Բարեգործականի Ընդհ. Տնօրէնութիւնը խորին շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ գումարները.— Փարիզի մասնաճիւղին միջոցաւ 31,539.90 ֆր., Անվերսի Հայ Տիկնանց Միութենէն (Անվերսահայ գաղութին կողմէ) 2,000 պելժ. ֆր., Լիոնի «Խարբերդի եւ Յար. գաւառներու Հայրենակցական Միութենէն» 370 ֆր., Նիսի մասնաճիւղի միջոցաւ 2400 ֆր., Վիեննայի մասնաճիւղին միջոցաւ 360 Աւստր. շիլ., Քոսթանցայի մասնաճիւղին միջոցաւ 37,525 լէյ, Մարսէյլի մասնաճիւղին միջոցաւ՝ 235 ֆր., Միլանի մասնաճիւղին միջոցաւ՝ 1945 լիր, Պրիւսէլի Հայ Տիկնանց Միութենէն (պարահանդէսի արդիւնք) 9418.10 պելժ ֆր.: (*Կնիք*)

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 4 ԱՊՐԻԼ 1928

4 AVRIL 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 613

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ԻՆՉՈ՞Ւ ԿԸ ԽՈՒՍԱՓԻՆ

Տենդագին մրցակցութիւն մը կը տիրէ զանազան կազմակերպութեանց, բայց մասնաւորապէս Հայրենակցական միութեանց մէջ, եղանակին բերումով։

Հանդէս, երեկոյթ, երգ եւ պար մինչեւ լոյս...

Երբեւ այս տարուան մրցանիշը կոտրած պիտի ըլլայ, եթէ յիշուենք Սանասարեան ժող. համալսարանի երեկոյթը, Տրապիզոնի Հայրենակցական միութիւնը, որուն երեկոյթին հասոյթը կը հաշուեն աւելի քան տասը հազար ֆրանք։

Այս Միութեանց հանդէսները կարելի չէ բաղդատութեան դնել միւններուն, «ազնուապետական»ներուն հետ (Կարմիր Խաչ, Աղքատախնամ, Տիկնանց եւն.)։ Այս վերջինները ամէն տարի ասպարէզ կ'իջնեն յիսուն հազարէն վեր գումարներ արտադրելու համար, եւ կը յաջողին։ Մինչ հայրենակցական, լաւագոյն ըմբռնմամբ ժողովրդական եւն. Միութիւնները խոնարհ, ժողովրդական կազմակերպութիւններ են, որոնք ամէն բանէ առաջ իրենց հայրենակիցներուն եւ համակիրներուն վրայ կրնան յոյս դնել։

Ամէն պարագայի մէջ, գնահատելի են բոլորին ալ ճիգերը։ Ինչ որ տարիներու ընթացքին չի կրնար գոյանալ անդամավճարներով, կ'արտադրուի խաղալով, խնդալով, խմելով։

Եւ, ինչպէս ըսինք, եղանակն ալ ունի իր դերը։ Ոչ միայն Փարիզի, այլ եւ գաւառներու եւ մասնաւորապէս Մարսէյլի մէջ հանդէսներն ու երեկոյթները իրար կը հրմշտկեն։

Կը բաւէ աչք մը նետել մեր թերթին չորրորդ էջը, գաղափար կազմելու համար։

Այս բոլորը լաւ. իսկ յետո՞յ։

Դժբախտաբար կը դիտենք որ, եղանակի պոռթկումներէն յետոյ —Նոր Տարի կամ Զատիկ— խոր քուն կը մտնեն մասնաւորապէս Հայրենակցականները։

Խօսք չունինք, եթէ այս բոլոր աղմուկին նպատակը զուարճանալ եւ դրամ արտադրել է, զանազան բաշխումներ կատարելու համար։

Մենք աւելի բարձր դեր մը կուտանք Հայրենակցականներուն։ Միշտ հետաքրքիր ենք իմանալու թէ ինչ կ'ընեն անոնք, ինչ բանի կը ձգտին, ի՞նչով կը կատարեն իրենց պարտականութիւնը, օրուան պահանջներուն հանդէպ։

Մեզի համար Հայրենակցական միութիւնները գոյութեան իրաւունք եւ արժէք ունին միայն գաղութներու մէջ, իբրեւ կապակցութիւն։ Հայրենիք փոխադրուելէ յետոյ, այլեւս չկայ հայրենակցական տեսակէտ, այլ միայն ընդհանրական - պետական ըմբռնում։

Բայց, այս վիճակին մէջ անգամ, անոնք տարբեր ճամբաներով պէտք է գան յանգին միեւնոյն կէտին,— ընդհանուր հայրենիքին։

Արդ, յատկապէս Ֆրանսայի վրայ խօսելով, ի՞նչ հիմնական գործի ձեռնարկած են Հայրենակցականները։

Նախ, ուշագրաւ է որ այլեւս չենք լսեր մեծ նահանգներու անունները։

Ո՞ւր են Վասպուրականն ու Սեբաստիան։ Առաջինը՝ Մարսէյլէն ձայն կուտար, երկրորդը՝ Փարիզէն, իսկ մէկ տարիէ ի վեր հաւոր արձագանգներ միայն կը լսենք։ Ո՞ւր է Բիւթանիան։ Ամէնէն կենդանի պատկերը կը ներկայացնեն Սիվրիհիսարի Հայրենակցականը (Մարսէյլ), Մալաթիոյ Կրթասիրացը (Սէնթ-Շամոն եւ այլուր), յետոյ Աֆիօն-Գարահիսար, Ամասիա, Տանձ-Տօւրուբերան, եւ սա փոքր գիւղերն ու գիւղաքաղաքներ Խարբերդի ու Բալուի։

Իբրեւ ընդհանուր երեւոյթ, ամէն մէկը իրեն համար կամ իր հասկացողութեան համեմատ գործեր կատարելով հանդերձ, նորձեւ խոյս կուտայ հաւաքական ձեռնարկներէ։

Այսպէս՝ կրթական գործին մէջ։

Բոլորն ալ կը տրտնջան թէ նոր սերունդը կ'օտարանայ։ Բոլորն ալ կ'ընդունին որ ելքը՝ հայրենիքն է,— դէպի երկիր։

Բայց, աչքի առջեւ ունենալով բոլոր դժուարութիւնները, ինչ կ'ընեն մինչեւ այդ։

Բացայայտ է որ Փարիզի հին գաղութը չի հետաքրքրուիր այդ տառապանքներով։ Ան իր զաւակներն անգամ շուկայի եւ սալոնի համար կը պատրաստէ, եւ միայն հեռուէն ողորմութիւն կը բաշխէ «ազգ»ին զաւակներուն։ Ահաւասիկ մէկ մանկապարտէզ անգամ չունինք ամբողջ Փարիզի մէջ։

Տասնըհինգ հազար հայութիւն,— եւ ոչ իսկ մէկ ծաղկոց։

Եթէ անտարբեր է ոհարավաճառներու եւ գորգավաճառներու շքախումբը, ի՞նչպէս բացատրել աշխատաւոր բազմութեններու անշարժութիւնը։

Ի՞նչպէս հանդուրժել, մանաւանդ, Հայրենակցական Միութեանց անգործութեան։

Որո՞ւ համար գաղտնիք է որ, անոնք, եթէ ուզեն եւ եթէ մէկ ձեռքի տան, տասը մանկապարտէզ մէկէն կրնան բանալ։ Եւ այն ատեն, ամէն մէկը կրնայ տարին երկու հասութաբեր հանդէս կազմակերպել, 5—10,000 ֆրանքի ակնկալութեամբ։

Ով չպիտի ուզէր առաջ նետուիլ, այսքան կենսական գործի մը համար։

Միշտ ալ կարելի է գումարներ արտադրել խաղալով-խնդալով, բայց մանաւանդ հիմնական ծրագիր մը մէջտեղ դնելով։

Հայրենակցականներուն համար երբեք դժուար չէ համախմբուիլ այս գետնին վրայ, բաժիններ արձանագրուիլ, եւ փրկել նոր սերունդին գոնէ հարիւրին տասը։

Ինչո՞ւ շուարած են, կամ ինչո՞ւ կը խուսափին։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԸ

«Հայրենիք» վերլուծելով Ամերիկայի Հայ կարմիր խաչի գործունէութիւնը, կը նկատէ. (17 Մարտ).

—«Ներկայ տարեշրջանին Հայ Կարմիր Խաչը յաջողած է թուական զգալի յաւելում մը ունենալ իր շարքերուն վրայ, կազմել քանի մը նոր մասնաճիւղեր, վերակազմել քայքայուած՝ քանի մը ուրիշներ եւ առհասարակ եռանդուն գործունէութիւն մը զարգացնել։

Կարմիր Խաչը դրամական առաքումներ ըրած է անցեալ տարուան յուլիսէն ասդին ա) Յունաստանի մեր որբերուն եւ որբանոցներուն, բ) Հայաստանի եւ Ատրպատականի կարիքաւոր հայ ընտանիքներուն, գ) Կարոտեալ հայ ուսանողներու, դ) Պաղեստինի հայ որբերուն, ե) Նահատակուած հայ մտաւորականներու որբերուն։

Սակէ զատ, տարուան ընթացքին ծրագրած է օգնել նաեւ ա) Սիւրիոյ եւ Բալկաններու հայ տարագիրներուն եւ որբերուն, բ) Թուրք եւ արաբ հարէմներու մէջ տուայտող մեր գերի քոյրերու ազատագրութեան գործին։

Վերջին շրջաբերականէն կ'իմանանք նաեւ, որ Ամերիկայի Հայ Կարմիր Խաչի դրամական օժանդակութեամբ Աթէնքի (Յունաստան) արուարձաններէն մէկուն՝ Քոքինիայի գաղթակայանին մէջ կառուցուած է քարաշէն սեփական շէնք մը, ուր 300 հայ որբեր եւ որբուհիներ ու կարօտ մանուկներ կը դաստիարակուին։ Այդ որբանոց-դպրոցը կը կոչուի Կ. Խաչի Զաւարեան վարժարան։

Այսօր, երբ Հօկը բոլշեւիկեան պրոպագանդի, իսկ Բարեգործականն ալ ռամկավարական պրոպագանդի բացայայտօրէն ծառայող նեղ կուսակցական կազմակերպութիւններ են դարձած, հետեւապէս որ և է ատենէ աւելի միակողմանի ու սահմանափակ կերպով կրնան գոհացում տալ հայ ազգային պէտքերուն, Ամերիկայի Հայ Կարմիր Խաչը ունէ ժամանակէ աւելի պէտք է դառնայ մեր հասարակութեան գուրգուրանքին ու քաջալերութեան առարկան. որովհետեւ ան խիստ սակաւաթիւ հայ բարեսիրական այն հաստատութիւններէն է, որ, առանց կուսակցական նախապաշարումներու եւ հաշիւներու, օգնութեան կը հասնի բոլշեւիկներէ եւ ռամկավարներէ անտեսուած եւ ատուած հայ կարիքաւորներուն։»

ԵՐԿՈՒ ՄԱՀԱՊԱՏԻԺ

Լեհ ոճրագործներու ընկերութիւն մը երկար ատենէ ի վեր ահ ու սարսափ կը մատնէր Փարիզի եւ Սուասօնի շրջանը։ Ընկերութիւնը կը բաղկանար 20 հոգիէ եւ պետն էր Վլատէք-Զէնզուք, իսկ գլխաւոր դահիճը՝ ինքզինքը Փաշովսքի կոչող մարդ մը, որուն իսկական անունը կարելի չէ եղած ստուգել ցարդ։

Երեք ամիս առաջ Փարիզի դատարանը մահուան դատապարտեց այս երկու մարդիկը, իբրեւ հեղինակ 11 ոճիրներու։ Հանրապետութեան նախագահը մերժած ըլլալով մահապատիժը ցկեանս բերդարգելութեան զեղչել, երկու ոճրագործները կիյոտինով գլխատուեցան երէկ առաւօտ ժամը 5ին։

Վլատէքի փաստաբանը Տիկին Էրլիշ ներկայ էր մահապատիժի գործադրութեան։ Առաջին անգամն է որ կին փաստաբան մը ներկայ կ'ըլլայ գլխատումի մը։ Վլատէք համբուրեց իր պաշտպանին ձեռքը, յետոյ խօսքը ուղղելով Փոշովսքիի ըսաւ.

— Դուն Լեհ ես եւ Լեհ մը պէտք է մեռնի քաջաբար։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ ԹՐՔԱՑՈՒՄԸ

Սղերդի երեսփոխան Մահմուտ պէյ *Միլլիյէթ*ի մէջ կը գրէ.—

Մեր Արեւելեան Նահանգները, կլիմայական տեսակէտով բացառիկ առաւելութիւն մը ունին. ժողովուրդն ալ բարձր ընդունակութիւն մը ունի։ Ասոր համար, այդ շրջանին մէջ կատարուելիք նիւթական եւ բարոյական գործունէութիւնը ամբողջովին տեղին է։ Արեւելեան Նահանգներու մասին խօսուած ատեն, ամէնէն առաջ բռնատիրութիւնը («Թէկալլիւպ») կուգայ մարդուս միտքը։ Այդ կողմի հայրենակիցները, մինչեւ հիմա արդեօք ինչո՞ւ հանդուրժեցին այս ստրկական կացութեան։ Տարակոյս չկայ թէ սուլթանական վարչութիւնը մեծ պատասխանատուութիւն ունի այս տեսակէտով, եւ պատմութիւնը երբեք չպիտի ներէ անոր ոճրապարտ անհոգութիւնը, այդ մաքուր եւ ընդունակ հայրենակիցներուն հանդէպ։ Պէտք է բաժին հանել նաեւ տիրող «մտայնութեան»։ Ճակատագրապաշտութեան հետեւանքով էր որ ժողովուրդը կը հնազանդէր «միւթէկալլիպէ»ներուն։ Եւ ժողովուրդը կրօնական պարտք կը նկատէր հնազանդիլը, որովհետեւ իսլամ կրօնքին ներկայացուցիչներն ալ դարերէ ի վեր այս մտայնութիւնը պատուաստած էին միտքերուն։ Այժմ թէ՛ վարչութիւնը, եւ թէ պաշտօնական ու անպաշտօն երիտասարդութիւնը պարտականութիւն նկատելու են պայքարիլ այս մտայնութեան դէմ։ Երեք տարի առաջուան ըմբոստութիւնը արդիւնք չէ՞ր այս սխալ մտայնութեան։ Անպատճառ արգիլելու է կրկնութիւնը այս տեսակ դէպքերուն, որոնք հայրենակցի թանկ արիւնով կը կատարուին։ Մոռնալու չէ որ, երկպառակութեան եւ խռովութեան հնարաւորութիւն չտալը մեզի համար միայն ներքին քաղաքականութեան խնդիր չէ, այլ եւ արտաքին ապահովութեան հարց։ Արտասահմանի մէջ այնպիսի չարակամներ կան, որ առիթ կը փնտռեն մեր հայրենիքին մէջ գրգռութիւններ ընելու համար։ Ո՛չ հնարաւորութիւն, ո՛չ ալ առիթ տալու է այդ դաւաճաններուն, որոնք երեւութական հանդարտութեամբ կը սպասեն։

Կարգ մը վարչական եւ քաղաքական միջոցներով կարելի է գէշութեանց դէմ դնել։ Միայն թէ,. անոնց ազդեցութիւնը առժամեայ է։ Ամէնէն հիմնական ազդեցութիւնը եւ արդիւնքը կը սպասենք մշակոյթի ասպարէզին մէջ թափուելիք ջանքերէն։ Այն օրը, երբ յաջողինք լեզուի եւ միտքի կատարեալ միութիւն հաստատել հայրենակիցներու միջեւ, թէ փրկութեան հասած կ'ըլլանք, եւ թէ ամենամեծ ուժը ձեռք կը ձգենք։

Եթէ Շէյխ Սայիտի ըմբոստութենէն յետոյ կառավարութիւնը կարգ մը խիստ միջոցներու դիմեց, ատիկա կացութեան պահանջած անհրաժեշտութիւնն էր։ Այդ միջոցին, կառավարութիւնը կը նմանէր բժիշկի մը, որ կը գտնուի տագնապալի վիճակի մը առջեւ, եւ զգալով վտանգը, կ'որոշէ ամէնէն ծանր գործողութիւնը ընել։ Այսպէս, երբ անհրաժեշտութիւնը անցաւ, չվարանեցաւ վերջ տալու խիստ միջոցներուն։ Արեւելքէն տարագրուածներուն վերադարձը՝ ամէնէն գեղեցիկ ապացոյցն է կառավարութեան գորովին։ Կառավարութիւնը որքան խիստ է կարգը խանգարել ուզող խռովարարներու դէմ, նոյնքան ալ գթոտ է անմեղ ժողովուրդին հանդէպ։

Նոր ցնցումներ Իզմիրի մէջ

Իզմիրէն կը հեռագրեն թէ երկրաշարժի նոր ցնցումներ զգացուած են քաղաքին եւ շրջականերուն մէջ՝ սարսափի ենթարկելով բնակչութիւնը։ Առաջին օրը 20 տարբեր ցնցումներ զգացուած էին Իզմիրի մէջ։ «Թայմզ»ի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Գոնիայի եւ Էտիրնէի մէջ եւս երկրաշարժ պատահած է, առանց մեծ վնասի։ Կարմիր Մահիկը օգնութեան կը փութայ աղէտեալներուն։ Ներքին գործավարը կը պատրաստուի Իզմիր մեկնիլ։ Ժողովուրդը երեք օրէ ի վեր դուրսը կը գիշերէ։

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն 3 Ապրիլ Թուականով.—

Թորպալըի մէջ նոր ցնցումներ զգացուեցան՝ երէկ տկար ու ընդմիջաբար, այսօր զօրաւոր բայց կարճ։ Իզմիրի մէջ ո՛չ նոր վնասներ կան, ոչ ալ նոր զոհեր։ Պաշտօնական տեղեկութեանց համաձայն, 18 գիւղեր լուրջ վնասներ կրած են. քանդուած են 1700 տուներ, որոնց 1543ը Թորպալըի մէջ, ուր 2000՝ տուներ կային։ Առողջապահական վարչութիւնը մեծ օգնութիւններ կ'ընէ։

Գերման դեսպանատան կողմէ խորհրդական մը Գերմանիոյ ցաւակցութիւնները յայտնեց արտաքին գործավարին։

Անգլիա եւ Եգիպտոս

Եգիպտական կառավարութեան պատասխան-ծանուցագիրը մեծ տպաւորութիւն առաջ բերաւ Լոնտոնի քաղաքական շրջանակներուն մէջ։ Դահլիճը երկու անգամ նիստ գումարեց՝ ծանուցագիրը ուսումնասիրելու եւ պատասխանը պատրաստելու համար։

Լոնտոնի մէջ շատ լուրջ չեն նկատեր նոր վարչապետ Նահաս փաշայի պատասխանը եւ զայն կը նկատեն իբրեւ պրոպագանդի միջոց՝ ներքին քաղաքական նպատակներու համար։

Եգիպտոսի անգլիական մարզպան Լորտ Ճորճ Լոյտ հեռագրով հաղորդած է Լոնտոնի կառավարութեան թէ լաւագոյն է առ այժմ իր վիճակին ձգել եգիպտական դահլիճը, վստահ ըլլալով որ շատ չանցած անիկա պիտի տապալի ինքնաբերաբար

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Տաք ու պաղ շատ բաներ անցան մեր սերունդին գլխէն։ Աչքերնիս բացինք, Համիտի բռնակալութիւնը տեսանք։ Սահմանադրութիւն եղաւ, կարծեցինք թէ ա՛լ փրկուեցանք։ Տարի չանցած, Կիլիկիոյ մէջ ջարդեցին մեզ։ Յետոյ իտալիան փակաւ Թուրքին օձիքին։

Դեռ շունչ չառած Պալքանեան պետութիւնները ինկան վրան։ Ետեւէն համաշխարհային պատերազմ։ Տարի չանցած, հայկական մեծ եղեռնը։ Զինադադար. Դաշնակիցները Պոլսոյ մէջ։ Կեցցէ՛ Հայաստան, զիթօ՛ Վէնիզէլոս։ Յոյները գրաւեցին Անատոլուն, մինչեւ Սաքարիա։ Մուսթաֆա Քէմալ։ Քարա Պէքիր։ Հայաստան գրաւուած, Յոյները ծով թափուած։ Դաշնակիցները Պոլիսէն կը փախչին։ Վահիտէտտինն ալ միասին։ Էնկիւրի մայրաքաղաք։ Ապտիւլ Մէճիտ խալիֆա։ Կեցցէ՛ Հանրապետութիւնը։ Անկցի՛ խալիֆայութիւնը։ Եւրոպականացում։ Մնաք բարո՛վ ֆէս, փաթթոց, *չարշաֆ, փէչէ, շալվար* ու *էնթարի*։ Պատի՛ւ գլխարկին ու *քասքէթ*ին, *ֆրաք*ին ու *սմոքինկ*ին։ Քրտական ապստամբութիւն։ Զօրաշարժ։ Անկախութեան դատարան։ Կախաղան։ Իզմիրի դաւադրութի՛ւն։ Ջաւանին ծա՛յրը ճավիտ ու ճանպոլատ, Տոքթ. Նազըմ ու Քարա Քէմալ։ Ալթունեան հրոսախումբ։ Հաճի Սամիի դաւադրութիւնը։ Ընդհարում, սպանութիւն, դատ։ Թուրք պոլշեւիկներու դատավարութիւն։ Ետեւէն Իհսան պէյի դատ։ Յետոյ Հաճի Իլիաս, Ալի Ճէնանի, Իսմայիլ Հագգը («լքեալ» աւարի աւազակապետը) եւ այլ պէյերու դատերը։

Եւ դեռ ծայրն ենք ծրարոց...

Ո՞վ ըսաւ թէ Արեւելքը անշարժութեան դասական երկիրն է, թէ կեանքը հոն մնացած է այնպէս, ինչպէս էր Նոյ Նահապետի կամ հայր Աբրահամի օրով։

Քսան տարիէ ի վեր հրաբուխի վրայ նստած է Թուրքիան։

Ջարդելու, կողոպտելու եւ քանդելու կատաղութենէն բռնուած, Թուրքերը, երբ արտաքին թշնամի չկայ, իրարու միս կ'ուտեն։ Ոչ ինչ էն «դաւադրութիւն»-ներ կը ստեղծեն, քանի մը հոգի կախելու հաճոյքին համար։ Մարդիկը ծարաւի են արիւնի։ Իրենց ցեղին յատկանիշն է այդ։

Բռնակալութիւն, Սահմանադրութիւն թէ Հանրապետութիւն. ի՛նչ ալ ըլլայ վարչաձեւը, Թուրքը Թուրք է միշտ. արիւնարբու եւ աւազակ։

ՀՐԱՆՏ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՃԱՄԲՈՒ ԾԱԽՔԸ

ԺԴ. Ցանկ

	Ֆր.
Ս. Խ.	50
Արամ Ալպան	50
Ա. եւ Հ. Տէր Յարութիւնեան	15
Ալֆորվիլի մէջ հանգանակուած.—	
Մարտիրոս Ադամեան	5
Յակոբ Մէսէլեան	5
Մկրտիչ Կիւլէսէրեան	5
Արշակ Մկրեան	5
Հաճի Մկր	5
Վաղինակ Մկրեան	5
Աւագ Կարապետեան	5
Տաճատ Սուքիասեան	5
Սիրուն Շամլըեան	5
Գրիգոր Փափազեան	5
Կարապետ Քէլէշեան	5
» Փափազեան	5
Արիս Առաքելեան	5
Գումար	180
ԺԳ. ցանկին գումարը	4380
Ընդհ. գումար	4560

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՔԱՐՀՈՒՐԵԼԻ ԱՂԷՏՆԵՐ ԵՒ ՓԻԼԻՍՈՓԱՅԱԿԱՆ ԱՆՀՈԳՈՒԹԻՒՆ

Որքան շատ են բնական պատահարները այս երկրին մէջ, նոյնքան քիչ են, աւելի ճիշդը գոյութիւն չունին անոնց դէմ կռուելու միջոցները։

Գրեթէ ամէն տարի երկրի որ եւ է մասին, շատ անգամներ ամբողջ երկրին մէջ աղէտները անպակաս են։

Կարկուտ, երաշտ, մարախ, քօլերա եւ ուրիշ համաճարակներ մեր մշտական այցելուներն են։ «Երկնային պատուհաս», «աստուածային պատիժ»,— պարսիկ մարդը դարեր շարունակ այսպէս կոչած է, բոլոր տեսակի աղէտները եւ թափորներ կազմած է, աղօթեր եւ Աստուծոյ գութը հայցեր է։ Նոյնիսկ ծաղիկ հիւանդութիւնը համարուած է աստուածային պատիժ, քանի որ Պարսկաստանի մէջ ծնած է «Բահայի»-ներու անաստուած շարժումը։ Կառավարութիւնը գրեթէ ամէն տեղ հաստատած է ծաղիկ պատուաստելու կայաններ, որոնցմէ կրնան բոլորը օգտուիլ ձրիաբար, բայց դեռ միլիոնաւոր ծնողներ կան, որոնք այդ կը համարեն անաստուածութիւն եւ չեն ուզեր պատուաստել իրենց երախաները։ Գիւղերուն մէջ, մանաւանդ ամէն տարի ծաղիկի համաճարակ կայ։ Անցեալ ամառ առիթը ունեցայ պտտելու շարք մը մեծ ու պզտիկ գիւղեր եւ տուն չգտայ առանց վարակուած երախաներու։ Բոլորը բռնուած էին։ Մեռնողներու, կուրցողներու թիւը սոսկալի էր։ Դժբախտաբար գրեթէ նոյն վիճակը կը տիրէր հայաբնակ գիւղերու մէջ։ Հայ գիւղացիի մը հանդիպեցայ, որ յաջորդաբար տարեկան մէկ երախայ զոհելով ծաղիկ հիւանդութեան, թաղեր է 4—5 երախաներ, չէ հաւանած պատուաստել միւսները եւ ահա մնացած երեք երախաներն ալ այս անգամ վարակուած են։

Գիւղերու մէջ շատ կը տեսնէք աւերակ տուներ, ինչպէս եւ քաղաքէ քաղաք ճամբորդած ատեն, ճամբաներու ամբողջ երկայնքը ինկած աւերակներ, որոնք կը մնան 1917ի համատարած սովին զոհ գացած ընտանիքներէ մէկ մէկ վկաներ։ Հասկնալի է ի՛նչ աւերներ գործեց սովը եւ տասը տարիներու ընթացքին մեռնողներու տեղ նորերը չաւելցան, աւերակները վերաշինելու համար։

Սովահար շրջաններու մէջ օգնութեան գործ կազմակերպողները աւելի քիչ էին, քան ցորեն ամբարողները եւ առասպելական գներով վաճառողները, նոյնիսկ մայրաքաղաքի մէջ։ Այդ մեծ աղէտի օրերուն իսկ, պարսիկ մարդը կառչած մնաց իր սնոտապաշտութեան։

Երբ թէ չորս տարի առաջ աննախընթաց պատահարներու ենթարկուեցաւ Առիւծի եւ Արեւի երկիրը։ Երկրի զանազան մասերուն մէջ, գլխաւորաբար Խորասանի մէջ, յաճախակի երկրաշարժները խոշոր վնասներու եւ մարդկային կորուստներու պատճառ դարձան։ Հաւանաբար ճափոնի ուժեղ ցնցումներու արդիւնքն էին Թուրբէթի սաստիկ երկրաշարժները, որ տարուան ընթացքին երեք անգամ շատ ուժեղ եւ յաճախ թեթեւ կերպով երեւան եկան, հազարաւոր մարդկային զոհեր եւ միլիոններու հասնող նիւթական վնաս թողլով այդ դժբախտ քաղաքին։ Երկրաշարժեր եղան նաեւ Բօջնորդ, Բաջգիրան, Ղօչան, Քիրման, Դիմաւէնդ լերան մօտերը եւ ուրիշ տեղեր, համեմատաբար աւելի թեթեւ վնասներով։ Յետոյ վրայ հասան հեղեղները, որոնք անասելի վնասներու ենթարկեցին մասնաւորաբար Գիլանը, որու կեդրոնական քաղաքը՝ Ռէշտ, օրեր շարունակ թաղուած մնաց ջուրի մէջ։ Կարկուտը շատ տեղերու մէջ փճացուց ցանքերն ու այգիները, իսկ մարախը, Ատրպատականի մէջ մանաւանդ, չմոռցաւ խեղճ ու կրակ գեղջուկի սեւ աշխատանքէն իր բաժինը փրցնել։

Այս բոլոր աղէտներուն հանդէպ պարսիկ ժողովուրդը անտարբեր մնաց։ Նոյնպիսի անտարբերութեամբ դիմաւորեց քլերան ու ժանտախտը, որ Միջագետքէն Պարսկաստան անցնելով, վարակեց Ղասրը Շիրին, Մօհամարէ և շրջականները ու բաւական զոհեր խլեց։ Բարեբախտաբար առողջապահական վարչութիւնը, որ հանրօգուտ գործերու նախարարութեան մէկ ճիւղը կը կազմէր, կրցաւ սահմանագլխին վրայ խեղդել համաճարակները. այլապէս, եթէ ժողովուրդին մնար, թերեւս գերադասէր մեռնիլ քան պայքարիլ։

Ահա այդ օրերուն Ամիրը Ալամի ջանքերով եւ անձնական անգնահատելի զոհողութիւններով հիմնուեցաւ «Կարմիր Շիր ու Խուրշիտ»ը, որ պիտի փոխարինէր քրիստոնեայ երկիրներու Կարմիր Խաչին։ Այս նոր հիմնարկութիւնը կեդրոնին մէջ կազմուելով, անմիջապէս ճիւղ բացաւ Խորասանի մէջ եւ կազմակերպեց երկրաշարժէն վնասուածներու օգնութեան գործը։ Պարսիկ ազգաբնակութիւնը, որ առանց դրսի օգնութեան կրնար վերաշինել Թուրբէթը, շատ քիչ բան տուաւ իր դժբախտ ազգակիցներուն։ Հնդկաստանէն, Եւրոպայէն, Ռուսիայէն եւ նոյն իսկ հեռաւոր Ամերիկայէն ստացուած դրամներով էր, որ Ամիրը Ալամը օգնութեան հասաւ աղէտեալներուն։

Իրականութիւնը շատ աւելի լրիւ ներկայացնելու համար, չմոռնամ յիշել թէ եւրոպական կրթութիւն ստացած այդ առաջնակարգ բժիշկին եւ հանրային պետական եռանդուն գործիչին նախաձեռնութեամբ նախ քան Կարմիր Շիր ու Խուրշիտը Մէշէտի մէջ բացուած էր եւրոպական ձեւով հիւանդանոց մը, որ իր ծախքերը կը գոցէր նոյն քաղաքը գտնուող յայտնի ուխտատեղիի (Իմամ Ռըզայի) եկամուտներու մէկ չնչին մասով։

Կարմիր Շիր ու Խուրշիտը, որ մեծ դեր ունի բնական աղէտներու եւ համաճարակներու այս հայրենիքին մէջ, դժբախտաբար չի ժողովրդականանար, այլ կը մնայ իբրեւ պետական երկրորդական գործ մը, հակառակ իր հիմնադրի ձեռք առած բոլոր միջոցներուն, հակառակ այն հանգամանքի, որ այդ հանրօգուտ եւ անհրաժեշտ հաստատութեան պատուակալ նախագահն ու հովանաւորողն է Շահնշահը։

Գիտեմ որ ճիւղեր ունի Թաւրիզի եւ Մէշէտի մէջ. ուրիշ վայրերու մասին չլսեցի կամ չկարդացի։ Կեդրոնին մէջ ալ իր աշխատանքները չեն ծաւալիր։

Չեմ ըսեր արտակարգ, նոյն իսկ սովորական յաջողութիւններ այդ հաստատութեան շուրջ հազուագիւտ են։

Կը խորհուի Թեհրանի մօտ թոքախտաւորներու ապաքինարան մը հիմնել, կը խօսուի եւ կը գրուի, բայց արդիւնքը դեռ չերեւար։ Իր ձեռք բերած յաջողութիւնները պահանջին հանդէպ՝ տակաւին անբաւարար են, հակառակ վարչական անհրաժեշտ բոլոր կարգ ու սարքի գոյութեան եւ իր շուրջ խմբուած մարդոց բարի ցանկութիւններուն եւ յաճախ գովելի ձեռնարկներուն։

Կը յիշուի թէ այս երկիրը ընդունակ չէ արգասաւորելու նման ձեռնարկները։ Սխալ եզրակացութիւն չըլլար, կարծեմ, պնդել թէ այս երկրին մէջ կարելի է շատ լաւ մտածել, բայց յետոյ իրականացնել, գործնական դարձնել մտածուածը, ծրագրուածը, եթէ չըսեմ անկարելի, շատ դժուար է։ Այլապէս, ինչո՞վ բացատրել այս եւ նման լաւ սկսուած գործերու աննախանձելի ընթացքը։ Բայց ի՞նչ կ'ըսեմ։ Նոյնիսկ այն վայրերուն մէջ, ուր շարունակական հրդեհներ կան, հրշէջները կը պակսին. չէ՞ որ պէտք եղած գործիքները չկան։ Հոգ չէ թէ ջուրը առատ է։ Աւելորդ է գրել Գիլանի եւ Մազանդարանի պարբերական հրդեհներու մասին։ Կասպից ծովի ափը, ջուրի այդ առատութեան առջեւ, հին ժամանակներէ ի վեր այդ նահանգներու մէջ ամէն ինչ կ'այրի եւ նորէն կը շինուի։ Թերեւս այդ աւելի դիւրին է եւ աւելի գործնական, քան հրդեհը մարելու համար գոյութիւն ունեցող միջոցները…

Արդարութեան դէմ չմեղանչելու համար, աւելցնեմ թէ 20 տարուան մէջ բաւական փոխուած է վիճակը, բայց քսան տարիներու տեւողութեան եւ կատարուած փոփոխութեան համեմատութիւնը չեմ կարծեր որ հաճելի երեւայ յառաջի ընթերցողին։

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

ԱՅՍ ԱԼ ՈՒՐԻՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ի ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒԻՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

ՆԱԽԿԻՆ ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Գ.

ընտրութենէն վերջ, Ատենագրութեան հրատարակութեան առթիւ Ցանձնաժողովի եւ մանաւանդ Ա. Պ. Սէլեանի պնդումներով թէեւ դուրս սպրդած չորս բառերը իրենց տեղը դրուեցան, բայց արդէն խաղը շահուած էր եւ խնդիրը փակուած, որով Վ. Քիւրքճեանը որ իբր թէ 1917ին ընդհ. քարտուղարութեան պաշտօնէն եւ 1919ին Ցանձնաժողովի անդամակցութենէն հրաժարած էր, այս ճամբով ահա Բարեգործականի մէջ իրեն համար նոր եւ աւելի դիւրակեաց դիրքի մը հիմը կը դնէր։ Իբր թէ բառերը կը գործածեմ, որովհետեւ երբեք Բարեգործականէն իր նիւթական կապը կտրած չէ եւ ոչ ալ ան եւ է ատեն դադրած գործերու միջամուխ ըլլալէ։

— Քանի որ Ցանձնախումբը երկրորդ անձ մը չնշանակեց, Վ. Քիւրքճեան յօժարեցա՞ւ առանձինն ստանձնել բոլոր պատասխանատուութիւնները, իբրեւ միակ պատգամաւորը։

— Այո, բայց նախ ամէն ջանք թափեց իր մեկնելու պարագան թանկ երեւցնել եւ այնպէս ձեւացուց որ ինք բնաւ չէր բաղձար ճամբորդել, թէ մեծ զոհողութիւն էր իրեն ընդունիլ այդ պաշտօնը որ կ'ընէր ստիպման տակ, ազգային պարտք մը կատարած ըլլալու սիրոյն եւայլն եւայլն։

Հասնողին ականջն ի վեր քարոզուած այս յայտարարութիւնները նիւ Եորքէն տարածուեցան ամէն կողմ, մինչեւ որ հասան Պոսթընի Ցանձնաժողովին, որ անմիջապէս կարճ խորհրդակցութիւն մը կատարելով՝ իր պատասխանատուութեամբ որոշեց յետս կոչել պատուիրակի առաքման որոշումը՝ ազատելով Վ. Քիւրքճեանը այդ ծանր ու զոհաբերող պարտականութենէն՝ նամակով մը տեղեկագրուեցաւ իրեն թէ մեկնելու պէտք չկար, ու արդէն չէր արժեր Միութիւնը ծանր ծախքերու ենթարկել խնդրոյ մը համար՝ որ կրնար թղթակցութեամբ ալ կարգադրուիլ Գահիրէի հետ։

Այս անակնկալ որոշումը յանկարծակիի բերաւ մեկնելու պատրաստ ճամբորդը, որ անկէ ետքը սկսաւ հնչեցնել տարբեր եղանակ մը, — «Ցանձնաժողովը ի՞նչ իրաւունք ունի բեկանելու Համաժողովին որոշումը. ես եթէ ուզեմ՝ կրնամ Համաժողովի որոշման ուժով մեկնիլ. սա ի՞նչ կը նշանակէ, ես արդէն ճամբու պատրաստութիւնները տեսած էի, եւայլն։

Ցանձնաժողովը ուշադրութիւն չընծայեց ու փակուած նկատեց խնդիրը, բայց ի՞նչ արժէք ունի փակել խնդիր մը երբ դէպի զայն առաջնորդող ստորերկրեայ ճամբաները միշտ ալ բաց են։

Որոշման հաղորդուելէն կարճ ժամանակ մը ետքը, յանկարծակի հեռագիր մը ստացուեցաւ Գահիրէէն, ուրիշ մըն ալ Քալիֆորնիայէն, որոնք կը պարտադրէին Ցանձնաժողովը որ Համաժողովի որոշման համաձայն ընտրուած պատուիրակը ճամբու դնէ…։

Ցանձնաժողովը դժկամակօրէն տեղի տուաւ, որուն վրայ Վ. Քիւրքճեան իր ճամբու ծախքերու եւ շաբաթական 50 տոլար ալ իր տան վճարուելու կարգադրութենէն վերջ ճամբայ ելաւ։

Այդ առաքելութիւնը որ առաւելն պէտք էր տեւէր երեք ամիս, շարունակուեցաւ տարի մը եւ ուղեգիծն ալ Եգիպտոսէն երկարեցաւ մինչեւ Կիլիկիա, Սուրիա, Պաղեստին, Ջուիցերիա, Անգլիա, Ֆրանսա եւ ապա Նորէն Ամերիկա, Քալիֆորնիա։

— Ցանձնաժողովի յիշատակագիրը նոյնութեամբ ընդունուեցա՞ւ։

— Ցանձնաժողովի յիշատակագիրը կեդր. վարչ. ժողովէն նկատողութեան առնուած պարագային, ինչպէս յիշեցինք, Ամերիկայի պատուիրակին պարտքը պիտի ըլլար, գոնէ նոյնութեամբ ընդունիլ տալ։ Սակայն երբ այդ գրութեան բնագիրը իր վերջին ձեւին հետ բաղդատուի՝ պիտի տեսնուին կարգ մը տարբերութիւններ, որոնց ամենակարեւորն է սանկ անմիջուկ երեւցող հատուածի մը յաւելումը, որով սակայն կը չէզոքացուէր ոչ միայն ամբողջ յիշատակագիրը՝ այլ եւ կը խաթարուէր Ամերիկայի գերագոյն մարմինին՝ տարեկան Համաժողովի ու անկէ բխած Ցանձնաժողովին հեղինակութիւնը, որոնց զօրացման նպատակով խմբագրուած էր այդ։

Ահա այդ յօդուածին կարեւոր մասը.—

Կեդր. վարչ. ժողովը ի հարկին Ամերիկայի մէջ կը նշանակէ յարաբերական ներկայացուցիչ մը, որ կը գործէ սոյն ժողովին հրահանգներուն համաձայն, ուղղակի պատասխանատու ըլլալով անոր։

Յօդուածին սկիզբը դրուած է ի հարկին խաբուսիկ բառը, տալու համար այն պատրանքը՝ որ իբր թէ այդ տրամադրութիւնը պիտի գործադրուի հեռաւոր ապագային, արտասովոր խնդիրներու ծագման առթիւ միայն։ Իրողութիւնը այն է որ, այդ յօդուածը խմբագրուած պարագային իսկ արդէն նշանակուած էր ակնարկուած պատուիրակ-ներկայացուցիչը, կամ պատուիրակ-քարտուղարը, ինչպէս վերջէն կոչուեցաւ ու այդ նշանակուած անձն էր, նոյն ինքն Ամերիկայէն գացող պատուիրակը, որու ներկայութեամբ կը կարգադրուէր այդ խնդիրը։ Ուրիշ խօսքով, այդ յօդուածը կ'աւելցուէր ո՛չ թէ ապագային չնախատեսուած դժուարութիւն մը արգիլելու այլ բուն իսկ այդ օրը ստեղծուած դժուարութիւնը կամ նորելուկ պաշտօնը արդարացնելու դիտումով։

Այդ պաշտօնով Ամերիկայի պատուիրակը, որու պաշտօնական յարաբերութիւնը խզուած էր այս շրջանակի հեղինակութեանց հետ, իր նիւթականը ապահովելու սիրոյն՝ ինքզինքը անբնական հեղինակութեամբ մը դարձնել կը փաթթէր Բարեգործականին գլուխը, ու ատով կ'աշխատէր արդարացնել Ամերիկայի գերագոյն մարմիններու գլխուն վրայէն կատարած իր հակազդող հաղորդակցութիւնները։

Ամերիկայի շրջանակը բնաւ չէ հաշտուած այդպիսի հանգամանքի մը հետ, որ կը ստեղծէր երկուութիւն։

Այդ պաշտօնին անտեղութիւնը քանիցս մատնանշուեցաւ Համաժողովներու մէջ, եւ նոյնիսկ 1922ին Փրովիտէնս եւ 1926ին Ֆիլատէլֆիա գումարուած ժողովներու մէջ որակուեցաւ «խաֆիէ» մակդիրով, սակայն տարբեր անձի մը հանդէպ եղած յարգանքի ու փափկանկատութիւններու պատճառաւ, զայն չէզոքացնող վճռական քայլ մը չէ առնուած։

Այս անձը, որու համար եւս նոյն ծրագրով ստեղծուած էր նոյնանման անբնական պաշտօն մը, պարզ այն նպատակով որ անով զօրանայ ու անոր ետեւը թաքնուի առաջին պաշտօնեան, անգիտակցաբար քանիցս իր հմայքը վտանգած է սոսկ այդ պատճառով, ինչպէս կը ցուցնեն քանի մը համաժողովներու ընտրական քուէներու թիւերը։

Ինծի ծանօթ բացայայտ տուեալներու վրայ հաստատապէս գիտեմ, որ Ամերիկայէն գացող պատուիրակը Գահիրէի իր անձնական բարեկամ եւ այն ժամանակուան կեդր. վարչ. ժողովի Ատենապետ ու ընդհանուր քարտուղար Վ. Մալէզեանի հետ գործակցաբար ծրագրած ու ստեղծած էր պատուիրակ - քարտուղարութեան պաշտօն մը իրեն համար, որպէսզի ատով Բարեգործականին կապէ նիւթական կապ մը, ինչպէս նաեւ գործէր իբրեւ ընդդիմադիր ուժ մը հանդէպ Ամերիկայի Ցանձնաժողովին, իր ծրագրին հեռապատկերը ունենալով ներկայ օրերու կացութիւնը երբ ամբողջ Բարեգործականը պիտի տիրապետուէր երկուքին կողմէ ու ղեկավարուէր իրենց հաճելի եղանակով։

ՍԱՐԻ ՏՂԱՅ

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(քաղուած՝ խորհրդ. Թերթերէն)

ՕՏԱՐՆԵՐԸ ԵՐԵՒԱՆԻ ԳԱՒԱՌԻՆ ՄԷՋ

Երեւան գաւառին բնակչութեան թիւն է 178,652, որոնց 24,039ը Թուրք, 1,860ը՝ Մալական, 2,034ը՝ Ասորի, 2,241ը՝ Քիւրտ, 304ը՝ Եզիտի, 312ը՝ Յոյն, ուրիշ ցեղեր՝ 1,070։ Կառավարութիւնը այս փոքրամասնութեանց հետ պաշտօնական հաղորդակցութիւնը կը կատարէ գրեթէ իրենց լեզուով։ Հրազդանի եւ Բէյիւք Վէդիի գաւառակային գործավարները Թուրքեր են, այս շրջանին մէջ պաշտօնական գրութիւնները կը կատարուին Թուրքերէնով։ Ռուս, ասորի եւ յոյն փոքրամասնութեանց հետ գրութիւնները կը կատարուին ռուսերէն լեզուով։ Եզիտիներուն եւ Քիւրտերուն հետ դժուար եղած է հաղորդակցութեան լեզու մը գտնել։ Ոչ ոք կ'ուզէ Քիւրտերու կամ Եզիտիներու լեզուն սորվիլ, որպէսզի կարելի ըլլար համայնքի ներկայացուցիչ դարձնել զայն։ Այն գիւղերը, որոնք 200է աւելի բնակիչ ունին, իրաւունք ... ցած են առանձին գիւղակ... խորհուրդներ կազմելու։ Սով... Բուլաղ գիւղը բաժնուելով ... չարուխէն, այժմ ունի իր գիւղ... կան խորհուրդը։

Փոքրամասնութիւններու ... մէն դիւրութիւն տալու նպա... կով Թուրքերուն համար հի... նուած են Թրքական դասար... ներ (Երեւան եւ Վ. Բասա...) Նոյնպէս փոքրամասնութեան բնակած շրջաններուն մէջ ... հայթայթելու եւ այլ տնտես... կան հարցերու խնդիրը բարւ... ուած է։ Շինարարական ... նարկներէն ալ մեծապէս ... տուած են անոնք։ Վ. Բասա... մէջ հիմնուեցան հիւանդան... մը, պանդոկ մը, Զանախչիի ... բուժակայան մը, Բէօյիւք-Վէդի... մէջ պիտի հիմնուի եօթնամ... դպրոց մը։ Փոքրամասնութեան համար բացուած են 33 դպր... ներ, 22ը զուտ Թրքական, ... ասորական, 3ը՝ մալական... եւ 5ը՝ խառն։ Գառնիի եւ ... մարլուի համար, ուր անոնք ... ուած են, 2 շրջուն դպրոց... հիմնուած են։ Երեւանի մէջ ... 2 ռուսական դպրոց, (մէկը ... խակրթարան, միւսը երկրորդ... կան վարժարան), Թրքակ... եօթնամեայ վարժարան մը, ... քական բանւորական համալ... րան մը։ Բէյիւք Վէդիի ... մանկապարտէզ մը։

Հայերէն արմատական բառ... րան.— Լոյս տեսաւ փրոֆ. Հ. ... Աճառեանի Հայերէն Արմատակ... Բառարանին 11րդ պրակը, ... թակոյկ, 1001—1096 էջ։

ՈՂՋԵՐԹ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ

ցեղին ամուր հաւատքը ... սրտին մէջ, հպարտ ու խր... գնացէք, տղա՛ք, գացէք հայ... րիներու ողջոյնը տանելու ... անգլիացի ու այլ օտար եղ... բակիցներուն։

Ձեր կարգ ու սարքով, ... ուշիմ կերպարանքով ու զուա... դէմքով եւ մանաւանդ ձեր ... ու գրաւիչ աչքերով գացէք ... տալու թէ դուք ալ, բիւր անգ... նախատակուած ու կոտորակուա... ձեր ցեղին արժանաւոր զա... ները, հաւատարմօրէն եւ ... եռանդութեամբ փարած ... միջազգային սկաուտական ... եղբայրակցութեան, իբր պզ... ժողովուրդի մը պզտիկ ... մասնիկը։ Ու աւելին՝ ցոյց ... թէ պատանիներու մեծ պետ... Ջօր. Պէտըն Փաուլի հրահ... ները լաւագոյն կերպով ըմբռ... ու կիրարկած էք ձեր առօ... կեանքին մէջ։ Այս վստա... թեամբ մենք ձեզ ճանապա... դնենք այսօր, սպասելով ձեր ... ջողութեան լուրերուն։ Գի... որ ինչ որ Հ. Մ. Ը. Մ.ի չվի... ունեցաւ նոյնիսկ իր ամէնէն ... սունակ ու փայլուն շրջա... ձեզի՝ երկոտասնեակ մը ... րուդ տրուած է վայելել, ... տալով ձեզի սկաուտական ... ժումը զգալ ձեր սեփական ... յարանքներով իր իսկ հայր... քին մէջ։

Սրբազան եռագոյնը՝ ... առաջնորդ ու պարծանք ... րէք զայն կոթողելու ... մայրաքաղաքին մէջ ու եթէ ... ներկայութիւնը չբաւէ ... անոր դաւաճանողներուն ... քը զգացնելու եւ զանոնք ... թահար ընելու, ապացու... գոնէ թէ ան չէ դադրած ... եւ ձեր ցեղին պաշտամ... խորհրդանշանը ըլլալէ։ Երբ ... հովին յանձնէք, անոր ... նումներէն գոյացած ամէն ... ծալքէն թող հայ ժողովու... սրտին ծալքերուն մէջ կու... ուած դառնութիւնն ու յու... խաբութիւնը դուրս ժայթքէ, ... անգամ մը եւս թող յիշեցնէ ... նախատինքը զոր ըրին ... յանուն համաշխարհային խ... ութեան։

Առէ՛ք անկէ ձեր ներշնչ..., հաղորդուեցէք անոր խորհ... ով, ու դուք պիտի ներկայ... նաք աւելի ինքնավստահ, ... զուարթ, հպարտ ու կորովի։

Այս թող ըլլայ ողջերթի ... թանքը ձեր երեք մէկ եղբօր։

Փ. Ծոլո...

ՏՐԱՊԻԶՈՆՑԻՆԵՐՈՒՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Շաբաթ երեկոյ Տրապիզոնցիները կազմակերպած էին երեկոյթ պարահանդէս մը:

Հանդէսը ունէր տրապիզոնցիական գունաւորում մը: Գեղարուեստական բաժինը կազմուած էր հայրենակից հեղինակներու երգերով, արտասանութիւններով, լազական պարերով: Աղջիկներու եւ մանչերու խումբ մը հագած էր հայկական եւ լազական զգեստներ:

Կազմակերպիչները Քալիֆորնիոյ առաջնորդ Գարեգին եպսկ. Խաչատուրեանի անակնկալ ներկայութենէն օգտուելով, բեմ հրաւիրեցին զայն, եւ Տրապիզոնի նախկին առաջնորդը իր ուրախութիւնն ու յուզումը յայտնեց, յիշատակելով հին օրերու յիշատակները: «Ոչ հող բերած եմ, ոչ ջուր, բայց հայրենիքը միայն հողով ու ջուրով չէ որ կ'ապրինք, այլ նաեւ յիշատակներով, հին օրերու վերապրումով»: Յետոյ ներկայացուեցաւ Ա. Կոթիկեանի մէկ արարնոց թատերգական «Ձոն»ը», առնուած հայ փախստականներու կեանքէն, «Արիւնոտ Թուղ»: Ինքնապաշտպանութեան հերոսներուն մէջ սիրոյ զգացում խառնելու փորձ մը: Երգիչ Ս. Նաւասարդեան երգեց կտոր մը ռուսերէն եւ քանի մը երգեր հայերէն, խոր արուեստով: Արտասանութիւններ ըրին (Տրապիզոնցի հեղինակներէ) Շահան Սարեան, Ա. Կոթիկեան, դաշնակի վրայ զանազան եւրոպական կտորներ նուագեց Օր. Ղազարոսեան, որուն կ'ընկերակցէր ջութակով Սարեան:

Օրիորդ Սեդա Ներսէսեանի պարը չափազանց ուժեղ կշռոյթ մը ունէր կրքոտ եւ առոյգ: Փոքրիկ Ա. Գավուքճեան անակնկալն էր հանդէսին: Խոստմնալից պարուհի մը, որուն եւրոպական պարերը թէեւ լաւ սորվուած էին, լաւ գծուած, շարժումի ամբողջութեամբ, բայց իր փոքրիկ տարիքը դեռ պիտի չէր կրնար լեցնել արիւնով, կրքով ու ջերմով: Սակայն եւ այնպէս իր հայկական պարը կատարելութիւն մըն էր, երբ կը խաղար ուրախութեամբ եւ կատարեալ ոստոստումով մը: Այդ պարը խնդեցուց ամբողջ սրահը, իր գարնանային թարմ եւ բերկրալի պատկերներովը, նիւթ՝ բանաստեղծութեան: Գեղեցիկ էր նաեւ պարը Օր. Երուանդուհիի: Ժողովուրդը կ'ընկերանար թառխոտ երգով: Յետոյ սկսան լազական պարերը, եւ կէս գիշերէն յետոյ եւրոպական պարերը, որոնք տեւեցին մինչեւ լոյս: Երեկոյթին հասոյթէն եւ աճուրդի դրուած առարկաներէն Տրապիզոնի Հայրենակցական Միութիւնը գնահատելի շահ մը ըրաւ, որ կ'ըսեն թէ կը հասնի մինչեւ 10,000 Ֆր.: Ն.

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԼԱՍՈՆԻ ՄԷՋ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՀԱՍՑԷՆ ԳՏՆԵԼՈՒ ՀԱՄԱՐ...

ԼԱՍՈՆ (Իզէր), 31 Մարտ. — Լասոն փոքր գիւղաքաղաք մըն է, 1500 բնակչութեամբ: Բոլորովին առանձնացած վիճակ մը ունի, մանաւանդ Հայերուս համար: Կան երկու խոշոր գործարաններ, մետաքսի եւ ելեկտրականութեան:

Հայերը կ'աշխատին մետաքսի գործարանը: Ամէնը 24 հոգի են, 10 այր եւ 14 կին ու աղջիկներ: Օրական 9 ժամ աշխատանքի փոխարէն այրերը կը ստանան 21 Ֆր., իսկ կիները 14ական: Սենեակի վարձք չկայ: Գործի պահուն, ժամանակ կ'ունենանք կարդալու եւ խորհրդակցելու իրարու հետ: Ո եւ է կազմակերպութիւն չկայ. բայց կուսակցական անհատներ կը գտնուին: Թրքախօսութիւնը վերջին ծայր արմատացած է: Երբ փողոց կ'իջնենք, ֆրանսացի տղաքը կը սկսին թուրքերէն խօսքեր նետել, իրենց սորված բառերով:

Անցեալ օր պտոյտի գացած էինք, երբ երիտասարդ մը հեծելանիւով մեր առջեւ ելաւ, ու մեր հայերէն խօսիլը լսելով կանգ առաւ: Բարեւէն առաջ, հարցուց թէ Յառաջ թերթ կը ստանա՞նք: Եւ խնդրեց որ հասցէն տանք: Եւ սկսաւ պատմել.

— Ես ասկէ 20 քիլոմեդր հեռու ագարակի մը մէջ կ'աշխատիմ: Երեք տարիէն աւելի է որ Հայու երես տեսած չեմ: Լսեցի որ այստեղ Հայեր կը բնակին, եկայ տեսութիւն մը ընելու:

Յաճախ ֆրանսերէն բառեր կը գործածէր, հայերէնի դժուարութիւն քաշելով:

— Քանի որ երեք տարիէ ի վեր Հայու երես չէք տեսած, ինչպէ՞ս լուր առիք Յառաջի մասին, որ արդէն չորրորդ տարին է որ կը հրատարակուի:

— Այդ լուրը փաթրոնս հաղորդեց ինծի: Ան լաւ լուրեր ունի Յառաջի եւ Հայոց մասին: Միշտ կը գովէ այս թերթը, եւ կ'ըսէ որ Եւրոպայի Հայոց առաջին թերթն է: Ճիշդ ատոր համար եկայ այստեղ, որպէս զի կարենամ Յառաջի հասցէն ձեռք ձգել եւ կարդալով մայրենի լեզուս պահել:

Եւ յուզումով բաժնուեցաւ:

Ա. Պալիկեան

ԿԵԱՆՔԸ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ

ՏԷՍԻՆ.— Բազմաթիւ անգամներ գրուած է Յառաջի մէջ, Տէսինի հայ գաղութին մասին: Այս փոքրիկ քաղաքը, շնորհիւ իր ճարտարարուեստական գործարաններուն, դէպի իրեն է քաշած հայ աշխատաւորներու ստուար թիւ մը: Եւ դեռ հետզհետէ հայրենակիցներ կը հասնին ու գործի կը մտնեն Լիոնի շրջակայ գիւղերէն ու քաղաքներէն:

Սակայն գաղութին կրթական վիճակը շատ մխիթարական չէ, դժբախտաբար: Այս մեծ պակասին գլխաւոր պատճառը այն է, որ Հայրենակցական միութիւններու եւ քաղաքական կազմակերպութիւններու մէջ համագործակցութեան փափաքելի ջանքը պակսած է ու կը պակսի դեռ: Հետեւանքը՝ դպրոցին նիւթական եւ բարոյական գոյութիւնը մնացեր է վտանգի տակ:

Գրուեցաւ թէ մէկ տարի փակ մնալէ վերջ, Տէսինի դպրոցը վերաբացուած է եւ ամէն նիւթական եւ բարոյական զոհողութիւն յանձն առնուած է, հայ փոքրիկներու ազգային կրթութիւնը առաջ տանելու: Դպրոցի յանձնախումբը ջանք չխնայեց, իր նպատակին հասնելու համար: Սակայն դառն ցաւով կը գրենք որ քանի մը խմբակներ պէտք եղած աջակցութիւնը չեն բերած: Եւ մանաւանդ հակառակ են արտայայտուած այդ ձեռնարկին յաջողութեանը համար:

Յանձնախումբի պաշտօնն էր բանալ դպրոցը, նշանակել ուսուցիչ մը եւ տնտեսուհի մը, եւ կոչ մը ուղղել ծնողքներուն, որպէսզի փոքրիկները ղրկեն դպրոց:

Յանձնախումբը յաւակնութիւնը չունէր վերջնական գործ մը բրած ըլլալու, այլ այդ սկսած գործը ուղիղ ճամբու մը դնելէ վերջ, կը խորհէր գաղթային ընդհ. ժողով գումարել եւ կրթական յետագայ աշխատանքներու տեւականութիւնը յանձնել ընդհանուրին վստահութիւնը վայելող կարող անհատներու:

Դպրոցը սկզբնական շրջանին ոչ թէ երեք, (ինչպէս կ'ըսեն), այլ 12—15 աշակերտներ ունեցաւ: Միթէ՞ յանձնախումբը պատասխանատու է, երբ կարգ մը ծնողքներ, փոխանակ իրենց զաւակները դպրոց ղրկելու, կը ձգեն որ փողոցները թափառին:

Դպրոցական գործը զուտ ազգային խնդիր մըն է, եւ ղեկավարները կրնան ամէն հոսանքի պատկանիլ: Քննադատելը ի հարկէ շատ դիւրին է, բայց չգոյէ գործ մը ստեղծելը, ան ալ միջավայրի ամենուս ծանօթ աննպաստ պայմաններու մէջ, առանց կանուխ արթնցող իմաստակին գործը չէ՛: Դպրոցը գոց կը մնայ: Ո՛վ մտածեց զայն վերաբանալ:

Մենք ուրախ ենք գրելու որ դպրոցը կը շարունակուի եւ յանձնախումբը որոշած է տունէ տուն պտտիլ եւ արձագրել մինչեւ հիմա բացակայող փոքրիկները: Կը բաւէ՛ որքան ըսի-ըսաւներով ճամբուն վրայ կեցեր ենք: Անոնք որ «Թղթակից» երեւալու փառասիրութիւնը ունին, գործ մը կատարած կ'ըլլան, եթէ, փոխանակ սուտեր թխելու գրեն թէ Տէսինի մէջ քանի՞ Հայեր հայերէն կը խօսին, եւ ժողովուրդին բարոյական մակարդակը բարձրացնելու համար ընկերային ի՛նչ օգտակար ձեռնարկներ կ'ըլլան:

Գալով «Նոր Երկիր»ի անվայել որակումներուն, մենք իբր հանդէսին ականատես, կը վկայենք որ դպրոցի բացման առթիւ, Պ. Պօտուրեանի բանախօսութեան մէջ ո'ը եւ է հայհոյաբանութեան ամենափոքր խօսք չկար: Վարդապետը խօսեցաւ մեր մանուկներու ազգային դաստիարակութեան մասին, այս օտար ափերուն վրայ: Համառօտ ակնարկութիւն մը ըրաւ ներկայ Հայաստանի վարիչներու այն ձգտումին որով կ'ուզեն մեր ազգային լեզուի ուղղագրութիւնը խաթարել ու աղճատել: Ասիկա՝ հակազգային եւ ազգակործան համարեց: Նմանապէս իտալացի թղթակցի մը Հայաստանէն գրած մէկ յօդուածին վրայ հիմնուելով, հազարաւոր Հայերու մայր-երկրէն դուրս թափուիլը, Հայաստանի վարիչներու հակազգային քաղաքականութեան արդիւնք սեպեց եւ իբրեւ աններդար եւ անհանդուրժելի, պախարակեց անոնց այդ ընթացքը:

Ա. Նու

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՋԱԽՋԱԽԻՉ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Կիրակի օր ֆութպոլի մրցում մը տեղի ունեցաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ U.S. XIIèmeի Ա. խումբերուն միջեւ Parc St. Maurի գեղեցիկ մարզադաշտին վրայ: Մրցումը սկսաւ ժամը 3.30ին: Ա. կիսախաղին ֆրանսացիները յառաջացում մը ունեցան, բայց չկրցան նշանակէտ մը շահիլ: Մեր յառաջապահները կոկիկ փասերով սկսան նեղել հակառակորդը: Ս. Կարապետեան զօրաւոր հարուածով մը նշանակեց Ա. կոլը: Կրկին յառաջացումով մը Կ. Կարապետեան ուժեղօրէն հարուածելով ըրաւ Բ. նշանակէտը: Ֆրանսացիները քանի մը լաւ պատեհութիւններէ չկրցան օգտուիլ: Մեր յառաջապահները դարձեալ սկսան իրենց գեղեցիկ փասերով նեղել հակառակորդը: Այս անգամ Տաճատ հարուածելով նշանակեց երրորդ կոլը:

Այս արդիւնքէն վերջ մերինները սկսան աւելի եռանդով շարունակել խաղը եւ Ա. կիսախաղը վերջանալու հինգ վայրկեան մնացած, Ս. Կարապետեան գլխի կոկիկ դարձուածքով մը նշանակեց չորրորդ կոլը:

Բ. կիսախաղին մերինները բոլորովին տիրապետեցին խաղին: Ֆրանսացիները իրենց կարելին կը փորձէին, բայց մեր ամուր պաշտպանողականը արգելք կ'ըլլար: Մեր յառաջապահները իրենց մասնայատուկ փասերով խիստ նշանակելի խաղարկութիւն մը ունեցան: Իրենց նուրբ ու կոկիկ խաղարկութիւնը զարմանք կը պատճառէր ֆրանսական խումբին, որ յաղթանակը շահելու յոյսը կտրած, տոկուն դիմադրութիւն կը փորձէր, այս երկրորդ կիսախաղին Ս. Կարապետեան շարունակաբար նշանակեց հինգերորդ, վեցերորդ եւ եօթերորդ նշանակէտերը եւ մրցումը վերջացաւ մերիններուն փայլուն յաղթանակով, 0ի դէմ 7 նշանակէտով:

Փարիզի առաջին դասակարգի պատկանող ֆրանսական այս խումբը լաւ գիտնալով Հ.Մ.Ը.Մ.ի խումբին իսկական արժէքը, հրաւիրած էր մրցելու այն հաստատ համոզումով որ պատուաւոր արդիւնք մը պիտի կարողանար ձեռք բերել:

Գ. Գասապեան

ՀԻՆԳ ՄՐՑԱՆԱԿՆԵՐ

(Հրատարակութեան խնդրանքով)

Փարիզի Ազքատախնամի Օժանդակ Նէօյիի Հայ Օրիորդներու Միութիւնս որոշած է «Առաքինութեան Մրցանակներ» յատկացնել Փարիզ եւ շրջակայքը բնակութիւն հաստատած ՀԻՆԳ հայուհիներու, որ ճակտի սուրբ քրտինքով, առանց հանրային աջակցութեան վրայ ծանրանալու յաջողած են ապրիլ եւ ապրեցնել իրենց պարագաները, —անկար ծնողք, որբ եղբայրներ ու քոյրեր,— մէկ խօսքով մարմնացումը հանդիսացած են Հայուն աւանդական աշխատասիրութեան, համեստութեան եւ անձնուիրութեան:

Առ այս՝ մրցում մը կը բանանք ու կը հրաւիրենք ամէն Հայերը, առանց դաւանական կամ կուսակցական խտրութեան որ հաճին հաղորդել իրենց ծանօթ այդպիսի Հայուհիներու անունները,— աղջիկ, կին, կամ այրի, — յարակից ճշգրիտ եւ ստոյգ տեղեկութիւններով: Մասնախումբ մը քննութեան ու բաղդատութեան ենթարկելով, պիտի որոշէ հինգ արժանաւորագոյնները եւ յառաջիկային, հանդիսաւոր հաւաքոյթի մը մէջ պիտի կարդացուին տեղեկագիրները եւ յանձնուին մրցանակները, պատուոյ վկայականներով:

Միութիւնս երջանիկ պիտի ըլլայ երեւան բերելով գէթ մի քանին այ՛ն բազմաթիւ Հայուհիներէն, որ կտրեցին աքսորանքի ու տարագրութեան փշալից ուղիները, դիւցազնօրէն կեանքի կռիւը մղեցին եւ ինքնօգնութեամբ ու պատիւով իրենց քայքայուած բունակը վերաշինեցին ֆրանսական այս հիւրընկալ հողին վրայ:

Անոնց սքանչելի օրինակը, կը սիրենք յուսալ թէ բարերար ազդեցութիւն մը պիտի ունենայ մեր միւս քոյրերուն համար, եւ ինքնավստահութեան ուժ մը պիտի ներշնչէ անոնց, որ չուառութեան եւ յուսալքութեան ենթարկուած են դաժան ճակատագրին հարուածներուն տակ:

Երջանիկ ենք նաեւ այժմէն յայտարարելու թէ մեր առաջին փոքրիկ «Մօնթիյօն»ը Վսեմ. Պօղոս Նուպարի, Պօղոս Խմէրեանի, Երուանդ Աղաթօնի եւ ուրիշ հայրենասէր անձերու գնահատման արժանացած է, որոնք հաճեցան ստանձնել 1928ի Առաքինութեան Մրցանակներու նիւթական հոգը:

Մրցումի վերաբերեալ առաջարկներ ու գրութիւններ մինչեւ յառաջիկայ Մայիս 15, ուղղել փօսթով մեր Փարիզի Աղքատախնամի ատենադպրին հետեւեալ հասցէով. Dr. Allaverdy (Fils), 27 Rue des Sablons, Paris (16):

Յուսալով թէ արտասահմանի քոյր գաղութներն ալ իրենց շրջանակներուն մէջ պիտի իւրացնեն եւ իրականացնեն այս գաղափարը, կը ներկայացնենք մեր անկեղծ յարգանաց հաւաստին:

Նէօյի, 15 Մարտ 1928

Ի դիմաց Ն. Հ. Օ. Միութեան

Արմենուհի Մարգարեան՝ ատենապետ, Սրբուհի Մատթէոսեան՝ ատենադպիր, Սելմա Խուրովեան՝ գանձապետ:

Յ. Գ.— Միանգամ ընդ միշտ կը յայտարարենք թէ՝ սոյն մրցումին առթիւ ըլլալիք անձնական դիմումները բնաւ նկատի չպիտի առնուին:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԻՐՈՅ ԳՈՐԾ.— Փոր-սիւր-Սոնի մէջ կին մը դժբախտ, Ցանվօ, բաժնուեցաւ ամուսինէն հրամանաւ դատարանի: Սակայն շատ կը սիրէր էրիկը, որ անգթօրէն կը լքէր զինք, ամուսնալուծման որոշում պահանջելով: Վրէժխնդրութեամբ լեցուած, անցեալ օր գնացսպասելու իր էրկան ճամբուն վրայ: Խնդրեց, աղաչեց, պաղատեցաւ ու լացաւ, որպէսզի ապրին նորէն միասին ու երջանիկ: Մերժեց ամուսինը անգութ:

Ցուսահատ տիկինը հանեց ատրճանակը եւ կրակեց երկու անգամ: Սակայն վրիպեցան գնդակները: Տիկին Ցանվօ յետոյ ատրճանակը դարձուց իրեն եւ կրակեց սիրտին դէմ:

Ոստիկանները վազեցին հասան եւ փոխադրեցին զայն հիւանդանոց: Փրկութեան յոյս չկայ:

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳՐՊԱՆԻ ԲԱՌԱՐԱՆ ՖՐԱՆՍԵՐԷՆ ՀԱՅԵՐԷՆ կազմեց Մ. Նուպարեան: 1928: Հրատ. Պալենց գրատուն, 233 Fbg. St. Martin, Paris. *640 էջ: Գին 25 Ֆր. կիսալաթ. 30 Ֆր. լաթակազմ:*

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (73)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Բ.

Ներքին անդիմադրելի ուրախութիւն մը կը զգայի.— Ձիւլ-... քով իմ գործս դիւրացած ... անհնելի կնիքին շնորհիւ, ինչ... եղած էր Բորիս Սուխիմի: Ու ... ինչպէս կ'օրհնէի այն նմանութիւնը որ ունէի Համպուրկցի ... հենի զաւակին հետ:

—Ահա՛ ինչ որ մարգարէն մեզ... պատուած է, ցեղերը զինելու ... մար: ըսաւ անիկա:

Մինչեւ այդ վայրկեանը չէի ... էր թէ, Մարոքի ծովեզերքին ... պ'ով է որ մարգարէ կ'անուանէին:

Ինծի կարդաց Միջերկրականէն ... ին փախցուած ռազմանիւթերու վերաբերող Թուղթերը:

— Սքանչելի գործունէութիւն, բացագանչեցի:

Ակնոցաւոր մարդը շարունակեց.

— Հնդկաստանի մէջ շատ աւելի գործ կայ, հոն՝ մեր եղբայրները շատ լաւ գործունէութիւն ունին:

— Ա՞հ, ե՞րբ Հնդիկները նուաճ պէս պիտի պոռթկին, ըսի իբր արձագանգ:

— Ես ալ աշխատած եմ հոն:

Թուղթի կտորի մը վրայ ժպտելով ու անփութօրէն գծեցի անիծեալ նշանը, թեւաւոր խաչը:

Իր կարգին ան ալ ժպտեցաւ:

— Այո՛, միշտ «անոր» հրամաններուն տակ... Հոն՝ ապստամբները արդէն ամբարած են յիսուն հազար հոգիի բաւող ռազմանիւթ... Օրին մէկը, գնդացիրներ ու հրացաններ ինքնաբերաբար դուրս պիտի ելլեն անգլացի սպաներուն դիմաց, որոնք Թէնիս կը խաղան եւ սիրաբանելով կը պարեն, մինչ անդին հրաբուխը կը բորբոքի:

— Հապա Չինաստա՞նը, հարցուցի:

— Չինաստանը շատ աւելի դժուար պիտի ըլլայ ղեկավարել... մեղկ երկիր, անարժէք զինուորներ, գրգռելիք ոչ մէկ մոլեռանդութիւն, ինչպէս գոյութիւն ունի Արաբին կամ իսլամներուն մէջ... Եւ յետոյ Ճափոնցիները կան, որոնք ձեռքի տակէ Անգլիոյ դէմ կը գործեն, ու բացայայտօրէն՝ Ամերիկացիներուն դէմ. իսկ եթէ տեսնեն որ մեր ուժը հրապարակ կուգայ, կը դառնան մեզի դէմ... Անոնք կը խորհին ճերմակ ցեղը վտարել Ասիայէն:

— Բայց մեր բարի դրացիները կան, խորհրդային Ռուսերը, այնպէս չէ՞... Ես տեսայ որ Ռադեկը Ասիա կը մեկնէր, պիտի տեսնէք:

Այն ատեն կրկնեց իրենց սիրական նախադասութիւնը.

— Տասը տարի չանցած, «վե՛րջ Բրիտանիոյ», Պ. Ֆրոհէն:

— Այն ատեն քիչ արգելքներ պիտի ըլլան մեր առջեւ, յարեցի:

Զգացի որ խօսքս աւարտեմ, ու մատներուն վրայ հաշուելով ըսաւ.

— Ի՞նչ կը մնայ անդին.— Իտալական աշխարհակալութիւնը, որովհետեւ այդ Մուսոլինին կ'ուզէ վերականգնել կայսերական հին Հռոմը... կայ Ֆրանսան...

— Այո՛, Ֆրանսան... դժուար է անոնց հետ գլուխ ելլել:

— Կ'ուզէք ըսել թէ անկարելի է գլուխ ելլել անոր հետ, բայց դիւրին է զայն մաշեցնել... Ինքզինք փճացնելու վրայ է Ֆրանսան, իր ազգաբնակչութեան ծնունդներու նուազման պատճառով ... Ասոր դէմ ոչ մէկ ֆրանսական քաղաքականութիւն բան մը կրնայ ընել: Փճացած օտարական տարրէն, արիւնը ջրախառնուած, այսպէսով իր աստիճանէն վար պիտի իյնայ: Այն ատեն, մօտ կէս դար յետոյ, Եւրոպայի վրայ պիտի իշխէ մեր գերմանական կորովի ցեղը... Գերմանը պիտի տիրէ... ու դանիէլի գործը որ յապաղեցաւ 1914ի սխալներով, պիտի իրականանայ վերջապէս:

Ու արգահատանքով ոտքի ելաւ ու օդին մէջ հրերցնելով իրեն ղրկած թուղթս, ուր գրուած էր մարգարէութեան էութիւնը, սկսաւ արտասանել ծանօթ նախադասութիւնը.—

«Ու այս թագաւորներուն ժամանակ, երկնից Աստուածը առաջ պիտի բերէ թագաւորութիւն մը որ բնաւ չպիտի փճանայ...»

Եւ իմ կարգիս ես ալ կրկնեցի.

«Ու այս թագաւորներուն ժամանակ...»

Հրճուանքէս կը խենդենայի. կարելի՞ բան էր որ այս աստիճան խոստովանութեան հասնէի:

Բայց ինծի համար կարեւորն էր՝ հասկնալ թէ ո՛ւր կը գտնուէր Թիթիլէյը, եթէ դեռ այդ երկիրն էր: Բայց առանց իմ կողմէս ուեւէ հարցումի սպասելու, անիկա խօսակցութեան սկսաւ:

— Քննութեա՞ն եկած էք, հարցուց ինծի:

— Ոչ բոլորովին:

— Ձեր տրամադրութեան տակն եմ, կը տեսնենք մաքսանենգութեան կազմակերպութիւնը:

— Շնորհակալ եմ, բայց իմ անմիջական պաշտօնս է թիւ 57ին յանձնել թուղթ մը: Այն օրէն ի վեր որ պետը դիմակը վար առած է, Լոնտոնը զայն կը հետապնդէ:

(Շար.)

բար: Քանի որ անգլիական նոր դաշնագրի ծրագիրը մերժուեցաւ, Եգիպտոսի եւ Անգլիոյ յարաբերութիւնները այժմ հիմնուած կը միան 1922ի յայտարարութեան վրայ, որով Անգլիա անկախութիւն շնորհեց Եգիպտոսի՝ պայմանաւ որ ինք հակակշռէ Սուէզի ջրանցքը, Սուտանը, արտաքին գործերը եւ հսկէ օտարականներու պաշտպանութեան: Այս կէտերուն վրայ դժուար թէ զիջում ընէ Անգլիա:

Յունաստան եւ Ռումանիա

Աթէնքէն կը հեռագրեն.—

Կարգ մը թերթեր գրած էին թէ հելլէնեւռումէն դաշնագրին մէջ յօդուած մը կայ, որուն համաձայն Սելանիկի մէջ ռումանական գօտի մը պիտի ստեղծուի: Այս լուրը պաշտօնապէս կը հերքուի: Միխալաքոփուլոս պարզապէս առաջարկած է Ռումանիոյ արտաքին Նախարար Թիթուլեսքուի թէ Ռումանիա եւս իր առեւտուրին համար օգտուի Սելանիկի ազատ գօտիէն:

Լեհաստան եւ Լիթուանիա

Լեհաստանի եւ Լիթուանիոյ միջեւ բանակցութիւնները կը շարունակուին: Երեք յանձնախումբեր պիտի գումարուին Քովնոյի, Վարշաւայի եւ Պերլինի մէջ, եւ պիտի զբաղին տնտեսական, ապահովութեան եւ երկաթուղիներու խնդիրներով: Լեհաստանի արտաքին Նախարար Զալեսքի ծանուցագիր մը ուղղեց Լիթուանիոյ՝ առաջարկելով ոչ-յարձակողական դաշինք մը կնքել:

Մեծ սնանկութիւններ Պոլսոյ մէջ

Վերջին Թղթաբերով հասած պոլսական Թերթերը կը գրեն.—

Ժամանակէ մը ի վեր զրոյց կը շրջէր թէ Մանիֆաթուրայի հրապարակին վրայ ծանօթ կարգ մը տուներ սնանկութեան վտանգին ենթարկուած էին: Մասնաւորաբար կը խօսուէր Ափունտուք զատէներու մասին, որոնց կազմած «քոլէքթիֆ» ընկերութիւնը մեծ գործառնութիւններ ունէր Եւրոպայի հետ: Առեւտրական Բ. դատարանը այս խնդրով զբաղելով սնանկ հռչակեց Ափունտուք զատէներու ընկերութիւնը եւ որոշեց կնքել հաստատութեան ընկերներէն Մէհմէտ, Ազիզ, Համտի, Րէմզի, Շէվքէթ եւ Հագգը պէյերու մթերանոցներուն մէջ գտնուող ապրանքներն ու անոնց տուներու աւելորդ կարասիները:

Ափունտուք զատէներու ընդհանուր պարտքը երեքուկէս միլիոն ոսկիի կը յանգի: Իտալական դրամատուններու պահանջն է 170 հազար անգլ. ոսկիէն աւելի: Անկէ զատ Օսմ. դրամատան 300,000, «Իշ Պանքասի»ի եւլն. 500,000, «Պանք Պելժ»ին 150,000 ոսկի պարտք ունին: Այս պարտքերուն փոխարէն աւանդ ապրանք ձգած ըլլալով, դրամատուններուն վրայ մեծ ազդեցութիւն չէ ըրած այս սնանկութիւնը:

ՍԵՊՈՒՀԵԱՆԻ ՄԱՍԻՆ ԱԼ ՔՆՆՈՒԹԻՒՆ

«Ագշամ» կը գրէ թէ կատարուած տեղակատուութեան մը վրայ, Առեւտրական Բ. Սենեակը սկսած է քննել մանիֆաթուրայի վաճառականներէն Սեպուհեան եղբայրներու առեւտր. գործառնութիւնները: Քննութիւնները տակաւին վերջնական արդիւնք մը չեն տուած:

Ջէնքի մթերանոց մը գտնուած

Պոլսոյ ոստիկանութիւնը խուզարկութիւն կատարած է Քիւչիւք-Փազար, Քանթիճիլէր փողոցը գտնուող փոքր խանութի մը մէջ, եւ ձեռք անցուցած է 195 մավզէրի փամփուշտ, 7ուկէս ծրար տինամիթ, տինամիթի «քափսիւլ», եւ երկու մեղր տինամիթի պատրոյգ: Երեւան հանուած է նաեւ մեծ քանակութեամբ մաքսանենգուած սիկարի եւ խաղի թուղթ: Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է խանութին տէրը Ահմէտն ու սափրիչ Ահմէտ եւ աշկերտը Մուհարրէմ անուն երեք անձեր:

Ծխախոտի տեղ աղբ

Ատանայի Ծխախոտի Մենաշնորհի Վարչութեան մէջ կարգ մը զեղծումներ երեւան հանուած են: Հաստատուած է որ կարգ մը պաշտօնեաներ աղտեղութիւններ եւ աղբեր հակերու մէջ լեցուցած եւ իբրեւ ծխախոտ գնած են՝ մենաշնորհի վարչութեան հաշուոյն: Ճիհանի մէջ ալ այս տեսակ զեղծումներ կատարուած են: Ծխախոտի վարչութեան կողմէ կազմուած քննիչ մարմին մը իսկոյն ընդարձակ քննութեան ձեռնարկած եւ կախակայած է 4—5 պաշտօնեաներ: Կ՚ըսուի թէ զեղծումները մեծ համեմատութիւններ ստացած էին վերջերս:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԳԵՐՄԱՆ վեց հաճայնավար երեսփոխաններ, որոնք դատական իշխանութեանց կողմէ կը հետապնդուէին, յաջողեցան փախչիլ եւ Մոսկուա ապաստանիլ:

ԽՐԻՄԻ ՄԷՋ սաստիկ ուրական մը աւերներ կը գործէ: Բազմաթիւ գիւղեր քանդուած են:

ՕԽՐԻՏԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻՆ մէջ ալպանական սահմանագլուխը փակուած է՝ բծաւոր ժանտատենդի համաճարակին պատճառով:

Հ. Յ. Դ. ՓԱՐԻԶԻ ՇՐՋԱՆԱՅԻՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

դասախօսական ժողովը՝ այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին 130 Պուլվար Սէն Ժէռմէն, Քաֆէ լա Փըթիթ Սուրս, մէթրօ՝ Օտէօն:

Նիւթ՝ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ԴԷՄՔԵՐ

կը դասախօսեն՝ ԸՆԿ. ՌՈՒԲԷՆ.— Գէորգ Չաւուշ եւ Հրայր, ԸՆԿ. ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ.— Սասունցի Մանուկ:

ՓԱՐԻԶԻ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը այս Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 60 Rue des Ecoles, La Chope Parisienneի վերնայարկը:

Լիոնի կոմիտէի վիճաբանական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, Պրադարանի սրահը:

Վալանսի շրջ. կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Դաշնակցութեան ակումբը: Կը դասախօսէ Ընկ. ԵՐՈՒԱՆԴ ԹԷՐԶԵԱՆ:

ՆԵՐԿԱՅ ԳՏՆՈՒԵՑԷՔ "ՌՈՍՏՈՄ,,Ի ԵՐԵԿՈՅԹԻՆ

Այս կիր. գիշեր ժամը 9.30էն մինչեւ առաւօտ, 120 Bld. de. Belleville
ՄՈՒՏՔ 5 ՖՐԱՆՔ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Նախաձեռնութեամբ Քէսիրիկի ընդհ. միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին: կը մասնակցին դեր. Մ. Մարութեան, Ուզունեան եւ Ազարեան, Զափահաս Որբերու Միութեան Ֆանֆառը, եւ Տրամաթիք Ստուդիայի ամբողջ խումբը: կը ներկայացուի՝

ԱՐՇԱԿ ԵՐԿՐՈՐԴ (5 արար)

8 Ապրիլ կիրակի գիշեր ժամը 8.30ին, 84 Rue Chapeի Թատրոնը
ԳԻՆ՝ 10, 7 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ ՏՐԱՄԱԹԻՔ ԹԱՏԵՐԱԽՈՒՄԲԸ

իր 101րդ ներկայացման եւ եղանակի փակման առթիւ
Ս. ԶԱՏԿԻ ԿԻՐ. ԳԻՇԵՐ 8 ԱՊՐԻԼ, Théâtre Dantonի մէջ, 8 Rue Danton
Հովանաւորութեամբ ՏԻԿԻՆ ԱՇՈՏ ՖՐԷՆԿԵԱՆԻ
կը ներկայացնէ, Փարիզի մէջ առաջին անգամ ըլլալով, ՅԱԿՈԲ ՕՇԱԿԱՆԻ

ՆՈՐ ՊՍԱԿ պոլսահայ կեանքէ տուամ 3 արար

ԿԱՍԿԱԾՈՏ ԱՆԵՐ ՀԱՅՐԸ (Զաւեշտ)

Գիները բացառաբար, բացի պատուոյ տոմսերէն, 25, 15 և 7.50 ֆր. Տոմսերու համար դիմել՝ բոլոր հայ ճաշարանները եւ ղեկավարներուն: Կարգապահութեան մասնաւոր հոգ պիտի տարուի:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

15 Ապրիլ, կիրակի գիշեր ժամը 8.45ին, ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ մէջ
Մասնակցութեամբ՝ Կովկ. Պետ. Թատրոններու դերասանուհի
ՏԻԿ. Դ. ԳՈՒՐԵԱՆ-ԱՐՄԷՆԵԱՆԻ եւ ԱՍՏՂԻԿԻ: կը ներկայացուի՝

"ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ,,

կը մասնակցին՝ տիկ. Գայիանէ, պ. պ. Ազնաւուրեան, Գմբէթեան, Կոթիկեան, Սեւաչունի եւ ուրիշներ:

Նախ քան ներկայացումը դեր. Լ. ԵՐԱՄԵԱՆ կը խօսի Սայաթ Նովայի մասին:

Տոմսակները այժմէն կարելի է ստանալ, միայն 3 Rue Champollion «Կովկաս» և 61 Rue Mr. le Prince «Ֆլօրիա» ճաշարանները:

ԾԱՆՕԹ.— Ապրիլի վերջերը կը ներկայացուի «ՅՈ՞ ԵՐԹԱՍ»: պիտի մասնակցին՝ տիկ. Տ. Գուրեան-Արմէնեան, Աստղիկ, պ. պ. Աշօ Շահխաթունի, Լ. Երամեան, եւայլն:

ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԱՌԱՆՁԻՆ ՅԱՅՏԱԳՐՈՎ

ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ՀԱՆԴԷՍ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

9 Ապրիլ Բշ. օրժամը 2.30ին, կարտըն փառքի մէջ 333 Ave. du Prado
Հայրենակի՛ց, եկուր եւ տես հայ աղիները եւ պզտիկները որոնք կը մեծնան հայրենիքի համար:

ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ՍԱՐԱՖԵԱՆ
ԵՒ
ՊՐ. ՆՇԱՆ ՄԱՐԳՕԵԱՆ
ՆՇԱՆՈՒԱԾ
Փարիզ, 1 Ապրիլ 1928 Անիէռ

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Աֆիոնի Հայր. միութեան անդամները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին 9 Ապրիլ երկուշաբթի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշտ 1.30ին, 19 Rue Pasteur, Պրն. Մանիկեանի սրճարանը: Օրակարգ.— 1. վեցամսեայ հաշուետուութիւն: 2. ընթացիկ հարցեր: Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի համարուի:

ԼՈՅՍ ՏԵՍԱՒ

«ԱՐՁԱԳԱՆԳ ՃՇՄԱՐՏՈՒԹԵԱՆ»

կրօնաբարոյական եւ առողջապահական ամսաթերթ, ինչ տաքրքրական եւ ճոխ բովանդակութեամբ. կ՚արժէ որ ամէն անհատ կարդայ:

Տարեկան բաժնեգին՝ Ֆրանսա եւ Սուրիա 7.50 ֆրանք, Արտասահման 10 ֆրանք, Ամերիկա կէս տոլար:

Բաժնեգինի փոխարէն կ՚ընդունուի նաեւ ֆրանս. դրոշմ:
ՁԵՌՔԷ 60 ՍԱՆԹԻՄ

կը ծախուի նաեւ Bld. St. Michel, 7 թիւ շէնքին դիմացի քէօշկը, եւ կիրակի օրերը Հայոց եկեղեցին:

Բաժանորդագրութեան եւ ամէն խնդիրներու համար դիմել՝ խմբագրութեան՝ B. Armenakian, 8 Rue de Prague, Paris (12e).

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 5 ԱՊՐԻԼ 1928

5 AVRIL 1928

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 614

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉԱՐՉՐԿՈՒԱԾ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

Մասնաւոր նամակներ եւ յունահայ թերթերուն հրատարակութիւնները յոռետես տպաւորութիւն մը կը ձգեն Յունաստանի գաղթականներու կացութեան մասին:

Խոշոր դէպքեր չկան: Բայց կան չարաշուք երեւոյթներ:

Մարտ 28 թուակիր նամակէ մը կը տեղեկանանք թէ, ոստիկանութիւնը կը մերժէ ճանչնալ Նանսէնեան անցագիրը, եւ պահանջ է տալ նոր ինքնութեան թուղթեր, «անծանօթ հպատակութիւն» բացատրութեամբ:

1923-1924էն ի վեր, երբ սուր տագնապի մը մատնուեցաւ յունահայ գաղութը, իբրեւ հետեւանք բռնի տեղափոխութեանց, քաշքշուք վիճակի մը մատնուած են մեր հայրենակիցները:

Մակեդոնիոյ եւ Թրակիոյ տեղահանութիւնները կէս առ կէս պակսեցուցին հայ գաղութին թիւը: Այսօր հազիւ 30-35,000 հայ մնացած է Հին եւ Նոր Յունաստանի մէջ: Կրնանք ըսել թէ դ մէկը բեռ է պետութեան վրայ:

Ընդհակառակն, երկիրը լիուլի կ'օգտուի հայ գաղթականներու աշխատանքէն, անոնց բերած կամ զարգացուցած արհեստներէն եւ ճարտարագործութենէն:

Կայաններու բնակիչներն անգամ ինքնապահ են: Զորս պատսպարուած եւ գլուխ դնելու տեղ մը գտած են: Եթէ, սկզբնական շրջանին, պետական օգնութիւն եղած է, ատոր փոխարէն ետ առնուած են հայ հողագործներու վարուցանքը, իսկ Ազգերու Դաշնակցութիւնը գումարներ փոխ տուած է, ընդհանուր գաղթականներու համար: Հայ գաղթականը կը հարստացնէ երկիրը, կը վճարէ պետական տուրքերը:

Մէկ խօսքով, իր ճղակտոր վիճակին մէջ անգամ, կը կատարէ պարտականութիւններ որոնք վեր են իր ուժէն, կամ յատուկ՝ հաստատուն քաղաքացիներու:

Այս պարագաները անծանօթ չեն Յունաստանի պետական շրջանակներուն ալ: Անոնք, ինչպէս եւ յունական մամուլը, յաճախ առիթը ունեցած են հրապարակաւ գնահատելու հայ գաղթականներու աշխատանքն ու արտադրած բարիքները:

Եւ սակայն, պարբերաբար ինքզինքը փուշի վրայ կը գտնէ յունահայ գաղութը: Կը մղուի տուն-տեղ քանդելու եւ ուրիշ աշխարհ փնտռելու:

Ինչո՞ւ: Ի՞նչ կը պահանջուի եւ չի կատարուիր:

Մենք չենք ուզեր չկամութիւն վերագրել Աթէնքի կառավարութեան, որ շատ լաւ կ'ըմբռնէ թէ մէկ միլիոն գաղթականութեան մէջ 30,000ը կաթիլ մըն է: Եւ եթէ կ'ուզէք, օգտակար, հասութաբեր, նոյնիսկ անհրաժեշտ կաթիլ մը:

Մեր կարծիքով, չարիքին գլխաւոր աղբիւրը մեր ապիկարութիւնն է: Մեր խառնաշփոթ եւ իրերամարտ վիճակը:

Իրողութիւն է որ, մինչեւ այսօր յունահայ գաղութը չկրցաւ կազմել մէկ ճակատ: Չունեցաւ կեդրոնական, կեդրոնաձիգ, ամուր իշխանութիւն մը: Կամ գոնէ մէկ վաւերական ներկայացուցիչ, գործակատար, միացման գիծ — կոչեցէք ինչպէս որ յարմար է:

Բառասուն գլուխէ ձայն կ'ելլէ հրապարակի վրայ, եւ կառավարութեան առջեւ: Առտուն կանուխ արթնցողը պետական պաշտօնատուները կը յաճախէ եւ կը խօսի կամ կը բանակցի «ազգ»ին անունով:

Միւս կողմէ, կառավարութիւնը ինք ունի յատուկ պաշտօնեաներ, որոնք հակասական տեղեկագիրներ կը ներկայացնեն միեւնոյն հասարակութեան, կամ միեւնոյն հարցի մասին:

Այս քաոսին առջեւ, բնական է որ կառավարութիւնը, կամ անոր անիրազեկ, անբարեացակամ անդամները տհաճութեան շարժուձեւեր կ'ընեն եւ կ'ուզեն թօթուել մնացորդ հայ գաղթականութիւնը, կամ սակարկութեան առարկայ դարձնել զայն:

Մեր ձեռքն է ո՛ր եւ է պատրուակ չտալ:

Ընդունա՞կ ենք այդ առաքինութեան: Դժբախտաբար ոչ: Գոնէ այդ կ'ապացուցանէ այսօրուան իրականութիւնը:

Որոշ համոզում չունինք ո՛ր եւ է կէտի մասին: Պիտի մնա՞նք, թէ պիտի գաղթե՞նք: Յունակա՞ն հպատակ պիտի դառնանք թէ խորհրդային (այդ էր պակաս) կամ «անծանօթ հպատակ»: Երիտասարդները զինուոր պիտի տա՞նք թէ ոչ եւլն.:

Միւս կողմէ, միտքերու մէջ կասկածներ ձգած են քանի մը կարմրուկներու արգահատելի մարզանքները:

Կառավարութիւնը գիտէ որ մատի վրայ կը համրուին այդ շոշորթները: Բայց եւ այնպէս կ'օգտագործէ պատրուակը, արդէն չափազանց ջղայնացած ըլլալով իր իսկ ազգակիցներուն համայնավարական խլրտումներէն, որոնք օրուան գլխաւոր մտահոգութիւնը կը կազմեն:

Եւ այսպէս անվերջ կը չարչրկուի թրքական ջարդերէն մազապուրծ ազատած, հազիւ ոտքի կանգնած գաղութ մը:

Մեր կարծիքով, դժուար չէ դարման մը գտնել այս անստոյգ եւ սպառիչ վիճակին, եթէ յունահայ գաղութին վարիչները, կամ քանի մը լուրջ եւ արիասիրտ հայրենակիցներ գլուխ գլխի տան եւ գործի ձեռնարկեն:

Անօգուտ են եւ վնասակար՝ արտաքին միջամտութիւնները: Յունահայ գաղութը ինքն է որ պիտի փարատէ կանխակալ կարծիքներն ու կասկածները:

Իսկ ատոր համար անհրաժեշտ են ոչ թէ պատահական դիմումներ, այլ սերտ կապ՝ կառավարութեան հետ, եւ մէկ ձայն ու մէկ լեզու:

Մենք Թուրքիոյ մէջ աւելի համարձակ էինք: Գեղջուկ տէրտէր մը անգամ ժողովուրդին շահերը տիրաբար կը պաշտպանէր նահանգապետին կամ աւագապետին առջեւ:

Ինչո՞ւ այսպէս կծկուեր, ողորմելի դարձեր ենք, ազատ երկիրներու մէջ:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՀԵՐՔԵԼՈՎ ԿԸ ՀԱՍՏԱՏԵՆ

Կատարեալ խուճապի մը մատնուած է ռամկավար մամուլը, Բարեգործականի մասին կատարուած մերկացումներուն առթիւ, որ երեւան կը հանեն իրենց մեղսակցութիւնը:

Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթէն եւ Եգիպտոսի «Արեւ»էն յետոյ, ահաւասիկ Ամերիկայի «Պայքար»ը, որ երկու թխածոյ խմբագրականներով, կը փորձէ պաշտպանել իրենց թոշակաւոր ընկերները, եւ Բարեգործականէն իրենց ստացած «համեստ քաջալերութիւնը»:

Կարդանք առաջինը («Պայքար, 20 Մարտ).

—«Իրողութիւնն այն է որ Ռամկավար Ազատական Կուսակցութիւնը ամենեւին մաքէ իսկ անցուցած չէ ոեւէ ձեւով ու չափով օգտուիլ Հ. Բ. Ը. Միութենէն, այլ քսան եւ մէկ տարիէ ի վեր միշտ ինք, իր մամուլը, բեմը, ժառանգականութիւնը եւ ուրիշ միջոցները, ի սպաս դրած է Բարեգործականի ծաւալման ու արդիւնաւորման, իբրեւ ազգասիրական պարտականութիւն, եւ շատ անգամ ի վնաս կազմակերպական շահերու: Գալով «իշխանական թոշակներու», այսպիսի չտեսութեան մը վրայ, մարդ հազիւ թէ ծիծաղելու սիրտ ունենայ: Պ. Վ. Մալէզեանի յատկացուած տարեկան գումարը, Ամերիկայի մէջ պարզ նպարավաճառի, կամ նոյնիսկ գործաւորի մը եկամուտէն աւելի չէ, պակաս բան մըն է, եւ Պ. Վ. Մալէզեանի պէս մէկը ոեւէ տեղ ու ոեւէ գործի մէջ դիրքութեամբ կրնայ շահիլ նոյնքան ու աւելի գումար մը, իսկ Պ. Ա. Չօպանեանի «իշխանական թոշակը» կրնայ բաղդատութեան դրուիլ թերթի մը իր կարեւոր մէկ աշխատակցին վճարած յօդուածագնին հետ»:

Չմոռնանք յիշել որ, Վ. Մալէզեանի «գործաւորական եկամուտը» տարեկան 120,000 ֆրանք է, համաձայն Արեւի խոստովանութեան. մինչ Ֆրանսայի նախարարները կը ստանան տարեկան 80,000, երեսփոխանները՝ 45,000, Ֆրանսայի մարաջախտ Ֆօշը՝ 90,000...

Կարդանք միւս խմբագրականը (Մարտ 21)

—«Հիմա «Յառաջ» եւ ուրիշ Դաշնակցական թերթեր, ասիկա մատի փաթթած են ու կը հետեւցնեն թէ Բարեգործականը կը փակէ բոլոր Ռամկավար Ազատական թերթերու բացը — «Ազատամարտ»ի, «Արեւ»ի ու «Պայքար»ի, բաժնեգին ձեւով գումարներ վճարելով: Թէ ո՛րքան ծիծաղելի է ասիկա, բաւական է գիտնալ թէ Բարեգործականը, օրինակի համար, տարեկան ընդամէնը 6 «Պայքար» կը նուիրէ իր որբանոցներուն եւ ուրիշ հաստատութեանց, ու կը վճարէ 36 տոլարի հակա՛յ գումարը, որու կէսը թղթատարի ծախք կ'ըլլայ, իսկ միւս կէսով... 18 տոլարով ալ «Պայքար»ի բացը պիտի՛ գոցուի: Ասիկա մաքէ անցնել իսկ ծիծաղելի չէ՞»:

Այսպէս ուրեմն, բոլոր ռամկավար թերթերը տոտիկ-տոտիկ խոստովանեցան թէ «բաներ մը» կը ստանան Բարեգործականէն: Փարիզի ռամկավար շաբաթաթերթը այդ շնորհը բացատրեց այսպէս.

— «Երկար ատենէ ի վեր Բարեգործականը փոքրիկ գումար մը կը վճարէ «Ազատամարտ»ի, որուն թիւով օրինակներ նուէր ղրկուելու համար... Տարի մը առաջ, Բարեգործականի կեդր. վարչութիւնը այդ գումարը քիչ մը բարձրացուց»: (25 Փետր.):

«Արեւ»ը (Գահիրէ) գրեց.

— «Բարեգործականը մեր թերթերուն վճարած է իր ծանուցումներուն փոխարժէքն մէկ մասը միայն (Մարտ 12):

Իսկ *Պայքարը*,— կարդացիք արդէն,— վեց օրինակ բաժնեգին կամ 36 տոլար:

Խնդիրը գումարներու կամ վճարման ձեւերու մասին չէ այլ էութեան, սկզբունքի:

Բարեգործականի վարիչներուն երկերեսութեան եւ խարդախութեան մասին, որուն մէկ երեսն ալ կը պարզէ Ամերիկայի իրենց նախորդ ընդհ. քարտուղարը, ինչպէս կը կարդան Յառաջի ընթերցողները:

ՏՈՄՍԵՐ

ՍՐԱՐՇԱՒ...

Տոլստոյի հրաշալի վէպերէն կը քաղեմ հետեւեալ պատմութիւնը.—

Մեղաւոր մարդ մը երբ կը մեռնի, զինքը կ'առաջնորդեն դժոխք: Հոն կը մնայ օրեր, տարիներ:

Օր մը, Աստուծոյ կը հարցնէ թէ իր մեղքերը չե՞ն վերջացած տակաւին: Աստուած կը յայտնէ թէ վերջ գտած են եւ սարդի ոստայն մը կը կախէ: Մեղաւորը կը տարակուսի ոստայնին ուժին վրայ, բայց եւ այնպէս կը մագլցի: Երբ բաւական վեր կ'ելլէ, ետեւը կը նայի եւ կը տեսնէ որ դժոխքի բոլոր մեղաւորները ոստայնին կառչած են: Կը բարկանայ ու կ'ուզէ վար թափել միւսները, ըսելով. «Աստուած միայն ինծի համար ղրկեց ոստայնը, վար իջէք»:

Աստուած կը տեսնէ այս ու դարձեալ դժոխք կը ձգէ մարդը:

Մեր շրջապատը — խօսքս մեզի համար չէ միայն — ապականած է: Եսասիրութիւնը եւ դիմացինին հանդէպ անտարբերութիւնը օրուան բանաձեւն է: Աւետուրի այս սրընթաց արշաւները, քաղաքակրթութեան պտուղները սկսած են խաթարել մարդը ու մօտեցնել անասնականին: Նոյնն է մեծ պետութիւններու դիրքը փոքրերու հանդէպ: Հարկաւ մեծ պետութիւնը կը կազմուի մեծ ժողովուրդներէ:

Ու մարդ կը մտածէ թէ այս գահավէժ ընթացքը մինչեւ ո՛ւր պիտի յանգի:

Առեւտուրը հիմա գողութեան եւ խաբեբայութեան գրաբարն է:

Բացառութիւններ կան ի հարկէ: Բայց ի՜նչ օգուտ...:

Ապականութիւնը կ'ընթանայ սրարշաւ ամէն ճակատի վրայ:

Վ. ՊԵՐՃ

ՆԻՒ ԵՈՐՔԻ ԲՆԱԿՉՈՒԹԵԱՆ 100ԻՆ 30Ը ՀՐԵԱՅ

Հրէական ընկերութիւն մը երկու տարուան ուսումնասիրութենէ վերջ, վիճակագրութիւն մը կը հրատարակէ Նիւ Եորքի հրեայ բնակչութեան մասին: Ներկայիս Նիւ Եորքի մէջ կ'ապրին 1,728,000 Հրեաներ, որոնց 45.6 առ հարիւրը Պրուքլինի մէջ:

Վերջին տասը տարուան ընթացքին հրեայ բնակչութեան աճումը եղած է հարիւրին 16.4: 1916ին Նիւ Եորքի մէջ կային 1,503,000 Հրեաներ, այսինքն բնակչութեան մօտ 100ին 30ը: Նոր վիճակագրութեան համաձայն, համեմատութիւնը նոյնը մնացած է 1925ին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ ՄԸ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻ Կ'ԵՆԹԱՐԿԷ ՏՐՈՑԿԻՆ.՞

Պերլինէն կը հեռագրեն 3 Ապրիլ թուականով.— *Ռուսիայէն ստացուած արժանահաւատ լուրերու համաձայն, Ստալինի կուսակից եւ Երիտասարդ Համայնավարներու (կոմսոմոլ) անդամ Հայ մը չորս օր առաջ ատրճանակով մահափորձ կատարած է Տրոցկիի դէմ, որ երկու ամիսէ ի վեր աքսորուած է Ալմա-Աթա (Թուրքիստան):*

Գնդակը պարպած ատեն, ահաբեկիչը յայտարարած է թէ Խորհրդային Միութեան մէջ տեղ չկայ դաւաճաններուն համար:

Տրոցկիի վիճակը յուսահատական է:

Մոսկուա ամէն ինչ շարժման մէջ դրած է, որպէսզի այս լուրը արտասահման չհասնի:

⁂ Բացի ֆրանսական կարգ մը թերթերէ, այս լուրը կը հրատարակէ նաեւ երէկ առտուան «Նիւ Եորք Հէրըլտ»ը:

Մահափորձին պատճառը հետեւեալը կը նկատուի. վերջին օրերս գրոյց կը շրջէր թէ Տրոցկիի գաղափարները գերակշիռ կը դառնային ժողովրդային զանգուածին մէջ, հանրային կարծիքի յեղաշրջում մը կը նախատեսուէր: Կը թուի թէ այս վախն է որ զինած է հայ ահաբեկիչը, եթէ ստոյգ է լուրը: Կ'ըսուի թէ գնդակը հանդիպած է Տրոցկիի ողնայարին և ջախջախած քանի մը ոսկորներ:

Պաշտօնական աղբիւրէ հաստատուած չըլլալով, վերապահութեամբ կը հրատարակենք այս տեղեկութիւնները:

⁂ «Տէյլի Թելէկրաֆ»ի Ռիկայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Լէնինի եղբայրը՝ Դմիտրի Ուլիանոֆ ընդդիմադիրներու կողմը անցած է եւ կ'ամբաստանուի թէ յարաբերութեան մէջ է Տրոցկիի կուսակիցներուն հետ: Բուխարին եւ Լէնինի այրին Կրուպսկայա ի զուր փորձած են տարհամոզել Դմիտրին:

Թեվֆիք Րիւշտի պէյ Մուսոլինիի մօտ

Միլանէն կը հեռագրեն 3 Ապրիլ թուականով.— *Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ եւ Ճէվատ փաշա այս առաւօտ Քաղաքապետութեան շէնքին մէջ ընդունուեցան Մուսոլինիի կողմէ: Տեսակցութիւնը, որ բաւական երկար տեւեց, դարձաւ երկու երկիրները հետաքրքրող քաղաքական բոլոր խնդիրներու շուրջ:*

Տեսակցութիւնը տեղի ունեցաւ Թ. Րիւշտի պէյի խնդրանքին վրայ: Թուրք գործավարը Ժընեւէն Էնկիւրի դառնալէ առաջ փափաք յայտնած էր Իտալիոյ վարչապետին հետ տեսակցութիւն մը ունենալու մասին: Թերթերը մեծ կարեւորութիւն կուտան այս տեսակցութեան եւ վեր կը հանեն անոր քաղաքական կարեւորութիւնը: Կ'ըսեն թէ ասիկա պիտի օժանդակէ անհետացնելու բոլոր թիւրիմացութիւնները եւ կարելի պիտի դարձնէ Իտալիոյ ու Թուրքիոյ միջեւ սերտ մերձեցում մը:

Կէսօրին Մուսոլինի հացկերոյթ մը տուաւ ի պատիւ Թուրք գործավարին, որուն կ'ընկերային Հռոմի Թուրք դեսպանը Սուատ պէյ եւ Րիւշտի պէյի հետեւորդները, Ճէվատ փաշա, Քէմալ Ազիզ պէյ, Միլանի Թուրք հիւպատոսը, Իտալիոյ արտաքին փոխ-նախարար Կրանտի, ինչպէս նաեւ արտաքին նախարարութենէն քանի մը պաշտօնատարներ:

«Լավորօ տ'Իտալիա» կը գրէ այս առթիւ.

«Կրնանք հաւաստել թէ Լօզանի հաշտութեան դաշնագիրը կնքուելէն ի վեր երկու երկիրներու միջեւ յարաբերութիւնները երբեք այնքան լաւ չեն եղած, որքան այսօր, ու կասկած չկայ թէ Միլանի խօսակցութիւնները պիտի օգնեն վերջնապէս փարատելու բոլոր ամպերը եւ սեղմելու Հռոմն ու Էնկիւրին միացնող կապերը»:

Նոր երկրաշարժ Անատոլուի մէջ

ԻԶՄԻՐԻ ԹԵՐԹԵՐԸ ՍԵՒ ՇՐՋԱՆԱԿՈՎ ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԻՆ

Պոլսէն կը հեռագրեն Ապրիլ 3 թուականով.—

Այս առաւօտ արշալոյսին երկրաշարժի հինգ սաստիկ ցնցումներ զգացուեցան Իզմիրի շրջանին մէջ, սակայն վնասները դեռ յայտնի չեն: Իզմիրի թերթերը սեւ շրջանակով կը հրատարակուին, եւ բոլոր դպրոցները փակուեցան այսօր ի նշան սգոյ: Ամբողջ երկրին մէջ հանգանակութիւններ կը կատարուին ինպաստ աղէտեալներուն:

Այժմ կը հաշուուի թէ աւելի քան 1600 շէնքեր ամբողջովին կամ մասամբ քանդուած են երկրաշարժէն: Եօթը գիւղերու մէջ բնակիչները դեռ առանց ապաստանի կը մնան:

Կառավարութիւնը ամէն ջանք կը թափէ՝ օգնութեան փութալու համար արկածեալներուն:

ԱՏԱՆԱ ՈՂՈՂՈՒՄԻ ՎՏԱՆԳԻՆ ՏԱԿ

Պոլիսէն նոյն թուականով ուրիշ հեռագիր մը կ'ըսէ.— *Մեծ խուճապ կը տիրէ Ատանայի մէջ, որովհետեւ քաղաքը ողողումի լուրջ վտանգի ենթարկուած է: Սիհան գետի գլխաւոր ճիւղը՝ Ծամնդայ աննախընթաց կերպով բարձրացած է եւ կը վախցուի որ շատ չանցած Սիհանը յորդի: Ջուրը արագօրէն կը յառաջանայ դէպի քաղաք: Ատանայէն ճամբայ հանուեցան հեծեալ ոստիկաններ, որոնք գիւղէ գիւղ երթալով կ'ազդարարեն ժողովուրդին՝ արթուն գտնուիլ վտանգի պարագային: Եթէ այս ձեւով շարունակուի, կը վախցուի որ Ատանան այս գիշեր ողողուի:*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՍԱԿԱՐԱՆԻ ԽԱՂԵՐԸ

Փարիզի սակարանը վերջին ամիսներուն նման չտեսնուած գործառնութեանց ու բարձրացումներու հանդիսավայրն եղաւ։

Կ'ենթադրուէր թէ այս բարձրացումները մէկ օրէն միւսը պիտի կասին, տեղի տալով վաճառումներու, բայց բարձրացումները կը շարունակուին անընդհատ եւ բոլոր վաճառման առաջարկները դիւրութեամբ կը գոցուին գնման հակառաջարկներով։ Ֆրանսական դրամագլուխն ուրեմն դեռ բաւականաչափ տրամադրելի գումար ունի, արժեթուղթի յատկացնելու համար։

Արտասահմանի եւ մանաւանդ Նիւ-Եորքի սակարանական լաւ տրամադրութիւններն անշուշտ իրենց դերը խաղացին այս բարձրացումներուն մէջ, բայց եթէ ֆրանսական դրամագլուխը տրամադիր չըլլայ հետեւելու արտաքին ազդեցութեանց, այս գինները դժուարաւ կրնան պահպանել իրենց բարձր մակարդակը։

Նիւ Եորքի — մասամբ նաեւ Պրիւքսէլի սակարանին մէջ — շահադիտական տենդն այնպիսի համեմատութիւններու հասած է որ շատերը կը վախնան ընդհանուր տագնապէ մը, եթէ Ուօլ Սթրիթ (Նիւ Եորքի սակարանը) մինչեւ իսկ ամենաթեթեւ հակազդեցութեան մը նշաւակ ըլլայ, ուեէ պատճառով։

Այդպիսի պատահականութիւն մը, եթէ մանաւանդ անսպասելի եւ յանկարծական կերպով մը արտայայտուի, կրնայ աղիտալի հետեւանքներ ունենալ եւրոպական սակարաններուն վրայ, քանի որ տակաւին Նիւ Եորքն է որ կը ղեկավարէ միջազգային դրամագլուխը եւ պատերազմէն ազդուած երկիրները բաւական ժամանակ պէտք պիտի ունենան անոր օժանդակութեան։

Բարեբախտաբար ամերիկեան ընտրութեանց ժամանակը տակաւին հեռու է եւ մինչ այն՝ յանկարծական փոփոխութեանց պատճառներ չկան հրապարակին վրայ։

Ֆրանսական արժեթուղթերու բարձրացման կը նպաստեն նաեւ յառաջիկայ ընտրութեանց մէջ չափաւորներու յաղթանակի հաւանականութիւններ եւ ֆրանքի կայունացման յոյսերը։ Մասնագիտօրէն դատելով եւ տոկոսի այժմեան սակին վրայ հիմնուելով արդարանալի են այս բարձր գինները։ Բայց խնդիր է թէ որչափ պիտի կրնայ տեւել այս կացութիւնը. կայունացման գործողութիւնը շատ հաւանաբար մեծ փոխառութեան մը պէտք պիտի ունենայ, Պանք տը Ֆրանսի հաշուեկշիռը մաքրելու համար։ Այսօր Պանք տը Ֆրանսը 23 միլիառի պահանջ մը ունի պետական գանձէն եւ 6 միլիառ ալ փոխ տուած է օտար պետութեանց՝ կառավարութեան երաշխաւորութեամբ։ Այս 29 միլիառի գումարը անշարժացած է եւ չի ներկայացներ իրական երաշխիք մը հաստատուն դրամի մը համար։ Միւս կողմէն, պատերազմի առաջուան մօտ 4 միլիառ ոսկիի պահեստը մինչեւ հիմա Պանք տը Ֆրանսի հաշուեկշիռին մէջ կը ներկայացուի իր հին արժէքովը, այսինքն ոսկի նափոլէոնը 20 ֆր.ի հաշուով, մինչդեռ այսօրուան սակով կ'արժէ 100 ֆրանք թղթադրամ։ Երբ ֆրանքի կայունացումով, նոր ֆրանքը ստանայ օրինական արժէք, նախապատերազմեան այդ 4 միլիառը պիտի արժէ 20 միլիառ եւ յառաջ պիտի գայ 16 միլիառի աւելորդ գումար մը, որ բնականաբար պիտի անցնի պետական գանձի պահանջին եւ անոր 29 միլիառի տալիքը մէկ գրչի հարուածով իջնէ 13 միլիառի։ Ահա այս 13 միլիառը ամբողջովին կամ մասամբ վճարելու համար, պետական գանձը հրապարակ պիտի հանէ հաւանաբար փոխառութիւն մը, որ միեւնոյն ժամանակ պիտի ծառայէ օգտագործելու հրապարակին վրայ գտնուած տրամադրելի դրամագլուխները։ Այս փոխառութիւնը յառաջ պիտի բերէ բնականաբար վարկի սեղմում, տոկոսի սակի փոփոխութիւն եւ ասոնց արդիւնքը անխուսափելիօրէն զգալի պիտի ըլլայ նաեւ սակարանի գիներուն վրայ։

Եթէ կայունացումէն վերջն ալ Ֆրանսայի մէջ տոկոսի սակը միայ այժմեան ցած մակարդակին վրայ, դրամատուները, որոնց քով հաւաքուած են ամբողջ տրամադրելի գումարները, պիտի ստիպուին արտասահման փոխադրել զանոնք, մասնաւորապէս Լոնտոն, ուր տոկոսի սակը համեմատաբար աւելի բարձր է. հիմա չեն կրնար այդ միջոցին դիմել, որովհետեւ ֆրանքը կայունացած չէ եւ կը վախնան թէ կրնայ նոր վերարժեւորումով մը անգլիականը 110—115ի իջնել եւ մեծամեծ վնասներ պատճառել իրենց, քանի որ օտար հրապարակներու վրայ ստիպուած են օտար դրամով պահել իրենց պահանջները։ Ֆրանքի օրինական կայունացումէն վերջն է միայն որ Ֆրանսա մաս պիտի կազմէ եւմտական մեծ երկիրներու խմբակին եւ ֆրանսական դրամատուններու մասնակցութիւնը միջազգային ձեռնարկներու մէջ պիտի վերստանայ իր բնական կշիռը։ Տարիէ մը ի վեր պահպանուած իրական կայունացումը արդէն մեծ քայլեր առնել տուած է այս հայեցակէտով ֆրանսական դրամագլխին։

Օրինական կայունացումը ի՛նչ ազդեցութիւն պիտի գործէ սակարանի գիներուն վրայ։ Պրիւքսէլի եւ Հռոմի մէջ բոլոր արժեթուղթերն ալ եւ մասնաւորապէս կալուածականները շատ բարձրացան. Պերլինի մէջ բարձրացումը երկարատեւ չեղաւ. Ֆրանսայի մէջ հաւանաբար մեծ տարբերութիւններ չպիտի յառաջանան, քանի որ տարիէ մը ի վեր արդէն իրապէս կայունացած է ֆրանքը եւ Փուանքարէ միշտ կը խուսափի որոշ սակ մը կամ որոշ թուական մը արտասանելէ։

Այս կիրակի օրուան Բարքասոնի ճառին մէջ ան ըսաւ. «Մարդիկ կան որ կ'երեւակային թէ դրամական կացութիւնը հաստատելու համար բաւական է որ օրին մէկը հրովարտակ մը հանուի։ Ի՜նչ սխալ եւ ի՜նչ միամտութիւն։ Կարեւորն այն է որ դրամը իրապէս առողջանայ եւ ոչ թէ օրէնքով. այս իրական առողջացումը հրովարտակով չըլլար. ան կը պատրաստուի, կը գործադրուի եւ կը պահպանուի շատ մը անհրաժեշտ պայմաններու մասնակցութեամբ, պետական պահանջատէրերու վստահութիւն, պիւտճէի հաւասարակշռութեան պահպանում, սղութեան դէմ պայքար, նպաստաւոր արտաքին վաճառականութիւն եւլն. եւլն., այս ամէնը մէկ օրուան, մէկ ամսուան կամ մէկ տարուան գործ չէ. ի՛նչ զինքերով ալ օժտուած ըլլայ Պանք տը Ֆրանսը շահադիտական յարձակումներու դէմ, օրինական կայունացման հրովարտակը անզօր պիտի մնայ եւ կրնայ անակնկալներու դուռ բանալ, եթէ յառաջիկայ խորհրդարանը չշարունակէ ֆրանքի վերջնական ազատագրման ի նպաստ ձեռք առնուած միջոցները։»

Ծայրայեղ զգուշութիւն է անշուշտ այս լեզուն գործածել, բայց ներելի է ընտրական պայքարի առթիւ։ Մասնաւոր նկատողութեան արժանի են սա՛ խօսքերը. «Եթէ խորհրդարանական տագնապները չվերջանան եւ յառաջիկայ ընտրութիւններէն վերջ կազմուելիք դահլիճը վստահ չըլլայ իր տեւականութեան վրայ, որպէսզի սկսուած մաքրագործումը շարունակէ անարգել, նորէն պիտի իյնանք խորխորատին մէջ եւ այս անգամ այլեւս վերականգնելն անհնար պիտի ըլլայ եւ չարիքն անդարմանելի։»

Գաղափար մը տալու համար գիներու բարձրացման համեմատութեան վրայ, յիշենք քանի մը օրինակներ պետական արժեթուղթերէն։

Հարիւրին 3 տոկոսաբեր պարտաթուղթերը կ'արժէին 1926ին մօտ 50 ֆր., երբ անգլիականը 200 էր. այսօր կ'արժեն 70։

Crédit Nationalի այլեւայլ տարիներու պարտաթուղթերը 1926ին կ'արժէին 300էն 375 ֆրանք այսօր կ'արժեն 475էն 525 ֆրանք։

Փարիզի քաղաքապետական պարտաթուղթերը 1926ին 200—250 ֆրանք էին. այսօր 350էն 500 կ'արժեն ըստ իրենց տոկոսին։

Այս տարբերութիւնները նկատելի են հաստատուն տոկոս ունեցող արժեթուղթերու վրայ։ Շահաբաժինով արժեթուղթերէն շատեր կրկնապատկած կամ եռապատկած են իրենց գինները. մասնաւորաբար ֆրանսական ճարտարարուեստական թուղթեր (արուեստական մետաքս, քիմիական արտադրութիւններ), գաղթային բաժնեթուղթեր եւն. գնուած են օտար դրամատէրերու կողմէ եւ օրէ օր կը բարձրանան տակաւին, նպաստաւոր շահաբաժիններու յոյսերով։

Մ. Տ.

ԱՅՍ ԱԼ ՈՒՐԻՇ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ

Ի ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՄԱՏԱԿԱՐԱՐՈՒԻՆ ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԱՄԵՐԻԿԱՅԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

ՆԱԽԿԻՆ ԸՆԴՀ. ՔԱՐՏՈՒՂԱՐԻՆ ՅԱՅՏՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Դ.

— Կը խորհի՞ք ուրեմն որ վերջին օրերու մէջ կատարուած վերակազմութեան փորձերը ու պաշտօնէութեանց փոփոխութիւնները արդիւնք են այդ ծրագրին։

= Այո, այդ մասին ոչ մէկ տարակոյս կայ մտքիս մէջ։ Նոյնիսկ երկու տարի առաջ ես կը նշմարէի որ խնդիրները կ'ընթանան այդ ուղղութեամբ։

Ինծի համար բնաւ գաղտնիք մը եղած չէ ու մանաւորաբար Նիւ Եորք փոխադրուելէս ի վեր շատ որոշ էր այն քրտնաթոր ջանքը, որ ի գործ կը դրուէր եւ կը դրուի, ստորերկրեայ ճամբաներով, Բարեգործականին հետ ամէն գնով նիւթական կապ հաստատելու եւ անխախտ պահելու համար։ Եւ ասիկա անշուշտ անոր համար, որպէսզի առիթ ստեղծուի մե՜ծ գոհողութիւն ընելու Բարեգործականին ու ազգին համար ու այդ գոհողութիւնը ի ձայն փողոյ ամէն կողմ հռչակուի։

Բնաւ տարակոյս չկայ որ իրապէս մեծ գոհողութիւն մը կը կատարուի, միայն խնդիր է թէ ո՞վ է բուն զոհուողը, Բարեգործակա՞նը, ա՞զգը թէ սաստիկ ազգասիրութենէ մղուած անոնց կուրծքին փակցնողները, որոնք կը զոհե՜ն ու կը զոհե՜ն անդադար։

Այսպէս, Ամերիկայի պատուիրակը իր մեծածախս ճամբորդութիւնը յաջողութեամբ կրցած էր գործածել իր անձնական նպատակները իրականացնելու համար ու այդ միջոցաւ Բարեգործականին կապած նիւթական հաստատ կապ մը, որ իրեն համար միշտ ալ ունեցած է իր առաւելութիւնները։ Առով ինք իր Թոշակէն զատ՝ տարիներով Նիւ Եորքի մէջ պահած է զատ ու Ամերիկայի կեդր. Գրասենեակէն անկախ գրասենեակ մը իր անձնական գործածութեան համար, որու վարձքը, Թէլէֆոնը, գրենական պիտոյք ու գրասենեակի մը հետ կապ ունեցող բոլոր ծախքերը, մինչեւ իսկ ծնունդի առթիւ շէնքին սպասարկողներուն առատ նուէրները վճարուած են բարեգործականի գանձէն, այսինքն այն նուիրական լումաներէն որ բարեխիղճ հայ մշակն ու գործաւորը իր չարաչար աշխատանքէն իբր բաժին կը հանէ հայ որբուկին ու տնանկին։

Սխալ չմեկնուելու համար, աւելցնեմ որ այս դիտողութիւնը հանրային ծառայողներու վարձատրութեան չափին ու կերպին հետ կապ չունի բնաւ, որովհետեւ ամբողջ ժամանակը հանրային որոշ ու մէկ գործի մը տրամադրող անշահախնդիր աշխատաւոր մը պէտք է այդ որոշ ու միակ աշխատանքին համար ընդունի իր վարձատրութիւնը։ Երեւան բերել ուզածս պարզ սա է թէ ի՛նչ պէտք կար Նիւ Եորքի մէջ պաշտօնեայ ըլլալ Թոշակաւոր պաշտօնեայ ու իրեն տրամադրել բազմածախս գրասենեակ մը, երբ Ամերիկայի շրջանակը կառավարող կեդր. Ցանձնաժողովն ու կեդրոնական Գրասենեակը իրենց օրինաւոր պաշտօնեաներովն ու չափաւոր ծախքերովը կը գտնուէին Պոսթոն եւ ի վիճակի էին կատարելու Միութեան վերաբերեալ բոլոր գործառնութիւնները։

— Եթէ այդպիսի գրասենեակի մը պէտքը աւելորդ էր, Ցանձնաժողովը ինչո՞ւ կը վճարէր անոր ծախքերը։

= Ցանձնաժողովը, տարեկան համաժողովներու կողմէ ընթացիկ ծախքերու համար քուէարկուած պիւտճէին այդ հաշուոյն որ եւ է գումար վճարած չէ բնաւ։

— Ուրեմն ո՞րկէ վճարուած են այդ ծախքերը։

= Այդ վճարումները եղած են պատուիրակ-գանձապետի գանձէն, ի հաշիւ կեդր. Վարիչ ժողովին։

— Այդ պարագան շատ լաւ չհասկցայ։ Ըսել կ'ուզէք թէ երկու գանձապետութեան պաշտօննե՞ր կան Ամերիկայի մէջ։

= Այո, ինչպէս առաջ ակնարկեցի պատուիրակ-քարտուղարութեան անբնական պաշտօնին նման՝ նոյն ծրագիրներով ստեղծուած էր նաեւ պատուիրակ գանձապետութեան պաշտօն մը։ Այդ պաշտօնը սակայն՝ տարիներով կեդրոնացած էր միեւնոյն անձին վրայ, որ էր նաեւ Ամերիկայի Ցանձնաժողովին գանձապետը մինչեւ 1925 թուականը, երբ կեդրոնը Պոսթոնէն Նիւ Եորք փոխադրուեցաւ։

Ամերիկայի շրջանի գանձապետը իր ստացած գումարներէն համաժողովին կողմէ քուէարկուած օրինաւոր պիւտճէին մատակարարելէն ետքը, մնացեալ գումարը փոխանակ ուղղակի ղրկելու փարիզ, կը յանձնէ հոս գտնուող պատուիրակ-գանձապետին, որմէ վերջ՝ այդ հաշիւներու քննութիւնը վեր կը նկատուի Ամերիկայի շրջանակի իրաւասութենէն։ Պատուիրակ-գանձապետն ալ իր կարգին, իրեն փոխանցուած այդ գումարէն պատուիրակ-քարտուղարին Թոշակը եւ անոր յատկացուած գրասենեակին վարձքը եւ յարակից բոլոր ծախքերը վճարելէն վերջ՝ մնացեալը կը ղրկէ կեդրոն։ Այս դրութիւնը շարունակուած է նաեւ երբ պատուիրակ քարտուղարը ստացած է ընդհանուր քարտուղարութեան պաշտօնը։

— Կրնա՞ք ըսել թէ պատուիրակ-քարտուղարը ինչո՞ւ իր Թոշակը չի ստանար օրինաւոր ծախքերու համար քուէարկուած տարեկան պիւտճէէն, այլ ուրիշ տեղէ մը։

= Ցարեկան համաժողովներն ալ քանիցս ուզած են հասկնալ այդ պատճառը որ դեռ կը մնայ անբացատրելի։ Նոյնիսկ զօրաւոր կերպով մատնանշուած է այդպիսի դրութեան մը անտեղութիւնը, որ սակայն ուշադրութեան առնուած չէ բնաւ։ Միակ բացատրութիւնը որ կրնայ պատճառաբանել թերեւս, այն է որ Վահան Քիւրքճեան կ'ուզէ իր հաշուոյն եղած վճարումները ծածուկ պահել, ժողովուրդին վրայ տպաւորելու համար ծրի ծառայութիւն մատուցանելու պատրանքը, ու այդպիսով ցցուն կերպով երեւան հանելու իր մեծ զոհողութիւնը։ Արդէն այդ մտքով քանիցս ալ յայտարարած է թէ ինք կոչնակի խմբագրութենէն կը ստանայ իր Թոշակը, իբրեւ այդ թերթին ազգային բաժինի խմբագիրը։

— Ըսել կ'ուզէք թէ Վահան Քիւրքճեան կը վարէ երկու պաշտօններ եւ երկու տարբեր աղբիւրներէ Թոշա՞կ կը ստանայ։

= Կը կարծէի թէ այդ պարագան ծանօթ էր ձեզի։ Այո, Թէ տարբեր գործերով զբաղելու եւ Թէ մե՛ծ զոհողութիւններով Բարեգործականի գործեր կատարելու հանգամանքը երթալով խորապէս կ'արմատանայ Բարեգործականի կեանքին մէջ։ Եւ այս օրերը այդպիսի պաշտօնեաներու Թիւը յարատեւօրէն կ'աճի։ Վերջապէս աւելի տարբեթաշակը բաղձալի բան մըն է ոմանց համար որ փոյթ չեն ըներ թէ ի՛նչ միջոցաւ կ'ընդունին զայն։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՍՈՒՐՃԻՆ ՋԱՐՆ ՈՒ ԲԱՐԻՆ

Ամէնուն ծանօթ է թէ սուրճը սրճենիին հունտն է, որուն ծննդավայրը եղած է Եթովպիա։ Հետզհետէ տարածուած է Արաբիա, Հնդկաստան, Բրազիլիա եւ Անտիլեան կղզիները։

Արաբացի հովիւ մը օր մը զարմանքով տեսաւ թէ իր այծերը արտասովոր աշխուժութիւն մը ցոյց կուտան։ Պատճառը քննելով, հաստատեց որ անոնք անյագաբար կ'ուտէին բոլորովին անծանօթ տունկի մը տերեւները, որոնք ուրիշ բաներ չէին, բայց եթէ մեզի ծանօթ սրճենիի հունտերը։ Իրողութիւնը փութով հաղորդեց մօտակայ վանքին վանահօր, որ իր կարգին գաղափար յղացաւ այդ հունտերով պատրաստել ըմպելի մը եւ զայն խմցնել իր ստորադաս կրօնաւորներուն, որոնք, ըստ աւանդութեան, մեծ դժուարութիւն կը կրէին առաւօտեան ժամերգութեանց ներկայ գտնուելու։ Վանահօր այդ փորձը արդարեւ յաջող արդիւնքներ տուաւ, եւ այն օրէն սկսեալ, սուրճին ազդեցութեան շնորհիւ, վանականները սկսան թեթեւ քուն մը քաշել եւ առտուները կանուխ ելլելով ամէն օր կանոնաւորապէս ներկայ ըլլալ եկեղեցական արարողութեանց։

ԺԸ. դարուն մէջ սուրճին գործածութիւնը բաւական ընդհանրացած էր Արեւելքի մէջ։ 1615 թուականին Վենետիկի մէջ եւ 1654ին Մարսիլիոյ մէջ մուտք գտաւ սուրճը։ Թէվենօ ճամբորդը 1657ին իր հետ փարիզ տարաւ զայն։ 1672ին, փարիզի մէջ Յարութիւն անուն Հայ մը առաջին անգամ ըլլալով բացաւ սրճարան մը, ուր կը յաճախէին ժամանակակից ֆրանսացի երեւելի գրագէտներ։

Հակառակ նախապէս բժիշկներուն յայտնած աննպաստ կարծիքին, սուրճը սկսաւ հետզհետէ ընդհանրանալ։ Այսօր Եւրոպայի մէջ գրեթէ ամէն կողմ տարածուած է եւ իբր առօրեայ ըմպելի յաճախագէպ գործածութիւն մը ունի։

Սուրճը կը դիւրացնէ մարսողութիւնը, կ'արագացնէ արեան շրջանը, կ'աւելցնէ մարմնի ջերմութիւնը, կը զօրացնէ մկանային ուժը եւ օգտակար է ամէն անոնց՝ որոնք սովորականէն աւելի ֆիզիքական ու մտաւորական աշխատութիւններով կը զբաղին։ Ռազմափորձերու ատեն գինուորներուն յաճախ սուրճ կը տրուի մարմնական յոգնութիւնները պակսեցնելու համար։ Իր մէջ պարունակած caféineը, երբեմն սրտի հիւանդութիւններու դէմ հրաշալի դեր մը կը կատարէ։

Սուրճին չափազանց գործածութիւնը վնասակար է մարսողութեան, եւ գլխու ցաւ ու մարմնի թմրութիւն առաջ կը բերէ։ Ջղային մարդիկ, ստամոքսի ցաւի, սրտի բաբախման նեղութեան կայ անհատներ, ինչպէս նաեւ անչափահաս տղաք կամ գինով, պառաւ աղջիկներ պէտք է բացարձակապէս զգուշանան սուրճի գործածութենէն։

Պ. Ֆոնսէկրիվ սուրճին բնախօսական ազդեցութեանց մասին հետեւեալ կարծիքը կը յայտնէ։

— Սուրճին ազդեցութեան տակ զգայարանները աւելի արթուն գործունէութիւն մը կը ցուցնեն, երեւակայութիւնը կը լայ աւելի վառ եւ աշխատութիւնը աւելի դիւրին, մտքին յղացումները աւելի արագ ու աւելի յստակ, յիշողութիւնը արտասովոր գործունէութիւն մը կը մատնանշէ, միտքը աւելի ազատ ու աւելի զուարթ թռիչք մը կ'առնէ գրեթէ ամէն տեսակ տաժանելի զբաղումներէ։

Պ. Օփլէր փորձերով հաստատած է թէ սուրճը մանրէներու աճումը արգիլելու յատկութիւն ունի, եւ նեխելի մարմիններու խմորումը արգիլելով՝ զերծ կը պահէ զանոնք նեխումէ։

Պ. Սիւքստորֆ ապացուցած է սուրճին ներգործած ազդեցութիւնը՝ մարդուն աղիքներուն մէջ բնակող մակարոյծ մանրէներուն վրայ։

Վերջապէս Պ. Նէյմ բազմատեսակ փորձերով երեւան հանած է սուրճին հակաժանրէական յատկութիւնը եւ գործածած է զայն տարափոխիկ հիւանդութիւններու, ինչպէս քոլերային դէմ։

Հ. ՏԷՐՈՍԻ

ՎԱ՜Յ ՔՆՆԱԴԱՏՆԵՐՈՒՆ

Շարժանկարի քննադատ մը Լէոն Մուսինակ, խիստ քննադատութիւն մը գրած էր լուսագրական խաղարկութեան մը մասին։ Այս պատճառով դատի կանչուած էր։ Սէնի դատարանը զայն դատապարտեց 500 ֆր. վնասուց հատուցումի։

Փարիզի քննադատները ի փազանց յուզուեցան այս որոշումէն։ Եթէ, կ'ըսեն անոնք, դատարանը այսօր կը հարուածէ շարժանկարի քննադատները, վաղը չպիտի վարանի դատապարտել նաեւ թատերական, գրական եւ արուեստի քննադատները։ Բոլոր քննադատական ընկերակցութիւնները բողոքի բանաձեւեր քուէարկած են, ամէն գնով պաշտպանելու համար քննադատներու արտայայտուելու ազատութիւնը, ամէնէն նուիրականն է։

ՌՈՒՄԲ ՔԱՐՈԶ

Վիլնիւսկի, ռուս հնարիչ մը պատրաստած է ռումբ մը, պայթուցիկ նիւթերու տեղ լեցուած է թռուցիկներով։ Պատերազմի դաշտին վրայ, այս ռումբերը պիտի պայթին եւ պիտի տարածեն թռուցիկները, ապստամբութեան հրաւիրելով թշնամի բանակը։

…ԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(…քաղուած՝ Խորհրդ. Թերթերէն)

ՆՈՐ Վ. ԱՐՋԱՊԵՏԸ

…Հայաստանի նոր վարչապետ… Սահակ Տէր Գաբրիէլեան … է 14 փետր. 1886ին, Շու… մէջ: Հայրը դերձակ էր: Յա… …ելէ յետոյ Շուշիի վարժա… մինչեւ Գ. դասարանը, … մահուան պատճառով … 1900ին կ'անցնի Բագու, աշխա… եւ ընտանիքը ապրեցնե… համար: կ'աշակերտի կահա… …ի մը: 1902ին կ'երթայ …ախանի: Այս շրջանին կ'ան… …մակցի Սոցիալ Դեմոկրատ …ակցութեան, յետոյ կը յարի …ներկներուն եւ կը մասնակցի 1903ի գործադուլներուն: Բա… …շրջանին նաւթի բանուոր… Միութեան մէջ վարած է …ազան աշխատանքներ, իսկ 1917ին բոլշեւիկներու կողմէ կը …ւի Լենինկրատ, իբրեւ պատ…: 1918ին կը նշանակուի …փագահ Բագուի Չեկային: 1918ին կ'անցնի Ռուսիա, եւ …չեւ 1920 կը վարէ զանա… …ան պաշտօններ, ի միջի …ալոց անդամ 12րդ բանակի …ամ-յեղափոխական խորհուր…ի: 1920ի վերջերը անդամ՝ …աստանի առաջին յեղափո…ական կոմիտէին: Յետոյ յա…կաբար կ'ընտրուի Հայաս…անի ներկայացուցիչ մինչեւ 1923, Անդրկովկասի խորհրդա…ին հանրապետութեանց ներկայացուցիչ Մոսկուայի մէջ:

…Քիւրտ ուսանողներ.— Կրթա…ան գործավարութեան կողմէ 10 քիւրտ ուսանողներ պիտի …ղկուին Մոսկուայի արեւելեան …եզուագիտական համալսարանը:

Վ. Փափազեան Մոսկուայի մէջ.— …երասան Վահրամ Փափազեան Մարտ ամսուան վերջերը Մոսկուայի մեծ թատրոնին մէջ …խաղաց «Օթէլլո»ն, մասնակցութեամբ ռուս ծանօթ դերասան…ներու: Վ. Փափազեան խաղաց …այերէն, իսկ խումբը՝ ռուսերէն:

Ձմեռը.— Ձիւնը տակաւին կը …ածկէ Հայաստանի հողերը: Դեռ …արելի չէ եղած ճշդել առատ …ձմեռին վնասները: Անասուննե…ու կերը կը պակսի գրեթէ ա…մէն գաւառի մէջ: Թէեւ ձիւն …է տեղար, բայց սարսափելի …ցուրտ կ'ընէ եղանակը: Գայլերը …կը թափառին գիւղերուն բե…րանը: Գայլերը Կեմաց, Ծաւ եւ …Արաղ գիւղերէն բազմաթիւ ա…նասուններ փախցուցած ու կե…րած են:

Գաղութահայերու օգնութիւնը.— Առողջապահ. գործա…վար Ս. Լազարեանի յայտարա…րութիւններուն համաձայն, Երե…ւանի բժշկական համալսարանի …բակամասին մէջ պիտի շինուին …նոր շէնքերը.—

1.— Աչքի մահճատուն.— Պայմա…նագիր մը կնքուած է Բարեգոր…ծական Ընդհ. Միութեան հետ: …Պայմանագիրը ղրկուած է Փարիզ: …համաձայն այդ պայմանագրին ի յիշատակ Մարիամ Նուպարի, պիտի հիմնուի աչքի մահճատուն մը: Պօղոս Նուպար նուիրած է 7,000 անգլիական ոսկի, որուն մէկ մասը յանձնուած է: Շէնքին հիմը դրուած է եւ պատերը կը բարձրանան արդէն, մինչեւ գալ Յունուար կ'աւարտի ամբողջովին:

Այս մահճատունը (քլինիք) բաց պիտի ըլլայ բնակչութեան, ինչպէս նաեւ բժշկական համալսարանի դասախօսութեանց համար:

2.— Մանկաբարձական-կնախտաբուժական տուն.— Դարձեալ Բարեգործական Միութեան հետ կնքուած է պայմանագիր մը, հիմնելու համար, ի յիշատակ Դարուհի Յակոբեանի, մանկաբարձական-կնախտաբուժական տուն մը, որ կ'աւարտի շուտով: Դժբախտաբար շէնքը չունի ջեռուցիկ եւ կարելի չէ ջեռուցիկ զետեղել, որովհետեւ դրամ չկայ: Առողջապահական գործավարութիւնը արդէն շէնքին համար ծախսած է 100,000 րուբլի:

Շէնքին կահաւորման համար արտասահմանէն Հայաստան ճամբայ հանուած են անհրաժեշտ կարասիները, որոնք կը հասնին մօտ օրէն: Բացումը տեղի կ'ունենայ աշնան: Պիտի բացուի նաեւ Մանկաբարձական դասընթացք մը, մահճատունով մը, որուն համար Յակոբեանները 800 անգլիական ոսկերլին պիտի վճարեն տարեկան: Մնացեալ ծախքերը ստանձնած է առողջապահական գործավարութիւնը:

3. — Մանուկներու մահճատուն.— Ամերիկայի Կարմիր Խաչը հանգանակած ու ղրկած է 25 հազար տոլար հիմնելու համար մանուկներու մահճատուն մը: Սակայն անհրաժեշտ է 50,000 տոլար:

4— Ցերեկօթիկ մանկատուն.— Փարիզի Տիկնանց Միութիւնը 1,600 անգլիական ոսկի նուիրած է հիմնելու համար մանկատուն մը Երեւանի մէջ: Այս շէնքը իր տեսակին մէջ միակն է որ կարենայ դեր մը կրնալ խաղալ մայրերու եւ մանուկներու առողջապահութեան տեսակէտէն:

5.— Գործիքներ.— Փարիզէն ղրկուած բէօնթկէնեան ճառագայթներու գործիքը, իր ամբողջական կազմածով, հասած է արդէն եւ դրուած առանձին շէնքի մը մէջ: Գործիքը շատ լաւ կը գործէ:

Էսփէրանթօ.— Ղամարլուի շրջանէն Արտաշատ գիւղին մէջ բացուած է էսփէրանթոյի դասընթացք մը, որուն կը հետեւին 40 երիտասարդներ:

ԱԹԷՆՔԻ ՀՐԴԵՀԸ

Հրոյ ճարակ դարձած է, Աթէնքի մէջ, ծխախոտ կտրելու արհեստանոցը: Վնասը կը հասնի 85 միլիոն տրախմիի: Հրդեհը կը նկատուի հրձիգութեան արդիւնք եւ կը կարծուի թէ համայնավարները կրակի տուած են շէնքը: Ձերբակալուած է Բավալայէն եկած Փանայօթ Մավրօքէֆալիտիս անուն համայնավար մը, որուն վրայէն գտնուած է Սելանիկի հակահամայնավարներուն մէկ ցանկը:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՀԱՅ ԱՆԴԱՄԱՀԱՏՆԵՐ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայ անդամահատներ անցեալ շաբաթ ժողով մը գումարելով կ'ուզէին դարման գտնել այն անել կացութեան որուն մատնուած էին գրեթէ բոլորն ալ: Հաւանաբար միեւնոյն բախտին պիտի ենթարկուին Ֆրանսայի բոլոր անդամահատները:

1916ին Պօղոս Նուպարի Ազգ. Պատուիրակութիւնը ֆրանսական կառավարութեան հետ յարաբերութեան մտնելով, կը կազմակերպէ կամաւորական շարժում մը: Յետոյ Եգիպտոսի Ազգային Միութեան կողմէ քաղաքական կուսակցութիւններէ մէկ մէկ ներկայացուցիչներ Փարիզ գալով, ուժ կուտան անոր, կոչեր ուղղելով իրենց ընկերներուն:

Նուսով կը տարածուի պաշտօնական լուրը եւ կը ստեղծուի աննախընթաց խանդավառութիւն մը հայաշատ կեդրոններու մէջ: Մասնաւորապէս ամերիկահայ երիտասարդներ լքելով իրենց շահաւոր գործերն ու կեանքի հաճոյքները, կը սուրային պատերազմի դաշտը:

Անդամահատ երիտասարդներու պատմութեան համաձայն, կամաւորական առաջին բանակը կը կազմուի Պորտոյի մէջ «Լէժիոն տ'Օրիան» անուան տակ: Սակայն նախ քան կազմուիլը, կառավարութեան կողմէ կը ներկայացուի պայմանագրութիւն մը, որով՝ առանց խտրութեան ամէն օտար զինուոր պիտի վայելէր ֆրանսացի զինուորի բոլոր առաւելութիւնները, այսինքն եթէ վիրաւորուէր կամ անդամահատուէր, օրէնքի տրամադրութեան համաձայն պիտի ստանար իր տարեթոշակը: Իսկ եթէ նահատակուէր, ընտանիքն ու ծնողները պիտի ստանային մասնաւոր գումարներ:

Պատերազմի այն տաք օրերուն, հայ կամաւորներ քաղաքական անցուդարձէն անտեղեակ, լոկ կռուի գաղափարով բոցավառ, իրենց ապագան վստահեր էին ազգին մեծաւորներուն: Անոնք Արարայի անհաւասար կռիւէն պատուաբեր դուրս գալով, արժանացան օտար հեղինակաւոր անձնաւորութիւններու գնահատանքին: Նոյնպէս Կիլիկիոյ եւ Մարաշի կռիւներուն մէջ, հաւատարմութեամբ կատարեցին իրենց յանձնուած սրբազան պաշտօնները, ֆրանսացի զինուորէ մը աւելի պաշտպանելով անոր դրօշակն ու պատիւը:

1918ին, Ազգ. Պատուիրակութեան դիմումին վրայ, «Լէժիոն տ'Օրիան»ը կը փոխուի «Լէժիոն Արմէնիէն»ի եւ որուն անմիջապէս կը յաջորդէ Զինադադարը: Ու կը պարզուի որ, նահատակուած բազմաթիւ կամաւորներէ զատ ուշագրաւ թիւ մը կը կազմէին անդամահատուածները, որոնք կանոնաւորապէս կը ստանային իրենց տարեթոշակը, սակայն Մարսէյլ գտնուող 8 անդամահատներէն հինգը զրկուած են այս տարի: Դրամը վճարող պաշտօնեաներու կողմէ յայտարարուած է թէ ոչ մէկ հայ կամաւոր ասկէ վերջ իրաւունք ունի տարեթոշակ ստանալու: Բուն պատճառը անյայտ կը մնայ: Հայ անդամահատներ կը կարծեն թէ «Լէժիոն տ'Օրիան»ի «Լէժիոն Արմէնիէն»ի փոխուիլն է որ պատճառ եղած է այս զրկումին: Բայց խնդիրը այն է որ «Լէժիոն տ'Օրիան»ի անդամահատ կամաւորներն ալ նոյն բախտին ենթարկուած են:

Այս զրկումը մտատանջութիւն կը պատճառէ Լեգէոնական միութեան Մարսէյլի մասնաճիւղին և դժբախտութեան մատնած է անդամահատ լեգէոնականները: Շատեր ամուսնանալով ունեցած են 3—4 զաւակներ լոկ ապաւինելով իրենց տարեթոշակին, եւ առանձնաշնորհներուն: Այդ քաջ հայորդիները մեր առջեւն են միշտ. մէկը՝ իր երկու սրունքներէն, ուրիշ մը աջ թեւէն, իսկ երրորդ մը իր աչքերէն զրկուած, կը պահանջեն որ ազգային իրաւասու մարմիններ հաւաքաբար փրկութեան միջոց մը խորհին: Եւ մասնաւորապէս փաշայէն կը խնդրեն լուսաբանել այս հարցը:

Ս. Միլտոնեան

ՑՐՈՒԱԾ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

ԼՈՐԻԷՆ.— 1925ին այստեղ կային բաւական հայեր, 70-80 ընտանիքի չափ, մեծամասնութիւնը Մարաշցի եւ Պէյլութիամերիկեան Որբանոցի չափահաս որբերէն: 1926 դեկտ.էն գործադրկութեան հետեւանքով գրեթէ բոլորն ալ հեռացած զանազան տեղեր:

Այժմ կը գտնուին երկու տուն Կեսէրեկցի հայախօս, երկու տուն Մարաշցի թրքախօս եւ քանի մը ամուրի երիտասարդներ. կան ֆրանսախօսներ ալ որոնց խօսածէն բան չես հասկնար:

Անցորդ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Ս. ՄԱՆԴՐՈՍԵԱՆԻ ՓԱՅԼՈՒՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

ՎԱԼԱՆՍ.— Ինչպէս գրած էինք, Ապրիլ 1ի Կիրակի օրը, Ռոմանս քաղաքի (Տրոմ) մէջ տեղի ունեցաւ Winster գործարանատիրոջ կողմէ կազմակերպուած հեծելանիւի մրցումը (175 քիլոմեթր), որուն կը մասնակցէին բացի Մանդրոսեանէ, Ալպեաններու ախոյեանը եւ ուրիշ շատ մը կարող վազողներ:

Մեկնումը տեղի ունեցաւ առաւօտեան ժամը 10ին: Իսկ նշանակուած վայրը պիտի հասնէին կէսօրէ վերջ ժամը 3ին:

Որոշեալ ժամանակէն առաջ արդէն հոծ բազմութիւն մը ներկայ էր հոն: Վալանսէն ալ բաւական թիւով հայրենակիցներ փութացած էին ներկայ ըլլալ:

Մեր երիտասարդ հայրենակիցը, հակառակ վազքի ընթացքին երկու անգամ հեծելանիւի պայթումին, իր կորովի ուժովը կը գլէ կ'անցնի բոլոր վազողները եւ 15 վայրկեան առաջ կը հասնի նշանակուած վայրը, բուռն ծափեր խլելով ներկաներէն:

Մրցումէն յետոյ իր գործարանատիրոջ կողմէ լուսանկարուած է Ս. Մանդրոսեան, եւ պատկերը պիտի հրատարակուի «Le Petit Dauphinois» թերթին մէջ: Յ. Խ.

ՊՈՒԱ. ՔՈԼՈՆՊ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուա-Քոլոնպ-Անիէռի մասնաճիւղի ֆութպոլի խումբը մրցեցաւ Պակաթէլի մէջ, Y. S. F. Nanterre խումբին դէմ: Մրցումը շատ հետաքրքրական եղաւ: Առաջին կիսախաղին երկ-երկու նշանակէտ շահեցանք: Երկրորդ կիսախաղէն անմիջապէս յետոյ շահեցանք երկու նշանակէտ եւս: Ֆրանսացիներն ալ իրենց ջանքերը կրկնապատկելով շահեցան մէկ նշանակէտ: Խաղը վերջանալու 20 վայրկեան մնացած, շահեցանք 5րդ նշանակէտը: Այլեւս կասկած չկար մեր յաղթանակին: Սակայն, դժբախտաբար մեր վերջապահներու կրկնակ սխալներուն վրայ ֆրանսացիները փէնլթիով հաւասարցուցին ու խաղը վերջացաւ 5—5: Մեր պատանի եւ անփորձ խումբին մէջ կան երիտասարդներ որ ապագայ՝ կը խոստանան:

Արամ-Սէֆէր

ՃԻՊՐԱԼԹԱՐԻ ԹԵՒՆՈՒՂԻՆ

Յայտնի է այն ծագիրը, որ մշակուած է գետնուղի մը բանալու համար Մանշ ծովուն տակէն, միացնելու համար Ֆրանսան եւ Անգլիան: Ծրագիրը անիրագործելի չէ, որովհետեւ Մանշը 66 մեդրէն աւելի խորութիւն չունի: Սակայն Անգլիացիները կը յամառին արգիլել այդ գետնուղիին շինութիւնը:

Այժմ ուշադրութիւնը դարձած է Ճիպրալթարի նեղուցին վրայ: Ծրագիր մը մշակուած է գետնուղի մը բանալու համար Միջերկրական ծովուն տակէն. Նեղուցին տակ ծովուն խորութիւնը կը հասնի 400 մեդրի: Եթէ գետնուղին շինուի, ճամբուն երկարութիւնը պիտի ըլլայ 48 քիլոմեդր:

Որ եւ է դժուարութիւն կամ արգելք չի տեսնուիր եւ ծրագիրը յղացողները շատ երջանիկ են:

ԱՄԵՐԻԿԱՑԻ գրասէր մը՝ Տոքթ. Ռոզէնպախ (Ֆիլատելֆիայէն) Լոնտոնի մէջ 1150 ոսկիի (142,400 ֆրանք) գնեց Միլտոնի Լիւկիդասին առաջին տպագրութիւնը (տպուած 1638ին):

ԳՌԵՀԻԿ ՍՈՒՏԻ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Բարեկամ մը կը գրէ մեզի.— Ճամբորդութենէ վերադարձին, ընկեր Ահարոնեանի ցոյց տուի Երեւանի Փետր. 23ի համարը, ուր, սովորական գռեհկութեանց կարգին, կ'երեւար հետեւեալ հէքեաթը.

. . . «Այս պաշտօնական եղեռամայրը լալով լալով կրցած է փարիզի մօտ տուն մը գնել»:

Ընկեր Ահարոնեան, շատոնց վարժուած նման քսութեանց, յայտարարեց.

— Պատասխանել, կամ հերքել նման գռեհիկ սուտ,— պիտի լինէր մեծագոյն պատիւը մի օրգանի համար որը սրբազան կոչումն է վերածել մարդիկ սեւացնել՝ Հայաստան աշխարհին օգնած լինելու համար:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ.— Անցեալ գիշեր կորկու անունով տիկին մը հեւիհեւ ոստիկանատուն վազեց եւ պատմեց այսպէս.

— Երէկ գիշեր Սիթէի կամուրջին վրայ այր մը եւ կին մը կը կռուէին իրարու հետ, երբ այրը բռնեց կինը եւ Սէն գետը նետեց զայն: Օգնութիւն աղաղակեցի եւ վազեցի մարդուն մօտ, բայց անծանօթը, օգտուելով այդ պահուն սուրացող բեռնատար ինքնաշարժէ մը, կախուեցաւ անուէն եւ կորսուեցաւ ինքնաշարժին հետ:

Ոստիկանները սկսան փնտռտուքի: Ոչ դիակ գտան, ոչ ալ ինքնաշարժ: Նոր հարցաքննութեան մը համար, դարձեալ կանչեցին տիկին կորկուն, որ այս անգամ ինք ալ աներեւութացած էր

Եւ հիմա ոստիկանութիւնը շուարած մնացած է, արդեօք կինը պատրա՞նք մը ունեցաւ:

ԵՐԿՈՒ ԾԵՐՈՒԿՆԵՐԸ.— Երկու ծերուկ հողագործներ, մէկը 71, միւսը 65 տարեկան, Վալանսիէնի դաշտերուն վրայ, իրենց արտերուն սահմանին խնդրով կռուի մտան իրարու հետ:

—Այս փայտը հոս տնկուած էր, սահմանը հոս է:

— Ոչ՛, սահմանը հոս է:

—Գնա՛ բանդ, թոռմա՛ծ, մարմինդ գործի միս դարձեր է, նորէն չես կշտացեր հողէն:

—Ձայնդ քաշէ՛, լերան մարդ, գիրցեր գիրցեր լեռ դարձեր ես, ունեցած հողը մը հողս ալ գողնալ կ'ուզես…

—Ոտքդ քաշէ հողիս վրայէն, եթէ ոչ՝ կը կոտրեմ ոտքերդ…

—Զի՞ս պիտի վախցնես, պառա՛ւ, վարտիքդ կապելու ուժ չունիս…:

Պայթեցաւ հրացանը: Գիրուկ ծերունին գետին փռեց իր հակառակորդը, եւ խաղաղ սիրտով, մըրմռալով, դարձաւ տուն: Տան մէջ ձերբակալուեցաւ:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (74)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Բ.

— Լոնտոնը մէկ ստուեր ու… — Վէրակինը… Վէրակինը մեռ…ած է… եթէ կրնան՝ թող ետեւէն …ւղեն… անոնք երկար ատեն չպիտի կրնան գիտնալ թէ ո՛վ է պետը:

— Բնականաբար չպիտի կր…ն ձեռք անցընել պետը, բայց …ոք չէ ուեէ սխալ գործել:

Խօսակիցս բազուկս բռնեց …ագնօրէն:

— Ոչ մէկ սխալ այլեւս… ի…ունք ունիք, աւա՛ղ:

— Ինչո՞ւ աւաղեցիք:

— Կը ճանչնա՞ք այն աղջիկը… …աէժտա Պատրովիչը, իշխան …լոֆի աղջիկը:

— Ո՛չ, ի՞նչ նպատակով կը …րցնէք ատիկա: Չեմ հասկնար թէ ինչո՛ւ իշխանը դեռ պէտք ունի այս աղջկան, քանի որ իշխան Վլոֆ չկայ այլեւս.. բնաւ պէտք չէր խնդրոյ առարկայ ըլլար այդ աղջիկը:

— Մտի՛կ ըրէք, ըսաւ, ահաւո՛ր բան է… պետը սիրահարած է այս դեռատի ռուս աղջկան:

Հակառակ իմ կամքիս՝ տեղէս վեր ցատկեցի:

— Ի՞նչ կ'ըսէք… սիրահարա՞ծ, Վլոֆի՞ աղջկան:

Իմ զայրոյթս տեղին թուեցաւ:

— Կը տեսնեմ որ ինծի համամիտ էք… ամօ՛թ է ատիկա: Մեր գործերուն ղեկավարը իրաւունք ունի՞ սիրահարելու, եւ ան ալ որո՞ւ… ցարական նախկին ոստիկանութեան պետին՝ մեր երէկուան անողոք թշնամիին աղջկան… ամէն ինչ անոր զոհելու աստիճան կը սիրէ զայն: Խենդութի՜ւն, ա՛խ, խենդութի՜ւն:

— Ահաւասիկ մեր անորակելի անխոհեմութեան պատճառը:

— Այդ աղջիկը դեռ բան մը չի գիտեր: Պետը կը շարունակէ Վլոֆի դերը խաղալ աղջկան հանդէպ:

— Ի՛նչ ստորին կատակերգութիւն, գոչեցի, եւ ի՞նչ պիտի ընէ այդ աղջնակը՝ երբ իրականութեան վերահասու ըլլայ:

— Այնպէս չէ՞… ռուս աղջիկ մը, ամէնէն վատթար կիները, ամէնէն վտանգաւորները:

— Ահա թէ ինչո՛ւ համար Պետը կ'ուզէ Հնդկաստան մեկնիլ:

— Օ՜, դուք կատարելապէս տեղեակ էք ամէն բանի, այո՛, կ'ուզէ առայժմ մեկնիլ Ափրիկէ, ուր զարթնում մը կայ:

Մարդը գլուխը վեր բարձրացուց:

— Բայց այդ պարագային մեզի հետ գործ պիտի ունենայ: Աստուծոյ կողմէ նշանակուած մեր կայսրը չպիտի ներէ այս դաւաճանութեան:

Կը խօսէր գրեթէ արգահատելով.

— Խնդիրը հայրենիքի փրկութեան մէջ կը կայանայ, ու ասիկա միակ նպատակն է այսօրուան Գերմանացիին… որով ի հարկին թիթեղէյի մը գլուխին վրայէն կ'անցնինք, քանի որ իր պաշտօնին մէջ կը թերանայ: Մենք կը գործենք «Դանիէլի կնիք»ին օրէնքներուն համաձայն:

— Այսի՞նքն…

Անոր դէմքը կարծրացաւ.

— Կինը կ'անյայտացնենք:

Ջանք ըրի, ինքզինքս զսպելու համար:

— Ինչպէ՞ս կ'անյայտացնէք զայն, ըսի հանդարտօրէն, օտար երկրի մէջ ատիկա ինծի համար վտանգաւոր կը թուի:

— Համբերեցէ՛ք որ լսէք…: Հակառակ իշխանին կամքին, այդ աղջկան քով դրած ենք ընկերակից կին մը, որ պիտի հսկէ:

Մատներս իրար կը սեղմէին անհամբերութենէս:

— Ո՞վ, մեր կազմակերպութենէ՞ն կին մը:

— Այո՛… թիւ 87… հռչակաւոր գործակալ մը:

— 87՞:

— 87ը չէ՞ք ճանչնար, թէպէտ անիկա տարին քանի մը հարիւր հազար մարքի կը նստի մեզի, բայց պէտք է ըսել որ կ'արժենէ.. Ֆէննա Չէրնին է:

— Ա՜, Հունգարուհի՞ն:

— Այո՛, հունգարուհին, ան է որ պիտի ընէ պէտք եղածը:

— Հասկցայ… թոյն:

— Թերեւս այս պահուս ամէն ինչ վերջացած է:

Ճիչ մը արձակեցի.

— Նատէժտա Պատրովիչը թունաւորուա՞ծ:

Այն ատեն մարդը երեսս նայեցաւ, զարմացած: Շուտով սկսա բարձրաձայն խնդալ:

— Շա՛տ լաւ, շա՛տ լաւ… վերջապէս պիտի փճանայ այն աւազակախումբը որ մեզի այնքան չարիք հասցուց… Դանիէլի նշանակած մեծ պետին պիտի ըսեմ որ հոս գործ է որ կը տեսնուի:

Պատրաստուեցայ դուրս ելլելու, սակայն հարցուցի վերջապէս.

— Ո՞ւր կրնամ գտնել իշխանը:

— Կարծեմ թէ ժողովի հրաւիրած է եւրոպական գլխաւոր գործակալներէն մէկ քանին, անոնց հաղորդելու համար իր հրահանգները, գործը ձգելէ առաջ… չեմ գիտեր թէ ո՛ւր պիտի գումարուի այս ժողովը, բայց գիտեմ թէ անոր գրասենեակը շոգիի վրայ է Փիէրթօ-Ալճէզիրասի մէջ… հոն է աղջիկը, եւ աս է միայն որ գիս կը հետաքրքրէ այժմ, որովհետեւ անկէ անդին չպիտի կրնայ երթալ, ու պիտի փճանայ:

(Շար.)

Խղճամտութիւնը պետական կրօնք չէ

Ընկիւրիէն կը հեռագրեն 3 Ապրիլ Թուականով.— Հարիւր ինը երեսփոխաններու կողմէ ստորագրուած բանաձեւով մը Խորհրդարանէն կը պահանջուի Սահմանադրութեան մէջէն ջնջել այն յօդուածը, ուր կ'ըսուի թէ Թուրքիոյ կրօնքն է մահմետականութիւնը, ինչպէս նաեւ այն յօդուածը, որով Խորհրդարանին կը պարտադրուի կարգ մը կրօնական ձեւակերպութիւններ կատարել: Երբ այս առաջարկն ալ ընդունուի, այն ատեն Թուրքիա վերջնապէս աշխարհականացած պիտի ըլլայ, եւրոպական միւս Հանրապետութեանց պէս:

Ի՞նչ որոշեց Տիգրանակերտի ժողովը

Անատոլուի գործակալութիւնը կը հաղորդէ.— Արեւելեան Նահանգներու կուսակալները 17 օր շարունակ ժողով գումարեցին եւ ի մէջ այլոց որոշեցին Տիարպէքիրի մէջ ընդարձակ հիւանդանոց մը բանալ: Այս հիւանդանոցին Արեւելեան բոլոր Նահանգներու մնտուկները միացեալ՝ 1000 - 1500 ոսկի ամսական գումար մը պիտի յատկացնեն: Ասկէ զատ, Արեւելեան Նահանգներու մէջ արթէզեան ջրհորներ բանալու համար մասնագէտ մը պիտի հրաւիրուի եւ իր ճանապարհածախսը եւ ամսաթոշակը պիտի ստանայ իր աշխատած Նահանգին սնտուկէն:

Ինչո՞ւ փակուեցաւ սահմանագլուխը

Երէկ գրեցինք թէ Ալպանիոյ եւ Սերպիոյ միջեւ սահմանագլուխը փակուած է Օխրիտայի շրջանին մէջ, բծաւոր ժանտատենդի համաճարակին պատճառով:

Պելկրատի թերթերը երկարօրէն կը զբաղին այս խնդրով եւ կը գրեն թէ սահմանագլուխը փակուած է ո՛չ թէ համաճարակի հետեւանքով, այլ ծածկելու համար Ալպանիոյ զինուորական պատրաստութիւնները այդ շրջանին մէջ: Ալպանիա, կ'ըսեն, ծրագրած է զինեալ հրոսախումբեր ղրկել Սերպիա:

Ալպանիայէն Սերպիա անցնիլ ուզող բոլոր ճամբորդները սահմանէն ետ դարձուած են: Նոյնպէս Սերպիայէն կանոնաւոր անցագրով Ալպանիա մտնել ուզող ճամբորդներուն արգիլուած է ալպանական հողը մտնել:

Լրացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, Թիրանայի սերպ գործակատար Սթիլիա ալպանական կառավարութեան մօտ բողոքած է սահմանագլուխի փակումին դէմ: «Նովոսթի Զաղրէպ» կը գրէ թէ Ալպանացիները սահմանագլուխը գոցեցին, երբ Սերպիա ալպանական կառավարութեան ուշադրութիւնը հրաւիրեց սահմանագլուխին մօտ հրոսախումբերու համախմբումին վրայ: Սերպերը կը պնդեն թէ ո եւ է համաճարակ չկայ յիշեալ շրջանին մէջ եւ կը պահանջեն անմիջապէս վերցնել արգելքը:

Գարունը հասած ըլլալով, դարձեալ սկսած է ծայր տալ ալպանեւսերպ աւանդական վէճը:

Համայնավար գործիչներ Յունաստանի մէջ

Աթէնքի ոստիկանութեան հրամանատարը եւ ապահովութեան տնօրէնը քննած են Մակեդոնիոյ ոստիկանական եւ վարչական իշխանութեանց տեղեկագիրները համայնավարներու գործունէութեան մասին: Վերջերս հաստատուած է որ համայնավարները մեծ եռանդ կը սպառեն Մակեդոնիոյ գիւղերուն մէջ: Տեղեկագիրները կը յայտնեն թէ Վիեննայէն բազմաթիւ գործակալներ եկած են, դիւանագիտական անցագիրներով, որոնք կապ կը պահեն Մակեդոնիոյ համայնավար պետերուն հետ: Խորհրդակցութիւններ եղած են ձեռք առնուելիք միջոցներու մասին եւ խիստ հրահանգներ ղրկուած են Մակեդոնիոյ իշխանութիւններուն:

«Նէա Իմէրա» կը տեղեկանայ թէ ոստիկանութեան հրամանատարը հրամայած է ձերբակալել այն բոլոր օտար գործակալները որոնք կը գտնուին կասկածելի շարժումներու մէջ:

Ամերիկա-բոլշեւիկեան քարիւղ կը գնէ

Նիւ-Եորքէն կը հեռագրեն թէ Սթանտարտ Օյլ Ընկերութեան կարեւոր ճիւղերէն Վաքիւմ Օյլը նոր պայմանագրութիւն մը կնքեց խորհրդային կառավարութեան հետ՝ նոր քարիւղ գնելու համար: Այս ձեւով Սթանտարտ Օյլի կողմէ վեց տարիէ ի վեր գնուած քարիւղին ընդհանուր գումարը կը հասնի տասը միլիոն տոլարի: Քարիւղը պիտի յանձնուի Եգիպտոս եւ Հարաւային Ափրիկէ:

Ասորի կիներ կը ծեծեն իրենց քահանան

Թուլուզէն կը հեռագրեն թէ կանեաքի մէջ Ասորիի մը կատաղան այրուելուն հետեւանքով ծագած վէճը դեռ չէ փակուած: Հրդեհին զրգիչ Եուան Սալիպա քահանան այս խնդրին առթիւ անուանարկած ըլլալով երեք ասորի կիներ՝ Դաշտուբ կատու, Սոլէյման Տանդէ եւ Նամատու կատու, բոլորն ալ քահանային ծուխերը, անոնք անցեալ Փետրուար 9ին Թուլուզի մեծ պուլվառներուն վրայ սրճարանի մը մէջ յարձակեցան քահանային վրայ եւ իրենց հովանոցները, ինչպէս նաեւ քահանային գաւազանը կոտրեցին անոր կռնակին վրայ:

Հ. Եուան Սալիպայի բողոքին վրայ, Թուլուզի պատժադատ ատեանը առջի օր 25 ֆրանք տուգանքի դատապարտեց երեք կիները, ինչպէս նաեւ 50 ֆրանք վնասուց հատուցման, որ մօտաւորապէս կը ներկայացնէ քահանայի գաւազանին արժէքը:

Օդանաւի Արկած

Երկու ֆրանսացի օդանաւորդները՝ հազարապետ Տանեօ եւ յիսնապետ Թրէյլ առջի առաւօտ Վիլլաքուպլէի կայարանէն ճամբայ ելան Քոնկօ երթալու համար: Մեքենան խանգարուելով Տրոմ Նահանգի Փիէոլաթ գիւղին մէջ և ստիպուեցան վար իջնել: Օդանաւը ծառի մը բախելով բոնկեցաւ: Օդանաւը ամբողջովին այրեցաւ՝ իսկ օդանաւորդները այրուցքներ ստացան:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԶՕՐ. ՎՐԱՆԳԷԼ, որ Պրիւսէլ կը բնակի, ծանր հիւանդ է: Փարիզէն հեռագրով Պրիւսէլ կանչուեցաւ փրոֆ. Ալէքսինսկի:

ԶՈՒԻՑԵՐԱԿԱՆ Համադաշնակցութեան նախկին նախագահ, եւ Միջազգային կարմիր խաչի նախագահ կիւսթավ Ատոր մեռաւ: Յուղարկաւորութիւնը տեղի ունեցաւ առջի օր Ժընեւի մէջ, մեծ շուքով:

Ժամադրուեցէ՛ք

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ Շրջ. կոմիտէի ներկայացուցչական ժողովը վաղը Ուրբաթ երեկոյ ժամը 8ին, 60 Rue des Ecoles, La Chope Parisienneի վերնայարկը:

Վ. ալանսի *շրջ. կոմիտէի դասախօսական ժողովը վաղը Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8ին, Դաշնակցութեան ակումբը: Կը դասախօսէ Ընկ. ԵՐՈՒԱՆԴ ԹԷՐԶԵԱՆ:*

Մարսէյլի *Պատանեկան միութեան հրապարակային դասախօսութիւնը այս իրիկուն ժամը 9ին, Գրադարան Ընթերցասրահին մէջ. կը դասախօսէ Ընկ. ԱՀԱՐՈՆ ՏԱՏՐԵԱՆ: Նիւթ՝ Դանիէլ Վարուժան:*

Տէր եւ տիկին Մկրտիչ Մեզպուրեան եւ զաւակունք, Տէր եւ տիկին Միհրան Մեզպուրեան եւ զաւակունք (Մանչեսթր), Տէր եւ տիկին կարապետ Ակօշեան եւ զաւակունք (Ամերիկա), Տէր եւ տիկին Մանուկ Մեզպուրեան եւ զաւակունք, Պ. Արմենակ Մեզպուրեան եւ զաւակունք, Տէր եւ տիկին Արթօ Մեզպուրեան եւ զաւակունք (Պոլիս), ինչպէս նաեւ Փափազեան, Գավանոզեան, Բաբաղամեան, Կուկուեան, Սիրաքեան եւ Թօմպուլեան ընտանիքները սրտի դառն կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ մօր եւ ազգականին՝

ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ

ՄԱՐԻԱՄ Ս. ՄԵԶՊՈՒՐԵԱՆԻ

Ծնեալ (Անթիքաեան)

ցաւալի մահը՝ ուր տեղի ունեցաւ Ապրիլ 3ին:

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի, վաղը Ուրբաթ առաւօտ ժամը 8.30ին, Hôpital Tenon, 47 Rue Pelleport, մէթրօ Gambetta, ուսկից հանգուցելոյն մարմինը պիտի փոխադրուի Փանթէնի գերեզմանատունը:

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

IMPRIMERIE - **MASSIS** - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

“HARATCH”

Բաժանեգին

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 6 ԱՊՐԻԼ 1928

6 AVRIL 1928

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 615

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽԱՂԱՂ ԹԱՓԱՆՑՈՒՄ

Թէվֆիք Րիւշտի - Մուսոլինի տեսակցութեան առթիւ, թերթերը նորէն կ'արծարծեն թուրքեւիտալական յարաբերութեանց խնդիրը:

Բնականաբար այդ հարցով ամէնէն աւելի կը զբաղին իտալական թերթերը:

Ցաւալին աչքի առջեւ չունինք անոնց հրատարակութիւնները, եւ կը սպասենք մեր թղթակիցներու նամակներուն: Փարիզեան մամուլին մէջ կարճ քաղուածք մը կար «Լավորէ տ'Իթալիա» թերթէն, որ կ'ըսէ.

—«կրնանք հաւաստել թէ Լօզանի դաշնագրին կնքումէն ի վեր, երկու երկիրներու յարաբերութիւնները երբեք այնքան լաւ չեն եղած, որքան այսօր: կասկած չկայ թէ Միլանի խօսակցութիւնները պիտի օգնեն վերջնապէս փարատելու բոլոր ամպերը եւ սեղմելու իրենց ու էնկիւրին միացնող կապերը:»

Առաջին հեռագրական լուրերն ալ այն տպաւորութիւնը կը թողուն թէ՝ տեսակցութիւնը պիտի օգնէ հաստատելու սերտ մերձեցում:

Ուշագրաւ է որ տեսակցութիւնը խնդրած է Թուրքիոյ արտաքին գործավարը ինք, Միլանի մէջ ժամադրուելով Մուսոլինիի հետ:

Լրագրական տեղեկութեան մը համաձայն, բանակցութեան նիւթ կազմած են հետեւեալ հարցերը.—

1.— Առեւտրական դաշնագիր մը յօրինել, շատ նպաստաւոր պայմաններով.

2.— Իտալական դրամագլուխ դնել Թուրքիոյ հանրօգուտ շինութեանց մէջ.

3.— Իտալացի մասնագէտներ գործածել.

4.— Ապսպրանքներ տալ իտալական գործարաններու:

Մենք ի վիճակի չենք երաշխաւորելու այս տեղեկութեան ճշտութիւնը: Բայց խելքի մօտ կը գտնենք դրուած կէտերը:

Հեռագիրը կ'աւելցնէ. «Պ. Մուսոլինի շեշտեց թէ զուտ տնտեսական նպատակ ունի իտալական թափանցումը Միջերկրականի արեւելեան աւազանին մէջ, ուր Թուրքիոյ հետ սերտ յարաբերութիւնները մասնաւորապէս անհրաժեշտ են»:

Անշուշտ ուրիշ խնդիրներ ալ ծեծուած են կանանչ սեղանին վրայ. խնդիրներ որոնց մասին բան չեն գիտեր, կամ շատ ուշ կրնան գիտնալ հասարակ մահկանացուները:

Հարցը այն է որ, Մուսոլինի, թէեւ հրաշունչ, կապը կտրած չէ դիւանագիտական սովորութեանց հետ. ոչ ալ կորսնցուցած՝ իրականութեան գաղափարը:

Եւ կը թուի թէ՝ Թուրքիոյ հանդէպ ալ կ'ուզէ չարժիլ շատ գործնական հաշիւներով:

Երկու սուր տագնապներէ կը տառապի այսօրուան Իտալիան,— գաղթավայր եւ շահաստան:

Առաջինը՝ միջազգային խնդիր է, աւելի շատ՝ զինուորական արշաւանքի հարց: Երկրորդը, շահաստանը, կրնայ ճամբայ բանալ խաղաղ թափանցումի: Իտալական դրամագլուխ, մենաշնորհ, մասնագէտ կամ բանուոր,— այս բոլորը կրնան գետին պատրաստել:

Բրիտանական աշխարհակալութիւնը մեծ մասով զանազան առաքելութեանց եւ առեւտրական մենաշնորհներու պատմութիւն է: Քանի մը միսիոնար, հինգ-տասը խանութպան կամ յանձնակատար իրենց ընտանիքներով, յետոյ մաս մը գաղթականութիւն, եւ հիւպատոս մը: Անգամ մը ոտք նետելէ եւ տեղաւորուելէ յետոյ, ի հարկին մարտանաւն ալ չուշանար:

Մուսոլինի, թէեւ անհամբեր՝ տարեկան մօտ կէս միլիոն բնակչի յաւելման պատկերին առջեւ, գիտէ այս պատմութիւնը: Եւ կը փորձէ, գոնէ առ այժմ, օգտուիլ այդպիսի հնարաւորութիւններէ, մինչեւ որ «ժամը հնչէ»:

Տարակոյս չկայ թէ Թուրքերը պիտի ուզեն օգտուիլ այս առիթէն, եւ կարելի հրապոյրները ներկայացնել, եթէ ոչ անհետացնելու, գոնէ հեռացնելու համար անխուսափելի վտանգ մը:

Իսկ Իտալիան ալ, լայն ժամանակ պիտի ունենայ իր պատրաստութիւնները լրացնելու և միջազգային խոչընդոտներ հարթելու: Կամ, խաղաղ թափանցումի ընթացքին իսկ, բոնի գործողութեան շարժառիթներ գտնելու համար:

Մէկ խօսքով, նոր ռազմախաղ մըն է որ կը փորձուի, երկու կողմէն ալ, աժան ազատելու:

Եւ այս՝ մինչեւ «ցնոր տնօրինութիւն»:

Որովհետեւ, որո՞ւ համար գաղտնիք է որ, Իտալիան «պիտի պայթի» օր մը, իր յարաճուն բնակչութեան ճնշումէն, իսկ Թուրքիան յաւիտենապէս դատարկ չի կրնար մնալ, իր 750,000 քառակուսի քիլոմեդր տարածութեամբ:

Պոլսոյ «Իգտամ»ը իր վերջին թիւով, խմբագրականի մը մէջ, կ'ողբայ որ Թուրքիա քառ. քիլոմեդրին հազիւ 18 բնակիչ ունի. մինչդեռ, «Ռուսիայէն զատ, եւրոպական ոչ մէկ երկիր Թուրքիոյ չափ ընդարձակ չէ:» Եւ, կրկնելով թէ 750,000 քառ. քիլոմեդր տարածութիւն ունին, կ'ըսէ. «Թուրքիա կրնայ յիսուն միլիոն ժողովուրդ կերակրել»:

Եւ իբրեւ եզրակացութիւն, կ'առաջարկէ Թուրքիա փոխադրել Ռումէլիի, Կղզիներու, Իրաքի եւ Սուրիոյ մէջ մնացած Թուրքերը, երկու միլիոն հոգի:

Յետո՞յ . . . :

Շ.

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ԼՈՆՏՈՆ ՀԱՍԱՆ

(Մասնաւոր հեռագիր՝ Յառաջի)

ԱՅԼՈՒԸՐԹ, (Լոնտոն), 5 Ապրիլ, ժամը 10.16.— Հայ արիները Լոնտոն հասան այս առտու, հանգիստ ճամբորդութենէ մը յետոյ: կայարանը դիմաւորուեցան Զօր. Պէյտըն փաուըլի փոխանորդին, փրոֆ. Մուրի, «Յառաջ»ի թղթակցին եւ ուրիշ հայրենակիցներու կողմէ: կայարանը խռնուած բազմութիւնը հետաքրքրութեամբ կը դիտէր մեր տղաքը:

Արիները առաջնորդուեցան ուղղակի բանակավայր, Այլուըրթ, ուրկէ կուտամ այս հեռագիրը:

Շնորհակալութիւն «Յառաջ»ին:

ՄԻԼԱՆԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ ՎԵՐՋ

ԻՏԱԼԵՒԹՈՒՐՔ ՄԵՐՁԵՑՈ՞ՒՄ

Հռոմէն կը հեռագրեն.— Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թ. Րիւշտին ընդունելու համար Մուսոլինիի եւ արտաքին փոխ-նախարար Կրանտիի միաժամանակ Միլան ներկայութիւնը մասնաւոր կարեւորութիւն մը կուտայ այս այցելութեան:

Կասկած չկայ որ այս տեսակցութեան ընթացքին քննուեցան իտալեւթուրք յարաբերութեանց վերաբերեալ բոլոր խնդիրները՝ հարթելու համար վէճի առարկայ բոլոր կէտերը, որոնք կը տեւէին մինչեւ վերջին ժամանակներս:

Կ'ենթադրուի թէ երկու երկիրներուն միջեւ արդիւնաւոր յարաբերութիւններ հաստատելու համար, ջանքերը պիտի կեդրոնանան հետեւեալ կէտերուն վրայ.

1.— Առեւտրական դաշնագրի մը մշակում.

2.— Իտալական դրամագլուխներու մասնակցութիւն՝ Թուրքիոյ հանրօգուտ շինութեանց ձեռնարկներուն մէջ.

3.— Իտալացի մասնագէտներու աշխատակցութիւն Թուրքիոյ մէջ.

4.— Թուրքիոյ կողմէ ապսպրանքներ իտալական գործարաններուն:

Խօսակցութեան ընթացքին Մուսոլինի պնդած է թէ, Միջերկրականի Արեւելեան աւազանին մէջ իտալական թափանցումին նպատակը զուտ տնտեսական է: Մասնաւորապէս անհրաժեշտ է որ այդ շրջանին մէջ մտերմական ըլլան Իտալիոյ և Թուրքիոյ յարաբերութիւնները:

Անգլիոյ նոր պատասխանը Եգիպտոսի

Անգլիոյ արտաքին նախարար Սըր Օսթըն Չէմպըրլէյն Երեսփ. ժողովին մէջ յայտարարեց թէ ներկայիս ո եւ է բանակցութիւն չի կատարուիր եգիպտական կառավարութեան հետ, միայն պաշտօն յանձնուած է Եգիպտոսի մարզպան Լորտ Ճորճ Լոյտի, որ նահաս փաշայի յանձնէ անգլիական կառավարութեան պատասխանը եգիպտական կառավարութեան ծանուցագրին:

Աշխատաւորական երեսփոխան Թըրթլ ըսաւ թէ վերջին ծայր կարեւոր է բանակցութեանց ընթացքին աշխարհին չտալ այն տպաւորութիւնը թէ մեծ պետութիւն մը չարաչար կը գործածէ աւելի տկար մը:

Եգիպտական կառավարութիւնը հրատարակեց Անգլիոյ ուղղած իր պատասխանին պատճէնը, կարգ մը թիւրիմացութիւններ փարատելու համար: Անգլիական կառավարութիւնն ալ հրատարակութեան տուաւ Գահիրէի կառավարութեան ուղղած իր նոր ծանուցագրին պատճէնը: Չէմպըրլէյն կ'ըսէ թէ նահաս փաշայի պատասխանին մէջ դէպքերը ճշգրիտ պատկերացուած չեն:

Եզրակացութիւնը այն է թէ եգիպտական կառավարութիւնը ընդունած չըլլալով Անգլիոյ վերջին առաջարկը՝ նոր դաշնագիր մը կնքելու համար, պիտի շարունակուի հին գոյավիճակը, այնպէս ինչպէս կար Մաքտոնըլտ - Զաղլուլ բանակցութեանց ձախողումէն յետոյ, բացի 1924 Նոյեմբերին փոխանակուած ծանուցագիրներով կատարուած փոփոխութիւններէն:

ՆՈՐ ՋԵՂԾՈՒՄ ՄԸՆ ԱԼ...

ԵՐԿՈՒՔՈՒԿԷՍ ՄԻԼԻՈՆ ՈՍԿԻԻ ՀԱՇԻՒԸ

Օր նոր, լուր նոր:

Թուրքիոյ մէջ պետական զեղծումներու կծիկը քակուելէն ի վեր, իրարու կը յաջորդեն «զգայացունց» լուրերը: «Եավուզ»ի եւ «Հավուզ»ի խնդրէն վերջ, ահա՛ Ազգ. Մեծ ժողովի գանձին կողոպտումը, ետեւէն նախկին նախարար Ալի Ճէնանիի զեղծումները, յետոյ «լքեալ» գոյքերու տնօրէնին աւազակութիւնը: Այս խնդիրներուն դատավարութիւնը չվերջացած, ուրիշ կարեւոր զեղծումի մը լուրը կը հասնի Պոլիսէն:

Պոլսոյ կուսակալութեան հանրօգուտ շինութեանց տնօրէնութեան գործունէութիւնը քննելու համար քննիչ մարմին մը կազմուած է:

Քննիչները քննութիւն կը կատարեն վերջին հինգ տարուան ընթացքին Պոլսոյ մէջ շինուած կամ նորոգուած ճամբաներուն եւ այդ նպատակով ծախսուած գումարներու մասին:

Նկատելով որ Պոլսոյ հանրօգուտ շինութեանց պիւտճէն տարեկան 500 հազար ոսկիէ կը բաղկանայ, քննութիւն կը կատարուի մօտաւորապէս 2 ու կէս միլիոն գումարի մը մասին: Քննիչ մարմինը կ'աշխատի երեւան հանել թէ ո՛րքան զեղծում կատարուած է այդ գումարը ծախսելու ատեն:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ԱՆԱՊԱՏՆԵՐԷՆ ՓՐԿՈՒԱԾ ԲԵԿՈՐՆԵՐ

Պատկերը կը ներկայացնէ Պրուսացի հայ ընտանիք մը, որ 1915ի սարսափներէն ի վեր կը գտնուէր արաբական Շամմար աշիրէթին քով, եւ որ ինքնաբերաբար Մուսուլ վերադարձաւ 1927 Յունիս 27ին:

ՄԱՄՈՒԼ

ԱՆՏԻՐՈՒԹԻՒՆ

Պէյրութի «Ազդակ»ը խմբագրականի մը մէջ դիտել կուտայ (21 Մարտ)

—«Ակէ քանի մը շաբաթ առաջ Սուրիա այցելեց նախկին Բարձր Գոմիսէրութեան ընդհ. քարտուղար Պ. Ռօպէր Տը Քէ, որ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ Ֆրանսայի ներկայացուցիչն է: Ան ֆրանսական կառավարութեան կողմէ մասնաւոր պաշտօնով ղրկուած է Սուրիա՝ քննելու համար տեղական ժողովուրդի եւ փոքրամասնութեանց վիճակն ու ցանկութիւնները եւ տեղեկագրելու իր կառավարութեան:

Բոլոր համայնքներու կրօնապետներն ու պաշտօնական մարմինները ժամանակին այցելեցին յիշեալ պատասխանատու պետական մարդուն եւ պէտք եղած տեղեկութիւնները հաղորդեցին անոր իրենց ժողովուրդին մասին: Բայց դժբախտաբար մեր ազգային Առաջնորդարանը երբեք չհետաքրքրուեցաւ և բարի գալուստի իր ձեւական պարտականութիւնն իսկ չի կատարեց:

Անցած շաբթուան ընթացքին նմանապէս Պէյրութ այցելեց Սուրիական ներկայ կառավարութեան պետ Շէյխ Թաճէտտին եւ քանի մը օր մնաց այստեղ: Բոլոր կրօնապետներն ու՞ ներկայացուցիչները այցելեցին Շէյխին եւ յայտնեցին անոր իրենց համայնքի յարգանքն ու համակրանքը: Բայց դարձեալ չշարժեցաւ մեր Առաջնորդարանը:

Ամիսներէ ի վեր կը խօսուի քաղաքի թաղապետական ընտրութեանց շուրջ: Երկու ամիսէն տեղի պիտի ունենայ ընտրութիւնը: Պէյրութի մէջ հայ քաղաքացիներու թիւը հազարաւորներու կը հասնի: Մանաւանդ որ երբ օտար հիւպատոսարաններու իրաւունք տրուած է քաղաքապետութեան անդամներէն չորսը իրենց կողմէ նշանակել, արդեօք իրաւունք չունի՞նք մենք եւս պահանջելու որ գոնէ ներկայացուցիչ մըն ալ մենք ունենանք այդ ժողովին մէջ:

Վերջապէս կան նաեւ ներքին ցաւեր ու վէրքեր: Լիբանանի զանազան մասերուն մէջ, օտարներու հովանաւորութեան տակ որբեր և որբուհիներ ունինք: Գրեցինք անկէ առաջ անոնց դժբախտ վիճակին մասին: Հոս մեր քթին տակ, Պաալպէքի մէջ, աղջկանց որբանոցի մը մէջ գտնուող հայ որբուհիները բոլորովին մոռցած են իրենց մայրենի լեզուն եւ եկեղեցին եւ դատապարտուած անհետ կորսուելու: Անթիլիասի որբանոցին մէջ, չորս դասարաններու պատկանող որբեր բոլորովին զրկուած են իրենց մայրենի լեզուի ուսուցումէն»:

ՏՈՄՍԵՐ

ԲԱՐԻ ՎԵՐԱԴԱՐՁ...

Չորեքշաբթի գիշեր, «Յառաջ»ի կողմէ գացի Սէն-Լազար, հայ արիները ճամբելու, դէպի Լոնտոն:

Ի՜նչ անուշ եւ սրտառուչ պահ . . .

Ծնողներու, երիտասարդներու եւ աշխատաւորներու բազմութիւն մը:

Ոչ մէկ «երեւելի» կամ «ազնուական»:

Ոչ մէկ նմոյշ՝ այսպէս կոչուած «ազգային ազգ»էն:

Պարզ ժողովուրդ:

Եւ քսան վառվռուն, վճիտ ու հրաշունչ պատանիներ, որոնք մասնաւոր պաշտօն մը կատարելու հպարտութիւնն ունէին, կարծես:

Բոլորն ալ մաքուր եւ միօրինակ վրայ-գլուխով:

Ժիր ասուլիս մը: Համբոյրներ: Մաղթանքներ: Յետոյ սուր եղանակ մը.

—Յառա՛ջ, նահատակ ցեղիս անմահներ,
Յառա՛ջ անվեհեր դէպի յաղթանակ . . .

Տեղացի հետաքրքիրներ եւ պաշտօնեաները ապշահար կը դիտեն:

Ու «Մեր Հայրենիք» — մինչ վերջին սուլիչը հնչած է եւ շոգեկառքը կը քակուի:

Արցունք մը կը պտղի շատերու աչքերուն մէջ:

— Ինչո՞ւ այսպէս պիտի ըլլար այս ժողովուրդը...

×

Ահա թէ ի՛նչպէս ճամբայ ելան մեր տղաքը, այս մռայլ օդին, դէպի աշխարհի ամէնէն մռայլ կղզեխումբը, որ կ'իշխէ աշխարհի կիսուն :

Բարի վերադարձ, արի՛ տղաք:

Քսան օր յետոյ, մենք նորէն կուգանք Սէն Լազար, ձեզ դիմաւորելու, եւ ձեր պատանեկան արշաւին դրուագները լսելու:

Ձեզմով հպարտանալու:

Թող միշտ վա՛ռ մնայ ձեր կանանչ արեւը, դո՛ւք, արի հայկակներ, որ ժիր ու ինքնավստահ, կ'երթաք հաւասարէ հաւասար արշաւելու ամենակալ եւ գոռոզ կայսրութեան մը զաւակներուն հետ:

«Բրիտանական արեւը երբեք մայրը չի մտներ»,— պիտի ըսեն անոնք:

— Քանի այս աչքերն ու բազուկները կան, հայկական արեւն ալ վախճան չունի,— կրնաք երգել դուք:

«Իշխէ՛, Բրիտանիա»— պիտի գոչեն անոնք:

— «Ապրէ՛, Հայաստա՛ն», կ'աղաղակէք դուք:

×

«Յառաջ»ը, որ դիւրացուց այս պտոյտը, անշո՛ւշտ պիտի ուզէ բաց պահել իր ցանկը:

Ինչո՞ւ չօգնել, որպէսզի աւելի զարգանան, ծաղկին ու նոր ծիլեր արձակեն:

Ազատ՝ նիւթական տաղտուկէ:

Վ.Ա.Հ.

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԵՒ ՊԱՊՈՒԹԵԱՆ ՆՈՐ ՎԷՃԸ

Երբ ֆաշիզմը իշխանութեան գլուխ հասաւ, շատեր կարծեցին թէ հակակաթոլիկ կամ գոնէ հակակղերական շարժում մը պիտի սկսէր Իտալիոյ մէջ և բողոքականութիւնը պիտի ծաւալէր։

Ֆաշիզմը իր հետ կը բերէր ծրագիր մը, որուն յօդուածներէն մէկն էր կղերական միաբանութիւններու կալուածներուն գրաւումը։ Ամէնուն ծանօթ էր նոր վարչապետին անցեալը։ Այդ յօդուածը շուտով ջնջուեցաւ եւ Մուսոլինի նախարարութեան կոչեց Ժողովրդական կուսակցութեան անդամները՝ այսինքն կաթոլիկները։

1904 Մարտ 25ին, Մուսոլինի բանախօսելով Լօզանի մէջ՝ կը գոչէր. «Աստուած չկայ, կրօնը գիտութեան մէջ արտառոցութիւն մը, գործնականին մէջ անբարոյութիւն մը, մարդոց մէջ հիւանդութիւն մըն է։»

Տարիներու ընթացքին, կրօնի ըմբռնումը կը փոխուի արմատապէս նախկին արմատականին մէջ։ Ազգայնական զգացումը թերեւս կը մղէ կրօնասէր ըլլալու, կրօնը, կաթոլիկութիւնը անհրաժեշտ նկատելու։ Եւ 1921 Յունիս 21ին, Երեսփ. Ժողովի նիստին, իբրեւ պետ նորակազմ կուսակցական խմբակին՝ կը յայտարարէր.

— «Եթէ Վատիկան հրաժարի աշխարհական իշխանութենէն՝ Իտալիա ամէն ուժ պիտի տայ անոր։»

Իշխանութեան հասնելէ վերջ յայտնեց կուսակցութեան տեսակէտը, տրամագծօրէն հակառակ երբեմնի դաւանանքին.«Ֆաշիզմը կրօնը չի նկատեր ժողովրդապետի մը գիւտը, հզօրներու գործիքը՝ ժողովուրդը գերի պահելու։»

Եւ ահա՛ կրօնը պարտաւորիչ դպրոցներու մէջ, խաչելութիւնը ամէն դասարանի մէջ, պաշտօնական մասնակցութիւն կրօնական տօներու, սուրբերու ընծայուած պաշտամունքներու։ Աշակերտները պարտաւորուած են մասնակցելու հանդիսութիւններու։ Կղերական կազմակերպութիւններ կը կրկնապատկեն իրենց ճիգերը, հոգիներ փրկելու համար։

Որքա՜ն հեռու ենք 1913 թուականէն, երբ Մուսոլինի կը գրէր Յովհաննէս Հիւսի կենսագրութեան յառաջաբանին մէջ. «Կը մաղթեմ որ ընթերցողին հոգիին մէջ արթննայ ատելութիւնը ամէն բռնակալութեան դէմ։»

1919 Սեպտ. 28ին, կարիպալտեաններուն խօսելով,կը գոչէր. «Կը նախընտրեմ հեթանոս ժողովուրդ մը պայքարող, որ չհաւատայ կուրօրէն յայտնուած ճշմարտութիւններու եւ որ արհամարհէ հրաշքով տեղի ունեցած համբոյժ դեղերը»։

Հաճելի ըլլալու համար կղերին՝ Մուսոլինի ֆաշիստական շրջանակներէ հեռացուց նախկին քահանաներ Մուրրի եւ Փրիցիոզին, հրաժարեցուց արդիական քահանայ մը, Էռնէսթօ Պոնաութին Հռոմի համալսարանին կրօններու պատմութեան ամպիոնէն, բարուոքեց կղերականներու թոշակը, ընտրութեան իրաւունք տուաւ կղերին, իբրեւ դասակարգ։

Այս ամէնուն հանդէպ Վատիկան մնաց անտարբեր։ Անշուշտ համակիր է օրուան վարչութեան, որ ջնջեց կաթոլիկութեան երկու ոսոխները՝ ազատորմնադիր եւ ընկերվարական կազմակերպութիւնները։ Վատիկան վրդովումը յայտնեց Մաթթէօթթիի սպանութեան առթիւ, մօտալուտ անկում մը տեսնելով, եւ ամէն անգամ որ մահափորձ տեղի ունեցաւ։

Այս ամէնը չեն բաւեր։ Վատիկան կ'ուզէ աւելին, կը փափաքի կարգադրել Հռոմի հարցը։ «Կաթոլիկութիւնը չապրիր տակաւին ոսկեդար մը Իտալիոյ մէջ», կ'ըսէր Պապը քանի մը օր առաջ, իրեն ներկայացող կաթոլիկ խմբակի մը։

1870էն ի վեր պետութեան եւ Վատիկանի միջեւ առկախ կը մնայ Հռոմի հարցը։ Պետութիւնը վերջ տուաւ աշխարհական իշխանութեան եւ թողուց միայն Վատիկանի շէնքերը գործածելու իրաւունքը, տարեթոշակ մը յատկացնելով։ Վատիկան բողոքեց գրաւման դէմ եւ մերժեց թոշակը, անբաւական գտաւ երաշխաւորութեան օրէնքը՝ թոշակը տեւական դարձնելու։ Չափաւոր կաթոլիկներ շէնքերու սեփականութիւնը պահանջեցին, ծայրայեղներ աշխարհական իշխանութիւն հաստատել ջանացին։ Արգիլուեցաւ կաթոլիկներուն մասնակցիլ ընտրութիւններու։ Պիոս Ժ. թոյլ տուաւ քուէարկելու եւ դեռ վերջերս Պենետիկտոս արտօնեց կաթոլիկ կուսակցութիւնը (փոփոլարի) կազմել 1919 Յունուար 1ին, ղեկավարութեամբ սիկիլիացի քահանայի մը՝ Դոն Ստուրցոյի։

Երբ կուսակցութիւնը զօրացաւ, Վատիկանի պաշտօնական թերթը աշխարհական տնօրէնին ստորագրութեամբ յայտարարեց թէ «Երաշխաւորութեանց օրէնքը» չի բաւեր (1921)։ Ազատական ծերակուտական մը որ ուսուցիչ է սահմանադրական իրաւաբանութեան, Ռուֆինի, պատասխանեց մեղմօրէն։ Անցեալ տարի նորէն արծարծուեցաւ հարցը։ Նախկին նախարար Ճէնթիլէ «կը բաւէ», գրեց ուժգնօրէն։ Իսկ ֆաշիստ պաշտօնական թերթը յայտարարեց. «Ժամանակի ընթացքին կը կարգադրուի հարցը, աճապարելու հարկ չկայ»։ Անշուշտ խնդիրը փակուած չէ դեռ։

Վատիկան կ'ուզէ ստանձնել պատանութեան բարոյական դաստիարակութիւնը։ Նախորդ շրջանին կաթոլիկ արիներու (սկաուտ) կազմակերպութիւններ կային։ Ֆաշիզմը կազմակերպեց պատանեկան մարզական խումբեր՝ Բալիլա (կրտսերներ) եւ յառաջապահներ, կազմալուծեց փոքր համայնքներու կաթոլիկ արիները։ Վատիկան կ'ըսէ. «Եկեղեցիին մենաշնորհն է տղուն հոգեւոր եւ բարոյական, մտաւոր եւ մարմնական դաստիարակութիւնը»։

Մուսոլինի միշտ կտրուկ՝ պատասխանեց. «Ֆաշիստ պետութեան հիմնական պարտականութիւնն է Իտալացիին ամբողջական դաստիարակութիւնը» եւ հրամայեց ցրուել բոլոր կազմակերպութիւնները։

Վարդապետական հարց մըն է որ կուգայ դիւանագիտական սեղանին վրայ։ Մէկը կ'ընդունի թէ դաստիարակութիւնը մենաշնորհն է եկեղեցիին, որովհետեւ մարդ ըլլալու է նախ կաթոլիկ՝ յետոյ քաղաքացի։ Միւսը կը պնդէ որ մենաշնորհն է պետութեան, որովհետեւ անհատը նախ քաղաքացի ըլլալու է, հլու հպատակ մը կառավարութեան. կրօնքը օժանդակ մըն է միայն։ Հարցը պիտի մնայ անլուծելի, որովհետեւ երկուքն ալ ջերմօրէն համոզուած են թէ իրենց դաստիարակութեան սկզբունքներն ու մեթոտները որոնցմով պիտի պատրաստեն անհատը, բացարձակապէս ճշմարիտ են։ Հաւատալիքներ են որ կը բախին։

«Վատիկանի համար յիսուն տարին վայրկեան մըն է», կը գրէր կաթոլիկ թերթ մը, արհամարհանք յայտնելով տիրապետող կուսակցութեան։

Յաւակնութիւն է նախատեսել ապագան։ Անշուշտ կաթոլիկ եկեղեցին դեռ ուժեղ է։ 1788ին հռոմէական հանրապետութիւն հռչակուեցաւ եւ Պիոս Զ. Սիէնա տարուեցաւ, Վենետիկի մէջ ընտրուեցաւ նոր Պապը՝ հերձուածող Ռուսին պաշտպանութեան տակ։ Ճարտար դիւանագիտութեամբ մը Վատիկան գտաւ ինքզինքը։ Պիզմարք պայքարեցաւ կաթոլիկութեան դէմ, բայց յետոյ տեղի տուաւ, նոյն իսկ Յիսուսեանները, որոնք արտաքսուած էին Գերմանիայէն (1773ին) արտօնուեցան բնակելու հոն։ Այսօր կաթոլիկ Մարքս քիչ մնաց հանրապետութեան նախագահ ըլլար։

Բայց Ֆրանսայի թէ Իտալիոյ մէջ, եկեղեցին կ'անցընէ տագնապներ։ Անդին եւ ասդին կան կաթոլիկներ որ կը կրկնեն թէ կարելի է կաթոլիկ ըլլալ եւ հակակղերական։ Տանդէ հալածուեցաւ, Սավոնարոլ խարոյկի վրայ դրուեցաւ նոյն գաղափարին համար, բայց Միջին դարուն։ Ռամկավար կաթոլիկներ մօտեցան ընկերվարականներուն քահանայ Մուսիի հետ, «պայքարելու համար կղերական ստախօսութեան դէմ, քաղաքական - եկեղեցական փարիսեցիութեան դէմ»։ Անցեալ տարի պաշտօնանկ եղաւ Մուսոլինիի կողմէ յիսուսեան մը՝ որ Թորինոյի մէջ ջատագոված էր հաւատաքննութիւնը։

Ժամանակը պիտի լուծէ պատմական կնճիռները։

ՀԵԹՈՒՄ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԳԵՐՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՌԱՅԽՍԹԱԿԸ ՏՈՒՆ ԳՆԱՑ...

ՊԵՐԼԻՆ, 31 Մարտ (Սեփ. Թղթ.).— Երեք տարուան փոթորկոտ շրջանէ մը ետք, այսօր նախագահ Հինտէնպուրկի հրամանով լուծուեցաւ գերմանիոյ Երեսփ. Ժողովը։

Գերմանիա հանրապետական ըլլալէն ի վեր, այս երրորդ Ռայխսթակն է որ «տուն կ'երթայ»։

Վերջընթեր նիստը առիթ տուաւ նմանը չտեսնուած դէպքերու, որոնց ընթացքին շատ մը գոցուած վէրքեր մէջտեղ ելան եւ աշխարհ կրցաւ պահ մը նորէն դիտել վարագոյրին ետին։ Պարզուեցաւ թէ քով-քովի նստող դահլիճի կուսակցութիւնները մազէ թելերով միայն կապուած են իրարու, եւ թէ ո՜րքան անբնական խնամութիւն մը կար Մարքսի վերջին 15ամսեայ դահլիճին մէջ։ Նախկին վարչապետ Վիրթի ընթացքը կը յայտնէ արդէն թէ կեդրոնը ի՛նչքան հեռու է, իբր կուսակցութիւն, համամիտ ըլլալէ իր միւս վարիչին՝ այժմու վարչապետ Մարքսի գործելակերպին, որով ան միշտ դէպի աջ խրեցաւ, կարծես պահելու համար իր աթոռը եւ կոտրելու՝ երկար ատեն վարչապետ մնալու մրցանիշը... Անշուշտ 493 հոգինոց Երեսփ. Ժողովին կուսակցութեանց գրեթէ հաւասար հակադրութիւնն ալ մեծ դեր խաղաց շարունակ աղմուկ հանելու եւ ծայրայեղութեանց երթալու համար։ Այսինքն երկու-երեք ուղղութեանց բաժնուելով, դժուար եղաւ որ եւ է խնդրի շուրջ մէկ անգամէն մեծամասնութիւն ունենալ։ Իսկ կռուելու համար, 45 համայնավարները, որոնց 14ը վերջը Տրոցկիի կուսակից դարձան, զինուորապաշտ-ժողովրդական (ֆէօլքիշ)ներուն հետ պակաս չէին գար։

Նախավերջի նիստին մէջ երկու կարեւոր հանգամանք կար. 1. Վիսթարպ-Շթրէզէման հակաճառը, 2. ընդհ. ներման խնդրին շուրջ համայնավարներուն եւ ընկերվարականներուն միջեւ ծագած վէճը, որ բուռն եղաւ եւ պատճառ հանդիսացաւ համայնավար Ֆատաշի արտաքսման, եւ իրարու կաղամար նետելէն՝ համայնավար Բիրձի քիթը արիւնած դուրս տարուելուն։ Ներքին հարց մըն էր այդ։ 325 քաղաքական «պրոլետար» յանցաւորներ կան բանտարկուած կամ դատի տակ, նոյնիսկ ութը համայնավար երեսփոխաններ պիտի ձերբակալուին, անմիջապէս որ Ռայխսթակը լուծուի եւ դադրին անձեռնմխելի ըլլալէ. հետեւաբար համայնավարներուն ուղղակի ոսկորին հասած էր դանակը... մանաւանդ որ ընտրութեանց համար միշտ խոստացած էին բանտարկեալներուն ազատումը։ Բայց ահա քուէները ուրիշ բան ըսին։ Մերժուեցաւ ամբողջ առաջարկը։

Առաջին հանգամանքը, այսինքն Վիսթարպ-Շթրէզէման հակաճառներն էին հարկաւ, որ մասնաւորաբար պիտի զբաղեցնեն քաղաքական աշխատանքը։ Կոմս Վիսթարպ, գերման ազգայնական կուսակցութեան (Ռայխսթակի մէջ 111 ձայն) պետը եւ ներկայացուցիչը այժմ դահլիճին չորս աթոռով մասնակցող մեծագոյն կուսակցութեան, որ աւելի կայսերական ձգտումներ ունի, գովելէ յետոյ գիւղատնտեսական ասպարէզին համար կառավարութեան կատարած գործերը, խիստ լեզու մը գործածեց, մինչեւ հիմակուան արտաքին քաղաքականութեան մասին՝ հետեւեալ իմաստով.

— «Կառավարութեան մէջ մտնելէն վերջ ալ բնաւ համակարծիք չեղաւ մեր կուսակցութիւնը Լոքարնոյի եւ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ մտնելու քաղաքականութեան, բայց դժբախտաբար չէինք կրնար փոխել այլեւս։ Գոհ չենք, որովհետեւ մինչեւ այսօր ալ գերման եւ ֆրանսական հասկացողութիւն մը յառաջ եկած չէ։ Ո՞ւր է Հռենոսի պարպումը, որուն համար իրաւական պահանջներ ունինք, ո՞ւր է զինաթափութիւնը, որուն համար հաւասար իրաւունքներ ունինք։ (Այս մասին շնորհակալ ենք կոմս Բերնստորֆէն որ լաւ դիմադրեց Ժընեւի մէջ)։ Եւ վերջապէս ո՞ւր է Ազգերու Դաշնակցութեան ուխտին 19րդ յօդուածը, որ պիտի կրնար հաշտութեան դաշնագիրներու վերաքննութիւնը տալ մեզ։ Ինչո՞ւ չճշտուեցաւ պատերազմի պատասխանատուութեան սուտը։ Ո՞վ կը հաւատայ որ ֆրանսական նոր ընտրութիւնները իրերու լաւացում մը պիտի բերեն։ Ժամանակ է որ լրջօրէն հարց տրուի Ֆրանսայի թէ ի՛նչ կը հասկնայ Լոքարնոյով. մեր համբերութեան բաժակը լեցաւ։»

Թէեւ ուրիշ երեսփոխաններ ալ խօսք առին եւ աւելի կամ պակաս ուժով պահանջեցին Հռենոսի պարպումը, բայց ի հարկէ Շթրէզէման չէր կրնար այլեւս համբերել Վիսթարպի հարուածներուն, քանի որ ան կուսակցական եւ մեծ կուսակցութեան մը բերանն էր։

Շթրէզէման,կարծես զինաթափութեան ցոյց մը ընելու համար ամբողջ աշխարհի, առաջ Չինաստանի զէնք ծախելու դէմ բացարձակ արգելքով օրէնք մը քուէարկել տալէ վերջ, խստօրէն պատասխանեց կոմս Վիսթարպին եւ ընդհանուր աջակողմին.

— «Եթէ ժամանակին վարչապետ Մարքսի առաջարկած պայմանը ընդունած չըլլայիք, արտաքին քաղաքականութեան շարունակման մասին, թերեւս խօսք չունենայինք ըսելիք։ Բայց աւելին. դահլիճին մէջ ալ ոչ մէկ ատեն հակառակ արտայայտուեցաք. եթէ մեծամասնութիւն չունէիք հոն, ես ա՛լ աւելի քիչ ունէի։ Ինչո՞ւ ուրիշ ծրագիր մը չբերիք։ Կը կարծէ՞ք թէ աւելի լաւ կ'ըլլար եթէ Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ չմտնէինք։ Չեմ կարծեր։ Նոյնը նաեւ Լոքարնոյի մասին։ Այնտեղ նախատեսուած Ռուրի եւ Դուիզպուրկի պարպումը կատարուած է արդէն։ Հռենոսի պարպումը սակայն, չի հիմնուիր Լոքարնոյի վրայ, այլ Վերսայլի դաշնագրին։ Ազգերու Դաշնակցութիւնը անշուշտ իտէալ կազմակերպութիւն մը չէ, փոքրամասնութեանց խնդրին ուղղակի դարման տանելու համար, ամէնքս գիտենք այդ, բայց միւս կողմէ մենք (Պրիան, Չէմպըլէյն) այն կարծիքէն ենք որ դաշնագիրներու ոգիով կարելի պիտի ըլլայ պարպումի նպատակին հասնիլ»։

Միջադէպը վերջացած էր. իսկ ընկերվարականներուն (131 հոգի Ռայխսթակին մէջ) համար աւելի աժան ընտրական պրոպականդ չէր կրնար ըլլալ քան այս հակամարտութիւնը, որ վերջապէս լոյս աշխարհ եկաւ ժողովրդական կուսակցութեան (Շթրէզէման) եւ ազգայնական կուսակցութեանց միջեւ։ Ճակատը կազմալուծուած եւ վիճակը ձգուած է...։

Մայիս 20ի նոր ընտրութիւնները ցոյց պիտի տան թէ ինչ պիտի ըլլայ Գերմանիոյ ապագան։

Թ.Ղ.ԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ՊԱՏՄՈՒԱԾՔՆԵՐԸ

ԹՌՉՈՒՆ ԿԻՆԸ

(Աւանդութիւն Եսքիմացիներու(*) երկրէն)

Այնտեղ, Լուսնկան շարունակ կը ծերանայ եւ յետոյ կ'երիտասարդանայ, ճիշտ այն մարդուն պէս, որ յաճախ կը մեռնի, բայց միշտ կը վերակենդանանայ մոգութեամբ։ Իսկ անդին Արեւը կը դառնայ տժգոյն ամպերու շրջանակի մը մէջ եւ երբեք մարը չի մտներ։ Եթէ նոյն իսկ հորիզոնէն կորսուի, դարձեալ լոյս կ'ըլլայ, որովհետեւ մեռելները կարմիր լոյսեր կը վառեն երկինքին մէջ, սառոյցէ նստարաններու վրայ, մինչեւ որ արեւը, երկար եւ մթին ամիսներ յետոյ, ծագի նորէն։

* * *

Այնտեղ ամէն բան ճերմակ է, ամէ՛ն բան, բայց ծովէն, որ սեւ է, եւ մառախուղէն, որ տժգոյն է։ Եւ սակայն դժուար է որոշել թէ ո՛ւր կը վերջանայ ջուրը եւ ո՛ւր կը սկսի ցամաքը։ Որովհետեւ աստուածները մոռցան աւարտել երկրի այս մասը։ Սառոյցէ լեռները կը բարձրանան ու կը ցածնան, հիւսիսէն հարաւ գիծ կը փոխեն, եւ այլանդակ կերպարանքներ կը ստանան։ Սառոյցներուն մէջ կը տեսնուին պատկերներ, որ կ'երկննա՛ն կամ կը լայննան. նոյնպէս կան Ձեւերը մեռած մարդոց։ Երբ լիալուսինը երեւի, անթիւ շուներ որոնք կը սնանին սատկած ձուկերով, մէկ բերան կ'ոռնան ծովուն դէմ, որ կը մռնչէ։ Մեծ արջերը, լսելով անոնց ձայնը, իրարու ետեւէ կը խուժեն ամենաբարձր սառոյցներուն գագաթը եւ կը նետուին շուներուն վրայ։ Աւելի վերը, դէպի Կարմիր Լոյսերը կ'երկննայ լեռ մը, որ աշխարհը ստեղծուած օրերուն, կ'ըսեն թէ, կենդանի բոցերու աղբիւր մըն էր։ Եւ երկրի մնացեալ երեսը ծածկուած է հրէշային ոսկրոտիքով։

Ամառը այդպէս է այս երկրին վրայ։ Իսկ ձմեռը ոչ մէկ ձայն կը լսուի, բացի սառոյցներու մռնչումէն, հովին ոռնումէն, ծովեզերքին վրայ կազմուած սառոյցէ սանդուխներու ատամ կճրտելէն։

Արդ, այս երկրին մէջ կ'ապրին մարդիկ, որոնց բնակարանները ձիւնին մէջ փորուած հիւղակներ են, ուր իբրեւ լոյս կը գործածեն ծովային կենդանիներու իւղը, յամբարներու մէջ լեցուցած։ Այս մարդիկը կ'երկնչին Հաւասարամբէն, հրէշ մը, որ կը նմանի թեւերը կտրուած մարդու մը ստուերին, եւ կանանչ է, ինչպէս հին սառոյցներու գոյնը։ Անոնք կ'երկնչին նաեւ Մարգիգայէն, որ կը նմանի կնոջ մը եւ կուլայ հիւղակներու սառոյցին տակ։ Նոյնպէս Արջ-Ուրուականէն, որուն ժանիքները սառոյցէ շինուած են. Նոյնպէս Քայարխատներէն,— ոգիները ծովեզերքներու սառոյց-աստիճաններուն,— որոնք ծովահորթի մորթով շինուած լաստերը կը սուզեն սեւ ջուրին տակ։ Նոյնպէս փղոսկրէ ուրուակէն քաղորդէն, որ իր կառքը կը վարէ, անտեսանելի եւ անմռունչ ձուկի թեփէն աւելի բարակ սառոյցներուն վրայէն։ Նոյնպէս ճերմակ աչքերով այծեաներէն զորս պէտք չէ հալածել. Նոյնպէս Սպիտակ Տեսիլքէն, որ կը հսկէ գիշեր ատեն ճամբակորսնցնողներուն, եւ կը սպաննէ անոնք, երբ յաջողի խնդացնել մոգական խաղերով։

Եւ այս երկրին մէջ կը բնակին վհուկները, Իլիզգէյուտները, Տուպիլէքի ստեղծիչները։ Այդ Տուպիլէքը բոլոր սարսափելի բաներուն մէջ ամէնէն սարսափելին է, անբացատրելի բաներուն ամէնէն անբացատրելին։

Եւ երկիրը լեցուն է ոսկրոտիքով,— ցամաքի ու ծովի կենդանիներու ոսկորներ, գանկերն ու կողոսկրերը այն արարածներուն, որոնք մեռան երբ մարդը դեռ չէր ստեղծուած,— նոյնպէս ոսկրոտիքով կազմուած կղզիներ ու լեռներ կան։

Երբեմն, հեռաւոր հարաւ երկրէն մեծ վաճառականներ, մարդ կը ղրկեն փղոսկր հաւաքելու համար կառքերով եւ շուներով։ Եւ անոնք իրենց կեանքը վրայ կուտան այդ ճերմակ ակռաններուն, այդ սարսափելի ժանիքներուն համար, որոնք զուր կը տնկուին աւազին ու սառոյցին տակէն։

Իլիզգէյուտները կ'ընտրեն ամէնէն խոշոր ոսկորները, կէտ ձուկի լայն կաշիին մէջ կը փաթթեն զանոնք, ինչպէս նաեւ սիրտերը եւ ուղեղները ծովի եւ ցամաքի կենդանիներուն։ Յետոյ կախարդական խօսքեր կ'արտասանեն։ Այն ատեն այդ հսկայ զանգուածը կը սարսռայ, կը մռնչէ, եւ կը ստանայ ձեւ մը, չափազանց սարսափելի, չափազանց արտառոց, զոր երբեք ստեղծած ըլլան աստուածները։ Եւ այդ արարածը կը սկսի շարժիլ բազմաթիւ ոտքերով, կը տեսնէ հազարաւոր աչքերով, կը խածնէ անթիւ ակռաններով եւ կը հնազանդի իր արարիչին. ահա ատիկա է Տուպիլէքը։

* * *

Ամէն բան կերպարանք կը փոխէ այս երկրին մէջ. ինչպէս որ սառոյցը յաւիտենապէս կը փոխակերպուի հրէշային պատկերներու, անդադար կը քալեն աւազին սահմանագիծերը, նոյնպէս ալ ոսկրոտիքը կը դառնայ հող, եւ հողը՝ ոսկրոտիք։ Կենդանիներն ալ կը ստանան մարդկային կերպարանք, թռչուններն ալ։ Որովհետեւ, այս երկրին մէջ ամէն բան կը հպատակի կախարդութեան։

Ահա թէ ի՛նչպէս, օր մը, պատահեցաւ այդ կախարդական փոխակերպութիւնը։ Փղոսկր հաւաքող մը տեսաւ երամ մը ծովային թռչուններու, որոնք յանկարծ կին դարձան։ Փղոսկր հաւաքողը զգուշութեամբ քալեց ձիւնին վրայէն,— ճերմակ մորթ հագած էր,— եւ ճարպիկ շարժումով մը ձեռքին տակ բռնեց ամէնէն մօտիկ թռչունը։ Մինչդեռ անոր ընկերները, դարձեալ թռչունի փոխակերպուեցան եւ թռա՛ն դէպի հարաւ, երկար ու տարօրինակ ճիչեր արձակելով։

Այդ թռչունը մանկամարդ աղջիկ մըն էր, նուրբ ինչպէս նորալուսինը, նոյնքան ալ

(*) Եսքիմացիները կ'ապրին բեւեռային գօտիներուն մօտ, ձիւներու եւ սառոյցներու երկիրը։ Իրենց լեզուով՝ կը կոչուին Իննուիտ, կը բնակին ձիւնին մէջ փորուած, ձիւնով ծեփուած հիւղակներու տակ։

...ակ։ Քա՛ղցր ու սեւ էին ...կերը, ինչպէս կ'ունենան ...րի աչքերը (ծովային Թու... ...փետուր հաւաքողը, տեւ ...որ աղջիկը կուլար, ա- ...նոյնակ փախչելու փորձ ...ընկած վէճոյ վրան, տարաւ ...մէջ փորուած տա- ...հիւղակը, մետաքսանման ...ր հագցուց, եւ գայն ...ձուկի սիրտով։ Յե- ...ր գոյնը փոխուեցաւ սի- ...ր կինն ըրաւ գայն։ ...պէս ապրեցան երկու տա- ... կինը կը սանձէր միսով ...ով, որովհետեւ մարդը ...աղեղնաւոր մըն էր, ...ձկնորս։ Սակայն երբ ...դուրս ելլէր, մեծ քա- ...ը կը խփէր հիւղակին բե- ...փակելով որ իր կինը ...կը դառնայ եւ խոյս ... Ու կինը անոր պար- ... երկու զաւակներ։ Այն ...մարդուն վախը փարա- ...ինչպէս յիշատակը ե- ... Ու կինը կը հետեւէր ..., երբ ան որսի եր- ...որովհետեւ կինն ալ վար- ...պէս սորվեցաւ նետ ար- ...Բայց խնդրեց իր հերի- ...որ վայրի արօր չորսան։

Անոնք ապրեցան սիրելով ...մինչեւ որ մեծցան զա- ...ները, եւ դարձան ուժեղ եւ ...ր։

...Օր, օր մը, երբ բոլորը միա- ...որսի ելած էին, բազմաթիւ ...ներ սպաննուեցան։ Յան- ...կինը կանչեց իր տղաքը.

— Զաւակնե՛րս, ձագուկ- ...ս, շուտով փետուր բերէք։

Եւ զաւակները բուռ բուռ փե- ...բերին։

Կինը փետուրներ դրաւ ա- ...եւ իր ուսերուն վրայ եւ ...։

— Թռէ՛ք, թռէ՛ք, ու փախէ՛ք։ ...Քոչունները ցեղէն էք եւ ...ները Հովին...

Անմիջապէս թափեցան անոնց ...ները, եւ մայրն ու զա- ...ները, վայրի արօրներու փո- ...ուած, բարձրացան ա- ...ն եւ սառուցիկ օդին մէջ, ...ներ դէպի վեր, խորն ...։ Յուսահատ հօրը գլ- ...վերեւ երեք անգամ շր- ...ներ գծեցին, պայծռուն ...լեռներու գագաթէն ...սուր ճիչեր արձակեցին, ...արագ թռիչքով մը սու- ...դէպի հեռաւոր հարաւը, ...յաւիտենապէս, ...ուժգին թափահարումով։

Թարգմ.
Շ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՆՈՐ ՄԵՍԻԱՆ ԿԸ ՃԱՄԲՈՐԴԷ

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ ...նդկ «Նոր Մեսիա» Քրիշնա- ...Թի Սամուէլթիւֆեռէնէն «Լէ- ...թան» շոգենաւ նստաւ Ամե- ...կա երթալու համար։ Մեսիան ...կայ պիտի ըլլայ իր հետե- ...ներու ամառնային առաջին ...ժողովին, որ տեղի պիտի ...ննայ Քալիֆորնիոյ Օճայ գիւ- ...ն մօտ, Լոս Անճելոսէն 80 ...ոն հեռու։

ՄՈՒԹ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ ՄԸ ԵՒՍ

Սելանիկէն կը գրեն Աթէնքի «Նոր Օր»ին (31 Մարտ).

— «Վերջին անգամ Հայաստան փոխադրուած հայ գաղթականներուն իբր «փոխադրողչէք» Բարեգործականի կողմէ Պ. Շահվէրդեանի յանձնուած մօտ 12 հազար անգլիական ոսկիի գումարը կը մնայ եւ պիտի մնայ առեղծուած...։ Ուրո՞ւ ծախսուած է այդ հսկայ գումարը, երբ իւրաքանչիւր հայ գաղթական, առնուազն, անձ գլուխ 400 դրախմի վճարած է, երբ հելլէն կառավարութիւնը փոխադրութեան ծախքերուն մէկ չորրորդը ինքը հոգացած է։ Պզտիկ հաշիւ մը եւ ամէն բան պիտի հասկցուի։ Յունաստանէն վերջին անգամ Հայաստան մեկնողներուն թիւը կ'որ հաշուով, հազար հոգի նկատելով, երբ առաւելագոյնը երկու հարիւր աղքի ձրի նկատենք — թէեւ բացարձակապէս նման բան մը գոյութիւն չունի — անդին կ'ունենանք 800 վճարող անձեր, որոնք նուազագոյն սակով 400 դրախմի վճարած են անձ գլուխ։ Այլ եւս մէկ կողմ կը ձգենք խաչագողներու յայտնի կամ ծածուկ շահագործումները։ Այս հաշուով գաղթականներէն գանձուած կ'ըլլայ 320,000 դրախմի։

« Աւելցնելով կառավարութեան օժանդակութիւնն ալ, կ'ունենանք մօտ 400.000 դրախմի մինակ իբր նաւու վարձք։ Այժմ հաշուագէտները թող առաջ անցնին եւ խաչագողները մէկ կողմ շպրտեն եւ թող պատասխան տան. — Ու՞ր ծախսուած է Բարեգործականի 12,000 ոսկիները։

«Թող խօսին նաեւ, այն ականատես վկաները, որոնք Սելանիկի հանգուցեալ «Նոր Ալիք»ի գրասեղանին շուրջ բոլորուած բախտախնդիրներու ջոլիրը տեսած են՝ հարիւր հազարաւոր դրախմիներով ուռած գրպաններով եւ ծոցերով...։ Ուր գացին այդ դրամները։ Բայց, ճիշտ է որ հասարակ մահկանացուներս իրաւունք չունինք հաշիւ պահանջելու խորհրդային դրամի ներկայացուցիչ խորհրդաւոր մարդոց նոյնքան խորհրդաւոր «գործունէութեան» մասին...։»

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՇԷՆ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

ԱՐԺԱՆԹԷՅԼ.— «Յառաջ»ի ընթերցողը կը յիշէ անշուշտ այն մռայլ պատկերը որ տարի մը առաջ կը տիրէր այս արուարձանին մէջ, անգործութեան հետեւանքով։

Այժմ պատկերը բոլորովին տարբեր է, շնորհիւ մեր հայրենակիցներու փորձառութեան եւ ջանքերուն։ 13 տուն հայ բնակչութիւնը հաշտ եւ համերաշխ կեանք մը կը վարէ։ Ունինք դեռ պատկառելի թիւ մը ուրիշ հայրենակիցներու որոնք գնահատելի են իրենց լրջութեամբ և կարգապահութեամբ։ Բոլորն ալ գործգործանքով կը վերաբերուին իրարու հետ եւ անխտիր կը գործեն, կեանքը տանելի դարձնելու համար։

Ծանօթ գործադրկութիւնը շատ մը բաներ սորվեցուց եւ այսօր պարապ մարդ չկայ։ Շատերը իրենց միջոցներով անձնական գործ ստեղծած են եւ մարդկըններու մէջ առատութեամբ կը գրաւին։ Ոմանք ալ արհեստաւոր են եւ կը վարձատրուին լաւ օրականներով։ Անոնք որ արհեստ չունին, գրեթէ մեծ մասամբ կ'աշխատին Coodrichef քաուչուի գործարանը կտորով, եւ միջին հաշուով կը վաստկին 50—60 ֆրանք օրական։ Ունինք նաեւ երեք հայրենակիցներ որ 4—5 տարի առաջ գնած են մեծ քանակութեամբ հող, իւրաքանչիւր 300 մեդրէն աւելի։ Իրենց անձնական բնակարանէն զատ շինած են միայարկեւ երկյարկ տուներու շարք մը, մասնաւորապէս հայերուն զիջութիւն տալու համար։ Եւ դեռ աւելին շինելու մտադրութիւն ունին։

Մէկ խօսքով, Արժանթէօյլի հայը գոհ է իր ներկայ վիճակէն։ Միակ հոգը ազգային կազմակերպութեան հանդէպ տիրող քար անտարբերութիւնն է։ Հայրենաշունչ այցելուի մը կարօտը կը քաշենք։ Իսկ հայրենիքի կարօտը երթալով աւելի կը շեշտուի։ Կուսակցական տեսակէտէն, շատերը Դաշնակցական են կամ համակիր Դաշնակցութեան. կը կարդանք «Յառաջ»։

Ծաղկազարդի Կիրակին ունեցանք զոյգ մը մկրտութիւն, երկուքն ալ Պ. Մինաս Մելիքեանի։ Այդ առթիւ պատրաստուած էր ճոխ սեղան մը, շուրջ 40է աւելի հրաւիրեալներով։ Մթնոլորտը շատ հաճելի էր։ Այս առթիւ յուզումով հետեւեցանք թրքախօս Էնկիւրիցի հայու մը որ կը ճգնէր հայերէն խօսիլ և երգել եւ կ'անիծէր այն երկիրը որ բոնի մոռցուցած էր իր մայրենի լեզուն...

Պ. Վարդանեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿՐԱՍԻ ԳԱՂՈՒԹԻՆ ՎԻՃԱԿԸ

ԿՐԱՍ. 2 Ապրիլ.— Ցաւօք կը կարդամ «Յառաջ»ի նեղ էջերուն մէջ, «Ձայներ գաւառներէն»։

Ամէն գաղութ, ամէն քաղաք իր ցաւը կուլայ, մէկը Թրքախօսութեան դէմ, միւսը այլասերումի, ուրիշ մը Մշակոյթի սովի մասին։ Բոլորին ալ պահանջը մէկ է, ա՛յն որ կը փափաքին երթալ հայրենիք եւ ապրիլ հոն, հոգ չէ թէ աւելի վատ պայմաններու տակ, բայց աւելի երջանիկ. չէ՞ որ մեր երկիրն է։

Կուզէի քանի մը տողերով պատկերացնել Կրասի, Քանի, Փուժէի եւ շրջակայքը գտնուող հայրենակիցներուն վիճակը։ Ընդհանրապէս ըսեմ որ այս կողմի հայրենակիցները անգործութեան չեն մատնուած, կ'աշխատին օրական չոր հացին համար, ամբողջ օրը, բրիչով ու բահով։ Այս աշխատանքը չափազանց կը հիւծէ մեր հայրենակիցները ֆիզիքապէս, եւ կը տանջէ բարոյապէս։ Բայց կ'ապրին առանց ուրիշին ձեռք կարկառելու։

Գործերը դժուար ըլլալուն, յաճախ կը պատահին արկածներ եւ մահեր։ Շատեր ալ լեռներու, միջավայրին, վարք ու բարքին անծանօթ ըլլալով, սաստիկ կը նեղուին, կը մաշին եւ իրենց բախտը կ'անիծեն։ Երբ պիտի լսեն ու պիտի գործեն Հայաստանի շինարարութեան ճամբու վարիչները։ Ամէն օր հարցումը նոյնն է։ Ահա՛ 4-5 տարի է կը սպասենք ի զուր։ Հիմա հետզհետէ հայ բանուորը միջավայրին եւ երկրի սովորութիւններուն ու օրէնքներուն կը ծանօթանայ եւ եթէ քանի մը տարի ալ այսպէս մնայ, իր դիրքը շտկած պիտի ըլլայ եւ պիտի չուզէ բաժնուիլ իր տեղէն, ժողովրդական առած մը կ'ըսէ.«Օձը փոքր եղած ատեն պէտք է մեռցնել», երբ մեծնայ, այլեւս դժուար է։

Մեր հայրենակիցներէն շատեր Կիրակի օրեր թղթախաղով ժամանակ կ'անցընեն, ինչ որ շատ ցաւալի է։ Այս առթիւ երբեմն կը պատահին նաեւ անհաճոյ դէպքեր։ Թրքախօսներ շատ չունինք, բայց այլասերումի դռները լայն բացուած են մեր առջեւ։ 3-12 տարեկան մանուկներ կան որ ֆրանսական դպրոց կերթան, եւ շատեր իրենց ծնողքին հետ ֆրանսերէն կը խօսին։ Հոս առաջին պատասխանատուները ծնողքներն են։ 10-15 հայեր քով քովի գալով չե՞ն կըրնար իրենց զաւակներուն փրկութեան համար միջոցներ ձեռք առնել։ Եթէ ուղեն ո՛չ մէկ դժուարութիւն կայ։ Այս վտանգներուն դիմակալելու համար, Կրասի եւ Քան-Փուժէի մէջ 10-20 վառվռուն սրտցաւ երիտասարդներ կազմեցին Հ. Յ. Դաշնակցութեան խումբեր եւ կ'աշխատին։ Խիստ գովելի է Դաշնակցական երիտասարդներու աշխատանքը ազգային ոգին միշտ վառ պահելու գործին մէջ։

Ամանոսցի Հ. Ա.

ՈՐԲԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ԼԻՈՆ.— Զ. Ե. Ո. Մ. կազմակերպած նուագահանդէսը տեղի ունեցաւ շաբաթ գիշեր։ Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը, քաջալերելու նիւթապէս եւ բարոյապէս մեր որբերը, որոնք կը ճգնին, այս խորթ ափերուն վրայ, ամէն բանէ վեր բռնել ազգային ոգին եւ աւանդութիւնները։

Թէեւ չափահաս որբերը, այստեղ քանի մը ամիսներու պատմութիւն ունին միայն, բայց արդէն իրենք գիրենք դրած են լաւ գետնի վրայ։ Ունին բարոյական ամուր կապ մը որ տեւական դառնալու յոյսեր կը ներշնչէ։ Իրենց թիւը 30ը կ'անցնի։

Բացման խօսքը ըրաւ Պ. Արսէն Աճէմեան, յորդորելով ներկայ հասարակութեան, որ ամէն բանէ վեր նկատէ Զ. Ե. Ո. Միութիւնը։

Նուագահանդէսը կը ղեկավարէր Պ. Տիգրան Նիգոլեան, հազիւ քսան տարեկան, այլ սակայն տաղանդաւոր, համեստ ու պարզ։ Ան ամբողջ նուագահանդէսը վարեց յաջողութեամբ, արժանանալով բուռն ծափերու։

Յայտագիրը կը բովանդակէր հայկական եւ եւրոպական երգեր։ Կար նաեւ Մոլիէրի մէկ խաղը։ Բայց երաժշտութեան բաժինը՝ այնքա՛ն ճոխ ու յաջող անցաւ. ի վերջոյ ցանկութիւն յայտնուեցաւ հանդէսը վերջացնել միայն նուագով, երբ ժամը 12 էր արդէն։

Երկսեռ երգչախումբը երգեց «Բամ փորոտան», «Ննիր իմ բալիկը» (Իւմէգեան), «Իմ չինարի եարը», «Մայր Արաքսի», եւ «Մեր Հայրենիք»ը, քառաձայն։ Ծափերու արժանացաւ, ծաղկեփունջով մը, Օր. Սիմոնեանը, որ երգեց Կ. Վարդապետի «Ալագեազ»ը։ Մասկանեիի «Գավալիէռա Ռուստիգանա», «Հունգարական Մարշ»ը Մոցարտի «Լէ Նոս տը Ֆիկարօ»ն, նուագախմբով, շատ յաջող անցան։ Մանաւանդ «Հունգարական Մարշը, որ կրկնուեցաւ։

Ջէրմանեան երկու քոյրերը, ընկերակցութեամբ Պ. Նիգոլեանի ջութակին, երգեցին յաջողութեամբ Սինանեանի «Ո՛հ ինչ անուշ»ը։

Զ. Ե. Ո. Մ. այս անդրանիկ նուագահանդէսը, իսկապէս որ արժանի է շնորհաւորութեան։ Անոնք կը պատրաստուին շուտով տօնելու նաեւ Ապրիլ 11-24ը, Հայ ժողովուրդի մեծ սգատօնը,

Անցորդ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՎԻԷՆԻ Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

ՎԻԷՆ, 2 Ապրիլ.— Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ա. խումբը Ապրիլ 1ին հրաւիրուած էր Beauré քաղաքը մրցելու համար տեղական խումբին դէմ։ Հակառակ աննպաստ օդին, խումբը կիրակի առաւօտ ճամբայ ելաւ ժամը 7ին եւ փոքր հասաւ ժամը ճիշտ 1ին։

Որոշեալ ժամէն առաջ հոծ բազմութիւն մը փութացած էր մարզադաշտը որ անձրեւէն պատսպարուած էր։ Հանդիսականներու մէջ աչքի կը զարնէին ափ մը Հայեր։ Մրցումը սկսաւ ֆրանսական յառաջապահներու մէկ գեղեցիկ յարձակումով, բայց շատ դիւրին ետ մղուեցաւ մեր վերջապահներուն կողմէ։ Մեր ֆութպոլիստները դաշտին անվարժ ըլլալով, չկրցան պէտք եղած խաղը ի գործ դնել. բայց հետզհետէ վարժուեցան եւ տասը վայրկեան չանցած, առաջին նշանակէտը շահեցան, իսկ չորս վայրկեան յետոյ՝ երկրորդը։ Խաղը տաքնալով, մեր տղաքը յաջորդաբար շահեցան երրորդ եւ չորրորդ նշանակէտերը, իսկ առաջին խաղամասը լրանալու երբեք վայրկեան մնացած՝ հինգերորդը։ կիսախաղը լրացաւ, Հ. Մ. Ը. Մ. 5, Athlétic 0։

Երկրորդ խաղամասին, ֆրանսացիները, մեր վերջապահին մէկ սխալէն օգտուելով, շահեցան առաջին նշանակէտը։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յառաջապահները սկսան յարձակողական եւ գեղեցիկ վայրէջքով մը, շահեցան վեցերորդ նշանակէտը։ Յետոյ եօթներորդ եւ ութերորդը։

Խաղը լրանալուն հինգ վայրկեան մնացած, Հ. Մ. Ը. Մ. երկու նշանակէտ եւս շահեցաւ եւ արդիւնքը եղաւ ջախջախիչ յաղթանակով մը 10—1։

Խաղէն վերջ ֆրանսական խումբը գինիով հիւրասիրեց Հ. Մ. Ը. Մ.ի ֆութպոլիստները եւ խմբապետը շնորհաւորեց մեր յաղթութիւնն ու նուրբ խաղարկութիւնը։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի կողմէ խօսեցաւ Պ. Յակոբ Մկրեան, խումբին շնորհակալութիւնյայտնելով։

Մ. Փափազեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԻՐՈՅ ՄԸ ՎԱԽՃԱՆԸ.— Երիտասարդ մը, կունիոն, որ մեծ յարգ կը վայելէր Ռոսէյի մէջ, կը սիրահարի աղջկան մը։ Սիրոյ բառաբանը անգամ մըն ալ կը բացուի եւ երկուքը կը հոլովեն սէր ու համբոյր, երազ, սուտ-երդում։

Առտու մը աղջիկը կը խորհի թէ, երբ կարելի է ամէն ամիս գլխարկ ու գուլպայ փոխել, ինչո՞ւ կարելի չըլլայ նշանած ալ փոխել։ Նորոյթի սիրահար պուպրիկը կը փոխէ իր նշանածը։

Կունիոն յանկարծակիի կուգայ, կը բարկանայ, կը յուսահատի, վիրաւորուած կը զգայ ինքզինք եւ կ'երթայ գտնել իր նշանածը, բացատրութիւն պահանջելու համար։

Բուռն վիճաբանութեան մը ընթացքին, կունիոն կը կրակէ ատրճանակը եւ գետին կը փռէ աղջիկը։ Յետոյ կ'երթայ յանձնուիլ ոստիկաններուն։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ԳՐԻ ԾԱԳՈՒՄԸ ԵՒ ՏԱՐԱԾՈՒՄԸ գրեց՝ Յ. Մարթաեան. Սօֆիա. 1928։ Գին՝ 8 լէվա։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (75)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Բ.

— Փուէրթօ Ալճէզիրա՞ս, կրկնեցի։

Երկարօրէն սեղմեց ձեռքս ու անցաւ.

— Երբ հոն հասած պահուդ ամէն ինչ վերջացած ըլլայ, անշուշտ իշխանը պիտի գտնես ընկճուած վիճակի մէջ, այն ատեն խօսէ անոր մասին՝ որ հոն կը տառապի, դժխեմ աքսորի մէջ, եւ այնպէս բարձր ու ազնուական տառապանքով մը՝ քան թէ կոտրած սիրոյ մը տառապանքով։ Իրեն յիշեցուր իր պարտականութիւնը, իր տեւտոնեան պարտականութիւնը։

***

Կարելի է երեւակայել թէ ի՛նչ կրնար ըլլալ այս ճամբորդութիւնը, Ռոնտայէն մինչեւ Ալճէզիրաս-Փուէրթօ, իննսուն երկու քիլոմեդր։

Կարծես թէ չէի ապրեր այդ «ֆորտ» ինքնաշարժին մէջ, այդ ոլորալի ճամբաներուն վրայ։ Վայրկեանները համրուած էին. կ'երեւակայէի Նատէժտան, անկենդան փռուած, ինչպէս էր երբեմն Պրասքովիա Սասթրոնան։ Անսահման յուսահատութիւն մը տիրեց վրաս։

Նատէժտան մեռա՛ծ, Նատէժտան մեռա՛ծ...

Ո՛չ, ո՛չ չէր կրնար ըլլալ, շատ անարդարութիւն գիզուած պիտի ըլլար... անկարելի էր որ շատ ուշ հասնէի։

Ֆապիանը, իմ աճապարանքի խօսքերուս կը պատասխանէր.

— Աւելի արագ չեմ կրնար երթալ... «մոթէօռ»ը կը տաքնայ, պարո՛ն, վա՜յ թէ շատ տաքնայ... Թշուառակա՜նը։

Ու միշտ վերելք, միշտ վայրէջք...։ Երեք ժամ յառաջանալէ վերջ տեսանք Սան Րոքը, ուր անսահմանօրէն կը տարածուի վերջապէս ծովախորշը։ Անգլիացի սպաներ ձիով կ'անցնէին։ Աւելի քան տասնըհինգ քիլոմեդր կտրելէ վերջ մտանք Ալճէզիրաս։ Անցանք Միգրի գետը ու արդէն Փուէրթօ-Ալճէզիրասի մէջ էինք։ Փոքրիկ նաւահանգիստին բացերը խարսխած էին մէկ քանի շոգենաւեր, փոխադրանաւեր՝ որոնք արմաւ ու նարինջ կը փոխադրէին, կային նաեւ ծխացող ծխնելոյզներով երկու զբօսանաւեր։

Ինքնաշարժէն վար ցատկեցի ու վազեցի։

— Սպասէ՛ ինծի, ըսի Ֆապիանի, ու նստայ հոն գտնուող նաւակ մը։

Ի՞նչ պիտի ընէի, եթէ Թիթիզէյը ինքը անձամբ ընդունէր զիս նաւին մէջ։ Չէի գիտեր։ Սակայն միշտ կը կրկնէի մտքովս.

— Նատէժտան կ'ապրի՞ դեռ արդեօք, Նատէժտան կ'ապրի՞ դեռ արդեօք։

Ուրիշ ոչ մէկ մտածում.— այս բառերը կը մրճահարէին գլուխս։ Գէշ աղէկ նաւին մօտեցանք։

Երիտասարդ սպայ մը զիս ընդունեց նաւուն վրայ։

— Ն. Բարձրութիւնը նաւուն մէ՞ջն է։

— Ն. Բարձրութիւնը իրիկունը միայն պիտի գայ, ըսաւ ինծի։ Բայց իշխանուհին արդէն հոս է...

Քիչ մը շունչ առի։ Պաղարիէնս կը գտնէի։

— Աղէկ չեղաւ, ըսի, Նորին Բարձրութեան համար ստիպողական նամակ մը ունիմ Գատիքսի հիւպատոսէն...

Ինքնիրենս կը հարցնէի.— մարդը արդեօք դիմակազերծ եղա՞ծ է. իր անձնական զբօսանաւի մարդոց առջեւ ալ արդեօք իշխան Վոլֆի դերը պիտի կրնա՞ր խաղալ։

— Ն. Բարձրութիւնը բնաւ շոգենաւ չհանդիպեցա՞ւ։

— Ո՛չ, պարո՛ն, քառասունըութ ժամ առաջ եկանք Պրէմէնէն, Ն. Բարձրութիւնը շոգենաւ պիտի մտնէ մեկնումի վայրկեանին միայն։

— Այն ատեն ի՞նչ պիտի ընեմ, ըսի։

— Տեսէք իշխանին քարտուղարը։

— Ո՛չ, նամակը բացարձակապէս անձնական է... անոր մէջ կան Մատրիտի պալատին կողմէ յղուած նամակներ...

— Այն ատեն երթամ լուր տամ իշխանուհիին։

— Ատ աւելի լաւ է... պէտք է որ նամակը անձամբ յանձնեմ։

Վայրկեան մը հազիւ սպասեցի կամրջակին վրայ։ Նշմարեցի կին մը, որ կը կարդար ցած սեղանի մը մօտ, որուն վրայ դրուած էր թէյի սպաս մը։ Կինը գլուխը բարձրացուց.— Ֆէննա Զէրնին էր, որ խարտեաշ, գեղեցիկ մազեր ունէր։ Կ'երեւար որ Նատէժտայի կը սպասէր, թէյ խմելու համար։

Հանդարտօրէն ուշադրութիւն չըրաւ ինծի։ Անիկա հրաման մը ըրաւ խափշիկ սպասաւորի մը, յետոյ հանդարտօրէն վերսկսաւ իր ընթերցանութիւնը։

Սպան երեւցաւ ու ըսաւ ինծի.

— Իշխանուհին ձեզի պիտի ընդունի հիմա։

Իջանք ծխարան սրահի մը մէջ։ Պահ մը հոն սպասեցի։ Կը դիտէի ոսկիի խորքի մը վրայ գորշագոյն ներկուած դուռները։ Ծովուն երգը կը լսուէր։ Կամրջակէն կը հասնէր արձագանգը ձայնագրի մը, որ հավայեան վալս մը կը նուագէր։ Ու ամբողջ սրահէն Նատէժտա կը բուրէր...։

(Շար.)

կ՚ըսուի թէ հազարաւոր ոսկի ծախսելով նորոգուած «Մէթ-րէս» ագարակին ճամբան, նորոգութիւններն աւարտելէ ուժ ամիս յետոյ անօգտագործելի վիճակի մը հասած է։ Շիլէի ճամբաներուն համար նոյն բաները կ՚ըսուին։ Զանազան տար-օրինակութիւններ տեսնուած են նաեւ Մահմուտ Փաշա-Սարը-Եար-Բիլիս ճամբաներուն շինութեան եւ նորոգութեան վերա-բերեալ գործերուն մէջ։

Տնտեսական մեծ տագնապ Թուրքիոյ մէջ

ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ ԻՐԱՐ ԿԸ ՅԱՋՈՐԴԵՆ

Ավունտուք զատէներու սնանկութեան լուրը մեծ յուզում առաջ բերած է Պոլսոյ եւ Էնկիւրի հրապարակներուն վրայ։ Դատարանը սնանկութեան վճիռը ջնջելու որոշում պիտի տայ, եթէ քանի մը օրուան ընթացքին կարելի ըլլայ համա-ձայնութիւն մը գոյացնել պարտապահանջներուն եւ պարտա-տէրերուն միջեւ։ Ավունտուք զատէներու սնանկութիւնը այն-քան սարսած է մանիֆաթուրայի հրապարակը, որ եօթը ուրիշ վաճառատուններ ալ սնանկութեան վտանգին ենթարկուած են։ Ասոնցմէ զատ, բազմաթիւ վաճառատուններ իրենց գործառ-նութիւններու չափով առաւել կամ նուազ վնասներ կրած են։ Այս դասակարգին պատկանող վաճառատուններու կրած վնասը 140 հազար ոսկիի կը յանգի։

Ավունտուք զատէներէն յետոյ, առեւտրական Բ. դատա-րանը սնանկ հռչակուած է նաեւ մանիֆաթուրայի ծանօթ վաճառական Միլթիատի կէվրէկ օղլուն, որուն վաճառատունը կը գտնուի Տիլսիզեան խանին տակ։ Կէվրէկ օղլուի վաճառա-տունն ու մթերանոցները փակուած եւ կնքուած են։ Պարտա-պահանջներուն մինչեւ 15 Ապրիլ միջոց տրուած է՝ դատա-րանին դիմելով իրենց պահանջները արձանագրել տալու հա-մար։ «Սօն Սաաթ» կը տեղեկանայ թէ Պոլսոյ հրապարակին վրայ ծանօթ չորս մեծ հաստատութիւններու սնանկութեան կը սպասուի։ Կ՚ըսուի թէ ասոնցմէ մէկը մէկ միլիոն, իսկ միւսը 300 հազար ոսկի բաց ունի։ Ջեռնհաս շրջանակներու յայտարարութեանց համաձայն, ծխախոտի հրապարակն ալ ծանր տագնապ մը կ՚անցընէ ներկայիս։ Արդէն վերջերս սնան-կացաւ ծխախոտի կարեւոր վաճառատուն մը։ Յաջորդական սնանկութիւնները այնքան գէշ տպաւորութիւն գործած են, որ դրամատունները վարկի գործողութիւններ գրեթէ դադրե-ցուցած են եւ ո եւ է կերպով չեն օժանդակեր թուրք վաճառա-կաններուն։

Կ՚ըսուի թէ ծխախոտի ծանօթ թուրք վաճառական Սա-լիմ Նուրի պէյ ևս, որ 50,000 անգլիական ոսկի կը պարտի «Թուրքիոյ Ճարտարարուեստական եւ Առեւտրական Դրամա-տան», գործառնութիւնները դադրեցնելով Վիեննա մեկնած է։ Դատարանը սկսած է քննել Սալիմ Նուրիի հաշիւները, բայց սնանկութեան որոշում չէ տուած դեռ։

«Վալլահի»ն պիտի վերնայ

Երէկ գրած էինք թէ 109 թուրք երեսփոխաններ Ազգային Մեծ Ժողովին առաջարկած են բոլորովին աշխարհականացնել թուրք հանրապետութիւնը։ «Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ թէ առաջարկին գլխաւոր հեղինակներն են՝ վարչապետ Ըսմէթ փաշա եւ Ազգային Մեծ Ժողովին նախագահ՝ Քեազիմ փաշա։ Ասոնք կը պահանջեն ջնջել Սահմանադրութեան Բ. և Իէ. յօդուածները, որոնց առաջինը կ՚ըսէ, «Իսլամութիւնը թուրք պետութեան կրօնքն է»։ Իսկ յօդուած 27ը կ՚ըսէ. «Կրօնական տրամադրութեանց գործադրութիւնը կախում ունի Ազգային Մեծ Ժողովէն»։

Այս առաջարկին հեղինակները կը պաշտպանեն այն տեսա-կէտը թէ հանրապետական եւ աշխարհական պետութեան մը սկզբունքին համաձայն, կրօնքը բոլորովին պէտք է բաժնուի պետութենէն։ Կասկած չկայ որ այս առաջարկը պիտի ըն-դունուի, թէեւ Սահմանադրութեան ո եւ է մէկ յօդուածը փո-խելու համար երկու-երրորդի մեծամասնութիւն անհրաժեշտ է։

Թղթակիցը կ՚ըսէ նաև թէ յիշեալ այս երկու յօդուածներուն ջնջումէն մեծ փոփոխութիւն պէտք չէ սպասել. առաջարկը պաշտպանող երեսփոխանները կ՚ըսեն թէ ատիկա պէտք չէ նկատուի քայլ մը դէպի անաստուածութիւն։ Գլխաւոր հետե-ւանքը այն պիտի ըլլայ, որ երբ նոր երեսփոխանները հայրենի-քին հաւատարմութեամբ ծառայելու երդում ընեն, փոխանակ «վալլահի» ըսելու, իրենց պատուին վրայ պիտի երդուըննան։

Իրաքի սահմանին վրայ

«Թայմզ»ի թղթակիցը Պասրայէն կը հեռագրէ թէ էլ Պաթ-նի կողմէն դէպի Միջագետքի սահմանագլուխը կը յառաջանան Աթայպա եւ Մութայիր ցեղախումբերուն պատկանող վէհապի միացեալ ուժեր, Շէյխ Իպն Սումէյիտի եւ շէյխ Ֆէյսալ էտ Տովիշի հրամանին տակ։ Փետրուար 20ին այդ կէտին վրայ արդէն յարձակում գործած էին վէհապիները եւ անգլիական օդանաւերը պատժական միջոցներու դիմած։

Վերջին լուրերու համաձայն, վէհապիներէն մաս մը արդէն սահմանը անցած է առջի գիշեր. անգլիական օդանաւեր, գնդա-ցիրներ եւ զրահապատ հրասայլեր ղրկուած են անոնց դէմ՝ էլ Պաթնի եւ Ճարիշանի կողմերը։ Վէհապիներու ուժը կը կար-ծուի 5000 հոգի։ Կ՚ըսուի թէ Աճման եւ Հարպ ցեղախումբերն ալ կը մասնակցէին։

Մութայիր ցեղախումբը ունի 13,200 ռազմիկ, Աթայպան՝ 11,600, Հարպը՝ 9,800, Աճմանը՝ 5,800։

Տրոցկի ողջ առողջ է

Մոսկուա պաշտօնապէս կը հերքէ Տրոցկիի Հայոց մը կող-մէ մահափորձի ենթարկուելուն լուրը։ «Տրոցկի ողջ առողջ է և լուրը յերիւրած են Խորհրդային Միութեան թշնամիները։»

Հակառակ այս հերքումին, «Տէյլ Մէյլ» կը գրէ թէ իրապէս պաշտօնական ո՚չ մէկ հերքում հասած է Փարիզ։

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» ալ դիտել կուտայ թէ Մոսկուայի գոր-ծակալութեան հերքումները չեն նշանակեր թէ լուրը անպատ-ճառ սուտ է, քանի որ Վիէռնին, ուր Տրոցկի զոհ գացած է Հայու մը մոլեռանդութեան, Խորհրդային Միութեան մայրաքա-ղաքէն շատ հեռու է, եւ եթէ իրապէս այսպիսի դէպք մըն ալ պատահի, բոլշեւիկները շատ լաւ կրնան գաղտնի պահել զայն երկար ատեն եւ հեռագրական գործակալութիւնները ստոյգ տե-ղեկութիւններ չեն ունենար։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶԻ Շրջ. կոմիտէի ներկա-յացուցչական ժողովը այսօր Ուր-բաթ երեկոյ ժամը 8ին, 60 Rue des Ecoles, La Chope Pari-sienneի վերնայարկը։

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Աֆիոնի Հայր. միու-թեան անդամները ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին 9 Ապրիլ երկու-շաբթի կէսօրէ վերջ ժամը ճիշտ 1.30ին, 19 Rue Pasteur, Պրն.Մա-նիկեանի սրճարանը։ Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն պիտի հա-մարուի։

ԼԻՈՆԻ Ձ.Ե.Ո.Միութեան ժողո-վը այս Կիր. առաւօտ ժամը 8.30-ին Գրադարանի սրահը Rue Duguesclin *262.*

ԺԱՄԱՆԱԿԱՒՈՐ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Այս իրիկուն, Ֆլօրիայի մէջ ժամը 9-10, Հայոց նորագոյն պատմութիւն (Ս. Վրացեան)։

ժամը 10—11, քաղաք. տնտե-սութիւն (Ա. Խոնդկարեան)։

Սեդրակ Ոսկեան (8 Rue des Rosiers, Paris, 4e) դառն կսկի-ծով կը ծանուցանէ իր սիրելի միակ որբ եղբօր՝

ՄԻՍԱՔ ՈՍԿԵԱՆի

դառնաղէտ մահը, որ տեղի ու-նեցաւ Ապրիլ 3ին, փարիզ, 20 տա-րեկան ծաղիկ հասակին մէջ, յետ կարճատեւ հիւանդութեան (hydropisie).

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի վաղը Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը ճիշտ 2.30ին, Hôpital Hôtel Dieu (Quai aux Fleurs), ուսկից հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Pantinի գե-րեզմանատունը:

Մահազդ ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration — Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 7 ԱՊՐԻԼ 1928

7 AVRIL 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 616 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԴԱՆԱԿԸ ԳՈՐԾԵԼ ՍԿՍԱՒ

Ինչպէս կը նախատեսուէր, Թուրք «հայրենասէր» եւ «գիտակից» երիտասարդութիւնը գործի սկսած է արդէն, Թրքախօսութիւնը պարտադրելու համար։

Մեծ եւ արիւն, — ահա օրուան լուրը։

Դանակը շողալ սկսած է Պոլսոյ մէջ։

Թուրք թերթերն են որ կը պատմեն երկու դէպքեր, անշուշտ իրենց ուզած եղանակով։

Առաջինը՝ պատահած կ'ըլլայ Գատըգիւղի շոգենաւին մէջ։ Քանի մը Հրեաներ սպաներէն խօսած ըլլալով, Թուրք ուսանող մը դիտողութիւն կ'ընէ։ Հրեաներէն մէկը կ'առնուի եւ «բռունցք մը կ'իջեցնէ Թուրք ուսանողին ձախ աչքին։»

Առաջին անգամ չէ որ Թուրք թերթերը այսպիսի հերոսական գործեր կը վերագրեն Հրեաներուն։ Մինչդեռ արար-աշխարհ գիտէ որ, Թուրքիոյ Հրեաները խելօք եւ իրենց շուքէն վախցող մարդեր են։ Ժամանակին եւ միջավայրին յարմարած իմաստուններ . . . ։

Երկրորդ դէպքը, դարձեալ նոյն օրը (Մարտ 30 կամ 31), կը ծագի Բերայի մէջ։ Հայ մը հայերէն երգած — կամ խօսած — ըլլայ Թուրքի մը գինետան մէջ։ Երկու «հայրենասէրներ» կը նետուին եւ ահա տաք բանավէճ մը, որու միջոցին երկու Թուրքերը գետին փռելով Նշանը (Հայը), ածելին կը մխեն ձախ թեւին մէջ։

Ուրեմն, խօսքէն գործի անցած են արդէն, առ այժմ դանակը փայլեցնելով։ (Թերթերը ածելի կ'ըսեն, բայց կրնայ սխալ ըլլալ, կամ վրիպում։ Իմաստը մէկ է)։

Նարաթներէ ի վեր ցանուած սերմերն են որ կ'արգասաւորուին։ Ատելութեան, ցեղային թշնամութեան թոյնը ճիշդ նպատակին հասած է։

Եւ այսպիսի դէպքեր միշտ պիտի կրկնուին կամ պիտի սաստկանան. մինչեւ որ ոչ-Թուրքերը, արդէն սմքած, բոլորովին անսարսափի մատնուին, եւ հազար մտածեն, փողոցին մէջ բառ մը արտասանելէ առաջ։

Մա՛րդ են. կը սխալին։ Օգուտ չունի։ Կա՛մ տառապէս պիտի պատին պատերու վրայ փակցուած յայտարարութեան, հանգոյն սրիկային ազդարարութեան, եւ կամ, — ծեծ ու փէտ, աքացի եւ դանակ, բանտ եւ տուգանք։

Զենք զարմանար այս բոլորին։ Ընդհակառակն։

Յաղթակա՛ն եւ ինքն իր գլխուն մնացած, քէմալապետութիւնը լայն ասպարէզ գտեր է։ Ան սահման չի տեսներ շղթայազերծ ազգայնականութեան մը մոլեգնութիւնը թափելու համար պարտեալներու երեսին։

«Հայրենակից, Թուրքերէն խօսէ»ն ամբողջ ծրագիր մըն է, որ հետզհետէ պիտի քակուի։

Վաղը, տրամաբանօրէն պիտի ծագի նաեւ Թուրքերէնէ զատ թերթ չկարդալու — հետեւաբար եւ չհրատարակելու — խնդիրը։ Զէ՞ որ, եթէ ոչ-Թուրքերը շարունակեն հայերէն, սպաներէն կամ յունարէն կարդալ, չպիտի մոռնան իրենց մայրենի լեզուն։

Նոյն ձեւով եւ դպրոցները։ Քանի ոչ-Թուրք տղան իր լեզուն սորվելու միջոց ունի, նոյնիսկ Թուրքերէնի տիրապետութեան տակ, անշուշտ չպիտի մոռնայ զայն։

Եւ արդէն Թուրք թերթերը առիթ չեն փախցներ յիշեցնելու թէ «անբնական» է ոչ-Թուրք դպրոցներու գոյութիւնը։ «Յառաջի ընթերցողները պէտք է յիշեն օրը օրին կատարուած արտայայտութիւնները՝ Պոլսոյ Թուրք թերթերէն։

Կացութեան ամէնէն վտանգաւոր կէտը այն է որ, օրուան իշխանութիւնը եւ անոր գործակալները — մամուլ, ուսանողութիւն, մտաւորականութիւն եւ ոստիկանութիւն — հաւատարմութեան չափանիշ կը համարէ Թրքախօսութիւնը։

Ուրեմն, վա՛յ անոնց որ կը խախտեն այդ հաւատարմութիւնը, իրենց մայրենի լեզուն թոթովելով...։

Ըսինք թէ չենք զարմանար եղածին։

Բայց զարմանալու եւ զայրանալու պատճառներ շա՛տ ունինք, ուրիշ տեսակէտէ մը։

Պետութենէ պետութիւն պայմանագիրներ կան։ Իրաւունքներու եւ պարտականութեանց փոխադարձ ճանաչման յանձնառութիւններ։

Այս յանձնառութիւնները նոյնքան ուշադրութեամբ կը կատարուին, որքան բարեկամական են յարաբերութիւնները։

Թուրքիա եւ Խորհրդային Միութիւնը ո՛չ միայն սերտ բարեկամներ, այլ եւ սիրակցորդ զինակիցներ են։ Անոնք իրար կը գրկեն տարիներէ ի վեր։

Արդ, իրականութիւն է որ Թուրքերը լայն իրաւունքներ կը վայելեն Կովկասի եւ առանձնապէս Հայաստանի մէջ, իրենց ազգային մշակոյթը զարգացնելու համար։ Հայաստանի 50—000ը Թուրքերը ունին առանձին դատարան եւ ինքնավար մարմիններ։ Օրէնքները կը հրատարակուին իրենց լեզուներով։ Թրքաշատ վայրերու մէջ պաշտօնեաները Թուրք են, թղթակցութիւններն ալ Թուրքերէն։

Այս իրաւունքները վեհանձնօրէն շնորհող իշխանութիւնը չի՞ կրնար երկու խօսք ընել։ Յիշեցնել փոխադարձ յանձնառութիւնները։ Եւ, ի հարկին, ու իր կարգին, սահմանափակումներ կատարել։

Լենինի հոգին կը խռովի՞, եթէ Երեւանը եղբայրաբա՛ր դիտողութիւն մը ներկայացնէ, հոգ չէ թէ Մոսկուայի ճամբով, զինակից Թուրքիոյ անհանդուրժելի կամայականութեանց առթիւ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՍԽԱԼ Է ՄԵՐ ԳԻԾԸ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Աթէնքի Նոր Օրը կը գրէ (1 Ապրիլ).

— «Նոր Բարեգործականին դէմ դաշնակցական մամուլը արդար պայքարը կը շարունակէ ու պէտք է որ շարունակէ։ Մեր կարծիքով, Փարիզի եւ Եգիպտոսի մեր ընկերները սխալ գետնի վրայ փոխադրած են պայքարը։ «Յառաջ» կը գրէ թէ՝ «պայքարը, որ կը շարունակուի մինչեւ այսօր, ոչ թէ Բարեգործականի էութեան դէմ է, այլ անոր գործունէութեան ձեւերուն»։ Իսկ «Յուսաբեր» իր գայլոյթը կը յայտնէ Բարեգործականի գանձէն ռամկավար գործիչներու (իմա Բարեգործականի պաշտօնեաներ) «գերնախարարական ռոճիկներու» դէմ։

Պայքարին արտաքին պատճառներն են ասոնք, որ կարելի է օգտագործել, ժողովուրդին լայն խաւերը ճակատեցնելու համար աղա-փաշայական կազմակերպութեան դէմ։

Իսկ բուն պատճառը, Բարեգործականի կազմը, անոր ծրագիրը, անոր բուրժուական ըմբռնումներն են, որոնց հետ չի կրնար հաշտուիլ Դաշնակցութիւնը եւ պէտք չէ որ հաշտուի։

Մենք դէմ ենք ոչ թէ միայն Մալէզեանին, Զօպանեանին եւ միւս կամակատարներուն, այլ Բարեգործականի մեծ ու պզտիկ, աղա ու փաշա բոլոր անդամներուն, որոնք կը շահագործեն հայ որբին ու գաղթականին թշուառութիւնը եւ մէկ ոսկիլին երբ որ գանձէն դուրս կը հանեն, անոր տեղ կը դնեն երկու։

Տա՞նք աւելի շօշափելի փաստեր։ Առէք Յունաստանի գաղթականութեան անոր ըրած օժանդակութիւնը։ Երկու դարմանատուն, ամիսը մէկ կամ երկու հազար տրախմի նպաստ։ Աշխատանքի հայթայթում տասնեակ մը կիներու եւ քանի մը տասնեակ ոսկիլին վարժարաններու։ Եթէ գումարէք բոլորը, կ'ունենաք 60—70 ոսկիլին ամիսը, 25,000 հոգի համրող չարդէն ազատած գաղութի մը համար։

Այս բոլորը գիտէինք տարիներ առաջ, բայց չէինք հրապարակեր, մինչեւ անգամ շատ յաճախ գործելով մեր համոզումներուն դէմ։ Բարեգործականը քննադատելու համար պէտք չկար սպասելու որ Պ. Մալէզեանը տասը հազար ֆրանս. ֆրանք թոշակ ստանար կամ Պ. Զօպանեան իր ճաշած թմբուկը զարնէր, քանի մը հազար ֆրանքի փոխարէն։

Բարեգործականի էութիւնը փոխուած չէ։ Փոխուած են գործունէութեան ձեւերը, աւելի ճիշդ, սրուած են անոր շուրջ բոլորուած շահախնդիր եւ արծաթապաշտ մարդոց ախորժակները։ Մեր պայքարը պէտք էր ըլլար ու ասկէ վերջ ալ պէտք է ըլլայ էութեան դէմ այդ հաստատութեան, անոր գաղափարաբանութեան դէմ, որ չի ճանչնար ժողովրդավարութեան սկզբունքները եւ կ'արհամարհէ խաղաղ աշխատաւորութեան ու հէլալ աշխատանքով ապրող արհեստաւորութեան կամքը։

Չենք կրնար ուժ տալ Բարեգործականին, չենք կրնար անոր գովքը հիւսել եւ ժողովուրդը կուրցնելու համար ծախսուած աննշան գումարները իբրեւ մեծ ծառայութիւն արձանագրել։ Բայց կրնանք բարեացակամ ըլլալ իրեն հանդէպ, այն քիչ օժանդակութեան համար ալ, որ կը լրացնէ պակաս մը, կամ կը սպիացնէ վէրք մը։»

ՏՈՄՍԵՐ

ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ ԵՒ ...ՁՈՒԿԵՐԸ

Թերթերը կը գրեն.—

«Նկատելով որ ովկիանոսներուն մէջ կէտ ձուկը հետզհետէ կը նուազի,—բոլոր ովկիանոսներուն մէջ հազիւ 12,000 կէտ կ'ենթադրուի, — Ազգերու Դաշնակցութիւնը որոշեց խիստ միջոցներ ձեռք առնել, արգիլելու համար կէտ ձուկին որսորդութիւնը։»

Փրկուեցա՛ւ կէտ ձուկը, շնորհիւ «մեծ» պետութիւններուն, ինչպէս փրկուեցա՛ն փոքր ազգերը, շնորհիւ մեծ պատերազմին։

Ուրեմն, փա՛ռք ի բարձունս, ի մարդիկ հաճութիւն եւ... ի ծով բերկրութիւն։ Ցամաքին վրայ կը խայտան ազատագրեալ ժողովուրդները, եւ ծովերուն մէջ կը կայտռեն ձկնազգիները։

Ազատութի՛ւն։

Այս ամէնը կը պարտինք Ազգերու դաշնակցութեան։

Անսասա՛ն մնայ գահդ, յաւիտեան եւ Թագաւորէ երախտաւարտ ժողովուրդներուդ վրայ, ցամաքին վրայ, ծովին եւ օդին մէջ։

*
**

Բայց կայ ժողովուրդ մը, որ ազատութիւն կ'աղաղակէ դեռ։ Ու բոլոր պետութիւնները գիտեն անունը այդ դժբախտ ժողովուրդին։ Կը լսեն անոր ճիչը, ինչպէս գիտեն անոր պատմութիւնը, որ իրենցմէ ալ հին է։

Ինչո՞ւ աղաղակէր սակայն այդ ժողովուրդը, երբ մեծ ազատարարը կը հսկէ ծովին ու ցամաքին վրայ։ Ինչո՞ւ Ազգերու դաշնակցութիւնը օգնութեան չի հասնիր այդ ժողովուրդին, երբ անդին կ'աշխատի ազատագրել ձուկերն անգամ։

Վասնզի, հաւատացէ՛ք, Ազգերու դաշնակցութիւնը միայն բարբարոս դառնալու մարմաջը ունի, բայց ուժը չունի։ Սամաթիոյ պալըխճիները աւելի հեղինակութիւն եւ քաջութիւն ունին, քան Ազգերու դաշնակցութիւնը, որ բարի... ձկնորսի հովեր կ'առնէ։

ԸՆԿԵՐ ԾԱՓԻԿ

Թրքախօսութեան զոհերը

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ՝ Բերա, Տօլապտէրէի մէկ գինետան մէջ երկու Թուրքեր ածելիով վիրաւորած են Նշան անուն Հայ մը, որ հայերէն կը խօսի եւ կ'երգէ եղեր։

Կամուրջէն Գատըգիւղ գացող շոգենաւին մէջ ալ երեք հրեայ վաճառականներ, հակառակ զինուորական ուսանող Րիզայի ազդարարութեան, շարունակած ըլլալով սպաներէն խօսիլ, կռիւ ծագած է։ Ոստիկանութիւնը ձերբակալած է Հրեաները, որոնք վիրաւորած էին Թուրք ուսանողը։

Յունաստան կը հալածէ համայնավարները

Համայնավար շարժումը լայն համեմատութիւններ ստացած ըլլալով Յունաստանի մէջ, հելլէն կառավարութիւնը վճռած է Խորհրդարանին քուէարկել տալ խիստ պատիժներ բոլոր անոնց դէմ, որոնք բոլշեւիկեան քարոզութիւններ կ'ընեն։ Յանցաւորները վեց ամիս բանտարկուելէ վերջ յունական պզտիկ կղզիները պիտի աքսորուին։ Համայնավար պաշտօնեաները անմիջապէս պաշտօնանկ պիտի ըլլան։ Նոյնպէս պիտի արգիլուի համայնավարական գրքոյկներու բաշխումը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՄԻԼԱՆԻ ՏԵՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՇՈՒՐՋ

ԻՏԱԼԻԱ, ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻԱ ՊԻՏԻ ԲԱՐԵԿԱՄԱՆԱՆ ?

Տեղական թերթերը զանազան մեկնութիւններ կուտան Միլանի մէջ Մուսոլինիի եւ Թեւֆիք Րիւշտի պէյի տեսակցութեան։

Փըթի Փարիզիէն կը գրէ.—

...Այս այցելութիւնը արժանի է ուշադրութեան։ Նախ՝ որովհետեւ Թուրք նախարարին ծրագրին մէջ չկար ատիկա։ Թեւֆիք Րիւշտի պէյ Ժընեւէն մեկնելէն յետոյ Էնկիւրի դառնալէ առաջ պէտք է անցնէր Փարիզէն, Լոնտոնէն եւ Պերլինէն։ Յետոյ՝ որովհետեւ ատիկա պատրաստուեցաւ մեծ գաղտնապահութեամբ Լէմանի լիճին ափերուն վրայ, զինաթափութեան խորհրդաժողովին ընթացքին, երբ ուշադրութիւն կը գրաւէին Թեւֆիք Րիւշտի պէյի եւ իտալական պատուիրակներուն յաճախակի տեսակցութիւնները։ Վերջապէս՝ որովհետեւ ատիկա կը թուի փոփոխութիւն մը մտցնել քաղաքական ուղղութեանը մէջ Էնկիւրիի, որ մինչեւ հիմա աւելի շատ Մոսկուայի եւ Պերլինի կողմը կը դառնար։

Արդարեւ առանց զարմանքի չէ որ Լիտվինոֆ եւ կոմս Պերնսթորֆ—որոնք անշուշտ կը յուսային թէ Թուրք նախարարը ուժ կուտայ ամբողջական զինաթափութեան խորհրդային առաջարկին—տեսան ընդհակառակն թէ անիկա կը պաշտպանէր զօրավար Մարինիսի պարզած տեսակէտը։ Նոյնպէս Ժընեւի մէջ իր բնակութեան վերջին օրերուն՝ առանց զարմանքի չէ որ Ազգերու Դաշնակցութեան մօտիկ շրջանակները տեսան թէ անիկա կը պաշտպանէր կեդրոնական Եւրոպայի Լոքառնօ մը եւ Պալքանեան դաշինք մը կազմելու մասին ոչ-նպաստաւոր տեսակէտներ, ճիշդ ինչպէս գրեթէ կը մտածեն Իտալացիները։

Պէ՞տք է նշան մը տեսնել հոն։ Պէ՞տք է իրարու մօտեցնել Միլանի տեսակցութիւնը եւ Թեւֆիք Րիւշտի պէյի նախապէս Միխալաքոփուլոսի հետ ունեցած խօսակցութիւնները, ու այժմ ալ Յունաստանի արտաքին նախարարին, իր կարգին, Հռոմի մէջ Մուսոլինիի հետ ունեցած տեսակցութիւնը։ Ապագան պիտի ըսէ ատիկա մեզի։

Իսկ Թան կը գրէ.— Ոմանք կը տարուին կարծելու թէ Միլանի տեսակցութիւնը արմատական փոփոխութիւն մը ցոյց կուտայ Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ յարաբերութեանց մէջ։ Բերումի իսկ այն դերին, զոր Նոր Իտալիա փառասիրութիւնն ունի խաղալու Արեւելեան Միջերկրականի մէջ, վերջին տարիներու կարգ մը պարագաներէն կարելի էր հետեւցնել թէ անիկա օր մը չէ օր մը պիտի բախի Թուրք ազգայնականներուն։ Օրինակ, Մուսուլի մասին Անգլիոյ եւ Թուրքիոյ վէճին ամէնէն տագնապալի շրջանին անգլեւիտալական յարաբերութիւնները այնպիսի ձեւով մը սերտացան, որ կարելի կ'ըլլար ենթադրել թէ ֆաշիստ Իտալիան պատրաստ էր կատարելու դեր մը, որմէ պիտի տուժէր Թուրքիա։ Նոյնիսկ անկէ զգացած վախն էր, արդար կամ ոչ, որ որոշ չափով քէմալական Թուրքիոյ ուղղութիւնը դարձուց դէպի Մոսկուա։ Այս տեսակէտէն ներկայիս նկատուած յեղաշրջումը անշուշտ ուշագրաւ է։

Նոր Թուրքիան ստուգապէս եւրոպական պետութիւն մը ըլլալու փառասիրութիւնն ունի։ Ատոր համար պէտք է գործօն կերպով մասնակցի Պալքանեան քաղաքականութեան։ Ահա թէ ինչու, զինաթափութեան նախապատրաստական յանձնաժողովին մէջ Թուրքիան ներկայացնելու պատրուակով, Թուրքիոյ արտ. գործավար Թ. Րիւշտի պէյի ժամանումը աչքի զարկաւ։ Ուզեցին անոր մէջ տեսնել Էնկիւրիի կառավարութեան առաջին քայլը դէպի եւրոպական պետութիւնները և դէպի Ազգերու Դաշնակցութիւնը։ Ինչ որ աչքի չզարկաւ, ա՛յն եղանակն է որով Թեւֆիք Րիւշտի պէյ դիրք բռնեց ամբողջական զինաթափութեան ծրագրին դէմ Լիտվինոֆի— որ սակայն առաջինը եղած էր թելադրելու որ Թուրքիա հրաւիրուի մասնակցելու յանձնաժողովի աշխատութեանց, յուսալով զինակից մը գտնել իր պատուիրակութեան մէջ—և առաջարկներուն դէմ կոմս Պերնսթորֆի։ Ընդհակառակն աչքի զարկաւ այն ջերմ շեշտը, որով Թեւֆիք Րիւշտի պէյ վիճաբանութեան ատեն պաշտպանեց Իտալիոյ ներկայացուցիչ զօր. Մարինիսի միջամտութիւնները։ Այդ վայրկանէն սկսեալ, այն տպաւորութիւնն ստացուեցաւ որ անիկա կ'ուզէր փորձել իր ճամբորդութեան քաղաքական որոշ կարեւորութիւն մը տալ։ Միլանի տեսակցութիւնը կը թուի հաստատել այս տպաւորութիւնը, մանաւանդ որ արտաքին փոխ-նախարար Կրանտի տեսակցութեան պահուն Մուսոլինիի կողքին էր։

Հռոմի մէջ կը հաւաստեն՝ թէ այս տեսակցութեան նպատակն էր երկու երկիրներու մերձեցումը, տնտեսական գետնի վրայ։ Տնտեսական ծաւալումի այսպիսի ծրագիր մը նոր քաղաքականութեան մը մեկնակէտը միայն կրնայ ըլլալ, որովհետեւ կ'ենթադրուի թէ Էնկիւրի չպիտի ուզէր ընդունիլ ատիկա, եթէ փոխարէն Թուրքիա չպիտի ստանայ որոշ երաշխաւորութիւններ։ Ապահով չէ որ այս ձեւով նկատի առնուած մերձեցում մը կարենայ իրագործուիլ դիւրաւ։ Թերեւս ասիկա դիւանագիտական կարգ մը պարագաներու բերումով եղած փորձ մըն է, որ առանց վաղորդայնի պիտի մնայ, բայց եթէ այս յեղաշրջումը իրապէս ճշտորոշուի, անշուշտ զգալի հակ-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՄԻՇՏ ՆՈՅՆ ՄՈԼԵՌԱՆԴՆԵՐԸ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԹԱՂԷԻՆ ՔՐԻՍՏՈՆԵԱՆԵՐԸ, ԴԱՐ ՄԸ ԱՌԱՋ

Մարտ 25ին «Յառաջ» քաղուածաբար հրատարակեց լուր մը թէ Մարաշի կուսակալը սպաննուած է մոլեռանդ խուժանին կողմէ: Կուսակալը Ուրբաթ օր մը «նամազ»ի համար կ՚երթար քաղաքին մեծ մզկիթը՝ Ուլու Ճամի, գլուխը գլխարկ դրած, համաձայն արդիական Թուրքիոյ ընդունած սովորութեան: Ճամբան, հին գլուխ եւ աւանդամոլ Թուրքերը կը յարձակին «կեավուր» դարձած վալի փաշային վրայ եւ դեռ մզկիթ չհասած տեղն ու տեղը կը սպաննեն զայն:

Այս ծանրակշիռ դէպքին մասին Էնկիւրիի եւ Պոլսոյ մամուլը ցարդ լռութիւն պահեց. սակայն ուրիշ աղբիւրներ ալ կը հաստատեն այս լուրը:

Մարաշի Թուրքերը հինէն ի վեր ծանօթ են իբրեւ անհաշտ եւ թթու խալիֆներ: Երկու տարի առաջ, երբ փաթթոցներն ու ֆէսերը նետելու հրաման ելաւ, անոնք մերժեցին գլխարկ դնել եւ ըմբոստացան: Բէժալ առժամաբար զսպեց շարժումը, քանի մը հոգի կախելով եւ 20-25 երեւելիներ հսկողութեան տակ Էնկիւրի կանչելով:

Սակայն չկրցաւ չարիքը հիմէն արմատախիլ ընել: Դժուար էր գլխարկը պարտադրել ժողովուրդի մը, որ սրբապղծութիւն կը համարէր նոյնիսկ ֆէսը առանց փաթթոցի կրել: Մարաշի մէջ, պատանիներն անգամ ֆէսին վրայէն կտաւի թեթեւ երիզ մը կ՚անցընէին՝ իբրեւ մաքրակրօն մահմետականներ: Յեւրոպական հագուստ-կապուստը բոլորովին օտար էր իրենց համար: Անոնց ազգային տարազն էր զուպունը(պարեգօտ) և ապան, իսկ կօշիկի տեղ կը գործածէին եէմէնին: Փաթթոցաւոր ֆէսը կատարեալ ամբողջութիւն մը կը կազմէր այս տարազին վրայ: Ինչպէ՛ս կարելի էր մէկ օրէն միւսը արմատապէս փոխել այդ մոլեռանդ ու տգէտ մարդիկը, ու գլխարկէն զատ, պարտադրել նաեւ տաբատն ու վերարկուն, երբ դեռ երէկ չաթալ պաճաք կ՚անուանէին զայն հագնողները եւ կեավուր՝ գլխարկ դնողները:

Առաջին անգամը չէ որ Թուրք կուսակալ մը խուժանային մոլեռանդութեան զոհ կ՚երթայ: Մեր օրերուն, այս դէպքը ունեցած է իր նախընթացը:

1908ի Յուլիսին, երբ Օսմ. Սահմանադրութիւնը հռչակուեցաւ, Մարաշի մէջ այդ պատմական դէպքը իմացուեցաւ օրեր վերջ միայն, Պոլիսէն հասած թերթերու միջոցաւ: Կառավարութիւնը մինչեւ այն ատեն գաղտնի կը պահէր լուրը: Հայերու խանդավառ ցոյցերուն ու հայեւթուրք եղբայրութեան, հաւասարութեան եւ ազատութեան բացագանչութիւններուն Թուրքերը կը պատասխանէին ակռայ կճրտելով: Բարեբախտաբար ջարդի առիթ չէին գտներ. Չէյթունցիներու սարսափը կը զսպէր զիրենք:

Այդ օրերուն իթթիհատական միւթէսարրըֆ մը եկաւ Մարաշ, հարազատ Թուրք եւ խալամ, որ սկսաւ բարեկամական յարաբերութիւններ մշակել Հայերուն հետ: Այս պատճառով ալ Թուրքերը զինքը կոչեցին «Աննիկին օղլու» եւ սկսան անարգել զայն: Ու օրին մէկը, շրջակայ Թուրք գիւղացիներն անգամ քաղաք համախմբելով, ծովածաւալ բազմութեամբ յարձակեցան կառավարիչին բնակարանին վրայ եւ սկսան քարկոծել, սպառնալով նոյնիսկ հրդեհել տունը: Խեղճ մարդը, լեղապատառ, ծակէ ծակ մտած էր եւ գետնափոր անցքերէ սողոսկելով ապաստանած դրացի Հայերու տունը, հազիւ ազատելով կեանքը: Հոն տագնապալի վայրկեաններ անցընելէ յետոյ, գիշերանց յաջողած էր ճամբայ ելլել դէպի Այնթապ, ուր քանի մը օր յետոյ հոգին կ՚աւանդէր ամերիկեան հիւանդանոցին մէջ:

Մարաշի Թուրքերուն մոլեռանդութեան եւ բարբարոսութեան օրինակները խիստ շատ են անցեալին մէջ:

Դեռ դար մը առաջ, Հայերուն արգիլուած էր քաղաքին բազմաթիւ հանրային բաղնիքները յաճախել, որպէս չպղծուի անոնց «սրբութիւնը» քրիստոնեաներու աղտեղութիւններով:

Այս դեռ բան մը չէ: Մեր մեծ հայրերը կը պատմէին թէ՝ փողոցին մէջ Թուրքերը մեծ ուշադրութեամբ կը քալէին, զգուշանալով Հայերուն քսուելէ: Իսկ եթէ պատահմամբ Թուրքի մը վերարկուն քրիստոնեային քսուէր, Թուրքը հագուստին այդ կտորը մկրատով կը կտրէր կը նետէր, որպէսզի հագուստին այդ պղծուած կտորը զինքն ալ չսրբապղծէր:

Ուրիշ յատկանշական պատմութիւն մըն ալ.— 1860ական թուականներուն, առաջին անգամ ըլլալով եւրոպացի հիւպատոս մը կուգայ Մարաշ՝ Անգլիացի Մր. Բիրմէթնի, զոր Թուրքերը կ՚անուանեն Բիրմէն Խաւաճա: Մինչեւ այդ թուականը ո՛չ մէկ գլխարկաւոր ոտք կոխած էր Ձիւլգատրիէներու ոստանին մէջ: Այս նորեկը իսկական «կեավուր» էր: Թուրքերը կը կատղին եւ օր մը մոլեռանդ խուժան մը կը յարձակի անգլիացիի բնակարանին վրայ, զոր կրակի կուտայ, ողջ ողջ այրելով հիւպատոսն ու ամբողջ ընտանիքը, նոյնիսկ անասունները: Հրաշքով կ՚ազատի միայն զաւակներէն մէկը, որ Անգլիա կը փախցուի, և որուն ցկեանս թոշակ կապած էր Պոլսոյ կառավարութիւնը:

Պատկերը ամբողջական դարձնելու համար, ըսենք թէ՝ մինչեւ Սուլթան Մահմուտի օրերը, առանց Շէրիի դատարանի արտօնագրին, կարելի չէր թաղել ոեւէ քրիստոնեայ մեռել: Քրիստոնեայ ըսելով պէտք է հասկնալ Հայ, որովհետեւ Մարաշի մէջ քրիստոնեայ ըլլալով միայն Հայեր կային:

Այս արտօնագրի գրութիւնը կար նաեւ Օսմանեան Կայսրութեան միւս քաղաքներուն մէջ եւ միւս քրիստոնեայ տարրերուն համար ալ: Սակայն Մարաշի մէջ գործածական բանաձեւը պարզապէս գլուխ գործոց մըն է՝ ինչպէս ցոյց կուտայ հետեւեալ պատճէնը,

«Էյ՛ լալիս ի լիպասը գամթըլանի, ճամիլի Թաճը շէյթանի, մաթրուտը տէրկեաճը րապպանի, սագալըն գըրչըլ, սաչըն սիյաճի, կէօզլէրին ճայտուտ, սէն զէպէլլայի, ճիյեէթին մէքրուճ, տընին պէտէվի, վարըդըն մուզիրր՝ մինքիրի խլաճի, պէտ էսաս մէլ՚ունն մախլուգ՝ գօճաքէրթիշ նաճապետ քէշիշ (Տէր Նաճապետ քաճանայ) սէն սին քի.

ինճա օլունուր քի՝ կիրուճի քիւֆէրայի մէքրուճէնիգտէն, վէ շէյխ մաճէլլէսի մէօթէմէքիւնլէրինտէն, վէ Տէօվլէթի Ալիյէ ի Ալ Օսման միւթէպախինտէն պասմաճը ճէնամ օղլու Աըթին քեաֆիր վէլէտ ի խաչիկ, նիգուլ իլլէթինտէն ֆիւճճէթէն միւրտ օլմուշ. (հէման ճէնապը Հագգը թէալա հազրէթլէրի քիւլլ իւլ քիւֆարը քիւֆ էտէ), վէ լաշէի խապիսէ ի մէքրուճէսինի ճէր նէ գատար զիր ի զէմին գապուլ էթմէզ իսէ տէ, նէ՛ չաքէ, նէ՛ չարէ, նէ՛ չարէ ճավա վէ ճէրարէթտէն թէաֆֆիւն ի միւճիլքէսի էճիլը խոլամը իզա՛ճ էտէճէյի ճասէպիյլէ, մէյտանտան գալտըրըլմասը իչին՝ կեավուրլար միւրտիւթանընտա վագը մէզպէլէ ի մէզպիւրէտէ տէրինճէ պիր խէնտէք աչըպ, իչինէ աթըպ, իւզէրինի թօփրագլայուպ, թէփիլէյուպ, թաշլայուպ, օգույուպ, իւֆիւրիւպ կէօմմէքլիյին էյ՛ գօճա քէրթիշ՝ տախրէմիզճէ մուսատտագ գըլընուպ՝ ատէթի մինվալ իւզրէ տախի, սանա տախի էմր էտիլուր:

Ֆի՝ սէնէ խամսա ու խամսին ու միէթ ու էլֆ, 17 շէճրի իւշ շէվվալ:

Ահա՛ թարգմանութիւնը.—

«Բեզի՛ ո՛վ մօրէգ Նահապետ քահանայ, դո՛ւն որ կպրագոյն հագուստ կը հագնիս, սատանայական թագ կը կրես, եւ Աստուծոյ ատեանէն վռնտուած ես, դո՛ւն որ աղաբեկ մօրուք, սեւ մազ, աւազակի աչքեր ունիս, դո՛ւն որ վիթխարի ես, դէմքդ զարշելի, կրօնքդ վայրենի, գոյութիւնդ խոտելի, դո՛ւն աստուածուրաց, ծնունդով պիղծ, անիծեալ արարած, քեզի՛ կը հրամայուի որ՝

«Ձեր զարշելի կեավուրներու խմբակէն, Շէյխ թաղի բնակիչ եւ օսմանեան մեծապանծ պետութեան հպատակ Պասմաճը Յարութիւն «քեաֆիր» ճէնանեան, որդի Խաչիկի, կաթուածի հիւանդութենէն յանկարծակի սատկած է (բարձեալն Աստուած Թո՛ղ բոլոր կեավուրները բնաջնջէ): Թէեւ հողը չընդունիր անոր աղտոտ ու զարշելի դիակը, սակայն ի՛նչ օգուտ, ի՛նչ օգուտ, ի՛նչ օգուտ, որ օդէն ու տաքութենէն անիկա հոտելով անհանգիստ պիտի ընէ խալամները: Ուստի զայն մէջտեղէն վերցնելու համար կեավուրներու դիաստանի (գերեզմանատուն) աղբանոցին մէջ, խորունկ փոս մը բացէք, զայն մէջը նետեցէք, վրան հողով ծածկեցէք, կոխկրտեցէք, քար թափեցէք, կարգացէք, փչեցէք: Ո՛վ մօրէգ, այս պարագան մեր պաշտօնատան կողմէ հաստատուած ըլլալով, ըստ սովորութեան քեզի եւս կը հրամայուի:

17 Շէվվալ 1155

Կնքած են միւֆթին, իմամը եւ մուխթարը:

Պէզճեան Յարութիւն Ամիրայի օրով է որ այս արտօնագրի գրութիւնը ջնջուեցաւ:

ՀՐԱՆՏ - ՍԱՄՈՒԷԼ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՀԱՍԿՆԱՆ ԱՆԿԱԽՈՒԹԻՒՆԸ

Մարտ 14ին, բագուի մէջ գումարուեցաւ Անդրկովկասի կեդր. գործադիր Լոմիտէի գ. նստաշրջանի ժողովը (խորհրդարան): Սովորական երգերու կարգին, վրացի դիկտատորը կարդաց երկար զեկուցում մը, որմէ կը քաղենք հետեւեալ յատկանշական մասերը (Խորհրդային Հայաստան, 17 մարտ).—

— Առնենք հայ վրացական եւ թուրքեւհայ վէճին հակադրութիւնները, — վերջ ի վերջոյ ի՞նչն էր որ կը կազմէր այդ հակադրութեանց հիմքը, հակադրութիւններ, որոնք կը հրահրուէին քաղքենի-կալուածատէր դասակարգին կողմէ:

Հայկական դրամագլուխը իր հաւաքման շրջանին աւելի ուժեղ էր, բաղդատելով վրացի եւ թուրք մրցակիցներու դրամագլուխին հետ: Հայկական դրամագլուխին գերակշռութիւնը արդիւնաբերութեան մէջ էր, եւ մանաւանդ՝ առեւտուրի ասպարէզին մէջ: Ինչո՞վ կ՚առարկայանար այդ գերակշռութիւնը: Գըլխաւորաբար մեծ տնտեսութեամբ Անդրկովկասի կեդրոններուն մէջ, մեծաքանակ առեւտուրի միջոցով:

Եթէ նայինք խորհրդային Անդրկովկասի վրայ, ո՞ւր կը տեսնէք հայկական այդ դրամագլուխին գերակշռութիւնը: Բագուի, Թիֆլիսի եւ Բաթումի տնտեսութիւններո՞ւն մէջ: Հայկական դրամագլուխին գերակշռութիւնը կը տեսնուի Ազրբէջանի, Վրաստանի կամ նոյն իսկ Հայաստանի մեծաքանակ առեւտուրի՞ն մէջ:

Ափսո՜ս, խորհրդային հանրապետութիւններուն մէջ, ամէն տեղ, տուներն ու շինութիւնները ազգայնացուած եւ քաղաքայնացուած են, իսկ առեւտուրի մէջ՝ պետական եւ գործակցական դրամագլուխը՝ գերակշիռ: Այստեղ ոչինչ կայ այլ եւս, որ գոհացնէ քաղքենի եղանակով մը մտածող ազգայնականը. — խորհրդային յեղափոխութիւնը բոլորն ալ, այլ եւս, առանց խտրութեան, մէկ յատակի վրայ դրած է: Սակայն դեռ կան բազմաթիւ նախապաշարումներ, որոնք կը պահեն իրենց գոյութիւնը, եւ մեր հակառակորդները բռնած են անոնց պոչէն, հրահրելով այդ նախապաշարումները:

Զանոնք կը զբաղեցնէ մասնաւորապէս ինքնավարութեան խնդիրը, որուն վրայ կը ջախջախուին դեռ մեր տեսաբանութիւնը չմարսած շատ գլուխներ: Ինքնավարութի՛ւն: (Խմբ. բնագիրը ինքնուրոյնութիւն է, որ անշուշտ գործածուած է անկախութեան իմաստով): Բոլշեւիկ կուսակցութիւնը յայտարարած է ժողովուրդներու ինքնորոշման ազատ իրաւունք, նոյնիսկ մինչեւ պետական անջատում՝ անկախ պետութիւն կազմելու համար:

Եւ ահա այս քաղաքականութեան առթիւ է, որ մեր թշնամիները կ՚ուզեն բռնել եւ «մերկացնել» մեր հակասութիւնները: Իբր թէ մե՛նք խախտեր ենք մեր յայտարարած այդ սկզբունքը, իբր թէ մեր երկրին մէջ ինքնավար ոչ մէկ հանրապետութիւն գոյութիւն ունի:

Ընկերներ, կը կարծեմ թէ մենք պատճառ չունինք ամչնալու կամ վախնալու նման կըշտամբանքէ: Մենք երբեք ոչ ոքի որ եւ է նման խոստում չենք տուած, թէ ինքնավարութիւն ըսելով կը հասկնանք պրոլետարական յեղափոխութենէն անկախ եւ ազատ դառնալ, որպէս զի մէկը միւսէն անկախ ցրուինք եւ երթանք տարբեր կողմեր, եւ այդպէսով դարձեալ աշխարհակալներ կլլեն մեզ եւ քշեն այն փակուղին, քաղքենի-կալուածատէրերու ախոռը, ուրկէ լոյս աշխարհ բերաւ մեզ Հոկտեմբերեան յեղափոխութիւնը:

Ինքնավարութիւնը մեր կարծիքով մեզի անհրաժեշտ է անոր համար, որ անով կարենանք բազմացնել մեր ուժերը,— թէ՛ քաղաքական, թէ՛ տնտեսական, թէ՛ պատերազմական,— ապահովելու համար դէպի ընկերվարութիւն մեր զարգացման եւ անձկան ճամբան:

Պրոլետարական յեղափոխութիւնը իշխանօրէն կը թելադրէ մեզի համախմբուիլ եւ միանալ, լաւագոյն կերպով պաշտպանելու համար այն ինքնավարութիւնը, զոր ստացան բոլոր երկիրներու աշխատաւորները եւ այն բոլոր ժողովուրդները, որոնք դուրս խուժած էին դրամագլուխին կողմէ պատրաստուած զնտաններէն:

Խորհրդային ինքնավարութիւնը, պրոլետարական ինքնավարութիւնը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ յեղափոխական պայքարի մէջ ինքնավարութիւն ունենալը, ինչպէս նաեւ ձգտումը ուրիշ առաջ անցած ժողովուրդներուն հասնելու: Եւ այդ պատմական մեծ նշանակութիւնը ունեցող աշխատանքին, ինչպէս նաեւ տգիտութեան եւ յետամնացութեան դէմ սկսուած տեւական այդ պայքարին ընթացքին՝ օգտուիլ աւելի ուժեղ խորհրդային դրացիէն, մշակոյթով աւելի զարգացած պրոլետարիատի օժանդակութեամբ, հաւասարիլ անոր մակարդակին, անոր հետ եւ համերաշխ կռուիլ դրամատիրութեան զրահներուն դէմ, ճամբայ բանալով ընկերվարութեան վերջին յաղթանակին.— Ահա թէ ո՞րն է մեր հասկցած իսկական ինքնավարութիւնը:

Մեր հակառակորդներուն կարծիքով, ինքնավարութիւն կը նշանակէ սահմաններ գծել, այդ սահմանները երկաթէ թելերով փակել, դեսպաններ ունենալ թագաւորներու եւ նախագահներու արքունիքին մէջ, անոնց ներկայացուցիչները ունենալ իրենց մօտ, այն ալ այնպիսի ներկայացուցիչներ, որոնք բռունցքով կը զարնեն սեղանին «ինքնավար նախագահին» քիթին տակ, անոր վիզին կը փաթթեն իրենց դրամագլուխին կամքը: Ի հարկէ մեզի այդ տեսակ ինքնավարութիւն պէտք չէ: Մենք չենք ընդունիր զայն: Մենք կռուեր ենք այդ տեսակ ինքնավարութեան դէմ եւ պիտի կռուինք: Այլ կ՚ընդունինք այն ինքնավարութիւնը, որ խաղաղութիւն եւ հանգստութիւն կուտայ աշխատաւոր, վրացի եւ հայ գիւղացիին, պատմական թեթեւ դադար մը կուտայ, որպէսզի նախորդ վարչաձեւերու պատճառած վէրքերը դարմանուին, որպէսզի զարգանան տնտեսութիւնը եւ մշակոյթը՝ ղեկավարութեամբ պրոլետարիատի, եւ դառնան անոր ընկերվարական ապագային զինակից գարբինը:

Միւս նախապաշարումներէն, որոնց կը կառչին մեր թշնամիները, յիշենք նաեւ սա թէ, քանի որ մենք համայնավարներս եղբայրութիւն եւ հաւաքապաշտութիւն կը քարոզենք, պէտք է ամէն ինչ բաժնուի հաւասար չափով: Ատոր կը պատասխանենք թէ մեզի անհրաժեշտ չէ թուաբանական հաւասարութիւնը, թուաբանական եղբայրութիւնը: Մենք պէտք է, որ ամրացնենք մեր Միութիւնը այն կէտերուն մէջ, ուր թոյլ տեղեր կան, որոնք ամէնէն տկար պաշտպանուած են ընդհանուր թշնամիին դէմ: Մեզի պէտք է տեղական շինարարութիւն, համամիութենական, վիթխարի շինարարութիւն:

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐ, ԶԳՈ՜ՅՇ...

Համբոյր՝ արեւուն

Ափսո՜ս, չէ փակուած եղերական շարքը անվաղորդայն կեանքերուն, որոնք խորշակահար ծաղիկներու նման իրենց կոթուններին վրայ, մեռիմ տերեւներու գրկին մէջ կը գօսանան, կը ծիւրին, կը հատնին ընդ միշտ:

Դեռ հողը չէ հանգչած դագաղին վրայ վաղաժամ մեկնող բարեկամի մը, Եզեկիէլեանի, Նախկին գերձակ վարպետ Պէյլէրպէյի արհեստանոցին, որ ազնիւ զոհողութեամբ իր հիւանդ եղբայրը փրկելու գերագոյն ճիգէն վերջ, ինք ալ անոր հետեւեցաւ անվերադարձ:

Ահա Պիրինեաններու ստորոտը կը խամրի ուրիշ երիտասարդ մը, Նախկին աշակերտ մը, որբութեան ճամբէն Նոր Հասած անկախ դիրքի, երջանկութեան բաժակը շրթունքին մօտ, իր ընտանեկան բոյնը հիւսելու եռանդին մէջ, կ՚իյնայ վաղահաս, աչքերը բաց, հոգին կարօտ:

Ու ո՜րչափեր, որոնց կուրծքը կը փլի հոգի նոպաներու մէջ, որ սարէ սար ինկած արեւ կը մուրան, ու յուսահատ գալարումներով կը կառչին կեանքին, որ սակայն կը խուսափի, կը սահի իրենց դալուկ մատներուն մէջէն:

Ո՞ւր կ՚երթայ այս հիւանդ կարաւանը:

Բայց ալ զգո՛յշ, երիտասարդ բարեկամներ, ձեր ապրած քաղաքին վրայ ուրուակերպ սարդը իր ոստայնը փռած է, ձեր շուքին նման վտանգը ձեզ կը հետապնդէ, կը պաշարէ, օդը զոր կը ներշնչէք, համբոյրը զոր կը քաղէք, հաճոյքի բաժակը զոր կը պարպէք, ձեր հանգիստի բարձը որու վրայ կ՚երազէք, յաճախ Յուդայի չափ բարեկամ են ձեզի:

Երիտասարդնե՛ր, առանց անկարելին փորձել ուզելու, ձեր թափին մէջ չափ դրէք: Ձեր գործը շարունակելով հանդերձ, աւելի շատ արեւ, աւելի կապոյտ, աւելի բաց օդ դրէք ձեր կեանքին մէջ: Լայնցուցէք ձեր հորիզոնը մինչեւ դաշտերը կամ պուրակները որ շատ հեռու չեն ձեզմէ, մինչեւ գարունը, որ ահաւասիկ ձեր դուռն է կամ երդիքը:

Դուք, հայրենի սարերու լանջին ծնած, կամ հանդարտ աւանելքէն եկուոր բարեկամներ, գիտցէք իմաստուն վերապահութիւն մը ունենալ ձեր եւ սա օտար քաղաքի կենակցութեան մէջ:

Ձեր մատղաշ արեւը մի՛ պղտորէք անոր ծուխովն ու մուրով:

Փ. ՍԱՆԱՍԱՐ

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ՄԵԾՆԱՆ

Շուազի-Լը-Ռուա, Հայ տղա պարտէզը:

Սեւաւոր մայրիկ մը արե փռած բուրդին կը հսկէ ու հո մը հովին փախցուցածները կը փրկէ:

Կասկինին կրթուած, Ա րոնեանի «Քրիստափոր Միք յէլեան»ը կը կարդամ:

Մեծ Հայուն եւ վեհոգի յե ղափոխականին արբազա՛ն յի շնչարանը հեւ ի հեւ լափելէ ե կեանքը ուժանակի փորձեր զոհելէ վերջ, կրկին յառաջ բանին անցեր եմ.

«Այսօր սակայն, երբ գե շարունակուած է հայկական զատամարտը, մեր նոր սերունդ լաւ է ցուցադրել գէթ Քրիստա փորի ներքին աշխարհը, նո ծով հոգին, իր կուռ ու համո խառնուածքը:»

Որքա՛ն պաղեցան աչքեր այս տողերուն վրայ:

Մինինիկ Սիրարփին եւ տարեկան Արան Ֆրանսակա դպրոցէն կը դառնան:

— Ի՞նչ սորվեցար նայի Սիրարփի՛:

— a, b, c, d, e, f.

— Դասդ ո՞վ կուտայ:

— Մատմըզը:

— Դուն ինչե՞ր գիտես, Արա տո՛ւր տեսնեմ պայուսակդ:

Ու աչքէ կ՚անցընեմ զա գիրքերը:

Ֆրանսայի պատմութիւն, խարհագրութիւն եւ ֆրանսե գրողներու ընթերցարան:

Ահա՛ ապրող սերունդը: Զ լովենք «ապազգայնացումը» կրորդ, երրորդ սերունդներուն:

Սիրարփիներն ու Արաներ պիտի սորվի՞ն իրենց ցեղ պատմութիւնը, Հայո՛ց պատմու թիւնը, որպէս զի գիտնան Արա Գեղեցիկ օտար կնոջ հետ չամուսնանալու համար կեանքը վրայ տուաւ:

Պիտի սերտե՞ն հայրենի կրին աշխարհագրութիւնը, յատակի՛ աշխարհագրութիւն որպէս զի գիտնան թէ Հայա տանի մէջ ալ կը հոսի գետ որ սակայն Մայր Արաքս կոչուի:

Ու պիտի ճանչնա՞ն Մեսրո եան տառերը, հա՛յ գրողներ ընթերցարանները, որպէս գիտնան թէ Վարուժան Սիամանթօ, Զարդարեան Զօհրապը, Մեծարենցն ու Դ եանը զոհար գրուածքներով օժտած են մեր գրակա թիւնը:

Ո՞ր լեզուով պիտի «զոյլ գրենք» գրիչի, խօսքի եւ զէ ազգային հերոսներուն կեանքերը, որպէս զի ներշնչ անոնցմով:

Պատասխանը հայ մամ պարտէզէն պիտի սկսի:

Կը սխալի՞նք:

Ա. Խանճեան

29 ՓԵՏՐՈՒԱՐԻՆ

Փետրուար ամիսը սովո բար ունի 28 օր: Միայն հանջ տարիներուն է, որ կ՚ նայ օր մը: Արդ, մինչեւ պատմութիւնը չէ արձան գրած դէպք մը, որ պատա ըլլայ 29 Փետրուարին: Ա ճիշտը, մէկ դէպք միայն յիշուի: Իտալացի մեծ երա տը, Ռոսսինի, ծնած է 29 տրուարին: Ի՛նչ զարմանա թիւն, սակայն, որ Ռոսսինի ծննդեան տարեդարձը չէր կր տօնել ամէն տարի: Որովհետ Փետրուարը 4 տարին ան մը միայն կ՚ըլլայ 29:

Վերջերս Միացեալ Նահան ներու Փոնթիաք քաղաքի ծնած է հայ մանուկ մը, 29 Փետրուարին: Զարմանա եւ զարմացնելու սիրահար րիկացիները շատ կը գր հիմա այս «մեծ» եղելութիւ Նոյնիսկ Միչիկըն նահանգի ռավարիչը, գովեստով շնոր բերէ յետոյ հայ նորածինը ծնողքը, Տէր եւ Տիկին Ս. լայեան, նորածինին կը իր ծննդեան տարեդարձը պէսզի զայն տօնելու ունենայ:

ՀԻՄԱԿ ԱԼ ԲԺԻՇԿՆԵՐԸ

Ամէն ինչ Թրքացնելու եւ «Թիւրք օղլու Թիւրք»երու վերապահելու մոլեգնութիւնը ծայրայեղութեան հասած է այլ եւս։ Պոլսոյ մէջ այժմ ալ ոչ-Թուրք բժիշկներուն դէմ պայքար բացած են, բժշկական օրէնքին քուէարկութեան առթիւ։

«Միլլիյէթ» կը գրէ (29 Մարտ).

Շատ մը բժիշկներ, որ կը վերադառնան պետական պարտաւորիչ ծառայութենէն կամ դեռ առաջնակարգ դիրք չունին, ընդհանրապէս անգործ կը մնան մեծ կեդրոններու մէջ։

Կառավարութեան հետ հեռուէն կամ մօտէն կապ ունեցող ընկերութեանց եւ հաստատութեանց մեծ մասը կը ծառայեցնէ օտար եւ ոչ-Թուրք բժիշկներ, որոնք երբեք Թուրք բժիշկներու չափ արժանիք չունին։ Պարտականութեան տաժանքը մեր բժիշկները կը կրեն, իսկ բոլոր առանձնաշնորհները կը վայելեն մարդիկ, որ իրենց երկրին մէջ չեն կրնար հող գտնել, եւ հոս միայն իրենց «օտարական»ի հանգամանքը կը շահագործեն։ Եւ կամ մարդիկ, որ զգացումի ոչ մէկ կապ ունին մեզի հետ։

Ասոնք զանազան միջոցներու եւ խաղերու կը դիմեն։ Բերայի բժիշկներէն շատեր ընկեր են պանդոկապետներուն եւ խանճիներուն հետ։ Անատոլուէն եկած հիւանդ մը, այս ընկերներուն միջոցաւ կ'իյնայ ոեւէ առեւտրական բժիշկի մը ցանցը, եւ ոչ միայն չի բժշկուիր, այլեւ ունեցածը կը թողու այդ անիծեալ պազիրկեաններուն։

Դարձեալ շարք մը ոչ-Թուրք բժիշկներ յանձնակատարութիւնը (քոմիսիոնճըլըք) կ'ընեն հաստատութիւններու, որոնք չունին միջոցներու եւ մասնագէտներու մէկ տասներորդն իսկ։ Այս ցանցերուն բոլորը կ'աշխատին ի վնաս Թուրք բժիշկներուն, Թուրք հաստատութեանց եւ հանրային առողջութեան։

Ժողովուրդին մէկ մասը ճարտարութիւնը ոչ-Թուրքերու մօտ կը փնտռէ։ Մեր բժիշկները կը պատմեն թէ, վկայական առնելէն մէկ տարի առաջ, Բժշկականի հայ ուսանողները սրածայր մօրուք կը թողուն եղեր, Ֆրէնկներուն նմանելու համար։ Իր երկրին մէջ քիչ շատ դիրքի տէր բժիշկ մը երբեք կուգա՞յ Թուրքիա, առանց մեր կառավարութենէն մեծ հաւուցում ստանալու։ Ընդհակառակն, այդ բժիշկները մեր հիւանդները կիրարկում՝ի սքանչելի դաշտ մը կը նկատեն, իրենց փորձառութեան պակասը լրացնելու համար։

Գիտենք թէ գիտութիւնը եւ մասնագիտութիւնը հայրենիք ու սահման չունին։ Նոյնպէս կը յարգենք մասնագէտները, ինչ կրօնք, ազգ եւ հպատակութիւն ալ ունենան։ Բայց պէտք է իրարմէ զանազանել մասնագիտութիւնն ու գիտութեան առեւտուրը։

Պոլսոյ մէջ, առաջնակարգ Թուրք բժիշկներէն գերադաս ոչ օտար բժիշկ կայ, ոչ ալ քրիստոնեայ։ Բայց, ինչպէս կ'ըսեն, «Օտար խոտերու տարածումը, արգելք կ'ըլլայ տան սերմին աճման»։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

«ԲԵՐԱՆԴ ԱՂՏՈՏԵՑԱՒ»

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Կարգ մը հայրենակիցներ կը գանգատին թէ «Յառաջ»ը շարունակ դիտողութիւններ կ'ընէ Թրքախօսութեան մասին։

Այդպիսիներուն պատասխան մը տալու համար, կը յիշեմ հետեւեալ պատմութիւնը.—

Հայկ. ընդհանուր կոտորածի օրերուն, երբ Թուրքերը անխնայ ջարդեցին մեր ծնողքները եւ թալանեցին ամէն ինչ, հիմնայատակ կործանելով հայրենի բնակավայրերը, բազմաթիւ աղջիկներ եւ տղաներ տարին իրենց տուները։ Եւ անմիջապէս, առանց կարեւորութիւն տալու մեր տանջանքին, ստիպեցին մոռնալ հայերէնը ու սորվիլ Թուրքերէն։ Իմ «հանըմ» խնամակալուհիս ալ կը խրատէր.

— Քեաֆիրութենէ ազատելու համար աշխատէ օր առաջ մոռնալ կեավուր լեզուդ (հայերէնը) եւ Թուրքերէն սորվէ։ Եթէ սխալ ալ ըսես, չենք նեղուիր։ Այսօր սխալ կ'ըսես, վաղը շիտակ։

Այդ լեզուն երբեք չգիտնալով, ակամայ ստիպուեցայ սորվիլ։ Ու գիտեմ որ ինծի պէս ըրին նաեւ բոլոր իմ բախտակիցները։ Ու օր մը, երբ բախտակիցներէս մէկուն հետ, տեսակցութեան մը առթիւ, փորձեցի հայերէն խօսիլ, հանըմս լսեց եւ անմիջապէս իր մօտ կանչելով, գայթակղած ըսաւ.

— Թո՛ւ, թո՛ւ, բերանդ աղտոտեցաւ։

Մենք որ Հայու զաւակներ էինք եւ Թուրքերէն երբեք չգիտնալով մէկտեղ հրաման չունէինք հայերէն խօսելու, եւ կ'անարգուէինք շարունակ, հիմա ի՞նչ ըսենք անոնց որ հայերէն գիտեն, բայց կը սիրեն Թուրքերէն խօսիլ եւ Թուրքերէն սորվեցնել իրենց զաւակներուն...։

Այդպիսիներ ի՞նչ կը խորհին։ Գոնէ Թուրք կնոջ չա՞փ ալ նախանձախնդրութիւն չունին...։

Կիւրեղ

ԵՈԶԿԱՏՑԻՆԵՐՈՒՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ. 3 Ապրիլ.— Եօզղատի Հայրենակցական միութեան անդրանիկ բացման հանդէսը տեղի ունեցաւ Կիրակի օր, հայրենակիցներու հոծ բազմութեան մը ներկայութեան։

Բացման խօսքը կատարեց Պ. Ա. Ճինկէօզեան, բացատրելով միութեան նպատակը, եւ հրաւիրեց հայրենակիցները ուժ տալ, ազգային ոգին վառ պահելու համար։

Տեղի ունեցան արտասանութիւններ ու երգեր, եւ նուագեց ջութակահար Պր. Ձէօրէկճեան։ Միութեան կազմակերպած վիճակահանութենէն շահեցան հետեւեալ թիւերը.— 425. 7. 497, 123, 133, 5, 391, 172, 388, 406։

Վիճակահանութենէն վերջ ներկայացուեցաւ զաւեշտ մը։ Միութեան անդամները քաջալերուած ընդհանուր համակրանքէն, խոստացան յառաջիկային տալ գեղարուեստական ցերեկոյթներ։

ԾԱՆՕԹ.— Վիճակահանութեան պարգեւները ստանալու համար դիմել Յ. Պապաեկիկեանի 28, Rue des Domicaines, 28.

Ա. Թաշճեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՄԻՋԱԶԳ. ԲԱԺԱԿԻ ՄՐՑՈՒՄՆԵՐ ՏԻԷՓԻ ՄԷՋ

Ինչպէս գրած էինք, Զատկի տօնական օրերուն Տիէփի մարզական միութիւնը կազմակերպած է բաժակի մեծ մրցումներ ֆրանսական, անգլիական, զուիցերական եւ հայկական ֆութպոլի խումբերու միջեւ։ Միջազգային այս կարեւոր մրցումները փայլուն եւ արդիւնաւոր դարձնելու համար տեղական կազմակերպիչ Միութիւնը մեծ զոհողութիւններ ըրած է։ Մասնակցող խումբերուն նկարները պատի ազդերու վրայ կը ցուցադրէ թէ քաղաքին եւ թէ շրջակայ գիւղերու բնակիչներուն, իսկ տեղական թերթերը գնահատելով մրցորդ մարզիկներուն արժէքը, երկար կոչեր կ'ուղղեն, ժողովուրդին՝ ներկայ գտնուելու այս աննախընթաց մարզահանդէսին։

Կը տեղեկանանք թէ փայլուն ընդունելութիւն մը պիտի ըլլայ ի պատիւ հայ խումբին որ երեք շաբաթ առաջ Տիէփի խումբին դէմ մրցած ու գնահատութեան արժանացած էր։

Տիէփ քաղաքը Փարիզէն 175 քիլոմեդր հեռու է, Մանշի ափը, ծառաշատ պարտէզներով։ Առաջին մրցումը վիճակուած է Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ Անգլիական Dulwich-Hamlet խումբերուն եւ տեղի պիտի ունենայ այսօր Շաբաթ։ Այս խումբը յատկապէս Լոնտոնէն հրաւիրուած է եւ ֆութպոլի եղանակը սկսելէն ի վեր միայն երկու պարտութիւններ կրելով, յաղթած է տեղին առաջին դասակարգի պատկանող գրեթէ բոլոր խումբերուն։ Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը այդ օրը իրեն դէմ պիտի գտնէ ֆութպոլի լաւ վարպետներ, որոնք իրենց երկայն հասակով, տոկուն ու ամուր կազմով պաղարիւն խաղացողներ են։ *Ֆրանսայի մէջ առաջին անգամ է որ հայ խումբ մը պիտի մրցի անգլիական խումբի մը դէմ։*

Կը յուսանք թէ հայկական խումբը կարելին պիտի ընէ, ամուր պաշտպանութիւն մը ցոյց տալու Անգլիացի վարպետ յառաջապահներուն դէմ։ Անշուշտ մեր յառաջապահերը իրենց վերջին ճիգը պիտի թափեն եռանդուն եւ արագ խաղարկութիւն մը ունենալու համար։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը հետեւեալ կազմը պիտի ունենայ.— բերդապահ՝ Տէվէճեան, վերջապահներ՝ Մկրտիչ եւ Ռուբէն, միջնապահներ՝ Երուանդ, Գամեր եւ Ասատուր, յառաջապահեր՝ Տաճատ, Ս. Կարապետեան, Կ. Կարապետեան, Օ. Գրիգորեան եւ Պարոյր։ Պահեստիներ՝ Միհրան, Հրայր եւ Վիչէն։

Տիէփի մարզադաշտը 20 հազարէ աւելի հանդիսատես կրնայ առնել։ Աննախընթացբազմութիւն մը կը սպասուի։ Մրցումները պիտի տեւեն երեք օր եւ տեղի պիտի ունենան տեղական միութեան գեղեցիկ մարզադաշտին վրայ, որուն պատուոյ կայմէն պիտի ծածանին չորս ազգերու դրօշակները։ Բախտաւոր եւ մեծ ազգերու մարզիկներուն կողքին, մեր կոտորակուած ցեղին զաւակները, անշուշտ պիտի արժեցնեն իրենց կորովը, հակառակ իրենց դժնդակ պայմաններուն։

Այս անգամ եւս Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին մասնակցութիւնը միջազգային մրցումներուն՝ պիտի նպաստէ օտարներուն ծանօթացնելու հայ ժողովուրդին ընդունակութիւնն ու յառաջդիմութեան ոգին։

Մեծ թիւով Հայեր խոստացած են ընկերանալ Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին, որ ճամբայ կ'ելլէ այս առաւօտ Gare St. Lazareէն ժամը 9ի շոգեկառքով եւ Տիէփ կը հասնի ժամը 12,15ին։

Գ. Գասապեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՕԹԸ ՀԱԶԱՐ ԱՆԳԱՄ ՀԱՄԲՈՒՐՈՒԱԾ.— Լեհաստանի եւ Չեխոսլովաքիոյ մէջ բազմաթիւ հրեայ բաբբունիներ կան, որոնք կը հովուեն իրենց հօտը, իբրեւ դատաւոր, բժիշկ եւ ամէն բան։ Ցակաւին հին աւանդութիւններով պաշարուած այս ժողովուրդը վերջերս շատ կը խօսեցնէր իր վրայ։

Անցեալ շաբաթ, բաբբունի մը կ'ամուսնացնէր իր աղջիկը, վեշտասնամեայ շուշան մը։ Ամէն երկիրէ հրաւիրեալներ եկան Թէքսոյէ քաղաքը, հարսնիքին մասնակցելու։ Մօտաւորապէս եօթը հազար հոգի էին անոնք որոնք, համաձայն Թալմուտի պատուիրանքներուն, պիտի վկայէին պսակին։ Հարսնիքին մէկ երեկոն պարահանդէս մը տրուեցաւ, ուր պարեցին 2000 հոգի։ Իսկ տրուած մէկ հացկերոյթը այնքան առատ էր, որ շրջակայ գիւղերուն մէջ այլեւս ուտելիք չէր մնացած։

Հրէական սովորութեան համաձայն, ամէն հրաւիրեալ պէտք էր համբուրէր հարսը։ Եւ խեղճ աղջիկը իր այտերը մատոյց եօթը հազար հրաւիրեալներուն։ Այս համբոյրը տեւեց չորս ժամ։ Հեռագիրը չըսեր թէ աղջկան այտերը կարմրեցա՞ն, ճերմկցա՞ն թէ մաշեցան.

Դժբա՜խտ հարսնցու։

ԲԱԽՏ ՉՈՒՆԻ.— Քոնվէրի կինը կը սիրաբանէր Ռէմիի հետ, Մոնֆէրրանի մէջ։ Քոնվէր, վախցնելու համար, կնկան ականջին ծանր սպառնալիք մը պոռաց։ Բայց կինը փոխանակ վախնալու, համարձակութիւն ստացաւ եւ գնաց Ռէմիին տունը։

Քոնվէր, լաւ մը խմելէ յետոյ ատրճանակը լեցուց եւ գնաց Ռէմիի տունը։ Դուռը բացուեցաւ։ Քոնվէրի ատրճանակը գոռաց, բայց գնդակը վրիպեցաւ։ Ռէմի յարձակեցաւ Քոնվէրի վրայ եւ պայթեցուց անոր կոնակը՝ ծանրբռունցք մը իջեցնելով։ Ծեծին տակ անոր ուժը քամելէ յետոյ, կանչեց ոստիկան մը, եւ յանձնեց անոր։

Եւ անբախտ Քոնվէր կինը փախցուց, ծեծ ալ կերաւ, բանտն ալ մտաւ։ Եւ հիմա կը խորհի թէ իր բանտ մտնելուն պատճառը ի՞նչ է, որովհետեւ թոյլ տուաւ որ կինը փախցնե՞ն։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Կը խնդրուի մեզմէ հաղորդել թէ Կովկասեան Պետական թատրոններու դերասաններ Տիկին Դուրեան - Սրմէնեան, Տիկ. Աստղիկ եւ Պ. Լեւոն Երամեան, որ Փարիզ կը գտնուին ատենէ մը ի վեր, Լիոնի, Մարսէյլի եւ Պոլսոյ մէջ շարք մը ներկայացումներ տալէ յետոյ, պիտի դառնան Կովկաս։

ՍՏԱՑԱՆՔ

ՑՈՂՔ, ամսագիր գրական-գիտական։ Թիւ 1. Փարիզ։ Գին՝ 2 ֆրանք։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (76)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Բ.

Անձկութիւնս հետզհետէ կը մեծնար. Լսեցի որ դուռներէն մէկուն ձայնը կ'ելլէր. յանկարծ ետ դարձայ, յուզուած։

— Դո՞ւք։

Նատէժտա երեւցաւ դրան մէջէն։

Յառաջացայ։ Արգիլելու շարժում մը ըրաւ։ Անոր դէմքը կ'արտայայտէր, ոչ թէ զարմացում, այլ սարսափ։ Անոր ձայնը կը խեղդուէր։

— Ի՞նչ կ'ուզէք ինծմէ դեռ, ինչո՞ւ կ'ուգաք մեզ հետապնդելու, երբ արդէն մոռացումը սկսած էր։

Ես լուռ մնացի։

— Արդէն բաւական զաւ... չպատճառեցի՞ք ինծի, գոչեց անիկա։

Կը խոստովանիմ որ. պատասխանելու համար բան մը չէի գտներ։

Այն ատեն ան էր որ սկսաւ յառաջանալ։ Ցարօրինակ արտայայտութեամբ մըն էր որ ան կը դիտէր իմ զարմացումս։

— Կ'ըսէի՞ք թէ մեր բարեկամն էք դուք...։ Ինչո՞ւ համար այս չարութիւնը կ'ընէք մեզի... չեմ կրնար խորհիլ որ, անոնց ոսկիէն քիչ մը ձեռք ձգելու նպատակով կը գործէք, ինչպէս բոլոր անոնք որ մեզ կը շրջապատէին...։ Ըսէ՛, ի՞նչ է որ ձեզ մղեց որ հոս գաք։

Զարմացումս փոխուած էր հետզհետէ աճող անձկութեան։ Նատէժտան, իր դաշնակներէն բանտարկուած ըլլալով, արդեօք կորսնցուցա՞ծ էր իր խելքը։ Խստաբիբ աչքերով, անիկա կը յառաջանար դէպի ինծի, ու անոր տժգունութիւնը աւելի եւս կը շեշտուէր։ Բնազդաբար ձեռքերս երկարեցի։

— Նատէժտա՛, ի՞նչ ունիք, զիս չէ՞ք ճանչնար... այլեւս ձեր բարեկամը չե՞մ, Մարսէլ Լանտրըսին...

Այս խեղճուկրակ բառերս արտասանուեցան խեղդուկ կերպով. իրաւամբ ատկէ աւելին չէի կրնար ըսել։

Նատէժտա աչքերուս մէջ կարդաց մտածումս։

— Այո՛, կարծեցի թէ խելքս կը կորսնցնէի, երբ իմացայ որ դուք ալ թշնամի մըն էիք... դո՛ւք ալ, որ իմ վերջին բարեկամս կը նկատէի, մեր վերջի՛ն բարեկամը, իմ հօրս եւ իմ բարեկամս... ու դուք ալ միւսներուն պէս կ'ընէք... ամենուրեք, ամենուրեք կատաղի թշնամիներ, գիշատիչ անասուններ... Ա՛խ, Մարսէ՛լ Լանտրըսի, ինչո՞ւ կ'ընէք այդ բանը։

Ցետոյ

— Ինչո՞ւ համար... ո՛հ, գիտեմ հիմա... ի՞նչ հրէշային կիրք է որ ձեզ իրարու մրցորդ դարձուցած էր, Բորիսը եւ ձեզ... եւ այն ալ այդ աղջկան համար, այդ արկածախնդի՛ր աղջկան, Սաւթրոնայի։

Այլեւս չէի կրնար հանդուրժել ու պայթեցայ։ Իրապէս ամէն ինչ կը պայծառանար։ Թիթիգէյը կամ Չէրնին զիս ամբաստանած ըլլալու էին որ, Բորիսը մտնած եմ «Դանիէլի Անիք»ի գործակալներուն։ Ըսի.

— Ուրեմն զիս պատասխանատո՞ւ կը նկատէք Բորիս Սուխիմի սպանութեան։ Կարգը հիմա իմս է, որ ձեզի սա հարցումը ընեմ.— ինչպէս կրցաք հաւատալ այդ ստոր սուտին... Ես ձեզի ի՞նչ գէշութիւն ըրած եմ որ, ձեզ թոյլ տայ հաւատալու այդ հրէշային ամբաստանութեան։

Նատէժտա ինկաւ թիկնաթոռի մը վրայ ընկճուած։ Ցայտնի էր որ անոր մտածումները իրար կը խառնուէին։

— Կ'ուզէ՞ք որ ձեզի ցոյց տամ Պրասքովիա Սաւթրոնայի սպանիչը, Բորիսի սպանիչին մասին խօսելէ առաջ։

— Ի՞նչ կ'ըսէք... սպանիչը հո՞ս..

Անոր դէմքը անձկութենէն կը կծկուէր։

— Ըսէ՛ք, Մարսէ՛լ Լանտրըսի, ի՞նչ ըսի՞ք ինծի...

— Կրնա՞ք զանգակը հնչեցնել որ ներս գայ ձեզի ընկերացող այն խարտեաշ կինը։

— Պրասքիլլա՞ն։

— Վա՛յ, Պրասքիլլա՞ դրեր է անունը։

Նատէժտա ոտքի ելաւ առանց իր ուզելուն։

— Ի՞նչ կ'ուզէք Պրասքիլլայէն. գեղեցիկ պատահմունք մը պատճառ եղաւ որ հանդիպիմ անոր, երբ անիկա, միւս բոլոր Ռուսերուն պէս, աքսորի ճամբան ձեռք առնելու վրայ էր։

— Ա՛հ, ուրեմն հիմա ալ Ռուս է, ընդգծեցի միեւնոյն եղանակով։

— Այո՛, Ռուս է, խեղճ աղջիկը... անիկա կը ճանչնայ Բորիս Սուխիմը, որուն օգներ է բոլշեւիկեան դժոխքէն ազատելու համար. կը ճանչնայ նաեւ այն աղջիկը, ամէնուն մատնիչը, Սաւթրոնան... քիչ առ քիչ այդ բարեկամուհին, որ դիպուածը առջեւս կը հանէր... անոր պարզ ու քաղցր նուիրումը ինծի մոռցնել պիտի տայ իմ ապրած տառապալից կեանքս...

Նատէժտա կը վարանէր զանգակը հնչեցնել։ Գացի զանգակին մօտ ու իր տեղը հնչեցուցի։

Չէրնին ներս մտաւ։ Չեռքս դէմքիս վրայ տարի խիստ բնական կերպով մը, ու կինը առաջին անգամ զիս չճանչցաւ։

(Շար.)

ազգեցութիւններ պիտի ունենայ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ քաղաքական կարգի ամրացման շահագրգռուող բոլոր ազգեցութեանց կողմէ բռնուած դիրքերու ամբողջութեան վրայ։

⁂ Միլանէն կը հեռագրեն թէ Աթէնք վերադառնալէ առաջ արտաքին Նախարար Միխալաքոփուլոս սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցած է Մուսոլինիի հետ «այսպէս հաստատելով երկու երկիրներու բարեկամական յարաբերութիւնները։»

Միւս կողմէ Էնկիւրիէն կը հեռագրեն.

Թէվֆիք Րիւշտի պէյ Ժընեւի մէջ տեսնուեցաւ Միխալաքոփուլոսի հետ՝ երկու երկիրները շահագրգռող խնդիրներու մասին։ Երկու Նախարարները բարեկամաբար խօսեցան Էնկիւրիի մէջ երկու երկիրներու դիւանագէտներուն միջեւ կատարուած բանակցութեանց մասին։

Այս առթիւ «Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի Աթէնքի Թղթակիցը կը հեռագրէ.—

Այստեղ կը հերքուի թէ Իտալիոյ, Թուրքիոյ եւ Յունաստանի միջեւ իրաւարարութեան եւ ոչ-յարձակողական դաշինք մը պիտի կնքուի։ Սակայն Թէվֆիք Րիւշտի պէյի եւ Յունաստանի արտաքին Նախարարին Մուսոլինիի հետ տեսակցութիւնը կը նկատուի նշան մը թէ լուրջ ջանքեր կ՚ըլլան ուսումնասիրելու համար բոլոր վէճերը եւ փարատելու վերջին տարիներս ծագած բոլոր թիւրիմացութիւնները եւ որոնք առեն առեն մեծ անհամութիւններ առաջ բերին։

Մուսթաֆա Քեմալ կը ճամբորդէ

Վիէննայէն հեռագիր մը կ՚ըսէ թէ հակառակ Նախապէս հրատարակուած բոլոր հերքումներուն, Քէմալ փաշա յառաջիկայ Ապրիլ 14ին պիտի հասնի Աքթ-Շմէքս (Չեխոսլովաքիա) ուր պիտի դարմանուի։ Ղազիէն երկու օր վերջ, նոյնպէս Աքթ-Շմէքս պիտի հասնի Ռումանիոյ արտաքին Նախարար Թիթուլէսքու, որ կարեւոր տեսակցութիւն մը պիտի ունենայ անոր հետ։

Պարսիկ նախարար մը սպաննուած

Թէհրանէն կը հեռագրեն Ապրիլ 5 Թուականով.— Հանրօգուտ շինութեանց Նախարար Ապտուլլահ Խան Թահմասփի սպաննուեցաւ Լուրիստանի բնակիչներուն կողմէ, որոնք դարանակալ կեցած էին Խորամապատի մօտ։

Այս լուրը ստացուելուն պէս Մէջլիսը նիստը դադրեցուց։

Շահը երէկ Թէհրանէն Խորամապատ մեկնեցաւ։

Անցած օր գրած էինք արդէն թէ Լուրիստանի ցեղախումբերը ապստամբած են եւ պարսիկ կառավարութիւնը զինուորական մեծ ուժ մը ղրկած էր զանոնք զսպելու, նոյն իսկ բոլորովին բնաջնջելու համար։

Տրոցկիի սպանութեան շուրջ

Հէլսինկֆորսէն «Մաթէն»ի կը հեռագրեն.— Դիւանագիտական շրջանակներու մէջ ստացուած տեղեկութեանց համաձայն, որսորդութեան մը ընթացքին է որ կոմսոմոլի անդամ երիտասարդ համայնավար մը ատրճանակ պարպած է Տրոցկիի վրայ։ Հէլսինկֆորսի ռուս դեսպանատունը կը մերժէ հերքել կամ հաստատել այս լուրը։ Սակայն համայնավար շրջանակներու մէջ տրամադրութիւն կայ իբրեւ ճշգրիտ ընդունելու այս լուրը, միայն թէ կ՚ըսեն թէ արկածի հետեւանք է։

Ռումբեր կը շարունակեն պայթիլ

Ընտրական պայքարի մը առթիւ Շիքակոյի մէջ օրական քանի մը ռումբ կը պայթի։ Մինչեւ հիմա 65 ռումբեր արձակուած են զանազան շէնքերու եւ անձերու դէմ, պատճառելով մեծ կորուստներ։ Առջի գիշեր Շիքակոյի մէկ արուարձանին մէջ պայթած ռումբ մը մեծ յուզում առաջ բերած է ամբողջ թաղին մէջ, որուն բնակիչները խելայեղ փողոց թափած են։ Անկէ քիչ առաջ, ուրիշ ռումբ մը պայթած էր ճաշարանի մը մէջ։ Ճաշարանատէրն ու իր կինը, որոնք մեծ սրահին վրան կը պառկէին, թեթեւ վէրքերով ազատեցան։

Բոլշեւիկեան ոսկին Գերմանիա կը ղրկուի

Ինչպէս կը յիշուի, վերջերս խորհրդային կառավարութիւնը 5 միլիոն տոլար արժէքով ձոյլ ոսկի ղրկած էր Նիւ-Եորք եւ զոր ամերիկեան կառավարութիւնը կը մերժէր ընդունիլ։ Նիւ-Եորքէն հեռագիր մը կ՚ըսէ թէ այդ ոսկին «Տրէզտըն» շոգենաւով ճամբայ հանուած է դէպի Պրէմէն։

Ժամադրուեցէ՛ք

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԼԻՈՆԻ Հ. Ե. Ո. Միութեան ժողովը վաղը Կիր. առաւօտ ժամը 8.30ին Գրադարանի սրահը Rue Duguesclin 262.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ժուանվիլի մասնաճիւղի ֆութպոլի խումբը պիտի մրցի U. S. A. St. Moriceի առաջին խումբին հետ իրենց դաշտին վրայ։ Վաղը կիր. ժամը 2ին։ Հաւաքավայր 64 Rue de Paris, Joinville le Pont.

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ռօնի սու Պուայի Ա. խումբը կը մրցի վաղը կիր. S. C. Robinsonի կարեւոր խումբին դէմ։ Հաւաքավայր Porte de Versailles, ժամը 1.30ին։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ (Union Sportive Arménienne)ի ֆութպոլի առաջին խումբը պիտի մասնակցի, Pavillon sous Bois քաղաքապետական Սթատին մէջ, խիստ կարեւոր Tournoi de Pâquesի մը, կազմակերպուած Սթատ տը լէսթի կողմէ։

Բաժակի այս խիստ կարեւոր մրցման «Challenge Couvert», որուն արժէքը 1800 ֆր. է, պիտի մասնակցին 4 խումբեր։ Սթատին հասցէն, 80 Ave. Jean Jaurès։

Ժամադրութիւն Հ. Մ.ի ֆութպոլիստներուն ու համակիրներուն, վաղը կիր. ժամը 12.30ին։ Sortie métro Gare de l'Est.

Վ. Հ.

Այրի տիկին Յուստիանէ Տարխանեան, պ. Արմենակ Տարխանեան եւ Օր. Սրբուհի Տարխանեան, Այրի տիկին Մաքրուհի Շալճեան եւ զաւակունք (Եգիպտոս), Տէր եւ տիկին կարպիս Քիւրքճեան եւ զաւակը (Պոլիս), պ. Արիս Շալճեան (Գերմանիա), Տէր եւ տիկ. Յովսէփ Փիշման եւ զաւակունք (Ամերիկա), Այրի տիկին Արաքսի Մէստուճեան եւ զաւակունք (Պուլկարիա), Տէր եւ տիկ. Արշամ Խավէրտեան եւ զաւակունք (Պոլիս), Տէր եւ տիկին Արամ Խավէրտեան եւ զաւակունք (Մարսէյլ), սրտի խորունկ կսկիծով կը ծանուցանեն սիրելի իրենց աղջկան քրոջ եւ ազգականին՝

ՕՐ. ԼԻՒՍԻ ՏԱՐԽԱՆԵԱՆԻ

դառնաղէտ մահը։

Յուղարկաւորութիւնը պիտի կատարուի այսօր Շաբաթ կէսօրէ վերջ ժամը 4ին, 16 Allée Victor Hugo, Le Raincy, ուսկից հանգուցեալին մարմինը պիտի փոխադրուի Ռէնսիի գերեզմանատունը։ Շոգեկառքը կը մեկնի Gare de l'Estէն ժամը 3.32։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ (ԶԱՏԻԿ) 8 ԱՊՐԻԼ 1928
8 AVRIL 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 617
ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԵՈՐԵԱՑ ԴԱՂԱՐ

Աշխատակից մը, այսօր, եւ այս խորագրին տակ, լայնօրէն կը պարզէ նորութիւն մը, որ ուշադրութիւն չէր գրաւած մինչեւ հիմա։

Քաղաքական-դիւանագիտական թոհ ու բոհին մէջ, հայկական մամուլը առ հասարակ զանցառութեան կուտայ ընկերային կարեւոր երեւոյթներ, որպիսին է «Եօրեայ Դադարը»։

Շարժումը, որ ծլած է 1921ին, նորազատ ժողովուրդի մը ծոցին մէջ, կը ծաղկի 1923 ի վեր, երբ Խորհրդարանն ալ պաշտօնապէս նուիրագործեց զայն։

Ամէն տարի Զատկին, Չեխօ-Սլավաքիոյ Կարմիր Խաչը կը կազմակերպէ «Եօրեայ Դադար», որ առեն կ'ընդհատուին բոլոր վէճերն ու պայքարները, որպէս զի հանրային ուշադրութիւնը կեդրոնանայ ժողովրդանուէր գործի մը վրայ։

Մանրամասնութիւնները պիտի կարդաք երկրորդ էջին մէջ։ Մեր աշխատակիցը, շարժումը ներկայացնելով, երկրորդ յօդուածի մը մէջ կը թելադրէ օրինակել զայն, մեր կեանքին համար։ (Յօդուածին երկրորդ մասը կը հրատարակուի յաջորդ համարով)։

Արդարեւ, եթէ կայ հասարակութիւն մը որ ամէնէն աւելի կարօտը կը քաշէ այդպիսի դադարի կամ զինադադարի մը, այն ալ հայ ժողովուրդն է։

Եօրեայ դադար՝ վէճերու, եւ մանաւանդ... կիրքերու։

Եւ այս՝ ոչ թէ բարեպաշտական ցոյց մը սարքելու, այլ իսկապէս ժողովրդանուէր գործ մը կատարելու համար։

Այլապէս, պարզ կապկութենէ մը տարբերութիւն մը չպիտի ունենար այդ նորութիւնը։

Օրուան մասին կարելի է համաձայնիլ։

Երկուքն ալ յարմար են, — Ապրիլ 11/24, կամ Մշակոյթի Օրը, որ մէկ տարուան պատմութիւն ունի։

Մենք առաջինը պիտի նախընտրէինք, եթէ, դժբախտաբար, արդէն իսկ խմբակցական եւ քաղաքական պայքարի առիթ մը դարձած չըլլար այդ Օրը, — մէկ միլիոն զոհերու սգատօնը։

Իրողութիւն է որ, հայ համայնավարները ոչ միայն չեն հանդուրժեր Ապրիլ Տասնըմէկով, այլ եւ կ'օգտագործեն զայն, գռեհիկ խաչակրութիւն մը կազմակերպելու համար, թուցիկներով եւ մամուլով։

Եթէ իրենց ձեռքէն գայ, տօնակատարութիւնն ալ պիտի խափանեն, ինչպէս բրած են Հայաստան աշխարհին մէջ։

Այս տարի, Փարիզի ռամկավարներն ալ թունաւորեցին այդ համազգային Օրը, իրենք իրենց գլխուն տօն սարքելով։

Եւ այս՝ մղուած կուսակցական քինախնդրութենէ մը։

Մշակոյթի տօնը, ինչպէս ըսինք, նորութիւն է, եւ աւելի յարմարութիւններ կ'ընծայէ։

Մթնոլորտը չէ պղտորած տակաւին։ Առաջին փորձը յաջող անցաւ, գոնէ Եւրոպայի մէջ։ Եթէ այս գետնին վրայ եւս խաչակիրներ, տեսակ մը «բուհճի»ներ գտնուին, կը կարծենք թէ անարժէք, զանցառելի քանակութիւն մը պիտի կազմեն։

Յետոյ, հանգիստ ժամանակ ունինք, միտքերը պատրաստելու համար։

Բայց, կրկնենք նորէն, որպէսզի պարզ ցոյցի մը ձեւը չառնէ հայկական «Եօրեակ»ը, պէտք է աչքի առջեւ ունենալ որոշ գործնական ծրագիր մը։

Նշանախօսք մ'ը, եթէ կ'ուզէք։

Մենք, մեր մասին, եւ եթէ ոչ ամբողջ արեւմտեան եւ կեդրոնական Եւրոպայի, գոնէ Ֆրանսայի համար, կ'առաջարկենք հիմը դնել մանկապարտէզներու ցանցի մը։

Հինգ-տասը ծաղկոց, նոր սերունդին հարիւրին տասը հայ պահելու համար։

Մեր կարծիքով, անմիջական պահանջ մըն է այս։

Ամէն պարագայի մէջ, թելադրութիւն մըն է որ կ'ընենք։

Եթէ կան ուրիշ առաջարկներ, սիրով պիտի ուզէինք լսել։ «Յառաջ»ի սիւնակները բաց են, կարծիքներ յայտնելու համար։

Ուրեմն, հարցը դրուած է հրապարակ.—

1.— Եօրեայ դադար ամէն տեսակ վէճերու, այս տարուընէ սկսելով, եւ բոլոր հայկական գաղութներուն մէջ։

2.— «Մշակոյթի Օր»ը, իբրեւ յարմարագոյն պատեհութիւն։

3.— Որոշ եւ դիւրաւ իրագործելի ծրագիր մը։

Եթէ սկզբունքը ընդունուի, անշուշտ այդ օրը բոլոր հայ թերթերը պիտի արծարծեն «Եօրեայ Դադար»ի գաղափարը, զայն ժողովրդականացնելու համար։

Եթէ բոլորն ալ ուզեն անկեղծօրէն մօտենալ, ոչ մէկ դժուարութիւն կրնայ խափանել այս գեղեցիկ եւ հանրօգուտ նորութիւնը։

Որ շիտակ մարդը պիտի ուզէր կանխակալ կարծիքներ պաշտպանել այդպիսի տօնակատարութեան մը մէջ։ Կամ կուսակցական-քաղաքական խնդիրներ յարուցանել, այդ օրը։

Պայծառ հոգի, մաքուր սիրտ, — եւ արդէն հիմը դրուած կ'ըլլայ։

Մնացածը՝ աշխատանքի խնդիր է։

Տարին 365 օր է։ Երեք, նոյն իսկ մէկ օր սանձելով կիրքերը, պիտի կորսնցնէր, մինչեւ անգամ իբրեւ անհատ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՈՒՐԻՈՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

Յուսաբեր խմբագրականի մը մէջ պարզելով Սուրիոյ եւ Լիբանանի գաղթականներուն տեղաւորման մանրամասնութիւնները, կը նկատէ (26 Մարտ).

— «Ինչպէս կը տեսնէք, հաւաքական ճիգերով — և որ գլխաւորն է՝ առանց փողի եւ թմբուկի— գեղեցիկ գործ մը կը կատարուի ի նպաստ մեր թափառական բեկորներուն։

Տաղտկալի դարձած է այլեւս ամէն առիթով նահատակ հայրենիքի անունը քաշքշել, որուն զաւակները ամբողջն փակուած կը մնան իր հալածական զաւակներուն առջեւ։

Ի հարկէ, լաւին լաւագոյնը պիտի ըլլար, եթէ տարագիր Հայը, փոխանակ օտար հողի կապուելու, իր հայրենիքը վերադառնար, վաղը, օտարութեան մէջ, չկապուելու համար նաեւ օտարի կեանքին, լեզուին եւ ազգութեան։

Բայց սակայն պարզ բաղձանք մըն է միայն, շատ հեռու իրականութիւն դառնալէ։

Իսկ այսպիսի պայմաններու մէջ փրկարար գործ մըն է այն, ինչ որ կը կատարուի այսօր Անտիոքի շրջանին մէջ։ Հողը—լաւագոյն բարեկամն է հայ գաղթականին եւ վստահելի ապաւէնը՝ անոր գոյութեան։ Գիւղախումբերով հողին կապուելով, հայ գաղթականը լաւագոյն եւ բաշխիքները ստեղծած կ'ըլլայ թէ իր նիւթական ապահովութեան եւ թէ ազգային գոյութեան։

Դժուարը—գործի ձեռնարկելն է։ Անգամ մը սկսելէ ետքը՝ համոզուած ենք, որ նոյն թափով աշխատանքը առաջ պիտի ընթանայ եւ մօտ ատենէն այս շրջանին մէջ մենք պիտի ունենանք փոքրիկ, բայց ապահով, կազմակերպուած եւ օրինակելի գաղութ մը, բաղկացած գլխաւորաբար երկրագործներէ եւ արհեստաւորներէ։

Այսպիսով, «ներգաղթ»ին վերաբերող նաեւ այս հարցը, այսինքն սփիւռքահայ գաղթականներու տեղափոխութեան խնդիրը դէպի հայրենիք, կը կարգադրուի այս ձեւով, օտարութեան մէջ պահելով մեր ժողովուրդի նաեւ այս կենսունակ բեկորը։»

ԻՏԱԼԱՑԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐ ԱՆԱՏՕԼՈՒԻ ՄԷՋ ?

«Տէյլի Թէլէկրաֆ» կը գրէ թէ ներկայ պայմաններուն մէջ Իտալիւթուրք մերձեցում մը պիտի դիւրացնէ հելլէնեւթուրք վէճին կարգադրութիւնը։ Ժամանակը ցոյց պիտի տայ թէ Միլանի մէջ Մուսոլինիի եւ Թուրքիոյ արտաքին նախարարին տեսակցութեան իսկական նպատակը ի՛նչ էր։

Հռոմէն «Հավաս»ի գործակալութեան մէկ հեռագիրը կ'ըսէ թէ՝ Միլանի տեսակցութենէն մեծապէս պիտի օգտուին Իտալիոյ և Թուրքիոյ առեւտրական յարաբերութիւնները։ Իտալիոյ մետաղագործական մեծ հաստատութիւնները, մանաւանդ սպառազինման ճարտարարուեստը պէտք ունին նոր շուկաներ գտնելու իրենց արտադրութիւններուն։

Յունական շուկան, որ մինչեւ վերջին ժամանակներս պատուական յաճախորդ մը եղած էր, մեծապէս գեղչած է իր ապսպրանքները. ոմանք նոյն իսկ ջնջած են զանոնք։ Միւս կողմէ իտալական ինքնաշարժի ճարտարարուեստը ներկայիս ծաւալումի մեծ ջանքեր կ'ընէ։

Հեռագիրը կ'աւելցնէ թէ Իտալիա չէ հրաժարած Անատոլուի մէջ իտալական գաղթականութեան մասնաւոր տեղ մը յատկացնելու գաղափարէն։

ՏՈՄՍԵՐ

ԱՅԴ ԲՈԼՈՐԸ ԼԱՒ, ԲԱՅՑ...

Օրէ օր կը սաստկանայ ընտրական ճակատամարտը։

Եւ կարկուտի պէս կը տեղան ռումբերը, թուղթի վրայ, հոսանք հոսանքի, անհատ անհատի դէմ։

— Ո՞վ սպաննեց վ.ոյքոֆը, Սաքքօ վ.անցէթթին, մաթէոթթին... Ո՞վ սարքեց Մարոքի եւ Սուրիոյ պատերազմները... Քուէ մի՛ տաք մարդասպան աշխարհակալներուն եւ դրամատէրներուն...

Անշուշտ որ համայնավարական է կոչը։

Եւ, երեւութապէս, որքա՜ն սրտառուչ ու մարդկային...

Նոյն ուժգնութեամբ, զայրագին պայքար մը կը մղէ *Իւմանիթէ*, Ֆրանսայի կարմիրներուն կեդրոնական օրկանը։

Ու կը յիշէ գաղափարի հալածականներ,—Պօրիս Ստեֆանօֆ մը՝ Ռումանիոյ վնտաններուն մէջ, համայնավար Սոցցին՝ որ սպաննուեր է իտալական բանտի մը մէջ։ Ուրիշներ՝ որ կը տառապին Հունգարիոյ, Գերմանիոյ կամ Սերպիոյ արգելարաններուն մէջ, զանազան պատիժներով։

Երէկուան թիւին մէջ, պատկերն ալ հրատարակելով, կը պատմէր թէ երկուքուկէս տարեկան երախայ մը կը գտնուի պուլկարական բանտերուն մէջ։ Այնտեղ ծնած եւ այնտեղ սնած... (Մայրը բանտարկուած է իբրեւ քաղաքական յանցաւոր)։

×

Այս բոլորը լաւ։

Մենք ալ կը ձայնակցինք անարդարութեան եւ բռնութեան դէմ արծարծուած բոլոր բողոքներուն, եւ մղուած բոլոր պայքարներուն, ո՛ր ճակատին վրայ ալ գտնուին։

Եւ սակայն...

Չկա՞ն ուրիշ հալածականներ, կալանաւորներ եւ գաղափարի նահատակներ, հարիւր անգամ աւելի բազմաթիւ, եւ տասն անգամ աւելի դաժան պայմաններու եւ շղթաներու տակ,

— Խորհրդային արքայութեան մէջ . . .

Անցեալ օր Թերթերը 12,000 կը հաշուէին միայն կալանաւորներու թիւը, կարմիր ճանկերու տակ։

Միայն մեր խեղճուկրակ Հայաստանը հարիւրներ կը համրէ, տարին քանի մը անգամ։

Եւ այնպիսի չարչարանքներու տակ, որ ոչ խենդեցողն է պակաս, ոչ ալ ինքզինքը խեղդողը, կամ երախան անօթի ձգողը...

Համաշխարհային յեղափոխութիւնը կը փլի՞, եթէ բողոք մը, ձայն մըն ալ անոնց համար արծարծուի, կարմիր էջերու վրայ։

Քա՞ր են ասոնք թէ անասուն, ա՛յ մարդիկ, որ «զուլում կլանէք» եւ...

ԱՐՇԱՒԻՐ

ԱՆԳԼՈՒՀԻ ՄԸ ԿԸ ԿՏՐԷ ՃԻՊՐԱԼԹԱՐԸ

Անգլիացի աղջիկ մը՝ Միս Մէրսէտես Կլայցէ առջի օր լողալով կտրեց Ճիպրալթարի նեղուցը՝ 12 ժամ 50 վայրկեանէն։ Օրիորդը նախապէս հինգ անգամ փորձած էր եւ չէր յաջողած։ Անցեալ տարի Հոկտեմբեր 8ին Միս Մէրսէտէս լողալով կտրած էր նաեւ Մանշը։ Ուղիղ գիծով Թարիֆայէն Փուէնթա-Լէոնա 22 քիլոմեթր երկայնք ունի Ճիպրալթարը։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ՅԱՋՈՐԴ ԹԻՒԸ կը հրատարակուի Չորեքշաբթի օր, տօնական դադարի առթիւ։

Ֆօթօ «ԱՐԱՔՍ»

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ԴԷՊԻ ԼՈՆՏՈՆ
(Փարիզ, Սէն Լազարի կայարանէն մեկնած ատեն, 4 Ապրիլ)

ՎԵՐՋԻՆ ԺԱՄ

Նոր երկրաշարժ Իզմիրի շրջանին մէջ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն Ապրիլ 6 թուականով.—

Երէկ կէսօրէն վերջ ընդհատաբար երկրաշարժի բազմաթիւ սաստիկ ցնցումներ զգացուեցան Թորպալըի եւ Իզմիրի մէջ։ Ժամը 18ին ալ թեթեւ ցնցում մը զգացուեցաւ։

Երէկ ժամը 21ին եւ այսօր ժամը 2ին, երկու զօրաւոր ցնցումներ զգացուեցան Թորպալըի մէջ, առանց ո եւ է նոր վնաս պատճառելու։ Կառավարութիւնը ստացաւ բազմաթիւ ցաւակցական հեռագիրներ, երկրին ներսէն եւ արտասահմանէն։

Քարիւղի պտարան մը բռնկած

Հավանայէն կը հեռագրեն թէ առջի գիշեր Սինքլէր քարիւղի ընկերութեան զտարաններուն մէջ պայթումի մը հետեւանքով հրդեհ ծագեցաւ։ Պայթիւնը լսուեցաւ քանի մը քիլոմեդր հեռուէն, բոցերն ու մուխի սիւները հարիւրաւոր մեդր բարձրացան։ Այրեցաւ կին մը եւ վիրաւորուեցան 80 մարդեր, որոնք կ'աշխատէին մարել հրդեհը։

Հակառակ հրշէջներու ջանքերուն, 11 զտարաններ ամբողջովին փճացան։ Վնասները, որոնք ահռելի են, դեռ ճշտիւ չեն հաշուուած։ 1926ին ուրականի մը հետեւանքով յիշեալ գործարաններուն մէկ մասը քանդուած ըլլալով, միայն անոնց վերաշինութեան համար 3 միլիոն տոլար ծախսուած էր։

Նոր հեռագիր մը կ'ըսէ.— Հազիւ թէ հրդեհը մարած էր, նոր մը սկսաւ ուրիշ ընդունարանի մը մէջ։ Հավանայի բոլոր ջրհանները եւ 850 ամերիկեան ծովային զինուորներ աշխատեցան՝ բոցերը մարելու համար։ Քարիւղի թանձր խաւ մը կը ծածկէ նաւահանգիստը. ամերիկեան նաւային իշխանութիւնները միջոցներ ձեռք առին՝ նաւերը պաշտպանելու համար։

Սուրիոյ ընտրութիւնները

Պէյրութէն կը հեռագրեն *Թայմզի*.—

Կ'երեւի թէ ֆրանսական մարզպանը յաջող ընտրութիւն մը ըրաւ՝ վարչապետութեան կոչելով Շէյխ Թաճէտտինը։ Նոր վարչապետը Դամասկոսցի է եւ զաւակը տեղւոյն խիստ յարգելի «իւլէմա»ներէն մէկուն։ Ազատամիտ հայրենասէր մըն է, որ իր բարեհամբոյր բնաւորութիւնով զինաթափ ըրաւ ընդդիմադիրները եւ համոզեց ազգայնականները, որ մասնակցին յառաջիկայ ընտրութեանց։ Երեքշաբթի օր կը սկսին ընտրութիւնները, որոնք պիտի տեւեն երկու շաբաթ։ Մարզպանը հրահանգեց բոլոր ֆրանս. պաշտօնեաներուն, որ զգուշանան ո եւ է կերպով միջամտելէ ընտրութեանց։ Այժմ տեղական պաշտօնեաներուն կը մնայ դիմադրել ընտրութեանց վրայ իրենց ազդեցութիւնը բանեցնելու փորձութեան։

Ռումանիոյ գործերը

Վարչապետ Պրէթիանու բացարձակապէս կը հերքէ թէ մտադիր է հրաժարելու, եւ իր ուժին ապացոյցը տալու համար Տրանսիլվանիոյ Կլաուզէնբուրգ քաղաքին մէջ խուզարկութիւններ կատարել տուաւ գիւղացի-ազգայնական կուսակցութեան կեդրոնը, ուր ժողովուրդը ըմբոստութեան հրաւիրող թռուցիկներ գտնուեցան։

Գիւղացի ազգայնական կուսակցութեան համաժողովը, որ Ապրիլ 22ին պիտի գումարուէր Ալպա-Ժուլիայի մէջ, յետաձգուեցաւ Մայիս 6ին։ Վարչապետը յայտարարած էր թէ մտադիր է արգիլելու այդ համագումարը. յետաձգումին պատճառն այն է որ կուսակցութեան վարիչները կ'ուզեն բանակցիլ կառավարութեան հետ։

Ընդդիմադիրները չեն զինաթափուած

Երկուշաբթի օր Մոսկուայի մէջ բացուեցաւ համայնավար կուսակցութեան վերստուգիչ կեդրոնական Յանձնաժողովին լիակատար խորհրդաժողովը։ Օրակարգին վրայ էր դարձեալ ընդդիմադիրներու խնդիրը, որուն համար քանիցս յայտարարուած էր թէ կարգադրուած է։ Այս առթիւ խորհրդաժողովին ներկայացուած պաշտօնական տեղեկագրին մէջ կ'ըսուի թէ՝ հակառակ իրենց ամբողջական պարտութեան, «անուղղայ տրոցկիս-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱԶԳԱՅԻՆ ԴՐՕՇԱԿԸ

Մեր ներքին կեանքի բազմապիսի ցաւերի ու թշուառութիւնների վրայ վերջերս աւելացաւ եւ մի նորը— պայքար ազգային դրօշակի դէմ,— որ քանի գնում դառնում է աւելի վանիչ, աւելի ըմբոստացուցիչ իր մոլեգին յեղյեղումներով:

Ծանր է նիւթը. տրտմութեամբ ես գրիչ ձեռք առնում. լայն հեւքի ու առնական կորովի պէտք կայ բացայայտ փոքրոգութեան ու տմարդութեան մեր ժամանակներում ցասումի փոխարէն բանականութեան խօսք ասել:

Նզովուած օրեր ենք ապրում, երբ մեր հօր հոգին իսկ պաշտպանելու հարկի մէջ է գտնւում:

Անհնար է առանց խորունկ սարսուռի մօտենալ այս խնդրին, որ այնքան խելայեղօրէն այսօր ծառայում է հրապարակախօսական ու կուսակցական անարժան մարզանքներին: Ազգային դրօշակի դէմ երբեմն տողեր ես կարդում, բերանաբաց ու թանձր իմաստակութիւններ, որոնց կեղծ հայրենասիրական սնգոյրը դժուարութեամբ է ծածկում մեր ցեղային հինաւուրց պալարը— կատաղի, ժանիքաւոր կիրք ու բորբոսնած, աւերիչ անձնասիրութիւն:

Եւ ցաւից ու տրտմութիւնից հոգիդ է պայթում:

Ու խորհում ես կսկիծով, թէ չկա՞յ միթէ մի սահման, ուր եղբօր դէմ արշաւող քինոտ ու ախտաժէտ Հայը երկիւղած սարսափով կանգ առնի, առջեւը հանգչող աստւածը չը տրորելու համար:

Չը կա՞յ միթէ մի նուիրական կրակ, որ նրա ժպիրհ կրունկները մրկէր եւ յետ շպրտէր դէպ զգաստութեան ճամբաները:

Խղճմտանքն ի՞նչ է, պլպլան լապտե՞ր մարդու էութեան խորքերում, թէ՞ մութ գիշերին թարթող անառակութեան պղտոր աչք:

Մեր այս անհնարին թշուառութեան ու վտարանդի օրերին, երբ մեր շուրջը բարեկամների փոխարէն միայն գերեզմանափորներն են վխտում քաղցած բորենիների պէս՝ ի՞նչ է այս ճիւաղային օրգիան մեր ցեղային իտէալի դէմ:

Անօգուտ է լռել:

Շատ է խորունկ այս վէրքը:

*
* *

Ահագին ու անդարմանելի աղէտ է, երբ մեր աւեր ու գաղ-ցրիւ ժողովուրդը այլեւս անվիճելի սրբութիւն չունի եւ իր յուսաբեկութեան մէջ ժանիքները սեփական միսերի մէջ է թաղում:

Աղէտւած անձերի իսկական ողբերգութիւնն սկսւում է այն օրից երբ քաղաքական կործանումին յաջորդում է գաղափարական շփոթը ուրացումն ու անարի խուճապը հայրենի տաճարներից:

Ազգային դրօշակը հայրենի բոլոր հին ու նոր տաճարների խաչանիշ պսակն է: Անգիտանալ եւ մանաւանդ ստորին ու թշնամուն հաճելի լինելու քծնանքով անարգել ու արհամարհել ցեղի արժանապատւութեան, յոյսի, իդէալի այդ խորհրդանշանը համազօր է մի մեծ ու վճռական ճակատամարտի մէջ վատաբար փախուստին:

Այսօր թշնամիների մեծագոյն յաղթանակը մեզ վրայ մեր դրօշակի շուրջը ծայր տւած այս ցեցոտ ու ապազգային խեղկատակութիւնն է:

Ընկճւած ու նկուն դարձած մի ազգի հոգուց իր դրօշակը խլել, միեւնոյնն է, թէ նրա հայրենիքը երկրորդ անգամ սպանել:

Բարձր խորհուրդներն ու իդէալները հզօր են ու անպարտելի, երբ նրանց առարկայական պատկերի տակ գլուխներ են խոնարհւում անբռնադատ պաշտամունքով:

Դրօշակը, որի տրտում ծալքերի տակ հերոսական կեանքեր են մարել մի մեծ գաղափարի համար, միշտ նուիրական է:

Պարտւած, ծւէն-ծւէն դրօշակն իր վէրքերով աւելի սուրբ է քան յաղթականը: Նրա գոյները մեր յուսացող հոգիների մէջ թրթռում են ժպտուն երազների պէս. նրա փողփողումները մեր մտածումների ցաւագին ձայլ են վանում. որպէս արշալոյսի ցոլքերը վաղորդեան ցուրտ շամանդաղը:

Մի՛ դիպէք մեր դրօշակին, վէրքեր ունի նա, խորունկ ու արնածորան:

*
* *

Ցանցանք է ցաւցնել ազգային դրօշակի ծալքերի մէջ թրթռացող հոգիները. հազար ու հազար ընկածների աճիւններն են սրսփում բիրտ հայհոյանքների ցրտութիւնից: Հերոսական մահերը նրա համար չեն, որ կենդանի մնացածները անասնօրէն կայտռեն ու հրճւան, հեգնելով երէկի երկունքը:

Դրօշակը գերեզմաններից բարձրացող արիութեան ու առաքինութեան կանգուն կոթողն է:

Ամօթալի իմաստակութիւն ու տմարդութիւն է դրօշակի տարիքը հարցնել: Ազգային խորհուրդներն ու նշանները տարիք չունեն. նրանք յաւիտենական են:

Երբ մի ժողովուրդ ոտքի է կանգնում ու մի դրօշակ բռնած չորս հովերին՝ վճռում է քայլել, անօգուտ է այլեւս նրա ճամբան փակել:

Մեր ազգային եռագոյնը իր երկամեայ պետական-ռազմական խոյանքով դարեր է ապրել. նա գալիս է յաւիտենականութեան խորքերից. տարիներ կան, ուր ազգերի հոգին մի հզօր ճիգով ծաղկում է տանջանքի ու փառքի մէջ. եւ այդ օրւանից իր դրօշակը խորհրդապատկերն է իր կեանքի:

Վա՜յ այն ժողովուրդին, որ ազատագրական բախումների մէջ ընկած իր ընտիրների հետ իր կապը կը կտրի եւ իր աղօթքի համար ամէն օր մի նոր աղօթարան կը փնտռի:

Ազգային դրօշակը ցեղի միակ ու լուսաշող աղօթարանն է:

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆ

ՄԱՀ ԵՒ ՅԱՒԻՏԵՆՈՒԹԻՒՆ

Մահը՝ Օրէնքին վրէժն է էակներու մեղանչումին դէմ: Մահը՝ Հունաւորութեան ազդարար զանգակն է: Մահը՝ յաւիտենականութեան յաղթանակն է չափուած ժամանակին դէմ:

ՓՐՈՖ. Յ. ՊՈՒՃԻԳԱՆԵԱՆ

(Նահատակ)

"ԵՌՕՐԵԱՅ ԴԱԴԱՐ,,... ԿԻՐՔԵՐՈՒ

Ութերորդ տարին է, որ զատկական տօներու ընթացքին, Չեխ ժողովուրդը կը տօնէ եռօրեայ դադարը:

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ Չեխ Կ. Խաչը կը հրաւիրէ ամբողջ ժողովուրդը, յարգել երեք օր շարունակ, անհատական եւ հանրային կեանքի մէջ, ներքին եւ արտաքին խաղաղութեան ոսկի կանոնները եւ կեդրոնացնել իր գործօն հետաքրքրութիւնը՝ հաւաքականութիւնը շահագրգռող մեծ հարցի մը վրայ, օրինակ՝ հանրային առողջութիւնն ու առողջապահութիւնը, բնակարանի խնդիրը, մարմնակրթանքը եւլն.:

Երեք օր շարունակ կիրքերու դադար, առանց անհատական և կուսակցական կռիւի, առանց հատուածական վիճաբանութեանց եւ յարձակումներու, առանց ատելութեան եւ բացասական զգացումներու: Ընդհակառակն, համագործակցութիւն եւ միացեալ ճիգ՝ ընդհանուրին ֆիզիքական եւ բարոյական առողջութեան համար:

Այս է բեղուն ու բարերար նպատակը Եռօրեայ Դադարին:

*
* *

Երկու խօսք՝ այս վեհ ու ազնիւ գաղափարի ծագումին ու հաստատումին մասին:

Անհատական, ընտանեկան, ազգային եւ միջազգային կեանքին մէջ, մարդիկ իրենց կեանքին մեծ մասը կը վատնեն կռիւով, պայքարով եւ պատերազմներով: Այնպէս որ, հինէն ի վեր, ժամանակաւոր դադարի մը հրամայական պահանջը զգալի եղած է կռուող կողմերուն կողմէ:

Անցեալին մէջ, պատերազմներու ընթացքին, որոնք երբեմն տասնեակ տարիներ կը տեւէին, թշնամի կողմերը, յոգնած ու սպառած, ժամանակի մը համար կը համաձայնէին թշնամութիւնները դադրեցնել, զինադուլ ընել: Միջին դարու ընթացքին, աւատապետները, ժամանակաւոր զինադուլով կամ դադարով (trêve) մը կը հանգստանային իրենց անվերջ կռիւներէն, ասպատակութիւններէն եւ աւերումներէն: Այդ շրջանին կեանքը այնքան անապահով էր, որ Նիկիոյ ժողովը, մասնաւոր օրէնքով մը (Trêve de Dieu) բոլորին խստիւ արգիլեց ոեւէ բռնատիրական կամ թշնամական գործ, ամէն շաբթու Չորեքշաբթի գիշերէն մինչեւ Երկուշաբթի առաւօտ:

Թշնամութիւններու դադարի այս սկզբունքը, զանազան ձեւերով, ներկայիս ալ կը գործադրուի: Պատերազմի ատեն զինադադար կը յայտարարուի. խաղաղութեան ժամանակ՝ իրաւարարութեան կը դիմուի: Ժընեւի Ազգերու Դաշնակցութիւնը այդ պահանջին արդիւնքն է: Ազգային կեանքին մէջ եւս՝ երբեմն կուսակցական պայքարներու դադար կը յայտարարուի եւլն.:

Այսուհանդերձ այս կերպ դադարը եղած է միշտ կրաւորական եւ յաճախ ամուլ երեւոյթ մը, պատրաստութեան շրջան մը աւելի բուռն պայքարելու համար:

1921ին էր որ Տոքթորուհի Օր. Աննա Մազարիքովա, Չեխ Կ. Խաչի նախագահուհին, խորհեցաւ Trêve de Dieuի (Աստուծոյ դադար) գաղափարը ծառայեցնել Կ. Խաչերը առաջնորդող բարձր նպատակներուն: Նոյն տարուան Զատկին, Կ. Խաչը դիմեց Չեխ պատմագիրներուն, մտաւորականներուն եւ օրագրողներուն, եւ խնդրեց բոլորէն, ժամուլին միջոցով պարզելու Trêve de Dieuի նշանակութիւնը եւ փնտռել թէ ի՛նչպէս այդ հին գաղափարը կարելի էր օգտագործել նորագոյն պահանջներու համար: Առաջարկը նոր էր եւ անակնկալ, բայց մեծ հետաքրքրութիւն արթնցուց եւ մամուլը բազմաթիւ յօդուածներ հրատարակեց եղած թելադրութեան շուրջ:

Յաջորդ տարին տեղի ունեցաւ առաջին հրապարակային ցոյցը: Չեխ Կ. Խաչի համագումարին առթիւ, զատկական տօներու ընթացքին, Հանրապետութեան նախագահի ներկայութեան, Փրակայի Ազգ. Թատրոնին մէջ յայտարարուեցաւ Եռօրեայ Դադարը: Օրուան հարցն էր հանրային առողջութիւնն ու առողջապահութիւնը: Բժիշկներ եւ հանրային գործիչներ մամուլին միջոցով ժողովուրդին բացատրեցին առողջութեան եւ առողջապահութեան կենսական կարեւորութիւնը, անհատին, ընտանիքին եւ ընկերութեան համար:

1923ին Կ. Խաչը յաջողեցաւ ապահովել աջակցութիւնը Չեխ գրեթէ բոլոր կուսակցութիւններուն, որոնք ինչպէս ամէն տեղ, բուռն պայքար կը մղեն իրարու դէմ: Այս նպատակին համար Կ. Խաչը խորհեցաւ Եռօրեայ Դադարը պաշտօնապէս յայտարարել տալ Երեսփ. Ժողովի բեմէն: 1923 Թուի Զատկի Շաբաթ օրը, Երեսփ. Ժողովի նախագահը, բոլոր կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներու ներկայութեան, հանդիսաւոր նիստի մը մէջ պաշտօնապէս բացուած հռչակեց Եռօրեայ Դադարը: Հանրապետութեան նախագահը, կուս. հատուածներու պետերը և ուրիշ անձնաւորութիւններ, անձամբ գրեցին յայտարարութիւններ, բացատրելով դադարին նշանակութիւնը եւ կարեւորութիւնը:

Տարի մը ետք, 1924ին, Եռօրեայ Դադարին իր եռանդուն մասնակցութիւնը բերաւ Երիտասարդական (Jeunesse) Կ. Խաչը, ի նպաստ խաղաղասիրական դաստիարակութեան, որ օրուան հարցն էր:

1925ին Դադարը եղաւ ի նպաստ բնակարաններու հարցին: Կ. Խաչին թելադրութեամբ՝ բազմաթիւ մասնագէտներ (ճարտարագէտ, բժիշկ եւլն.) թռուցիկներ, գրքոյկներ եւ յօդուածներ հրատարակեցին: Առաջին անգամ ըլլալով Դադար յայտարարուեցաւ ոչ միայն Փրակայի, այլ Պրնոյի եւ Պրաթիսլավայի մէջ, պատրաստելով գաղափարին ընդհանրացումը ամբողջ երկրին մէջ:

1926ին շարժումը մեծ ծաւալ ստացաւ եւ տօնուեցաւ ամէն ուր որ Կ. Խաչի մասնաճիւղեր կային, նաեւ դպրոցներու մէջ:

Իսկ 1927ին, Եռօրեայ Դադարի ցոյցը մեծ համեմատութիւններ ստացաւ եւ 1152 տօնակատարութիւններ տեղի ունեցան Հանրապետութեան զանազան վայրերուն մէջ: Կարելի է ըսել թէ այժմ Եռօրեայ Դադարի տօնը ժողովրդական բարքերուն մաս կը կազմէ:

Կ. Խաչի Կեդր. Վարչութիւնը ամէն տարի կը հրատարակէ գրքոյկ մը չեխ, ռուս, գերման եւ հունգար լեզուներով, որ կը պարունակէ Դադարի պաշտօնական յայտարարութիւնը, նոյն տարուան օրակարգի վրայ գտնուող հարցին նշանակութիւնը եւ տօնակատարութեանց մանրամասն ծրագիրը:

Կ. Խաչի մասնաճիւղերը երկու ամիս առաջուընէ կը սկսին խնամով պատրաստել տօնը, բարոյական և ֆիզիքական կրթութեան նուիրուած բոլոր միութիւններու, ինչպէս նաեւ գրեթէ բոլոր քաղաքական կուսակցութիւններու ներկայացուցիչներու աջակցութեամբ: Այսպիսով, անոնք կը սորվին, գէթ երեք օրուան ընթացքին, աշխատակցիլ հանրօգուտ նպատակի համար: Դիմում կ'ըլլայ նաեւ զանազան հաստատութիւններու եւ դրամատուններու, ապահովելու համար անոնց նիւթական աջակցութիւնը զանազան նպատակներու համար (քաղաքի կամ գիւղի բարեզարդում, մանկատուններու բացում, բուժարաններու, մարմնակրթական հիմնարկներու եւ դպրոցներու օգնութիւն եւլն.): Կղերն ալ կը բերէ իր օժանդակութիւնը այս խաղաղարար տօնին, Կ. Խաչը կը պատրաստէ այդ օրուան պատշաճ քարոզը կամ քարոզին նիւթը եւ եկեղեցիի պետին միջոցով կը ղրկէ ամենայետին գիւղի քահանային:

Իսկ մամուլը իր լայն աջակցութիւնը կը բերէ այս մեծ տօնին ժողովրդականացման: Ծաղկազարդէն մինչեւ Զատիկ — եօթը օր — մամուլը կը դադրեցնէ քաղաքական ամէն պայքար: Կուսակցութեանց ու քաղաքական հատուածներու պետերը իրենց թերթերուն մէջ կը հրատարակեն Դադարի նշանակութիւնը բացատրող յօդուածներ, զորս կ'արտատպեն բոլոր միւս թերթերը եւ պարբերականները: Օրուան հարցը կը քննուի, մամուլին մէջ, մասնագէտներու կողմէ (բժիշկ, գիտուն, ճարտարագէտ, ընկերաբան եւլն.): Մէկ խօսքով, Զատկի Շաբաթ և Կիր. օրերը լոյս տեսնող թերթերը մեծ մասով նուիրուած կ'ըլլան Եռօրեայ Դադարին: Եւ հրապարակով կ'այպանուի այն թերթը որ այդ օրերուն պայքար կը բանայ:

Ինչպէս ամէն տարի, այս տարի ալ, Երեսփ. Ժողովին նախագահը ըրաւ պաշտօնական բացումը հետեւեալ խօսքերով.

— «Դադարը յայտարարուած է, յարգեցէք զայն»:

Եւ Չեխ ժողովուրդը կը ջանայ, իր պետերուն հետ, լռեցնել իր կիրքերն ու ատելութիւնները եւ դադրեցնել ամէն պայքար, գէթ երեք օր, խաղաղեցնելու համար իր միտքն ու հոգին եւ նուիրուելու համար հանրօգուտ հարցի մը քննութեան ու լուծումին:

*
* *

Հապա մե՞նք:

Այս ցաւոտ հարցականը ցցուեցաւ առջեւս, երբ Եռօրեայ Դադարի մասին վերոյիշեալ տեղեկութիւնները կարդացի Կ. Խաչերու համաշխարհային Լիկայի պաշտօնաթերթին մէջ:

Այդ մասին առանձին:

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

*

պէտք է նորէն, դու քեզի հետ նստիս մինակ, ու երազուն.
պէտք չէ՛ լսես, դու ամէնուն, քու հոգիիդ գաղտնիքը խոր.
պէ՛տք է խորո՛ւնկ չափել գիտնաս խօսքն ու հոգին այս մարդերուն
ու բընութեան գեղեցկութեան տանի՛ս աղւո՛ր քու երգըդ նոր:

Անցորդներն այս, որ վաղանցիկ յոյսերու պէս կուգա՛ն, կ'անցնի՛ն,
ժխորներն այս, որ կը լսես, քաղաքներուն, ու Ոստանին,
ձայները այս, որ ընկերներդ, քեզի՛ կ'ուղղեն գորովագին'
ունկընդրէ՛, բայց մի՛ կենար, շարունակէ՛ ճամբան քու կին:

Ժպիտներէն պիտի երբեք դու չի խաբուիս մանկան մը պէս,
պահ մը միայն պիտի նստիս, ու հոտոտես բոյրը վարդին,
տատասկներու աշխարհին չար, պիտի չըլլաս դու ողջակէզ,
ու լռութեան ճամբաներէն պիտի քալես մի՛շտ առանձին:

Դու քու ցաւը՝ քու կրծքիդ տակ, ու քու երգը քու սրտիդ մէջ
պիտի դիտես սա լուսնկան՝ գիշերին մէջ անդորրական,
պիտի դիտես բոյլն աստղերուն, որ կը շողա՛յ յաւէ՛տ, անշէջ,
ու սպասես՝ Հրա՛շք-Լոյսի՛ն, որ պիտ' ծագի վարդանմա՛ն...

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

ԱՆԴՐԱՆԻԿԻ ԱՂՕԹՔԸ

Հողաշէն խիղճեր, ես ... կոչնակը ռումբով կը Թակ... լսեցէք ինծի:

Հողէ աստուածներ, ... աղբիւր բերաններ, խաբ... գիս, արտերս ծախեցիք, թուր... ամբարները վառօդով լեցու...

Դուք ձեր ոսկի Մողոքին ... ջը լունկի անտառ մեռելն... վառեցիք, եւ անծայրածիր ... բութեամբ արհամարհեցիք ... նէծքն երկինքին, անէծքը ... բերուս:

Եհովա՛, Աստուած վրէժխնդ... արիւնիս փոխարէն, Թշնամ... ըիւնով, Թշնամի արցունքով ... ռոգէ դաշտերը Հայուն:

Ադոնայի Տէ՛ր, ամէն ... վեր, քեզի աղօթք մ'ունիմ ... հիկի բախտը՝ Հայաստան... դուրս նետէ ո՛ւր որ կ'ուզես:

Եօվա, Տէր իմ Աստուա... պատուէրդ կատարեցի, ես ... բեք Թշնամիս չ սիրեցի, այլ ...

Սաբաւովթ, Տէ՛ր զօրութեան... դուն քու շունչդ՝ շունչիս խառ... նեցիր, զիս ըրիր անառիկ ... կոց եւ մահն իսպառ ինծ ... ցուցիր:

Բա՛ց, Տէ՛ր, բա՛ց բերան... հրաբուխ, փչէ ու մարէ արի... արեւս մարող հողէ աստուածն... րուն:

Մի՛ Թողուր, Աստուած, ... ռազմիկ եղբայրներս մուր... կանի պարկը վիզերէն կախ... աշխարհէ աշխարհ շրջին, մուր... Թիզ մը հող հայրենիքէն դուր...

Ծնրադիր, սեղանիդ շուր... կը ծխեմ խունկը, ծուխը մեռ... ներուս, Ադոնայի՛, լսէ՛ աղօ... ոտքիդ տակ առ ու ճզմէ սուր... Լոթիին՝ վախկոտ դողդ... Թուրք նապաստակը:

Տե՛ս, Տէ՛ր, ի՞նչպէս հոգի... դղրդայ, աչքերս գԹութեան... արբշիռներում կը խնդրեն: ... Տէ՛ր, ինծի, ես Թողուցի որ ... րենիքս քարուքանդ ընողին ... բեկամները կուրծքս զարդ... շքանշաններով:

Մի՛ զսպեր, Տէ՛ր, հոգիս ... վրէժը զոր կը զգամ այն ... աստուածներուն դէմ, որոնք ... ընկեցիկ մանուկի մը պէս ... կատագրին գոց դրան առջ... նետեցին:

Խլէ՛, Տէ՛ր, խլէ՛ էլօհի՛մ ... գալը որ սրտս մտած կը ...

Առ քու ձեռքդ ղեկը ... նաւակին որ կը զարնուի խու... խութ:

Փշրէ՛, Տէ՛ր, կտուցը ագռաւ... րուն, որոնք կենաց Հացը ... բզկտեն սուրբ Սեղաններուն վր...

Կուրցո՛ւր, Տէ՛ր, աչքերն ... տարբերներուն որ չ տեսնեն ... ի՞նչպէս դաժիճները մեր ... վրայ կոխելով, հնձանին մէջ ... ժակի գինի կը պատրաստեն:

Եւ դուն, Աստուած, աստուա... ներուն գերագոյնը, դուն տես... թէ ինչպէ՛ս ցեղիս խաչը դր... տիդ դունէն ներս երկնցաւ ... նոր բերնէն լսեցիր բառ ... միայն— գԹութիւն... Այո՛, Տէ... այն ատեն գութդ շարժեց... աչքդ արցունքով մԹնցաւ:

Տէ՛ր, խնդիր մ'ունիմ, խնդ... մը խնկաձոտ: Տէ՛ր, պիտի Թողո... որ անգամ մըն ալ խաչին վրայ ... ցեղս քեզ հարցնէ.

—Էլի՛, Էլի՛, ընդէ՞ր ... զիս...

ԱՏՐՈՒՇԱՆ

ՖՐԱՆՍ. ՆԱՒԱՏՈՐՄԸ

Յունիս եւ Յուլիս ամիսներուն Ֆրանսական նաւային բոլոր ուժերը պիտի կեդրոնացուին Հավրի նաւահանգիստը, ուր Հանրապետութեան Նախագահը, Տումէրկ աչքէ պիտի անցընէ զանոնք: Առաջիկայ ամսուն, ամէնէն հեռու գտնուող նաւերը Ատլանտեանի նաւահանգիստները այցելելով, կարգով պիտի հասնին Մանշ: Հանրապետութեան Նախագահին աչքին առջեւ ընդհանուր տողանցքէ մը յետոյ, պիտի այցելեն Մանշի նաւահանգիստները:

ԺԷՄԻԷ ԼԷՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Փարիզի Օտէօն թատրոնին տնօրէնը, դերասանապետ Ժէմիէ, որ Օսլօ կը գտնուէր, անցաւ Լէնինկրատ: Ժէմիէ կը խորհի Փարիզ հրաւիրել ռուս դերասանական խումբերը: Նոյնպէս պիտի աշխատի ապահովել Ռուսիոյ մասնակցութիւնը միջազգային թատերական ընկերութիւններուն:

Գեղարուեստից տան մէջ հացկերոյթ մը տրուեցաւ ի պատիւ Ժէմիէի:

ՎԱՍՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԵՐՈՍԱՄԱՐՏԸ

Նիւթերու առատութեան պատճառով, ստիպուած ենք յաջորդ համարին ձգել վասպուրականի Ապրիլեան հերոսամարտին նուիրուած նիւթերը:

ԵՐԵՔ ՀԱՐԻՒՐ ԴԻՒՑԱԶՆՆԵՐ

Այն օրերուն ամբողջ Յունաստանը ահաւոր սպառնալիքի մը տակ էր:

Հզօր բանակ մը, որ կը սուրար Արեւելքէն՝ առաջնորդուած Պարսից Արքայից Արքային, արդէն հասած էր ծովեզերք ու կը սպառնար քանի մը օրէն Յունաստան արշաւել:

Արքայից Արքան, սուրհանդակներ ղրկեց Յունաստանի բոլոր քաղաքները՝ հրամայելով որ ընդունին հպատակութիւնը, որովհետեւ բոլոր երկիրը, եւ ծովը նոյնպէս, այլեւս իրեն կը պատկանի:

Սակայն ի՞նչ...: Զայրացուցիչ էր պատասխանը որ կու գար.

— Ո՛չ: մենք կ'ուզենք ազատ ապրիլ:

Բայց եւ այնպէս, իրարանցում ու տագնապ...: Ահազանգը տարածուեցաւ անմիջապէս Յունաստանի ամբողջ տարածութեան վրայ. Մարդիկ սկսան զինուիլ աճապարանքով եւ փութացին կռուի ճակատ, հեռու վանելու հայրենիքի թշնամին:

Քաղաքներու մէջ մնաց ժողովուրդը միայն, յուսահատ ու ընկճուած, սարսափը սիրտին:

Յունաստանի կեդրոնները տանող գլխաւոր կիրճերէն մէկը (Թերմոպիլէ) որուն վրայ կեդրոնացած էր արշաւող բանակին ամենազօրաւոր մասը, կը գտնուէր լեռներու եւ ծովին մէջտեղը: Անոր պաշտպանութիւնը ստանձնեց Լէոնիդաս, Սպարտացիներու թագաւորը, իր երեք հարիւր սպարտական զինուորներով:

Շուտով երեւաց պարսկական բանակը, որ կը յառաջանար: Անոնք այնքան բազմաթիւ էին՝ որ ոչ ոք կրնար համրել:

Բուռ մը մարդիկ ի՞նչ յոյս կրնային ունենալ դէմ դնելու այսպիսի ահեղ ուժի մը: Բայց Լէոնիդաս եւ իր զինուորները անվեհեր կանգնած մնացին իրենց դիրքերուն մէջ: Անոնք բոլորը յանձն առին մեռնիլ, եթէ հարկ ըլլար, բայց բնա՛ւ չհեռանալ դիրքերէն:

Հասաւ իրենց սուրհանդակ հետախոյզը եւ յայտնեց:

— Պարսից բանակը այնքան բազմաթիւ է որ, անոնց նետերէն եւ նիզակներէն արեւին լոյսը կը խափանուի:

— Աւելի լաւ, այդպիսով մենք անոնց շուքին տակ աւելի լաւ պիտի կռուինք, պատասխանեցին Սպարտացիները եւ յառաջացան արիաբար, հզօր բանակին դէմ յանդիման:

Ընդհրկումի եւ վարանումի նշոյլն իսկ չկար անոնց շարժումներուն մէջ:

— Պէտք է վանել բռնակալութիւնը, որ կ'ուզէ իր արիւնոտ թաթը դնել մեր հայրենիքի սրտին վրայ:

Ու կը սկսի ճակատամարտ մը ահագնատեսիլ: Պարսիկները, անթիւ ու անհամար, միշտ յառաջ կը խոյանան, բայց մահը կը լափէ զիրենք, իրենց տէգն ու նիզակը գործածելէ առաջ:

Ահա եւ Սպարտացիները, որ կը տապալին մէկ-մէկ: Փշրուած ու նօսրացած է իրենց ամրակուռ շղթան, կոտրած են արդէն շատերուն տէգերն ու նիզակները: Բայց եւ այնպէս անոնք կրկին եւ կրկին կը միանան, կ'ամրանան կողք կողքի: Շատերը վար կ'իյնան մահամերձ, օրհասական վերջին ճիգով մը դարձեալ կ'ելլեն կռուելու, ոմանք սուրով, ուրիշներ լոկ դաշոյնով մը, միւսները կռուփի հարուածներով ու ակռաներու կճրտոցով:

Ամբողջ օրուան ընթացքին, անոնք անդադար ու դիւցազնաբար կռուեցան, կասեցնելով թշնամիին արշաւանքն ու ներխուժումը, սակայն իրիկուան վերջալոյսին իրենցմէ ոչ ոք ողջ մնացած էր: Հոն ուր իրենք բանակած էին, այժմ կ'երեւար բլուրի նմանող հսկայ դէզ մը, դիակներէ կազմուած:

Քսան հազար պարսիկ զինուորներ ինկան այնտեղ, այդ բուռ մը մարդոց միջեւ:

Յունաստան ազատուած էր:

Հազարաւոր տարիներ են անցեր այն օրէն ի վեր, բայց մարդիկ այնքան գորովով ու սիրով կը պատմեն պատմութիւնը երեք հարիւր դիւցազներուն, որոնք մեռան իրենց հայրենիքին ազատութեան համար:

ՃԷՅՄՍ ՊՕԼՏՈՒԻՆ

Թարգմ.
Յ. Տ. Սրապեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԱՅԼԱՍԵՐՄԱՆ ՎՏԱՆԳԸ

ԿՐԱՍ.— Այլասերման վտանգէն մենք եւս վարակուած ենք: Մեծ վայրերուն մէջ գոնէ փորձեր կան վտանգը կանխելու. այստեղ ոչ մէկ ջանք: Կարգ մը ծնողքներ կը պարծենան որ իրենց պզտիկները՝ հայերէնը մոռցած են եւ վարժ ֆրանսերէն կը խօսին: Կայ եւ սրտցաւ հայրենակիցներ, որոնք տաք արցունքներ կը թափեն, երբ կը տեսնեն իրենց հարազատներուն օտարանալը: Կը ճանչնամ հայրենակից մը, որ երեք զաւակ ունի, 5, 7 եւ 9 տարեկան: Երկու պզտիկները իրենց Հայ ըլլալն իսկ չեն գիտեր եւ ֆրանսերէն կը խօսին, կ'արտասանեն ու կ'երգեն: Մայրը՝ ֆրանսերէն չի գիտեր: Ի՞նչպէս իրար կը հասկնաք կը հարցնեմ.

— Ա՜խ, մի հարցներ. եթէ սա ալ չըլլար (9 տարեկանը), պիտի խենդենայի: Բարեբախտաբար քիչ շատ հայերէն կը հասկընայ: Զաւակներուս տէր ենք փոշին մեր գլխուն կ'ուզեմ սիրել, խօսիլ իրենց հետ, թութակի կը նմանին, որբի պէս գլուխնին կը ծռեն երեսս կը նային, առանց բան մը հասկնալու: Եթէ իրենցմէ պէտք մը ունենայ, մեծին միջոցաւ իրար կը հասկնանք: Հարկաւ Աստուած դուռ մը կը բանայ... Այդ դուռը՝ որու բացման հազարաւորներ կը սպասեն, Հայաստանն է, որուն հետ Աստուած գործ չունի: Թերեւս ձեր թունաւոր անէծքները աւելի զօրաւոր ըլլան դժբախտ մայրեր, որ անապատներուն մէջ անգամ զաւակներ մեծցուցիք առանց յուսահատելու:

Արա

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆ ԻԶՄԻՐԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻՆ ՄԱՍԻՆ

«Իգտամ»ի թղթակիցը հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ Իզմիրի կացութիւնը.

Իզմիր տեղէն խախտեցաւ, բոլոր ժողովուրդը մերկ փողոցները թափեցաւ, դոռում գոչումը երկինք բարձրացաւ: Պոռացող, լացողները հաշիւ չունէին: Զօրս հոգինոց պահապանի ընտանիք մը ամբողջովին անհետացաւ: Երկու զաւակ ունէր: 15 օր առաջ ամուսնացած ամոլ մը կայ մեռածներուն մէջ: Նոր շէնքերը վնասուեցան, երկրագործական դրամատունը հիմա փլչելու վիճակի մէջ է: Կառավարական շէնքը վտանգի մէջ է: Դատարանները նոյնպէս: Գործարանները աշխատութենէ դադրած են: Փլատակներու տակէն բաւական դիակներ կը հանուին: Թօրպալը ամբողջովին անհետացաւ: Երկրաշարժէն յետոյ կարմիր բոց մը բարձրանալը տեսած են շատերը: Մեռնողները թաղուեցան:

Իզմիր քաղաքին մէջ, ճաթած պատերն ալ նկատի առնելով, շէնքերու 100ին 90ը վնասուած է, թէեւ պաշտօնական տեղեկագիրներով վնասուած շէնքերու թիւը 407 ցոյց կը տրուի: Կարգ մը փողոցներէ երթեւեկը դադրած է: Մաքսին շէնքը պարպելու համար զեկուցում եղաւ մաքսային տնօրէնութեան: Ժողովը ընդհանուր խորհրդակցութիւն չկրցաւ կատարել: Շուկան բոլորովին գոց է: Ներքին գործավարը հաղորդեց որ ի հարկին անձամբ պիտի գայ:

Երկրաշարժին հետեւանքով, Թօրպալըի մէջ կաւային եւ փրփրոտ ջուր մը վազել սկսած է. ասկէ զատ հորերու ջուրերուն տեսակը փոխուած է. շատ մը հորերու ջուրերը փոխած են իրենց համը, եւ տարբերութիւն չունին աղբիւրի ջուրերէն: Միւս կողմէ սակայն, ուրիշ կարգ մը հորերու մէջ ալ ջուր չէ մնացած:

Թօրպալըի շրջանը աննկարագրելի թշուառութեան մատնուած է. Կիրակի գիշեր 5000 հոգի դաշտերուն մէջ պառկած են: Կառավարութիւնը մեծ քանակութեամբ վրան, հագուստ եւ ուտեստեղէն կը ղրկէ արկածեալներուն:

*** Պոլսոյ թերթերն ալ հանգանակութեան ցուցակներ բացած են: «Վագըթ» 400, իսկ «Իգտամ» 300 ոսկիով մասնակցած են հանգանակութեան:

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

Աֆղանիստանի թագաւորը Ամանուլլահ եւ թագուհին Սուրէյյա Անգլիոյ մէջ փառաշուք պտոյտէ մը յետոյ մեկնեցան Անգլիոյ մայրաքաղաքէն: Քանի մը օր Փարիզ մնալէ յետոյ, պիտի շարունակեն իրենց պտոյտները դէպի ուրիշ երկիրներ:

Անգլիոյ մէջ թագաւորին ոչ է պատիւ չխնայուեցաւ. օդանաւ նստաւ եւ Լոնտոնի վերեւ սաւառնեցաւ, յետոյ ընդծովեայ նստաւ ու ծովուն տակէն ճամբորդեց. տեսաւ անգլիական բանակը իր ահեղ կազմածներով՝ հրասայլերով, զրահապատ կառքերով, խոշոր թնդանօթներով. ներկայ եղաւ նաւատորմի ռազմափորձերուն. այցելեց զէնքի ու ռազմանիւթի գործարանները. հրաւիրուեցաւ նաւարշաւի, ձիարշաւի, նոյնիսկ շնարշաւի: Մէկ խօսքով տեսաւ ամէն ինչ որ պէտք է տեսնէր եւ չտեսաւ, ինչ որ պէտք չէ տեսնէր:

Անգլիոյ պետական մարդիկը լայն շունչ մը առին, երբ Աֆղանիստանի թագաւորը Ուրբաթ առաւօտ Վիքթորիա կայարանէն կառախումբ նստաւ: Թղթակից մը կը պատմէ թէ Ամանուլլահ թագաւորը շատ քմահաճ արարքներու մէջ կը գտնուէր: Ինքզինքը Աֆղանիստանի մայրաքաղաքին մէջ կարծելով, կ'ուզէր որ փողոցէն անցած ատեն ամէն մարդ մէկ կողմ քաշուի եւ զինուորները բարեւի կենան ճամբուն երկու կողմերը: Ասկէ զատ մեծ նեղութիւն պատճառած է զինուորական իշխանութեանց, որովհետեւ կ'ուզէր զէնքի գործարաններուն մէջ կարգ մը արհեստագիտական մանրամասնութիւններ նկարել տալ, ինչ որ սովորաբար արգիլուած է այցելուներուն: Այժմ Անգլիացիները կը յուսան թէ Ամանուլլահ այդ պատկերները չպիտի յանձնէ բոլշեւիկներուն...:

Կ'ըսուի թէ թագաւորն ու թագուհին 3 միլիոն ֆրանքի գնումներ կատարած են Փարիզի վաճառատուններէն եւ դրամ չեն վճարած. նոյնպէս բաւական պարտքեր ձգած են Պերլինի մէջ: Հակառակ անոր որ Անգլիոյ մէջ լուր տարածուած էր թէ Աֆղանիստանի թագաւորը վարկ չունի, Անգլիոյ վաճառատուները չեն վարանած ապառիկ ապրանքներ տալու: Թղթակիցը կ'ըսէ թէ Ֆրանսայի մէջ ունեցած պարտքը վճարեց ֆրանս. կառավարութիւնը, նոյնը պիտի ընէ նաեւ անգլիական կառավարութիւնը, գայթակղութիւն առաջ չբերելու համար:

Անգլիական իշխանութիւնները օրական 5000 ստերլին (620,000 ֆրանք) ծախսած են աֆղան հիւրերուն համար, յուսալով զանոնք փրկել բոլշեւիկներէն:

«ՅԱՌԱՋ» ԿԸ ՆՈՒԻՐԵՆ

Գաւառներէն եւ արտասահմանէն բազմաթիւ դպրոցներ, որբանոցներ եւ նոյն իսկ անհատներ «Յառաջ» կը խնդրեն:

Այս պահանջին գոհացում տուած ենք կարելի չափով, մեր կողմէ կամ բարեկամներու օժանդակութեամբ:

Վաճառական Գարայեան եղբայրները, որոնք ինքնաբերաբար 1500 ֆրանք արձանագրուեցան հայ որբերու ճամբու ծախքին համար, այս անգամ ալ հետաքրքրուելով, յանձն առած են, Զատկի առթիւ, հինգ տարեկան Յառաջ տրամադրել այդ կարգի հաստատութեանց:

Շնորհակալութեամբ արձանագրելով այդ ժէստը, հինգ թերթերը յատկացուցինք հետեւեալ հաստատութեանց.—

1.— Հայկական գոլէժ, Հռոմ,
2.— Հայկական որբանոց, Թօրինօ,
3.— Ազգ. վարժարան, Շումն (Պուլկարիա), 4.— Երիտասարդաց Միութիւն, Պաղտատ. 5.— Խասքովոյի (Պուլկարիա) ընթերցարանին:

ՍՆԱՆԿՈՒԹԻՒՆ ՄԸՆ ԱԼ

Ֆրանքօ Պոխոր անուն հրեայ վաճառական մը պահանջած է, որ սնանկ հռչակուի Կարաքէօյ Իպրահիմ փաշա զատէ Ճէմալ պէյը, Պոլսոյ մէջ:

Առեւտրական Առաջին Դատարանը սկսած է քննել այս առաջարկը:

Ճէմալ պէյ դատարան հրաւիրուած էր, բայց չէ ներկայացած. կրկին հրաւէր ուղղուած ըլլալով, եթէ դարձեալ չներկայանայ, ի բացակայութեան սնանկ պիտի հռչակուի, կ'ըսէ «Ազգամ»:

ՄԷԿ ՇՔԱՆՇԱՆ եւ ԵՐԿՈՒ ՀԱՄԲՈՅՐ

Ռութ Էլտըր, այն օդանաւորդուհին, որ Նիւ-Եորքէն մեկնելէ յետոյ ծով իջած էր Ասորեան կղզիներուն մօտ, ֆրանսական դեսպանին փոխանորդին ձեռքէն ստացաւ շքանշան մը: Յետոյ փոխանորդը երկու համբոյր դրոշմեց անոր աղուոր այտերուն վրայ:

ԶԱՏԻԿ

Եբրայեցիները, Ապրիլ ամսուան սկիզբը, երբ գարնան առաջին տերեւներուն հետ սերմը կը ծլի եւ կ'ազատուի հողէն, կը տօնէին կանանչութեան տօն մը: Բայց յետոյ, Մովսիսական կանոնադրութեամբ, այդ տօնը դարձաւ Զատիկ, ի յիշատակ այն օրուան՝ երբ Եհովա, զատելով եւ խնայելով Եբրայեցիները, սպաննեց միայն Եգիպտացիներու զաւակները:

Ա.— ՊԱՐՏԷԶԻ ՄԸ ՄԷՋ

Գիշեր է: Լուսնկայ: Երկիրը կը քնանայ: Երկինքը փոշի է, մարգարտաթի գոյն: Աստղերը ծլեր են առատ, այնքա՜ն մանտրտիկ: Քունի մէջ է պարտէզն ալ, բայց կը սարսռայ շամանդաղին ծոց գովանուշ: Արթուն է միայն սոխակը:

ՍՈԽԱԿԸ.— Երջանի՛կ եմ, երջանի՛կ եմ: Որովհետեւ թառեր եմ կողքիդ, ու կը շնչեմ քեզ: Գիշերը կը պտըտի պարտէզին մէջ, անոր ղրած իր շրթներուն: Խաղաղութի՛ւն կը բաշխէ քնացողներուն: Բայց ի՞նչպէս քնանամ ես, ո՛վ վարդ: Իմ սէրս չի քնանար, եւ իմ կտուցներս չեն ուզեր լռել: Վասն զի իմ կեանքս սէր է միայն, եւ ես կ'ուզեմ հաւատարիմ մնալ ճակատագրիս: Երջանկութեանս համար՝ բաւական է մնալ քովդ, դիտել քեզ եւ օրհնել, միշտ օրհնե՜լ...:

ՎԱՐԴԸ.— (Քունին մէջէն) Երգէ՛, երգէ՛, ո՛վ իմ սիրականս, քու երգդ կը զինովցնէ զիս, որովհետեւ անուշ է լեռներու ծաղկահամ առապար աղբիւրներուն կարկաչին նման: Երգէ՛ անդադար, քու երգով գիս յղի կը դարձնէ, որովհետեւ կը թափանցէ ամբո՛ղջ մարմինս: Քաղցր է քնանալ սիրականին ձայնին մէջ, զի այսպէս միայն կ'արժէ երկունքի ցաւերս: Հողը տաքցաւ ոտքերուս տակ եւ իմ արիւնս կը խուժէ կոկոններուս մէջ, զորս անհամար մատներու նման բարձրացուցեր եմ վեր: Զերմ ունիմ, կը զգամ որ ուշ երկունքս: Սոխա՛կ, ըսէ ինծի պահը գիշերուան...:

ՍՈԽԱԿԸ.— Ծաղկամա՛յր, լուսնկան ծռած է հորիզոնին, եւ կը նմանի սպիտակ վարդի մը: Աստղերը չափազանց փայլուն են, եւ անոնց նմանին ոսկի առւոյտներու: Դղեակին աղջկան պատուհանին լոյսը մարելէն ի վեր՝ ինը մեղեդի երգեցի եւ երեք անգամ հարցուցի: Ուրեմն, մօտ է առաւօտը: Բայց ի՜նչ գերահրաշ անդորրութիւն մը գծուած է այս պահուս, աչքերդ բանայիր ու տեսնէի՜ր, ո՛վ իմ սիրելիս: Երկինքին վրայէն շամանդաղը շղարշի մը պէս կը սահի, բայց չի վերջանար: Երկինքի պատուհաններէն կը կաթկթի պարիկներուն կաթը, եւ հրթիռներ կը կազմուին միջոցին մէջ: Դղեակին տանիքը օծուած է ազնիւ իւղով մը...

ՎԱՐԴԸ.— Մեծ տաղաւարի մը գիշերն է այս, գուշակեցի՞ր, սիրականս:

ՍՈԽԱԿԸ.— Օ՜, երջանկաբեր պահ, ուրախութենէս կը վախնամ որ երգս հեծկլտուք մը դառնայ: Ահա կը սկսիմ եօթներորդ գեղօնս: Ո՛վ իմ վարդս, կը սիրե՛մ քեզ, կը սիրե՛մ քեզ ամէն ժամ եւ ամէն պահ, վիշտերուս մէջ եւ ուրախութեանս մէջ, գիշերուան մէջ եւ ցորեկուան մէջ, հեռուն ըլլաս կամ մօտս ըլլաս, պատասխանես ինծի կամ չպատասխանես...

ՊԱՐՏԷԶԸ.— Լռութի՛ւն, լռութի՛ւն, յափշտակութեան մէ՛ջ է սոխակը, մտի՛կ ըրէք իր անմահ գեղօնը...

ԳԻՇԵՐԸ.— (Հեռուէն) Խաղաղութի՛ւն ամէնուն, խաղաղութի՛ւն...

ՍՈԽԱԿԸ.— Եթէ դատապարտուիմ լռելու, գիտեմ որ վիշտս պիտի շատնայ, բայց սէրս սէր է, խո՛ր եւանսպառ, անջնջելի եւ անմահ: Ոչինչ կրնայ փոխել զայն: Զի դուն գեղեցիկ ես եւ հաճելի, գոյնդ հալած՝ մեղրի պէս, պատկերդ՝ վառած ջահի պէս, հասակդ՝ արքայական վրանի պէս: Շունչդ գինեւէտ է, եւ խորոված խնձորի պէս տաք...

ԳԻՇԵՐԸ.— (Մօտենալով) Խաղաղութի՛ւն ամէնուն, խաղաղութի՛ւն ամէնուն, խաղաղութի՛ւն: Վաղը Զատիկ է, պիտի ծաղկի՜ երկիրը, պիտի ծփա՛ն անտառները՝ կանանչ լճակներու նման, արտերը՝ զմրուխտէ երկինքի մը նման: Ջուրերն իսկ պիտի գունաւորուին, եւ երկինք պիտի ստանայ ամառնային հասուն պտուղի մը գոյնը: Թաղարները ոսկի ընձիւղներ պիտի արձակեն, ծաղիկները պիտի բանան իրենց գոյնզգոյն շրթները, թիթեռնիկներու պարը պիտի վէտվէտի դաշտերուն վրայ: Գինովցնող բո՛յր մը պիտի բարձրանայ միջոցին մէջ...

ՍՈԽԱԿԸ.— Ո՛վ վարդ, յաւիտենական սիրականս, կը լսե՞ս...

ԳԻՇԵՐԸ.— Պիտի բացուի վարդն ալ, ամէն կոկոն պիտի դառնայ կլոր բաժակ մը, ինչպէս կորնթարդ ծիծերը նորահաս աղջկան: Բայց խաղաղութի՛ւն, խաղաղութի՛ւն մինչեւ առաւօտ: Քնացէ՛ք, քնացէ՛ք...

Ընդհանուր աղմուկ մը: Արթնցած են բոլորը, պարտէզին մէջ: կէս-քուն, կէս-արթուն, կը խօսակցին:

ՍՈԽԱԿԸ.— Փա՛ռք հրաշքին: Ո՛վ կրնայ տրտում ըլլալ այս պահուն, ո՞վ կրնայ զրկուած ըլլալ սէրէ: Սէ՛ր, սէ՛ր, դո՛ւն որ կը լեցնես միջոցը եւ յարութիւն կուտաս ամէն բանի, փա՛ռք քեզ: Ո՞վ կ'ուզէ, որ երգեմ իրեն համար: Վա՛րդ, պիտի հսկեմ մինչեւ առաւօտ, պիտի երգեմ անդադար, որպէսզի քու երկունքդ ըլլայ դիւրին եւ երջանիկ:

ՎԱՐԴԸ.— Կը զգամ, որ սիրտս կը պատռի եւ արիւնս բոցի նման կը տարածուի:

ՍՈԽԱԿԸ.— (Սկսելով նոր մեղեդի մը) Օրհնութի՛ւն, օրհնութի՛ւն...

Բ.— ԲՆՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Առաւօտ: Մեղրի նման արեւ մը: Նշենին արիւնի գոյն շղարշով մը ծածկուած, սալորենին ծաղիկներու սպիտակ ծիւն մը հագած:

Ընդհանուր է ուրախութիւնը ճառագայթի մը պէս: Երգի եւ ծիծաղի աղբիւրները կը յորդին դաշտերէն ու գիւղերէն:

ՀՈՎԸ.— (Արագ վազելով) Զատի՛կ է, ծաղկեցան, այս առտու, ջուրերն ու թուփերը: Թո՛յլ տուէք, որ երթամ պարծենալու թէ ինչե՛ր տեսայ: Աւետի՛ս ամէնուդ, Զատիկ է,— իմ շղարշս վարդի ջուր թաթխած է,— եօթը կուժ ծաղկի ցօղ խմեցի,— գինովցայ, խենդի պէս պարեցի,— աղջըկան մը բերնէն երգ մ'առի,— շունչն անուշ անոր մէջ կը բուրէր,— ու տարի մանչու մը յանձնեցի,— ձօրն ըսի. «Այս տղուղ հարս մը բեր»... օ՜հ, օ՜հ, օ՜հ...

ՍՈԽԱԿԸ.—(Բնութեանձայներուն մէջ անոր երգը կըլսուիկտրատ կտրատ) Շառագոյն վա՛րդ, քու թուփդ կը նմանի ոսկեղէն տնակի մը, որուն տանիքին վրայ կրակի գոյն լուսամփոփներ դրուած են:

ՎԱՐԴԸ.— Գիւղին բոլո՛ր սիրահարները, ծծեցէք իմ շունչս, եւ ձեր սէրը պիտի աւելնայ, ու ձեր արեան մէջ պիտի պատրաստէ ջերմութիւն մը, համբոյրի ախորժակ մը, եւ երանելի գիրկընդխառնումներու կարօտը:

ՍՈԽԱԿԸ.— . . . Զի միայն սէրն է սկիզբը կեանքին: Սէ՛ր, պատճառ՝ վիշտի եւ ուրախութեան, կեանքի յարատեւութեան, երկունքներուն եւ յարութիւններուն:

ԶԱՆԳԱԿՆԵՐԸ.— Փա՛ռք յարութեան, առտուան, իրիկուան երգն այս է անվախճան: Կը ծնին, կը մեռնին,— կը մեռնին, կը ծնին,— միշտ կ'երթան ու կուգան,— երգն այս է անվախճան: Փա՛ռք յարութեան:

ՍՈԽԱԿԸ.— . . . Զի սէրը անմահ է, կենդանարար և ստեղծիչ:

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ.— Եթէ կեանքը Զատկի արարուած մըն է, տո՛ւր մեզի ալ, Տէ՛ր, առաւօտն այդ Զատկին: Կը յորդի՛ մեր սէրն ու կարօտը, յօժա՛ր ենք երկունքի ցաւերուն, եւ պատրաստ՝ վերցնելու գերեզմանաքարը: Տո՛ւր մեզի կոչել. «Փա՛ռք յարութեան»:

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

կանները կը շարունակեն ստորեկրեայ ժողովներ գումարել կարգ մը տեղեր»։

Յանձնաժողովը այնքան գոհ մնացած է Զինովիեւի, Կամենեւի եւ Պիատակոֆի ընթացքէն, որ մտադիր է զանոնք կրկին ընդունիլ փարախին մէջ, թէեւ անցեալ Դեկտեմբերի համագումարը որոշած էր որ անոնք չեն կրնար վերընդունուիլ Յունիսէն առաջ։

Յանձնաժողովը ի վերջոյ որոշած է զսպողական նոր միջոցներ ձեռք առնել Տրոցկիականներուն դէմ։

Թուրքիոյ աշխարհականացումը

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն.— Լսելէ յետոյ վարչապետ Ըսմէթ փաշայի բացատրութիւնները, Խալք կուսակցութիւնը հաւանեցաւ փոխել Սահմանադրութիւնը, Թուրք պետութիւնը բոլորովին զատելու համար իսլամական կրօնքէն եւ զուտ աշխարհական հանրապետութիւն մը հաստատելու համար։

Ալպանեւսերպ վէճը փակուած

Պելկրատէն կը հեռագրեն թէ Թիրանայէն հասած լուրերու համաձայն, ալպանական կառավարութիւնը հրամայած է անմիջապէս վերաբանալ սերպ եւ ալպանական սահմանագլուխները Օխրիտայի շրջանին մէջ։ Եուկոսլաւիա բողոքած էր ալպանական կառավարութեան՝ սահմանագլուխի փակման դէմ, ինչպէս գրած էինք։ Ալպանիոյ մամուլի դիւանին մէկ զեկոյցը կ'ըսէ թէ բծաւոր ժանտատենդի համաճարակը դադրած ըլլալով, փակման արգելքը վերցուած է այժմ։

Ինչո՞ւ կը սղեն հաւկիթները

Սպանիոյ սահմանագլուխէն ստացուած հեռագրի մը համաձայն, Ֆրանսայէն օրական 4 - 500,000 հաւկիթ կ'արտածուի դէպի Սպանիա։ Ապրիլ 2ին մօտ 3 միլիոն հաւկիթ անցած է սահմանագլուխը։ Ապրիլ 3ին՝ 900,000։ Ասոր իբրեւ հետեւանք, հաւկիթը որ անցած տարուան գինին չէր իջած, սկսած է հետզհետէ բարձրանալ։

20 ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐ ԻԶՄԻՐԻ ՄԷՋ

«Թայմզ»ի թղթակիցը Պոլիսէն կը հեռագրէ թէ Իզմիրի մէջ ձերբակալուած են 20 պուլկար գործաւորներ, որոնք ամբաստանուած են թէ համայնավարական քարոզութիւններ կ'ընէին։ Անոնք Թուրքիայէն պիտի վտարուին։

ՏՐՈՑԿԻԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԻՆ ՇՈՒՐՋ

Մոսկուայէն հեռագիր մը կը հերքէ նաեւ այն լուրը թէ Տրոցկի դիպուածով վիրաւորուած է որսորդութիւն ըրած պահուն։ Միւս կողմէ սակայն Ռիկայէն հեռագիր մը կ'ըսէ թէ Տրոցկի Թուրքիստանէն փախած եւ ապաստանած է Լեհոնիա։ Իրեն հետ փախած են նաեւ կինը եւ երկու բարեկամներ։

Վերապահութեամբ կը հրատարակենք այս լուրն ալ։

ՅԱՐՁԱԿՈՒՄ ՄԻՍԻՈՆԱՐՆԵՐՈՒ ՎՐԱՅ

Երուսաղէմէն կը հեռագրեն թէ երկու միսիոնարներ, որոնք մերժած էին լքել Սալթի իրենց պաշտօնները, խուժանին կողմէ յարձակում կրած եւ ծանրապէս վիրաւորուած են։ Միսիոնարներէն մէկուն աչքը ելած է, միւսին ալ քիթը փրթած։

IMPRIMERIE - **MASSIS** - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

ԺԱՄԱՆԱԿԱՅՈՅՑ ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆԻ

Այս առտու, Ֆլօրիայի մէջ, ժամը 10ին, ֆրանսերէն, (Դաւիթ Բէկ):

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Երիցուհի Հռիփսիմէ ճէպէճեան եւ զաւակները ինչպէս նաեւ պարագաները իրենց շնորհակալութիւնը կը յայտնեն ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին հոգելոյս Տ. ԳՐԻԳՈՐ ՔԱՀ. ՃԷՊԷՃԵԱՆԻ տխուր մահուան առթիւ։

ՓԱՐԻԶԱՀԱՅ Թէնիսի խումբը իր կիրակնօրեայ խաղերը պիտի սկսի Ապրիլ 15ին, BoisColombesի իր սեփական դաշտին վրայ։ Այս առթիւ միութեան անդամակցիլ փափաքողները կը հրաւիրուին գրաւոր դիմել՝ Ա. Արապեանի, 26 Rue Pierre Larousse, Paris (14e).

ՃՈԽ ՄԹԵՐՔ

Հայկական եւ արեւելեան կրամաֆոնի փլաքներու եւ ասեղներու՝ Ամերիկայէն նոր հասած։ դիմել՝ ՊԱԼԵՆՑ ԳՐԱՏՈՒՆ, 233 Fbg. St. Martin, Paris (10e).

փափաքողներուն, ցանկը կը ղրկուի ձրիօրէն։

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration — Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 11 ԱՊՐԻԼ 1928

11 AVRIL 1928

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 618 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՄԹԱՓԵՑԷ՛Ք...

Կիրակի առտու, հայ տղեկ մը հայերէն թռուցիկներ կը բաժնէր ժամուն դուռը խռնուած բազմութեան։

Խորագիրը՝ «Դասակարգ դասակարգի դէմ»։ Ստորագրութիւնը՝ «կոմունիստական կուսակցութիւն»։ Նիւթը՝ Ֆրանսայի ընտրական պայքարը։

Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան բազմալեզու թռուցիկներէն մէկն է այս ալ, օտար բանուորները համակրանքը շահելու համար։

Սովորական խօսքերէն յետոյ, թռուցիկը կ'աւելցնէ.

— «միայն խորհրդային ռէժիմի հաստատումով եւ գիւղական աշխատաւորներու ու բանուորներու դաշինքը ամրացնող ժամանակաւոր դիկտատուրով ձեռք կը բերուի աշխատաւոր դասակարգին համար, ճշմարիտ ռամկավարութիւնը որ պիտի զրկէ քուէի իրաւունքէ, պուրժուական պորտաբոյծ փոքրամասնութիւնը»։

Անմիջապէս յետոյ.

— «կոմունիստական կուսակցութիւնը կոչ կ'ընէ օտար բանուորներուն, ինչպէս եւ բոլոր աշխատաւորներուն, եղբայրաբար մէկ ճակատի վրայ միանալ, իրենց աշխատանոցին մէջ կազմելով բանուորական դասակարգի միաձոյլ պլոք»։

Ինչպէս կը տեսնէք, արտասովոր բան մը չկայ եղածին մէջ։ Քաղաքական - կուսակցական պայքար, գաղափարներ տարածելու եւ մարդիկ շահելու համար։

Կարեւորը այն է որ, ընտրական պայքարի պատրուակին տակ, համայնավար կուսակցութիւնը կ'ուզէ իր թեւին տակ առնել օտար բանուորները։

Թռուցիկն ալ բացորոշապէս կը շեշտէ այդ կէտը։

— «Ընտրութիւններուն արդիւնքը մեծ կարեւորութիւն մը չի ներկայացներ բանուորական դասուն համար։ Էականը բանուորներու կազմակերպութիւնն է ուսինթէր սէնտիքաներու (կարմիր) եւ կոմունիստական կուսակցութեան մէջ։»

«Օտարակա՛ն բանուորներ, ուժ տուէք կոմունիստական կուսակցութեան, հետեւեցէք անոր կարգախօսներուն»։

Մենք ալ ա՛յս գետնին վրայ կը փորձուինք երկու խօսք ընել։

Վերջին Երեսփ. Ժողովին մէջ, համայնավարները 26 ներկայացուցիչներ ունէին։ Անոնց մէկ մասը բանտն է կամ դատապարտութեան տակ։

Վերջին տարուան ընթացքին, կառավարութիւնը յատկապէս շեշտեց իր հետապնդումները՝ համայնավարական գործունէութեան դէմ։ Վարչապետը, դատական եւ Ներքին Նախարարները քանի մը անգամ, հրապարակի վրայ եւ խորհրդարանին մէջ, առանց այլ եւ այլի յայտարարեցին թէ՝ «Թշնամին համայնավարութիւնն է»։ Թէ կառավարութիւնը չպիտի վարանի սանձել զայն։

Անոնք մասնաւորապէս շեշտեցին թէ չպիտի հանդուրժեն որ օտարականները չարաչար գործածեն Ֆրանսայի հիւրընկալութիւնը։

Մարտ 12ին, Ներքին Նախարար՝ Պ. Սարօ կը յայտարարէր Ծերակոյտին բեմէն.

— «Ինչպէս գիտէք, համայնավար պրոպագանդը սկիզբէն ի վեր մասնաւոր աշխատանք կը թափէ օտար բնակչութեանց մէջ։ Կ'աշխատի զինուորագրել օտար երկիրներէ եկած բանուորները եւ զանոնք ըմբոստացնել հիւրընկալ երկրին օրէնքներուն դէմ։ Խիստ ազդարարութիւններ ուղղելէ յետոյ անոնց որ կը թերանան իրենց պարտականութեան մէջ, հանդէպ հիւրընկալ երկրին, տնօրինութիւններ ըրած ենք անսաստողներուն դէմ եւ արտաքսած։»

Ու կ'աւելցնէր թէ՝ 1926 Օգոստ. 21էն մինչեւ 1928 Փետր. 28, վարչական եղանակով արտաքսուած են 13,230 օտարականներ, «որոնց մէջ մասնաւորապէս բազմաթիւ են համայնավար ագիտներ» ։

Երկար պիտի ըլլար յիշել մամուլին մղած պայքարը, որ մասնաւոր խստութիւն ստացած է ընտրական ճակատամարտի այս օրերուն։

Մէկ իմաստ ունի բոլորին բսածը, — Մի՛ խառնուիք մեր ներքին գործերուն։ Գացէք ձեր երկրին մէջ փորձեցէք այդ վարդապետութիւնը։ Մենք չպիտի հանդուրժենք որ «մեր կեանքը ապրող, մեր հացը բաժնող, մեր օրէնքներուն պաշտպանութիւնը վայելող օտարականները Ֆրանսայի կռնակէն դաշոյն մխեն, համայնավարութեան համար քուէ տալով»։

(Ակնարկը ուղղուած է այն օտարազգիներուն որոնք ֆրանսական քաղաքացի դարձած են)։

Կը հարցնենք հիմա մեր կարմիր թութակներուն եւ կապիկներուն, — Ի՞նչ կ'ուզէք շահիլ, այս թռուցիկները ցրուելով ժամուն դուռը եւ ուրիշ տեղեր։

Նախ, քանի՞ հոգի ունիք որ կրնան քուէարկութեան մասնակցիլ, իբրեւ քաղաքացի։

Յետոյ, կը ստանձնէ՞ք պատասխանատուութիւնը։ Կամ Ֆրանսայի Կոմկուսը ինք տրամադրութիւն եւ միջոց ունի՞, արտաքսումէ փրկելու նոյնիսկ երկու մոլորածներ։

Ի՞նչ իմաստ ունի խառնուիլ կարաւանի մը, որ ինքն իսկ վտանգի տակ է, շնորհիւ տիրող կարգուսարքին, եւ հակառակ բոլոր ազմուկներուն։ Ֆրանսայի կոմկուսը կրցա՞ւ փրկել բանտէն իր երեսփոխան ընկերները։

Այս տողերը գրած ատեն, ստացանք յունական սուրհանդակը, ուրկէ կ'իմանանք թէ՝ Աթէնքի, Թրակիոյ եւ Մակեդոնիոյ իշխանութիւնները անյատ տեղեկագիրներ ղրկած են կառավարութեան, առաջարկելով Հայաստան փոխադրել հայ համայնավարները, «իրենց ընտանիքներով, ծնողներով եւ ազգականներով»։

Տեղեկագիրները կը շեշտեն թէ «հայ համայնավարները ամենապատասխանատու դերերը ստանձնած են հակապետական շարժման մէջ, կը մասնակցին ցոյցերուն» եւն.։ («Փաթրիս»)։

Հասկցողին շատ բարեւ...

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԴԻՄԱԿԱՒՈՐՆԵՐԸ

Հայրենիք խմբագրականի մը մէջ դիտել կուտայ (23 Մարտ).

—«Ասկէ երկու-երեք տարի առաջ Հօկը բաւականին մեծ աղմուկ հանեց իր շուրջը, մեր գաղութներուն մէջ։ Այսօր այդ աղմուկին հետքն իսկ չէ մնացեր։ Հօկը դադրեր է այլեւս հանրային հետաքրքրութիւնն եւ ուշադրութիւնը գրաւելէ, ու այլեւս անով ոչ ոք կը զբաղի, բացի բոլշեւիկներէն։

Ուշագրաւ է, որ Խորհրդային հայ գաղութներու, ինչպէս եւ Խորհրդային Հայաստանի մէջ Հօկը արդէն փակուած է, որովհետեւ բոլշեւիկները հոն քօղարկուած ձեւով մը գործելու կամ պրոպագանդ մղելու պէտքը չունին, մանաւանդ որ Հօկը կարող է հոն ըլլալ հակաբոլշեւիկեան տարրերու ալ բոյն։ Եւ, եթէ բոլշեւիկները քանի մը տարի այսուհանդերձ հանդուրժեցին Հօկի գոյութեանը իրենց երկիրներու մէջ, ատոր նպատակը ուրիշ բան չէր, բայց եթէ Խորհրդային տիրապետութեան տակ գործող Հօկի անունով մոլորեցնել արտասահմանի հայութիւնը։ Այդ Հօկի անունով պատուիրակութիւն մըն ալ ղրկուեցաւ արտասահման։ Երբ պատուիրակութիւնը Հօկի մասնաճիւղեր կազմեց արտասահմանի գաղութներուն մէջ, Խորհրդային կառավարութիւնը այլեւս աւելորդ համարեց Հօկը պահել Խորհրդային գաղութներու եւ Հայաստանի մէջ ու իսկոյն փակեց։

Այսօր, երբ ա) Խորհրդային երկիրներու մէջ Հօկը դադրած է գոյութիւն ունենալէ, բ) արտասահմանի մէջ մնացող Հօկի մասնաճիւղերը քօղազերծուած են իբրեւ բոլշեւիկեան ազգաքանդ նպատակներ հետապնդող մարմիններ, եւ վերջապէս, երբ գ) Հօկի անունով միամիտ հասարակութենէն հաւաքուած դրամները ծառայած են ոչ թէ Հայաստանի վերաշինութեան գործին, այլ բոլշեւիկ թերթեր արտասահմանի մէջ պահելու, բոլշեւիկ գործակալներ հոս ու հոն պտտցնելու, բոլշեւիկեան բջիջներ հոս ու հոն կազմակերպելու եւ, մէկ խօսքով, բոլշեւիկեան պրոպագանդը առաջ քշելու համար, շատ բնական է, որ հայ հասարակութիւնն ալ բոլորովին երես է դարձուցած Հօկէն ու այլեւս ոչ կ'ուզէ օգնել անոր, ոչ ալ կ'ուզէ հետաքրքրուիլ անոր «գործունէութեամբ»։

Ուշադրութեան արժանի պարագայ մըն է, որ Հօկի դիմակազերծումէն յետոյ, վերաշինութեան եւ բարեգործութեան համար կեանքի կոչուած ուրիշ հայ կազմակերպութիւն մը՝ Հայ Բարեգործական Ընդհ. Միութիւնը եւս դիմակազերծ կ'ըլլայ եւ կը յայտնուի իբրեւ Ռամկավար կուսակցութեան պրոպագանդի ծառայող կազմակերպութիւն մը, որ, փոխանակ ընդարձակ ծաւալով վերաշինութեան եւ բարեգործութեան նուիրուելու, հսկայ դրամագլուխ մը բանկաներու մէջ անշարժ կը պահէ, հակադաշնակցական պայքար մղելու եւ դրամագլուխի ուժով հայ հանրութեան վրայ իշխելու նպատակով. ինչպէս նաեւ Ռամկավար կուսակցական գործիչներուն ապրուստի միջոց հայթայթելու համար»։

ԼԻՆՏՊԷՐԿ ՊԻՏԻ ՔԱՇՈՒԻ՞

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ երիտասարդ օդանաւորդ Լինտպէրկ պիտի քաշուի գործօն կեանքէ, չափազանց յոգնած ըլլալով փառքէն եւ իր շուրջը հանուած աղմուկէն որոնք անտանելի կը դարձնեն իր կեանքը։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թրքական նոր ձեւեր

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն. — Ներքին գործավարութիւնը կարգ մը կարեւոր փոփոխութիւններ կատարած է ընկերութիւններու օրէնքին մէջ։ Այս փոփոխութիւններուն համաձայն, օտար դպրոցներու եւ հաստատութիւններու համար արգիլուած է մարզական եւ պօյ սկաուտական կազմակերպութիւններ հիմնել։

Սկաուտական կազմակերպութիւնը միայն թուրք վարժարաններուն յատուկ ըլլալով, օտար վարժարաններուն արգիլուած է նման կազմակերպութիւններ ունենալ։

Փոփոխութեան ենթարկուած միւս յօդուածները կը վերաբերին օտար եւ ոչ-թուրք բարեսիրական ընկերութիւններուն։

Պիտի արգիլուին այն բոլոր բարեսիրական ընկերութիւնները, որոնց կեդրոնը դուրսը կը գտնուի, կամ մասնաճիւղեր ունին արտասահմանի մէջ։

Պիտի արտօնուին այն ընկերութիւնները միայն, որոնց կեդրոնն ու մասնաճիւղերը Թուրքիոյ մէջ կը գտնուին։

Ինչո՞ւ կը համախմբուին Հռոմի մէջ

Միջազգային մամուլը մեծ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի շարք մը երկիրներու արտաքին նախարարներուն դէպի Հռոմ ճամբորդութեան։

Քանի մը շաբաթ առաջ, Ռումանիոյ արտաքին Նախարարն էր որ Իտալիոյ մայրաքաղաքը գնաց։ Յետոյ, Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյը եւ Յունաստանի արտաքին Նախարար Միխալաքոփուլոսը։ Այս օրերս Հռոմ կը գտնուին Գերմանիոյ ելմտական Նախարարը, եւ հատուցումներու ընդհ. գործակալ ամերիկացի Կիլպըրթ Փարքըրը։

Այժմ Իտալիա հասած է Զալէսքի, Լեհաստանի արտաքին նախարարը, որ արդէն տեսակցութիւն մը ունեցած է Մուսոլինիի փոխանորդին հետ։ Վերջապէս, կոմս Պէթլէն, Հունգարիոյ վարչապետը, որ օդափոխութեան գացած էր Վենետիկ, առիթէն օգտուած է, քաղաքական տեսակցութիւններ ունենալու համար։

«Մաթէն»ի խմբագրապետը այսպէս կը բացատրէ այս իրարանցումը.

— Այս զանազան նախարարները Հռոմ կուգան եւ խօսակցութիւններ կ'ունենան Պ. Մուսոլինիի հետ։ Իտալիոյ վարչապետը երկար ատենէ ի վեր չէ տեսնուած պատասխանատու նախարարներուն հետ այն երկիրներուն որոնց բարեկամութիւնը կը փնտռէ։ Ան փափկութեամբ կը պատասխանէ իր հիւրերուն եւ քանի մը տեսութիւններ կը պարզէ միջազգային կացութեան վրայ։ Երբեմն — ինչպէս Թուրքիոյ պարագային — հանգստացուցիչ հաւաստիքներ կուտայ եւ կը ջանայ ապահովիչ յարաբերութիւններ եւ տնտեսական արդիւնաբեր կապեր հաստատել. բայց, շատ դժուար է հաւատալ թէ ընդհանուր յայտարարութիւններէ անդին կ'անցնի, այլապէս, պիտի խանգարուէին այն բանակցութիւնները զորս սկսած է Ֆրանսայի հետ։

Յառաջիկայ շաբթու կը սկսին բանակցութիւնները՝ Թանճէրի մասին, որուն վրայ յաւակնութիւններ ունի Իտալիան ալ։ Զափազանցութիւն պիտի ըլլար ըսել թէ մեր դրացիներուն բոլոր պահանջները պիտի ընդունուին. բայց կասկած չկայ որ մինչեւ հիմա շահագրգռուած երեք պետութիւնները (Անգլիա, Ֆրանսա եւ Սպանիա), հաշտարար ոգիով մը պիտի քննեն իտալական պահանջները։ Յետոյ, բանակցութիւններ պիտի կատարուին Թունուզի մէջ ապրող 120.000 Իտալացիներու քաղաքացիական վիճակը ճշտելու համար։ Վերջապէս, համաձայն 1915ի խոստումներուն, Ֆրանսա պիտի քննէ Տրիպոլսոյ սահմանագծի սրբագրութեան մասին եղած պահանջը։

Երբ այս մասնաւոր խնդիրները լուծուին եւ յանգին ֆրանքօ-իտալական բարեկամական դաշինքի մը, ժամը եկած պիտի ըլլայ քննելու էապէս միջազգային խնդիրներ —ինչպէս Իտալիոյ կացութիւնը Պալքաններու մէջ, եւ մանաւանդ իր ծաւալումը փոքր Ասիոյ մէջ, որու մասին Թուրքիոյ հետ եղած վերջին խօսակցութիւնները խրախուսիչ են եւ խաղաղասիրական։

Այսպէս, Իտալիա յառաջիկայ ամիսներու ընթացքին, համախորհուրդ մեծ պետութեանց հետ, պիտի պարզէ բանաւոր, մեթոտիկ եւ արդիւնաբեր քաղաքականութիւն մը։

Ընդդիմադիրները կը վռնտուին

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ երկու ընդդիմադիրներ եւս, Պերլինի դեսպան՝ Կրէստենսկի եւ Փրակայի դեսպանը գրաւորապէս յայտնած են Մոսկուայի կեդր. կոմիտէին թէ կը հրաժարին ընդդիմադիր խմբակէն եւ կը խնդրեն զիրենք նորէն ընդունիլ կուսակցութեան ծոցին մէջ։

Նորին տագնապը Ռումանիոյ մէջ

Նոր լուրերու համաձայն, Ռումանիոյ գիւղացիական կուսակցութիւնը որոշած է Մայիս 6ին գումարել իր ժողովը, հակառակ կառավարութեան արգելքին։ Կ'ըսուի թէ ժողովէն յետոյ 300,000 գիւղացիներ Պուքրէշի վրայ պիտի քալեն։

Թուրքիա եւ Իտալիա

Թէվֆիք Րիւշտի պէյ Պոլիս հասած ըլլալով, քաղաքական շրջանակները զանազան խորհրդածութիւններ կ'ընեն Մուսո-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ՀԱՅ ՏՂԱՔԸ ՀԱՅԵՐԷՆ ԿԸ ՍՈՐՎԵՑՆԵՆ ԻՐԵՆՑ ԱՆԳԼԻԱՑԻ ԸՆԿԵՐՆԵՐՈՒՆ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն)

ԼՈՆՏՈՆ, 9 Ապրիլ.— Հաճելի ճամբորդութենէ մը վերջ, հայ Արիները Լոնտոն հասան Հինգշաբթի առաւօտ ժամը 6ին։

Հակառակ անյարմար ժամուն, կայարան եկած էր Պ. Մուր, որ սկաուտները առաջնորդեց իրենց յատկացուած բանակատեղին, ուր անգլիացի սկաուտները ճոխ նախաճաշ մը պատրաստած էին։

Յաջորդ օրուան համար միջազգային ընդհանուր խմբապետ Հիւպըրտ Մէրթինի այցելութիւնը նախատեսուած ըլլալով, ամբողջ օրը բանակավայրին պատրաստութեամբ անցաւ։ Հայ արիները շուտով մտերմացան անգլիացի սկաուտներուն հետ եւ շատ մը հայ սկաուտներ սկսան արդէն հայերէն սորվեցնել իրենց անգլիացի բարեկամներուն։ Ուրբաթ առաւօտուն սկսան հասնիլ Լոնտոնի շրջակայքի սկաուտական խումբերու ներկայացուցիչները, որոնք բոլորն ալ լաւ տպաւորութիւն կրեցին հայ խումբէն։

Ընդհ. քննիչին ժամանումը ժամը 2ուկէսին որոշուած ըլլալով, ժամը 2ին բանակավայրին մէջ շարուեցան սկաուտները, հայկ. եռագոյնին առջեւ հայ սկաուտները, իսկ անգլիականին տակ՝ Հունսլօի սկաուտներուն Ա. Բ. եւ Գ. խումբերը։ Քիչ մը վար շարուեցան 20 սկաուտական խումբերու ներկայացուցիչները։

Ժամը ճիշտ 2.30ին հասաւ ընդհ. խմբապետը։ Դղեակին դրան առջեւ ընդունուեցաւ Հունսլոյի խմբապետին, Տօքդ. Մուրի, հայ խմբապետին եւ Լոնտոնի Արեւմտեան շրջանի փոխխմբապետին կողմէ։ Ժպիտը դէմքին, Մր. Մէրթին ծանօթացաւ հայ խմբապետին եւ առաջնորդեց բանակավայր, ուր քննեց բոլոր սկաուտները եւ հարցումներ ուղղեց հայ տղոց։ Հայերը կը պատասխանէին ժպտուն եւ ճըշգրիտ։ Լիազօրը գոհ մնացած էր իր այցելութենէն եւ իր գոհունակութիւնը յայտնեց հայ խմբապետին, այսպէս գեղեցիկ խումբի մը համար։ Լուսանկարուեցաւ հայ տղոց հետ, եւ յետոյ սկսան խաղերը, որոնց մէջ հայ սկաուտները ցոյց տուին իրենց ճկնութիւնը։ Յանկարծ անհետացաւ ընդհ. խմբապետը։ Փընտռտուքէ մը վերջ գտանք, զինքը նստած հայ խումբին ամէնէն պզտիկ սկաուտներուն հետ, ուր մտերիմ խօսակցութիւն մը սկսած էր իրենց մէջ։

Քիչ յետոյ հասան Թագաւորին արարողապետը եւ Այզըլուօրթի ծանօթ անձնաւորութիւնները, որոնք բոլորն ալ հիացան հայ բանակավայրին կոկիկութեան վրայ։

Նախընթրիքին Պ. Մէրթին իր գոհունակութիւնը յայտնելով հայ խումբին ցոյց տուած կանոնաւորութեան, հրաւիրեց զանոնք բոլորն ալ սկաուտական միջազգային գրասենեակը, ուր պիտի ճաշեն իրեն հետ, յառաջիկայ Ուրբաթ եւ առիթը պիտի ունենան տեսնելու Պէյտըն Փաուլն ալ։

Վերջին բարեւ մըն ալ բանակավայրին վրայ ծածանող դրօշակին եւ լիազօրը կը մեկնի, անգամ մըն ալ սեղմելէ յետոյ հայ աղոց ձեռքը, կրկնելով հայ խմբապետին.

— «Հիանալի է։ Եթէ ո՛ր եւ է դժուարութիւն ունենաք, եկէք զիս գտէք։»

Իսկ Տօքդ. Մուր կ'ըսէր անոր մեկնումէն վերջ.

— «Առաջին անգամն է որ այս մարդը այսպէս ընկերական եւ լաւ տրամադրութեան մէջ կը տեսնեմ։»

Գ.

ԱԶԱՏՈՒԹԵԱՆ ՏՕՆԸ

(Վասպուրականի հերոսամարտի 13րդ տարեդարձին առթիւ)

Տասնըերե՛ք տարի, շատ չէ, մոռնալու համար յաղթանակի փառայեղ ու հերոսական օր մը։ Տօն մը, որ ամէն տարի կուգայ խռովել մեր հոգիները, եռացնելու արիւնը մեր երակներուն, բորբոքել վրէժի գերագոյն կրակը փրկարար եւ նորոգել դարերու մեր ուխտը արիւնափառ։

Տարիները եկան, գացին։ Ահաւոր եւ անպատմելի զուլումները եկան փշրելու սրտերը հայրենակարօտ, բռնազէ կուրծքերը առնական, կամքերը հզօր եւ հոգիները ազատատենչ։ Դէպքերը բազմաթիւ եւ անօրինակ, աղէտները ահռելի եւ դաժան։

Եւ սակայն, սերունդները չվհատեցան երբեք։ Փոթորիկը իր բովանդակ ուժգնութեամբ յեղափոխական հոգիներու ալեկոծումը միայն հարկադրեց. իսկ կործանո՞ւմ, դարձեալ երբեք։

Հո՛ն ուր ծովածաւալ արիւնի լեռնանման ալիքները, ազատութեան առաջին ծիլերը պիտի խորտակէին, հո՛ն անդրանիկ հրդեհը բռնկեցաւ եւ դղրդացին որոտաց ֆէտայիի վրիժառու ուժը։ Հո՛ն հայ յեղափոխականի բզկտուած եւ արիւնլուայ բազուկը վերջին փամփուշտը կրակեց, մինչեւ որ թշնամին փախաւ խուճապահար, մինչեւ որ բռնաւորները ինկան լեղապատառ, ստրուկներու աղերսներով։

Ազատութեա՛ն կռիւ. արդարութեա՛ն պաշտամունք։

Ազգանշանը տրուած էր ու հայ յեղափոխութիւնը զգաց բնաջնջումը հայ ցեղին, կռահեց վախճանը ահռելի զուլումներու ու տարերային ուժգնութեամբ բռնեց միակ ճամբան, շիտակ ճամբան։

Ի՛նչ փոյթ, եթէ այսօր ալ բազմաթիւ են երկչոտները հայանուն, վատոգիները դասալիք։

* * *

Տասներեք տարի առաջ, զուլումի աշխարհի մահասփիւռ գնտաններէն նորէն դուրս սողաց արիւնարբու բռնակալութիւնը, Դաժանատեսիլ կախաղանները բարձրացան Պոլիսէն Տէր-Զօր, Տիգրանակերտէն Մուշ, Խարբերդէն Պաշգալէ։ Շատե՛ր զոհուեցան, շատերը յուսահատեցան ու շատերը դաւաճանեցին։

Սակաւաթիւ եղան անհեղ պայքարի, հզօր ըմբոստացումի հրակարմիր հնոցը բոցավառողները։

Վասպուրականը մէկը եղաւ, արծուաթուիչ իր խոյանքներով, հերոսական դիմադրութեամբ եւ անօրինակ յաղթանակներով տիեզերքը հիացնողներէն։

Ու բազմահազար բանակները բռնաւորներու, հեծելազունդերը համիտիէներու, «Հայերը իրենց արիւններուն մէջ խեղդելու» մահագոյժ սպառնալիքներով, պաշարեցին Վանն ու Վասպուրականը. սուրեր մերկացուցին, թնդանօթները որոտացուցին։

Գեղատեսիլ Այգեստանի, անառիկ Շատախի, Գաւաշի ու Հայոց ձորի, Թիմարի ու Արճակի լեռնակատարներուն վրայ թառած հայ զանգուածներու սիրտերը խռովուեցան։

Զուլում չկա՞ր։

Ինչո՞ւ դաւադրօրէն սպաննեցին Ղարաբաղի ու հայութեան՝ փառք—Իշխանը։ Ո՞ւր եւ ինչ տանջանքներով ինկաւ մեր աննման Վռամեանը։

Եւ ինչո՞ւ Հայոց-Ձորի վեց նահատակներ կամովին հրդեհին յանձնուեցան։ Հապա ինչո՞ւ Արճակի ինը հայուհիները իրենց ամուսիններէն սպաննուելու դառնակսկիծ ու դաժան փափաքն ունեցան։ Ինչո՞ւ Գործոթցի մայրերը իրենց սիրասուն նորածինները Պէնտի մաճու գետի կոհակներուն զոհ տուին։

Գիտէ՞ք, ինչպէս կորսուեցան Բերկրիի, Արճէշի, Պաշգալէի եւ Սարայի, այդ հայաշատ գաւառներու 20.000ի հասնող Հայերը։

Ծանօ՞թ էք այդ եղերերգերու սրտամորմոք մանրամասնութեանց,

* *

Վերյիշումի օր է նորէն այսօր։

Վռամեանն ու Իշխանը սպաննուած են։ Յուզումը մեծ է եւ անասելի։ Ոտքի վրայ է Այգեստանը, շարժում, եռուզեռ, աղմուկ։ Խռովուած են գաւառները, համատարած մահը կը սաւառնի թեւատարած։ Թշնամին ահաւոր է, բազմահազար։

Վասպուրականի զինուորութիւնը սակաւաթիւ։

Քսան հազար զէնքի դէմ, միմիայն 900 զէնք։ Ինչպիսի՛ տարբերութիւն եւ ի՛նչ անհաւասարելի յաջողութիւններ։

Ահա՛ Ամերիկեան հիւանդանոցը։ Վիրաւորները կը տնքան, վէրքերը կը մրմռան եւ տունն ու տեղը մոռցած, հայուհիները մօր մը պէս գթոտ եւ գուրգուրոտ կը դեգերին մահճակալէ մահճակալ։ Գթութեան քոյրե՛ր, քանիներ չկան այժմ, քանինե՛ր ինկան...։

Ահա՛ կանանց Միութեան արհեստանոցը։ Օր ու գիշեր կ'աշխատին. կիներ են, երախան ու ամուսինը մոռցած, ցեղին ցաւը վարակուած։ Ռումբերը չեն վհատեցներ անոնք որոնք աղօթք ունին իրենց շրթերուն, ժպիտ իրենց այտերուն եւ մահը հարազատ է իրենց հոգիներուն, միայն թէ՛ անօրէնը պարտուի։

Կը յիշեմ, յաղթակազմ եղբայրները մեր գեղջուկ, տուներ ու հարազատներ կորսուած, եկած են Այգեստանը, կանգնած են անոնք բարձրագլուխ եւ անյողդողդ, «Ճէվաէթ որքան կ'ուզէ թող թօփ նետէ»՝ ահա իրենց վճիռը. կը փորեն, կը պեղեն, կը շարեն. ամրաշէն բանուորներն են անոնք եւ Վասպուրականցի զինուորը կը դիմադրէ, կը յամառի եւ կը յաղթէ, վասն զի անխորտակելի են իր կամքին պէս, նաեւ իր դիրքերը։

Զինարանը լի է վառօդով։ Ահա՛ հնարամիտ յիսուն արհեստաւորները, որ օրն ի բուն փամփուշտ կը լեցնեն, փամփուշտ կը շինեն, գնդակ կը ձուլեն։ Հայկական անդրանիկ արհեստանոցն է ան, ուր՝ առաջին անգամ կը ձուլուի անդրանիկ ու ամբաձիգ թնդանօթը։

Կռի՛ւ է, օրական երկու հազար ռումբ կը նետէ թշնամին։ Բայց գիլ ու զուարթ կը նուագէ Վանի ֆանֆառը, թշնամին թող կատղի, ինչ փոյթ։ Հայթայթիչ յանձնախումբը պարէն ու պաշար կը հայթայթէ, աւերակ ջրաղացները կը գործեն։ Աշխատանքը կ'եռայ, կ'եփի ամենուրեք։

Ճէվաէթը կատղած է։ Հայերը հրդեհած են Թրքական վեց դիրքերը։ Պուլկարացի Գրիգորը գետնուղիներ է փորել տուեր. ահա Համուտ աղայի զօրանոցը բոցերու մէջ, 500 միլիոններ կը փախչին լեղապատառ։ Բանդուած է Սահակ պէյի հայկական մեր դիրքը։ Փաշիի եւ ծուխի ամպերու մէջ թաղուած է Վանի Արամը։

Վեց վիրաւոր, բայց վեցն ալ կը յամառին, հիւանդանոց ու դարման արհամարհելի կը թուի իրենց, կը կռուին. Թնդանօթը փշրեր է մէկուն թեւը, բայց ան կը կրակէ դեռ ու չի բաժնուիր իր տասնոցէն եւ դիրքէն։

Թոփրագ-Գալէ՛ն, բռնութեան ամրոցը դեռ կանգուն է։ Մելքիսեդ Էյնաթեանն իր խմբով հասեր է հինաւուրց լեռնադագաթը, ժայռերը ճանկռելով վեր կը բարձրանան մերոնք. կրա՛կ, կրա՛կ, ահա հրամանները եւ կ'իյնայ ամրոցը։ Թշնամին կը թողու թնդանօթ, զէնք, գերիներ։

Ահա հայ ինքնապաշտպանութեան պաշտօնատունները, դատարան, ոստիկանութիւն, տեղեկատու դիւան։

Ահա զինուորական մարմինը, որուն գլուխը Արամն է, ու քով քովի, Պուլկարացի Գրիգորն, Եկարեանը, Կայծակ Առաքելը սիրով ու համերաշխ կը վարեն վտանգաւոր եւ անհաւասար կռիւը։

Նուռով ամիսը կը լրանայ, Հայերը թիզ մը իսկ հող չեն զիջիր։ Ոչ մէկ նահանջ. կռի՛ւ, մինչեւ վերջին փամփուշտը, մինչեւ վերջին կաթիլ արիւնը։

Վանցի թշնամին վճռած է Վասպուրականի հայութիւնն ալ բնաջնջել։ Ու Ճէվաէթը դաւեց ու կը դաւէ շարունակ։

Քաղաքամէջի հազիւ երեք տասնեակ մեր ընկերները նոյնպէս հերոսաբար կը մարտնչին։ Անոնք գրաւած են պետական զինարանը, գանձարանը և մթերանոցները։

Արամը կռիւի ոգին է, Վասպուրականի սիրտը, իսկ Վասպուրականցին անոր արիւնը։

Շատախն ալ կը դիմադրէ։

Լեւոնն ալ անպարտ է, Պըլթենցի Տիգրանը կը կռուի։ Մեր զոհերը քիչ են, թշնամին մեծ։ «Մոսկոֆն է եկեր, Ինկլիզն է հասեր», կը մտածեն թուրքերը։ «Անիծուի Ճէվաէթը» կը մտմտան հայրենասէր ու խաղաղ թուրք գրագէտները։

Բայց կռիւը անողոք, կռիւն օրհասական, կա՛յ, կը շարունակուի։

Գիշեր մըն ալ։ Բայց թուրքերը փախեր են խուճապահար, բազմաթիւ գերիները հայկական սուրին ապաւինած, կեանք, գթութիւն կ'աղերսեն։

Դարձեր է պատմութեան անիւը, ոսյան տէր, եւ տէրը ստրուկ է դարձեր։

Ու Շամիրամի բերդը, իր կուրծքին վրայ հայ ազատամարտի դրօշը կը կրէ։

Յաղթանակի օրն է, հայ հարուածող բազուկները կը հանգչին, արիւնն արիւնով է մաքրուած։

Վա՛յ անոր, անէ՛ծք անոր, որ յաղթանակի այս տօնին արժէքը կ'ուրանայ երբեւիցէ։

Նորէն վերյիշումի օր է։

Վանի Այգեստանի Արարուց գերեզմանատան մէկ անկիւնը վարդենիներով եւ մայրենիներով շրջապատուած հայկական Պանթէոնը կը բարձրանայ. հոն են Վազգէն, Միքօ, Արշակ, Ռուբէն, Յարութիւն, Իշխանը և դեռ ուրիշները։

Խունկ չունինք անոնց նուիրական շիրիմներուն առջեւ ծխելու համար, ոչ ալ արտասուք։

Արիւնն է որ ծոր-ծոր կը կաթի մեր սիրտերէն եւ աչքերէն։

Ուխտի օր է այսօր։

Ազատութեան զանգերը նորէն կը ղօղանջեն այս գիշեր։ Պատրա՛ստ նոր եւ փառաւոր յաղթանակներու, նոր արիւնի և զոհաբերութեան։

Զգա՛ստ, նահատակները կը պատգամեն։

Ծունկի՛, մեռելները կը խօսին։

Պատրա՛ստ, մինչեւ վերջնական ու վճռական յաղթանակը մեր . . .

ԱԶԳԻՆ

ՅԱՂԹԱՆԱԿԻ ԵՐԳԸ

Փշրուած են տարիների շղթաները ժամանակի սալին վրայ։

Ու ահա կրկին հպարտօրէն կանգնած ենք, Ապրիլ 7ի յաղթական շեմքին։ Աստուածային եւ անանուն մեծ պայքարի, հերոսական եւ առնական զօրամարտի օրն է Ապրիլը։

Ըմբոստ Վասպուրականցին կամեցաւ Ապրիլին մէջ ապրիլ։

Ահեղ ցնցումները եւ օրհասական պայքարը, չթուլացրին նրա արիական հոգին, ու նա դուրս եկաւ կռւի արիւնոտ դաշտ, ճակատը բաց, կուրծքը ցցուն, մահւան դէմ առ դէմ։

Ցնորական համարեցին իր վսեմ պայքարը, զառանցանք եւ խենդութիւն։ Ծաղրեցին իր ըմբոստ եւ խիզախ յանդգնութիւնը։ Բայց նա սառեցրեց ծաղրողների ժպիտները դէմքերու վրայ ու ստիպեց խոնարհիլ իր սրի դիմաց՝ որ, դուրս էր եկել իր պատեանէն, արդարութիւնը պաշտպանելու համար։

Գոռացին հարիւրաւոր թնդանօթներ, սուլեցին հրահոսան գնդակները, ընկան շատերը՝ մայրաղը իրենց սրտում ու գեղեցիկ երազներ հոգում։ Մեռան գիտակցաբար, գաղափարի ու գործի համար։ Ու անմահ են նրանք, որովհետեւ գիտակցաբար մեռնիլը՝ անմահութիւն է։

Ծեր, մանուկ, կին, լծուեցին այդ սրբազան գործին։ Զոհաբերեցին ինչ որ ունէին։ Պայքարը մեծ էր, թշնամին անողոք եւ բազմահազար։

Վառարանի խողովակներից եւ սամավարներից թնդանօթ ձուլեցին, թմբի երկաթներ ուսին ու իրենց կուրծքերն էլ վահան դարձրին։

Սարսափեց թշնամին։ Մի պահ քարացաւ, կանգնեց, այդ օրհասական դիմադրութեան կատաղի ալիքների դիմաց։ Մի՞թէ Հայը կռուիլ գիտէ։ Ո՞ր անծանօթ սատանան դրաւ այդ սրբազան կայծը նրա հոգու մէջ...։ Ի՞նչ անանուն զօրութիւն է այս։ Ու կարծեց թշնամին Մոսկովի մատը կամ Ինկլիզի ուժը տեսնել այդ գործում, բայց ի զուր։ Մինակ էր Վասպուրականցին, մինակ ու կտրուած արտաքին աշխարհէն, նոյնիսկ գեղածիծաղ Այգեստանը չէր գիտեր քաղաքի վիճակը, դիմադրութեան օրերուն։

Արիւն արեան փոխարէն։

Իշխանի, Վռամեանի, Քոթոթներու եւ Միհրաններու արիւնը իր վրէժն էր պահանջում։ Տարիներու կուտակուած թոյնը ժայթքում էր։ Հայ յեղափոխութեան ցանած սերմերը իրենց պտուղն էին տալիս։

Այդ կռուի հոգին Արամն էր, իսկ Արամի հոգին Վասպուրականի ժողովուրդը։

Ու շարունակեց կռիւը...։ Թուլցաւ, յուսահատեց թշնամին, ու մի գեղեցիկ օր էլ, խուճապահար փախաւ, երբ Վանի փողոցներում պայթեց «Մեր հայրենիք ազատ անկախ»։ Երկրի զինուորը զրկեց հեռուէն իրան օգնութիւն հասնող եղբայր զինուորին, ու Վասպուրականը տօնեց իր յաղթանակի փառքը։

... Փշրուած են տարիների շղթաները ժամանակի սալին վրայ...։ Բայց այդ հերոսական օրը չպիտի փշրուի, կեանքի անողոք պայքարի մուրճերի հարուածներից։

Դա հայ ժողովրդի ընդվզումի, արդար պայքարի, սուրբ ու նուիրական յաղթանակի փառայեղ օրերից մէկն է, երբ Հայը լարեց իր բռունցքը եւ զարկաւ, Զարկաւ ու յաղթեց։

Վա՛յ նրան ով չգիտէ հարւածել։

Պահպանենք այդ նուիրական օրը։

Յիշենք եւ ծունր դնենք այս անյայտ եւ յայտնի շիրիմներու առաջ, որոնք ընկան այդ սրբազան պայքարի մէջ, յաղթանակի երգը շրթներին ու ազատութեան արեւը իրենց աչքերի մէջ։

Մ. ՄԱՐՈՒԹԵԱՆ

Մարսէյլ

ՄԵՌԱԾ ԷՐ, ՈՂՋՆՑԱՒ

Պոսթընի մանկատուններէն (Clinique) մէկուն մէջ, երկար ատեն է ի վեր բժիշկները ամէն բան պատրաստած կըսպասէին, որ երախայ մը գայ աշխարհ, երեւութապէս մեռած, որպէսզի փորձէին ողջնցնել զայն։

Վերջապէս բախտը բերաւ որ երախայ մը գայ աշխարհ, առանց կեանքի նշան ցոյց տալու։ Ամէն ծանօթ միջոց փորձուեցաւ. երախան չէր շնչեր։ Այն ատեն գործածեցին մասնաւոր մեքենայ մը, որ շունչ կուտայ երախային։ Այս գործիքը ունի երկու չտեմարան, որոնց մէկուն մէջ կը գտնուի ջրածին, միւսին մէջ՝ թթուածին։

Գործիքը ունի նաեւ մեքենայէս շնչող բշտին մըն ալ, եւ խողովակ մը, որ կը դրուի երախային բերնին մէջ։

Երբ վայրկեան այս գործիքը բանեցնելէ յետոյ, երախան սկսաւ շնչել առանց նոյնիսկ մեքենային, եւ արձակեց սովորական, աւանդական ճիչը, իր առաջին շնորհակալութեան խօսքը։

Գիւտ մը չէ այս, բայց կատարելութիւն մը՝ օգտուելու տեսակէտով ծանօթ գիտական սկզբունքներէն։

"ԵՌՕՐԵԱՅ ԴԱԴԱՐ„... ԿԻՐՔԵՐՈՒ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ահա ժողովուրդ մը որ դարեր տեւող ազատագրական բուռն պայքարէ մը ետք, նուազ արիւնալի քան մերինը, յաջողած է ձեռք բերել իր ամբողջական ազատութիւնը։ Ժողովուրդ մը՝ որ ունի կուսակցութիւններ, ինչպէս մենք, որոնք իրարու դէմ կը մղեն բուռն կրքոտ պայքար, ինչպէս մեր մէջ. բայց որ, իր ղեկավարներուն պէտքը կը զգայ, ժամանակ առ ժամանակ իր մէջ լռեցնելու դուն մէջ միշտ արթուն անասունը եւ խօսեցնելու մարդը, եւ յօգուտ ազգային եւ մարդկային բարձրաբարբար գաղափարներու նպատակներու։

Հապա մե՞նք։

Մենք՝ որ տարիներու արիւնալի աւերները կրելէ ետք այժմ ամէն օր պայքարի մէջ ենք արտաքին եւ ներքին հարուածներու դէմ։ Մենք՝ որ, վիրաւոր, յոգնած ու մաշած, փոխանակ դարմանել փորձելու մեր վէրքերը եւ վերանորոգուելով՝ միահամուռ ճիգով պաշտպանուելու մեզ շրջապատող աննպաստ պայմաններուն դէմ թոյլ կուտանք մեր սանձարձակ կիրքերուն ամէն օր քիչ մը մաշեցնել մեզ. մենք՝ որ կը զգանք թէ ֆիզիքապէս, հոգեպէս եւ բարոյապէս հետզհետէ ու անդադար կը սուզինք համայնակուլ ովկէանի մը մէջ, ինչո՞ւ չօգտուինք մեզ պէս տանջուած ժողովուրդի մը ագմայլելի օրինակէն եւ չունենանք, մենք ալ, մեր եռօրեայ դադարը։

Սովորութիւն է հիւանդներուն յանձնարարել բացարձակ խաղաղութիւն, հանապազօրեայ աշխատանքներէ հրաժարում, հոգերու սին անտարբերութիւն եւլն.։ Որքան ալ կարճ տեւէ այս մեկուսացումն ու ինքնամփոփումը, դարձեալ բարերար ազդեցութիւն մը կը թողու հիւանդին վրայ։

Չկայ մէկը որ չզգայ թէ ազգովին հիւանդ ենք, թէ մեր ջիղերը գերագրգռուած են, թէ մեր կիրքերը կուրացուցած են մեզ եւ լռեցուցած մեր մէջ ամէն ողջմիտ ձայն։ Չկայ մէկը որ չզգայ թէ հրամեշտ պահանջ ունինք հանգիստի, նոյնիսկ կարճատեւ, պահ մը ամփոփուելու եւ խոկալու համար, առանց կիրքի, առանց կողմնակալութեան, հեռու կուսակցական, քաղաքական ու դաւանական պայքարէ, մեր յոգնած ժողովուրդին ամէնէն կենսական եւ ամէնէն նուիրական պէտքերուն մասին։

Ահա՛ թէ ինչու կ'առաջարկեմ որ ճիգ մը ընենք ունենալու համար մեր Դադարը։ Դադար մը՝ պարբերական, կնքելու համար ժողովուրդին ֆիզիքական, հոգեկան ու բարոյական մշակոյթի պայմանները, անոնցմով դարմանելու եւ զօրացնելու համար։ Դադար մը որ «կոչ մը չէ մտքերուն՝ դէպի կրաւորականութիւն, անգործութիւն ու զգայնոտութիւն, այլ դէպի դրական ու գործօն աշխատանքի հասարակաց բարօրութեան, խաղաղութեան ու լաւագոյն ապագայի մը համար» (Օր. Մազարիքովա)։

Դադարի յարմարագոյն ժամանակն է մեր Նուիրական զոհերու սգատօնը — Ապրիլ 11-24ը — կամ «Մշակոյթի Օր»ը, զոր անհրաժեշտ է ամէն տեղ, միեւնոյն օրը տօնել։ «Մշակոյթի Օր»ը կարելի է յայտարարել Դադարի եւ Մշակոյթի Եռօրեակ։ Եռօրեակը կ'ունենայ իր յատուկ Մարմինը, իր մասնաճիւղերը ամէն ուր որ Հայ կայ։ Այդ Մարմինը, բաղկացած բոլոր Հայ միութիւններու եւ մամուլի ներկայացուցիչներէն, ամիսներ առաջ կը սկսի պատրաստել Դադարի եւ Մշակոյթի Եռօրեակի տօնակատարութիւնները ու այդ առթիւ նախաձեռնարկը կ'ըլլայ, ամէն տարի, գրուած ժողովուրդին ֆիզիքական ու բարոյական պահպանման տող ս եւ է գաղափարի մը կամ ձեռնարկի մը իրականացման (պայքար ապազգայնացման դէմ, դպրոց, մարմնակրթանք եւլն.)։ Այս աւելորդ է մանրամասն ծրագիր ներկայացնել։

Դադարի գաղափարը հրապարակ դրուեցաւ։ Եթէ սրտցաւ հատներ, միութիւններ, կազմակերպութիւններ, կուսակցութիւններ եւ մամուլը մղում տան անոր՝ կանգ չառներ ու օր մը կ'իրականանայ։

Ապա թէ ոչ կը մնայ սրտցաւ Հայու մը ցնորքը եւ մեր վ... ներուն դատապարտութիւնը։

ՏՈՔԹ. Լ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Յառաջ.— կարդալ կիրակի օրուան խմբագրականը եւ ... գրութեան Ա. մասը։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՈՍԿՐԱԹԵՔՈՒԹԻՒՆԸ (RACHITISME) ԵՒ ԿԵՆՍԱՆԻՒԹԵՐԸ

Ոսկրաթեքութիւնը ամենահին ժամանակներէ ի վեր ծանօթ հիւանդութի՜ւն մըն է, բայց քաղաքակրթութեան ստեղծած կարգ մը վատառողջ պայմաններու բերումով, ժողովուրդի որոշ խաւերուն մէջ սկսած է աւելի տարածուիլ։

Ընդհանրապէս մատաղատի մանուկները ենթակայ են այս ախտին, մանաւանդ երբ իրենց աճման եւ կազմաւորութեան շրջանին զուրկ կը մնան մայրական դիեցումէ ու ատոր փոխարէն կ'ենթարկուին արուեստական կասկածելի սնուցումի մը։ Այդ պայմաններու մէջ երախային կմախքը բնական աճում մը չունենար, ոսկորները կը մնան թոյլ, կակուղ, դիւրաթեք, մարմնոյ ծանրութեան տակ կը կքին, տղան կը մնայ ճղճիմ, ազազուն, անարիւն եւ զուգընթացաբար [illegible] կազմաւորութիւնն ալ կը խանգարուի, կ'այլասերի։ Դիտուած է նմանապէս որ այս հիւանդութիւնը կը ճարակի անսուաղ ժամանակներու, պատերազմական շրջաններու, երկարատեւ ձմեռներու վախճանին։ Երկար ժամանակ իբրեւ միակ դարման նկատուած էր մօրէ ձկան իւղը, կամ չգոյէ մայրական կաթի, դաշտաբնակ կովերու կաթը կարագը։

Ժամանակակից գիտութիւնը այս հարցին բերած է նոր մեկնաբանութիւններ. պարզ է որ ոսկրաթեք մանուկներու սննդառութեան մէջ կը պակսի նիւթ մը որ ուղղակի անոնց ոսկորներու կազմաւորութեան մէջ դեր կը խաղայ. ու արդարեւ նոր տեսութիւններու, այդ նիւթ որ իրականին մէջ տակաւին զատուած, շօշափելի վիճակի վերածուած չէ, այլ սակայն գոյութիւն ունի եւ կը կոչուի կենսանիւթ Դ. (Vitamine D.)

Կենսանիւթերու այս ... կած քառորդ դարէ քիչ ... երկար կեանք ունի, բայց օ՛ն հող կը շահի եւ գիտ... գննութիւններու առջեւ նոր ... դիներ կը բանայ։ Կենսանիւթերը մեր առած զանազան սնունդներուն մէջ գոյութիւն ունեցող, տարրաբանօրէն անյայտ քանակով շատ չնչին բայց ... բնոյ ազդեցութեամբ վճռական տարրեր են, զորս կարելի է ... դած սնունդներէն զատել։ Ասկ... անոնց ներկայութեան,

չեն խիտացուիր, մեր կազ- անօմը կը կասի եւ կրնայ ան ելլել ոսկրաթեքութեան, պարութեան, օրգանական ուփ նման հիւանդագին վի- ներ, որոնց շարքը եւ փու- յացնի են արդէն:

կենսանիւթերը՝ բաժնուած քանի մը տեսակներու, որոնց ագոյնիւրը իր մասնաւոր ունի:

կենսանիւթ Դ. մէկն է նցմէ որուն գլխաւոր ազդե- կինը աՀաւասիկ ոսկորնե- անօմին մէջ կը կայանայ. անոր ներկայութեան ին ոսկորները չեն կրնար ցնել սնունդներու կրային, րային աղերը եւ կը մնան ու դիւրաթեք:

կենսանիւթ Դ. գլխա- աբար կը գտնուի մայրական թի, ինչպէս նաեւ կովու կաթի, ղի, ձկան իւղի մէջ:

Բայց աՀաւասիկ Համաձայն գիտութիւններու, տեսնուած որ ամէն կովու կաթ նոյնքան ստ չէ կենսանիւթ Դ.ով: ու լոյսին տակ բացօթեայ ծք վարող կովուն կաթը ա- Հարուստ է այդ տարրով խաւար խաւարին եւ փակ մէջ ապրող կովուն կաթը: ուրեմն կովուն կազմին ցինն է այդ ոսկրաշէն րերուն:

Ու Հարց ծագած է թէ արե- գաւ, արդեօք արուեստա- լոյսն ալ նոյնպէս կրնա՞յ մին մէջ Հրաշրել եւ զարկ այդ կենսանիւթերուն ութեան: Ու աՀաւասիկ— որ չափազանց կարեւոր մըն է անտարակոյս— տես- ած է որ անդրմանիշակա- ճառագայթները նոյնքան նակ են կովուն եւ կովուն ին վրայ ազդել, անոր մէջ ելով կենսանիւթ Դ.ի քա- կը բաւէ մինակ կովը են- այդ ճաճանչներուն:

Ու միայն այդ քան. որոշ տար- կաթը, կարագը, բուսական կենդանական կարգ մը իւ- ձկան իւղը մանաւանդ, խմորը ենթարկուե- արեւու լոյսին կամ անդրմա- կագոյն ճաճանչներու, նմա- ես կը ճոխանան կենսանիւթ եւ կրնան Հակազդել ոս- ութեան Հիւանդութեան:

Այս ուրեմն կենսանիւթ Դ. ա- լոյսին, կամ անդրմանիշա- ճաճանչներուն կը պար- իր ծագումն ու գոյութիւնը: թէ ինչու ոսկրաթեքութիւ- աւելի յաճախադէպ է ան- երկիրներու մէջ քան պայ- վայրերուն, ձմեռ ատեն ա- քան ամրան մէջ, փակ եր դատապարտուած տղոց աւելի քան արեւու լոյսին խաղալու բախտը ունեցող նուկներու մօտ:

Ընդհանրացնելով, կարելի է րակացնել որ կենսանիւթ Դ.ն, պայման դուրսէն բուսական աշխարհէն առնելու կամ ուրիշ կենդանիներու կաթէն եւ իւղէն փոխ ուզելու պէտք չունինք. արեւուն լոյսին ենթակայ ամէն մարդկային կազմ ինքնաբերաբար ի վիճակի է այդ նիւթը պատրաստելու. Հետեւաբար արեւագուրկ մանուկներ, երբ միանգամայն փակ կովերու կաթով դիեցուած են, բնականաբար կրկնակ տեսակէտով զուրկ մնացած են կենսանիւթ Դ.էն, այսինքն դուրսէն եւ ներսէն:

Այսպէս ուրեմն ոսկրաթեքութեան դէմ Հակազդու միջոցը գտնուած է այլեւս, արեւադարմանում կամ անդրմանիշակագոյն ճառագայթներով կազդուրում. մեթոտ մըն է ասիկա որ իր անՀերքելի ապացոյցները տուած է:

Ափսոս սակայն, մեքենական այս դարուն մէջ արեւուն լոյսն ալ, ինչպէս մաքուր օդը մասնաւոր սեփականութիւն մը, նոյն իսկ մենաշնորհը եղած է դրամատէր մարդոց:

Փ. ՍԱՍԱՍԱՐ

ՆՈՐ ՊԱՐԵՐ

Սովորաբար Նոր պարերը կուգային արեւմուտքէն, Ամերիկայէն: Սակայն այս անգամ Նոր պարը կուգայ, լոյսին Հետ, արեւելքէն:

Թուրքիան է, որ Նոր պար մը ստեղծեր է: Առաջին գիտը, որ ըրեր է Թուրքիան:

Անցեալ տարի, Բերա, Թօքաթլեան փալասի մէջ պարաՀանդէսի մը պաՀուն, Մուսթաֆա Քէմալ, դիտելէ յետոյ եւրոպական ու ամերիկեան պարերը, յանկարծ յիշեց թրքական «զէյպէք» պարը: Մուսթաֆա Քէմալ այս պարը տեսած էր Իզմիրի մէկ գիւղին մէջ, ուր աղջիկները իրենց «զէյպէք»ի պարերով Հմայած էին զինք: Ու թելադրեց Սէլիմ Սըրրը պէյին, որ արդիականացնէ «զէյպէք» պարը:

Այս պարը ազգային զբօսանք մըն էր երբեմնի Զէյպէքներուն Համար — լեռնական թուրք ցեղ մը — որոնք կը բնակէին Այտընի կողմերը: Անոնք կը պարէին իրենց ձեռքերուն մէջ խաղցնելով երկսայրի սուրեր, դանակներ եւ Հրացաններ, մինչ Հովուական սրինգներ կը նուագէին:

Այս ռազմական պարը փոխակերպուելով այժմ կը խորՀրդանշէ երկիրը (մարդը), որ կը դառնայ արեւին (կնոջ) շուրջ, եւ կը վերջանայ Հինգ շարժախաղէ ետքը Համբոյրով մը, զոր կ'առնէ այրը կնոջմէն:

Թերթերը կը գրեն թէ Սէլիմ Սըրրը պէյի երկու աղջիկները Եւրոպայի մէջ ճամբորդութեան պիտի ելլեն, ուսումնասիրելու Համար արդիական պարերը, որպէսզի յետոյ արդիականացնեն թրքական Հին պարերը:

ՏԵՂԱԿԱՆ ԼԵԶՈՒՆ ՍՈՐՎԵԼՈՒ ԳՈՐԾՆԱԿԱՆ ՄԻՋՈՑ ՄԸ

Ֆրանսացի բարեկամ մը կը գրէ.— Օտար աշխատաւորներու մեծամասնութիւնը, որ Ֆրանսա կուգայ, ֆրանսերէն չի գիտեր Այս պարագան զանոնք կը դնէ մեծ դժուարութիւններու առջեւ: Շատերը վաճառականական կարողութիւններ ունին, սակայն ֆրանսացի վաճառականները չեն կրնար ընդունիլ զանոնք, որովՀետեւ ֆրանսերէն չեն գիտեր:

Գալով մանր արՀեստաւորներուն, անոնք ալ ստիպուած են միջնորդներու դիմել՝ ծախելու Համար իրենց ապրանքը, եւ այսպէս կը կորսնցնեն իրենց շաՀին մեծ մասը:

Ճարտարարուեստի տնօրէնները ալ չեն ընդունիր օտար ինչպէս նաեւ Հայ բանուորները, որովՀետեւ անոնք չպիտի կրնան Հասկնալ իրենց Ֆրանսացի ընկերներուն լեզուն:

Հայերը լեզու չգիտնալով բարոյապէս գէշ կացութեան մը մատնուած են: Չեն կրնար մասնակցիլ ընկերային կեանքին, որ կը շարժի իրենց շուրջը, եւ կը մնան մեկուսացած, տխուր եւ քաշուած: Մինչդեռ ինչքա՜ն պիտի քաջալերուէին, պիտի ուրախանային, եթէ կարենային բերել իրենց մասնակցութիւնը մեզի:

Այս կացութեան մէջ, Հայերը չափազանց պիտի շաՀին, եթէ Հետեւին Foyer Françaisի ֆրանսերէնի դասընթացքներուն: Այս կազմակերպութիւնը Հովանաւորուած է Փէնլըվէի կողմէ:

Foyer Françaisն բացած է շարք մը ձրի դասերու, որոնք տեղի կ'ունենան իրիկունները, թաղային վարժարաններուն մէջ: Այդ դասերը կը կատարուին Համաձայն ուղղակի մեթոտներու (méthode directe), այսինքն միայն ֆրանսերէնով, սակայն ուսուցիչները ընտրուած են այն ազգէն, որուն կը պատկանին աշակերտները:

Այսպէս, 5րդ. թաղամասին մէջ բազմաթիւ Հայ աշակերտներ կան, որ կը Հետեւին ֆրանսերէնի դասերուն, որոնց ուսուցիչը Հայ է:

Բոլոր դասերը ձրի են:

5րդ. թաղամասին դասերը տեղի կ'ունենան 23 Rue Cujasի մէջ, Բշ. և Դշ. երեկոները, ժամը 8.30ին: Ինչպէս ֆրանսերէն բնաւ չգիտցող եւ նոր սկսող աշակերտներու, նոյնպէս ֆրանսերէնի բաւական ծանօթ աշակերտներու Համար մասնաւոր դասընթացքներ բացուած են:

Մենք կուտանք Հասցէները այն դասերուն, որոնք տեղի կ'ունենան զանազան թաղամասերու մէջ.—

5րդ թաղամասէն յետոյ, 3րդ թաղամասին մէջ, 42 Rue Ferdinand Berthoud (Métro: Arts-et-Métiers), Գշ. եւ Եշ. օրերը, 4րդ թաղամաս, 6 Rue des Hospitalières St. Gervais (Métro: St. Paul կամ Hôtel de Ville), Բշ. եւ Եշ. օրերը, 18րդ թաղամաս, 43 Rue des Poissonniers (Métro: Château Rouge, Nord Sud: Poissonniers) Բշ. եւ Գշ. օրերը, 20րդ թաղամաս, 51 Rue Ramponeau (Métro: Belleville), Բշ. եւ Դշ. օրերը (միջին կարգ), Գշ. եւ Եշ. օրերը (բարձրագոյն կարգ), Boulogne-Billancourt, 87 Rue Thiers, Գշ. եւ Ուր. օրերը, միշտ ժամը 8.30ին:

ՈՐՔԱ՞Ն ԳԻՐՔ ԿԱՅ ԱՇԽԱՐՀԻՍ ՎՐԱՅ

Արժանթինի քաղաքացիներէն Սփարն պատրաստած է վիճակագրութիւն մը, որ ցոյց կուտայ թէ աշխարհիս վրայ որքա՞ն գիրք կայ: Պէտք է խոստովանիլ, որ այդ վիճակագրութիւնը պատրաստուած է մեծ մատենադարաններու ցուցակներուն վրայ, որոնք կը պարունակեն առնուազն 5000 գիրք: Այդ մատենադարաններուն թիւն է 1038, իսկ գիրքերուն գումարը՝ 181,000,000:

Ահա մանրամասնութեամբ. Եւրոպա՝ 669 մատենադարան, 119,600,000 գիրք: Հիւս. Ամերիկա՝ 314 մատենադարան, 54,100,000 գիրք, Կեդր. եւ Հարաւ. Ամերիկա՝ 22 մատենադարան, 2,300,000 գիրք: Ասիա՝ 23 մատենադարան, 3 միլ. 900,000 գիրք: Աւստրալիա՝ 7 մատենադարան, 1,100,000 գիրք: Ափրիկէ՝ 3 մատենադարան, 200,0000 գիրք:

Եւրոպայի մէջ՝ երկիրէ երկիր. Գերմանիա՝ 160 մատենադարան, 29,500,000 գիրք: Ֆրանսա՝ 111 մատենադարան, 19 միլ. 800,000 գիրք: Մեծն Բրիտանիա՝ 101 մատենադարան, 17 միլիոն գիրք: Իտալիա՝ 85 մատենադարան, 13,300,000 գիրք: Աւստրիա՝ 32 մատենադարան, 5,200,000 գիրք, Զուիցերիա՝ 26 մատենադարան, 3,700,000 գիրք, Պելճիքա՝ 19 մատենադարան, 3,000,000 գիրք, Հոլանտա՝ 18 մատենադարան, 3,200,000 գիրք, ԼեՀաստան՝ 14 մատենադարան, 2,800,000 գիրք, Սպանիա՝ 14 մատենադարան, 2,500,000 գիրք:

Եւ սակայն պէտք է խոստովանիլ նաեւ, որ քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ յաճախ անՀատներու գրադարանները ազգային մատենադարաններէ աւելի գիրք կը պարունակեն: Այնպէս որ կարելի չէ Համրել Հրատարակուած բոլոր գիրքերը:

ՕՃԱՌ ԿՈՒԶԵՆ

«Պրավդա» կը գրէ թէ, վերջին երեք ամսուան ընթացքին, Մոսկուա ստացաւ օճառի սպառման քանակէն 483 տոնօ պակաս, այս պատճառով խանութներուն առջեւ օճառ գնելու Համար յաճախորդները պոչ կապած են:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՏԱՂԱՒԱՐՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Պուլվար Օտոյի թաղամասերուն մէջ կը գտնուի Պուլվար Լա Ֆէնտ, փոքրիկ փողոց մը: Ասկէ երկու տարի առաջ այս փողոցը գրեթէ անմարդաբնակ էր, միայն քանի մը տուն Ալճերիացիներ կը բնակէին. իսկ այսօր Հոն Հաստատուած են 18 - 20 Հայ ընտանիքներ, որոնք տեղափոխուած են կայանէն:

Ընդհանրապէս Էրզրումցի, Մշեցի եւ Սեբաստացիներ են: Մեծ մասը նաւաՀանգիստը եւ Հողի գործարանը կ'աշխատին, իսկ փոքր մաս մըն ալ շրջակայ զանազան գործարանները: Հոն կը գտնուին նաեւ գործաւորուՀիներ, որոնք լուցկիի գործարանը կ'երթան: Այս տարի չորս ծնունդ եւ մէկ մաՀ ունեցած են: Փոքրիկները գրեթէ բոլորն ալ նոյն թաղի Հայկական մանկապարտէզը կը յաճախեն: Նաեւ Հպարտ ենք ըսելու որ մեր Հայրենակիցները իրարու Հետ շատ ՀամերաշԽ են, նաեւ դրացի Ալճերիացիներու Հետ: Յառաջ թերթը, Հոս ալ խոր արմատ ձգած է: Պարբերաբար այստեղ ալ կան Հայրենակիցներ, որ թղթախաղի ախտէն բռնուած են եւ կը թնդացնեն սրճարանները թրքական երգերով:

Այս մոլութիւնը արուարձաններու մէջ այնքան մուտք չէ գտած, որքան քաղաքին կեդրոնը:

Ուրախ լուրեր տուի, բայց պիտի փակեմ տխուր դէպքով մը:

Անցեալները սրճարանի մը մէջ տեսայ որ երիտասարդ մը քանի մը Ֆրանք փոխ կ'ուզէ իր ընկերոջմէ: Այս վերջինը մերժած ըլլալով, երիտասարդը սկսաւ աջ ու ձախ Հայհոյել: Յետոյ ստուգեցի որ այս տղան Կարտան եղած ժամանակ «խումար» կը խաղայ ու 6000 Ֆր. կը կորսնցնէ: Այնուհետեւ անՀատական խնդիրներու պատճառաւ Հեռանալով Հոս կուգայ: Ժամանակ մը աշխատելէ վերջ, Հազիւ քանի մը Ֆրանք կը Հաւաքէ, նորէն կը խաղայ ու այս անգամ ունեցած բոլոր դրամը կորսնցնելէ վերջ, եկեր է իր ընկերոջմէն քանի մը Ֆրանք ուզելու, որպէսզի նորէն երթայ խաղայ...:

Մ. ԳաւիթեԱն

ՀԱՅԵՐԸ ՋԽԱՌՆԵԼ

Ոստիկանութեան Հրամանով, արգիլուած է Հացերը խառնել, զատելու Համար: Շատ յաճախորդներ, լաւ կտոր մը ընտրելու Համար, մէկիկ մէկիկ կը զատեն Հացերը, ձեռք դպցնելով բոլորին, ինչ որ Հակառողջապահական է, եւ պատճառ կը դառնայ մանրէներու տարածման:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԹՈՒՐՔՆ ԶԲՕՍՆՈՒ...

Վիէննայի դատարանները, անցեալ շաբաթ, քննեցին Թուրքի մը բողոքը:

ԱՀմէտ ԽպրաՀիմ, ըսիկ Իւսկի Շէհիրցի, վաճառական էր Մագնիզիոմի բաղադրութեան մը, որ ծանօթ է «ծովի փրփուր» անունով: Հարստութիւն դիզելէ յետոյ, ուզեց Եւրոպա երթալ եւ քիչ մը զուարճանալ: Ի՞Հ, կարելի չէ զբօսնուլ եւ խնդութիւն ընել Անատոլուի մէջ, որքան ալ դրախտ դարձուցած ըլլար զայն արդիական Քէմալ փաշան:

ԽպրաՀիմ Վիէննայի մէջ ծանօթացաւ Օթթօ անունով պատանիի մը, Հազիւ 17 տարեկան: Մինչ ԽպրաՀիմ եւ Օթթօ բարեկամ էին, բարեկամ մըն ալ ներկայացաւ՝ Հայնրիխ, 16 տարեկան:

Երկու Վիէննացիները առին Իւսկի ՇէՀիրցին եւ ցոյց տուին Վիէննայի Հազար ու մէկ գիշերները, Հազար ու մէկ գաղտնի «տուփ»երը: Աւստրիական թերթերը կ'ըսեն թէ ԽպրաՀիմ շատ կը խմէր այն օրՀնեալ ըմպելին, որ արգիլուած է Գուրանով: Խմելէ յետոյ իրենց ուսերը կը միացնէին եւ երեք բերանները կը խնդային գը՛լգը՛լգը՛լ, ինչպէս երեք փոքրիկ խենդեր:

Յետոյ ուժաթափ կ'իյնային անկողին:

Առտու մը ԽպրաՀիմ արթնցաւ մինակ: Բարեկամները չկային, Հարստութիւնն ալ գացած էր տղոց Հետ:

Դիմեց դատարան:

Հարցաքննութեան ընթացքին, երկու պատանիները ստիպուեցան պատասխանել թէ ինչո՛ւ Ներկ կը քսէին իրենց շրթներուն, բոյր կը թափէին իրենց մարմինին վրայ եւ... կ'ենթարկուէին Թուրքին:

Դատարանը այս անբնական Հաճոյքին Հերոսները դատապարտեց քանի մը ամիս լուցնելու բանտին մէջ, բայց ոչ միասին:

ԱՅԼԱՍԵՐԱԾ ՀԱՅՐԸ.— Նանթի մէջ ոստիկանութիւնը լուր առաւ որ Ռիշար, 38 տարեկան բանուոր մը, բռնաբարած է իր աղջնակը: Դատարան տարուեցաւ մեղաւոր Հայրը, որ Հարցաքննութեան պաՀուն, յանկարծ, ատրճանակ մը Հանեց գրպանէն եւ կրակեց իր գլխուն: Տեսողական ջիղը վնասուած ըլլալով, կուրցաւ անմիջապէս: Բայց միեւնոյն ատեն գանկին մէջ արիւնաՀոսումը վախ կը պատճառէ, եւ բժիշկները կեանքի յոյս չեն ներշնչեր:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (76)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Բ.

— Պրասքիլլա՛, կը ներէ՛ք , ըսաւ Նատէժտա, Փարիզէն բարեկամներէն մէկը կ'ուզէ տեսնել... անիկա ասկէ առաջ Հանդիպեր է, կարծեմ, մէջ... այնպէս չէ՞, բա- ։

Չէրնին դէպի ինծի դարձաւ, դէմքս դեռ ծածկուած էր ։

— Չեմ ճանչնար պարոնը:

Մէկ քայլ առաջ գացի: Անոր էր:

— Ի՞նչպէս թէ չէք ճանչ- Չէրնի՛, մենք իրար կը ճանչ- ք...

Կինը բերանը բացաւ, բողո- Համար:

Ցանկարծական շարժումով մը խլեցի անոր խարտեաշ կեղծամը, ու ՀունգարուՀիին պղնձագոյն գարմանալի մազերը երեւան ելան:

Նատէժտա մեզի կը նայէր ապշաՀար:

— ԱՀաւասի՛կ, ըսի Հանդարտօրէն, ահա աքսորական՛ը, Պրասքիլլան անյայտացաւ... Ձեզի կը ներկայացնեմ ՀունգարուՀի ֆէննա Չէրնին, «Դանիէլի կնիք»ին գործակալը, թիւ 87:

ՀունգարուՀին մեզի կը նայէր շնչասպառ:

— Աղէ՛կ, ըսաւ անիկա, ի՞նչ ըսել կ'ուզէք...

Նոյնիսկ դէպի դուռը նայուածք մը իսկ չնետեց:

— Այս կինը, ըսի՝ Նատէժտային դառնալով, Եգիպտոսէն մեկնող շոգենաւին մէջ ինծի խոստովանեցաւ, թէ ինքը թունաւորած էր Պրասքովիա Սամթրոնան... եւ Հիմա անիկա Համարձակութիւնը ունեցած է Հոս գալու, մոլորեցնելու Համար այս դեռատի աղջիկը եւ աղտոտելու Բորիսի յիշատակը: Գիտէ՞ք, Նատէժտա, թէ ինչ բանի մէջ բանի մէջ յանցաւոր էր այդ պզտիկ Պրասքովիան. անիկա իր կեանքը զոՀած էր, ձեզ փրկելու Համար, Նատէժտա...: Բայց Լոնտոնի մէջ, ո՞ւր Բորիս Սուէփմը վերստին Հանդիպեցաւ Պրասքովիայի քովի սենեակը, ու անիկա պէտք եղածը լուր տուաւ Վէրակինի, աՀա այդ ատեն էր որ Բորիսը դատապարտուեցաւ... այս կինը Ամսթէրտամէն ասդին մեզ Հետեւեցաւ, Հաւանաբար գտնուեցաւ նաեւ Մարսիլիա, առաջնորդելու Համար այն անձերը՝ որոնք փորձեցին Բորիսը սպաննել, անոր Եգիպտոսէն վերադարձին:

Նատէժտա, որ այլեւս բան մը չէր Հասկնար, կը կրկնէր իմ խօսքերս.— Ամսթէրտամ, Եգիպտոս . . . :

— Ու այժմ, Նատէժտա, այս կինը Հրաման ստացած է, Պրասքովիայի նման, ձեզ ալ սպաննելու... այս նպատակով է որ ձեր քովը եկած է... բայց այս անգամ անիկա կը գործէ նոյնինքն Վէրակինի դէմ, «Դանիէլի կնիք»ին Լոնտայի գործակալին ՀրաՀանգով:

Նատէժտա, Հեւասպառ մեզ կը դիտէր:

— Բան մը չեմ Հասկնար, մրմնջեց մանկական ձայնով մը, բան մը չեմ Հասկնար... Հապա Հա՞յրս, ի՞նչ պիտի ըսեն արդեօք Հօրս:

Սկսայ խնդալ:

— Այո՛, ֆէննա՛ Չէրնի, ի՞նչ պիտի ըսեն ծերունի իշխան Վլոֆի, ի՞նչ պիտի ըսէք անոր:

Ֆէննա Չէրնի տեղէն չէր շարժեր: Ինքզինքը զսպած կը սպասէր:

— Ի՛Հ, ըսի անոր, լմնցաւ... կրնաք Լոնտոն վերադառնալ...

Լռութեամբ դուռը գնաց, յետոյ ետին դառնալով ըսաւ.

— Պատերազմի օրէնքը, Մարսէ՛լ Լանտրըսի, շատ լաւ գիտէք որ պաշտօնս կը կատարեմ... ինչպէս որ դուք կատարեցիք Եգիպտոսի ձեր պաշտօնը, «Ինթէլիճընս»ի Համաձայնութեամբը: Մէկ բան միայն կը մոռնաք դուք.— «Ինթէլիճընս»ը կ'աշխատի Անգլիոյ Համար...

Ծանրացաւ այս բառերուն վրայ.—

— Միայն Անգլիոյ Համար... ձեզի խորՀուրդ կուտամ ասկէ վերջ դիմել ձեր ֆրանսական Ընդհ. Ապահովութեան:

Պատասխանեցի.

— Ինքզինքս պաշտպանելո՞ւ Համար:

— Թերեւս... դուք այժմ բաւական վերաՀասու եղաք աշխարՀակալութեանց միջեւ մղուած պայքարի ներքին գաղտնիքներուն, եւ դեռ ձեզ աւելին կը կարծեն...: Ձեր գտնուած Ափրիկէի այս ճամբուն վրայ աՀաւոր գաղտնիքներ կան, ինչպէս նաեւ իրարու Հետ շաղկապուած բարդ շաՀեր... խոշոր շաՀեր զորս պարտաւոր են պաշտպանել...

— Այն ատեն, ֆէննա՛ Չէրնի, թերեւս ձեզի Հրաման կուտան զիս ալ սպաննելու Համար...

Անիկա պատասխանեց Հանդարտութեամբ.

— Ես ոեւէ պատճառ չունիմ ձեզի չարիք կամենալու, Մարսէ՛լ Լանտրըսի... ես վարձուոր զինուոր մըն եմ, ինչպէս Հին ատենուան զինուորները, որոնք մէկ պետութենէն միւսին կ'անցնէին: Ամէնէն շատ վճարողին գործը կը տեսնեմ ես... մտցուցէ՛ք զիս ձեր պատերազմական նախարարութեան «Երկրորդ Պաշտօնատան» կամ Փարիզի Ապահովութեան մէջ, ես Հոն ալ լաւ պիտի աշխատիմ... բայց ա՛ա՜, ձեր պաշտօնատուները իրենց տրամադրութեան տակ «Ինթէլիճընս»ի միլիոնները կամ «Դանիէլի կնիք»ին միլիոնները չունին:

(Շար.)

լինի հետ եղած տեսակցութեան մասին: Թուրքերը կը յուսան թէ կարելի պիտի ըլլայ երաշխաւորութեան դաշնագիր մը կնքել Իտալիոյ հետ: Միեւնոյն շրջանակները, սակայն, մեծ վերապահութիւն կը ցուցնեն այն լուրերու մասին, որոնց համաձայն նմանօրինակ դաշնագիր մըն ալ Յունաստանի հետ կնքուի: Թուրքիա, կ'ըսեն, չի կրնար միանալ այդպիսի դաշնագրի մը, մինչեւ որ չկարգադրուին երկու երկիրներուն միջեւ եղած վիճելի խնդիրները, մասնաւորապէս բնակչութեանց փոխանակութեան վէճը:

Պատերազմին վերջ տալու համար

Վերջին լուրերու համաձայն, Ֆրանսա եւ Ամերիկա համաձայնած են, պատերազմը օրէնքէ դուրս հռչակելու ծրագիրը ենթարկելու համար Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Ճափոնի քննութեան: Այս կերպով կը յուսան բոլորին համար ընդունելի ծրագիր մը պատրաստել: Այժմ բանակցութիւններ կը կատարուին Մ. Նահանգներու արտաքին Նախարարին եւ Ուաշինկթընի ֆրանսական դեսպանին միջեւ, կոչը խմբագրելու համար: Ամերիկա 18 պետութեանց հետ բանակցութեան մտած է, իրաւարարական դաշնագիրներ կնքելու մտքով:

Թուրքերէն դասերը կը կրճատուին

Փազարճըքի (Ռումանիա) «Ռումանիա» թերթը կը գրէ թէ, կրթական Նախարարութենէն շրջաբերական մը ղրկուած է յիշեալ գաւառակի իսլամ վարժարաններու անօրէններուն, յայտնելով թէ Թուրքերէն դասերը ասկէ վերջ ժամը չորսէն վերջ միայն պիտի դասաւանդուին, իսկ առտուան դասապահերը պիտի յատկացուին միայն ռումաներէնի:

Իսլամները բուռն բողոքներ ըրած են այս որոշման դէմ:

Աշխարհականացումը Թուրքիոյ մէջ

Էնկիւրիէն Ապրիլ 9 Թուակիր հեռագիր մը կ'ըսէ.— Ազգային Մեծ Ժողովը քուէարկեց օրէնք մը, որ Սահմանադրութենէն կը ջնջէ աշխարհական ոգիին հակասող հատուածները:

Այս առթիւ ներկայացուած զեկուցումը կ'ըսէ թէ՝ Թրքական յեղափոխութիւնը ամբողջովին բաժնած է աշխարհական եւ հոգեւոր գործերը եւ թէ կրօնը յարաբերութեան միջոց մըն Աստուծոյ եւ անհատներու միջեւ: «կան մարդիկ որ այդ նուիրական յարաբերութիւնը կը փնտռեն եւ կը գտնեն մզկիթներու, եկեղեցիներու, սինակոկներու կամ պարզապէս իրենց խիղճին մէջ: Պետութիւնը եւ իր օրէնքները կը պաշտպանեն բոլորն ալ»:

Մահափորձ մը Պոլսոյ մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան Աշխատանքի Գրասենեակին ներկայացուցիչը՝ Պ. Շլէմէր, հիւանդանոց փոխադրուեցաւ, կուրծքէն վիրաւորուած ըլլալով: Կատարուած քննութենէն կը հետեւի թէ յարձակման պատճառը գողութիւնն էր: Վիրաւորին վիճակը մտահոգութիւն չի պատճառեր:

Իզմիրի երկրաշարժին առթիւ

Իզմիրի կուսակալը կը յայտարարէ.

—«Իզմիր ասանկ սոսկալի աղէտ չէր տեսած: Այսօր 18 գիւղ աւերակ դարձած են: Երկրաշարժը տակաւին կը շարունակուի: Ամէն տեղ քանդուեցաւ: Կառավարչատունն իսկ կը նորոգուի, որպէս զի կարելի ըլլայ մէջը նստիլ: Գնահատելի է Իզմիրցիներուն ցոյց տուած ընթացքը: Կրնամ ըսել թէ ամբողջ Իզմիրի եւ շրջականերու ժողովուրդը յուզման մէջ է: Ամէն տեղ դրամ կը հանգանակուի: Օժանդակութեան Մարմիններ կը կազմուին: Գալով մեզի, արկածեալներուն դրամ ղրկեցի: Ամէն տեսակ արմտիք կառախումբերով ղրկուեցաւ: Հարիւրաւոր վրաններ ղրկուեցան, իսկ հազարաւորներ ղրկուելու վրայ են: Արկածեալներուն համար ծրագիր մը պատրաստեցի եւ Գործավարութեան ղրկեցի: Ուզեցի որ արկածեալներուն տուրքերուն գանձումը երկու տարի յետաձգուի, որ 40,000 ոսկի փոխառութիւն մը ըլլայ ժողովուրդին, որ Թօրպալըի ժողովուրդին ձեռքը մնացած 125,000 քաշ ծխախոտը Մենաշնորհի Վարչութեան կողմէ գնուի, յետոյ կարօտներուն մէյ-մէկ տուն կառուցուի եւ այդ ծախքին կէսը կառավարութիւնը հոգայ: Վերջին ցնցումներուն հետեւանքով քանդուած 18 գիւղերուն մէջ 11,000 հոգի կը բնակէին: Թօրպալըի շրջանին մէջ երկրաշարժը ընդհատ-ընդհատ կը շարունակուի: Թնդանօթի որոտի նման ձայներ կուգան: Փլած տուները, աւերակ շէնքերը մէկզմէկու կը խառնուին: Տղաքը կուլան, ծերերը կ'աղօթեն, երիտասարդ աղջիկները կը հեծեն: Ամբողջ Թօրպալըի շրջակայքի ջուրերը սկսած են եռալ հորերուն տակէն: Մէնտէրէս ողողուեցաւ: Մինչեւ ութ մեդր բարձրացած ջուրեր կան: Զայ գիւղախումբին լիճը յորդեցաւ նոյնպէս, եւ ձուկերը մեռած վիճակի մէջ կը ծփան ջուրերուն վրայ»:

⁂ Իզմիրի աղէտեալներուն օգնելու նպատակով, Պոլսոյ մէջ կազմուած մարմինը որոշեց Հայերէ, Յոյներէ եւ Հրեաներէ բաղկացեալ մասնախումբեր կազմել՝ հանգանակութեան ուժ տալու համար:

150 անձեր կը վտարուին Պուլկարիայէն

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն թէ, Պուլկարիոյ արտաքին Նախարարութիւնը որոշեր է վտարել Թուրք քաղաքական փախստականները: Այս որոշումը հաղորդուած է կուսակալներուն, շահագրգռուող անձերուն յայտնուելու համար:

«Ուէթրօ» այս առթիւ կը տեղեկացնէ թէ այս անձերը սուլթանական կառավարութեան անցագրերով մտած են Պուլկարիա եւ թէ Պուլկարիոյ Թրքական հիւպատոսները չեն ճանչնար այդ անցագիրները եւ բնակութեան արտօնութիւն չեն տրուած անոնց տէրերուն: Այս պատճառով պիտի վտարուին այդ անձերը, որոնք յետադիմականներ են:

Քանի միլիոնատէրներ պիտի առեւանգէին

Շիքակոյէն կը հեռագրեն թէ երեւան հանուած է ոճրագործներու ընկերութիւն մը, որ պատրաստուած էր առեւանգել քսան միլիոնատէրներ, մինչեւ 200,000 տոլարին փրկանք ստանալու համար: Արդէն ձերբակալուած են երեք հոգի, որոնք ամէն բան խոստովանած են:

Ապրիլ 9ին նոր ռումբ մը պայթեցաւ հարուստի մը բնակարանին մէջ: Անցեալ Հոկտեմբերէն ի վեր, 60րդ մահափորձն է որ կը կատարուի այս ձեւով:

Հ. Յ. Դ.

«Հրազդան» խումբի ժողովը վաղը երեկոյ ժամը 8,30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկ. Հ. Սարգսեան: Նիւթ «Ռուսաստանի ապագայ քաղաքական դրութիւնը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիրքը»:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Պրինեօլ, Ե. Կ.— 35:
Նիս, Պ. Մ.— 60:
Փարիզ, Պ. Շ.— 35:
Զըլսի, Ա. Թ.— Համաձայն ենք:
Ցէսին, Յ. Պ.— 30:
Վալանս, Ժ. Խ.— 35:
Քլամառ, Ժ. Ա.— 35:
Նիւ Պրիթըն, A. R. F.— 10 տոլար:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սեդրակ Ոսկեան իր շնորհակալութիւնները կը յայտնէ ամէն անոնց, որոնք անձամբ կամ գրաւոր իրենց ցաւակցութիւնը յայտնեցին իր սիրեցեալ եղբօր ՄԻՍԱՔ ՈՍԿԵԱՆԻ տխուր մահուան առթիւ:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— կը փնտռուի Եալովայի Գրըճ գիւղացի Յակոբ Գրիգորեան, 30 տարեկան, հօր անունը Գրիգոր, մօր անունը Հեղինէ: ընդհ. տարագրութեանց ատեն աքսորուած էր Արաբիոյ կողմերը: Համամի շրջանները գտնուած է ամբողջ պատերազմի ընթացքին եւ զինադադարին սկիզբները տեսնողներ եղած են: իմացնել իր եղբօր՝ Համբարձում Գրիգորեանի Str. Stefan Celmare 456, Braila, Rumania.

կը խնդրուի Սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

— Պ. Լողաֆէթ Թոփասգալեանի կինը՝ Եւա կը փնտռէ իր եղբայրները, Յարութիւն եւ կարապետ Եաղճեանները, եւ Համբարձում Քէսէճեանը, որոնք Ամերիկա ըլլալ կը կարծուի, իմացնել՝ Mr. Zareh Topsakalian, 75 Ave. Berthelot, Lyon (Rhône).

կը խնդրուի ամերիկահայ եւ Սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

— Խոսրով Չրաքեան կը փընտռէ խորէն եւ Հայկանուշ Չրաքեան, որոնք վերջերս Մարսէյլ եկած ըլլալ կը կարծուին: իմացնել՝ խմբագրութեան:

— կը փնտռեմ զաւակս Իզմիրցի Զարեհ Պէրպէրեան 22 տարեկան, հօր անունը Պետրոս, մօր անունը Վառվառայ որ Իզմիրի վերջին դէպքին կորսուած է: կը խնդրուի իր ողջ կամ մեռած ըլլալը գիտցողներէն իմացնել իր մօրը, Vahé Der Agopianի, 111 Sentier des Brebis, Vitry Seine. France.

ԳՈՐԾ ԿԸ ՓՆՏՌԷ

Վարպետ խոհարարապետ մը որ 35 տարուան փորձառութիւն ունի, գործ կը փնտռէ որեւէ ճաշարանի մը մէջ:

Դիմել «Յառաջ»ի Մ. Աւետիսեանի:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration
Խմբագրութիւն
208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
12
ԱՊՐԻԼ
1928

12 AVRIL 1928

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 619

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"Ի՞ՆՉ Կ'ԱՆՑԻ ԿԸ ԴԱՌՆԱՅ„

Տեղի է գործածել Պոլսոյ մէջ մաշած այս բանաձեւը, վերջին օրերու քաղաքական անցուդարձերուն առթիւ:

Նախարարական երթեւեկներ: Տենդագին տեսակցութիւններ, խօսակցութիւններ:

Միանգամայն քանի մը ճակատներու վրայ լարուած է գաղտնի դիւանագիտութեան զսպանակը, բուն բառով՝ դժոխային մեքենան:

Ի՞նչ կ'անցնի կը դառնայ Իտալիոյ մէջ, ուր իրարու ետեւէ գացին Ռումանիոյ արտաքին Նախարարը, Հունգարիոյ վարչապետը, Գերմանիոյ ելմտական Նախարարը, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը, Լեհաստանի եւ Յունաստանի արտաքին Նախարարները եւլն.:

Բոլոր թերթերը, Փարիզէն մինչեւ Պոլիս, սիւնակներ կը նուիրեն այս խորհրդաւոր տեսակցութիւններուն եւ բանակցութիւններուն, մէկը միւսէն բանգէտ երեւալով:

Բոլորն ալ կ'ընդունին որ «բաներ մը կը դառնան» եւ կը ձգնին փակել գաղտնի ծալքերը: Բայց կը թուի թէ՝ հազիւ հանգոյցի մը ծայրերը կը տեսնեն:

Կամ թերեւս կան իրազեկներ, մասնաւորապէս իտալական եւ հունգարական թերթերը, բայց չեն ուզեր շատ բացուիլ, մինչեւ որ մատաղը հասնի:

Քանի մը օրուան շփոթութենէն յետոյ, կարգ մը կարեւոր թերթեր կանգ առած են կէտի մը վրայ— Մուսոլինի նոր խմբակցութիւն մը կը կազմակերպէ արեւելեան Եւրոպայի մէջ Իտալիոյ թեւարկութեան տակ:

Խմբակցութիւն մը՝ որուն մաս պիտի կազմեն, կ'ըսուի, Ռումանիա, Յունաստան, Թուրքիա, Հունգարիա, Լեհաստան եւ Պուլկարիա:

Գերմանական թերթերն ալ այս կարծիքէն են: Եւ իբրեւ ապացոյց կը յիշեն թէ՝ վերջին շաբաթներու ընթացքին դիւանագիտական տենդագին գործունէութիւն մը կը տիրէ արեւելեան Եւրոպայի մայրաքաղաքներուն մէջ:

Սպասելով որ ժամանակի ընթացքին երեւան հանուին բոլոր ծածուկ խաղերը, այսօրուան համար կարելի է լուսաբանուած համարել երկու կէտեր,— 1. Հռոմն է նոր հանգոյցին բուն հեղինակը, 2. Հունգարիան՝ անոր անմիջական գործակիցը:

Երկար ատենէ ի վեր, Մուսոլինի իր ուշադրութիւնը կեդրոնացուցած է Փեշթայի մէջ: Մաքսէն փախցուած գնդացիրներու պատմութիւնն ալ հաստատեց այս պարագան: Ոչ միայն գնդացիրները Իտալիայէն ղրկուած էին, այլեւ իտալական մամուլը բորբոքեցաւ, երբ խիստ պատիժի խօսքեր կ'արտասանուէին Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ:

Յետոյ, Իտալացիները միշտ կը յիշեցնեն թէ Հունգարիա անարդարութեան զոհ գացած է, Տրիանոնի դաշնագրով: Վերջերս անգլիական կարեւոր թերթ մը զանազան յայտարարութիւններ կը վերագրէր Մուսոլինիի, ճիշտ այս իմաստով: Ըսողներ եղան թէ իր խօսքերը խեղաթիւրուած են: Բայց, իրողութիւնը ամբողջովին չհերքուեցաւ: Աւելի ճիշտ, ոգին կը մնայ:

Օրուան իրարանցումին մէջ ուշագրաւ է, նախ, Լեհաստանի դիրքը:

Այս երկրին արտաքին Նախարարը, Հռոմէն դարձին, կարգ մը յայտարարութիւններ ըրաւ, ապացուցանելու համար թէ Լեհաստան ճակատ չի յարդարեր փոքր Համաձայնութեան դէմ (Չեխօսլովաքիա, Եուկօսլավիա, Ռումանիա):

Արդ, քաղաքական շրջանակներու մէջ հաւատք չեն ընծայեր այդ յայտարարութեանց անկեղծութեան: Մասնաւորապէս Պերլինի մէջ դիտել կուտան թէ՝ կարելի չէ մաս կազմել իտալեւհունգարական խմբակցութեան, եւ միեւնոյն ատեն բարեկամ մնալ Եուկօսլավիոյ եւ Չեխօսլովաքիոյ, որոնց դէմ ուղղուած է նոր ճակատը:

Աւելի ուշագրաւ է Թուրքիոյ եւ Յունաստանի դիրքը:

Հրատարակուած տեղեկութիւնները այլեւս կասկած չեն ձգեր թէ մերձեցման փորձ մը կը կատարուի նախ՝ Իտալիոյ և Թուրքիոյ, յետոյ՝ Յունաստանի եւ Թուրքիոյ, վերջապէս՝ երեքին միջեւ: Աւելի պարզ խօսելով, Հռոմ իր հիմնական ծրագիրը յաջողցնելու համար, կ'աշխատի հարթել երկու երկիրներուն միջեւ եղած վէճերը: Եւ այդ ուղղութեամբ նշաններ ալ կ'երեւան: Մէկէ աւելի աղբիւրներէ կը հաղորդուի թէ՝ Յունաստան հասկացողութեան մը պիտի գայ Թուրքիոյ հետ, եւ նոյնիսկ չյարձակողական դաշնագիր մը պիտի կնքէ:

Ինչ կը վերաբերի Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ մերձեցման, իրազեկներ կը հաստատեն թէ 1927 Յունիսէն ի վեր, լուրջ քայլեր առնուած են այդ ուղղութեամբ, եւ թէ Միլանի տեսակցութիւնը բնական զարգացումն էր կատարուած աշխատանքին:

Կը թուի թէ Իտալիան, ներկայ պայմաններուն մէջ, պիտի նախընտրէ գոհանալ տնտեսական մենաշնորհներով եւ ապսպրանքներով, որոնք ճամբայ պիտի բանան իտալական ազդեցութիւնը զօրացնելու Թուրքիոյ մէջ: Իսկ այս վերջինը բնականօրէն պատրաստ է մեծ զոհողութեանց, նոյնիսկ իտալացի գաղթականներ ընդունելու, եթէ վստահ ըլլայ որ այդ գնով պիտի կրնայ խափանել զինուորական արշաւանքի մը վտանգը:

Ամէն պարագայի մէջ, «բաներ մը կը դառնան»:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

"ՀԱՅՐԵՆԱԿԻՑ, ՄԻ ԿՌՈՒԻՐ„

Գրած էինք թէ Պոլսոյ մէջ կռիւներ ծագած եւ դանակ շարժած են, ոչ-Թուրքերուն Թուրքերէն խօսիլ տալու համար:

Պոլսոյ *Ճիւմհուրիյէթ* լրագիրը, անշուշտ վերջին տրուած հրամաններու վրայ, հետեւեալ դիտողութիւնները կ'ընէ (5 Ապրիլ)·

—«*Փարձով հաստատուեցաւ թէ թերութիւն մը կայ այն վերտառութիւններուն մէջ (Հայրենակի՛ց, Թուրքերէն խօսէ), զորս կարգ մը եռանդոտ երիտասարդներ կախած են հոս ու հոն, մեր լեզուն տարածելու եւ զայն տիրապետող դարձնելու համար: Այլեւս բաւականաչափ հասկցուեցաւ թէ այդ դրական հրամայականին տակը կամ քովիկը աւելցնելու է նաեւ հետեւեալ ժխտական նախադասութիւնը.*

—Հայրենակի՛ց, մի կռուիր:

Եթէ ցեղով ոչ-Թուրք հայրենակիցներուն Թուրքերէն խօսեցնելու փափաքը—իր խորքին մէջ շատ աղէկ բան մը—այսպէս օրական մէկ երկու վէճի և կռիւի պիտի յանգի, իր բերած և բերելիք բարիքը չարժեր յարուցուած աղմուկը:

«Հայրենակի՛ց, Թուրքերէն խօսէ» ազդարարութիւնը կրնայ համարուիլ գեղեցիկ ձեռնարկ մը: Եւ աղէկ է, քանի մնայ այս սահմանին մէջ: Ապա թէ ոչ արդիւնքը բնականաբար աղէկ չըլլար, երբ ատիկա նկատենք անմիջապէս եւ ամէն գնով գործադրուելիք օրէնք մը, եւ գործադրութեան համար ժանտարմայի իրաւասութիւն տանք ամէն մարդու: Այսքան առաջ երթալուն արդիւնքը՝ գէշութիւն է:

Ցեղով ոչ-Թուրքերուն Թուրքերէն խօսիլը աղէկ բան մըն է. բայց արգիլուած է կռիւ յարուցանել, առանց օրինական որեւէ իրաւասութիւն ունենալու:

Ամէն պարագայի մէջ, երբեք ներելի չէ որ կարգ մը հայրենակիցներ նոյն իսկ լեզուով ազդարարեն Թուրքերէն չխօսող ամէն մարդու որ Թուրքերէն խօսի, եւ սուր հետեւանքով ապտակ իջեցնէ եւ կռիւ յարուցանէ:

Այս կարգէն է թերթերու պատմած վերջին դէպքը, երբ երկու Հրեաներ Թուրք մը ծեծած են: Մեր թերթերուն պատմելու ձեւը, կարծես արդիւնք է ազգային եռանդի շարժման, եւ կը ճգնի Թուրքը անմեղ անխիբաւուած ցուցնել, իսկ Հրեաները՝ ոչ միայն ապերախտ, այլ եւ յանցաւոր ու չարագործ:

Ասկէ առաջ ալ ըսած ենք թէ Թուրք լեզուին տարածումը փափաքելի է, օր մը անպայման տեղի պիտի ունենայ, եւ եթէ այսօրուընէ վաղը չիրականանայ, նորէն ծանր խնդիր մը չէ: Սակայն զգուշանանք անպատեհ, անօգուտ եւ նոյն իսկ վնասակար կռիւներ յարուցանելէ:

Յետոյ, Պոլսոյ մէջ կան նաեւ օտարականներ. օրինակ, ֆրանսերէն խօսողի մը «Թուրքերէն խօսէ» չենք կրնար ըսել, որովհետեւ թերեւս օտար է: Այս պարագային, կրնանք աւելի անպատեհ դէպքերու տեղի տալ»:

ԵԱՓԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ ոստիկանութիւնը մեծ քանակութեամբ ափիոն բռնեց որ պահուած էր Մէքի իշխանուհիին մահճաքարծ վակոնին մէջ, Գահիրէ—Երուսաղէմ ճամբուն վրայ: Խուզարկութեան ատեն, շատ մը բնիկ ծառաներ փախան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔԻԱ ԵՒ ԻՏԱԼԻԱ ԿԸ ՄՕՏԵՆԱ՞Ն

«Թան»ի թղթակիցը կը գրէ Հռոմէն.— Քաղաքական շրջանակներու մէջ կրկնակի նշանակութիւն կուտան Միլանի տեսակցութեան: Մէկը՝ այն թէ իտալեւթուրք յարաբերութիւնները աւելի սերտ հանգամանք պիտի առնեն եւ միւսը՝ թէ իտալիոյ ազդեցութիւնը միշտ կ'աճի: Այս վերջին տեսութիւնը կ'արծարծուի բոլոր թերթերուն մէջ: *Լավորօ տ'Իթալիա* կը գրէ. «Միլանի խօսակցութիւնները ցոյց կուտան թէ Միջերկրականի ժողովուրդները կամաց կամաց եւ հետզհետէ աւելի կը համոզուին որ իրենց անկախութեամբ ամէնէն չահագրգռուած պետութիւնը իտալիան է, միակ մեծ պետութիւնը որ տարամերժօրէն միջերկրականեան է»: *Տրիբունա* կ'եզրակացնէ թէ աշխարհը պէտք է վերջնապէս վարժուի սա նոր իրականութեան թէ իտալիան մեծ պետութիւն մըն է:

Գալով երկու երկիրներու մերձեցման, *Փոփոլօ տ'Իթալիա* կը գրէ.— «Ժընեւի մէջ Թուրքիոյ յարումը իտալական տեսակէտին արժէքաւոր ժեստ մըն է, որ կը նշանակէ թէ Թուրքիա բարեկամ մը եղած է եւ այս՝ շնորհիւ կարգ մը մեծ շահերու միութեանց եւ ազգերու եւ ժողովուրդներու առաքելութիւնն ու իրաւունքներու զարգացումը նոյն ձեւով ըմբռնելու իրողութեան: Մնաց որ, քաղաքական սկզբունքներու այս ներդաշնակութիւնը չի կրնար զարմանք պատճառել, երբ գիտենք որ քէմալական կառավարութեան կանոնները ճիշտ այն են, ինչ որ կը գործադրուի իտալիոյ մէջ:»

Գալով տեսակցութեան շօշափելի արդիւնքներուն, կարծիքները շատ աւելի կը տարբերին, լրիւ տեղեկութիւն տրուած չըլլալով: Շատեր կը կարծեն թէ Մուսոլինի կ'ուզէ արեւելեան Միջերկրականի մէջ կազմել նոր խմբակցութիւն մը, իբրեւ ճնշում Եուկօ-Սլավիոյ դէմ: Ուրիշներ կը հաւաստեն թէ սխալ է շատ լայն ենթադրութիւններ ընել իտալեւթուրք ներկայ մերձեցման նպատակներու մասին: Անոնց կարծիքով, այդ նպատակները ուրիշ բան չեն, եթէ ոչ քաղաքական յարաբերութեանց սիրալիրութիւն եւ տնտեսական գործակցութիւն: Իտալիա պիտի ջանայ ամէն գնով շահաստաններ գտնել Անատոլուի մէջ, մետաղագործութեան եւ մանաւանդ սպառազինութեան համար: Այս ենթադրութեան ապացոյցը այն է որ Ջօր. Էմին փաշայի եւ ուրիշ երեք բարձրաստիճան սպաներու անդամակցութեամբ յանձնախումբ մը այս միջոցին կը պտտի իտալիոյ մէջ, զէնքի եւ ռազմանիւթի գործարանները այցելելու համար:

Միշտ գաղտնի դիւանագիտութիւն

Միջազգային մամուլը մեծ կարեւորութիւն կուտայ Մուսոլինիի եւ Հունգարիոյ վարչապետին գաղտնի տեսակցութեան, որ տեղի ունեցաւ Միլանի մէջ: Կոմս Բէթլէն իջած էր աննշան պանդոկ մը, կեղծ անունով, եւ իբրեւ թէ Վենետիկէն եկած: Միլանի հունգարական հիւպատոսէն զատ, իր հայրենակիցներէն ոչ մէկը տեսաւ: Լուրերու համաձայն, երկու վարչապետները կրցան կատարեալ հանգստութեամբ բանակցիլ Արեւելեան Եւրոպայի պետութիւններէն նոր խմբակցութիւն մը կազմելու ծրագրին վրայ: Կը հաւաստեն թէ այս խմբակցութեան մէջ պիտի մտնեն, Իտալիայէն եւ Հունգարիայէն զատ, Թուրքիա, Յունաստան, Ալպանիա, Պուլկարիա եւ Լեհաստան:

⁂ Հունգարիոյ Խորհրդարանին մէջ հարցապնդում պիտի ըլլայ կոմս Բէթլէնի ճամբորդութեան մասին:

⁂ Ապրիլ 17ին Փեշթա կը սպասուին յիսուն իտալացի երեսփոխաններ, որոնք պիտի մնան տասը օր: Հունգարիոյ Խորհրդարանը մեծ պատրաստութիւններ կը տեսնէ:

Յունաստան եւ հայ գաղթականները

Աթէնքի *«Նոր Օր»*ը կը գրէ (7 Ապրիլ).— *Մեր ստացած մասնաւոր տեղեկութեանց համաձայն, կառավարութիւնը որոշած է գործնական քայլեր առնել, վերջ տալու համար Հայոց անորոշ կացութեան:*

Կառավարութիւնը Հայերը կը բաժնէ երեք դասակարգի.— Համայնավարներ, հելլէն գրաւման շրջաններու գաղթականներ եւ Կիլիկիոյ շրջանէն ապաստանողներ:

Առաջիններուն համար, արդէն հելլէն մամուլը արձագանգ եղաւ հաւաքապէս զանոնք Հայաստան փոխադրելու միտքին: Գրաւման շրջանի գաղթականները կառավարութեան կողմէ կը նկատուին բարեացակամութեան արժանի, նկատի ունենալով քաղաքական այն պայմանները, որոնք պատճառ դարձան Իզմիրի եւ շրջաններու հայ գաղթականներու Ելլադա ապաստանելուն: Իսկ Կիլիկիոյ շրջանի հայութեան մասին, կառավարական շրջանակները կը խորհին ֆրանսական կառավարութեան հետ բանակցութեան մտնել եւ զանոնք Սուրիա փոխադրել, դիտել տալով որ անոնք ընդհանուր խուճապի միջոցին է որ փոխադրուեցան Յունաստան եւ անհրաժեշտ է որ կրկին վայելեն պաշտպանութիւնը այն կառավարութեան, որ կը հովանաւորէր Կիլիկիան եւ որ ներկայիս եւս իր իրաւասութեան ենթակայ հողամասերուն մէջ զետեղած է այդ պարպուած շրջանի բովանդակ հայութիւնը:

Հայ համայնավարները Յունաստանի մէջ

Սելանիկի «Վալքանիօն» թերթը կը գրէ (2 Ապրիլ).

«Պատկան իշխանութեանց մօտ գանգատ յայտնուած ըլլալով որ բազմաթիւ հայ գաղթականներ, որոնք կը բնակին Մակեդոնիոյ զանազան քաղաքներուն մէջ, կը մասնակցին համայնավար հաւաքոյթներու, Աթէնքէն հրամայուեցաւ ձերբակալել բոլոր այսպիսիները եւ իրենց ընտանիքներով ճամբել դէպի Կովկասի Հայկական Հանրապետութիւնը:»

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՄԵԾԱՊԱՏԻՒ ՓԵՐԵԶԱԿՆԵՐԸ

Երջանի՜կ Աֆղանիստան...

Ամիսներէ ի վեր, Եւրոպան ձեռքի վրայ կը պտտցնէ իրենց Թագաւորն ու Թագուհին:

Միջագետք, Սուրիա, Իտալիա, Ֆրանսա, Անգլիա, Գերմանիա:

Յետոյ նորէն Ֆրանսա, նորէն Անգլիա, դարձեալ Գերմանիա, եւ վերջապէս՝ դէպի Ռուսաստան:

Բոլորը մրցումի ելած են իրարու հետ, հաճոյք մը աւելի պատճառելու, ցոյց մը աւելի կատարելու համար:

Մէկ խօսքով՝ հրապուրելու համար ասիացի վեհապետը, որ առաջին անգամ կը տեսնէ ու կը վայելէ Եւրոպան:

Եւ ի՜նչ վայելք...

Անցեալ օր թերթերը կը գրէին թէ՝ Ամանուլլահ Թագաւորն ու Թագուհին երեք միլիոն ֆրանքի պարտք մը ձգեր են Փարիզի մէջ, իրենց գնած ապրանքներուն փոխարէն: Նոյնքան կամ քիչ մը պակաս՝ Պերլինի մէջ: Իսկ Լոնտոնի մէջ օրական 5000 ստեռլին ծախսուած է այս թանկագին հիւրերուն համար: Բոլոր կառավարութիւններն ալ յանձն առեր են վճարել այս պարտքերը:

Յանուն ի՞նչ բանի, այս բոլոր մեծարանքներն ու զոհողութիւնները:

— Ի խնդիր ապսպրանքի:

Եւ մէկ ալ՝ ի հեճուկս խորհրդային իշխանութեան:

Բայց, այս վերջինն ալ վար չի մնար քաղքենի աշխարհականներէն:

Ուշադրութեամբ հետեւած ըլլալով այս բոլոր իրարանցումին, շքեղ ընդունելութեանց եւ զօրահանդէսներուն, Մոսկուան ալ իր կարգին որոշեր է փառաւոր ցոյց մը կազմակերպել եւ շլացնել Ամանուլլահ խանը:

Շքեղ բնակարան, թափօրներ, երեկոյթներ, արքայական պատիւներ, եւ զօրահանդէս:

Այո՛, մանաւանդ զօրահանդէս:

Անգլիան իր հրասայլերն ու օդանաւե՞րը ցոյց տուաւ,— մենք ալ ունինք, եւ աւելին:

Անգլիան բարեկա՞մ ձեւացաւ, — մե՞նք ենք Աֆղանիստանի ճշմարիտ բարեկամը:

Եւ բարեկենդանը կը շարունակուի, որպէսզի փերեզակները ձեռքէ ձեռք քաշեն հասութաբեր հիւրը...

ԱՐՇԱՒԻՐ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ՄԵԾ ԽԱՆԴԱՎԱՌՈՒԹԻՒՆ ԿԸ ՍՏԵՂԾԵՆ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն)

ԼՈՆՏՈՆ, 10 Ապրիլ.—Հայ արիներու համար սարքուած թէյասեղանին պիտի նախագահէ Պ. Օլիվըր Պոլտուին, Անգլիոյ վարչապետին որդին:

Զատկի առտուն մեծ խանդավառութիւն ստեղծուեցաւ եկեղեցին: Հայկական դրօշակը պարզած, անցք մը կատարեցին մեր տղաքը: Ժողովուրդը ձեռքէ ձեռք կը քաշէր արիները, տուն տանելու համար.

—Երկու հոգի ալ ինծի տուէք:

— Ո՛չ, չմնաց...:

Մեծ բազմութիւն մը կը սպասուի թէյասեղանին:

ՕԴԱՆԱՒՈՐԴՆԵՐ Քոստ եւ Լը Պրի կալկաթա հասան Հանոյէն, 2300 քիլոմեդր կտրելով առանց դադարի: Փարիզ կը սպասուին շաբթուան վերջը:

ՄԱՆՋՈՒՐԻՈՅ անձրեւահանքերուն մէջ ողողում պատահելով, հինգ հարիւր բանուորներ խեղդուեցան:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ԻՆՉՊԷՍ ԿԸ ԿՐԹԵՆ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԸ

Վատիկանի եւ ֆաշիզմի ձգտումը դադրեցաւ կարծես։

Վատիկանի պաշտօնաթերթը խմբագրականով մը կ'անդրադառնայ Պապին ճառին եւ զանց առնելով քաղաքական մասը, կաթոլիկ ազգայնականներուն ուղղուած յանդիմանութիւնը Հռոմի հարցի մասին, հիմնական տարբերութիւն չի գտներ պատանութեան դաստիարակութեան ըմբռնումներու մասին։ Քրիստոսի Աթոռակալը հայրն է բոլոր քրիստոնեաներուն եւ քաղաքական հաշիւներէ շատ վեր։»

Օրաթերթը կը գրէ. «Ֆաշիստ պետութիւնը կը պահանջէ իտալացի անհատին ամբողջական դաստիարակութիւնը՝ հիմնուած կաթոլիկ, կրօնական կազմութեան վրայ։ Եկեղեցիին համեմատ՝ իտալական եւ քրիստոնեայ գիտակցութիւնը անբաժանելի է նոր Իտալացիին մէջ։ Ուստի հակասութիւն չկայ, այլ ներդաշնակութիւն եկեղեցիին եւ պետութեան մէջ։ Եկեղեցին կը պատրաստէ բարի քրիստոնեայ, իսկ պետութիւնը բարի քաղաքացին կը կազմէ քրիստոնեային մէջ։»

Այս մեղմացումէն ետք, ֆաշիստ պատանութեան պետը, Ռիչչի, իր կարգին կը հաղորդէ որ պատանիները ներկայ պիտի ըլլան կրօնական պաշտամունքներու եւ պիտի հաղորդուին տաղաւարներուն։

Կ'անթեղուի քաղաքական հարցը, կը մնայ դաստիարակութեան՝ ներդաշնակօրէն լուծելու փափաքով։ Հաշտութիւնը դժուարին չէ, բարեկամութիւնը ուժեղ պատճառներ ունի։ Վատիկան պէտք ունի զօրաւոր կառավարութեան մը Իտալիոյ մէջ, հաստատուն նեցուկի մը՝ արտասահմանի մէջ։ Ֆաշիզմը պէտք ունի կաթոլիկ կղերին։ Հոն ուր բազուկը չի հասնիր, Վատիկան թափանցած է տարիներու ընթացքին, Մերձաւոր Արեւելքի թէ Չինաստանի մէջ։ Ֆաշիզմը կը հետաքրքրուի Երուսաղէմի մէջ կաթոլիկներու զօրացումով, աՀա՛ այցելութիւնը գաՀաժառանգ իշխանին եւ Հաղորդուիլը լատին տաճարին մէջ։ Իտալական թերթ մը կը գանգատէր թէ Հայերը եւ Յոյները աւելի համերաշխ են բողոքականներու քան կաթոլիկներու հետ, Հակառակ որ երկու եկեղեցիներն աւելի մօտ են կաթոլիկ եկեղեցիին, քան բողոքականութեան։

Եկեղեցի եւ ֆաշիզմ պիտի աշխատակցին պատրաստելու մարդը, «արդի Իտալացին», մէկը Աստուծոյ ամենամեծ փառքին համար, միւսը հնազանդեցնելու դիակի մը պէս։ ԱՀա կ'ունենանք ցիսուսներու երկու սկզբունքները։

Ռուսոյի համեմատ կղերը կրթական յարկի տակ գործ չունէր։ Եկեղեցին իրաւունք չունէր դաստիարակելու։ Որքան հեռու ենք ուրեմն ժընեւի քաղաքացիին դաւանանքէն։ Ֆաշիզմը կ'ըսէ.— Իմս է մենաշնորհը։ Ռուսոյի աշակերտը, Էմիլ, իր տէրն է. մինակը պիտի սորվի դաստիարակի մը առաջնորդութեամբ։ «Ընկերային դաշինք»ի հեղինակը կը գրէր.— «Մարդ ազատ կը ծնի, բայց ամէն տեղ շղթայուած է»։

Թերեւս Ռուսօ ծայրայեղ թուի, Ս. Երոլամոս կը կանխէր դարեր առաջ Ֆրէպէլն ու Մոնթէսորին եւ կը հրահանգէր ազատ թողուլ տղան ազատօրէն մարգելու միտքը, յարգելու անհատականութիւնը։ Եկեղեցին միջին դարու ըմբռնումին համեմատ՝ կ'ուզէ պատրաստել քաղաքային զուտ կղերական դաստիարակութեամբ։ Ֆաշիզմը հեթանոս ըմբռնումին համաձայն՝ կը պնդէ պատրաստել քաղաքացին պետութեան պաշտամունքին համար։ Ցոյն մեծագոյն խորհողը գրեր է. «Պետութիւնը իր պատկերին համեմատ պատրաստելու է անհատը. ան իր իրաւունքն է, ընտանիքն անգամ իրաւասութիւն չունի հոն»։ Երկուքին համաձայն տղան ինքն իր տէրը չէ։ Երկուքին ալ համաձայն՝ արժանաւոր դաստիարակները քրիստոնէական եւ ֆաշիստ հաւատքներուն նուիրուած անձերն են։

Այս նպատակին համար կազմուած է ֆաշիստ պատանեկան խումբը։ Մարտին տեղի ունեցաւ ֆաշիստ զօրակոչը։ Յառաջապահներու գումարտակներ ստացան հրացան եւ երդուըեցան «արիւնով պաշտպանել ֆաշիստ յեղափոխութիւնը»։ Ֆաշիստ դպրոցի աշակերտներ դարձան ֆաշիստ հաւատքի զինուորներ։

1926 Ապրիլ 3ի օրէնքով պաշտօնապէս ճանչցուեցաւ «Բալիլլա»ներու կազմակերպութիւնը, արդէն կազմուած Լուիճի Ֆրէտտիի կողմէ, 1920ին։ Այդ ատեն միջնակարգ վարժարաններու աշակերտներէն կազմուած «Ուսանողական Յառաջապահներ» էին։ Այժմ կը բաժնուի երկու մեծ խումբերու, «Բալիլլա», որուն կը պատկանին 8-12 տարեկան տղաք, «Յառաջապահներ», որուն կ'անդամակցին 14-18 տարեկան պատանիներ։ Կազմութեան պահուն ընդհանուրին թիւն էր 360.000, այժմ (1927 Մարտ) կը հասնի մէկ միլիոնի, 600.000 Բալիլլաներ եւ 400,000 Յառաջապահներ։ Ֆաշիստ երիտասարդութեան կազմակերպութեան նման՝ անոնք ալ հռոմէական լեգէոններու բաժանումներն ունին։ Յառաջապահներու լեգէոններուն հրամանատարներն են կամաւոր գունդերու սպաներ, Բալիլլաներունը՝ ֆաշիստ ուսուցիչներ։

Պզտիկները թեթեւ, իսկ մեծերը զինուորական մարզանքներ կ'ընեն հետեւելով միանգամայն սփորդներու։ Մասնաւոր դպրոց մը հիմնուեցաւ Հռոմի մէջ, մարզանքի ուսուցիչներ հասցնելու համար։ Անցեալ տարի 60 հազարի մօտ տղաք ծովային, լեռնային վայրեր փոխադրուեցան օդափոխութեան համար։

Պատանիներու զարգացման համար հիմնուեցան ընթերցասրահներ, գրադարաններ, մշակոյթի դասընթացքներ։ Վերջերս ուժ տրուեցաւ շարժանկարներու ներկայացման։ Ամէն թաղային շըրջանակ պիտի ունենայ «Բալիլլաներու սենեակ»։ Հիմնուած են արհեստի դասընթացքներ։ 47 դպրոց արհեստներու, 35 երեկոյեան դասընթացքի, 2 ալ գրաշարական։ Հարաւ. Իտալիոյ մէջ տեսական եւ գործնական դասընթացքներ կան երկրագործութեան համար։

Այժմէն կը պատրաստուին յանդուգն նաւազներ եւ սաւառնորդներ ըլլալու։ Հագարի մօտ Յառաջապահներ Հիւսիսային եւ Միջերկրական ծովերու մէջ պիտի կատարեն առաջին փորձերը։ Հաբերի մօտ Յառաջապահներ Մոտինայի գաւառին մէջ սաւառնելու փորձեր կատարեցին։

Ֆաշիստ պատանին կը ստանայ քաղաքացիական պարտաճանաչութեան զգացում, զոհողութեան ոգի։ Կը պատրաստուի ըլլալու զինուոր մը Նոր հաւատքին՝ ֆաշիզմին։ Արդարեւ կը սորվի «Հաւատամք» մը, որուն մէջ գրուած է. «Կը հաւատամ Մուսոլինիի, ֆաշիզմի Ս. Հօր..., կը հաւատամ հռոմէական կայսրութեան վերածնութեան...։ Ամէն։»

ՀԵԹՈՒՄ

ԵՐ. ՖՐԱՆԳԵԱՆ

Հայ ժողովուրդի մտաւորականների թանկագին շիրիմների շարքում մէկը եւս աւելացաւ։

Երեսուն տարի շարունակ նա իր կեանքը նւիրեց հայ ազատագրութեան պայքարին, եւ հայ ժողովուրդի մատաղ սերնդի կրթութեան եւ դաստիարակութեան գործին։ Երեք տասնեակ տարի նա իր ուսերի վրայ անտրտունջ եւ սիրով կրեց հայ ուսուցչի ծանր խաչը, ճաշակեց այդ պաշտօնի բոլոր դառնութիւնները եւ զրկանքները, սրբութիւններ տւեց առողջ հոգով եւ մտքով օժտուած, եւ իր կոչման ճամբին էլ ընկաւ։

Ուսուցիչ լինելը, օտար ժողովուրդների իրականութեան մէջ ուրիշ է, մեզ մօտ ուրիշ։ Հայ իրականութեան մէջ դա սոսկ գաղափար է եւ մարտիրոսացում։ Միայն հայ իդէալիստն է, մեր ազգի գաղափարներով եւ ցաւերով տոգորուած անհատն է, որ աչքի առաջ ունենալով այդ չարքաշ կեանքը եւ տատասկոտ ճամբան, իր ամբողջ կեանքը կամաւոր եւ անխարդախ կերպով նւիրում է մեր ժողովուրդի մատաղ սերնդի կրթութեան։

Բանի քանիսները գիտեմ, որ մի քանի տարի պաշտօնավարելով հայ դպրոցում, անիծել են իրենց օրը եւ խելագարի պէս փախել այդ ասպարէզից։ Հանդիպել եմ նոյնպէս շատ շատերին, որ մինչեւ օրս էլ պաշտօնավարում են հայ դպրոցներում, բայց կորացած եւ ընկճւած իրենց պաշտօնի ծանրութեան տակ, քայքայւած թէ նիւթապէս եւ թէ ֆիզիքապէս, դժգոհ իրենց կեանքից, անիծում են այն օրն, երբ ոտք դրին այդ սեմին։

Բայց Ֆրանգեանին մօտէն ճանաչողները գիտեն որ նա այդպիսիներից չէր։ Նա պատահմամբ կամ բախտի բերումով չէր որ մտել էր այդ ասպարէզը, այլ գիտակցօրէն, եւ այդ գործին նւիրւելու միակ նպատակով։ Եւ ինչպէս երեսուն տարի առաջ նա այդ գաղափարով խանդավառւած, ոտք էր դրել այդ սէմին, մինչեւ վերջ էլ հպարտութեամբ եւ սիրով կրեց իր ուսերի վրայ դրած այդ ծանր խաչը, միշտ գիտակից մնալով իր բարձր կոչման։

Ֆրանգեանը ուսուցիչ էր եւ մանկավարժ բառիս բուն իմաստով։ Նա իր ամբողջ հոգիով եւ մտքով նւիրւած էր դպրոցին, հայ դպրոցը եղել է նրա գուրգուրանքի միակ առարկան, սրբութիւն սրբոցը։ Նա դպրոցի մարդ էր, լաւ ղեկավար, եւ իր գործի մէջ անթերի։ Խստապահանջ էր եւ անողոք ոչ այնքան դէպի աշակերտութիւնը, որքան դէպի ուսուցիչները, որոնք թերանում էին իրենց պարտականութեան մէջ։

Ծանօթ լինելով հայ ծնողի անտարբեր վերաբերմունքին իր զաւակի կրթութեան հանդէպ, նա անձամբ հոգատար հօր պէս, պտտում էր տները, ծանօթանում երեխայի ապրուստին եւ ընտանեկան կեանքին, խորհուրդներ տալիս ծնողներին, եւ նրանց ուշադրութիւնը հրաւիրում դէպի իրենց զաւակի կրթութիւնը։

Բոլոր այն վայրերում ուր նա պաշտօնավարել է, անդադար կռիւ է մղել նախկին հին եւ փթած մեթոդների, նախապաշարմունքի, բռնութեան, եւ դրա փոխարէն աշխատել է կիրառել մանկավարժական նոր մեթոդները։ Երեւան սիրով էր յաճախում Ֆրանգեանի դպրոցը, եւ ընդունակ բայց ծոյլ երեխաները, շատ շուտով աշխատասէր էին դառնում նրա խորհուրդների եւ գուրգուրանքի ազդեցութեան տակ։

Անողոք էր դէպի այն ծնողները, որոնք մասնաւոր միջով էին նայում իրենց զաւակների կրթութեան վրայ։ Անողոք դէպի մեր հայ կիսագրագէտ հոգաբարձու աղաները, որոնք ամէն վայրկեան ցանկանում էին իրենց քիթը խոթել մանկավարժական խորհուրդի գործերին։ Եւ առաւել անողոք դէպի այն ուսուցիչները, որոնք պաշտօնի աչքով էին նայում ուսուցչի բարձր կոչման վրայ։ Եւ այդ բնաւորութեան համար, կային մարդիկ, որ նրան չէին սիրում։

Բացի իր բազմամեայ դպրոցական բեղմնաւոր գործունէութիւնից, Ֆրանգեանը դաշնակցական էր եւ կուսակցական գործիչ։ Դպրոցի հետ զուգահեռաբար, տարիներ շարունակ, նա կրթել է Դաշնակցութեան մատաղ սերունդը, եւ իր դասախօսութիւններով եւ խրատներով վառ պահել նրա մէջ հայրենիքի վեհ գաղափարը, եւ նրանց երեւակայութիւնների մէջ ընդգծել հայ ժողովուրդի վառ եւ փայլուն ապագան։

Աշխատակցել է բազմաթիւ պարբերականների։ Ունի մի շարք պատմա-փիլիսոփայական աշխատութիւններ եւ ուսումնասիրութիւններ. «Միխայլովսկին որպէս փիլիսոփայ-սոցիալիստ», «Խրիմեան Հայրիկ», «Բր. Միքայէլեան», «Րաֆֆի», «Ստրպատական», եւայլն։ Շուտով լոյս պիտի տեսնի Փարիզում նրա մի մեծ աշխատութիւնը «Մեր փիլիսոփայական աշխարհահայեացքը» որը չտեսած հեղինակը իջաւ գերեզման։

Իր ուսուցչական կեանքը անց է կացրել Պարսկաստան եւ Կովկաս։ Եղել է նախ ուսուցիչ եւ յետոյ տեսուչ Պարսկաստանի բոլոր քաղաքների դպրոցներում։ Բացի Սպահանից, եղել է Բագու, Երեւան։ Հայաստանի Հանրապետութեան ժամանակ, պետական գիմնազիոնի վերատեսուչ էր, եւ մանկավարժական դասընթացքների կազմակերպողների եւ դասախօսներից մէկը։

Ֆրանգեանի արկածային մահով հայ ժողովուրդը կորցնում է իր լաւ մտաւորականներից, եւ որ կարեւորն է իր լաւագոյն մանկավարժներից մէկին։

ԲԱԳՐԱՏ ԱՌԱՔԵԼԵԱՆ

ՀՐԱՇԱԳՈՐԾ ՊԱՏԿԵՐԸ

Մոսկուա Լիթուանիոյ վերադարձուց Սուրբ Կոյսին մէկ պատկերը, որ, կ'ըսեն թէ հրաշքներ կը գործէ։ Այս պատկերը մինչեւ այժմ կը գտնուէր Մոսկուայի մէջ Դոնսկոյի վանքը։ Լիթուանացի նկարիչ Ռուտոլֆ, որուն պաշտօն տրուած է թարմացնել պատկերը, կը յայտնէ թէ այս Սուրբ Կոյսը գործն է Ռուբէնսի, իսկ գլխի ծաղկեպսակը՝ Բրէօկէլի։

Մասնագէտները 35.000 տոլար կը գնահատեն այս պատկերը։ Ալեքսանդր Գ. պապը զայն նուիրած էր Լիթուանիոյ վանքին։

ՈՍԿԻԻ ՇՏԵՄԱՐԱՆ

Մ. Նահանգներու ելմտական նախարար Մէլլընի յայտարարութեանց համաձայն, Հակառակ վերջին ամիսներուն արտածուած ոսկիի քանակին,—որ Մարտ ամսուն հասաւ 90 միլիոն տոլարի,— Միացեալ Նահանգներու ներքին շուկան երբեք չազդուեցաւ, որովհետեւ աշխարհի ոսկիին կէսը տակաւին կը գտնուի Միացեալ Նահանգներու մէջ։

Այս արտածումները պիտի շարունակուին տակաւին ժամանակ մըն ալ, առանց մտահոգութիւն պատճառելու։

ԹԷՆԻ

ԾՆՆԴԵԱՆ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԸ

Յառաջիկայ ամիսներուն պիտի տօնուի Թէնի ծննդեան հարիւրամեակը։ Ու այս առթիւ պատրաստութիւններ կը տեսնուին։ Ամէնէն առաջ գործի վրայ են գրավաճառները։ Հետեւելով իր կենսագիրին, Շէվրիյօնի, կը ներկայացնենք Թէնի կեանքը։

Թէն ծնած է 21 Ապրիլ 1828ին, Վուզիէի մէջ։ Նախնական կրթութիւնը ստացաւ իր հօրմէն, մինչեւ 13 տարեկան դառնալը։ Պատանի Թէն կատաղի կարդացող մըն էր, եւ անյագ սէր մը ունէր «ամէն բան գիտնալու»։ Շարունակելու համար իր ուսումը՝ անցաւ Փարիզ։ Այդ կեանքը պատմած է վէպով մը, Էթիէն Մայրան, որ տեսակ մը ինքնակենսագրութիւն է, եւ կը կրէ Սթանտալի ազդեցութիւնը։

1848ին մտաւ Փարիզի Վարժապետանոցը, ուր ընկեր ունէր Էտմոն Ապու, Ֆրանսիսկ Սարսէյ, Վայս, որոնք նշանաւոր դէմքեր դարձան Ֆրանսական Գրականութեան Պատմութեան մէջ։

Թէն օժտուած էր անխոնջ ուշադրութեամբ մը։ Օրը կ'աշխատէր 14 ժամ։ 1847ին, երբ ստացաւ ճարտասանութեան պատուոյ մրցանակը, բժիշկները հարկ տեսան տղրուկ փակցնել իր քունքերուն, վախնալով արիւնախռնումին հետեւանքներէն։ «Կ'ուզեմ ամէն բան գիտնալ», կ'ըսէր, եւ կը յաճախէր բոլոր մատենադարանները։ Վարժապետանոցին կողմէ տրուած պարտականութիւնները կարճ ժամանակի մը մէջ կը վերջացնէր և կ'երթար անձնական աշխատանքներու, զանազան պրպտումներ կատարելու։ Բաջ հմուտ էր անգլիերէնի եւ գերմաներէնի։ Այս լեզուն սորվեցաւ, բնագրին մէջ կարդալու համար Հէգէլը։ Եւ այսպէս չափազանց ազդուեցաւ Սպինոզայէն ու Հէգէլէն։ Ու երբ 1851ին մասնակցեցաւ այն մրցումներուն, որոնք բացուած էին փոխ դասախօսի (agrégé) տիտղոս տալու համար թեկնածուներուն, մերժուեցաւ պարզապէս իր գերմանական հեգելեան սկզբունքներուն համար։ Եւ այդ օրէն սկսեալ, «արատաւորուած էր» Թէն։ Շնորհազրկելու համար զինք, ղրկեցին գաւառ։ Թէն անխոնջ աշխատելով, նոր մրցանիւթեր պատրաստեց ստանալու համար դասախօսի տիտղոսը։

Այդ շրջանին բոլոր երիտասարդ դասախօսները կասկածելի կը նկատուէին իրենց մտաւորական ծայրայեղ գործունէութեան պատճառով։ Տիտղոսներու համար բացուած մրցումները ջնջուեցան։ Իսկ նախարարութեան կողմէ Թէն ստացաւ նամակ մը, որ կը տեղեկացնէր թէ հսկողութեան տակ առնուած էին իր բոլոր շարժումները։ Ուզեց հրաժարիլ իր պաշտօններէն, սակայն չխորտակելու համար իր ապագան, հնազանդեցաւ, եւ հանգիստ խնդրելով, անցաւ Փարիզ։ Հայրը մեռած էր, հարուստ ժառանգութիւն մը թողլով իրեն։ Թէն, նիւթապէս ապահովուած, սկսաւ նոր ուսանողութիւն մը։ Պարապ ժամերուն, կ'երթար թատրոն, տեսնելու համար գեղեցիկ կտոր մը։ Իսկ իր բոլոր ժամերը նուիրած էր ուսանելու մաթեմաթիկ, բնախօսութիւն եւ բժշկութիւն։ Մարդակազմութիւնը խորապէս ուսումնասիրելէ յետոյ, հետեւեցաւ փիլիսոփայութեան։ Եւ այսպէս միայն, հիմը դրաւ փորձառական հոգեբանութեան։ Ոչ ոք աշխատած է այնքան, եւ ոչ ոք, իր խոսքովը, այդքան «մտածած է»։ Այնպէս որ, առողջութիւնը կը պահանջէր պտոյտ մը բնութեան ծոցին մէջ։ Եւ հեռացաւ Պիրէնեան լեռները։ Դասական դարձաւ իր ճամբորդութիւն Պիրէնեան լեռներուն մէջը։ 1855ին անցուց վարդապետ տիտղոսին (doctorat) քննութիւնը՝ ուսումնասիրութիւնով մը Լաֆոնթէնի եւ իր առակներուն, 1856ին հրատարակեց 19րդ դարու Ֆրանսացի փիլիսոփաներ եւ տուով լուծեց վրէժը ա... լածանքներուն, զորս կրեց ... երիտասարդ փիլիսոփայ... փազանց կը սիրէր ճամբոր... թիւնը։ Գնաց Անգլիա, ուր ... րաւ Պատմութիւն Անգլի... Գրականութեան գիրքը։ ... Իտալիա, եւ բերաւ երկու ... ցիկ հատորներ գրուած՝ ... կրին մասին։

Յետոյ կարգուեցաւ ... գրականութեան դասընթա... րուն (Սէն-Սիր), դասախօս... ուեստի Պատմութեան եւ Գ... կազիտութեան (Գեղարուես... վարժարան)։

Իր խոհեմութիւնը ... տութեան կը հասնէր։ Գերա... ֆրանսական պատերազմէն ... տոյ, Կոմմունայի շրջանին, ... Օրսէ կը բնակէր, քալելով ... գար Փարիզ, պարտէզներէն ... կը մտնէր եւ կ'երթար վա... րան, դասը շարունակելու։

Այդ պատերազմի ընթա... պատրաստեց երկու հատոր... մանակակից Ֆրանսայի ծագ...

Ամէն մարդ դժգոհ ձգե... սկսաւ քննադատել հին ռէժ... Յեղափոխութիւնը եւ կայս... թիւնը։ Բայց մեծ յաջողու... գտաւ իր իմացականութ... մասին գիրքը, ինչպէս նաեւ ... ուստին փիլիսոփայութիւնը։

Կ'արժէ ներկայացնել ... իր անձնագրութիւնը։ Կարճ... հասակ մարդ մըն էր, գան... շատ մեծ։ Կապոյտ աչքեր ... նէր։ Միշտ կամաց կը խօ... առանց շարժումի։ Չէր սի... հռետորականութիւնը եւ ... ժուձեւերը։ Տպաւորութիւն ... գործէր ամէնուն վրայ իր տի... պետող նկարագրով։ Կայտառ ... էր, քիչ մը ջղային եւ շատ ... յուն, Խորքով ռոմանթիկ էր ... պաշտէր Պայրընը։ Նամակն... քննելով, կը տեսնուի որ ... եւ սեւ օրեր անցուցած է, ... պատճառով ինկած էր ձանձրոյ... տի (spleen) մը մէջ, մի՛շտ ... էր։ Չէր ուզեր որ իր նկա... կեանքը ծանօթացուի։ Երբ... չէր համակերպիր, որ իր ... նկարը տպուի։

Վերջապէս այս մտածո... քննադատ միտքն էր, որ ... եւ ազդեց իր ժամանակին վր... Ատեն մը, գրականութեան ... արուեստի քննադատները թէ... եռաժանին — ցեղ, միջավայր, պահ — իրենց ձեռքն ... քննութեան կ'ելլէին եւ ի... պատգամը կուտային համաձ... այդ երեք սկզբունքներուն։

Հայ գրականութեան մէջ ... ունեցանք հետեւորդները ... սկզբունքներուն, Թէնի մեթ... ներուն։ Այսօր Թէն նորոյթ ... իր մեթոտները չունին ... յարգն ու արժէքը։ Եւ ֆրա... սացի նոր քննադատները Թէ... կ'անուանեն «պարտիզպան»։

Ն.

ԱՂՋԻԿ ՄԸ ԱՆՋՆԱՍՊԱՆ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն ... երիտասարդ աղջիկ մը, Օր. ... լամովա, ուսանող, անձնասպ... եղաւ, որովհետեւ զինովցուց... բռնաբարած էին զինք։ Ա... առթիւ ձերբակալուեցան ծանօ... գրող Այլուլէր եւ երկու բան... տեղծներ՝ Ավրուչէնծօ եւ Ան... լինօ։

ԳԵՐՄԱՆԻՈՅ համայնավա... ները Զատկի տօներուն ժողո... գումարելով, որոշեցին նոր ... սակցութիւն մը կազմել։ Անո... «Լէնինի դաշնակցութիւն»։ ... ղամներն են Մոսկուայի կող... արտաքսուած յայտնի համայն... վարներ — Շոլէմ, Ուրբա... Րութ Ֆիշըր եւլն. որոնք ... կ'ի ծրագրին կը հետեւին։

ԴՈՆԷՑԻ մէջ ձերբակալ... գերման ճարտարագէտներ... դատը պիտի սկսի Ապրիլ 17ի...

ՓՐՈՖ. Ալեքսանդր Բակ... նոֆ, Մոսկուայի գիտական ... ճառին տնօրէնը, մեռաւ թ... ւորուելով, ինքն իր վրայ ... ներարկած ատեն։

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ թագա... Պերլին հասաւ, ուրկէ Մոսկ... պիտի անցնի։

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԴՊՐՈՑՆԵՐՈՒ ՏԱԳՆԱՊԸ

(Թղթակցութիւն Իրանէն)

Պարսից նախկին կրթական նախարար Թադայոնի ծրագիրը — ֆարսացումը նաեւ հայ դպրոցներու մէջ — կը շարունակէ ...ղել պարսկահայ դպրոցական ...նքը: Ղազվինի, Համատանի, Սուլթանապատի, Քիրմանշահի, ...ի եւ Էնզէլիի հայ դպրոցներու ուսուցչական եւ հոգաբարձական մարմինները, բոլորն ալ գրեթէ միաժամանակ, շրջաբերականներ ղրկեցին, առաջարկելով 1928ի ամառնային ...ժողովի ընթացքին, Սպահանի մէջ գումարել պարսկահայ դպրոցական համագումարը, ...ուն պիտի մասնակցին այն բոլոր պարսկահայ գաղութները, որոնք դպրոց ունին:

Դպրոցական վարչութեանց շրջաբերականները, բոլորն ալ ...ախտի, յանդիմանութեան եւ ...ոզքի խօսքեր կ'ընեն այն ...ժողովին դէմ, որուն ա...կար կազմը Թէհրանի մէջ ...ուած, ինքնագլուխ ծրագիր ...ած էր, ամբողջապէս խախ...լով պարսկահայ դպրոցներու ...ւոր իրաւունքները:

Ինչպէս յայտնի է, Դեկտեմբեր 21էն (1927) մինչեւ այժմ, ...ողջ երեք ամիս, փակուած ...մայ Ղազվինի Հայոց Ս. ...րգանեան դպրոցը: Դպրոցին փակումով այժմ հարիւրաւոր աշակերտներ փողոցը մնացած, ուսուցիչները տնտեսական տագնապի ենթարկուած են, իսկ Հոգաբարձութիւնն ալ անել վիճակի մը մատնուած է:

Կացութիւնը անորոշ է տա...ւին, բայց վախ կայ որ յաջիկայ ուսումնական շրջանին պարսկահայ դպրոցները նորէն ...նոր տագնապի մը ենթարկուին, եթէ դպրոցական վարչութիւններն ու ազգային մարմինները այժմէն լուրջ եւ ...րծնական քայլեր չառնեն: ...Ատրպատականի ազգային դպրոցները տագնապէն զերծ են ...այժմ, շնորհիւ Առաջնորդ ...իսկոպոս արքեպիսկ.ի ջանքերուն, ...նաեւ Փահլեվիին մօտ կա...ցած դիմումներուն: Ամիսներ առաջ, Շահը հրամայած էր որ ...ոյց դպրոցները ազատ մնան ...թական ծրագրի գործադրու...թենէն: Միւս կողմէ, Ատրպատականի ազգային դպրոցներու ...երքնութիւնները աւելի զարկ ...ուն պարսկերէնի ուսուցման:

Պարսկա-Հնդկաստանի Առաջնորդ Մեսրոպ արքեպիսկ.ը իր ...թէ այս կենսական եւ կարեւոր հարցը չկարգադրած, գնաց ...Կալկաթա, կտակային գործերը ...կարգադրելու եւ խորհրդային ...աստանը փառաբանելու:

Կրթական տագնապը պարսկահայութեան ներկայ հրատապ ...հարցն է, որով պէտք է զբաղին պարսկահայ բոլոր ազգային մարմինները, վստահ ըլլալով որ ...երջը վերջը կը շահի իրաւունքը:

ԻՐԱԶԵԿ

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(քաղուած՝ խորհրդ. Թերթերէն)

Ձմեռը.— Մարտ ամսուան վերջին շաբթուն օդը մեղմացաւ: Այժմ պարզ եղանակ մը կայ ամբողջ Հայաստանի մէջ:

Ջաղացք չկայ.— Անցեալ տարի Լոռիի Չորագետը յորդելով, քշեց տարաւ ջաղացքները, ուր շրջանի գիւղացիները կը տանէին իրենց աղօնը: Եւ անցեալ տարուընէ սկսեալ գիւղացիները ստիպուեցան իրենց աղօնը տանիլ Ստեփանաւանի ջաղացքները, որովհետեւ մօտերը ուրիշ ջաղացք չէր մնացած: Գիւղացիները ստիպուած են 25—30 քիլոմեդր ճամբայ կտրել ջաղացք հասնելու համար: Երբ նկատի ունենանք որ շատ գիւղացիներ փոխադրութեան միջոց չունին եւ շալակով կը տանին աղօնը, կրնանք երեւակայել անոնց կրած նեղութիւնները: Եւ թղթակից մը Թիֆլիսի «Պրոլետար»ին մէջ, կը խնդրէ ջաղացք մը շինել շրջանին գիւղացիներուն համար:

Կողէս գիւղը.— Այս գիւղը կը գտնուի Լոռիի շրջանին մէջ: 1920ին յունական գիւղ մըն էր: Այդ տարւոյն վերջերը Յոյները գաղթեցին դէպի Յունաստան: Շրջակայ գիւղացիները գնեցին անոնց հողերը: Գնորդներուն մեծ մասը քանդեց գիւղին շէնքերը եւ գիւղը դարձաւ աւերակ: Հողի խնդիրով վէճերը պակաս չէին, շարունակ կռիւ տեղի կ'ունենար: 1924ին Ստեփանաւանէն հասան 49 գաղթականներ, եւ բնակչութիւնը հասաւ 627ի: Հետզհետէ բնականոն կեանքը հաստատուեցաւ գիւղին մէջ: Այժմ ունի քառամեայ վարժարան մը:

Մասնագէտ բանւորներ.— Ալեքսանդրապոլի մէջ, երկաթուղիի կայարանին մօտ երեք տարիէ ի վեր բացուած է դպրոց մը, ուր 88 աշակերտներ, երկաթուղիի պաշտօնեաներուն զաւակները, կը սորվին գործնական արհեստներ: Դպրոցը ունի չորս բաժին, ուր աշակերտները կը սորվին զանազան արհեստներ:

Անասնապահութիւնը.— Սիսիան գաւառակը (Զանգեզուր) դարձած է անասնաբուծութեան կեդրոն: Այս շրջանը օժտուած է ընդարձակ արօտներով, առատ գետերով, անուշ ջուրերով: Այնպէս որ անասնաբուծութիւնը կարելի է զարգացնել աւելի:

Գիւղացիները ունին Անատօլուցիէն կենդանիներ, որոնք չեն ազնուացուած:

Սակայն Բագրատաւան եւ Հայկաւան գիւղերուն մէջ աշխատանք թափուած է եւ կիսովին ազնուացուած են կովերն ու գոմէշները: Մաղրա, Բնունիս եւ Շիւքիւր գիւղերն ալ սկսած են աշխատիլ նոյն ճամբով: Դժբախտաբար ճամբաներ չունին, ախոռները անյարմար եւ նահապետական:

ՀԱՅ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ ԼԷՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Հինգ տարիներէ ի վեր, խումբ մը ռուս երաժիշտներ Լէնինկրատի մէջ հիմնած են «Կամերային երաժշտութեան բարեկամներու ընկերութիւն» մը, որուն Գեղարուեստական Խորհուրդին անդամ է նաեւ երաժիշտ Բուշնարեան: Ընկերութեան նպատակն է ժողովրդականացնել ու տարածել Ռուսիոյ մէջ ապրող փոքր ազգերու երաժշտական արուեստը: Եւ պարբերաբար կը կազմակերպէ այդ ազգերուն երաժշտական գործին նուիրուած համերգներ:

Փետրուարի եւ Մարտի ընթացքին, Լէնինկրատի մէջ ընկերութիւնը սարքած էր երկու համերգներ, նուիրուած հայ ժամանակակից երաժիշտներու ստեղծագործութիւններուն: Դաշնակի համար Թիֆլիսէն հրաւիրուած էր դաշնակահարուհի Մ. Ֆ. Տիգրանեան - Տէր Մարտիրոսեան, որ հմուտ է արեւելեան երաժշտութեան ոճին: Երգի համար օգտագործուեցան տեղական ուժեր, երգչուհիներ՝ Վ. Արծրունի եւ Ա. Գաբրիէլեան: Նոյնպէս, համերգին մասնակցեցաւ Լէնինկրատի Պետական Երաժշտանոցին դասախօսներէն ծանօթ ջութակահար Յովհաննէս Նալբանդեան, իր երկու աշակերտներուն հետ, որոնք նուագեցին «Ջուտի տրինգին» (մշակած է Ն. Տիգրանեան):

Մեծ յաջողութիւն գտան այս երկու համերգներն ալ: Երաժշտական շրջանակները չափազանց հետաքրքրուեցան, որովհետեւ մասնագէտներուն վրայ գեղեցիկ անակնկալի մը տպաւորութիւնը ձգած էին հայ երգերը իրենց գրաւիչ պարզութեամբ, նոյն գունաւորումով: «Ժիզնը Իսկուստվա» թերթը գովասանական խօսքեր գրեց եւ մասնաւորապէս գնահատեց դաշնակահարուհի Մ. Ֆ. Տիգրանեան - Տէր Մարգարեանի «երաժշտական լուրջ մշակոյթը եւ թէքնիկը», որոնց շնորհիւ ան «նրբութեամբ եւ հարազատութեամբ կ'արտայայտէ արեւելեան դրոշմը կրող մեղեդիներն ու անոնց գունագեղ աշխարհը»: Հայ երիտասարդ երաժիշտներէն պէտք է յիշել նաեւ Ս. Բարխուդարեան, Արօ Ստեփանեան, Ա. Տէր Ղեւոնդեան, առաջինը իր «պչրազարդ մանրանկարչական դաշներգով, վերջինը իր Սեդա «հոյաշէն (մոնիւմանթալ) երաժշտութեամբ»:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԵՂԷԳԻ ԳԻՒՂԻՆ ՀԱՆԴԷՍԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Եղէգիի վերաշինաց միութիւնը Ապրիլ 7ի իրիկունը ներկայացուց Պ. Դուրեանի ողբերգութիւններէն «Աւերումն Անիի»ն: Հասարակութիւնը կանուխէն սրահ փութացած էր: Հանդիսականները լաւ կ'ունկնդրէին հայ մարտիկներու հայրենասիրական ոգին եւ յաղթանակը տանելու վեհ գաղափարը: Հակառակ հայրենակիցներու անփորձութեան, կարելի է ըսել որ ներկայացումը յաջող վերջացաւ եւ ժողովուրդը խոր տպաւորութեամբ մեկնեցաւ սրահէն:

Միշտ յաջողութիւն գործի մարդոց:

Մխիթար

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ԺՈՒԱՆՎԻԼ

U. S. E. St. Maur

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ժուանվիլի ֆութպոլի խումբը Կիրակի մրցեցաւ U. S. E. St. Maurի առաջին խումբին դէմ: Մերինները լաւ խաղացին, բայց գնդակի վրայ վազելու համար շատ դանդաղ կը շարժէին, մանաւանդ վերջերը, երբ քիչ մըն ալ յոգնեցան: Իսկ Ֆրանսացիները արագ կը շարժէին թէեւ, բայց լաւ խազարկութիւն մը չունէին: Առաջին կիսախաղը անցաւ առանց արդիւնքի: Երկրորդ կիսախաղին խաղը վերջանալու ժամը վայրկեան մնացած՝ Ֆրանսացիները իրենց արագութեան շնորհիւ ճիգով երկու նշանակէտ շահեցան: Խաղը վերջացաւ 2—0ով մերիններուն պարտութեամբ:

ՔԱՄԻ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԷՐԸ ԵՒ ՎԷՍՈՒՎԸ.— Անգլիոյ դատարանները քննութեան առին սիրոյ պատմութիւն մը: Ճօնսըն ծանօթացաւ Մէրի անունով աղջկան մը: Որոշեցին ամուսնանալ, մատանի, համբոյր եւ երազ: Յետոյ... խզում: Աղջիկը կատղեցաւ եւ դիմեց դատարան:

Երիտասարդը ինքզինքն արդարացուց, ըսելով որ կը սիրէ աղջիկը, բայց եւ այնպէս մինչեւ դիրք չգրաւէ, չպիտի ամուսնանայ: Եւ այժմ շատ աղքատ է, հազիւ 600 անգլիական ոսկի եկամուտ ունի (ի՜նչ աղքատ):

Աղջկան փաստաբանը դիտել տուաւ, որ պատրուակ է աղքատութիւնը: Որովհետեւ երբ տղուն սէրը բորբոքած էր, չափազանց տաք նամակներ կը գրէր, առանց դրամ կամ ուրիշ բան հարցնելու: Եւ կարդաց տղուն նամակները, զորս կարելի է տպագրութեան յանձնել իբրեւ սիրոյ լաւագոյն բառարանը: կարդանք քանի մը տող.

«Ո՜վ իմ սիրականս, Աստուած օրհնէ քեզ: Թօնօններով սէր ունիմ, եւ թօնօններով համբոյր կը ղրկեմ քեզի...:»

Ուրիշ տեղ մը.

«Հրեշտա՜կս, հրեշտակներէն աւելի գեղեցիկ սիրեցեալս, իմ ամէն բա՜նս, կեա՜նքս, երա՜զս, կը սիրեմ քեզ սարսափելի՜»:

Բացի այս նամակներէն, զորս օրը երկու երեք անգամ կը գրէր, — թէեւ ամէն ժամ մօտն էր իր նշանածին — նամակներ կը գրէր նաեւ զոքանչուին:

Փաստաբանը աւելցուց թէ հրաբուխի պէս բորբոքած սէրով մը կապուելէ յետոյ Ճօնսըն ծիծաղելի կը դառնայ, երբ յանկարծ կը մարի սիրելէ եւ կը բաժնուի:

Պաշտպան փաստաբանը պատասխանեց.

— Եթէ Վէսուվի նման բորբոքած ցոյց տուիք պաշտպանեալս, ինչպէ՞ս չէք ընդունիր, որ Վէսուվի պէս ալ կրնայ մարիլ սէրը: Չէ՞ որ այժմ Վէսուվ մարած է:

Եւ դատարանը որոշեց, որ աղջիկը փնտռէ ուրիշ չմարող Վէսուվ մը:

ՈՂԲԵՐԳՈՒԹԻՒՆ.— Ջութակահարի բանւոր մը, կնոջը հետ Փարիզ գալով, սկսաւ իր գործին: Կինը տանը մէջ կը զբաղէր իր երախայով: Սակայն երիտասարդ մը շուտով գրաւեց խելքը: Դժբախտ բանւորը ի զուր աղաչեց, որ պատիւով նստի տունը: Կինը օր մըն ալ աղջնակը առաւ ու փախաւ: Յուսահատեր էր հայրը որ այնքան կը սիրէր իր աղջնակը: Ատեն մը կինը վերադարձաւ, աղջնակը յանձնեց իր հօրը, եւ դարձեալ մեկնեցաւ:

Անցեալ օր դժբախտ բանւորը հանդիպեցաւ այն երիտասարդին, որ գլխէ հանած էր իր կինը: Կռիւէ մը յետոյ քաշուեցաւ իր տունը: Գիշերը ատրճանակի ձայներ լսուեցան իր բնակարանէն: Ոստիկան տանտէրը բացաւ դուռը եւ տեսաւ որ բանւորը անձնասպան եղած է: Դիակին քով կը գտնուէր աղջնակը, որ ամբողջ գիշերը, գլխէն վիրաւոր, կը հոնդար անխնամ: Հայրը անձնասպան ըլլալէ առաջ, ուզեր էր սպաննել նաեւ իր սիրեցեալ զաւակը:

ՍԻՐՈՅ ՅՈՒՍԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆ. — Նշանաւոր խափշիկ պարուհին, Ժօզէֆին Պէյքըր, Վիէննայի մէջ երեկոյթէ մը դարձին, պարասրահին դրան առջեւ հանդիպեցաւ սիրոյ երգիչ Կաբորի, որ առանց բառ մը արտասանելու, հանեց ատրճանակը եւ անձնասպան եղաւ պարուհիին ոտքերուն տակ: Խափշիկ գեղուհին թէեւ փորձեց արգիլել, բայց ուշ էր, գնդակը ծակած էր երիտասարդին սիրտը, զոր նախապէս խոցեր էր սէրը պարուհիին:

ՍԻՐՈՅ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ . — Գրավաճառի մը աշխատաւորներէն Բլիքէ, երեք տարի առաջ ամուսնացաւ աղջկան մը հետ, հպատակելով իր կնոջ, որ մեռած ատեն խնդրեց իրմէ ամուսնանալ իր ընկերուհիին հետ: Բլիքէ սիրով ու երջանիկ ապրեցաւ իր կնոջ փոխանորդին հետ, երեք տարի: Բայց անցեալ օր Տանֆէր - Ռօշըռօ մեթրոյին մէջ, երբ վայրաշարժը արագօրէն կը հասնէր, Բլիքէ բռնեց կինը եւ նետեց գիծին վրայ:

Բազմութիւնը չյաջողեցաւ արգիլել, որովհետեւ չափազանց արագ կատարուեցաւ: Հարկ եղաւ կանչել հրշէջները, կառքերուն տակէն հանելու համար դիակները, որոնք բոլորովին անճանաչելի էին դարձած:

Ոչ ոք գիտէ թէ ինչու կատարուեցաւ այս եղերական մահը:

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ՀԵՐՔՈՒՄ ՄԸ

ՎԻԷՆ, 9 Ապրիլ.—Լիոնի հակազգային Վարչութեան Ատենապետ Պ. Սրմաքէշեանի շրջաբերականին առթիւ կուզամ յայտարարելու թէ՝ պաշտօնիս բերումով իրենց հաղորդած 26 Փետր. 1928ի ընտրութեանց արդիւնքը, պարզ տեղեկութիւն մը ըլլալով. անոր կցած էի տեղի ունեցած ապօրինութիւնները եւ զեղծումները: Նկատի ունենալով ժողովուրդին բողոքը, այս առթիւ խնդրած էի, իրենցմէ քննութիւն բանալ եղած անարդարութիւնը դարմանելու համար:

Վերեւ յիշուած պարզ տեղեկութիւնը շահագործումի առիթ ծառայեցնելով, եւ իմ անունով այդ ընտրութիւնը օրինաւոր սեպելով հասարակութեան կը ծանուցանեն: Այս առթիւ կուզամ յայտարարել անկախաբար թէ՝ այդ ընտրութիւնը ապօրինի եւ անվաւեր է, քանի որ կը հակասէ ազգային սահմանադրական օրէնքին եւ տարրական պարկեշտութեան:

Ի դիմաց Վիէնի Ազգային Միութեան՝ Ատենապետ Յակոբ Մկրեան:

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ մեռած է փաստաբան Պ. Բարսեղ Կիւլպէնկեան, երբեմն անդամ Իզմիրի Քաղաք. Ժողովին եւ Լիոնի պատգամաւոր Եւրոպայի Թեմական ժողովին մէջ:

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Բ.

— Այն ատեն գործերնիդ շա...կեցէ՛ք, ֆէննա Չէրնի...

— Զինուորը կը հպատակի, Մարսէ՛լ Լանտրըսի...

Նատէժտա պոռաց, կատղած.

— Բայց արդեօք եղէք որ ...կինը դուրս չելլէ, Մարսէ՛լ:

— Կը մնամ, ըսաւ Չէրնին ...անօրէն, օ՛ն, լուծեցէ՛ք ձեր ...ը, օրիո՛րդ...

Անոր խօսելու եղանակը այն... հանդարտ էր որ Նատէժտա ...երցաւ: Բայց շուտով վեր...աւ.

— Մարսէ՛լ Լանտրըսի, հայրս ...պիտի մեղադրէ որ «Գանիէլի ...ք»ին գործակալին փախուստին ...ելք չէք եղած:

Ձուքի շարժում մը ըրի, որպէսզի Չէրնին մեկնի: Անիկա դուրս ելած միջոցին ըսաւ իր հեգնական շեշտով.

— Մնաք բարո՛վ, Մարսէ՛լ Լանտրըսի... մեր երկուքին ալ ձեռքէն բան մը չի գար... Ճակատագրականութիւնն է որ մարդիկը կ'առաջնորդէ.. Թո՛ղ Աստուած ողորմի անոնց՝ որ տէրերու միայն կը ծառայեն...

Գրեթէ կարեկցութեամբ ըսի.

— Գացէք դէպի ձեր ճակատագիրը, ֆէննա՛ Չէրնի:

Անիկա վայրագօրէն սկսաւ խնդալ բարձրաձայն:

— Ահիկա կը բաւէ իբր վրէժխնդրութիւն... արդեօք ի՞նչ կը վերապահէ ինծի ճակատագիրս:

Անոր աչաւոր ծիծաղը մեզ սարսռացուց:

Նատէժտա կը կրկնէր.

— Կը ձգէք որ այս կինը փախուստ տայ, թոյլ տուիք որ մեկնի՞: փախուստ տալ, ա՜խ... ո՛վ գիտէ դէպի ինչ ողբերգութիւն եւ այդ զօրաւոր կորովով, թշուառակա՜նը, այնքա՜ն գեղեցիկ ու այնքա՜ն գրաւիչ:

— Անոր դէմ բան մը չենք կրնար ընել, Նատէժա՛... պէտք է բուն յանցաւորը գտնել.— տապալել, հրազէնի հարուածով մը, ու յետո՞յ. բուն յանցաւորը ուրիշ տեղ է...

— Յանցաւո՞րը...

Նատէժտան առաջնորդեցի մանիշակագոյն կաշիէ մեծ բազմոցին վրայ եւ ստիպեցի որ նստի: Հոն պահ մը մնացինք լուռ, յետոյ ես սկսայ խօսիլ դժուարութեամբ:

— Նատէժտա՛, այս վայրկեանիս ձեզմէ պիտի խնդրեմ...

Ծանրացայ բառերուն վրայ.

— Ձեզմէ պիտի խնդրեմ ամենամեծ քաջութիւնը ունենալ... շատ աչաւոր ժամեր ապրած էք ասկէ առաջ, քաղաքական ոստիկանութեանց վայրագ ու կեղծաւոր պայքարը շատ աւելի մեծ քաջութիւն կը պահանջէ, որովհետեւ հոն ամէն ինչ կը գործադրուի անգթօրէն եւ պաղարիւնութեամբ... բայց Նատէժտա՛, բնաւ ձեզի այնքան քաջութիւն պէտք չէ եղած որքան այս պահուս:

Կանգ առի: Բառերս դժուարաւ սկսան հասնիլ:

Բռնեցի անոր երկար ձեռքերը որոնք խոնաւ ու միեւնոյն ատեն սառած էին:

— Պէտք է մինչեւ ծայրը երթալու քաջութիւն ունենալ...

— Աստուա՜ծ, Աստուա՜ծ, արդեօք աւելի՛ եւս կ'ուզէ զիս հարուածել:

— Նատէժտա՛, յանցաւորը... յանցաւորը...

Դարձեալ կանգ առի.

— Զսպեցէք ձեր ջիղերը, Նատէժտա՛, ձեզի ըսելիք յայտնութիւնս հրէշային է..: «աչաւոր գաղտնիք» կ'ըսէր Բորիս, որ մեռաւ, առանց զայն գիտնալու...

Նատէժտայի ձայնը ինծի կը հասնէր խուլ կերպով.

— Հրէշային բա՞ն մը՝ ըսիք...

— Վէրակինը, Վէրակինը, շարունակեցի ես:

Յանկարծ դեռահաս աղջիկը ցատկեց բազմոցէն եւ յուսահատական ճիչով մը գոչեց.

— Ո՛չ, ո՛չ այնպէս չէ՛, ատ չի կրնար ըլլալ, չի կրնար ըլլալ...

Ամէն ինչ հասկցած էր:

Ցած ձայնով ըսի.

— Այո՛, ինքը...

— Ինքը, ինքն է, եւ ամէն օր կը համբուրէք հօրս պէս... ի՜նչ սարսափ: Հա՜յրս... ի՜նչպէս կրզայ հաւատալ թէ այդ թշուառականը հայրս է, Աստուա՜ծ իմ, Աստուա՜ծ իմ:

Անոր յուզման սաստկութիւնը զիս կը վախցնէր: Քովը գացի: Ստիպեցի որ հանդարտի: Ձեռքս բռնած էի այն թղթապանակը, ուր կային ծերունի իշխանին ինքնութեան թուղթերը, արիւնով ներկուած: Ձեռքէս խլեց թղթապանակը, թուղթերը դուրս հանեց հեկեկալով:

— Ամէն բան պէտք է գիտնաս, Նատէժտա՛, ձեր հայրը սպաննուած է այդ մարդուն հրամանով:

Անիկա ջղաձգօրէն շրթունքներուն վրայ կը սեղմէր այդ արիւնոտ թուղթի կտորները: Անոնց վրայ նշմարեց գորշ արատներ: Աչքերը խոշորցան, զիս հարցաքննելով: Գլուխովս հաստատական նշան տուի: Խուլ ճիչ մը խեղդեց կոկորդին մէջ: Բարեբախտաբար հեկեկանքները զինքը թեթեւցուցին: Կիսովին պառկած ինկաւ բազմոցին վրայ: Ռուսերէն բառերու ալիք մը խառնուեցաւ ֆրանսերէն բառերու.

— Ներէ՛ հա՜յր իմ:

(Շար.)

Նոր երկրաշարժ Իզմիրի մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն Ապրիլ 10 թուականով թէ հազարաւոր անձեր խուճապի մատնուած, բացօթեայ կը գիշերեն, նոր եւ ուժգին շարժի մը հետեւանքով, որ ցնցած է ամբողջ քաղաքը եւ շրջանը: Թորպալը աւանը բոլորովին քարուքանդ եղած է: Մինչեւ հիմա կատարուած քննութիւններէն կ'երեւայ որ միայն Իզմիր քաղաքին կամ շրջաններուն մէջ 1900 տուներ քանդուած կամ վնասուած են: Կարմիր Մահիկը եւ Կարմիր Խաչը դեղ ու դարման եւ ուտելիք ղրկած են:

Մոսկուա կ'ուզէ բանակցիլ

Թերթերը կը ծանուցանեն թէ Փարիզի խորհրդային դեսպանը ծանուցագիր մը յանձնած է կառավարութեան, խնդրելով վերսկսիլ պարտքերու բանակցութիւնները, որոնք ընդհատուած են երկար ատենէ ի վեր: Քաղքենի թերթերը կը զգուշացնեն թէ Մոսկուա կ'ուզէ օգտուիլ ֆրանսական ընտրութիւններէն, համայնավարական պրոպագանդի նիւթ հայթայթելու համար:

Ողողումներ Հայաստանի մէջ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն Ապրիլ 10 Թուականով.— Անդրկովկասի գետերը յորդելով, կարեւոր վնասներ պատճառեցին: Հայկական գիւղի մը մէջ ինը հոգի խեղդուեցան հեղեղէն քշուելով: Կառախումբերու երթեւեկը ընդհատուած է Անդրկովկասեան երկաթուղիի հարաւային գծին վրայ:

Նորէն Չիչերինի հրաժարականը

«Տէյլի Թէլէկրաֆ»ի համաձայն, Մոսկուայէն հեռագիր մը կը հաստատէ Չիչերինի մօտալուտ հրաժարումը: Արտաքին գործավարը տկար ըլլալով, Մայիսին պիտի քաշուի եւ Գահիրէ պիտի երթայ, դարմանուելու համար: Կը հաւաստեն թէ յաջորդն ալ նշանակուած է, Լիտվինոֆ, որուն առաջին օգնականը պիտի ըլլայ Գարախան, իսկ երկրորդը՝ Լունաչարսկի: Ու վերջապէս կ'ըսուի թէ կրթական գործավար պիտի ըլլայ գրագէտ Մաքսիմ Կորքին, իր վայելած ժողովրդականութեան համար:

Խռովութիւն Շիքակոյի մէջ

Շիքակոյէն կը հեռագրեն թէ արտասովոր միջոցներ ձեռք առնուած են, Իլինոյզի նոր կառավարիչին ընտրութեան առթիւ: Հինգ հազար ոստիկաններ կը հսկէին քուէատուփին քով, որոնց պաշտպանութեան համար կանչուած էին նաեւ 2000 կամաւորներ եւ հազար գաղտնի ոստիկաններ: Կիրքերը այնքան գրգռուած էին որ, շրջանապետ Թէյլըր բրածեծ սպաննուեցաւ, ուրիշ 5 պաշտօնեաներ առեւանգուեցան, իսկ երկու հոգի վիրաւորուեցան: Շատ մը ընտրողներ բռնի դուրս հանուեցան քուէարկութեան սենեակէն, առանց իրենց քուէները տալու:

Մոսկուայի գործակալը ձերբակալուած

Տեղական թերթերը երկար մանրամասնութիւններով կը նկարագրեն Մոսկուայի պատուիրակ եւ կոմունիստ կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար՝ Ռիշար Շուլլէրի ձերբակալութիւնը Փարիզի մէջ:

Այս գործակալին ներկայութիւնը մատնանշուած էր Յունուար 6ին: Անցեալ կիրակի, Շուլլէր խօսեր է Համայնավար - Երիտասարդութեան ժողովին մէջ, Սէն Տընի: Առջի օր, նոր ժողով մը տեղի կ'ունենար միեւնոյն տեղը եւ գործակալը նորէն պիտի խօսէր. բայց ոստիկանութիւնը որոշեց ձերբակալել: Զորս քննիչներ սրահ ներկայանալով, մարդուն թուղթերը պահանջեցին: «Քովս չեն», պատասխանեց Շուլլէր եւ տանը հասցէն տուաւ: Ոստիկանները հրամայեցին որ իրենց հետեւի: Հարիւրի մօտ համայնավարներ թոյլ չտուին, բայց քննիչները կրցան առնել տանիլ: Հարցաքննութեան ատեն, գործակալը, որ ինքզինքը «Ժան» կը կոչէր, խոստովանեցաւ իր ինքնութիւնը: Յայտնեց թէ Վիէննա ծնած է եւ հրապարակագիր է: Երկու անգամ Մոսկուա գտնուած է, նաեւ Պերլին: Ոստիկանական տեղեկագիրը կ'ըսէ թէ Շուլլէր Մոսկուայի Համայնավար Միջազգայինին պատուիրակներէն մէկն է, եւ պաշտօն ունի կանոնաւորապէս հրահանգները հաղորդել Ֆրանսայի եւ արտասահմանի համայնավարներուն: Փարիզ եկած է եղեր աւելի յեղափոխական թափ տալու համար կարմիրներու քաղաքականութեան:

Ներքին Նախարարին հրամանով, Երեքշաբթի օրն իսկ սահմանէն դուրս հանուեցաւ գաղտնի գործակալը:

Ճափոնի մէջ ալ...

Քանի մը շաբաթէ ի վեր, ճափոնական կառավարութիւնը խստօրէն կը հետապնդէր համայնավարները: Գրաքննութիւն հաստատուած ըլլալով, մինչեւ հիմա թերթերը չէին կրնար լուր տալ: Այժմ գրաքննութիւնը թուլցած է եւ Թոքիոյէն կը հեռագրեն թէ ձերբակալուած համայնավարներուն թիւն է 1013: Կ'ըսուի թէ անոնք դաւադրական լայն ցանց մը կազմակերպած էին կայսեր դէմ: Քննութիւններէն կը հետեւի թէ Ճափոնի վերջին ընտրութեանց ընթացքին մեծ գումարներ հասած են Մոսկուայէն: Կառավարութիւնը շատ ծանրակշիռ կը նկատէ այս դէպքը եւ Մոսկուայի միջամտութիւնը բուռն զայրոյթ պատճառած է:

12 միլիոն ամերիկուհիներ գործի վրայ

Ամերիկեան թերթերը կը ծանուցանեն թէ՝ յառաջիկայ ընտրութեանց առթիւ, բանախօսութիւններ տեղի պիտի ունենան 48 նահանգներուն մէջ, իբրեւ ճնշում Ծերակոյտին վրայ, որպէսզի դաշնագիրներ կնքէ պատերազմը ջնջելու համար: Այս ժողովները սարքած են ինը անջատ կազմակերպութիւններ, որոնք 12 միլիոն կին կը ներկայացնեն եւ որոնց բաղձանքն է ապացուցանել թէ հանրային կարծիքը կուսակից է պատերազմը օրէնքէ դուրս հռչակելու:

Մակեդոնացիներու գործունէութիւնը

«Շիքակօ Թրիպիւն» Աթէնքէն կ'իմանայ թէ մակեդոնական բազմաթիւ հրոսախումբեր նոր յարձակումներ կը պատրաստեն Ապրիլի վերջերը, յոյնեւսերպ սահմանին վրայ: Կ'ըսուի թէ միեւնոյն ատեն ուրիշ խումբեր պիտի յարձակին սերպեւպուլկար սահմանին վրայ: Յունաստանի զինուորական իշխանութիւնները միջոցներ ձեռք առած են, շարժումը խափանելու համար:

Հ. Յ. Դ.

«Հրազդան» խումբի ժողովը այս երեկոյ ժամը 8,30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Կը խօսի ընկ. Հ. Սարգսեան: Նիւթ «Ռուսաստանի ապագայ քաղաքական դրութիւնը եւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան դիրքը»:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂԻ գրական երեկոն, Ֆլօրիայի մէջ այսօր Հինգշաբթի ժամը 9ին: Ոստանիկ պիտի կարդայ իր քերթուածները: կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ Այսօր, ցորեկէն վերջ, Ֆլօրիայի մէջ, ժամը 3.30ին, հայերէն, Մ. Նաթանեան:

Զ. Ե. Ռ. Միութեան Լիոնի Մասնաճիւղի վիճակահանութենէն 190 թիւը շահած է ջութակ մը: Ստանալու համար տոմսակով ներկայանալ՝ Եդուարդ Սալմաստեանի, 202 Rue Boileau.

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հ. Յ. Դ. Վ.ալանսի շրջ. կոմիտէն իր շնորհակալութիւնը կը յայտնէ Ամերիկահայ ընկ. Հ. Քէփէնէկեանի, որ իր ամուսնութեան առթիւ 500ական ֆրանք նուիրած է կոմիտէին եւ Մալաթիոյ կրթասիրաց միութեան:

ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆՇԱՐԺ ՍԻՆԷՄԱ

Այս կիրակի գիշեր ժամը 7.30—10.30, բոթրուիի սրահին մէջ:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Ակումբ-Գրադարանի կողմէ, այս կիրակի ցունական Ռէվէյի վարի սրահը (Salle Trianon).

կը ներկայացուի՝

''ԶՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿ,,

ՄՈՒՏՔ 3 եւ 2 ՖՐԱՆՔ

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 13 ԱՊՐԻԼ 1928

13 AVRIL 1928

Գ. ՏԱՐԻ · ԹԻՒ 620 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԵՏԶՀԵՏԷ Կ'ԱՐԹՆՆԱՆ

Այսօր կը հրատարակենք ուշագրաւ Թղթակցութիւն մը, Պարսկաստանէն :

Մեր աշխատակիցը, որ մօտէն ծանօթ է իր ապրած երկրի կեանքին եւ ուշադրութեամբ կը հետեւի անոր քաղաքական-ընկերային անցուդարձերուն, լայնօրէն կը ներկայացնէ պարսկական ամսագրի մը, «Այէնդէ»ի մէկ ուսումնասիրութիւնը:

Հեղինակը, Մէճլիսի անդամ Դոկտ. Աֆշար, վերլուծելով Իրանի քաղաքականութեան խարխափումներն ու թերութիւնները, մանաւորապէս կանգ կ'առնէ Թուրանական վտանգին վրայ :

Ան առաջին անգամ չէ որ մատը այս վէրքին վրայ կը դնէ: Ինչպէս կը յիշէ մեր աշխատակիցը, «յօդուածագիրը իր գրութիւններով եւ ճառերով շատ անգամ փաստած է համաթուրանականութեան վտանգը Պարսկաստանի համար, տուած է պատմական արժէքաւոր վկայութիւններ»:

Այս ուսումնասիրութեան առթիւ, ակամայ կը յիշենք այն գրքոյկը, աւելի ճիշդ՝ պարսաւագիրը, զոր Պոլսոյ մէջ հրատարակ հանեց Թուրանական Մէհմէտ զատէ Միրզա Պալա եւ որ թարգմանաբար հրատարակուեցաւ «Յառաջ»ի մէջ:

Ընթերցողները պիտի յիշեն անոր բովանդակութիւնը:

Թուրանական ծրագիրը ժխտելու կամ արիական ցեղերու միութիւնը քննադատելու պատրուակին տակ, Ազրբէջանցի գործիչը փորձած է Հայերը եւ մանաւորապէս Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը վարկաբեկել եւ կասկածելի ցուցնել Պարսիկներուն:

Եւ ի՛նչ ծիծաղելի փաստերով, որոնց մէջ յերիւրանքներ ալ պակաս չեն:

Այդ գրքոյկին գրգռիչ ոճը եթէ բան մը կ'ապացուցանէ, այն ալ սա է թէ, թաթար գործիչը գոհ չէ հայեւպարսիկ մերձեցումէն, որ դարերու պատմութիւն ունի:

Եւ յետոյ, չափազանց սրտմտած է որ յառաջ կը մղուի արիական ցեղերու միութեան ծրագիր մը:

Ինչո՞ւ այդ իրարանցումը, երբ տակաւին ոչ մէկ շօշափելի գործ կայ մէջտեղը, այլ միայն գաղափարական շարժում:

Պատասխանը պէտք է փնտռել բուն իսկ Պարսկաստանի մէջ:

Մէհմէտ զատէ Միրզա Պալա բացորոշապէս կը տեսնէ որ Թուրանական վտանգը եւ անոր իբրեւ հակազդեցութիւն՝ արիական ցեղերու միութեան ծրագիրը հայկական գիւտեր չեն, այլ իրականութեան մը թելադրանքը:

Ան մեզմէ աւելի հետեւած է պարսկական մամուլին եւ պարսիկ մտաւորականութեան ձգտումներուն: Գիտէ որ Իրանի մէջ ալ արթուն սերունդ մը հասած է, ընդունակ՝ իր չարն ու բարին զատելու: Ան լսած ու կարդացած է Դոկտ. Աֆշարները, որոնք Հայերէն խրատուելու պէտք չունին, շատ լաւ ուսումնասիրած ըլլալով իրենց երկրին անցեալն ու ներկան:

Եւ ճիշդ այս բոլորը գիտնալուն համար է որ, փրփուր կը թափէ Դաշնակցութեան դէմ, ու գրի կ'առնէ հետեւեալ խօսքերը.

— «Մենք աւելի մեծ հակառակութիւն կը տեսնենք Հայուն եւ Պարսին, քան վելիկոռուսին եւ Լեհին, Թուրքին, Պուլկարին եւ Մաճառին միջեւ: Արիական Ռուսի մը եւ Պարսի մը միացումը որքան որ կարելի է, Հայու մը եւ Պարսի մը միացումն ալ նոյնքան կարելի է:»

Նախ ճշտենք որ Հայերը ոչ մէկ յաւակնութիւն ունին «բարձր քաղաքականութիւն» խաղալու: Անոնց ամբողջ ուզածը իրենց հայրենիքին վերստացումն ու անկախութիւնն է: Իրենց բնական իրաւունքներուն ճանաչումը, որուն համար օրհասական կռիւներ մղեցին ամէն ճակատի վրայ, քառասուն դուռնէ օգնութիւն սպասելով:

Եւ այսօր ալ, հակառակ իրենց պարտութեան եւ անհնարին զոհողութեանց, չեն յուսահատած:

Կարելի չէ ջարդերով եւ խաբէութիւններով լռութեան դատապարտել ժողովուրդ մը:

Արդ, քանի կ'արթննան արիական ժողովուրդները, յստակօրէն ըմբռնելով իրենց իսկ շահերը, այնքան օգտակար է մեր դատին համար :

Այդ մխիթարական երեւոյթն է որ կը տեսնենք, ինչպէս Քրտական շարժման, նոյնպէս Իրանի լուրջ մտաւորականութեան արտայայտութեանց մէջ:

Մէկը՝ գործնական գետնի վրայ, միւսը՝ տեսական:

Անշուշտ չափազանց միամտութիւն պիտի ըլլար հաւատալ թէ մէկ ապստամբութեամբ կամ երկու յօդուածով բոլոր ամպերը կը փարատին եւ հրաշափառ արշալոյս մը կը ծագի:

Մեզի համար ամբողջ եղածը այն է որ՝ հետզհետէ կը սթափին մեր հարեւանները, կ'ըմբռնեն դէպքերու ընթացքը, եւ ուղիղ ճամբու վրայ կ'իյնան:

Ո՛ւր էր որ Մէհմէտ զատէ Միրզա Պալաներն ալ, փոխանակ ուրանալու ակներեւ իրողութիւններ, ինչպէս Թուրանականութիւնը կամ Թուրք-Թաթար ցեղերու նուաճողական ձգտումները, ջանային դարմանել այդ ախտաւոր քաղաքականութիւնը, իրենց իսկ բարիքին համար:

Բայց ինչո՞ւ զարմանալ Միրզա Պալաներուն, երբ Երեւանի մէջ անգամ չեն ըմբռներ տարրական ճշմարտութիւններ:

Գոնէ այնքան որքան Իրանի մէջ :

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՅԱՌԱՏԵՒ ՃԻԳԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ

Եգիպտոսի «Յուսաբեր»ը, օրաթերթի վերածուելու Գ. տարեդարձին առթիւ, կը գրէ (7 Ապրիլ)·

—«Դիւրութեամբ չէ, որ «Յուսաբեր»ը տիրացած է իր այսօրուան դիրքերուն:

Յամառ, երկարատեւ ու անդիջող պայքարներէ ետք՝ ան կրցած է իր խօսքին մաքրութեամբը ներշնչել իր շրջապատը, եւ համակիրներու ջերմ մթնոլորտ ստեղծել իր շուրջը:

Այս տեսակէտով լաւագոյն աւետիսը, զոր կրնանք տալ մեր բարեկամներուն, այն է՝ որ «Յուսաբեր»ը ինքնաբաւ դարձած է: Ան այժմ կարիք չունի մինչեւ իսկ այն համեստ զոհողութեան, զոր յաւելուածաբար կը կրէր իւրաքանչիւր Դաշնակցական իր թերթը պահելու համար:

«Յուսաբեր»ը այժմ իր ընթերցողներէն մէկ պահանջ ունի միայն, —կատարե՛լ այն համեստ պարտականութիւնը, զոր ամենայն կանոնաւորութեամբ կը կատարէ ինքը, «Յուսաբեր»ը, իր ընթերցողներուն նկատմամբ:

Եթէ բաժանորդը իր բաժնեգինը վճարէ եւ ծանուցում բերողը առա՛նց աղերսագրի ներկայանայ մեզի,—այն ատեն «Յուսաբեր»ը ոչ միայն ինքնաբաւ կը մնայ, այլ և հնարաւորութիւն կը ստանայ հրատարակուելու աւելի մեծ ծաւալով և աւելի ճոխ բովանդակութեամբ:

Մեր կենսունակութեան աղբիւրը ոչ թէ այլոց գրպաններուն, այլ այս բազմութեան սիրտերուն մէջ որոնելու է, ուրկէ հոսած կաթիլներէն մեր չցամքող գետը կը կազմուի:

Դաշնակցութեան օրկանին անկա՛խ դիրքն է, որ այս դրամապաշտ գաղութին մէջ անխոցելի կը դարձնէ անոր խօսքը եւ անդիմադրելի՝ անոր գաղափարը»:

ԻՍԼԱՄՈՒԹԻՒՆԸ ՊԵՏԱԿԱՆ ԿՐՕՆ ՉԷ

Պոլիսէն հասած նոր հեռագիրներու համաձայն, Ազգային Մեծ Ժողովին քուէարկած նոր օրէնքը վերջնապէս կ'անջատէ Կրօնն ու Պետութիւնը: Այդ օրէնքին տրամադրութեամբ, 1.— Իսլամութիւնը այլ եւս Թուրքիոյ պետական կրօնը չէ, 2.— Հանրապետութեան նախագահը, գործավարները եւ պաշտօնեաները այլ եւս երդում չպիտի ընեն Աստուծոյ անունով (Վալլահի Պիլլահի), այլ իրենց պատուոյն վրայ:

ՔՈՍԹ ԵՒ ԼԸ ՊՐԻ ԴԷՊԻ ՊԱՍՐԱ

Ֆրանսացի երկու օդանաւորդները, Քոսթ եւ Լը Պրի, Զօրեքշաբթի առաւօտ Կալկաթայէն մեկնելէ յետոյ, գիշերը հասան Քարաշի, հանգչելով Եոտփորի մէջ: Այսպէս 18 ժամէն կտրեցին 2,300 քիլոմեդր հեռաւորութիւնը, որ կայ Կալկաթայի եւ Եոտփորի միջեւ:

Կէս գիշերին Քարաշիէն Թռիչք առին դէպի Պասրա:

Անոնք մտադիր են յետոյ Թռիլ դէպի Հալէպ, Աթէնք, Հռոմ եւ Փարիզ, հինգ օրէն կտրելու համար Թօքիօ-Փարիզ հեռաւորութիւնը:

ԻՊՆԸ ՍՈՒՈՒՏ, Հիճազի Թագաւորը, որ ապստամբած էր վերջերս, պաշտօնապէս հաղորդեց Թէ պատրաստ է բանակցելու Անգլիոյ լիազօրին հետ, Հիճազի եւ Իրաքի վիճելի խնդիրներու մասին:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Թուրքիա, Իտալիա եւ Ժընեւի Ժողովը

Թայմզի Թղթակիցը կը հեռագրէ Պոլսէն.— Այստեղի պաշտօնական եւ կէս-պաշտօնական մամուլը լուրեր հրատարակեց Թէ ոչ-յարձակողական դաշինք մը կը նախատեսուի Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ եւ Թէ Յունաստան ալ կրնայ մասնակցիլ անոր :

Այդպիսի դաշինքի մը կնքումը կարելի է, բայց հաւանական չէ ներկայիս: Երկար ատենէ ի վեր, դիւանագիտական շահագրգռուած շրջանակները կը փափաքէին որ Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ արտաքին նախարարները կարծիքի փոխանակութիւն մը ունենան, քանի որ կարգ մը կարեւոր խնդիրներ կային սեղանի վրայ: Ատոնց մէկն է առեւտրական նոր դաշնագիրը, որ պիտի կնքուի 1929ի ընթացքին: Իբրեւ գլխաւոր արտածիչը եւ ներածիչը Թուրքիոյ հրապարակին, Իտալիա բնականաբար չափազանց շահագրգռուած է այս հարցով:

Ուրիշ խնդիր մը, որու մասին կը կարծուի թէ խօսած են Միլանի մէջ, Թուրքիոյ մուտքն է Ազգերու Դաշնակցութեան մէջ: Էնկիւրիի մէջ զօրաւոր հոսանք մը կայ ի նպաստ Ազգերու Դաշնակցութեան անդամակցելու, բայց Թուրքիա գիտնալով որ միայուն աթոռ մը չպիտի ստանայ Խորհուրդին մէջ, զգուշացած է անդամակցութիւն խնդրելէ: Իսկ երրորդ խնդիր մը, որ քննուած է Միլանի մէջ, Թուրքեւռուս յարաբերութեանց հարցն է: Այդ յարաբերութիւնները բարեկամական կը մնան, բայց մեծ ուշադրութիւն գրաւած է այն պարագան որ Թ. Րիւշտի պէյ ուժ չտուաւ Լիտվինովի, բացարձակ զինաթափութեան ծրագրին առթիւ:

Արտաքին գործավարը Էնկիւրիի մէջ պիտի տեսակցի յունական նոր դեսպանին՝ Պ. Փափայի հետ, եւ լուրջ ճիգ մը պիտի կատարուի միանգամ ընդ միշտ կարգադրելու համար ժողովուրդներու փոխանակութեան հետեւանքով ծագած բոլոր վէճերը: Հաւանաբար Խալիլ Յանձնաժողովին պաշտօնը կը ճատուի, եթէ աւելի արագ ընթացք չտայ իր գործունէութեան:

⁂ Պերլինի մէջ սուր հետաքրքրութեամբ կը հետեւին Հռոմի տեսակցութեանց, մանաւանդ հիմա որ բեմին վրայ կ'երեւան Լեհաստանի արտաքին նախարարը եւ Պերլինի լիտուանական դեսպանը: Իբրեւ կեդրոնական Եւրոպայի պետութիւն, Գերմանիա ուշադրութեամբ կը հետեւի այս երթեւեկներուն: Մամուլը մասնաւոր կարեւորութեամբ տեղ կուտայ այս մասին հրատարակուած բոլոր լուրերուն եւ մեկնութիւններուն:

Միջադէպ մը Էտիրնէի մէջ

«Հայրենակի՛ց, Թուրքերէն խօսէ» ազդարարութեան առթիւ, միջադէպ մը ծագած է Էտիրնէի մէջ: Կրթական քննիչը, Խալիտ պէյ, այս առթիւ Ապրիլ 6 Թուակիր հեռագիրը ղրկած է Պոլիս.— «Կուսակալը եւ ոստիկանական տնօրէնը այս իրիկուն անձամբ պատռեցին վերտառութիւններ, որոնք կը պարունակէին «Թուրքերէն խօսէ» ազդարարութիւնը եւ կազմին հատընտիր խօսքերը: Աշակերտները տնհարգուեցան եւ ձերբակալուեցան: Մանրամասնութիւնները նամակով:»

Իր կարգին, կուսակալ Էմին պէյ հեռագրով մը կ'ըսէ. «Ոչ վերտառութիւն պատռուած է, ոչ ալ աշակերտ ձերբակալուած: Խալիտ պէյի զեկոյցը չափազանցեալ եւ խեղաթիւրուած է: Նախապէս վերցուած կարգ մը վերտառութիւններ նորէն կախուեցան, հակառակ դրուած արգելքին: Նորէն վերցուեցին: Կարեւոր դէպք մը չէ ծագած:»

Թուրք թերթերը կ'ենթադրեն որ Թուրք ուսանողները Հրեաներուն ազդարարած են Թուրքերէն խօսիլ, անոնք մտիկ չեն ըրած, ասոր վրայ վէճ ծագած է, եւ կուսակալն ու ոստիկանական տնօրէնն ալ միջամտած են:

Տասը ձերբակալութիւն Պրուսայի մէջ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ տասը հոգի ձերբակալուեցան Պրուսայի մէջ, այն ամբաստանութեամբ թէ թղթակցութիւն կը պահէին սուլթանական ընտանիքի մէկ անդամին հետ:

Գերման օդանաւը թռաւ

Գերմանական «Պրէմէն» օդանաւը, որ նպաստաւոր օդի մը կը սպասէր Իրլանտայի մէջ, երէկ առտու ժամը 6.30ին ճամբայ ելաւ, Ատլանտեանը կտրելու համար: Գերմանացի օդանաւորդ Քէօհլի եւ Պառոն Հայնֆէլտի կ'ընկերանայ իրլանտացի հրամանատար Ֆիցմորիս: Օդանաւը ճամբայ ելաւ առանց դժուարութեան: Օդը նպաստաւոր էր: Մեծ բազմութիւն մը կը սպասէր Տըպլինի օդանաւի կայանը, որ լուսազարդուած էր: Ներկաներուն մէջ կը գտնուէին Իրլանտայի ազատ պետութեան նախագահը, նախարարներ եւ գերմանական հիւպատոսը: Իրլանտական օդանաւ մըն ալ ճամբայ ելաւ, «Պրէմէն»ի հետեւելու համար իրլանտական հողին վրայ:

Օդանաւորդները իբրեւ ուտելիք առած են նարինջ, պանան, շոքոլա, իսկ իբրեւ ըմպելի՝ շատ զօրաւոր տեսակէն սուրճ: Գերման օդանաւորդը հաղորդուեցաւ մեկնելէ առաջ. Նաեւ իրլանտացի հրամանատարը:

«Պրէմէն»ի շարժանիւը ունի 270 ձիու ուժ: Օդանաւը կրնայ ժամը 186 քիլոմեդր կտրել եւ օդին մէջ մնալ 40—50 ժամ անընդհատ: Բայց ոչ անթել հեռագիր ունի, ոչ ալ ազատարար նաւակ :

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՄԵՐ ԳՈՐԾԸ

մեծ հայրիկս կը պատմէր.

— կար ու չկար՝ կար Հայը, Թուրքը, Հրեան ու Յոյնը, որոնք կը շրջէին քաոսին մէջ: Աստուած ստեղծեց երկինքն ու երկիրը եւ քաոսին Թափառականները երկիր կանչեց:

Առաջին անգամ Աստուծոյ առջեւ ներկայացաւ Թուրք աղբերը: Աստուած խօսեցաւ ու ըսաւ.

—Թուրք, խնդրեա՛, եւ տացի...

— Տէր, տուր ինձ ուտել, արբենալ եւ ուրախ լինել...

— կե՛ր, ա՛րբ եւ ուրախ յե՛ր, ըսաւ Աստուած:

Ներկայացաւ Հայը.

—Խնդրեա՛, ո՛ Հայ, եւ տացի...

— Զոր ի՞նչ խնդրեմ...

— Զոր ինչ խնդրես տացի քեզ . . .

— Արդ, Տէր, տուր ինձ ուտել, արբենալ եւ ուրախ լինել, ըսաւ Հայը :

—Զայդ ամենայն ետու առ Տաճիկ, պատասխանեց Աստուած:

— Արդ, զի՞նչ լիցի գործ իմ...

— Գո՞րծ քո... է *Գործ*:

Ներկայացաւ Հրեան:

— Խնդրեա՛, որդեակդ իմ եւ տացի քեզ...

— Ելոհիմ, տուր ինձ ուտել, արբենալ եւ ուրախ լինել...

— Զայդ ամենայն ետու առ Տաճիկ . . .

— Արդ, զի՞նչ լիցի գործ իմ...

— Եւ զգործն ետու առ Հայ:

— Ո՞րով հաշուով մեկնեցից զաշխարհս այս...

— Եւ զհաշիւն ետու առ քեզ:

Ներկայացաւ Յոյնը.

— Խնդրեա եւ դու...

— Ուտել, արբենալ եւ ուրախ լինել...

— Այդ ամենայն ետու առ Տաճիկ . . .

— Ա՛րդ, զի՞նչ լիցի գործ իմ . . .

— Եւ զգործն ետու առ Հայ:

— Որո՞վ հաշուով մեկնեցից զաշխարհս այս...

— Եւ զհաշիւն ետու առ Հրեայ:

— Եւ զի՞նչ բաժին է ինձ:

— Երթ եւ լեր միջնորդ ընդ մէջ Տաճկի եւ Հրէի, եւ ընդ մէջ Հայու եւ Հրէի: Լե՛ր միջնորդ եւեթ խաղաղութեան եւ...

— Էվուէքա... եւ *սիրոյ*:

×

Ու դարերէ ի վեր Թուրքը կ'ուտէ, կը խմէ եւ ուրախ կ'ըլլայ: Ա՛լ ստամոքսը ուռած է եւ պայթիլը մօտ է:

Հրեան ըսէք՝ միլիոն կը դիզէ միլիոնի վրայ ու հաշիւը կորսնցուցած է:

Յոյնն ալ մէջտեղ մնացած է, քանզի մարդիկ ա՛լ միջնորդի պէտք չեն զգար:

Հայուն ըսելիք չկայ:

— Գիշերը ցերեկին խառնած գործում ա, ախր, գործում ա...: Մէկ ձեռքը մանգաղ, միւս ձեռքը մուրճ՝ հա՛ գործում ա, գործում ա...: Ի՞նչ է շինում, ի՞նչ է գործում...: Ախր, հանաք բան չի, *համաշխարհային յեղափոխութիւն ա գործում:*

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՃԱՄԲՈՒ ԾԱԽՔԸ

ԺԵ. Ցանկ

	Ֆր.
Մկրտիչ Մէզպուրեան եւ զաւակները, Bondy	40
Վաչեանց	20
Գումար	60
ԺԴ. Ցանկին գումարը	4560
Ընդհ. գումար	4620

Ծանօթ.— ԺԴ. ցանկին գումարը, 4560 ֆրանք, երեք անգամով ամբողջովին յանձնուած է արդէն հայ արիներու խմբապետին, ճամբորդութենէն առաջ: Ինչ որ գոյանայ այսուհետեւ, պիտի յանձնուի վերադարձին:

"ԻՐԱՆԻ ՔԱՂԱՔԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ,,

ՊԱՐՍԻԿ ՀՐԱՊԱՐԱԿԱԳԻՐ ՄԸՆ ԱԼ ԿԸ ՄԱՏՆԱՆՇԷ ԹՈՒՐԱՆԱԿԱՆ ՎՏԱՆԳԸ

Ոչ միայն արտասահմանի, այլ եւ Պարսկաստանի հայութիւնը քիչ բան գիտէ այս երկրի մասին, որուն հետայնքանսերտօրէն կապուած ենք Հայերս դարերէ ի վեր, թէ ծագումով, թէ բարի դրացնութեամբ եւ մանաւանդ քաղաքական շահերու նոյնութեամբ:

Մենք կը ճանչնանք Շահ Աբասը, Նատըր Շահը, Ֆիրտուսին, Նաֆէզը, Խայեամը, մանաւանդ Խայեամը զոր թերեւս աւելի լաւ գիտենք, քան ինքը Պարսիկը: Սակայն մեզի բոլորովին անծանօթ են պարսիկ ժամանակակից պետական գործիչները, գրողները: Չենք գիտեր, ի՞նչպէս կը մտածեն ու կը գործեն անոնք: Չենք գիտեր, ի՞նչպէս կը գրեն եւ կը բանաստեղծեն նորերը:

Մէկ խօսքով, պարսիկ նորագոյն միտքը բոլորովին անծանօթ է մեզ: Զարմանալի չէ, երբ շատ տեղեր, շատ Հայեր տարբերութիւն չգտնեն Շահ Աբասի եւ մեր օրերու Իրանի քաղաքականութեան կամ հին Խայեամի ու ժամանակակից Րաշիդ Եասամիի մտածման մէջ:

Այս պակասը լրացնելու փորձեր քիչ են եղած: Կարելի է ըսել նոյնիսկ թէ չեն եղած մեր կողմէ:

Ահա թէ ինչո՛ւ աւելորդ չեմ գտներ ծանօթացնել «Յառաջ»ի ընթերցողներուն 1925էն ի վեր Թէհրանի մէջ հրատարակուող պարսիկ առաջնակարգ ամսագիր մը, «Այանդէ»ի («Ապագայ») խմբագրապետ Դոկտ. Աֆշարի «Իրանի Քաղաքականութիւնը» վերնագրով յօդուածին որոշ մասերը, քաղելով նոյն ամսագրի այս տարուան Փետրուարի թիւէն:

Յօդուածագիրը, որ միաժամանակ խորհրդարանի կարեւոր պատգամաւորներէն մէկն է, իր յօդուածներով եւ ճառերով շատ անգամ փաստած է համաթուրանականութեան վտանգը Պարսկաստանի հանդէպ, տուած է պատմական արժէքաւոր վկայութիւններ, իր տեսակէտը հիմնաւորելու համար: Եւ որ կարեւորն է, երբեք չէ վարանած հարուածել պարսիկ պետական մարդոց առհասարակ սխալ, աւելի ճիշդ՝ խնդիրներուն ամբոխավարութեամբ մօտեցող իր պաշտօնակիցները հարուածել, ճշմարտութիւնը իր մերկութեամբ հրապարակ հանելով: Այդ ակնարկուած յօդուածին մէջ, ան կը գտնէ որ պարսիկ քաղաքականութեան մասին խօսողը այսօր եւս ստիպուած է կրկնել, շատ տարիներ առաջ հայազգի Միրզա Մելքոն Խանի *) հետեւեալ խօսքերը.

— «Իրանի քաղաքականութիւնը ի՞նչ է: Կառավարութեան նաւը ո՞ւր կ'երթայ: Դիպուածներու այս ծովուն մէջ մեզի համար վտանգ կա՞յ թէ ոչ: Եթէ կայ, ի՞նչ է մեր պատրաստութիւնը: Մեր ծրագիրը ո՞րն է, մեր թշնամին ո՞վ է, մեր բարեկամը ո՞ւր է: Ո՞ր ճամբով պիտի երթանք: Ո՞ր ջրապտոյտէն պիտի փախչինք: Ի՞նչ պիտի ընենք: Դեռ եւս Պարսկաստանի մէջ մեր մեծերէն ոչ ոք պարզած է այս հարցերը եւ ոչ ոք ունեցած է զանոնք լուծելու բաւարար հմտութիւնը: Պետութեան նաւը շուարուն եւ երերուն է եղած քաղաքական ծովուն մէջ, առանց ձեւի, ծրագրի, նպատակակէտի որոշման: Երբեմն ի զուր կռուեր ենք հակառակ հովերու դէմ, երբեմն առանց պատճառի գացած ճամբէն ետ եկեր ենք, երբեմն բարեկամի թուլացման համար մեծ ջանք ենք թափեր, երբեմն թշնամիին ուժեղացման սատարեր ենք եւ անհամար վնասներէ ու սխալներէ յետոյ, նաւին իրաւունքը կողմերու ալիքներուն ձգելով, տակաւին չենք գիտեր թէ իր շահը ի՞նչ է և մեր նպատակը ո՞րտեղ: Այժմ պետութեան նաւը այս վտանգներով լի ծովուն մէջ հակառակ հովերու զրղումով անվախ թշնամիներու մօտիկ կը պտտի անկամ, ասկալի ջրապտոյտներու շուրջ եւ նաւի բնակիչները անհոգ հանգստութեան մէջ փոթորիկ նախապատրաստող պարագաները երջանկութեան անամպ զեփիւռը կ'երեւակայեն:»

Այս պատմական մէջբերումէն յետոյ, Տոքթ. Աֆշար կը պնդէ, թէ տակաւին կը շարունակուի այդ վիճակը, քանի որ պարսիկ դիւանագիտութիւնը կը վարէ «առօրեայ» եւ «ոչ հիմնական» քաղաքականութիւն: Այդ է պատճառը, որ պարսիկ դիւանագիտութիւնը չէ կրցեր հիմնաւոր օգուտներ կորզել այնպիսի խոշոր պատմական դէպքերէ, որոնք են Մեծ Պատերազմը, ռուսական յեղափոխութիւնը, երկրի վերջին տարիներու ներքին ապահովութիւնը եւլն.:

Այս ուշագրաւ դիտողութիւններէն յետոյ, կը շօշափէ արտաքին քաղաքականութեան եւ քաղաքական հաւասարակշռութեան հարցերը, որոնք այնքան կարեւոր են Պարսկաստանի համար: Չի վարանիր հաստատել որ Պարսկաստանը իր գոյութիւնը կը պարտի իր աշխարհագրական նպաստաւոր դիրքին եւ հետեւաբար հարեւան երկիրներու մրցակցութեան:

Այսօր ալ կը գրէ.— «Հայրենակիցներու խոշոր թիւ մը իր դժբախտութիւնը միայն Անգլիացիներու կողմէն կը գտնէ եւ կ'ենթադրէ որ եթէ Հնդկաստանի մէջ յեղափոխութիւն ծագի եւ Անգլիացիներու արմատը կտրուի այդ երկրէն, այլ եւս Իրանը յառաջդիմելու համար արգելք չպիտի ունենար: Մեր կարծիքով այն յոյսը թէ Անգլիացիները Հնդկաստանէն կ'երթան, որպէսզի Պարսկաստանը վերաշինուի եւ անկախ դառնայ, արմատապէս սխալ միտք է, քանի որ երբ Հնդկաստանի այսօրուան տէրերը այն երկրէն երթան, Պարսկաստանի մէջ քաղաքական ուղղակի շահեր չպիտի ունենան եւ այն ժամանակ է, որ մեր միւս հարեւաններուն համար յարձակումներու եւ արշաւանքներու հորիզոնը պիտի բացուի: Այն անձերը որոնք հետեւեր են հին Ռուսիոյ եւ Նոր Տաճկաստանի քաղաքականութեան, պէտք է, ինչպէս մենք, այսպէս մտածեն: Իրանի քաղաքական բաժանման խնդիրը նախկին քաղաքականութիւններու Ռուսիոյ (այսինքն ցարական ըէժիմի) եւ համաթուրանականութեան կողմնակից Թուրքիոյ մէջ աւելի վտանգաւոր է, քան այս երկրի տնտեսական բաժանումը 1907ին Անգլիոյ եւ Ռուսիոյ մէջ...»:

Այս աւելի քան ճշմարիտ, թէ պատմական, թէ ժամանակակից Պարսկաստանի բուն շահերէն բխած տեսակէտը ապացուցանելու համար, յօդուածագիրը իրաւացի կերպով կը պնդէ որ եթէ Ռուսերը մեզ հարեւան չըլլան, Անգլիան պիտի խլէ մեր քաղաքական անկախութիւնը, ինչպէս որ նոյն Անգլիան ռուսական յեղափոխութեան տարիներուն, երբ մեր երկրին մէջ մնացած էր ռուսական ազդեցութիւնը, յարմար առիթ գտաւ իր ազդեցութիւնը տարածել մինչեւ Կասպից ծովին ափերը, նոյնիսկ մինչեւ Արաքս, ինչպէս որ կնքուեցաւ 1919ի անգլեւպարսկական սարկական դաշնագիրը: Եթէ ընդհակառակն, օր մը Անգլիան Պարսկաստանի մէջ շահագրգռութիւն չունենայ, մեր միւս հարեւանները — կ'ակնարկէ Ռուսիոյ ու Թուրքիոյ — անպայման պիտի արշաւեն մինչեւ Պարսից ծոց, առաջ պիտի երթան մինչեւ մեր արեւմտեան նահանգները: Պնդելով, թէ Ռուսիան եւ Թուրքիան երբեք պիտի բաւականանան Անգլիոյ պէս 1919ի նման դաշնագրերով, այլ պիտի ուղղակի գրաւման ենթարկեն Պարսկաստանը, կ'աւելցնէ.

— «Իրանի բաժանման խնդիրը Ռուսիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ առանց պատմական անցեալի չէ: Սաֆաւիներու թագաւորութեան վերջերը, երբ Աֆղանները Իրանի մէջ ձեռք երկարեցին եւ այդ Տունը տապալեցին, Թուրքերը արեւմուտքի մէջ եւ Ռուսերը հիւսիսի մէջ սկսան ոտնձգութիւնները եւ կը մրցէին իրարու դէմ: Պոլսոյ մէջ ֆրանսական դեսպանը միջնորդեց եւ Իրանի, Ռուսիոյ եւ Տաճկաստանի մէջ բաժանման դաշնագիրը կնքուեցաւ, որու համաձայն Դէրբենդը, Բագուն, Շիրվանը, Գիլանը, Մազանդարանը եւ Ատրպատականը, այսինքն կովկասեան խանութիւնները եւ Պարսկաստանի հիւսիսային նահանգները Ռուսիոյ բաժին, իսկ Հայաստանը, Ատրպատականը և Քիւրտիստանը մինչեւ Համատան Տաճկաստանին բաժին կը դառնային: Բարեբախտաբար այն ժամանակաշրջանին Նատիր Շահ Աֆշարը երեւան եկաւ, որ թէ Աֆղանները եւ թէ Ռուսերն ու Օսմանցիները իրենց տեղը նստեցուց»:

Դժբախտաբար դոկտ. Աֆշարը եզրակացութիւն չի հաներ: Պարզ է սակայն իր հիմնական միտքը: Ռուսական վտանգը միշտ կայ, եթէ դադրի անգլիական մրցումը այս երկրին մէջ: Թերեւս քաղաքականութեան համար, մէկ երկու տեղ կը շեշտէ «ցարական Ռուսիան», բոլշեւիկ Ռուսիոյ դիմակը վար չառնելու դիտումով: Գալով Տաճկաստանին հին առեն կամ Թուրքիային մեր օրերուն, անվերապահօրէն կը շեշտէ համաթուրանականութեան սպառնական վտանգը, ինչպէս անցեալին, այնպէս եւ այսօր, այսուհետեւ:

Ժամանակ չէ՞ ուրեմն, որ պարսիկ քաղաքական մտքի ղեկավարները մօտենան արիական ցեղերու միութեան խնդրին, նախապատրաստեն միտքերը, պատրաստ ըլլալու եւ պաշտպանուելու համար թուրանական ցեղերու «աշխարհակալութենէն»: Ժամանակ չէ՞ մտածելու, որ Պարսկաստանը մինակը չպիտի կրնայ դիմադրաւել: Չէ՞ որ այս անգամին կրնայ Նատիր Շահ մը երեւան չգալ, նոյն իսկ եթէ ընդունինք, թէ Աֆղանները քշողը, Ռուսերն ու Օսմանցիները իրենց տեղը դրկողը Նատիր Շահն էր եւ ոչ թէ այդ օրերուն ծագած արտաքին մրցումները, շրջան մը ուրկէ կրցաւ օգտուիլ պարսիկ միապետը:

Նոյնքան հետաքրքրական է յօդուածին շարունակութիւնը՝ ներքին քաղաքականութեան մասին: Յօդուածագիրը վերջին քանի տարիներու մէջ ձեռք բերած «յաջողութիւնները» կը համարի անբաւական: Կը գտնէ որ բոլոր արտաքին եւ ներքին դասաւորումները շատ նպաստաւոր են երկրին յառաջդիմութեան համար, սակայն իրարու յաջորդող նախարարութիւնները խաբուսիկ ծրագիրներ հրատարակեցին միայն, առանց գիտնալու թէ ի՞նչ կ'ուզեն, ի՞նչ կրնան ընել կամ պէտք է ընեն այս երկրին համար:

Թղթակցութիւնս չերկարելու համար, դանց կ'առնեմ այդ մասը:

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

*) Փրէնս Մալքամ խան Նազըմ-էտ-Տօվլէ:

Ն. ՄԱՌ ԼԵՆԻՆԿՐԱՏԻ ՄԷՋ

Ռուս արեւելագէտներէն, Պրոֆ. Ն. Մառ, որ դեռ վերջերս Փարիզ կը գտնուէր, այժմ կը գտնուի Լէնինկրատ: Ծանօթ են Պրոֆ. Մառի յաբեթական ժողովուրդներու մասին կատարած ուսումնասիրութիւնները, ինչպէս օտար գիտական շրջանակներուն, նոյնպէս մեզի:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՌՈՒՄԱՆԻԱՅԷՆ

ՌՈՒՄԷՆ ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԸ ՔՈՒԷԱՐԿԵՑ

ԴԱՒԱՆՈՒԹԵԱՆՑ ՕՐԷՆՔԸ, ՃԱՆՉՆԱԼՈՎ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

ՊՈՒՔՐԷՇ, 7 Ապրիլ

Ամբողջ ամիս մը ռումէն քաղաքական կեանքը զբաղեցնելէ եւ եկեղեցական շրջանակները ալեկոծութեան մէջ պահելէ յետոյ, վերջապէս օրէնքի կարգ անցաւ դաւանութեանց օրինագիծը:

Կիրքերը աւելի լարուած էին Ծերակոյտին մէջ՝ ուր կը բազմին օրթոտոքս, յոյն-կաթոլիկ եւ կաթոլիկ եկեղեցիներու մետրապոլիտներն ու եպիսկոպոսները: Ասոնք իրենց բովանդակ աստուածաբանական հմտութիւնը եւ հռետորութիւնը թափեցին՝ մէկ կամ միւս եկեղեցիին գերադասութիւնը կամ իրաւունքները պաշտպանելու համար: Կիրքերը երբեմն այն աստիճան բռնկեցան որ, օրթոտոքս մետրապոլիտները խմբովին ծերակոյտէն հեռացան, երբ կառավարութիւնը, միւս դաւանանքներու պետերուն անհաշտ ընդդիմութեան տեղի տալով, ետ քաշեց կուսածաղիկ հանդիսացող յօդուած մը, ինչ որ օրթոտոքս հոգեւորականութեան աչքին վատիկանի մէկ յաղթանակն էր: Աւելցնենք որ, մինչ ծերակոյտին մէջ այս ալեկոծ վիճաբանութիւնները տեղի կ'ունենային, անդին Թրանսիլվանիան թատր կը հանդիսանար արիւնալի դէպքերու, եւ յոյն-կաթոլիկ հաւատացեալները, ի նշան բողոքի, եկեղեցական թափօր կազմած, փողոցները սկսան պտտիլ, բախելով կառավարութեան արգելքին:

Երեսփ. ժողովէն աւելի դիւրաւ անցաւ օրինագիծը, որովհետեւ կառավարութիւնը երեսփոխաններէն պահանջեց Զատկի արձակուրդներէն իսկ առաջ քուէարկել զայն, պատճառաբանելով որ Ծերակոյտին մէջ արդէն արտայայտուած են բոլոր դաւանական տեսակէտները եւ կարելի բոլոր սրբագրութիւնները եղած: Այնպէս որ ռումէն Երեսփ. ժողովը երէկ, 6 Ապրիլ, քուէարկեց օրինագիծը, եւ խափանեց գժտութեանց առիթ մը:

Աւելցնեմ անմիջապէս որ հայ եկեղեցին ալ կայ պետութեան կողմէ ճանչցուած պատմական դաւանանքներու կարգին: Այս կերպով, Թուրքիայէն եւ Ռուսիայէն յետոյ, Ռումանիան առաջին երկիրը կ'ըլլայ որ իր օրէնսդրութեան մէջ կը ներմուծէ հայ դաւանանքն ալ, ճանչնալով այդ դաւանանքին օրինական հանգամանքը եւ անոր իրաւունքը թեմ կազմելու:

Թէեւ օրինագծին բովանդակութիւնը հաղորդած էի ասկէ առաջ, բայց շահեկանութենէ զուրկ չէ անոր վերջնական խմբագրութենէն քանի մը մէջբերումներ ընել, նախապատուութիւն տալով այն յօդուածներուն որոնք կը շահագրգռեն ռումանահայ թեմը եւ առհասարակ բովանդակ հանրային կարծիքը.—

Յօդ. 1.— Պետութիւնը կ'երաշխաւորէ բոլոր դաւանանքներուն հաւասար ազատութիւնն ու պաշտպանութիւնը:

Յօդ. 2.— Դաւանանքի մը ծէսին ազատ կիրարկութեան դէմ ոեւէ արգելք կը պատժուի օրէնքով:

Յօդ. 3.— Կրօնական հաւատալիքները արգելք մը չեն որ ոեւէ մէկուն համար՝ վայելելու քաղաքական եւ քաղաքային իրաւունքներ:

Յօդ. 5.— Որ եւ է դաւանանքի պատկանող մէկը չի կրնար պարտադրուիլ հետեւելու ուրիշ դաւանանքի մը ծէսին:

Յօդ. 6.— Դաւանական հողի վրայ որ եւ է քաղաքական կազմակերպութիւն արգիլուած է:

Յօդ. 7.— Որ եւ է դաւանանք չի կրնար կախում ունենալ արտասահման գտնուող որ եւ է իշխանութենէ՝ զատ վարդապետական եւ իրաւա-դաւանական խնդիրներէ զատ:

Յօդ. 9.— Որ եւ է դաւանանք արտասահմանէն որ եւ է ուղղակի կամ անուղղակի՝ նիւթական օգնութիւն չի կրնար ընդունիլ առանց կառավարութեան գիտակցութեան:

Յօդ. 10.— Որ եւ է դաւանանքի կղերը, վարիչները եւ պաշտօնեաները պէտք է ռումէն քաղաքացի ըլլան: Բացառութիւնները կրնայ արտօնել դաւանութեանց նախարարութիւնը բացառիկ անհրաժեշտութեան մը պարագային:

Յօդ. 11.— Ճանչցուած պատմական դաւանանքները եւ իրենց օրկանական մասերը կը վայելեն բարոյական անձի իրաւունք:

Յօդ. 12.— Դաւանանքները կը կառավարուին իրենց մասնաւոր կանոնադրութեամբ:

Յօդ. 13.— Դաւանանքներու կարգապահական եւ դատական վճիռները պիտի գործադրուին իրենց օրկաններուն միջոցաւ, ի հարկին պետական աջակցութեամբ:

Յօդ. 14.— Դաւանանքները կրնան հիմնել, վարել, եւ հակակշռել մշակութային եւ բարեսիրական հիմնարկութիւններ:

Յօդ. 15.— Դաւանանքները կրնան հիմնել եւ վարել կղերանոցներ իրենց կղերին պատրաստութեան համար:

Յօդ. 16.— Դաւանանքները իրաւունք ունին կրօնական դաստիարակութիւն տալու պետական եւ մասնաւոր դպրոցներ յաճախող եւ իրենց դաւանանքին պատկանող աշակերտութեան, ինչպէս նաեւ կրօնական ծէս կատարելու բանակին, քաղաքային եւ զինուորական հիւանդանոցներու, որբանոցներու, եւ արգելարաններու մէջ գտնուող իրենց դաւանակիցներուն համար՝ ի հարկին պետութեան ծախքով պաշտօնեաներ պահելով:

Յօդ. 17.— Դաւանանքները կրնան սեփական գերեզմաններ պահել:

Յօդ. 18.— Բոլոր դաւանանքները ստիպուած են գոհաբանական պաշտամունք կատարել պետական ազգային տօներու:

Յօդ. 19.— Եկեղեցիները, իրենց շրջափակը եւ գերեզմանոցները չեն կրնար որեւէ ձեւով արգելքի տակ առնուիլ:

Յօդ. 21.— Օրթոտոքս եկեղեցիէն զատ պետութեան կողմէ կը ճանչցուին հետեւեալ պատմական կրօնները.— ա. ռումէն յոյն-կաթոլիկ դաւանանքը, բ. կաթոլիկ դաւանանքը՝ լատին, յոյն_ռումէն եւ հայ ծէսերով, գ. կալվինական դաւանանքը, դ. լատինական դաւանանքը, ե. ունիթար դաւանանքը, զ. հայ լուսաւորչական դաւանանքը, է. հրեայ կրօնը, ը. իսլամ կրօնը:

Յօդ:— 25.— Դաւանութեանց նախարարութիւնն է որ յանուն պետութեան հսկողութիւն եւ հակակշիռ ի գործ կը դնէ դաւանանքներու վրայ:

Յօդ. 26.— Բոլոր դաւանանքները պէտք է դաւանութեանց նախարարութեան դրկեն մէկ պատճէնը ընդհ. բնոյթ կրող իրենց հրահանգներուն:

Յօդ. 27.— Հոգեւոր պետերը և իրենց պաշտօնէութիւնը պաշտօնի ձեռնարկելէ առաջ պէտք է հաւատարմութեան երդում ընեն իշխող գերդաստանին, սահմանադրութեան եւ երկրին օրէնքներուն հանդէպ եւ ուխտեն չխանգարել երկրին կարգն ու պետութեան ապահովութիւնը:

Յօդ. 30.— Դաւանանքները իրենց ծախքերը հայթայթելու համար տուրք կրնան նշանակել իրենց դաւանակիցներուն վրա[յ] ի հարկին դիմելով պետ[ական] օրկաններուն՝ ապահովելու [հա]մար այդ տուրքերուն գանձ[ումը]:

Յօդ. 31.— Դաւանանքի պահպանութեան համար ի[...]կին պիտի օժանդակէ պ[ե]տութիւնն ալ որ այս պարագ[ային] իրաւունք պիտի ունենայ [...] կակշռել գործադրութիւնը [...]տուած նպաստին:

Յօդ. 37.— Անհետացած դ[աւ]անանքներուն ստացուածքն[երը] պետութեան կ'անցնին: (Դա[ւա]նանք ըսելով պէտք է հասկ[նալ] ամբողջ թեմը, եւ ոչ թէ [ե]թեմին պատկանող համայնք[...]

Յօդ. 40.— Եկեղեցական կաններու եւ պետական իշխ[ա]նութեան միջեւ թղթակց[ու]թիւնները ռումէն լեզուով պ[էտք] է ըլլան:

Յօդ. 42.— Որ եւ է հոգեւոր[ա]կան իր դաւանակիցներուն մի[այն] կրնայ ծէս կատարել:

Յօդ. 44.— Տասնըութը տարի[ն] լրացնող մը կրնայ փոխել [իր] դաւանանքը: (Ձեւակերպութ[իւն]ները ճշդուած են օրէնքին մ[էջ]

Յօդ. 46.— Ուրիշ դաւանանք մը անցնող մը պարտաւոր է [...] նիւթական բոլոր պարտական[ու]թիւնները կատարած ըլլալ [...] նախկին դաւանանքին հանդէ[պ]

Յօդ. 51.— Դաւանանքնե[րը] պարտաւոր են մինչեւ տարի [...] իրենց ներքին կանոնադր[ու]թիւնները պատշաճեցնել այ[ս] օրէնքին եւ ներկայացնել դաւա[...]նութեանց նախարարութեա[ն] արքայական հրովարտակով վա[...]ւերացնելու համար:

*
* *

Ինչպէս կը տեսնուի, ներկա[յ] օրէնքին մէջ չերեւար այն կռո[...] խնձոր յօդուածը, որ կը ճշդէր [...] դաւանափոխութեանց պարագա[յին] դաւանափոխները իրենց հետ [...]տանին, համեմատական չափ[ով] նախկին դաւանանքին ստացուածք[...]ները: Կառավարութիւնը, տալով անխորտակելի ընդդիմ[ու]թեանց առջեւ, ստիպուեցաւ ետ առնել այդ յօդուածը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՁՄՐԱՆ ԱՒԵՐՆԵՐԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

ԱՆԱՍՈՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ՍԱՏԿԻՆ

ՏԵՂ ՏԵՂ ՍՈՎԻ ՎԱՅ

Թուրքիոյ ներքին գործ[ոց նախարա]րութիւնը շրջաբերականներ [...]ղած էր գաւառներու կուսակ[ալ]ներուն, որպէսզի մանրամա[սն] քննութիւն կատարեն ձմրան [աւ]երներու մասին: Ստորեւ կը [...] կայացնենք հասած պատասխան[...]ներուն ամփոփումը.—

ԷՆԿԻՒՐԻ.— կարգ մը գ[ա]ւառակներու մէջ դժուարացա[ծ] մարդոց եւ անասուններու ա[...]րուստը: Երկրագործական գր[...]տուն պէտք եղած օգնութիւն [...]ըրած ըլլալով, սովի վտանգ չ[կայ]:

ՉԱՆԿԸՐԸ.— Անասուններ[ու] կերի տագնապ կայ: Բայց եւ այ[ն]պէս, եթէ առատ անձրեւ տեղա[յ] մինչեւ հունձքի շրջանը պար[ենային] մտահոգութիւն չկայ:

ՉՕՐՈՒՄ.— Կերի պակաս[ին] կենդանիներուն հարիւրին 20-3[0ը] սատկած է: Արմտիքը թէեւ ա[...] է, բայց կը բաւէ:

ԽՈՋԿԱՏ.— Կեդրոնի եւ [...]փուն գաւառին մէջ երաշտի վտանգ կայ:

ԳԸՐ ՇԷՀԻՐ.— Պարէնի [...] նալը կ'աւելնայ: Բայց եւ ա[յն]պէս սովի վտանգ չկայ:

ԱԳՍԱՐԱՅ.— Բերքը լա[ւ պի]տի ըլլայ. կենդանիներու կոր[ուստ] կայ:

ԳՈՆԻԱ.— Մաքիներու [...] այծերու մէջ 30—40 առ հա[րիւր] բիւր կորուստ կայ: Սովի վտա[նգ] չկայ. Հունձքը առատ պիտի ըլլ[այ]:

ԿԵՍԱՐԻԱ.— Կենդանիներ[ու] կերի տագնապ կայ. սովի վտանգ չկայ:

ՍՎԱՍ.— Սովը անխուսափելի [...]

...եթէ տագնապը չփարատի մին-չեւ Ապրիլ 15։ Ժողովուրդին մէկ մասը չիմակուընէ հացի պակասը կը տառապի։ Անասունի կեր ալ չկայ։ Ցղի կենդանիները աճապարանքով կը վիժին։ Ժողովուրդը կը վախնայ սովէն. տնտեսական կացութիւնը շատ դժնդակ է։

ԹՈՔԱԹ.— Ոչխարներուն մէկ մասը սատկեցաւ։ Ընդհանուր առմամբ առայժմ սովի վախ չկայ։

ԽԱՐԲԵՐԴ.— Խոտի եւ յարդի պակասէն, անասուններու կոտորածը շատ է։ Եթէ ձիւնը շուտով չհալի, ապրուստի տագնապը անխուսափելի է։ Կացութիւնը կը խանգարի, եթէ դրամական փոխառութիւն ըլլայ։

ՄԱԼԱԹԻԱ.— Ոչխարներու մէջ հարիւրին 40-50 կորուստ կայ, կերի չգոյութեան պատճառաւ։ Սովի վախ չկայ։

ԷՐԶՐՈՒՄ.— Անասունի կեր չկայ. երկրագործները ստիպուած են կենդանիներուն կերցնել իրենց պաշարները։ Անասուններու մասնակի կորուստ կայ. սովի վախ չկայ։

ԷՐԶՆԿԱ.— Մարդոց եւ անասուններու կերի տագնապ կայ. եթէ շուտով մէկէն ուտելիք չկայ, սովը անխուսափելի է։

ԱՐԴՈՒԻՆ.— Քանի մը շրջաններու մէջ անասուններու կեր չկայ, որովհետեւ ճամբաները գոցուած են։

ՊԱՅԱԶԻԴ.— Սովի վախ չկայ։ Առատ ձիւներ, ժողովուրդը կեր կը գտնէ իրեն եւ իր անասուններուն համար։ Եթէ մինչեւ Ապրիլի վերջը չհալի ձիւնը, կենդանիները կրնան սատկիլ։

ՎԱՆ.— Ձմեռը կանուխ սկսած ըլլալով, աշնան ցանքը ամբողջովին չկատարուեցաւ։ Եթէ ձիւնը մինչեւ Ապրիլի վերջը չհալի, գարնանացանքն ալ չպիտի կրնայ կատարուիլ։ Այս պարագային, սովի վախ կայ, ուտելիքը քիչ է եւ սուղ։ Կենդանիներու կորուստ կայ։

ՊԻԹԼԻՍ.— Ապրուստի դժուարութիւն կայ, բայց կը վերնայ, եթէ ձիները հալին։

ՍՂԵՐԴ.— Կենդանիներու փճացումը քիչ է. ապրուստի դժուարութիւն չկայ։ Նոյնպէս Աքքեարիի եւ Տիարպէքիրի մէջ։

ԽԱՂԻՆ ՏԱԿ

Փրէսթընի մէջ (Անգլիա) 4 տարեկան աղջնակ մը, մօրը հետ աղօթք ընելու գացած էր հօրը գերեզմանին վրայ։ Մինչ մայրը կուլար ու կ'աղօթէր, աղջնակը կրցաց ծաղկեփունջը եւ դրաւ հօրը գլխուն վրայ։ Այդ պահուն ծանր խաչափայտը ինկաւ աղջնակին գլխուն վրայ եւ ջախջախեց գանկը։ Աղջնակը մեռաւ իր հօրը գերեզմանին վրայ։

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Քաղուած՝ խորհրդ. Թերթերէն)

Ալխուրեան գիւղը.— Ղարաքիլիսա Թրքաբնակ գիւղին բնակիչները որոշած են գիւղը անուանել Ալխուրեան։

Գետառը.— Հեռագիրները գրեցին թէ Հայաստանի գետերը յորդած են նորէն եւ խեղդած ինը գիւղացի։ Ինչպէս կը գրէինք, Հայաստանի վրայ նստած թանձր ձիւնը մտահոգութիւն կը պատճառէր կառավարութեան, որ զանազան միջոցներով կ'աշխատէր կանխել ձիւնհալի օրերու ողողումները։ Կը թուի թէ առնուած միջոցները անբաւական էին։ Այս առթիւ կը ներկայացնենք հետեւեալ դիտողութիւնները, զորս խորհրդ. Հայաստանի մէկ աշխատակիցը կը պարզէ Երեւանի իշխանութեան.

— Այս տարուան երկարատեւ ձմեռը եւ ձիւնը լուրջ մտահոգութեան մատնած են Երեւանի բնակիչները, որոնց գլխուն վրայ, Դամոկլեան սուրի պէս, կախուած է Գետառի հեղեղներուն վախը։ Այդ փոքրիկ գետակը օր մը պիտի իջնէ Երեւանի, մասնաւորաբար իր ափերուն վրայ նստած բնակիչներուն գլխուն։ Հինէն ի վեր Գետառը շատ սուղի նստած է Երեւանի։ 1925—1927 այս գետին եզերքները ամրացնելու համար ծախսուած է մօտ 150,000 րուբլի, առանց հաշուելու բնակչութեան կրած վնասները։ Վտանգը կանխելու բոլոր առաջարկները ապարդիւն անցան, որովհետեւ արմատական փորձեր չեղան։

Այժմ երկու առաջարկ կայ, —նախ, Գետառին ընթացքը շտկել եւ եզերքները ամրացնել, ինչ որ կ'արժէ 900,000-1,300,000 րուբլի, երկրորդ, Նորքէն ու Քանաքեռէն սկսեալ, մօտ 15 վերստ տարածութեան վրայ ծառաստան մը կազմել։ Այս երկու առաջարկներն ալ անօգուտ են։ Աւելի լաւ է, Նորքէն վեր, հոն, ուր Գետառին կը միանայ ձորակ մը, խորացնել 250-300 սաժէն լայն աւազանը։ Եթէ պատնէշով մը ստեղծուի լիճ մը, որ տասնեակ միլիոններով դոյլ ջուր կրնայ պարունակել, առաջքը կ'առնուի հեղեղներուն, եւ միեւնոյն ատեն քաղաքին աչն ու ձախը ոռոգելու համար առատ ջուր կ'ամբարուի։

Մանուկներու գաղութ մը.— Աղբուլախի մէջ հիմնուած է մանուկներու գաղութ մը, որ ունի զանազան արհեստանոցներ, կարուձեւի, ատաղձագործութեան, կօշկակարութեան եւլն։ Կարուձեւի հետեւող աղջիկները կը կարեն գաղութին երախաներուն հագուստները, ինչպէս կօշկակարները կօշիկ՝ դարձեալ գաղութին երախաներուն համար։

Գաղութը ունի նաեւ ինամեայ եւ քառամեայ վարժարաններ, մանկավարժական նորագոյն ուղղութեամբ։

ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄԸ

ԳԵՏԻՆԸ ՇԱՏՈՆՑ ՊԱՏՐԱՍՏ ԷՐ

Թանի Թղթակիցը կը գրէ Հռոմէն.—

Կը յիշուի որ երբ յայտնուեցաւ Թիրանայի դաշնագիրը, յամառ լրոյց շրջեցաւ թէ Թուրքիա, որուն երկիւղները ծանօթ են ֆաշիստներու արեւելեան քաղաքականութեան մասին, պիտի համաձայնի Պելկրատի հետ։ Երկուքն ալ, Թուրքիա եւ Եուկոսլավիա, սպառնալիքի տակ ըլլալով Իտալիոյ կողմէ, կը կարծուէր թէ արդէն իսկ պիտի ներդաշնակեն իրենց քաղաքականութիւնը եւ պիտի սեղմեն իրենց կապերը։ Նոյն իսկ մերձեցում մը ծանուցուեցաւ մեծ օրաթերթերու մէջ։

Ինչպէս գիտենք, այդպիսի բան չեղաւ։ Որովհետեւ, այդ շրջանին, Իտալիոյ դիւանագիտական գործունէութիւնը Թուրքիոյ մէջ այնքան յառաջ գացած էր որ, Հռոմի եւ Էնկիւրիի միջեւ յարաբերութիւնները (որոնք երբեմն լարուած էին մինչեւ «պատերազմ» բառը արտասանել տալու աստիճան) կը սկսէին խաղաղիլ եւ վստահութիւն ներշնչել։ Քանի մը ամսուան մէջ, իտալական կառավարութիւնը յաջողեցաւ հանդարտեցնել Թուրքիոյ քաղաքական շրջանակներուն կասկածամտութիւնը։ Երկու երկիրներուն միջեւ առկախ մնացած շատ մը խնդիրներ վայրկենապէս կարգադրուեցան։ Ցանգաւորները յանձնելու եւ դատական աջակցութեան պայմանագիր մը կնքուեցաւ։

Եւ դեռ աւելին։ Պ. Մուսոլինի տարեդարձի մը առթիւ, շնորհաւորական հեռագիր մը ուղղեց Թուրքիոյ Նաւատորմին. մինչ միեւնոյն շրջանին Թագաւորը շատ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրաւ Հռոմի Թրքական գործակատարին։ Նափոլիի «Մատտօ» թերթը (7 Ապրիլ) Միլանի տեսակցութեան առթիւ, կը յիշէ այն խօսքերը, զորս Թէվֆիք Րիւշտի պէյ արտասանեց 1927 Յունիսին, Իտալիոյ Նաւային դաշնակցութեան պատուիրակութիւնը ընդունած ատեն։ Պատասխանելով այդ ընկերակցութեան Նախագահին ճառին, որ կ'ողջունէր իտալեւ-թուրք բարեկամութիւնը, Թուրքիոյ արտաքին գործավարը ըսաւ.

— «Չկայ աւելի բնական բան մը քան միութիւնն ու բարեկամութիւնը Միջերկրականի գեղածիծաղ ափերու երկու պահակներուն միջեւ, այն ծովուն որ իրարու կը միացնէ հին աշխարհին մասերը։ Ուրեմն, կը ձայնակցիմ ձեր գաղափարներուն եւ կրնամ հաւատալ թէ անոնք մեր ճշմարիտ համոզումը կ'արտայայտեն։ Եւ իրապէս համոզուած եմ թէ մեր միջեւ եղած բարեկամական յարաբերութիւնները հաստատուած են իրականութեանց վրայ եւ լաւատեսութեամբ կը նայիմ ապագային։»

Ուշագրաւ է «Միջերկրականի ափերուն երկու պահակները» բացատրութիւնը, որ կ'ապացուցանէ թէ Թուրքիա այդ ժամանակէն իսկ կը խորհէր մերձեցում հաստատել քաղաքական նոր կառուցուածքի մը մէջ։ Ուրեմն, Միլանի տեսակցութիւնը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ բնական զարգացումը երկար ատենէ ի վեր ծանօթ կացութեան մը, որ հասկնալի կը դառնայ նաեւ երկու վարչաձեւերուն նմանութեամբ։ Բայց եւ այնպէս, այդ տեսակցութիւնը ա՛լ աւելի կը սեղմէ թուրքեւ-իտալական յարաբերութիւնները։

Այս իրողութիւնը չի կրնար զգալի ազդեցութիւն մը չունենալ միւս եւրոպական պետութեանց դիրքին վրայ՝ քաղաքական աշխարհագրութեան սա փափուկ և ջղային կէտին վրայ, որ կը կոչուի Միջերկրականեան Արեւելք։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԱԹՈՂԻԿՈՍՆ ԱԼ ԿԸ ԽԱԲԵՆ

ԼԻՈՆ, 11 Ապրիլ.— Փափազեանի քլիքը կը շարունակէ իր յանդգնութիւնը, զոր Հայոց կաթողիկոսը խաբելու աստիճան առաջ տարած է։ Չենք գիտեր թէ Էջմիածին ի՛նչ հիման, ի՛նչ քննութեան վրայ այդ տեսակ քայլ մը կ'առնէ գործի մը համար, որ աւելի Փարիզի իր պաշտօնական մարմինը կը հետաքրքրէ քան հեռաւոր Կովկասը։ Կ'ըսեն թէ այս չարաշուք դաւը սարքուած է Փափազեանին կողմէ, գործադրութիւնն ալ ապահովուած է Զօպանեանին ձեռքով։ Ինչ որ ալ ըլլայ, ի հարկէ այդպիսի հապճեպ եւ, իր կարգին, ապօրինի վաւերացում մը չի փոխեր կացութիւնը։ Լիոնի օրինաւոր Վարչութիւնը անմիջապէս հետեւեալ հեռագիրը ուղղեց կաթողիկոսին.—»

Լիոնի ընտրութիւնները արդէն կատարուած են դեկտ. 4ին։ Փափազեան քլիքը անպատկառօրէն կը խաբէ Ս. Աթոռը։ Մանրակրկիտ քննութիւն կը պահանջենք։

Վարչութիւնը եղելութիւնը պաշտօնապէս իմացուց նաեւ Փարիզի Կեդր. Թեմ. Խորհուրդին։

*** Անվաւերը նոր բաներ կը մտածէ։ Դարձեալ Փարիզի իր գործակատարին՝ Զօպանեանի միջոցաւ կը ջանայ համոզել Վռամշապուհ եպիսկ.ը որ Լիոնի մատրան վրայ քահանայ ձեռնադրէ Յակոբ Վարժապետեան անուն տիրացուն, որ Լիոնի ընտրական դէպքերուն տխուր դերակատարներէն մէկը եղած է։ Վռամշապուհ եպիսկ.ի մօտ անհրաժեշտ ձեռնարկը եղած է այդ սեւ ծրագիրը չգործադրելու համար։ Լիոնի ժողովուրդը շատ բան ունի ըսելիք այդ անշնորհ թեկնածուին մասին եւ պիտի չհանդուրժէ անոր։

Ռամկավար կամկար խումբը այս պայքարը շահագործել կ'ուզէ ի նպաստ իր... շահերուն։ Փափազեան անոնց օրկանը իր անկողնին պէս կը գործածէ...։

*** Զատկին Կիրակի առաւօտ վարչութեան հրաւէրին վրայ պատարագեց եւ քարոզեց Մկրտիչ քհնյ. Արսլանեան։ Խուռն բազմութիւն մը լեցուած էր յատկապէս վարձուած սրահը։ Եկեղեցական արարողութիւններէն վերջ Վարչութեան ատենապետ Պ. Ա. Կիւլպէնկեան բանախօսութիւն մը ընելով ձաղկեց այն էնթրիկաները՝ որոնք զանազան յայտնի հաշիւներով յաջողեցան այս երկուութիւնը ստեղծել Լիոնի գաղութին մէջ։

Վ.արդ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ՀԵԾԵԼԱՆԻՈՐԴԸ ԴԱՐՁԵԱԼ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

ՎԱԼԱՆՍ, 9 Ապրիլ.— Զատկի Երկուշաբթի օրը Ս. Մանտրոեան Կրէստ (Drôme) գիւղաքաղաքը մեկնելով մասնակցեցաւ Զատկի տօնի առթիւ կազմակերպուած մրցումին, որ կը բաղկանար 5 շրջանէ, իւրաքանչիւր շրջանը 20 քիլոմեթր։

Այս անգամ ալ Վալանսէն բաւական թիւով հայրենակիցներ ներկայ էին, ինչպէս նաեւ տեղացի բնակչութիւնը մեծ մասով։

Մեր հայրենակիցը վազքի սկիզբէն իսկ իր կարողութիւնը ցոյց տուաւ։ Եւ յարատեւ եռանդով յաջողեցաւ առաջնութիւնը շահիլ, առաջին. երրորդ, չորրորդ եւ հինգերորդ շրջաններու մէջ, միւսներէն 8 վայրկեան հասնելով վերջին շրջանին։

Եղանակի չորրորդ յաղթանակն է այս, զոր կը տանի Մանտրոեան։

Յ. Խ.

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԿԱՐԱՊՆԵՐՈՒՆ ՄԱՀԸ.— Երգեցէ՛ք, բանաստեղծնե՛ր, երգեցէ՛ք կարապներուն մահը։ Ամերիկայէն կը հեռագրեն թէ Նիակարայի Ջրվէժին մօտ, հոն ուր Ջուրը կը թափի վարի աւազանին մէջ, և ուր բազմաթիւ կարապներ կ'ապրին, նախընթաց այս օրերուն, հեղեղը քշելով Ջրվէժ բերած է սառոյցի կտորներ, որոնք կ'իյնան կարապներուն գլխուն վրայ եւ կը սպաննեն զանոնք։ Եւ այսպէս բազմաթիւ կարապներ սպաննուած են, անոնց դիակները ջուրերուն վրայ կը լողան, մինչդեռ ողջ կարապները գերագոյն տխրութեամբ մը կը հետեւին անոնց։

ԱՐԻԻՆ.— Օթէլ-տը-Վիլի փողոցը, սրճարան մը։ Լեհերու հաւաքավայրն է ան։ Լեհ յաճախորդներ, ձեռքերը լուալու համար, կ'անցնին հաշուեսեղանին ետեւը։ Տէրը, լեհ երիտասարդ մը, կ'արգիլէ. գէշ լեզուով մը։ Յաճախորդը՝

—Ապուշ ես դուն, կը պատասխանէ, պարզապէս։

Կը կատղի տէրը, կը հանէ ատրճանակը եւ երեք անգամ կը կրակէ։ Գնդակ մը պաշուրտեցաւ տախտակամածին մէջ, միւսը սրճարանին աչկերտին կողոսկրերուն մէջ, երրորդը սրճարանին տիրուհիին աճուկին մէջ։ Սկսաւ կռիւ մը, եւ այս առթիւ սպասուհի մը, որ հոն կը գտնուէր, բռունցք մը կերաւ եւ աչքը պայթեցաւ։

Վիրաւորները, որոնց վիճակը ծանր է, փոխադրուեցան հիւանդանոց։ Իսկ ոճրագործը՝ բանտ։

ԵՐԱԽԱՅ ՄՈՌՑԱՅ...— Երբ շոգեկառքը Անվէրս հասաւ, պաշտօնեայ մը պէտքարանին մէջէն գտաւ նորածին երախայ մը։ Իրիկունը ներկայացաւ կին մը եւ յայտարարեց.

— Երախաս մոռցայ շոգեկառքին մէջ։

Ոստիկանութիւնը կը կասկածի, որ մայր ուզած էր լքել իր երախան, յետոյ խիղճին խայթէն նեղուած, դարձեալ եկած էր առնելու։

Բայց եւ այնպէս երախան յանձնուեցաւ մօրը եւ ազատ ձգուեցաւ։

ԻՆՔՆԱՏԻ՜Պ, ԻՆՔՆԱՏԻ՜Պ.— Ամերիկացիները ինքնատիպ ըլլալու, մարդ զարմացնելու մարմաջ մը ունին։

Ահա Ամերիկացի մը եւս, խենդ կոչուելու չափ ինքնատիպ։ Մեծահարուստ էր ան, եւ կը կոչուէր Շանկլ։ Անցեալ գիշեր, Նիւի խաղատուններուն մէջ քանի մը պարտիզէ յետոյ, առտուն դարձաւ տուն, բացաւ պատուհանը եւ նետեց փողոց, որ լեցուած էր մարդոցմով։

Սկսաւ բուռ բուռ թղթադրամ տեղացնել մարդոց վրայ։ 20նոցներ էին անոնք։ Երբ հատան, բացաւ ուրիշ թղթապանակ մը եւ նետեց հազարնոցներ։

Երեւակայեցէ՛ք մարդոց հեղեղը փողոցին մէջ։ Իրա՛ր կ'ուտէին։

Լուրը կայծակի պէս տարածուեցա՛ւ քաղաքին մէջ եւ բազմութիւնը հաւաքուեցա՛ւ ու հաւաքուեցաւ։ Այլեւ գոցուած էին պատուհանները, եւ ի զուր կը սպասէր ամբոխը։ 75,000 ֆր. տեղացած էր պատուհանէն։

ՇՈԳԵԿԱՌՔԻ ԲԱԽՈՒՄ.— Չորեքշաբթի ցորեկին, երբ Ամիէնի ճեպընթացը ճամբայ ելաւ կար տեւ Նորէն, կայարանին մուտքին վրայ ընդհարեցաւ շոգեկառքի մը, որ կուգար արուարձանէն։ Բախումը սարսափելի էր, առաջին վակոններն ու վայրաշարժերը խորտակուեցան։ 15 հոգի մեռան եւ վիրաւորուեցան 30 հոգի։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (78)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Բ.

Երկար ատեն մնացի անոր քովը. կը հեծծէր, ընկճուած ըլլալով սարսուռներէ, ու մատները կծկուած արիւնաներկ թուղթերուն վրայ։

Ցնորայի ջղային տագնապը թեթեւցաւ։ Արտասուաշէղձ դէմքը բարձրացուց.

— Խօսեցէ՛ք, բարեկամս... պէտք է որ ամէն բան գիտնամ...

Անոր պատմեցի դէպքերը, Լենոնի մեր մեկնումէն ի վեր։

— Չեմ կրնար հասկնալ, ըսաւ անիկա, այս մարդուն նպատակը։ Եթէ կ'ուզէր մեր ընտանիքին մէջ ապրիլ, խափանելու համար Բորիս Սուխիմի ճամբան եւ արգիլելու որ անիկա յայտնութիւններ չընէ «դանիէլի կնիք»ին մասին, անիկա կ'ըլլար վերջաւորութիւնը Ռասբութինի մատնութեամբ ու ռուսական յեղափոխութեամբ սկսուած գործին, բայց հօրմէս ետքը Բորիս Սուխիմի սպաննուելէն ետքը՝ ալ ի՞նչ կ'ուզէր որ, եկած էր ինծի հետ բնակելու, սրբապիղծ դիմակաւորութով մը...

Նատէժտա կ'ապրէր անցեալ ամիսները, եւ կ'անդրադառնար այն խօսակցութիւններուն, որոնք այն ատեն անհասկնալի կը թուէին իրեն։

— Ինչո՞ւ համար, Մարսէ՛լ, ի՞նչ կ'ուզէր ընել ինծի...

Չհամարձակեցայ ճշմարտութեան վերջին ծայրը երթալ։ Ան շարունակեց.

— Չէք կրնար երեւակայել այն խանդաղատանքը որ ցոյց կուտար ինծի, Պոլոնիէն մեր մեկնումէն ի վեր... կը թուէր որ իր վերաբերումը աւելի եւս կը ջերմանար... այո՛, կը փափաքէր գոհացնել իմ ամէնափոքր քմայքներս իսկ... միեւնոյն մարդը չէր այլեւս... իրաւամբ փոխուած կ'երեւէր, զարմանալի երիտասարդութիւն մը կը հոսէր վրայէն... ու միշտ կը կրկնէր.— «Երբ հեռուները, շատ հեռուները ըլլանք, անցեալի բոլոր սարսափները պիտի անհետանան, ու վերջապէս հանդարտ կեանք մը պիտի անցընենք», եւ ինծի կը բացատրէր դանիէլի մարդոց ձեռքէն խուսափելու իր ծրագիրը հետեւեալ կերպով.— «Նախ ես կ'երթամ Մատրիտ, հոն վստահելի բարեկամներ ունիմ... Սեվիլի մէջ ինծի կը միանաս, ո՛վ իմ անո՜ւշ հոգիս, ու անկէ կ'ուղուինք Նաւահանգիստ եւ իմ տրամադրութեանս տակ դրուելիք փոքրիկ զբօսանաւով մը կ'անցնինք Սէյլան, Հնդկաստան... բայց պէտք է ծայր աստիճան զգոյշ ըլլանք, այս պատճառով մտածեցի, Նատէժտա՛, մեր անծեալ թշնամի գերմանացիներուն՝ Թիֆլիզէյներուն անունը առնել»...

Իսկոյն ընդմիջեցի Նատէժտան.

— Ի՞նչ կ'ըսէք... Թիֆլիզէյնե՞րը, ձեզի ազգակա՞ն։

— Գիտէք անշուշտ որ խնամիական կապ կայ ռուս եւ գերման ազնուական ընտանիքներուն միջեւ, ու այդ կապը կը սկսի Մեծն Պետրոսէն։ Իմ մէկ հօրաքոյրս, որ այժմ մեռած է, ամուսնացած էր Թիֆլիզէյ իշխանի մը հետ, նոյնինքն այս թշնամական հայրը... ճիշդն ըսելով հայրս բնաւ չէր սիրեր անոնց հետ յարաբերիլ... բայց որովհետեւ պէտք է միանգամընդմիշտ փախչիլ, ուրեմն անպատեհութիւն չտեսայ Թիֆլիզէյներուն անունը առնելէն... Բայց գատիքսի մէջ ըսաւ ինծի հայրս.— «Մէկ դժուարութեան մասին չմտածեցինք, քու անցագրիդ մասին. ես իշխան Թիֆլիզէյի անունով անցագիր մը ունիմ, բայց դուն՝ ոչ»։ Մտածեց, եւ պահ մը վերջ աւելցուց.— «Ամէնէն ճիշդը՝ անցագիրը կեղծել եւ իշխանուհի Թիֆլիզէյ աւելցնել է... Սպանիացիներուն աչքին դուն իմ կինս կ'ըլլաս»... Այս ծրագիրը մեզ ուրախացուց, այո, ուրախացանք, խնդացինք, չէ՞ որ մենք ալ ամէն մարդու պէս պիտի ապրէինք, եւ հայրս կ'ուրախանար ինծի համար, ա՛խ, այո՛, պզտիկ տղոց պէս եղած էինք, պզտիկ տղոց պէս...

Անիկա երբեմն կանգ կ'առնէր, կը վերսկսէր իր յիշատակները պատմել, թուել իր մտածումներն ու յուզումները.

— Այժմ ամէն ինչ կը հասկնամ, Մարսէ՛լ, այդ մարդը որ «հայր» կ'անուանէի, միայն մէկ բաղձանք ունէր,— ապրիլ իմ երջանկութեանս համար, որ իմ երջանկութիւնս տեւական ըլլայ, ու այն ատեն տարուեցայ որ՝ նախկին տարբեր ձեւով մը կը սիրէի այս հայրը... չեմ կրնար բացատրել... ենթարկուեցայ այդ տարօրինակ ձգողութեան... սիրեցի այդ մարդը... ինչ բառ գործածեմ... իբրեւ մէկը որ ասկէ վերջ կեանքիս միակ ընկերը պիտի ըլլար... այո՛, այո՛, անկէ բուրող յանկարծական երիտասարդութիւնը գինքը ինծի ընկեր մը կը դարձնէր... ու ես կը մոռնայի ամէն բան, Մարսէ՛լ... եւ իրիկուն մը ըսի ինքնիրենս. — ամէն ինչ պիտի ջնջուի... Բորիս Սուխիմի սպանութիւնը, սարսափի օրերը, ահա՛ երջանկութիւնը... ամբողջ կեանքիս ընթացքին պիտի ապրիմ այս հօրս, այս ընկերոջս հետ...

Նատէժտա նշմարեց վրաս տիրող խռովքը։ Շուարած, ընդհատեց խօսքը.

(Շար.)

Սուրիոյ ընտրութիւնները

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ Սուրիոյ Սահմանադիր ժողովին համար Ա. աստիճանի ընտրութիւնները վերջացան Ապրիլ 11ին, կատարեալ խաղաղութեամբ: Քուէարկուներու թիւը յայտնի չէ, բայց շատ մեծ կ'երեւայ: Բ. աստիճանի ընտրողները 70 երեսփոխան պիտի ընտրեն Ապրիլ 24ին:

Նոր տուրք մը Թուրքիոյ մէջ

Էնկիւրիէն կը գրենթէ ելմտացոյցի յանձնաժողովը որոշած է որ նախակրթութեան ծախքերու փոխարէն ճամբու տուրքին 50 առհարիւր համեմատութեամբ նոր տուրք մը գանձուի:

Գործավար մըն ալ դատի տակ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ այն Քննիչ Ատեանը որ կ'ուսումնասիրէր նախորդ առեւտրական գործավար Ալի Ճէնանի պէյի խնդիրը, որոշած է Բարձրագոյն Ատեանին յանձնել զայն: Ալի Ճէնանի կ'ամբաստանուի թէ զեղծումներ կատարած է արմտիքի գնման յատկացուած 100,000 ոսկիի գումարին մէջ: Եթէ Ազգ. Մեծ Ժողովը ընդունի այս որոշումը, երկրորդ նախկին գործավար մըն ալ պիտի դատուի այն Ատեանին կողմէ որ դեռ նոր աւարտեց ծովային գործավար Իհսան պէյի դատը:

Կառմիրները Քուպայի մէջ

Երկուշաբթի օր հազարի չափ ուսանողներ ցոյց մը կատարեցին Հավանայի մէջ, բողոքելու համար որոշման մը դէմ, որ դատական քննութեան ենթարկած էր իրենց 40 ընկերները: Այս ցոյցին հետեւանքով, 21 ուսանողներ արտաքսուեցան համալսարանէն: Միւս կողմէ ոստիկանութիւնը խուզարկեց վարժարան մը ուր համայնավար ուսուցիչներ կը դասաւանդէին: Շատերը ձերբակալուեցան, նաեւ 100ի մօտ աշակերտներ, իբրեւ համայնավարական ուսուցման հետեւողներ: Մեծ քանակութեամբ գրքոյկներ եւ Մոսկուայէն ղրկուած հրահանգներ բռնուեցան:

Կառ. տիւ Նորի անուղի արկածը

Օրուան դէպքերու բաժնին մէջ գրած ենք թէ Չորեքշաբթի ցորեկ, Կառ տիւ Նորի կայարանին առջեւ, երկու շոգեկառքերու բախումին պատճառով մեռած են 15 հոգի, եւ վիրաւորուած 30 ճամբորդներ, 19ը ծանրօրէն: Վիրաւորուածներուն մէջ կը գտնուի տիկին Գարապաշեան, որ կը բնակի Առնուվիլ: Վէրքը թեթեւ ըլլալով, կրցած է մեկնիլ: Դարձեալ վիրաւորներուն մէջ կը գտնուի գրագէտ-քննադատ Ժաք Պուլանժէի կինը, որուն երկու ոտքերը կոտրած են, իսկ երկու ամուսնոյն աղջնակը մեռած է ձեռքին մէջ: Մնացեալ վիրաւորներուն ոմանց ոտքերը եւ ձեռքերը կոտրած կամ փրթած են, ոմանք տարբեր ծանր վէրքեր ստացած են: Շատեր անմիջապէս անդամահատուեցան հիւանդանոցին մէջ, ամբողջ սրունքներ վրայ տալով:

Այս ծանր աղէտէն վերջ փակուեցան գիծերը, որոնք մաքրուեցան մինչեւ յաջորդ առտու: Իսկապէս եղերական էր տեսարանը: Հրշէջները կացիններով կը յարձակէին վակոններուն վրայ, որոնց մէջ բանտարկուած էին վիրաւորները: Այնքան դժուար փորձերէ յետոյ, բոլոր վիրաւորները կարելի եղաւ ազատել եւ տանիլ հիւանդանոց:

Աղէտին պատճառ եղած է մեքենավար Հէրպէ, որ առանց ուշադրութիւն ընելու նշաններուն, անցած է փակ գիծի մը վրայ եւ բախած դէմէն սուրացող շոգեկառքին: Հէրպէ ձերբակալուեցաւ:

Յանդուգն փախուստ մը

Պերլինէն կը հեռագրեն.— Ապրիլ 11ի առտուն, յանդուգն փախուստ մը տեղի ունեցաւ Պերլինի դատական պաշտօնատան մէջ: Վեց հոգի, ատրճանակներով զինուած, ազատեցին Օտտօ Բրաուն անուն համայնավար լրագրող մը, որ բանտարկուած էր 18 ամիսէ ի վեր, իբրեւ պետը Գերմանիոյ համայնավարական լրտեսութեան:

Ամէն տասնըհինգ օրը անգամ մը, բանտարկեալին կ'այցելէր իր բարեկամուհին, աշխոյժ մանկամարդուհի մը, որ քառորդ ժամ մը կը տեսակցէր բարապանին եւ ենթասպային հսկողութեան տակ: Չորեքշաբթի առտու, երբ օրիորդը եկած էր տեսակցութեան արտօնութիւն խնդրելու, յանկարծ հիւրանոցին դուռը բացուեցաւ եւ ներս խուժեցին վեց երիտասարդներ: Երբ ոստիկանը հարցուց թէ ի՞նչ կ'ուզեն, նորեկները ատրճանակները ցոյց տուին, պոռալով. «Ձեռքերը վե՛ր»: Մէկ ակնթարթի մէջ, բարապանն ու ոստիկանը գետին նետուած էին, մինչ բանտարկեալը և իր բարեկամուհին կը փախչէին, ազատարարներուն հետ: Արձակուած ազդակներուն վրայ, ուրիշ ոստիկաններ հասան, բայց փախստականները անհետացած էին: Կը կարծուի թէ ռուսական սահմանը անցած են արդէն:

"Թուրքիոյ մէջ ամէն մարդ ազատ է,,

Պոլսոյ «Միլլիյէթ» լրագիրը, հերքելով եւրոպական թերթի մը «չարակամ» հրատարակութիւնները, հետեւեալ յայտարարութիւնները կ'ընէ.—

Ճիշդ է, կը պնդենք որ Թուրքերէն թղթակցութիւն կատարեն այն ընկերութիւնները, որ կառավարութեան հետ կապ ունին: Սուտ է թէ արգիլած ենք Թուրքերէնէ զատ ուրիշ լեզուներու գործածութիւնը: Գիտենք թէ երիտասարդական մասնաւոր ընկերութիւն մը Թրքահպատակներէն կը պահանջէ Թուրքերէն խօսիլ: Բայց, չարամտութիւն է ըսել թէ ասիկա պետական կարգադրութիւն մըն է: Թուրքիոյ մէջ ամէն մարդ կրնայ իր ուզած լեզուն խօսիլ եւ գրել: Պոլսոյ մէջ, յունարէն, հայերէն, եբրայեցերէն, գերմաներէն եւ ֆրանսերէն շարք մը թերթեր կը հրատարակուին: Յոյն, հայ, հրեայ, ֆրանս. անգլ. եւ գերմանական լեզուները տարածող բազմաթիւ դպրոցներ կան, եւ դասաւանդութիւնն ալ մայրենի լեզուով կը կատարուի այդ հաստատութեանց մէջ:

Պատերազմէն առաջ, կը պոռային թէ «Թուրքերը կը ջարդեն քրիստոնեաները»: Հիմա կը պոռան թէ «Թուրքերը չեն թոյլատրեր որ իրենց զաւակները քրիստոնեայ դառնան»: Այն համայնքները եւ գաղութները որոնք շահ ունին մեր վստահութիւնը գրաւելու մէջ, պարտաւոր են ուշքի բերել զրպարտիչները:

ՕՐ. ՓԵՐՈՒԶ ՏԻՐԱՏՈՒՐԵԱՆ
ԵՒ
Պ. ԹԱԳԻՈՐ ԱՅՎԱԶԵԱՆ
ՆՇԱՆՈՒԱԾ
Լիոն-Պրոն-վ.իյեան 8 Ապրիլ 1928

Հ. Յ. Դ.

Եռագոյն խումբիժողովըվաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին ծանօթ հաւաքատեղին:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ այս իրիկուն Ֆլօրիայի մէջ ժամը 9-10, Հայոց պատմութիւն, Պրոֆ. Ադոնց:

Ժամը 10—11, Հոգեկան ախտաբանութիւն, Պրոֆ. Աղաջանեանց:

ՇՔԵՂ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՏԷՍԻՆԻ ՄԷՋ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՆՇԱՐԺ ՍԻՆԷՄԱ

Այս կիրակի գիշեր ժամը 7.30—10.30, Թօթըռիի սրահին մէջ:

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ "ԱՊՐԻԼ 11/24,,Ի

ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Եռագոյն խումբի եւ մասնակցութեամբ Ազգ. Միութեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Place de la Comète, պիւռօ Թապայի վերնայարկը Salle de Société: կը նախագահէ ընկ. Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, կը խօսի՝ ընկ. Հ. ԳՆԴՈՒՆԻ, գեղարուեստական բաժին:

ՎԻԷՆ.— Նախաձեռնութեամբ Զ. Ե. Ո. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մալաթիոյ կրթասիրաց Միութեան եւ կէմէրէկի Հայր. Միութեան, Այս կիրակի Հայ Ժողովրդային լսարանին մէջ:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

15 Ապրիլ, կիրակի գիշեր ժամը 8.45ին, ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ մէջ
Մասնակցութեամբ՝ Կովկ. Պետ. Թատրոններու դերասանուհի

ՏԻԿ. Դ. ԳՈՒՐԵԱՆ-ԱՐՄԷՆԵԱՆԻ եւ ԱՍՏՂԻԿԻ կը ներկայացուի

"ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ,,

կը մասնակցին՝ Տիկ. Գայիանէ, Պ. Պ. Ազնաւուրեան, Գմբէթեան, Կոթիկեան, Սեւաչունի եւ ուրիշներ:

Նախ քան ներկայացումը Դեր. Լ. ԵՐԱՄԵԱՆ կը խօսի Սայաթ Նովայի մասին:

Տոմսակները այժմէն կարելի է ստանալ, միայն 3 Rue Champollion «Կովկաս» և 61 Rue Mr. le Prince «Ֆլօրիա» ճաշարաններէն:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱԽՈՒՄԲ, ղեկավարութեամբ Պ. ԱԲԳԱՐԻ

ԾԱՆՕԹ.— Ապրիլի վերջերը կը ներկայացուի «ՅՈ՞ ԵՐԹԱՍ»:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Նարկիզ Քիպրիթճեան, կը ծանուցանէ թէ՝ այս կիրակի պատարագէն վերջ, Մարսէյլի Ս. Յարութիւն մատրան մէջ, հոգեհանգստեան պաշտօն պիտի կատարուի ի յիշատակ իր ողբացեալ ամուսնոյն՝ ՏՕՔԹ. ՀԱՅԿ ՔԻԲՐԻԹՃԵԱՆԻ եւ իր աղջկան Տիկին Հայկանուշ Հէքիմեանի՝ որ վերջերս կորսնցնելու դժբախտութիւնը ունեցաւ Ամերիկայի մէջ:

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ

առթիւ ժողովի կը հրաւիրուին, 16 Ապրիլ երկուշաբթի գիշեր ժամը 9ին Ֆլօրիա ճաշարանը 11 Rue Mr. le Prince.

Փարիզ գտնուող դերասանուհիները եւ դերասանները, քաղաքական, հայրենակցական, գրական եւ գեղարուեստական Միութեանց եւ մամուլի ներկայացուցիչները:

Ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի: Ոչ ոքի հրաւէր ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Կարգադիր մասնախումբ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Մարսէյլ, *Քէս. Հայր. Միութ.* — *60 ֆրանք:*
Պէյրութ, *Գործ.— 10 տոլար:*
Վալանս, *Զ. Զ.— 37:*
Լիոն, *Զ. Ե. Ո. Մ.— Զունինք:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Աննիկ Ամասեալեան, որ կը կարծուի թէ Փարիզ է: Իմացնել իր քրոջ՝ Mme. Marie Amassialian, Cité de Pierre Fritte. Décines (Isère). Լուր տուողին 200 ֆրանք նուէր:

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Ակումբ-Գրադարանի կողմէ, այս կիրակի Յունական Ռէվէյի վարի սրահը (Salle Trianon).

Կը ներկայացուի՝

"ԶՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿ,,

ՄՈՒՏՔ 3 եւ 2 ՖՐԱՆՔ

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 14 ԱՊՐԻԼ 1928

14 AVRIL 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 621

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԽՌՈՎԱՅՈՅԶ ԻՏԱԼԻԱՆ

Տարին քանի մը անգամ, դաւադրական յարձակումներ եւ մահափորձի դէպքեր կ'արձանագրուին Իտալիոյ մէջ:

Աճաւասիկ նոր մը,— ամէնէն լուրջը, որուն գաղտնիքը չէ լուսաբանուած տակաւին:

Ասկէ առաջ, երբ զանազան դաւադրութիւններ յայտնուեցան նոյն ինքն Մուսոլինիի դէմ, ընդդիմադիր թերթերը դիտել տուին թէ կեղծ են այդ պատմութիւնները եւ թէ դաւերը յատկապէս կազմակերպուած են, հալածանքները արդարացնելու համար:

Մեր գործը չէ զատել սուտն ու իրաւը:

Խնդիրը այն է որ, խռովայոյզ վիճակ մը կը տիրէ Իտալիոյ մէջ, իբրեւ հետեւանք սեւ շապիկաւորներու տիրապետութեան:

Օրուան վարչութիւնը, իր իսկ վարդապետութեան համաձայն, անընդհատ պրկելով իշխանութեան օղակները, ասպարէզը փակելով ոչ-ֆաշիստներու առջեւ, իր դէմ հանած է դժգոհներու բանակ մը, թէ ներսը եւ թէ դուրսը:

Մուսոլինի ինք արժէք չի տար դժգոհներուն: Կ'արհամարհէ զանոնք, եւ կը հետապնդէ ամէն ճակատի վրայ:

Անոր համար, տկարութիւն կամ նախապաշարումներ են խօսքի եւ մամուլի ազատութիւնը, խորհրդարանը, ժողովրդապետութիւնը եւ նման աւանդութիւններ:

Ան իրարու ետեւէ ջնջեց այդ բոլորը, սահմանադրութիւնն անգամ թանգարան նետելով, իբրեւ անպէտ հնութիւն:

Վերջին անգամ, երբ հիմնովին կը փոխէր Երեսփ. ժողովի ընտրութիւնը, աւելի ճիշդ՝ կը ջնջէր զայն, հազիւ քանի մը ընդդիմախօսներ քրթմնջեցին: Իսկ միայն Նախկին վարչապետ մը, ութսունամեայ Ճիօլիթթին համարձակեցաւ երկու դառն խօսք արտասանել: (Այս հին աղուէսը մինչեւ հիմա համակերպած է սեւ շապիկաւորներու բոլոր ձեռնարկներուն, բայց անհանդուրժելի գտաւ այդ մէկը. իսկ ֆաշիստները զարմացան ոչ թէ անոր համարձակութեան, այլ ապրելու յամառութեան վրայ):

Անցեալ տարի, սեւ շապիկաւորներու տարեկան ընդհ. ժողովին մէջ, Մուսոլինի ծաղրելով ժողովրդապետութիւնն ու ազատականութիւնը, կը գոռար.

— «Ես կ'արհամարհեմ պզտիկ բռնութիւնները: Սեւ շապիկը պէտք է հագնիլ այն ատեն միայն, երբ յուրջ առիթ մը կայ: Բայց բռնութիւնը ինքնին բարոյականի ձեւ մըն է, երբ կը գործածուի բարի նպատակի մը համար: Ես կը կարծեմ թէ բռնութիւնը խորապէս բարոյական է, աւելի քան իրաւախոհութիւնն ու զիջումները. բայց պէտք է արդարանայ: Ես փիլիսոփայ չեմ: Փիլիսոփաները տասը խնդիր կը լուծեն թուղթի վրայ եւ մէկ հատ՝ գործնականին մէջ: Ես կ'ուզեմ որ մեր ֆաշիստ լրագիրները գրեն միայն իբրեւ ռազմիկներ, եւ սրեն իրենց միտքը, անողոք պայքար մղելու համար ընկերվարութեան, ազատականութեան եւ ժողովրդապետութեան դէմ: Ես կը նախընտրեմ զինուոր մը որ կը գործէ, քան մարդ մը որ կը խորհի:»

Արդարեւ, այդպէս ալ կը գործեն ֆաշիստ օրագրողները:

Արդէն, ամբողջ իտալական մամուլը կը գտնուի մէկ շունչի, մէկ թաթի տակ: Նոյնպէս, իշխանութեան բոլոր զսպանակները: Վերջերս ձեռնարկեցին դեսպանական եւ հիւպատոսական պաշտօններն ալ վերապահել միայն սեւ շապիկաւորներու, այսինքն կուսակցութեան անդամներու: Ոչ մէկ պատասխանատու պաշտօն՝ հեթանոսներուն:

Արդ, Իտալիան ունի ամբողջ սերունդ մը պետական մարդոց: Անթիւ փաղանգ մը՝ միտքի բոլոր ասպարէզներուն վրայ: Զօրաւոր և բազմաճիւղ հոսանք մը՝ ժողովրդավար և աշխատաւորական տարրերու: Մարդիկ՝ որ թրծուած են արեւմտեան քաղաքակրթութեան —հոգ չէ թէ քաղքենի— գիտելիքներով եւ փորձառութեամբ, եւ չեն հանդուրժեր մէկ մարդու, մէկ թաթի, մէկ հոսանքի տիրապետութեան:

Իտալիան ոչ Ռուսաստան է, ոչ ալ Թուրքիա, որպէսզի մարդիկ դիւրութեամբ գլուխ ծռեն զօրապետի մը կամ դիկտատորներու խումբի մը:

Այնպէս որ, քանի կը սեղմուին եւ կը պրկուին օղակները, այնքան կ'աճի դժգոհութիւնը:

Փախստական Իտալացիներու թերթերը զարհուրելի պատմութիւններ կը պատմեն իտալական բանտերու եւ աքսորավայրերու մէջ կատարուած խստութեանց մասին: Համայնավարներն ալ կ'օգտագործեն այս պարագան: Անոր Պարպիւս անցեալ օր բաց-նամակ մը կ'ուղղէր Փարիզի իտալական դեսպանին, դժոխային փաստեր յիշելով քաղաքական յանցաւորներու բանտային չարչարանքներէն:

Անշուշտ այս կացութիւնը բարիք չի խոստանար ո՛ր եւ է իշխանութեան համար:

Այդպէս կարելի է բացատրել Միլանի մահափորձը, թէեւ ոչ ոք ճշգրիտ բան մը գիտէ անոր էութեան մասին:

Ճիշդ է, խրձական (ֆաշիստ) շարժումը երիտասարդացուց Իտալիան, որ վաստակաբեկ եւ թմրած վիճակ մը կը ներկայացնէր: Մուսոլինի, հին հռոմէական փառքերը արծարծելով, աւիւն մը կաթեցուց այս դարաւոր ժողովուրդի երակներուն մէջ:

Բայց, ինչպէս ըսինք, այն վարդապետութիւնը որ կը քարոզուի եւ այն մեթոտները որ կը գործադրուին նոր կարգ ու սարքը հիմնաւորելու եւ տեւականացնելու համար, կը հանդիպին խոր եւ գիտակից ընդդիմութեան:

Յաճախ կրաւորական, այդ ընդդիմութիւնը երբեմն կը հասնի բուռն հակազդեցութեանց:

Թերեւս Միլանի մահափորձն ալ մէկ արտայայտութիւնն է այդ վիճակին:

Շ.

ՏՈՄՍԵՐ

ԲԱՂԴԱՏՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

Համաձայն վերջին հաշուետուութեան, ֆրանսայի պատերազմական նախարարութիւնը կը վճարէ, տարեկան՝

9936	ֆր.	դեր-տեղակալի
14472	»	տեղակալի
19764	»	հարիւրապետի
24048	»	հազարապետի
26712	»	դեր-գնդապետի
35262	»	գնդապետի
42750	»	բ. աստ. զօրավարի
59310	»	Ա. աստ. զօրավարի

եւ վերջապէս 90000 ֆր. մարաջախտներուն:

Անխի՛ղճ ֆրանսա... Մարաջախտ ֆօշին, ժոֆրին եւ փէթէնին նման տիեզերահռչակ զօրավարներու, որոնց կը պարտին դաշնակիցներն իրենց յաղթութիւնը եւ ֆրանսան իր անկախ գոյութիւնը, հազիւ կրնայ 7500 ֆր. ամսական յատկացնել, երբ մենք խեղճ Հայերս, քարուքանդ, կողոպտուած, անիրաւուած, աղքատացած, 10,000 ֆր. ամսական կը վճարենք մեր բարեգործական հաստատութեան տնօրէնին . . .

Եւ չկայ մէկը որ պոռայ ֆրանսացիներուն.

— Ապերախտնե՛ր, մեզմէ օրինակ առէ՛ք. տեսէ՛ք թէ ինչպէս կը վարձատրենք մենք մեր երախտաւորները:

ԱՐԱ.

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ԿԸ ՊՏՏԻՆ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ԱՆԳԼԻԱՑԻ ՍԿԱՈՒՏՆԵՐԸ «ՅԱՌԱՋ ՆԱՀԱՏԱԿ» Կ'ԵՐԳԵՆ ...ՀԱՅԵՐԷՆ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն)

ԼՈՆՏՈՆ, 12 Ապրիլ.— Աճա լրացաւ հայ արիներու Լոնտոն բանակումին առաջին շաբաթը: Օրերը կ'անցնին արագ, լի հաճոյքով եւ եղբայրական կեանքով:

Շաբաթ, 7 Ապրիլ հայ արիները առաջնորդուեցան Լոնտոն, ուր այցելեցին Ուէստմինիստըրի աբբայարանը եւ խորհրդարանը, նախարարութեանց թաղերը եւն.:

Զատկին կիրակի առաւօտուն խումբը ներկայ եղաւ հայ եկեղեցիի արարողութեանց: Պատարագէն յետոյ արիները կատարեցին տողանցք մը եկեղեցիին շուրջ, հայկական եռագոյնով: Ժողովուրդը հետաքրքրութեամբ եւ համակրանքով հետեւեցաւ անոնց մարզանքներուն: Ճաշին հայ արիները հիւրասիրուեցան հայ ընտանիքներու մօտ:

Խանդավառութիւնը կատարեալ էր արիներու մօտ: Երկուշաբթի կազմակերպուած էր մեծ արշաւ մը Րիչմընտ փարք, որուն մասնակցեցան սկաուտներ, գայլուկներ եւ աղջիկներ, մօտ հարիւր յիսուն հոգի:

Չորեքշաբթի օր այցելութիւն դէպի բրիտան. Թանգարանը, որ իսկապէս հիանալի էր, Dr. Baker առաջնորդեց հայ արիները: Այցելութենէն յետոյ սարքուեցաւ փառաւոր թէյասեղան մը Թանգարանին մէջ, ի պատիւ հայ խումբին:

Հինգշաբթի օր հայ արիները ինքնաշարժերով պիտի մեկնին Լայնս ուտելիքի գործարանը ուր հրաւիրուած են նոյնպէս թէյի: Ուրբաթ կը ճաշեն սկաուտական կեդրոնը:

Շաբաթ օրուան համար կազմակերպուած է հսկայ հանդէս մը, որուն կը մասնակցին 50է աւելի սկաուտական խումբեր: Իրիկունը տեղի կ'ունենայ խնջոյք մը: Պիտի խօսի հայ խմբապետը:

Եւ այսպէս կ'անցնին սա չնաշխարհիկ բանակումի օրերը: Բանակավայրին մէջ կարելի չէ զանազանել այլ եւս Անգլիացի, Ֆրանսացի կամ Հայ: Պէտք է տեսնել թէ ինչպէս անգլիացի սկաուտները կ'երգեն «Յառաջ Նահատակ»ը, հայերէն: Օր չանցնիր որ զանազան սկաուտական խումբեր չայցելեն հայ տղոց: Երգեր, հանդէսներ —եւ ամէնէն վերջ հուրրաներ Հայաստանի հասցէին: «Ձեր կտորուած հայրենիքը ձեզմով հպարտ թող ըլլայ», ըսաւ Թագաւորին տրարողապետը, խօսելով հայ խմբապետին:

Ինչո՞ւ չէ, քանի արիւնը կ'եռայ սա քաջ պատանիներու երակներուն մէջ եւ քանի անոնք հայրենիքին ազատութեան տենչանքովը կ'ապրին եւ չեն ընկճուիր, նոյն իսկ երբ աշխարհի առաջին կայսրութեան տղոց հետ է որ կը մրցին:

Գ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՄԻԵՒՆՈՅՆ ՀԱՐՑՈՒՄՆԵՐԸ

Մարսիլիոյ անկուսակցական «Հայ Սիրտ»ը կը նկատէ, Ապրիլ 12ի խմբագրականով.

—«Եթէ Բարեգործականը էապէս քաղաքական խնդիրներէ բարձր անկախ հաստատութիւն մըն է (մենք կը հաւատանք որ է, սկզբունքով սակայն), պարտաւոր է հաւասար չափով ու կշիռով գնահատել ազգային բոլոր գործօններն ու երեւոյթները. մինչդեռ իրականութիւնը ատոր հակառակն է փաստած, դժբախտաբար:

Բարեգործականը իր ծրագրին մէջ ունի հայ մամուլին սատարելու կէտն ալ. բայց որո՞նք են որ մասնաւորապէս օգտուած են այդ հանգամանքէն. պարզ է, առաւելապէս ռամկավարները:

Բարեգործականը ունի գործավարներ, «իշխանական» ռոճիկներով գնահատուած. որո՞նք են դարձեալ այդ պաշտօնեաները. հա՞րկ կայ մի՛թէ ըսելու. բոլորին յայտնի է իրողութիւնը:

Ուրեմն Բարեգործականը, հակառակ իր սկզբունքին, հաւասար ակնոցով չէ դիտած իր պատկանած ազգի զաւակներն ու գործերը. թերեւս հակառակ իր կամքին նա եղած է որոշ խաւերու պաշտպանն ու սատարը միայն:

Մեզ երբեք իսկ չհետաքրքրեր այն հանգամանքը թէ ո՛ր չափով կ'օգտուին անոր շուրջ պար բռնողները, կամ թէ Բարեգործականը աւելի լա՞ւ պիտի ըլլար, եթէ դառնար դաշնակցականներու մարզադաշտը, այլ մեզ շահագրգռողը՝ Հայերուս մէջ սկզբունքներու ըմբռնողութեան ու գործադրութեան հարցն է:

Ռամկավար թերթերը, որ այժմ բարձրաձայն ու խրոխտ կը դատափետեն դաշնակցականները, ըսելո՛վ թէ անոնք ազգային գործերը իրենց մենաշնորհ դարձնելով իրենց համար կ'օգտագործեն միայն, ինչո՞ւ իրենք տարիներէ ի վեր կ'ապրին ու կը գործեն լոկ Բարեգործականի նիւթական ու բարոյական շուքին տակ:

Միթէ արդա՞ր է որ ահագին թշուառներ անօթի, մերկ մնան ու անդին թագաւորական ռոճիկներով անձեր պաշտպանուին: Դեռ մինչեւ այսօր ինչպիսի գործիչներ անլուր զրկանքներու նշաւակ են, մինչ ուրիշներ, զանազան պիտակներու տակ, փարթամութեան մէջ կը յղփացնէ Բարեգործականը»:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Մահափորձ Իտալիոյ թագաւորին դէմ

16 ՀՈԳԻ ՄԵՌԱԾ, 40 ՎԻՐԱՒՈՐ

Միլանոյէն կը հեռագրեն.— Հինգշաբթի առաւօտ տեղի ունեցաւ բացումը Միլանոյի Ազգային Տօնավաճառին, ուր եկաւ նախագահել Թագաւորը: Արքայական խումբին անցքէն քանի մը վայրկեան յետոյ, ռումբ մը պայթեցաւ Տօնավաճառին դրան առջեւ, Յ. Կեսարի հրապարակին վրայ, լապտերի մը երկաթէ պատուանդանին մէջէն: Պայթումը սոսկալի էր: Հետաքրքիրներու բազմութիւն մը, որ կեցեր էր Տօնավաճառին մուտքին վրայ, առաջին զոհերը դարձաւ ռումբին:

Ժողովուրդը սարսափահար փախաւ, իր ճիչերը խառնելով վիրաւորներուն ցաւագին հոնդիւններուն: Զոհերը մեծ մասով կիներ և տղաքներ են, ոմանք վիրաւորուած բուն իսկ ռումբէն, ուրիշներ երկաթ սիւնէն, որ օդը ելաւ և կտոր կտոր եղաւ: Շատերու մարմինը ամբողջովին յօշոտուած, աղջնակի մը գլուխը փրթած՝ մէկ կողմ ինկած. պատանի մը ոսկորի եւ արիւնոտ միսերու կոյտ մը դարձած,— այսպէս էր տեսարանը պայթիւնէն վայրկեան մը յետոյ, երբ Կարմիր Խաչի անդամները զանոնք առին Տօնավաճառին շրջափակէն ներս:

Մեռածներուն թիւը կը հասնի 16ի, իսկ վիրաւորներուն թիւը 40ի: Զոհերուն մէջ կը գտնուին նաեւ զինուորներ արքայական պահակախումբէն, անդամներ Բալիլաներու Միլիցիոնէն եւն.:

Ռումբը լարուած էր ժամացոյցով մը: Սակայն Թագաւորը, Միլանո հասաւ յայտարարուած ժամէն աւելի կանուխ:

Հակառակ այս մահափորձին, Թագաւորը նախագահեց Տօնավաճառին բացման հանդէսին: Շրջագայեցաւ Տօնավաճառին բոլոր տաղաւարներուն մէջ: Օրուան ամբողջ յայտագիրը կատարուեցաւ, բացի հանդիսաւոր երեկոյթէ մը, որ տեղի պիտի ունենար Սքալայի մեծ թատրոնին մէջ:

Միլանոյի քաղաքապետը 100,000 լիր դրաւ Ընդհ. Ապահովութեան տնօրէնին տրամադրութեան տակ, վարձատրելու համար անոնք որ պիտի գտնեն մահափորձին հեղինակները: Հռոմէն հասան բազմաթիւ գաղտնի ոստիկաններ եւ խիստ հետախուզութիւններ կը կատարուին:

Մուսոլինի, որ Հռոմ կը գտնուէր այդ օրը, հեռաձայնով տեղեկացաւ եւ հրամայեց անմիջապէս քննութիւն մը բանալ:

Միլանոյի մէջ շատ կը զարմանան, թէ ինչպէս տեղի ունեցաւ այս յարձակումը, երբ օրեր առաջ, Թագաւորին այցելութիւնը նկատի ունենալով, բազմաթիւ ձերբակալութիւններ կատարուած էին եւ քաղաքը «մաքրուած»:

Բոլոր թերթերը կ'ամբաստանեն արտասահմանի հակաֆաշիստ Իտալացիները եւ անիշխանականները:

Ֆրանս. կառավարութիւնը այս առթիւ ցաւակցութիւն յայտնեց իտալական դեսպանին:

Ֆրանսայի իտալական հակաֆաշիստ շրջանակները զարմանք չեն յայտներ այս մահափորձին առթիւ, եւ սովորական կը գտնեն զայն «բոլոր այն երկիրներուն համար, որոնք զրկուած են մամուլի եւ խօսքի ազատութենէ»:

⁂ Ոստիկանութիւնը խստութեամբ կը հետապնդէ այս գործը: Կ'ըսուի թէ արդէն իսկ հազար հոգի ձերբակալած է:

⁂ Այս մահափորձին առթիւ, լուր տարածուեցաւ թէ նմանօրինակ դաւադրութիւն մըն ալ Մուսոլինիի դէմ կազմակերպուած է: Իբրեւ թէ ռումբ դրուած էր այն կառախումբին տակ որ Հռոմ պիտի տանէր Մուսոլինին:

Իտալական գործակալութիւնը պաշտօնապէս կը հերքէ այս լուրը:

⁂ Մինչեւ երէկ ուշ ատեն հասած հեռագիրներ որ եւ է լուսաբանութիւն չեն հաղորդեր մահափորձին կազմակերպութեան մասին:

Հռոմի բոլոր հանրային շէնքերը եւ անծանօթ զինուորի դամբարանը լուսազարդուեցան առջի օր, իբրեւ բողոքի նշան:

Յունաստան եւ Մոսկուա

Խորհրդային թերթերը կը գանգատին թէ Յունաստան կը ձգձգէ մաքսային դաշնագրի վերանորոգման բանակցութիւնները, իրեն յատուկ հաշիւներով: Վերջին պահուն, Աթէնքի կառավարութիւնը դաշնագիրը նորոգելու համար, պայման դրած է որ Մոսկուա հատուցում վճարէ քանի մը դեսպաններու կամ հիւպատոսներու, որոնք վնասուած են հոկտեմբերեան յեղափոխութեան ընթացքին: Այդ կարգէն է Լոնտոնի դեսպան Պ. Քակլամանոս: Բացի ռուսական դրամատուններու մէջ դրուած դրամներէն, այս պաշտօնեաները կը պահանջեն 1,500,000 րուբլի հատուցում, իրենց պայուսակներուն կորուստին համար:

Դեսպանական փոփոխութիւններ

Արտաքին Նախարարութիւնը ծրագիր մը պատրաստած է, զանազան դեսպաններ փոխելու համար: Առաջին առթիւ հաւանաբար պիտի կոչուի Էնկիւրիի դեսպան Դաշները, որուն պիտի յաջորդէ կոմս տը Շանպրէօն, Վիէննայի դեսպանը: Պիտի փոխուի նաեւ Պուքրէշի դեսպանը:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Գ. էջ)

ԵԼՄՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՔԱՐՔԱՍՈՆԻ ՃԱՌԸ

Նախորդ յօդուածով մը մէջբերումներ ըրած էինք Փուանքարէի Պարքասոնի մէջ խօսած ճառէն։ Բայց այնչափ կարեւորութիւն ունին Փուանքարէի խօսքերն ու յայտարարութիւնները Ֆրանսայի, մինչեւ իսկ միջազգային ելմտական շրջանակներուն համար, որ կ՚արժէ զայն առանձին յօդուածի մը նիւթ ընել։

Ընտրական պայքարին առթիւ իր խօսած երեք ճառերուն մէջ ալ — խորհրդարանին բեմէն եւ Պառուոյի ու Պարքասոնի մէջ — դրամական վերականգնումի հարցը ան դրաւ առաջին գծին վրայ եւ հաստատեց թէ բոլոր միւս հարցերը պէտք է ստորադասուին անոր։

Դրամը երկրին ջիղն է. որչափ ատեն որ ան հաստատուն եւ զօրաւոր չէ, մարմինն անընդունակ է գործելու, զգալու եւ զարգացնելու։ Եւ այս հաւատքը միայն ելմտական նախարարինը չէ անշուշտ. Ֆրանսայի մէջ ո եւ է խելքը գլուխը մարդ չկայ որ հակառակը պնդէ։

Գաղափարները կը տարբերին սակայն, երբ խնդիրը կու գայ դրամն այդ հաստատուն վիճակին բերելու միջոցներուն վրայ։

Բոլոր կուսակցութիւններն ալ ունին իրենց բազմապիսի ծրագիրները զորս ահագին թմբկահարութիւններով ու ռէքլամներով կը յայտարարեն ընտրողներուն։

Այս յայտարարութիւններու տարբերութիւններն այն են սակայն, որ մինչ միւսները կը խոստանան ընել այս ու այն բարենորոգումը, Փուանքարէ կ՚ըսէ հպարտօրէն. «Ահա մեր գործը. անգլիականն 250 ֆրանքէն 125ի իջեցնելով, Ֆրանսայի հարստութիւնը կրկնապատկեցինք. այս գործը իր թերի կողմերն ունի տակաւին. վստահեցէք մեզ որ ամբողջացնենք զայն. եթէ սխալ է մեր ճամբան, ժխտեցէք մեր գործը, բայց մի՛ մոռնաք թէ Ֆրանսան ամէն բանէ վեր է։»

Անցեալ յօդուածով ըսինք թէ Փուանքարէի խօսքերուն մէջ նշմարուած չափազանցութիւնները վերագրելի են ընտրական պայքարին եւ այդ պատճառաւ ալ՝ ներելի թերեւս։ Արդարեւ, ան կ՚աշխատի համոզել ընտրողները թէ քաղաքական տարբեր կուսակցութեանց միութիւնը sine qua non պայմանն է դրամական վերականգնման։ Եւ սակայն, ինչո՞ւ պատերազմէն առաջ դրամը հաստատուն էր, հակառակ որ այժմեան տարբեր կուսակցութիւններն այն ատեն ալ գոյութիւն ունէին։

Անգլիան իր դրամը կայունացուց առանց խառն դահլիճի։ Ընդհակառակն պատերազմի խառն դահլիճը հրաժարած էր արդէն։ Եթէ իսկապէս միայն քաղաքական կուսակցութիւններէ զուրկ երկիրներու մէջ է որ դրամը կրնայ հաստատուն վիճակ ունենալ, պէտք է երթալ Զուլուներու երկիրը կամ Ռուսիա... ուր միայն Կոմկուսն է գերիշխան։

Կուսակցութեանց միութիւն ըսելով, Փուանքարէ անշուշտ կը հասկնայ հրաժարիլ 1925-26ին ծրագրուած հարկային ժողովրդավար բարենորոգումներէն։ Այս հայեցակէտով աւելի կը մօտենանք ճշմարտութեան եւ այն ալ ոչ թէ որովհետեւ այդ ծրագիրները անարդար էին, այլ որովհետեւ զանոնք առաջարկողներն ի վիճակի չէին ներկայացնելու նաեւ գործադրութեան մասնագիտական եղանակները։ Պէտք չէ մոռնալ նաեւ թէ արմատականներու գլխաւոր պետերը — Քայեօի պէս ելմտական հեղինակութիւն մը, օրինակ — հակառակ էին դրամագլխի վրայ հաստատուելիք տուրքին։

Այդ ծրագիրները հիմնական կերպով իրագործելու համար անհրաժեշտ է որ զօրաւոր հանրային կարծիք մը, միատարր խորհրդարան մը եւ զօրաւոր դահլիճ մը գործի լծուին։ Այս պայմաններէն եւ ոչ մէկը կար 1925-26ին, ոչ ալ մինչեւ հիմա եղած է Ֆրանսայի մէջ։ Բնական էր որ առանց այս պայմաններու գոյութեան, այդ ծրագիրները ոչ միայն գործադրութեան չդրուէին, այլեւ երկիրն առաջնորդէին խորխորատի եզերքը։ Ուրիշ միջոց մըն ալ կայ անշուշտ,— Բռնութիւնը, եւ գիտենք թէ պոլշեւիկներն ուր հասցուցին բարգաւաճ Ռուսիան...

1926ի աղէտը խորապէս ազդած է արմատականներուն եւ չափաւոր ընկերվարականներուն վրայ եւ չի յուսացուիր որ մնացեալ ծայրայեղ կուսակցութիւնները բաւական ձայն ունենան յառաջիկայ խորհրդարանին մէջ, ընդհանուր ուղեգիծը խանգարելու համար։

Չափազանցութիւն է անշուշտ նաեւ Փուանքարէի այն յայտարարութիւնը թէ խորհրդարանական ամբողջ շրջանէ մը — չորս տարի — նուազ ժամանակի մէջ կարելի չէ հաստատուն հիմերու վրայ դնել դրամը։ Այս ըսել չէ անշուշտ թէ ֆրանքը կայունացնելու համար չորս տարի եւս սպասել պէտք է։ Եւրոպայի գրեթէ բոլոր երկիրներն ալ կայունացուցին իրենց դրամը։ Եւ վերջ ի վերջոյ կարելի չէ ըսել թէ Ֆրանսայի ելմտական վիճակն աւելի վատթար է քան Գերմանիայինը, Պելճիքայինը եւ Իտալիայինը, Չեխոսլովաքիան միս մինակ, առանց արտաքին ոեւէ աջակցութեան՝ կայունացուցած է իր դրամը եւ կը բարգաւաճի օրէօր։

Հասկնալի է որ 1926ի աղէտն իբր ահաբեկման խրտուիլակ ծառայեցուի պարզ ընտրողներու համար, զանոնք ծայրայեղ կուսակցութիւններէ զգուշացնելու նպատակով, բայց չափազանցութիւններն երբեմն կը վնասեն փաստին զօրութեան։

Ինչպէս յաճախ առիթ ունեցած ենք ըսելու, այսօր Ֆրանսան ի վիճակի է կայունացնելու ֆրանքը. մէկ տարուան իրական կայունացման փորձը լիովին յաջողած է եւ ֆրանքը կրնայ այլեւս իր արդար դիրքը պահանջել միջազգային դրամներու շարքին մէջ։

Ոմանք կը խորհին թէ Փուանքարէ չպիտի կայունացնէ ֆրանքը, մինչեւ որ Անգլիոյ եւ Ամերիկայի պարտքերու խնդիրը չկարգադրէ վերջնապէս, քանի որ 1929ի Օգոստոս 1ին վճարելի 400 միլիոն տոլարի առեւտրական (ամերիկեան սթօքներու փոխարէն) տալիք մը կայ, որուն վճարումը կրնայ անակնկալներ յառաջ բերել։

Այս ալ անշուշտ չափազանցուած մտավախութիւն մըն է, քանի որ եթէ մինչեւ այդ թուականը ուրիշ ո եւ է ձեւի աւելի նպաստաւոր կարգադրութիւն տեղի չունենայ իսկ, կարելի է Մէլըն-Պէրանժէ համաձայնութիւնը վաւերացնել տալ Խորհրդարանին եւ այդ տալիքը մտցնել պատերազմական տալիքներու ընդհանուր գումարին մէջ։

Եթէ մինչեւ հիմա Փուանքարէ չշտապեց վաւերացնել տալ այդ համաձայնութիւնը, պատճառն այն է որ ան վստահ է թէ աւելի նպաստաւոր պայմաններ պիտի կարողանայ ընդունիլ տալ վերջ ի վերջոյ։ Իր ճառին մէջ ակնարկներ ըրաւ Գերմանիոյ տալիքէն մաս մը Ֆրանսայի տալիքին փոխարէն հաշուակցելու։ Այս առթիւ տեսակցութիւններ ալ տեղի ունեցան Մ. Նահանգներու ներկայացուցչին հետ։ Եթէ Փուանքարէ յաջողի այս ճամբուն մէջ, մեծապէս կը թեթեւնայ պետական պիւտճէն։

Յաջող ընտրութիւններէ վերջ դահլիճին առաջին գործը պիտի ըլլայ, անշուշտ, նոր Խորհրդարանին քուէարկել տալ ֆրանքի կայունացումը։ Զգձգումները վնասակար են։

Մ. Տ.

ԱՌԱՆՑ ՎԵՐՆԱԳՐԻ

Անցեալ տարի՝ Արշակ Չօպանեանի, Լօզանի չարաղէտ ու Հայ ժողովուրդի գոյութիւնը ի սպաս Մոռացութեան տուող դաշնագրի վաւերացման ի նպաստ Ճէրարտին գրած նամակով պարզուած էր որ ռամկավար կուսակցութիւնը գաղութներու մէջ կ՚աշխատի ի նպաստ քէմալական կառավարութեան։

Հայ ժողովուրդի թէ լաւ եւ թէ վատագոյն յատկութիւններէն մէկն ալ այն է, որ անյիշաչար է. Մինչդեռ անյիշաչարութիւնը լոկ Աստուածներու յատուկ է։ Շնորհիւ այդ անյիշաչարութեան չուտով, ընդամէնը մէկ տարուան մէջ մոռացուեցաւ Չօպանեանի գարշելի արարքը։

Որովհետեւ, առաքինութիւնները պսակել, անբարոյականութիւնները տաղել, խարանել չենք գիտեր։ Որովհետեւ, հարուած ընդունելու վարժուած, հազար տեղէն վիրաւոր՝ օտար եւ հարազատ հարուածներու կսկծալի տարբերութիւնը նկատի չենք առներ։ Անբարոյականութիւնը սանձարձակ, առաքինութիւնը անպսակ, չարագործը անպատիժ, մեր ժողովուրդը անյիշաչար, ահա թէ ինչո՛ւ հանրային կեանքը ախտավարակ է եւ թունոտ, մթնոլորտը ծանր ու անշնչելի։ Եթէ գիտնային վատութեան եւ ուրացութեան, սուտի եւ խարդախութեան դէմ անխնայ ըլլալ, կը մաքրուէր մթնոլորտը։

Չօպանեանի «անձնական» (թէեւ Հայ ժողովուրդի անունով) տուած չարաբաստիկ փաստաթուղթին վրայ ռամկավար կուսակցութեան Մարսիլիոյ ակումբը՝ կ՚աւելցնէ ուրիշ, այլապէս խռովիչ փաստաթուղթ մը։ Կ՚ակնարկեմ թուցիկի մը որ այստեղ լոյս ընծայեց ռամկավար ակումբը դպրոցին, ազգային կրթութեան դէմ։ Չեմ խօսիր թուցիկի բովանդակութեան մասին, որովհետեւ, «Յառաջ»ի խմբագրութիւնը ծանօթ է անոր ու հարկաւ տեղեակ կը պահէ եւ իր ընթերցողները։

Ի՞նչ է պատահեր։ Ազգ. վարժարանն ու կեդր. մանկապարտէզը միացեալ դպրոցական հանդէս մը սարքեցին Ապրիլ 9ին։ Օտարութեան, եւրոպական միջավայրի մէջ դպրոցական հանդէսները տիպօրէն գեղեցկութիւն մը ունին։ Անոնք հին օրերու մեր չէնշող կեանքի արձագանգներն են։ Մեծ միջավայրի, մշակոյթի վիթխարի պայմաններու տակ, անոնք մեր վտարանդի բեկորներուն կրթական ճիգը ապացուցանող արտայայտութիւններ են։ Անոնք մխիթարութեան օրեր են այն ծնողներուն համար որ ջերմօրէն սիրահար ազգային կրթութեան, օտար ձրի ու պէսպիսուն յարմարութիւններով օժտուած դպրոցները կը ձգեն, ու վճարով եւ նախնական պայմաններու մէջ ապրող հայ վարժարանը կը ղրկեն իրենց փոքրերը։ Աւելի բարոյակրթիչ է հանդէսին նշանակութիւնը բուն իսկ երախաներուն համար, որոնք դպրոցը կը սիրեն ու դպրոցին կը կապուին։ Անբաղդատելի է նման հանդէսի մը նշանակութիւնը հանրային լայն զանգուածներու համար, որոնք իբրեւ թէ տաճարի մը մէջ, հաւաքականօրէն կ՚ապրին ազգային ոգիի, հալածական, այլ մի՛շտ կենդանի ազգային իտէալի ջերմիկ մթնոլորտի մէջ։

Եւ Ապրիլ 9ի հանդէսը գերազանցեց մեր բոլոր նախատեսութիւնները։ Ան տպաւորիչ ցոյց մըն էր թրթռուն ջերմութեամբ։

Բազմութեան հոգին ի մի ձուլուած, կարծես բոլորը մէկ թօքէ կը շնչէինք, երբ փոքրերը բեմի վրայ՝ իբրեւ փիւնիկներ, իրենց երգերով, խաղերով, արտասանութիւններով, պարերով, հայ նորաբոյս արիները իրենց եռագոյնով, վարժ ու ճարտար մարզանքներով բարձրաբարբառ կը յայտարարէին այս ժողովուրդի ապրելու եւ տեւելու յաւիտենական կամքը։ Ու ներկաները անընդհատ կը ծափահարէին տղոց յաջողութիւնը, անոնց դրօշակին նուիրուած երգերն ու պարերը։

Գեղեցիկ էր արդարեւ, յուզիչ ու մանաւանդ խթանիչ։

Ու պաշտօնական թուցիկը ռամկավար ակումբին.— «Հայկական դպրոց չկայ մի երթաք հանդէսին, մի քաջալերէք 12ուկէս վարչութեան այդ ձեռնարկը...» կրնայ ըլլալ որ հայկական ամենախանձ կիրքը մարդիկը կուրացուցած է ու անոնք լոյսի դէմ ալ ճակատ կազմած են։ Բայց օտարութեան մէջ, եւրոպական բարձր ու համայնակուլ միջավայրի մը մէկ հատիկ հայ դպրոցին դէմ այսքան ստոր դաւ՝ գոնէ ես չեմ յիշեր։

Եթէ առաջին փաստը (Չօպանեանի նամակը Ճէրարտին) ապացուցուց, որ ռամկավարները գաղութներու մէջ կ՚աշխատին ի նպաստ քէմալական կառավարութեան, երկրորդը՝ (Մարսիլիոյ Ռամկավար Ակումբին թուցիկը դպրոցին դէմ, ներշնչուած վերէն) կ՚ապացուցանէ որ անոնք մեր գաղթական բեկորներու այլասերումը եւ ապազգայնացումը կուսակցական պաշտօնական քաղաքականութեան հիմնական առանցքներէն մէկը կը նկատեն։

Կայ եւ երրորդ փաստը.— Անոնք Ռամկավարները՝ զարգացնելով իրենց քաղաքականութիւնը, այս տարի համազգային սուգի օրն ալ կը բաժնեն ու 1 միլիոնի յիշատակն ալ սրբապղծելու համար, առանձին կը տօնեն։ Չորրորդը, վերջապէս, Մելքոնեանի կտակի կողոպուտէն յետոյ, Բարեգործականի աւարը՝ Ռամկավարներու կողմէ։

Այսքան՝ լուրջ մասը։

Ահա եւ կատակերգութիւնը։

Ապրիլ 8ին, եկեղեցւոյ մէջ Պալաքեան կը քարոզէ ի նպաստ դպրոցին։ Ժողովուրդը լեցուած է դուրսը։ Չորս անխորհուրդ Ռամկավարներ կուգան այդ կեղտոտ թուցիկէն բաժնելու ժողովուրդին։ Քանի մը լուրջ ու դպրոցասէր երիտասարդներ կը վրդովուին ու կը թելադրեն չբաժնել թուցիկները։ Եւ ահա չուքէն վախցող Ռամկավարները կ՚երթան եւ դանակով կը յարձակին։ Ոստիկանները յանցանքի վրայ կը բռնեն այդ լակոտները։ Կը տանին բանտ։ Ապրիլ 9ի առաւօտը, Տօմինիքէն փողոցը կը փոխուի ռազմադաշտի։ Փողոցէն անցնող պատանիներու վրայ կը յարձակին, ու երկաթի կտորներով եւ բռունցքներով կը վիրաւորեն խեղճ տղաները։ Գազալանքա պանդոկին մէջ դարանակալ ռամկավար սպայակոյտը կը ղեկավարէ կռիւները։ Պատուհանէն կը պոռան. «Զարկէք, մենք ձեզ կ՚ազատենք»։ Ամսեղուկ, սըմսար կաթոլիկ մը կը վարէ «քաղաքացիական» պատերազմը։ Ու Զատկի երկրորդ օրը կը ստանայ արեան բիծեր։ Կռիւը կը շարունակուի, միեւնոյն օրուան մէջ յարձակումները կը կրկնուին ու 5-6 անգամ փիրկենդխառն ընդհարում։ Ռամկավար տղաները ատրճանակ ալ ունին։ Ի հարկէ ռամկավար անունին տակ բջջականներ ալ կ՚օգտուին առիթէն։

Բայց, հերիք է։

Երբե՞ն ի վեր Ռամկավարները յեղափոխական-մարտական դարձած են։

Թշուառ ստրուկներ։ Թող գայիք Ապրիլ 9ին կարօղն փարք, տեսնելու թէ Մարսիլիոյ գաղութը որ չափով լուած է ձեր գարշելի թուցիկէն։ Մօտ 1500 դպրոցասէրներ՝ ձեր «մի երթաք»էն յետոյ, խուռներամ լեցուեր էին հանդիսավայրը, շռայլուն ապտակ մը իջեցնելով ձեր երեսին։ Իսկ հանդէսի նիւթական յաջողութիւնը պատասխանն էր ձեր թուցիկին։ «Թրթռենիկեանման ու Մեղուակերպ» փոքրերուն, սքանչելապէս վարժուած ու մարզուած հայ արիներուն խայտանքը, հայկական եռագոյնին եղած մեծավայելուչ պատիւը դամբանականն էր ձեր Մարսիլիոյ ակումբին։ Պարկեշտութեան նշոյլն իսկ եթէ ունենայիք, ամօթէն դուրս չպիտի գայիք փողոց։

Ի՞նչ կ՚ուզեն Ռամկավարները։ Հայկական դատին դէմ, գաղութներու կազմակերպութեան դէմ, դպրոցի դէմ, կռուազան ու խափանարար մեր ներքին կեանքին մէջ, ստրուկ եւ անարի օտարին առջեւ։

Վերջի վերջոյ ի՞նչ են այս մարդիկը, հա՞յ թէ թուրք։ Ազգայնակա՞ն թէ միջազգայնական։ Քաղաքացի՞ թէ «կոսմոփոլիթ»։

ՇԱՀԱՐՈՒՆԻ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԳԻՆԻԻՆ ՕԳՏԱԿԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

Ամէնուն ծանօթ է թէ գինին ալքոլական ըմպելի մըն է, որ կը ստացուի խաղողի հիւթին խմորումով. իր մէջ կը պարունակէ ջուր, ալքոլ եւ գունատու, ճարպային, բորակածնային եւ թթու նիւթեր։

Գինիին տեսակը կախում ունի իր պատրաստութեան եղանակէն, խաղողին տեսակէն, մշակումի ձեւէն, հողին բաղադրութենէն, եւլն.։ Խարդախուած գինին իր մէջ կը պարունակէ ջուր, ալքոլ, գաճ, արուեստական գոյներ եւլն., եւ այս պատճառաւ վնասակար է առողջութեան։

Գինին գերազանցապէս օգտակար ըմպելի մըն է քաջառողջ մարդոց համար, եւ առաջնակարգ զօրացուցիչ դեղ մը՝ տկարակազմներու, հիւանդներու եւ ծերերու համար։ «Գինին ծերութեան կաթն է» կ՚ըսէ առածը. արդարեւ, ամէն ճաշէ վերջ ընտիր եւ անխարդախ գինիին գործածութիւնը մեծ կենսունակութիւն կուտայ տարէց մարդոց։ Կրնանք ըսել թէ գինին իր սնուցիչ, ուժատու, վերանորոգիչ եւ գրգռիչ յատկութիւններով կը մրցի բոլոր ոգելից ըմպելիներուն հետ, եւ կը յարմարի ամէն տարիքի, սեռի, կազմուածքի եւ խառնուածքի մարդոց։

Գինիին չափաւոր գործածութիւնը կը սնուցանէ մարմինը, թեթեւապէս կը գրգռէ ուղեղը, վառ գործունէութեան մէջ կը դնէ իմացական կարողութիւնները, կը կազդուրէ ֆիզիքական զօրութիւնները, կը դիւրացնէ մկանային շարժումները, կը հանդարտեցնէ ֆիզիքական յոգնութիւնը, կը ցրուէ տխրութիւնը, կը փարատէ վախն ու սրտնեղութիւնը եւ զուարթութիւն ու համարձակութիւն կուտայ մարդուն։ Իր մէջ պարունակած ալքոլը կ՚արագացնէ սրտին բաբախումներն ու շնչերակներուն զարկը, եւ այս եղանակով կը ցրուէ մարմինին մէջ գոյացած արեան համախմբումները։

Ասկէ զատ, գինին ունի մանրէասպան յատկութիւն մը, այսինքն իր մէջ գտնուած մանրէները կ՚ոչնչացնէ։ Հաստատուած է թէ ժանտատենդի մանրէն գինիին մէջ կէս ժամէն աւելի չի կրնար ապրիլ, այդ մանրէասպան յատկութիւնը արդիւնք է գինիին մէջ պարունակած թթուներուն, որոնց որակն ու քան...
կը կախում ունին գինիին ...
թենէն, տեսակէն եւ անկի...
ճակէն։ Այս տեսակէտով կրնան...
ըսել թէ գինին առողջ...
հականեխական ըմպելի մըն...
եւ համեմատաբար աւելի կար...
է ջուրի տեղ գինի խմել։

Ջղային խառնուածքի ...
մարդիկ եւ կիները պէտք է չ...
փաւոր գործածութիւն մը ընե...
նան գինիի, իսկ կաթնաւոր...
դեղի կամ թերի համաձայն...
թեան ենթակայ անձեր ...
սրտի տկարութենէ տառապող...
անհատներ մանաւանդ պէտք ...
շանալու են գինիէն։

Ինչպէս ամէն բանի չափ...
զանցութիւնը վնասակար ...
նոյնպէս ալ գինիին չափազ...
գործածութիւնը մեծ չափով ...
վնասէ մեր առողջութեան, ...
խանգարէ մեր գործարանակ...
յօրինուածութեան ներդաշն...
կութիւնը, դանդաղ բայց ...
ւական կերպով ու հիմնովին ...
թունաւորէ մեր մարմինը։

Ալքոլամոլներուն կեանք...
կարճատեւ է. անոնք յաճ...
հիւանդութիւններու նշանակ...
հակամիտութիւն մը կը ցուցն...
եւ ուրիշներէ աւելի ենթակ...
են թոքախտի եւ համաճա...
րակներու։

Աւելորդ է հոս խօսիլ ալ...
լամոլութեան պատճառած ...
թական, բարոյական եւ ֆիզ...
քական վնասներու մասին։ ...
ցողակի միայն սաչափը ըսե...
թէ ալքոլամոլութեան չարա...
ազդեցութեամբն է որ բարո...
կ՚ապականին, մարդկութիւնը ...
վատթարանայ, ցեղերը կը ...
տառեն, մտաւոր սերունդներ...
կը փճանան, անձնասպանու...
թիւններն ու ոճիրները կը բ...
մապատկուին, եւ ջղային, ...
ղային եւ ուրիշ բազմաթիւ ...
հիւանդութիւնները կը շատնան...

ՀՐԱՉԵԱՅ ՏԷՐ...

ՅԱՐԴԳՈՂ

ՄՂՋԱՒԱՆՋԸ

(29 մարտ)

Տիկին Լաւ կարդաց իր ...
գրուածքը, որ կը կրէ ...
ւանջը խորագիրը, եւ ...
նկարագրուի հոգիի մը ...
թիւնները մեծ քաղաքի մը ...

Նկարիչ Շաճնազար.— ...
ուածքը կը յիշեցնէ ...
Զարեանը։

Շ. Նարդունի.— Պատերազմ...
յետոյ, այժմ երբ նոր ...
կը սկսի, մարդոց հոգեկան...
մէջ կը տեսնուի բեկում ...
հիւանդագին բան մը, ...
վիճակ մը, ուրիշ դուրս ...
գայ նոր դարաշրջանի ...
նութիւնը։ Մարդիկ հիւանդ ...
եւ երկուքը մը կ՚ապրին ...
հիւանդութիւնը կը կոչուի ...
բաշրջանի ցաւ։ Այդ հիւանդ...
թիւնը աւելի տարածուած է ...
քաղաքներու մէջ, այնպէս ...
Փարիզն ալ ունի իր հոգեկան...
թիւնը, եւ իր հոգեբանական ...
կումը, որ կը կոչուի Փարիզ...
ցաւ (mal de Paris)։ Այս ...

...ին։ Ռոստոմին ելեւէջներով, ...ցումները կը նկարագրուին ու կը պարզուին։

...Վ. Կաքաւեան.— Համաձայն ...ամ այն կարծիքին, որ Զար-...եանի կը մօտեցնէ այս գրուած-...քը։ Ինչպէս գիտել տրուեցաւ, ...Զարեան ընտանեկան բանաս-...տեղծ մըն է։ Կասի այս գրուած-...քին մէջ ո՛չ շարժանկարում ...ն, ո՛չ ալ հոգեբանական աշ-...խատանք, այլ հոգեկան վիճակի ...նկարագրութիւնը միայն։

...Տիկին Լաւ.— Այս գրուածքս ...ը ըմբռնելու համար, աշխա-...տած եմ տալ երաժշտական ...ի մը նկարագիրը, այսինքն ...հոգեկան ներքին ապրումներս ...ը երաժշտութեան, ելե-...ւէջներով համաձայն երաժշտա-...կան կանոններու։

Տիրկաթին

ԱՆՆԿԱՐԱԳՐԵԼԻ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆ ԻԶՄԻՐԻ ՇՐՋԱՆԻՆ ՄԷՋ

Թուրք թղթակից մը կը գրէ Թերթերուն.—

Այսօր, Իզմիրի մեծ աղէտին ...թօրէքն է. 40 մեռեալ, 150 վի-...րաւոր, հողակոյտի վերածուած 20 ...գիւղեր, փողոցներուն մէջ դեգե-...րող 11 հազար հոգի...։ Ահա՛ այս Իզմիրի երկրաշարժին աղետա-...լի սեւաթոյր գումարը։ Երկրա-...շարժին կեդրոններէն՝ Իզմիրէն, Թորպալըէն կուգանք։ Մեր ետին ...երեր, կիներ, երիտասարդներ, ծե-...րեր, տղաքներ ու մանուկներ՝ հա-...զարաւոր արկածեալ թշուառներ կը ձգենք։

Ասոնք հինումին վրաններու տակ ապաստանած են, խեղակորոյս վիճակի մէջ ապշահար։ Ահագին հողային տարածութիւն մը ամ-...բողջ մէկ շաբաթ, մերթ թեթեւ, ընդհանրապէս սաստիկ՝ երկրաշար-...ժի ցնցումներու թատր դարձաւ, ...գիշերով ցերեկով անընդհատ, տու-...ներ կործանեց, շէն գիւղաքաղաք-...ներ ու գիւղեր քարուքանդ եղան, ...որքան սարսափելի տեղատա-...րափ մը երկրաշարժին առաջին թափը կորսնցնել տուաւ եւ հան-...գարտութիւնը քիչ մը վերադար-...ձաւ։

Սակայն թող չկարծուի որ եր-...կրաշարժը բուն Իզմիր քաղաքին մէջ թեթեւ եղած է. ո՛չ, ցնցում-...ները այնքան զօրաւոր եղած են ...որ գիշեր ատեն մահճակալներուն մէջ պառկողները յանկարծ իրենց պառկած տեղերէն դուրս նետած ...է, չորս օր չորս գիշեր Իզմիրցինե-...րը, մեծ ու պզտիկ, այր ու կին փողոցները բացօթեայ անցուցին։

Երկրաշարժը իր բուն ըն-...թացքը ցուցուցած է եւ աւելի ...աւերներ գործած է Իզմիրէն շո-...գեկառքով երկու ժամ հեռու գտնուող Թորպալըի մէջ, ուր այս միջոցիս տիրող քստմնելի թշուառութիւնը գրիչով ու բերնով նկարագրել անկարելի է. Մարդկային թշուառութեան չափանիշը հասկնալու համար աչքով տեսնել պէտք է... Ո՛չ մէկ դժբախտութեան հետ կարելի է բաղդատել։

Թորպալը 18 գիւղ ունեցող գաւառակ մըն է, գրեթէ 11000 բնակիչ ունի. 2000 տնուոր քաղաք մըն է, ըստ բաւականի շէն, ելեկտրական լոյսերով գեղեցկացած. իր մէջ երկու երկաթուղիի կայարան կը գտնուի, մին՝ բուն իսկ Թորպալըի մէջ, իսկ միւսը՝ Թեփէքէօյ։ Ահա՛ երկրաշարժը իր աւերները բուն այս գաւառակին եւ անոր շրջակայ 18 գիւղերու մէջ գործած է։ Պէտք է գիտնալ թէ Թորպալըի 2000 տունէն մէկ հատ չէ մնացած, ամէնքն ալ գետնին տակ անցած են, 11000 բնակիչները կարգով փողոցներուն մէջ կեցած, վրաններուն տակ եղկելի վիճակի մէջ գլխիկոր կ'արտասուեն լուռ ու մունջ։

ԿՐՕՆԻ ԵՒ ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ԱՆՋԱՏՈՒՄԸ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԷՋ

Ինչպէս գրեցինք, Թուրքիոյ Ազգ. Մեծ Ժողովը միաձայնութեամբ կարգ մը բարեփոխումներ կատարեց սահմանադրութեան մէջ, անջատելով կրօնն ու պետութիւնը։ Փոփոխութիւնը ջերմապէս պաշտպանեց Բսմէթ Փաշա, երկար ճառով մը, ուր կ'ըսէր.

— «Նկատելով, որ իրականին մէջ պետութիւնը բարոյական անձնաւորութիւն մըն է, կարելի չէ զայն ենթակայ նկատել այն պարտաւորութիւններուն, զորս կրօնը կը պարտադրէ անհատներուն։ Այս պատճառով կ'առաջարկենք հիմնական կազմակերպութեան օրէնքէն ջնջել այն յօդուածները որ կապ ունին կրօնին հետ։

Պետութեան եւ կրօնին բաժանումէն պէտք չէ հետեւցնել թէ կառավարութիւնը անկրօնութիւնը պիտի քաջալերէ։

Պետական եւ կրօնական գործերու բաժանումին նպատակն է թոյլ չտալ որ կրօնը ներկայ և ապագայ պետական վարիչներու ձեռքին մէջ գործիք մը դառնայ։»

Ահաւասիկ բարեփոխուած յօդուածները.—

Բ. յօդուած.— Թուրք պետութեան պաշտօնական լեզուն Թուրքերէն, եւ մայրաքաղաքը Էնկիւրին է։

16րդ յօդուած.— Երեսփոխանները հետեւեալ երդումը պիտի կատարեն.— «Պատւոյս վրայ կը խոստանամ հաւատարիմ մնալ Հանրապետութեան սկզբունքներուն եւ չգտնուիլ ոեւէ ընթացքի մէջ, որ դէմ ըլլայ հայրենիքիս եւ ազգիս երջանկութեան եւ ազգին անվերապահ գերիշխանութեան։»

26րդ յօդուած.— Ազգ. Մեծ Ժողովը օրէնքներ կը մշակէ, կը բարեփոխէ, կը մեկնաբանէ կամ կը ջնջէ, պետութիւններու հետ պայմանագրութիւններ եւ հաշտութեան դաշինքներ կը կնքէ, պատերազմ կը յայտարարէ, պետութեան բոլոր հաշիւները կը քննէ եւ կը վաւերացնէ, դրամ կը կոխէ, մենաշնորհներու եւ տնտեսական յանձնառութիւններու վերաբերեալ գործողութիւնները կը վաւերացնէ կամ կը ջնջէ, ընդհանուր կամ մասնակի ներում կը հռչակէ, պատիժները կը մեղմացնէ կամ կը փոփոխէ։ Այս բոլոր գործերը Ազգային Ժողովը ուղղակի ինք կը կատարէ։

38րդ յօդուած.— Հանրապետութեան նախագահը իր ընտրութենէն յետոյ հետեւեալ երդումը կ'ընէ Ազգային Մեծ Ժողովին մէջ.

«Հանրապետութեան նախագահի հանգամանքովս, պատւոյս վրայ կը խոստանամ յարգել եւ պաշտպանել Հանրապետութեան օրէնքներն ու ազգային գերիշխանութեան սկզբունքները, ամբողջ ուժովս անկեղծօրէն աշխատիլ Թուրք ազգին երջանկութեան, Թուրք պետութեան դէմ ուղղուած ամէն տեսակ վտանգները արգիլելու, Թուրքիոյ արժանապատուութիւնն ու փառքը պահպանելու եւ ստանձնած պարտականութեանս նուիրուելու։»

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ԱՐԿԱԾՆԵՐ

ԿՐԱՍ, Ապրիլ 10.— Մէկ երկու ամսուան ընթացքին ունեցանք շարք մը արկածներ, մէկը միւսէն աւելի։ Իսկ այսօրուան դէպքը ցնցեց ամբողջ Կրասը։

Վերջերս փարիզէն նոր եկող գործատէր մը շինութեանց գործեր բացաւ, հարիւրաւոր անգործներու գործ հայթայթելով։ Այստեղ գործ գտան նաեւ 7—9 անգործ Հայեր։ Ամէն մարդ ջատ կի երկօրեայ արձակուրդէն յետոյ, Երեքշաբթի առաւօտ կրկին ամէն մարդ իր չոր հացին ճամբան բռնեց։ Ցոգնաջան բանւորը հազիւ կէս օրուան հանգիստին կը պատրաստուէր, երբ յանկարծ պայթում մը՝ դղրդացուց ամբողջ քաղաքը։

Սեննակի մնծութեամբ կաթսայ մը կը պայթէր, ջարդ ու փշուր ընելով մեքենան եւ իր տակ ճզմելով մէկ Իտալացի եւ մէկ Ֆրանսացի։ Ծանրապէս վիրաւորուեցան ուրիշ եօթը բանւորներ, որոնց երկուքին վիճակը եւս շատ ծանր է։ Հայերէն ոչ ոք վնասուած է։ Արկածին պահուն, բացի վիրաւորներէն, ոչ ոք կը մնայ, բոլորը սարսափահար կը փախչին։ Միայն երկու ընկերներ՝ Ց. Ցէմէրճեան եւ Վ. Ալօեան, որոնք լալով իրար կը փնտռէին, երբ բախտը կ'ունենան ողջ առողջ իրար գտնելու, առանց ժամանակ կորսնցնելու մէկիկ մէկիկ կը հաւաքեն բոլոր վիրաւորները եւ շալկելով շէնքէն դուրս կը հանեն, վէրքերը կը լուան։ Վիրաւորներուն մէջ կը գտնուէին նաեւ մէկ վարպետ եւ երկու օգնականներ, որոնք ապշութեամբ կը դիտեն երկու Հայերուն հոգածութիւնը։ Ուշ ժամանակ բժիշկները կուգան եւ շնորհակալութիւն կը յայտնեն մեր երկու ընկերներուն։

Արա

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ Ա. ԽՈՒՄԲԸ ՊԱՐՏՈՒԱԾ

Զատկի առիթով Տիէփի մէջ տեղի ունեցան որոշուած բաժակի մրցումները չորս խումբերու միջեւ։

Կէս օրուան ճաշասեղանէն յետոյ, Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը մարզադաշտ գնաց, ուր մեծ թիւով հանդիսատեսներ ներկայ էին։ Դաշտը զարդարուած էր մասնակցող խումբերու դրօշակներով։ Ժամը ճիշտ 3.30ին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը դաշտ եկաւ ժողովուրդին խանդավառ ափերով, որուն յաջորդեց ոգլիականը։

Առաջին կիսախաղին հով և արեւը աննպաստ էր մերիններուն։ Անգլիացիները առջին վայրկեաններուն իսկ լուրջ յարձակումներով սկսան նեղել մեր բերդը։ 17րդ վայրկեանին անոնց կեդրոնի յառաջահը գլխի դարձուածքով մը շահեցաւ Ա. նշանակէտը, որմէ վերԱնգլիացիները իրենց վարպետ խաղերով բոլոր գիծերուն իրապետեցին։ Մեր յառաջապահները յառաջացում մը փորձեցին, բայց ապարդիւն. իրեն դէմը ունէին ամուր եւ փձառու վարպետ խաղացողներ 22րդ վայրկեանին Անգլիացիները շահեցան երկրորդ նշանաւորը։ Ա. խաղամասը լմննալու հինգ վայրկեան մնացած՝ շահին 3րդ նշանակէտը։

Բ. կիսախաղին մերինները կրկին յառաջացում ունեցան, բայց առանց արդիւնքի։ Անոնց պաշտպանողանը լաւ կը գործէր. այս երկրորդ խաղամասին եւս անոնք շահան երկու նշանակէտեր եւ այսպէս վերջացաւ մեր խումբին պարտութիւնով, 0ի դէմ 5 նշանակէտով։

Ինչպէս գրած էր, անգլիականը Լոնտոնի Դ լաւագոյն խումբերէն մէկը ըլլալով, իրենց տոկունութեան արագավազութեամբ եւ վարպետ խաղերով գերազանցին մերինները։

Մրցումէն վերջ սնոտական Միութիւնը իրենց կեդրոնատեղին հրաւիրելով, երկու խումբերն ալ պատուեց շամփանեայով։ Այս առթիւ գնահատական խօսքեր եղան երկու խումբերու արժանիքին համար։

**Կիրակի օր տեղի ունեցան Ֆրանսական եւ զուիցերիական խումբերու որոշուած մրցումը։ Ֆրանսացիները, որ չորս լաւ խաղացողներով զօրացուցած էին իրենց խումբը, յաղթական ելան 2ի դէմ 3 նշանակէտով։

Իսկ Երկուշաբթի օր տեղի ունեցաւ յաղթական եւ պարտուած խումբերու վերջնական մրցումները։ Ժամանակէն առաջ 5000է աւելի հանդիսատեսներ ներկայ էին դաշտը։ Նախ դաշտ ելան պարտուած խումբերը, Հ. Մ. Ը. Մ. եւ U. S. Suisse։ Մրցումը սկսաւ ժամը 2ին։ Ա. կիսախաղին մերինները իրենց լաւ փասերով սկսան նեղել հակառակորդը, բայց չկրցան շահիլ։ Զուիցերիացիները իրենց կարգին յարձակումներ գործեցին առանց արդիւնքի։ Այս առաջին կիսախաղին ուշագրաւ էր մեր յառաջապահներուն նուրբ խաղարկութիւնը որ կը գնահատուէր հանդիսատեսներէն։ Բաւական ժամանակ երկուստեք հաւասար խաղարկութենէ մը վերջ, Զուիցերիացիները շահեցան Ա. նշանակէտը, որմէ մէկ վայրկեան վերջ Ա. կիսախաղը վերջացաւ։

Բ. կիսախաղին մերինները սկսան աւելի արագ եւ եռանդուն խաղարկութեամբ մը դարձեալ սեղմել հակառակորդը։ Տասը վայրկեան վերջ էր, որ Ս. Կարապետեան զօրաւոր հարուածով մը յաջողեցաւ նշանակել առաջին կոլը։ Մերինները սկսան կրկնապատկել իրենց ջանքերը. Հ. Մ. Ը. Մ.ի ամէն մէկ գեղեցիկ խաղերը ջերմապէս կը ծափահարուէին հանդիսատեսներէն։ Մեր ձախ միջապահին անզգոյշ մէկ հարուածը «քօրնըր»ի իրաւունք տուաւ անոնց եւ մեր բերդապահին ձեռքէն սահելով նշանակեցին իրենց երկրորդ նշանակէտը։ Ասկից վերջ մերինները թէեւ իրենց կարելին փորձեցին արդիւնքը հաւասարեցնելու, բայց անօգուտ։ Խաղը վերջանալու հինգ վայրկեան մնացած Զուիցերիացիները շահեցան երրորդ նշանակէտը եւ այսպէսով խաղը վերջացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբին պարտութեամբ 1ի դէմ 3 նշանակէտով։

Զուիցերական խումբը Փարիզի պատուոյ դասակարգին կը պատկանի եւ նշանաւոր է իր փորձառու խաղացողներով։ Անոնց խումբը Ֆրանսայի բոլոր օտարական խումբերուն յաղթելով առաջինը կը դասուէր։ Միայն Փարիզի Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբն էր որ պատեհութիւնը չէր ունեցած մրցելու, բայց ահա իրականացաւ, եւ Զուիցերիացիները այժմ կը նկատուին լաւագոյնը բոլոր օտարական խումբերուն։ Մրցման ընթացքին մասնաւոր նուագախումբ մը նուագեց ընտիր կտորներ։

Երկուշաբթի առաւօտ ժամը 11ին Տիէփի քաղաքապետարանին մէջ ընդունելութիւն մը տեղի ունեցաւ։ Չորս խումբերն ալ ներկայ էին։ Ներկայացուցիչները կարգաւ ձայն առնելով իրենց շնորհակալութիւնը յայտնեցին Ֆրանսացի ժողովուրդին, իրենց հանդէպ ցոյց տուած համակիր վերաբերմունքին եւ կազմակերպիչ Միութեան բարեացակամութեան համար։

Յաղթական խումբերու մրցումը սկսաւ ժամը 4ին. անգլիական խումբը բարձր խաղարկութեամբ 1ի դէմ 4 նշանակէտով յաղթեց Ֆրանսականին եւ շահեցաւ բաժակը։

Գ. Գասապեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵՐԿԳԼՈՒԽ ՕՁ ՄԸ.— Հին աւանդութիւնները կը պատմեն թէ եօթը գլխանի օձեր կային։ Արդ, հեռագիր մը կ'ըսէ, որ Սերպիոյ մէջ, ալպանական սահմանագլուխին վրայ բոլոր գիւղերը սարսափի մատնուած են, որովհետեւ շրջանին մէջ տեսնուած է երկգլուխ օձ մը։

Գիւղացիները կը կարծեն թէ աստուածային պատգամաբեր մըն էր օձը։ «Զատկի օձերը», ինչպէս կ'անուանէին անոնք, որովհետեւ Զատկական շաբթուներուն կ'երեւէին, անկարելի էր ողջ բռնել, ըստ տեղական նախապաշարումներուն։

Եւ իրաւ, Պելկրատէն ղրկուած մարդիկ բռնեցին օձը մեռած վիճակի մէջ։ Ունէր երկու գլուխ, որոնք հանգստութեամբ կրնային շարժիլ, թխորակ էր եւ 30 սանթիմեդր երկար։ Զայն տարին Պելկրատի կենդանաբանական դպրոցը։

ԳՈՂԵՐԸ ԿԸ ԲԱՆԻՆ.— Քըրուազիկի մէջ, ծովուն եզերքը կը բարձրանար գեղեցիկ ապարանք մը, որուն անունն է «Խենդ Հով»։ Գողերը կողոպտեցին «Խենդ Հովը», յետոյ գողութեան կասկածներ ջնջելու եւ հետապնդումներէ ազատելու համար, կրակ տուին ապարանքին ու փախան։ Անցորդ մը տեսաւ, որ գողերը կը փախչին, մինչ ծուխը կը բարձրանար տանիքէն։ Օգնութիւն պոռաց, եւ հասան ոստիկաններն ու հրշէջները, սակայն հովը այնքան ուժգին կը փչէր, որ քանի մը ժամէն մոխիր դարձաւ գեղեցիկ ապարանքը։

ՍԻՐԱՀԱՐՈՒԹԻՒՆ.— Լեհ երիտասարդ բանւոր մը, Սթէքներ լեհ սիրուհի մը ունէր, որուն հետ կ'ապրէր Լիոնի մէջ երկար ատենէ ի վեր։

Լեհ գեղուհին, երեւի նոր թառ գտաւ, ուզեց թռչիլ ու երթալ, սակայն Սթէքնէր կատղեցաւ եւ ատրճանակը ուղղեց, երկու գնդակով գետին փռեց զայն։

Յետոյ գնդակով մըն ալ ինք անձնասպան եղաւ։

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (79)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Բ.

— Պէտք է որ ըսելիքս վերջացնեմ, Նատէժտա՛։

— Այո՛, այո՛, վերջացուցէ՛ք, արտասանեց։

— Նատէժտա՛, այդ սրբապղծութիւնը գործող մարդը տեսնուածին պէս ծերունի մը չէ... այդ մարդը երիտասարդ է... գեղեցիկ է... այս պահուս՝ երբ դուք այս գրասենեակին մէջ ձեր հօրը կը սպասէք, ան կ'ապրի իր իրական կերպարանքով, վրայէն նետած ըլլալով Իշխան Վ. լոֆի ձեւերն ու խորշոմները...

— Ուրեմն ո՞վ է ան, գոչեց ան ուժգնօրէն։

Գրպանէս հանեցի լուսանկարը։ Նատէժտա անոր նայեցաւ հազիւ սարսափով մը։

— Այս մարդը, Նատէժտա՛, իրական իշխան Թիթիզեան է, ձեր գերմանացի ազգականը, պրուսիական Մարկրաֆներու գահաժառանգը, նոյնպէս նաեւ Քայզերին ազգականը...

Անիկա փակեց աչքերը։ Կարծեցի թէ պիտի նուաղէր։ Այլեւս չէինք կրնար խօսիլ։ Պահ մը մնացինք, անկարող՝ ոեւէ բառ փոխանակելու։

Պէտք էր սակայն վերջացնէի յայտնութիւնս։

— Նատէժտա՛... լաւ մը ուսումնասիրեցէք այն զգացումը որ ձեր հօրը հանդէպ զգացած սէրը բնազդօրէն փոխեց ձեր մէջը...

— Ինչո՞ւ համար կ'ըսէք ատիկա, Մարսէ՛լ։

— Հիմա պիտի ըսեմ... քննեցէք ձեր ամենագաղտնի զգացումները, որոնք մարդուս հոգիին խորը կը մնան առանց բանաձեւուելու... լա՛ւ խորազննեցէք ձեր հոգին, Նատէժտա՛։

— Օ՜, լռեցէ՛ք, Մարսէ՛լ, չշնչեց պժգանքով։

— Ո՛չ, ո՛չ, Նատէժտա՛... պէտք է լաւ մը խորազննել, որովհետեւ դեռ ըսելիք մը ունիմ...

Ձեռքերը դէմքին վրայ տարաւ։ Բառերը դժուար, ընդհատ ու եղերական կ'ելլէին իր բերնէն

— Կարելի՞ բան է... Հայրս, հայրս սիրեր եմ պզտոր, յանգաւոր ու ոճրագործ զգացումով մը...

Կամաց մը անոր ձեռքերը քաշեցի դէմքին վրայէն։

— Ո՛չ, Նատէժտա՛, ամէն ինչ յայտնի կ'ըլլայ քանի մը վայրկեանէն։

— Այժմ կ'ըմբռնեմ ձեր ըսածը, Մարսէ՛լ... ուրի՞շ ըսել կ'ուզէք, այժմ կ'ըմբռնեմ որ ես իրաւունք ունէի սիրելու այս մարդը, որովհետեւ բնութիւնն իմ անգիտակից էութեանէջ կ'ըսէր թէ՝ այդ մարդը քահանայ չէ... այսպէս, ահա՛, սէր պիտի ըլլայի այդ հրէշը, ու Բորիսի սպաննիչը, ա՜խ, ուրի՞շ կրնաք ըսել որ աւելի եւս փելի դարձնէ սրտիս պժգան

— Պիտի հասք ճակատագրին ահաւոր խա՛, Նատէժտա՛, ո՛չ, ո՛չ, դուք մեղք չէք։

— Եթէ մեր՛րը ըլլայի, կ'երթայի քիէվի՛րերուն տաքը կը նետուէի, օրս կ'ըսէի. — «Հա՛յրս, մա գիս անիծեալ սրբապղծութ»...

Ոտքի ելաւ։ Խմը երկուքս ալ կը խեղդուէինգած յայտնութենէն։

— Այո՛, Նատա՛, հակառակ ձեր կամքլութիւնը գիտէր որ դուք կրք սիրել այդ մարդը, բայց ուրիշ ուժի մը ենթարկուեցաք, բնութեան մէկ ուրիշ օրէնքին, եւ այս պարագան ներելի է ձեր սրտին համար, Նատէժտա՛...

— Ի՞նչ ուժի... ա՜խ, ըսէ՛ք, ըսէ՛ք։

Քանի մը քայլ առի, լսեցի անոր ճնշուած կուրծքին ձայնը եւ չկրցայ վճռել թէ պէ՞տք է խօսէի։

— Ըսէ՛ք, կրկնեց ան, ա՜խ, խօսեցէ՛ք այժմ։

— Այդ ուժը կուգար դուրսէն, Նատէժտա՛... ու ինչպէ՞ս չպիտի ենթարկուէիք անոր ազդեցութեան... ձգողութեան՝ ինչպէս որ դուք կ'ըսէք, մագնիսականութեան...։ Ցիշեցէ՛ք, պիտի մոռնայի՞ք Բորիս Սուխիմի սպանութիւնը... կը հասկնա՞ք թէ ինչ ըսել է ասիկա, Նատէժտա՛...։ Ասիկա կը նշանակէ որ, դուք Բորիսը չէիք սիրեր, դուք խրախայ մըն էիք եւ անիկա ալ ձեր մանկական խաղերուն ընկերը միայն...։ Ուզեցիք զայն սիրել... բայց ձեր մէջ գտնուող կինը արթննալով՝ «ոչ» պատասխանեց... կամքը չէ որ սէր կը ստեղծէ։

— Ճի՛շտ է... ես Բորիսը չէի սիրեր... այն ատեն ինչպէ՞ս կրցայ անոր եղերական մահէն ետքը վերապրիլ, երբ ան իր կեանքը զոհաբերեց ինծի համար...

— Սէրը զոհաբերութիւն չէ՛...

— Ո՞ր հրէշը ձեր մէջը մտեր է, Մարսէ՛լ...

— Կը կրկնեմ, Նատէժտա՛, անիծեալ մարդը երիտասարդ է ու գեղեցիկ... եւ այդ մարդը, Նատէժտա՛...

Խօսքս ընդհատեցի, եւ քիչ մը վերջ դարձեալ շարունակեցի։

— Նատէժտա՛, այդ մարդը ձեզ կը սիրէ... եւ ահա միակ մեկնութիւնը իր ընթացքին...

— Ա՞ն...

Սրահի ծանր սեղանին կառչեցաւ անիկա։

(Շար.)

Հռոմի տեսակցութեան առթիւ

Հռոմէն կէս-պաշտօնական լրատու մը կ'ըսէ.— *Պէտք չէ հաւասար կարեւորութիւն տալ զանազան օտար Նախարարներու միաժամանակ Հռոմ այցելութեան։ Ատոնց մէկ մասին համար, այցելութիւնը պատահական եղած է, Ժընեւէ վերադարձին հանդիպելով։ Ուրիշներ Հռոմ եկած են Զատկի տօներուն առթիւ։ Այս կարգէն է, մասնաւորապէս, Գերմանիոյ ելմտական Նախարարին այցելութիւնը։ Միւս կողմէ, Թուրքիոյ գործերուն իրազեկ շրջանակներու մէջ կը յայտարարեն թէ բան մը չեն գիտեր Թուրքեւիտալական քաղաքական մասնաւոր դաշինքի մը ստորագրութեան մասին։*

⁂ Ժընեւէն կը հեռագրեն թէ Ազգերու Դաշնակցութեան շրջանակներուն մէջ մտահոգութեամբ կը դիտեն հինգ-վեց օտար Նախարարներու Հռոմ այցելութիւնը։ Այն կարծիքը կը տիրէ թէ Իտալիոյ վարչապետը իրարու ետեւէ Հռոմ հրաւիրելով օտար Նախարարները, կը փորձէ Հռոմը դիւանագիտական մրցակից կեդրոն մը դարձնել Ժընեւի եւ առ հասարակ Ազգերու Դաշնակցութեան դէմ։

Բարձր պաշտօնատարներ բացէ ի բաց կը խոստովանին թէ Ժընեւի ժողովները մինչեւ հիմա մեծապէս նպաստած են եւրոպական գործակցութեան, անձնական կապեր հաստատելով օտար Նախարարներու միջեւ։ Յաճախ քան արտաքին Նախարարներ իրարու կը հանդիպին Ազգերու Դաշնակցութեան ժողովներուն առթիւ եւ կը մտերմանան։ Միայն Մուսոլինին է որ մինչեւ վերջը մերժած է մասնակցիլ այս ժողովներուն։ Եւ միւս կողմէ, աճաւասիկ Հռոմ կը հրաւիրէ օտար Նախարարները։

Ճափոն պիտի բողոքէ

Անցեալ օր գրած էինք թէ համայնավարական խոշոր դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է Ճափոնի մէջ, կայսրութիւնը տապալելու համար։ Այս առթիւ ձերբակալուած էին 1000է աւելի մարդիկ։

Նոր լուրերու համաձայն, հաստատուած ըլլալով Մոսկուայի մեղսակցութիւնը այս գործին մէջ, ճափոնական կառավարութիւնը ոչ միայն պիտի խափանէ համայնավարական շարժումը, այլ եւ պիտի բողոքէ Մոսկուայի։

Ճափոնական դեսպանը հրահանգ ստացած է խորհրդային իշխանութեան ուշադրութեան յանձնել 1925ին Գարախանի հետ կնքուած դաշնագիրը, որով Ռուսիա յանձն կ'առնէր չմիջամտել Ճափոնի ներքին գործերուն։

Լեհ-լիթուանական սահմանագլխին վրայ

Լիթուանական հեռագրական գործակալութիւնը կը հաղորդէ, որ Չորեքշաբթի գիշեր լեհ զինուած խումբ մը փորձեց անցնիլ սահմանագիծը, Տրումպալիէ գիւղին մօտէն։ Լիթուանական սահմանի զօրքերը դիմադրեցին յարձակողներուն, որոնք քանի մը ռումբ նետեցին, ատրճանակ արձակեցին և քաշուեցան իրենց տեղերը։

Ինչ եղաւ “Պրեմէն,,ը

Ինչպէս գրած էինք, Հինգշաբթի առտու ժամը 6.30ին Իրլանտայէն ճամբայ ելաւ գերմանական «Պրէմէն» օդանաւը, Ատլանտեանը կտրելու համար։

Թերթը մամուլը դրուած ատեն, ո՛ր եւ է ստոյգ լուր չկար օդանաւէն, որ ոչ անթել հեռագիր ունի, ոչ ալ ազատարար նաւակ։ Լուրի մը համաձայն, օդանաւը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 6.50ին երեւցեր է Իրլանտայէն 880 մղոն հեռու եւ կ'ընթանար ժամը 25 մղոն արագութեամբ։ Աւելի նոր հեռագիր մը, քաշուած Թիւնըրտի «Անտանիա» շոգենաւէն, կը ծանուցանէր թէ թեթեւ փոթորիկ մը կը տիրէ, անձրեւով և կարկուտով խառն եւ թէ ծովը ալեկոծ է 24 ժամէ ի վեր։

Նիւ Եորքի մէջ մեծ պատրաստութիւններ տեսնուած են, օդանաւը ընդունելու համար։ Հինգ հարիւր ոստիկաններ կարգապահութեան կը հսկեն օդանաւային կայանին մէջ, ուր ահագին բազմութիւն կը սպասէ։ Մ. Նահանգներու պատերազմական Նախարարութիւնը հրահանգներ տուած է ամէն աջակցութիւն ընծայելու երեք յանդուգն օդանաւորդներուն։ Մասնաւոր հեռագրաթելեր կապուած են օդանաւային կայանին, ժամանման լուրը հաղորդելու համար ոչ միայն ամբողջ Ամերիկայի, այլ եւ Լոնտոնի եւ անկէ Եւրոպայի։

Նիւ Եորքի սակարանին մէջ 1ի դէմ 6ով գրաւ բռնուած է թէ Թռիչքը պիտի ձախողի։

⁂ Ֆրանսացի երկու օդանաւորդները, Լը Պրի եւ Քոսթ, որոնք Կալկաթա հասեր էին, շարունակելով իրենց Թռիչքը, Պասրա հասան հինգշաբթի առտու։ Յետոյ մեկնեցան դէպի Հալէպ, ուր հասան երէկ առտու ժամը 5ին։ Անկէ պիտի անցնին Աթէնք կամ Պրինտիզի եւ Փարիզ կը սպասուին այսօր շաբաթ։ Փառաւոր ընդունելութիւն պատրաստուած է։

Խենդի մը անելի արարքը

Առջի օր ահռելի դէպք մը պատահեցաւ Սէնդ Ուէնի մէջ։

Անտոէ Արման, բացարձակ խուլ եւ կարճատես, որ հիւանդանոց դրուած էր իբրեւ այլասերած, շաբաթը անգամ մը այցելութեան կուգար իր երկու տարէց զարմուհիներուն, մէկը 69, միւսը 67 տարեկան։

Չորեքշաբթի օրն ալ, սովորականին պէս եկաւ անոնց հետ անցընելու։ Կէս գիշերին, դրացիները ատրճանակի ձայներ լսեցին անոնց յարկաբաժինէն։ Դրացի մը ելաւ եւ դուռը զարկաւ։ Յետոյ փորձեց խորտակել զայն, բայց ներսէն շղթայ մը կ'արգիլէր։ Անմիջապէս լուր տրուեցաւ ոստիկանութեան։

Գիշերուան ժամը մէկն էր, եւ ծուխ մը կ'ելլէր պատուհաններէն։ Հրշէջներ կանչուեցան որոնք երկար սանդուղ մը հաստատեցին։ Այդ միջոցին խելագարը երեւցաւ պատուհանէն, քանի մը անկապ բառեր արտասանեց եւ յետոյ քաշուեցաւ։

Վերջապէս կարելի եղաւ դուռը բանալ եւ ներս մտնել։ Խոհանոցին մէջ կեցած էր Արմանը, ձեռքը ըիվոլվըր մը։ Գլուխէն արիւն կը վազէր։ Անմիջապէս զինաթափ եղաւ։ Քովնտի սենեակին մէջ, անկենդան փռուած էր իր ազգականուհին, գլուխէն զարնուած։ Ուրիշ սենեակի մը մէջ, վիրաւոր կը հոնդար միւս ազգականուհին, որ քիչ յետոյ մեռաւ։ Անկողինը բոցերու մէջ էր, իսկ պատերը գնդակներով ծակծկուած։

Խելագարը հարցաքննուեցաւ գրաւոր։ Կ'ենթադրուի թէ կատաղութեան նոպայէ մը բռնուելով, կրակեր է իր ազգականներուն վրայ եւ յետոյ փորձեր է հրդեհել տունը։

ՄԳԱՀԱՆԴԷՍ “ԱՊՐԻԼ 11/24,,Ի

ՊՈԽԱ-ՔՈԼՈՆՊ.— Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Եռագոյն խումբի եւ մասնակցութեամբ Ազգ. Միութեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Place de la Comète, պիւռօ Թապայի վերնայարկը Salle de Société: կը նախագահէ ընկ. Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, կը խօսի՝ ընկ. Հ. ԳՆԴՈՒՆԻ, գեղարուեստական բաժին: Մուտքը ազատ է:

ՎԻԷՆ.— Նախաձեռնութեամբ Զ. Ե. Ռ. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մալաթիոյ կրթասիրաց Միութեան եւ կէմէրէկի Հայր. Միութեան, վաղը կիրակի Հայ ժողովրդային լսարանին մէջ:

ԹԷՅԱՍԵՂԱՆ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ
Ի ՊԱՏԻՒ 20 ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ

Նախաձեռնութեամբ՝ Տ. ՄԻՍԱՔԵԱՆԻ

կը նախագահէ Անգլիոյ վարչապետին որդին՝

Պ. ՕԼԻՎԸՐ ՊՕԼՏՈՒԻՆ

MR. OLIVER BALDWIN

Վաղը՝ կիրակի ժամը 3ին, LANGHAM Hotel*ի մէջ,* Portland Place, W. I, Tube: Oxford Circus.

Բանախօսութիւն: Գեղարուեստական յայտագիր Արիներու եւ տեղական ուժերու կողմէ: *ՄՈՒՏՔ 5 ՇԻԼԻՆ*

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

վաղը կիրակի գիշեր ժամը 8.45ին, ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ մէջ

Մասնակցութեամբ՝ Կովկ. Պետ. Թատրոններու դերասանուհի

ՏԻԿ. Դ. ԳՈՒՐԵԱՆ-ԱՐՄԷՆԵԱՆԻ *եւ* ԱՍՏՂԻԿԻ: *կը ներկայացուի*

“ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ,,

դեր. Լ. ԵՐԱՄԵԱՆ կը խօսի Սայաթ Նովայի մասին:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱԽՈՒՄԲ, ղեկավարութեամբ Պ. ԱԲԳԱՐԻ

ԾԱՆՕԹ.— Ապրիլի վերջերը կը ներկայացուի «ՅՈ՞ ԵՐԹԱՍ»:

ՌՈՒՍԱՀԱՅ ԿԱՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

վաղը կիրակի իրիկուն ժամը 9էն 1: 8 Rue Jean-Goujon*ի սրահը*

ՄՈՒՏՔ՝ 15 ՖՐԱՆՔ

Հ. Յ. Դ.

Եռագոյն *խումբի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8ին ծանօթ հաւաքատեղին։*

Լիոնի *Քեռի խումբի Գրդ. դասախօսական ժողովը, 18 Ապրիլ Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, կը զեկուցանէ Ընկ. Ն. Մ.։ Նիւթ՝ Դաշնակցութեան դերը անցեալին մէջ։*

Մարսէյլի *Պատանեկան միութեան հրապարակային դասախօսութիւնը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Գրադարան Ընթերցարան սրահին մէջ։ Կը դասախօսէ Տքթ. Ա. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆ։*

Մարսէյլի *Պատանեկան միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 1ին, սովորական հաւաքատեղին. ընկերներու ներկայութիւնը կարեւոր է։*

Նիսի *Սար խումբի ժողովը վաղը Կիրակի ծանօթ հաւաքատեղին։*

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՓՕՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Հ. Յ. Դ. Ակումբ-Գրադարանի կողմէ, վաղը՝ կիրակի ցունական ռէվէյլի վարի սրահը (Salle Trianon).

կը ներկայացուի՝

“ՋՕՐ. ԱՆԴՐԱՆԻԿ,,

ՄՈՒՏՔ 3 եւ 2 ՖՐԱՆՔ

ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

ՍԵԲԱՍՏԱՀԱՅԵՐՈՒ Նահանգային միութեան ընդհ. ժողովը վաղը կիրակի ժամը 2.30ին, ֆլօրիա ճաշարանը:

կը հրաւիրուին խորհրդակցութեան բոլոր անդամները եւ անդամուհիները, պատուոյ անդամները եւ Սեբաստիոյ նահանգին պատկանող Սեբաստահայերը:

ներկաներուն թիւը օրինական պիտի համարուի:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ժուանվիլի ֆութպօլի Ա. խումբը վաղը կիրակի պիտի մրցի, Foot-Ball Club de la Marneի պահեստիին դէմ, իրենց դաշտին վրայ: Հաւաքավայր՝ 64 Rue de Paris Joinville le Pont ժամը 1.30ին:

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ

առթիւ ժողովի կը հրաւիրուին, 16 Ապրիլ երկուշաբթի գիշեր ժամը 9ին ֆլօրիա ճաշարանը 11 Rue Mr. le Prince.

փարիզ գտնուող դերասանուհիները եւ դերասանները, քաղաքական, հայրենակցական, գրական եւ գեղարուեստական միութեանց եւ մամուլի ներկայացուցիչները:

ներկաներու թիւը մեծամասնութիւն կը համարուի: Ոչ ոքի հրաւէր ղրկուած չըլլալով կը խնդրուի ներկայս իբր այդ նկատել:

Կարգադիր մարմինը

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ 20շլ. 40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ » »
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 6տլ. 10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 15 ԱՊՐԻԼ 1928
15 AVRIL 1928

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 622 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՀԱԿԱՌԱԿ ԱՄԷՆ ԲԱՆԻ

Ժամանակակից մարդկութեան մեծագոյն փառքը պիտի մնայ, ապահովաբար, օդարշաւը, որ ճարտարութեան եւ յանդգնութեան հրաշալիքներ պարզեց վերջին մէկ տարուան ընթացքին։

Ուժգին եւ յարատեւ ճակատամարտ մը բացուած է բնութեան գաղտնիքներուն դէմ։ Ճակատամարտ մը, որուն ելքը ընդհանրապէս մահն է։

Իրարու ետեւէ ասպարէզ կը նետուին, դէպի երկինք, դէպի ծով ու փոթորիկը կը սլանան խիզախ օդանաւորդներ, արհամարհելով ամէն վտանգ։

Շատեր ինկան այդ արկածալի ճամբուն վրայ, ծփալով եւ կախկայր թաւալելով օդին մէջ։ Եւ շաբաթը քանի մը անգամ կ'իյնան ուրիշներ, աշխարհի այս կամ այն մասին մէջ։

Եւ սակայն, ոչ մէկ ընկրկում, վհատութիւն կամ նահանջ։ Ընդհակառակն, իւրաքանչիւր կորուստի հետ, կը կրկնապատկուի արշաւը։ Մէկի տեղ՝ երկու երեք հոգի կը վերսկսին մահուան փորձը։ Մինչեւ անգամ կիներ։

Եթէ մէկ Լինտպէրկ յաջողեցաւ, 1927 Մայիս 20ին, Ատլանտեանը կտրել եւ Փարիզ իջնել միս-մինակը, անկէ առաջ և վերջը, քանինե՛ր կորսուեցան ցամաքի եւ ծովու վրայ։ Յիշենք 1927ի առաջին արկածը, դժբախտ Քոլի եւ Նունկէսէրի կորուստը, եւ նոյն տարուան վերջին ողբերգութիւնը, ամերիկացի Տիկին Կրէյսընի անհետացումը Դեկտ. 23ին, երկու ընկերներու հետ։ Ու վերջապէս, այս տարուան նորագոյն դէպքը, անգլիացի միականի Հինչքլիֆի կորուստը՝ մեծահարուստ կնոջ մը հետ (12 Մարտ)։

Միայն 1927ի ընթացքին, 30 արշաւներ կատարուեցան Ատլանտեան եւ Խաղաղական ովկիանոսներուն վերեւ, 21 թռիչքներ՝ հիւսիսային Ատլանտեանի վրայ, երեք՝ հարաւային Ատլանտեանի եւ եօթը՝ Խաղաղականի վրայ։ Միայն Ամերիկա-Եւրոպա թռիչքը յաջողեցան կատարել, երիտասարդ Լինտպէրկէն յետոյ, Չէմպըլէն եւ Լէվին (4 Յունիս 1927), յետոյ Պըրտ եւ երկու ընկերները (29 Յունիս), Հէյլտմէն եւ Միս Էլտըր (12 Հոկտեմբեր)։

Եւ ահաւասիկ գերմանական «Պրէմէն»ի արշաւը, առաջին փորձը Եւրոպայէն ուղղակի Ամերիկա, Ատլանտեանի ճամբով։ Շատ-շատեր յախուռն արկածախնդրութիւն մը նկատեցին այս ձեռնարկը, մանաւանդ որ ակներեւ պակասներ ունէր օդանաւը, իսկ ժամանակը շատ անպատեհ էր։ Բայց աւետաբեր հեռագիրը ցնցեց յոռետեսները, որոնք հիմա ծափ ու ծնծղայ կը զարնեն։ Նիւ-Եորք չհասաւ «Պրէմէն»ը, բայց կտրեց Ատլանտեանը։ Քանի մը ժամուան շեղումը չի կրնար նսեմացնել երեք օդանաւորդներուն փառքը։

Եւ ահաւասիկ ուրիշ յաղթանակ մը,— Ֆրանսացի Քոստի եւ Լը Պռիի փառաւոր պտոյտը օդերուն մէջ, աշխարհէ աշխարհ, ծովու եւ ցամաքի վրայ, 56,670 քիլոմեդր տարածութեամբ։ Թռիչքը սկսած ըլլալով 1927 Հոկտ. 10ին, Փարիզէն Ամերիկա (4600 քիլոմեդր), եւ ոլորապտոյտ շրջանէ մը յետոյ, վերջացած՝ Ապրիլ 15ին, տեւած է 337ուկէս ժամ։ Միջին աշուով՝ ժամը 167 քիլոմեդր։

Ու հպարտ էր Փարիզը, երէկ, երբ սրտատրոփ կը սպասէր, խելայեղ ծափերով ողջունելու համար երկու քաջարի հերոսներուն վերադարձը, «Քոլի-Նունկէսէր» օդանաւով։

* * *

Այսպէս, ուրեմն, օդարշաւը կը ծաւալի ու կը զարգանայ ամէն ուղղութեամբ, եւ հակառակ բոլոր երեւելի եւ աներեւոյթ փորձանքներու։

Զոհերը այնքան շատ եղան որ, իմաստուն մարդիկ, նախարարներ և պաշտօնատարներ, պարտք սեպեցին այսուհետեւ միջամտել, հսկողութեան տակ առնել կամ սահմանափակել թռիչքները։

Անօգո՛ւտ։ Արշաւը կը շարունակուի անընդհատ եւ հետզհետէ աւելի խանդավառ ու հաւատալից։

«Խենդութիւն» է, այո՛։ Բայց, ճաղա՛տ գլուխներ, ի՞նչ կը դառնար մարդկային կեանքը, առանց այս կարգի խենդութեանց։ Ի՞նչ կերպարանք պիտի ունենային ազգերն ու ժողովուրդները, առանց խենդութեան սրբազան կրակին։ Առանց սլացքի ու թռիչքի։ Առանց զոհերու եւ հերոսներու։

Այսպէս ալ մեր կեանքը։

Անհնարին զոհողութիւններն ու պարտութիւնները լախտի պէս ինկան մեր գլխուն։ Սեւ առագաստ մը իջած է շատերու աչքին։ «Մեռա՛նք - կորա՛նք»։

Ի՞նչ «տուեալներ» ունիք որ Միացեալ եւ Անկախ Հայաստան կը պահանջէք, — հարց կուտան մեզի։

Արդարեւ, ի՞նչ «տուեալ»ներ ունէին սա խենդերը, Լինտպէրկէն մինչեւ Քէօհլ, Լը Պռի եւ Քոստ։ Կամ խորհրդային վարիչները, նոյն իսկ Մուսթաֆա Քէմալ, որ այսօր կը ծափահարուին «ողջամիտ»ներուն կողմէ, իբրեւ յանդուգն եւ իմաստուն մարդիկ, որովհետեւ... յաջողեցան։

Ատլանտեանը կտրելու հնարաւորութեանց չա՞փ ալ տուեալներ չկան մեր դատին յաջողութեան համար, եթէ միայն հաւատանք, խրատուինք ու գործենք։

Ո՞ր է պատահեր, որ նոյն իսկ անհատին կեանքը սահի ապահով դաշտի վրայ, մեղր ու կարագի մէջ։

Ե՞րբ է տեսնուեր որ մարդիկ բան մը շահին, լաչակ մը կապելով գլուխներուն եւ հառաչանքներ արձակելով խոչընդոտներուն առջեւ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈ՞Ր ԶԳԱՍՏԱՑԱՆ

Էտիրնէի դէպքին առթիւ, որուն մանրամասնութիւնները հրատարակուած են լուրերու բաժնին մէջ, Թուրք մամուլը զգաստութեան յորդոր կ'ուղղէ։ Նմոյշի համար կ'ամփոփենք «Վագըթ»ի խմբագրականը. (9 Ապրիլ)։

—«Հայրենակից, Թուրքերէն խօսէ» ձեռնարկը օրինաւորութեան սահմանէն դուրս ելլելու պարագային, թէ՛ նպատակը կ'ոչնչանայ եւ թէ երկրին կարգն ու կանոնը կը խանգարուի։

Այս պատճառաւ կառավարութիւնը ո և է ձեւով կատարուած չափազանցութիւններու դէմ լուրջ միջոցներ ձեռք առնելու որոշում տուած է։ Իրաւ է թէ Թուրքիոյ մէջ առանց բացառութեան Թուրքերէն խօսուիլը ամէն Թուրքի իտէալն է, բայց այս իտէալը փողոցներուն պատերուն վրայ միայն ազդեր փակցնելով չիրականանար։ Տեւական աշխատութեամբ և գիտական ու օրինական միջոցներով պէտք է պայքարիլ։ Ընդհանուր առումով, Թուրքիա բնակող ամէն քաղաքացի, որ կենսական շահերով Թուրքիոյ կապուած ըլլալուն համոզում գոյացուցած է, ազդարարութեան պէտք չունի եւ ինքնիրեն Թուրքերէն խօսելու պիտի պարտաւորուի։ Սա ալ պէտք է նկատի ունենալ թէ երկիրը իր սահմաններով ուրիշ օտար երկիրներէն զատուած չըլլալով, Թուրքերը աշխարհի հետ յարաբերութենէ զրկուած ազգ մը չեն։ Շատ մը օտարականներ, առանց իրենց լեզուէն տարբեր լեզու գիտնալու, միշտ մեր երկիրը կուգան կ'երթան։ Նոյն իսկ պէտք է որ օտար ճամբորդներ մեր մեծ քաղաքները այցելեն։ Այս կարգի օտարներու հետ յարաբերութեան մէջ գտնուող Թուրքերու իրական շահը կը պահանջէ որ Գերմանին հետ գերմաներէն, Ֆրանսացիին հետ Ֆրանսերէն խօսին։ Այս պատճառաւ, Թուրքիա եկող օտարական մը եւ կամ անոր հետ խօսող հայրենակից մը ի՞նչպէս կարելի է ստիպել որ Թուրքերէն խօսի։

«Եզրակացնելով, կ'ըսենք թէ ինչպէս փափաքելի է որ ամէն մարդ Թուրքերէն խօսի, այնպէս ալ պէտք է որ ո՛չ ոք ապօրէն միջամտութիւն մը ընէ։ Լաւ արդիւնք մը ձեռք բերելու համար ապօրինութեանց դիմելու պէտք չկայ։ Բայց կան մարդիկ, որոնք կ'ուզեն ազգային շարժումները կարգ մը չափազանցութիւններու տանելով, արտասահմանը մեզի դէմ գրգռել։ Իրապէս, ժամանակէ մը ի վեր օտար մամուլին մէջ Թուրք ազգայնականներուն չափազանցութիւնները խնդրոյ առարկայ եղած են։ Եթէ այդ հրատարակութիւնները քննենք, պիտի տեսնենք որ կարգ մը խռովարար տարրերու ազդեցութիւնը կայ խնդրին մէջ։ Շատ կը վախնանք որ իրականին մէջ երկրին թշնամի կարգ մը մարդիկ գաղտագողի Թուրք երիտասարդութեան ազգային զգացումները գրգռելով չափազանցութիւններու մղեն եւ միւս կողմէ այս չափազանցութիւնները օրինակ ցոյց տալով, օտար երկիրներու հանրային կարծիքը մեզի դէմ դարձնեն։»

ԱՄԱՌՆԱՅԻՆ ժամացոյցը կը գործադրուի այս օրուընէ, 15 Ապրիլ։ Երէկ կէս գիշերին մէկ ժամ առաջ տարուեցան ժամացոյցները։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

"ՊՐԷՄԷՆ" ԿՏՐԵՑ ԱՏԼԱՆՏԵԱՆԸ

Առջի օր մինչեւ ուշատեն ամէն յոյս կտրուած կը համարուէր «Պրէմէն» օդանաւի մասին, որ Հինգշաբթի առտու արշալոյսին ճամբայ ելած էր Տըպլինէն, դէպի Նիւ-Եորք։

Եւ ահա աւետաբեր լուր մը։ Ուրբաթէն Շաբաթ լուսնալու գիշերը, հեռագիր մը կը ծանուցանէր թէ օդանաւը իջած է Կրինլի կղզին, որ կը գտնուի Նիւֆաունտլէնտի հիւսիսային կողմը։ Երեք օդանաւորդներն ալ ողջ առողջ են։ Քիչ յետոյ երկրորդ հեռագիր մը կը հաստատէր այս լուրը։

Ուրեմն, այս յանդուգն արշաւը, որ կը փորձուէր չափազանց նպաստ պայմաններու մէջ, թէեւ կատարելապէս չէ յաջողած, քանի որ նպատակակէտը Նիւ-Եորք էր, բայց դարձեալ մեծ յաղթանակ մըն է, որովհետեւ «Պրէմէն»ը կրցաւ Ատլանտեանը կտրել մէկ թռիչքով, եւ Լինտպէրկի հակառակ ուղղութեամբ, եւրոպայէն Ամերիկա։

Ինչպէս կ'երեւայ, օդանաւը շեղած էր ճամբէն, եւ կը թափառէր թանձր մշուշին մէջ, իր սկզբնական ուղեգծին հիւսիսակողմը։ Պէնզինն ալ սպառած ըլլալով, ստիպուեր է իջնել Լապրատորէն (Քանատա) երեք քիլոմեդր անդին։

Տըպլինէն Կրինլի կղզին հեռաւորութիւնն է իբր 3500 քիլոմեդր։

Իրլանտացի հրամանատար Ֆիցմորիս, որ ընկերացաւ գերման օդանաւորդներուն, շատ սկեպտիկ էր յաջողութեան մասին։ Իր կարծիքով, Ատլանտեանը կտրելու համար, անհրաժեշտ է երեք շարժանիւ, վաթսուն ժամ բաւելու չափ պէնզին եւ անթել հեռագիր։

*** Պերլինի մէջ անսահման ուրախութիւն պատճառեց «Պրէմէն»ի յաջողութիւնը, մինչդեռ ամէնքը կորսուած կը համարէին զայն։ Առաջին լուրը կրցաւ տալ միայն «Լօքալ Անձայկէր»։ (Փարիզի մէջ ալ քանի քանի մը թերթեր միայն ունէին լուրը, երէկ առտու)։ Իրլանտայի մէջ, երբ աւետաբեր լուրը հասաւ, ժողովուրդը փողոցները թափեցաւ, ցնծութեան աղաղակներ արձակելով եւ թերթերը ձեռքէ ձեռք խլելով։

Ամերիկեան օդանաւ մը ղրկուեցաւ Կրինլի կղզին, երեք օդանաւորդները Նիւ Եորք առաջնորդելու համար, եթէ «Պրէմէն»ը վնասուած է։

Շքեղ ընդունելութիւն օդանաւորդներուն

Երէկ իրիկուան Աթէնք — Հռոմէն Փարիզ հասան ֆրանսացի օդանաւորդներ Լը Պռի եւ Քոստ, որոնք 56,000 քիլոմեդր կտրած էին Հոկտ. 10էն մինչեւ ապրիլ 15, «Քոլի Նունկէսէր» օդանաւով։ Փառաւոր ընդունելութիւն մը պատրաստուած էր։ Անհամար Թափոր մը երկու հերոսները Պուրժէի կայանէն առաջնորդեց վարչապետ Փուանքարէի մօտ։

ՄԻԼԱՆԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

ՅԱՆՑԱՒՈՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ԳՏՆՈՒԱԾ ՏԱԿԱՒԻՆ

Վերջին հեռագիրներու համաձայն, Միլանի մահափորձի վիրաւորներէն ինը հոգի եւս մեռած են, որով մահերու համագումարը կը հասնի 23ի։

Ոստիկանութիւնը արդէն իսկ ձերբակալած է 200 հոգի, գլխաւորաբար անիշխանական եւ բանուորական շրջանակներէ։ Կալանաւորներուն մէջ կը գտնուի անիշխանական մը, որ նախապէս դատապարտուած էր, 1921ին Դիանա Թատրոնին մէջ կատարուած մահափորձի մը հետեւանքով։

Թերթերու կարծիքով, յանցաւորները ձշդուելէ անմիջապէս յետոյ, մահուան պիտի դատապարտուին, համաձայն 1926ի պատժական օրէնքին։

Իտալական գործակալութիւնը կը հերքէ այն լուրը թէ մահափորձին հեղինակներէն մէկը ձերբակալուած է։

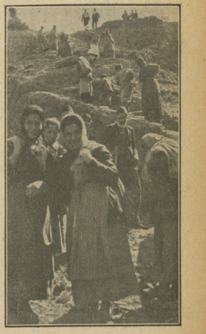
*** Հռոմի մէջ շքեղ ընդունելութիւն մը պատրաստուած է Թագաւորին համար։ Ամբողջ քաղաքը դրօշազարդուեցաւ, երբ իմացան որ մահափորձը ձախողած է։ Մուսոլինի խիստ հրամաններ արձակած է, յանցաւորները ձերբակալելու համար։ Պաշտօնական կարծիքը այն է թէ Միլանի դէպքը աւելի շատ ահ ու սարսափ տարածելու ձեռնարկ մըն է, քան մահափորձ մը Թագաւորին դէմ։

*** Արնալտօ Մուսոլինի, դիկտատորին եղբայրը, խմբագրականի մը մէջ դիտել կուտայ թէ դժոխային մեքենային մասնաւոր ձեւը եւ ուրիշ կարգ մը տուեալներ կ'ապացուցանեն որ մահափորձին հեղինակները խելագարներ չեն, այլ «քաղաքական բարձր ոճրագործներ», որոնք պէտք է պատժուին արժանի խստութեամբ։ «Յանցաւորները իրենց արժանի պատիժը պիտի կրեն։ Ատոր համար, պետութեան պաշտպանութեան յատուկ դատարանը Հռոմէն Միլան փոխադրուեցաւ։ Անհաբեկման այս ձեւերը չեն կրնար տկարացնել պետութեան ուժը»։

*** Մուսոլինի Միլանի նահանգապետին ուղղած հեռագրի մը մէջ, բացէ ի բաց հակաֆաշիստներուն վրայ կը նետէ մահափորձին պատասխանատուութիւնը. բայց միեւնոյն ատեն խիստ կարգապահութիւն կը հրամայէ ֆաշիստ ռազմիկներուն եւ կը պատուիրէ զգուշանալ փոխվրէժներէ։

*** Թերթերը կը գրեն թէ Միլանի Ապահովութեան Տեսչութիւնը դէպքէն առաջ անստորագիր նամակ մը ստացած էր, որ կը յայտնէր թէ ահռելի մահափորձ մը կը պատրաստուի, անիշխանականներու խմբակի մը կողմէ։ Մանրակրկիտ զգուշութիւններ ձեռք առնուած էին, բայց մահափորձը այնքան վար-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՀԱՅ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐԸ
Նոր տնակներ կը շինեն Լիբանանի մէջ, հող եւ քար կրելով։

ՏՈՄՍԵՐ

«ԾԱՆՐ ԲԵՌ»

Բարեգործականի ընդհ. տնօրէն Տիար Վահան Մալէզեան, իր պաշտօնի ձեռնարկած օրերուն յայտարարեց հանդիսաւորապէս.

— «Ծանր բեռը ուսերուս, կըկին ազգային գործունէութեան մէջ կը մտնեմ»։

Ես այն ժամանակ բան մը չհասկցայ այս յայտարարութենէն։

Քիչ վերջ, սակայն, «ծանր բեռ»ը լուսաբանուեցաւ։ Ու տեսանք որ ատիկա ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ տոլլրակ-մը, որուն մէջ ամսական 10,000 ֆրանք կայ։

Մալէզեան իրաւունք ունէր։ Ու ահա քանի մը ամիս է որ լռիկ մնջիկ, ամէն ամսագլխու կը տանի այդ «ծանր բեռ»ը։

Ամերիկայի *Պայքար* Թերթը, սակայն, ազնուօրէն զգածուած Տիար Մալէզեանի ամսական 10 հազար ֆրանքի «ծանր բեռ»ը շալկելէն, ելեր է ու այդ գումարը վերածեր է տոլարի։ Նախ Մալէզեանի բեռնակրութիւնը թեթեւցնելու եւ երկրորդ՝ ցոյց տալու համար թէ տնօրէնին համար 400 տոլարը մեծ բան չէ ընդհակառակն ան դեռ կրնայ քանի մը անգամ այդ տեսակ բեռ տանիլ մինչեւ... *պանքա*։

Հաւանաբար վաղը միւս օր ալ Անգլիայէն ուրիշ սիրտցաւ ազգային մը ելլէ ու «ծանր բեռ»ը աւելի թեթեւցնել ուզէ, 80 ստերլինի վերածելով զայն ու յայտարարելով — Ամօ՛թ է որ Բարեգործականի հուժկու տնօրէնը 80 ստերլինի չնչին բեռով մը հեգնուի։

Եւ սակայն, աշխարհ միայն արեւմուտքով կազմուած չէ։ Անդին կայ ու կը մնայ հսկայական Արեւելքը։ Եթէ յանկարծ վաղը, յունահայ մը, 10,000 ֆրանքը տրախմիի վերածէ՝ Մալէզեանի բեռը կ'ըլլայ 30,000 տրախմի։

Եթէ Պուլկարահայ մը լէվայի վերածէ, կը ստանայ 55,000 լէվա։

Եւ վերջապէս, եթէ պոլսահայ մը զայն իր երկրի դրամին փոխէ, Մալէզեան կ'ունենայ 72,000 ղրշ.ի բեռ մը, որ իսկապէս ծանրածանր է։ Քէմալիստ մը անգամ պիտի կքէր անոր ծանրութեան տակ։

Աս է, ան է, իրականութիւն է սակայն որ Մալէզեան բաւական իրաւունք ունի յայտարարելու.

— «Ծանր բեռ ունիմ ուսերուս»։

Տիար Մալէզ կատարելապէս իրաւացի պիտի ըլլար, սակայն, եթէ սապէս յայտարարէր.

— «Ուսերուս բեռը ծանր է, սակայն... քաղցր է։»

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ԱՊԱԳԱՆ

Այս խորագրով երկար թղթակցութիւն մը հրատարակեց *Թանի* Պոլսոյ թղթակից Պ. Ժանտիզոն, որ հմակրանքով կը հետեւի քէմալական շարժման: (12 Ապրիլ)

Կ'ամփոփենք էական մասերը:

Թուրքիա, այս վերջին տարիներուն, ապրեցաւ իր պատմութեան ամէնէն հետաքրքրական շրջանը: Ամբողջ աշխարհ գայն կը կարծէր անկման դատապարտուած, մահամերձ, երբ յանկարծ, գերմարդկային ճիգով մը, ան շտկեց իր մէջքը եւ սկսաւ քալել: Խորտակուեցաւ ոչ միայն սուլթանութիւնը եւ խալիֆայութիւնը, այլ նաեւ բովանդակ Արեւելքը պառաւ: Այս թուրանական ազգը, որ, դարերէ ի վեր, կ'ապրէր քաղաքակրթեալ ժողովուրդներէն մեկուսի, բանտարկուած՝ կաղապարի մը մէջ, որ կազմուած է աստուածպետական կուռքերով, հնամենի բարքերով եւ սովորամոլութիւններով, յանկարծ ազատագրուեցաւ:

Պէտք է նախ նկատել որ, Թուրքիոյ յարութիւնը գործն է միակ անձի մը: Եթէ Մուսթաֆա Քէմալ մէջտեղ չելլէր, եթէ ան չկրթնէր եւրոպականացած մտաւորականներու խումբի մը, Թուրքիա, որ ստրկօրէն կը հետեւէր Գուրանի անյեղլի օրէնքներուն, անկասկած պիտի մատնուէր կատարեալ անշարժութեան, ճակատագրապաշտութեան, Ալլահին յանձնելով իր փրկութեան հոգը, եւ կրօնական ու քաղաքական դիւանակալութեան ձգելով նոր եւ վերջին աղէտի մը առիթը: Առանց այս մարդուն, Թուրքիա պիտի դառնար ճորտը Ռուսիոյ կամ Անգլիոյ եւ երբեք տարբերութիւն չպիտի ունենար կեդր. Ասիոյ երկիրներէն: Արդ, Մուսթաֆա Քէմալի գործը տակաւին չէ աւարտած: Մինչեւ այսօր դիկտատորը յաղթեց թրքական հին հոգիին, որ թրծուած էր ճակատագրապաշտութեամբ, եւ անոր տուաւ նոր իտէալ մը: Սակայն եթէ բախտը հարուածէ զայն յառաջիկայ տարիներուն, իր գործը պիտի ջնջուի միասին: «Հանրապետութիւնը դեռ ծիծ կ'ուտէ, կ'ըսէր ինծի Էնկիւրիի մէկ երեսփոխանը, եւ Մուսթաֆա Քէմալի դերը ուրիշ բան չէ, եթէ ոչ ստնտուի մը գործը»:

Ուրեմն Թուրքիոյ անմիջական ապագան կախում ունի մէկ մարդու կեանքէն: Հոդ է վտանգը: Ահա թէ ինչո՛ւ չկայ Թուրք մը, նոյնիսկ իր ընդդիմադիրներուն մէջ, որ երկար կեանք չմաղթէ Քէմալի: Որովհետեւ բոլորն ալ գիտեն, որ եթէ գործը աւարտելէ առաջ մեռնի, ոչ միայն պիտի վտանգուին իր բարեշրջումները, այլ —իր շրջապատէն ոչ ոք ինքզինք պարտադրելու կարող ըլլալով— յաջորդութեան խնդիրը ուրիշ նշանակութիւն չպիտի ունենար, եթէ ոչ կրկնութիւնը Մեծն Աղեքսանդրի զօրավարներուն պատմութեան:

Թուրքիոյ ապագան կախում ունի նաեւ երկրորդական ազդակէ մը, —խաղաղութենէն: Տասներկու տարիներու անընդհատ պատերազմները (1910—1922) այն աստիճան աղքատացուցին երկիրը, որ նոր կռիւ մը պիտի նշանակէր վերջնական քայքայում:

Ատիկա գիտեն սպայակոյտի վկայեալ զօրավարները, որոնք կը նստին Էնկիւրի: Անոնք իրատես ծնած զօրավարներ են, որ շատ լաւ գիտեն իրենց արհեստը: Անոնք կը վարեն իրենց երկրին ճակատագիրը, կատարելապէս գիտակ իրենց ուժերուն: Այնպէս որ, իրենց ընտրած արտաքին քաղաքականութիւնը պահպանողական է: Մուսթաֆա Քէմալի ղեկավարութեան տակ, Թուրքիա յաջողեցաւ այն յուսահատական կռիւին մէջ, որ ապահովեց ազգային անկախութիւնը: Այս թանկագին ժառանգութիւնը արեան գնով ձեռք ձգելէ յետոյ, հիմա կը զգուշանայ վտանգելէ զայն: Այնպէս, բնականաբար, Թուրքիա խաղաղասէր դարձած է: Սակայն աշխարհիս մէջ, ուր կեանքը պայքար մըն է, այսպիսի հաւատք մը չի բաւեր մեկուսացնել պատերազմը: Խաղաղութիւնը, որմէ կախում ունի Թուրքիոյ ապագան, իրմէ կախում չունի: Կիրքերն ու ախորժակները կը շարունակեն վարել աշխարհը եւ տնտեսական օրէնքները՝ իրենց անգութ խաղը: Յարաճուն ժողովուրդներու երկիրներ կան, որոնք կը պահանջեն ապրելու համար ցանքի տեղ, հողեր, որոնք խոպան կը մնան: Մրցակցութիւնը ազգերու միջեւ կը տեւէ սաստկօրէն: Խուսափելու համար ուժին օրէնքներէն, Թուրքիա իր բոլոր կարելիութիւններով ստիպուած է աճիլ, հարստանալ եւ իր թիւը շատցնել: Ցեղերու պատմութիւնը պայքար մըն է ապրելու համար, եւ անոնք, որ չեն յաջողիր հասնիլ յառաջդիմութեանց դիծերուն, ճակատագրապէս դատապարտուած են ուշ-կանուխ մեռնելու:

Ուրեմն, Թուրքիոյ ապագան կախում ունի նաեւ յարատեւ աշխատանքէն: Մինչեւ հիմա, Թուրք երիտասարդ Հանրապետութիւնը յաջողած է քաղաքական, զինուորական եւ ընկերային տեսակէտներու մէջ, բայց ոչ՝ տնտեսական գետնի վրայ: Շատ քիչ են այն երկիրները, որոնք տակաւին կոյս են հանքագործութեան, կազմակերպուած անասնապահութեան եւ հողամշակութեան տեսակէտէն:

Շրջաններ կան, աշխարհի ամէնէն բերրի հողամասերէն, որոնք կը մնան այնպէս ինչպէս էին հազար տարի առաջ: Սակայն Թուրքիա, իր զարգացման ներկայ շրջանին, չպիտի կրնայ, նոյնիսկ գերմարդկային ճիգով մը, միս մինակ ապահովել իր բարգաւաճումը: Ամէն բանէ առաջ կը տառապի ծանօթ ցաւէ մը,— դրամ չունի: Այդ երկիրը որ մեծ է աւելի քան Ֆրանսան եւ Իտալիան, ունի միայն չափազանց փոքր դրամագլուխներ, մինչդեռ պէտք էր շատ աւելին:

Դարձեալ, ուրեմն, Թուրքիոյ ապագան կախում ունի օտար դրամագլուխին աջակցութենէն: Աւելի քան ուեւէ եւրոպական երկիր, ճիշդ է որ Թուրքիա, շնորհիւ իր ժողովուրդին ստոյիկեան համակերպութեան, կրնայ գոհանալ քիչով: Բայց այսպէս մի՞թէ չի վատներ իր ուժերը: Մանաւանդ այնպիսի պահու մը, երբ, տնտեսական ճամբուն վրայ, կը գտնուի մրցորդներու դէմ, որոնք հրաշալի գործիքներ ունին,— Յոյները՝ իրենց նախաձեռնարկ ոգիով, Պուլկարները՝ իրենց յամառ աշխատասիրութեամբ: Թուրքիոյ տնտեսական կացութիւնը կը պահանջէ դրամագլուխ, աւելցնելու համար իր արդիւնաբերութիւնը: Բայց դեռ Թուրք իշխանութեանց և եւրոպական դրամագլուխին միջեւ վստահութիւնը չէ վերահաստատուած: Թուրքերը կը վախնան տնտեսական ստրկութենէ մը, Եւրոպացիները կը մնան վերապահութեան եւ կասկածամտութեան մէջ: Պէտք է նկատել, որ ժողովուրդներու փոխանակութեան պատճառով Թուրքիա զրկուեցաւ պետական հաւասարակշռութեան ամէնէն կարեւոր տարրերէն: Մեկնեցան Յոյները, Հայերը եւ Հրեաները, որոնք կը կազմէին պետութեան եւ ժողովուրդին միջեւ անհրաժեշտ ընկերային մարմինը, և կը ներկայացնէին խնայողութիւնը, դրամագլուխը, արհեստները, ճարտարարուեստը, դրամատունը, հաղորդակցութիւնը արտասահմանի հետ, նոյնիսկ մտաւորականութիւնը:

Հիմա չկայ այդ զանգուածը, և Թուրքիա զրկուած է քաղքենի տարրէն, որ ժողովուրդին կը ծառայէր իբրեւ օրինակ, մղիչ ազդակ, բարձրացնելով զայն ընկերային տեսակէտէն: Այդ զանգուածը կարելի չէ ստեղծել մէկ անգամէն: Արդի սերունդը, որ կը կրէ դեռ զուրանական աւանդութիւններու ազդեցութիւնը, չի կրնար ստեղծել զայն: Վաղուան քաղքենի տարրը պիտի կազմուի այն սերունդէն, որ դեռ դպրոց կ'երթայ: Ուրեմն, գործը պիտի սկսի կրթութենէն: Թուրք Հանրապետութիւնը ստիպուած է ժողովուրդին սորվեցնել կարդալ ու գրել, կրթել ու զարգացնել: Մինչեւ որ այդ արդիւնքը չտրուի, Մուսթաֆա Քէմալի գործը պիտի մնայ մակերեսային: Պէտք է նկատել նաեւ, որ, եթէ դպրոցները կ'արդիականացուին, եթէ մտաւորական, գեղարուեստական բարեշրջումներ կը կատարուին, ազգը բարոյապէս եւ հոգեպէս չէ արթնցած: Եթէ քիչ մը ընդոստ է ժամանակի, յատակութեան, մեթոտի արժէքը, դեռ կը պահէ արեւելեան հոգեբանութիւնը, զոր ծծած է կաթին հետ եւ միայն սերունդներ ետքը կը փոխուի: Թուրքին սխալականութիւնը, մնաց որ, աշխարհագրական պարագայ մըն է: Ցեղին յատկանիշն է այդ: Զայն կը տեսնէք պալտիշին ու փազարլըխին մէջ, այն արհամարհանքին մէջ, զոր կ'արտայայտէ օրէնքին, ստորագրութեան, պայմանագրութեան մասին, վերջապէս բարոյականի պակասին մէջ: Այս է ցաւը: Պարագայ մը, որուն ծանօթ են շա՛տ Թուրքեր: Իգտամի մէջ Ահմէտ Ճեվտէթ կը գրէր.

«Ինչ որ կը պակսի մեզի ամէնէն աւելի, բարեխղճութեան, շիտակութեան պակասն է...»: Իմացական կարողութիւնները չեն, որ կը պակսին, այլ՝ քաղաքացիական առաքինութիւնները, անշահախնդրութիւնը, նկարագիրը:

Ուրեմն, Թուրքիոյ ապագան կախում ունի նաեւ բարոյական եւ հոգեբանական խոր ու նոր դաստիարակութենէ մը:

Որովհետեւ արեւմտականացումը եթէ դիւրին է նիւթական գետնի վրայ, դժուար է, փափուկ եւ երկար կը տեւէ հոգեկան կեանքի մէջ: Թուրքիա այն ատեն միայն կ'եւրոպականանայ, երբ իր երիտասարդութիւնը ազատի ճակատագրական վարդապետութիւններէն, որոնք կը ծանրանան անոր հոգւոյն վրայ առհաւական պատճառներով եւ միջավայրի օրէնքներով: Ասոր համար չի բաւեր միայն վարիչներուն կամքը, այլ նաեւ անհրաժեշտ է ժողովուրդին փափաքը: Արդարեւ, Թուրքիոյ վարիչներուն մոլութիւնները, խարդախութիւնները կապ մը ունին ժողովուրդին նկարագրին տկարութեանց հետ: Բայց հինգ, տասը տարուան մէջ չէ, որ պիտի կատարուի այդ դաստիարակութիւնը, այլ այդ աշխատանքին համար պէտք է, որ սերունդներ անցնին: Այն ատեն Թուրքիա եւս պիտի ունենայ իր հանրային կարծիքը:

ՈՍՏԱՆԸ

Երէկ, Նուրէն ես տարի, իմ տառապող ու յոգնած
Մարմինս անոր մարմինին, շրթներս անոր շրթներուն,
Երէկ, սիրտս էր վերացած, երազն համակ գիս գրկած,
Ու ցանկութիւնս իմ ընբոստ, Լո՛յսն էր, Լո՛յսն էր որ ըմպեց:

Իմ պալատէս մենութեան, եւ գրքերէս վերջ, երէկ
Տարի ձանձրոյթըս խառնել մեծ Ոստանին տարփակէզ,
Վազո՛ւց լեցուած կարօտներ, եւ ըղձանքներ բոցակէզ,
Երէկ, որպէս թռչնիկներ, թռա՛ն, անցա՛ն իմ սրտէս...

Ոստանն երբեք չի գիտեր լռութեան մէջ բանտարկուիլ,
Ոստանն երբեք չի սիրեր մենութեան գիրկն աղօթել,
Ոստանն երբեք չի ճանչնար աղօթքին փա՛ռքը մետիկ
Ոստանին իղձն է միայն ազատութի՛ւնն անսահման:

*
* *

Ահա՛, գետը, որ կ'անցի օձագալար ու սիրուն,
Պալատներ կան գեղեցիկ անոր փարթամ ափերուն,
Ծառուղիներ դալարի, ու ճամբաներ գեղակերտ
Միշտ լեցուն են մարդերով, տարփատենչիկ կիներով:

Ու կը տեսնէք դիմացի հսկայ սա շէնքը մարմար,
Որուն անունը բոլոր աշխարհներ է տարածուած.
Երբ կը մտնէք սպիտակ անոր դռնէն գեղաշուք,
Պատմութիւնն է անցեալի, որ կ'ողջունէք սարսուռով:

Ու սլացիկ ու երկար, եւ բարձրայաղթ եւ անհուն,
Կը տեսնէք դեռ սա դաշտին տարածութեան մէջ կանգնած,
Մեծ Աշտարակը պողպատ, որուն կուգան հեռաւոր
Երկիրներէ ճամբորդներ, որպէս կարօտ ուխտաւոր:

Ու Տունը դեռ Մոլիէրի, մարմարակերտ ու չքնաղ,
Ուրտեղ Արուեստը հզօր, արեւէն ա՛լ անմահ է,
Աշխատանքի ու սիրոյ, եւ կեանքի մեծ աղբիւրին
Կ'առաջնորդէ սերունդներ, ծովածարաւ մարդկութեան:

Ով կը մտնէ հոն, կը զգայ, թէ կը մեռնի մարդն ի՞նչպէս,
Թէ կը ծնին ուրիշներ, թէ դարերէն վերջ կուգան
Հազա՛ր, հազա՛ր նոր դարեր, որոնց մեծութեան առաջ
Կը մնայ Գիրն՝ անմրցած, եւ Երգն՝ երբեք յաղթըւած...

—Ո՛վ դուք Հոմեր ու Սաֆօ, աստուածագեղ Վիրգիլիոս,
Ո՛վ դուք Միլտոն, Շէքսփիր, եւ կէօթէներ ու Վոլթէր,
Ո՞վ դուք Փիտիաս, Անճելօ, վերածնունդի վրձիններ,
Եւ դուք, տարփոտ աշուղներ միջնադարեան օրերուն,

Դո՛ւք էք միայն ճշմարիտ, եւ իրականն ու արդար,
Ձեզմով է որ Ոստանը կ'անմահանայ դարէ դար,
Շունչն էք, մարմինն էք, հոգին էք յաւերժական մարդկութեան,
Ձեր արցունքէն է միայն, որ կը ծնի՛ Ապագան...:

Փարիզ ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

81.— ՍԻՐԵՐԳ ՍԱՍՈՒՆԷՆ

Ա՛խ Նուպար, Նուպար, Նուպար,
Սասնու քարեր քէյրուպար,
իմ զոզանի (1) գառ Նուպար:
Նուպար իջաւ վարընգնոց,
քաղեց զվարունգ լեցուց ծոց,
ցրաւ իր պզտիկ եարոջ:
Իր եարոջ պզտիկ քրոջ,
ցրեկ կ'օրէր իւր օրոց,
գիշեր կ'առնէր գիրկն ու ծոց:
Զարկեց կարկուտն ու անձրեւ,
ելան կարմիր հեղեղներ,
ցրան զոսկի մնտուկներ,
ցրան իջուցին Մեղրագետ,
կոտրան ոսկի մնտուկներ,
թռան դարիպ ճընճղուկներ,
թռան ու սարեր ինկան,
գացին Սասնոյ վրայ կայնան,
Սասուն կ'ելլէր բարակ ծուխ,
Օրած զփուշ ինթորկած զպուխ(2):
Աղջիկ Նուպարն անօրէն,
թողած զբամպակ,վերցած զքիւրտ,
թողած զՀային, սիրած զքիւրտ,
Արար ի՛նչ ու ի՛նչ պէտքեր,
կաղնի փայտ դու ցլի հաւն,
Զարկ Թող հասնի մսին-մորթ
ցըներ զՀային վերան-ցորդ:

Հաւաքեց *Մարտիրոս*

Բառերը. — (1) Ամառանոց, (2) ծոպ:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ԹԵՐԹԵՐԸ

Իմ նիւթս փափուկ է: Հայաստանի թերթերուն մասին խօսիլ, կը նշանակէ, ենթարկուիլ յիմար քննադատութիւններու: Որովհետեւ եթէ համարձակիմ չհաւնիլ,յայտնի է ամբաստանութիւնը, որ պիտի շնորհուի ինծի: Դուրսը սովորութիւն դարձած է հաւնիլ ամէն բանի, որ Հայաստանէն կուգայ: Եթէ չհաւնեցար, վա՛յ քեզի: Բայց մենք դուրսը չենք: Մենք կը գտնուինք այս փակուած սենեակին մէջ, որ պաշտպանուած է փողոցի ձայներէն: Գրագէտներու խումբ մըն է այս, անկախ եւ ազատ:

Քաղաքական գոյն չունին իմ քննադատութիւններս, գրագէտի ակնոցով պիտի քննադատեմ, ինչ որ կը հասկնամ: Ձեմ հաւնիր քաղաքականութիւնը, բայց չեմ կրնար ընդունիլ այն մեղսակցութիւնը, որ աչք կը գոցէ ոչ-քաղաքական մեղքերու վրայ:

Հայաստանի թերթերը չափազանց շատ են: Կան օրաթերթեր, կան պարբերականներ եւ կան «պատի թերթեր»: Պատի թերթերը թիւ չունին, բոլոր գործարաններուն մէջ, բոլոր բջիջներուն մէջ պատի թերթեր կան, ուր անմիջապէս կ'արձանագրուին օրուան գանգատներն ու լուրերը: Այս թերթերը կը խմբագրուին բանւորներու կողմէ, որոնք գրել կարդալ նոր սորված են: Անպատասխանատու են անոնք, եւ արդէն այդ թերթերը չեն կրնար մեր Գրականութեան Պատմութեան մէջ ազդեցութիւն ունենալ: Կը տեսնուի, որ իմ նպատակս է ներկայացնել այն թերթերը, որոնք ազդեցութիւն պիտի ունենան մեր գրականութեան վրայ:

Դարձեալ,բազմաթիւ են պարբերականները,որոնք, գրեթէ բոլորն ալ, կը հրատարակուին Երեւանի մէջ: Այսպէս Երեւանի մէջ լոյս կը տեսնեն 12 պարբերականներ,— կոմունիստ, *քաղաքական,* Հայաստանի Աշխատաւորուհի, *կիներու օրկան,* Ընդառաջ, *հակակրօնական պայքարի օրկան,* Լենինեան Ուղի, *քաղաքական, (նոր սկսաւ, կը վարէ Եղիա Չուբար),* Երիտասարդ Բոլշեւիկ, *քաղաքական օրկան կոմունիստ երիտասարդներու,* Պիոնէր, *մարզական,* Աշխատանք, Գիւղատնտեսական կեանք, Էկոնոմիչէսկի վէստնիկ Արմէնի, *գիւղատնտեսական օրկան, (այս վերջինը կը հրատարակուի ռուսերէն լեզուով),* Գրական Դիրքերում, *օրկան պրոլետգրողներու,* Նորք, *գրական,* Ազատ Եկեղեցի, *օրկան պաշտպանեալ կղերականներու:*

Իսկ թերթերն են Խորհրդ. Հայաստան, *օրկան Հայաստանի կոմունիստ կուսակցութեան կ. Կոմիտէին,* Մաճկալ, *(որ Ապրիլէն սկսեալ* Բատրակ *անունով յաւելուած մը կը հրատարակէ ամիսը երկու անգամ), օրկան գիւղատնտեսական Միութեան,* Ջանգի, *կը հրատարակուի թուրքերէն լեզուով,* Ավանգարդ, Կարմիր Զինւոր, *զինուորական:*

Աղեքսանդրապոլի մէջ կը հրատարակուի Բանւոր, *եւ Թիֆլիսի մէջ՝* Կարմիր Թանչպար, *գիւղատնտեսական:*

Կը տեսնուի, որ բազմաթիւ հրատարակութիւններ կ'ըլլան: Հրատարակուած օրինակներն ալ շատ են, կամ այդպէս կը ցուցնեն: Այդքան շա՞տ կարդացող կայ Հայաստանի մէջ: Ո՛չ, ռուսական սովորութիւն մըն է այդ, շատ կը տպուի, դէզ դէզ ինչպէս

ՔՐՏԱԿԱՆ ԱՌՈՒՏ

...ցուէ գետ եկայ,
...բարձրէն Թռայ վար ինկայ.
...ն որ երկու միացած սրտերու
վրայ կը խօսի
...ըդտի բրրտութիւն Թո՛ղ ունենայ:

* * *

...ցուէ գետ եկայ,
...բարձրէն Թռայ վար ինկայ,
...ն որ երկու սիրահար սրտերու
վրայ կը խօսի,
...նքզինքը օրօրոցի փայտին վրայ
չնետէ,
...ւ օրօր չըսէ,
...ցունց չունենայ, ինքզինքդ
քերէ...

Թարգմ. Ա. Սարգսեան
...ցեսին

...խայէն հեռագիրով զրկուած ...մրագրականով մը։ Երկրորդ էջը ...ցնատանի լուրերով։ Երրորդ էջը ...բանւորական գանգատներով եւ ...խօսակցական կեանքով։ Չորրորդ էջը լուրեր եւ քննադատական ...մսեր հանդէսներու մասին։ Զափազանց գեղեցիկ են երաժշտական քննադատին տոմսերը, Ռ. ...գմ. ստորագրութեան տակ։ Ոտանաւոր քիչ կը տպուի։ Կ. Փաշայեանի ծաղրանկարները յաճախ յաջող են։

Հայաստանէն դուրս, Թիֆլիսի մէջ կը հրատարակուի նոյն գիծով «Պրոլետար» Թերթը, նախկին «Մարտակոչ»։ Այս Թերթը աւելի խնամուած է լեզուի տեսակէտէն։ Քաղաքական գեղեցիկ ուսումնասիրութիւններ ունի, բայց առոնց ...կարգին, երրորդ էջին վրայ տխմարական ոտանաւորներ։ Կը Թուի թէ «Պրոլետար» աւելի օժտուած է զարգացած եւ հայերէնի ծանօթ տարրերով։

Հայերէնի տեսակէտէն, աւելի ...խտաւոր է Ռոստովի «Մուրճ-Մանգաղ»ը, որ կը հրատարակուի ...բաթը երկու անգամ։ Բովանդակութիւն չունի, բայց ի՜նչ սրտաւոչ արձագանգներ կ'արձանագրէ ...փսխս. կովկասի հայաբնակ գիւղերէն, որոնց բնակիչները Թրքահայ գաղթականներ են, մեկուսացած ռուսական ծովին մէջ եւ պահած իրենց մաքուր հայերէնը։ Կէս Թրքահայ, կէս ռուսահայ լեզու մը ունի «Մուրճ-Մանգաղ»ը, անուշ եւ մաքուր։

Եզրակացութիւն։ կարելի չէ ըսել, որ հայ լեզուն այսքան համարձակութեամբ բռնաբարուի։ Երբ «Խորհրդ. Հայաստան» 30 տարի վերջ կատարուելիք ձեռնարկներու երազներով կ'օրրէ ժողովուրդը, երբ միեւնոյն լուրը ամիսը մէկ անգամ յանկերգի նման կը հրամցնէ ժողովուրդին, երբ ջրանցքի մը բացման մը առթիւ տարին տասներկու ամիս «բացուեցա՜, բացուեցա՜» ըսելով կրկնութիւններ կ'ընէ, ոչ ոք կը նեղանայ, այդ իր պարտականութիւնն է Թերեւս։ Բայց երբ հայ լեզուն կը բռնաբարուի այսքան տխմարութեամբ, «Յարդգող»ի անդամները, փողոցը աղմկողներուն բարեկամ մնալու համա՞ր պիտի ուզէին դեռ լուռ մնալ։ Գրականութիւնը կը պատկանի նոր սերունդին, որքան ալ ապիկար ըլլայ ան։ Իբրեւ ժառանգորդ, եւ զատուելու՝ համար իր բեռները ժողված եւ հրաժեշտ առնող սերունդէն, առանց մտիկ ընելու անոնց հառա՞ն ու խրատը, պէտք է որ գրական նոր սերունդը իր զղջումը յայտնէ մեր լեզուի փչտացիններուն դէմ։

Հ. ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(կարդացուած Յարդգողի երեկոյին, 5 Ապրիլ):

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԽՐԱԽՈՒՍԻՉ ԵՐԵՒՈՅԹ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Մեծ յաջողութիւն մը եղաւ Մարսէյլի դպրոցական հանդէսը։

Ծնողներ իրար կը հրմշտկէին, առաջ անցնելով աւելի մօտէն տեսնելու եւ լսելու իրենց զաւակներուն արտասանութիւնները, երգերն ու մարզանքները։

Բոլորն ալ հայրենաբաղձ բանւորներ են գրեթէ եւ հազիւ կ'ապրուին իրենց առօրեայ աշխատանքով։ Բայց եւ այնպէս ծնողական պարտականութեան գիտակցութիւնը, ուժեղացուցած էր զոհաբերութեան ոգին։ Հակառակ իրենց նիւթական անձկութեան, անոնք լրացուցեր էին իրենց զաւակներուն բոլոր պէտքերը, հագուստ, կօշիկ, ժապաւէն, բոլորը արդար քրտինքով։

— Դրամ չունիմ, սակայն բարեկամէ մը փոխ պիտի առնեմ, որպէսզի չզրկուի զաւակս եւ իր ընկերներուն քով նկուն չմնայ։

Ուրիշ ընտանիքի մը մէջ։

— Ես պիտի չերթամ, զաւակս, մինակ հայրդ ներկայ պիտի ըլլայ, որպէսզի տասը ֆրանք շահած ըլլանք եւ այդ դրամը տանք թօշակիդ։

— Մա՛յր ես շաբաթ մը չոր հաց կ'ուտեմ, որպէսզի տոմսակ մըն ալ քեզ համար առնէ հայրիկը, կ'ըսէ մանկապարտէզի պզտիկ մը հրեշտակային անմեղութեամբ, յուզելով ներկաները։

Որոշեալ ժամուն կարտըն փարքի հազարի մօտ աԹոռները գրաւած էին արդէն։ Զ. Ե. Ռ. Միութեան նուագախումբը կատարեց բացումը «Մեր Հայրենիք»ով որ ունկնդրուեցաւ յոտնկայս։ Ուսումնական խորհուրդի կողմէ Պ. Հ. Սէրէնկիւլեան երկու խօսքով շնորհակալութիւն յայտնելով ներկաներուն, շեշտեց ուսման անհրաժեշտութիւնը կեանքի այս արձիճէ բեռը կարենալ տանելու համար։ Ցետոյ պզտիկները երգեցին ֆրանսական քայլերգը, տեղի ունեցան մանկական հաճելի արտասանութիւններ հայերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով։ «Կոկոն» դասարանի պզտիկները, որոնք հազիւ 4—5 տարեկան են, երգելէ եւ արտասանելէ վերջ, կատարեցին շատ սիրուն մարզանք մը։ Նոյնպէս «Ծաղիկ»ները «Մեղուներու պար»ին մէջ խլեցին անվերջ ծափեր, իսկ մարզանքները կատարուեցան օրինակելի կարգապահութեամբ։ Գովելի էր նաեւ Նախակրթարանի բաժինը։

Եռաձայն խմբերգներէ եւ հայրենաշունչ արտասանութիւններէ վերջ տեղի ունեցան գեղջկական պարեր, հայկական տարազներով։ Եղան նաեւ սկաուտական մարզանքներ, բուրգերու կազմութիւն եւ ֆրանսերէն արտասանութիւններ։

Նախագահ Պալաքեան եպիսկ. խօսք առնելով իր հիացումը յայտնեց կատարուած յառաջդիմութեան համար։ Այս առթիւ շնորհաւորեց վարչական եւ Ուսում. Խորհուրդներու ջանքերը եւ մանկապարտէզի վարիչ տիկին Մառի Սվաճեանը, որ կարճ ժամանակամիջոցի մը մէջ անթերի կերպով մարզած էր մանկապարտէզի հարիւր պզտիկները։

Շնորհաւորութեան արժանացաւ նաեւ Նախակրթարանի ուսուցչական կազմը։

Հանդէսի կէսին Պ. Սէրէնկիւլեան աճուրդի հանեց Օր. Խաժուն Թադէոսեանի կողմէ նուիրուած գեղեցիկ ձեռագործ մը։ Ժամանակը բաւական յառաջացած ըլլալով, տասը վայրկեանէն յանձնուեցաւ Պ. Հայկազուն Գույումճեանի եւ գոյացաւ 850 ֆրանք։

Ժողովուրդը գրուեցաւ «Բամբ Որոտան»ով։

Ս. Միլտոնեան

ՈՍՏԻԿԱՆՆԵՐՈՎ ՊԱՏԱՐԱԳ

ՎԻԷՆ, 12 Ապրիլ.— Զատկի յաջորդ օրը զոյգ եկեղեցիներ ունեցաւ Վիէնը։ Ազգ. Միութիւնը հրաւիրած էր Ասլանեան քահանան, Զատկի առթիւ պատարագելու։ Երբ Շաբաթ օր յայտարարութիւնները կը տեսնեն Լիոնի ծանօթ խմբակի մունետիկները, անմիջապէս մարդ կ'ուղարկեն եւ ուրիշ քահանայ մը կը ճարեն նոյն օրուան համար։ Ցետոյ կը դիմեն ոստիկանատուն Լեւոն Տէր Առաքէլեանի առաջնորդութեամբ, ըսելով որ գաղութիս Ազգ. Միութիւնը մենք ենք եւ եթէ Թոյլ տաք որ անոնք արարողութիւն կատարեն, անպատճառ կռիւ պիտի ծագի ժողովուրդին մէջ։ Ասոր վրայ Ազգ. Միութեան ատենապետ Պ. Ցակոբ Մկրեան կը կանչուի ոստիկանատուն, որ կը յայտարարէ թէ բացարձակապէս կը ստեն այդ մարդիկը։

Ժողովուրդը գիտցաւ իր ըսելիքը, հակառակ անոր որ հնչակ-ռամկավար - պոլշեւիկ «պլոք»ը փողոցը կանգնած հաւատացեալները ներս կը հրաւիրէր, «մի երթաք դաշնակներու եկեղեցին» ըսելով։ Ժողովուրդը արհամարհելով կը շարունակէր ճամբան՝ դէպի Ազգ. Միութեան պատրաստած եկեղեցին, ուր կը պատարագէր Ասլանեան քահանան։ Երկու եկեղեցիներու ճամբուն վրայ ոստիկանները հեծելանիւով կ'երթեւեկէին։

Այս ապտակին վրէժը լուծելու համար, իրիկուան ժամը 8ին ատեանները երեք հոգի, որոնց լեզուով Թուրք ըլլալը գիտենք, վայրենաբար կը յարձակին Ցովհաննէսեանին վրայ, կը վիրաւորեն ձեռքը եւ ձախ աչքին մօտիկ զմելի կը մխեն. Ալեքսանեանին ալ դէմքը կ'արիւնոտի։ Զոհերը կը դիմեն ոստիկանատուն, խնդրելով որ այդ անբաններուն արժանի պատիժը տնօրինուի։

Մինչեւ ե՞րբ այս անզգամները պիտի շարունակեն գաղութին հանգիստը վրդովել։

Էժտեճար

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ»ը

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՊՈՒԱ. ՔՈԼՈՄՊ.— Զատկի առթիւ Արմէնիա Ֆ. Գ.ի առաջին խումբը Villiers-Coterette հրաւիրուած էր, Փարիզէն 120 քիլոմեդր հեռու։ Արմէնիայի խաղացողները, համակիրներով միասին 25 հոգի գացին մարզադաշտ։

Ներկայ էին հազարի չափ հանդիսատեսներ։ Առաջին կիսախաղին Հայերը արեւին աննպաստ կողմը ըլլալով 4ի դէմ 1ով պարտուեցան։ Երկրորդ կիսախաղին խաղը փոխուեցաւ, բայց Արմէնիան 4ի դէմ 6 նշանակէտով յաղթուեցաւ։ Թէ հանդիսատեսները եւ թէ հրաւիրող խումբը շատ գոհ մնացին մեր խաղարկութենէն եւ խոստացան յառաջիկային դարձեալ հրաւիրել։

Երկուշաբթի օր ալ Տուրտան հրաւիրուեցան մրցելու, Փարիզէն 60 քիլ. հեռու։ Մեր խումբը 2ի դէմ 3 նշանակէտով յաղթական ելաւ։

Թաթուլ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԶՕՐՈՒԹԵԱՆԴ ՄԵՌՆԻՄ.— Ռէմիրմոնի մէջ 13 տարեկան աղջիկ մը, կը պատմեն թէ, օժտուած է հրաշագործ կարողութիւններով։ Անցեալ շաբաթ, Ժայռէ Կամուրջ կոչուած տեղը, մարգագետինին մէջ աղօթած պահուն, ամպերուն գիրկը տեսաւ լուսափայլ կոյս մը։ Կոյսին ձեռքերը կը վառէին կրակէ գունդերու նման։

Աղջիկը իր տեսիլքը պատմեց գիւղացիներուն, որոնք աղջիկէն խնդրեցին նորէն աղօթել։ Եւ յաջորդ օրը, նոյն ժամուն երեւցաւ կոյսը։ Երեւցաւ միայն ...աղջկան, միւսները չէին տեսներ զայն։

Նոյնիսկ կոյսը խոստացեր է հրաշք գործել Հինգշաբթի։ Բայց մինչեւ Հինգշաբթի, գիւղացիները ամէն օր նոյն ժամուն կը հաւաքուէին մարգագետնին վրայ։ Գիւղացիները չուանով մը սահման գծած են սրբավայրին, եւ կեդրոնը կը վառեն մոմեր, ծաղիկներ դրած են փունջ փունջ։

Իսկ աղջիկը կապոյտ աչքերով, շէկ մազերով, կակուղիկ աղջիկ մըն է։

Ժողովուրդը ամէն օր կ'աղօթէ հոն եւ կ'աղաղակէ.— Զօրութեանդ մեռնիմ...

Հաւատացողներ կան, որ գալ Հինգշաբթի մեծ հրաշք մը պիտի գործէ կոյսը։

Ո՜վ դար, երբեք չփոխուեցար։

ԿԱՐՃ ՏՈՂԵՐ, ՍՈՍԿԱԼԻ ԲԱՆԵՐ.— Նիմի մէջ, Թուսէն, ճիշդ ինչպէս կայէն, զարկաւ սպաննեց իր խեղճ եղբայրը, պարզ առնելիք-տալիքի մը համար։ Ցետոյ գնդակ մըն ալ պարպեց, անձնասպան եղաւ։

* * Պուրժի մէջ, ագարակի մը մշակը, Սուէզ, յանկարծ խենթեցաւ, Դիրկեանը (երկժանի) առաւ, զարկաւ բանւորներուն, ջախջախեց անոնց գլուխները։

Հասան գիւղացիները եւ կապեցին խենթը։

ԿԱՊԻԿԻՆ ԱՐՁԱՆԸ.— Լոնտոնի կենդանաբանական պարտէզին մէջ մեռաւ Թզուկ կապիկ մը, որ փառքն ու պարծանքն էր մայրաքաղաքին։ Կ'ըսեն թէ չափազանց խելացի էր այս կարճահասակ կապիկը, ինչե՛ր ինչե՛ր կ'ընէր, խնդալէն ճաթեցնելով նոյնիսկ խնդալ չգիտցողը։ Ցետոյ նուագարան մը ունէր, եւ նուագ կ'ածէր։

Վերջերս, հիւանդացաւ եւ անասնաբոյժներուն տաղանդը օգուտ մը չըրաւ։ Կապիկը մեռաւ, խոր սուգի մատնելով մայրաքաղաքին պզտիկ ձօները։

Պարտէզին տնօրէնութիւնը որոշած է կանգնել մեռնող կապիկին արձանը, պատիւ մը, որուն երբեք չպիտի կրնան արժանանալ բազմաթիւ ազգերու բազմաթիւ գրագէտները։ Եւ այդ փոքրիկ կապիկին արձանին առջեւ Լոնտոնցիները պիտի գան յիշելու իրենց մանկութիւնը եւ յայտնելու իրենց յարգանքը։

ՄՈՒԿԵՐԸ Կ'ՈՒՏԵՆ ԵՐԱԽԱՅ ՄԸ.— Պրզանսոնի մէջ 15 օրուան երախայ մը, որ պառկած էր իր օրօրոցին մէջ, սոսկալի ցաւերու մէջ արԹնցաւ։ Մուկերը կերած էին երեսները։ Նորածինին վիճակը յուսահատական է։

ՏՈՔԹ. ՏԱՏԻ ՄԱՀԸ

Նպաստամատոյցի Նիւ Եորքի կեդրոնին առողջապահական ճիւղին քարտուղար Տոքթ. Ուիլեըմ Տատ մեռաւ վերջերս Ամերիկայի մէջ։

Տոքթ. Տատ ծանօթ է Թալասի եւ Գոնիայի մէջ իր բժշկական գործունէութեամբ։ Անգլիական կառավարութիւնը քէփԹընի, յետոյ մայօրի տիտղոսները եւ պատուանշան մը տուած էր Տոքթօրին, որ հայ գաղթականներու եւ որբերու համար ըրած անձնուիրութեամբը անուն շահած էր։ 1924ին դարձած էր Ամերիկա։

…ԱՆ ԳԻՐՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍՈՒԱ ՄՕՐԻԱՔ

ԵՒ ԻՐ

ՎԵՐՋԻՆ ՎԷՊԸ, «DESTINS»

Ֆրանսացի գրագէտը, ժէ. դարու դասականէն մինչեւ ամէնէն յանդուգն արդիականը, կը ջանայ ուսումնասիրել իր արուեստը, վերլուծել զայն կառավարող գիտակից եւ Թաքուն ուժերը։ Մօրիաք կը շարունակէ ցեղին այս դասական աւանդութիւնը իր «essai»ներով։ Ասոնց վերջինը, «Le Roman», կը պարունակէ հեղինակին տեսութիւնները ժամանակակից վէպի մասին։

Մօրիաք կ'ըմբոստանայ Թէնի իմաստասիրութեան դէմ, կը մերժէ անոր «ցեղի, միջավայրի եւ ժամանակի» տեսութիւնը որ կը յաւակնի ճանչնալ մարդը ...ծնուած նմոյշներու, ուսումնասիրութիւնով։

Թէն հին եւ նոր ընկերութիւններու մէջ կը տեսնէ խումբեր միայն եւ «ամէն խումբի մէջ... մարդեր որոնք կը ծնին միեւնոյն պայմաններուն մէջ, կը զարգանան միեւնոյն դաստիարակութիւնով, կ'առաջնորդուին միեւնոյն շահերով, ունին միեւնոյն պէտքերը, միեւնոյն ճաշակները, միեւնոյն բարքերը, միեւնոյն մշակոյթը եւ միեւնոյն խորքը։ Առէք անոնցմէ մէկը, կը ճանչնաք բոլոր միւսները»։

Ընկերութիւնն արդարեւ իր բարքերու եւ նորոյթի ճնշումով կը հարթէ տարբերութիւնները, կը սպաննէ անհատականութիւնը, կը վերածէ մարդը խամաճիկի մը որ «իր միջավայրին, իր գործին, իր գաղափարներուն, իր դաւանանքներուն պարտադրուած ձեւերու» դիմակ ունի։ Բայց այդ կեղեւին տակ կայ Թաքուն, խորունկ կեանք մը, տիեզերքի չափ անհուն, քաոսի մը պէս խորհրդաւոր, ու «յաճախ այդ տիղմին խորը կը հանգչի այն բանալին որ վիպասանին կը յանձնէ մարդը ամբողջութեամբ»։

Մօրիաք եւ իր ընկերները կը նային ամէնէն խոնարհ աչքերուն մէջ, կարդալու համար սրտերու գաղտնիքը, հոգիներու փոթորիկը, գիշերային երկինքը խուզարկող փարոսի մը նման որ կը ձգտի պատռել մշուշն ու ամպը, հասնելու համար անհունին։ Մօրիաքի վէպը բարքերու պատմութիւն մը չէ, ոչ ալ ցեղի մը, դասակարգի մը նմոյշներու ուսումնասիրութիւնը, այլ անհատին վէպը, ներքին մարդուն ճանաչումը։

«Le Roman»ի հեղինակը սակայն միամիտ հաւատքն ունի նոր արուեստ մը բերելու, նոր աղբիւրէ մը լեցնելու իր սափորին ջուրը, մինչդեռ, բացի ԺԶ. դարու վերածնունդի եւ ռոմանթիք շրջաններէն, հոգեբանական վերլուծումը եղած է իր ցեղին հանճարին անխախտելի ձգտումը, ազգային բնազդ մը։ Ֆրանսական գրականութեան այս կայուն նկարագիրը շինած են Մոնթէնը, Տէքարդ, Լա Ռոշֆուքօ, Փասքալ, Լապրիւյեր։

Մօրիաք կը խոստովանի իր տուրքը ռուս վէպի լեւիաթանին՝ Դոստոյէվսկիի։

Դոլստոյ, նոյնքան մեծ արուեստագէտ, նոյն չափով ներկայացուցիչը ռուս հանճարին, սլաւ հոգիին, գրեթէ ազդեցութիւն չէ ունեցած նոր վիպասաններուն վրայ։ Ան, թէեւ գիտակից քրիստոնեայ բայց անգիտակից հեթանոս, կը համարձակի պատռել պատմութեան նուիրագործած վերարկուն, որով Սէմ եւ Յաբէթ ծածկեցին իրենց հօր մերկութիւնը եւ իր ակնարկը կը սեւեռէ մսի անդունդներուն մէջ, Միքէլ-Անճէլոյի յատուկ յստակատեսութիւնով։ Դոստոյէվսկիի արուեստը հակապատկերն է այս գեղարուեստական ըմբռնումին։ Ան իր ակնարկը կը սեւեռէ հոգիին անդունդներուն մէջ, մարգարէի մը խորատեսութիւնով։ Մէկը այնքան Թեթեւ ու Թափանցիկ է որ, երբեմն անոր հերոսները մարմին մը ունենալու գիտակցութիւնն անգամ կը կորսնցնեն, ինչպէս Ռասքոլնիքով պառաւ վաշխառուին դրան առջեւ, ոճիրէն առաջ։

Մօրիաք, որ կը ջանայ» երեւան հանել սրտի մը ամէնէն անհատականը, ամէնէն մասնաւորը», իր ձեռքը կ'երկարէ հոգեբանական վէպի վարպետին։

Երկրորդ պատճառ մը այդ խորունկ համակրութեան։

Փրուստ, իր հսկայ գործով, կոյս հողերու «մեռեալ ծովերու տակ Թաղուած աշխարհներու» տեսիլքը տուաւ նոր սերունդին։ Բայց սահմանափակ է Փրուստի տիեզերքը որովհետեւ ան կը ճանչնայ միայն հողէ շինուած մարդը, կը մոռնայ աստուածային շունչը՝ հոգին որ ցեխը կերպարանափոխեց մարդու։ Անոր հերոսները կ'ապրին Սոդոմ-Գոմորեան մթնոլորտի մը մէջ, ճնշող ու հեղձուցիչ, ուր կը զգանք պակասը օդի, ազատ, մաքուր, կենսատու օդի։ Այդ հսկայ վէպին մէջ տեղ մը միայն, կ'ըսէ Մօրիաք, Փրուստ կը յայտնէ «իր հաւատքը տարբեր աշխարհի մը, հիմնուած բարութեան, խղճմտանքի, զոհողութեան վրայ, բոլորովին տարբեր մերինէն»։ Դոստոյէվսկի, որուն հոգին խորը կը մնայ հարազատօրէն քրիստոնեայ, հակառակ իր կեանքին ու գործին հրէշային տեսիլքներուն, հաւատաց այդ աշխարհի գոյութեան, հաւատաց կոտրած սրտերու բուժումին, ախտաւոր հոգիներու մաքրագործումին, մեղաւոր մարդու փրկութեան՝ Գողգոթայի ճամբուն վրայ։ Ռասքոլնիկով կը խոնարհի մեղքին առջեւ Սոնիայի, յաւիտենական Մագթաղինէին որ մարմնացումն է մարդկային ծով տառապանքին։

Քրիստոնէական նուիրումի, սիրոյ եւ գութի այդ մարդկութիւնը չէր կրնար անտարբեր Թողուլ քրիստոնեայ Մօրիաքը, որուն վէպը կը ձգտի ճանչալ մարդը իր ամբողջութեանը մէջ, մարդ-կենդանին եւ մարդ-Աստուածը։

* * *

Մօրիաքի նոր վէպն է «Destins»։

Ելեւմտագէտ մըն է Օկիւստէն Լական, որ չոր ու համր Թուանշաններու աշխարհին մէջ կորսնցուցեր է հոգիներու հետաքրքրութիւնը։ Ան կը ճանչնայ իր տղան Պօլը կեղեւով միայն, աղուոր գլուխով, անուշ նայուածքով որ կարծես սէր ու գգուանք կը մուրայ։ Պօլ կ'ապրի անծանօթ, խորհրդաւոր կեանքով մը։ Իր հիւանդութիւնը սակայն կուտայ այդ գաղտնիքին բանալին։ Պօլի կ'այցելեն իշխանուհիներ, ծեր ու հարուստ, ամերիկուհիներ որոնք հետամուտ են Թարմ ու գեղեցիկ որսերու, երիտասարդներ, շիլ ու պղտոր արտաքինով, ամբողջ մրուրը արդի ընկերութեան։ Ու այդ շրջանակին մէջ, Պօլ կ'իշխէ իր Ֆիզիքական հրապոյրին, իր բնական շնորհներուն ուժով։

Հայրը պժգանքով կը զրկէ տղան գաւառ, մեծ մօրը քով, օդափոխութեան։

Կը փոխուի տեսարանը։ Կը փոխադրուինք պարզ ու նահապետական մթնոլորտի մը մէջ, հակապատկերը առաջինին։

Մեծ մօրը դրացուհին է Եղիսաբէթ Կոռնաք, յիսունի մօտ այրի կին մը։ Կը ճանչնայ ան Պօլի անցեալը, բայց մայրական սէր ու գգուանք կը շռայլէ անոր։ Եւ սակայն խռովիչ բան մը ունի այդ տղան, որուն նայուածքը «մանկական երկար ու խիտ արտեւանունքներու» շուքին տակ, սիրոյ եւ վայելքի հայրենաբաղձութիւնը կուտա Եղիսաբէթ Կոռնաքի։ Կը սթափի ան, կէս օրուան մօտ, անդունդին եզերքը։

Վիրաբուժական շատ նուրբ գործողութիւնով մը, Մօրիաք կը քրքրէ յիսունի մօտ կնոջ հոգին, առանձնութեան, հանդարտ առաքինութեան մէջ Թմրած կնոջ սիրտը, որ յանկարծ կը սթափի ու կը տենչայ, որովհետեւ աղուոր ու խռովիչ աչքերով տղայ մը անցաւ իր անապատէն։ Բայց Եղիսաբէթ կը պայքարի իրեն անծանօթ այդ երանութեան դէմ, որովհետեւ կը հաւատայ մեղքի գոյութեան։

«Մենք ունինք հոգեբանական լրբութիւնը, ինչպէս հիները ունէին մարմնական լրբութիւնը» կ'ըսէ Աբէլ Հերման։ Այո, բայց հաւատքովը բարոյական արժէքներու որոնց բախումներովը կը սանձուի տրամը։

ԱՐՇԱԲՍԻ ԹՈՐՈՍԵԱՆ

պետութեամբ պատրաստուած էր որ, կարելի չեղաւ կանխել: Ոստիկանութիւնը կը շարունակէ ձերբակալութիւնները, աւելի շատ անիշխանականներէն կասկածելով:

Պատերազմը ջնջելու մասին

Միացեալ Նահանգներու կառավարութիւնը Ուրբաթ օր երկար ծանուցագիր մը ուղղեց անգլիական, գերմանական, իտալական եւ ճափոնական կառավարութեանց, պարզելով Ֆրանսայի հետ կատարուած բանակցութիւնները եւ առաջարկելով ծրագիր մը՝ պատերազմը օրէնքէ դուրս հռչակելու համար:

Ծրագիրը երեք յօդուածներէ կը բաղկանայ, — Առաջինը դատապարտելի կը գտնէ պատերազմի դիմել միջազգային վէճերը լուծելու համար եւ պատերազմը միջոց համարել ազգային քաղաքականութեան: Երկրորդ յօդուածով, պայմանագիր կողմերը յանձն պիտի առնեն իրենց միջեւ ծագած բոլոր վէճերը, ինչ բնոյթ ալ ունենան, լուծել միայն խաղաղասիրական միջոցներով: Երրորդ յօդուածին տրամադրութեամբ, առաջարկուած դաշնագիրը պիտի վաւերացուի իւրաքանչիւր երկրի սահմանադրական օրէնքներուն համաձայն եւ անմիջապէս գործադրութեան պիտի յանձնուի:

Գործադրութենէն յետոյ, դաշնագիրը բաց պիտի մնայ որքան ատեն որ պէտք ըլլայ, որպէս զի միւս բոլոր պետութիւններն ալ կարենան մասնակցիլ:

Կը հետեւի թէ՝ Ֆրանսա եւ Ամերիկա տասը ամիս բանակցելէ եւ ծանուցագիրներ փոխանակելէ յետոյ, նորէն չեն համաձայնած: Ֆրանսա երբեք չէ հրաժարած իր վերապահումներէն, եւ հաղորդեց վերը յիշուած չորս պետութեանց՝ թէ իր կարգին ծանուցագիր մը պիտի ղրկէ, հետեւաբար կը խնդրէ վերջնական որոշում չյայտնել, զայն ստանալէ առաջ: Ֆրանսա միշտ այն կարծիքէն է թէ, 1.— կարելի չէ արգիլել օրինաւոր ինքնապաշտպանութեան պատերազմ, 2.— թէ դաշինքը պէտք է տիեզերական ըլլայ եւ 3.— թէ իւրաքանչիւր պետութիւն պէտք է ազատ ըլլայ գործելու դաշնագրին անսաստող կողմին դէմ:

Ուրիշ խօսքով, ամերիկեան ծրագիրը կը դատապարտէ բոլոր տեսակի պատերազմները: Իսկ ֆրանսականը՝ միայն յարձակողական պատերազմը:

Նոր դաւադրութիւն մը Աթէնքի մէջ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ հինգշաբթի օր նոր դաւադրութիւն մը երեւան հանուած է, որուն նպատակն էր վերահաստատել Փանկալոսի դիկտատորութիւնը: Կառավարութիւնը շատ կարեւորութիւն չտուաւ այս գործին: Սակայն եւ այնպէս, երեք տեղակալներ եւ եօթը ենթասպաներ, որոնք մեղսակից էին, պիտի դատուին պատերազմական ատեանի առջեւ:

Զօր. Փանկալոս, որ այժմ բանտարկուած է Աթէնքի մէջ, պիտի փոխադրուի Կրետէ, Իզզէտտինի բանտը:

Նոր լուրերու համաձայն, դաւադիրները որոշեր էին ըմբոստացնել բանակը եւ տապալել ներկայ իշխանութիւնը: Ասոնք գաղտնի պիտի հաւաքուէին եւ բանտէն արձակելով Փանկալոսը, նոր դիկտատորութիւն մը պիտի հաստատէին:

Ռուսաւաֆղան պայմանագիր մը

Լոնտոնէն կը հեռագրեն թէ պայմանագիր մը կնքուած է Աֆղանիստանի եւ Խորհրդային Միութեան միջեւ, Քապուլ-Թաշքէնտ օդանաւային երթեւեկ մը հաստատելով: Անգլ. թերթերը կը կասկածին թէ այս պայմանագրով Մոսկուա իր թաթը կը դնէ Աֆղանիստանի օդային սպասարկութեան վրայ: Կ'ըսուի թէ պայմանագրին մէկ յօդուածը կը տրամադրէ որ Աֆղանիստան միայն Ռուսերէն պիտի գնէ օդանաւերը և շարժանիւները:

Ի՞նչ էր Իզմիրի դէպքը

Պոլսոյ Թուրքերէն թերթերը ընդարձակ մանրամասնութիւններ կը հրատարակեն Իզմիրի մէջ պատահած դէպքի մասին, որուն առաջին լուրը տուած էինք: «Ճիւմհուրիյէթ» այսպէս կը պատմէ խնդիրը.—

Խումբ մը կրակոտ երիտասարդներ «Հայրենակի՛ց, Թուրքերէն խօսէ՛» նշանատախտակներուն վրայ կարգ մը սպառնական խօսքեր աւելցնելով՝ կախած են, մինչ այս նշանատախտակներուն նպատակն է պարզ յանձնարարութիւն մը: Ի միջի այլոց այդ նախադասութիւններէն նշանակալից է Թուրքերէն չխօսողները սահմանէն վտարելու խօսքը: Ասով ալ չբաւականանալով, այդ տաքգլուխ երիտասարդները խօսքէն գործի անցեր եւ արգիլեր են որ Հրեաները իրենց «խամուրսուզ»ները փուռերուն մէջ եփեն: Վերջապէս Հրեաներուն դէմ պօյքօթ հրատարակեր են մզկիթներուն մէջ: Կուսակալը այս անվայել ընթացքը լսելով՝ ոստիկանութեան հրամայած է այդպիսի վարմունքի մէջ գտնուողները հետապնդել եւ անոնց թռուցիկներն ալ ժողվել: Միւս կողմէ հրահանգ տուած է ուսանողութեան յորդոր կարդալ:

Բուն խնդիրը ասկէ վերջն է որ կը սկսի: Ուսանողները փոխանակ կուսակալին յորդորներուն անսալու, նոյն գիշերը դարձեալ նշանատախտակները կը կախեն, որուն վրայ ոստիկանութիւնը քանի մը աշակերտներ կը ձերբակալէ: Այս լուրը առնող 300ի չափ ուսանողներ ոստիկանատան առջեւ ուզած են ցոյցեր ընել, սակայն կուսակալին ձեռք առած միջոցներուն շնորհիւ, այդ ուսանողներու բազմութիւնը ցրուած է: Ձերբակալուածներն ալ յետ հարցաքննութեան ազատ արձակուած են: Այնպէս կ'ենթադրուի որ այս դէպքը պատահած է ուսուցիչներուն դրդումով:

⁂ Այս դէպքին առթիւ դատի յանձնուեցաւ կրթական քննիչ Խալիտ Էֆէնտի, որ գրգռիչ հեռագիր մը ուղղած էր Իզմիրի կուսակալին դէմ:

⁂ «Թիւրք Օճաղը»ի կեդրոնը հետեւեալ շրջաբերականը ղրկած է.— «Թիւրք Օճաղը»ն փափաք մը կը նկատէ իր բոլոր հայրենակիցներուն Թուրքերէն խօսիլը: Միայն թէ այս նպատակին իրագործման համար ոչ միայն բռնութիւն ու խստութիւն չի յանձնարարեր ու չի թելադրեր, այլ անոնց մասին իր հաւանութիւնն ալ չի յայտներ: Վերջերս երկրին զանազան անկիւններուն մէջ յառաջ եկած դէպքերուն հետ հաստատութիւնս ո եւ է առնչութիւն չունի: «Թիւրք Օճաղը»ն Թուրքերէնը տարածելու համար մասնաւոր դասարաններ պիտի բանայ:»

Թուրքիտալական դաշնագիր

«Ճիւմհուրիյէթ»ստոյգ աղբիւրէ կ'իմանայ թէ Միլանոյի մէջ, Իտալիոյ վարչապետին եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի միջեւ կատարուած տեսակցութեան հետեւանքով, Իտալիոյ և Թուրքիոյ միջեւ բարեկամութեան եւ ոչ-յարձակման դաշինքի մը հիմերը պատրաստուած են:

Արտաքին գործավարին Էնկիւրի վերադարձէն ետք, այս հիմերուն սահմանին մէջ բանակցութիւնները պիտի շարունակուին եւ շատ հաւանական է որ մօտ ատենէն ստորագրուի դաշնագիրը: Էնկիւրիի քաղաքական շրջանակներուն մէջ այս մասին գաղտնապահութիւն կը տիրէ:

ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ "ԱՊՐԻԼ 11/24„Ի

ՊՈԽԱ-ԲՈՂՈՆԻ.— նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դ. Իւագոյն խումբի եւ մասնակցութեամբ Ազգ. Միութեան եւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, այսօր կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Place de la Comète, ալիւռո թաղայի վերնայարկը Salle de Société: կը նախագահէ ընկ. Գ. ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆ, կը խօսին՝ ընկ. Թ. ՄԵԾԱՏՈՒՐԵԱՆ եւ Հ. ԴՆԴՈՒՆԻ, գեղարուեստական բաժին: Մուտքը ազատ է:

ԲԱՑԱՌԻԿ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

Այսօր կիրակի գիշեր ժամը 8.45ին, ՍՈՍԻԷԹԷ ՍԱՎԱՆԹԻ մէջ

"ՍԱՅԱԹ-ՆՈՎԱ„

ԾԱՆՕԹ.— Ապրիլի վերջերը կը ներկայացուի «ՅՈ՞ ԵՐԹԱՍ»:

ՌՈՒՍԱՀԱՅ ԿԱՆԱՆՑ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

Այսօր կիրակի իրիկուն ժամը 9էն 1: 8 Rue Jean-Goujonի սրահը

ՄՈՒՏՔ՝ 15 ՖՐԱՆՔ

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

կարտան, Ե. Ա.— Ձեր բաց նամակին հրատարակութիւնը կը վերապահենք յարմար առիթի մը, որուն դէպքերուն հետեւանքով:

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ
այսօր, կիրակի առաւօտ, ժամը 10ին, Ֆլօրիա: Հայերէն, (Դաւիթ Բէկ):

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 17 ԱՊՐԻԼ 1928

17 AVRIL 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 623 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

«ՎԱԼԼԱՀԻ ՊԻԼԼԱՀԻ»...

Թուրքերը արմատական քայլ մըն ալ առին, Սահմանադրութենէն ջնջելով կրօնի հետ կապուած կարգ մը հատուածներ։ Նոր օրէնքով, Մահմետականութիւնը Թուրքիոյ պետական կրօնը չէ այլեւս։ Ըսել կ'ուզէն՝ խղճի գործ։

Յետոյ, հանրապետութեան Նախագահը, գործավարներն ու պաշտօնատարները այսուհետեւ երդում չպիտի ընեն կրօնական հասկացողութեամբ, — «Վալլահի Պիլլահի», այլ վկայ պիտի կանչեն իրենց պատիւը։

Կարելի է առարկել թէ այս բոլորը վերէն տրուած հրամաններ են։ Մուսթաֆա Քէմալի եւ Իսմէթ փաշայի գիւտերը, իբր արդիւնք՝ Թուրքերու զարգացման և աշխարհականացման։

Խնդիրը այն է, որ, ափ մը մարդիկ ուժ կը գտնեն պարտադրելու Թուրքիոյ ասուածպետական եւ նահապետական ժողովուրդներուն, եւ կը պարտադրեն իրենց ուզած նորութիւնները։

Որքան ալ սկեպտիկ ըլլանք արդիւնքի մասին, իրողութիւն է որ Մէհմէտներն ու Օսմանները նետած են ֆէսն ու փաթթոցը։

Խորքը կրնայ անվթար մնալ։ Թուրքը թուրք է միշտ։ Բայց արտաքին փոփոխութիւնն անգամ, օրինակ ֆէսին տեղ գլխարկը, յեղաշրջութիւն մըն է ինքնին։

Պատմութեան մէջ քի՞չ է պատահած որ բարեփոխումներ կատարուին բռնութեամբ, պատիժի սպառնալիքով, բացարիկ օրէնքներու տրամադրութեամբ։

Դժուա՞ր պիտի մնայինք մենք եթէ, մեր հայրենիքին մէջ, մէկ վարչական, եթէ կ'ուզէք՝ ոստիկանական հրահանգով ջնջուէին գիւղացիներու «եազմա»ները, գառնուկի մորթէ գարհուրելի գլխանոցները (փափախ), շալվարները, երեսի քօղերը և նման բաներ, որոնց հետքերը կը մնան տակաւին։

Երբ Թուրքիոյ Հայերը ողջ էին, Անատոլուի խորերը կարելի չէր զանազանել Հայն ու Թուրքը կամ Քիւրտը, հագուստ-կապուստի տեսակէտով։

Մինչեւ այսօր ալ Հայաստանի գիւղերուն մէջ, ութ-տասը տարեկան երախաներն անգամ, ամբողջ ուլի մը մորթը կը կրեն իրենց մատղաշ գլուխներուն վրայ։

Նախապաշարում, սովորութիւն, — կոչեցէք ինչպէս կ'ուզէք։

Զարիքներ կան որոնց բարձումը դարեր կրնայ տեւել, առանց վճռական կամքի։

Այսպէս կամ այնպէս, Թուրքերը 1922էն ի վեր կատարեցին շարք մը ձեռնարկներ, որոնք անշուշտ յեղափոխական են, զուտ գործնական, ոչ թէ փիլիսոփայական իմաստով։

Իսկ մե՞նք...

Համբերութիւն ունեցէք հետեւելու միայն սա գաղութներու վիճակին։

Հեռուները թափառելու պէտք չկայ։ Ահա Ֆրանսան, որ այսքերու մէջ կը լողայ, ուրկէ հազարումէկ բաներ սորվեր կամ սորվեր ենք, վաթսունական թուականներէն առջին։

Երեւակայեցէք, — երկու ազգ. վարչութիւն՝ Լիոնի մէջ։ Մէկը միւսին դէմ։ Մէկը՝ «Դաշնակցական», միւսը՝ խառնիճաղանճ։ Իւրաքանչիւրը իր մատուռն ունի։ Իր քահանաները։ Իր դպիրները։ Իր ժամկոչները։

Եւ իր պատարագներն ու սեփական «հօտը»։

Նոյնը՝ Վիէնի մէջ, իբրեւ հետեւանք Լիոնի պառակտումին։

Կասկած չկայ որ, վաղը ուրիշ տեղերէ ալ միեւնոյն պատմութիւնները պիտի լսենք։

Մազ մնաց որ Փարիզն անգամ վարակուէր։

Իսկ Մարսէյլի մէջ ռամկավարներու «տրամադրութիւնները բարձր են» միշտ, նոր եկեղեցի մը բանալու համար, ի հեճուկս միւսին որ կայ։ Իբրեւ պայքարի միջոց Ազգ. Վարչութեան մը դէմ, որուն մէջ իրենք մաս չունին։

Մէկ խօսքով, ճշմարիտ «վալլահի պիլլահի» մը, որ ոչ հասկցուիլ գիտէ, ոչ նահանջել։

Եւ տակաւին կը պարծենանք թէ յիսուն տարի առաջ անցեր ենք Թուրքերէն։

Այո՛, որքան ատեն որ Թուրքիոյ մէջ էինք, իսկ Թուրքիան՝ սուլթան - խալիֆայական։

Որքան ատեն որ չէր հասած թթու եւ յանդուգն ազգայնականներու սերունդ մը, մեր արմատը կտրելու եւ իր ժողովուրդը յառաջդիմութեան սայլին կապելու համար։

Մենք, թէեւ Թուրքիոյ խաւարէն նետուած աշխարհի լուսաւորուղ պողոտաներուն վրայ, կարծես կանգ առեր ենք մեռեալ կէտի մը վրայ։

Կամ աւելի ճիշդ, հետզհետէ ետ կ'երթանք։

Ջուր յոգնութիւն պիտի ըլլար տիրող վէճերուն մանրամասնութեանց մէջ մտնել։

Մեզի համար շատ պարզ է պատկերը։ Ափ մը մարդիկ, որոնք իբրեւ թէ քաղաքական հոսանքներու անունով կը խօսին, ուրիշ հող չունենալով, հալածելու մոլութենէն բռնուեր են, եւ իրենց կարգին կը հալածեն... Դաշնակցութեան ուրուականը։

Եւ այս՝ ամէն տեղ։ Ապիկար եւ վախկոտ, հիմա հերոսական շարժումներ ալ կը կատարեն, յարձակողականի ձեռնարկելով։

Կը ցաւինք միայն մէկ բանի, — մեր ընկերներն ու համակիրները, յաճախ լուրջ բանի տեղ դնելով այս մարդիկը կամ անոնց գործերը, ճակատ կը կազմեն եւ կը հերոսացնեն զանոնք։

... Այս ընթացքով, կը վախնանք որ Թուրքերուն նետած «Վալլահի - պիլլահի»ն մեզի բաժին մնայ։ Եւ քարացողը մենք ըլլանք, ոչ թէ անոնք։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ԽՕՍԵԼՈՒ ԽՆԴԻՐԸ

Պոլսոյ Թուրք մամուլը կը շարունակէ քրքրել Թրքախօսութեան խնդիրը, երեւութապէս ծաղկելով բռնի միջոցները, բայց իրականին մէջ Թունաւորելով մթնոլորտը։ Ահա նոր նմոյշ մը, Միլլիյէթ (10 Ապրիլ).

—«Վերջին օրերս, քանի մը անախորժ դէպքերու տեղի տուաւ Թուրքերէնի տարածման համար աշխատողներուն գործունէութիւնը։ Կ'երեւի որ «Հայրենակի՛ց, Թուրքերէն խօսէ» խօսքը չէ մնացած միայն թուղթի վրայ, տեսական փափաքի մը սահմանին մէջ, այլ վերածուած է կիրքի։ Կազմակերպիչները նախապէս յայտարարեցին թէ միայն մշակութային միջոցներով պիտի տարածեն Թուրք լեզուն. մինչդեռ իրենց գործունէութիւնը շատոնց անցած է այդ սահմանը, եւ վերածուած տեսակ մը փողոցային կռիւի։

Մեզի համար կասկած չկայ թէ ամէնէն աւելի ոչ-իսլամ Թուրքերն են, որ պատճառ դարձան գործին այս աստիճանին հասնելուն։ Այս տարօրինակ հայրենակիցները, որ չեն կրնար տակաւին հրաժարիլ առանձին համայնական կեանք մը ապրելու հաճոյքէն, եւ պարզապէս կը պարծենան իրենց աղքատ լեզուով պօռալով, գիտենք թէ ի՛նչ ամենդուկ միջոցներու կը դիմեն, մեր համբերութիւնը սպառելու համար։ Այն օրէն ի վեր, որ Հայերը վար առին իրենց տխրատեսիլ խալտաբղէտ դրօշակը, Յոյները՝ իրենց ճերմակ-կապոյտ դրօշը, եւ Եահուտիները՝ Ալիանս-Իզրայէլիթի նշանացուցակները, սկսան այդ դրօշներուն տեղ իբր ազգային ցոյցի միջոց գործածել հայերէնը, յունարէնը եւ եբրայեցերէնը։

Բայց և այնպէս, չխորհիք թէ մենք համաձայն ենք այն ծայրայեղներուն, որոնք կ'ուզեն բռնութեամբ Թուրքերէն խօսիլ տալ ոչ-իսլամներուն։

Թուրքերէնը տարածելու համար, պէտք է մեր լեզուն օգտակար եւ անհրաժեշտ դարձնել։ Բանի Ղալաթիոյ սեղանաւորական հաստատութեանց մէջ օտար լեզուով տեղի կ'ունենան գործառնութիւնները, եւ քանի սակարանի ձայները կը գտնուին յունարէնի, հայերէնի եւ եբրայեցերէնի տեսակ մը խառնուրդին ազդեցութեան տակ, աւելորդ յոգնութիւն եւ նպատակին ալ վնասակար փութկոտութիւն մըն է, պահանջել որ ամէն մարդ Թուրքերէն խօսի հանրակառքերու, շոգենաւերու եւ սրճարաններու մէջ»։

ՈՐԲԵՐՈՒ ՁԻՆՈՒՈՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆԸ

Սերէզէն կը հաղորդեն թէ, Թելլէն 19րդ զօրաբաժնի կեդրոնին մէջ տեղի ունեցած է հայ որբերուն արձանագրութիւնը, Ռըլիֆին կողմէ տրամադրուած ցանկի մը համաձայն։

Այդ շրջանին 800 որբերուն մէկ մասը ներկայացած եւ արձանագրուած է։ Մէկ մասն ալ չէ կրցած դիմել։ Հաւանական է որ հետապնդում կատարուի չներկայացողներուն դէմ։

ԽՈՒՍԵՐԸ ԴՐԱՄ ԿԸ ՂՐԿԵՆ ՖՐԱՆՍԱ

Թուրքիանի մէջ (Լիլ) ֆրանսացի խումբ մը համայնավարներ կազմակերպեցին միթինկ մը, որու ընթացքին հռետոր մը, Պէլլիւկ, յայտնեց թէ ռուս սէնտիքաները 20,000 ֆր. ղրկած են Հալլուէնի քաղաքին (Լիլի մօտ) Սիոն գործարանի բանուորներուն համար, որոնք գործադուլի մասնակցած են։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ԵՒ ՊՈԼՍՈՅ ՄԷՋ

ԾԱՆՐ ԿՈՐՈՒՍՏՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՀԱՐԱՒ. ԳԱՒԱՌՆԵՐԸ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ շաբաթ առտու ժամը 11ին երկրաշարժի երկու զօրաւոր ցնցումներ զգացուեցան, քանի մը երկվայրկեան տեւողութեամբ։ Քաղաքին բնակիչները խուճապահար փողոց թափեցան։ Կէսօրէն յետոյ հասած լուրերը հաստատեցին թէ շարժը շատ աւելի ուժգնութեամբ զգացուած է ամբողջ հարաւային Պուլկարիոյ մէջ, աղետալի համեմատութիւններ առնելով։ Հեռաձայնի հաղորդակցութիւնները ընդհատուեցան։ Չըրփանի մէջ, որ 19,000 բնակիչ ունի եւ կը գտնուի Ֆիլիպէի ու Սթարա - Զակորայի միջեւ, կայարանը եւ բազմաթիւ տուներ վնասուեցան։ Երեսուն հոգի մեռան եւ բազմաթիւ ուրիշներ վիրաւորուեցան։ Շրջակայ գիւղերն ալ շատ վնասուած են։ Պորիսովկրատ քաղաքը (5000 բնակիչ), դէպի աւելի հարաւ, 7 մեռեալ կը հաշուէ, Սթարա - Զակորա՝ երկու։ Ֆիլիպէի մէջ երկու մզկիթներ փլան եւ 15 հոգի մեռան։ Վիրաւորներուն թիւը աւելի շատ է։

Երկաթուղիի գիծերն ալ վնասուած ըլլալով, հաղորդակցութիւնները ընդհատուեցան, բայց կարելի եղաւ շուտով նորոգել։ Վարչապետ Լիափչէֆ աղէտին վայրը գնաց։

⁂ Վերջին լուրերու համաձայն, Պորիսովկրատի շէնքերուն հարիւրին 75ը վնասուած է։ Տումորովօ գիւղը հիմնայատակ կործանած է։ Եթէ զոհերու թիւը բաղդատաբար նուազ է, պատճառը այն է որ շաբաթ տօն մը ըլլալով, առեւտրական հաստատութիւնները փակ էին եւ ժողովուրդը փողոցները կը գտնուէր։ Յետոյ, տուները ընդհանրապէս շատ մեծ չեն եւ ընդարձակ բակերով բաժնուած են իրարմէ։

Աղէտէն վնասուած բնակիչներու թիւը 120,000ի կը հասնի։

⁂ Միեւնոյն օրը զօրաւոր ցնցումներ պատահեցան Պելկրատի, Ռումանիոյ, Սելանիկի եւ Պոլսոյ մէջ։ Այս վերջին քաղաքին մէջ վնաս չկայ։ Նոյն ժամուն, թեթեւ ցնցումներ զգացուեցան Էտիրնէի եւ շրջականերուն, Թրակիոյ, Պրուսայի եւ Պիլէճիկի մէջ։ Գիշերը երկու թեթեւ, յետոյ զօրաւոր ցնցումներ զգացուեցան Թորպալըի մէջ (Իզմիր), առանց վնաս պատճառելու։

Հիմակ ալ Թուրքիա եւ Սերպիա

Վիէննական թերթերը երկար մեկնութիւններ կը հրատարակեն Թուրք դիւանագէտի մը, Վասըֆ պէյի յայտարարութեանց մասին։ Այս մարդը, որ ժընեւ գացած էր Թէվֆիք Րիւշտի պէյի հետ, վերադարձին քանի մը օր մնաց Պելկրատ։ Անտեղ յայտարարած է թէ Թուրքիա եւ Եուկոսլավիա միեւնոյն շահերն եւ հոգերն ունենալով, կրնան փոխադարձ աջակցութեան դաշնագիր մը կնքել եւ մեծ օգուտներ քաղել։ «Թուրքիա եւ Եուկոսլավիա հիմնապէս խաղաղասէր են, ինչ որ ալ ըսեն հակառակորդները։ Էնկիւրիի եւ Պելկրատի միջեւ դաշնագիր մը պիտի ապացուցանէ թէ Պալքանները իսկապէս պալքանեան ժողովուրդներուն կը պատկանին։ Փոքր Համաձայնութիւնը, զինակիցը Թուրքիոյ, այնքան աւելի զօրաւոր պիտի ըլլայ որքան կամուրջ մը դառնայ Արեւելքի եւ Արեւմուտքի միջեւ։»

Նպաստ Պոլսոյ սպիտակ Ռուսներուն

Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակը որոշած է յառաջիկայ Մայիսին վերջ տալ Թուրքիոյ իր ներկայացուցիչին պաշտօնին։ Այլեւս գոյութեան իրաւունք չպիտի ունենայ Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակի Պոլսոյ ներկայացուցչութիւնը, որուն գլխաւոր պաշտօնն էր արտասահմանի մէջ գործ հայթաթել, եւ հետզհետէ արտասահման ղրկել ռուս գաղթականներն ու ճերմակ Ռուսերը։

Այս առթիւ Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակի Պոլսոյ ներկայացուցիչը հետեւեալ զեկոյցը հրատարակած է.

«Այն ռուս գաղթականներն ու սպիտակ Ռուսերը, որոնք կը փափաքին մեր դիւրութիւններէն օգտուիլ՝ արտասահմանի մէջ աշխատանքի պայմանագրութեամբ գործ գտնելու համար, մինչեւ Մայիս 16 պէտք է դիմեն Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակի ներկայացուցչութեան։

Գաղթականներուն Թուրքիայէն արտասահման փոխադրութիւնը ապահովելու համար կարգ մը Ամերիկացիներ գումարներ նուիրած ըլլալով, Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակի Պոլսոյ ներկայացուցչութեան պաշտօնատան մէջ խորհրդակցական կոմիտէ մը կազմուած է, որուն կը մասնակցին նուիրատուներու ներկայացուցիչները։

Ծանր վէճեր կարմիրներուն մէջ

Մոսկուայի թերթերը կը գրեն թէ խոր տարակարծութիւններ ծագած են բանակին հրամանատարութեան եւ կոմունիստ զինուորական կազմակերպութիւններուն միջեւ։ Այս վերջինները կը յիշատակեն բազմաթիւ պարագաներ, թէ բանակին հրամանատարները չափազանց խստութեամբ վարուած են զինուորներուն հետ։ Միւս կողմէ, բանակին հրամանատարութիւնը կը պատասխանէ թէ կոմունիստ զինուորական կազմա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՕՐՈՒԱՆ ԱՐՇԱՒՆԵՐԸ

ԿԸ ՏՕՆԵՆ ՈՒ ԿԸ ՑՆԾԱՆ Ի ՊԱՏԻՒ ՕԴԱՉՈՒՆԵՐՈՒՆ

Ինչպէս գրեցինք, Շաբաթ իրիկուն, ժամը 6ին Պուրժէ հասաւ «Նունկէսէր-Բոլի» օդանաւը։ Մարդկային ծով մը կը ծփար դաշտին վրայ, երբ երկինքի խորքէն երեւցաւ Քոսթ եւ Լը Պրիի օդանաւը, 16 զինուորական ու քաղաքային օդանաւերու շրջանակի մը մէջ։ Ժողովուրդը թնդացուց օդը «հուռա»ով մը, որուն միայն վերջին վանկը կը լսուէր երկար ատեն։ Հակառակ ոստիկանական շղթային, ամբոխը խուժեց ներս, դուրս քաշեց օդանաւորդները իրենց խուցէն եւ մօտ երկու ժամ պտտցուց ուսի վրայ։ Ի զուր անդին կը սպասէին պաշտօնական ներկայացուցիչները։ Երբ օդանաւի տան առջեւ տարուեցան, ծաղկեփունջ մը երկարեց օդանաւորդ աղջիկ մը, զոր գրկեց ու կուշտ մը համբուրեց Քոսթ։ Բազմութեան հրմշտուքէն եւ լուսանկարիչներու վառած դեղերէն այնքան ազդուեցաւ Լը Պրի, որ նուաղում մը ունեցաւ։

Իրիկունը իջած էր արդէն, երբ օդանաւորդները Փարիզի գլխաւոր փողոցներէն (եւ Լաֆայէթէն) առաջնորդուեցան դէպի Շան զ'Էլիզէ, Փուանքարէի մօտ։

Գիշերը անցուցին Շան զ'Էլիզէի պանդոկին մէջ։ Եօթը օրէ ի վեր ածիլուած չէին, իրենց մազն ու մօրուքը խռիւի պէս, ցեխով ու փոշիով ծեփուած, յոգնած, — որովհետեւ եօթը օրուան մէջ, Թոքիոյէն մինչեւ Փարիզ, քնացեր էին միայն 10 ժամ։

Անոնք Շարոնի մէջ զէրոյէն 17 աստիճան վար ցրտութեան մատնուած էին, եւ Կալկաթայի մէջ տաքութենէն կը խեղդուէին։ Այնպէս յոգնած էին անոնք, որ հանդչեցան խաղաղ գիշերուան մը քունով Շան զ'Էլիզէի մէջ։

Կիրակի այցելեցին Ռամպուլէէ, Հանրապետութեան նախագահին։ Իսկ երէկ Փարիզ քաղաքին հիւրն էին։

«ՊՐԷՄԷՆ»Ը ՍԱՌՈՒՅՑՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ ՄՆԱՑ

Նոր լուրերու համաձայն, գերմանական Պրէմէն օդանաւը ծանր վնասներ կրած ըլլալով, չի կրնար տեղին վրայ նորոգուիլ։ Պիտի քակուի եւ մաս մաս Նիւ Եորք կամ Գերմանիա պիտի փոխադրուի։ Այժմ ամէն ճիգ կը թափուի փրկելու համար երեք օդաչուները, որոնք սառերու մէջ մնացած են։ Լրագրողներու կողմէ վարձուած վեց օդանաւեր ճամբայ ելան, օգնութեան հասնելու համար արկածեալ Պրէմէնի։ Ուրիշ օդանաւեր ալ ճամբայ ելած են Նիւ Եորքէն եւ Քանատայէն։ Մէկը կէս ճամբան մնաց, իր կարգին ուրիշ սառնակոյտի մը վրայ իջնելով։ Այս օդանաւերը այնպէս մը շինուած են որ կրնան սառերու վրայ իջնել։

Կղզին, ուր իջած է Պրէմէնը, մէկ քառակուսի մղոն տարածութիւն ունի եւ տասնըչորս բնակիչ։ Դեռ մինչեւ մէկ ամիս անմատչելի է, սառոյցներուն պատճառով։ Փորձեր կ'ըլլան ուտելիք եւ... դրամ հասցնելու, շուներու եւ բալխիրներու միջոցաւ։

ՈՒՐԻՇ ԱՐԿԱԾԱԼԻ ԹՌԻՉՔ ՄԸ

Իտալական «Իտալիա» դեկավար օդապարիկը, որով Զօր. Նոպիլի հիւս. բեւեռ պիտի երթար, անցեալ գիշեր ժամերով մոլորուեցաւ Չեխոսլովաքիոյ, Լեհաստանի, Շլեզիոյ վրայ, անձրեւին եւ ձիւնին մէջ, ճարահատ Գերմանիա իջաւ։ Շատ վնասուած չէ, բայց կ'ըսուի թէ ետ պիտի դառնայ։

ԽԱԼԻԼ ՓԱՇԱՆ ԵՒ 2 ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ)

1918 թուն է, ահիւ եւ սարսափի՝ օրեր Ատրպատականի Հայութեան համար։ Ցաճիկը գալիս է։ Ցաճիկները անցել են Պարսից սահմանը Կոտուրի, Սալմաստի, Ուրմիոյ կողմերից եւ Հայ ու Ասորիների հետ կռիւ բռնել։ Նրանք քաղցած, մերկ, անօթ, թուլացած երկար կռիւներից յետոյ, գայլերի նման վրայ են թափւում Ռուսաց հսկայական մթերքներին տիրելու, որոնք բլուրներով դարսած են Շարաֆխանա, Խոյ, Սալմաստ, Ուրմիա, Հայդարապատ, միլիարներով մթերքներ, որոնք «անթասիր» Ռուսերը թողել գնացել են Ռուսիա։

Սալմաստում նրանք բախւում են 15,000 Վանից նոր եկած գաղթականների եւ Սալմաստեցոց հետ, իսկ Ուրմիայում մի վաշտ հեծելազորքի, Ստեփանեանի ղեկավարութեամբ, եւ 60 հազար Մարշիմոնական Ասորիների։ Ապրիլ ամսի ընթացքում Ուրմիոյ վրայ եղած 8 յարձակումները անյաջողութեան են հանդիպում Հայ-ասորական միացեալ զինուած ուժին, ընդհարւելով եւ թողնելով 200 տաճիկ զինւոր գերի։ Սալմաստի սահմաններում երեւում են տաճիկ ուժեր, Հայակեր Ալի Իհսան փաշայի գլխաւորութեամբ եւ սկսում են երկու կողմերից յարձակում, մաքրելու Մակուի, Խոյի, Սալմաստի, Ուրմիոյ քրիստոնէութիւնը։ Մայիսին փաշան ունէր 1500 զօրք, Հայոց եւ Ասորւոց զինուած ույժը Սալմաստում եւ Ուրմիայում 10,000 էր։

1918 Մայիսի վերջերն էր, Հանրապետութիւնը կազմւած, Յունիսի սկիզբներին Անդրանիկ խռոված նորակազմ կառավարութիւնից՝ վերցնում է իր բանակը, յետեւը ձգելով ահագին բազմութիւն երախաների, կանանց, անցնում է Ջուլֆայի կամուրջը— որ Խոյով, Սալմաստով, Ուրմիոյ, Սալին-կալայով գնայ Համատան՝ միանալու անգլիական բանակի հետ։ Ջուլֆայի Պարսից փառաշբաշին հեռագրում է Թաւրիզի կեդրոնին. «Անդրանիկը 7000 հոգով անցաւ մեր կողմը, մեզ դէմ ոչինչ չունի, մեզ հետ բարեկամ է, գնում է Խոյ-Սալմաստ»։ Սալմաստ, Ուրմիա շատ նեղ կացութեան մէջ էին Հայ ասորի ուժերը։ Չգիտէին, անցնե՞լ Կովկաս միանալ Նախիջեւանով Երեւանի հետ, թէ՞ գալ Համատան Անգլիացիների մօտ։ Անդրանիկի երեւալը իր բանակով եւ միանալը 10,000 զինուած ուժերի հետ, միանգամայն կը լուծէր խնդիրը։ Բայց հանգամանքները բոլորովին տարբեր արդիւնք ունեցան։ Անդրանիկ չիմացրեց ոչ Սալմաստ, ոչ Ուրմիա իր գալստեան համար։ Սուրհանդակ չուղարկեց Սալմաստ, Ուրմիա։ Սալմաստում վանեցիներ էին, Լեւոն Շաղոյեան, Բուլղարացի Գրիգոր։ Նրա մէջ խօսում էր գաւառական ազգասիրութիւնը։ Ջուլֆայից Խոյ մի օրւայ ճանապարհ էր, նա երեք օրում գնաց։ Ալի Իհսան փաշան ամէն նախապատրաստութիւն տեսաւ մինչեւ Անդրանիկի Խոյ հասնելը։ Նրա ջարդւելը եւ փախչելը մի օրում կատարւեց։ Անդրանիկի Համատան գնալը դարձաւ ցնորական ծրագիր։ Սալմաստի Ուրմիոյ ուժերը անտեղեակ Անդրանիկի քայլից, բոլորովին անյոյս սկսեցին կռւել Ցաճիկների հետ, որոնք Անդրանիկին ջարդելուց յետոյ ոգեւորւած, յարձակումները խստացրին Սալմաստ Ուրմիոյ ուղղութեամբ եւ ստի-պել տւին 80,000 ժողովրդին մի ամսեայ ճանապարհորդութիւն կատարել դէպի Համատան Անգլիացիներին գտնելու՝ փոխանակ Անդրանիկի հետ հայրենիք վերադառնալու։

Ալի Իհսան փաշան կատաղած Անդրանիկի արածներից, հրամայում է կոտորել Մակուի, Քիլիսէթափայի, Խոյի Հայերին, անցնում է Թաւրիզ, կոտորելու մնացորդ Հայութիւնը։ Թաւրիզի Հայերը սարսափի մէջ են, պահանջում են 20 հոգի Հայերից պատանդ, փաշայի կեանքի դէմ դաւադրութիւն կազմելու առաջն առնելու համար։

Գալիս է փաշան, Հայ պատգամաւորութիւնը ընդառաջում է, քաղցր խօսքերով սիրտը առնում է։ Արեւելեան բանակալը կատաղում, փրփրում, յետոյ կակղում է։

— «Այո՛, դուք Հայերդ դաւաճաններ էք, Անգլիացիների, Ռուսների հետ էք։ Դաւաճան, վատոգի, անպիտան Անդրանիկը կոտորեց Նախիջեւանի, Ջուլֆայի, Խոյի Թուրքերին, ես էլ հրամայեցի կոտորել Մակուի, Քիլիսէթափի, Խոյի Հայերին, այժմ հերթը ձերն է, եկել ենք ձեզ էլ կոտորել. մենք կոտորել ենք մի միլիոն Հայ, մնացել էր միմիայն 50,000 երախայ եւ կին. այո, կոտորեցինք, դո՛ւք դաւաճան էիք։ Բայց խեղճ կանայք, երախայք ի՛նչ մեղաւոր էին, որ խառնեցին միւսների հետ եւ կոտորեցին, խեղճե՛ր» ասաց, լաց եղաւ եւ արտասուքները թափեցին։

Պատգամաւորութիւնը օգտւելով գազանի հոգու ներքին գալարումից, համոզում է նրան, թէ Պարսկահայերը չէզոք են, ոչինչ չեն արել, չեն խառնւել պատերազմի գործերին, ինչպէս Պարսից կառավարութիւնը չէզոք է մնացել, նոյնպէս եւ իրանք։

— Լա՛ւ, հաւատում եմ ձեր հոգեւորականներին, ակնարկում է պատգամաւորութեան հետ ներկայ եղող առաջնորդին։ Եթէ խօսք կտաք չէզոք մնալ մինչեւ վերջը, ես ձեզ չեմ կոտորել, եթէ ո՛չ, նոյն վախճանը կ'ունենաք ինչ որ միւս Հայերը։

Առաջնորդը իր խմբով իր խօսքը տալիս է փաշային, որ իր շքախմբով գայ առաջնորդարան թէյ խմելու, որպէսզի քաղաքի մէջ գտնւող կովկասեան Թուրքերը, որոնք շաբաթներով պատրաստւում էին հայկական կոտորած կազմակերպել, հանդարտին եւ ժողովուրդը համոզւի, թէ փաշան Հայերի հետ լաւ է։

Փաշան համոզւեց, համաձայնեց յաջորդ երեկոյ գալ Առաջնորդարան թէյի, նոյնպէս հրաւիրեց թագաժառանգը իր հետեւորդներով։ Վերջինս շատ ուրախացաւ, թէ ինչպէս Հայերը կարողացան Թուրք փաշայի սիրտը առնել, եւ սպասւած կոտորածը բարեկամութեան փոխւեց։

Ղարադաղի խաները լսելով, որ փաշան Հայոց Առաջնորդարանին հետ լաւ է, կոտորածը անմիջապէս դադարեցրին։ Յիսուն հոգի արդէն սպանել էին, եւ Ատրպատականի Հայութիւնը այս անգամ ազատւեց բնաջնջումից։ Ցաճիկ զօրքը սկսեց Երեւանի գծով շատանալ, թիւը հասաւ 25,000ի, ամբողջ Ատրպատականը սկսաւ հեծել նրա բռնութեան տակ, թագաժառանգի ներկայութիւնը չքացաւ, Մայիսի 30էն մինչեւ Նոյեմբերի 5ը տարեցան երկաթուղիով Կարս - Էրզրում բոլոր հացահատիկների հինգից մէկը, անասուններ, ռուսական մթերւած շտեմարանները միլիարների արժէքով, օրական երկու անգամ գնացքները ուղղելով դէպի Էրզրում։

Ալի Իհսան փաշան յետ դարձաւ Ուրմիա եւ օգտւելով Անդրանիկի անթոյլատրելի սխալից, որ չկարողացաւ օգտւել 80,000 զինւած քրիստոնէութիւնից, եւ դէպի Նախիջեւան տանելու ծրագրից եւ մի օրում յետ քաշւեց Խոյից, չիմանալով ինչ վնասներ պիտի պատճառի շրջապատին իր չկշռած, բոպէական տրամադրութեամբ արած քայլից,— որովհետեւ եթէ 80 հազար հոգի բռնէին Ջուլֆա - Նախիջեւան գիծը, ոչ մի տաճիկ զօրք չէր կարող Թաւրիզ մտնել,— ահա կռւի մարզում եփւած փաշան, անմիջապէս մաքրեց Խոյ, Սալմաստ, Ուրմիա գիծը քրիստոնէութիւնից մղելով 80 հազար հոգին դէպի Համատան։

ՍԻՒՆԵՑԻ

(Վերջը յաջորդով)

ՀԷՆՐԻԿ ԻՊՍԷՆ

Ա.

Գրական աշխարհը տօնեց հարիւրամեակը Իպսէնի, որուն քանի մը կտորները միայն կը ճանչնայ հայ թատրոնը (Ուրուականները, ճարտարապետ Սօլնէս, Ժողովուրդին Թշնամին)։

Բայց Նորվեկիացի թատերագրին գործը՝ միութեան ձգտող այլազանութիւն մըն է։ Ամբողջութիւն մը, որ ճշմարտութեան որոնումի ճամբուն վրայ, հանդրուանէ հանդրուան միայն կ'օղակաւորուի ու տրամաբանական կառուցւածքի մը պէս, դանդաղօրէն կը մտնի իր լրումին։ Իպսէնի գործէն կտոր մը՝ լրիւ չըմբռնուիր ամբողջէն դուրս, որովհետեւ անոր մէջ, ձեւի, միջավայրի ու տիպարներու յարափոփոխ շարժումին տակ՝ մի՛շտ նոյն խորքն է որ կը նորնայ ու կը շատնայ,— Իպսէնի անհատականութիւնը։

Մեծ, ստեղծագործ խորհող մը չէ ան։ Զուտ փիլիսոփայի մը խոր ու միօրինակ տարողութիւնը. իր աշխատանքի գործիքը՝ փարթամ երեւակայութիւն մըն է, որ գիտէ իւրաքանչիւր գաղափարի տալ յարմարագոյն դէմք մը, խօսքեր ու շարժումներ։ Հոգիներու վէրքը կը բանայ ան՝ վարպետ վիրաբոյժի պէս։ Անխնայ կը հարուածէ ժամանակին ապականած բարքերը եւ փտուկ ըմբռնումները, բայց դասական բարոյախօսը չէ ան. կը ցուցնէ ախտը ու դարմանի հոգը կը ձգէ հիւանդին։

Լո՛կ ներշունչ արուեստագէտն է Իպսէն, որ իր յորդ ու նուրբ զգայնութիւնը կը հակադրէ իրատես դիտողութեան մը անդրադարձներուն։ Տարրաբանի խղճմտութեամբ կը վերլուծէ անհատը, ընկերութիւնը և անոնց յարաբերութիւնները։ Կը փորէ երեւոյթները եւ ազնուացման ճիգերը կը զարնէ փորձաքարի՝ անընդհատ միջավայրին մէջ։ Բայց նաեւ մանաւանդ կը փորձէ ինքզինքը. մարդկութիւնը կ'անցընէ իր հոգիին բովէն, ու տակէ, պայքարը որ իր ներաշխարհին խորը կը մղուի առողջ դատողութեան մը եւ անզուսպ զգայնութեան մը, առաջին ցնցող տպաւորութիւններու եւ անոնց հակակշռին միջեւ. Իպսէն զայն կը խոստովանի իր գործով։ Ան ինքզինքին հետ կը վիճի եւ իր ներքին վէճն է որ կ'արտայայտէ։ Կերպով մը, ան ինքզինքն է որ կը բացատրէ, կը քակէ։ Իր հոգին է որ կը կենսագրէ իր ամբողջական գործին մէջ։

* * *

Իպսէն ծնած է 1828 Մարտին, Սքինի մէջ (Նորվեկիա). միջակ ընտանիքի զաւակ, փոքր տարիքէն ան կը ճանչնայ զրկանքի բոլոր դառնութիւնները, որոնք իր մէջ կը խմորեն ըմբոստ ոգին եւ իր պատանեկան միտքը կը նետեն 1848ի յեղափոխական ոգիի ազդեցութեան տակ։ Իր առաջին ներշնչումները կը քաղէ անկէ. Հունգարացիներու ազատագրական պայքարը կ'երգէ. Հնչեակներ կը ձօնէ Շուէտի թագաւորին, հրաւիրելով զայն պաշտպանելու Դանիացիները ու կը կերտէ իր առաջին թատերերգը՝ Կատիլինա, Հռոմայեցի հերոսը, որ իր գրչին տակ կը դառնայ մարդասէր յեղափոխական մը։

Իր գործունէութեան առաջին շրջանին, Իպսէն կը հիմնէ նաեւ թերթ մը, կը գրէ քանի մը աննշան տռամներ, կը վարէ Քրիստիանիայի թատրոնը, որուն փակումէն յետոյ է միայն, որ կը կազմուի, կը հասուննայ ու կը յայտնուի իսկական Իպսէնը, ըմբոստ ու յեղափոխական արուեստագէտը։

Բայց Իպսէնի ըմբոստութիւնը չի յամենար քաղաքական աւանդութիւններու, կազմերու, ընկերային հաստատութիւններու շուրջ, ինչ որ կը կազմէ հաւաքական կեանքի մակերեսը միայն. այլ կը մտնէ աւելի խորը։ Կը պրպտէ անոնց թաքուն դրդիչները, ըմբռնումները, որոնք կը կազմեն քաղքին ու երկրին բարոյական հիմերը, հակադրութիւնը, որ կայ գործին ու խօսքին, գաղափարին եւ անոր կիրարկումին միջեւ, ու կեղծիքը, որ կը ջանայ պարտկել կամ արդարացնել կոպիտ եսերու և պղտոր շահերու խաղերը։

Ան կը դիտէ, որ մարդը կը խորշի մեկուսացումէն եւ «ապրելու ուրախութիւնը» կը փնտռէ միութեան մէջ. բայց զգացումը որ կը տածէ հանդէպ իր նմանին, այն չէ որ կը կիրարկուի առողջ բնազդին եւ զգացումին դէմ, իրականութեան պարտադրութիւնները այլապէս կոշտ են, որովհետեւ, հաւաքական կեանքը՝ իր շահերուն համաձայն կը ձեւակերպէ, կ'օրինականացնէ ամէն զգացում, սէրը եւ ամէն ինչ. իսկ անոնք որ վատութիւնը կ'ունենան հպատակելու ընկերութեան պահանջներուն, չեն ուշանար ճանչնալու պատրանքի կսկիծը (Սիրոյ կատակերգութիւնը)։

Պէտք է ուրեմն պայքարիլ ամէն բանի դէմ որ բռնութիւն է,— օրէնք, կրօնք, պետութիւն, եկեղեցի եւլն., եւ ինչ որ կը յաւակնի կազմակերպել անհատական եւ ընկերական ապրումները։ Գոյութեան իրաւունքը միայն հարազատ զգացումինն է, եւ անկէ բխած գաղափարին, որոնց պէտք է ձգտիլ անհաշտ սեւեռումով, յամառ զոհաբերութեամբ, անընկճելի կորովով (Պռանտ)։

Բայց Իպսէնի այս անիշխանական քարոզը՝ գրքերէ եւ տեսաբաններէ չէ որ կ'առնէ իր անունը։ Բուն աղբիւրին կը դիմէ ան, կեանքին, մարդկային միջավայրին եւ անոր գերի անհատներուն, հաւաքական տառապանքին եւ անոր թաքուն պատճառներուն։ Սակայն, փոխանակ իր դիտողութիւնները տանելու իրենց տրամաբանական ելքին, կը հաստատէ երեւոյթը ու կանգ կ'առնէ, աչքը յառած սահմին, զոր չի տեսներ... Կը մեկնի իբր յեղափոխական ընկերաբան, բայց կը վերջացնէ իբր արուեստագէտ։

Ապագայի ճարտարապետը չէ ան. այլ ժառանգուած խարխուլ հնութիւններու քանդիչը։ Կը քանդէ, նոր շինութեան յատակագիծն ու հողը ձգելով գալիք սերունդին։

Ու պայքարը որ կը յայտարարէ բռնութիւններուն դէմ, ոչինչ ունի ահարկու։ Արիւնարբու յեղափոխականը չէ Իպսէն։ Կը հարուածէ աւանդական փտախտը, կը հեգնէ անպէտ ըմբռնումները, բայց, փողոց չիջներ, ամբոխին մէջ չի մտներ, զէնքը ձեռքին՝ քալելու համար հաստատուած կարգերուն ու ձեւերուն դէմ։ Որովհետեւ, գիտէ թէ վէրքը ձեւին վրայ չէ, այլ խորքին մէջ։ Ձեւի փոփոխութիւնը, նոյն փտուկ խորքին վրայ, առողջութիւն չէ, այլ ինքնապատրում։ Ձեւը կը վանէ ձեւը, երբ նոյն բռնութեան նոր եղանակ մը, բայց անոր տակ հին տառապանքը կը տեւէ, մինչ ապրելու առաւելագոյն ուրախութիւնը ազատութեամբ կը դառնուի առողջ ուրախութեան ընդունակութիւնը՝ ազատութեան մէջ կը մարդուի։

Սակայն, հոն հասնելու համար, «պէտք է ուզել, ուզել անկարելին, ուզել մինչեւ մահ» (Պռանտ), մինչեւ գայ «Երրորդ Թագաւորութիւնը», միացեալ իշխանութիւնը խաչին ու գիտակցութեան, հեթանոս ու քրիստոնեայ ոգիներու լծորդումին (Կայսրը եւ Գալիլեացին)։

Վա՛յ անոր որ չի գիտեր ուզել, կը բաղձայ, բայց չի շարժիր, իր գործունէութեան զսպանակները կը թուլցնէ երազանքի ամուլ մխիթարութեամբ ու կը կաւէ իր ճակատագրին (Փէռ Կիւնդ)։

Մ. ԵՐԻՑԱՆՑ

«ՀԱՅՈՑ ԿՈՒՍԱՆՔ»

Հասակ—հասակ աղջիկներ, կռնակները արեւին, տրեանդորբի նստած են։

Ճաշէն վերջ, մինչեւ աշխատանք, սարկա թանկարժէք հանգիստն է անոնց։

Բայց գործարանին երկա՛ր ծխնելոյզը, հաւատարիմ երկվայրկեանին, տաղտկալի կանչը կ'երկարէ, վո՛ւ, վո՛ւ, վո՛ւ...

— Ելէ՛ք, աղջիկներ, կ'ըսէ, կարմրած մը։

— Ո՞վ պիտի երթայ այս արեւին ներսը փակուելու, կը մրմռայ գերուկը։

— Բեզ քաշող չկայ, եթէ հոգիդ չուզեր, մի՛ գար։

Կատակ էր։

Որովհետեւ, եօթը դուռ ծառայութիւն կ'ընեն եւ նորէն իրենց փոքրիկ եղբայրը որբանոց մը չեն դներ։

Որովհետեւ գործարանէ գործարան կը քշկռտուին, մեքենաներու ճռինչին մէջ հալումաշ կ'ըլլան եւ նորէն իրենց հիւանդկախ, տարիքը առած մայրիկը աշխատանքի չեն ղրկեր։ Ամենուն, ամենու՛ն։

Ցեղային ազնիւ հպարտութիւն մը։

Ու վազն ի վազ կը փութան գործարան։ Գամ պիտի արտադրեն, գա՛մ։ Անոնց գամերովը գամուէր մարդկային զօսացա՛ծ, անպիտա՛ն հոգին, ախտաւոր խիղճը։ Իրենք իսկ, իրենց ձեռքերովը հրապարակաւ ազատ պատերուն գամէին եւ ամբողջ աշխարհին ցուցադրէին զազրելի սիրտերը անոնց՝ որոնց պատճառաւ Արեւելքին լոյսէն զրկուեցան։

Եւ իրիկուան տուն դարձին՝ հայկական երգերու մխիթարութեանը կ'ապաւինին անոնք.

Կ'առնեն սրինգը, սրտագին բարեկամինին, ու դալկահար շրթունքներով կ'երգեն եւ կուլան, կուլան ու կ'երգեն։

Լիճին մէջ նաւակո՛վ կը պտտցնեն սիրահար հայ տղան եւ անոր առջին կը բանան սրբուհիին փակ դուռները։

Կուժերը առած՝ սար կ'ելլեն եւ չէկ հայ տղան կը փնտռեն, իրենց սիրածը, զոր գետնին քարին վրայ կ'ընդունին։

Իսկ ո՛վ որ սիրածնին չտայ, Աստուծոյ կրակը երեսին կը թափեն։

Յետոյ կ'իջնեն պաղ աղբիւր, եւ հրացանը ուսին կանգնած՝ քաջ հայ տղուն կրակովը կը մեկնին։

Կը նային տխրադէմ լուսնին եւ կը խնդրեն որ ցոլայ, փայլի, գուցէ իր փայլէն Հայուն ալ բաժին մը ինայ։

Ու յանկարծ կը նշմարեն որ ծիծեռնակը բոյն կը շինէ եւ կ'երգէ, ու ամէն մէկ շիւղը կպցնելուն՝ առաջուան բոյնը կը յիշէ։

Իրենք Հայ՝ Հայը կը ճանչնան. կը հանդուրժեն այրի մնալ եւ օտար փեսայ չեն ուզեր։

Ալեկոծ ծովուն վրայ իրենց մակոյկը խորտակելէ վերջ, փրփրադէզ ալիքներուն ... պայքարին եւ իրենց ... չեն կտրեր։

Եւ բռնաւորին երեսն... պոռան թէ՝ իր բոլոր ... լիքները զուր են եւ ... այնքան զօրաւոր չեն ... կական հոգին ընկճեն։

Անառակներու այս ... տանին մէջ, հա՛, երգը ... իրենց բերնին եւ հա՛... սէրին է, որ կը սպասեն ... կուսանք»։

Ա. ԽԱՆԷՑԵԱՆ

ԿԱՐՄԻՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՆԵՐՈՒ «ՔԱՋԱԳՈՐԾՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ»

Հեռագիրներէն առնելով ... ցինք թէ Մոսկուայի մէջ ... մը բանաստեղծներ զինով... յետոյ երիտասարդ աղջիկ մը ... լկեն զայն, եւ դժբախտ աղջ... անձնասպան կ'ըլլայ։

Մոսկուայի թերթերը ... կը զբաղին այս խնդրով, ... առաջինն է, ոչ ալ վերջինը։

Ռաբոչայա Կազէտա ... մանրամասնութեամբ կը պատ... դէպքը։ «Պրոլետար» գրող Ալչուլլէր, Մոսկուայի Սոր... նայա հրապարակին վրայ հանդիպի Իվլամոֆ անուն ... ջկան։ Կը հրաւիրէ զայն ... սենեակը, ուր իր ընկերն... պիտի գային կարդալու իր... բանաստեղծութիւնները։ ... վարձէ սենեակ մը պանդոկի մէջ, կը կանչէ իր ընկերներ... երկու ուսանող կը կարդ... յետոյ դուրս կը հանեն ... շիշերը։ Հակառակ աղջկան ... ժումին, կը խմցնեն ու կը ... նովցնեն։ Յետոյ կարգովկը ... խելակորոյս աղջիկը։

Առտուն ժամը 4ին աղջ... խելքը գլուխը գալով, դուրս ... վազէ սենեակէն եւ կը ... տուն։

Յուսահատ կը մտածէ ... պահուն պրոլետ գրողները ... ռաձայնով, շնականօրէն, ... հարցնեն աղջկան որպէս... թիւնը.

— Գոհ չե՞ս, կ'ըսեն։

Աղջիկը գնդակով մը ... նասպան կ'ըլլայ, այդ պա... նամակի մը մէջ պատմելով ... բան ։

Պրոլետ գրողները կը ... բակալուին։ Անոնցմէ մէկը ... նուշին, յանդուգն ուսանող մը հարցաքննիչին կը ներկա... ցնէ իր խոստովանութիւնը։

Կոմսոմոլսկայա Պրավդա ... թը կը հրատարակէ կոմսոմ... քարտուղարին նամակը, որ ... գրուի.

«Վերջերս չափազանց ... բնական դէպքեր կը պատա... գրական շրջանակներու ... Պրոլետ գրողներու մէջ կը ... րեն գինովութիւնը, խաղա... լութիւնը, արուեստագէտներ... վրայ յարձակումները, կինե... դէմ նախատինքները։ Եւ ... բարքերը յատուկ են նոյն... ամէնէն ծանօթ գրողներուն։

Իսկ թերթը աւելի խորա... լով, կը քննէ իրենց գրողներ... բարոյական անկումը։ Գրող... կան, որ իրարմէ բանագո... թիւն կ'ընեն եւ կ'երթան ծախ... թերթերուն, հրատարակա... կտորները խաբելով կը ծախ... անգամ մըն ալ։ Ոմանք ... տպուած օրինակը բերելով ... բագրատուն, կը ստիպեն ... տատպել։

Այլ առակ լուարուք։

Պրավդա կը հրատարա... Մոսկուայի պաշտօնական ... նաստեղծին, Դէմեան Բէդ... մէկ բանաստեղծութիւնը։ Երկ... ուսանող մը, որ առակ մը ...

— Կառք մը եւ սայլակ ... վէճի բռնուած են ձիուն ա... կը հարցնեն ձիուն թէ որը ... նախընտրէ, կա՞ռքը թէ ... Ձին կը պատասխանէ. «Մի... նոյնն է։ Զանձրացած եմ երկ... քէդ ալ։ Երանի թէ գար ... օրը, երբ ոչ կառք եւ ոչ ... սայլակ գոյութիւն պիտի ... նենայ։»

Այս առակէն յետոյ ... տեղծը կը յիշեցնէ թէ ... ներն ալ այդպէս կը մտա...

«Ցար եղեր է, սովետ եղեր ...

ՀԱՅ ԿԵԱՆՔԸ ՊԵՐԼԻՆԻ ՄԷՋ

ՊԵՐԼԻՆ.— Զատկին Պերլինի ...թիւն գրեթէ կէսը, Հարիւր ...ւելի, լեցուած էր Նոր ... Այս անգամ խաղաղ սրա... մէջ յարդարուած էր ա... իր շնորհիւ գոհարեր ա... որոնք հոգացած էին ... պատարագի հանդերձանք... կարգը եւ պատրաստութիւնը, ... ժէշից պատարագիչ Հաչ... վարդապետ, Թէեւ Նիւ... ծախքերը գաղութային ... թիւնը կատարած էր, բայց ... ակալութեան արժանի են ... Մովսէսեան, Ռուբա... եւ Տէր Մինասեան ընտա... ջանքերը։

...րիշ տարիներու պէս ո՛չ ... ո՛չ ալ գուրգը պնակ կար, ... կը համարուին թէ այս սովո... ընաւ չպիտի գործա... այսուհետ Միայն ունեւոր ... կը սեղանը հայրենակիցներ ... են որոշ ամսավճարներ, ... ժողովուրդը եւս պիտի մաս... իր կարողութեան չափով։

...րեցողութիւնները գոհա... անցան։ Կը յուսանք որ ... երիտասարդներէն եւ երի... հաւաքելէն գէթ 12-15 ... խումբ մը կազմուի, հո... թէ աշխարհիկ երգերու ... Վերջապէս մշակուած եր... թիւն մը, մեր գեղեցիկ ... անկասկած աւելի լաւ ... թիւն պիտի ձգէ ժողո... եւ օտարներուն վրայ. իսկ ... սերունդը, որ շու... կը մոռնայ իր լեզուն եւ մշա... աւելի պիտի ունենայ ի... եւ սորվելու մեր երա...։

...ք մը ջանք եւ զոհաբերու... եւ արդէն իրականացած ... ըլլայ մեր այս առաջարկը։

** Կ'իմանամ թէ նոյն սրա... մէջ տեղի պիտի ունենայ ... 24 Ապրիլի սգահանդէսը, ո... համար պատրաստութիւններ ... տեսնուին։

Թղթակից

...ժողովուրդներուս կեանքը միեւնոյնն ... որ մեզ ձգած են հանգիստ՝ ... թէ ո՛չ ցաւ զգալուն ... ոչ ալ սովետ։ Տարբե... թիւնը այն է, որ մէկը ձեր... է, միւսը կարմիր։ Դժբախ... թիւնը կը մնայ ու կը մնայ»։ ... այս է պետական քեր... թիւն սահմանադրութիւնը, որ ... եւ է արժէք չունի, կը ... երկու բան.— Այս է ... թիւնը Մոսկուայի բա... այս է հոգեբա... թիւնը ռուս գիւղացիին։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ»Ը

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(քաղուած՝ խորհրդ. Թերթերէն)

Երկիրը կը խաղայ.— Ջրաշէն գիւղին հողամասը ծանօթ է իր խաղացքովը։ Վերջին առատ ձիւնին պատճառով Ջրաշէն գիւղին հողը դարձեալ սկսած է ցածնալ։ Մասնաւոր մարմին մը, որ կը բաղկանայ Համալսարանին դասախօս լեռնային ճարտարագէտ Տ. Զրբաշեանէ, Օղաբաշեանէ եւ ջրային տնտեսութեան ներկայացուցիչէն, սկըսած է քննութեան։

Մ. Գորկի մասին.— Մարտ 30ին Երեւանի Պետական թատրոնին մէջ տօնուեցաւ Գորկիի յոբելեանը։ Կը նախագահէր Մոաւեան։ Դասախօսութիւն մը ըրաւ Գ. Վանանդեցի, յետոյ տրուեցաւ ներկայացում մը։ Եղան արտասանութիւններ, երգեր ու նուագ։

Այս ամսուան վերջերը, Գիտութեան եւ Արուեստ Կաճառին մէջ պիտի սարքուի հանդէս մը ի պատիւ Գորկիի։

Դասընթացք ճովիներու համար.— Նկատի առնելով խաշնարածութեան հեռանկարները, գաւառային կեդրոններուն մէջ բացուած են դասընթացքներ հովիներու համար։

Ձմեռը.— Անսովոր ցուրտերը կը շարունակուին։ Ձիւնը կը հալի ցորեկը, գիշերը սառ կը կապէ ամէն կողմ։ Անասուններու խոտը կը պակսի, Երեւան եւս տագնապի մատնուած է, հասած խոտը չի բաւեր։

Նոր Արէշ գիւղը.— Երեւանէն մէկ քիլոմեդր հեռու, Երեւան—Ղամարլու խճուղիին եզերքը կը գտնուի Նոր Արէշ գիւղը, որ ունի 50 տուն։

Այս նորաշէն գիւղին կենսական պահանջն է ջուրը։ Գիւղացիները եւ անասունները իրենց ջուրը կը ստանան Թոխմախան լիճէն։ Ամառը ջուրի սով կ'ըլլայ, ձմեռն ալ երբեմն կացութիւնը նոյնքան տագնապալի կը դառնայ։ Ձմեռուան ընթացքին, գիւղացիները շալակով ջուր կը կրեն։

Աչաջուր գիւղը.— Դիլիջանի գաւառին մէջ Աչաջուր գիւղը ժողովուրդին միջոցներով սկսած է հիմնել դպրոց մը, որուն ճակատը 36 մեդր բարձրութիւն և 18 մեդր լայնութիւն ունի։ Պիտի ունենայ 6 դասարան և մեծ սրահ մը։ Կը մնայ աւարտել միայն տանիքը։ Գիւղացիները մարդ ղրկած են Բագու, տանիքի յարմար նիւթեր գնելու համար։

Նոր Բիւթանիա.— «Նոր Բիւթանիա» ծխախոտի մշակման ընկերութիւնը, որ 1923ին Թոխմախան լիճին մօտերը մշակութեամբ կը զբաղէր, վարձքով հող գնեց եւ տաղաւարներ շինեց իր անդամներուն համար։ Սակայն Երեւանի իշխանութիւնը անյարմար նկատեց այդ հողամասին վրայ շէնք հիմնել, եւ քաղաքին մէջ անոնց տուաւ 120 տունի տեղ։ Այսպէսով, երբ այս տուները շինուին, «Նոր Բիւթանիա» ընկերութիւնը իր անդամներով պիտի կազմէ Երեւանի մէկ թաղամասը, իր մշակած արտերէն 1,5 վերստ հեռու։ «Նոր Բիւթանիա»ն այս տարի կը փորձէ ջերմամպահութիւնն ալ։ Սակայն «Նոր Բիւթանիա» զուրկ է դպրոցէ,և դիմում կատարած է դպրոց մը բանալու այս թրքահայ գաղթականներուն համար։

ԴԵՂԵՐԸ
ՓՈԽԱՆԱԿ ՎԷՐՔԻՆ ՔՍԵԼՈՒ, ՀԱՑԻՆ ՔՍԵԼՈՎ Կ'ՈՒՏԵՆ...

Հակառակ Ռուսիոյ մասին գրուած դրախտային նկարագրութիւններուն, երբեմն ռուսական աղբիւրներէ կը հասնին այնպիսի տեղեկութիւններ, որոնք կը հաստատեն թէ ժողովուրդը հետզհետէ կը քայքայուի։

Տրուդ, աշխատաւորական թերթը, որ կը հրատարակուի Մոսկուա, 3 Ապրիլ թիւով կուտայ դոկտ. Ֆոմէնկոյի յայտարարութիւնները Թուրքեստանի մասին։ Այս բժիշկը կ'ընկերանար գիտական այն արշաւախումբին, որ Խազախներու երկիրը ղրկուած է, պայքարելու համար մարախին դէմ։ Սակայն բժիշկը ոչ թէ արշաւախումբին անդամներուն առողջութեամբ զբաղեցաւ, այլ ժողովուրդին, որ գունդ առ գունդ կը դիմէր իրեն։

— Ժողովուրդին 100ին 90ը վարակուած է սիֆիլիսէն։ Ստամոքսի հիւանդութիւններ, ոսկրային թոքախտ, քոս, աչա սովորական հիւանդութիւններ այդ ժողովուրդին համար։ Կին մը, լսելով որ բժիշկ մը եկած է քաղաքը, 30 քիլոմեդր ճամբայ քալելով հասաւ խորհուրդ ուզելու։ Ուժը ամսու յղի էր, եւ անտանելի ցաւերուն տոկալով քաղաք եկեր էր։ Քննութիւնը ցոյց տուաւ, որ երախան արգանդին մէջ վարակուած եւ քայքայուած էր, ծննդական գործարանները անճանաչելի դարձած էին։ Երբեմն անոնց կը ղրկուի, սիֆիլիսէ վարակուածներուն համար, սնդիկի օծանելիք, բայց հիւանդները, փոխանակ վէրքին վրայ դնելու, հացին քսած ու կերած են, եւ այսպէս մահով ազատած են իրենց անբուժելի հիւանդութենէն։

ՓԱՐԻԶԻ ԱՂՔԱՏԱԽՆԱՄԷՆ

Աղքատախնամի Օրիորդաց Օժանդակ Մարմինէն, Օրք. Ա. Մարգարեան եւ Ս. Խոսրովեան, Ալագ շաբաթ Rue Damesme երթալով, Զատկի առթիւ, 100է աւելի աղքատ ընտանիքներու, կարմիր հաւկիթ ու չէօրէք բաժնեցին։ Նոյնպէս քանի մը բազմանդամ ընտանիքներու զաւակները հագուստեղէն ու կօշիկ ստացան։

(Կնիք)

ԶԱՑՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՍԻՎՐԻ-ՀԻՍԱՐՑԻՆԵՐՈՒ ԵՐԵԿՈՅԹԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Սիվրի-Հիսարի Հայր. Միութիւնը Զատկի առթիւ Սալօն Սէն Ժաքի մէջ սարքած էր ընտանեկան փայլուն երեկոյթ մը։

Որոշեալ ժամէն առաջ, սրահը լեցուած էր հայրենակիցներու հոծ բազմութեամբ մը։ Նոյնպէս ներկայ էին կարգ մը քոյր Միութիւններէ բարեկամներ։ Սրահը հազիւ 250 հոգի կրնար առնել։ Իսկ ներկաներու թիւը 300ը անցած էր։ Ուշագրաւ էր երիտասարդ հայրենակիցներու հիւրասիրութիւնը։ Վարչութեան եւ յանձնախումբի անդամները ջանք չէին խնայած կարգապահութեան համար։

Երեկոյթի Ա. մասը սկսաւ խոստմնալից ջութակահար Պ. Ս. Զէօրէքճեանի դաշնակով (Մարսէյլէզ)։ Յետոյ օրուան նախագահը, Պ. Կ. Գյուլեան բացատրեց թէ՛ ի՛նչ պարտականութիւններ ունին մեր Հայր. Միութիւնները, այս օտար եւ հիւրընկալ ափերուն վրայ ցրիւ եկած հայ ժողովուրդին հանդէպ։ Հրաւիրեց բոլոր քոյր Հայրենակցականները միանալ նոյն գաղափարի շուրջ եւ ընթանալ մէկ ուղիով, մինչեւ որ զրկաբաց ընդունի մեզ մեր սիրելի հայրենիքը, Հայաստանը։

Այստեղ մէջբերում մը ըրաւ «Յառաջ»ի Ապրիլ 4 թիւ խմբագրականէն եւ շարունակեց. «Հայրենիքէն դուրս մեծ դեր ունին մեր Հայրենակցականները, գլխաւորաբար ուժ տալ հայ լեզուի եւ հայ մշակոյթի զարգացման, արգելք հանդիսանալ ուծացման, անաղարտ պահել ազգային ոգին, եւ օգնել բոլոր ազգօգուտ ձեռնարկներու, միշտ մօտէն շփման մէջ ըլլալով հայրենակիցներու հետ, քաջալերել ու խրախուսել զանոնք, տոկալու համար գործարանային տաժանելի աշխատութեանց առթած ցաւերուն եւ հոգերուն, միշտ յուսադրել եւ զօտեպնդել զանոնք վաղուան համար։ Հոն, հայրենիքի սեմէն ներս է որ բոլոր Հայրենակցական Միութիւնները այլեւս կատարած եւ վերջացուցած պիտի զգան իրենց վրայ ինկած պարտականութիւնը, եւ պետական ժողովուրդի մը համապատասխան արժանիքներով բոլորուած, մէկ սիրտ մէկ հոգի պիտի լծուին երկրի վերաշինութեան վսեմ գործին։»

Երկսեռ խումբը, իր երգերով եւ հայրենաշունչ արտասանութիւններով ծափերու արժանացաւ։

Երեկոյթի Բ. մասը սկսաւ ընտանեկան եւ բարոյական յուզիչ տրամով մը, «Վերադարձ»ը (լեհական կեանքէ) դերակատարները, առանց բացառութեան, լաւ մարզուած էին եւ յաջողութեամբ ներկայացուցին խաղը։

Ներկայացումէն յետոյ, կէս ժամ դադար տրուելով, ամերիկեան ձեւով աճուրդի դրուեցաւ շոքոլայէ հաւկիթ մը, որուն արժէքը ներկաներու սիրայօժար մրցակցութեամբ բարձրացաւ մինչեւ 980 ֆրանքի։ Այս առթիւ կամաւոր նուէրներ ալ եղան Միութեան քանի մը անդամներու կողմէ։

Երկրորդ ներկայացումն էր բրքջալից զաւեշտ մը, «Թիւ 5 խելագարը», որուն մէջ փայլեցաւ Պ. Մ. Պ. իր կատակերգակի բնածին յատկութեամբ զուարճացնելով հանդիսականները։

Դերակատար հայրենակից Տիկին մը եւ Օրիորդ մը, ծաղկեփունջեր ստացան Յանձնախումբէն ծափերու մէջ։

Վերջին բաժինը սկսաւ գեղջկական պարով մը, տասը օրիորդներու մասնակցութեամբ, յետոյ շարունակուեցան եւրոպական պարերը մինչեւ ժամը 3։

Ինչպէս միշտ, այս անգամ եւս Մարսէյլի Սիվրի Հիսարցիները վայելեցին հայրենասիրական զգացումներով տոգորուն, երջանիկ եւ ուրախ օր մը, շնորհիւ իրենց Հայրենակց. Միութեան, եւ անոր գիտակից Վարչութեան, որ միշտ շնորհաւորելի եղած է իր աշխատութեամբ եւ միութեամբ։

Ներկայ մը

ՀԱ՞Յ ԷՔ ԹԷ...

ՄԱՐՍԷՅԼ, 14 Ապրիլ.— Կէսօր է։ Ճաշելէ առաջ, կը հանդիպիմ գրատուն, յառաջ մը առնելու։ Հայրենիքի թոնիրէն նոր քաշուած թարմ հացին պէս իբարմէ կը խլեն թերթը։

Թերթս ապահովելէ վերջ, փողոց կ'իջնեմ։ Կը հանդիպիմ երկու սիրուն փոքրիկ աղջիկներու, որոնք խնդագին ցատկոտելով կը յառաջանային դէպի շրջուն լրագրավաճառը։ Զարմանքով կը դիտեմ երկու փոքրիկները, որոնք թռչնիկներու նման ֆրանսերէն կը ճռուողեն եւ ... հայերէն թերթ կը խնդրեն։ Ինքնիրենս կը հարցնեմ այս պզտիկները Ֆրանսացի՞ են թէ Հայ։ Որոշապէս գիտնալու համար կամացուկ մը կը հարցնեմ։

— Ֆրանսացի՞ էք։

Գլուխները շարժելով «non» կը պատասխանեն։

— Ուրեմն դուք Հա՞յ էք, պզտիկներ։

— «Oui, oui, mais... հայերէն չեմ գիտեմ» կը պատասխանեն ամչկոտ ձեւով մը։

Լրագրավաճառը թերթ մը տուաւ եւ երկու պզտիկները վազվզելով հեռացան։

Հէ՜յ աղիճ աշխարհ։ Արդեօք քանինե՞ր կան որ այսպէս ծարաւն ունենալով իրենց մայրենի լեզուին, կը ստիպուին օտար լեզուով արտայայտուիլ։

Հաւատա՞նք թէ հայ ծնողները այլ եւս պիտի թօթուեն քար անտարբերութիւնը եւ պիտի ճանչնան հայ մեծցնել իրենց անմեղ մանուկները։

Սթափեցէ՛ք։ Զաւակը ձերն է, բայց ձերը չէ...

Մ. Թաշճեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԷԹՐՈՅԻՆ ՄԷՋ.— Ուրբաթ առտու Օփէրայի Մէթրոյին մէջ մանկամարդ կին մը կը սպասէր վայրաշարժին։ Այդ պահուն տղաբերքի ցաւեր զգաց, եւ քանի մը վայրկեան յետոյ կայարանին մէջ աշխարհ բերաւ երախայ մը, այնքան կայտառ եւ առողջ, որ կը ճչար վայրաշարժին սուլիչին ձայնէն աւելի սաստիկ, կարծես ճամբայ հանել ուզէր կառքերը։

Ընպայման Մէթրոյի վայրաշարժերուն մէջ մեքենավար պիտի ըլլայ այս երախան։

ՁԱՅՆ ԿԸ ԼՍԵՄ.— Երիտասարդ մը, մազն ու մօրուքը խռիւի պէս, կը պտըտէր արդարութեան պալատին մէջ։ Յանկարծ ծունկի եկաւ, կարծես տեսած ըլլար արդարութեան աստուածը։ Եւ ըսաւ շուրջիններուն.

—Ձայն կը լսեմ, գիս կը կանչեն, կանչողները շատ են, եւ շուարած եմ, որո՞ւ երթամ։

Ընմիջապէս առաջնորդեցին զինք ոստիկանատուն, ուր ինքզինք ներկայացուց.

—Պէն Սէմիան, դերասան, աստուածաբան։

Ոստիկանները մեր աստուածաբանը տարին բանտ, որպէսզի ոճրագործներուն քարոզէ ապաշխարհել եւ յաղօթս կալ։

ՃԱՄԲՈՒ՛Ն ՎԵՐՋԸ.— Մարի-Թէրէզ, երիտասարդ աղջիկ մը, քանի մը տարիէ ի վեր ձգած էր հայրենի գիւղը եւ փարիզ հաստատուած՝ «ապրելու» համար։ Օր մը երիտասարդի մը թեւէն, օր մը միւսին թեւէն, անցուց իր օրերը։ Վերջապէս բարեկամացաւ մէկու մը հետ, որ Քլիշի-Սու-Պուայի մէջ շինեց տաղաւար մը եւ բնակեցան միասին։ Կը թուի թէ Մարի-Թէրէզ անհանդուրժելի էր, մարդը ձգեց իր տնակն ու հեռացաւ։ Մարի-Թէրէզ շատ ուրախացաւ, որովհետեւ տունը մնաց իրեն։ Ամէն իրիկուն անցորդ մը կը կանչէր տուն եւ կը զուարճանային մինչեւ առաւօտ։

Անցեալ առաւօտ դուռը ալ չբացուեցաւ։ Դրացիները հետաքրքրուած բացին դուռը, եւ տեսան որ Մարի-Թէրէզ եւ անծանօթ երիտասարդ մը արիւններու մէջ կը լողան։ Երկուքն ալ մեռած էին։ Ատրճանակ մը կար տղուն ձեռքը

Կ'ենթադրուի, որ գիշերային խրախճանքէն յետոյ, երբ երիտասարդը մեկնիլ ուզեր է, վարձքին մասին (չանսխուր) չեն համաձայներ, եւ երիտասարդը կատղելով սպաններ է զայն եւ ինքզինքը։

Հակառակ այս ենթադրութեան, որուն մասին կը պնդեն դրացիները, ոստիկանութիւնը քննութիւն բացած է։

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Բ.

— Ձեզի համար անիկա լքեց ...ըսեր հրամայած գործը... եւ ... անոնց վերին կոմիտէն, որ ...ած է անոր այս սէրը եւ ...պարտած, զայն պիտի ...ուած է, քեզ սպաննել տալով ...րնիի կողմէ...

— Աստուա՜ծ իմ, ասկէ ա... անցուցած սարսափներէս ա... կայ եղեր... անիկա գիս կը ...է եղեր եւ իմ սիրտս ալ են...կուեր է իր սիրոյ օրէնքին... ..., Մարսէ՛լ, Մարսէ՛լ։

— Դէ՛, ըսի, չպիտի սիրէիք ...ն բնաւ։

Նատէժտա գլուխը վերցուց։ Ձեռքերը դրած էր մազերուն վրայ եւ կը սեղմէր։

— Մարսէ՛լ, ինչպէ՞ս կը դատէք զիս։

— Ես չեմ կրնար ձեզ դատել, Նատէժտա՛...

— Ըսել կ'ուզէք որ ես ինքս պէտք է դատեմ, արդարեւ...

— Մէկը ըսած էր, Նատէժտա՛, եթէ ես Աստուած ըլլայի, կը գթայի խեղճ մարդոց սրտերուն վրայ...

Դարձեալ պահ մը լռութիւն տիրեց։ Նատէժա բազմոցէն ելաւ եւ գնաց պատուհանը, ուրկէ կը տեսնուէին Աֆրիկէի լեռները։ Մաքուր օդը հանդարտեցուց իր երեսները, ինքզինքը գտաւ քիչ մը, բայց իր անձկութիւնը դարձաւ աւելի ծանր, ամուր ու վճռական։

— Մէ՛կ ելք միայն զիս կրնայ փրկել, Մարսէ՛լ։

Ու բառերը շեշտելով շարունակեց.

— Պիտի սպաննեմ այս մարդը... պիտի սպաննեմ զայն, յանուն հօրս եւ նշանածիս, որոնք ինք սպաննեց... պիտի սպաննեմ զայն ինծի համար, որմէ խլեց դեռատի աղջկան մը յատուկ իմ խորունկ ու ջերմիկ քաղցրութիւնս...։ Աղջիկներուն պատիւը դրեր են անոնց կնքուած միսին մէջ, բայց անդին կայ դեռ բարոյական պղծումը՝ որ կը խլէ մանկութիւնը կնոջ... իմ սիրտս այժմ մոխիրներ միայն ունի, հո՛ն՝ ուր ուրիշներ իրենց ամբողջ կեանքին մէջ առաջին հրապուրանքը եւ գեղեցիկ երազը կը գտնեն. ատոնք այլեւս չկան ինծի համար, առյաւէ՜տ...։

— Եւ այդ մարդը սպաննելէ վե՞րջը, Նատէժտա՛։

— Վե՛րջը...

Նատէժտա ձեռքով ճակատագրական շարժում մը ըրաւ ու ըսաւ.

— Ա՜խ, վերջը...

Այս անգամ անոր աչքերուն մէջ կը կարդայի այնպիսի անբախտութիւն մը, որ բնաւ չպիտի վարանում տար իրեն։

— Դո՛ւք, Նատէժտա՛, դո՛ւք... դուք ընդունակ պիտի կրնա՞ք ըլլալ այդ վատութեան։

Անոր շրթունքները ջղաձիգ ժպիտ մը ուրուագծեցին.

— Ասկէ վերջը ընելի՞քս է վատութիւնը։

— Ես բառերէ չեմ վախնար... ձեր աչքերը կ'ըսեն ձեր մտածումը, բարեկամուհի՛ս, դուք կը մտածէք անձնասպան ըլլալ...

— Ասկէ վերջ ապրելու մասին չեմ մտածեր թերեւս.

— Ո՛չ, ո՛չ, ատոր մէջ իրաւունք չունիք։

— Է՛հ, ինծի կը զլանաք նոյն իսկ վերջին հպարտութիւնը... ես սրբապղծութիւն կատարեցի մինչեւ իսկ իմ դժբախտութեանս մէջ... պէտք է մաքրագործել, Մարսէ՛լ, պէտք է մաքրագործել...

Ուժգնօրէն զայն բռնեցի։ Շարժումիս հետեւանքով անոր դէմքը հակեցաւ կուրծքիս վրայ, մազերը մէկէն վար թափեցան... ինչպէ՞ս պատահեցաւ ասիկա։ Մեր շրթունքները իրարու կը հպէին... յանկարծ մեր աչքերը այնքան իրարու մօտ էին, որ մեր թարթիչները կը բացխփուէին իրարու խառնուած...։ Անոր հոտը կը դառնար իմ կրակ կտրած քունքերուս շուրջը նուագի մը պէս, ու անիկա ըսաւ ինծի հեծծիւնով մը,

— Այո՛, այո՛, պիտի հնազանդիմ, ձեզի պիտի հնազանդիմ, ձգեցէ՛ք զիս... գլուխս պիտի պայթի... ձգեցէ՛ք զիս, Մարսէ՛լ... ա՜խ, ձգեցէք զիս...

Ելայ եւ պատուհանին վարագոյրը լաւ մը բացի։ Օդը ներս խուժեց առատօրէն, ու այս թարմ օդը իմ վրաս լաւ ազդեց. այսպէս կացութեան տէր դարձայ։ Ալ պէտք էր միայն հրամայէի։

— Ձգեցէ՛ք, որ ես առանձինն երթամ գտնելու այդ մարդը, Նատէժտա՛, կ'ընեմ՝ ինչ որ պէտք է ընել...։ Իմ հոն գտնուած միջոցիս աւարտէ քու պատրաստութիւններդ եւ զիրար կը գտնենք Ճիպրալթարի «Սէսիլ փալաս»ին մէջ...

Անոր վրայ հակեցայ ու աւելցուցի.

— Խօսք կուտա՞ք ինծի... որ ինծի պիտի հնազանդիք։

Բռնեցի անոր դողացող պզտիկ ձեռքերը ու համբուրեցի։ Անիկա ո՛չ մէկ խօսք ըրաւ եւ ոչ մէկ շարժում...

Գ.

Փապիան զիս առաջնորդեց Ճիպրալթարի Ցեղեկատուութեանց դիւանին գրասենեակը։ Հոն տեսայ Փորթ-Սայիտի կատարեալ կազմակերպութիւնը։ Պլէքֆիլտը զիս ընդունեց անմիջապէս։

(Շար.)

կերպութիւններուն միջամտութեամբ կը կորսուի սպաներուն հեղինակութիւնը:

Այս վէճը պիտի քննուի Բարձրագոյն Մարմիններու կողմէ:

Հակահրէական շարժումներու դէմ

Մոսկուայի կոմունիստ կուսակցութեան կեդր. կոմիտէն մշակեց ծրագիր մը այն միջոցներուն մասին, որոնք պիտի գործադրուին հակահրէական շարժումներու դէմ: Որովհետեւ այս շարժումը հետզհետէ կը մեծնայ նոյնիսկ կուսակցութեան անդամներուն մէջ:

Կեդրոնական կոմիտէն իր ձեռքին մէջ ունի բազմաթիւ բողոքներ, որոնք կը պատմեն թէ ի՛նչպէս կոմունիստները ճառով եւ գործով, գործարաններուն, համալսարաններուն եւ բանակին մէջ, պայքար կը մղեն Հրեաներուն դէմ:

Խարքովի մէջ, վերստուգիչ Յանձնաժողովը պարտաւորուեցաւ վտարել այն ուսանողները, որոնք գտնուած էին հակահրէական շարժումներու մէջ: Անոնց ուժ կուտային կոմունիստ կուսակցութեան քարտուղարը եւ երկրաչափական համալսարանին վարիչը:

Կեդրոնական կոմիտէն շրջաբերական մը ղրկեց գաւառային կազմակերպութիւններուն, հրաւիրելով որ կռուին հակահրէական ցոյցերու եւ քարոզութիւններու դէմ, առանց տալու այն տպաւորութիւնը թէ սովետական կառավարութիւնը մասնաւոր պաշտպանութեան մը տակ առած է Հրեաները:

Համայնավարներու միթինկը

Կիրակի օր Ֆրանսայի կոմունիստ կուսակցութիւնը ցոյց մը կազմակերպած էր, Փրէ-Սէն-Ժէրվէի մէջ, «Ազգային Միութեան դէմ, եւ պաշտպանելու համար բանուորա-գիւղացիական պլոքը»:

Ժամը 3ին, ցուցարարները Սէրիւրիէ ծառուղիէն թափորով մեկնեցան դէպի Փրէ-Սէն-Ժէրվէ: Թափօրին առջեւէն կը տանէին բազմաթիւ անարգական վերտառութիւններ Փուանքարէի, Փէնլըվէի, Սարոյի եւ Փօլ-Պոնքուրի հասցէին, ինչպէս նաեւ ծաղրանկարներ:

Ոստիկանները միջամտեցին եւ ուզեցին խլել այդ վերտառութիւնները: Կռիւ մը ծագեցաւ: Ցուցարարները ամրացան ցանկապատերու ետին եւ սկսան իրենց դիրքերէն քարկոծել ոստիկանները: Քսան ոստիկաններ, որոնց կարգին երկու ոստիկանապետեր, վիրաւորուեցան նետուած քարերէն: Վիրաւորուեցան նոյնպէս ցուցարարներէն ոմանք: Ձերբակալութիւն չկատարուեցաւ: Կռիւը դադրելէն յետոյ, ցոյցին ղեկավարները խոստացան որ ո եւ է միջադէպի պատճառ չպիտի ըլլան: Այնպէս որ թոյլ տրուեցաւ հռետորներուն խօսիլ իրենց կարմիր ճառերը: Ցոյցը վերջացաւ խաղաղութեամբ: Եւ ժամը վեցին Քիափ, որ կը ղեկավարէր ոստիկանները, վերցուց ոստիկանական շղթան ու մեկնեցաւ:

Քաղաքապետական երկու խորհրդականներ, Ժօլի եւ Կարշըրի, կը տեղեկացնեն թէ քաղաքապետական ժողովին մէջ հարցապնդում մը պիտի ներկայացնեն ոստիկանական տեսուչին, այն միջադէպին մասին, որ տեղի ունեցաւ Փրէ-Սէն-Ժէրվէ:

Չինաստանի կարմիրներու վրէժը

Շանկայէն կը հեռագրեն.— Շաբաթ օր կոմունիստները դարձեալ յարձակեցան Նանցիանկի վրայ, որ կը գտնուի Հանքէուէն մօտ տասը քիլոմեթր հեռու: Յարձակումներ եղան նաեւ երկու գիւղերու վրայ, որոնք կը գտնուին Քատինկի մօտ: Բազմաթիւ բնակիչներ ջարդուեցան: Յետոյ կոմունիստները այրեցին գիւղերէն մէկը ամբողջովին:

Զինուոր ղրկուեցաւ յարձակման ենթարկուած բնակչութեան պաշտպանութեան համար, եւ ոստիկանութիւնը յաջողեցաւ ձերբակալել երկու հոգի:

Կոմունիստները Քիանկ-Սունի մէջ եւս գործեցին շարք մը վայրագութիւններ, սարսափի մատնելով շրջանը:

Ալի Ճենանին ալ պիտի դատուի

Թուրքիոյ Ազգ. Ժողովը հաստատեց քննիչ յանձնախումբին որոշումը, որ կը պահանջէր բարձրագոյն ատեանի յանձնել նախկին առեւտրական գործավար Ալի Ճէնանի պէյը, դրամական զեղծումներու պատճառով: Նախկին գործավարը կը յայտարարէ թէ իր տրամադրութեան տակ դրուած 500,000 ոսկիէն մէկ սանթիմ չէ առած անձնական շահու համար, բայց օգտուած է իր դիրքէն, զանազան հաստատութեանց սատարելու համար:

Ձիւնամրրիկ Անգլիոյ մէջ

Քանի չորս ժամէ ի վեր սառուցեալ քամի մը կը փչէ բրիտանական կղզիներուն վրայ: Առատ ձիւն եկած է մասնաւորապէս Կալլէրի երկրին մէջ: Սառնամանիքը մեծ վնաս պատճառած է սալորենիներու եւ խնձորենիներու պարտէզին մէջ: Լոնտոնի մէջ ալ տեղ տեղ ձիւն եկաւ:

Իպնը Սաուտ եւ Անգլիա կը հաշտուին

Բանակցութիւնները սկսան Անգլիոյ լիազօրներուն եւ Իպնը Սաուտի միջեւ: Իբրեւ առաջին հետեւանք, Անգլիացիները զեղչեցին Քովէյթի պաշտպանութիւնը, իսկ վէհապիներու այն զօրքը որ կը սպառնար Իրաք արշաւել, ետ կանչուեցաւ եւ իր տեղը ղրկուեցաւ:

Դէպքեր Պարսկաստանի մէջ

Շահ Փէհլէվի խորհրդարանին ներկայացնելով իր ինը տարեկան տղան, որ խնամակալութեան ենթակայ է, կը պատրաստուի մեկնիլ Լուրիստան: Ինչպէս գրած էինք, այդ գաւառը, որ արեւելքէն սահմանակից է Թուրքիոյ, լեռնային շրջան մըն է եւ բնակիչները զինու զօրութեամբ կը դիմադրեն ճամբաներու շինութեան եւ ուրիշ հաղորդակցութեան միջոցներու: Անոնք ապրիլ 5ին սպաննեցին հանրօգուտ շինութեանց նախարար Էմիր Լաշքարը: Այժմ Շահը որոշած է պատժական արշաւախումբ մը ղրկել, անձամբ կատարելով գործողութիւնները:

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՋՕՐ. ՎՐԱՆԿԷԼԻ վիճակը ծանրացած է, համաձայն վերջին հեռագրի մը:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

1915 ԱՊՐԻԼ 11/24Ի 13ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ.— կիր. 22 Ապրիլ, իրիկուան ժամը 8.30ին Salle d'Horticulture, 84 Rue de Grenelle: Նախաձեռնութեամբ Հայ Ուս. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան, Բժշկական, Զ. Ե. Ո. Միութեան, Յառաջ-ի եւ Հայրենակցական միութեանց: Պիտի բանախօսեն կազմակերպութեանց ներկայացուցիչները: Գեղարուեստական բաժնին պիտի մասնակցին Փարիզի երաժշտանոցէն յայտնի ֆրանսացի արուեստագէտներ:

Մանրամասնութիւնները յաջորդով: Մուտքը ազատ է:

ՎԱԼԱՍ.— Նախաձեռնութեամբ Հայ Ուսանողներու եւ մասնակցութեամբ կարտանի հայ քաղաքական կուսակցութիւններուն, 29 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Ս.Դ.Հ. կուսակցութեան ակումբը:

ՊԵԼՖՈՐ.— Նախաձեռնութեամբ Զ. Ե. Ո. Միութեան, այս կիրակի ժամը 2.30ին, օֆմոնի մէջ: Բանախօսութիւն եւ արտասանութիւններ: Կը հրաւիրուին Պելֆորի եւ շրջակայքի հայրենակիցները:

Հ. Յ. Դ.

Լիոնի *Բեռի խումբի Գ. դասախօսական ժողովը, Վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին: Կը զեկուցանէ ընկ. Ն. Մ.: Նիւթ՝ Դաշնակցութեան դերը անցեալին մէջ:*

Լիոնի *Պատանեկան Միութեան դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Դրադարանի սրահը:*

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆ ԴԱՍԸՆԹԱՑՔ այս իրիկուն, Ֆլօրիայի մէջ ժամը 9—10, Ընդհ. Ազգերու պատմութիւն (Մ. Նաթանեան):

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Rosny-s.-Boisի մասնաճիւղին վիճակահանութիւնը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, 22 Ave. de la République, Rosnyի կայարանին դիմացը.

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Վիլ Նէօվ, *Գ. Ս.— 15:*
Անթօն, *Հ. Ն. Եղբ.— 20:*
Միլան, *Գործ.— 40 լիր. 20:*
Պլիտա, *Ք. Թ.— 140 ֆր.*
Սկսանք ղրկել:
Լը Փէռէօ, *Կ. Ճ.— 25:*
Վալանս, *Գործ, 251.30:*
Վիլէն-լա-Քառէլ, *Կ. Օ.— 15:*
Պառժօլ, *Ա. Ս.— 50:*
Թաւրիզ, *Գործ.— 594 ֆր.*
Կարգադրեցինք:
Լիոն, *Յ. Ճ.— 35:*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուի Աննիկ Ամասեալեան, որ կը կարծուի թէ Փարիզ է: Իմացնել իր քրոջ՝ Mme. Marie Amassialian, Cité de Pierre Fritte. Décines (Isère): Լուր տուողին 200 ֆրանք նուէր:

— Պ. Լողաֆէթ Թոփսագալեանի կինը՝ Եւա կը փնտռէ իր եղբայրները, Յարութիւն եւ Կարապետ Եաղճեանները, եւ Հաճընցի Համբարձում Քէսէճեանը, որոնք Ամերիկա ըլլալ կը կարծուին: Իմացնել՝ Mr. Zareh Topsakalian, 75 Ave. Berthelot, Lyon (Rhône).

Կը խնդրուի ամերիկահայ եւ սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

— Խօսրով Չրաքեան կը փընտռէ քորէն եւ Հայկանուշ Չրաքեան, որոնք վերջերս Մարսէյլ եկած ըլլալ կը կարծուին: Իմացնել՝ խմբագրութեան:

— Կը փնտռեմ զաւակս Իզմիրցի Զարեհ Պէրպէրեան 22 տարեկան, հօր անունը Պետրոս, մօր անունը Վառվառայ, որ Իզմիրի վերջին դէպքին կորսուած է: Կը խնդրուի իր ողջ կամ մեռած ըլլալը գիտցողներէն իմացնել իր մօրը, V. Der Agopianի, 111 Sentier des Brebis, Vitry, Seine. France.

— Կը փնտռուի Եալովայի Գրլըճ գիւղացի Յակոբ Գրիգորեան, 30 տարեկան, հօր անունը Գրիգոր, մօր անունը Հեղինէ: Ընդհ. տարագրութեանց ատեն աքսորուած էր Արաբիոյ կողմերը: Համամի շրջանները գտնուած է ամբողջ պատերազմի ընթացքին եւ Զինադադարին սկիզբները տեսնողներ եղած են: Իմացնել իր եղբօր՝ Համբարձում Գրիգորեանի Str. Stéfan Celmare 456, Braila, Rumania.

Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

— Սեբաստացի Համբարձում Տէլի Սահակեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդիները Ղեւոնդ, Յովհաննէս, Կարապետ Տէլի Սահակեանները հօր անունը Խաչատուր, մօր անունը Մարիամ եւ Նիկողոս Տէլի Սահակեան, հօր անունը Սահակ, մօր անունը Ագապի յիշեալները հինգ տարի առաջ Ամերիկա կը գտնուէին: Գրել՝ Krikor Mathéossianի, No. 734 Bardage, Usine de St. Auban, (B. Alpes) France. Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռուի Ջօնկուլտաքցի Նաւասարդ Նաւասարդեան, որ 1918—20 Թուականին Պոլսէն Երեւան մեկնած է իբրեւ կամաւոր: Մայրը Վարդուհի, քոյրերը Լօռէն, Մառի, Վերժին, Արշակուհի եւ Բրաբիոն, եղբայրը Եդուարդ: Լուր տուողին մէկ տարեկան «Յառաջ» նուէր: Իմացնել՝ K. Sétian, Cartier des Mines, à Chalamon, Par Privas, (Ardèche).

— Կը փնտռուի Մէրտէկէօզցի Գրիգոր Գալուստեան (կամ Գումպէն), հօր անունը Գալուստ, մօր անունը Ազատնի, քոյրերը Խոնարհիկ եւ Մարիամ, աքսորուած 1915ին, տեսնուած 1918ի ատենները Բաքքայի կողմերը արաբական տարազով: Իմացնել իր մօրեղբօր՝ Խաչիկ Պանտէզեանի եւ մօրաքրոջ տղան Օննիկ Պալթաեանի, հետեւեալ հասցէով՝ Bandézian, 75 Bld. de la Madeleine Nice (A. M.) France.

Հասցէն տուողին 200 ֆրանք նուէր: Կը խնդրուի սուրիահայ եւ եգիպտահայ թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռուին Ակնցի Գրիգոր եւ Յակոբ Ժամկոչեան, հօր անունը Մանուկ, մօր անունը Մարիամ, որոնք երկար ատենէ ի վեր կը գտնուին Ամերիկա Providence Central Falls. Գրել՝ «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

— Կը փնտռուի Արշակ Էմմիեան, որ 1923ին Սուրիայէն մեկնած էր հարաւային Ամերիկա ու մինչեւ 1927 յունիս նամակ ստացուած է Calle San Juan No. 1537, Buenos Aires, Rep. Arg. Իմացնել իր եղբօր՝ Ս. Էմմիեան, 131 Rue des Dames, Paris (17e).

ՍԱԿԱՒԱԹԻՒ ՕՐԻՆԱԿՆԵՐ ՄՆԱՑԱԾ ԵՆ ՀԱՄԱՍՏԵՂԻ «ԳԻՒՂ»ԷՆ

ԳԻՆ 1 ՏՈԼԱՐ

Ստանալու համար դիմել՝ Armen Vahe, 47 Irma Ave, Water Town, Mass, A. S. A.

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿ

ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳԻՐՔ ՆՈՒԷՐ ԿԸ ՏՐՈՒԻ

Միշել Սթրոկօֆ 18, Քամելիազարդ կինը 15, Արսէն Լիւբէն 10, Շէրլօք Հոլմս 8, Զինուորը 10, Կին, խաղ եւ գինի 12, Բիւրեղեայ խիցը 12, Արսէն Լիւբէնի արկածները (813) 15, Խաչագողը 20, Սիրային ոճիր մը (Բօլ Պուրժէ) 12, Ընկերը (Վ. Մարկըրիթ) 15, Կարմիր ժամուց 10, Մանօն Լէսքօ 15, Մանչերու բարեկամը 2, Մահացու համբոյրը 2, Սատանայ 2, Սատանային զաւակը 2, Բասբութիւն 12, Մակաբոյծը 5, Սուլամիթ 6, Սալոմէ 4, Տը Փրոֆունտիս (Օ. Ուայլտ) 10, Համլէթ 10, Պէպլէքս 10, Քէօր Օղլու 2.50, Մոլորեալ ճամբորդը 2, Պարպուլիէ 2, Բարեկենդանի կուտիները 2, Խոհանոցին գիրքը 5, Լուսանկարչութիւն 3 եւ 10, Երգարաններ 3, 5, 6, 10 եւ 25, Երազահաններ՝ 5, 10 եւ 12, Ֆրանս. խօսակցութ. 6, 8 եւ 15, Հայաստանի մեծ քարտէսը 20.

Նոթաներ.— Անտունի, Հով արէք, Իմ չինարի եարը, Հայրենիք, Անդրանիկին (կոմիտաս վրդ.ի) հատը 10 ֆր., ինչպէս նաեւ Սիւնիի, Չիլինկիրեանի եւ Համբարձումեանի ձայնագր. երգերը:

Պահանջեցէք գրացուցակը, որմէ ԴՈՒՔ ընտրեցէք ինչ որ կ'ուզէք ստանալ ձեր գիրքերը: Միութիւններու մասնաւոր զեղչ:

ՆՈՒԷՐ.— 25 ֆր.է աւելի գիրք առնողին 5 ֆր.ի գիրք նուէր, 50 ֆր.է աւելիին 10 ֆր.ի, իսկ 100 ֆր.է աւելիին համար 15 ֆր.ի գիրքնուէր կը տրուի:

Դիմել՝ L. Mozian, 51 Bld. Auguste Blanqui, Paris (13e)

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration — Խմբագրութիւն — 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 18 ԱՊՐԻԼ 1928
18 AVRIL 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 624 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

«ԳՐԵՑԻ՞Ր ԲՈՂՈՔԱԳԻՐԴ»…

Վաղեմի աշխատակից մը, զոր կրնանք «հայ լուսաւորչական» կոչել առանց վիրաւորելու, բուռն աղաղակ մը կ՚արձակէ այսօր, «Յառաջ»ի միջոցաւ (տես Բ. էջ)։

Բայց հողագէտ, ինքն իր մէջ ամփոփուած, գլուխը հազար բաժնի կը զարնէ մեր բարեկամը — Սեպուհ Ստեփանեան — մասնաւոր գիւղատնտեսներ պատրաստելու համար։ Այդին անդին հագէտ գիւղատնտեսներ պատրաստելու համար։ Այդին անդին ընթանալով, յաջողած է ամերիկեան համալսարաններու մէջ ընդունիլ տալ խումբ մը հայ երիտասարդներ։ Եգիպտոսի մէջ, ուր կը գտնուի այժմ, մղիչ ոգին է յանձնախումբի մը, որ դրամ կը ճարէ եւ նոր ուսանողներ կը հոգայ Ամերիկա կամ Ֆրանսա, միշտ գիւղատնտեսական ասպարէզին համար։

Արդ, այս խելօքիկ մարդը, որ միշտ զգուշացեր է քաղաքական-կուսակցական վէճերէ, այսօր հրաւէր կը կարդայ բողոքի տարափ մը տեղացնելու Երեւան։

Չափազանց վրդովուած՝ «խիստ վստահելի չէզոք անձի մը», իրեն ծանօթ ականատեսի մը տեղեկութիւններէն, կ՚աղաղակէ.

— «Ազգ, եկեղեցի եւ լեզու փտանգուած են անդարմանելի կերպով»։

Եւ կը զարմանայ որ արտասահմանը լուռ կը մնայ այդ ազգակործան եւ հայրենաքանդ աւերին առջեւ»։

— «Ինչո՞ւ կը լռեն կիլիկիոյ կաթողիկոսութիւնը, երուսաղէմի պատրիարքութիւնը, հին թէ նոր աշխարհներու բոլոր առաջնորդութիւնները, Հայ կաթոլիկէ պատրիարքարանը՝ իր բոլոր առաջնորդութիւններով, Ազգապետարանը, հայ դպրոցներու տնօրէնութիւնները, հոգաբարձութիւնները, կուսակցական թէ անկուսակցական մամուլը, ամէն տեսակ Միութիւնները, Հայրենակցականները, վ.նետիկը, վ.իէննան, Բարեգործականը, բոլոր տեսակի մտաւորականները…

Ինչո՞ւ կը լռեն, վերջապէս, կարդալ-գրել գիտցող բոլոր հայերը։»

Եւ սրտառուչ, թախանձագին կոչ մը.

— «Հայ բարեկա՛մ, բողոքագիրդ անմիջապէս գրելով յանձնէ սուրհանդակին։

— «Գրեցի՞ր բողոքագիրդ, շո՛ւտ ըսէ»։

Խե՛ղճ ազգասէր բարեկամ…

Կը զարմանայ տիրող անտարբերութեան վրայ։

Իսկ մենք զարմանա՛լով կը զարմանանք իր միամտութեան վրայ, երբ կը կարծէ թէ կարելի է հալեցնել սառոյցը, թախանձագին կոչերով։

Բողո՞ք։ Խորհրդային իշխանութեան հաստատումէն ի վեր լեռնակուտակ բողոքագիրներ կը տեղան ամէն կողմէ, հաւաքաբար եւ անհատաբար։

Թողունք դաշնակցական մամուլին մերկացումներն ու ահազանգը։ Նկատի առնենք միայն արտասահմանի հազարումէկ անկիւններէն փրթած աղաղակները։ Բանւորներու եւ գիւղացիներու սրտակեղեք հառաչանքները։ Հայրենիքին դուռները բանալու համար արձակուած լեղապատառ ճիչերը։ Անդին, աքսորականներու եւ բանտարկեալներու խղդուկ ձայներն ու անէծքները։ Աւելին, Եւրոպայի եւ Ամերիկայի պողոտաներուն վրայ տարացող մանուկներու սրտաճմլիկ նայուածքը, որ հազար բողոքի ուժ ունի։ Ու վերջապէս, իրենց զաւակները ջարդերէն եւ անպատի ւաւզներէն ազատած մայրերու եւ քոյրերու անյատակ տառապանքը՝ օտար ափերու վրայ…

Ո՞վ լսեց։ Ո՞վ ազդուեցաւ։

Ո՞վ հաճեցաւ հետաքրքրուիլ։

Նոյն իսկ թեթեւ ազդեցութիւն մը, սանկ մարդկային կսկիծ մը զգացի՞ն այն հաստատութիւններն ու անհատները — կաթողիկոս-պատրիարքներէն մինչեւ սա հանրածանօթ մտաւորականները, գրագէտ, բանաստեղծ, հրապարակագիր, որոնց հրապարակաւ հրաւէր կ՚ուղղէ մեր բարեկամը։

Ազդուեցա՞ն արտասահմանի գոյնզգոյն երեւելիները, որպէսզի ազդուէին Երեւան բազմած իշխանաւորները։

Ընդհակառակն, այն բոլոր հաստատութիւններն ու անհատները որոնց կոչ կ՚ուղղէ մեր աշխատակիցը, կա՛մ անկիւն մը քաշուած են Պիղատոսներու պէս, վայելելով հին ու նոր փառքեր եւ անձնատուր՝ «գէշ մարդ չըլլալու» քաղաքականութեան։ Եւ կամ, սրբազան ուխտ են կնքած սեւը ճերմակ ներկելու։ Մատնանշուած չարիքները ուրանալու եւ իշխանաւորներուն փառքը երգելու, ամէն գնով եւ ո՛ր եւ է ճակատի վրայ։

Անոնք վատօրէն անգիտացան եւ կ՚անգիտանան ակներեւ չարիքներ, ազգային մշակոյթի եւ նկարագրի խաթարումէն մինչեւ Թուրք «զապթիէ»ներու վայել բարբարոսութիւնները, պարբերական հալածանքներէն, աքսորներէն մինչեւ բանտարկութիւնները։ Կամ, շնականօրէն հեգնեցին այդ բոլորը, գիտակցաբար զոհերը շփոթելով դահիճներուն հետ։

Ա՞յս տարրերն են որ բողոք պիտի խմբագրեն։

Նախ հարցուցէք թէ օր մը օրանց հետաքրքրուեցա՞ն Արարատեան աշխարհին, Արաքսի ափը ինկած ժողովուրդին բուն կացութիւնը իմանալու համար։

Գոնէ այնքան որքան Ռընոյի ծուխին ու ժխորին մէջ տապկուած բանւորը…

Ջաղացքի քար ինկած է անոնց սիրտին վրայ, եւ սստայն կապած է անոնց միտքը։

Երեւի հրաշքներու կը հաւատայ մեր բարեկամը։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՍՈՒՏԵՐԸ ԵՒ ՓԱՍՏԵՐԸ

Հայրենիք, խմբագրականի մը մէջ պատասխանելով Հ. Հ. կառավարութեան դէմ արձակուած շարք մը շինծու եւ սնամէջ մեղադրանքներու, դիտել կուտայ (1 Ապրիլ).

— «ա) Հայաստանի Հանրապետական կառավարութիւնը ինքն էր յատկապէս որ դիմեց Մոսկուա եւ խնդրեց անոր կողմէ պատուիրակութեան մը մասնակցութիւնը Ալեքսանդրապոլի հաշտութեան քոնֆերանսին, ու այդ դիմումին վրայ էր որ Մտիվանի դրկուեցաւ Երեւանի վրայով Ալեքսանդրապոլ։ Հետեւաբար, ոչ թէ Հայաստանի Հանրապետական կառավարութիւնը, այլ բոլշեւիկներու բարեկամ Կարա-Բէքիր փաշան չուզեց, որ Մտիվանի մասնակցի հայ-թրքական բանակցութեանց։

բ) Կարա-Բէքիր փաշայի հետ գաղտնի համաձայնութեան եկողը ոչ թէ Դաշնակցականներն էին՝ բոլշեւիկները Հայաստանէն դուրս քշելու համար, այլ ատոր ճիշտ հակառակը, այսինքն՝ իրենք բոլշեւիկները գաղտնի համաձայնութիւն ունէին Թուրքերուն հետ՝ միացեալ ուժերով Դաշնակցականները Հայաստանէն դուրս քշելու համար, — բան մը, որ դէպքերն ալ, ինչպէս եւ հրատարակուած փաստաթղթերն ալ աղաղակող կերպով հաստատեցին։

գ) Հայաստանի Հանրապետական զօրքերը, 1920 Յուլիսի յաղթական կռիւներէն յետոյ Շարուրի շրջանին մէջ, արդէն կը բախէին Նախիջեւանի դռները և Նախիջեւանի Թուրքերն ալ անձնատուր ըլլալու պատրաստակամութիւն յայտնած էին մեր կառավարութեան, երբ յանկարծ բոլշեւիկեան զօրքերը, Ղարաբաղն ու Զանգեզուրը արագ նուաճելով երեւցին Նախիջեւանի մէջ եւ վերջնագիր ներկայացուցին Հ. Հ. կառավարութեան, որ ատոր վրայ հարկադրուեցաւ կնքել Խորհրդային ներկայացուցչութեան հետ 1920 Օգոստոսի 10-ի համաձայնութիւնը։

Հետեւաբար, եթէ բոլշեւիկները իրապէս կամենային, որ Նախիջեւանը Հայաստանին կցուի, այդ գաւառը մեզի շնորհելու պէտք չունէին երբեք, այլ բաւական էր միայն, որ չխանգարէին հայկական զօրքերուն ամբողջացնելու իրենց ռազմական յաջող գործողութիւնները, եւ Նախիջեւանը առանց իրենց օգնութեան մերը կ՚ըլլար անկասկած։

Գալով Կարսին, բոլշեւիկները չէ՞ին, որ իրենց կնքած Բրեստ Լիտովսկի դաշնագրով դեռ 1917 թուին Կարսը զիջած էին Թուրքերուն։ Բոլշեւիկները չէ՞ին, որ քեմալականներու հետ 1919 և 1920 թուականներուն գաղտնի դաշնագրերով Կարսը խոստացած էին Թուրքերուն»։

Ի ՊԱՏԻՒ ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ

Լոնտոնի մեր Թղթակիցը կը գրէ թէ փայլուն յաջողութիւն մը ունեցած է Կիրակի օրուան թէյասեղանը, որուն հրաւիրուած էին 200 հոգի։ Ներկայ եղած է նաեւ Պ. Պօլտուին, Անգլիոյ վարչապետին որդին։

Շնորհիւ ստեղծուած ոգեւորութեան, առ նուազն 50 ոսկեղենի գումար մը կը սպասուի իբր, նոր դրամագլուխ հայ արիներու կազմին։

Մանրամասնութիւնները յաջորդով։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԹՈՒՐՔ ԹԵՐԹԵՐԸ Կ՚ՈՂՋՈՒՆԵՆ ԻՏԱԼԻՈՅ ԵՒ ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՄԵՐՁԵՑՈՒՄԸ

Թուրք մամուլը շատ գոհ կ՚երեւայ Միլանի տեսակցութենէն (Մուսոլինի-Թէվֆիք Րիւշտի)։ Բոլոր թերթերը աւետաբեր լուրեր կուտան։ Ստորեւ կ՚արտատպենք *Սօն Սաաթի* խորհրդածութիւնները.—

«*Ամենաստոյգ աղբիւրներէ մեր ստացած տեղեկութիւնները կը հաստատեն թէ՝ Ժընեւի եւ Միլանի տեսակցութիւնները կարեւոր արդիւնքներ տուած են Թուրքիոյ ապահովութեան տեսակէտով։ Այս արդիւնքները կը պատշաճին այն տեսակէտներուն, զորս Թուրք պատուիրակութիւնը պարզեց Ժընեւի Զինաթափութեան Յանձնաժողովին առջեւ։*

Կը տեղեկանանք թէ այսուհետեւ Թուրքիա միայն կերպով պիտի անդամակցի այդ Յանձնաժողովին, որ պիտի գումարուի Յուլիսի սկիզբը։ Արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ այս անգամ եւս պիտի նախագահէ Թուրք պատուիրակութեան։

Գալով Միլանի տեսակցութեան, ան յաջողած է լուսաբանել վերջին տարիներու ընթացքին ծագած կարգ մը կարեւոր խնդիրներ, եւ միւս կողմէ պարզուած է քաղաքական հորիզոնը։

Արդարեւ, բոլորովին փարատած են այն թիւրիմացութիւններն ու անորոշութիւնները, որոնք գոյութիւն ունէին Միջերկրականի մէջ մեծ ապագայ ունեցող ֆաշիստ Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, որու ձեռքը կը գտնուին Միջերկրականի ամենէն հարուստ եզերքները։

Այս պայմաններուն մէջ, այլ եւս կատարուած իրողութիւն մըն է երկու երկիրներուն մերձեցումը։

Կարելի չէ առ այժմ ո եւ է տեղեկութիւն հաղորդել այն դաշինքներուն վրայ, որոնք երկու երկիրներու միջեւ պիտի կնքուին, իբրեւ բնական արդիւնք վերջին բանակցութիւններուն։

Նկատելով որ Թուրքիա մասնաւոր կարեւորութիւն մը կուտայ փոխադարձ ապահովութեան եւ երաշխաւորութեան դաշինքներուն, կարելի է յայտարարել թէ Իտալիոյ հետ կնքուելիք դաշինքներն ալ այդ հիմերուն վրայ պիտի յենուն։

Յունաստանի հետ կնքուելիք դաշնագիրները օղակ մը եւս պիտի աւելցնեն Թուրքիոյ կնքած ապահովութեան դաշինքներուն վրայ։

Անշուշտ աւելորդ է ըսել թէ կնքուելիք դաշինքները ո եւ է կերպով չպիտի վնասեն այն յարաբերութիւններուն, որոնք գոյութիւն ունին Թուրքիոյ եւ բարեկամ պետութիւններու միջեւ։

Հակառակ կարգ մը շրջանակներու կարծիքին, որոնք կ՚ենթադրեն թէ Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը կը վնասէ իրենց շահերուն, եւ հակառակ կարգ մը թերթերու, որոնք սովորութիւն ըրած են Թուրքիոյ դէմ արտայայտուիլ եւ այս անգամ շատ չնչին բան մը կը նկատեն Թուրքիոյ ձեռք բերած յաջողութիւնները, վճռաբար կը հաւաստենք թէ առաջիկայ ամիսներու ընթացքին իրականութեան պիտի փոխուին այդ յաջողութիւնները։»

Գ. Կիւլպէնկեան եւ Թուրքիա

Պոլսոյ «Թիւրքիա Թիճարէթ կազէթասը»ն հետեւեալ լուրը կը հրատարակէ, զոր կ՚արտատպենք վերապահութեամբ.

— *Վերջին պահուն Փարիզի մեր մասնաւոր թղթակցէն ստացանք ստիպողական հեռագիր մը, որ կ՚իմացնէ թէ կառավարութեան եւ Կիւլպէնկեան խումբին ներկայացուցիչներուն միջեւ բանակցութիւնները սկսած են Փարիզի մէջ։ Յայտնի է թէ Կիւլպէնկեան խումբը Լոնտոնցի դրամատէրներու խումբ մըն է, որ կառավարութեան առաջարկած է հինգ միլիոն ոսկեդրամ դնել անոր տրամադրութեան տակ, պետական դրամատան հիմնարկութեան համար։ Կիւլպէնկեան խումբը կ՚առաջարկէ որ իր փոխատուութիւնը երաշխաւորուի նախկին Սուլթաններու պատկանած գոհարեղէններով եւ օտար վեհապետներու կողմէ անոնց տրուած նուէրներով։*

«Թուրքիա Թիճարէթ կազէթասի»ն կ՚աւելցնէ.— *«Մեր տեղեկութեանց համեմատ, Կիւլպէնկեան խմբակին կողմէ տրուելիք հինգ միլիոն ոսկիին 2 միլիոնը պիտի դրուի Ուէսդմինսդըր Պանքին մէջ եւ պիտի ծառայէ իբր երաշխաւորութիւն արտասահմանի վրայ քաշուելիք չէքերուն։ Եթէ բանակցութիւնները շուտով վերջանան, — եւ այս մասին կը բաւէ որ Կիւլպէնկեան խումբը քաղաքական կամ այլ յետին մտքերով չշարժի, — ուրախութեամբ պիտի ողջունենք հաստատումը ազգ. պանքային, որ անշուշտ բարեբաստիկ ազդեցութիւն մը պիտի գործէ, երկրին տնտեսական գործունէութեան վրայ»։*

Ինան պէյ դատապարտուած

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Բարձրագոյն Ատեանը երկու տարի տաժանակիր աշխատութեան դատապարտեց ծովային նախորդ գործավար Իհսան պէյը։ Նաեւ երկու տարի պիտի զրկուի ո՛ր եւ է աստիճանէ եւ պաշտօնէ։ Սապանճալը Հագգը դատապարտուեցաւ մէկ տարի տաժանակիր աշխատութեան։ Նազըմ եւ Ֆիքրէթ պէյերը՝ չորս ամիս բանտարկութեան եւ հարիւրական ոսկի տուգանքի։ Դատական ծախքերը պիտի վճարեն դատապարտեալները, փոխադարձաբար երաշխաւոր ըլլալով։ Միւս բոլոր ամբաստանեալները ազատ արձակուեցան։

Երկրաշարժին աւերները Պուլկարիոյ մէջ

Սօֆիայէն կը հեռագրեն Ապրիլ 16 թուականով.— *Թէեւ զոհերու թիւը քիչ է, բայց նիւթական վնասը շատ ծանր, մանաւանդ Ջըրփանի շրջանին մէջ։ Այս քաղաքը բոլորովին անբնակելի*

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՊԱՏԿԵՐԱԶԱՐԴ ՃԱԿԱՏԱՄԱՐՏ

Կը շարունակեմ կանգ առնել ընտրական յայտարարութիւններուն եւ նշանատախտակներուն առջեւ։

Քանի կը մօտենան ընտրական օրերը, այնքան կը շատնան, կը շաղակրատեն ու կը շանթահարեն կոչերն ու փոխասացութիւնները։

— «*Առեւտրական նախարար Պոքանովսքին չարաչար կը գործածէ իր դիրքը…։ Երկու ստորադաս պաշտօնեաներ դրկեր է մեր արուարձանը, իրեն ի նպաստ ճառ խօսելու…։ Վախցուցեր է վաճառականները, որպէս զի քուէ տան իրեն*»։

Օրէ օր կը ծաղկի, մանաւանդ, պատկերազարդ ճակատամարտը։

Երկու բանւորներ կը խօսին.

— Գնա բա՛նդ, կը պատասխանէ մէկը, որ երախայի մը ձեռքէն բռներ է։ Գետնի՛ն տակը անցնի քու համայնավարական խաղաղութիւնդ։ Ես գիտեմ որ հազարաւոր բանւորներ կոտորուած, անօթի եւ հիւանդ մեռած են խորհրդային Ռուսիոյ մէջ։ Ես երախաներս անօթի մեռցնելու միտք չունիմ…։

Ուրիշ պատկերներու շարք մը։

Առաջինը կը ներկայացնէ արմատական էռիօն, ընկերվարական Բլիւմը եւ համայնավար Քաշէնը, իբրեւ սիրալիր բարեկամներ։

Երկրորդին մէջ, ընկերվարականը, չափազանց սիրելով արմատական էռիօն, գլխիվայր կուլ կուտայ զայն։ Երրորդին մէջ, համայնավար Քաշէնը կուլ կուտայ երկուքը մէկ։

Եզրակացութիւն, — «Ֆրանսացինե՛ր, եթէ կ՚ուզէք որ համայնավարութիւնը ուտէ Ֆրանսան, քուէ տուէք արմատականներուն, ընկերվարականներուն եւ համայնավարներուն»։

Նախկին ռազմիկ մը, առաջարկելով իր թեկնածութիւնը, կարգով կը շարունակէ «ինչու»ներն «որովհետեւ»ները։

— Ընկերվարական եմ, որովհետեւ… Յիսուս Քրիստոս առաջին ընկերվարականն էր։

— Որովհետեւ, Ժոռէս ընկերվարական էր։

— Անկախ եմ, որովհետեւ չեմ ուզեր գերի դառնալ որ եւ է կուսակցութեան…

Ահա կարմիր թուղթ մը, որ կը փառաբանէ համայնավարներուն կատարած հրաշքները։ Եւ անոր քովիկը, ուրիշ մը, նոյնքան կարմիր եւ մուրճ-մանգաղով, որ կը պատմէ համայնավարութեան . . . խայտառակութիւնները։

Սա ճերմակ թռուցիկը կը խոստանայ աժանցնել ապրուստը։

Իսկ ծեծ ու փէտը միշտ օրակարգի վրայ է, ինչպէս օրը օրին կը գրէ *Յառաջ*։

Վերջին փորձանքը կրեց հանրօգուտ շինութեանց նախարար Թառտիէօ, Քլէմանսոյի աջ բազուկը, բանախօսութեան մը առթիւ ուժգին բռունցք մը ընդունելով աչքին։

Ակնոցը կոտրեցաւ։ Երկու ժամ աղուելի ժխոր, — բայց Թարտիէօ շարունակեց խօսիլ։

Եւ պիտի շարունակեն խօսիլ, քարոզել, խոստանալ, փաստաբանել, սպառնալ, եւ ի հարկին ծեծել, մինչեւ Ապրիլ 22։

Այս Կիրակի չէ՞ր որ քսան ոստիկաններ վիրաւորուեցան, կարմիրներու նետած քարերէն։

Ահա թէ ինչպէս կ՚ընտրեն… «քանի մեզ աղէկները»։

Վ.ԱՀ.

ԽԱԼԻԼ ՓԱՇԱՆ ԵՒ 2 ԱՏՐՊԱՏԱԿԱՆՆԵՐՈՒ ՄԻԱՑՄԱՆ ՀԱՐՑԸ

(ՏԱՍՆԱՄԵԱԿԻ ԱՌԹԻՒ)

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ալի Իհսան փաշայից յետոյ եկաւ Գարաբէքիր Բեազիմ, նոյն դիմաւորութիւնը, նոյն փոխադարձ վստահութիւնը չէզոքութեան մասին: Մինչեւ իսկ կազմակերպութիւնների ներկայացուցիչներին Կարս ուղարկելու, գլխատելու որոշումը մեծ վեհանձնութեամբ փոխելու հրամանը արձակեց հեռախօսով՝ հետեւեալ խօսքերը ուղղելով առաջնորդին. «Ես վեղարին հաւատում եմ, պնդում էք, որ չէզոք էք, նրանք անմեղ են, կ'արձակեմ, Կարս չեմ աքսորել, ես Վանում այդպիսի վեղարներ շատ եմ տեսել, բոլորը բարեկամ, բոլորը սրտակից, ամէն բան լաւ էր, ո՛հ, ո՞վ եղաւ այս 20 տարւայ ընթացքում մեր յարաբերութիւնը լարող, թշնամացնող, չգիտեմ, միայն հսկայական վնաս հասաւ թէ հայութեան եւ թէ մեզ, միթէ՞ մենք առանց Հայերի կարող ենք ապրել, այս դժբախտութեան մէջ մաս ունի Դաշնակցութիւնը: Գիտէք, ես խոր գնահատանք ունեմ դէպի հայութիւնը, Հայը Կովկասի Բուլղարացին է, գիտէք Հայերը ի՞նչպէս դիմադրեցին Ղարաքիլիսայի ճակատամարտում, մեր մի դիւիզիան ջարդեց, այդպիսի դիմադրութիւն տեսած եմ Բուլղարների կողմից Բալկաններում:

Գարաբէքիրը բոլոր խնդիրները կատարում էր, բարեհաճ էր դէպի Հայերը. փոխ այցելութեան եկաւ առաջնորդարան եւ մի քանի հայ — պարսկական դատեր անմիջապէս բերանացի հրամանով գործադրել տւեց: Գնա՛ց նա էլ, եկաւ Խալիլ փաշան: Տաճկաց զօրքը արդէն Միանա էր, նրանք գնում էին Մազանդարան դրաւեն, կապ հաստատեն Բագուի, Ախալապատի հետ հէնց Թէհրանի վրայով, Շահերին ուղարկելով հին Իսպահան: Պարսկաստանը լուռ կամակատար էր նրա հրամաններին: Նրանք եւ Պարսիկների յարաբերութիւնները լարւել էին, հնգից մէկը բերքի տարել էին, անասուն եւ ամէն ինչ կրել էին Էրզրում եւ ժողովներում արհամարհում Պարսիկներին ու հայհոյում, իսկ նրանք լուռ ու մունջ ունկնդրող էին. Պարսիկների մէջ ատելութիւնը ծայր էր տւել, բայց երկիւղը զսպում էր: Հսկայական Թաւրիզի մոլեռանդ մոհարրամը կատարեց միայն մզկիթներում, տաճիկ սպաները տանիքների վրայ փող ու թմբուկ զարնելով ծաղրում էին Հուսէյին — Հասանի մեծ տօնը: Հասաւ Խալիլ փաշան. Հոկտեմբերի վերջն է, Հայոց պատգամաւորութիւնը ընդառաջեց:

Նա եկել էր Երեւան, տեսնել իր բարեկամ Արամ փաշայի հետ, քառասուն վակոն ցորեն տւել Հայերին որ սովից չմեռնեն: Եկել էր գլուխ բերելու մեծ ծրագիր եւ զարմացել Ատրպատականում դեռ եւս Հայերին տեսնելով չկոտորւած: Նա պիտի զօրքը միացնելով Թէհրան-Մեշեդով հասցնէր Թուրքիստան-Ախալապատ, (արդէն Բագուն գրաււած էր,) ջնջել ամբողջ Հայութիւնը Ատրպատականում, Հայաստանի Հանրապետութիւնը սովամահ անել, եւ ջնջելով այդպիսին, թողնելով Վրաստանը մեկուսացած, յետոյ Կովկասի հարաւը Բագւով երկու Ատրպատականը միացած Պարսից գահաժառանգի փոխարքայութեամբ, գնար միանալ Թուրքիստանի հետ: Գահաժառանգի մօտ վերջին գիշերային հացկերոյթն է, Խալիլ փաշան դիմում է գահաժառանգին. «Ձերդ Բարձրութեան յայտնի է, որ իսլամի ոյժը ոչ մի անգամ այնքան չէ բարձրացած, որքան այժմ, իսլամը պիտի թագաւորէ ամբողջ Ասիայում, Կովկասում, Ռուսաստանը ընկաւ, նրանից ոչ մի վախ չունենք, մենք ջարդեցինք Ռուսներին, հսկայական մթերք վերցրինք, մենք պիտի ձեզ հետ միանանք իսլամութեան յաղթանակին համար: Բագուն առանք, 12,000 Հայեր միմիայն վախից ջուրը թափւեցին, 20,000 անջուր կոտորւեց, այլ եւս հայութիւն չկայ: Գիտենք որ մի միլիոն կոտորեցինք, մնացել է Երեւանը, այնպէս ենք օղակել, որ սովից կը կոտորւեն, մեր մի թնդանօթը առանց տեղից շարժւելու կը հասնի եւ Էջմիածնի գմբէթին եւ Երեւանի կեդրոնին. Արարատի Հանրապետութիւնը պիտի վերանայ, որ ունենանք միապաղաղ Թրքութիւն: Դուք գիտէք, որ Սուլթանը որքան սիրում է ձերդ Բարձրութիւնը, նա ցանկանում է, որ մնալով հանդերձ Պարսից Թագաւորի գահաժառանգ, լինէք նոյնպէս եւ Սուլթանի փոխարքան, որքան ուրախ կը լինի Սուլթանը, որ Բագւի Ազրբէջանը միանայ ձեր Ատրպատականի հետ եւ դուք լինէք միացեալ երկու Ատրպատականի Սուլթանի փոխարքան, Սուլթանը անձամբ պիտի կախէ փոխարքայական թուրը Ստամբուլի մէջ ձեր մէջքին եւ դուք պիտի կոչւէք գահաժառանգ եւ Սուլթանի փոխարքայ երկու Ատրպատականի: Ձերդ Բարձրութեան տրամադրութեան տակ դրւում են Բագւի թուրք նաւթ արդիւնաբերողների դրամները: Թաղինը եռաշխատող է եւ ստորագրութիւն է տւել, նրա որդին կը լինի ձեր օգնականը Բագւի մէջ:

«Խնդրեմ պատրաստւէք միասին ինձ հետ գնալու Ստամբուլ, եւ ներկայանալու Սուլթանին: Ես կը հեռագրեմ Շահին եւ իրաւունք կը խնդրեմ: (Գահաժառանգը ուրախ, ծիծաղուն դէմքով լսում եւ գոհունակութիւն է յայտնում Սուլթանի համակրանքի համար:) Այժմ դառնում եմ մի ուրիշ հարցի, Հայը իսլամութեան թշնամի է, կոտորեցինք, ինչպէ՞ս է որ թողել էք այստեղ սրանց կենդանի, նրանք ձեր գլուխը կը հանեն այն ցաւը եւ նեղութիւնը, ինչ որ մեր: Ուրմիա, Սալմաստ, Խոյ, Մակու գիծը մաքրւեց, պէտք է այս գիծն էլ մաքրի, նրանք Ռուսի հետ են, Անգլիացու հետ»:

Գահաժառանգը եւ նահանգապետը միանգամայն հակառակում են այդ հրէշային ծրագրին, առարկելով որ Հայերը հաւատարիմ են, չէզոք են, եւ իրանց հետ միանգամայն միացած:

Խալիլ փաշան, չի դիմանում կորուկ, պահանջում, թէ «դուք մի խառնւէք, մենք կ'անենք. կը հրամայեմ հրամանատարին երկու օրւան ընթացքում քշել նրանց դէպի Միանա, կամ դէպի Ջուլֆա, թող գնան այդ գծերով, մենք նրանց հետ ճանապարհին կը վարւենք այնպէս, ինչպէս վարւել ենք մեզ մօտ, մեր ծրագիրը պիտի կատարւի. այս է վերջին խօսքս: Մենք ուղարկել էինք Պոլսից Իթթիհատ-Իսլամ վրիժառու կոմիտէի անդամ Մոհամէտ Բէհջէդին Թաւրիզ կոտորածը գործադրելու, դուք խանգարել էք. այս անգամը վերջ պիտի լինի»: Լռում են գունատւած սեղանակիցները եւ լսում:

Գիշերը դեռ վախճանին չէր հասել, երբ ցրւիչը ներս մտաւ բերելով հետը հեռագիր «խիստ ստիպողական»: Խալիլ փաշան ուրախ զւարթ բացւ կարդաց, դեղնեց, գոյնը թռաւ, վեր կացաւ, լուռ ու մունջ գլուխ տւաւ, շնորհակալութիւն յայտնեց եւ նստեց ինքնաշարժը յաւիտեանս չքանալու Պարսկաստանից:

Պոլիսը գրաււած էր Դաշնակիցներից. հրամայած էր Պարսկաստանից Տաճկաց զօրքը հանել մինչեւ Նոյեմբերի 5ը: Հրճւանք, ուրախութիւն ոչ միայն Հայերի, այլ եւ Պարսից բոլոր շրջաններում:

Ահա այսպէս այս անգամ ջուրն ընկաւ Պոլսոյ — Տրապիզոնի — Բաթումի ծրագիրը, վերացնել Հայաստանի Հանրապետութիւնը Կովկասից, միացնել երկու Ատրպատականը եւ Տաճկաստանը կապել Բագւով եւ Պարսից ծովի հարաւով Թուրքիստանի-Սելջուկների հայրենիքի հետ: Րիզա Շահը ջնջեց դրանց ծրագիրը, վերացրեց Ատրպատականի աւատական խաներին, սարտարներին, որոնք ծառայ էին Տաճկին կամ Ռուսին, ժողովեց բոլորի սանձերը Թէհրան եւ ազատեց Ատրպատականը երկու ճանկերից, թէ Տաճկի, թէ փոխարքայական Ռուսի:

ՍԻՒՆԵՑԻ

ՀԱՄԱԶԳ. ԲՈՂՈՔ

ՀԱՅՐԵՆԻՔԸ ՎՏԱՆԳԻ ՄԷՋ Է

ԽՄԲ.— կը հրատարակենք հեղինակին պատասխանատուութեամբ.—

Հայե՛ր, մէկդի՛ սա մեր տեղային վէճերը, մեր հակառակութիւնները եւ կուսակցական հակամարտութիւնները: Բոլորս ալ, պահիկ մը մեր աչքերը դարձնենք դէպի Հայրենիք:

Հայրենիքը իրապէս վտանգի մէջ է: Ներքին որդ մը կը կրծէ հայկական վեհափառ կաղնին, որ դարերու ընթացքին, այնքա՛ն փոթորիկներու կուրծք տուած է եւ յաղթած:

Ազգ, եկեղեցի եւ լեզու վտանգուած են անդարմանելի կերպով:

Խիստ վստահելի չէզոք անձ մը ականջալուր եղած է այդ ազգակործան պրոպագանդին եւ ականատես այն պայքարին, որ կը մղուի Հայաստանի վարիչներու կողմէ, որոնք չեն քաշուիր ունկնդիր բազմութիւններու առջեւ յայտարարել թէ պատրաստ են ջնջելու ամբողջ հայութիւնը, կը բաւէ որ արմատախիլ ընեն ազգային գաղափարը:

Եկեղեցիները կը վերածուին ակումբներու, հակակրօնական սուր պայքար կը մղուի լեզուով եւ գրիչով եւ հայրենի աւանդութիւնները կը սրբապղծուին ամէն օր:

Հոպիտի նման Ռուսերը կեղծելով «Մեր մայրենի քաղցր լեզուն» աղճատեցին եւ արդէն աղքատ արեւելահայ բարբառը բոլորովին անհասկնալի դարձուցին: Այսօր, առանց բոլշեւիկ թարգմանի մը կարելի չէ հասկնալ արեւելահայ բարբառը:

Առանց մանրամասնութիւններու մէջ մտնելու, այս բոլորէն դիւրին է եզրակացնել թէ՛ որպիսի բարոյականով կը մեծնայ հայ սերունդը Հայաստանի մէջ: Սակայն ամէնէն անհասկնալի կէտը այն է որ, նման ազգակործան եւ հայրենաքանդ աւերի մը առջեւ, լուռ կը մնայ արտասահմանի հայութիւնը, (ըստ փրեւլեան Հայերու վկայութեան ռուսերէնը նոր ուղղագրութեամբ աւելի գեղեցկացաւ, մինչդեռ հակառակը պատահեցաւ հայերէնին համար):

Չեմ հասկնար թէ՛ ի՞նչ սրտով եւ ի՞նչ խղճով կը գտնուին Հայեր, մանաւանդ ականաւոր Հայեր, որոնք կը մաղթեն որ դեռ տասնեակ տարիներ անխափան շարունակէն բոլշեւիկեան ռէժիմը Հայաստանի մէջ: Ինչո՞ւ, որպէսզի հայ զանգուածը անաղարտ մնայ, հոգ չէ թէ՛ հոգին խաթարուի:

Բայց ի՞նչ օգուտ այդ զանգուածին, երբ անհատ եւ հաւաքականութիւն, եթէ անիկա գրկուած է հոգեկան գեղեցիկ յատկութիւններէ, որոնց վրայ է որ կը բարձրանայ բարոյական շէնքը: Ի՞նչ արժէք կը ներկայացնէ մսակոյտը, առանց հոգիի:

Ինչո՞ւ համար, ամէն օր եւ ամէն ժամ, բողոքի տարափի մը չենթարկել Հայաստանի օրուան վարիչները, մամուլով եւ մանաւանդ անհատական եւ հաւաքական մասնաւոր բողոքագրերով:

Ինչո՞ւ համար կը լռեն Կիլիկիոյ Կաթողիկոսութիւնը, Երուսաղէմի եւ Կ. Պոլսոյ Պատրիարքութիւնները եւ հին թէ նոր աշխարհներու բոլոր առաջնորդութիւնները, եկեղեցական հոգաբարձութիւնները, Ազգատախնամները, Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքարանը՝ իր բոլոր առաջնորդութիւններով, Ազգապետարանը՝ իր բոլոր կազմակերպութիւններով:

Ինչո՞ւ կը լռեն ազգային թէ մասնաւոր բոլոր Հայ վարժարաններու տնօրէնութիւնները՝ իրենց ուսուցչական կազմերով եւ հոգաբարձութիւններով:

Ինչո՞ւ կը լռէ կամ պէտք եղածին պէս պայքար չի մղեր կուսակցական թէ անկուսակցական Հայ մամուլը:

Ինչո՞ւ կը լռեն ամէն տեսակի Միութիւնները, Հայրենակցականները, Վենետիկի եւ Վիեննայի Միաբանութիւնները եւ Հայ Բարեգործ. Ընդհ. Միութիւնը:

Ինչո՞ւ կը լռեն բոլոր տեսակի մտաւորականները:

Ինչո՞ւ կը լռեն վերջապէս կարդալ գրել գիտցող բոլոր Հայերը:

Ամէն Հայ թէ Հայուհի, որ կրնայ երկտող մը շարադրել, պարտի բողոքագիր մը յղել Հայ կառավարութեան: Արտասահմանէն ղրկուած բողոքագրերը՝ կարկուտի մը նման հարուածելու են Հայաստանի օրուան վարիչները եւ դանոնք գետին փռելու է Նինեւէի կարկտահար ծաղիկներուն նման:

Ուրիշ միջոց չունինք եւ պէտք չէ ալ դիմել, օրուան իշխանութեան հետ չափուելու համար:

Միւս կողմէ, բողոքներու այս խիստ կարկուտին հետ եւ անկէ տասնապատիկ աւելի թափով, Հայաստանի վերաշինական աշխատանքներուն համար, գաղութահայութեան օգնութիւնները՝ տեղատարափ անձրեւի նման, պէտք է թափուին դէպի հայրենիք. ժողովուրդը պէտք չէ շփոթել իշխանութեան հետ:

Հայ բարեկա՛մ, բողոքագիրդ անմիջապէս գրելով յանձնէ սուրհանդակին: Ամէն սուրհանդակ հայ կառավարութեան ձեռքը պէտք է հասցնէ հազարաւոր բողոքագրեր՝ գրուած ամէն դասակարգի Հայերէ եւ հայկական մարմիններէ:

Ետ դարձուցէք, երբ բողոքի նշան, Հայաստանի նոր ուղղագրութեամբ գրուած գրքերն ու լրագիրները, որոնք անհասկնալի են:

Մի ըսէք թէ՝ այս բողոքագրերը անօգուտ են եւ աւելի կը ծանրացնեն Հայաստանի ժողովուրդին վիճակը:

Բողոքելը՝ մեր առաջին պարտականութիւնն է: Մենք որ տարիներ շարունակ բողոքած ենք օտար իշխանութիւններու դէմ: Մինչեւ վերջը Թագրիրներով ամբաստանած ենք Պապը Ալին եւ սուլթանական պալատները, ի՞նչ պատճառով պիտի լռենք երբ Հայ իշխանութիւնը անլուր անիրաւութիւններ կը գործէ հանդէպ մեր բազմաչարչար հայրենիքին: Կարծես թէ բաւական չէր օտարին հարուածը մեր հայրենիքին դէմ, Հայուն հարուածն ալ պէտք էր դայն ամբողջացնելու համար պէտք չէ մոռնալ թէ՝ մշակոյթի մարզին մէջ եղած հարուածները աւելի մահացու են, քան ֆիզիքական մարզի մէջ եղածները: Ասկէ զատ թերեւս իրերայաջորդ բողոքներ կրնան ազդեցութիւն մը ունենալ: Նման պարագաներու մէջ, աննշան ազդեցութիւն մը անգամ անարժէք չէ:

Այսօր ազգին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը անկուսակցական է եւ հայ ժողովուրդի մեծամասնութիւնը կարող՝ փոքրամասնութենէն անկախ դասելու: Երբ բողոքը ըլլայ ընդհանուր, կուսակցական հանգամանքը ինքնին կը չէզոքանայ: Այս խնդրոյն շուրջ, կուսակցական թէ անկուսակցական պարտին գործել միակամ եւ միասիրտ:

Հայաստանի ժողովուրդի վիճակը ծանրացնելու հարցն ալ աւելորդ մտահոգութիւն է: Կարելի՞ է ասկէ աւելի ծանր վիճակ մը երեւակայել մեր տարաբախտ եղբայրներուն համար: Այսօր օրուան իշխանութիւնը շատ լաւ գիտէ թէ՝ հայ ժողովուրդը, որքան Հայաստանի, նոյնքան ալ արտասահմանի մէջ, հոգեւին կը սիրէ իր ազգը, իր եկեղեցին, իր դպրոցը, իր լեզուն եւ իր աւանդութիւնները, բայց հակառակ ասոր, ըրաւ եւ կ'ընէ ամէն ինչ, առանց այդ ժողովուրդին հարցնելու: Թէ՝ հայութիւնը ի՞նչ ժխտական դիրք բռնեց մինչեւ ցարդ հանդէպ հայկական կառավարութեան, որ այս վերջինս իրաւունք տար այսպէս քարուքանդ ընելու ամէն սրբութիւն: Ան ունի իր պոլշեւիկեան ծրագիրները, ոչ ոքէ կը քաշուի եւ պարզ պատրուակներ են այս կամ այն շարժումները մատ փաթթոց դարձնել:

Ցանձնէ՛ փութով բողոքագիրդ Թղթատարին, եթէ կանխաւ վստահ ըլլաս իսկ թէ՝ամենաչնչին ազդեցութիւն մը անգամ պիտի չունենայ: Գոնէ սրբագործած կ'ըլլաս իրաւունքդ, որ պարտականութեան չափ նուիրական է գիտակից քաղաքացիի մը համար:

Եւ կը կարծենք թէ՝ այսքա՛ն դառն փորձառութիւններէ ետքը, գիտակցական ոգին այլեւս առաւելապէս հայկական պարանք մը դարձած է:

Գրեցի՞ր բողոքագիրդ, շուտ ըսէ:

ՍԵՊՈՒՀ ՍՏԵՓԱՆԵԱՆ

ՌՈՒՍ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բուխարին, Գորկիի յոբելեանին առթիւ ակնարկ մը կը նետէ Նորավէպի վարպետին գրական գործունէութեան վրայ, եւ մոռնալով Գորկին, կը ներկայացնէ ռուս նորագոյն գրականութիւնը: Կը թուի թէ Բուխարին շատ ուրախ է եղած, երբ այդ յօդուածին մէջ քանի՛ քանի՛ անգամ կը գրէ. «Աստուածդ սիրես», «Աստուած վկայ» եւ «Սատանային ականջը խուլ»: Բայց չէ՞ որ ասոնք քաղքենի — կղերական, դատապարտուած բացատրութիւններ են: Հոգ չէ, խօսողը Բուխարինն է: Ներկայացնե՛նք իր քննադատութիւնը ռուս նորագոյն գրականութեան մասին.

(Ռուս «նոր»երը) եթէ սկսան հայհոյել, ալ վերջը չի գար,— «Սոբաչի», «Պրողոշչնի», «Լազիկ», «Ռոյտշվանից» (Էհրէնբուրգի վերջին վէպին մէջ): Ալ կարելի չէ շնչել: Որոճալ նման գաղափարազուրկ, տաղտկալի եւ բոլորովին անիրական փխրուքը, լաւ գործ չէ: Ասիկա ոչ պայքար է, ոչ ստեղծագործութիւն եւ ոչ ալ գրականութիւն:

Գոնէ կանոնաւոր քննադատութի՞ւն մը ունենայինք: Բայց չէ՞ որ դեռ քննադատը մեր մօտ չէ ծնած: Մեր մօտը աւելի շատ աղմկարարներ կան, որոնք ինչ հակուած որ ուզեն կը կատարեն: Վերջապէս, գրողներն ալ, ինչպէս շատ անգամ ըսած եմ, իրենք զիրենք կը քննադատեն, փոխանակ ուսումնասիրելու եւ նկարագրելու կեանքը: Մեր գրական աշխարհը եթէ մեծ չէ, առատ չէ, կարգ ու կանոն չկայ:

ԹԱՏՐՈՆ

"ՆՈՐ ՊՍԱԿ„Ը

Տրամաթիքը Զաւէն Պի[illegible] գիշեր Սօսիէթէ Սավանթ[illegible] ներկայացուց Յ. Օշականի Պսակը:

* * *

Մեր ժողովուրդը կը [illegible] ուրիշին կարծիքներով: Իր [illegible] հատական գնահատումները [illegible] ուաղէպ են: Ան կը սպասէ [illegible] մեր գրականութեան [illegible] կարծիք մը յայտնեն նոր [illegible] մը մասին, թատերգութեան [illegible] վրայ կամ վէպի մը [illegible] որպէսզի ծամէ եւ որճա՛ [illegible] կարծիքը: Այս պատճառով [illegible] ղովուրդին բերանը [illegible] սխալ կարծիք մը կրնայ շա[illegible] մեղսակիցները: Մանաւանդ [illegible] խօսքը մութ գրողի մը [illegible] է: Եւ Օշական մութ ու դժ[illegible] բամարս հեղինակ մըն է: [illegible] թէ ինչո՛ւ շատ են սխալ կ[illegible] ծիքները Օշականի մասին:

Օշական արդիական [illegible] մըն է, հին սերունդին [illegible] կոյսին մէջէն՝ ան իր [illegible] վերն է երկնցուցեր «Նորեն[illegible] սարփինային: «Նոր»երը [illegible] րութեամբ մը կը խաբեն [illegible] րին աչքը, երբ տունկերը [illegible] որոշել կը փորձէ: Եւ [illegible] ջապէս Օշական մէկն է [illegible] «երէց»ներէն, զորս «Նոր[illegible] պիտի ապրեցնեն ու պտ[illegible] իրենց հետ: Ի՛նչ փոյթ ծա[illegible] կարծիքները: Երջանի՛կ են [illegible] գրողները, որոնք նոր սերունդ[illegible] ուսին վրայ են: Թերեւս [illegible] վերաբերումը վրէժխնդրակ[illegible] է, ցոյց տալու համար թէ ն[illegible] բերը գիտեն արհամարհել [illegible] քննադատներուն աժան կար[illegible] ծիքները, թէ նորերը կը հա[illegible] տան, որ համբաւները կ'ապրի[illegible] ու կը դիմանան համաձայ[illegible] միայն նոր սերունդին ճաշակին:

Բայց դեռ ժամանակ կայ [illegible] շականի հարստութիւնները գն[illegible] հատելու:

Այսօր, իբրեւ պաշտպան[illegible] մութ գրականութեան — [illegible] սահմաներ զայն — պիտի ներ[illegible] կայացնեմ Օշականի Նոր Պսակը, որ ժողովուրդին համար դժուար եկաւ, շատեր բան չհասկցան եւ «հասկցող»ներու բերանին մէջ կարծիք փնտռելու ելան:

* * *

Թեթեւ աղմուկ մը կար, մէկ[illegible] նարարներուն, ծխարանին մէջ[illegible] Մեծ աղմուկ մը բարձրացա[illegible] կ'ըսեն, Պոլսոյ մէջ, առաջին ներկայացման առթիւ: Չեմ գի[illegible] տեր, թէ ինչե՛ր ըսին Պոլսոյ քննադատները: Սակայն արդ[illegible] տեղ տեսայ, որ գործը կը քննուէր մակերեսէն:

Արդ, Նոր Պսակը սովորական պատմութիւն մըն է, որ կը պա[illegible] տահի ամէն օր, ամէն տեղ ամէն տան մէջ: Բայց հասարակ այս պատմութիւնը պատուած է խորութիւններու, զորս դեռ չ[illegible] ճանչնար: Նոր Պսակը կը նման[illegible] ցընեմ նուռնուֆարի ճերմակ ծ[illegible] ղիկին, ամէնուն ծանօթ, որ կը [illegible] դողայ ջուրերուն վրայ [illegible] նուն աչքին տակ, բայց [illegible] մատը երկար չուանի մը [illegible] կ'իջնէ՛ ու կ'իջնէ՛ լճին խորու[illegible] թեան մէջ, մինչեւ յատակ [illegible] րեմի, այս խաղը փորձ մըն է [illegible] չափելու անծանօթ անդունդ[illegible] մը: Բայց պէտք է ճանչնալ [illegible] շականը, իր բոլոր գործերուն մէջ, որպէսզի կարելի ըլլայ հասկնալ ականջով, առանց կոր[illegible] դալու եւ աչքով հետեւելու բե[illegible] մերուն:

* * *

Ի՞նչ է նիւթը:

Բիչ մը ուշադրութիւն, եւ [illegible] հա հանդիսատեսը կը տեսնէ, որ խաղը կը քալէ՛ մէկ պատճառ[illegible] ոտքի ելած: «Ինչո՞ւ այսպէս ըլ[illegible] լար», կը հարցնէին հերոսները իրարու: Եւ իրաւ, տարրական déterminisme մը կայ պատմութեանը մէջ: Պատճառ մը կայ որ կը հիւսէ բարդութիւնները եւ վէճերը:

Ամբողջ խաղը կը դառնայ կիրքի շուրջ: Այդ է բանալին [illegible] Օշականի բոլոր գործերուն մէջ սեռային հարցը կը հոս[illegible] տաք արեան մը նման: Օշական[illegible]

Ֆրէօյտը կարդալու, ...նց ...ստատեսութեամբ մը դի... է կիրքի փոխծորիկները ...ային հոգիին մէջ։ Իր ...կիրքի լիճ մըն է։ Եւրո... ...ան յառաջապահ սերունդը ...իր գրական շարժումները պա... ...ան բացած են հիմա սեռա... ...աշխարհին վրայ։ Օշական, ...նք ըսել, կանխած է զա՛ ...ք բոլորն ալ։ Եւ իր այս ...երախաղը, «Խոնարհներէն» ...անգամ մը եւս կը հաս... ...է թէօ՛րքանկարեւորութիւն ...այ կիրքին։ Ի՞նչ է կիրքը։ ...ապէս անկողին։ Բայց ա... ...եան քաղաքակրթութիւ... ...ր քրիստոնէութեամբ թա... ...ած է եւ քաղքենի նուրբ ...րանքներու որոնում մը ...ւ բաժնեց կիրքը սէրէն։ ...քաղաքակրթութիւնը «ազ... ...նացուց» կիրքը եւ «սէր» ...նեց զայն։ Ի՞նչ է սէրը, ...կիրքին բարոյականը, կիրքին ...նցութիւնը, արդիւնք՝ ...նեայ - քաղքենի կեան... ...կինը այն միակ էակն է, ...մէնէն աւելի ընդունակ է ...աւելու բնազանցական, ...ական գաղափարներու։ Ե... ...ին ամէնէն հաւատարիմ ...որդներն եղան կիները։ ...ական քաղաքակրթու... ...«ծաղիկին»՝ներքինի սէրե... ...տողները եղան կիները։ ...քը, այր մարդուն մէջ, կը ...սապաշտութիւնը, վիրա... ...վ կնոջ կրաւորական հե... ...ը։ Եւ բնազանցական սի... ...մը գաղափարը հետզհետէ ...ւեցաւ կնոջ մէջ, գիրքե... ...ւ պատմութիւններով։ ...այի մէջ, այսօր, կիներու ...թիւն մը կայ, որ սիրա... ...երու մէջ կ՚որոնէ «ապ... ...ու տեսիլներ եւ զասեր։ ...կիները, իրենց սիրային ...ին մէջ, դերասաններ ...ծ են։

...այդ դերասաններէն մէկն է, ...Մարգարեան, որ կը հա... ...թէ սէրը անկողինէն ..., անբնական, վերացական, ...բնազանցական պատրանքնե... ...մէջ է։ Եւ կ՚արհամարհէ իր ...ինը, որ կը մարմնացնէ ...ը եւ սէրը կը փնտռէ ան... ...ին մէջ։ Մարգարեան չէ ...ացած, չէ մշակած իր զգա... ...քները։ Վաճառական Մար... ...ան Աւխան է, կոշտ, կրքոտ ...բնական, ինչպէս կ՚ըսեն ...ական - գերիրապաշտնե... ...իսկ տիկին Մարգարեան՝ ա... ...ը, իր յղկուած, ազ... ...ացած եւ նրբացած սիր... ...ու հոգիով։

...ն՛ բախումին պատճառը։ ...րեան կը մեղադրէ իր ...որ դիրք կարդալով սայ... ...ծ է։ Եւ այս պատճառին ...ածէն նաեւ Փիչտոֆը, իր ...Օշական Փիչտոֆը կը բե... ...րբեւ տէքօր կամ ֆօն, ...ներկայացնէր պոլսա... ...վայրը, այլ իբրեւ հե... ...որուն մարմինին մէջ տե... ...ած է ամբողջ տռամ մը։

Օր. Փիչտոֆ պառաւ աղջիկ մըն է, որ չէ կշտացած կիրքով։ Եւ մեր գիւղացի ժողովուրդը կ՚ըսէ թէ այդ պառաւ օրիորդները չափազանց նախանձոտ կ՚ըլլան եւ կը գժտեցնեն սիրող զոյգերը։ Մարգարեան կը հաստատէ այդ ճշմարտութեան, զոր այսօր կը հաստատէ գիտութիւնը, ֆրէօյտիսմը (*)։ Եւ իրաւ Փիչտոֆ այդ խոր իմաստին ներկայացուցիչն է բեմին վրայ։ Գլխաւոր հերոսուհի մըն է նաեւ Պարտիզակցի սպասուհին, Մարիամը, որ կինն է բնական ու անեղծ զգայարանքով։ Ան կը պահէ գիւղական սէրերու աւանդութիւնը, որ զանգատ չունի այր մարդուն դէմ։ Գիւղին կինը դեռ խաթարուած չէ գիրքերով եւ բնազանցական գաղափարներով։ Ան չի փնտռեր սէրը, որովհետեւ գիտէ թէ այդ զգացումը իր մարմինին մէջ կը բուսնի չափազանց բնական։

Խուսափելով խոր վերլուծումէ մը, որ յարմար չէ օրաթերթի մը սիւնակներուն, կը յիշեցնեմ Տիկին Մարգարեանի յուսախաբութիւնը եւ հիասթափութիւնը, զորս կ՚ունենայ, երբ ուրիշ այր մը, իր սիրածը, զգայարանքով նրբացած ու մշակուած մարդը, կը տարուի կիրքէն, որ կը զողացնէր զինք «պրկուած լարի մը պէս» եւ կը բռնաբարէ իր աղջիկն ալ։ Այն ատեն կը փլի երազուած սէրերուն պալատը, եւ գլուխը կը ծռէ՝ վերստին ընդունելու համար հին պատկը։

***

Նոր թատրը ունի հարուստ թէքնիկ։ Ունի երեք արարուած։ Արարուածները ունին ամբողջականութիւն, գործողութեան ժրութիւն, խօսքի թարմութիւն եւ կենդանութիւն։ Սկիզբը յանկարծակի է, ունկնդիրը խաղին կը հաղորդակցի անմիջապէս։ Առաջին արարուածը կը սկսի՝ երբ պատմութիւնը առաջացած է բաւական մը։ Վախճանը աարուածային վախճան մըն է, առանց լուծումի, կտրուած, ինչպէս կ՚ընեն հիմա նորերը։

Թերութիւն է սակայն, այսքան խորունկ հարց մը փաթթել այսքան հասարակ պատմութեան մէջ։ Թերեւս շատեր հիանան, որ օրուան դէպքի մը նման հասարակ այս պատմութեան մէջ հեղինակը կրցեր է դնել ծանր բովանդակութիւն։ Սակայն որքա՛ն գեղեցիկ պիտի ըլլար, եթէ պատմութիւնը ունենար ցնցող եւ հզօր, կամ գեղահիւս եւ վիպային գործողութիւն մը։ Օշական ամէն աշխատանք կատարած է, լեզուի հարցէն մինչեւ հերոսները, կրքոտ բառերու հետ՝ անոնց տալով հաւասար իրաւունք, կաբեւորութիւն եւ դեր, նուազ

վերլուծում՝ խուսափելով չորութենէ։ Հոն կը պակսի միայն վիպայնութիւնը։ Ի՛հ, ձանձրացած ենք իրապաշտութենէ։

Դերակատարները.— Ամբողջականութիւնը ապահովուած էր։ Տիկին Ս. Ալիքսանեան (Փիչտոֆ) լաւ խաղաց, արդիւնք՝ խոր ուսումնասիրութեան մը իր տիպարին մասին։ Օր. Ա. Ափճեան (սպասուհի) յաջողութեամբ ներկայացուց գաւառական դրոշմը։ Տ. Նշանեան (Մարգարեան) յաջող էր եւ ունէր յուզումը հօր մը, երբ ժահամերձին մօտը վազէր։ Յաջող էին նաեւ Տիկին Նշանեան, Օր. Անահիտ, Ե. Թօլայեան, Ա. Գմբէթեան, Գրիգոր Վահան, Սահակեան, Անտոնեան որդի եւ Բարիլոյեան։

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

(*) Այս առթիւ, կը թելադրեմ կարդալ գեղեցիկ յօդուած մը ԲՈՒԺԱՆՔԻ մէջ, «Թէ ինչո՞ւ կը կռուին հարս ու կեսուր»։

ՅՈՒՍԱՀԱՏԱԿԱՆ ՃԻՉ ՄԸ

Նոր գաղութներու մէջ, ինչպէս Յունաստան, Սուրիա, Ֆրանսա, եւ այլուր, ճիգեր կը թափուին նորահաս սերունդին պատշաճ կրթութիւն մը տալու համար։ Ծնողքներու առաջին մտահոգութիւնը եղած է իրենց զաւակներուն դաստիարակութիւնը։

Ցաւալի է սակայն, որ այդ ծնողները միշտ ալ ձրի կը սպասեն այդ գործը։ Ազգ. հոգատար մարմիններ, արիւն քրտինք կը մտնեն ազգին վարժարանները կանգուն պահելու համար։ Վերջապէս կարելին կը փորձուի ամէն կողմ, Թուրքին հարուածէն տարտղնուած եւ օրուան հացով մտահոգ այս ժողովուրդին զաւակներուն կրթութիւն տալու համար։

Հայ կրթական մշակը դարձեալ գործի վրայ է, գրկանքի ճամբուն վրայ։ Երբե՞ն ի վեր արդէն հայ ուսուցիչը կուշտ փոր եղած է։ Այս ասպարէզը ընդգրկողներ ամէնէն զոհաբերուողները եղած են միշտ։ Եւ սակայն ո՛չ ոք մտածեր է անոնց կեանքի վախճանին եւ կամ ծերութեան օրերուն վրայ։

Ուսուցիչներէն անոնք միայն բախտաւոր եղած են, որոնք կրցած են թեւ թիկունք ստանալ սեւէ հաստատութենէ մը։ Բացառութիւններէ դուրս, հայ մտաւորականը շահագործուած է իր կենսունակութեան եւ երիտասարդութեան շրջանին, ու երբ այլեւս անկարող դարձած է գործելու, անպէտ քուրջի մը պէս մէկդի նետած են զայն, անգամ մըն ալ չհետաքրքրուելու պայմանով։

Օրինակները բազմաթիւ են։ Մանաւանդ ներկայ օրերուն մէջ անոնք աւելի աչքի կը զարնեն։ Մէկը անօթի իր հոգին կը փչէ, ուրիշ մը այլեւս ծերացած, անկարող կ՚անիծէ այն օրը որ ուսուցչութիւնը ընդգրկեց։ Իսկ երրորդ մը, տակաւին գործի վրայ, հազիւ կրնայ անօթի ստամոքսին պատառ մը չոր հաց ընծայել։

Այս տողերը գրողն ալ, քառորդ դարու համեստ մշակ մը, ազգին զաւակները լուսաւորելու համար ամէն կողմ վազող եւ օր մըն ալ իր երկու աչքերուն լոյսը վրայ տալով կուրացած, կը հեծէ, կը հիւծուի եւ կը տառապի։ Ո՛չ ոք կը հետաքրքրուի իրմով, մինչ քանի մը տարի առաջ, երբ դեռ զոհաբերութեան սեղանին վրայ էր, կը ծափահարուէր...։

Հեգնութիւն չէ՞ այս, մեր ժողովուրդին կողմէ ուղղուած հայ ուսուցիչներու երեսին...

Հա՛յ ուսուցիչներ, աւելի լա՛ւ կ՚ընէք թողլով այդ երիցս անիծեալ եւ ապերախտ ասպարէզը։ Գացէք աշխատելու տարբեր ասպարէզներու, նոյնիսկ գործարաններու մէջ։

Թողէ՛ք դպրոցները, քանի կը տիրէ այս ապերախտութիւնը։ Մտածեցէք ձեր ծերութիւնը, հիւանդութիւնը, ապագան։

Ձեր աչքին առջեւ ունեցէք այն ահեղալի վախճանը, որ դամոկլեան սուրի մը պէս կախուած կը մնայ ձեր գլխուն վրայ, անկարողութեան, ծերութեան եւ հիւանդութեան պարագաներուն։

Օր մը, գուցէ դուք ալ ինծի նման կոյր դառնաք կամ հիւծախտաւոր եւ փոխանակ օգնութիւն գտնելու, հեգնանք միայն ընդունիք —ձեր ազգակիցներէն եւ բարեգործի համբաւ ունեցողներէն, որոնք հազարներու վրայ թուխս նստած են...։

Երկու աչքերուն տեսողութիւնը կորսնցուցած պոլսեցի ուսուցիչ՝ ԼԵՒՈՆ ՃԷՐԱՀԵԱՆ

Մարսէյլ 14 Ապրիլ

ՅԱՌԱՋ.— Որքան գիտենք, բարեգործականը կարօտ մտաւորականներու գումար մը ունի։

Հաւատա՞նք թէ ինքնաբերաբար օգնութեան պիտի հասնին այս դժբախտ վաստակաւորին, զոր չենք ճանչնար եւ որ աճապարանքը իր պատմութիւնը կը պատմէ այնքան խոր դառնութեամբ...

ՀԱՅԵՐԸ ՄՈՒՍՈՒԼԻ ՄԷՋ

Մուսուլի մէջ կ՚ապրին 200 տուն Հայեր, որոնք ունին իրենց դպրոցը, ուր կը յաճախեն 455 աշակերտներ։ Աշակերտութիւնը վճարում չըներ, դպրոցական տարիքի մէջ գտնուող ամէն տղայ կամ աղջիկ կը յաճախէ վարժարան, որ կը պահուի ապահովուած պիւտճէով մը։ Գաղութը կանոնաւորաբար կը վճարէ «ազգային տուրք» մը։ Այս հասոյթին վրայ պէտք է աւելցնել թատերական ներկայացումներու մուտքը, պնակներու եկամուտը։ Դպրոցին մէջ գոյութիւն ունի Աշակերտական Միութիւն մը։ Ուսուցչական կազմը, որ համերաշխութեամբ փարած է իր գործին, ուժ կու տայ Միութեան զարգացման։ Միութեան կ՚անդամակցին նաեւ Մուսուլի արաբական վարժարաններու հայ աշակերտները։

Վերջերս Ասորիներու կաթողիկոսը այցելեց հայկական վարժարանը։ Երբ հայ աշակերտները երգեցին «Բարի եկայք»ը, ասորի կաթողիկոսը լացաւ, խորհելով որ իր ժողովուրդին զաւակները զրկուած են դպրոցէ։ Ուրիշ առթիւ մըն ալ ասորի կաթողիկոսը պատարագեց Հայոց եկեղեցիին մէջ, եւ խօսեցաւ քարոզ մը, զոր կը թարգմանէր հայ քահանան։ Մուսուլի Ասորիները չափազանց սիրալիր վերաբերում մը ունին Հայոց հանդէպ։

ՈՒԺԻ ՃԱՌԱԳԱՅԹՈՒՄ ԱՌԱՆՑ ԹԵԼԻ

Երկար ատենէ ՚ի վեր աշխատանոցներու մէջ փորձ կը կատարուէր կարճեցնելու, հետեւաբար խտացնելու հերձեան ալիքները։ Շատ գիտուններ յաջողեր էին արտադրել մինչեւ 50, նոյն իսկ ամանք 25 սանդիմեդր երկարութեամբ ալիքներ։ Իսկ վերջերս, ամերիկեան ընկերութիւն մը արտադրած է 10 սանդիմեդր երկարութեամբ ալիքներ, շնորհիւ մասնաւոր լամբի մը։

Այս կարճ ալիքները զարմանալի յատկութիւններ ունէին։ Այսպէս այդ ալիքները կրնային տաքցնել մետաղեայ անօթները, որոնք կը գտնուէին իրենց անցքին վրայ։ Փորձարկուները կը պատմեն թէ այդ կարճ ալիքները իրենց միսին եւ յօդերուն մէջ սաստիկ ցաւեր կը պատճառէին։ Եւ, փորձի համար, կարճ ալիքներուն դէմ դրուեցան մուկեր, որոնք սպաննուեցան կարճ գալարումէ մը յետոյ։

Ամերիկեան ընկերութեան կատարած այս փորձերուն մասին ընդարձակ տեղեկութիւններ չունինք, բացի կարճ բացատրութենէ մը, որ հեռագիրները տուին։ Երբ հասնին գիտական պարբերաթերթերը, կը ստանանք լուսաբանութիւններ այս հետաքրքիր փորձերուն մասին, որոնք յոյսը կու տան մեծ յեղաշրջման մը գիտութեան ու ճարտարարուեստի մէջ։ Այս գիւտը այն հեռանկարը կու տայ թէ կարելի է ուժ ճառագայթել առանց հաղորդակցութեան միջոցներու։ Ճիշդ է թէ հերձեան ալիքները որքան կարճ ըլլան, այնքան դիւրին է ղեկավարել։ Ամերիկացի ճարտարագէտները կ՚ուզեն օգտագործել զանոնք, ուժը արձակելով եւ ղրկելով օդին մէջէն, որ իոնական սիւնի մը պիտի վերածուի։ Եւ երբ ուժերը այսպէս ճամբորդեն օդին մէջ, մասնաւոր ուղիով մը, կարելի պիտի ըլլայ զանոնք բախել իրարու, պայթեցնել եւ այրել օդին մէջ որոշ կէտի մը վրայ գտնուած օդանաւ մը, եւն.։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ.— Ֆրանսահայ գաղութին մէջ չկայ տեղ մը, որ այնքան տխուր պատկեր ներկայացնէ, որքան Լիոնը։ Կուսակցական պայքարը ամէն չափ ու սահման կորսնցուցեր է, շնորհիւ կարգ մը «ազգասէր»ներու, որոնք հանրային շահը զոհած են իրենց եսասիրութեան։

Այսպէս այս հսկայ քաղաքը, որ ունի 4000ի մօտ հայութիւն, դժբախտաբար տակաւին չունի ազգային վերջնական իշխանութիւն մը։ Մինչ Զափահաս Երկսեռ Որբերու Միութիւնը կը պատրաստուի իր նախաձեռնութեամբ տօնել Ապրիլ 11-24ի մեծ սգատօնը, ռամկավար ժամկոչները կը փորձեն խաչաձեւել, կամ առանձին տօնել, ինչպէս փարիզի մէջ։

Կ. Յովակիմեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԵՑ ՄԻԼԻՈՆՆՈՑ ՄԱՆԵԱԿԸ. —փետրուար ամսուն, թղթատարական սուրհանդակին մէջէն գողցուած էր մանեակ մը, որուն գինը կը հասնէր 6 միլիոն ֆրանքի։

Այս մանեակը ունէր 57 մարգրիտ կաթ ու վարդ գոյներով։ Կը կշռէր 669 կրամ։ Մարգրիտները մեծ ու պզտիկ խառն էին, մեծերը կը կշռէին 39 կրամ, մանրերը՝ 7 կրամ։ Ունէր ճարմանդ մը լնոսկիէ, վրան եօթը շողակներ։

Մանեակը ֆրանսական գոհարավաճառի տան մը կողմէ Լոնտոն ղրկուած պահուն կորսուած էր։ Ոստիկանութիւնը քննութիւն բացաւ եւ վերջապէս յաջողեցաւ գտնել մանեակը։ Գոհարավաճառի տունը, քարթիէ, 10,000 անգլիական ոսկի խոստացած էր գտնողին։

Գողը թղթատարական պաշտօնեայ մըն է, որ ապահովագրեալ ծրարին դրոշմաթուղթերը հանելով, առած էր մանեակը։ Յետոյ իմանալով որ 6 միլիոնի գին ունի, սարսափեցաւ, հագուստին մէջ պահեց եւ ղրկեց Թուլուզ իր մօրը։ Այս պաշտօնեան կը կոչուի Սէպըրաքըրխոստովանեցաւ ամէն բան եւ ղրկուեցաւ բանտ։ Մանեակը յանձնուեցաւ իր տէրոջ։

ԴԵՐԱԳՈՅՆ ՅՈՒՍԱՀԱՏՈՒԹԻՒՆ.— Քորվիզէի, յիսուն տարեկան մինակուկ մարդ մը, որ կը բնակէր Տօմուա, ծերութեան պատճառով զրկուած էր տեսողութենէ։ Կուրութիւնը այն աստիճանի հասած էր, որ այլեւս չէր կրնար աշխատիլ։ Չունէր մէկը, որ կտոր մը հաց տար։

Եւ դժբախտ ծերունին, յուսահատ, ինքզինք նետեց հոր մը եւ մեռաւ։

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Գ.

— Սըր Ուիլեըմսընէն պատասխանեցա՞ք, հարցուցի անոր։

— Կարծեմ թէ կառավարիչը ...ին հրահանգ մը ստա... ...րտաքին նախարարութե...

...յտնի կ՚երեւար որ անիկա ...էր այդ հրահանգին։ Պա... ...նեցի.

— Այն ատեն իշխան Թիֆլի... ...ձերբակալութիւնը մէկ քա... ...րկեանի խնդիր է։

...նց պէքֆիլտը դիւանագէ... ...ը վարելուչ ծամածռութիւնը ...ւ դէմքին վրայ։

— Ձերբակալե՜լ... այդքան ...բան չէ, կը տեսնուի որ

խորապէս տեղեակ չէք քաղաքական ոստիկանութեանց կատարած դերին...

— Բայց այս քաղաքին մէջ պաշարման վիճակ չի՞ տիրեր։

— Անշուշտ... բայց այն իրողութիւնը որ, Սըր Ուիլեըմսընը, ինչպէս որ կ՚ենթադրեմ, զանց կ՚ընէ այստեղի հրամանատարին գոյութիւնը, ցոյց կու տայ որ այս խնդիրը դիւանագիտական կարեւորութիւն կը ստանայ..., կայսերական ընտանիքի մը մաս կազմող իշխան մը չեն ձերբակալեր, երբ մանաւանդ այդ իշխանը կապեր ունի եւրոպական բոլոր ազնուականութեանց հետ...։ Անկեղծօրէն խօսելով, դուք փարիզի մէջ կը ձերբակալէի՞ք իշխան Թիֆիզէյը...

— Ֆրանսան ձերբակալեց Թիֆիզէյի պետերէն մէկը, պէրթա քրուփի ամուսինը, ֆոն պոլհէն ունտ Հոլպախը, այսինքն վիլհէլմ Բ.ի թոռը։

— Այո՛, այո՛... քանի մը շաբթուան համար... յետոյ ազատ արձակեցի՛ք... տրամաբանօրէն պէտք էր հրացանազարկ ընէի՛ք... կը տեսնէք որ այդքան դիւրին բան չէ...

— Ուրեմն պիտի ձգէք որ Թիֆիզէյ մեկնի՞... գբօսանաւ մը կը սպասէ անոր։

— Գիտեմ... փուէթրօ Ալճէզիրասի առջեւ շոգիի վրայ է։

— Որով Թիֆիզէյ դարձեալ պիտի ձեռնարկէ իր գործին...

— Նկրողութի՛ւն... Ֆրանսայի մէջ, այո՛, դուք կ՚ընէի՛ք ատիկա, բայց մենք՝ ոչ։ Մենք ստուգեցինք գաղտնի ընկերակցութեանց պետին ինքնութիւնը... ասկէ վերջ Վէրակինը սպաննուած է... այդ անունն ու այդ անձնաւորութիւնը այլեւս անպէտ են... այժմ պէտք է արգիլել իշխան Թիֆիզէյի, որ ուրիշ կերպարանք մը չառնէ...։ Ահա այն ատեն է որ մտած կ՚ըլլանք բուն իսկ քաղաքական ոստիկանութեանց դերին մէջ...

— Հապա պատերազմական օրէ՞նքը...

— Թիֆիզէյը կը տապալենք ուզած ատեննիս եթէ այդ բանը պէտք ըլլայ մեր եւ Եւրոպայի ապահովութեան համար...

— Բայց ձեր խուլ պատերազմի ռազմագաշտին վրայ... այսինքն անաղմուկ մահափորձով...

— Ի՞նչ կրնաք ըսել. գաղտնի պատերազմ է ատիկա.. Թիֆիզէյը ասկէ վերջ մեզի կը պատկանի, այնպէս չէ՞։

Ոտքի ելաւ։ Այժմ գիտէի թէ այդ թշուառականին դատապարտութիւնը վճռուած էր, բայց պէտք էր փրկել երեւոյթները,— ատիկա դիւանագիտական ծրագիրն էր։ Ուզեցի սակայն աւելին գիտնալ.

— Գիտէ՞ք այն տեղը ուր Թիֆիզէյ կարգադրութիւններ կ՚ընէ իրենց կազմակերպութեանց մասնաճիւղերու գործունէութեանց մասին։

— Կատարելապէս... արդէն հսկողութեան տակ առած ենք իր գտնուած տունը։ Այրի Հաւուզը բաւական մեծ վարպետութիւն ըրած է այդ տունը ապաստանելով. մեր գործակալները բնաւ իրենց մտքէն չպիտի անցընէին թէ՝ սպանիական եզերքին վրայ ցրուած միւս գործակալներուն անծանօթ պետը կրնար հրամայել ճիպրալթարէն իսկ...

— Այրի Հաւուզը կը պատկանի միջազգային մեծ դրամատէրներէն Նիւթիւի, զոր ձեր թագաւորը լորտի աստիճանին բարձրացուց։

— Կատարելապէս տեղեակ էք ամէն բանի...։ Կեդրոնի հրամանատարը իր սպայակոյտէն սպայի մը պաշտօն յանձնեց, երթալ ողջունելու համար Ն. Բ. իշխան Թիֆիզէյը...։ Թիֆիզէյը անհուշտ պիտի հասկնայ այս արարքին իմաստը։

Պահ մը լռութենէ վերջ խօսակցութեան նիւթը փոխելով, ըսաւ.

— Ի՞նչ է ուրեմն մտադրութիւնդ։

— Փարիզ պիտի վերադառնամ, հոս այլեւս ընելիք չունիմ, պատասխանեցի։

— Ձեզ կը շնորհաւորեմ այդ պաղարիւնութեան համար։

— Ինչ, վախցաք որ...

Խնդալու կարգը իմս էր։

— Ո՛չ, չէի վախնար... բայց պէտք է զգոյշ ըլլալ եւ զգացումով չշարժիլ, այնպէս չէ՞... բայց կռիւի մէջ, պատերազմի դաշտին վրայ զգացումը՝ թշնամին սպաննելն է, անիկա այն շարժումն է որ մարդիկը կը հերոսացնէ եւ մեր հայրենիքը կը բարձրացնէ ու կը փառաւորէ, պատւոյ ու քաջութեան օրէնքն է ատիկա...։ Բայց աւա՜ղ, մե՛ր կռիւին մէջ ուրիշ տեսակ է ամէն ինչ...

(Շար.(

դարձած է։ Շարժը աւերած է մինչեւ քանի քիլոմեդր տարածութիւն։ Զըրփանի հիւանդանոցը հիմնովին կործանեցաւ։ Հիւանդները փրկուեցան, բացի կնոջմէ մը։

Կառավարութիւնը գերմարդկային ճիգեր կը թափէ, ուտելիք եւ պատսպարան գտնելու համար վնասուած շրջանի բնակիչներուն, որոնք բացօթեայ կ'ապրին, ենթակայ ահ ու սարսափի եւ եղանակի խստութեանց։ Թագաւորը Սթարա Զակորայի հիւանդանոցը այցելեց այսօր եւ յետոյ Զըրփան գնաց, պատսպարման գործողութեանց հսկելու։

Զըրփանի դարմանատունն ալ հիմնայատակ կործանեցաւ եւ շէնքին հինգ յարկերը աւերակներու կոյտ մը դարձան։ Գլխաւոր պաշտօնեաներէն Տիմէֆ երկու կանգուն պատերու մէջտեղը մնալով ազատեցաւ, թէեւ 26 ժամ տագնապ անցուց այնտեղ։ Համագումար 3000 տուներ քանդուած են արկածահար շրջանին մէջ։ Վարչապետ Լիափչէֆ, որ աղէտին վայրը այցելեց այսօր, կը յայտարարէ թէ Պուլկարիա շատոնց վարժուած է երկրաշարժի ցնցումներու, բայց ներկայ աղէտը ամէնէն ծանրն է։ Մեռածներու ամբողջ թիւը 58 կը հաշուեն, իսկ շէնքերու 75 առ հարիւրը վնասուած է։

Միլանի գաղտնիքը

Իտալական ոստիկանութիւնը տակաւին չէ կրցած լուսաբանել Միլանի մահափորձին գաղտնիքը։ Թերթերը հակասական հրատարակութիւններ կ'ընեն։ Մասնաւոր արժէք կը տրուի Ռոմոլ Թրանքուիլլի ձերբակալման։ Այս երիտասարդը հինգշաբթի օր պանդոկ մը կը ներկայանայ եւ սենեակ մը կ'ուզէ։ Այնքան ջղագրգիռ ձեւեր ունէր որ պանդոկապետը կը կասկածի և ոստիկանութեան լուր կուտայ։ Սպայ մը կուգայ պանդոկ եւ երիտասարդին թուղթերը կը պահանջէ։ Մարդը իր սենեակը կ'ելլէ, իբրեւ թէ թուղթերը բերելու համար եւ պատուհանէն վար ցատկելով, կ'անհետանայ անտառին մէջ։ Սպան ի զուր կը հետապնդէ եւ անմիջապէս լուր կը տրուի բոլոր պահականոցներուն։ Յաջորդ առտուն միեւնոյն մարդը կը նշմարուի շոգեկառքին մէջ։ Մինչ ոստիկան մը կը պատրաստուէր հարցաքննել, մարդը դուրս կը ցատկէ եւ նորէն կ'անհետանայ։ Նորէն լուր կուտան պահականոցներուն։ Քիչ յետոյ Թրանքուիլլի գիւղացիի մը կը մօտենայ ճամբան եւ կ'առաջարկէ գնել իր հագուստները, բայց ա'լ իր հետքերը գտնուած էին եւ քիչ յետոյ կը ձերբակալուէր փախստականը։ Հաստատուած է որ համայնավար է։ Գրպանէն գտնուած են կարգ մը փաստաթուղթեր, ինչպէս եւ Միլանի տօնավաճառին յատակագիծը։ Կը կարծուի թէ այս այն խորհրդաւոր մարդն է որ նշմարուած էր լապտերին քով, մահափորձին նախընթաց օրը։

Կալանաւորը Միլան փոխադրուեցաւ, ինքնութիւնը ճշտելու համար։

⁂ Ուրիշ լուրի մը համաձայն, մահափորձը կազմակերպած է անհաբեկիչներու խումբ մը, որուն կեդրոնն է Միլան։ Կը կարծուի թէ այս խմբակը կը գտնուի միջազգային անիշխանական կազմակերպութեան մը ձեռքը։ Քննիչ յանձնախումբը կը հաւատէ թէ Գ. Միջազգայինն ալ խառնուած է այս գործին։ Շուտով զեկոյց մը պիտի հրատարակուի, մինչեւ հիմա կատարուած ձերբակալութեանց մասին։

«Պրէմէն»ի ոդիսականը

Երբ «Պրէմէն»ի օդանաւորդները Կրինլի կղզիին դիմաց, Պլան - Սապլոնի անթելի կայանէն կը տեղեկացնէին թէ շուտով կ'աւարտեն օդանաւին նորոգութիւնները, շարունակելու համար իրենց ճամբան, յանկարծ այդ փոքրիկ կղզիին վրայ թառեցաւ Քանատացի օդանաւորդ մը՝ Շիլլէր։ Շիլլէրի օդանաւը, որ Սէն - Լորանէն մեկնած էր ձիւնի փոթորիկի մը պահուն, իր հետ կը բերէր բաւական վառելիք, վերադարձի համար։ Քանատացին առաջարկեց որ Գերմանացի օդանաւորդները լքեն իրենց օդանաւը եւ մեկնին իր օդանաւով դէպի Քէպէք, սակայն Գերմանացիները մերժեցին եւ պիտի սպասեն նորոգելու համար իրենց օդանաւը, թէեւ ատիկա քանի մը օրերու կարօտ է։

Միւս կողմէ, հեռագիրները կուտան առաջին նկարագրութիւնը «Պրէմէն»ի ճամբորդութեան.

—«Մենք ճամբորդեցինք մօտ 30 ժամ, սարսափելի օդով մը, որ մեզ կը ստիպէր թռչիլ ցածէն, երբ յանկարծ մառախուղը անթափանց դարձաւ։ Մառախուղին յաջորդեցին ձիւնը եւ եղեամը։ Մեր վառելիքը հատնելու մօտ էր։ Ամէն գնով որոշած էինք յաղթել։ Կորսնցուցած էինք մեր ուղղութիւնը։ Յանկարծ տեսանք որ կ'անցնինք ցամաքին վրայէն։ Տեսանք նոյնպէս լճակ մը, փոքրիկ կղզիի մը վրայ։ Որոշեցինք թառիլ։ Բայց այդ գործողութիւնը շատ դժուար էր։ Բախումը ուժգին եղաւ եւ վնասեց անիւներուն։ Օդանաւին պոչը խորտակուեցաւ։ Բայց մենք մնացինք անվնաս։ Կղզիին բնակիչները շատ հիւրասէր էին եւ մեզի տրամադրեցին, ինչ որ պէտք էր։»

Նիւ Եորքէն կը հաղորդեն թէ օդանաւը նորոգելու համար Քէպէք ղրկուած են անհրաժեշտ առարկաներ։ Քանատացի օդանաւորդները ետ դարձան։ Ուրեմն, Գերմանացիները կը յուսան շուտով նորոգել և իրենց իսկ օդանաւով հասնիլ Նիւ Եորք։

ՆՈՐ ՓՈՐՁ ՓԱՐԻԶԷՆ ՆԻՒ ԵՈՐՔ

Քոսթ կը յայտարարէ, որ եթէ լաւ օդանաւ մը տրամադրուի իրեն, մտադիր է կտրել Փարիզ—Նիւ Եորք գիծն ալ։

Երեք գերմանացի օդաչուներ ալ կը պատրաստուին կտրել Ատլանտեանը, այս անգամ փէշթայէն։

Պրուսայի ձերբակալութիւնները

Գրած էինք թէ Պրուսայի մէջ տասը թուրքեր ձերբակալուած են, իբրեւ դաւաճան։ Պոլսոյ Թուրք թերթերը հետեւեալ տեղեկութիւնները կուտան այս մասին.

— Վտարեալ Խանէտանի հետ յարաբերութիւն ունեցող Սապրի անուն մէկը ձերբակալուեցաւ ոստիկանութեան կողմէ։ Սապրի Ափրիկէ եւ Եւրոպա պտտած եւ Յունաստանէն առանց անցագրի Թուրքիա եկած է։ Չորս ամիս առաջ Պրուսա գալով, Շէյխ Շէմսէտտինի տունը բնակած եւ ինքզինքին վաճառականի հանգամանք տուած է։

Ոստիկանութիւնը անոր ընթացքէն կասկածելով, չորս ամիս խիստ հսկողութիւն եւ հետապնդում կատարած եւ հասկցած է թէ Սապրի իր ստացած հրահանգին համեմատ դաւաճանական ծրագիրներ կը պատրաստէ։ Ասոր վրայ է որ ձերբակալուած է զայն։ Արդէն ձերբակալուեցան Շէյխ Շէմսէտտին, եղբայրը՝ Հայտար եւ ուրիշ 7 հոգի։ Կ'ըսուի թէ ուրիշ մէկ քանի հոգիներ ալ պիտի ձերբակալուին։ Բանտարկեալներուն հարցաքննութիւնը կը շարունակուի։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

1915 ԱՊՐԻԼ 11/24Ի 13ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ.— ԿԻՐԱԿԻ 22 ԱՊՐԻԼ, ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Salle d'Horticulture, 84 Rue de Grenelle, Nord Sud: Rue de Bac

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ուս. Միութեան եւ մասնակցութեամբ քաղաքական կուսակցութեանց, Բժշկական, Սանասարեան, Յարդգողի, Զափաճաս Որբերու եւ Հայրենակցական Միութիւններու։

կը նախագահէ Պ. ԹԷՈԴԻԿ

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝

ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ (Հ. Յ. Դաշնակցութիւն)
ԹԱՀԹԱՃԵԱՆ (Ս. Դ. Հնչակեան կուսակց.)
ՏՔԴ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ (Բժշկական Միութիւն)
Գ. ՋՈՒԼՈՒՄԵԱՆ (Ուս. Միութիւն)
ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔԵԱՆ (Յարդգող)
Մ. ԿԻՒՐԵՂԵԱՆ (Զ. Ե. Ո. Միութիւն)

Գեղարուեստական բաժնին պիտի մասնակցին հայ երգիչներ եւ Փարիզի երաժշտանոցէն յայտնի ֆրանսացի արուեստագէտներ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՊԵԼՖՈՌ.— Նախաձեռնութեամբ Զ. Ե. Ո. Միութեան, այս կիրակի ժամը 2.30ին, օֆմոնի մէջ։ Բանախօսութիւն եւ արտասանութիւններ։ Կը հրաւիրուին Պելֆորի եւ շրջակայքի հայրենակիցները։

Հ. Յ. Դ.

Պէլվիլի *ենթակոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին*, 131 Fbg. du Temple.

Մարսէյլի *Քրիստափոր ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։*

Մարսէյլի *դասախօսական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Րէփիւպլիքի սրահին մէջ։ Կը դասախօսէ՝ ընկ. Մ. Գույումճեան։*

Մարսէյլի *Իշխան ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին։*

Լիոնի *Պատանեկան Միութեան դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը։*

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂԻ առաջիկայ երեկոն, վաղը Հինգշաբթի ժամը 9ին, Ցլորիա։ Տեղի կ'ունենայ *վիճահանութիւնը։* Մուտքը ազատ է։

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Անգարացի Ֆիլոր Մէրճիմէկեան կը փնտռէ իր զաւակը Պօղոս Մէրճիմէկեանը, 23—24 տարեկան, որ կորսուած է ընդհ. պատերազմին, հօրը անունն Օննիկ։ Իմացնել՝ S. Pechdimaldjian, Usine la Grange (Chomérac) Ardèche.

— Վէզիր Քէօփրիւցի Հայկանուշ Մարգուանլեան կը փնտռէ իր եղբայրը, Սեդրակ Մարգուանլեանը, որ ընդհանուր պատերազմին Գերմանիա գացած է։ Իմացնել՝ վերի հասցէին։

— Կը փնտռուին Շապին_Գարահիսարի Անդրէաս գիւղաքաղաքէն Հայրապետ եւ Վահան Սօրմայեանները։ Աքսորէն վերջ տեսնողներ եղած են Մալաթիոյ գիւղերը։ Իմացնել՝ այս հասցէին՝ Matios Sormaian, 20 Rue de Bezons, Courbevoie, Seine. *500 ֆրանք նուէր կայ իմացնողին։*

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

— Պ. Լողաֆէթ Թոփսագալեանի կինը՝ Եւա կը փնտռէ իր եղբայրները, Յարութիւն եւ Կարապետ Եաղճեանները, եւ Հաճընցի Համբարձում Քէսէճեանը, որոնք Ամերիկա ըլլալ կը կարծուին։ Իմացնել՝ Mr. Zareh Topsakalian, 75 Ave. Berthelot, Lyon (Rhône).

Կը խնդրուի ամերիկահայ եւ սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ զաւակս Իզմիրցի Զարեհ Պէրպէրեան 22 տարեկան, հօր անուն Պետրոս, մօր անուն Վառվառա, որ Իզմիրի վերջին դէպքին կորսուած է։ Կը խնդրուի իր ողջ կամ մեռած ըլլալը գիտցողներէն իմացնել իր մօրը, V. Der Agopianի, 111 Sentier des Brebis, Vitry, Seine. France.

— Կը փնտռուի Եալովայի Գոլըճ գիւղացի Յակոբ Գրիգորեան, 30 տարեկան, հօր անուն Գրիգոր, մօր անուն Հեղինէ։ Ընդհ. տարագրութեանց ատեն աքսորուած էր Արաբիոյ կողմերը։ Համամի շրջանները գտնուած է ամբողջ պատերազմի ընթացքին եւ Զինադադարին սկիզբները տեսնողներ եղած են։ Իմացնել իր եղբօր՝ Համբարձում Գրիգորեանի Str. Stéfan Celmare 456, Braila, Rumania.

Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

— Սեբաստացի Համբարձում Տէլի Սահակեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդիները Ղեւոնդ, Յովհաննէս, Կարապետ Տէլի Սահակեանները հօր անուն Խաչատուր, մօր անուն Մարիամ եւ Նիկողոս Տէլի Սահակեան, հօր անուն Սահակ, մօր անուն Ագապի Յիշեալները հինգ տարի առաջ Ամերիկա կը գտնուէին։ Գրել՝ Krikor Mathéossianի, No. 734 Bardage, Usine de St. Auban, (B. Alpes) France. Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Մէրտէկէօզցի Գրիգոր Գալուստեան (կամ Գումպէն), հօր անուն Գալուստ, մօր անուն Ազնիւ, քոյրերը Խոնարհիկ եւ Մարիամ, աքսորուած 1915ին, տեսնուած 1918ի ատենները Րաքքայի կողմերը արաբական տարազով։ Իմացնել իր մօրեղբօր՝ Խաչիկ Պանտէզեանի եւ մօրաքրոջ տղան Օննիկ Պալթաեանի, հետեւեալ հասցէով՝ Bandézian, 75 Bld. de la Madeleine Nice (A. M.) France.

Հասցէն տուողին 200 ֆրանք նուէր։ Կը խնդրուի սուրիահայ եւ եգիպտահայ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Արշակ Էմմիեան, որ 1923ին Սուրիայէն մեկնած էր Հարաւային Ամերիկա ու մինչեւ 1927 Յունիս նամակ ստացուած է Calle San Juan No. 1537, Buenos Aires, Rep. Arg. իմացնել իր եղբօր՝ Ս. Էմմիեան, 131 Rue des Dames, Paris (17e).

ԾԱԽՈՒ ԽԱՆՈՒԹ

Ընդարձակ խանութ մը, յարմար կօշկակարի, ժամագործի, ոսկերչի եւն., բազմամարդ թաղի մէջ, Rue Lepic, բնակութեան յարմարութիւն 2 հոգիի համար։ Կազ, ելեկտրականութիւն. ջուր։

Պայմաններ.— Տարեկան 3000 ֆր.,chargesը մէջը, մէկ տարեկան կանխիկ։

Տեսնելու համար դիմել Ն. Սիլիճեանի 13 Rue d'Orsel Paris(18e).

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Շատ քիչ օրինակներ մնացած են

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ԱՊՐԻԼ 11Ի

Հատաքածոյէն որ կը պարունակէ նահատակ մտաւորականներուն, գործիչներուն, եկեղեցականներուն պատկերներն ու կենսագրութիւնները։ *ԳԻՆ 15 ՖՐ.,*

Այս գիրքին հետ ՆՈՒԷՐ կը ղրկուի նաեւ «Ճշմարտութիւնը քէմալական թուրքիոյ մասին» գրքոյկը։ Դիմել՝ Vahram Sévouni, 31 Rue Kléber, Issy-les-Moulineaux, Seine.

Վարձու է շատ աժան գինով երկու սենեակ, խոհանոց, տէպարա եւ աշխատանոց մը։ Կազ, ջուր, ելեկտրականութիւն։ Դիմել՝ Հ. Նատիրեանի, 188 Rue de Rosny à Montreuil, S. Bois, Թրամվ. փոխ վէնսէնէն 121 թիւ, դրան առջեւէն կ'անցնի։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDIT...
208bis, Rue Lafayette Paris
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 19 ԱՊՐԻԼ 1928
19 AVRIL 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 625 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՎԱՂՈՒԱՆ ՎԱԽԸ

Քանի մը շաբաթ մոռացութեան տրուելէ յետոյ, կրկին կ'արծարծուի պատերազմը օրէնքէ դուրս հռչակելու խնդիրը, իբրեւ հետեւանք ամերիկեան նոր ծրագրին։

Մինչեւ հիմա, Ֆրանսան եւ Ամերիկան են որ ծանուցագիրներ կը փոխանակեն, այս նոր բանաձեւին շուրջ, առանց որոշ եզրակացութեան մը յանգելու։

Միացեալ Նահանգները պարզապէս կը պահանջեն ապօրէն նկատել բոլոր տեսակի պատերազմները, եւ միջազգային վէճերը լուծել խաղաղութեամբ, դաշնագիրներով եւ բարոյական-տնտեսական միջոցներով։

Առաջին օրէն իսկ, երեւան եկաւ որ Ամերիկա երբեք նկատի չ'առներ Ազգերու Դաշնակցութիւնը, որուն անդամ չէ ինք։ Ան կը փորձէ նոր դաշինքի մը, թերեւս ալ նոր օրկանի մը շուրջը համախմբել պետութիւնները։

Ֆրանսա, իբրեւ անդամ Ժընեւի ժողովին և ափին մէջ ունենալով զանազան դաշնագիրներ՝ իր ապահովութեան համար, վարանեցաւ այս չափազանց լայն ծրագրէն։

Բացատրութեան ուրիշ ձեւ մը գործածելով, եթէ Ամերիկա կ'ուզէ ջլատել Ազգերու Դաշնակցութիւնը, քանի որ կորսնցնելիք բան մը չունի, Ֆրանսան, ընդհակառակն, ամուր փարած կը մնայ անոր, վախնալով որ կը կորսնցնէ և' Վերսայլը, և' Լոքառնօն և յարակից ապահովութիւնները։

Աւելի քան տասը ամիս քաշքշուելով, բանակցութիւնները այժմ յանգած են որոշ կէտի մը։

Ամերիկան, տեղի տալով ֆրանսական տեսակէտի մը, այս անգամ իր ծրագիրը ղրկած է նաեւ Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Ճափոնի։

Ինչպէս կ'երեւայ, Պ. Քէլլօկ նկատի չէ առած իր ֆրանսացի պաշտօնակցին դիտողութիւններն ու վերապահումները, եւ ծրագիրը խմբագրած է այնպէս ինչպէս կ'ըմբռնէ Ամերիկան, սկիզբէն ի վեր։

Ծանօթ է այդ ծրագրին հիմնական կէտը. — Դատապարտել պատերազմը՝ իբրեւ միջոց ազգային քաղաքականութեան եւ միջազգային վէճերը լուծելու։

Ծրագիրը հազիւ թղթատարին յանձնուած, Ֆրանսա հեռագրեց Լոնտոն, Պերլին, Հռոմ եւ Թոքիօ, թէ ինք ալ առանձին ծանուցագիր մը պիտի ղրկէ։ Եւ խնդրեց որ սպասեն, որոշում տալէ առաջ։

Այս նոր ծրագրին հրատարակութեան կը սպասուի մինչեւ կիրակի։ Բայց գաղտնիք չեն անոր սկզբունքները։

Ֆրանսա նորէն եւ նորէն կը պնդէ որ արգիլուին միայն յարձակողական պատերազմները, եւ ոչ թէ բոլորը մէկ։ Յետոյ, կը պահանջէ որ ամէն պետութիւն ազատ ըլլայ ինքզինքը պաշտպանելու իր ուզած եղանակով, երբ ուրիշ մը բռնաբարէ դաշնագիրը։

Երկար բացատրութիւններու պէտք չկայ, այս կէտերուն ոգին հասկնալու համար։

Վաղուան վախն է որ թոյլ չի տար Ֆրանսայի՝ առանց վերապահութեան հակիլ ամերիկեան տեսակէտին։

Փարիզի մէջ միշտ աչքի առջեւ ունին վաղուան Գերմանիան, 70 միլիոն բնակչութեամբ եւ գիտական - ճարտարագործական յառաջդիմութեան զարգացումով։ Թէեւ պարտուած եւ զինաթափ, այդ երկիրը կը ներկայացնէ անսահման հնարաւորութիւններ։ Հետեւաբար վտանգաւոր հեռանկարներ՝ մօտաւոր ապագայի մը մէջ։

Արդ, ի՞նչպէս կարելի է պատերազմէն միանգամընդ միշտ հրաժարելու հանդիսաւոր ուխտ ընել, — այդպէս կը պահանջէ Ամերիկան, — երբ դիւրին է առտու մը պատռել բոլոր դաշնագիրները եւ յառաջ խաղալ . . . ։

«Ես իմ կողմէ յարձակում չեմ ըներ, պատերազմ չեմ հռչակեր։ Բայց եթէ իմ վրայ յարձակին, իրաւունք ունիմ ինքզինքս պաշտպանելու»։

Ահա ֆրանսական տեսակէտը։

Հաւանաբար տարբեր չեն խորհիր Եւրոպայի ուրիշ մեծ ու պզտիկ պետութիւններն ալ։ Մանաւանդ անոնք որ իրենց կռնակը ամբողջացած կամ ապագան շինած են, ինչպէս կ'ըսուի։

Սխալ չպիտի ըլլար ենթադրել թէ հիւանդկախ Թուրքիան անգամ երկու ձեռքով պիտի ստորագրէ ամերիկեան ծրագիրը, եթէ համոզուի որ ատով կը փրկուի իր ձեռքը մնացած անսահման աւարը, — 750,000 քառ. քիլոմեդր տարածութիւն, 8-10 միլիոն բնակչութեամբ, ամայի եւ աւերակ։

Այսպէս կարելի է բացատրել Թուրք թերթերու ցնծութիւնն ալ, Իտալիոյ եւ Յունաստանի հետ կատարուած բանակցութեանց առթիւ։

Միացեալ Նահանգները վախ չունին Եւրոպայէն։ Կամ գրեթէ չունին։ Ճափոնի հետ ալ շատ հեռաւոր հաւանականութիւններ կան ընդհարուելու։ Անոնք ապահով են նաեւ իրենց հարեւան երկրին հարաւային Ամերիկայի մասին, որ ոչ միտք ունի, ոչ ալ կարողութիւն՝ դէպի հիւսիս արշաւելու։ Մեծ բան է, եթէ Մ. Նահանգները հանգիստ ձգեն այդ լատինացեղ ժողովուրդները, փոխանակ իրենց աշխարհակալութեան թաթը երկարելու անոնց գլխուն վերեւ, ինչպէս կ'ընեն մինչեւ այսօր։

Ուրեմն, Ամերիկան պարզապէս «մարդասիրական» մարզանք մը կը կատարէ, միշտ զգուշանալով մատը մոխիրը թաթխել։

Ի՛նչ արդիւնք ալ ունենայ այս մարզանքը, ապահովաբար աւելի գործնական արժէք չպիտի ներկայացնէ, քան քաղաքական անհամար դաշնագիրներն եւ զինաթափութեան բազմազան փորձերը։

Ճիշդ է որ մարդկութիւնը ձանձրացած է պատերազմէն։ Բայց, գոյնզգոյն մագաղաթները չեն որ պիտի ոչնչացնեն անոր մանրէները։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

''ԱՐԻՒՆԱԾՈՐ ՄԱՀԻԿԸ,,

Այս խորագրով խմբագրական մը մէջ, քէմալական Ճիւմհուրիյէթ լրագիրը կը գրէ (11 Ապրիլ)։

— «Այն միջոցին, երբ մեր արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյ Ժընեւի մէջ կը տեսակցէր հելլէն արտաքին նախարարին հետ, առկախ խնդիրները լուծելու եւ ոչ-յարձակողական դաշնագիր մը կնքելու համար, հելլէն թերթ մը մեր դէմ կը հրատարակէր ոչ թէ թշնամական, այլ հայհոյանքներով լեցուն յօդուածներ։ Եւ այս թերթը, որ հելլէն կառավարութեան օրկանի տիտղոսն ունի, Թուրք դրօշը կ'անուանէ «արիւնածոր մահիկ»...։

Դրօշը ազգի մը խորհրդանիշն է։ Բայց ոչ մէկ դրօշ այնքան կը խորհրդանշէ իր երկիրը, որքան հելլէն թերթին յիշած «արիւնածոր մահիկը»։ Այդ ճերմակ մահիկը ներկող արիւնը՝ ոչ թէ ուրիշներու արիւնն է, ինչպէս կ'ուզէ հասկցնել հելլէն թերթը, այլ իր զաւակներուն օրհնեալ արիւնը։

Շատ ետ երթալու պէտք չկայ։ Եթէ մեր աչքերը դարձնենք վերջին 20 տարուան անցեալին վրայ, կը տեսնենք որ երբեմն բոլոր Պալքանները, երբեմն Եւրոպացիներն ու Պալքանները միասին, մազլում մահիկը ներկած են անոր մազլում զաւկին արիւնով։ Վերջապէս, Հելլէններն ալ, տարուած կարգ մը պետերու մոլուցքէն եւ եւրոպական ծանօթ պետութեանց դրդումներէն, մահիկը սեփական արեան մէջ խեղդելու ցնորքին չհետեւեցա՞ն։ Եթէ մահիկէն արիւն կը ծորի, այս արիւնը հոսեցնողներուն մէջ կան նաեւ մինչեւ Անատօլու, Թուրքին ծոցը մտնողները։

Անոնցմէ մէկը Աթէնքի փաթրիսն է, Վէնիզէլօսի օրկանը։ Արդ, այդ թերթը պէտք է գիտնայ թէ մահիկէն ծորող արեան ամենամեծ մեղքը կ'իյնայ Վէնիզէլօսի վիզին։ Եւ գիտնալով որ մինչեւ վերջը Թուրք անմեղ արիւնը պիտի ծորի այդ մարդուն ձեռքերէն, պէտք է քաշուէր այդպէս արիւնոտ գրականութիւն ընելէ։

Հելլէն կառավարական օրկան մը ինչո՞ւ այսպէս կ'անարգէ թրքութիւնը. ի՞նչ է ասոր իմաստը։ Յետոյ, փաթրիսի անարգական հրատարակութիւնը մասնակի դիպք մը չէ։ Աթէնքի թերթերը և ի մէջ այլոց Մէսաժէ տ'Աթէն, անդադար Թուրքիոյ դէմ կը գրեն։ Վերջին թերթը, որ հելլէն արտաքին նախարարութեան կիսապաշտօնական օրկանն է, քանի մը օր առաջ պարզապէս կը սպառնար մեզի, ըսելով թէ Յունաստան ուրիշ կողմ պիտի դառնայ, եթէ Թուրքիա չըմբռնէ կացութեան պահանջը եւ չյարգէ դաշնագիրները»։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԷՆ կը հեռագրեն թէ մահուան դատապարտուեցաւ միապետական Միխայլօֆ, որ Ռուսիա մտած էր հակայեղափոխական գործունէութեան համար։

ՓԱՐԻԶԻ ԿԵԴՐ. ՀԱԼԻՆ մէջ տախտակամած մը փլաւ երէկ առտու ժամը 9.30ին։ Ոստիկանական տեսուչը արկածին վայրը գնաց։ Կ'ըսուի թէ բաւական զոհեր կան։

ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ կը շարունակէ մաքրագործել փարիզը։ Առջի առտու, արշալոյսին 300 հոգի հարցաքննուեցան Ե. եւ Զ. Թաղամասերուն մէջ եւ 30 հոգի ձերբակալուեցան։ Խուզարկութիւններ կատարուեցան նաեւ Պուա տը Պուլօնեըի մէջ։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊՈՒԼԿԱՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՄՈՌՑԱԾ ԷՏԻՐՆԷՆ

Պոլսոյ «Վաքըթ» լրագիրը խոր վրդովումով կը պատմէ թէ Էտիրնէի անկման տարեդարձին առթիւ (26 Մարտ), Թրակիոյ պուլկար կազմակերպութեան օրկանը՝ «Թրակիա», կոչ մը ուղղած է հայրենակիցներուն եւ պուլկար ժողովուրդին։

Ահա քանի մը հատուածներ այդ կոչէն.

«Էտիրնէ պուլկարութեան կուռքն է։

«Թրակիան մի՛ մոռնաք։

«Մարիցան՝ Միջերկրականը կը ցուցնէ պուլկար ազգին։

«Թուրք գերութեան սեւ օրերուն, մեր նախնիքը անդադար պայքարեցան, քաղաքական եւ բարոյական անկախութեան օրուան մօտենալը տեսնելով։ Եւ այդ փայլուն օրը ժամ առաջ տեսնելու համար, այս հայրենիքի մէկ կտորին՝ Թրակիոյ պատմութիւնը՝ եղբօր արիւնով ներկեցին։

«Այս պատմութիւնը լեցուն է փառաւոր դէպքերով եւ դէմքերով։ Մեր նախնիքը, առանց մազաչափ մտատանջուելու Պոլսոյ մօտիկութենէն, հելլէնական աճաբեկումէն եւ հարստահարիչ Թուրք Սուլթաններէն, անվախօրէն բողոքագրեր տեղացուցին։ Յետոյ շատ արիւն թափուեցաւ, եւ արիւնոտ յիշատակներ մնացին ամէն Թրակիացիի սրտին մէջ։

«1912ին բոլորդ Թրակիոյ դաշտը մտած, եղբայրական սրտբացութեամբ ողջունուեցաք Թրակիացիներուն կողմէ։ Ահա այն ատեն կարգ մը փառաւոր անուններ ալ արձանագրուեցան մեր պատմութեան մէջ. — Գըրք - Քիլիսէ, Փունար - Հիսար, Լիւլէ - Պուրկազ, Ջաթալճա, Պուլայիր . . . ։

«Ի՛նչ արիւններ թափուեցան, ի՛նչ կեանքեր խամրեցան, եւ ի՛նչ գերեզմաններ փորուեցան։ Այսօր ձեր եղբայրներու ոսկորները կը փտին Էտիրնէի մէջ եւ շրջակաները, որոնք մեր ճամբան են դէպի Միջերկրական ։

«Պիտի մոռնա՞նք մեր մեռելները։ Ո՛չ։ Տօնելով գեղեցիկ Էտիրնէի 15րդ տարեդարձը, մենք համոզուած ենք թէ մօտ է այն օրը, երբ ազգային իտէալը պիտի իրականանայ»։

Պատերազմը ջնջելու փորձեր

Ինչպէս գրած էինք, ֆրանս. կառավարութիւնը առանձին ծրագիր մը կը պատրաստէ, պատերազմը օրէնքէ դուրս հռչակելու ամերիկեան առաջարկին առթիւ։

Ֆրանսական ծրագիրը չորս մեծ պետութեանց պիտի հաղորդուի այս շաբթուան վերջը։ Պ. Պրիան, որ գացած էր ընտրական պայքարի առթիւ, Փարիզ դարձաւ առջի օր եւ իր հաւանութիւնը յայտնեց պատրաստուած նախագծին։ Կը կարծուի թէ կարելի պիտի ըլլայ միջին ճամբայ մը գտնել ամերիկեան եւ ֆրանսական ծրագիրներուն միջեւ եւ միջազգային դաշնագրով մը օրէնքէ դուրս հռչակել պատերազմը։

Ֆրանսա վերապահումներ կ'ընէ չորս կէտերու մասին։ Առաջին՝ յարգել Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնառութիւնները, Լոքառնոյի դաշնագիրը եւ ուրիշ պաշտպանողական դաշինքներ, որոնք արդէն հաստատուած են ազգերու միջեւ։ Երկրորդ՝ իւրաքանչիւր ստորագրող պետութիւն իրաւունք պիտի ունենայ չեղեալ համարելու դաշինքը, եթէ ուեւէ պետութիւն բռնաբարէ զայն։ Երրորդ՝ պէտք չէ արգիլել ինքնապաշտպանութեան պատերազմը։ Չորրորդ՝ անհրաժեշտ է որ բոլոր պետութիւններն ալ ստորագրեն դաշնագիրը, անոր գործադրութենէն առաջ։

Պ. Պրիան այս պայմաններուն վրայ պնդած էր, վերջին անգամ Պ. Քէլլօկի պատասխանած ատեն։

Կը կարծուի թէ Անգլիա, Գերմանիա եւ Ճափոն, ու թերեւս Իտալիա ՚ուժ պիտի տան Ֆրանսայի մատնանշած չորս վերապահումներուն։

612 աթոռ, 3800 ընտրելի

Առջի օր փակուեցաւ Ֆրանսայի Երեսփ. ժողովի ընտրելիներու ցանկը։ (Օրէնքը կը տրամադրէ ընտրութենէն հինգ օր առաջ փակել այդ ցանկը)։

Հաշիւ եղած է թէ 3800 եւ թերեւս 4000 թեկնածուներ արձանագրուած են, 612 աթոռի համար։ Ասոնց 1000ը լուրջ թեկնածուներ չեն համարուիր, եւ ընտրուելու ամենաթեթեւ յոյսն անգամ չունին. բայց ասպարէզ կը նետուին, աղմուկ հանելու համար։ Փարիզի եւ Նահանգին՝ Սէնի մէջ արձանագրուած են մօտ 800 թեկնածուներ, մինչդեռ պիտի ընտրուի 59 երեսփոխան ։

⁂ Մեզի կը հաղորդեն թէ Փարիզի 9րդ Թաղամասին, 2րդ Շրջանի Ֆրանսահպատակ Հայերը եւ իրենց բարեկամ Ֆրանսացիներէն շատեր որոշած են իրենց քուէները կեդրոնացնել հայ ժողովուրդի մեծ բարեկամին՝ Պ. Էտ. Սուլիէի վրայ (M. Edouard Soulier)։

Յայտնի է որ ֆրանսահպատակ Հայերը մեծ թիւ մը չեն կազմեր։ Բայց պէտք է ուրախութեամբ արձանագրել այս որոշումը, ոչ թէ քուէներու թիւին, այլ իր բարոյական արժէքին համար։ Անշուշտ ուրիշ ֆրանսացի բարեկամներ ալ կան, որոնք ծանօթ են իրենց ընտրական շրջանակներուն մէջ, եւ իրենց կարգին պիտի վայելեն համակրանքի միեւնոյն ապացոյցները։

⁂ 1924ին թեկնածուներու թիւն էր 2004, եւ արդէն գայթակղութիւն կը պատճառէր։ Իսկ 1919ին՝ 2130։

Ընդհանուր կարծիքը այն է թէ կիրակի, առաջին ընտրութեան հազիւ 160 հոգի պիտի ընտրուին, անոնց ալ 120 - 130ը

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԿԻ՛Ն ԴՈՒ...

Հայ խմբագրապետ մը կիսամսեայ հանդէս մը կը հրատարակէր... ամիսը մէկ անգամ։

Հայ բանաստեղծ մըն ալ իր ոտանաւորները կը տպէր այդ հանդէսին իւրաքանչիւր թիւին մէջ... քանի մը անգամ։

Ցախուռն հայ գրող մըն ալ, խմբագրապետին տանը մէջ յիշեալ բանաստեղծը բերանացի կը քննադատէր, ընդամէնը... մէկ անգամ։

×

Խմբագրապետին կինը անմիջապէս կը փութայ՝ բանաստեղծին կնոջ մօտ.

— Գիտե՞ս, պ. Xը ի՛նչ կ'ըսէ ամուսնոյդ համար։

— Ի՞նչ . . .

— Թէ «անիկա բանաստեղծ չէ»։

— Լա՛ւ, դուք ի՞նչ ըսիք։

— Ամուսինս ու ես՝ ջերմապէս հակաճառեցինք։

— Շատ աղէկ։ Առաջին անգամ որ տեսնեմ այդ պ. Xը, անոր մազերը պիտի փետտեմ։

— Եւ շատ լաւ կ'ընես։ Ահա առիթը։ Կիրակի երեկոյ թէյասեղան մը ունինք ի պատիւ մեր աշխատակիցներուն։ Սրտագինս հրաւիրուած էք։ Պ. Xն ալ ներկայ պիտի ըլլայ։

— Շատ լաւ։ Պիտի տեսնուիմ այդ պ. Xին հետ։ Իմ ամուսինս Հայոց ամէնէն մեծ բանաստեղծն է։

×

Թէյասեղանը կ'աւարտի, առանց միջադէպի։ Աշխատակիցները քիչ մը դուրս կ'ելլեն օդ ծծելու։ Պ. X. խումբին յետամնացն է։ Բանաստեղծին տիկինը քայլերը դանդաղեցնելով, կը մօտենայ պ. Xին.

— Պարո՛ն, դուք ամուսնոյս համար բանաստեղծ չէ, ըսեր էք։ Հիմակ ալ, իմ ներկայութեանս, կրնա՞ք կրկնել ձեր կարծիքը...։

— Տիկի՛ն, հիմակ աւելի վճռականօրէն կրնամ ըսել թէ ձեր ամուսինը բացարձակապէս բանաստեղծ չէ...

— Ի՞նչ, ի՞նչ... ի՞նչպէս...

— Այո՛, տիկին, ձեր ամուսինը բանաստեղծ չէ։ Դուք ա՛յնքան գեղեցիկ, ա՛յնքան սիրուն, ա՛յնքան հմայիչ կին մըն էք որ, եթէ աւանակ մը ձեր քով կապէն, երեք օրէն բանաստեղծ կը դառնայ։ Իսկ ձեր ամուսինը տիւ եւ գիշեր ձեր մօտ ըլլալով, դարձեալ չէ կրցեր բանաստեղծ ըլլալ...

— Օ՜հ, ի՛նչեր կ'ըսէք... իրա՞ւ այդքան գեղեցիկ եմ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ԼԻՈՆԻ ՕՐԻՆԱՒՈՐ ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆԸ ԿԸ ՇԱՀԻ ԴԱՏԸ

(Հեռագիր Լիոնէն)

Դատը շահեցանք։ Դատարանը միայն մեր ընտրութիւնը վաւերական հռչակեց։

Ինչպէս յայտնի է, ամիսներու ձգձգումէն յետոյ, 1927 դեկտ. 4ին տեղի ունեցաւ Լիոնի եւ շրջականերու ազգ. վարչութեան ընտրութիւնը, համաձայն Եւրոպայի Թեմական կանոնադրութեան։ Այլերասան խմբակ մը, գլուխն ունենալով նախորդ վարչութեան պայրաքտարները, այս ընտրութենէն յետոյ ընտրական զաւեշտ մը սարքեց — բոլորովին ծրի — եւ չուզեց հպատակիլ օրինաւոր վարչութեան, որ վաւերացուած էր թեմ. խորհուրդէն։ Այս առթիւ ազգ. վարչութիւնը դատի դիմած էր, եւ ահաւասիկ արդիւնքը։

Հաւատա՞նք թէ այս դատական վճիռէն յետոյ, խելքի պիտի գան պաշըլպօզուքները, եթէ ոչ գաղութին խաղաղութեան, գոնէ իրենց բարիքին համար։

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

(ԱՄՓՈՓՈՒԱԾ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՏԵՂԵԿԱԳՐԷՆ)

«Յառաջ»ի մէջ պարբերաբար ընդարձակ տեղեկութիւններ տուած ենք Սուրիոյ եւ Լիբանանի գաղթականներու տեղաւորման մասին, առանձին խմբագրականներ ալ նուիրելով:
Մեր ձեռքին տակ ըլլալով Ազգերու Դաշնակցութեան յատուկ յանձնախումբին վերջին տեղեկագիրը, կը քաղենք հետեւեալ նոր մանրամասնութիւնները.— ԽՄԲ.

ԳՈՐԾԻՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔԸ ԵՒ ԾԱՒԱԼԸ

Սուրիոյ մէջ տեղաւորուելիք գաղթականներուն ամբողջ թիւն է 40.000, որ կը բաղկանայ մօտաւորապէս 12.000 արհեստաւորներէ եւ 28 հազար հողագործներէ: Ասոնց իբր 12.000ը կ'ապրին դեռ կարօտ են եւ կ'ապրին գէշ պայմաններու տակ, Հալէպի, Աղէքսանտրէթի եւ Պէյրութի կայաններուն մէջ:

Այս կարօտ փախստականներուն տեղաւորման խնդիրն է որ անմիջական ուշադրութիւն կը պահանջէ:

Բնականաբար խնդիրը կը բաժնուի երկուքի, քաղաքաբնակ եւ հողագործ տարրերու տեղաւորման եւ գործն ալ անոր համեմատ կը հետապնդուի: Քաղաքաբնակ փախստականներուն կը հայթայթուին առողջ եւ տեւական բնակարաններ, որոնց շնորհիւ պիտի կրնան իրենց զբաղումները շարունակել նպաստաւոր պայմաններու տակ: Իսկ հողագործները կը հանուին կայաններէն եւ կը տեղաւորուին գիւղական կայաններու մէջ, հիւսիսային Սուրիոյ կողմը, ուր որոշ տարածութիւն մը կը կազմուի իբրեւ հայկական ինքնապահ հասարակութիւն:

Սերտ յարաբերութիւն կը պահուի հոգատար իշխանութեանց հետ, Պէյրութի Տեղաւորման յանձնախումբին միջոցաւ, որուն մէջ ներկայացուցիչներ ունին հոգատարութեան ենթակայ երկիրներու մարզպանը, տեղական իշխանութիւնները, եւ Աշխատանքի Միջազգային Գրասենեակին եւ կարմիր խաչին պատուիրակը: Այս վերջինը, Պ. Պուռնիէ, իր կարգին սերտ գործակցութիւն կը պահէ նպաստամատոյց կազմակերպութեանց հետ: Պէյրութի յանձնախումբին ենթակայ մասնախումբեր կազմուած են, հսկելու համար Աղէքսանդրէթի եւ Հալէպի շրջաններու տեղաւորման գործողութեանց:

ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԸ ՐԱՍ-ԻՒԼ-ԱՅՆԻ ՄԷՋ

Գործին առաջին շրջանը սկսաւ 1926ի ամառը, երբ 20 ընտանիքներ տեղաւորուեցան Տիւրոսի մօտ, իբրեւ ընկեր (օրթախ), համաձայն երկրին մէջ տիրող պայմաններուն: Բայց ծրագիրը սպասուած արդիւնքը չտուաւ: Հայերը, որոնք չարաչար աշխատող եւ յառաջադէմ ժողովուրդ են, կը դժկամակէին իրենց աշխատանքին արդիւնքը բաժնել երրորդի մը հետ: Ցետոյ, անոնք ընդոծին բաղձանք մը ունին ապրելու համայնքի մը մէջ, պատասխանատու պետի մը ղեկավարութեամբ, իսկ այդպիսի մարդ չկայ Րաս-իւլ-Այնի մէջ: Միւս կողմէ, իրենց հարկադրական ընկերակցութիւնը տարբեր հոգեբանութեամբ մարդոց հետ կ'աւելցնէր դժուարութիւնները: Գործը լուծուեցաւ, բայց ձեռնարկը կարգ մը խիստ արժէքաւոր փորձառութիւններ ընծայեց:

ՆՈՐ ԾՐԱԳԻՐ

Րաս-իւլ-Այնի փորձառութենէն օգտուելով, համախմբման, տեղաւորման եւ ներքին կազմակերպութեան նոր ծրագիր մը հաստատուեցաւ:

Նախ լրիւ քննութիւն մը կատարուեցաւ, գտնելու համար խսկապէս յարմար շրջան մը որ իբրեւ կեդրոն ծառայէր հայկական հողագործական գաղութ մը հաստատելու: Լաւ հող պէտք էր, որ կրնար գտնուիլ բանաւոր գնով մը, մէկ անգամէն 30 ընտանիքներ առնելու չափ ընդարձակ գետիններու վրայ:

Այդ հողերուն մէկ մասը յարմար պիտի գար Անատոլուէն եկած լեռնային բնակիչներուն, մէկ մասն ալ Կիլիկիոյ գիւղացիներուն համար: Ցետոյ, այդ շրջանը պէտք է բաւական նոսր բնակչութիւն ունենար, որպէսզի կարելի ըլլար քանի մը հազար Հայեր փոխադրել, առանց վնասելու բնակիչներու շահերուն:

Վերջապէս ընտրութիւն մը կատարուեցաւ եւ Աղէքսանտրէթի գաւառակը յարմար դատուեցաւ իբրեւ բոլոր պայմանները լրացնող շրջան: Այս սանճաքը սա առաւելութիւնն ալ կը ներկայացնէ որ արդէն ունի անկախ հայ բնակչութիւն մը, որուն ներկայութիւնը քաջալերութիւն մը պիտի ըլլայ գաղթականներուն համար:

Հողին ընտրութենէն յետոյ, եկաւ կազմակերպութեան խնդիրը:

Առաջին անհրաժեշտութիւնն էր գտնել պատասխանատու հայ վարիչ մը, գաւառակին բոլոր գաղութներուն համար: Շուտով գտնուեցաւ այդ մարդն ալ, Մովսէս Տէր Գալուստեան, որ լայն ազդեցութիւն ունի եւ ժողովրդականութիւն կը վայելէ Հայերուն մէջ, պատերազմէն ի վեր, որու ընթացքին համբաւ շահած էր, ժողովուրդին դէպի Կիպրոս գաղթը կազմակերպելով:

Անոր ղեկավարութեան տակ, իւրաքանչիւր գաղութի գլուխը դրուած է գիւղապետ մը (միւտիր), համապատասխան իրաւունքներով: Անոր կ'օգնէ խորհուրդ մը, գիւղացիներուն կողմէ ընտրուած երեք անդամներով: Գիւղապետը եւ խորհուրդը պատասխանատու են գաղութին հաստատման եւ տեղաւորման, ինչպէս եւ բարեկարգութեան պահպանման համար: Անոնց պաշտօնն է նաեւ հսկել փոխ տրուած գումարներու գործածութեան եւ զանոնք ետ առնելու գործողութեանց:

1927 օգոստոսին, երկրագործական կարեւոր գաղութի մը սահմանուած հողը գնուեցաւ Էքիզ Քէօփրիւի մէջ, Ճէպէլը Մուսա, եւ այժմ ուրիշ կալուածներ գնուած են եւ գաղթականներ կը տեղաւորուին Սօուք Սուի, Քըրըք Խանի եւ Փրէ Միլիթէռի մէջ:

Այս գաղթականներուն մէջ կարելի պիտի ըլլայ տեղաւորել 350 ընտանիք, այսինքն 1750 գաղթական, համագումար 14.000 ոսկիի ծախքով, կամ ընտանիք գլուխ մօտաւորապէս 40 ոսկի: Ուրիշ կարգ մը հողեր ալ գնուած են եւ կարգադրութիւններ կ'ըլլան իբր հազար նոր փախստականներ տեղաւորելու:

Ահաւասիկ այդ զանազան ծրագիրներուն մանրամասնութիւնները:

(Շարունակելի)

ՆՈՐ ԴՊՐՈՑՆԵՐ ՍՈՒՐԻՈՅ ՄԷՋ

Սուրիոյ մարզպանը արտօնած է, որ Հալէպի և Աղէքսանտրէթի մէջ Հայերը բանան երեք նոր դպրոցներ:

ՀԷՆՐԻԿ ԻՊՍԷՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Բայց Նրաշը, օրրանը ուր նոր Ադամը կը մեծնայ, դեռ բաւական զոհեր չէ տուած իրականութեան, լեցնելու համար անդունդը որ զիրենք կը բաժնէ: Բարձրացման ձգտումներն ու ճիգերը կ'իյնան կեղտոտ «ես»երու ցանցին տակ, ընկերութեան մը մէջ, որ դեռ չէ սորված գոնէ «կինը տեսնել» իր ընդունակութիւններով (Ընկերութեան նեցուկները, Պուպրիկին տունը):

Որովհետեւ, մարդը միայն գերին չէ իր միջավայրին, այլ նաեւ իր հոգեկան ու բնախօսական ինչքին, մարմնին' ուր պապերու թանձր արիւնը կը հոսի իր բոլոր տկարութիւններով, անցեալին' որ անխուսափելի ղատապարտութեան մը պէս, կը ծանրանայ ներկային վրայ ու ծնողական մեղքին քաւութիւնը կը պարտադրէ զաւակներուն (Ուրուականները):

Ծանր է այդ բեռը յոգնած մարդկութեան մը համար, որ ալ, թարմութեան աւիշը կը փնտռէ: Մեռելներուն եւ ողջերուն միջեւ, պայքարը սակայն կը մնայ համր ու անդուլ, ու կուտայ անշուշտ իր զոհերը,— անոնք որ, Երազի ճամբուն վրայ, կ'ապահովեն գաղափարին յաղթանակը, «կ'ազնուացնեն հոգիները, բայց կը սպաննեն երջանկութիւնը», անոնք' որոնց արթուն գիտակցութեան քով, կամքը կը մրափէ (Ռօզմերշօլմ): Յաղթանակը անոնցն է, որոնք կորովի ըմբոստութիւն մը կը պատնիշեն անցեալի չարաշուք ուժերուն դէմ ու փրցնելով իրենց ներքին ճակատագրի թելերը, կը վազեն կեանքի կոչին, գտնելու համար իրենց իսկութիւնը, «ինքզինքնին» (Ճօն Կապրիէլ Պօրքմանի տղան):

Բայց անցեալի եւ ապագայի ուժերուն միջեւ, պայքարը յաճախ չի վերջանար արդարին յաղթանակով: Ճշմարտութիւնը երբ կ'իջնէ հողին վրայ, ու կը փորձէ թափանցել ամբոխային միտքին, կը վտանգուի ներկայի հակամարտ շահերու տիղմին մէջ: Ժողովուրդը կը սիրէ Սուտը, կեղծը' որուն դարաւոր վարժութիւնը ունի: Անակնկալը անոր կեանքին մէջ, եթէ չիգար ժպրութեան նոր հեղուկ մը թափելու իր բաժակին մէջ, որքա՛ն ալ արդար ըլլայ, կը սրտնեղէ զայն: Ընկերային մտքին ու հոգիին յատկանիշը' կայունութիւնն է, ապրելու հաճոյքը, ան ծուլութեան, քունի մէջ կը փնտռէ. իսկ զարթօնքը' տհաճութեան զիծեր կը քաշէ անոր դէմքին վրայ: Եւ անընտել անբանի մը պէս, որուն ոռջը կը բանան լոյսին, կը զոհէ ան' ամէն անոնք որոնք գալիք սերունդներուն բնակութիւնը կը յատակագծեն իր հողին վրայ, կամ գիտնականի անդողդողջ ժամ մը կը կոխեն իր վէրքին: Կը սիրէ ան' իր ոռջին մթութիւնը ու չախորժիր լոյսէն, որ իր աչքերուն վրայ կը թափէ աղմտուքի կսկիծներ: Կ'արժէ՞ ուրեմն անոր համար պատռել սուտին վարագոյրը, կ'արժէ՞ անոր ցոյց տալ ճշմարտութեան դէմքը ու խլել իրմէ երջանկութիւնը, որ կեղծիքին ու տգիտութեան մէջ է գտեր (Վայրի Բադը):

Բայց ամբոխին մէջ կան որ կանուխ ծնած են, ժամանակէն առաջ ու չեն գիտեր յարմարիլ միջավայրին, ներկային. անընդունակ են հաշտեցնելու Սուտի քուրմերուն եւ անոր հաւատաւոր մեծամասնութեան շահերը' ճշմարտութեան պահանջներուն հետ ու կը քալեն հրապարակէ հրապարակ, հայհոյելով կեղծիքին, ջանալով քանդել Սուտի տաճարները ու ցոյց տալով մութ շահերու խաղերը, մինչեւ զոհուին իրենք ալ, կամ ճանչնան թէ' «աշխարհի ամէնէն զօրաւոր մարդը ան է, որ ամէնէն աւելի մինակ է»: (Ժողովուրդի Թշնամին):

* * *

Իր ընդհանուր գիծերուն մէջ, այս է գրեթէ Իպսէնի գործին էութիւնը,— պատկերազարդ, կենդանի, շարժուն գաղափարներու թանգարան մը, երկու բաժանումներով,— ռոմանթիք' (Սիրոյ կատակերգութիւնը, Պէռանտ, Փէռ Կիւնդ եւ մասամբ' Կայսրը եւ Գալիլիացին ու երիտասարդաց Միութիւնը), եւ իրապաշտ, (Ուրուականները, Ընկերութեան նեցուկները, Ժողովուրդին Թշնամին, Վայրի Բադը) աւելի բնապաշտ (Ռօզմէրշօլմ), մեծ մասամբ թրծուած խորհուրդով:

Բայց, խորհրդապաշտ ճանչցուած Իպսէնը, իր որոշ շրջանը ունի, վերջինը, որ գրեթէ միշտ կը դառնայ նոյն առանցքին շուրջ,— անհատական անցեալին անդրադարձումը ներկային վրայ:

Ծովուն տիկինը.— Ծովը, խորհրդանիշը անբացատրելի նախընտրութեան մը, տեղի մը, տարրի մը հանդէպ, կարօտի մը' որ կեանքի գլխաւոր հանգրուաններուն մէջ ճակատագրական դեր կը խաղայ, ու երկընտրանքի մէջ, մեր ազատութիւնը կը կապէ իր ենթագիտակցական մղումներով, տեսակ մը հմայուած որ յաճախ տուն կուտայ մեր շարժումին ու գործունէութեան:

Ճարտարապետ Սօլնէս.— Հեղինակին ամէնէն անձնական կտորը, խոստովանանքը:

Մարդը' ինքն իր մէջ եւ իր շուրջ, կը խզէ անցեալի հետ ամէն կապ, կը քանդէ ամէն ինչ որ աւանդութեան մը մնացորդը կը յիշեցնէ: Բայց, իրօք, ազա՞տ է, թօթափա՞ծ է ամէն ազդեցութիւն, ինչո՞ւ ուրեմն խղճահարութիւնը զինք կը բռնէ, երբ ան կը տեսնէ անցեալին աւերակները, որոնց վրայ չփթթեցաւ երազին ծաղիկը: Մարդը չի կրնար հասնիլ իտէալին բարձրութեան, առանց գլխու պտոյտի եւ մահացու անկումի:

Բայց, 90ական թուականներու Իպսէնը' չէր կրնար զուշակել գիտութեան ճեպընթաց զարգացումը եւ Լինտպէրկի մը յանդգնութիւնը...:

Հէտտա Կապլէր.— Տառմն է անոնց որոնց զանկին տակ, հիւանդ ուղեղ մը մեծ երազներ կը բանի եւ գեղեցկին ու բարձրին ձգտումը, ապարդիւն անոր համար որ ենթակային կը պակսի համեմատ ընդունակութիւն, կը ստեղծէ դժգոհը ինքզինքէն եւ բոլորէն, դառնացած ուղեղային, որուն մաղձոտ հեգնանքին, ու հպարտութեան չար դիմակին ներքեւ, դժուար չէ զուշակել վերադարձը դէպի իր իսկութիւնը, իր ներքին հարազատ բնութիւնը, անճար ուղեղի մը մէջ, զգայարանքներուն տխուր յաղթանակը' իմացական ճիգին վրայ:

Փոքրիկ Էյոլֆը. — Շնորհազուրկ արարածը, որուն փոխանցելէ յետոյ իրենց թերութիւնները, ծնողները կ'ուզեն դեռ զայն մարզել իբր վրէժի գործիք մը կեանքին դէմ, որ զիրենք' խաբեց:

«Փոքրիկ Էյօլֆը» սակայն, իր մտադրութեամբ, Պռանտի հեղինակին հաշտութեան փորձն է կեանքին, իրականութեան պարտադրութիւններուն հետ. հակամարտ ուժերու պայքարին, կիրքերու կատաղութեան մէջ, պէտք է նաեւ տեղ տալ համբերութեան, գութին ու սիրոյ...:

Ճօն Կապրիէլ Պօրքման.— Յանդուգն ու նախաձեռնող, գործի այսինքն սադրանքի մարդն է, որուն մէջ սակայն կը գործեն բարձրացումի, ազնուացման ձգտումներն ալ ճակատագրական սխալ մը և անոր հետեւանքով ձախողութիւնը, փշրած են իր մէջ, շարժումի, գործունէութեան ամէն զսպանակ:

Բայց, կը շարունակէ ապրիլ յիշատակի եւ երազանքի ուժով, իր մեծութեան մէջ, փնտռելով ու գտնելով պատրուակներու մխիթարութիւնը:

Երբ մենք կ'արթննանք մեռելներուն մէջէն.— Վերջաբանն է հեղինակին, կը խոստովանի թախիծը անոր որ զգացումին զոհեց յետոյ ամէն ինչ, իր շահերը, զգացումները, ուրախութիւնները, ամբողջ գործունէութիւնը, կը զգայ ամլութիւնը իր ճիգերուն: Բայց կրկէս նետուիլ յաղթանակի հաւատքով ու զոհաբերութեամբ, ճակատագրական պարտք էր անոր համար եւ իր պայքարին մէջ, ան չէր կրնար չխորտակել նաեւ երջանկութիւնը անոնց, որոնք արիւնով կամ զգացումով իրենց կապուած կը մնային:

Այս կ'ըլլայ վերջին գործը ժամանակակից եւ մեծ թատերագրին, որ 1900ին կ'ենթարկուի կաթուածի ու կը մեռնի 1906ին Քրիստիանիայի մէջ:

ՄԿՐՏԻՉ ԵՐԻՑԱՆՑ

ԱԼ ՊԱՏԵՐԱԶՄ ՉՊԻՏԻ ԸԼԼԱՅ...

ՊԵՐԼԻՆ 16 Ապրիլ.— «Պրէմէն»ի Ատլանտեանը անցած եւ Կրինլի կղզեակին, այսինքն նոր աշխարհի յառաջամասին վրայ անվտանգ իջած ըլլալու ուրախ լուրին հետ, Գերմանիոյ մէջ յայտարարուեցան նաեւ ամերիկեան դեսպանին կողմէ Շթրէզէմանի ուղղուած «պատերազմը օրէնքէ դուրս» հռչակելու դաշինքի մը պատճէնին տրամադրութիւնները:

Ժողովուրդը հետաքրքիր է թէ կառավարութիւնը ի՛նչ պիտի պատասխանէ այս առաջարկին, բայց, կ'երեւի որ պատասխանը պիտի յետաձգուի:

Ահա դաշնագիրը.—

1) Ստորագրողները իրենց ժողովուրդին անունով պաշտօնապէս կը յայտարարեն թէ կը դատապարտեն միջազգային վէճերու պատերազմի միջոցով լուծելը, եւ կը հրաժարին իրենց յարաբերութիւններուն մէջ, զայն իբր պետական քաղաքական գործիք ծառայեցնելէ:

2) Ստորագրողները կը համաձայնին իրարու մէջ յառաջ եկած բոլոր վէճերու եւ կռիւներու կարգադրութիւնը կամ լուծումը, ինչ տեսակի եւ եւ ծագումի ալ պատկանին անոնք, միայն խաղաղ միջոցներով կատարել:

3) Այս դաշնագիրը, Նախաբանին մէջ յիշուած ստորագրողներէն, իրենց սահմանադրութեանց պահանջներուն համաձայն պէտք է հաստատուի, եւ անմիջապէս որ վաւերացման գիրերը ներկայացուին, ի զօրու պիտի ըլլայ ան, իրենց միջեւ:

Պերլինի դեսպան Շըրմէնի կցած նամակէն կը հետեւի, որ այս դաշնագիրը թէեւ ամբողջ աշխարհի պետութեանց համար տրամադրելի պիտի ըլլայ, բայց մասնաւորաբար Միացեալ Նահանգները Ֆրանսա, Անգլիա, Գերմանիա, Իտալիա եւ Ճափոն առաջին քայլը պէտք է առնեն:

Այս խնդրին համար ամիսներէ ի վեր Փարիզէն Ուաշինկթըն կատարուած բանակցութիւնները, վերջապէս տուին արդիւնք մը: Բայց կանխահաս է գուշակութիւններ ընել հետեւանքներու մասին:

Այստեղ ընդհանրապէս, բացի ծայրայեղ հոսանքներէ, համակրանքով ընդունուեցաւ Միացեալ Նահանգներու առաջարկը: Վարչապետ Մարքսի քանի մը շաբթուան բացակայութեան պատճառով է որ պատասխանը պիտի ուշանայ, թերեւս մինչեւ Մայիսի վերջը:

ԹՂԹԱԿԻՑ

ՆՈՐ ԳԱՂԹԱԿԱՆ ԱՆԱՏՕԼՈՒԷՆ

Ագտաղ Մատէնի Թէրզիլի գիւղէն ինը նոր ընտանիք (39 հոգի) Պոլիս հասան, և Սամաթիոյ կայանը տեղաւորուեցան: 29 հոգի ալ' Պօղազլեանի Իտէլի գիւղէն եկած են:

ՀԱՅ ԹԱՏՐՈՆԻ ՀԱՐԻՒՐԱՄԵԱԿԻՆ ՇՈՒՐ[ՋԸ]

Երկուշաբթի գիշեր «Փիլօրի[...]» մէջ հաւաքուած էին' [...] խումբի մը կողմէ հրաւիր[...] 35է աւելի դերասաններ, [...] թերու ներկայացուցիչներ, [...] ւորականներ եւայլն, Հայ Թ[...] րոնին հարիւրամեակը տօն[...] ձեւի եւ միջոցներու մասին [...] հրդակցելու համար:

Ժողովը տիպար մը իր [...] կական նկարագրով, —ան[...] վէճ, վիրաւորանք, ժխոր եւ [...] վերջացաւ հոն, ուրկէ պէտք [...] սկսած ըլլար:

Մասնախումբը զրուած [...] ջին հարցին առջեւ իսկ շուա[...] մնաց: Հայ թատրոնը ե՞րբ սկ[...] էր: Ի՞նչ փաստաթուղթեր[...] վրայ հիմնուելով 1928ին [...] ցած կը համարուէր հարիւր[...] եակը:

Մասնախումբը եկած էր [...] ռանց պատրաստութեան: [...] ւան եկան այնպիսի [...] ներ, որոնք չվարանեցան [...] նական շահու դրդապատճառ[...] տեսնել այդ ձեռնարկին [...] Կուսակցական ոգին թէեւ [...] մօթխածաբար քօղարկուա[...] կաւ սաւառնիլ սեղանին [...] ներշնչելով տարօրինակ հ[...] ցակէտ մը: Հայ թատրոնին [...] րիւրամեակը պետական կ[...] կարելի է տօնել, եւ [...] միա՛յն Երեւան... եւն. եւն.:

Արգահատելի եւ միաժա[...] նակ ըմբոստացուցիչ էր [...] եսերու ընդհարումը հարցի [...] շուրջ, զոր կարելի էր լուծ[...] ռանց մաքրակրօնի մը խ[...] պահանջութեան եւ ծայրայ[...] թեանց երթալու, անբարեկ[...] կամութեան եւ վիժեցնելու [...] կութեան մը կասկածը ներ[...] չելով:

Հայ Միտքը, Արուեստ[...] բողելու առիթները ոչ մի[...] պէտքչէ անտեսել, այլ եւ [...] ծել այս օտար երկինքին [...] տակ, խթանելու համար, [...] օր մը, ժամ մը, մեր նուաղ[...] հակամէտ ազգային զգաց[...] ները:

Հարկ է ամէն օր պան[...] ցնել մեր գրողները, գեղա[...] ները, ազգային գործիչն[...] արուեստագէտները, նահա[...] ները եւ հերոսները, ազգ[...] տրամադրութիւնը պահելու [...] մար, շրջապատի ներկայ[...] ցած որոգայթներուն դիմ[...] ւելու համապատասխան չ[...] թեան աստիճանին վրայ:

Պատուաբեր չէր ճամբ[...] կութիւններ ընել թիւերու [...] ջը, օգտակար եւ հաճելի [...] տայայտութիւն մը վիժեցն[...] առաջադրութեամբ:

Ժողովը վերջացաւ խլ[...] ցիչ աղմուկներէ յետոյ, [...] դառնալով հոն' ուրկէ պ[...] մեկնէր: Կազմուեցաւ առժա[...] մասնախումբ մը, —երկրորդ[...] պիտի բերէ նոր ժողովի [...] հայ թատրոնին հարիւր[...] բոլորած ըլլալուն փաստաթ[...] թերը եւ... ծննդեան թուակ[...]

ՀՐ. ԱԼԵ[...]

ՊԱՐՍԿԱՀԱՅ ԿԵԱՆՔ

Սուլթանապատ, 27 [...]

«Հայ Ակումբ»ը կազմա[...] պեց երկու դասախօսութի[...] ռաջինը Մարտ 10ին ակումբ[...] քին մէջ, երկրորդը Մարտ 1[...] դպրոցի սրահը:

Ընկ. Վ. Յովհաննէսեան [...] ցաւ «Նոր Դպրոց»ներու մա[...] բոլորովին նորութիւն էր մեր [...] ղութին համար եւ հետաքր[...] շատ շատերը: Մէկ ժամուան [...] դասախօսը սպառեց իր նիւթ[...] մասը միայն— մանկական [...] տէգը, շարունակութիւնը [...] գային ձգելով: Ակումբի [...] կան յաճախորդներէն զատ, [...] քրքիրներու ստուար խումբ [...] յատկապէս եկած էր այդ [...] խօսութիւնը լսելու: Դա[...] կանգ առաւ նաեւ 2—3 [...] կեանք ունեցող մեր մանկա[...] տէգին վրայ, յոյս յայտնե[...] Սելիմ Շահինեան պիտի [...]

իր գեղեցիկ ցանկութիւնը. յատուկ եւ յարմար շէնք մը գնելով։

Ապա եղան նուագ, արտասանութիւններ եւ պարեր։

* * Թէհրանի ծանօթ բժիշկ Ցոլակ Ստեփանեան, որ քանի մը օրուան համար եկած էր այստեղ, խօսեցաւ «Մաքուր օդ եւ առողջապահութիւն» նիւթի մասին։ Հասարակ աննպաստ օդին եւ խիստ ձմեռներուն, խոշոր թիւով եկեր էին լսելու դասախօսը, որ հանրամատչելի լեզուով վերջացուց իր նիւթը ծափերու տակ, մասնաւորաբար կանգ առնելով թոքային շարք մը հիւանդութիւններու վրայ։ Ընկերութեան նախագահը շնորհակալութիւն յայտնեց յարգելի բժիշկին։

* * Հայ ակումբը սկսած է իր ֆութպոլի խաղերը քաղաքէն դուրս։ Անցեալ տարիներու նման կազմուած են դպրոցական աշակերտներու մարզական խաղերը։

Ե.

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Քաղուած՝ խորհրդ. Թերթերէն)

Կարակալայի պետ. ձիաբուծարանը.— Հայաստանի պետական ձիաբուծարանը, որ կը գտնուի Կարակալա, իր նկարագիրով եւ զամբիկներու թիւով կը գրաւէ Ռուսիոյ ձիաբուծարաններուն մէջ երրորդ տեղը։ Առաջին կարգին վրայ կուգան «Ջեմինկա» եւ «Վոսխոդ» ձիաբուծարանները, երկրորդ՝ Տորելիցկի ձիաբուծարանը, երրորդ Կարակալայի ձիաբուծարանը։

Կարակալայի ձիաբուծարանը ունի 8 զամբիկ, 3ը ազնուացեղ։ Անոնց 5ը գնուեցան վերջերս Ռուսիայէն։ Գնուած են նաեւ 47 կաբարդինի զամբիկներ, որոնք ձիաբուծարանին 15 զամբիկներուն հետ այժմ պիտի կազմեն երամակ-բուծարան մը։ Երամակ-բուծարաններուն նպատակն է ազնուացնել գիւղացիական ձիերը։ Զամբիկները բեղմնաւորելու համար կան 3 ազնուատոհմ յովատակներ, «Բէկ», «Պասպարտո» եւ «Պրէնսի»։ Ձիաբուծարանին «Բուչուկ» եւ «Մալախիդ» յովատակները պիտի ղրկուին ձիաբուծական կայաններ, բեղմնաւորելու գիւղացիական ձիերը։

Զամբիկները, որոնք սերած են «Գալտիմորա» եւ «Սէնսայմ» ցեղերէն, ձիաբուծարանին պարգեւած են ազնուական ձիեր։

Վերջերս գնուած ձիերը արդէն հասած են Կարակալա։

Վատնումներ.— Անդրկովկասի «հանրապետութիւններուն» մէջ կատարուած վերջին քննութիւնները զանազան զեղծումներ եւ «տնտեսական դաւադրութիւններ» ու վատնումներ երեւան բերին։ Այսպէս Վրաստանի Ջրային տնտեսութեան «շինարարութեան» մէջ այնպիսի գործեր կատարուեր են, որ հնգամեայ ծրագիրները երեսնամեայ դարձերն, եւ ծախսուած գումարներն ալ վատնուեր են պարապ տեղը, որովհետեւ կատարուած աշխատանքներուն մասին հսկողութիւն եղած չէր։

Այդպիսի վատնումներ եղած են նաեւ Հայաստանի «շինարար» գործերուն մէջ։ Խորհրդային Հայաստան կը գրէ (31 Մարտ) թէ Երեւանի մէջ կոմունիստ կազմակերպութեան մը առեւտրական գործունէութեան մէջ 20,135 րուբլի վնաս կայ։ Անմիջապէս հրաժարեցուած եւ դատի կանչուած են յիշեալ կազմակերպութեան վարիչը՝ Կաֆեան, եւ հաշուապահը՝ Դուբինեան։ Ի՞նչ են անոնց յանցանքները. — Նենգութեամբ գիներու գեղչման հրահանգները չեն գործադրուած, այլ նոյն իսկ 75—85 համեմատութեամբ յաւելումներ կատարուած են, մասնաւոր անձերու ապրանք տրուած է առանց փոխարժէքը գանձելու, շինութեանց յատուկ նիւթերը առանց չափի եւ կշիռի տրուած են ուզողին, աջակցութիւն ցոյց տրուած է ուրիշներուն կատարած խուրացումներուն։

Երեւանի շինարարութիւնը.— Երեւանի Քաղաքային Խորհուրդի նախագահ Վ. Մամիկոնեանի յայտարարութեանց համաձայն, Երեւան այս տարի կը սպասէր 700,000 րուբլիի վարկ մը, բայց տրուեցաւ միայն 450 հազար րուբլի։ Այս պատճառով, անհրաժեշտ տեսնուած է գեղչել կարգ մը շինարարական ձեռնարկներ։ Աշխատանքները պիտի շարունակուին մասնաւորապէս այն շէնքերուն վրայ, որոնք կիսաւարտ մնացած են անցեալ տարուընէ։ Քանդուելու եւ փլելու վտանգին մատնուած տուներուն բնակիչները տեղաւորելու համար ծրագրուած էր կառուցանել 100 տաղաւար, բայց վարկը քիչ ըլլալով, այդ խարխուլ տուները պիտի աշխատուի ձեւով մը նորոգել միայն։

Տեղական պիւտճէէն 160,000 րուբլի պիտի յատկացուի քաղաքին բարեզարդութեան։ Մասնաւոր շինութիւնները աւելի պիտի ըլլան այս տարի. հողամասեր յատկացուած են կայարանին մօտ, Դամուր-Բուլաղի միւս կողմը, Նորագաւիթի ճամբուն վրայ։ 2000 հոգի դիմած են շէնք կառուցանելու համար այդ հողամասին վրայ։ Արդէն անցեալ տարի Պոլիսէն հասած գաղթականները հիմնած են 44 տուն։ Այդտեղ 120 տունի տեղ յատկացուած է նաեւ «Նոր Բիւթանիա» ծխախոտի մշակներուն, որոնք իրենց ծախքերով պիտի հիմնեն տուները։ Այդ թաղամասը այսպէս պիտի գեղեցկանանայ, ունենալով իր առուները, ծառուղիները, մայթերը, նաեւ դպրոցը։

Կարդացէք եւ Տարածեցէք
«ՅԱՌԱՋ» Ը

ԿԵԱՆՔԸ ԱՐՈՒԱՐՁԱՆՆԵՐՈՒ ՄԷՋ

ԱՊՐԻԼ 11/24Ը ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆՊԻ ՄԷՋ

Կիրակի օր կէսօրէ վերջ հանդիսաւորապէս տօնուեցաւ համազգային սգատօնը Պուա-Քոլոմպ Անիէռի մէջ, ընտրեալ հասարակութեան մը ներկայութեամբ։

Հանդէսը բացուեցաւ Շոփէնի մահերգով, զոր ժողովուրդը յոտնկայս ունկնդրեց։ Նախագահ ընկ. Գ. Յովհաննէսեան երկու խօսքով պարզեց օրուան նշանակութիւնը։ «Գոնէ տարին մէկ անգամ վերցնենք այն հսկայ դամբանաքարը եւ վերյիշենք մեր անցեալի յուշերը։ Վա՜յ անոր որ կը մոռնայ այս վեհ օրը։ Ազգերը իրենց յուշերով է որ կ'ապրին»։

Օրուան բանախօսը, ընկ. Թ. Մեծատուրեան երկար եւ ոգեւորիչ ճառով մը պարզեց Ապրիլ 11/24ի նշանակութիւնը, եւ եզրակացնելով ըսաւ. «Այս համազգային տօնը սգահանդէս մը չէ, այլ մեր գոյութեան մեծագոյն հանգրուանը, որ դեռ դարեր պիտի ապրեցնէ հայ ժողովուրդը։»

Արտասանութիւններէ եւ երգերէ վերջ Պ. Ն. Պէշիկթաշլեան արտասանեց «Յարգանք քեզ»ը, յուզելով այն սրտերը, որ կը բաբախէին հայրենիքի սէրով։

Ամուր գոցեցէք հայրենիքի դռները, ո՜վ կարմիր ալլաւերածներ, բայց գիտցէք որ չի մեռնիր այս ժողովուրդը։

Հանդէսը փակուեցաւ «Մեր Հայրենիքով»։ Ժողովուրդը չէր ուզեր բաժնուիլ։ Հանդէսէն վերջ ընկերական տաք մթնոլորտ մը կազմուեցաւ։ Պատմուեցան անցեալ դրուագներ եւ բաժակաճառերով ասուլիսը շարունակուեցաւ մինչեւ ժամը 8։

Յ. Հիսանեան

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԱՊՐԻԼ 11/24Ը ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 15 Ապրիլ.— Ապրիլ 11/24ի 13րդ համազգային սգահանդէսը տեղի ունեցաւ Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, երրորդ թաղապետարանի շքեղ սրահին մէջ։ Ներկայ էր հոծ բազմութիւն մը։

Սգահանդէսը կազմակերպած էր Զ. Ե. Ո. Միութեան Լիոնի մասնաճիւղը, մասնակցութեամբ Ազգ. Միութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Պատանեկան Միութեան Եւրոպահայ Կարմիր Խաչին, Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Խարբերդի, Բարձր Հայքի, Տարօն Տուրուբերանի, Մարաշի, Բալուի եւ Աֆիոն Գարահիսարի Հայրենակցական Միութեանց։

Բեմը զարդարուած էր ծաղկեպսակներով, նահատակներու նկարներով, հայկական և ֆրանսական դրօշներով։

Միութեան ատենապետ Վահրամ Սէֆէրեան բացումը կատարելով, բացատրեց օրուան տօնի նշանակութիւնը եւ ըսաւ թէ իւրաքանչիւր Հայ պէտք է մոռնայ իր ատելութիւնները եւ իր յարգանքի բաժինը բերէ իր անմահ նահատակներուն։ Յետոյ նուագախումբը նուագեց Շոփէնի մահերգը։ Վահրամ Շահպազեան արտասանեց Սիամանթոյի «Հոգին ձայնը»։ Առաջին բանախօսն էր ուսուցիչ Պ. Երուանդ Տէր Անդրէասեան, որ յիշեց դրուագներ մեծ սարսափի օրերէն, եւ բողոքեց այն մտայնութեան դէմ թէ Հայը ինքնիր գլխուն բերաւ այս աղէտը։ «Այդ իմաստունները այն ատեն բոլորն ալ համաձայն էին եւ միասին կը գործէին, բայց մեր ձախորդութիւնները պատճառ դարձան շատ մը սխալ մտածումներու»։ Յորդորեց չմոռնալ մեր անմահ մեռելները, որոնք զոհուեցան մեր ազատութեան համար։

Նուագախումբը նուագեց «Մայր Արաքսին»։ Համբարձում Նէրզէթեան արտասանեց Սիամանթոյի «Դարերու վրէժ»ը, իսկ Լեւոն Ալէմեան Ահարոնեանի «Զուլումը», յետոյ խօսք առաւ Միջհայրենակցական Միութեան կողմէ Պ. Յարութիւն Նիկողոսեան, շեշտեց թէ այս տարեդարձը ինքնին կը խօսի բոլորի սիրտէն և յիշեցուց մեծ բանաստեղծին խօսքը. «Այսքան չարիք եթէ մոռնան մեր որդիք,— թող ողջ աշխարհ Հայուն կարդայ նախատինք»։ Պ. Տիգրան Նիկոլեան նուագեց «Իմ սիրելի զաւակունքս»։ Պ. Աբէլեան արտասանեց Ահարոնեանի «Յարգանք քեզ»ը, իսկ Ղազար Ահարոնեան՝ դարձեալ Ահարոնեանի «Անզուգական Քրիստափորին»։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Երուանդ Ճանկէօզեան, որ ըսաւ. «Եթէ Ապրիլ 11ը մեր գիշերն է, ապա Մայիս 28ը՝ արշալոյսը, եթէ Ապրիլ 11ը մեր սուգի եւ արեան թուականն է, Մայիս 28ը մեր յաղթանակի օրն է։ Հայաստանի մէջ այսօր մոռցնել տալ կ'ուզեն այս թուականները, բայց դիւրին չէ վերցնել թուական մը, որ ամէնուս սրտին մէջ խոր վէրք բացած է»։

Փակման խօսքը ըսաւ ծերունազարդ տէր Մկրտիչ քահանայ Ասլանեան, որ շեշտեց թէ ամէնէն աւելի պարտք կ'իյնայ մայրերուն վրայ որ իրենց զաւակները հայ դաստիարակեն, եւ անոնց կուրծքերուն վրայ քանդակուի նահատակներու յիշատակը։ Հանդէսը փակուեցաւ, խոր տպաւորութիւն ձգելով ներկաներուն վրայ։

Կ. Կէնճեան

ՔԻՉ ՄԸ ԽԻՂՃ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Յառաջը մանրակրկիտ կերպով, թիւերով ու փաստերով մերկացուց Բարեգործականի վարիչներուն կատարած մսխումները եւ քմահաճ շնորհաբաշխութիւնները։ Վարագոյրը պատռուած է արդէն, եւ Բարեգործականի կարգ մը վարիչները իրենց իսկական արժէքով կանգնած են հայ ժողովուրդին առջեւ։

Դեռ երէկ էր կարդացինք Թաւրիզէն հասած թղթակցութիւն մը, 5—600 որբերու մասին, որոնք զրկուած ապրուստի բոլոր միջոցներէն, ճարահատ ապաւիներ էին Ամերիկուհիի մը խղճմտանքին։ Եւ վախճանը եղած է որբերու ցրումը։

Անոնք, որ մօտաւոր կամ հեռաւոր ազգականներ ունէին, ապաստաներ են անոնց քով, իսկ շատերը, որ զուրկ էին ազգականներէն, բոլորովին ձգուած են իրենց բախտին։ Եւ այդ ապաբախտներէն մէկն էր ողբացեալ Աւագեանը։ Հէ՜ք պատանին, Ղարադաղէն Բագու ուղեր է անցնիլ, չոր օրապահիկ մը ձեռք բերելու համար։ Սակայն սահմանապահ զօրքին կողմէ կը ձերբակալուի ու կը սպաննուի, եւ դիակը Արաքսը կը նետուի։ Հայ գիւղացիները քանի մը օր վերջ Արաքսի ափը կը գտնեն յօշոտուած դիակը, կը վերցնեն ու կը թաղեն։

Բարեգործականէն օգտուողները հրապարակաւ խոստովանեցան իրենց ստացած շնորհները։ Մէկ բան միայն, կարելի չէ՞ր, որ Պ. Մալէզեանը ֆրանսական նախարարի մը թոշակին հաւասարեցնէր իր ամսական 10 հազար ֆրանքը։ Աւելցած տարեկան 40,000 ֆրանքով պիտի փրկուէին չոր հացի մը համար նահատակուած շատ մը դժբախտ Աւագեաններու կեանքերը։

Զաքար

ԶԱՐՍԱՆՃԱԳԻ ՊԱՏԱՆԻՆԵՐՈՒՆ ՃԻԳԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ 15 Ապրիլ.— Մեծ եղեռնէն վերապրող տարագիր բեկորներու տաքուկ բոյն մըն ալ այս Միութիւնն է, որուն մասին անցեալ տարի կարդացինք «Յառաջ»ի մէջ։

Միութիւնը ի նպաստ իր նորաբաց գրադարանին, Ապրիլ 14ին տուաւ երկրորդ ներկայացում մը, ղեկավարութեամբ Պ. Միհրան Գաբրիէլեանի։ Ժամանակէն առաջ հոծ բազմութիւն մը սրահ փութացած էր, պատանիները խրախուսելու։ Հինգ արարնոց ողբերգութիւն մը խոր տպաւորութիւն թողուց հասարակութեան վրայ, որ պահ մը ապրեցաւ անցեալի ահաւոր վայրկեանները։ Դերակատարները անփորձ պատանիներ էին, բայց յաջողութեամբ կատարեցին իրենց դերերը։

Վերջին արարին ծափերու մէջ բացուեցաւ եռագոյն դրօշակ մը, որուն վրայ ձեռագործուած էր «Պիտի ապրի Հայաստան»։

Ուրեմն կը մնայ միայն, որ հեռաւոր եւ մօտաւոր Զարսանճագցի հայրենակիցները նիւթապէս եւ բարոյապէս զօրկ տան պատանի Միութեան, որպէսզի ան կարենայ իր շուրջ հաւաքուող մատաղ սերունդը կրթել ազգային ոգիով, ինչ որ կենսական հարց մըն է այս ազատ բայց օտար միջավայրին մէջ։

* * Կը խնդրուի Պէլֆոռաբնակ Պ. Լ. Տէր Մանուէլեանէ (Հալէպի Պատանեկան Միութեան անդամներէն) որ իր մօտ գտնուած գիրքերը ղրկէ Մարսէյլի Պատ. Միութեան։ Հասցէ.— 14: Rue Bernard du Bois, Marseille։

Մ. Թաշճեան

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ. ԺՈՒԱՆՎԻԼ
C. A. S. LILAS

C. F. Marneի հետ մրցումը յետաձգուած ըլլալով, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Ժուանվիլի Ֆութպոլի խումբը անցեալ Կիրակի մրցեցաւ C. A. S. Lilasի հետ։ Ներկայ էր կոկիկ բազմութիւն մը, որուն մէջ նաեւ հայ ընտանիքներ։

Մրցող ուժերը գրեթէ հաւասար էին։ Գնդակը երկու բերդերուն մէջ կը տարուբերուէր։ Առաջին նշանակէտը մենք շահեցանք, իսկ մեզմէ քառորդ ժամ ետք, մեր վերջապահը սխալ մը գործելով, անոնց նշանակէտ մը շահեցուց։ Երկրորդ կիսախաղը անցաւ առանց արդիւնքի։ Խաղը վերջացաւ հաւասար, մէկի դէմ մէկ։

Ժուանվիլի Ֆութպոլի յանձնախումբը պէտք է նկատի առնէ յառաջապահ երկու ծայրերու տկարութիւնը։

Քամի

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽԵՂԴՈՒՈՂԻՆ ԵՏԵՒԷՆ.— Անցեալ իրիկուն, երբ գիշերը սեւ հովանոցի մը պէս կը գոցուէր Փարիզի վրայ, անծանօթ մը ջղային քալուածքով մը կը դառնար Սէն-Միշէլի կամուրջին վրայ։ Յանկարծ ցատկեց բազրիքին վրայ եւ նետուեցաւ ջուրը։ Երիտասարդ մը, որ ընկերոջը հետ կ'անցնէր կամուրջէն, տեսաւ յուսահատը, հանեց վերարկուն, յանձնեց ընկերոջ եւ ցատկեց գետին մէջ։

Յուսահատն ու ազատարարը դարձան ալիքներուն մէջ եւ յանկարծ կորսուեցան։ Ի զուր փնտռտուք կատարուեցաւ, անոնց դիակներն ալ չգտնուեցան։ Ազատելու վազող երիտասարդը կը կոչուի Մէզոն, իսկ յուսահատը անծանօթ կը մնայ։

ԿԻՆ ՄԸ ՈՂՋ ՈՂՋ ԱՅՐԱԾ.— Հէրման գիւղին բերանը, արտի մը մէջ, տիկին Լամատոն չոր խոտեր հաւաքելով դէզ էր շիներ ու կը վառէր։ Յանկարծ բռնկեցաւ քղանցքը եւ բոցերը արագութեամբ գրկեցին մարմինը։ Դաշտին մէջ աշխատաւորները օգնութեան հասան եւ մարեցին բոցերը։ Բայց խեղճ կինը կիսովին այրած էր։ Աննկարագրելի տառապանքներու եւ յուսահատական վիճակի մէջ փոխադրուեցաւ հիւանդանոց։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (82)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Գ.

— Մարդ իրաւունք չունի Թիթիզէյի նման սրիկայի մը գլուխը բացէ ի բաց ջախջախելու...

Զիս քննեց ուշադիր.

— Կը հասկնամ որ, վերսկսայ ես, հասարակ լրտեսի կամ գործակալի մը առջեւ չենք գտնուիր, որ կարելի ըլլայ դատարանի մը առջեւ դատապարտել... պետական խնդիր է ասիկա...

— Շատ լաւ կը հասկնաք... Կը շնորհաւորեմ ձեզ որ հրաժարած էք այս մարդուն հրամանով սպաննուած ձեր բարեկամներուն վրէժը լուծելէ...

Դուրս ելլելու միջոցիս ինծի ընկերացաւ։ Անցանք նեղ նրբանցքէ մը, ուր դիմացէն եկող գործակալ մը՝ անցնելու ատեն ինծի զարնուեցաւ։ Նոյն միջոցին այս պզտիկ միջադէպին ոեւէ կարեւորութիւն չընծայեցի. միայն նշմարեցի ակնարկներու փոխանակութիւն մը անոր եւ Պլէքֆիլտի միջեւ։ Գործակալը ներողութիւն խնդրեց ինձմէ եւ հեռացաւ։

Պլէքֆիլտ կը խնդար միշտ։

— Ուրեմն ցտեսութիւն, պ. Լանտրըսի... մեծ ծառայութիւն մը ըրիք Ինթէլիճընսի... մի՛ մոռնաք զայն, եթէ օր մը ձեր անձնական պաշտպանութեան համար մեր թուղթերուն պէտք ունենաք... Մարդ չի գիտեր թէ ինչե՜ր կրնան պատահիլ...

— Շնորհակալութի՜ն, պարո՛ն...

Վերադարձայ ինքնաշարժով։ Անցանք քաղաքէն։ Քաղաքէն վերջ զինուորական գօտիին մէջն էինք։ Զինարան, զօրանոցներ եւ դարձեալ զօրանոցներ, ու ահա Եւրոպայի վերջին երկրամասը, որուն վրայ կը հսկէ փարոս մը, իբրեւ գերագոյն խորհրդանշան։ Ժայռին վրայ կը բարձրանար Այրի Հաուզը, ճերմակ քարերով շինուած։ Անգլիացի սպասաւոր մը բացաւ դուռը մեր առջեւ։

— Կը փափաքիմ տեսնել Ն. Բարձրութիւնը, ըսի, կառավարիչին քովէն կուգամ։

Զիս մտցուց փոքրիկ ծխարան մը։ Երկար սպասեցի հոն։ Յետոյ, հանդերձանոցին մէջէն ձայներու աղմուկ մը հասաւ։ Թիթիզէյ հրաժեշտ կու տար այցելուներուն։ Անմիջապէս պատուհան վազեցի։

Բոնտայի պետը դուրս կ'ելլէր գերմանական երեւոյթով մարդու մը հետ։ Պետը եւ գէշ պարտկուած այդ գերմանացի սպան յայտնօրէն փոթորկալից վէճ մը ունեցած էին հոն։ Բոնտայի մարդը ջղագրգիռ կ'երեւար։ Լռութեամբ ինքնաշարժ մտան։ Սպասաւորը ներս մտաւ զիս Ն. Բարձրութեան քով առաջնորդելու համար։

Ընդարձակ սրահ մը՝ մարմարով ծածկուած։ Տիրող լոյսը զիս կուրացուց։ Այդ խոշոր սրահին չորրորդ պատը ամբողջովին հայելի էր, մօտ տասը մեդր բարձրութեամբ նոյնքան լայնքով։ Խարտեաշ կաշիէ երեք բազմոց, ծածկուած անասունի մորթով, շինական գորգի մը վրայ ընդարձակ աշխատասեղան մը։ Տախտակամածը ամբողջութեամբ մարմարեայ, ճերմակ ու կապոյտ, որուն վրայ կը ցոլար արեւը։ Այս կարգի յուզումնալից վայրկեաններու մէջ մեր իրականութեան զգայնութիւնը կը սրուի, մէկ երկվայրկեանի մէջ ամէն մանրամասնութիւն կը գծագրուի մեր տեսողութեան տախտակին վրայ։ Սրահին դիմացի անկիւնը զետեղուած էր անթելի գործիք մը։

Հայելիաւոր պատին առջեւ՝ մարդ մը, կռնակը դարձուցած, գլանիկ մը կը վառէր։

Շլացուցիչ տախտակամածին տասը մեդրը մեզ կը բաժնէր իրարմէ։

Գլանիկը հանդարտօրէն վառուեցաւ եւ մարդը ասդին դարձաւ։

Երես երեսի էինք այժմ։

Ինծի կը թուէր որ սիրտիս զարկը կարելի էր հեռուէն իմանալ։

Սպասաւորը գոցեց դուռը։

Լուսանկարին մարդը ինծի նայեցաւ։ Զարմացումի ոչ մէկ շեշտ, դէմքի ոչ մէկ ցնցում,— բայց կանանչ, գերբնական բոցը բարձրացաւ անոր աչքերուն մէջ։ Ինքնիրենս ըսի.— «Ամէն բան պիտի ուրանայ հիմա»։

Ո՛չ ես եւ ոչ ալ ան կը խօսէինք։ Այսպէս կեցած էինք, դէմ դիմաց, առանց ոեւէ բառ արտասանելու, սպասելով միշտ։

Միակ շարժում մը մատնեց իր յուզումը։ Նոր վառած գլանիկը նետեց ձեռքէն։

Կը սպասէի միշտ։ Պիտի կեղծէ՞ր նորէն։ Ամէն բան իրեն կ'օգնէր ստի մէջ։

Մարդը վերջապէս սկսաւ.

— Է՛հ, Պ. Մարսէլ Լանտրըսի, խօսեցէ՛ք... ձեզի կը սպասեմ։

Այսպէս ուրեմն, բացէ ի բաց կ'ընդունէր մենամարտը։

Չափազանց հանդարտօրէն կ'ուզէր իմանալ իմ պատասխանս։

Աչքերս չէին հեռանար անոր անասնական աչքերէն։

Այն ատեն, կամաց կամաց, բայց հպարտօրէն վերստին խօսեցաւ անիկա.

— Թերեւս զարմացաք ընթացքիս վրայ... կրնայի սուտ խօսիլ... բայց ոչ, ես չպիտի ստեմ... իշխան Թիթիզէյ ուզեցիք.— Թիթիզէյ մը բնաւ չէ ստած։

(Շար.)

կառավարութեան թեկնածուներ։ Միւսներուն ընտրութիւնը պիտի վերջանայ յաջորդ կիրակի, 29 Ապրիլ։

Պոլսոյ Օրթոտոքս Պատրիարքը հիւանդ

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ Յունաց Վասիլիոս պատրիարքը ծանր հիւանդ է, սուր թոքատապի մը ենթարկուած ըլլալով։ Հիւանդը 85 տարեկան ըլլալով, բժիշկները կը վարանին դիմել Պոլսոյ ամէնէն սովորական դարմանին, արիւն առնելու։ Կը կարծուի թէ պատրիարքը երկու-երեք օրէն աւելի չապրիր։ Հեռագրի մը համաձայն, արդէն իսկ ծանր վէճեր ծագած են Ֆէնէրի մետրապոլիտներուն միջեւ, պատրիարքական թեկնածութեան առթիւ։

Մակեդոնացիները կը գործեն

Սկիւպէն կը հեռագրեն թէ խումբ մը կոմիտաճիներ Սերպիոյ սահմանին վրայ ընդհարում մը ունեցան ոստիկանական ջոկատի մը հետ։ Հրացանաձգութեան ընթացքին, սպաննուեցաւ կոմիտաճի մը եւ ուրիշ երկու հոգի վիրաւորուեցան։

Միլանի ռմբարձակ հետեւանքները

Միլանէն կը հեռագրեն թէ ձերբակալութիւնները եւ խուզարկութիւնները կը շարունակուին անընդհատ։ Կարգ մը թերթեր կը պնդեն թէ գտնուած են մահափորձին հեղինակներուն հետքերը, բայց գաղտնի կը պահուին։ Արդէն իսկ սկսած է կալանաւորներուն հարցաքննութիւնը։ Ոստիկանութիւնը շարժման մէջ դրած է իր ամէնէն վարպետ գործակալները, բայց մեծ զգուշութեամբ կը գործէ։

Նոր շարժ Պուլկարիոյ մէջ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ Չըրփանի մէջ ընդհատ ընդհատ կը շարունակուին երկրաշարժի ցնցումները։ Երեքշաբթի զգալի եղաւ սաստիկ ցնցում մը, որ կործանեց նախորդ ցնցումներէն խախտած քանի մը տուներ։

Պատերազմը Չինաստանի մէջ

Շանկայէն կը հեռագրեն թէ Ապրիլ 7ին սկսած գարնան առաջին յարձակողական մեծ պատերազմին կը մասնակցին 750,000 ազգայնական զինուորներ։ Պատերազմի ճակատին երկարութիւնն է 400 մղոն։

Շանկ Քայ Շէք իր սպայակոյտը հաստատած է Սու-Չէու-Ֆուի մէջ և առաջին գծին վրայ կը շարէ կարմիրները։

Ձմեռ եւ փոթորիկ

Կը ծխան նորէն ծխնելոյզները։ Ձմեռը վերադարձաւ։ Փարիզի մէջ ջերմաչափը իջաւ յանկարծ 3ի։

Շատ մը արկածներ պատահած են։ Միւս կողմէ, վախ կայ որ ցանքերը փճասուին։ Ծանր լուրեր կը հասնին գաւառներէն։

Զուիցերիոյ լեռները նորէն ճերմկցան։ Տեղացած ձիւնին պատճառով խիստ ցուրտ մը կը տիրէ Զուիցերիոյ մէջ։

«Պրեմեն»ի վերջին տագնապը

Քանատացի հիւանդապահուհի մը, որ բժշկական մարմնի մը հետ սահնակով Կրինլի կղզին էր գացած, անթելով կը հաղորդէ հետեւեալ զրոյցը.—

Երբ «Պրէմէն» ցամաք կը փնտռէր թառելու համար, Ֆոն Հունէֆէլտ եւ իր ընկերները ցուրտէն սառած եւ ուժաթափ էին եղած։ Երեքն ալ կորսնցուցած էին իրենց վերջին յոյսը, եւ Ֆոն Հունէֆէլտ որոշած էր ատրճանակով սպաննել իր ընկերները եւ յետոյ գնդակով մը անձնասպան ըլլալ, եթէ ստիպուէին իջնել ծով։ Բայց երբ կղզեակը տեսան եւ յաջողեցան ողջ առողջ ոտք դնել հողի վրայ, խոր շունչ մը քաշելով, ըսին.

— «Փա՛ռք քեզ, Աստուած»։

Հեռագիրները, հիւանդապահուհիի այս զրոյցէն զատ, կը հաղորդեն թէ «Պրէմէն»ի նորոգութիւնը, այդ կղզեակին վրայ, անկարելի է։ Վերջ ի վերջոյ գերմանացի օդանաւորդները պիտի ընդունին ուրիշ օդանաւով մը Մըրրէյի ծոցէն Նիւ Եորք մեկնելու առաջարկը։

Միւս կողմէ, ուրիշ հեռագիր մը կ'ըսէ թէ գերմանացի օդանաւորդները մեկնած են արդէն Կրինլի կղզիէն օդանաւով մը, զոր բերած էր երկրորդ անգամ քանատացի օդանաւորդ Շիլլէր։

Նիւ Եորքի մէջ կատակերգական կացութիւն մը ստեղծուած է օդաչուներու ընդունելութեան առթիւ։ Երբ հեռագիրները հաղորդեցին թէ իրլանտացի օդանաւորդը, Ֆիցմօրիս, որ կ'ընկերանար Քէօհլի և Հունէֆէլտի, մեկնած է կղզիէն, մինակը Նիւ Եորք մտնելու համար, Նիւ Եորքի ժողովուրդը նեղացաւ։ Գերմանեւամերիկեան տարրը ճնշեց քաղաքապետին վրայ, որ կը հեռագրէ թէ ընդունելութիւնը պիտի կատարուի միայն երեքին համար։ Բայց իրլանտեւամերիկեան տարրը, թէեւ թիւով քիչ, քաղաքական ազդեցութիւն ունի եւ իր կարգին կը ճնշէ։

Հայ աւազակի մը ձերբակալութիւնը

Ապրիլ 11ի գիշերը, Սելանիկ-Սէրէզ ճամբուն վրայ ձերբակալուած է Նազար Այվազեան անուն հայ աւազակը, որ 3-4 ամիս առաջ փախած էր Սէրէզի բանտէն եւ խստօրէն կը փնտռուէր ոստիկանութեան կողմէ։

Նազար գիւղացիի ծպտումով կը գտնուէր Լանկատայի շրջանի գիւղերը։

Գաղտնի ոստիկան մը, երկար թափառումներէ վերջ, աւազակին մօտիկ մարդէ մը կ'իմանայ թէ, յիշեալը գիշերանց Սելանիկ պիտի երթայ հետիոտն եւ Սէրէզի խճուղիով։

Անմիջապէս զարանակալ ոստիկաններ կը կենան ճամբուն վրայ։ Առտուան դէմ ժամը 2.30ին, շուք մը կը յայտնուի։ Նազար կը մտնէ պաշարման օղակին մէջ։ Սպային հրամանով, քանի մը ձեռք զէնք կ'արձակուի օդին մէջ, վախցնելու համար, եւ կը հրամայուի անձնատուր ըլլալ։ Նազար, սակայն, պաղարիւնը չի կորսնցներ։ Անմիջապէս ուսէն վար կ'առնէ զէնքը եւ կը սկսի կրակել, միաժամանակ փորձելով ազատիլ պաշարման շղթայէն։ Ոստիկանները կը փոխադարձեն եւ միանգամայն կը հրամայեն անձնատուր ըլլալ, այլապէս պիտի սպաննուի։ Այս փտանգին առջեւ, Նազար վար կը նետէ զէնքը եւ կը պոռայ թէ անձնատուր կ'ըլլայ։

Նազար ամբաստանուած է բազմաթիւ յանցանքներով ու սպանութիւններով։ Երկու անգամ ձերբակալուած է, բայց երկու անգամին ալ փախած, անգամ մը Եէտի-Քուլէի եւ անգամ մըն ալ Սէրէզի բանտէն։ Զինքը բռնողին կամ մեռցնողին 40,000 տրախմի խոստացած էր Սէրէզի Ընդհ. Ապահովութեան Տեսչութիւնը։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

1915 ԱՊՐԻԼ 11/24Ի 13ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ.— ԿԻՐԱԿԻ 22 ԱՊՐԻԼ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ

Salle d'Horticulture, 84 Rue de Grenelle, Nord Sud: Rue de Bac

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ուս. Միութեան եւ մասնակցութեամբ քաղաքական կուսակցութեանց, բժշկական, Սանասարեան, Յարդգողի, Ջափահաս Որբերու եւ Հայրենակցական միութիւններու։

կը նախագահէ **Պ. ԹԷՈԴԻԿ**

Ա. ՄԱՍ.—

ԿԸ ԽՕՍԻՆ՝

ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ	*(Հ. Յ. Դաշնակցութիւն)*
ԹԱՀԹԱՃԵԱՆ	*(Ս. Դ. Հնչակեան կուսակց.)*
ՏՔԴ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ	*(Բժշկական Միութիւն)*
Գ. ՁՈՒԼՈՒՄԵԱՆ	*(Ուս. Միութիւն)*
ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔԵԱՆ	*(Յարդգող)*
Մ. ԿԻՒՐԵՂԵԱՆ	*(Ձ. Ե. Ո. Միութիւն)*

Բ. ՄԱՍ.— Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝

M. PAUL FAUCHET, Compositeur de musique, Professeur au Conservatoire National de Paris. Mme MARGUERITE GILLARD, de l'Opéra. Mme LEICKNAM-CACHEUX, Violoniste 1er Prix du Conservatoire National. M. BOULMÉ, Violoncelliste, 1er Prix du Conservatoire National.

Պ. Ս. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ՝ երգիչ։ Պ. Պ. Տ. ՆՇԱՆԵԱՆ եւ Ն. Պէշիկթաշլեան արտասանութիւն։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՊԵԼՖՈՐ.— Նախաձեռնութեամբ Ջ. Ե. Ո. Միութեան, այս կիրակի ժամը 2.30ին, Օֆմոնի մէջ։ Բանախօսութիւն եւ արտասանութիւններ։ Կը հրաւիրուին Պելֆորի եւ շրջակայքի հայրենակիցները։

ԵՐԳԱՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅԿԱՆՈՒՇ ԹՈՐՈՍԵԱՆԻ

ԱՌԱՋԻՆ ՄՐՑԱՆԱԿՈՎ ՓԱՐԻԶԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՐԱԺՇՏԱՆՈՑԷՆ

2 ՄԱՅԻՍ, ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ ԻՐԻԿՈՒՆ ԺԱՄԸ 9ԻՆ

Salle Colonialeի մէջ, 34 Rue de Stassart, BRUXELLES

Յայտագրին մէջ դասական եւ նոր կտորներ, սպանիական, ֆրանսական եւ հայ ժողովրդական երգեր։

Կ'ընկերանայ ՕՐ. ՄԱՐԱ ՄԻՆԱՍԵԱՆՑ՝ դաշնակահարուհի։

Տոմսերու համար դիմել՝ Delvigneի, 19 Rue de Namur.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 84 Ռիւ Շափի թատրոնը նախաձեռնութեամբ Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան եւ մասնակցութեամբ՝ *Տրամաթիք Ստուտիայի*։ Կը ներկայացուի՝

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ «ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏ»Ը

ԳԻՆ 10, 7 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

ՕՐ. ԱՆԻ ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ

ԵՒ

ՍԵԴՐԱԿ ՍԱՀԱԿԵԱՆ

ԱՄՈՒՍՆԱՑԱՆ

Փարիզ 15 Ապրիլ 1928

Հ. Յ. Դ.

Փարիզի *շրջանային կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր Ընկերները, այս Կիրակի ժամը 2.30ին ծանօթ հաւաքատեղին։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւոր է։ Ներկայ պիտի ըլլան շրջ. կոմիտէի անդամները։*

Պելվիլի *ենթակոմիտէի ժողովը այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 131* Fbg. du Temple.

Մարսէյլի *Քրիստափոր ենթակոմիտէի ժողովը այս Ուրբաթ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։*

Մարսէյլի *դասախօսական ընդհ. ժողովը այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Բէփիւպլիքի սրահին մէջ։ Կը դասախօսէ՝ ընկ. Մ. Գույումճեան։*

Մարսէյլի *Իշխան ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին։*

Լիոնի *Պատանեկան Միութեան դասախօսական եւ վիճաբանական ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 8.30ին, Գրադարանի սրահը։*

Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ։

Լիոնի *կոմիտէի վիճաբանական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։*

Կարտանի *կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։ Կը խօսի՝ ընկ Մ. Գույումճեան։*

Նիւթ՝ «Հայաստանի անկախութիւնը»։

Մարսէյլի *Իշխան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր-Սերոբ, Եփրեմ Խան, Վարդգէս եւ Համազասպ» խումբերու ընկերները, այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրներով։*

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— *Վէզիր Քէօփրիւցի Հայկանուշ Մարզուանլեան կը փնտռէ իր եղբայրը, Սեդրակ Մարզուանլեանը, որ ընդհանուր պատերազմին Գերմանիա գացած է։ Իմացնել՝ վերի հասցէին։*

— *Կը փնտռուին Շապին-Գարահիսարի Անդրէաս գիւղաքաղաքէն Հայրապետ եւ Վահան Սօրմայեանները։ Աքսորէն վերջ տեսնողներ եղած են Մալաթիոյ գիւղերը։ Իմացնել՝ այս հասցէին՝* Matios Sormaian, 20 Rue de Bezons, Courbevoie, Seine. *500 ֆրանք նուէր կայ իմացնողին։*

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռեմ զաւակս Իզմիրցի Զարեհ Պէրպէրեան 22 տարեկան, հօր անունն Պետրոս, մօր անունն Վառվառա, որ Իզմիրի վերջին դէպքին կորսուած է։ Կը խնդրուի իր ողջ կամ մեռած ըլլալը գիտցողներէն իմացնել իր մօրը, V. Der Agopianի, 111 Sentier des Brebis, Vitry, Seine. France.

— Կը փնտռուի Եալովայի Գրլըճ գիւղացի Յակոբ Գրիգորեան, 30 տարեկան, հօր անունն Գրիգոր, մօր անունն Հեղինէ։ Ընդհ. տարագրութեանց ատեն աքսորուած էր Արաբիոյ կողմերը։ Համամի շրջանները գտնուած է ամբողջ պատերազմի ընթացքին եւ Զինադադարին սկիզբները տեսնողներ եղած են։ Իմացնել իր եղբօր՝ Համբարձում Գրիգորեանի Str. Stéfan Celmare 456, Braila, Rumania.

Կը խնդրուի սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

— Սեբաստացի Համբարձում Տէլի Սահակեան կը փնտռէ իր հօրեղբօրորդիները Ղեւոնդ, Յովհաննէս, Կարապետ Տէլի Սահակեանները հօր անունն Խաչատուր, մօր անունն Մարիամ եւ Նիկողոս Տէլի Սահակեան, հօր անունն Սահակ, մօր անունն Ագապի Յիշեալները հինգ տարի առաջ Ամերիկա կը գտնուէին։ Գրել՝ Krikor Mathéossianի, No. 734 Bardage, Usine de St. Auban, (B. Alpes) France. Կը խնդրուի ամերիկահայ թերթերէն արտատպել։

— Կը փնտռուի Մէրտէկէօզցի Գրիգոր Գալուստեան (կամ Գումպէն), հօր անունն Գալուստ, մօր անունն Աղաւնի, քոյրերը Խոնարհիկ եւ Մարիամ, աքսորուած 1915ին, տեսնուած 1918ի ատեններ Րաքքայի կողմերը արաբական տարազով։ Իմացնել իր մօրեղբօր՝ Խաչիկ Պանտէզեանի եւ մօրաքրոջ տղան Օննիկ Պալթախանի, հետեւեալ հասցէով՝ Bandézian, 75 Bld. de la Madeleine Nice (A. M.) France.

Հասցէն տուողին 200 ֆրանք նուէր։ Կը խնդրուի սուրիահայ եւ եգիպտահայ թերթերէն արտատպել։

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐ

50 ՖՐ.Է ՎԵՐ ԱՊՍՊՐԱՆՔՆԵՐՈՒ ՀԱՐԻՒՐԻՆ 10 ԶԵՂՉ

Նշանածները (768 էջ) 40, Պէն-Հուր 35, Թագաւոր Լիրանց 10, Սիրահարի մը դասերը 10, Արբա Գոնսթանթէն 10, Ոսկեղէն բանալի Ֆր. լեզուի 12, Ինքնուսոյցիչ-դրուցատրութիւն 6,7, 10, Ֆր.-հայ բառարան 8,25, 70, Հայ-Ֆր. բառարան 15,70, Հայ. մեծ քարտէսը 20, Հրաշագործ Ֆաքիրը 5, 10, Դիւթական մէջէն 2, Վարդանանք 5, Մելիհա Նուրի հանըմ 5, Բռնի սիրուհիուք 3, Հին Աստուածներ 15, Հօճա Նասրէտտին 17.50, Կէս-կոյսեր 20, Թէոտորա 10, Աշուղ Ղարիպ 5, Մաերիք զրոյցներ 30, Բարեկենդանի անկուտիները 2, ԵՐԱԶԱՀԱՆ 5, 6, 8, 10, 20, ԵՐԳԱՐԱՆ 3, 5, 10, 25, 30, 40, Տօքթ. Քիւրի խրատուելակները 10, Երկու խուլեր 2, Հարիւրապետ Քօքիլ 20, Կարմիր ժամուց 10, Արշին մալ ալան 4, Օտարը (Հայկ. ողբ.) 5, Խաղամոլ Մապիւս 12,50, Լուսաբեր ընթերցարան Ա. Բ. Գ. Դ. տարիներ 8, 10, 12, 14, Սրտին ձայնը 25, Վանական սէրը 15, Նատիա 10, Անոյշ 5, Ոսկի եռանկիւնը (312 էջ) 25.

Ինչպէս նաեւ ամէն ուզուած գիրք։ Պահանջեցէ՛ք մեր 40 էջնոց ՆՈՐ գրացուցակը որ լեցուն է ձեր ուզածներով եւ կը պարունակէ հազարումէկ տեսակ գիրքեր *ԱՆՔԱՂԴԱՏԵԼԻ գիներով։*

Դիմել՝ VAHRAM SÉVOUNI 31 Rue Kléber, Issy-les-Moulineaux (Seine).

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Շատ քիչ օրինակներ մնացած են

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ԱՊՐԻԼ 11Ի

հաւաքածոյէն որ կը պարունակէ նահատակ մտաւորականներուն, գործիչներուն, եկեղեցականներուն պատկերներն ու կենսագրութիւնները։ *ԳԻՆ 15 ՖՐ.*

Այս գիրքին հետ ՆՈՒԷՐ կը ղրկուի նաեւ «Ճշմարտութիւնը քէմալական Թուրքիոյ մասին» գրքոյկը։ Դիմել՝ Vahram Sévouni, 31 Rue Kléber, Issy-les-Moulineaux, Seine.

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան՝ համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԲԱԺՆԵԳԻՆ

	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

ՈՒՐԲԱԹ 20 ԱՊՐԻԼ 1928
20 AVRIL 1928

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 626 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

…ՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԱՍԸ ՏԱՐԻ ՅԵՏՈՅ

…երեքշաբթի և չորեքշաբթի, երկու անգամով հրատարա-…ինք թղթակցութիւն մը, պատմական անհաւոր դէպքի մը …ին:

…կ'ակնարկենք երկու Ատրպատականները միացնելու Թր-…ան ծրագրին, որ ձախողեցաւ «հրաշիւք իմն:»

…կ'արտատպենք ամբողջ հատուած մը, ընթերցողներու …ութիւնը թարմացնելու համար: Դէպքը տեղի կ'ունենայ …918ին, Թաւրիզի մէջ, երբ Թուրք բանակը արշաւած էր դէպի …րսկական Ատրպատական, եւ կը պատրաստուէր ջարդել …ած Հայերն ալ, թէ Պարսկաստանի եւ թէ կովկասի մէջ: …իլ փաշան է որ կը ճառէ, Իրանի գահաժառանգի վերջին …ակերոյթին, խօսքը ուղղելով իշխանին.

— «ձերդ բարձրութեան յայտնի է, որ իսլամի ոյժը ոչ մի ան- …այնքան չէ բարձրացած, որքան այժմ: իսլամը պիտի թագա- …ւէ ամբողջ Ասիայում, կովկասում: Ռուսաստանը ընկաւ. Նրանից …ի վախ չունինք: մենք ջարդեցինք ռուսներին, ճսկայական …րք վերցրինք. մենք պիտի ձեզ հետ միանանք իսլամութեան …ժանակին համար: Բագուն առինք: 12,000 Հայեր միմիայն վա- …ջուրը թափեցին, 20,000 անջուր կոտորեց. այլ եւս հայու- …ւն չկայ: Գիտէք որ մի միլիոն կոտորեցինք, մնացել է Երեւանը: …պէս ենք օդակել, որ սովից կը կոտորուեն: մեր մի թնդանօթը …անց տեղից շարժելու կը հասնի եւ՝ էջմիածնի գմբէթին եւ՝ …ւանի կեդրոնին. Արարատի Հանրապետութիւնը պիտի վերա- …, որ ունենանք միապաղաղ Թրքութիւն:»

Հետզհետէ բացուելով, Թուրք հրամանատարը կը պարզէ …է Սուլթանին փափաքն է որ միանան կովկասի Ադրբէջանը …Պարսկական Ատրպատականը, և Պարսկաստանի գահաժա- …նգը դառնայ անոնց փոխարքան, Թուրքիոյ թեւարկութեան …ակ:

«Սուլթանը անձամբ պիտի կախէ փոխարքայի թուրը …ր մէջքին և դուք պիտի կոչուիք գահաժառանգ և Սուլթանի …ոխարքայ երկու Ատրպատականներու»:

Այնուհետեւ կը բանայ ծրագրին երկրորդ մասը.

—«Հայը իսլամութեան թշնամի է. մենք ջարդեցինք. դուք …նչպէս ողջ էք ձգեր զանոնք»:

Պարսիկ Նահանգապետը և գահաժառանգը կ'ըմբոստա- …ն այդ հրէշային ծրագրին դէմ, շեշտելով Հայերու չէզոքու- …նըև հաւատարմութիւնը: Բայց Խալիլ փաշա կարճ կը կապէ.

—«Դուք մի՛ խառնուիք, մենք կ'ընենք… Մեր ծրագիրը …տի կատարուի: Մենք Թաւրիզ ղրկեր էինք Իթթիհատ-իսլամ …ւթ"ու կոմիտէի անդամ Պէհճէթը, կոտորածը գործադրելու …ամար: Դուք խանգարեր էք: Այս անգամ մեր խօսքը պիտի …տարուի…»

Այդ պահուն, երբ կրակ ու արիւն կը տեղար դահիճին …լերէն, և սեղանակիցները սահմռկած՝ կը խոկային, յանկարծ …ոփպողական» հեռագիր մը կը հասնի, որ կը ծանուցանէր թէ …աշնակիցները Պոլիս մտած են…

Եւ այսպէս կը վիժի զարհուրելի դաւադրութիւնը, Թուր- …իոյ մէջ գործադրուած հայաջինջ սարսափներուն երկրորդ …ւ վերջին մասը:

Բայց, վիժա՞ծ է միանգամ ընդ միշտ:

Ահա՛ բուն խնդիրը՝ մեզի համար:

Խնդիր մը որուն վրայ երկար, երկա՛ր պէտք է որոճան բո- …անոնք որ յաւակնութիւն ունին այս ժողովուրդին ճակա- …գիրը վարելու: Բոլո՛ր քաղաքական հոսանքները: Ռամկա- …արներէն մինչեւ համայնավարները: Պալը Ալիի մէջ մար- …ած դիւանագէտներէն մինչեւ Երեւանի մարզպանները:

Յաճախ առիթ ունեցած ենք բացատրելու թէ Թուրքերը, …նչ հոսանքի ալ պատկանին, միակամ եւ վճռական են՝ իրենց …աղաքականութեան հիմնական կէտերու մասին: Գիտեն թէ …նչ կ'ուզեն, ի՛նչ կ'ընեն, ինչո՛ւ կ'ընեն:

Մենք ենք որ քառասուն թեւի կը բաժնուինք, նոյնիսկ …ակատագրական խնդիրներու մէջ:

Տասներեք տարի է անցեր հայաջինջ սարսափներէն ի վեր, …տակաւին կան մարդիկ ու հոսանքներ, որ իմաստութիւն …կը համարեն յայտարարել թէ հայ ժողովուրդին անճիտման …պատասխանատուները մենք ենք: Աւելի ճիշտ՝ Դաշնակցու- …թիւնը: Անդրանիկներն ու Մուրատները,— Թալէաթներու եւ …Էնվէրներու հետ հաւասար գծի վրայ:

Համայնավարները տարին տասներկու ամիս կը նորոգեն …պատռած թմբուկը, բայց մասնաւորապէս Ապրիլ 11-24ի …ին:

Ռամկավարներն ալ, կամ գէթ որոշ գործիչներ, կ'ոստոս- …նոյն եղանակին վրայ: Իսկ այս տարի, Փարիզի մէջ, ան- …ելով համազգային սգատօնէն, անշուշտ Նոր Նշանախօս- …տուած են, ինչպէս կը հետեւի գաւառներէն հասած նա- …կներէ:

Արդ, տասը տարի յետոյ, եւ մասնաւորապէս վերջին տա- …ներուն, Խալիլ փաշաներու ծրագիրը կը պահէ իր ուժը:

…կրնանք ըսել թէ՝ աւելի գիտականօրէն ձեւակերպուած է:

…Նայեցէք աշխարհագրական քարտէսին:

Արարատն ու Սուրմալուն՝ թրքական: Նախիջեւանը՝ Ադր- …բէջանի (հասկցիր՝ Թուրքիոյ) գերիշխանութեան տակ: Հայաս- …տանի ռազմական բանալիները դէպի Ղարաբաղ եւ Բագու եւ …վերադարձաբար՝ Թուրք-Թաթարներու ձեռքին տակ: Համա- …քական ակներեւ գործունէութիւն՝ պարսկական Ատրպա- …տականի մէջ: Հայերէն յետոյ Քիւրտերն ալ ոչնչացնելու քա- …ղաքականութիւն:

Գոնէ համաձա՛յն ըլլայինք այս վտանգը ըմբռնելու այնպէս …ինչպէս որ կայ…

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՆՈՐ ԽԱՐԴԱԽՈՒԹԻՒՆ

Աթէնքի *Նոր Օրը* նորէն մեր- կացնելով ռամկավարներուն եր- կերես քաղաքականութեան վեր- ջին պատկերը, դիտել կուտայ (10 Ապրիլ).

— «*Ռամկավար կուսակցու- թիւն եւ Բարեգործական, ձեռք ձեռքի տուած, պայքար բացած են Հօկին դէմ: Մինչեւ երէկ, ականջէ ականջ կը փսփսային, իսկ այսօր, ձեռնոցը նետած են մամուլի բեմէն:*

Պ. Միք. Նաթանեան, «Արեւ»ի մէջ կտրուկ կերպով հարցը դրած է:— «Ինչ որ սակայն ծանր սխալ մըն է եւ կ'ուզենք մատնանշել, Հօկերը իրենց զուտ հայրենաշի- նական նպատակէն շեղեցնելով գաղութահայերու գլխուն վտանգ մը դարձնելու «Երեւան»եան ձեռնարկն է»: Ուրիշ տեղ.—«Այս մէկ չարիքը պիտի բուժէր Հօկե- րու վարիչներուն, որպէսզի վերջ տան իրենց այդ անօգուտ ճիւ- ղերուն գոյութեան ու գաղութնե- րէն իրենց ակնկալած աջակցու- թիւնը ստանան թրքահայ մե- ծագոյն հաստատութիւնը եղող Հ. Բ. Ը. Միութենէն»: Հատուած մը եւս.— «Ասկէ զատ Հօկի այդ ճիւղերը, պարզ խօսինք, Հայաս- տանի համար անպէտ ըլլալէ զատ, գաղութահայութեան եւս վնասակար ըլլալ սկսած են, հա- կառակ իրենց նոր կազմուած օրերուն անոնց մասնակցող մէկէ աւելի լուրջ եւ հայրենասէր անձնաւորութեանց՝ Հօկը իր զուտ հայրենաշինական նպա- տակին մէջ պահելու ջանքե- րուն»:

Այս երկար մէջբերումները ըրինք, ցոյց տալու համար թէ ռամկավար միտքը որքան փոխ- ուած է այսօր եւ ինչպէս դար- ձած Հօկերու դէմ, տեսնելով իր շահերուն սպառնացող վտանգը:

Այս փոփոխութեան մէջ սա- կայն, ռամկավարները դարձեալ անկեղծ չեն: Ժողովուրդին հան- գիստը ապահովելու կամ հայրե- նաշինական գործը լաւագոյն կերպով կազմակերպելու փա- փաքը չէ որ զիրենք դարձուցած է Հօկի դէմ:

Ընդհակառակն, կուսակցա- կան ու անհատական շահերը պահելու, իրենց դիրքը ամրա- ցնելու եւ Բարեգործականի խա- նութին ամուր կառչած ըլլալու համար, դուրս եկած են Հօկի դէմ: Հօկի քայքայումը նշանա- բան դարձած է իրենց համար: Մինչեւ երէկ, իրենց մեծ ու պզտիկ սողուններով, անոր շուրջ պար կը դառնային, անոր փա- ռաբանութիւնը կ'ընէին եւ դա- ւաճան կ'անուանէին բոլոր հակա- հօկճիները»:

ՆՈՐ ՄՈԼՈՐԱԿ ՄԸ

Փարիզի Գիտութեանց Կա- ճառին հաղորդուած տեղեկու- թեան մը համաձայն, աստղա- բաշխ Ծիաքօպինի Մարտ 17ին նշմարած է բոլորովին նոր մոլո- րակ մը: Այս մոլորակը կորսուելէ յետոյ դարձեալ երեւցած է 28 Մարտին, երբ Ծիաքօպինի յա- ջողած է նոյնիսկ լուսանկարել զայն:

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՆԵՐՈՒ ԱԿՈՒՄ- ԲԸ.— *Չորեքշաբթի օր, Պերլինի շրջակաները, ագարակի մը մէջ անձնասպան եղան 21 տարեկան ռուս ուսանողուհի մը եւ 22 տարեկան ուսանող մը, բարեկա- մուհիի մը ներկայութեանը: Քն- նութենէն հաստատուեցաւ որ եր- կու երիտասարդները մաս կը կազմէին ռուսական ակումբի մը որուն բոլոր անդամները ուխ- տած են անձնասպան ըլլալ:*

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Նորէն թուրքեւիտալական մերձեցումը

Թուրք թերթերը կը շարունակեն ոգեւորուիլ Թուրքեւիտալա- կան մերձեցման հեռանկարէն: *Աքշամ* հերքելով եւրոպական թեր- թերու յոռետես ենթադրութիւնները, դիտել կուտայ.

«Կը խոստովանինք որ կարգ մը եւրոպական շրջանակներ յարձակողական եւ նուաճողական նպատակներ կը վերագրեն Իտալիոյ վարչապետին:

Կը խոստովանինք նաեւ որ կարգ մը շրջանակներ հաճոյք կը զգան յայտնելով թէ Թուրքիոյ եւ Իտալիոյ յարաբերու- թիւնները շփոթ են: Նոյն իսկ աւելի առաջ երթալով, կ'ըսեն թէ Իտալիա Թուրքիոյ վրայ աչք ունի:

Թուրք հանրային կարծիքը կը ծիծաղէր, իսկ Իտալիա կը հերքէր ամէն անգամ որ հրապարակ հանուած են այս զրոյց- ները: Հակառակ ասոր, այս կացութիւնը կը ճնշէր քաղաքա- կան մթնոլորտին վրայ:

Միլանի տեսակցութիւնը դիւրացուց այս կարգի թիւրի- մացութիւններու փարատումը:

Երկու պետութիւններու վարիչները տեսած են որ ոչ մէկ պատճառ կայ փոխադարձ բարեկամական յարաբերութիւնները խանգարելու, եւ այս նկատումով որոշած են ալ աւելի ամրա- պնդել արդէն գոյութիւն ունեցող բարեկամական կապերը:

Հետեւաբար Եւրոպա պէտք է գոհունակութիւն յայտնէ Իտալիոյ եւ Յունաստանի հետ Թուրքիոյ կատարած բանակ- ցութիւններուն առթիւ: Մերձաւոր Արեւելքի խաղաղութիւնը մեծ չափով ապահովուած կ'ըլլայ այն օրը երբ Յունաստան, Իտալիա եւ Թուրքիա ոչ-յարձակողական եւ փոխադարձ ապա- հովութեան դաշինք մը կը կնքեն:

Նման դաշինքի մը կնքումէն կրնան վրդովիլ անոնք միայն, որ կ'ուզեն պղտոր ջուրի մէջ ձուկ որսալ:

Թուրքեւպարսիկ բանակցութիւնները

Տակաւին չեն վերջացած Թուրքիոյ եւ Պարսկաստանի միջեւ առկախ խնդիրները, մասնաւորապէս սահմանագլուխի քիւրտ ցեղախումբերու հարցը կարգադրելու համար երկար ատենէ ի վեր Էնկիւրիի մէջ սկսուած բանակցութիւնները: Ֆիրուզի խան, որ պարսիկ կառավարութեան պատուիրակն է այս բանակցութեանց համար, տակաւին Պոլիս կը գտնուի եւ Թէհրանէն նոր հրահանգներու կը սպասէ. երբ ստանայ, Էնկիւրի պիտի մեկնի՝ վերջնական համաձայնութիւնը կնքելու համար:

«Միլլիյէթ» կը գրէ այս առթիւ (15 Ապրիլ).— Մեր կառա- վարութիւնը կ'ուզէ որ առանց յանձնաժողովներու փոխան- ցուելու, վաւերացուին թէ՛ սահմանագլուխի եւ թէ աշիրէթ- ներու գործերը, որոնց գլխաւոր հիմերը պատրաստուած են արդէն: Արդէն ցարդ այս գործերուն համար կազմուած յանձ- նաժողովները չկրցան օգտակար արդիւնքի մը յանգիլ: Ֆի- րուզի խան այս պարագան յայտնած է իր կառավարութեան:

Պոլսոյ պարսիկ դեսպանատան զինուորական կցորդ գնդա- պետ Սատրգ խանի պաշտօն յանձնուած է Թուրքեւպարսիկ սահմանագլուխի պարսկական բաժնի ցեղախումբերուն մէջ խաղաղութիւնը վերահաստատելու:

Իտալիոյ թագաւորը Տրիպոլիսի մէջ

Իտալիոյ Վիթթորիօ Էմմանուէլէ թագաւորը եւ թագուհին, ընկերակցութեամբ իրենց կրտսեր աղջիկներուն՝ իշխանուհիներ Ճօվաննայի եւ Մարիայի, արքայական «Սավուա» զրօսանաւով Սիրակուսայէն ճամբայ ելան դէպի Տրիպոլիս, ուր հասան առ- ջի առաւօտ ժամը 6,30ին: Զբօսանաւին կ'ընկերանար 14 մար- տանաւերէ բաղկացած տորմիղ մը: Թնդանօթներ ողջունեցին թագաւորին ժամանումը, մինչ օդանաւեր կը թռէին նաւահան- գիստին վերեւ:

Թագաւորն ու թագուհին բաց կառքով շրջագայեցան գլ- խաւոր փողոցները քաղաքին, որ դրօշազարդուած էր: Դղեակին մէջ պաշտօնական ընդունելութիւն եղաւ: Դուրսը հրապարա- կին վրայ խռնուած բազմութիւն մը խանդավառ ցոյցեր կ'ընէր եւ թագաւորը քանիցս ստիպուեցաւ պատշգամ ելլել:

Յունաստան եւ Եուկոսլաւիա կը բանակցին

Պելկրատէն կը հեռագրեն թէ համաձայնութիւն մը գոյա- ցած է Յունաստանի եւ Եուկոսլաւիոյ արտաքին նախարարնե- րուն միջեւ, շուտով վերսկսելու համար այն բանակցութիւնները որոնց նպատակն է լուծել երկու երկիրներուն միջեւ առկախ մնացած բոլոր խնդիրները:

Նոր ցնցումներ Պուլկարիոյ մէջ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ Շաբաթ օրուընէ աւելի սաստիկ նոր ցնցում մը տեղի ունեցած է առջի օր ժամը 9.23ին Պուլկա- րիոյ մայրաքաղաքին մէջ: Ժողովուրդը խուճապահար, տուներէն դուրս փախած է հապճեպով: Առաջին լուրերու համաձայն, շարժի բուն կեդրոնը կը գտնուի Սոֆիայէն 150 քիլոմեդր հե- ռու դէպի հարաւ-արեւելք:

Ամէնէն աւելի փլասուած է Ֆիլիպէ քաղաքը, ուր շատ մը տուներ քանդուած են:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

"ՇՔԵՂ ԴԱՄԲԱՐԱՆ,, ՄԸ

Գրագէտ-քննադատ մէկ բա- րեկամս կը գրէ.

— «*Անցած Օրեր* հատորը իր ընտիր թուղթով ու խնամուած տպագրութեամբ նման է շքեղ դամբարանի մը որուն մէջ ո- չինչ կը հանգչի»:

Խօսքը *Մէթր* - բանաստեղծ՝ Վահան Մալէզեանի գրքի մասին է, զոր ասկից առաջ ներկայա- ցնելու տխուր հարկին ներքեւ գտնուեցանք:

Մեր մէջ տիրող բազում յա- ւակնութիւններէն՝ հակառակ քն- նադատի յաւակնութիւնը չունե- նալուս, կը համարձակիմ յայտա- րարել թէ՝ բարեկամիս կարծի- քը գլխիվայր սխալ է:

Այո՛, սխալ է, որովհետեւ այդ շքեղ շիրիմին մէջ հանգչող կայ եւ մէկէ աւելի:

Նախ կայ Տիար Վահան Մա- լէզեանի աճիւին մարմինը, զմռ- սուած ամսական 10,000 ֆրան- քով, եւ որ չարաչար չի տառա- պիր անշուշտ, այլ փառաւորա- պէս… կը հանգչի:

Մալէզեանէն զատ «աստ հանգչին» նաեւ նոր թէ հին բա- ռական անհոգի ու նոյնիսկ ան- մարմին կմախքներ:

Այդ շքեղ դամբարանին մէջ դժբախտաբար,— ջարդերէ մնա- ցած հայկական ճակատագրի մը հետեւանքով— նետուած են քա- նի մը անմահներ ու ողջեր ալ, որոնք աղէկ կամ գէշ, յամենայն դէպս… կը հանգչին:

Իսկ եթէ մեր միւս քննա- դատներն ալ պնդեն թէ այդ հատորը «շքեղ դամբարան մըն է, որուն մէջ ոչինչ կը հանգչի» այն ժամանակ ես կ'առաջարկեմ որ այդ ամբողջ գիրք-դամբարա- նը ձրի բաժնուի Բարեգործակա- նի անդամներուն, որպէսզի մս- խումի ասպետներուն խելքը գէթ պահիկ մը հանգչի:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒՆ ՃԱՄԲՈՒ ԾԱԽՔԸ

ԺԶ. Ցանկ

Լոնտոնէն կը գրեն մեզի թէ շնորհիւ «Յառաջ»ի թղթակցին ջանքերուն, հաւաքուած են հե- տեւեալ գումարները հայ արի- ներու համար.—

		սթերլին
Պ. Յակոբ Շահինեան	Ա. անգ.	10
« « «	Բ. անգ.	20
« Ս. Զաքարեան		10
« Մ. Քէշիշեան		5
« Ս. Ճըճըրեան		10
	Գումար՝	55

Բացի վերի երկու գումար- ներէն, Պ. Շահինեան վճարած է Ապրիլ 15ի թէյասեղանին ամբողջ ծախքերը, 30 սթերլին, յե- տոյ գնած է երեք վրան (21 սթերլին) եւ յանձնարարած է ծանօթ վաճառատան մը որ հայ արիներուն հայթայթէ իրենց պէտք ունեցած բոլոր իրերը եւ հաշիւը ուղարկէ իրեն: Թէյասե- ղանին յաջորդ օրը Պ. Շահինեան այցելած է արիներու բանակա- վայրը եւ պտուղ բաժնած է:

Մեր թղթակիցը կը յիշէ որ Պ. Շահինեան արժանացած է ջերմ շնորհաւորութեանց, իր առատաձեռն նուիրատուութեանց համար, նպատակի մը համար որ շատ մօտ է իր սրտին:

*** Մեր ԺԵ. ցանկին գումարն էր 4620 ֆրանք: Լոնտոնի մէջ հաւաքուած 55 սթերլինը մօտա- ւորապէս 124էն կ'արժէ 6820 ֆրանք: Ուրեմն համագումար՝ 11,440 ֆրանք:

ԱՊՐԻԼ 11/24Ի ԱՌԹԻՒ "ՅԱՌԱՋ,, ԿԸ ՀՐԱՏԱՐԱԿԷ ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՇՔԵՂ ՆԿԱՐ ՄԸ ԿԻՐԱԿԻ ՕՐ

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԻՏԱԼԻԱՅԷՆ

ՄԻԼԱՆԻ ՄԱՀԱՓՈՐՁԸ

Տագնապի ու սուգի օրեր կ'ապրի Միլան։ Երդուընցած անիշխանական մը կամ վրէժխնդիր ընդդիմադիր մը կամ յուսահատ ազատ-որմնադիր մը, թերեւս սեւ ձեռք մը ճարտարօրէն զետեղեր է դժոխային մեքենայ մը հոն՝ ուրկէ պիտի անցնէր Իտալիոյ թագաւորը։

Մահափորձը կը կրկնուի, որովհետեւ պատմութիւնը կը կրկնուի։ 15 քիլմ. անդին, 28 տարի առաջ, անիշխանական Բրեզցի զնդակահար կը զգետնէր Ումպէրթօ թագաւորը՝ հալածուած ազատական, ընկերվարական, անիշխանականներու վրէժը լուծելու համար։

Այսօրուան դաւադրութիւնը շեղած է իր նպատակէն, յանդելով անմեղներու նահատակութեան։ Հակազդեցութիւնը չուշացաւ։ Խստութիւնները կրկնապատկուեցան։ Անհատի մը մահը չէր կրնար Իտալիոյ պարգեւել ազատութեան ոսկեդարը։

Ելերելի է միշտ անմեղներու ջարդը, ըլլայ յանուն քրիստոնէութեան կամ բոլշեւիկ արքայութեան։ Բարբարոս կամ յուսահատական կիրքերը յաջողութ գտնելու համար գեհենական միջոցներ կը հնարուին եւ անկարող ուժեղները անհետացնելու՝ տկարները կը զոհուին։

Քանի մը քայլ հեռուն սպաննուած էր տարիներ առաջ թագաւորին հայրը։ Թերեւս կազմակերպողը նոյն փորձը կրկնելով՝ նոյն արդիւնքին հասնիլ ուզած է։ Այն օրերուն ալ խաղաղ ընկերվարականներ կամ յախուռն յեղափոխականներ հաւասարապէս կը հալածուէին, կը խոշտանգուէին, կը բանտարկուէին, կ'աքսորուէին։

Իրաւունքով ըսուեցաւ որ ֆաշիզմը իտալական երեւոյթ մըն է։ Այսօր պահպանողական ֆաշիստներ կը տիրապետեն։ Պատերազմի ատեն «պայքարող խումբեր» կային։ Քառասուն տարի առաջ ընկերվարական գոյնով խումբեր։ Միջին դարուն նոյնպէս։

Առաջին խումբերը կազմուեցան 1891ին Սիկիլիոյ մէջ, բարելաւելու համար օրավարձքով աշխատող երկրագործներու վիճակը։ Յենլով ընկերվարութեան՝ «դիմադրութեան խումբեր» կազմուեցան՝ առանց սակայն յեղափոխական ըլլալու։ Իտալական ընկերվարութիւնը աւելի բարենորոգչական եղած է քան յեղափոխական։ 1892ին արտաքսած է անիշխանական տարրերը, ջանացած է ընդլայնել համագործակցական շարժումը։ 1904ին միայն յեղափոխական հոսանքը մտած է կազմակերպութեան մէջ եւ 1912ին միայն բաժնուած բարենորոգչականի եւ յեղափոխականի։

Հակառակ խաղաղ շարժում մը ըլլալուն, խումբերը հալածուեցան օրուան կառավարութիւններէն, նոյն իսկ կրօնական եւ կղերական գոյնով ազնուական վարչութիւն ունեցող խումբերը։ Ասոնք Սիկիլիոյ և հարաւ. Իտալիոյ մէջ դպրոցներ բացին երկրագործ դասակարգի տղոց համար։

Տնտեսական տագնապը աւելցուց գրկուածներուն թիւը։ Խումբերու շարքերն սկսան խտանալ հետզհետէ։ Ճիոլիտտի հրամայեց հսկողութիւնը խստացնել եւ դժգոհները ձերբակալել։ 93ին տեղի ունեցաւ բախումը ոստիկանութեան եւ խումբերու միջեւ։ Խաղաղ քաղաքացիներ զոհուեցան զինուորական բրտութեամբ։

Կրիսպի որ յաջորդեց Ճիոլիտտիի՝ աւելի խուժդուժ վերաբերում ունեցաւ։ Սիկիլիոյ մէջ պաշարման վիճակ հրատարակուեցաւ որ 7 ամիս տեւեց։ Շատեր առանց հարցաքննութեան դատապարտուեցան, որովհետեւ «նպաստած էին աշխատաւորներու բարոյական եւ նիւթական ազատագրութեան»։ 1894 Յունիսին 1800 անձեր արգելափակ եղած էին։

Կարեւոր թերթ մը դադրեցաւ։ Փաստաբան մը դատապարտուեցաւ կառավարութեան քաղաքականութիւնը ծայրայեղ գտած ըլլալուն համար։ Կրիսպիի յաջորդը, Ռուդինի, շարունակեց տխուր քաղաքականութիւնը։ Լուծեց քաղաքապետական ժողովները, ուր ընկերվարական անդամներ կային։ Ընկերվարական երեսփոխաններու թղթակցութիւնները գրաքննութենէ անցան։

1898ին, սպանեւամերիկեան պատերազմին պատճառով հացը սղեց՝ Նափոլի, Սիկիլիա եւայլն ըմբոստացան։ Ընկերվարականները պատասխանատու նկատուեցան այս ոչ-քաղաքական այլ զուտ տնտեսական ցոյցերուն։ Ձերբակալութիւնները բազմապատկուեցան։ Միլանօ ընդվզեցաւ իսկապէս այն տարուան Մայիսին՝ բողոքելու համար քաղաքապետին զաւակին սպանութեան դէմ։ Բանակը սուինը քաշեց, 90 քաղաքացիներ սպաննեց, հարիւրի մօտ վիրաւորեց։

Համագործակցական կազմակերպութիւնները լուծուեցան, հիմնադրամները գրաւուեցան։ Սեքօլօ թերթը որ հանդարտութիւն եւ համերաշխութիւն քարոզած էր, դատապարտուեցաւ 4 ամիս դադարման, իսկ տնօրէնը՝ վեց տարի բանտ մնալու։

Վերջապէս, հանրային կարծիքը ջանաց արտայայտուիլ։ Կառավարութիւնը տեղի տուաւ, 2700 կալանաւորներ արձակելով մութ բանտերէն։ Քաղաքապետական ընտրութիւններու մէջ, հանրապետականները եւ ընկերվարականները մեծամասնութիւն կազմեցին։ Կառավարութիւնը շփոթեցաւ։ Վերջին ճիգ մը կատարեց համախմբումներն արգիլելու համար։ Երեսփ. ժողովը դիմադրեց այս անգամ։ Պայքարը շարունակուեցաւ 1900ին, երբ անիշխանական Բրիշչի Մոնցայի մէջ սպաննեց թագաւորը։ Նոր վարչապետ մը անցաւ իշխանութեան գլուխ, հալածանքը դադրեցաւ, աքսորեալներ վերադարձան ընտանիքնուն գիրկը։ Նոր թագաւորը, Վիքթոր Էմմանուէլ Գ., խօսքի և հաւաքոյթներու ազատութիւն տուաւ։

Հալածանքն իր դերը կատարած էր արդէն, ընկերվարութիւնը նախ աջակողմեան՝ դարձաւ ձախ եւ սրեց դասակարգերու պայքարը։ Յեղափոխական տարրերը զօրացան եւ 1912ին բարենորոգչականները արտաքսուեցան Մուսոլինիի բանաձեւով։ Որքան փոխուած է ժամանակը, այդ համագումարին մէջ (1912 Յուլիս 9) ընկերվարական շարքերէն կ'արտաքսուէին չափաւորները, որոնք ցաւ յայտնած էին թագաւորին դէմ կատարուած մահափորձին առթիւ եւ արտաքսում առաջարկողն էր Մուսոլինին։

Այսօրուան մահափորձը աննպատակ է, որովհետեւ պարագաները տարբեր են եւ ամէն մահափորձ՝ խստութիւնը կը կրկնապատկուի, պտուտակը կը սեղմուի։ Ֆաշիզմը կը ջանայ պաշտպանուիլ ամէն գնով։ Գնդակ մը կամ ցոյց մը չէ որ պիտի տապալէ տիրապետող տարրը։

Ամբողջ հաստատուած երկրին մէջ՝ ֆաշիզմը կը զօրացնէ իր միջազգային դիրքը, օգտուելով միշտ եւ ճարտարօրէն, ինչպէս ազգային այնպէս ալ միջազգային, ընդդիմադիրներու երկպառակութենէն։

ՀԵԹՈՒՄ

ՋՈՒԹԱԿԻ ՄԸ ԳԻՆԸ

Ջութակ մը, որ կը կարծուէր թէ կը պատկանի կուարնէրուսի (17րդ դար), ծախուեցաւ 7,200 ֆր.։

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈՒՄԸ

(ԱՄՓՈՓՈՒԱԾ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԷՆ)

Բ.

ԻԲԻՋ ՔԷՕՓՐԻՒ

Այս հողը կը գտնուի Հայկական Պիթիաս գիւղին մօտ, Ճէպէլը Մուսա, եւ գնուեցաւ 1927 Օգոստոսին, 60 ընտանիքներ տեղաւորելու համար համար 2540 ոսկերլին ծախքով։ Տարածութիւնն է մօտաւորապէս 600 հէքտար։ Հողը լեռնային է, գլխաւորաբար անտառներ եւ արօտավայրեր, եւ շատ լաւ կը յարմարի Անատոլուէն եկած փախստականներուն։

Գաղթականներու առաջին խումբը, բնիկ Զէյթունցիներ, հասան Սեպտեմբերին, բայց բաւական վարանումէ յետոյ, որովհետեւ բոլորովին չէին կրնար հաւատալ առաջարկին առատաձեռն պայմաններուն։ Վերջապէս համոզուելով Տէր Գալուստեանի կողմէ, Պիթիաս բերուեցան, ուր գիւղացիները ձրիաբար պատսպարեցին զիրենք, տուներու շինութեան միջոցին։ Երբ մարդիկը հասան այն հողին վրայ որ իրենց սեփականութիւնը պիտի դառնար եւ ուր կրնային աշխատիլ յուսալից եւ վստահութեամբ, պահ մը մեծ յուզում տիրեց, եւ անոնք մոլեգին խանդավառութեամբ գործի փարեցան։ Վեց շաբաթ յետոյ, աւարտած տուներ եւ բնակութիւն հաստատուած տուներ կային։ Այժմ գաղութը աւարտած է արդէն 22 տուներ եւ 375 արտավար հող մշակած։ Նաեւ ցանած է 520 օխա սերմնցու եւ տնկած 750 թթենի, դեղձենի եւ ծիրանի, եւ ունի 81 գլուխ արջառ։ Մարդիկը տակաւին կը շարունակեն շինել ու մշակել, իսկ ամբողջ գաղութը կը յառաջդիմէ շատ գոհացուցիչ եղանակով։

Համաձայն փախստականներու փափաքին, առաջին գիւղը կոչուեցաւ «Նոր Զէյթուն», եւ այժմ բանակցութիւններ կը կատարուին Մարզպանին ներկայացուցիչին հետ, այս անուանակոչումը պաշտօնապէս հաստատել տալու համար հոգատար իշխանութեան կողմէ։

ՍՕՈՒՔ ՍՈՒ

Իբր հարիւր հէքտար լաւ հող գնուած է 1450 ոսկերլինի, Աղէքսանտրէթի ճամբուն վրայ, Քըրըք Խանէն իբր չորս քիլոմեդր հեռու։ Ծրագրուած է 50 ընտանիքներ հաստատել այս հողին վրայ, համագումար 3350 ոսկերլին ծախքով։ Այս վայրը մօտ ըլլալով շուկայի մը, հողը կը գործածուի բանջարանոցներ եւ մրգաստաններ հաստատելու։

Գաղութին ընդհանուր կազմակերպութիւնը եւ աշխատելու կարգադրութիւնները նոյնն են, ինչ որ Իբիջ Քէօփրիւի մէջ, եւ ամէն ինչ լաւ կ'ընթանայ։ Գաղութը արդէն իսկ շինած է 47 տուներ, տնկած է 850 ծառեր եւ ցանած՝ 3750 օխա ցորեն եւ գարի։

ՔԸՐԸՔ ԽԱՆ (Ա.)

Քառասուն արտավար տարածութիւն մը տրամադրուած է Յանձնախումբին, Լազարիստ Հայերու կալուածին վրայ եւ լման 36 ընտանիք տեղաւորուած, իւրաքանչիւր ընտանիքի մէկ հէքտար ընտիր մշակելի հող յատկացնելով։ Գաղթականները աւարտած են իրենց բոլոր տուները եւ ամբողջովին փորած, ցանկապատած եւ պատրաստած՝ իրենց հողը։ Իւրաքանչիւր ընտանիք կ'աշխատի իր հողաբաժնին վրայ եւ գրաւած է թթենիներ տնկելով։ 18,000 թթենի բաժնուած է գաղութին։ Մինչեւ հիմա գնուած է 17 այծ։

ՔԸՐԸՔ ԽԱՆ (Բ.)

Քսան ընտանիքներ վերջերս Պ. Պուռնիէի դիմելով, խնդրեցին գնել իրենց գտած յարմար մէկ հողաբաժինը։ Անոնք յանձն կ'առնէին այդ հողին վրայ տուներ շինել իրենց ծախքով։ Հողը գնուեցաւ 210 ոսկերլինի, որուն 60 ոսկերլինը տուաւ գաղթականներու խումբը։ Փոխ տրուած 150 ոսկերլինը պիտի վերադարձնեն չորս տարիէն։

ՓՐԷ ՄԻԼԻԹԷՈՒ

Այս կալուածը, որ կը գտնուի Րիհանիէ «Նահիէ»ին մէջ եւ ունի 700 հէքտար տարածութիւն, Նախապէս վարձու տրուած էր երեք տարուան համար, տարեկան 48,333 դրուշ ոսկեդրամի, բայց բանակցութիւններ կը կատարուին այս պայմանագիրը ուղղակի գնումի վերածելու, մասնաճարներու դրութեամբ։

Գետինը յարմար է բամպակի, հացահատիկի եւ պտուղի մշակութեան եւ անասնաբուծութեան լայն չափու վրայ. եւ հաշիւ կ'ըլլայ թէ 200 ընտանիքներ կրնան հաստատուիլ անոր վրայ, հաւանաբար չորս գիւղերու մէջ։ Դժբախտաբար մինչեւ հիմա կարելի չէ եղած ոեւէ գաղթական տեղաւորել այստեղ, Նախորդ սեփականատէրին հետ ծագած վէճի մը հետեւանքով, որ իրաւարարութեան պիտի ենթարկուի։ Սակայն եւ այնպէս, տեղաւորումը շուտով պիտի սկսի եւ արդէն 70 ընտանիքներ արձանագրուած են Հալէպի եւ Քըրըք Խանի մէջ։

ՓՐԷ ՄԻԼԻԹԷՈՒԻ ՅԱՐԱԿԻՑ ԳԻՒՂԸ

Պատեհութիւն մը ներկայացաւ 450 հէքտար տարածութեամբ գիւղ մը եւ հող գնելու Փրէ Միլիթէոյի անմիջապէս մօտը, 3500 ոսկերլինի բանաւոր գնով։ Այստեղ կարելի պիտի ըլլայ հաստատել 200 նոր ընտանիքներ, իւրաքանչիւր ընտանիքի համար իբր 45 ոսկերլին ծախսելով։ Փախստականները յարակից կալուածներուն վրայ համախմբելու առաւելութիւնը մեծ արժէք պիտի ունենայ, վարչական գործերը դիւրացնելու եւ փոխ տրուած գումարները յառաջիկային ետ առնելու տեսակէտէն։ Յետոյ, կարելի պիտի ըլլայ իւրաքանչիւր գիւղի մէջ հաստատել գիւղական արհեստաւորներ, քաշելով Հալէպի եւ Պէյրութի կայաններէն։

ՔԵՐԱԹ (Քալաաթ Էլ Մատիք)

1927 Սեպտեմբերին, Պէյրութի կոմիտէն առաջարկեց 200-250 ընտանիքներ տեղաւորել Քերաթի մէջ, յիսուն մղոն հեռու Հալէպէն, Դամասկոսի ճամբուն վրայ։ Միակ դժուարութիւնը կ'երեւար ջուրի պակասը։ Բայց Պ. Պուռնիէ եւ Պ. Վիթալիս այցելեցին եւ գոհութեամբ հաստատեցին որ բաւական հորեր կարելի է բանալ ջուր հայթայթելու համար, բայց հայկական ընկերութեանց կողմէ յայտնուած նոր վախերու հետեւանքով, վերջնապէս որոշուեցաւ լքել այդ ծրագիրը, ոչ առանց ցաւի։

(Շարունակելի)

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ» Ը

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ՈԳԵՒՈՐՈՒԹԻՒՆ

(Նամակներ մեր Թղթակիցներէն)

Անցեալ Կիրակի Լոնտոնի հայութիւնը բացառիկ պատեհութիւնը ունեցաւ մտերմական սեղանի մը շուրջ հաւաքուելու, հայ արիներու Լոնտոն այցելութեան առթիւ։

Տպաւորութիւնը չափազանց դրական է նորեկ այցելուի մը համար, որ հեռուէն հեռու աննպաստ գաղափար կազմած է այս գաղութին վրայ։

Եթէ հայ արիներու բանակումը յաջողեցաւ «Յառաջ»ի ջանքերով, նոյնքան եւ աւելին ըրաւ թերթին Լոնտոնի թղթակիցը, արշաւը բեղմնաւոր և օգտակար դարձնելու համար։

Հայ արիները եւ Լոնտոնի հայ գաղութը երախտագիտութեամբ կը յիշեն այս իրողութիւնները։

Կիրակի օր ժամը 3ին Langham Hôtelի գեղեցիկ սրահին մէջ հաւաքուած էին 140 հայրենակիցներ եւ հայ ու անգլիացի սկաուտներ։ Հանդէսին կը նախագահէր Պ. Օ. Պոլատեն, վարչապետին որդին։ Ցերեկոյթը սկսաւ «Մեր Հայրենիք»ով, զոր երգեցին հայ արիները։ Յետոյ նախագահը նախ ֆրանսերէն եւ յետոյ անգլերէն զգայուն ճառ մը խօսեցաւ։ Կը քաղենք կարեւոր մասերը.—

... «Չափազանց երջանիկ եմ տեսնելու այստեղ հայ սկաուտները, զաւակները երկրի մը, զոր այնքան կը ճանչնամ եւ կը սիրեմ։ Ես յոյս ունիմ որ անոնք լաւ ժամանակ պիտի անցընեն մեր երկրին մէջ, միանգամայն մօտէն դիտելու համար մեր երկրի չափազանց փոփոխական և խաբուսիկ օդը։ Արեւ, անձրեւ, կէս ժամ վերջ անձրեւ։ Յետոյ կը նայիս սարսափելի տաք մը եւ մէկ ալ, ո՛վ գիտէ՝ ձիւն։ Անոնք պիտի ճանչնան նաեւ մեր հոգեբանութիւնը, շնորհիւ իրենց հետ կապուած անգլիացի ընկերներուն։

... «Սկաուտական շարժո՛ւմ. Թերեւս ամէն բանէ աւելի անհրաժեշտ էձեզ հայերուդ համար։ Սկաուտական շարժում, որուն իտէալն է ուղղամտութիւն, չարքաշութիւն, տնտեսութիւն, հայրենասիրութիւն։ Այս բոլորը պէտք են ձեզի համար, որ դարերէ ի վեր կը ձգտիք անկախ հայրենիք ունենալու։ Դուք ամէնէն տառապած ժողովուրդն էք տիեզերքի վրայ. ես շատ լաւ գիտեմ, իսկ մեր զաւակները չեն գիտեր տառապանքի իմաստը։ Ես կ'ուզեմ որ Անգլիացիները տառապին, տառապի՛ն, որպէսզի կարենան ըմբռնել տառապանքի սահմանը։

«Ես յոյսեր ունիմ, յոյսեր քաղաքական, բայց քիչ մը հեռաւոր։ Եւ, ո՛վ գիտէ, թերեւս այս արիներէն մէկը պիտի ըլլայ որ օր մը մեծն Արարատի գագաթը պիտի կանգնեցնէ հայկական եռագոյնը։ Թող չգադրի ձեր շրթունքներէն մրմունջը «Մեր Հայրենիք»ին։»

Լոնտոնի գաղութէն Պ. Պալեան շնորհակալութիւն յայտնեց նախագահին զգացումներուն համար։

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցէին Օր. Բէհնեանն, որ դաշնակի վրայ նուագեց երկու լաւագոյն կտորներ, ընդունելով ջերմ ծափեր։ Դաշնակի եւ ջութակի վրայ նուագեցին նաեւ Պ. Պ. Ճօրճ եղբայրներ։

Յետոյ խօսք առաւ հայ արիներու խմբապետ Պ. Գուրգէն Մեծատուրեան, որ նախ ֆրանսերէն եւ յետոյ հայերէն լեզուով յայտնեց իր ջերմ շնորհակալութիւնը Լոնտոնի հայ գաղութին, իրենց եղած խանդավառ հիւրընկալութեան համար։

Փրոֆ. Մուր, սկաուտապետ, որ այնքան թանկագին աջակցութիւններ ընծայեց հայ արիներու պտոյտին առթիւ, խօսք առնելով երկարօրէն ներկայա-

ԼՈՆՏՈՆ, 17 Ապ…

ցուցիր արիներուն կարող… ներն ու յատկութիւնն… րանց վրայ գաղափար… է անցեալ տարի, երբ… գային սկաուտները կը… կէին Ֆրանսայի մէջ (Bie…) Պ. Մարք Սանիէի… վրայ։ Բացատրեց թէ… սորված են անգլիացի… հայ սկաուտներէն։

Խօսեցաւ նաեւ Փրոֆ.… մահեան եւ փափաք յայտն… Լոնտոնի մէջ եւս հայ… տական կազմակերպութ… ստեղծուի։

Խօսեցաւ նաեւ Պ. Ա.… րաստեան, կարծես հա… ուզելով Պ. Պոլատենի… րուն, պարզապ անկախ… տանի մասին, եւ աշխա… ապացուցանել թէ ներկայ… յաստանը որ եւ է ժամ… աւելի խաղաղ է եւ անկախ…

Վերջին խօսողը Պ.… սաքեանն էր որ շնորհա… թիւն յայտնեց հանդէսին… նակցողներուն եւ ներկանե… Յիշեց մասնաւորաբար Պ.… հինեանը, որ ամբողջովին… նած էր այս մեծածախս… սին բոլոր ծախքերը եւ… րաստակամութիւն յայտն… ուրիշ որեւէ առթիւ աջակ… նման ձեռնարկներու։

Այս առթիւ նուէրներ… են Պ. Ծրճրեան եւ ուրիշներ…

Հանդէսը փակուեցաւ… 6ին։

Յ. ՊՈՒՌՆԱԶ…

ՍԿԱՈՒՏՆԵՐՈՒ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԿԵԴՐՈՆԻ…

ԼՈՆՏՈՆ, 16 Ապրիլ.— …

Ուրբաթ Հայ Արիները ճաշի… ւիրուած էին Պէյտըն… փոխանորդ՝ Հիւպըրթ… կողմէ, Միջազգային Գրա… ճակը։

Հայ Արիները կեդրոն… շէնքը հասան ժամը 11.30ին… ընդունուեցան ընդհանուր… տուղարին կողմէ որ սեր… պտտցուց ամբողջ շէնքը… մանրամասն բացատրութի… տուաւ բոլոր ազգերու սկաու… ներու մասին։ Ըսաւ թէ… ջին անգամն էր որ Հայեր… դունուէին միջազգ. կեդր…

Ժամը 1ին հասաւ Հիւ… մէրթին, որ Հայ Արիները… նորդեց փառաւոր սեղան… Ճաշը անցաւ շատ զուա… Միջազգային լիազօրին ձախ… մը նստած էր հայ խմբա… իսկ աջ կողմը՝ փրոֆ. Մուր…

Ճաշին ներկայ էին… գաղթավայրերու սկաուտ… քննիչը եւ միացեալ նահան… րու լիազօրը՝ ինչպէս նաեւ… նազան խմբապետներ։

Միջազգային խմբապետ… գամ մը եւս կրկնեց իր… հայ խումբին համար, եւ յայտ… որ Հայ Արիները չ մեկնած… այցելեն իրեն։ Հաղորդեց… Պէյտըն Փաուլի բարեկամ… բավարը այս միջոցին… դութեան մէջ է, բայց… հանդիպի հայ սկաուտներ… Չորեքշաբթի օր, երբ անոնք… ժեշտի այցելութեան… Միջազգային Գրասենեակ… այցելութեան առթիւ բոլոր… Արիները պիտի ստանան… նշաններ։ Հայ Արիներուն… կումը եւ այցելութիւններ… շարունակուին, նաեւ երեկոյ… հաւաքոյթները։

Չորեքշաբթի իրիկուն… նախընթրեան թագաւորի… րողապետին հետ եւ պիտի… ցելեն արքայական աստ… ները։

ՄԱՄՈՒԹ…

Հունգարիոյ Փէշտ քաղ… մօտ, աւազի հորէ մը,… ընթացքին, երեւան հանուած… մամութի ոսկորներ։ Պեղում… կը շարունակուին։ Յոյս… գտնել նախապատմական կ… դանիին ամբողջական կմա… ժանիքները երկու մեթր… թիւն ունին։

ՔԵՐԹՈՒԱԾՆԵՐ
(12 Ապրիլ)

Ոստանիկ կարդաց փունջ մը իր քերթուածներէն, քաղ մը ը…ով զանազան շրջաններու մէջ …ած կտորներէն։

Ս. Սասունի.— Առաջին խիստ …ընթերցումը կը հաստատէ այն …սկզբնութիւնը, որ ունին այս …ոտանաւորները։ Չափազանց …ազդրական են անոնք։ Ոստանիկի բանաստեղծութեանց գըլ…խիկ յատկանիշերն են երաժշտականութիւնը, թեթեւ ու …ական արտայայտութիւնը։ …րքին մէջ կը նկատուի յառե…ութիւն մը։ Այս բոլոր յատկանիշերէն յետոյ, անկարելի է …ռնել ու չգտնել ազդեցութիւնները, զորս կրած է Ա. Իսահակեանէն, Թումանեանէն, …եւ պարսիկ բանաստեղծներէն։ Ընթերցումը կը հաստատէ պարագայ մըն ալ։ …Ոստանիկ միօրինակութեան մէջ …առաջին ու վերջին ոտանաւորները կարծես շարունակութիւններ են, նո՛յն յուզումը, նո՛յն կշռոյթը։

Ա. Պատմագրեան.— Ոստանիկ …պատկանի Դուրզէն Մահարիներու, Բաֆարրէններու սերունդին։ …այդ սերունդը վերջացաւ կապ…ցաւ հոսանքի մը, բայց Ոստանիկ բաժնուեցաւ և որոնումներու մէջ ինկաւ։ Տակաւին նոյն …րողն է ան։ Իր ոտանաւորները դեռ չեն գտած իրենց …ական դրոշմը։ Որոնումի …գիծին վրայ, ան տուաւ քերթուածներ, որոնք պիտի ապրին։ Հետեւելով Ոստանիկի քերթուածներուն, մենք կը զգանք, որ իր յուզումի արտայայտութիւններուն խառնուած է մտածումը, այնպէս որ կրնանք ըսել թէ Ոստանիկ խորհրդածող բանաստեղծ մըն է։

Ա. Ալանեան.— Ոստանիկ նոր բանաստեղծ մը չէ, հինէն կուգայ։ Ան ծանօթ էր կանուխէն, և …միայ այնպէս ինչպէս որ էր։ …յայտնութիւններ չունի։

Ն. Նարդունի. — Ոստանիկի …ոտանաւորները կը պատկանին զանազան շրջաններու։ Այդ պատճառով, մէկ շունչով ընթերցում մը դժուար թէ պատկերացնէ իր դիմագիծը։ Որովհետեւ ելեւէջներ կան իր քերթուածներուն մէջ։ Բայց եւ այնպէս, որոշ է որ չափազանց …պալարուող հոգի մը ունի, այնքան կակուղ, որքան տաք մոմը, …ձեւ կը ստանայ համաձայն …շրջապատին։ Այդ խառնուածքով, ան դարձած է գիւղին խանդավառուող, երազատես տղայ, …իր երազատեսութիւնը հի…ազգին բան մը ունի։ Նոր …ներ տեսնելու պատրանքը …կ'ուրախանայ, եւ յետոյ …կ'իյնայ յոռետեսութեան մէջ։ Որովհետեւ երկար …դիմանար իր ներքին ուժը։ …երազատեսութիւնը կը ստի… որ մարդիկ միամտութիւնը չունենան յոյսեր կապելու Ոստանիկի եւ բոլոր նման բանաստեղծներուն։ Որովհետեւ բանաստեղծները, իբրեւ արուեստագէտ, խաբող են։

Ազդեցութիւնը որոշ է։ Տէրեան եւ Վէրլէն։ Յոռետեսութիւն եւ երաժշտութիւն։ Հոսուն բան մը ունին իր քերթուածները, այնքան որ յաճախ կը կորսուին թեքնիկ կաղութիւններ։ Կշռոյթը կը ծածկէ թափած ոտքերը։ Ասոնց հետ կարելի է յիշել աշուղական ազդեցութիւն մը։

Օհան Կարօ.— Իմ ընկերներս արդէն բաւական ներկայացուցին այս ոտանաւորներուն արժէքը։ Ես կ'ուզէի աւելցնել, որ Ոստանիկի այս քերթուածներուն մէջ պահպանողականութիւն մը կայ, հին դրոշմի, հին օրէնքներու սէր մը։ Բայց ասոր հետ, կարելի չէ ուրանալ յստակութիւնը, որ աչքի կը զարնէ։ Ոստանիկի ոտանաւորները չափազանց պայծառ են, եւ երբեք չունին արեւմտահայ մեր բանաստեղծներուն մթութիւնը։

Կ. Սասունի.— Ոստանիկ բանաստեղծ է։ Բայց պէտք է նկատել, որ երկու բանաստեղծ կայ Ոստանիկի մէջ։ Ներհայեցողութեան նուիրուած բանաստեղծը, եւ արտաքին աշխարհի նուիրուած բանաստեղծը։ Առաջին ճամբուն մէջ յաջողած է ան, բայց երկրորդին մէջ, երբ կը խօսի ժողովուրդին ու աշխարհին, տկար է եւ անյաջող։

Ե. Քոչարեան. — Նախ պէտք է ընդունիլ, որ ոչ ոք զերծ է ազդեցութենէ։ Բայց Ոստանիկ, իր կրած ազդեցութիւններէն դուրս ելած է յաճախ, տալով գեղեցիկ էջեր։ Ոստանիկ տեսիլքի բանաստեղծն է։ Իր բոլոր քերթուածները կարծես նկարագրութիւններ են տեսիլքներու։ Ան օժտուած է նկարելու կարողութեամբ, եւ աղուոր պատկերներ ունի։ Օգտուած է հայրենի աւանդութիւններէն, զորս կու տայ ոչ թէ ինչպէս կ'ընէին Թումանեան կամ Իսահակեան պատմիչ եղանակով մը, այլ ձուլելով իր մէջ եւ տալով իրմէ։

Տիրկաթին

ԴԺԲԱԽՏ ՉԻՆԱՍՏԱՆ

Չինաստանի մահուան վիճակագրութիւնը զոր կատարած է Րոքֆէլլըրի բժշկական առաքելութիւնը, սարսափ կը պատճառէ։ Ըստ այդ ցուցակին, Չինաստանի մէջ կը մեռնին տարեկան 12,000,000 հոգի։ Բայց դեռ այս թիւերը մաս չեն կազմեր այն մահերուն, որոնք տեղի կ'ունենան քաղաքացիական վերջին պատերազմներուն հետեւանքով։ Եթէ կարելի ըլլար հաշուել այդ մահերն ալ, այն ատեն պիտի կրկնապատկուէր տրուած թիւը։ Այդ «բնական» մահերը արդիւնք են առողջապահական անխնամութեանց եւ բժշկական օգնութեան բացակայութեան։ Եթէ հաշուենք Չինաստանի բժիշկները 100,000 բնակչութեան կ'իյնայ մէկ բժիշկ։

ՍԱՐՍԱՓԵԼԻ ՀԱԼԱԾԱՆՔՆԵՐ ՄԵՔՍԻԿԱՅԻ ՄԷՋ

«Տէյլի Էքսփրէս»ի թղթակիցը, որ Սան-Անթոնիօ գացած է քննութիւն կատարելու համար Մեքսիկայի հակակրօնական պայքարին շուրջ, կը պատմէ իր տեսակցութիւնը Սէն-Լուի-Փոթոզիի եպիսկոպոսին հետ։ Եպիսկոպոսը, իբրեւ ներկայացուցիչ Մեքսիկայի կաթոլիկներուն, կը յայտարարէ.—

— Սխալ է թէ կաթոլիկները զինեալ դիմադրութիւն մը փորձած են կառավարութեան դէմ։ Երբ կաթոլիկ կրօնքին պաշտպանութեան կոմիտէն հարցուց թէ լա՞ւ կ'ըլլայ, եթէ ինքնապաշտպանութիւն մը փորձէր կառավարական հակակրօնական ճնշումներուն դէմ, մենք պատասխանեցինք թէ արտօնուած են դիմադրել միայն հալածանքներուն, ոչ աւելի։

22 եպիսկոպոսներ աքսորուած են, 7ը Մեքսիկոյի եւ 6 ուրիշներ երկրին զանազան կողմերը բանտարկուած են։ Մենք կը մնանք հոս, ղեկավարելու համար կրօնական գործերը եւ մխիթարելու համար հալածեալները։ Ճիշդ է, որ հրամայած ենք գաղտնի պատարագներ կատարել, մեռնողներուն տալ վերջին հաղորդութիւնը, բայց հոս ոչինչ կայ կառավարական օրէնքներու հակառակ։ Եթէ պատերազմի դաշտին վրայ բռնուած են քահանաներ, անոնք գացած են իբրեւ խոստովանահայրեր։

Կառավարութիւնը գնդակահարած է անոնցմէ 50ը, իսկ ուրիշ շատեր չարչարուած են սպաննելէ առաջ։ Հայր Սարաս Ռէկէսի մարմինին մէջ մխեցին ճողաններ, յետոյ, գնդակահարելէ երեք օր առաջ, այրեցին ոտքերը։ Հայր Ռոբլէզը խղդեցին յամրաբար։ Հայր Փեդրոսի ոտքերն ու ձեռքերը կոտրեցին եւ յետոյ այրեցին։

Մենք պիտի կրենք մարտիրոսութեան տառապանքը, յանուն մեր Աստուածը ազատօրէն պաշտելու մեր իրաւունքին։ Մենք երբեք քաղաքականութիւն չենք ըներ։ Պապէն բացարձակ հրահանգ ստացած ենք չմասնակցիլ քաղաքական խնդիրներու։ Շատ կաթոլիկներ հակառակ են քաղաքական վարչաձեւին, բայց մենք երբեք դիրք չբռնեցինք։ Մեքսիկայի կառավարութիւնը կը հալածէ մեզ, որովհետեւ հակառակ է մեր կրօնքին։ Նախագահ Քալլէս թշնամին է քրիստոնէութեան, եւ յաճախ յայտարարած է. «Ես անձնական հակառակորդն եմ Քրիստոսի»։

*** Թերթերը կը պատմեն թէ, Նախագահը իր հակակրօն պայքարը այնքան խստութեամբ կը հետապնդէ, որ ատելութիւն կը սնուցանէ։ Շատեր զինք կ'անուանեն «Թիւրքօ», եւ պնդողներ կան, թէ թուրանական ծագում ունի։ Վերջին հեռագրի մը համաձայն, հակակրօնական պայքարը սկսելէ ի վեր սպաննուած են երկու հարիւր քահանաներ, եւ աքսորուած են հինգ հարիւր վարդապետներ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԱՊՐԻԼ 11/24Ը ՎԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՎԻԷՆ, 17 Ապրիլ — Կիրակի կէսօրէ վերջ Հայ ժող. Լսարանին մէջ մեծ շուքով տօնուեցաւ Ապրիլ 11/24 համազգային սգահանդէսի 13րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Զ. Ե. Ո. Միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ., Մալաթիոյ Կրթասիրաց Հ. Մ. Ը. Մ-ի եւ Կէմէրէկի Հայր. Միութեանց։

Որոշեալ ժամուն սրահը ամբողջովին լեցուած էր։ Շատեր ոտքի վրայ մնացին։

Պ. Ս. Գալուստեան հանդէսը բացուած յայտարարելով հրաւիրեց ներկաները «Մեր Հայրենիք»ը երգել յոտնկայս։ Յետոյ բացատրելով օրուան նշանակութիւնը, խօսք տուաւ օրուան բանախօսին, Պ. Ե. Տէր Անդրէասեանի։ Բանախօսը համառօտակի պատմականը ըրաւ մեծ եղեռնին եւ փաստացիօրէն հաստատեց թէ ոչ մէկ կուսակցութիւն եւ ղեկավար մարմին պատասխանատու չէր այդ աղէտին եւ պախարակեց այն բոլոր «Նոր խելացիները», որոնք ելեր են այսօր պատասխանատուները կը փնտռեն եւ ամբողջ մեղքը կը բեռցնեն միակ կուսակցութեան մը վրայ, առանց երբեք անդրադառնալու որ, զինադադարի սկիզբները վէճ չկար եւ ոչ մէկ հոսանքի մէջ բոլորը, «Նոր խելացիներն» ալ միասին, միահամուռ, թափուած աշխատանքով եւ արիւնով ձեռք բերուած արդիւնքէն գոհ էին։

Յետոյ խօսք տրուեցաւ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ներկայացուցիչ Պ. Յակոբ Մկրեանի, որ յորդորեց բոլոր չափահաս որբերը հետեւիլ իրենց նահատակուած ծնողներու պատգամին, այսինքն լրացնել իրենց կիսատ ձգած գործը։

Եղան օրուան պատշաճ արտասանութիւններ եւ մեներգ։

Այս սգատօնին առթիւ միակ ցաւալի պարագան այն էր որ, Ռ. Ազատ. կուսակցութիւնը խլրդային աշխատանք տարաւ, խանգարելով անդորրութիւնը եւ ստեղծելով երկուութիւն գաղութիս մէջ։ Այս առթիւ հետեւեալ չնաշխարհիկ պատասխանը տուած էր (գրաւոր) Զ. Ե. Ո. Միութեան կողմէ եղած հրաւէրին.— «Սգահանդէսը տօնելու նախաձեռնութեան իրաւունքը Զ. Ո. Ե. Միութեանը չէ. թէ՝ տեղւոյս մէջ Ազգ. Միութիւն կայ (կ'ակնարկէ իրենց ապօրինի Ազգ. Միութեան) եւ անոր միայն կը պատկանի գաղութիս մէջ համազգային ոեւէ տօնի նախաձեռնութիւնը։»

Ինչպէս կ'երեւայ վերջին հրահանգ մըն է այս։ Օրինակները մէջտեղն են,— Փարիզ, Լիոն եւ Մարսէյլ միեւնոյն թմբուկը կը զարնեն։ Ուրիշ կերպով չէին կրնար ընել, քանի որ իրենց սկզբունքն է պառակտել գաղութները։ Հնչակեան մասնաճիւղի անփորձ տղաքն ալ անգիտակցօրէն գործիք եղած են անոնց արարքներուն։ Պիտի սթափի՞ն արդեօք...։

ՍԷՆ ԱՐ

ՕՐ. ԷՕԺԷՆԻ ՄԸՍԸՐԼԵԱՆ
ԵՒ
ՍԱՐԳԻՍ ՇԱՂՈՒԿԵԱՆ
ԱՄՈՒՍՆԱՑԱԾ
15 Ապրիլ 1928 Մարսէյլ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍԵՒ ՕՐԵՐ.— Վիքթոր Օրի, որ լաւ օրեր տեսած էր, երբ վերջերս գործերը գէշ գացին, չափազանց յուսահատական վիճակի մը մատնուեցաւ, եւ կ'ապրէր իր սեւ օրերը։ Որոշեց սպաննել կինը եւ ինքզինք։

Ատրճանակի մէկ գնդակով գետին փռեց իր կինը, յետոյ գնդակ մըն ալ պարպեց իր գլխուն։ Գնդակը վրիպեցաւ, դրացիները հասան եւ խլեցին զէնքը։ Յուսահատ մարդուն հոգին այնքան խռովահար էր, որ սարսափելի դողի մը մատնուած էր, եւ ոստիկանները չհամարձակեցան հարցաքննել զայն, եւ ղրկեցին հիւանդանոց։

ՇՈՒՆԸ ՓՐԿԵՑ ԿԱՏՈՒՆ.— Հրա՞նք մը պատահեցաւ Լոնտոնի մէկ թաղին մէջ։ Փողոց մը, ուր ինքնաշարժները մաքոքի պէս կը դառնան։ Կատու մը սակայն յաջողեցաւ անցնիլ այդ էժտէհար կառքերուն մէջէն։ Մայթին մօտեցեր էր, նոյն վայրկեանին ինքնաշարժ մը սուրաց, կատուն վախէն անդամալուծուեցաւ, ոտքը չկրցաւ դնել մայթին վրայ։ Ակնթարթի մը մէջ մեռած էր։ Շուն մը, որ կը դիտէր զայն, տեսաւ վտանգը, եւ իր անասնական ցեղին ամէնէն գեղեցիկ բնազդէն մղուած՝ նետուեցաւ առաջ կայծակի պէս, խածաւ կատուին վիզէն եւ ձգեց մայթին վրայ։ Ափսո՜ս, չյաջողեցաւ սակայն ինքզինքն ալ դուրս նետել ջուրին ակօսէն։ Ինքնաշարժը անցաւ վրայէն։ Շունը սպաննուած էր վայրկենական։

Ինքնաշարժին վարիչը, իմանալով դէպքը, յուզումով վար իջաւ, առաւ շունին դիակը, եւ հաւաքուած անցորդներուն յայտնեց թէ պիտի թաղէ զայն իր պարտէզին մէջ։

Շուն մը, որ, իր ներքին անձնուիրութեան բնազդէն մղուած կը փրկէ՜ իր թշնամին։ Ձեզ օրինակ, ո՜վ մարդիկ։

ՆԱԽԱՆՁ.— Օնէ-Սու-Պուայի մէջ կը բնակէին երկու ռուս երիտասարդներ, որոնք կը սիրէին աղջիկ մը։ Աղջիկը երկու աչք ունէր եւ երկուքին ալ կը խնդար, վառելով նախանձը անոնց սիրտին մէջ։

Վերջապէս, երիտասարդները, Պուտինսքի եւ Փէրիշտով, բախեցան իրարու։ Փէրիշիտով ատրճանակը կրակեց եւ գետին փռեց իր մրցորդը։ Յետոյ գնդակ մըն ալ պարպեց իր սիրտին, եւ փռուեցաւ ընկերոջ մօտ։

Պուտինսքի փոխադրուեցաւ հիւանդանոց, ուր մեռաւ քանի մը ժամէն, իսկ Փէրիշտով մահամերձ է եւ ոստիկանները չեն համարձակիր հարցաքննել զայն

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (83)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ
(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Գ.

…շադրութիւն ըրի որ իր սլա…ւոն շեշտը անհետացած էր …իր դիմագիծէն հետ. շատ լաւ …կէր մեր լեզուովը եւ կը վա…էր միայն «ր»ներուն վրայ, …ինչպէս կ'ընեն Անգլիացիները։ …կին գլանիկ մը առաւ սեղանին վրայ գտնուող տուփին մէջէն, վառեց եւ ծուխ մը արձակեց։

— Ի՞նչ կ'ուզէք ինձմէ, ի՞նչ …գիր էք ընել...

Այս անգամ խօսելու կարգը …ս էր։

— Ինծի կը թուի որ, իմ ը…քս դուք ըսի՞ք ինծի... ի՞նչ պիտի ընէիք դուք իմ տեղս։

Խօսելու այս եղանակս իրեն հաճելի թուեցաւ։

— Կը խորհէի ձեզ իսկոյն ձերբակալել տալ, պատասխանեց միեւնոյն ձեւով։

Ու ձեռքի շարժում մը ընելէ վերջ աւելցուց.

— Սպասեցէ՛ք... բայց ատիկա ոեւէ օգուտ չունենար... ոչ մէկ օգուտ...

Չպատասխանեցի։ Անփութօրէն վերսկսաւ.

— Կրնա՞ք երեւակայել իշխան Թիթիզէյը հասարակ գաւառի մը առջեւ։

Ըսի.

— Իրաւամբ, աւելի լաւ կ'ըլլար պատերազմական ատեան մը...

— Ի՞նչ պիտի ըսէք այդ պատերազմական ատեանին իբր յանցանք... այս պահուս երկիրը յայտնի է։

— Ես հոս եկած չեմ կատակելու համար...

Անիկա ուզեց ծխել, բայց իր գլանիկը մարած էր։ Մեքենաբար ուրիշ մը առաւ։

— Չեմ հասկնար, ըսաւ։

Դէպի իրեն յառաջացայ։

— Պրասքովիա Սամթրոնա... Բորիս Սուխիմ...։ Միայն այս երկու ոճիրները գիտեմ ես, որոնք հրամայուած են իշխան Թիթիզէյի կողմէ...

— Պրասքովիա Սամթրոնա՞ն, մեռած գտնուած է պանդոկի մը անկողնին մէջ... սիրային անձնասպանութիւն, ըսած է ֆրանսական ոստիկանութիւնը եւ փակած խնդիրը։

— Դատապարտուած «Դանիէլի Կնիք»ի սեւ կնգուղաւոր դատարանին կողմէ։

— Ուրեմն ես ի՞նչ մեղք ունիմ ատոր մէջ... ես դէպի Տըլլին կը ճամբորդէի, գիտէք... իսկ գալով Բորիս Սուխիմի, որ գիշերը յարձակում կրեց Պուլոնեի մէջ... Թափառաշրջիկներու ոճիր, ըսած է ոստիկանութիւնը եւ խնդիրը փակած ...

Անցայ խոշոր սրահին միւս կողմը։ Կատաղութիւնս զիս կ'ուտէր։

— Թշուառակա՜ն...

Իրարու դէմ դիմաց էինք։

— Ըսէ՛ք, սիրելի՛ Պարոն Լանտրըսի, դուք Ֆրանսացի էք, ես Գերմանացի... երկար ատենէ ի վեր պայքարը կը շարունակուի... Եւրոպայի այս ծայրամասին վրայ դուք ձեզ ծուղակը կը ձգէք։

Սկսաւ բարձրաձայն խնդալ։ Թնդանօթի թեթեւ հարուած մը արձակուեցաւ. արեւմուտը կը ծանուցուէր։

— Նայեցէ՛ք, գոչեց ան, հոն նայեցէք։

Բնազդօրէն գլուխս դարձուցի։ Վարը, փարոսին քով, անգլիացի զինուորներ կային, որոնք կ'ողջունէին կայսրութեան դրօշակը։

Թէթիզէյ ձեռքի ընդարձակ շարժում մը ըրաւ։

— Սպանիոյ թագաւորներուն երկիրը՝ այսօր բրիտանական... ահաւասիկ պատմութեան դասը... ժողովուրդները կ'երթան հո՛ն՝ ուր պէտք է գտնուին, իրե՛նց ճակատագիրը իրագործելու համար...։ Անգլիացին պարտաւոր է պահել Հնդկաստանի ճամբուն առաջին հանգրուանը... կը կարծէ՞ք որ Անգլիացին հոն, ինչպէս հոս կամ այլուր, հաստատուած է մշտապէս։ Հոս՝ այս ամրոցին տակ ինկած գործակալներու անունները կ'ուզէ՞ք...։ Արդեօք ես պատերազմական ատեանի առջե՞ւ կը հանեմ Ինթելիճընսի այն գործակալները, որոնք սպաննած են մեր գործակալները այս անխնայ պատերազմին մէջ... Ես կ'աշխատիմ, որպէսզի իմ դրօշակս ալ իր կարգին իր տեղը ունենայ ամենուրեք՝ արեւուն տակ...։ Երկիրը կը պատկանի Աստուծոյ եւ տիրական ցեղերուն։

Անոր բազուկը՝ որ հեռուն ցոյց կու տար, վար իջաւ։

— Հայրենիքներու պայքարին մէջ անհատները չեն հաշուըուիր... անոնցմէ վեր բան մը կայ, ինչ որ ալ ըլլանք մենք, իշխան կամ խեղճուկրակ մէկը, կայ ցեղը, ցեղին հրամայական, նուիրական իրաւունքները։

— Արդարեւ ցեղին իրաւունքը, եւ ես ատոր համար է որ հոս կը գտնուիմ...

Զգացի անոր շունչը դէմքիս վրայ։

— Դո՛ւք...

— Մտի՛կ ըրէք, ըսի աւելցած ձայնով, ես հոս եկած չեմ պատմութեան վրայ փիլիսոփայութիւն ընելու... այժմ ատենը չէ՝ երկիրներու, ծովերու, գործարաններու, հանքերու կամ դրամատուններու հակակշիռին վրայ խօսելու։

(Շար.)

Հունգարիա դժգոհ է

Հունգարիոյ Երեսփ. Ժողովին մէջ, վիճաբանութեան մը ընթացքին, արտաքին Նախարար Պ. Վալքօ հետեւեալ յայտարարութիւններն ըրաւ.

— «Ստիպողական լուծում պահանջող միջազգային խնդիրներուն մէջ կան փոքրամասնութեանց եւ Թրիանոնի դաշնագրի խնդիրները: Հունգարական կառավարութիւնը երբեք չէ ծածկած թէ Թրիանոնի դաշնագիրը անարդար կը նկատէ եւ կը ջանայ բարեփոխել զայն խաղաղ միջոցներով: Հանրային կարծիքը սկսած է ըմբռնել թէ դաշնագիրը սահմանուած է միակողմանի փաստերու վրայ»:

Աւելցնենք թէ Հունգարիա ուժ կ'առնէ Իտալիայէն: Վերջերս Մուսոլինի տեսակցութեան մը մէջ, ուշագրաւ յայտարարութիւններ ըրաւ անգլիացի լրագրապետ Լորտ Ռօթըրմիրի, որ իր կարգին կուսակից է Հունգարիոյ գոհացում տալու: Երեսփ. Ժողովը այս առթիւ շնորհակալութիւն յայտնեց անգլիացի լրագրապետին, որուն թերթերը համրանք չունին:

Ցոյցեր Մաճառ խորհրդարանին մէջ

Իտալացի վաթսուն երեսփոխաններ ներկայ էին Հունգարիոյ Երեսփ. Ժողովի նիստին: Հունգարիոյ պահպանողականները «կեցցէ»ներ արձակեցին Իտալիոյ եւ Մուսոլինիի համար, իսկ ընկերվարական երեսփոխանները «Մաթթէօթթի'» պոռացին (ֆաշիստներու զոհը): Իտալացի երեսփոխանները պաղարիւնով ականատես կ'ըլլային այս տեսարանին, երբ յանկարծ առաջ անցաւ ընկերվարական երեսփոխան Փայէր, որ «Անկցի' Մուսօլինի, Անկցի' Մաթթէօթթիի սպանիչը» պոռալով մէկտեղ նմանութիւնը ըրաւ ոճրագործի մը, որ կը սպաննէ իր զոհը: Իտալացի երեսփոխան մը, տաքցած, դէպի ընկերվարականները գառնալով նոյն շարժումն ըրաւ, հասկցնել ուզելով թէ հունգար ընկերվարականներն ալ Մաթթէօթթիի բախտին ենթարկուելու արժանի էին: Իտալացի երեսփոխանին այս շարժումը տեղի տուաւ իրարանցումի մը, որ տեւեց կէս ժամ:

Ինսան պէյի դատապարտութեան շուրջ

Նախկին ծովային գործավար Ինսան պէյի եւ ընկերներուն թեթեւ դատապարտութիւնը հիասթափութիւն առաջ բերած է բոլոր շրջանակներու, նոյն իսկ Թուրքիոյ մէջ: Ընդհանուր դատախազ Նիհատ պէյ ամբողջ երեք ժամ բուռն ամբաստանականով մը խիստ պատիժներ պահանջած էր ամբաստանեալներուն համար:

«Ռիւմէօր»ի թղթակիցը կը հեռագրէ.—

Ամէն մարդ կը կարծէր թէ դատարանը անողոք պիտի ըլլայ. կ'ենթադրուէր նոյն իսկ թէեւ Մուսթաֆա Քէմալ Բարձրագոյն Ատեանին վրայ ազդած էր այս ուղղութեամբ: Սակայն կը թուի թէ վերջին պահուն Մ. Քէմալ խղճացած է իր զէնքի ընկերոջ վրայ:

«Թայմզ»ի Պոլսոյ թղթակիցն ալ կ'ըսէ թէ տրուած պատիժները սպասուածէն ծանր չեն: Բանտարկութեան թուականը պիտի հաշուուի ձերբակալութեան օրէն: Ինսան պէյ եւ Տօքթ. Ֆիքրէթ կը կորսնցնեն երեսփոխանի իրենց աթոռները: Բարձրագոյն Ատեանը ծփուն աւազանի խնդրին մէջ ոչ - յանցաւոր գտաւ՝ Ինսան պէյը, իսկ «Եավուզ»ի խնդրին մէջ յանցաւոր գտաւ հաստատելով որ դրամ ստացած է: Ինսան պէյի եւ Տօքթ Ֆիքրէթի մասին վճիռը տրուեցաւ մեծամասնութեամբ, միւսներուն համար՝ միաձայնութեամբ:

Անգլիացի նաւապետ մը ձերբակալուած

Պոլսէն կը հեռագրեն թէ անգլիական նաւի մը նաւապետը ձերբակալուեցաւ, իբրեւ ոսկի փախցնող, շոգենաւային ընկերութեան մը գործակալին հետ, որ նմանապէս Անգլիացի է:

Յոյն գաղթականներու կեղծ անցագրերը

Ֆրանսական ոստիկանութիւնը ձերբակալեց երկու Յոյներ, Քոնթոնիս եւ Ֆիլիփոթոս, որոնք կեղծ անցագրեր կը հայթայթէին Ամերիկա մեկնող յոյն գաղթականներուն: Այս երկու Յոյները իրենց վրայ ունէին 12 կեղծ անցագրեր: Քոնթոնիս Աթէնքի մէջ ունի հինգ եղբայրներ, որոնք ալ այս «առեւտուրով» կը զբաղին: Անոնք եւս ձերբակալուած են: Քոնթոնիս մը եւս կայ Նիւ Եորք, ուր հրաման ղրկուած է ձերբակալել տալու համար:

Թուրքիոյ նոր ելմտացոյցը

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Ազգային Մեծ Ժողովի ելմտական յանձնաժողովը յառաջիկայ տարուան ելմտացոյցը պատրաստած է հետեւեալ ձեւով.— Հասոյթ՝ 207.173.000 թրքական ոսկի, ծախք՝ 207.088.000 թրքական ոսկի: Ծախքերու բաժնին մէջ կարեւոր տեղ մը յատկացուած է հանրօգուտ շինութեանց, մասնաւորապէս նոր երկաթուղագծերու շինութեան:

Ինչպէս կտրեցին Ատլանտեանը

Մոնրէալի Էթուալ թերթը կը հրատարակէ հալիւրապետ Քէօ'լի եւ պարոն Հիւնէֆէլտի հետեւեալ պատմութիւնը՝ Պրէմէնի Թռիչքին մասին.

— Իրլանտայէն մեկնելէն յետոյ, առաջին ժամերուն օդը նպաստաւոր էր եւ թռիչքի յաջողութիւնը ապահովուած կը նկատուէր, երբ գիշերը մօտեցաւ: Այդ պահուն հասան սառնամանիքն ու մառախուղը: Մեր ուղղութիւնը ճշդելու համար լոյսի պէտք ունէինք, սակայն ելեկտրական կոճակը չէր գործեր: Ուստի 700 քիլոմեդր հիւսիս գացինք՝ փոխանակ դէպի արեւմուտք երթալու, մինչեւ որ կրցանք կերպով մը վառել լոյսը եւ նշմարել մեր սխալը: Գիշերը լաւ անցաւ, սակայն երբ կը կարծէինք թէ հասանք Նիւֆաունտլէնտի մօտ, 600 մեդր բարձրութեամբ մշուշի անհելի վարագոյրի մը մէջ ինկանք: Ստիպուեցանք մինչեւ 20 մեդր մօտենալ ջուրին, սակայն ովկիանոսը ալեկոծ ըլլալուն, կրկին վեր բարձրացանք: Արշալոյսին անտառուտ տեղերէ եւ գետէ մը անցանք: Յանկարծ մեր առջեւ ցցուեցաւ խիստ բարձր լեռ մը, զոր յաջողութեամբ կտրեցինք: Մեր վառելանիւթը կը հատնէր եւ ցամաք իջնելիք տեղ կը փնտռէինք: Կէսօրին, մօտ տեսանք փարոս մը: Սաստիկ հով մը կը փչէր: Կրինլի կղզիին կեդրոնը պզտիկ լիճի մը վրայ՝ փարոսին քով վար իջանք:

ԱՊՐԻԼ 11/24Ի ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— կիրակի 22 Ապրիլ առտուան ժամը 9.30ին հանդիսաւոր Պատարագ Հայ Ակումբին մէջ: ժամը 11ին՝ հոգեհանգստեան պաշտամունք եւ սգահանդէս:

Այդ առթիւ, մոգական լապտերով պիտի ներկայացուին ընդհ. նահատակներու եւ մասնաւորապէս հայ մտաւորականներուն պատկերները, պէտք եղած բացատրութիւններով:

Հ. Յ. Դ.

Ալֆօրվիլ.— Փարիզի շրջանային կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ալֆօրվիլի բոլոր ընկերները, այս Կիրակի ժամը 2.30ին ծանօթ հաւաքատեղին: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաղիր է: Ներկայ պիտի ըլլան շրջ. կոմիտէի անդամները:

Պէլվիլի ենթակոմիտէի ժողովը վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 131 Fbg. du Temple.

Մարսէյլի դասախօսական ընդհ. ժողովը վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 9ին, Րէփիւպլիքի սրահին մէջ: Կը դասախօսէ՝ ընկ. Մ. Գույումճեան:

Մարսէյլի Իշխան ենթակոմիտէի ժողովը այս Կիրակի ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Լիոնի կոմիտէի վիճաբանական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գրադարանը:

Կարտանի կոմիտէի դասախօսական ժողովը այս Կիրակի ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները: Կը խօսի՝ ընկ Մ. Գույումճեան:

Մարսէյլի Իշխան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր-Սերոբ, Եփրեմ Խան, Վարդգէս եւ Համազասպ» խումբերու ընկերները, այս Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին: Ներկայանալ անդամատետրներով:

Առնուվիլ-լէ-կոնէսի Ռազմիկ խումբի ընկերա - համակրական ժողովը, այս Կիրակի ժամը 10.30ին, Maison Tazis, au Beau Séjour, Rue du Chemin de Gare: Կը դասախօսէ՝ ընկ. Անտրէ: Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

Սանասարեան Վ. Հ. Դասընթացքները.— Այս իրիկուն, Ֆլոբիայի մէջ, ժամը 9—10, Նորագոյն Ազգ. Պատմութիւն (Ս. Վրացեան): ժամը 10—11 Պետական Իրաւաբանութիւն (Ա. Խոնդկարեան):

Տարօն Տուրուբերան Հ. Միութեան ընդհ. ժողովը այս Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 131 Ֆպրկ. տիւ Թամբլը, մէթրօ Պէլվիլ: Կարեւոր օրակարգ:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Շավիլ Հ. Վ. — 35: Հասցէն չունինք:

Վարշաւիա, Ա. Ա.— 50:

Քոնտորսէ, Կ. Մ.— 25:

Սէն Փիէռ, Պ. Հ.— 35: Վճարած էք մինչեւ 13 Մայիս:

Սէն Թ'էթիէն, Ս. Խ. — 150: Համաձայն ենք:

Մարսէյլ, Սիվր. Հայր. Միութ. — 20:

Պաղտատ, Մ. Ա.— Կէս անգլ.:

Լէյաէն, Թ.— 100:

Լա Լօնտ, Օ. Մ.— 35:

Մարսէյլ, Բ. Հ. Մ.— 20:

Լիոն, Ջ. Տ.— 35:

Մարսէյլ, Գործ.— 940 Ֆր.:

Մարսէյլ, Հ. Վ. — Դիմեցէք՝ Near East Relief, 15 Bld. des Italiens, Paris.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ
3 ամս. 6 ամս. Տար.
ՖՐԱՆՍԱ 35ֆ. 70ֆ. 140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ 20շլ. 40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ » »
ԻՏԱԼԻԱ 250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ 6տլ. 10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ 100ֆ. 200ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 21 ԱՊՐԻԼ 1928
21 AVRIL 1928

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 627 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՐՈՒ ԽՕՍՔ

ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԱՇԽԱՏԱՆՔՆԵՐԸ

Այսօր կը հրատարակենք վերջին մասը այն տեղեկագրին, կը կը պարզէ Սուրիոյ եւ Լիբանանի գաղթականներուն տեղաւորման համար կատարուած աշխատանքները:

Ինչպէս կը յիշեն մեր ընթերցողները, եւ ինչպէս կը բացորոշէ Ազգերու Դաշնակցութեան յատուկ յանձնախումբին տեղեկագիրն ալ, ձեռնարկ մը կը կատարուի 40,000 գաղթականներ տեղաւորելու Սուրիոյ եւ Լիբանանի մէջ: Ասոնց 12,000ը արհեստաւորներ են, իսկ 28,000ը հողագործներ: Կան կը համարուին 12,000 հոգի:

Յանձնախումբը գործի ձեռնարկած է, ամէնէն առաջ գաղթականներու այս մասը տեղաւորելու համար:

Համաձայն հրատարակուած տեղեկագրին, արդէն հողեր գնուած եւ տուներ շինուած են կամ կը շինուին 566 հողագործ ընտանիքի համար, Ալեքսանդրէտի շրջանին մէջ, համագումար 476 ոսկիին ծախքով: Իւրաքանչիւր ընտանիքի՝ մօտ 45 ոսկի: Այսգումարին մեծ մասը կը վճարէ Լիբանանի կառավարութիւնը:

Քաղաքաբնակ տարագիրներու տեղաւորման համար, մէկը 1,500 եւ միւսը 8000 քառ. մեդր տարածութեամբ հողեր գնուած են Պէյրութի շրջակաները: Առաջին հողաբաժնին վրայ տուներ շինել սկսած են Յունուարին, 208 ընտանիքի համար: Առաջին թաղը պատրաստ պիտի ըլլայ Հոկտեմբերին: Ընդհ. ծախք՝ 25,000 ոսկիին, զոր գաղթականները պիտի վերադարձնեն տասը տարիէն:

Իսկ երկրորդ ծրագիր մը կազմուած է Հալէպի համար, ուր 250 ընտանիքներ պիտի տեղաւորուին: 2000 ոսկիին վճարուած է հողին համար, իսկ տուները պիտի շինեն գաղթականները իրենք: Այստեղ ալ փոխ տրուած դրամը պիտի հատուցուի հինգ տարիէն:

Ուրեմն, հետզհետէ պիտի տեղաւորուին 566 հողագործ ընտանիքներ, իւրաքանչիւրը 45 ոսկիին ծախքով, եւ 458 քաղաքաբնակ ընտանիքներ, 57 ոսկիինով: Համագումար՝ 1024 ընտանիք եւ 51,476 ոսկիին: Տեղեկագիրը 5000 կը հաշուէ ընտանիքներու ամբողջական թիւը: որով-տակաւին 35000 գաղթականներու տեղաւորման հոգ մը կայ:

Տեղեկագիրը կը ներկայացնէ նաեւ մինչեւ հիմա եղած հասոյթները եւ ծախքերը: Զանազան աղբիւրներէ գոյացած է 51,668 ոսկիին, որուն 25,000ը Լիբանանի կառավարութեան տուածն է: Մինչեւ հիմա ծախսուած է 5500, իսկ դեռ պիտի ծախսուի 45,976:

Ուրիշ խօսքով, տակաւին 8300 ոսկիին պէտք է, միայն առաջին հինգ հազարին տեղաւորումը լրացնելու համար:

Ամէն անգամ որ առիթ ունեցած ենք խօսելու Սուրիոյ եւ Լիբանանի գաղթականներուն տեղաւորման մասին, դառնութեամբ յիշած ենք որ Երեւանի այսօրուան վարիչներուն անհոգութեան կամ ապիկարութեան հետեւանքն է այս ելքը:

Այլեւս անօգուտ է արծարծել Հալէպի եւ Պէյրութի կայաններուն բնակիչները Հայաստան փոխադրելու խնդիրը: Ուզենք-չուզենք, անոնք պիտի տեղաւորուին իրենց գտնուած երկրին մէջ: Պիտի հաստատեն — եւ արդէն շինած են — նոր բոյն մը:

Մեզի համար, մասնաւորապէս ոգեւորիչ է ծրագրին այն մասը, որ կը ձգտի գաղթականները կապել հողին, կազմել գիւղական համախումբ գաղութներ: Երանի թէ կարելի ըլլար Հալէպի տարագիրներն ալ փոխադրել դէպի ծովեզերք, այն շրջաններուն մէջ ուր կը տեղաւորուին միւսները:

Երեւի հոգատար իշխանութիւնը պատճառներ ունի քաղաքաբնակ տարագիրները իրենց գտնուած տեղերէն չհեռացնելու:

Ուշագրաւ է որ Ազգերու Դաշնակցութեան յատուկ յանձնախումբն ալ կ'ընդունի թէ Հայերը կը նախընտրեն համայնքով ապրիլ: Յետոյ, իրենք իրենց մշակել հողը, փոխանակ իրենց աշխատանքը ծախելու հողատէրին, ինչպէս փորձուած ու ձախողած է Րաս-իւլ-Այնի մէջ:

Այս ծրագիրները պարզուած ատեն, միշտ կը հարցնենք ինչ մասնակցութիւն ունինք մենք, անոնց գործադրութիւնը դիւրացնելու, ամէն հոգ մեր օտար բարեկամներուն թողնելու համար:

Տեղեկագրէն կ'երեւայ որ, իբրեւ հայկական աջակցութիւն, միայն հինգ հարիւր ոսկիին արձանագրուած է Բարեգործականին կողմէ: Որքան գիտենք, Բարեգործականը պայմանաւոր խոստումութիւն մը ունի այս մասին:

Կարգ է հիմա, — քանի որ ձեռնարկը յառաջ կը տարուի ոչ թէ իբրեւ փորձ, այլ իբրեւ գործ, մենք պիտի շարունակե՞նք այս վերապահ, «ամերիկեան» ընթացքը:

Հազարումէկ գումարներ հալած են, ամուլ ծախքերու համար, նպաստ, ողորմութիւն, ուսումնասիրութեան կամ ճամբու ծախք:

Անհատական ծրագիր մը, որուն ծախքը արդիւնաւոր է, ուղղակի նպատակին կը ծառայէ, միեւնոյն ատեն ցամքեցնելով թշուառութեան աղբիւր մը:

Զարմեր աւելի հետաքրքրուիլ, թէ բարոյապէս եւ թէ նիւթապէս:

Ինչ որ ծախսուած է, 1918էն ի վեր, կամ աւելի առաջ, գաղթականներու վրայ եւ կը ծախսուի մինչեւ այսօր, ծառայած է միայն պատառ մը հաց ճարելու:

Հիմա բոյներ պիտի ծաղկին, նուազագոյն ծախքով:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՆՈՐ ՏԱԳՆԱՊԸ

Գործավար Ա. Երզնկեան պաշտօնապէս հաղորդեց թէ կառավարութիւնը գրաւած է այն 40 տեսիադին հողն ու այգիները, որոնք իբրեւ ապրուստի միջոց ձգուեր էին Էջմիածնի Միաբանութեան:

Այս առթիւ Եգիպտոսի Յուսաբերը կը գրէ (10 Ապրիլ).

—«Ուշագրաւ է այն փաստը, որ Երեւանի վարիչները իրենց մէջ ոյժ չեն զգար բացճակատ ալեր կանգնելու Էջմիածնի դէմ բացուած թշնամական արշաւին:

Անոնք կը հարուածեն հայ Եկեղեցին, կը զրկեն Էջմիածինը իր շաղկապող դերէն, սովամահութեան գնով իսկ կ'ուզեն վերջ տալ դարաւոր հաստատութեան մը գոյութեան:

Պ. Երզնկեանի յայտարարութիւնը այլեւս ոեւէ կասկածի տեղի չի տար: Կառավարութիւնը Էջմիածինէն խլած է անոր ապրուստի բոլոր միջոցները եւ միաբանութիւնը մատնած սովահար կեանքի:

Այս պայմաններուն մէջ ի՞նչ պիտի ըլլայ հայ ժողովուրդին եւ յատկապէս գաղութահայութեան դերքը:

Պնակ առնել եւ երկրէ-երկիր դրա՞մ ժողվել Էջմիածնի սովահարներուն համար:

Հաշտուի՞լ այն մտքին, որ դարաւոր հաստատութեան մը մշակները մուրացիկներ պիտի ըլլան, ծանրաբեռնուած միմիայն իրենց ստամոքսի հոգերով»:

Իսկ ռամկավար Արեւը իր կարգին կը նկատէ (4 Ապրիլ).

— «Հայաստանեայց Եկեղեցի եւ (Խ.) Հայաստանի կառավարութիւն կ'ըսենք, ու անգութ հեգնութիւն մը կարծես ինքնին դուրս կը ցայտէ այս երկու բացատրութեանց դէմ դիմաց ճակատումէն, առաջինը երկրորդին հանդէպ գերազօր թշնամիի դերին մէջ եւ աշխատելով զայն ջախջախել եւ ջնջել երկրի երեսէն: Ինչ որ Պարսիկներն ու Թուրքերը չկրցին ընել՝ հարիւրաւոր դարեր ետք Էջմիածնի շուրջը յարութիւն առած հայկական իշխանութիւն մըն է որ կը փորձէ ընել, — եւ ասիկա տխուր, չափազանց տխո՜ւր է, իրօք...:

... Մեր կողմէն՝ բա՛ռ մը: Էջմիածինը ոչ դաշնակցական, ոչ պոլշեւիկ, ո՛չ ալ ռամկավար տեսնել կ'ուզենք, այլ հայ միայն՝ իր Կաթողիկոսովը որ գլուխն է Հայաստանեայց Եկեղեցիին, եթէ, ոեւէ սխալ հասկացողութեամբ եւ սխալ վերաբերումով մը, զայն հոն Հայաստանի մէջ կը նեղեն հիմա, աշխարհի միացեալ հայութեան պարտքն է իր բարոյական եւ նիւթական շուտափոյթ օգնութեամբը անոր նեցուկ կանգնիլ՝ որպէս զի դարաւոր շէնքը չփլի եւ շարունակէ Հայութիւնը ապրեցնել բարոյապէս:

Իսկոյն պէտք է հանգանակութեան ձեռնարկել Էջմիածնի համար:»

ՖԻՆԼԱՆՏԱՅԻ իշխանութիւնները կը շարունակեն ձերբակալել համայնավարները, որոնք ամբաստանուած են թէ պետութեան դէմ դաւադրութիւն կը կազմակերպէին: Մինչեւ հիմա ձերբակալուած են 46 հոգի:

ՍՈՖԻԱՅԻ սերպ դեսպանը հրահանգ ստացաւ իր կառավարութենէն՝ պուլկար կառավարութեան բողոքել, Մակեդոնացի յեղափոխականներու գործունէութեան դէմ:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԸ ԴԱՐՁԵԱԼ ԿԸ ՑՆՑՈՒԻՆ

ՖԻԼԻՊԷ ԾԱՆՐԱՊԷՍ ՎՆԱՍՈՒԱԾ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն Ապրիլ 19 թուականով.—

Զրփան քաղաքին մէջ դեռ կանգուն մնացած վերջին հինգ տուներն ալ քանդուեցան նոր ցնցումէ մը, որ զգացուեցաւ ամբողջ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ այսօր իրիկուան ժամը 9ի ատենները, որուն ժամ մը վերջ յաջորդեց ուրիշ ցնցում մը: Մեռածներ եւ վիրաւորներ չկան, սակայն Սոֆիայէն դէպի աղէտին վայրը առաջին օգնութիւնը տանող օդանաւ մը ճամբան վար ինկաւ եւ երեք հոգի սպաննուեցան:

Ֆիլիպէի եւ շրջականերուն մէջ մեծ խուճապ կը տիրէ. երկաթուղիի կայարանը եւ Զինուորական Ակումբի շէնքը քանդուեցան ցնցումէն. միւս կողմէ շատ մը տեղերէ հրդեհի լուրեր կը հասնին:

Վերջին հեռագրի մը համաձայն, Ֆիլիպէի մէջ 20 հոգի մեռած և 100 հոգի վիրաւորուած են: Քաղաքին երկու թաղերուն մէջ 1,030 տուն քանդուած եւ 1,100 անբնակ դարձած են:

Պորիս Թագաւորը վարչապետը եւ հանրօգուտ շինութեանց նախարարը Ֆիլիպէ եւ միւս աղէտեալ գիւղերը այցելեցին: Թագաւորը անձամբ հրահանգներ տուաւ սփիւռաբար օգնութիւն հասցնելու համար: Ֆիլիպէի հիւսիսային եւ հարաւային թաղերը ամէնէն շատ վնասուած են: Ծխախոտի քանի մը մթերանոցներ փլած են՝ իրենց տակ թաղելով բանուորները: Ազատարար աշխատանքները կը շարունակուին: Փափազլըի կայարանը քանդուեցաւ. Ֆիլիպէի կայարանը եւ Փափազլըի մօտ Մարիցա գետին վրայի կամուրջը վնասուեցան: Արեւելեան ճեպընթացը եւ ուրիշ կառախումբեր, Փափազլըի կայարանը չեն կրցած մտնել, որովհետեւ երկու քիլոմեդրի վրայ երկաթուղագիծը վնասուած էր: Քալաչլը, Պալթաճը, Զաքիրէթօ, Թրէսել, Պէլոզէմ, Սատովօ, Փափազլը եւ ուրիշ գիւղերու մէջ քանի մը տուներ միայն կանգուն մնացած են:

Սոֆիայի մէջ ժողովուրդը սարսափի ենթարկուած է. շատեր անկողին կը տանին բաց դաշտերը՝ գիշերելու համար. բազմաթիւ կառքեր եւ ինքնաշարժներ ննջասենեակի վերածուած են:

Միւս կողմէ կը հեռագրեն թէ՝ Սթարա-Զաղորայի մէջ եւս բնակչութիւնը խուճապահար փախած է քաղաքէն եւ գիշերը անցուցած է բացօթեայ, տեղատարափ անձրեւի տակ: Հարմանլըի, Խասքովոյի եւ Պազարճըքի մէջ քանի մը ծխնելոյզներ քանդուած են եւ տուն մը փեռեկտուած է:

Սոֆիայի մէջ, ցնցումին ատեն Ալեքսանդր Նեւսկի մայր եկեղեցիին զանգակը հնչած է:

⁂ Սելանիկէն կը հեռագրեն թէ հոն ալ սաստիկ երկրաշարժ պատահած է. 3-5 երկվայրկեան տեւողութեամբ հինգ ցնցումներ զգացուած են: Ժողովուրդը սարսափահար դուրս փախած է սինէմաներէն, սրճարաններէն եւ տուներէն: Արուարձանի մէջ երկու հին տուներ փլած են: Կին մը վախէն մեռած է: Սաստիկ ցնցումներ զգացուած են նաեւ Քավալայի մէջ, ուր նոյնպէս խուճապ կը տիրէ: կեանքի կորուստ չկայ: Մակեդոնիոյ եւ Արեւմտեան Թրակիոյ բոլոր վայրերն ալ ցնցուած են: Կիւմիւլճինայի մէջ քանի մը տուներ փլած են: Անձի կորուստ չկայ:

Ֆրանսայի ծանուցագիրը մեծ պետութեանց

Ֆրանսական դահլիճը առջի գիշեր հեռագրով Մ. Նահանգներու, Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Իտալիոյ եւ Ճափոնի կառավարութեանց հաղորդեց իր ծրագիրը՝ պատերազմը օրէնքէ դուրս հռչակելու մասին: Ինչպէս գրեցինք, նոյնը ըրած էր քանի մը օր առաջ ամերիկեան կառավարութիւնը: «Շիքակօ Թրիպիւն» կը գրէ թէ ամերիկեան ծանուցագիրը լաւ ընդունելութիւն գտած ըլլալով մեծ պետութեանց մօտ, ֆրանս. կառավարութիւնը փութաց իր ծրագիրը հաղորդել, այլապէս յառաջիկայ Հինգշաբթիի Նախարարական խորհուրդին մէջ կրկին քննութեան պիտի առնուէր Պրիանի նախագիծը: Այս հապճեպ որոշումը տուած են Փուանքարէ եւ Պրիան իրենց պատասխանատուութեամբ:

Թերթերը կը հրատարակեն պատճէնը ֆրանսական ծրագրին, որուն գլխաւոր կէտերն են՝

Ա. Յարգել Ազգերու Դաշնակցութեան յանձնառութիւնները, Լոքարնոյի դաշնագիրը եւ ազգերու միջեւ արդէն կնքուած ուրիշ պաշտպանողական դաշնագիրներ.

Բ. Դաշնադիր կողմերը իրաւունք պիտի ունենան դաշինքը չեղեալ նկատելու, երբ պետութիւններէն մէկը բռնաբարէ զայն.

Գ. Իրաւունք պատերազմելու՝ օրինաւոր ինքնապաշտպանութեան համար.

Դ. Բոլոր պետութիւններն ալ պէտք է մասնակցին դաշինքին՝ անիկա վերջնական դառնալէ առաջ:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԲԱՐԻ ԵԿԱՔ

Այսպէս ուրեմն, 15 օր Անգլիոյ մայրաքաղաքին մէջ իրենց արեւը պտտցնելէ յետոյ, այս առտու արշալոյսին, (ժամը 5.30,) փարիզ կը հասնին հայ արիները:

«Յառաջ»ի ընթերցողները օրը օրին հետեւեցան անոնց քայլերուն, բանակավայրէն մինչեւ պաշտօնական գրասենեակները, պտոյտներէն մինչեւ ճաշասեղանները:

Եւ արդար հպարտութեամբ ծափահարեցին մեր տղաքը:

Գոհունակութիւն մըն ալ իրենք զգացին, անշուշտ, բարոյապէս եւ նիւթապէս քաջալերած ըլլալով այս ձեռնարկը, որ առաջինն է իր տեսակին մէջ:

Գործին կազմակերպութեան առաջին օրերուն, թերեւս ոչ մէկուն միտքէն կ'անցնէր այն արդիւնքը, որ արձանագրուեցաւ տասնըհինգ օրուան մէջ:

Նախ, մեր տղաքը հաւասար գծի վրայ փայլեցան Այզըլուըրթի դաշտին վրայ, մեծազօր կայսրութեան մը գոռոզ եւ հարուստ զաւակներուն հետ:

Երկրորդ, անոնք բրիտանական մռայլ ափերուն վրայ պտըտցուցին մեր կարգ մը առաքինութիւնները, —ուշիմութիւն, չարքաշութիւն, անվախութիւն, անսասան հաւատք:

Երրորդ, անոնք իրենց պայծառ նայուածքով, արի կեցուածքով եւ թելադրիչ արտայայտութիւններով, եթէ կ'ուզէք՝ իրենց գոյութեամբն իսկ յիշեցուցին թէ հայ ժողովուրդը կա՛յ ու կ'ապրի, կը շնչէ, կը տոկայ եւ կը գործէ, հակառակ ամէն բանի:

Չորրորդ, անոնք ոգեւորութեան սարսուռ մը կաթեցուցին Լոնտոնի փոքրաթիւ եւ ինքն իր մէջ փակուած գաղութի սրտին մէջ:

Ու վերջապէս, տղաքը իրենք, հակառակ իրենց մատղաշ տարիքին, հասունցան, որոշ գաղափար կազմելով «աշխրքի բանեւոր» վրայ:

Թերեւս աւելի յստակ եւ հաբազատ, քան շատեր որ Եւրոպայի մէջ տուն տեղ են եղած 25—30 տարի:

Կ'արժէ նորէն եւ նորէն կազմակերպել այսպիսի պտոյտներ, դէպի Անգլիա, Գերմանիա կամ Իտալիա,— ամէն ո՛ւր որ կը հասնի մեր ուժը:

Բարի եկաք, տղա՛ք:

Վ.ՌԱՀԷ

ԱՆԳԼԻՈՅ երեսփ. ժողովին մէջ ներքին Նախարարը յայտարարեց թէ վերջերս ձերբակալուեցան դէպի Իրլանտա զէնք փախցնող քանի մը իրլանտացիներ, որոնց վրայէն գտնուեցան ռուսական դրամատունէն տրուած սթերլիններ: Նախարարը աւելցուց թէ պոլշեւիկները դրամ կուտան՝ Իրլանտայի մէջ յեղափոխութիւն հանելու համար:

ՊՐԷՄԷՆ օդանաւը վաղը կրինլի կղզիէն մեկնելով Նիւ Եորք պիտի հասնի: Իրլանտացի հազարապետ Ֆիցմօրիս Քանատայէն անհրաժեշտ նիւթերը Կրինլի տարաւ՝ օդանաւը նորոգելու համար:

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ երեսփ. Թեկնածու Ժոզէֆ Փարէր ինքնաշարժով ընտրական շրջան մը կ'ընէր արեւելեան Պիրենեաններու մէջ, երբ երկու Սպանիացիներ ատրճանակով ստիպեցին զինքն ու երկու բարեկամները որ դրամապանակները յանձնեն: Չարագործները ձերբակալուեցան իրիկուան դէմ:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԷՆ

ՊԵՏՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ ՊԵՏՈՒԹԻՒՆ

ԱՆՆԱԽԸՆԹԱՑ ՀԱՐՈՒԱԾ ՄԸ

Ծանօթ է Պարսկաստանի յետամնացութիւնը— տնտեսական, քաղաքական, ընկերային, գրական, ինչո՞ւ չըսել բոլոր ասպարէզներուն մէջ։

Այս ճշմարտութիւնը ապացուցանելու համար փաստեր շարելու փոխարէն, կը բաւէ ըսել, թէ Իրանը իր յետամնացութեամբ միջնադարը կը յիշեցնէ։ Երբեմն մարդս կ'անցնի թէ ինչու քաղաքակիրթ երկիրներէն անհատներ, նոյնիսկ խումբեր չեն գար, պատմութեան գիրկն անցած միջնադարը անձամբ տեսնելու Պարսկաստանի մէջ։ Միեւնոյն կարգերը, կենցաղը, կրօնական եւ ընկերային հասկացողութիւնները, հաղորդակցութեան միջոցները եւլն. եւլն.։

Պարսկաստանէն աւելի քան մէկ դար առաջ, կամ աւելի յետոյ բաժանուած երկրամասեր, որոնք այսօր կիսանկախ կամ անկախ վիճակ ունին, այնպիսի յառաջդիմութիւններ են կատարած, որ անծանօթ՝ մէկը այս երկիրը եւ իրմէ բաժնուած մասերը ուսումնասիրելէ յետոյ, դիւրաւ չպիտի հաշտուի ստացած տպաւորութեան եւ անբաղդատելի տարբերութեան հետ։ Օրինակ՝ կովկասեան երկիրները, Թիւրքիստանը, Աֆղանիստանը։ Կասկած չկայ որ, եթէ այս վերջինները պոակուած չըլլային Շահընշահերու երկրէն, 100—120 տարի առաջուան իրենց պատկերը պահած պիտի ըլլային։ Աւելորդ է ըսել, որ բաժնուած մասերու ոչ աշխարհագրական դիրքը փոխուեցաւ եւ ոչ ժողովուրդը։ Պատճառը այն կարեւոր յառաջդիմութիւնը խեղդող երկու ուժերն են, որ յիշուած երկիրներուն մէջ կորսուեցան, իսկ ժամանակակից Պարսկաստանի մէջ տակաւին կը շնչեն։ Ոչ միայն կը շնչեն, այլ եւ կը պահպանեն իրենց փառակար, քանդիչ գոյութիւնը, միշտ երկրի ողնաշարէն սնանելով։

Կրօնաւոր եւ կալուածատէր դասերն են այդ յետամնացութեան երդուեալ պաշտպան ուժերը։ Այդ դասերու շահերէն բխող կարգերն են, որ պատուար կը կանգնին ամէն յառաջդիմական փորձի առջեւ։ Այդ կարգերու ծնունդ եւ պահապան տարրերն են, որ ստեղծեր են պետութեան մէջ պետութիւն եւ դարեր շարունակ փաստօրէն անոնք են, որ կը կառավարեն այս երկիրը։

Առիթներ ունեցեր եմ այս էջերուն մէջ արձանագրելու ոչ բարեփոխումներ, կատարուած մեծ մասամբ վերջին 5-6 տարիներու ընթացքին։ Այդ բարենորոգումները սակայն ստեղծուեցան ոչ թէ պայմաններու փոփոխութեան շնորհիւ, այլ այն ուժեղ ձեռքի, որ կը փորձէ կոտրել յետամնացութեան ամուր շղթաները եւ յառաջդիմութեան ճամբուն վրայ նետել այս երկրի անիւը։

Բայց կը փորձէ. քանի որ հարուածը գլխուն չի զարնուիր, վէրքը արմատէն չէ որ կը բուժուի։ Արտաքին վէրքերը, երեւութապէս բուժուած են դեղերով. սակայն կասկած չկայ որ ուժեղ ձեռքի նոյն իսկ ժամանակաւոր բացակայութեան, թուլացման հետեւանքով, հին վէրքերը նորէն պիտի երեւան։

Այսօր իսկ, երբ կառավարութիւնը բաւական ուժ ունի երկրին ներսը, սկսելու համար արմատական բարենորոգումներու, երբ միտքերը արդէն բաւական պատրաստուած են յետամնացութեան բոլոր հետքերը ջնջելու, երբ տգէտ աշխատաւոր գիւղացիութիւնը կը կեղեքուի ծայրայեղ կերպով եւ այլ եւս անտանելի կը համարէ աւատական լուծը, երբ կրթուած հայրենասէրը ճարահատ կը լռէ կամ շատ շատ իր յառաջդիմական պահանջները կը քօղարկէ Ղուրանէն առնուած եւ "իր կողմէն պարզաբանուած այէթներով, երբ երկիրը իր այս վիճակով ամէն բոպէ դատապարտուած է ոտնակոխ ըլլալու քաղաքակրթուած հարեւաններու կողմէ, — ահա այսպիսի ժամանակ մը տակաւին կրօնաւորը եւ կալուածատէրը կրնան իրենց կամքը թելադրել կառավարութեան ոչ միայն փոքրիկ գիւղաքաղաքներու եւ գիւղերու մէջ, այլ եւ բուն կեդրոնի եւ խոշոր քաղաքներու մէջ։

Երկրի օրէնսդիր մարմինը— խորհրդարանը, եթէ չըսեմ իր ամբողջութեամբ, բացարձակ մեծամասնութեամբ կազմուած է կրօնաւորներէ եւ աւատապետներէ։ Պետական պաշտօնէութիւնը երկրի բոլոր մասերուն մէջ անմիջականօրէն ենթակայ է անոնց անխուսափելի ազդեցութեան։ Նոյնիսկ Պարսկաստանի մէջ գործող միլիոններու շրջանառութիւն կատարող օտարահպատակ խոշոր առեւտրական ընկերութիւններ ստիպուած են յաճախ հաշուի առնել պետութեան մէջ գոյութիւն ունեցող այս երկրորդ պետութիւնը, շատ անգամ աւելի կարեւորութիւն տալ այս վերջինին։

Արքայական նոր հարստութեան օրով կը նշմարուի հակառակ տրամադրութիւն։ Տարեկան քանի մը դէպքեր անպակաս են, հոգեւորականութեան ազդեցութիւնը թուլացնելու միտումով։

Կրօնաւորները ամէն տեղ ցանցեր ունին։ Իրենց կարեւոր կեդրոնը Ղում կոչուած քաղաքն է, որ կը գտնուի Սպահանի ճամբուն վրայ։ Այնտեղ է կարեւոր սրբատեղիներէն մէկը, գրեթէ նման Մէշէդի յայտնի ուխտավայրին։ Վերջինս աւելի կարեւոր է եւ թերեւս աւելի ազդեցիկ, սակայն երկրին մէկ ծայրը գտնուելով, չի կրնար այն ծառայութիւնը մատուցանել կրօնաւորներու ձգտումներուն, ինչ որ կ'ընծայէ երկրի կեդրոնը գտնուող Ղումի սրբավայրը։ Ամէն կողմէ այստեղ հաւաքուեցան, դեռ 20 տարի առաջ, ազդեցիկ իւլէմաները Սահմանադրութիւնը օրէնքէ դուրս հռչակելու համար։ Մեծ պատերազմի ընթացքին, այստեղ կեդրոնացան բոլոր գերմանասէր եւ թրքասէր տարրերը, կառավարութեան պարտադրելու, որ դէմ ելլէ Դաշնակիցներուն։ Թէեւ երկու պարագային ալ չյաջողեցան, բայց աւելորդ եռանդ ստանալու, աւելորդ արիւն հոսեցնելու պատճառ դարձան։ Ռիզա խանի հանրապետութիւն հռչակելու մտադրութեան առթիւ, դարձեալ այստեղ խմբուեցան, Ղաջարները պաշտպանելու նշանաբանով։ Չյաջողեցան, ճիշդ է, իրենց պաշտպանողականին մէջ, սակայն Ռիզա խանը Հանրապետութեան նախագահ դառնալու փոխարէն, դարձաւ գահակալ։ Վերջապէս այստեղ եկան վերջին անգամ բողոքելու պարտադիր զինուորագրութեան օրէնքին դէմ, խորհրդարանը լուծելու յամառ պահանջով։ Աւելի փոքր դէպքերը չեմ յիշեր. բաւական է ըսել որ միշտ եւ ամէն անգամ Ղումի սրբավայրը հանդիսացած է այն օջախը, ուր եփած է այս կամ այն առթիւ բերան այրող այնքան տաք հարիսան։

Ահա թէ ինչու, հակառակ Ղաջարները սիրաշահելու քաղաքականութեան, նոր միապետը առիթ չի փախցներ հարուածելու Ղումի կրօնապետները, երբեմն մեղմ, երբեմն ուժեղ, բայց ամէն անգամին ծանօթ քաղաքագիտական միջոցներով։ Այս շարունականութիւնը, սակայն ջղայնացուցիչ է մարդու մը համար, որ կ'ուզէ ինքը կառավարել երկիրը իր ուզած նախարարութեան միջոցով, որ չի հանդուրժեր ուրիշ ո՛ր եւ է ուժի, բացի պետականէն։

Եւ ահա, մանաւանդ զինուորագրութեան առթիւ ծագած այնքան անախորժութիւններէն յետոյ, այդ նոյն Ղումի նախաձեռնութեամբ ու հովանաւորութեամբ, առիթը կը ներկայանայ հարուածելու Ղումի իւլէմաներու ազդեցութիւնը։ Եւ այս անգամին ոչ թէ քաղաքականութեամբ, այլ նոր, մինչեւ այժմ Պարսկաստանի մէջ չտեսնուած, չլսուած ձեւով։

Մարտ 21ի գիշերը, երբ կը սկսի պարսկական Նոր Տարին, Նովրուզը, երկրիշատ մըվայրերէն հազարաւոր մարդիկ, երկու սեռէ, կը խմբուին Ղումի ուխտատեղին. ինչպէս ամէն տարի ընդունուած է, յաճախ կ'երթայ նաեւ Շահը կամ իր ընտանիքի անդամները։

Այս անգամ Ռիզա Շահի ընտանիքը ճիշդ Նովրուզի գիշերը տեղ կը բռնէ սրբավայրին մէջ, բայց եւրոպական հագուստներով, իսկ անչափահասները՝ նոյն իսկ եւրոպական գլխարկով։ Այդ միջոցին խօսող վաէզը (քարոզիչ) կը սկսի պոռալ.

— Ով մուսուլմաններ, մեր կրօնը ձեռքէ կ'երթայ, մեր երկիրը Ֆրանգիստան դարձաւ, մեր սրբավայրը պղծուեցաւ։

Քովի մարդիկը կը զգուշացնեն՝ ըսելով թէ թագաւորի ընտանիքի անդամներն են։ Կրօնամոլ վաէզը այս անգամ կը սկսի անուանարկել։ Միւս կողմէն ձայն կը բարձրացնէ մեծ կրօնապետի գրագիրը եւ կը պահանջէ սրբավայրէն դուրս վռնտել արքայական ընտանիքը։ Բարձրաստիճան հիւրերը կը ձգեն կ'երթան եւ հեռախօսով Թէհրան Ռիզա Շահին կը յայտնեն։

Յաջորդ օրը, Նովրուզի առթիւ պաշտօնական սալամը աւարտելէ յետոյ, Շահնշահը մէկ մարդու ընկերակցութեամբ, (շատեր կ'ըսեն 600 զինուորներով բայց չկրցայ ստուգել) կը նետուի եւ կը հասնի Ղում։ Կը մտնէ սրբատեղին, հակառակ ընդունուած սովորութեան, առանց կօշիկները հանելու, իր ձեռքի մտրակով կը ծեծէ «վաէզ»ը որ մարգարէի սերունդէն է (սէյէտ) եւ մեծ կրօնապետի գրագիրը։ Վերջինիս գլխի փաթթոցը իր ձեռքով կը քակէ, ձեռքերը եւ ոտքերը կը կապէ, կը հրամայէ տեղաւորել ինքնաշարժի մէջ։ Նոյնպէս կը ձերբակալէ երկու կարեւոր մարդասպաններ, որոնք ուխտատեղին ապաստաներ էին, արդարութեան ձեռքէն խուսափելու համար եւ իւլէմաներու կողմէ, հակառակ եղած դիմումներու, չէին յանձնուեր կառավարութեան։ Ու չորսը մէկ, հսկողութեան տակ կը ճամբէ մայրաքաղաք։

Այս հարուածին նշանակութիւնը թերեւս անըմբռնելի ըլլայ արտասահմանի մէջ, սակայն Պարսկաստան ապրողներուն կամ Պարսկաստանին ծանօթներուն համար հասկնալի է։ Սրբավայրէն դուրս հանել այնտեղ ապաստանած չարագործները կամ այնտեղ պաշտօնավարող եւ այնքան ազդեցութիւն վայելող վաէզները, այնպիսի պատակ մըն է, որուն նմանը չկայ այս երկրի պատմութեան մէջ։

Ուրեմն, նոր յոյսեր կը ծագին յառաջդիմականներուն համար։

Բայց, կարելի չէ այս մէկ դէպքով դատել գալիքը։

Վ. ԻՐԱՆԵԱՆ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԴԱՏ ՄԸ

Լիթուանիոյ մէջ Մարիամփոլի դատարանը կը քննէ քաղաքին ոստիկանական հրամանատարն ու իր պաշտօնեաները, որոնք ամբաստանուած են թէ չարչարած են բանտարկեալները։ Ոստիկանական հրամանատարը պատրաստած էր մասնաւոր ելեկտրական աթոռ մը, որուն վրայ կը կապէր բանտարկեալը։ Ելեկտրական հոսանք տալով կը թմրեցնէր և ուժաթափ կը ձգէր զայն։ Կին մը այնքան չարչարուեցաւ, որ խենդեցաւ։ Բանի ստորագրել կուտար պատրաստ խոստովանութիւն մը։ 60 վկաներ դատարան եկած են պատմելու։ Եւ դեռ քանիներ ալ կան, որ գնդակահարուած են։

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

ՓԱՐԻԶ ԿԸ ՎԵՐԱԴԱՌՆԱՆ ՇԱԲԱԹ ԱՌՏՈՒ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն)

ԼՈՆՏՈՆ, 18 Ապրիլ.— Հայ արիները կը շարունակեն իրենց յաղթական բանակումը, միշտ յարգանք վայելելով անգլիացի սկաուտներէ եւ ղեկավար մարմիններէ։ Զանազան խումբեր մեծ հանդէսներ կազմակերպեցին անոր ի պատիւ, որոնք բոլորն ալ վերջացան մեծ խանդավառութեամբ։

Շաբաթ երեկոյ տեղի ունեցաւ հսկայական հանդէս մը Այզըլուըրթի հանդէսներու մեծ սրահին մէջ, ի պատիւ հայկական խումբին։ Ներկայ էին հարիւրաւոր ներկայացուցիչ անգլիական սկաուտական խումբերէ։ Երէցներ, կըրլ կայտեր, սկաուտներ, գայլուկներ։ Բոլորը ոտքի կանգնած ծափերու մէջ ընդունեցին հայ խումբը, որ մուտք գործեց սրահին մէջ միաքայլ եւ սիրուն։ Տեղի ունեցան զանազան խաղեր, պարեր, երգեր։ Pioneers (առհահորդներ) Միութեան նախագահը խօսեցաւ եւ ներկայացուց հայ ազգը իբր տոկուն եւ խելացի ժողովուրդ մը եւ մաղթեց որ անգլիացի ապագայ սերունդը սիրէ զանոնք եւ աշխատի անոր ազատութեան համար։ Խօսեցաւ նաեւ Տօքթ. Մուր, նախ անգլերէն եւ յետոյ հայերէն, անգամ մըն ալ իր հիացումը յայտնելով հայ սկաուտներու կանոնաւորութեան եւ խաղին մասին։ Յետոյ բեմ հրաւիրուեցաւ հայ խմբապետը, որ շատ յաջող անգլերէն ուղերձ մը ուղղեց իր եղբայրներուն, շեշտելով անգամ մը եւս իր մեծ հաւատքը թէ միայն սկաուտութեամբ է որ կարելի պիտի ըլլայ ստեղծել միջազգային համերաշխութիւնը։ Շնորհակալութիւն յայտնեց անգլիացի շրջանային կազմակերպիչ մարմինին եւ մաղթեց որ տարիներ վերջ ինչպէս անգլիացի սկաուտներ ընդունեցին իրենց հայ եղբայրները, ազատական Հին Անգլիոյ մէջ, հայ արիներն ալ ընդունին զանոնք Ազատ եւ Անկախ Հայաստանի մէջ։

Խանդավառութիւնը կատարեալ էր։ Հայ տղաքը հիւրասիրուեցան փառաւորապէս եւ հանդէսը վերջացաւ անգլիական քայլերգով եւ «Մեր Հայրենիք»ով։

Երկուշաբթի իրիկուն եւս սարքուած էր մեծ հանդէս մը, Լոնտոնի Արեւմտեան շրջանի սկաուտներուն կողմէ։ Երբ հայ արիները մուտք գործեցին սրահ, անգլիացի սկաուտներ բարեւի կեցած ընդունեցին զանոնք երիցս «հուռռա՜» պոռալով։ Հայ արիները կատարեցին տողանցք եւ զանազան խաղեր հիւրասիրուեցան թէյով եւ անուշեղէնով։

Ամէն օր զանազան վայրերէ հրաւէրներ կուգան հայ արիներու, որոնք չեն զգար թէ ինչպէս կ'անցնին օրերը։ Տղաքը միշտ կը հիւրասիրուին անգլիացի ընտանիքներու մօտ։ Ամէն օր բանակավայր կ'այցելեն անգլիացի զանազան սկաուտական խումբեր, եւ բոլորն ալ կը մեկնին գոչելով.

— «Կեցցե՛ն հայ սկաուտները...

Հայ արիները երէկ թէյի հրաւիրուեցան թագաւորին արարողապետ Սըր Ամաթայնի կողմէ, որ միեւնոյն ժամանակ խմբապետ է անգլիական լաւագոյն խումբին։ Այսօր հրաժեշտի այցելութիւն կուտան Պէյտըն Փաուլի։ Հինգշաբթի պիտի հիւրասիրուին անգլիացի ընտանիքներու մօտ եւ Փարիզ կը մեկնին Ուրբաթ իրիկուն։ Պիտի հասնին Սէն-Լազար Շաբաթ առաւօտ ժամը 5.30ին։

Հայ արիները այնքան սիրուած են բոլորէն, որ երբ մեկնումի մասին կը խօսուի բոլորն ալ կը տխրին։ Բայց արդէն կը տարածուի շշուկը.

— «Յառաջիկայ տարի ցտեսութիւն եւ աւելի փառաւոր»։

Գ.

ՍՈՒՐԻՈՅ ԵՒ ԼԻԲԱՆԱՆԻ ԳԱՂԹԱԿԱՆՆԵՐՈՒՆ ՏԵՂԱՒՈՐՈ

(ԱՄՓՈՓՈՒԱԾ ԱԶԳԵՐՈՒ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲԻՆ ՏԵՂԵԿԱԳ

(Գ. եւ վերջին մաս)

Հետեւեալ թուանշանները գաղափար մը կուտան այժմ կատարուած տեղաւորման գործողութեանց վերջնական տարածութեան եւ ծախքի մասին.—

Հողատարածութ.	Տարած.	Գնման գին	Հիմնադրամի ծախք	Ընտանիք թիւ
Էքիզ Քէօփրիւ	600	—	2,450 ոս.	60
Սուք Սու	100	1,450	3,350	50
Քըրըք խան Ա.	40	նուէր	1,116	36
» » Բ.	—	210	160	20
Փրէ Միլիթէր Ա.	600	վարձու	8,400	200
» » Բ.	450	3,200	9,000	200
Քաղաքաբնակ Հալէպ	—	2,000	2,000	250
	—	—	25,000	208
			51,476	1024

Հետեւաբար հողագործ ընտանիքի մը տեղաւորման ծախքն է միջին հաշուով 45 ոսկելին։ Իսկ քաղաքաբնակ ընտանիքի մը ծախքը պիտի ըլլայ 57 ոսկելին։ Այս թիւը քիչ մը բարձր է, իբրեւ հետեւանք Պէյրութի շինութեանց ծախքին սղութեան։ Այդ գումարը մեծ մասով կը վճարէ Լիբանանի կառավարութիւնը։

Ընդհանուր գաղափար մը տալու համար թէ ինչ ծախքեր եղած են զանազան գաղութներու համար, ստորեւ կը կցենք Իսքէնտէրունի ենթայանձնաժողովի ծախքերու մանրամասն հաշիւը, ինչպէս նաեւ դարդ ստացուած գումարներուն ցանկը։

ՔԱՂԱՔԻ ՄԷՋ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԾՐԱԳԻՐՆԵՐ

Այս խնդիրը մեծապէս կը տարբերի հողագործական տեղաւորման հարցէն, որովհետեւ քաղաքի գործաւորներէն մեծ մասը արդէն կ'աշխատին իրենց տեղաւորուելիք շրջանին մէջ։ Ստիպողական է զանոնք դուրս քաշել գաղթակայաններու տխուր եւ վտառողջ պայմաններէն եւ զանոնք դնել ներկայանալի բնակարաններու մէջ։ Ատոնց տէր դառնալով, գաղթականները պիտի քաջալերուին օգտակար եւ յարգելի քաղաքացիներ դառնալու։

Պէյրութի մէջ արդէն հայկական թաղ մը շինուելու վրայ է, եւ Հալէպի, Իսքէնտէրունի եւ ուրիշ վայրերու մէջ նման շինութեանց համար յատակագիծեր կը պատրաստուին։

Ա.) Պէյրութ

Լիբանանի կառավարութեան յատկացուցած դրամներուն շնորհիւ, հայկական թաղ մը հաստատելու հոգը յանձնուեցաւ մասնաւոր ենթայանձնաժողովի մը, որ կը բաղկանայ հոգատար պետութեան ներկայացուցիչներէն, Պէյրութի կոմիտէէն եւ Պ. Պիւռնիէէ։ Այս ենթայանձնաժողովը քննած է յատակագիծին բոլոր մանրամասնութիւնները եւ ամէն նախզգուշութիւն ձեռք առած՝ անոր գործնական իրականացումը ապահովելու համար։

Քաղաքին դուրսը 14,500 եւ 8000 քառակուսի մեդր տարածութեամբ երկու կտոր լեռնադաշտներ գնուեցան։ Սկսելով մեծ կտորէն, կոմիտէն որոշեց շինել 25 տաղաւարներ եւ 2 կէս տաղաւարներ՝ շուրջ 208 նիքներ բնակեցնելու Ծրագիր մը ընդունուեցա ցակներ հրատարակուեցան հրաժեշտ բոլոր աշխատա համար պայմանագրու կնքուեցան։ Շինութիւնը Յունուարին եւ ամբող պիտի աւարտի 1928 Հոկտ 31ին, ինչպէս խոստա յանձնառուները։

Տաղաւարները միայա քեր են եւ շինուած պողպ կրաղիւսէ։ Չափերն են մեդր եւ կը պարունակեն յարկաբաժիններ։ Վերջ ըլլելու համար փայտէ սանդուխներ կը շինուին քանչիւր յարկաբաժին կանայ երկու սենեակներ մեդր եւ 4×3, պզտիկ խո մը, գործարանէ մը եւ գաւիթէ։ Իւրաքանչիւր տարածութիւն մը պիտի առջեւի կողմը եւ պարտէ ետեւը։

Պայմանագրութիւն տրամադրէ նաեւ ջուրի թայթումը, կոյուղիներ ճամբաներու շինութիւն, նաեւ հականեխիչ կոյ բոլորն ալ աւարտելի 1928 31ին։

Կնքուած պայմանա թեան մանրամասնութ հետեւեալներն են.

Շինութիւն 25 տաղաւարներու եւ 2 կէս տաղաւարներու

Հայթայթում շինութեան ատաղձի

« պողպատեայ թիթեղներու

« 700 թոնօ առաջնակարգ արուեստական կրաղիւսի

« 9000 թոնօ արուեստական կրաղիւսի

Գումար

(Մօտ 17514 անգլ. ոսկի

Թաղին ընդհանուր ծախ տի ըլլայ 25,000 ոսկելի Թականները յանձնառու վերադարձնել այսպէս րի ձեւով տրուած դրամ տարեկան վճարումներով։

(Բ.) Հալէպ

Յատակագիծեր տուած են Հալէպի գաղթա 250 ընտանիքներ տեղա համար Հալէպի մօտերը ծի մը վրայ, որ գնելու 2000 անգլ. ոսկի կանխ ղած է շրջանի հիմնադրամ Թաղականները իրենք պիտի րենց տուները, որոնք հ մէկտեղ ապահովութիւն կազմեն կանխավճարը նելու համար հինգ տարեկան նավճարներով։

5. ՀԻՄՆԱԴՐԱՄՆԵՐ

Ներկայիս գործա վրայ եղող ծրագիրներու ձայն, պիտի տեղաւորուի երկրագործ ընտանիքներ նիք գլուխ շուրջ 45 անգլ. ծախքով, եւ 458 քաղաքա տանիքներ, ընտանիք գլուխ 57 անգլ. ոսկի ծախքով պով տեղաւորուած հայ գ կաններու ընդհանուր թիւ հասնի 5000 հոգիի։ Տեղա պիտի սպասեն դեռ 35,000 քանի որ գաղթականներ կ'աւելնայ, յոյս կայ քանչիւր միութի համար սուած գումարին քանակ ու քանի որ գաղթականներ

օրէն պիտի սկսին վճարել իրենց իբրեւ կանխավճար տրուած գումարները, կարելի պիտի ըլլայ այս ձեւով գոյացած հաստյթնեւրը օգտագործել նոր ընտանիքներ տեղաւորելու համար։ Բայց մինչեւ որ այս վերջին գումարներուն վրայ կարելի ըլլայ աւելցնել ուրիշ աղբիւրներէ գոյացած դրամներ, յայտնի է թէ տակաւին երկա՜ր տարիներ պիտի անցնին, մինչեւ որ կարօտ գաղթականներուն բոլորն ալ տեղաւորուին։

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ Ա.

ԻՍՔԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ԵՆԹԱՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻՆ ԾԱԽՔԵՐԸ

	Հողի գնում	Արջառ	Գործիք.	Սերմնցու ուտեստեղէն փոխադրութիւն	Տուներ	Գումար Սուր. ոսկի
էքիզ քէօփրիւ	110,50	85	5	220.85	218	639.35
Սօուք Սու	897,54			75	120	1092.54
Քըրըք խան		70	35	140	113	358
Փրէ Միլիթէր	861,88					861,88
	1869,92	155	40	435.85	451	2951.77
		վարչական ծախքեր				81.025
գումար՝		Սուրիական				3032.895
		Անգլ. ոսկի				2710.15

ՄՕՏԻԿ ԱՊԱԳԱՅԻՆ ԻՍՔԷՆՏԷՐՈՒՆԻ ԸԼԼԱԼԻՔ ԾԱԽՔԵՐ

Հողի գնում	Էքիզ Քէօփրիւ	200	
	Սօուք Սու	665	
Կանխավճար սերմնցուի եւն համար	Էքիզ Քէօփրիւ	80	
	Սօուք Սու	80	
	Քըրըքխան	25	
10 ընտանիքներու Քըրըքխան փոխադրութիւնը		200	
50 ընտանիքներու Ա. խումբի մը Փրէ Միլիթէր փոխադրութիւնը		1,500	
	Ընդհանուր ծախքեր	39.85	= ոդ. 2389,5
	Գումար	2789.85	5500,00

Հանելով այս 5500 անգլիական ոսկին վերեւ յիշուած 51.476 ոսկիի ընդհանուր հաշուէն, պիտի տեսնուի թէ մնացած 45,976 ոդերլինը կը ներկայացնէ այն գումարը, որ դեռ պիտի ծախսուի ծրագիրներու գործադրութիւնը ամբողջացնելու համար։

ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ Բ.

ՍՈՒՐԻՈՅ ՏԵՂԱՒՈՐՄԱՆ ԳՈՐԾԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ ՅԱՏԿԱՑՈՒԱԾ ԳՈՒՄԱՐՆԵՐԸ

Լիբանանի կառավարութիւն	ոդ. 25,000.0.0
Տոքթ. Նանսէնի շրջուն հիմնադրամը	3,000.0.0
Նանսէնի դրոշմաթուղթի »	1,000.0.0
Անգլիոյ Հայասիրական ընկերութիւններ	5,000.0.0
Հ. Բ. Ը. Միութիւն	500.0.0
Ռէն (փոխ)	1,000.0.0
Մերձաւոր Արեւելքի Միջազգ. Ընկերակցութեան գանձին միջոցաւ տրուած՝	
Անգլիոյ Միացեալ Հայասէր ընկերութիւն	2,000.0.0
Դանիոյ Հայասէրներու ընկերութենէն	163.0.0
Miss Wallis of Lund, Շուէտ	5.8.0
Գումար	ոդ. 37,668.8.0

ԹԱՏՐՈՆ

«ՍԱՅԱԹ - ՆՈՎԱ»

Կովկասահայ դերասանները կիրակի գիշեր Սօսիէթէ Սավանթի մէջ ներկայացուցին Սայաթ-Նովա երաժշտական տրամը։

Ներկայացումէն առաջ, դերասան Լեւոն Երամեան կարճ դասախօսութիւն մը ըրաւ Սայաթ-Նովայի աշուղական արուեստին մասին։ Թիֆլիսի բարքերուն ու գաւառաբարբառին ծանօթ այս դերասանէն կը սպասէինք մանրակրկիտ ուսումնասիրութիւն մը, գժբախտաբար կարճ կապեց ժամանակի սղութեան պատճառով։

Յետոյ բեմադրուեցաւ Սայաթ-Նովայի կեանքը, վերածուած «երաժշտական տրամ»ի մը։ Պատմութիւնը սիրոյ մը, որ աշուղը կ'առաջնորդէ վանք և անոր սիրուհին՝ գերեզման։ Այս ամէնը կապուած այն գրոյցին, որ կը պատմէ թէ Սայաթ-Նովա սպաննուեցաւ եկեղեցիին մէջ, երբ Պարսիկները արշաւեցին Կովկաս։

Կարելի չէ թատերական պահանջներ ընել այս խաղէն, որ, արդէն, այդ յաւակնութիւնը չունի։ Ան պարզապէս քանի մը պատկերով ուզած է տալ աշուղին կենսագրութիւնը, սիրոյ գիծի մը վրայ։ Եւ հերոսը, որ երաժշտական գործիք մըն է, կ'երգէ քան կը խօսի, այսպէս իր տողերուն բովանդակութեան զուգահեռ տանելով խաղին ընթացքը։ Երկու հերոսներ միայն, միջնորդ կին մը եւ Թիֆլիսցի կինտօն, թատերական լաւ կաղապարուած տիպարներ են, որոնք իրենց գունաւորումով և տրամախօսութեամբ կենդանութիւն և շարժում կուտան երկու արարուածներու։ Լեզուն, թէեւ ամբողջովին փնտռուած և ընտրուած չէ, ներկայացնելու համար բուն իսկ Թիֆլիսեան (Սայաթ-Նովայի օրերուն) հին բարբառը, կը պահէ խնամութիւն մը խաղին գոյնին հետ։

Եւ այսպէս այս «երաժշտական տրամ»ը կը դառնայ «ազգագրական պատկեր» մը, թէև թերի այդ երեսին մէջ ալ։

***

Տիկին Աստղիկ (միջնորդ կին) յաջող էր և կենդանի՝ իր հագած դերին և գունաւորումին մէջ։ Տիկ. Դուրեան-Արմէնեանի (սիրուհի) սիրոյ ապրումները կու տային անկեղծութեան պատրանքը։ Գմբէթեան (կինտօ) չափազանց իրական էր իր բեմական բոլոր արտայայտութիւններուն մէջ։ Երկակենցաղ դերասան մը, որ յաջողութեամբ կ'ապրի մեր երկու լեզուի աշխարհներուն կեանքը։ Ազնաւուրեան (Սայաթ-Նովա) իր ձայնով հարազատ երգիչն էր աշուղին տաղերուն։ Իրեն կ'ընկերակցէր Թառիստ Աբգար։ Խաղը կուգային լրացնել Արման, Սարիմ եւ Ե. Գրիգորեան։

Շ. Ն.

ՆԻԱԿԱՐԱՅԻ ՋՐՎԷԺԸ

Նիակարայի հռչակաւոր ջրվէժը հետզհետէ կը նուազի, վախ կայ, որ շուտով դադրի։ Որովհետեւ 20 տարիէ ի վեր բազմաթիւ ելեկտրական ընկերութիւններ գործարաններ բացած են շրջակաները եւ կ'օգտագործեն այդ առատ ջուրերը։ Ճիշդ է, որ այդ «ճերմակ հանքածուխը» անհագին ելեկտրականութիւն կ'արտադրէ, բայց երբ այսպէս դադրի ջրվէժը, զբօսաշրջիկներու բազմութիւնը, որ անընդհատ կը վազէ Նիակարա, դիտելու համար այդ գեղեցկութիւնը։ այլեւս չպիտի գայ դրամ թափելու եւ հարստացնելու պետական գանձանակը։

Նկատի ունենալով այս պարագաները, Գանատայի եւ Միացեալ-Նահանգներու կառավարութիւնները յանձնախումբ մը դրկած են, քննելու համար թէ կարելիութիւն կա՞յ ջրվէժին բնական գեղեցկութիւնը պահելու։ Յանձնախումբին պատասխանը դրական է, առանց վնասելու ջրվէժին գեղեցկութեան եւ ճարտարարուեստական գործարաններու գոյութեան՝ երկու երկիրներուն կողմէ 2 միլիոն տոլարի վարկ մը կը փրկէ կացութիւնը։

ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ԵՐԳԻԾԱՆՔ

— Ինչո՞ւ ճաշ-պանտ կը նուազեն, այսպէս յանկարծ։

— Տեղեկագիրը աւարտեցա՛ւ։ Վարչութիւնը ճաշ-պանտով սկսած է արթնցնել քնացողները, որպէսզի քուէարկեն։

ՎԱՂՈՒԱՆ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԻՒՆԸ

Գրեցինք թէ ռուս փրոֆ. Թէրէմէնի գիտը հանճարեղ փորձ մըն էր, որ անթել կազմածով մը երգեցիկ ձայնական ալիքներ կ'արտադրէր եւ երաժշտութեան կը վերածէր զանոնք։

Ֆրանսացի գիտուն մը եւս, Ռընէ Պէրթրան, վերջերս հնարեց գործիք մը, որ «եթերային երաժշտութիւն» մը կ'արտադրէ, ճիշդ ինչպէս Թէրէմէն։ Սակայն եթէ Թէրէմէն կ'օգտագործէր տեսականօրէն անլսելի ձայները, զորս լսելի կը դարձնէր, Պէրթրան կ'օգտագործէ բուն իսկ լսելի (audible) ձայները։

Փրոֆ. Թէրէմէնի գործիքը ունէր ձողիկ մը, որուն մօտեցնելով եւ հեռացնելով իր ձեռքը, օդին մէջ կը գտնէր այն աստիճանները, զորս ջութակահարը կը գտնէր լարին վրայ՝ մատները պտըտցնելով վեր ու վար։ Սակայն եթէ լարին վրայ որոշ են կէտերը ձայներուն, օդին մէջ չկան անոնք։

Պէրթրանի գործիքը աւելի եւս «գործիականացուած» է։ Ցուցի մըն է, որուն վրայ կայ աստիճանաչափ մը, շրջանակի մը կէսովը։

Եւ ասեղ մը կը դառնայ աստիճաններուն վրայ։ Այդ ասեղն է, որ կը կանոնաւորէ երաժշտութիւնը։ Ասեղը դնելով որոշ աստիճանի մը վրայ, կը ստացուի պահանջուած ձայնը։ Պէրթրանի գործիքը աւելի ժողովրդականացուած, գործնական ձեւ մըն է, աւելի առատ ձայն կուտայ։ Բա՛յց պէտք է յիշել սա կէտը, որ բոլոր այս ձայները «նոր» են, «անտիպ» եւ «անսովոր»։ Ի զուր է, կ'ըսեն կարգ մը մասնագէտներ, այդ ձայները նմանցնել (imitation) դաշնակի, ջութակի եւ ծանօթ նուագարաններու ծանօթ ձայներուն։

Այս փորձէն զատ, ֆրանսայի ուրիշ երաժիշտ մը, Մօրիս Մարթընօ, վերջերս կը ներկայացնէր նոր միջոց մը երաժշտական ալիքներ արտադրելու։ Կ'ըսուի թէ այս երաժիշտը պատերազմէն ի վեր կ'աշխատէր. տալու համար այդ «նոր» երաժշտութիւնը, արուեստին այդ «նոր սարսուռը»։ Մարթընոյի գործիքը անթելի սովորական տուփերուն կը նմանի։ Ասոր գիւտութիւնը ձայներ արտադրելու դաշնակին ստեղնաշարերուն վրայ ոստոստող մատերու ճշտութեամբ։ Այս գործիքին ձայներն ալ «գերմարդկային» են, «անարատ» եւ անծանօթ ձայներ։ Երաժիշտը կը պնդէ որ կրնար նմանցնել սովորական ծանօթ ձայներուն, բայց կը նախընտրէ այս «նոր» ձայները, որոնք տարբեր զգայութիւններ կը ստեղծեն։

Կը թուի թէ վաղուան երաժշտութեան ոճը, գոյնը բոլորովին փոխուած պիտի ըլլայ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ՆՈՐԷՆ ԹՈՒՐՔԵՐԷՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

ՄԱՐՍԷՅԼ 18 Ապրիլ.— Թուրքերէն խօսողներու բազմութիւնը չէր բաւեր, հիմակ ալ ներկայացումներ կուտան։

Դերասան Ս. Փէքմէզեան երկրորդ անգամն է որ թուրքերէն լեզուով ներկայացում կուտայ։ Թուրի (բէքմէզ) պէս կպած այդ լեզուին, քանի մը թրքասէր կամ թրքախօս անձերէ կազմեր է Էրմէնի Տրամաթիկ Գումբանեասը մը։

Երիտասարդութիւնը խորապէս վրդովուած, Տոմէնիքէնի փողոցներէն կը ձայնէ՝ հայ դերասանը եւ կ'որոշէ խանգարել «Տիւնեանըն Շէրաաթը»ն։

Եթէ Պ. Փէքմէզեան պատիւ ու զգացում ունի, կը հասկնայ թէ ի՛նչ կը նշանակէ մէկ ժամ պատը չմնացած յա,,տարարութիւնը կտոր կտոր ընել, պատկերներուն աչքերը փորել, մինչդեռ միւս դերասաններուն յայտարարութիւնները թուականը անցնելէ յետոյ ալ նոյնութեամբ կը մնան։

Մեր դժբախտ սերունդը դպրոց չտեսաւ գազան Թուրքին երեսէն։ Դուք ալ գաղութներու մէջ մեր կրթութեան երկրորդ օրրանը՝ թատրոնը մի՛ պղծէք, անձնական շահէ եւ թրքամոլութենէ դրդուած..., մեղք է մեզի։ Հազիւ ազատած արիւնոտ մագիլներէն, թո՛ղ տուէք որ քիչ մը հայերէն խօսինք, հայերէն սորվինք, հայկական դէմքեր ու դէպքեր տեսնենք։

Թողէք որ հայ մեծնանք ու հայ ապրինք։

Այս է նոր սերունդին աղաղակը։

ՑԻՄԷՆ

ԼԻՈՆԻ ԴԱՏԻՆ ՎՃԻՌԸ

ԼԻՈՆ. 18 Ապրիլ.— Ապրիլ 17ին տեղի ունեցաւ Թիւ 2 Փափազեան անպատկառ «քլիք»ին դատավարութիւնը։ Հետաքրքիր բազմութիւն մը փութացած էր դատարան, լսելու դատավճիռը։ Ժամը 2,15ին կարդացուեցաւ գրաւոր վճիռը, որ կ'ըսէ.

Նկատելով որ Լիոնի Հայ գաղութին մէջ տեղի ունեցած է Հայ, Ազգ. Միութեան ընտրութիւնը 1927 դեկտ. 4ին օրինաւոր ձեւակերպութիւններով, եւ նկատելով որ Պ. Փափազեան 1928 Յունուար 8ին երկրորդ ընտրութիւն մը կատարած է ձրի քուէարկութեամբ, դատարանս քննելով իր տրամադրութեան տակ ունեցած բոլոր փաստաթուղթերը, 1927 դեկտ. 4ի ընտրութիւնը միաձայնութամբ գտաւ օրինաւոր։ Հաղորդելով իր վճիռը շահագրգռուող կողմերուն, կը պարտաւորեցնէ Պ. Պ. Փափազեանն ու Սրմաքէշեանը օրինաւոր մարմնի նախագահ Պ. Ալեքս. Կիւլպէնկեանին յանձնել բոլոր գոյքերը։

Այս առթիւ Լիոնի թեմին պատկանող շրջաններուն առանձին հեռագիրներով հաղորդուեցաւ ուրախառիթ լուրը։

Յ. Նիկողոսեան

20 ԲԱՆՒՈՐՈՒՀԻ Կ'ՈՒԶՈՒԻ

ՓՐԻՎԱ. 17 Ապրիլ.— Մետաքսի մեծ գործարանի մը մէջ աշխատելու համար քսան որբուհիներու կամ այրի կիներու պէտք կայ։ Ժամը 1,50 Փր. եւ ամիսը 30 ֆրանք պարգեւ։ Կը ստանձեմ բոլորին պատասխանատուութիւնը, վստահեցնելով որ դիմողին հանգիստը ապահովուած է. Հասցէ.— K. Sétian, Cartier des mines à Cholamon, par Privas (Ardèche)

ԱՊՐԻԼ 11/24Ը ՍԷՆ Թ'ԷԹԻԷՆԻ ՄԷՋ

ՍԷՆԹ-ԷԹԻԷՆ, 17 Ապրիլ.— Ապրիլ 11ի սգահանդէսը տօնուեցաւ նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան ենթակոմիտէի եւ մասնակցութեամբ Ազգ. Միութեան Տարօն Տուրուբերան Հայրենակցական Միութեան եւ Խարբերդի Հայրենակց. Միութեան, ինչպէս նաեւ բողոքական համայնքին։ Առտուն կանուխ երկսեռ բազմութիւն մը փութացած էր սրահ, ուր տեղի ունեցաւ պատարագ եւ յետոյ հոգեհանգիստ։

Արտայայտութիւններէն յետոյ եղան բանախօսութիւններ նախագահութեամբ ընկ. Մ. Կաղնեանի։ Ազգ. Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Գարեգին Սարաջտարեան, յիշեցնելով մէկ միլիոն զոհերուն կտակը։

Վերջին բանախօսն էր Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ ընկ. Վ. Զուլլէբեան, որ մանրամասնօրէն նկարագրեց ապրիլեան սարսափներ ը։ «Ո՛չ կամ կանուխ, մէկ միլիոն զոհերու ոսկորներուն վրայ պիտի կանգնի Միացեալ եւ Անկախ Հայաստանը, ողջունելով հայկական եռագոյնը։»

Մինչ ներսը հանդէսը կը շարունակուէր, սրահին մէկ անկիւնը համախմբուած տասնեակ մը մանուկներ իրարու հետ կը վիճէին... ֆրանսերէն լեզուով։

Ո՞ւր պիտի յանգի այս այլասերումը։ Չունին աջակցութիւն մը գալուստին եւ դիւրաւ կրնանք ունենալ փոքրիկ մանկապարտէզ մը։

Գիտենք որ անդին միլիոններու վրայ թուխս նստած են։ Բայց այս մանուկներուն մեղքը իրենց չպիտի մնա՞յ։

Կ. Քոփոյեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳԻՆՈՎՆԵՐԸ.— Փօն-տը-Շէրիւէն կը գրեն մեզի.— Կիրակի գիշեր 12 Ֆրանսացիներ, կոյր գինով, կուգան Յովհ. Մանուէլեանի ճաշարանը եւ գինի կը պահանջեն։ Ճաշարանապետը կը մերժէ, բայց գինովները կը պահանջեն 20 շիշ, եւ կը սպառնան քանդել խանութը, եթէ գոհացում չտրուի։ Կրկին կը մերժուի։ Այն ատեն գինովները կըսկսին քարկոծել խանութը։ Դուռ, պատուհան չի մնար, եւ ներսը կը լեցուի քարով։ Ճաշարանապետը կ'երթայ ոստիկան կանչելու։ Ոստիկան չկար։ Բայց առտուն կը հասնին ոստիկանները եւ կը տեսնեն, որ խանութը անճանաչելի դարձած է։ Յանցաւորներէն մէկը բռնելով, բերին ճաշարան, լաւ մը ծեծեցին, մինչեւ որ խոստովանեցաւ եւ մատնեց ընկերները։ Բոլորն ալ մէկիկ մէկիկ բռնուեցան։

Ե. Շահպազ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՄՐՑՈՒՄԸ

Վաղը, Կիրակի, Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի Ա. խումբը կարեւոր մրցում մը պիտի կատարէ C. A. Nanterreի Ա. խումբին դէմ։

Այս խումբը յաղթած է Փարիզի առաջին դասակարգի պատկանող A. F. Garenne Colombeի A. S. Françaiseի U. S. A. Clichyի Ա. խումբերուն. հաւասար խաղարկութիւն մը ունեցած է ամէնուս ծանօթ Gallia-Clubի դէմ և մեծ յաջողութիւններ շահած է գաւառներու լաւագոյն խումբերուն դէմ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը կը յուսանք որ պատուաւոր խաղարկութիւն մը պիտի ունենայ անոր դէմ։

Փարիզի խումբը գաւառներու մէջ վերջերս կատարած կարգ մը կարեւոր մրցումներէն վերջ, մէկ Կիրակի հանգիստ ընելով, կը սկսի կրկին մրցումներ կատարել Փարիզի լաւագոյն խումբերուն դէմ։

Խումբին ժամադրավայրն է, Gare St. Lazare, ժամը 1.15ին մեկնում 1.47 շոգեկառքով, իջնել La Folie։

*** Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շավիլի Ա. խումբը կը մրցի U. S. Vésinetի (H. C.) խումբին դէմ։ Ժամադրավայր՝ Gare St. Lazare ժամը 12.15ին։ Մեկնում 12.38 շոգեկառքով իջնել Vésinet։

ԾԱՆՕԹ ԴԱՇՆԱԿԱՀԱՐՈՒՀԻ Տիկին Մարգարիտ Միրիմանեան քանի մը օր առաջ Փարիզ վերադարձաւ Իտալիայէն, ուր կարգ մը նուագահանդէսներ տուած էր մեծ յաջողութեամբ։

Մայիս 1էն Տիկինը կը բանայ դաշնակի դասընթացք (studio), որ կը տեւէ մինչեւ Հոկտեմբերի 1ը։ Աշակերտներու ընդունելութիւնը Ապրիլ 20էն՝ Երեքշաբթի եւ Ուրբաթ օրերը, ժամը 10-12, իր բնակարանը՝ 35, Rue Cronstadt, Paris (15e). Nord-Sud, Convention կամ Autobus X.

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (84)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Գ.

Շարունակեցի խօսիլ.

— Ես զօրաշարժի դրուած անասնիկներէն մէկն եմ, մարդկային ճատրակի միլիոնաւոր քարերէն մէկը, երբ դուք կ'որոշէք որ պետութեան գործը ասկէ վերջ կարգադրուի բաց արեւուն տակ, մարդկային արիւնի գետերով... ուրեմն ահա ես հոս եմ, ֆրանսական երեք լիտրա արիւն՝ ընդդէմ գերմանական երեք լիտրա արիւնի...

Անոր դէմքը վերջապէս սարսռաց։

— Ես, շարունակեցի խօսքս՝ ես Ճիպրալթար եկած եմ, ձեր գլուխը ջախջախելու համար...

Նետուեցայ անոր վրայ։ Գլորեցանք տախտակամածին վրայ։ Նախ անիկա նուաճեց զիս, բազուկներս դարձնելով, կռացաւ վրաս՝ ծունկերովը սեղմելով կուրծքս։ Անոր դէմքը յառած էր իմինիս վրայ։

Վայրկեան մը գլխու պտոյտ ունեցայ։

Աչքերուս յառած իր աչքերը զիս կը պարուրէին այնպիսի լոյսով մը որ բնաւ մարդկային չէր։ Այդ միջոցին կորսնցուցի իմ պաշտպանութեան միջոցներէս մաս մը։ Ատկէ օգտուեցաւ անիկա... Ականներս սեղմեցի, ինքզինքս գտնելու համար. ձեռքերս ազատեցի ու բռնեցի անոր կոկորդը... սեղմեցի, սեղմեցի.. անոր ուժը սովորական բան մը չէր... շնչահատ եւ շնչառութիւնը պահելու համար զօրաւոր ճիգեր ընելով՝ մէջքի հարուածով մը կրցաւ կիսովին ելլել։ Ձեռքերս իրեն հետեւեցան, փաթթուած անոր վիզին,— խեղդուելու վրայ էր՝ երբ խորապէս խաչծաւ բազուկս որ կրթնած էր իր դէմքին։ Ցաւը այնքան սոսկալի եղաւ որ ճիչ մը արձակեցի։ Ինկայ գետինը, արիւնը պոռթկաց։

Ցամրօրէն գնաց սեղանին քով եւ բացաւ գզրոց մը։ Գուշակեցի որ ատրճանակը կը փնտռէր։ Իմ ձախ ձեռքս ալ փնտռեց ռեվոլվէրի գրպանս։

Ոտքի ելլելու վրայ էի, երբ ատրճանակի հարուած մը մեկնեցաւ։ Թիթիզէյ կանգ առաւ աչքերը լայն բացած։ Գնդակը անոր քունքին անցած էր։ Երկրորդ գնդակ մը մեկնեցաւ, որ վրիպեցաւ նորէն։ Գերմանացին գառկեց տեղէն։

(Շար.)

Թուրքիոյ ֆրանսական նոր դեսպանը

Պաշտօնաթերթը հրատարակեց դիւանագիտական անուանումներու նոր ցանկ մը։ Թուրքիոյ ֆրանսական դեսպան Տէշնէր հանգստեան պիտի կոչուի՝ ստանալով Պատուոյ Լեգէոնի մեծ-խաչը։ Իրեն կը յաջորդէ «Ֆինըլթոն տը Շանպրէօն, Ա. կարգի լիազօր-դեսպան Վիեննայի մէջ։

Թուրքիոյ նոր դեսպանը ծնած է Ուաշինկթընի մէջ, ուր իր հայրը պաշտօն ունէր ֆրանսական դեսպանատան մէջ։ Տը Շանպրէօն զօրավար Լաֆայէթի սերունդէն է, եւ իբր այդ միաժամանակ ամերիկեան քաղաքացի է նաեւ։ Նոր դեսպանին մեկնումի թուականը յայտնի չէ դեռ։

Թուրքիա եւ Յունաստան պիտի դաշնակցին

Պոլսէն կը հեռագրեն Ապրիլ 19 թուականով.—

Աթէնքի «Պոլիտիա» թերթին Պոլսոյ թղթակիցը կը գրէ իր թերթին թէ Մուսթաֆա Քէմալ փաշա ընդունելով հելլէն նոր դեսպան Փափաս, յանձնարարագրերը պաշտօնապէս յանձնելէ վերջ, իր գոհունակութիւնը յայտնած է անոր ժընեւի մէջ Միխալաքոփուլոսի եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյի տեսակցութեանց առթիւ, աւելցնելով թէ՝ իր համոզումով շատ չանցած վերջնական արդիւնքներ ձեռք պիտի բերուին, երկու ժողովուրդներու եւ բոլոր պալքանեան պետութեանց բարիքին համար։

— Թուրք հանրապետութիւնը, ըսած է Մ. Քէմալ փաշա, գոնէ ա՛յնքան ատեն որ ես Նախագահ ըլլամ, խաղաղասէր պիտի ըլլայ։ Յունաստանի դէմ թշնամութեան ո՛եւէ պատճառ չունինք։ Դեռ առկախ մնացած խնդիրները այնպէս են, որ կրնան կարգադրուիլ ամենադոյզն բարի կամեցողութիւնով մը։ Համոզուած եմ թէ Յունաստան ալ նոյն զգացումները կը տածէ, այնպէս որ իրաւախոհութեամբ եւ փոխադարձ քանի մը փոքրիկ զիջումներով, վերջնապէս կարելի պիտի ըլլայ կարգադրել «էթապլի»ներու եւ հատուցումներու խնդիրը։ Անգամ մը որ այս խնդիրները կարգադրուին, Յունաստանի հետ ոչ-յարձակողական եւ իրաւարարական դաշինքի մը գաղափարը պիտի իրականանայ ապահովաբար։ Որքան գիտեմ, Պ. Միխալաքոփուլոս եւ Րիւշտի պէյ ժընեւի մէջ խօսած են ո՛չ միայն ոչ-յարձակողական դաշինքի մը, այլ նաեւ աւելի ընդհանուր պալքանեան դաշինքի մը մասին։ Սրտանց կը մաղթեմ եւ պիտի աշխատիմ որ իրականանայ ատիկա։»

«Փըթի Փարիզիէն»ի թղթակիցը կ'ըսէ թէ Մ. Քէմալի այս յայտարարութիւնները շատ լաւ տպաւորութիւն մը գործած են Պոլսոյ յոյն գաղութին վրայ։ Միայն կը կասկածի Մ. Քէմալի յայտարարութեանց ճշտութեան վրայ։

Ոչ-թուրքերը արիներ չեն կրնար ունենալ

Թուրք կառավարութիւնը հետզհետէ կը սեղմէ օղակները՝ օտար եւ ոչ-թուրք վարժարանները խեղդամահ ընելու ատտիճան։ Լեզուները թրքացնելէ վերջ, հիմա ալ թոյլ չի տար որ օտար եւ ոչ-թուրք դպրոցներու աշակերտները սկաուտական կազմակերպութիւններ ունենան։ Նոր օրինագիծ մը, որ Ազգ. Մեծ ժողովի վաւերացման պիտի ենթարկուի, հետեւեալ պատճառաբանութիւնը կուտայ այս մասին.

«Մինչդեռ ամէն երկրի մէջ սկաուտական կազմակերպութիւնները երիտասարդութիւնը քաղաքային ու զինուորական հայրենասիրական ծառայութեան պատրաստելու ծառայող ազգային հաստատութիւններ են, մինչեւ հիմա մ'եր երկրին մէջ այս գործերը հակակշռող օրէնք մը՝ գոյութիւն չունենալուն հետեւանքով, Պոլսոյ եւ Իզմիրի նման բազմաթիւ օտարականներու գտնուած քաղաքներու եւ օտար վարժարաններու աշակերտներուն միջեւ այս կարգի կազմակերպութիւններ առաջ բերելու ձեռնարկներ կը տեսնուին։ Վճռական պարտք մըն է՝ ազգային միութեան տեսակէտով՝ առաջքն առնել այս խիստ վտանգաւոր ընթացքին. օրինագիծը այս նպատակաւ պատրաստուած է։ Ահաւասիկ անոր տրամադրութիւնները.

ՅՕԴ. Ա.— Թուրքիոյ Հանրապետութեան սահմաններուն մէջ ըլլա՛յ դպրոցներէն ներս, ըլլա՛յ անոնցմէ դուրս՝ պօյ սկաուտական եւ կամ ուրիշ ո՛եւէ անունի տակ ո՛եւէ նպատակով երիտասարդական կազմակերպութիւն կատարելու իրաւունքը միմիայն թուրք հայրենակիցներու կը պատկանի։

ՅՕԴ. Բ.— Ինչպէս որ օտարահպատակները չեն կրնար առաջին յօդուածին մէջ յիշուած կազմակերպութիւնը կատարել, օտար երիտասարդներ ալ չեն կրնար մասնակցիլ այս կարգի կազմակերպութեանց։

ՅՕԴ. Գ.— Թուրք հայրենակից եղողներն ալ՝ առաջին յօդուածին մէջ յիշուած կազմակերպութիւնը միայն կրթական գործավարութեան արտօնութեամբ եւ անոր հակակշռին ենթակայ ըլլալու պայմանով կրնան առաջ բերել։ Այս օրէնքը ի զօրու է իր հրատարակութեան թուականէն սկսեալ։

Տորիօ ձերբակալուած

Համայնավար երեսփոխան ժաք Տորիօ, որ, ինչպէս կը յիշուի, Յունուար 12ին Սանթէի բանտը չէր վերադարձած եւ այդ թուականէն ի վեր փախստական էր, առջի գիշեր ձերբակալուեցաւ Վալանսիէնի մէջ, ուր համայնավարներու ընտրական մէկ հաւաքոյթին ճառ խօսած էր։ Այդ հաւաքոյթին պիտի նախագահէր Վայեան-Քութիւրիէ, որ նոյնպէս Սանթէի բանտը կը գտնուէր եւ բանտարկութեան շրջանը լրացուցած ըլլալով, ամսոյս սկիզբը ազատ արձակուած էր։ Վայեան-Քութիւրիէի բացակայութեան, Տորիօն բացաւ հաւաքոյթը եւ կարճ ճառէ մը վերջ անյայտացաւ։ Սակայն ոստիկանապետը, որ ատենէ մը ի վեր կը հետապնդէր զայն, չորս ոստիկաններով ձերբակալեց Տորիօն ժամը 9.30ին։ ժամը 10ին մօտ, սրահին մէջ յայտարարուեցաւ Տորիոյի ձերբակալութիւնը։ Ասոր վրայ ներկաները թափօր կազմած ցոյցեր ըրին քաղաքին զանազան փողոցներուն մէջ։

Տորիօ հսկողութեան տակ Փարիզ բերուելով Սանթէի բանտը դրուեցաւ՝ Քաշէնի եւ Մարթիի մօտ։

Փախստական կը մնայ միայն հինգերորդ համայնավար երեսփոխանը՝ Տիւքլօ, որ նոյն գիշերը ներկայ եղաւ Սէն-Տընիի մէջ համայնավար հաւաքոյթի մը եւ քանի մը վայրկեան խօսելէ վերջ անհետացաւ, օգտուելով լոյսի ընդհատումէն։ Ոստիկանական տեսուչը անձամբ գացած էր Սէն-Տընի՝ ոստիկաններու զօրաւոր խումբով մը։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

1915 ԱՊՐԻԼ 11/24Ի 13ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՓԱՐԻԶ.— ՎԱՂԸ ԿԻՐԱԿԻ 22 ԱՊՐԻԼ ԻՐԻԿՈՒԱՆ ԺԱՄԸ 8.30ԻՆ Salle d'Horticulture, 84 Rue de Grenelle, Nord Sud: Rue de Bac

կը նախագահէ Պ. ԹԷՈԴԻԿ

Ա. ՄԱՍ.— կը խօսին՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ (Հ. Յ. Դաշնակցութիւն), ԹԱՀԹԱՃԵԱՆ (Ս. Դ. Հնչակեան կուսակց.) ՏՔԴ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ (Բժշկական Միութիւն), Գ. ՋՈՒԼՈՒՄԵԱՆ (Ուս. Միութիւն), ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔԵԱՆ (Յարդգող), Մ. ԿԻՒՐԵՂԵԱՆ (Զ. Ե. Ո. Միութիւն)։

Բ. ՄԱՍ.— Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին՝

M. PAUL FAUCHET (փարիզի քոնսէրվաթուարէն), Mme MARGUERITE GILLARD(օփէրայէն), MmeLEICKNAM-CACHEUX, ջութակահար, M. BOULMÉ, թաւջութակահար։ Օր. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ, դաշնակահար Պ. Ս. ՆԱՒԱՍԱՐԴԵԱՆ՝ երգիչ։ Պ. Պ. Ն. ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ, ԱՐՄԱՆ ԿՈԹԻԿԵԱՆ, Տ. ՆՇԱՆԵԱՆ արտասանութիւն։

ՊԵԼՖՈՌ.— նախաձեռնութեամբ Զ. Ե. Ո. Միութեան, այս կիրակի ժամը 2.30ին, Օֆմոնի մէջ։ Բանախօսութիւն եւ արտասանութիւններ։ կը հրաւիրուին Պելֆորի եւ շրջակայքի հայրենակիցները։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է.

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Այս իրիկուն ժամը 8.30ին, 84 Ռիւ Շափի թատրոնը նախաձեռնութեամբ Բարձր Հայքի Հայր. Միութեան եւ մասնակցութեամբ՝ Տրամաթիք Ստուտիայի։ կը ներկայացուի՝

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱՆԻ «ԱՐՑՈՒՆՔԻ ՀՈՎԻՏ»Ը

ԳԻՆ 10, 7 ԵՒ 5 ՖՐԱՆՔ

ԱՊՐԻԼ 11/24Ի ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

ՊՐԻՒՍԷԼ.— վաղը կիրակի առտուան ժամը 9.30ին հանդիսաւոր Պատարագ Հայ Ակումբին մէջ։ ժամը 11ին՝ հոգեհանգստեան պաշտամունք եւ սգահանդէս։

Այդ առթիւ, մոգական լապտերով պիտի ներկայացուին ընդհ. նահատակներու եւ մասնաւորապէս հայ մտաւորականներուն պատկերները, պէտք եղած բացատրութիւններով։

Հ. Յ. Դ.

Ալֆորվիլ.— Փարիզի շրջանային կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ալֆորվիլի բոլոր ընկերները, վաղը Կիրակի ժամը 2.30ին, 72 Rue Etienne Dolet. Ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է։ Ներկայ պիտի ըլլան շրջ. կոմիտէի անդամները։ Ներկայանալ անդամատետրերով։

Պելվիլի ենթակոմիտէի ժողովը՝ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 131 Fbg. du Temple.

Մարսէյլի Իշխան ենթակոմիտէի ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 3ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

Լիոնի կոմիտէի վճարբանական ժողովը՝ վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 8.30ին, Հ. Յ. Դ. Գրադարանը։

Կարտանի կոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ վաղը Կիրակի ժամը 2ին, Հ. Յ. Դ. Տան մէջ։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։ Կը խօսի՝ ընկ. Մ. Գույումճեան։

Մարսէյլի Իշխան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Արամ, Աղբիւր-Սերոբ, Եփրեմ Խան, Վարդգէս եւ Համազասպ» խումբերու ընկերները, վաղը Կիրակի իրիկուն ժամը 8.30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Ներկայանալ անդամատետրներով։

Առնուվիլ-լէ-կոնէսի Ռազմիկ խումբի ընկերա - համակրական ժողովը, վաղը Կիրակի ժամը 10.30ին, Maison Tazis, au Beau Séjour, Rue du Chemin de Gare։ Կը դասախօսէ՝ ընկ. Անտրէ։ Կը հրաւիրուին ընկերներն ու համակիրները։

Լապէկիւտի «Անդրանիկ» խումբի ժողովը վաղը Կիրակի ժամը 1ին, Ընկ. Պօտուեանի բնակարանը։ Ներկայանալ անդամատետրներով։

Ֆօն-տը-Շէրիւիի ենթակոմիտէի ընդհ. ժողովը վաղը Կիր. առաւօտեան ժամը 9ին, Ակումբ Գրադարանին մէջ։

Մարսէյլի Պատանեկան միութեան հրապարակային դասախօսութիւնը վաղը Կիր. առաւօտ ժամը 9ին, Գրադարան Ընթերցասրահին մէջ։ Կը դասախօսէ՝ Ընկ. Ա. Գասպարեան։

Մարսէյլի Պատանեկան միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 1ին։

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

Տարօն Տուրուբերանի Հ. Միութեան ընդհ. ժողովը վաղը Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 3ին, 131 Ֆպրկ. տիւ Թամբլը, մէթրօ Պէլվիլ։ Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի ժուանվիլի ֆութպօլի խումբը պիտի մրցի վաղը Կիրակի ժամը 3ին, F. C. Marneի հետ։ Ժամադրավայր ժուանվիլի մարշէն, 110 թիւ հանրակառքին կայարանը, ժամը 1.45ին։

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

Շատ քիչ օրինակներ մնացած են

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ԱՊՐԻԼ 11Ի

հաւաքածոյէն որ կը պարունակէ նահատակ մտաւորականներուն, գործիչներուն, եկեղեցականներուն պատկերներն ու կենսագրութիւնները։ ԳԻՆ 15 ՖՐ.։

Այս գիրքին հետ ՆՈՒԷՐ կը ղրկուի նաեւ «Ճշմարտութիւնը քէմալական Թուրքիոյ մասին» գրքոյկը։ դիմել՝ Vahram Sévouni, 31 Rue Kléber, Issy-les-Moulineaux, Seine.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10e)
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

“HARATCH”
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 22 ԱՊՐԻԼ 1928
22 AVRIL 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 628 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԽՈՆԱՐՀԵՑԷՔ 1915 ԱՊՐԻԼ 11|24Ի ԶՈՀԵՐՈՒՆ ԱՌՋԵՒ, ՄՈՌՆԱԼՈՎ ԱՄԷՆ ՔԷՆ ՈՒ ՎԷՃ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԾԱՂԻԿՆԵՐԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ԿՈՃՂԸ

Տասներեք տարի է անցեր, բայց միտքերու մէջ միշտ շփոթութիւն կը տիրէ, 1915 Ապրիլ 11|24ի սարսափներու մասին։

Շատեր գայն կը հասկնան,—«Պոլսոյ հայ մտաւորականներու աքսոր»։

Դեռ քանի մը տարի առաջ, Փարիզի մէջ անգամ կը ծանուցուէր եւ կը տօնուէր իբրեւ այդ։

Ուրիշներ, թէեւ «տեղահանութիւն» բառը կը գործածեն, բայց կը թուի թէ շատ աղօտ գաղափար ունին այդ նոր բառութեան մասին։ Տեսակ մը փոխադրութիւն,— գաւառէ ուրիշ գաւառ մը, եւ մինչեւ Միջագետք։

Անշուշտ մեր խօսքը անոնց համար չէ որ տեսեր են և՛ աքսորը, և՛ տեղահանութիւնը, և՛ ջարդը։

Գաղութներու մէջ կ'ապրինք, եւ գիտենք թէ անհամար գաղութիւն մը կայ տակաւին, որ նախնական կամ կիսկատար ծանօթութիւններ ունի 1915ի դէպքերու մասին։

Մինչեւ անգամ անոնք որ տեսեր են Պոլսոյ 1895—96ի կոտորածները, յաճախ մէկը միւսին հետ կը բաղդատեն։

1921ին, Փէշթայի մէջ, գաւառացի երիտասարդ մըն էր որ կը հարցնէր.

— Էրզրումի, Վանի Հայերը ի՞նչ կ'ընեն հիմա։ Հանգի՞ստ են...

Բացարիկ այլանդակութիւն մը չէ՛ այս։

×

Ուրեմն, պէտք է պատմել ու կրկնել միշտ, եւ տարին անգամ մըն ալ՝ հանդիսաւորապէս,—Թուրքերը 1915 Ապրիլ 11|24ին, մէկ ազդանշանի վրայ, խմբական ձերբակալութիւններ կատարեցին Պոլիսէն մինչեւ Թրակիա ու Սեւ ծով, և մինչեւ ռուսական ու պարսկական սահմանները, Թուրքիոյ ամբողջ տարածութեան վրայ։

Յետոյ, Մայիսին հրատարակուած օրէնքի մը համաձայն, իրենց տուներէն, գիւղերէն եւ քաղաքներէն հանեցին բոլոր Հայերը, առանց սեռի եւ տարիքի խտրութեան, եւ գունդագունդ կոտորեցին կա՛մ տեղին վրայ, կա՛մ ճամբան, դաշտերու, լեռներու եւ ձորերու մէջ։

Ութը հարիւր հազար կը համրուի այսպէս ջարդուածներու, բանտի մէջ կախուածներու, հրկիզուածներու թիւը։ Աւելի քան 200,000' ալ մեռան հիւանդ կամ անօթի։ Ողջ մնացին անոնք որ արտօնուած էին մինչեւ Միջագետքի անապատները հասնիլ, յիսուն-վաթսուն օրուան ճամբայ քալելով։ Եւ անոնք որ կրցեր էին դիմանալ... կամ անոնք որ [դիմադրեցին, կռուեցան եւ օգնութիւն ստացան (Վան եւլն.)։

Ահա՛ դէպքին չոր պատմութիւնը, այնքան որքան պիտի գրուէր պատի օրացոյցի մը վրայ։

×

Ի՞նչ էր իմաստը այս «Դէպք»ին (ածականը դուք որոշեցէք)։

— Ոչնչացնել Հայկական Դատը։

Ժողովուրդը ջարդելով, դատն ալ կը լուծուի,— կը տրամաբանէին դահիճները։

Եւ իսկապէս, կազմած էին այնպիսի ծրագիր մը, որ կը հգտէր ոչ միայն եղածը բնաջնջել, այլ եւ չորցնել արմատը։

Մանաւորապէս վեց նահանգներէն Միջագետք հասած որոներուն մէջ, հազիւ 8—10 տարեկան տղաներ ողջ էին մնացեր, իբրեւ գերագոյն շնորհ։ Մեծերը ջարդուած, իսկ փոքրերը՝ առեւանգուած, իբրեւ իսլամցու։

Յետոյ, աւարի տուեր էին կիներուն ամէնէն գեղեցիկները, աղջիկներն ու երիտասարդները, խնայելով միայն տարէցներուն եւ պառաւներուն։

Իսկ ինչ որ ունէինք իբրեւ մարդկային պաշար, իբրեւ միտք եւ բազուկ, իբրեւ ծաղիկ եւ կոճղ, նմանապէս կ'անճիտուէր համաձայն գիտական, մանրակրկիտ ծրագրի մը։

Սկսան մտաւորականներէն եւ գլուխներէն,— Պոլսոյ յեղափոխական գործիչէն, գրագէտէն եւ փաստաբանէն մինչեւ գեղի վարժապետն ու տէրտէրը։ Զլանայեցին ոչ եպիսկոպոսին, ոչ վաճառականին, ոչ ալ օսմ. բանակին մէջ ծառայող բժիշկին։

Եւ, տապարը դիւային մոլեգնութեամբ մը իջեցուցին բուն կոճղին ու արմատին,—հայ գիւղացի մշակին, օրուան բառով՝ աշխատաւորին ու բանւորին, որ կը կազմէր ժողովուրդին ջախջախիչ մեծամասնութիւնը, ինչպէս ամէն տեղ։

×

... Օրուան խորհուրդը պիտի բացատրէինք, — եւ դէպքերու արձանագրութիւն մը կատարած եղանք։

Բայց տարեդարձին վերյիշումը ինքնին խորհուրդ մը չէ՞ արդէն, ահեղ եւ կենդանի։

Ու լաւ չէ՞ որ մտիկ ընենք բուն իսկ մեռելները, գոնէ երկուքը.

«... կ'ապրին այն ժողովուրդները որոնք անցեալի հպարտութիւնն ունին, ներկային պինդ փարած են իրենց ստեղծագործութիւններով ու իտէալներով, եւ վստահաբար կը նային ապագային»։ (Յ. Շահրիկեան)

«... Մեզանից աւելի հայածական եւ տգէտ նախնիքը, տանջանքների բովից անցնելով՝ մեզ թողին մի մեծ ժառանգութիւն,— հայրենիք։ Ի՞նչ, միթէ մենք պէտք է մեր ապագայ սերունդին հայրենիքի փոխարէն թողնենք լոկ հայկական գաղութներ, ցիրուցան ովկէանի այս եւ այն կողմը, չշաղկապուած ոչ մի զգացմունքով, ժողովրդական ոչ մի գաղափարով...» (*Ե. Ականունի*)

Շ.

Նկար՝ *Մ. ՔԷՊԱՊՃԵԱՆԻ*

“ՈՂՋ ՄՆԱՑՈՂՆԵՐՈՒՆ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ„

խորհրդապատկեր մը ահա՝ որ կը համադրէ Հայաջինջ Սարսափները։ Ծուխ, բոց, խաւար ու աւե՛ր ամենուրեք։ Հայ արիւնը Թանծրօրէն լճացած, ուրկէ յուտամներու նման դուրս կ'ելլեն, Թափօր-Թափօր ուրուականները բոլոր նահատակներուն։ Պատուհասը վիշապի ճանկեր երկարած է Հայաշխարհին վրայ։ Շէն աւաններ՝ լքուն, եւ շինականներ իրենց գողգոթան կը շարունակեն։ Հրետանին կը գոռգոռայ, եւ անոնց ծայնով կը պարպուին բաժակներ՝ մահուան մաղթանքներով։ Հայ Գիրք ու Քնար՝ սուինահար բզքտուած, ու գրչակիր ձեռքեր՝ բողոքարկու դէպի Բռնաւոր Բազուկը։ Մասիս՝ ամպամած, ու Մահիկ՝ արիւնամած։ Ու բուե՛ր, բուե՛ր...

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԱՂԷՏԻՆ ՄԱՍԻՆ

ՖԻԼԻՊԷ ԿԷՍ ԱՌ ԿԷՍ ՔԱՆԴՈՒԱԾ

ՍՈՖԻԱ, 21 Ապրիլ (Հեռագիր *Յառաջ*ի).— Ֆիլիպէ կէս առ կէս քանդուած է։ 25 հոգի մեռած են որոնց հինգը Հայ։ Սոֆիայի մէջ կորուստ չկայ։

Հետզհետէ հասնող նոր հեռագիրներ կը հաստատեն թէ Պուլկարիոյ երկրաշարժը կարծուածէն շատ աւելի աղետալի հետեւանքներ ունեցած է։ Վերջին ցնցումները մեծ մասով քար ու քանդ ըրած են մանաւորապէս Ֆիլիպէն եւ Փափազլըն։

«Թայմզ»ի Սոֆիայի թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Ֆիլիպէի մէջ 5000 տուներ վնասուած են եւ քաղաքին 2|3ը անբնակելի դարձած է։ Շարժի պահուն ելեկտրական կայանը եւս քանդուած ըլլալով, ամբողջ քաղաքը մութի մէջ խորասուզուած է։ Միայն երկրաշարժին առաջ բերած հրդեհներու բոցերն էին որ կը լուսաւորէին աղէտեալ քաղաքը։

Տէյլի Էքսփրէսի *թղթակիցն ալ կը հեռագրէ թէ ամբողջովին քանդուած են Ֆիլիպէի տուներուն 100ին 40ը։ Կանգուն մնացած տուներէն ալ 100ին 40ը անբնակելի են։ Յիշեալ թղթակիցը, որ Սոֆիայէն Զըրփան երթալու համար ճամբայ ելած եւ երկրաշարժին գիշերը Ֆիլիպէ անցուցած էր, հետեւեալ կերպով կը նկարագրէ աղէտը.*

«Ժամը 21.30ին պանդոկի մը սրահին մէջ նստած էի, երբ յանկարծ շէնքը սկսաւ ճաթռտիլ եւ դղրդալ։ Բոլոր յարկերէն յաճախորդները նետուեցան դէպի գլխաւոր սանդուխը եւ փողոց թափեցան։ Ամէն կողմ կը տեսնուէին շէնքեր, որոնք կը փլէին։ Կղմինտրներու եւ շինուածանիւթի բեկորներու իսկական տեղատարափ մը կար փողոցներուն մէջ։ Մութին մէջէն բոլորս ալ կը վազէինք դէպի քաղաքին մեծ փարքը։ Մեր ոտքերուն տակէն որոտումի մը պէս տարօրինակ ժխոր մը կը բարձրանար, որ կարծես կը հետապնդէր մեզ, միեւնոյն ատեն երկար սուլոց մը կը ճեղքէր օդը։

«Մեր շուրջ այրեր, կիներ եւ մանուկներ ահաբեկ ճիչեր կ'արձակէին։ Մայթին վրայ քարերու կոյտ մը ինկաւ՝ ջախջախելով քանի մը խեղճեր։ Երկրորդ սաստիկ բայց կարճ ցնցումէ մը յետոյ, խուճապը աննկարագրելի դարձաւ։ Ահագին ամբոխ մը հոս հոն կը վազէր։ Ժողովուրդը շրջապատած էր ոստիկաններն ու զինուորները, բայց այս խեղճերը բան մը չէին կրնար ընել։ Հարիւրաւոր վիրաւորներ կը հեծէին։

«Հակառակ իշխանութեանց ձեռք առած բոլոր միջոցներուն, զանազան կողմէ հրդեհներ ծագեցան եւ շուտով հսկայ բոցեր լափեցին շէնքերը։ Ամէնէն առաջ այրեցաւ զինուորական մթերանոցը, ուր կային մեծ քանակութեամբ վիրաբուժական գործիքներ ու դեղեր, որոնց մեծ պէտք կար այդ պահուն։

«Գրեթէ Ֆիլիպէի ամբողջ ժողովուրդը գիշերը պարտէզներու և դաշտերու մէջ անցուց սրսփալով, արտաքին աշխարհի հետ բոլոր հաղորդակցութիւնները կտրուած էին։ Գիշերը իւրաքանչիւր քառորդ ժամը անգամ մը երկիրը շարժեցաւ ու դղրդաց։ Երբեմն հողը մեղմիւ կ'օրօրուէր, առանց վնասի։ Երբեմն ալ մեր ոտքերուն տակ որոշակի ցնցումներ կը զգայինք։ Ատեն ատեն նոր շէնքեր կը փլէին՝ թաղելով նոր զոհեր։ Իրենց զաւակները փնտռող մանուկներուն աղաղակները շարունակուեցան մինչեւ արշալոյս։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Գ. Կիւլպէնկեան եւ Թուրքիա

Պոլսոյ «Թիւրքիա Թիճարէթ Կազէթասը»էն առնելով, Զորեքշաբթի օր հաղորդած էինք թէ բանակցութիւններ սկսած են Պ. Գ. Կիւլպէնկեանի եւ Թրքական կառավարութեան միջեւ, պետական դրամատուն մը հաստատելու համար 5 միլիոն ոսկիով։

Մեր հարցումներուն վրայ, լաւատեղեակ աղբիւրէ մը մեզի կը հաղորդեն թէ՛ բոլորովին անհիմն է այս տեղեկութիւնը։

Կ'ուզէինք հաւատալ թէ իսկապէս երազ տեսած է «Թիճարէթ Կազէթասը»ն։ Որովհետեւ, հրէշային բան պիտի ըլլար, ինչ ո՛րեւէ Հայ, ըլլայ իսկ միջազգ. հռչակ հանած միլիոնատէր, դրամատէր, մօտէ անցընէր աջակցիլ Թուրքիոյ տնտեսական վերածնութեան, մէկ միլիոն զոհերու ոսկորներուն վրայ։

Թուրքիոյ նոր ելմտացոյցը

Ընկիւրիի Ազգ. Ժողովը սկսաւ 1928ի ելմտացոյցին վիճաբանութեան։ Ելմտական Նախարարը յայտարարեց թէ Նոր ելմտացոյցին մէջ հասոյթ նշանակուած է 207 միլիոն ոսկի, անցած տարուան վրայ 12 միլիոն ոսկի աւելի։ Այս աւելին միայն հասոյթներու յաւելումէն առաջ կուգայ. այս հասոյթներէն 100ին 16ը յատկացուած են հանրօգուտ շինութեանց։ Եթէ նկատի առնուին շրջանային եւ յաւելուածական ելմտացոյցները եւ մենաշնորհներու հասոյթը, այն ատեն բուն պիւտճէն կ'անցնի 300 միլիոն ոսկին։

Հինգ տարի առաջ ելմտացոյցը 129 միլիոն ոսկի էր։

Ելմտական Նախարարը հաղորդեց թէ պիտի ստեղծուի Ազգային դրամատուն մը, որ հրապարակը կանոնաւորող գանձատունը պիտի ըլլայ եւ պիտի կայունացնէ դրամը։ Նախարարը աւելցուց թէ Ազգային դրամատան համար անհրաժեշտ գումարի կանխավճարներուն համար շատ մը առաջարկներ եղած են. սակայն մէկ քանին կարելի պիտի ըլլայ նկատի առնել։

— Այս առթիւ, ըսաւ, միայն օտար դրամագլուխին վրայ չէ որ յոյս դրած ենք։ Մեր սեփական միջոցները շատ կարեւոր են, այնպէս որ չենք կրնար երկար սպասել։ Ատոր համար մեր տրամադրութեան տակ ունինք մէկ միլիոն ոսկի (ոսկեդրամ)։ Շրջաբերութեան հանուած նոր դրամներուն տարբերութիւնը եւ մեր ձեռքին տակ գտնուած մեծաքանակ թանկարժէք գոհարները այս նպատակին պիտի յատկացուին։

Նախարարը յայտնեց թէ ներածումներու եւ արտածում-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ԱՅՍՕՐ ՆՈՃԻ, ՎԱՂԸ ԴԱՓՆԻ

Այն օրէն երբ իթթիհատ իր թաթերուն մէջ առաւ ֆաթիհի սերնդեան ճակատագիրը վարելու գործը, տեսողութիւնը բլշկնած էր արդէն ազգայնամոլ եռանդով, դատողութիւնն ալ խաթարուած՝ հպատակ ազգերու տրուած ամէն առանձնաշնորհում ու նուիրականութիւն ընդոտնելու մարմաջով, վասնզի ծուարած էր Համիսլամութեան բանդագուշանքին մէջ ու զինուած «Թուրքիան մի՛ միայն թուրքին» նշանաբանով:

Հիւրրիէթէն ասդին, ան տեսաւ թէ ի՛նչպէս ձերբազատ Հայը կը ձգտէր ընդլայնել իր մտաւոր հորիզոնը, զարկ կու տար առեւտուրի բարգաւաճման, ակումբ ու բեմ կը շատցնէր, Մամուլը կ՚արտադրէր անդուլ, Մէպուսարանին կու տար ընդդիմախօս տրիբուններ, եւ Միացեալին ու Ազգանուէրին եռուզեռը կ՚սկսէր: Ան տեսաւ մանաւանդ որ Հայը ո՛րքան փառաշուք կրցեր էր տօնել իր Գիրի գիւտին ու Տպագրութեան կրկնակ յոբելեանները:

Եւ մախանքը կուպրի պէս կը թանձրանար ու կը խմորուէր ներսիդին: Ուստի որոշեց թեւատել իր շուրջի ոչ-իսլամ տարրերէն Հա՛յը միայն՝ զոր օժտուած կը տեսնէր յառաջդիմութեան ձիրքերով:

Խաւարին եւ անտրամաբան քամիին պայքարն էր այդ, մղուած՝ լապտերի փեղկերէ դեռ եւս զուրկ Լոյսին դէմ: Իբրե՛ւ թէ անոր շիջումին յաջորդէր ի՛ր ազգին լուսաւորութիւնը: Իբրե՛ւ թէ արծիւի աչքեր կարելի ըլլար մէկէն ի մէկ յեռուլ խաւարավարժ չղջիկին ակնակապիճներուն:

Նախափորձը կը տրուէր 1909ի կիլիկեան եղեռնով՝ զոր բռնաւորի մը, դեռ եւս ոչ-գահազուրկ Համիտի վերագրել զո՛ւր փորձեց ճամանուն ջոլիրը:

Մինչ այս մինչ այն, կը ծագէր Համաշխարհիկ Պատերազմը: Թուրքիա՝ Հոէնցոլըրններու ցան ոսկեզօծ խոստումներէն շլմորած՝ խախտեց չէզոքի իր դերը, վարկպարազի նետուելով կրակներուն մէջ: Իթթիհատական ջոջեր որ պետութեան ամէն ինչը ձեռուըննին ունէին, փոխանակ իրենց ուշը կեդրոնացնելու ռազմաճակատներու վրայ միայն, գիշերնե՛ր լուսցուցին, կեղակարծ յաղթանակէն աւելի՝ անդաճելու համար Հայուն՝ բնաջնջումի գործը: Ատանկ առիթ հեղ մըն ալ ներկայանալի՛ք չունէր:

Կը մնար բեմադրութիւնն ա՛յն տռամին որ անճիտումն էր Տաճկահայաստանի բովանդակ բնակչութեան: Հայաբնակ ո՛չ մէկ անկիւն պիտի մնար՝ որուն խնայուէր. ուստի եւ պիտի վերնային Հայ ու Հայաստան անունները: Եւ «Գահրաման» ազգը, քսաներորդ դարու սեմին վրայ, պիտի կրնար պարծիլ թէ ինք իր երակներուն մէջ կը կրէր դեռ Լէնկ-Թիմուրներու եւ Ճէնկիզ-Խաներու արիւնը:

Խրիմեանի նմանցուցածին պէս, Հայը դարերէ ի վեր «անոր հաւատարիմ ու լծատար եզն էր որ եղջիւր չէր աճեր այն կարծրակուռ խարազանին դէմ՝ որով իր կաշին կը հարուածէր»: Կը մնար այդ եզը զուարակ դարձնել ու զենուլ:

Թրքահայութիւնը մարմնացնող դասակարգային շերտաւորումներուն մէջէն՝ *հոգեւորականներ, կուսակցականներ, կրթական գործիչներ* եւ *հարուստներ* յանկարծ առարկայ դարձան բռնաւորներուն վագերային ուշադրութեան: Նախ եւ առաջ պէտք էր մէջտեղէն վերցնել զանոնք, հայ ժողովրդեան այդ ռահվիրաները, հաւատքի, խելքի, խօսքի եւ ոյժի այդ մարզպետները: Մնացորդին անճիտումը կը դիւրանար ինքնին:

Այնպէ՛ս ալ եղաւ 1915ի գարնան, երբ դիւանագիտական յարաբերութիւններ վաղո՛ւց խզուած եւ հաղորդակցութիւններ դադրած, հայ ազգը խաղալիք կը դառնար փչող հովերուն:

Պատմութիւնը կը կրկնուէր վերստին: Կը կազմուէին Պատերազմական Ատեաններ, ամէնուրե՛ք, ամէնուրե՛ք: Անոնց անդամները մէյմէկ դենշապուհներ, Մովաններ ու Ջնիկաններ էին դարձած՝ լեգէոն կազմող մեր նոր Ղեւոնդեանց ու Վարդանանց հանդէպ, տարապարտուց հրամցնելով անոնց շկօթակ ու երաշխէպ: Սարսափի օրե՛ր էին, Հաւատաքննութեան չվերջացող շաբաթներ ու ամիսնե՛ր էին սահողները, երբ չարչարանքի սաստկութեան տակ մենէ շատեր ստիպուած էին խոստովանելու իրենց չգիտցա՛ծ գաղտնիքները, չունեցա՛ծ մեղքերը:

Եւ ահա՛ շարանը սարսափի ձեւերուն, բանտին ու շղթային, եաթաղանին ու կախաղանին, մանաւանդ այն անվերջ կարաւաններուն՝ ուր մայր զմանուկը չճանչցաւ: Աբովեան բոլորին համա՛ր գրած ըլլար կարծես իր աճաւոր երկտողեակը.—

Մեր արի՛նը մեզ ժեռլաջուր,
Մեր հողը՝ մեզ պատան . . .

* * *

Իսրայէլացիք երբ գերի տարուեցան բաբելոն, հոն, եփրատի վրայ, լալկան ուռիներէն կախելով իրենց քնարները, հեծեծագին կ՚ոգեկոչէին հեռաւոր Սիոնը. «Երուսաղէ՛մ... եթէ զքեզ չյիշեմ, լեզուս քիմքի՛ս թող փակչի»:

Մենք ալ, վերապրողներս բոլոր՝ որ զո՛ւր երազեցինք քաղաքակրթութեան դափնին, եւ անոր տեղ սգաւոր նոճին միայն ունեցանք,— սա դժնդակ նժդեհութեան մէջ, մեր հեռաւոր հայրենիքին անտիրական դաշտերուն վրայ անշիրիմ ցրուած մեր սիրելիներուն յիշատակին առջեւ, այսօր նո՛յն երդումը պէտք է կրկնենք.

«Նահատա՛կ եղբայրներ ու քոյրեր՝ որ ինկաք Մեծ Երազի ճանապարհին, եթէ ձեզ մոռնանք, մեր լեզուն մեր քիմքի՛ն թող փակչի»:

* * *

Ո՛վ դուք, ե՛ւ ալեւոր ե՛ւ տղամարդ, մեռած ազգիս ո՛ղջ զաւակներ որ կը մնաք օտար հորիզոններու տակ, ճշմարի՛տ կ՚ըսեմ ձեզի.

Մեռելնե՛րն են որ կը կառավարեն ողջերը:

Գիտցէք թէ մոռնանք Տիգրանը, Տրդատը, Լուսաւորիչը, Ներսէսները, Սահակները, Մեսրոպը, Վարդանները, Աշոտները, Նարեկացին, Լեւոնները, Ջուղայեցին, Օրին, Դաւիթ Բէգը, Աշտարակեցին, Մխիթար աբբան, Րաֆֆին, Ծերենցը, Աբովեանը, Նալբանդեանցը, Ալիշանը, Խրիմեանը, վերջապէս նո՛ր փաղանգը պանծալի այն հերոսներուն որոնց նահատակութեան մենք ականատես ու շատերս ալ չարչարակից գտնուեցանք: Մոռնա՞նք այդ լուսաւոր դէմքերը. սեպենք թէ գոյութիւն ունեցած չըլլայի՞ն անոնք: Պատմութեան, մեր անցեալին, մշակոյթի ոգի՛ն է որ պիտի կարենայ անուն ու տեղ տալ մեզի՝ ապագային մէջ ալ:

Ուրեմն ա՛յսօրը մեզ կ՚ըսէ.

— Դարձէ՛ք դէպի ետեւ. ձեր հոգիներուն թեւերը երկարեցէ՛ք մինչեւ Արտաշատ, Էջմիածին, Օշական, Աշտիշատ, Դուին, Աւարայր, Անի, Վասպուրական, մինչեւ Հռոմկլայ, Այաշ, Զէյթուն, Հաճըն, Սիս ու Տէր-Զօր: Դողդոջ մատներով ձեր սրտի սկիհի՛ն մէջ ամփոփեցէ՛ք ձեր Մեծ Մեռելներուն նշխարները՝ սրբազան հաղորդութեան մը համար, եւ անոնցմո՛վ զրահուեցէք այն կռիւին որ կը սպասէ ձեզի,— ցեղին գոյամարտը:

Յիշեցէ՛ք Մեծ փիլիսոփային պատգամն ալ. *Հաւատք քո կեցուցին զքեզ:* Այս հաւատքով կ՚ըսեմ ձեզի.

Այսօր՝ նոճի, վաղը՝ դափնի:

Փարիզ ԹԷՈԴԻԿ

ՍԹՐԱՆՃԱ

(Պատկեր մը Զուլումին միւս էջերէն)

Սթրանճա՜... լեռ մը... վայրի՜, սոսկալի՜...

Օ՜, այդ լեռը...: Անիկա նման էր կատաղութենէն խելագարած բարբարոսի մը, իր ահեղ հասակը արձակած ամպերուն, կայծակներուն, անձրեւներուն, ձիւներուն: Անիկա իր կուրծքն ու մէջքը սպառազինած էր ժայռերու կոյտերով ու ոտքերը խրած՝ կուպրի նման ցեխակոյտերու մէջ: Իր կողերէն վար կը վազէին անդունդները, սարսափի ջրվէժներով:

Օ՜, անիկա Պալքանի լեռներուն բէյն էր: Բոլոր գերեզմաններուն պապը, սառնարաններու ցուրտը, բոլոր մարդերուն ու գազաններուն վայրենութիւնը ինքը մինակը ունէր:

Իր անունին քով պզտիկցած էր Մահուան անունը:

×

Այդ լերան վրայ բացուած խրամներուն մէջ էինք շպրտուած, 1917ին:

Մահը հազար պանդ ու թակարդ էր լարած մեր պլպլացող կեանքերուն շուրջ: Սառեցնող ցուրտը, առասպելակա՛ն քաղցն ու ծարաւը, անողորմ բծաւոր ժանտատենդը, օդանաւերու սպառնալիքը ամէն վայրկեան կ՚առնէին մեզ տասնեակներ: Օրական տասնէն քսան հոգի կ՚իյնայինք սառելով, նոյնքան մը ժանտատենդով ու նոյնքան ալ քաղցով: Եւ դեռ հիւանդներու զանազան դիակներ կ՚երթային բլուրներով լեցնել հիւանդանոցներն ու գերեզմանոցները:

Իրիկուն մը, տասը հոգի,— մէկ Հայ, մէկ Հրեայ ու մնացեալները Յոյն ու Թուրք— ղրկուեցանք Թրքական պարպուած գիւղ մը: Կէս ճամբան գայլերը ինկան մեր ետեւէն: Զարհուրելի էր: Զինեերու ամայութեան մէջ էինք: Գայլերը վագրացած մեր վրայ կը վազէին: Մենք ալ գազանացած էինք: Քանի մը հոգի թաղուեցանք ձիւներուն մէջ ու դիրք բռնեցինք: Քանի մը հոգի ալ զէնքերով կանգնեցան բացաստանին վրայ: Գայլերը հասան ու կատաղի կիսաշրջանէ մը վերջ խոյացան: Ատրճանակները իրենց փրկարար ձայները կ՚արձակէին: Ոչ մէկ ատեն այդքան անոյշ թուած էր ինծի ատրճանակներուն ձայնը: Թուրք մը բիրով սպառազինուած ջախջախեց գայլի մը գանկը: Միւսները հեռզհեռէ ինկան գետին, սատկած մուկերու նման: Յաղթութի՜ւն: Հեւալով շարունակեցինք մեր ճամբան: Ծարաւ ունէինք, կրակուած ծարաւ: Ջիւն կ՚ուտէինք ծարաւնիս յագեցնելու համար: Անօգուտ: Ճամբէն շեղեցանք դէպի աղբիւր մը երթալու համար: Հասանք վերջապէս եւ իւրաքանչիւրը կարգաւ իր ջրամանը երկարեց: Կարգը եկաւ ինծի: Հրեան զարկաւ ջրամանը իմինիս ու ինք սկսաւ լեցնել իրը, ըսելով.

— Աղտո՛տ Հայ, ինէ վերջը խմէ դուն...

Խլեցի իր ջրամանը ու նետեցի աղբիւրին ներքեւ կազմուած լայն ճահիճին մէջ: Հրեան աղաղակեց.

— Սարին Հայ, ինչպէ՞ս է եղեր որ ողջ ես մնացեր դուն... լա՛ւ ըրին կոտրելով ձեր մեծերէն մինչեւ փոքրերը...

Արի՜ն... ա՜, արիւնս աչաւոր շրջան մը ունեցաւ, կրկնապատկուեցաւ, շատրուանի նման վեր խուժեց, թափեցաւ ուղեղիս մէջ ու բռնկեցաւ: Գայլե՜րը...: Օ՜, գայլ մըն ալ սա Հրեան էր: Խեղդի՜: Ապտակ մը: Կոկորդ կոկորդի: Գազանացած էինք: Ինկանք ցեխին մէջ: Բռունցքներ քիթ ու բերնի: Ես իր վրայ էի: Թուրքերը չէզոք կը դիտէին, իսկ Յոյները կը միջամտէին միայն խօսքով: Անհնար էր մօտենալ ու բաժնել մեզի: Հարկ էր մինչեւ մէջք մտնել ցեխերու մէջ: Երբեմն արիւն կը վազէր ճահիճին մէջ: Ձախ ձեռքովս բռնած էի զայն իր կոկորդէն ու աջովս կը հարուածէի: Ան թեւս կը խածնէր ու լալագին ճիչերով կը հարուածէր զիս: Անխնայ կը խածնէր զիս թեւէս: Բռունցք մը իր շրթներուն: Արիւն եկաւ բերնէն: Երկու ակռաներ փշրուած էին: Ես ուժաքամ էի եղած ու անոր կատաղութիւնը աւելցած էր: Ուզեց ճիգով մը հասակը նետել ու տապալել զիս, սակայն մինչեւ գլուխը ընկղմեցաւ խորունկ ցեխի կոյտերու մէջ: Պիտի խեղդուէ՞ր: Սկսան պոռալ.

— Կը կրակե՛նք ձեր երկուքին ալ վրայ եթէ չդադրեցնէք:

Թողուցինք զիրար ու դուրս ելանք: Շրջապատեցին մեզ: Շարունակեցինք մեր ճամբան: Հեռուէն գայլերը կ՚ոռնային ու ես դժբախտ ու հալածուած գազանի մը նման կուլայի:

×

Հետեւեալ առաւօտ ղրկուած էի պաշտօնէս ու Սթրանճայի խրամներէն դուրս նետուած: Լերան բաղը, կատարին վրայ ցեխ կը կրէի, իբրեւ պատիժ: Հովը պիտի թողնէր զիս: Ցեխ շալկած, քանի մը անգամ գացի եկայ, խրամներու մէջ: Անգամ մըն ալ սառը այնքան մահացուցիչ վիճակ մը ստացաւ որ զոփալու իսկ կարողութիւն չմնաց մէջս: Անկարելի էր շարունակել գործս: Կըրթնեցայ խրամին պատին ու սպասեցի: Մէկէն քաղցրութիւն մը հասաւ վրաս ու զիս թեթեւցուց, թմրեցուց: Քնարեր ու երազաբեր թմբիր մը: Կը մօտնայի աշխարհին հետ, աչաւոր Սթրանճան ալ: Տեսիլի մը գեղեցկութիւնը վազեց աղջեւէս ու մարմինս խրեցաւ երանութեան մէջ:

×

Լեռան կողին վրայ առժամեայ փոքր հիւանդատուն մը կար: Սենեակ մը ունէր ուր կը հաւաքէին սառածներու կապոյտ դիակները: Այդ մեռելներուն մէջէն կը հանէին զիս, ժամեր վերջ ունեցած մէկ շարժումէս հասկնալով որ դեռ կենդանի եմ: Իբրեւ սառած գտեր են զիս խրամին մէջէն ու նետեր այդ հոգետունը: Ցինապետի վերարկու մը անցուցին կռնակս ու քանի մը օր պահելէ վերջ, ղրկեցին նոյն Թրքական գիւղը:

×

Առաւօտ մըն էր: Առաստաղը փլած՝ ուղտերու ախոռի մը մէջ պառկած էինք, ցեխոտ գետնին վրայ: Աքաղաղը խօսեցաւ: Փողը հնչեց: Հարկ էր ելլել: Դուրսը հովերը կ՚ոռնային գայլերու վոհմակներու նման: Ամէն ոք պառկած տեղէն կը դատքէր: Հագուիլ չկար, քանի որ ամիսներէ ի վեր հագուած կը քնանայինք: Զինուորները կը լեցուէին, կարգ կարգ, ախոռի դաւն հրապարակին վրայ: Ցինապետ մը պոռաց.

— Հայերը մէկ կողմ...:

Ընդամէնը մնացած էինք հինգ Հայ: Քաշուեցանք մէկ դի: Մեզի ըսին թէ պիտի մեկնէինք այլուր: Հասկցանք: Պիտի մաքրէին մեզ, պիտի աքսորէին, ջարդէին: Ուրախացանք: Աքսո՜ր, աքսո՜ր... անիկա նախընտրելի էր, քանզի աքսորականները Կիլիկիոյ լեռներուն, Սուրիոյ գիւղերուն ու Արաբներու անապատներուն մէջ էին: Ցա՛ք տեղեր: Մենք մեռա՛ծ, մեռա՛ծ էինք ցուրտէն, Սթրանճայի ցուրտէն, Պալքաններու ցուրտին ամէնէն զահանգականէն: Դեռ կ՚նայինք փախչիլ ճամբաներուն վրայ: Զէ՞ որ փախչողին մայրը չէ լացեր: Այո՛, պիտի փախչէինք: Երեք յոյն տասնապետներ մօտեցան մեզի: Վստահ էին որ Նահատակուիլ կ՚երթայինք: Ցաւցուած էին: Ձեռքերնիս առին, իրենց ձեռքերուն մէջ ու ըսին.

— Աստուած մեծ է, քրիստոնեայ եղբայրներ, եւ Քրիստոս ողորմած... խաչ հանեցէ՛ք, խաչ հանեցէ՛ք, աղօթեցէ՛ք...

Գրկեցին մեզ, համբուրեցին: Նուիրեցին մէյ մէկ ծրարիկ ծխախոտ: Լեցուած էին անոնց աչքերը: Քիչ վերջ ճամբայ կ՚ելլէինք, ոստիկան զինուորի մը ընկերակցութիւնով: Ստիպուած էինք ինը ժամ անդադար քալել: Ձախ ոտքս ուռած, կապուտցած էր: Շատ դժուար էր անով ճամբայ կտրել, ձիւներու մէջէն: Հեռուէն կ՚երեւէր զարհուրելի Սթրանճան, մե՛ծ վայրենին, անքաղաքակըրթելի՜ն: Անոր տեսքը բաւական կ՚ըլլար որ ոյժ ստանայի կաղն ի կաղ առաջանալու համար: Ո՛ւր կ՚ուզէ, ըլլայ, միայն հեռո՛ւ Սթրանճայէն: Անիկա մահէն աւելի բան մըն էր: Սառոյցէ գողգոթա: Ցուրտը գայլի նման կը խածնէր մեզ: Կը զոփայինք: Ու ցուրտին մէջ կը զգայինք պակայն մեր յոյն ընկերներուն գիրկընդխառնումին ջերմութիւնը:

Սթրա՜նճա... լե՛ռ մը... վայրի՜, սոսկալի՜...:

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԱՀԵՐԳ

Սեւաթոյր աստառիդ տակ ապրշումէ, Ապրիլի գիշե՛ր, աչա[…] րէն կը խեղդուիմ...
կոպերուս տակ մէյ մէկ գերան՝ աչքերս քուն չեն բանտեր...
Ես կը սոսկամ: Հասնող ժամերդ մութ մղձաւանջ կը փսխեն[…] խելքիս մէջ
Դուռն հայրենի իմ տնակիս՝ այնպէ՛ս ուժգին, այնպէ՛ս ծանր կ[…] ճեճեն...
Ցասնըհինգ տարի՛— տասնըհինգ դա՛ր դարաւոր—... դեռ կը ճեճ[…]
Այդ դուռէն ներս՝ կապոյտ մանկութեանս ապարանքին մէջ աւեր[…]
Սեւ բուէճներու ջայլ մը վայրի, թթենիին վրայ եւ մայրակ[…] կտուրին՝
Աւա՛ղ, մահաշշուկ գայլերու տարմի մը պէս անթարթօրէն կը հսկէ[…]
Ապրիլի գիշե՛ր, խունկի խորանդ կը խեղդէ զիս:
Լելակներուդ մէկն ինծի չորցած արեան երանգն ունի,
Մինչ ճերմակներն ողկուզօրէն թօշնառկախ՝ մեր մանուկներ[…] չափ տժգոյն են...
Ապրիլի գիշե՛ր, անճաճանչ ճամբո՛րդ, ճամբադ այս գիշեր կը տա[…] րածուի դէպի՛ Զօր...
Մութ է: Ոտքերդ նոպայ, թող չի կոխեն սուր բեկորներն այս [...] կորներուն,
Ոտքդ չըլլայ որ արիւնի: Պայթած ռումբի կտորներ են՝ փշուրներ[…] այս գանկերուն,
Ուղեղներու թափուած ծուծը՝ լոյսի շերտեր են արդէն: Կը տես[…] նես դուն.
Ճամբուդ վրայ, թուփերուն տակ, կամ աւազի կոյտերուն՝ [...] գունտեր կան անկնունք,
Եւ մօտն անոնց, քայլերուդ տակ, զգո՛յշ, որքա՛ն սիրտեր կան [...] բազատ,
Որ, վիրաւոր տատրակներու պէս ցաւագինօրէն կը թափթափ[…] տակաւին...:
Խումբ մը լիրբեր, քաղաքի մը կուրծքին վրայ՝ ծեր քահանայ [...] կը պայտեն,
Ոչի՛նչ: Քալէ՛: Անտառին մէջ, այդ ձայնն հսկայ, ըսեմ քեզ[…] թերեւս լսես,
Թուրք գիւղացի մը կախաղանի կաղամախներ կը տապալէ...
Ծաղիկներդ պահէ քեզի: Սեւ շղարշդ ձգէ գլխուն՝ այն աղջկա[…] հերապանծ...
Շանթ մը չունի՞ս, Ապրիլի գիշե՛ր, շանթահարէ՛ անիրաւն այ[…] ուժսունամեայ
Թեւերուն մէջ՝ հայուհի՛ է...: Քոյրս կ՚ուզէ, որ այս գիշեր հոգ[…] մահու երգ մը ըլլայ...
Ապրիլի գիշե՛ր, ճամբուդ վրայ արիւնի մեծ գետ մը կայ: [...] խեղդուի՛ս:
Հարսնիք է, այո՛: Կացիններու պարն է այս ալ: Հո՛ն, եզերքի[…] վրայ մարդիկ,
Ապրիլի գիշե՛ր, լայն բաց աչքերդ, մանուկներու ոտնագնդակ կը [...] խաղան...
Տօ՛ն է գիշե՛ր, տօն է այսօր, եղեռնատօ՛ն, Սգատօ՛ն...
Ապրիլի գիշե՛ր, շունչդ գեհե՛ն կը հոտի...: Կը սպաննես դուն:
Գլխուդ վրայ՝ զանգակները սուգի երկունք կը հեւան.....
Կրակ բե՛ր, քոյրի՛կ, մայրս կ՚ուզէ խունկ ծխել...: Լա՞մ արդեօք:
Ե՛տ, ե՛տ դարձէք, ով իմ արցունքներս, ձեր կաթիլները ուղեղ[…] նե՛րս.
Հոն վրէժի փեթակ մը կայ, ու թունաւոր մեղուներ...:

ՈՒԽՏԱՒՈՐ

ՊԻՏԻ ԳՆԱՆՔ ՈՒԽՏ[...]

«Եւ մէկի՛կ մէկի՛կ ես կը [...] բուրեմ սուրբ շիրիմները [...] հատակների . . .

Ա. ԱՀԱՐՈՆԵԱ[…]

Վա՜յ այն ժողովրդին, որ [...] հատակներ չունի, իր ազգայ[…] ազատագրական շարժումներ[…] ընթացքին տասնեակ անգամներ[…] չի խաչեւ:

Այդպիսի ժողովուրդը երբե[…] պիտի չկարողանայ գնահատ[…] իր ազատ ու անկախ կեանքը[…] ճիշտ այնպէս, ինչպէս մի [...] հատ չի կարող զգալ կորուսա[…] մեծութիւնը զտնուած կամ ուրի[…] ներից նուիրուած մի որեւէ իր[…] անգամ եթէ շատ թանկարժէ[…] լինի այն:

Մարդկային հոգեբանութիւ[…] է այս...

Այսօր մեր ողջ քաղաքակիրթ մարդկութիւնը, բոլոր պետակա[…] ժողովուրդներն էլ ունին իրեն[…] ազգային գուրգուրանքի եւ [...] չո՞ւ չէ, նաեւ ազգային [...] տութեան առարկաները [...] մաշխարհային պատերազմի [...] թացքում ինկած իրենց բիւ[…] ւոր յայտնի ու անյայտ նահա[…] տակների խորհրդանիշը [...] մող «Անծանօթ զինուորի շիրի[…] ներ»ը, որոնք մի-մի ուխտատ[…] դիներ են դառել, բարին ամենա[…] լայն առումով:

Անհաւասիկ մեր աչքի առջ[…] Փարիզը, Ֆրանսայի սիրտն [...] զարկերակը: Պատկերանում [...] ինձ էթուալը՝ իր հոյակապ [...] յաղթական կամարով ու իր[…] տակ ամփոփուած «անծանօթ[…] զինուորի դամբարանը», որի[…] կրծքից յաւիտենական անշէջ[…] կրակն է բարձրանում, ջերմ[…] ցնելու համար բոլոր սառն[…] սրտերը, վառ պահելու հայր[…] նիքի գաղափարը բոլոր [...]

ԱՂՕԹՔ
ԾԱՌԻ ՄԸ ՏԱԿ

փախա՜յ քաղաքէն։

Եւ, հեռաւոր հորիզոնին վրայ, քաղաքին լոյսերը կը կոտրտին, կը շատնան, յետոյ կը պտղին իրիկուան շամանդաղին մէջ։

Իժերո՜ւ բոյն, ազատեցի՛ գարշապարս։

Գիւղացի էի, եւ գիւղ կը դառնամ նորէն։

Օ՜, անուշութի՜ւնը գիւղին ճամբաներուն։ Օրհնութի՜ւն ձեզի, անանուխով կածաններ, ողջո՜յն ձեզի ալիւրոտ ճամբաներ, փա՜ռք ձեզի, առուանման արահետներ։

Եւ յարգա՜նք քեզի, ո՛վ ծառ, պահակ՝ գիւղերու մուտքին։ Թո՜յլ տուր պահ մը հանգչիլ հովանոցիդ տակ։

*
* *

Մտիկ ըրէ, բարի՜ ծառ։

Ես ալ թռչուն մըն էի ժամանակին։ Հողը կը սնուցանէր զիս եւ ես կ'աճէի առաւօտէ առաւօտ։ Ես ալ շուք ունէի ճամբաներուն վրայ։ Բայց դիւային փոթորիկ մը արմատախիլ ըրաւ զիս ու ցեղս։ Եւ հիմա կը թափառիմ աշխարհի ճամբաներուն մէջ, ուղտափուշին նման, զոր հովը կը գլորէ դարվեր ու դարվար։ Ու շուքս կը սահի արտերուն վրայէն, ինչպէս ամպերը երկինքէն։ Հող չունիմ ոտքերուս տակ, տանիք չունիմ գլուխիս վերեւ։

Ընդունէ՛ զիս, բարի ծառ։ Եղի՛ր իմ տունս, մինչեւ որ բախտը անգամ մըն ալ վանտէ զիս հովանիէդ։ Կը բաւէ կտոր մը հանգիստն ալ, զոր յոգնած անդամներս պիտի գտնեն կանանչ տառատոկիդ տակ։

*
* *

Իրիկուն է։

Պղտոր երկինքը կը ցածնայ։ Հունա՜, աստղ մը ծակեց գորշ պաստառը։ Ընտառին մէջ, ոսկի երիզուկներու պէս, բուսան գողգղուն լոյսեր. չէ՜, անոնք նման են վիրաւոր թռչուններու, որ կը տանջուին։

Ա՜խ, հովիւին սրինգը. անոր ձայնը այնքա՜ն քաղցր է, որքան կոկորդիս վրայ իջած տաք համբոյր մը, որ կը խտխտացնէ հիմա, ամէն բան, ծառերուն հոտը, լոյսերուն արիւնը, անտաւին հովը ինծի կը յիշեցնեն երբեմնի հասակս գիւղիս երկինքին տակ։

Բնութիւնը կը մտածէ։ Աղօթքի պահ է։ Լռութի՜ւն, լռութի՜ւն։

Զարթնցնե՜ս զիս, Աստուած գիւային, յարգանք ունեցիր խոր տառապանքիս, զի յոգնած ճամբորդն եմ ես։

*
* *

Ծա՛ռ, ծա՛ռ, այսպէս յանկարծ ինչո՞ւ սարսռացիր։ Ինչո՞ւ կը դողաս եւ մետաղեայ փոշիի ձայն կը հանես։ Մեր սարսափնե՞րը յիշեցիր, մեր տառապանքին տեսի՞լն ունեցար, թափուած արեան հո՞տն առիր, հռնդի՞ւն լսեցիր, հրդե՞հ տեսար...

Ծա՛ռ, ինչո՞ւ կ'արթնցնես զիս եւ կը յիշեցնես տարեդարձը մեր մեծ տառապանքին։

Տարեդա՜րձ է։ Այն օրերուն, մեր ժողովուրդը քար դառնալ ուզեց ու չյաջողեցաւ։ Մեզմէ շատեր նախանձեցան խոպան հողերուն մէջ բուսած ծառերուն բախտին, ճանկովը հողին կառչած փուշի մը երջանկութեան, հողի աչքի մը մէջ հանգչած ջուրին ժպիտին։ Ծառը, փուշը եւ կաթիլ մը ջուրը հող ունէին, մինչդեռ մեր ժողովուրդը լեռնէն գահավէժ իջնող հեղեղի մը արագութեամբ քշեցին, առանց պահ մը հանգիստ տալու։

Ի՜նչպէս մոռնանք այդ օրերուն յիշատակը, երբ այսօր եւս հող չունինք։ Դարձեալ թափառական, մատնուած ենք համր տառապանքի մը։ Ո՛վ բարոյական հորթեր, թող օ՜ձ մը մտնէ ձեր բերանը։ Ո՛վ նորելուկ վարժապետներ, թո՜ղ ձեր արիւնը թթու քացախ դառնայ։ Մենք զզուած ենք ձեր իմաստութենէն։ Հո՜ղ կ'ուզենք մենք, ի գին ամէն բանի։ Մեր շուքին չափ հող։ Առանց դրսեցի իմաստակ պարտիզպաններու միջամտութեան։ Հո՜ղ, որպէսզի մենք ալ բուսնինք ու աճինք։ Հո՜ղ, որպէսզի մենք ալ անտառներու նման հասակ առնենք, հո՜ղ, որպէսզի մենք ալ հանգչինք ու շտկենք մեր մէջքը։

Ծա՜ռ, բարի՜ ծառ, դուն որ կը նմանիս իմ հայրենի երկրիս ծառերուն, գրկէ՜ զիս եւ օրօրէ, վասնզի հոգիիս մէջ փոթորիկ կայ նորէն եւ մարմինիս մէջ՝ սարսուռ։ Ծա՜ռ, մտիկ ըրէ ինծի, զի սիրտս հիմա այնքան բո՜ւխ է։ Ծա՜ռ, ես ալ կ'ուզէի ունենալ ներբանիս չափ հող, արմատ արձակելու համար։ Ա՜խ, ե՜ս ալ կ'ուզէի ծառ մը ըլլալ, քեզի պէս, գեղուղէշ ու սլացիկ։

Ըլլա՜յի, ըլլա՜յի, ծա՜ռ մը ըլլայի՝ ցեղիս նահատակներուն վրայ տարածելու համար շո՜ւքս գարնայնի, խո՜ւնկս քաղցրաբոյր։

ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՅԱՆՈՒՆ ՄԷԿ ՄԻԼԻՈՆԻ

11/24 Ապրիլ 1915...
11/24 Ապրիլ 1928։
Տասներեք տարի...

Մե՞ծ բան է ժողովուրդներու յաւիտենական կեանքին մէջ։ Փոքր ակնթարթ մը միայն։ Ազգերու կեանքին մէջ յաճախ յիսուն տարին կ'անցնի իբրեւ վայրկեան մը։ Ստրկութեան մէջ հոլովուած դարեր կան որոնք մէկ հատիկ արի խոյանք չեն արժեր։

Իսկ այս տասներեք տարին ակնթարթի մը նշանակութիւնն ալ չունի հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ։ Կարծես երէկ էր որ մեր նոր կեանքի առաւօտի երգիչները սպաննուեցան գիշատիչ անգղերու կողմէ։ Կարծես երէկ էր որ մեր ծլող յոյսերու դաբբիններլ կացինահար ինկան։ Կարծես երէկ էր որ ուռեցաւ, ուռեցաւ ծովը՝ զարկաւ մեր նաւը ժայռերուն, ու ջրասոյզ եղան նաւուղիղներն ու նաւապետները, նաւաստիներն ու ճամբորդները։ Կարծես երէկ էր որ մեր բարձր ու անմահական լեռները փլան մեր ժողովուրդի մէջքին վրայ, ու փշրեցին զայն։

Բայց, ո՛չ փոթորիկն էր մեր չքնաղ պարտէզը աւրշտկողը, ոչ ուրականը մեզ չորս ծովերուն ցրիւ տուողը, ոչ կայծակն էր մեր ծաղիկները փճացնողը։ Ոչ ծովն էր ուռած, ոչ ալ մեր լեռներն էին փլողը։

Թուրքը, Թրքութիւնն էր որ երկինքը խաւար դարձուց մեր գլխուն, արեւը՝ թոյնի սկահակ մը մեր շրթներուն քամուած, որպէսզի ճառագայթի ու շողի փոխարէն ծանր մոլեխինդը խըմենք։ Թուրքը, Թրքութիւնն էր որ մեր դրախտանման հայրենիքը գերեզմաննոցի վերածեց, մեզ դիակի կամ ուրուականի, Թուրքը, Թրքութիւնն էր որ սովահար գայլերու պէս ինկաւ մեր երկիրը եւ յաջողեցաւ մահուան անփառունակ թագաւորութիւնը հաստատել Մասիսէն այս կողմ։

Հանրային անբարոյականութեան այս վատոգի ու տմարդի օրերուն, հարկ կա՞յ արեան տեսարաններ վերյիշել, ցաւի, զուլումի, ահաւոր ու աննախընթաց նախճիրի էջեր բանալ, որպէսզի յուզուին ալլասերածներն ու վատերը, որպէսզի ամչնան ու զգաստանան վաճառուածներն ու մոռացկոտները, գարշապար լեզող սորուկներն ու անոնց միամիտ հետեւորդները։

Երբ «խեղճալին ինկած ճահիճի մէջ կը խեղդուի, երբ բարձրացումներու վրայ» կը ծիծաղին, թռիչքին վատ բան ըլլալը ապացուցանելու համար գետնաքարշ կը սողսկին, փորի վրայ օձերու պէս, կամ լոյսին բացասելու համար գետնին տակ կ'իջեւանին խլուրդներու պէս ու անկցի՛ լոյսը, կը պոռան, — այո այս տեսակ շրջանի մը մէջ, հարկ կա՞յ անհամատութիւնը նամուսի բերելու համար, յանուն պատիւի ջրասոյզ կոյսերու կեանքին դրուագներ պատմել, ըսել թէ հայրենիքի գաղափարին համար հազարաւոր, անթիւ կեանքեր՝ համագումար մէկ միլիոն կեանքեր՝ մեռան, կորան։

Հարկ կա՞յ ըսել թէ Մեծ Պատերազմէն յետոյ դաշինքի, չափի, աշխարհիակալութեան բոլոր զոհերը յիշատակարան մը ունեցան, թէ անծանօթ, անմոռաց անկիւն մը ինկած զինուորի նշխարները հաւաքեցին, «Անծանօթ Զինուոր»ի դամբարան մը շինեցին անմահ բոցով, ու միայն ազատութեան, գաղափարի համար ինկածները տակաւին կը շարունակեն անյիշատակ ու անթաղ, առանց խորանի ու բոցի մնալ հայկական լեռ ու ձորերէն մինչեւ Միջագետքի կիզիչ անապատները։

Իրա՞ւ է որ դուրսի զա՛րշ ապականութեան այս օրերուն, մարդիկ կա՛նոր ապաքրիւն ու անպատիւ աշխատանք կը փորձեն մեր վիրաւոր ու տենչավառ սերունդի վերապրող հոգին թեւակոտոր ցեխի մէջ ձգելու...։

*
* *

Գոցեցէք պատուհանները, մարեցէք ճրագները, փակեցէք ձեր աչքերը, զի այսօր նահատակուած մէկ միլիոնի օրն է։

Իջէ՛ք խորունկը ձեր հոգիներուն, զի այսօր գաղափարի թագաւորութեան, անձնուրացութեան, ալլասիրութեան, թըռիչքի օրն է։ Ձեր հոգիներու խորունկէն եւ հոգիի աչքերով գիտեցէք անընդհատ, անընդմէջ կարաւանը նահատակներու բարձրագլուխ ու հպարտ, անլաց ու ժպտուն, որոնք գիտակցօրէն դէպի մահը կ'երթան, իրենց մահով ժողովուրդներու ազատութեան անբռնադատելի իրաւունքի յաւիտենական ճշմարտութիւնը ապրեցնելու համար։ Մտրակի տակ, կացինահար կամ հրացանազարկ, ցաւի կամ զղջումի ոչ մէկ գիծ, ոչ մէկ խորշում յոգնութեան, մահը իրենց համար է եւ իրենց մահուան համար.— «Ամենայն տեղ մահը մի է, մարդ մի անգամ կը մեռնի, բայց երանի՛ որ իր ազգի ազատութեան կը զոհուի»։ Յետո՞յ, անհնար է ազատութեան համար կրկէս նետուած ամբողջ ցեղ մը բնաջնջել. ինչքան ալ ոճիրի ցանցը լայնատարած եւ անողոք փռուած ըլլայ, կէսը պիտի վերապրի. ճշմարի՞տ է, ճշմարիտ է։ Ապա ուրեմն ի տես «կոտորա՛ծ, կոտորա՛ծ, կոտորա՛ծ» գժնէ ու դաժան ու ահաւոր այդ պատկերին՝ Օ՜ լսեցէք արու ու հզօր երգը նահատակներուն.

«Այսքան չարիք թէ մոռանան մեր որդիք, թող ողջ աշխարհ Հայուն կարդայ նախատինք։»

«Մեռելները կ'իշխեն, ողջերուն վրայ»։ Շատ սովորութիւններ կան, շատ աւանդութիւններ, անթիւ ուժեր, բռնութիւններ, որոնք պատմութեան մէջ խորտակուած են կամ պիտի խորտակուին։ Բայց կայ ուժ մը, հոգեկան թաքուն զօրութիւն մը, եթէ կ'ուզէք բռնութիւն մը,— մեռելներուն բացարձակ իշխանութիւնը՝ ողջերուն վրայ, որ երբեք չպիտի տկարանայ, չպիտի մեղմանայ, պիտի հասնի սերունդէ սերունդ, դարէ դար։

Այդ ազատութեան նահատակ այլ խրախտ մարտիկներու յարաճուն ճնշումն է ապրողներուն վրայ. որքան ժամանակ որ Ազատութիւնը եւ խեղճալը՝ կը շարունակեն մարդկային ծովածաւալ, որոնց ողիի կախարդող ղիցուհին միայ։ Որքան ժամանակ որ մարդիկ սողալէն աւելի կը նախընտրեն քալել, քալելէն աւելի թռչիլ։

Օ փա՛ռք մեր մեռելներուն։ Անոնք միշտ կ'իշխեն մեր վրայ։ Մենք կը փնտռենք զանոնք, կը փնտռենք իրենց խաչը, իրենց ճամբան, կ'երազենք ու կարօտ ենք «մեր հայրենիքին թշուառ անտէր» ու շղթայուած։

* * * Եթէ սիրելի են անոնք, եթէ դեռ անոնց խեղճալը մեր խեղճալն է, եթէ զանոնք սպաննողն ու մահացնողը Թուրքը եւ Թրքութիւնն է. եթէ անոնց ու «մեր հայրենիքը» թշուառ, անտէր ու շղթայակապ, ոտնակոխան պահողը Թուրքը եւ Թրքութիւնն է. եթէ անոնց նիւթական ու բարոյական բովանդակ ժառանգը ուտողն ու հատցնողը Թուրքը եւ Թրքութիւնն է. եթէ զանոնք մեզմէ բաժնողը, ու մեզ անոնց անթաղ մեռելներէն հեռու պահողը Թուրքը և Թրքութիւնն է. եթէ անոնց յիշատակին անմահ բոցով դամբան մը կանգնելու (որ դառնար ցեղին մշտավառ մոքենին) հնարաւորութենէն մեզ զրկողը (որովհետեւ, որը ենք եւ անհայրենիք մնացինք) Թուրքը եւ Թրքութիւնն է. եթէ անոնց ու մեր հայրենիքին ու մեր միջեւ տարածութիւնը անընդհատ մեծցնողը ու անապատի պէս չոր ու այրող պահողը, Թուրքը եւ Թրքութիւնն է.— Հայե՛ր, միանանք, Հայե՛ր, միացէ՛ք։

Մէկ միլիոնի յիշատակին, անոնց ապրող խեղճալին առջեւ, գերագոյն զոհողութիւնը ընողներու առջեւ արտասանե՛նք գերագոյն խօսքը.— Ազգային բոլոր կենդանի ուժերու անխտրական միութիւն։ Ստեղծենք մէկ ճակատ։

Ստեղծե՛նք մէկ անխորտակելի, հզօր ճակատ՝ մէկ միլիոնը ջարդող Թրքութեան յարաճուն վտանգին դէմ։

Բաղաքացինե՛ր, հայրենակիցնե՛ր, ընկերնե՛ր, հայորդինե՛ր, միանա՛նք ու կազմենք մէկ ճակատ,

Յանուն մէկ միլիոնի...

ՇԱՀԱՐՈՒՆԻ

ՔԻՒՐՏԸ ԵՒ ԹՈՒՐՔԸ

ՔԻՒՐՏԻՍՏԱՆԻ ԿՌԻՒՆԵՐԸ

Այս կրկնակ խորագիրներուն տակ Լոնտոնի *Թայմզը* կը գրէ.—

Քիւրտիստան դեռ չէ խաղաղած, հակառակ որ երեք տարիներ անցած են այն օրէն ի վեր, երբ թուրք բանակը մէջքը կոտրեց Շէյխ Սայիտի ապստամբութեան՝ ընդդէմ նոր Թուրքերու կրօնական կամ, ինչպէս իր հետեւորդները պիտի ըսէին, անկրօն բարենորոգումներուն։

Խստութիւնը որով զսպուեցաւ ապստամբութիւնը, զայրացուց կամ զարհուրեցուց այն պետերը որոնք չէին միացած Շէյխին, եւ 1925ի աշնան թրքական զօրասիւներ կռիւի մէջ էին ըմբոստ ցեղախումբերու հետ, Մարտին-Միտիաթ շրջանին մէջ եւ Մուսուլի հիւսիս. կողմը։ Թուրքերը շատ պատճառներ ունէին կատղելու Քիւրտերուն դէմ, որոնք խորտակած էին Թուրքեւքիւրտ բարեկամութեան և համերաշխութեան կեղծիքը, որ իբրեւ պրոպագանդա պիտի ծառայէր Ժընեւի մէջ՝ երբ Մուսուլի խնդիրը քննուէր։ Քիւրտ ղեկավարները բնազդաբար զգացին թէ նոր Թուրքիան պիտի գործադրէ ա՛յն զոր հին Թուրքիա սպառնացած էր միայն, եւ թէ անիկա պիտի ստիպէ զիրենք եւ իրենց ցեղախումբերը՝ տուրք վճարել, զինուոր տալ, եւ առհասարակ Թուրք գիւղացիներու պէս բնական կեանքի մը ենթարկել զիրենք, եւ Աղայէն կամ Փիրէն աւելի կառավարիչին կամ ոստիկան-զինուորին ազդեցութեան տակ դնել։

1925ի գործողութիւնները յաջող էին, սակայն որոշ թիւով Քիւրտեր եւ իրենց վարիչները յաջողեցան փախչիլ, մէկ մասը դէպի Միջագետք, իսկ Միտիաթի բնակիչներէն մաս մըն ալ՝ ֆրանսական Սուրիա։ 1926ին դարձեալ կռիւ ծագեցաւ, որուն յաջորդեցին նոր կախաղաններ, գիւղերու հրկիզումներ եւ քիւրտ երեւելիներու աքսորը՝ իրենց ընտանիքներով՝ դէպի Ատանա կամ Սինոպ։

Դիմադրութեան երեք կեդրոններ կային —Տէրսիմը, իր հերետիկոս ու զազայախօս բնակիչներով, Նիսիպինի (Մծբին) շրջանը, կեդրոնական Տաւրոսի մէջ, եւ Վանայ լիճի մօտակայ լեռնային շրջանը։ Նախ Նիսիպինը խաղաղեցուեցաւ, եւ գըլխաւոր ապստամբը՝ Հաջօ ֆրանսական հողամաս փախաւ։ Հակառակ բազմաթիւ մահապատիժներու, Տէրսիմ զէնքերը վար չդրաւ։ Ջալալիներն ու Հայտարանլըները ուշքի եկան Պայազիտի շրջանին մէջ եւ կոտրեցին Թուրք վաշտ մը։ Էրզրումէն ղրկուած զինուորներ վերահաստատեցին կարգը։ Որոշ թիւով Քիւրտեր —ամանք կ'ըսեն թէ 150 երեւելիներու ընտանիքներ — տարագրուեցան դէպի Արեւմտեան Անատոլու։ Շատեր ճամբան մեռան, կ'ըսուի թէ մաս մը գեղեցիկ կիներ անհետացան։ Մեծ թիւով ապստամբներ իրենց ընտանիքներով Պարսկաստան փախան։

Անցած տարի նոր կռիւներ տեղի ունեցան։ Փետրուարին Սալիհ Իզզէթ պէյ մօտ 400 կանոնաւոր եւ ոստիկան-զինուորներով պարտութեան մատնեց Բոչ Ուշաղ ցեղախումբը Տէրսիմի մէջ։ Աւելի ետքերը յարձակումի ենթարկուեցան Սասունի եւ Պոհտանի ցեղախումբերը՝ Պիթլիսի նահանգին մէջ, ու կ'ըսուի թէ հպատակութիւն յայտնեցին։ Պարսկական սահմանագլուխին վրայ «պզտիկ պատերազմ» մը տեղի ունեցաւ։ «Միապետականները», կամ «յետաշրջական դաւադիրները»,— ինչպէս կը կոչէ զանոնք Թուրք մամուլը,— որոնց թրքական հողի վրայ արշաւը վերջին ծայր կծու ծանուցագիրներու փոխանակութեան պատճառ դարձաւ Էնկիւրիի և Թէհրանի միջև, Հայտարանցի էին կամ ուրիշ քիւրտ ապստամբներ ու թէեւ Պարսիկները կը յայտարարեն թէ զանոնք սահմանագլուխէն հեռացուցած են, սակայն հաւանական չէ որ անձնատուր եղած ըլլան։ Շահի կառավարութիւնը 1918ին մասնաւոր տեսակէտներ ունէր Թուրքեւպարսիկ սահմանագլուխի ճշտումին մասին, ու Փէհլէվի թագաւորը կրնայ նոյն տեսակէտն ունենալ ինչպէս իր Ղաջար նախորդները։

Մինչ այդ, Թուրքերը կը թուի թէ տրամադիր են փոխելու իրենց քրտական քաղաքականութիւնը։ Միջագետքի, Սուրիոյ, Պարսկաստանի եւ խորհրդային Անդրկովկասի մէջ քիւրտ փախստականներ գտնուիլը դէշ ազդարարութիւն մըն է, ու նշաններ կան թէ Թուրք կառավարութիւնը այժմ աւելի մեղմ է։ Աքսորուածներէն մաս մը հայրենիք վերադարձուեցան։ Անցած տարի Վանի եւ Պիթլիսի բարձրաստիճան քաղաքային պաշտօնեաները գրեթէ բոլորն ալ Քիւրտեր էին, ու թէեւ քիւրտ դպրոցներ թոյլ չեն տրուիր, սակայն հրաժարած են եւրոպական տարազն ու ուրիշ նորութիւններ քիւրտ պահպանողական ժողովուրդին պարտադրելու ձեռնարկէն, ուսկից զերծ կը մնան քանի մը քաղաքներ։

Թուրքիայէն դուրս կայ քիւրտ ազգային շարժում մը, որուն կը մասնակցին խումբերով երիտասարդներ. այս վերջիններէն ոմանք շատ երեւելի անուններ կը կրեն։ Անիկա կեդրոն մը ունի Փարիզի մէջ, ու առնուազն ուրիշ մը՝ խորհրդային Միութեան մէջ. Էնկիւրիի կառավարութիւնը տեղեակ է ասոնց եւ կը զգուշանայ նոր գանգատներ աւելցնելէ անխուսափելի դժգոհութեանը վրայ իր աղքատացած Արեւելեան նահանգներուն, որոնք զուրկ են բնակչութենէ, երկաթուղիներէ, բժիշկներէ, եւ ամէն բանէ վեր, դպրոցներէ։

ներու միջեւ տարբերութիւնը կը շարունակէ նպաստաւոր ըլլալ։ Ելմտացոյցի հաւասարակշռութիւնը միշտ պիտի յարգուի եւ կառավարութիւնը երբեք չի մտածեր աւելցնել շրջաբերութեան դրուած դրամին քանակը։ Աւելցուց թէ կարօններու խնդիրն ալ շուտով պիտի կարգադրուի։

4-5 միլիոն անգործ Մ. Նահանգներու մէջ

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն թէ ծերակուտական Րոպըրթ Վակնէր, դեմոկրատ, ծերակոյտէն պահանջեց ընդունիլ ծրագիր մը, անգործութեան վերջ տալու համար։ Աւելցուց թէ կառավարութիւնը շատ կը պզտիկցնէ անգործութեան չափը ամբողջ երկրին մէջ։ Ծերակուտականը փաստեց թէ սխալ է Աշխատանքի Նախարարին հաշիւը, որուն համաձայն անգործներու ընդհանուր թիւն է 1,874,000։ Ընդհակառակն անգործներու թիւն է 4—5 միլիոն։

Ծերակուտականը հետեւեալ ծրագիրը կը ներկայացնէ իր կողմէ անգործութեան վերջ տալու համար. Ա.) կառավարական հսկողութեան տակ հաստատել ազգային գործակալութիւն մը, որ գործ հայթայթէ. Բ.) աւելի կատարեալ վիճակագրութիւն մը կազմել գործազուրկներուն մասին. Գ.) Հանրօգուտ շինութեանց ձեռնարկել՝ անգործներուն գործ մատակարարելու համար։

Ծերակուտականը կը պահանջէ որ Ծերակոյտը այս մասին վերջնական որոշում մը տայ՝ արձակուրդէն առաջ։

Ինչ պիտի ըլլայ ռուսական ոսկին

Աշխարհի շրջանը կատարելէ յետոյ, բոլշեւիկներու 5 միլիոն տոլար արժէքով ոսկին վերջապէս Գերմանիա հասաւ եւ Տէօյչէ Պանքի նկուղներուն մէջ դրուեցաւ։

Պերլինէն հեռագիր մը կ՚ըսէ թէ համաձայնութիւն գոյացած է բոլշեւիկ իշխանութեանց եւ Ռայխսպանքին միջեւ։ Այս վերջինը տրամադրութիւն յայտնած է գնելու ռուսական ոսկին։ Ռայխսպանք այս դրամով անգլիական ոսկի պիտի գնէ, վճարելու համար Գերմանիոյ հատուցումներու պարտքը՝ Ապրիլ հաշուոյն։ Իր կարգին Անգլիա այս դրամով պիտի վճարէ Միացեալ Նահանգներուն ունեցած իր պարտքը, այնպէս որ այս ոսկին որ Ամերիկայէն եկ դարձուած էր, քանի մը շաբաթէն դարձեալ Ամերիկա պիտի դառնայ։

Պերլինի ելմտական մասնագէտները չեն կարծեր որ Ֆրանսա կարենայ կասեցնել այս գործողութիւնը։

Ամէն կողմ երկրաշարժ

Պոլիսէն կը հեռագրեն. — Զորեքշաբթի ժամը 21.10ին Էտիրնէի մէջ պատահեցաւ սաստիկ շարժ մը, որ տեւեց 5 երկվայրկեան. 10 վայրկեան յետոյ կարճ ընդհատումներով չորս ցնցումներ եւս զգացուեցան։ Այս ցնցումները զգալի եղան նաեւ Պոլսոյ եւ Արեւելեան Թրակիոյ մէջ։ Իզմիրի մէջ ցնցումները տեւեցին 20 երկվայրկեան, պզտիկ ընդհատումով մը։ Տարտանէլի մէջ ալ տկար ցնցումներ արձանագրուեցան ժամը 13ին եւ 15ին։

⁂ Սերպիայէն եւ Յունաստանէն եւս նոր ցնցումներու լուրեր կը հասնին։

⁂ Սոֆիայի Ազգային Թատրոնին մէջ Զորեքշաբթի գիշեր «Քարմէն»ը կը ներկայացուէր՝ մեծ բազմութեան մը ներկայութեան, երբ առաջին ցնցում մը զգացուեցաւ։ Խաղը շարունակուեցաւ առանց խանգարումի։ Քիչ ետք երկրորդ ցնցում մըն եւս պատահեցաւ։ Այն ատեն, շնորհիւ դերասաններու պաղարիւնութեան, թատրոնը պարպուեցաւ առանց խուճապի։

Զըրփանի մէջ ժողովուրդը ա՛յնքան ցնցուած էր շարժի սաստկութենէն, որ քանի մը հոգի խելագարեցան։

Եուկոսլաւիոյ Ալեքսանդր Թագաւորը ցաւակցական հեռագիր ուղղեց Պորիս Թագաւորին։ Աթէնքի լրագրողներէն պատուիրակութիւն մը, որ Պուլկարիա պիտի երթար, յետաձգեց իր մեկնումը։

⁂ Վերջին հեռագիրներու համաձայն, Ֆիլիպէի մօտ Մարիցա գետին կամուրջը նորոգուած ըլլալով, Սոֆիայի եւ Պուրկազի միջեւ երկաթուղային հաղորդակցութիւնները վերահաստատուած են։ Ֆիլիպէի եւ արուարձաններուն մէջ ցնցումները շարունակուեցան առջի գիշեր ալ, սակայն նոր վնաս չկայ։ Ժողովուրդը միշտ սարսափի մէջ կ՚ապրի։ Շատ մը ընտանիքներ մեկնած են Ֆիլիպէէն, որուն պարէնաւորումը կ՚ապահովեն իշխանութիւնները։

«Պրէմէն»ի հերոսները

«Պրէմէն»ի օդանաւորդները որոշեցին օդի ճամբով դառնալ Գերմանիա, երբ վերջացնեն իրենց այցելութիւնը ամերիկեան գլխաւոր քաղաքներուն՝ Նիւ Եորք, Շիքակօ եւն.։ Այս ձեւով անոնք կը յուսան առաջինը ըլլալ որ Ատլանտեանի երթուդարձը պիտի կատարեն օդանաւով։

Հակառակ նախապէս յայտարարուածին, «Պրէմէն» չպիտի կրնայ այսօր Նիւ Եորք հասնիլ, որովհետեւ օդանաւին նորոգութիւնը դեռ քանի մը օր պիտի տեւէ։

100,000 համայնավարներու ցոյցը

Գերմանիոյ Ներքին Նախարարը արգիլած ըլլալով համայնավարներու մասնակցութիւնը յառաջիկայ ընտրութեանց, մօտ 100,000 համայնավարներ առջի օր մեծ ցոյց մը կատարեցին Լուսթկարթէնի մէջ, քայզէրի պալատին առջեւ։ Համայնավար երեսփոխաններ կարճ բայց ազդու ճառեր խօսեցան՝ բողոքելով կառավարութեան դէմ, որ կ՚արգիլէ իրենց գործունէութիւնը, մինչ կը հանդուրժէ ծայրայեղ աջ կազմակերպութիւնները, որոնք նուազ յեղափոխական չեն։ Ո եւ է միջադէպ չպատահեցաւ։

Ցարդ միայն Պավարիոյ կառավարութիւնը հպատակած է Ներքին Նախարարի այս հրահանգին, գերման միւս ութ պետութիւնները կը հակառակին ատոր եւ բողոքի հեռագիրներ ղրկած են կեդրոնի կառավարութեան։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ՊՈԼՍՈՅ Յունաց պատրիարքը Վասիլիոս, որ 85 տարեկան է, սուր թոքատապէ կը տառապի եւ վայրկեանէ վայրկեան մահուանը կը սպասուի։

ՍԸՐ ՕՍԹԸՆ ՉԷՄՊԸՐԼԷՅՆԻ տեղ Անգլիոյ արտաքին նախարար պիտի կարգուի լորտ Պիրքընհէտ, կ՚ըսէ Լոնտոնէն հեռագիր մը։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ
1915 ԱՊՐԻԼ 11/24Ի 13ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՅՍՕՐ, ԿԻՐԱԿԻ 22 ԱՊՐԻԼ

ԱՌՏՈՒՆ.— Հոգեհանգստեան պաշտօն - պատարագ կը կատարուի Հայ Լուսաւորչական, կաթոլիկ եւ բողոքական եկեղեցիներու մէջ։
ԻՐԻԿՈՒՆԸ.—Սգահանդէս, Salle d'Horticulture, 84 Rue de Grenelle,

կը նախագահէ **Պ. ԹԷՈԴԻԿ**

Ա. ՄԱՍ.— կը խօսին՝ ԿԱՐՕ ՍԱՍՈՒՆԻ (Հ. Յ. Դաշնակցութիւն), ԹԱՀԹԱՃԵԱՆ (Ս. Դ. Հնչակեան կուսակց.) ՏՔԹ. ՏԷՐ ԴԱՒԹԵԱՆ (Բժշկական Միութիւն), Գ. ՋՈՒԼՈՒՄԵԱՆ (Ուս. Միութիւն), ՕՐ. ՆՈՒԱՐԴ ԳԱԼՓԱՔԵԱՆ (Յարդգող), Մ. ԿԻՒՐԵՂԵԱՆ (Զ. Ե. Ռ. Միութիւն)։

Բ. ՄԱՍ.— Գեղարուեստական բաժին։ Կը մասնակցին՝

M. PAUL FAUCHET (փարիզի քոնսէրվաթուարէն), Mme MARGUERITE GILLARD(օփէրայէն), Mme LEICKNAM-CACHEUX, ջութակահար, M. BOULMÉ, թաւջութակահար, Օր. ՂԱԶԱՐՈՍԵԱՆ, դաշնակահար, Պ. Ս. ՆԱԻԱՍԱՐԴԵԱՆ՝ երգիչ։ Արտասանութիւններ։ Պ. Յ. ՊԱՊԷՍԵԱՆ մոգական լապտերով կը ներկայացնէ նահատակ հայ մտաւորականներ եւ գործիչներ։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Հ. Յ. Դ.

Ալֆորվիլ.— *Փարիզի շրջանային կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Ալֆորվիլի բոլոր ընկերները, այսօր Կիրակի ժամը 2.30ին,* 72 Rue Etienne Dolet. *Ընկերներու ներկայութիւնը պարտադիր է։ Ներկայ պիտի ըլլան շրջ. կոմիտէի անդամները։ Ներկայանալ անդամատետրերով։*

Պիյեանքուրի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի *Վռամեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ այս Զորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին։*

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՏՕՆԻՆ ԱՌԹԻՒ

շատ քիչ օրինակներ մնացած են

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ ԱՊՐԻԼ 11Ի

հաւաքածոյէն որ կը պարունակէ նահատակ մտաւորականներուն, գործիչներուն, եկեղեցականներուն պատկերներն ու կենսագրութիւնները։ *Գին 15 Ֆր.։*

Այս գիրքին հետ ՆՈՒԷՐ կը ղրկուի նաեւ «Ճշմարտութիւնը քէմալական Թուրքիոյ մասին» գրքոյկը։ դիմել՝ Vahram Sévouni, 31 Rue Kléber, Issy-les-Moulineaux, Seine.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ		250 ֆրանք	
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82

MÉTRO LOUIS-BLANC OU JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ 24 ԱՊՐԻԼ 1928

24 AVRIL 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 629

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

ՉՄՈՌՆԱՆՔ ՄԵՐ ՊԱՐՏՔԸ

Մէկ շաբթուան կիսկատար լուրերէն յետոյ, շաբաթ եւ կիրակի վերջնապէս հաստատուեցաւ որ զարհուրելի աղէտ մը ժամանած է հարաւային Պուլկարիան:

Պուլկարաբնակ Չըրփանի եղերական բախտն ունեցած է նաեւ հայաբնակ Ֆիլիպէն:

Ինչպէս Սոֆիայի մեր թղթակիցն ալ կը հաստատէր կիրակի օր, Ֆիլիպէն կէս առ կէս քանդուած է: Աւելի վերջը, «Թան»ի թղթակիցը կը հեռագրէր թէ հայկական թաղը աւերակներու կոյտ մըն է:

Ֆիլիպէի մէջ հայկական թաղը կը նկատուի քաղաքին հին մասը, բլուրի մը բոլորտիքը խռնուած տուներով և նեղ փողոցներով, ուր ձեռք կարելի է երկարել մէկ պատուհանէն միւսը:

Այստեղ կը բնակին խոնարհ խաւերը, բուն ժողովուրդը: Նոր մասին մէջ ալ, դէպի հարաւ, բազմաթիւ Հայեր կան, աւելի ունեւորներ, որոնք իրենց սեփական տուները շինած են վերջին քանի մը տարիներու ընթացքին: Հին մասին մէջ են եկեղեցին եւ դպրոցը, եւ առաւելապէս անոնց բոլորտիքը խռնուած են 1922ի գաղթականները:

Ամբողջ գաւառին մէջ մեր հայրենակիցներուն թիւը կը հասնի 8—10,000ի, որոնց մեծագոյն մասը կը բնակի Ֆիլիպէ: Կէս հայկական է նաեւ Խասքովօ, 70 քիլոմեդր անդին: 1922էն առաջ, հազիւ 7—10 պուլկարահպատակ Հայեր կը գտնուէին այնտեղ: Գաղթէն յետոյ, ունեցանք 1200—1500 հոգինոց գաղութ մը, ընդհանրապէս Թրակիոյ եւ Բիւթանիոյ շրջաններէն:

Այս նախնական ծանօթութիւններէն յետոյ, ընթերցողներուն ուշադրութեան կը յանձնենք օրուան վերջին լուրերը: Պուլկարիոյ վարչապետն ալ կը հաստատէ թէ Ֆիլիպէի բազմամարդ կեդրոնին (100,000 բնակիչ) մէջ «չկայ տուն մը որ բացարձակ ապահովութիւն ներշնչէ»: Իբր ութսուն հազար բնտանիքներ անպատսպար կը մնան, շրջականերն ալ հաշուելով:

Այժմէն իսկ, Պուլկարիա աչքը ուղղած է դէպի դուրս, ըմբռնելով որ իր ուժէն վեր է դարմանել այս զարհուրելի աղէտին հետեւանքները: Պարտուած եւ ջախջախուած, այս երկիրը կը հալի տարուէ տարի: Երկրին տնտեսական երակները կը քամուին, պատերազմական հատուցումները վճարելու համար, մինչեւ 62 տարի: Թրակիայէն, Մակեդոնիայէն եւ Տոպրուճայէն հարիւր հազարաւոր փախստականներ, աւելի քան կէս միլիոն թշուառներ իրենց կարգին ծանրացուցած են վիճակը: Այս կացութեան մէջ ալ, Պուլկարիա առաջինն էր որ մէկ հեռագրի վրայ 20,000 հայ փախստականներ ընդունեց, երբ խուճապը սկսաւ Պոլսոյ մէջ, 1922ին, իբրեւ հետեւանք Փոքր Ասիոյ աղէտին:

Ըսել կ'ուզենք թէ այս ուժասպառ երկիրը հազիւ միջոց ունի իր կարօտներն ու աղէտեալները փրկելու: Արդէն ո՛ր եւ է նիւթական օգնութիւն չէ կրցած ընել հայ գաղթականներուն, որոնք ոտքի կանգնած են արտասահմանի նպաստով եւ իրենց արիւն-քրտինքով:

Գաղթականներուն մեծ մասը բանուորներ են, ծխախոտի գործարաններու մէջ, որոնք տագնապ մը կ'անցընեն ատենէ մը իվեր: Վերջերս անգործութիւնն ալ սաստկանալով, կառավարութիւնը հարկ դատեց բաց տեղերու համար նախապատուութիւն տալ պուլկար փախստականներուն:

Իսկ հիմա կը պարզուի որ ծխախոտի գործարաններն ալ մեծ մասով քանդուած կամ վնասուած են:

Այս բոլոր մանրամասնութիւնները յիշեցինք, ապացուցանելու համար թէ, արտասահմանի բախտաւոր գաղութները չեն կրնար անտարբեր մնալ Պուլկարիոյ աղէտին հանդէպ:

Այդ աղէտը մեզի կը յիշեցնէ Շիրակի շարժը:

Ֆիլիպէի դժբախտութիւնը ծանր է մանաւանդ անոր համար որ, մեր արկածահար հայրենակիցները կը գտնուին օտար հողի վրայ: Ո՛չ հող ունին, ոչ արտ: Իսկ եթէ ունէին իրենց գլուխը դնելու տեղ մը, այն ալ քանդուած է: Յետոյ, չկայ անմիջապէս գործի մտնելու եւ նորէն տուն-տեղ շինելու հնարաւորութիւն, գոնէ մօտաւոր հեռանկար: Պարզ է որ կառավարութիւնը, որքան ալ բարեացակամ ըլլայ, ամէնէն առաջ տեղացիները պիտի հոգայ:

Ուրեմն, պէտք է անմիջապէս գործի ձեռնարկել, եղբայրական օգնութեան համար: Մանաւանդ որ, օրուան հացի հոգէն զատ, համաճարակի վախեր կան, ինչպէս կը հաղորդեն հեռագիրները:

Եւ գործը պէտք է սկսիլ Փարիզէն, որ ամէնէն բախտաւոր ու մօտ գաղութն է:

Անշուշտ Բարեգործականը եւ Կարմիր Խաչը պիտի փութան գումարներ եւ դեղ-դարման ղրկել:

Բայց այս գրասենեկային կարգադրութեամբ չի վերջանար եղբայրական աջակցութիւնը: Մեր կարծիքով, անհրաժեշտ է պատուիրակ մը ղրկել Պուլկարիա, տեղին վրայ քննելու համար ամբողջ կացութիւնը եւ ճշտելու համար բոլոր պահանջները:

Անմիջական օգնութեան նոյն պարտքը կ'իյնայ ու: իշ բախտաւոր գաղութներու վրայ:

Թերեւս անհրաժեշտ դառնայ նաեւ հանրային հանգանակութիւն մը:

Չմոռնանք որ թանկագին համրանք մը պիտի փրկենք ցուրտէն, անօթութենէն եւ համաճարակներէն:

Շ.

ԱՊՐԻԼ 11/24Ի ՍԳԱՀԱՆԴԷՍԸ

Կիրակի գիշեր հազարէ աւելի երկսեռ բազմութեան մը ներկայութեան Սալ տ'Օրթիքիւլթիւրի մէջ տեղի ունեցաւ Ապրիլ 11/24ի սգահանդէսը, նախաձեռնութեամբ Փարիզի Ուսանողական Միութեան եւ մասնակցութեամբ քաղաքական ու մշակութային կազմակերպութեանց: Կարգապահութեան կը հսկէին Հայ Սկաւտները՝ իրենց խմբապետին առաջնորդութեամբ:

Սգահանդէսը սկսելէ առաջ Պ. Յովհ. Պապէսեան մոգական լապտերով ցոյց տուաւ նահատակ մտաւորականներու խմբանկարները, «Յառաջ»ի Կիրակի օր հրատարակած խորհրդանշան-նկարը եւ Հայկ. Ազատամարտը:

Նախագահ Պ. Թէոդիկ իր բացման խօսքին մէջ ըսաւ թէ եղածը տօն կամ սգատօն չէ, այլ յիշատակի օր, ու կարգ մը յատկանշական դրուագներ պատմեց Մեծ Եղեռնէն, ցոյց տալու համար թէ ի՛նչպէս Հայերը արիաբար կուրծք տուին դահիճին: «Գոցեցէ՛ք աչուըննիդ վայրկեանի մը համար, ու պիտի տեսնէք ձեր հոգիի աչքերով հսկայ դամբարան մը: Ատոր կափարիչը վեր չե՛մ ուզեր առնել. մէկ միլիոն ա՛յսչափ ցեղիս զաւակները կը հանգչին հոն: Ու այդ դամբարանը,— այլ եւս յիշատակի ալապաստրէ քանդակներով Պանթէոն—կը հրամայէ ամէնուս՝ իր առջեւ խոնարհի՛լ յոտնկայս:» Ու հրաւիրեց ներկաները մէկ վայրկեանի լռութեամբ յարգել ինկողներուն յիշատակը:

Փարիզի Հայ Ուսանողական Միութեան կողմէ Պ. Գ. Չուլումեան կարդաց գրութիւն մը: «Պէտք է վառ պահենք մեր ներքին կրակը և չուրանանք մեզի կեանք տուող ազգը: Եթէ կ'ուզենք պահել մեր ինքնութիւնը եւ մեռնող ազգի մը ամօթալի անունը չթողուլ պատմութեան, պարտաւոր ենք յիշել մեր նահատակները եւ իրենցմէ ուժ առնել»:

Չափահաս Որբերու Միութեան կողմէ Պ. Մ. Կիւրեղեան յարգանքի խօսքեր ըրաւ իրենց մեռնող ծնողներու յիշատակին: «Ամէն տարի Ապրիլեան այս օրերուն պիտի գանք կրկնելու մեր ուխտը եւ հաւատարիմ մնալու մեր անմահ նահատակներու յիշատակին եւ արծարծելու մեր մէջ հայրենասիրութեան եռանդը»:

«Յարդգող» Գրական միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Եղ. Տաբոնեան, որ շեշտեց թէ քաղաքակիրթ ազգերը իրենց մեռելներուն խորհրդանիշն ունին յանձին Անծանօթ Զինուորին, Հայերը զուրկ են նման խորհրդանիշէ մը: Յիշեց Պեժ մեծ բանաստեղծ Վէրհարէնի հայրենասիրական տողերը՝ գերմանական գրաւման օրերուն: «Որքան թշուառ տեսնեմ հայրենիքս, այնքա՛ն աւելի կը սիրեմ զայն»: Ու վերջացուց՝ ուխտի խօսքեր ընելով:

Փարիզի Հայ Բժշկական Միութեան կողմէ բժիշկ Յ. Տէր-Դաւթեան յարգանքի խօսքեր բերաւ նահատակուող մտաւորականներու, մասնաւորաբար բժիշկներու եւ դեղագործներու յիշատակին, թուելով անոնց բռնամահ կորուստը:

Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան կողմէ Օր. Նունիկ Տէր-Ղեւոնդեան կարդաց երկար ճառ մը, որ կը պատկերացնէր Պոլսոյ մտաւորականներուն միահաղոյն ձերբակալութիւնն ու եղերական վախճանը, գաւառի հայութեան տեղահանութիւնն ու սպիտակ ջարդը եւ բռնաւորներու դէմ գալըոյթը պոռթկաց, եզրակացնելով որ գաղափարը չի մեռնիր:

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ ընկ. Կարօ Սասունի համադրեց եղեռնի տարիները՝ իրենց քստմնելի դրուագներով: «Մենք մեռելներ չունինք. հայկական գաւառներու մէկ միլիոն զոհերու հոգիները կ'ապրին դեռ: Հազարաւոր մամիկներ որ իրենց տան բանալիները մէջքերնին դրած ճամբայ ելան, վերադարձի յոյսով, կ'ապրին դեռ. անհամար մշակները, որոնք բահը ձեռքը աշխատած ատեն ջարդուեցան, դեռ հոն են իրենց հոգիներով: Տաւրոսի հարաւն ու հիւսիսը ամբողջ հայաշխարհին մէջ տակաւին կը սաւառնին մեր զոհերու հոգիները:

«Հայուն վերջին խելքն է լաւը, բայց մինչեւ որ մեր խելքը գլուխը եկաւ, փճացած էինք արդէն: Պէտք է դաս առնենք պատմութենէն ու սորվինք բռունցք ցցել բռնաւորին դէմ. այն ատեն փոխանակ մեր մեռելներուն համար ոտքի ելլելու, ծունկի պիտի բերենք մեր դահիճները:»

Նախագահը կարդաց գրութիւն մը, ղրկուած Սարսէլի «Արարատ» Միութեան կողմէ, որ իր յարգանքի բաժինը կը բերէր նահատակներու յիշատակին:

Իր փակման խօսքին մէջ, նախագահ Պ. Թէոդիկ վերապրողները նմանցուց Ղազարոսին, որ յարութենէն վերջ ժպիտը մոռցաւ:

«Այս պահը, ըսաւ, ո՛չ լացի ո՛չ ալ ուրախութեան պահ է, այլ ինքնամփոփումի. երջանիկ ազգերն են միայն որ պէտք է ուրախանան, իսկ մեզի պէս ջարդակոտոր ազգ մը պէտք է ունենայ տարին գոնէ մէկ օր՝ սուգի և ինքնամփոփումի համար:» Վերջացնելով, ըսաւ. «Թէեւ մեր նահատակներուն նշխարները չունինք մեր մօտ, սակայն մեզմէ քանի մը քիլոմեդր անդին կայ Մեծ Եղեռնի զոհերէն կենդանի վկայ մը՝ Կոմիտաս վարդապետ:»

Գեղարուեստական բաժինին սիրայօժար մասնակցութիւն բերած էին ֆրանսացի յայտնի արուեստագէտներ՝ Քոնսէրվաթուարի փրոֆէսէօր M. Paul Fauchet, Mme Marguerite Gillet (Օփերայէն), Mme Leicknam-Cacheux (ջութակ) եւ M. Boulmé (թաւ-ջութակ), որոնք ջերմ ծափերու արժանացան. հետզհետէ նուագեցին Շոփէնի Polonaiseը, Լալոյի Chants Russesը (թաւ-ջութակ), Paul Fauchetի հեղինակած Pie Jesuն (երգ), Ֆօրէի Romanceը (ջութակ), Շուպէրթի l'Adieuն, Paul Fauchetի Chant de crépusculeը (թաւ-ջութակ): Ամէնէն վերջ յոտնկայս ունկնդրուեցաւ Omer Letoreyի Ceux qui pieusementը, զոր հիանալի արուեստով երգեց Օփերայի երգչուհի Տիկին Gillet:

Արտասանութիւններ ըրին Պ. Նշան Պէշիկթաշլեան (Թէոդիկի «Այսօր նոճի՝ վաղը դափնի»ն, (հրատարակուած ցառաջի մէջ) եւ Աճարոնեանի «ցարգանք քե՛զ»ը. Պ. Ա. Կօթիկեան՝ Սիամանթոյի «գարերու վրէժը». հայերէն երգեր երգեց ընկ. Ս. Նաւասարդեան:

⁂ Ռամկավարներն ալ շաբաթ գիշեր սգահանդէս մը կազմակերպած էին իրենք իրենց գլխուն, 150 հոգինոց սրահի մը մէջ, որ նոյնիսկ չէր լեցուած: Կը նախագահէր փրոֆ. Աղաջանեան. խօսեցան Պ. Պ. Լ. Բաշալեան եւ Արամ Ինճիճեան:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ԵՐԵՍՓՈԽԱՆԱԿԱՆ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

ԱՌԱՋԻՆ ԱՐԴԻՒՆՔԸ Ի ՆՊԱՍՏ ԱՋԵՐՈՒՆ

Կիրակի օր, 22 Ապրիլ, խաղաղութեամբ կատարուեցան Ֆրանսայի երեսփոխանական ընտրութիւնները: Կը մասնակցէին մօտ տասը միլիոն ֆքուէարկուներ: Մէկ-երկու տեղեր միայն աննշան միջադէպեր ծագեցան: Առաջին արդիւնքը նպաստաւոր է չափաւորներուն եւ աջերուն: Քաղքենի դրամատիրական թերթերը ուրախութեամբ կ'աւետեն թէ ոչ մէկ համայնավար ընտրուած է Փարիզի (Սէն) շրջանին մէջ, որ կուտայ 59 երեսփոխան: «Մաթէն» կը շեշտէ.

—«Ապրիլ 30ին միայն կարելի պիտի ըլլայ վերջնական գաղափար կազմել, բայց Ապրիլ 22ի ընտրութիւնը ամէն յոյս կը ներշնչէ: Ան ճամբան բացաւ ազգային ուժերու յաղթանակին առջեւ, ուժեր որոնք համախմբուած են Փուանքարէի դահլիճին շուրջը: Ան կ'ապացուցանէ Մոսկուայի վարձկան հրոսախումբերուն գրեթէ անդարմանելի պարտութիւնը»:

Փարիզի Ա. Թաղամասէն ընտրուեցաւ Թունդ ազգայնական Թէթէնժէ: Վերընտրուածներուն մէջ կան երեսփ. ժողովի նախագահ Պուիսոն, ընկերվարական (Մարսէյլէն), Պոխան, կրթական նախարար Էռիօ (Լիոնէն), Թոշակներու նախարար Լուի Մառէն, միւս նախարարներէն՝ Ժորժ Լէյկ, Թարտիէօ և Պոքանովսքի: Փէնլըվէ համեմատականի մնաց: Փարիզի իններորդ թաղամասին մէջ, համեմատականի ցանկին գլուխը կը գտնուի հայասէր Էտուար Սուլիէ՝ 4931 քուէով. Քլամառ-Վանվ-Մալաքոֆի շրջանին մէջ համեմատականի մնաց Մարք Սանեիէն: Ընկերվարական վարիչ Լէոն Պլում Փարիզի 20րդ. թաղամասին մէջ համայնավար թեկնածու Տիւքլոյէն պակաս քուէ ստացաւ:

Պիտի ընտրուին 612 երեսփոխաններ: Երէկ մինչեւ կէսօր հասած արդիւնքին համաձայն, կիրակի օր ընտրուած են 201 երեսփոխաններ, որոնք կը բաժնուին հետեւեալ կերպով.— Հանրապետական՝ 26, Ռամկավար հանրապետական՝ 72, Ձախ հանրապետական՝ 41, Արմատական հանրապետական՝ 15, Ընկերվական արմատական՝ 16, Ընկերվարական հանրապետական՝ 4, Ընկերվարական՝ 14, Պահպանողական՝ 13, Համայնավար՝ 0:

Համեմատականի մնացածներուն վերջնական ընտրութիւնը պիտի կատարուի յառաջիկայ կիրակի:

⁂ Իբրեւ սովորական քաղաքացիներ, իրենց ընտրական շրջանակները երթալով, անձամբ քուէները տուփը ձգեցին Հանրապետութեան նախագահ Պ. Տումէրկ, կարտինալ Տիւպուա եւն.: Վարչապետ Փուանքարէ շոգեկառքով Սանփիէնի գնաց, ժամը 1ին, քուէն ձգեց եւ ժամը 3.30ին նորէն շոգեկառք նստելով Փարիզ վերադարձաւ:

⁂ Պոպինեիի մէջ հազար համայնավարներ ցոյց մը կազմակերպեցին իրենց հակառակորդ ընտրելիին դէմ եւ կրակոտ ճառեր խօսեցան, բայց դէպք չպատահեցաւ: Ցոյցեր կազմակերպուեցան նաեւ ուրիշ արուարձաններու, մասնաւորապէս Քլիշի՝ Լըվալուայի եւ Իվրիի մէջ: Իրիկուան, երբ հետզհետէ կը հաղորդուէին ընտրութեանց արդիւնքները, թեթեւ ընդհարումներ պատահեցան Մոնմարթրի և Փլաս տ'Իթալիի կողմերը:

⁂ Համայնավար «Իւմանիթէ», իբրեւ մխիթարական պարագայ, կը յիշէ թէ իրենց կուսակցութիւնը համեմատական ցանկին գլուխը կը գտնուի 19 ընտրական շրջանակներու մէջ, իսկ ընկերվարականներէն առաջ՝ 43 շրջանակներու մէջ: Այդ ցանկին մէջ կը գտնուին կուսակցութեան գրեթէ բոլոր կարեւոր դէմքերը,— Քաշէն, Տօրիօ, Տիւքլօ, Պէրթօն, Կարշէրի, Վայեան-Քութիւրիէ եւլն.:

ՖԻԼԻՊԷԻ ՀԱՅՈՑ ԹԱՂԸ ՔԱՐՈՒՔԱՆԴ

ԱԶԳԱՅԻՆ ՍՈՒԳ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՄԷՋ

Կիրակի օրուան թիւով մանրամասնութիւններ տուինք Պուլկարիոյ երկրաշարժին մասին եւ հրատարակեցինք հեռագիրը մեր սեփական թղթակցին, որ կ'ըսէր թէ Ֆիլիպէի մէջ հինգ Հայեր ալ մեռած են: Նոր տեղեկութիւններու համաձայն, աղէտէն մեծապէս ազդուած են Ֆիլիպէի Հայերը:

«Թան»ի թղթակիցը կը հեռագրէ.

— Ֆիլիպէ ռմբակոծուած քաղաքի մը կը նմանի քանի մը օրէ ի վեր: Իբր 10,000 տուներէ վեց հազարը խախտած է եւ 1800ը փլած: Հայերու եւ Ֆիլիպովայի Թաղերը աւերակ են: Բանկին առողջապահական մթերանոցները, որոնք քանի մը հարիւր միլիոն լեւայի ապրանք կը պարունակէին, մոխիր դարձած են: Ֆրանսական հիւպատոսարանը, ֆրանսական քոլէժը եւ քոյրերու դպրոցը ծանրապէս վնասուած են եւ անբնակելի: Կաթոլիկ եկեղեցին մասամբ փլած է: Ժողովուրդը սարսափահար պարտէզներու եւ հրապարակներու վրայ կը բնակի, իբրեւ պատսպարան ունենալով միայն վրաններ, հիւղակներ կամ կառքեր, եւ կը համախմբուի, հրապարակաւ աղօթելու համար: Հաց եւ վրանի կտաւ կը բաժնուի ամբողջ գաւառին մէջ: Մա-

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏԱՐԱԳՐՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՅՐԵՆԻՔ

Տարագիր պէտք է կոչել այն անձերը՝ որոնք բռնութեան տակ պարտաւորուած են ձգել իրենց հայրենիքը, տունը, մեռելները, կալուածները ու չեն կրնար անոնց տիրանալ։

Պատերազմի ատեն, քիչ բացառութեամբ, բոլոր ազգերը ունէին իրենց տարագիրները։ Պելճիքան, Սերպիան, Ռումանիան, Իտալիան, Ֆրանսան, Ռուսիան իրենց ազգակիցներէն միլիոններ տեսան, որոնք թշնամիին թողած իրենց տունն ու տեղը տարագրի կեանքով կ'ապրէին կա՛մ իրենց երկրին մէկ ուրիշ մասին մէջ կամ տարբեր երկրի մը մէջ։ Զինադադարը ստիպմանաբար բնականոն կեանքը բերաւ այդ մարդոց, որոնք հիմա յիշողութեամբ միայն կ'ապրին հին տաժանելի օրերը։

Բոլորը անոնց պէս բախտաւոր չեղան սակայն։ Հայերուն պէս հիմա կան նաեւ ռուս եւ իտալացի տարագիրներ։ Հետաքրքրական պիտի ըլլար բաղդատութիւն մը փորձել անոնց եւ մեր միջեւ, ոչ թէ անոնց կենցաղի, այլ անոնց քաղաքական դիրքի տեսակէտէն, որպէս զի կարելի ըլլայ նաեւ անոնց և մեր ըմբռնումի եւ գործունէութեան տարբերութիւնը որոշել։

Իտալացի եւ ռուս տարագիրները իրենց երկրի քաղաքական վարչաձեւէն հալածուածներ են։ Անոնք անբաղձալիներ են իրենց քաղաքական ըմբռնումներուն, պետութեան դէմ ունեցած իրենց գրաւոր եւ գործնական պայքարին համար։ Ռուս տարագիրը հակաբոլշեւիկ է, յեղափոխութեան օրերուն իր հայրենիքին մէջ իր բոլոր միջոցներով պայքարած է այժմու վարչութեան դէմ, պարտուած է ու քշուած դուրս, փակելով իր առջեւ հայրենիք վերադառնալու բոլոր հնարաւորութիւնները։ Վարչաձեւին հանդէպ քէնն ու ատելութիւնը իր հոգիին մէջ նոյնացած են իր քաղաքական եսին հետ։ Իր հին երանելի օրերու դռները փակող եւ այժմու տաժանքը պարտադրող մարդոց հանդէպ ներելի կը գտնէ ան բոլոր չարիքները։

Նոյն զգացումները եւ մտածողութիւնը մօտաւորապէս Իտալացի տարագրին մօտ։

Իսկ ի՞նչ է մեր ոգին եւ մեր դիրքը։

Երկու տեսակի տարագիրներ ունինք մենք. Ա.) վարչաձեւի տարագիրներ. Բ.) անտուն տարագիրներ։

Առաջին խումբին պատկանողները թիւով աննշան են,— քանի մը ծանօթ դաշնակցականներ, որոնք մեղք են ունեցած Հանրապետութեան ծագումէն մինչեւ անոր փոփոխութիւնը հրապարակի վրայ շատ երեւալու, նախարար կամ գործիչ ըլլալով։ Արտասահմանի Հայերուն հարիւրին 99ը անտուն տարագիրներէ կազմուած է։ Անոնց մէջ ալ պէտք է, սակայն, որոշ երկու բաժանումներ ընել։ Անոնք որ պատերազմի ատեն Թուրքիա չեն գտնուած, իրենց կեանքի ճամբան գծած են ուրիշ երկրի մը մէջ ու հոն կը մնան տակաւին։ Եւ երկրորդ անոնք որ պատերազմի եւ անոր յաջորդող դէպքերուն հետեւանքով այսօր կը գտնուին դուրսը։ Տարագիր բառը առաջին խումբին գործածելը անյարմար է, որովհետեւ կարելի է ըսել— միշտ բացառութիւններ ընդունելով— որ, անոնք իրենց հաճութեամբ ձգած են իրենց տունն ու ծննդավայրը, գացած են Ամերիկա, Եգիպտոս, Սուրիա, Պալքաններ և Եւրոպա։ Ի հարկէ անոնց մէջ ալ կայ որոշ տոկոս մը՝ որ հանդուրժելի չէ գտած Թրքական րէժիմը ու տեսակ մը անուղղակի քաղաքական բռնադատութեան տակ մեկնած։ Բայց պէտք է ընդունիլ որ մեծագոյն մասը այս խումբին տնտեսական պատճառներով մեկնած է իր ծննդավայրէն։

Ոգիին մէջ ալ հիմնական տարբերութիւն կայ այս երկու տեսակի մարդոց միջեւ։ Մինչ պատերազմէն առաջ արտասահման հաստատուողները թեթեւօրէն կը յիշեն իրենց հին երկիրը եւ ուժգին բաղձանքը չունին վերստին հոն ապրելու, միւսները՝ միշտ խորթ են գտած այս երկիրները, ու կարծես տրամադիր են առաջին կարելիութեան իրենց երազներու աշխարհը տեղափոխուելու։ Այդ աշխարհը գոց է, սակայն, անորոշ ժամանակի համար։ Ոչ մէկ գուշակութիւն կրնայ ճիշտ ըլլալ այս հարցին մէջ։ Մեր տուները ե՞րբ պիտի կրնանք վերադառնալ։ Մեր ամէնէն սարսափելի թշնամիին՝ Թուրքին ձեռքն են անոնք եւ գիտենք որ ան երբեք պիտի չուզէ մեր վերադարձը, կամ եթէ ուզէ իսկ, այդ վերադարձը տեղի չի կրնար ունենալ, եթէ անոր փափաքովն է։

Մէկ հնարաւորութիւն ունինք ուրեմն, մեր տեղերը տեղաւորուելու,— Թուրքերու հեռացումը մեր շրջաններէն։ Մինչ այդ, մենք տարագիր ենք։ Բայց որովհետեւ այս պայմանի կարելիութիւնը շատերուն համար յուսահատեցնող ու մեռցնող յապաղում մը կրնայ ունենալ, մեզի համար հարց կը դրուի նաեւ գիտնալ թէ մեզ տարագրութենէ ազատողը արդեօք միայն մեր նախկին տուներուն, կալուածներուն տիրանալը, անոնց մէջ բնա՞կիլն է, թէ չէ գտնել ուրիշ տեղ մը, ուր եթէ մեր մեռելներուն հողը չկայ, բայց կայ գոնէ մեր ցեղին սեփականութիւնը, մեր հայրենիքը։

Ի՞նչ պիտի ըլլայ ուրեմն մեր մտածողութիւնը եւ դիրքը Հայաստանի հանդէպ։ Շատ գրուած ու խօսուած է այս խնդրին շուրջ. բայց զանգուածին կարծիքը սա է, Հայաստանը մեր հայրենիքն է, մեր դիրքը անոր հանդէպ չի ճշդուիր վարչաձեւին համեմատ։ Ի՛նչ ալ ըլլայ այդ վարչաձեւը, կրնայ հանդուրժելի երեւալ մեզ համար. չէ՞ որ մենք տեսեր ենք Համիտը, Թալէաթը, ապրեր ենք անոնց մահացնող թաթին տակ։ Դժուա՞ր պիտի ըլլար այդ վարժութիւնը ունեցողներուն համար ապրիլ երկիր մը, ուր եթէ քաղաքական կապանքներ, բռնութիւններ կան, կայ նաեւ հողին հարազատութիւնը, բնակիչներուն ազգակցութիւնը, կեանքին հայկականութիւնը։ Վարչաձեւը ի հարկէ անտարբերութեամբ չենք կրնար դիտել, բայց մեր դիրքը անով միայն չի բնորոշուիր։

Հոս է Ռուս եւ Իտալացի տարագիրներէն մեր ունեցած հիմնական տարբերութիւնը։ Անոնք իրենց հայրենիքը կ'ուզեն երթալ կամ ոչ, կրնան երթալ կամ ոչ, եթէ վարչաձեւը փոխուի կամ մնայ։ Բայց մենք միշտ կ'ուզենք երթալ մեր հայրենիքը. երկրորդական արժէք կու տանք վարչաձեւին. կը բաղձանք որ ան ըլլայ ազատ, համազատ, բայց այդ բաղձանքին իրականացումը անհրաժեշտ ու բաւարար պայմանը չենք նկատեր հայրենիք երթալու մեր ցանկութեան։ Հոն ապրելու իրողութիւնը երկրորդական կը դարձնէ ուրիշ որ եւ է պայման։

Մեր ժողովուրդի այս մտայնութիւնը ամէնէն ուժեղ ազդակն է մեր տարագիրներու հարցին ալ լուծման։ Որովհետեւ, այս ոգին մեր անմիջական հարցը դուրս կը հանէ միջազգային քաղաքական լաբիւրինթոսէն եւ տեսակ մը ներքին խնդրի կը վերածէ, հնարաւորութիւն ու կարելիութիւն ստեղծել Հայաստանի մէջ բնակելու։ Թշնամի է ժողովուրդին այն որ ոչինչ կը խորհի այս հնարաւորութիւնը գործադրելու։

Մեր հարցի լուծման առաջին քայլը այս է։ Յաջորդը պիտի ըլլայ բռնութեամբ մեզմէ կորզուած իրաւունքներու պաշտպանութիւնը, մեր սեփական հողերու ամբողջացումը։ Այս կարգը կարելի չէ փոխել ու վերջինին առաջնութիւն տալ։ Աշխատանքի բնական եւ արդիւնաւոր ձեւը ցրուած ուժերու շատ մը յենակէտներու վրայ գործել տալը չէ, այլ կամ ուժերու հաւաքումով մէկ կէտի վրայ կեդրոնացումն է, կամ զանազան ուժերով նորէն մէկ կէտի վրայ հաւաքումն է, ինչպէս ցոյց կու տայ գիտութեան ուժերու օրէնքը։ Վերը ըսուած կարգը կը պատշաճի այս օրէնքին, մինչ կարգը փոխելով օրէնքէն հակասած կ'ըլլանք, գործադրելով ցրուած ուժերով ցրուած կէտերու վրայ աշխատելու եղանակը, որ բախտի բերումով միայն կրնայ արդիւնաւոր ըլլալ։ Մեր ժողովուրդին մտայնութիւնը, ուրեմն, կատարելապէս կը պատշաճի աշխատանքի ճիշտ ճամբուն՝ անհրաժեշտ է չշեղեցնել անկէ ու ընդհակառակն հարթել այդ ճամբան։ Այդ հարթումի գործը պիտի ընեն Հայաստանի այսօրուան վարիչները։

Եօթը տարուան անոնց վարչութիւնը, սակայն, ո՛չ միայն շատ աննշան արդիւնքներ ցոյց տուած է, այլ մանաւանդ ոչինչ կը խոստանայ ապագային համար ալ ու պատճառ կը դառնայ կոտրելու ժողովուրդին Հայաստան ամփոփուելու թափը։

Զարհուրելի հակասութիւն մը կայ վարչաձեւին հանդէպ, տարագիրներու համակրութիւններու կամ հակակրութիւններու անունով խօսուած ու գրուածներու մէջ։ Համակրութիւնը կը ստացուի օգուտով ու բարիքով, այսինքն գործով։ Գործին հանդէպ երբեք անտարբեր չի կրնար մնալ ժողովուրդ մը. մէկը որ կը գովէ վարչաձեւը, անպայման ակնկալութիւն մը ունի իրեն կամ իր մօտիկին համար,— կ'ուզէ Հայաստան երթալ։ Այս ակնկալութիւնը ոչ միայն դատապարտելի չէ, շուկայի մարդու հաշիւ չէ, ինչպէս պիտի փորձուէինք որակել, այլ եւ գովելի է որովհետեւ խորապէս ազգային է։

Միւս կողմէ, քիչ շատ հասկնալի կը գտնենք որ թշնամի մը, ինչպէս Թուրքը, անհայրենիք դարձնէ մեզ, տարագիր ընէ մեզ. բայց երբեք մտքի հետ չի կրնար հաշտուիլ բնակութեան մերժում մը սեփական հայրենիքին կողմէ։ Մտքին համար անըմբռնելի այս իրողութիւնն է որ շատերուն հաւատալ չի տար դէպի Հայաստան ներգաղթի մը գործնական դժուարութիւններուն։

Հայրենիք ունենալ, տուն չունենալ. հայրենասէր ըլլալ ու տարագիր ըլլալ. ահաւասիկ այն հոգիի չարչարանքը որ ունի մեզմէ ամէն մէկը։

Լ. ԶՕՐՄԻՍԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏ ՍՊԱՆՈՒԹԵԱՆ

«Երկու թօնօ phosgène բաւական է սպաննելու համար փարիզի ամբողջ բնակչութիւնը»։ Ահա գիտութեան յառաջդիմութիւններէն մէկը։ Բայց այդ գիտութիւնը աւելին ալ կրնայ ընել։ Օդանաւերը ինչե՞ր կրնան փոխադրել հիմա, քանդելու համար քաղաք մը։

Ուրեմն, սպանութեան արուեստը կը զարգանայ, հակառակ խաղաղասէրներու ջանքերուն։ Արդէն միշտ ալ այդպէս եղած է. երբ խաղաղասէրները բողոքած են, զէնքերը աւելի եւս կատարելագործուած են։ Աղեղին յաջորդեց «հրացան»ը, որուն նետը կը ծակէր վահանները եւ աւելի հեռուն կը հասնէր։ Կրօնական իշխանութիւնը արգիլեց, բայց զէնքը դիմադրեց։ Ցետոյ եկաւ թնդանօթը։ Դարձեալ բողոք եւ արգելք,—«վատերուն զէնքն է», կ'ըսէին։ «Քաջութիւնը անհետացաւ» կ'աւաղէին։ Բայց եւ այնպէս թնդանօթը մնաց։ Եւ անկէ վերջ աւելի եւս կատարելագործուեցան զէնքերը։ Խաղաղասիրութիւնը կը բողոքէ միշտ։ Ո՞վ մտիկ կ'ընէ։

ԹԱՂՈՒԱԾ ԳՈՅՆԵՐ

Անունը Կարապետ է։ Ջարդէն փրկուած մը։ Մեծ եղեռնը խնայեց կամ մոռցաւ, ու հիմա ան կ'աշխատի Ֆրանսացի զինուորներու մօտ։

Ցուրտ ու ջուր կու տայ ձիերուն ու երեկոյին, իր սենեակը մեկուսանալէ առաջ կը փայփայէ անոնց բաշը։

Ընդարձակ ախոռի մը մէջ մոռցուած ու մութին մէջ ննջող սենեակ մը։

Չորս ոտքերու վրայ երկու լայն տախտակներ կը կատարէին մահճակալի դեր։ Սեղանը՝ հալած մոմի կարծրացած կաթիլներով ու շերտ մը չոր հացով ու հայելին ծաղիկէ վարակուած դէմքի մը պէս բիծերով։ Կարապետը հիւրերը կ'ընդունէր.

— Հրամեցէք, սա կողմը նստեցէք, ըսելով եւ ցոյց տալով իր անկողնին մէկ ծայրը։

Կարապետը ժպտուն գտայ այդ երեկոյ, բայց ինծի դժուար պիտի ըլլար իր դիմագիծերուն արտայայտութիւնը ըմբռնել։ Սահեցաւ իր յուշերուն վրայէն, տեղ տեղ կանգ առնելով։

Օրուան արեւը, հեռուն՝ Տիգրանակերտի պարտէզներուն մէջ խնձորները ամօթէ կարմրցնող ու նուռերը խածնելով համբուրող արեւը, վառեց նաեւ իր յիշողութիւնը...։

Պատմեց...պատմեց ագարակները, զուարթ հանդիսութիւնները։ Սիրերգներն ու պարերգները պար կը բռնէին իր ուղեղին մէջ։

— Ա՜խ...։

Չանցաւ 1915ը։

Կարծես մարմնին բոլոր մասերը իրենց կեանքէն բան մը դրած ըլլային այդ հառաչին մէջ։

Լեզուն կը կապկպուի, աչքերը գետին կը սեւեռին, ու շուրթները կը խածնէ, զանոնք արիւնելու աստիճան։

* * *

Ցինապետ քողիէ կը յառաջանայ պարտէզին կեդրոնական ուղիէն, կը կտրէ ախոռը եւ կը հասնի Կարապետին քովի՝ լոյսի մէջ արթուն մնացած սենեակը։ Ուրիշ ընկերներ ալ կու գան։ Կիրակի մը եւս պիտի տօնեն Արեւելքի առատաձեռն արեւին տակ։ Բակլայի դեռ նոր բացուած ծաղիկները իրենց բոյրովը կ'ողողեն գինիի բաժակները։

Գինին կը կլկլայ բաժակներու մէջ եւ երգը կը պայթի.

«Քան մատըլօն...։

Ու գիշերը կը հասնի։

* * *

Անկողնիս մէջ կը փորձեմ երեւակայել թէ ինչպէս գինին կլկլաց Կարապետի ականջին... ու ահա ձայն մը... Նախ անորոշ եւ մերթ ընդհատուող։ Երգ մըն է եւ Կարապետն է որ կ'երգէ։ Մեղեդի՞... շարակա՞ն... թէ սիրերգ... ոչ ողբերգ մը, որ քեզ կը քաշէ անկողնէդ եւ կը տանի Արմաշի պարտէզներէն եւ Կիլիկիոյ լեռներէն ալ անդին, Տէր-Զօրի անապատը.

— Տէր-Զօր չէօլլէրինտէ՛։

Ախրապարտին լեզուով խօսիլ ոճիրին վրայ։ Շէյքսփիրեան հակադրութիւն եւ պատկեր։

Կը մտնեմ սենեակին, վերարկուս վրաս առնելէ վերջ։

Կարապետ ինկած է անկողնին վրայ, մերկ կուրծքին վրայ կաթիլ մը լուսին՝ անշարժ ու կարծես շուարած։ Երգը կը խոյանայ այդ կուրծքէն դուրս, կը պատէ Կարապետին կոկորդը եւ կը խեղդուի սենեակին չորս պատերուն մէջ։ Չեմ գիտեր թէ այդ գիշերը Կարապետ կրցա՞ւ իր կրակ աչքերը գոցել քիչ մը արտասուելով։

* * *

— Այո, տղա՛ս, կը շարունակէ մեծ մայրս, հայ մարտիրոսագրութիւնով ոսկի մատեան չինելու է եւ զայն կարդալու է եկեղեցիին բեմէն, Աւետարանին տեղ։

Գիւղերն ու դալար դաշտերը այսօր մերկ ու ամայի են։

Արմաշ, Կիլիկիա, Նորգիւղ, Խոշմաթ, Գիւլթի-Մրդայ, Մրջէ Մրդայ, Հաւաւ, Չէթ, Շնաղ, Պաղին, Թէփէն եւ դեռ ուրիշ աւաններ, գիւղակներ գիւղեր ու քաղաքներ։

Ու մեծ մայրս ալ իր կարգին պատմեց... մինչեւ արշալոյս։ Եղբայրնե՛ր, յիշեցէք այդ գիւղերը, անոնց փարած գիւղացիները, ձորերն ու լեռները, եկեղեցիին կոչնակը, ջատիկը, ժամուկներն ու ծէրերը.. ու այն ատեն գէթ պիտի յաջողիք (ո՜հ, շատ քիչ) ձեր մտքին առջեւ պահ մը հաւաքել բոլոր այն ծիծաղները, կարմիր այտերը, օջախներու կիսատուերները, հարսներուն երկչոտ քալուածքը, կայտառ հայրերուն յաղթ ուսերը, ու բարի մամիկներուն արքայութեան վրայ բացուած աչքերը եւ անոնց հանգարտնայուածքը...որոնք ոչ եւս են։

Չկայ այլեւս հայ հողին վրայ բնութիւնը լեցնող յայտնութիւններուն ու դէպի կեանք արեւը երկարող բացուկներուն ոսկեհայ մոգականութիւնը։

Զ.

Ի՞ՆՉՊԷՍ ԿԸ ԳՈՐԾԷ ԳԱՂՏՆԻ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՄԷՋ

Ֆրանսայի դատական ոստիկանութեան նոր տնօրէն կարգուեցաւ Պ. Պրնուա։ Ոստիկանութեան այս ճիւղը կը զբաղի ոճիրներով։ Պրնուա գործի ձեռնարկելուն առթիւ յայտարարեց թէ անմիջապէս վերակազմութեան պիտի ենթարկէ արուարձանի ոստիկանական ուժերը, որոնք անբաւական են, գլխաւորաբար վարկ չգտնուելուն պատճառաւ։ Նոր տնօրէնը ծրագրած է աւելցնել դատական ոստիկանութեան ուժն ու արագաշարժութիւնը եւ թռուցիկ խումբեր տեղաւորել յարմար կէտերու վրայ։ Անիկա մերժեց առաջարկ մը, որով կը թելադրուէր ոստիկանական շուներ գործածել. քանի մը տարի առաջուան փորձը ցոյց տուաւ թէ այս շուները նոյնքան վնասակար են խաղաղ քաղաքացիներուն որքան չարագործներուն։

Ֆրանսական ոստիկանութիւնը երկու դասակարգի բաժնուած է, պետական եւ թաղապետական ոստիկաններ։ Երկուքն ալ ներքին նախարարին ենթակայ են, սակայն Դատական Ոստիկանութիւնը (Police Judiciaire), որ ոճիրներով կը զբաղի, կախուած է դատական նախարարէն եւ գաւառներու մէջ կը գործէ Մասնաւոր Ոստիկանութեան (Police Spéciale) եւ Թռուցիկ Ոստիկանութեան (Police Mobile) ձեւին տակ։ Այս ուժերը ոստիկան-զինուորներէն աւելի գերակշիռ են, ունին իրենց փոխադրութեան եւ հաղորդակցութեան յատուկ միջոցները, ու Փարիզի մէջ Ընդհանուր Ապահովութեան հրամանին ենթակայ են։ Ընդհ. Ապահովութեան կեդրոնը Ոստիկանական Տեսչութեան շէնքին մէջ է, եւ տեղական ոստիկան-զինուորութեան ուժերէն վեր խնդիրները անոր յանձնուած են։

Դատական Ոստիկանութիւնը ունի շարք մը ճիւղեր, որոնց ամէնէն կարեւորներն են, բացի հաղորդակցութիւնները վարող միայնուն պաշտօնէութենէն, ա. Brigade Mondaine et des Notes կոչուածը։ Անոր պաշտօնն է թղթածրարները քննել եւ հանրային կեանքը ընդհանրապէս ուսումնասիրել, բ. Service de l'Identité Judiciaire, որուն գործն է ոճրագործին ինքնութիւնը ճշդել եւ հետեւիլ անոր շարժումներուն։ Այս ճիւղը շատ տարբելագործուած միջոցներ ունի մարդոց ինքնութիւնը ճանչելու համար՝ մատնադրոշմներու, լուսանկարներով եւ մարդաչափութեամբ, գ. Police Mobile որուն պաշտօնն է ոճրագործները ձերբակալել։

Ինքնութիւն ճշդելու միջոցները շատ զարգացած են։ 1920 ի վեր մատնադրոշմութիւնը, մատներու դրոշմը առնող սպասարկութիւնը կատարելագործուած է այն աստիճան, որ ... րի մէջ ձգելու վրայ է մարդաչափութեան հին գիտութիւնը։ Այս վերջինը Տոքթ. Պէրթիլիոնի հիմնած դրութիւնն է եւ կայանայ կարգ մը փոփոխական անդամները ճիշտ չափելու մէջ։ Այս երկու դրութիւններն ալ ներկայիս կը գործածուին։ ... կու մը ձերբակալութեան ... հուն կազմուած վաւերաթուղթին մէջ կ'արձանագրուի ամբաստանեալին տարիքը, հասակը, մէջքին չափը, գլխուն գոյնը, մազը, յօնքերը, մօրուքը, լայնքը, արտայայտութիւնը, աչքերուն գոյնը, ճակտին բարձրութիւնը, լայնքը եւ անկիւնը ու ձեւը, մէկ ականջին, ծնօտին եւ բերնին ձեւը ու կազմական մասնայատկութիւնները։ Այս վաւերաթուղթին վրայ կ'արձանագրուին ... ցուին ձախ ձեռքին մատներուն դրոշմները։ Ուրիշ թուղթիկի վրայ ճշտիւ կ'արձանագրուին չափերը ձեռքի եւ ոտքի մատներուն, քիթին, շրթունքներուն, դէմքին եւ ձերբակալեալի մարմնին ուրիշ մանրամասնութիւնները։ Միեւնոյն ժամանակ ինքնութեան ճիւղին լուսանկարչական բաժինը անոր լուսանկարը կ'առնէ զանազան դիրքերով ու ամէն սալի և մասնաւոր նշանները կ'արձանագրուի։ Մարմնական մանրամասնութեանց այս ամբողջութիւնը կը կազմէ ցանկ մը, որ գործնապէս անկարելի կը դարձնէ ո եւ է սխալ ինքնութեան մասին։

Ընդհանուր Ապահովութեան մասնաւոր մէկ ճիւղը ամէն կարգի փաստացի տեղեկութիւններ կը հաւաքէ իր քննութեան ենթակայ ... կուող իւրաքանչիւր անհատի մասին։ Օրինակի համար, օտարականները անցագրի սպասարկութեան եւ պանդոկի արձանագրութեանց միջոցաւ ինքնաբերաբար ոստիկանական հսկողութեան կ'ենթարկուին։ Section des sommiers կոչուած ճիւղը վաւերաթուղթերը կը հաւաքէ. ոստիկանական կամ պատժական բոլոր ատեաններու տուած վճիռներուն մէկ օրինակը կը ղրկուի յիշեալ ճիւղը։ Brigade Mondaine այս ճիւղն է որ կը հաւաքէ եւ կը պահէ թղթածրարները, ոճրի մը պարագային յաճախ ի յայտ կու գայ թէ ... թղթածրարները խիստ կարեւոր եղած են։ Գլխաւոր սկզբունքն այն է որ չդարձուած քար պէտք չէ մնայ, հաւաքուած տեղեկութիւնները այնքան ընդարձակ են, եւ քննութեան գիծերը կը խաչաձեւեն ա՛յնքան ... կէտերու վրայ, որ ո եւ է ... կածելի մէկու մը համար անհնար է խուսափիլ ոստիկանութեան աչքէն։ Այս գործին մէջ ... ոստիկանութիւնը կը գործածէ մեծ թիւով անպաշտօն տեղեկատուներ. օրինակի համար, Փարիզի եւ այլ քաղաքներու ... նապանները բնական ... րու ցանց մը կը կազմեն։

Ֆրանսայի մէջ իւրաքանչիւր ոստիկանական կոմիսարիատի մէջ կը պահուին թղթածրարներու տրցակներ։ Թղթածրարներու երկու օրինակ են. մէկ օրինակը կը ղրկուի Փարիզի կեդրոնին եւ հաւաքածոն կը դասաւորուի իւրաքանչիւր երեք ամիսը ... գամ մը։ Section des Sommiers ... եւ Service de l'Identité ... մօտ ունին 9,000,000 թղթածրար եւ 5,000,000 լուսանկար... Այս բոլոր վաւերաթուղթերը կանոնաւորաբար կը ... ցուին եւ կը բաղդատուին։

Ուրեմն, կը տեսնուի թէ ...

...Սպասհովութիւնը կատա... գինուած է՝ տրուած ...մը ոճրագործին հետ... եւ ձերբակալելու ... կարեւորը ոչ թէ պաշ... անհատական քա... է, այլ գաղտնի ոստի... հիւսուած ցանցը, լաւ ...մով մը։ Երբ ոճիր ... ցանցը կը նետուի ... կը պրկուին մէկիկ ... անմիջապէս որ յանցա... մասին կաս... ամենամօտիկ Թուա... շարժման մէջ կը ... Գաւառական ոստիկա... պէտք չունի օգնու... սպասելու Փարիզի կազ... կեդրոնական ... անմիջապէս ... կը սկսի։ Հետեւաբար եւ ... գործը կ՚ընթանայ ա... արագ, և յանցաւորը մեծ ... կը քաշէ ո եւ է ... ընելու։ Կասկածելինե... յարաբերութիւն հաս... համար կը գործածուի ...trait parlé անունով ծանօթ ... մը. գաղտնի ոստիկան... Թուացիկ ոստիկանները ... դասընթացքի հետեւ... կասկածելիներու հետ ... մէջ մտնելու եւ ... պատրաստուած հար... շարքով մը՝ անոնց ... խոստովանութիւններ ... համար։

Ընդհանուր Ապահովութեան ... ուսումնասիրու... առարկայ են Թափառա... եւ ափաչներու ... ու լեզուն. իր Փա... կեդրոնին մէջ կայ մէկ ... դատարկապորտներու ... խորհրդաւոր նշան...

Այս նշանները սովորաբար ... կամ ածուխով կը գծ... պատերուն եւ դուռներուն ... այն տեղերուն, որոնք այ... ստացած են մուրա... դատարկապորտներու խումբ... Այսպէս, պարզ շրջա... մը կը նշանակէ «Հոյ չել... », շրջանակ մը՝ ... նետով մը, ընել ... «Զգուշացէ՛ք», շրջանակ ... մէջը խաչով մը. «Հոս ու... կուտան»։ Կոշտ կասկա... մը կը նշանակէ «Բանտար... վտանգ», խոշոր Y մը՝ ... խաչով մը՝ «Շատ պիտի ...», կոշտօրէն գծուած ... խշտիկ մը՝ «Ուշադրու..., չուն կայ», գլխանոց մը ... նշանակէ «Ոստիկան»։ Այս ... դատարկապորտը կը գտ... իր ընկեր դատարկապոր... գլխ. վտանգներէն, ու երբ ... գետնի վրայ իյնայ, ... նշաններ ունի իր գիւղը ... համար։

ՖԱՔԻՐՆԵՐՈՒՆ ԴԷՄ

Մարիենբուրգէն (Հարաւային ...) կը հեռագրեն թէ երկու ...ցիներ մրցումի ելած են ... հետ. Հնդիկ ֆա... ունին փորձ մը, որ կը ... բոցոտ անցնելուն մէջ ... լեցուած փոսէ մը։ Երկու ...ցիները կը պնդեն թէ ... չէ այդ, կրնան իրենք ալ ... կը բաւէ որ տեսնեն կարգ ... պատրաստութիւններ։ Եւ կը ... թէ յաջողելու համար ... պէտք է հաւատալ Ըստու... օրը մէկ անգամ ճաշ ... եւ ծխախոտ չգոր... միս, ձուկ եւ հաւկիթ ... օրը երկու անգամ լոգանք ... եւ չորսնակ աղօթել։

Մրցում մը կազմակերպուած ... քին մէջ, փորձի ենթար... թէ ֆաքիրները, թէ երկու ... Եւրոպացիները։ Այս ... սպիտակ հագուած, ... մը մէջ լոգանք առնելէ ... մերկ ոտքերով պիտի ... բարկ կրակով լեցուած ... մը մէջ։

Հեռագիրը չըսեր թէ ար... ինչ եղաւ։ Թերեւս ըսելու ... չունէր։ Գիտէք արդէն։

''ՀԱՅ ԱՐԻՆԵ՛Ր, ԴԱՐՁԵԱԼ ԵԿԷՔ,,

ՎԵՐՋԻՆ ՕՐԵՐԸ ԼՈՆՏՈՆԻ ՄԷՋ

Հայ սկաուտներուն բանակումը աննկարագրելի խանդավառութիւն մը ստեղծեց հայ եւ անգլիական շրջանակներու մէջ։ Օրերը անցան խիստ հաճելի յայտագրով մը։ Հրաւէրներ կը տեղային ամէն կողմէ եւ խոշոր հարց էր պատասխանել անոնց բոլորին։

Ինչպէս գրած էի, երեքշաբթի երեկոյեան Արիները խմբովին Թէյի հրաւիրուած էին Սըր Արմաթէյճի մօտ, իրենց առաջնորդներով։ Անոնք ընդունուեցան խիստ սիրով եւ Թէյէն յետոյ Սըր Արմաթէյճ պտտցուց զանոնք իր դղեակն ու անտառը, ցոյց տուաւ նաեւ իր սալօնը, որ զարդարուած է վերջին 50 տարիներու բոլոր երկիրներու վեհապետներու նուէրներով։

Ժամը 7ին մեծ ընդունելութիւն մը կազմակերպուած էր Անգլիոյ սկաուտական լաւագոյն խումբին կողմէ ի պատիւ Արիներու։ Սոյն խումբի խմբապետն է, դարձեալ Սըր Արմաթէյճ, որ նոյնպէս Անգլիոյ արեւմտեան շրջանի խմբապետն է։ Խմբապետ եւ առաջնորդները ընդունեցան խումբի սրահը, ուր բոլոր սկաուտներն ու գայլուկները բարեւի կեցած էին։ Հայ արիներուն կ՚ընկերանար Մ. Մուր։ Հայ խմբապետը քննեց անգլիացի սկաուտները որոնք հիանալի կազմ ունէին եւ շնորհաւորեց զանոնք։ Թագաւորին արարողապետը գրքոյկ մը նուիրեց նաեւ հայ տղոց։ Իսկ խմբապետն ու առաջնորդները ստորագրեցին իր պատւոյ գրքին մէջ, ուր ստորագրած են նաեւ Անգլիոյ Թագաւորն ու Թագուհին։

Ջորեքշաբթի երեկոյ տեղի ունեցաւ երեկոյթ մը՝ նուիրուած Հայաստանի, կազմակերպուած Արեւմտեան Լոնտոնի երիտասարդական միութեան կողմէ ի պատիւ հայ արիներուն։ Ատենախօսը 14 տարեկան պատանի մըն էր, որ խօսեցաւ անգլիերէն եւ ֆրանսերէն։ Խօսեցան նաեւ փրոֆ. Մուր, ինչպէս նաեւ հայ խումբի խմբապետը։ Բոլոր ներկաները բաժնուեցան գոհ տպաւորութեան տակ։

Հինգշաբթի օր Արիները հրաւիրուած էին անգլիացի ընտանիքներու մօտ։

Բոլոր պաշտօնական ընդունելութիւններէն, այցելութիւններէն եւ մրցումներէն զատ հայ արիները ամէն օր Լոնտոն քաղաքի այցելութեան յայտագիրն ունէին, ինչպէս նաեւ այցելութիւններ զանազան պատմական վայրերու։

Հայ արիները ամենագեղեցիկ յիշատակը պիտի պահեն սոյն բանակումէն, մասնաւորապէս երախտապարտ մնալով այս գեղեցիկ շարժման ամբողջ ոգին ազնուական եւ հայասէր փրոֆ. Մուրի, որ կազմակերպեց այս բոլորը։

«Ըսէք ձեր հայրենակիցներուն որ ձայն մը եւս աւելցաւ յանուն Հայաստանի», յայտնեց փրոֆ. Մուր հայ խմբապետին։ Եւ կը կարծենք որ միայն այս խօսքը կը բաւէ ցոյց տալու համար յաջողութիւնը հայ անպաշտօն փոքրիկ դեսպաններուն։ Գ.

ԱՄՈՒՍՆԱԼՈՒԾՈՒՄ

Ֆրանսայի մէջ, 1927ին ամուսնալուծումներու թիւն էր 18,487։ Իսկ 1926ին՝ 20,006, աւելի առաջ, 1921ին՝ 32,257։ Ամուսնութիւններու թիւն էր 1926ին՝ 346,126, իսկ 1927ին՝ 337,864։

Ֆրանսացիները աւելի նուազ կ՚ամուսնալուծուին քան Շուէտացիները կամ Նորվեկիացիները։

Սէնի նահանգին մէջ օտարականներու ամուսնալուծման թիւերն են 1924ին 274, 1925ին 339, 1926ին 560։ Ամերիկացիները այս նահանգին մէջ նուազ թիւ մը չեն կազմեր իրենց ամուսնալուծումներով, 1924ին 85, 1925ին 110, 1926 230։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՀՐԱԲԽԱՅԻՆ ՔԱՐԸ

Արագածի հարաւային եւ արեւմտեան լանջքին վրայ կը գտնուի հարստութիւն մը տեսակ մը հրաբխային քարի, որ կը կոչուի «տուֆ» եւ մանիշ-վարդ գոյն մը՝ ունի։ Երկրաբանական քննութիւնը ցոյց տուած է որ միայն Արթիկ, Խաչքիլիսա, Ղփչախ եւ Մահմուտջուխ գիւղերուն շրջանին մէջ այս հրաբխային քարին պաշարը կը հասնի 30-60 միլիոն խոր. մեդրի։ Ցոյց տալու համար «տուֆին» տոկունութիւնը, յիշենք, որ Արթիկ գիւղին մէջ 7րդ եւ 9րդ դարերուն հիմնուած եկեղեցիները, այս քարով շինուած ըլլալով, կը դիմանան մինչեւ այսօր։ Ճարտարագէտ Լ. Գ. Զիսլեան մասնաւորապէս Մոսկուա գացած, աշխատանոցներու մէջ քննութեան ենթարկելու համար Հայաստանի «տուֆը»։ Այդ քննութիւնները ցոյց տուին, որ Արթիկի տուֆը հազուագիւտ յատկութիւններ ունի։ Ամէն յարմարութիւն ունի շինութեան մէջ գործածուելու համար, որովհետեւ կը դիմանայ ցուրտերուն ու սառերուն, ընդունակ է տաշուելու, սղոցուելու, ներկուելու եւ գամբռնելու։ Արթիկի «տուֆը» կրնայ ստանալ ամէնէն բարդ ձեւերը։

Դարձեալ, փոխադրուելով ամէնէն հեռաւոր տեղերը, այնքան սուղ ծախքեր չի պատճառեր, որքան այլ քարեր, (թեթեւութեան համար արդէօք)։ Այս քարով շինուած տուները բնակելի են անմիջապէս որ աւարտին շինութիւնները։

Արդ, առատութեամբ «տուֆ» քար մատակարարելու համար, անհրաժեշտ նկատուած է կազմակերպել քարհանութեան գործը, Արթիկէն մինչեւ Ալեքսանդրապոլ (25 քիլոմեդր) երկաթուղի շինել։ Այս քարէն մաս մը պիտի ղրկուի անմիջապէս Ռոստով, Ն.-Նովկորոդ, Խարքով եւ Մոսկուա, ուր փորձի համար տուներ պիտի շինուին։ Դարձեալ «տուֆ» քարը շուկայ հասցնելու համար, կը խորհուի գործածել երկու ճամբայ, —Նախ Արթիկ-Բաթում-Սեւ Ծով-Ազախու Ծով ռուսական նաւահանգիստները եւ երկաթուղիով Ուկրայնա եւ կեդր. Ռուսիա, միւս գիծն է Արթիկ-Բագու-Կասպից Ծով-Աստրախան եւ Վոլգա գետին վրայէն Ռուսիոյ արեւելեան շրջանները։

Սակայն այս գալոց բարիքին համար, էական է հիմնել Արթիկ-Ալեքսանդրապոլ երկաթուղիի գիծը, որուն համար անհրաժեշտ է 2,200,000 րուբլի։

Հայաստանի կառավարութիւնը խնդրած է վարկ մը բանալ ատոր համար։

ԿԱՐՄԻՐ ԴՐԱԽՏԻՆ ՄԷՋ

Մոսկուայէն կը հեռագրեն թէ կարմիր մայրաքաղաքին մէջ, Բարձրագոյն Ատեանին առջեւ պիտի դատուին Խրիմի կառավարական 17 պաշտօնատարները, որոնք կապ հաստատեր էին աւազակներու խումբի մը հետ։ Այդ աւազակներուն պետն է սպիտակ բանակին զօրավարներէն մէկը։

Գլխաւոր ամբաստանեալն է բարձրաստիճան պաշտօնատար մը, Խրիմի Կոմունիստ Կուսակցութեան կեդր. կոմիտէին նախագահը, Իպրայիմոֆ, որ դարձեր է աւազակներու խումբին գանձապահը։ Իպրայիմոֆ պաշտպանած է իր խումբը ոստիկանական հետապնդումներէ, եւ նոյնիսկ սպաննել տուած է տեղական սովետին անդամները, որոնք քննադատած են զինք։ Իպրայիմոֆ ամբաստանուած է նաեւ թէ 40,000 րուբլի տուած է աւազակներուն, գողնալով կառավարական գանձէն։

ՄԵԾ ՄԱՐԴԻԿ

Անգլիացի եպիսկոպոս մը անցեալ շաբաթ կը ցաւէր, որ մեծ մարդիկ չկան մեր դարուն։ Նախորդ դարուն, կ՚ըսէր ան, աւելի շատ էին մեծ մարդիկը։

Պէրնըրտ Շօ հակառակը կը մտածէ։ Յիշելով 1878 տարուան մէջ ծանօթ մեծ մարդիկը, կ՚աւելցնէ որ 1928ին այնքան շատ մեծ մարդ կայ, որ աչքի չեն զարներ։

Այսպէս 1878ին, նշանաւոր էին Պիզմարք, Կլատսթըն, Հիւկօ, Իպսէն, Կարիպալտի, Թոլսթոյ, Վակնէր, Վէտի, Փասթէօր։

Իսկ 1928ին՝ Այնշթայն, Մարքոնի, Տիկին Քիւրի, Մէթէրլինկ, Քիփլինկ, Քլէմանսօ, Մուսոլինի, Ֆոշ, տ՚Անունցիօ։

ԳԼԽԱՐԿԻ ՄԱՍԻՆ

Գլխարկը կարծես եւրոպա կանանալու առաջին նշանն է։ Մուսթաֆա Քէմալ գլխարկով գոցեց Թուրքերուն լերկ գլուխը, քաղաքակրթութեան շնորհք տալու համար։

Այդպէս ըրած էր նաեւ Ճափոն, Մէյճիի յեղափոխութենէն յետոյ։ Չինաստան եւս երբ հանրապետութիւն դարձաւ, — եւ ի՛նչ հանրապետութիւն, — ընդունեց գլխարկը։ 1913ի Հոկտեմբերին, նախագահ Եուըն Շէ Քայ հրամայեց հագուիլ Եւրոպացիի պէս։ Կը պատմուի թէ առաջին օրերուն բարեկենդանեան խեղկատակ ձեւ մը ստացած էին Չինացիները։ Ոմանք օձիք ունէին շապիկ չունէին, ոմանք շապիկ ունէին օձիք չունէին։ Իսկ իբրեւ գլխարկ՝ իրենց գլուխը անցուցած էին ինչ որ կը նմանէր գլխարկի։

Նոյնը Թուրքիոյ մէջ։ Բայց խնդիր է թէ գլխարկով կը փոխուի՞ ամէն բան։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

«ՄԻԽՍ ԵՐԵՍԴ ԴԱՐՁՈՒՐ»

ՓՈՆ Տ'ՕՊԸՆԱ, *20 Ապրիլ.— Բախտաւոր է մեր գաղութը։ Հ. Յ. Դաշնակցութեան Շրջ. կոմիտէ մը իր շուրջը համախմբած է բոլոր Դաշնակցական խումբերը։ Արտէշ նահանգին բոլոր գիւղերը ուր գործարան կայ, կարելի է հանդիպիլ հայ ընտանիքներու։ Ամէն գիւղ շատ քիչ բացառութեամբ մուտք գտած է «Յառաջ» օրաթերթը։ Կայ նաեւ Ազգային Միութիւն մը որ եռանդով կ՚աշխատի։ Արտէշ նահանգին երիտասարդները կիրակի օրեր 15էն մինչեւ 40 քիլոմեթր հեռաւորութենէ կուգան Փոն տ'Օպընա, Հ. Յ. Դ. ժողովներու ներկայ ըլլալու։*

*** *Բայց ունինք ցաւ մը ծանօթ «Րուհճի» պատուելին անցեալ կիրակի իր շուրջ հաւաքելով բոլոր ապաշխարողները, կը տանի ժողովարան։ Ցեսնելով որ երիտասարդներէն մ.կըկըբացակայի, մարդ կը ղրկէ որ կանչեն։ Երբ տղուն քոյրը խնդիրին կը տեղեկանայ, կ՚ընդդիմանայ եւ թոյլ չի տար որ եղբայրը երթայ։ Աղջիկը տեսնելով որ ամէն ջանք ապարդիւն է դուռը կը գոցէ, բայց, ապաշխարեալ եղբայրը պատուհանէն վար կը ցատկէ ժողովարան երթալու համար։ Քոյրը ճարահատ կ՚իջնէ փողոց, կը գտնէ պատուելին եւ ապտակ մը կ՚իջեցնէ երեսին, պատուիրելով որ միւսն ալ դարձնէ ըստ Ս. Գիրքին։ Ընձնուէր պատուելին միւսն ալ կը դարձնէ։ Ցետոյ կը հասնին ուրիշ կիներ եւ կանոնաւոր կռիւ մը կը սկսի, որ կը վերջանայ ոստիկանական միջամտութեամբ։*

Պաշտօնական շրջանակներուն ուշադրութիւնը կը հրաւիրենք, որպէսզի օր առաջ հեռացնեն այդ պառակտիչ պատուելին, որ եղբայր եղբօր, քոյր քրոջ դէմ հանած է։

Վ. Հովիւեան

ԾԱՓԱՀԱՐԵԼԻ ԳԱՂՈՒԹ ՄԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— *Ֆերէզի ընկերութեան հողամասերէն մէկը կը գտնուի Սէն Թ՚Անթուանէն քառորդ ժամ հեռաւորութեան վրայ։ Քանի մը տարի առաջ այդ վայրը Թափուր էր։ Իսկ այսօր հոն հաստատուած են 41 հայ ընտանիքներ, որոնց մեծագոյն մասը տեղափոխուած է կայանէն, իսկ փոքր մաս մըն ալ պանդոկներէն։ Սոյն հայրենակիցները Վանեցի, Մշեցի, Սեբաստացի, Խարբերդցի եւ Էրզրումցիներ են։*

Այս տարի 12 ծնունդ եւ երկու մահ ունեցած են, իսկ մէկ երիտասարդ ալ արկածի զոհ տուած են։ Գրեթէ բոլորն ալ նոյն ընկերութեան հողի գործարանները կ՚աշխատին։ Կը գտնուին գործաւորուհիներ որոնք լուբիայի գործին կ՚երթան։ «Յառաջ»ը հոս ալ կը կարդան ամէն տեղի նման։ Տարիներ առաջ սոյն վայրը տեսնողները եթէ հիմա գան տեսնեն, պիտի զմայլին հայ շինարար ձեռքին ճարտարութեան վրայ։ Անոնք այդ քարքարուտ սարալանջը փորելով, քանի մը սենեակնոց կոկիկ խրճիթներ շինած են։ Անոնք Րըզխինի նման կ՚աշխատին։ Իրիկունները գործարանէն տուն դառնալէ վերջը կը սկսին զանազան բանջարեղէններ մշակել։

Ամէնէն գնահատելի պարագան այն է, որ սոյն նախանձախնդիր հայրենակիցները չեն մոռցած նաեւ իրենց փոքրիկներու դաստիարակման նուիրական պարտականութիւնը։ Ուրախութեամբ կը յայտնենք, որ ունին փոքրիկ մանկապարտէզ մը, ուր կը յաճախեն 23 մանուկներ։ Նմանապէս մեր հայրենակիցները մատուռի մը շինութեան ձեռնարկած են։ Մատուռին պատկանած հողամասը 800 մեդր տարածութիւն ունի որուն 380 մեդրը նոյն բարեխնամ ընկերութիւնը նուիրած է, իսկ 450 մեդրն ալ գնած են մեդրը 8 ֆրանքէն։ Թղթախաղ եւ ուրիշ մոլութիւններ մուտք չեն գտած հոս։ Ազգային ոգին կը խօսի բոլորին մէջ։

Մ. Դաւիթեան

ԿԵԱՆՔԸ ՍԷՆ Թ՚ԱՆԹՈՒԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— *Սէն Թ՚Անթուանի հայկական երկու թաղերու դպրոցներն ալ կը շարունակուին։ Բայց ուրիշ կէտերու վրայ հաստատուած հայ երախաներ հնարաւորութիւն չունին այդ դպրոցները յաճախելու, տեղի հեռաւորութեան եւ անյարմարութեան պատճառով։ Ոմանք ալ սրտնեղած թաղեցիականի սին վէճերէ, չեն ուզեր իրենց պզտիկները ղրկել սոյն դպրոցները։*

Մեր գաղութը անհրաժեշտ պէտք ունէր համերաշխ եւ միացեալ ուժերով կրթական գործը վարելու։ Թաղերու բաժանումը ոչ միայն կը ջլատէ մեր ցրուած ուժերը, դժուարացնելով գործը, այլ եւ կիրքի ու փոխադարձ ատելութեան տեղի տալով, կը պառցնէ սրտցաւ աջակիցները։ Պետական պիւտճէ չունինք, բարեգործական եւ նման հաստատութիւններէն ոչ մէկ յոյս. հայ աշխատաւորն է միակ հոգատարը դպրոցին։ Այժմ ուշ է կեդրոնատեղիի մասին խօսելու։ Պէտք է համակերպիլ եղածին եւ ամրապնդել երկու դպրոցներու գոյութիւնը։ Կ՚ընդունիմ որ աւելորդ չէ կազմել կեդր. մատակարար մարմին մը, որուն շուրջը համախմբուի Սէն Թ՚Անթուանի հայ համայնքը. շուրջ 250—300 տուն որ։

*** *Վերջին ամիսներս Հ. Յ. Դ. «Վռամեան» ենթակոմիտէի գործունէութիւնը մեծ ոգեւորութիւն ստեղծած է, մասնաւորապէս երիտասարդութեան մէջ (Պուլվար Օտտօ, Սէն Թ՚Անթուան, քան Միրապօ եւ մինչեւ Լը Մէշ գիւղը (Էքսի մօտ) կուսակցականօրէն կապուած են)։ Զորս խումբերու վրայ մօտերս կ՚աւելնան երկու նոր խումբեր։ Անկախութեան գաղափարը հետզհետէ կը տարածուի եւ կը խորանայ։ Ուրախ ենք յայտնելու որ մեր շրջանին մէջ անկախութեան թշնամիներ չկան։*

Սարգիս Պօյաճեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՏԻՊԱՐ ԱՄՈՒՍԻՆԸ.— *Լոնտոնի մէջ կը քննուէր ամուսնական դատը կնոջ մը, որ կը խնդրէր էրիկէն բաժնուելու արտօնութիւն։*

Կանչուեցաւ ամուսինը, նախկին թնդանօթաձիգ սպայ մը, որ պարպուած թնդանօթի մը պէս ուժ չունէր այլեւս։ Ծերուկը այսպէս պատասխանեց դատաւորներուն.

— Առտուն կանուխ առաջին ելլողը ես եմ, թէյը պատրաստողը՝ ես։ Կը պատրաստեմ նախաճաշը, կը մաքրեմ խոհանոցը, կը շտկեմ անկողինները, կը լուամ ճերմակեղէնները։ Կիրակի օրերը տունը կը նստիմ կերակուր կ՚եփեմ, երբ կինս պտոյտի կ՚ելլէ։ Իր վերադարձին, թէյը պատրաստ կ՚ընեմ։ Ուրբաթ օրերը կը ստանամ ամսականս, կինս անմիջապէս կը պարպէ գրպանս։ Ահա մեղքերս։

Դատարանը ամուսնալուծում չտուաւ կնոջ եւ հրամայեց ապրիլ այդ տիպար ամուսինին հետ։

ԱՂՋԻԿԱՆ ՄԸ ՅԱՆԴԳՆՈՒԹԻՒՆԸ.—Փարիզի ցորեկուան մէկ թերթը կը գրէ թէ Հրեայ միլիոնատէրի մը աղջիկը, օր. Ռեբեկա Ռոզէնբուրգ նամակ մը գրած է վերջերս Միացեալ Նահանգներու Նախագահին։ Ինչի՞ մասին,— Թուաբանութի՞ւն սորվեցնելու համար Քուլիճի, քաղաքական հանգո՞յց մը լուծելու համար, սիրային յայտարարութի՞ւն մը ընելու համար։ Ո՛չ։

Օրիորդը գրած է այնպիսի նամակ մը, զոր դժուար թէ կարենան գրել հայհոյաբանութեան վարժապետները։ Նամակը լեցուն էր հայհոյութեամբ, անարգանքով եւ,—վախնալով որ Քուլիճ չի հասկնար,— բաց գծագրութիւններով։

Ի՞նչ պատասխանած է Քուլիճ, հետաքրքիր է։ Արդեօք կրցա՞ծ է արժանի պատասխան մը տալ։

Պատասխանած է ձերբակալման հրամանագիրով մը։

Աղջիկը խե՛նդ էր արդեօք։

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԵԱՆ

ԱԽԵԼՈՐԴ ԱՂՄՈՒԿ

Ցաւալի ու շատ պզտիկ աբարք մը։ Մեր դերասաններուն կողմէ կուգայ ան։ Յարգանքս բացառութիւններուն։ «Հայ Թատրոնի հարիւրամեակ» մը մէջտեղ նետուած է։ Տօնել «հայ Թատրոնի հարիւրամեակ»ը։ Այդ մարմաջով տանջուողները երկու բան կը հետապնդեն։ Բաց կը խօսիմ, երկու բան.— քանի մը ֆրանք եւ քանի մը ծափ։

Բաւակա՛ն է։ Հերի՛ք որքան քաջն վարդաններ, եփրեմները, Անդրանիկները ծառայեցուցին ծափի եւ գրպանի։ «Մշակոյթի Օր» մը ունինք հիմա։ «Հայ Թատրոնի հարիւրամեակ» եթէ կայ, կը տօնուի Մշակոյթի տօնին, մտաւորականութեան մասնակցութեամբ, եւ ոչ թէ ասոր անոր կասկածելի նախաձեռնութեամբ։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

հերու թիւն է 25 (ինչպէս հեռագրած էր մեր Թղթակիցը,—«Յառաջ»,) ծանր վիրաւորներու թիւը՝ 150։ Շրջակաները քանի վայրեր ալ աւերուած են, մանաւանդ Սատովօ եւ Փափազլը գիւղերը, որոնց միջեւ ճամբաները խորապէս ճեղքուած եւ հողը մինչեւ երկու մեդր կքած է աւելի քան մէկ քիլոմեդր տարածութեան վրայ։ Վնասուած գիւղերուն մէջ 60 մեռել եւ 160 վիրաւոր կը համրուի։ Եթէ զոհերու թիւը նուազ է համեմատելով նիւթական վնասին հետ, պատճառը այն է որ առաջին երկիւղալի եւ երկրորդ կործանարար ցնցումին միջեւ, ժողովուրդը ժամանակ ունեցաւ դէպի փողոցները եւ պարտէզները փախչելու։

∴ Սոֆիայէն հասած նոր հեռագիր մը կ՚ըսէ թէ ազգային սուգ հռչակուած է ամբողջ Պուլկարիոյ մէջ։ Խիստ միջոցներ ձեռք առնուած են աւարառուներու եւ վաշխառուներու դէմ։ Կառավարութիւնը յանձնարարած է հանրօգուտ շինութեանց նախարարութեան՝ փայտաշէն տուներ կառուցանել իւրաքանչիւր կարօտ ընտանիքի համար։

Ֆիլիպէէն հասած վերջին տեղեկագրին համաձայն, 95 հոգի մեռած եւ 410 հոգի վիրաւորուած են։ Ցնցումները կը շարունակուին, բայց ոչ ուժգին։

Ֆիլիպէ, որ 86 մղոն հեռու է Ճտիրնէէն, 1818ին կործանած էր երկրաշարժի մը հետեւանքով։

Ամբողջ նիւթական վնասը 25 միլիոն տոլար կը հաշուուի։ Ապրիլ 14էն 20՝ 57 ցնցումներ պատահած են։

∴ Ֆիլիպէի անմիջական շրջակաները ութ գիւղեր քար ու քանդ եղած են։ Կառավարութիւնը չի կրնար շրջակաները տեղաւորել արկածահար եւ կարօտ ժողովուրդը եւ կը ղրկէ Սոֆիա կամ հիւսիսային Պուլկարիոյ միւս քաղաքները։ Բանակը իր կարելին կ՚ընէ ողջ մնացողները կերակրելու համար, բայց հաշիւ եղած է որ 80,000 հոգի անպատսպար կը մնան, որով արտաքին օգնութեան պէտք կայ։

∴ Ապրիլ 21 Թուակիր հեռագրի համաձայն, նախընթաց գիշեր քանի մը նոր ցնցումներ պատահած են Ֆիլիպէի շրջանին մէջ. բայց վնաս չկայ։ Ժողովուրդը միշտ խուճապի մատնուած է։ Երեսփ. ժողովին բացումէն ամիջապէս յետոյ, կառավարութիւնը 50 միլիոն լեվայի առաջին վարկ մը պիտի պահանջէ։

Շարժի ամէնէն ուժգին պահերուն, ստորերկրեայ ձայներ կը լսուէին Ֆիլիպէի մէջ։ Երկու օրէ ի վեր տեղատարափ անձրեւ կուգայ թէ Սոֆիայի եւ թէ գաւառներու մէջ։ Հարեւանցի հաշիւի մը համաձայն, Ֆիլիպէի մէջ կործանած կամ անբնակելի դարձած են 8000 տուներ։ Բոլոր տեղական թէ օտար դպրոցներու շէնքերը այնքան վնասուած են, որ հարկ պիտի ըլլայ քանի մը ամիս փակել։ Պուլկարական կարմիր Խաչը հանգանակութիւն մը բացած է։ Բոլոր երկիրներէն եւ Թուրքիայէն ցաւակցական հեռագիրներ հասած են Սոֆիա։ Հունգարիոյ մէջ նպաստամատոյց յանձնաժողով մը կազմուած է, աղէտեալներուն օգնութեան հասնելու համար։

Խասքովոյի մէջ նորէն զօրաւոր ցնցումներ պատահեցան Ապրիլ 20—21ին, առանց, մեծ վնասներ պատճառելու։

Դէպի բեւեռ՝ օդանաւով

Ապրիլ 21 Թուակիր հեռագիր մը կը ծանուցանէ թէ օդաչու Ուիլքինս եւ ընկերը յաջողած են հիւսիսային բեւեռ հասնիլ եւ վերադառնալ։ Ապրիլ 4էն ի վեր, լուր չկար երկու օդաչուներու մասին եւ մեծ մտահոգութիւն կը տիրէր։

Երկու տարիէ ի վեր, այս երրորդ օդարշաւն է որ կը կատարուի դէպի հիւս. բեւեռ։ 1926 Մայիս 9ին Պըրտի օդանաւը եւ 12ին «Նորկէ» դեկաւոր օդապարիկը թռան։ Ուիլքինս եւ ընկերը կտրած են իբր 350 քիլոմեդր հեռաւորութիւն, 31 ժամ թռչելով, բայց հինգ օր անշարժութեան դատապարտուած են օդին խստութեան պատճառով։ Ուիլքինս նորեկ մը չէ։ 1926 փետրուարին կը պատրաստուէր թռիլ դէպի հիւս. բեւեռ, երբ իր ընկերը զոհ գնաց արկածի մը եւ արշաւը յետաձգուեցաւ։ Ուիլքինս չյուսահատեցաւ եւ փորձը վերսկսաւ անցեալ տարի։ Նորէն ձախողեցաւ, բայց չհրաժարեցաւ իր որոշումէն եւ այս անգամ յաջողեցաւ։ Բեւեռախոյզներ Շարքօ եւ Ամունդսէն, որոնք զանազան ճամբորդութիւններ կատարած են դէպի հիւսիսային բեւեռ, ջերմապէս գնահատելով հանդերձ Ուիլքինսի յանդգնութիւնն ու զմայլելի քաջութիւնը, կը յայտարարեն թէ անոնց արշաւը նոր բան մը չաւելցներ գիտական տեսակէտէն։

Նիւ Եորքէն կը հեռագրեն թէ Ուիլքինս կը պատրաստուի հարաւային բեւեռ արշաւել, մրցելով Պըրտի հետ։ Բայց այս վերջինը շատոնց պատրաստուած է։

Լիթուանիա չէ հրաժարած Վիլնայէն

Ապրիլ 20ին Պերլինի մէջ սկսան լեհլիթուանական բանակցութիւնները։ Զատիկէն առաջ, երկու երկիրներու պատուիրակները հանդիպեցան Քէօնիկսպէրկի մէջ, բայց հազիւ սկզբունքի համաձայնութեան մը յանգեցան, աւելի ճիշդ՝ բանակցութեան ծրագիր մը պատրաստեցին։ Խնդիրը այն է որ, Լիթուանիա երբեք չուզեր հրաժարիլ Վիլնայէն, իր հին մայրաքաղաքէն, եւ իր պատուիրակները միշտ պիտի արծարծեն այս հարցը։ Այնպէս որ, քաղաքական շրջանակներու մէջ յոյս չունին բանակցութեանց յաջողութեան մասին։ Եթէ հանդիսաւոր խզում մը ալ տեղի չունենայ, խնդիրը նորէն պիտի երթայ Ազգերու Դաշնակցութեան, որ անցեալ տարի հազիւ յաջողեցաւ պատերազմի առաջքն առնել։

ԱՐԻՆԵՐԸ ՎԵՐԱԴԱՐՁԱՆ

Վերջացաւ արիներու բանակումը եւ ամբողջ խումբը վերադարձաւ փարիզ Շաբաթ առաւօտ ժամը 6.30ին։

Ուրբաթ երեկոյեան Լոնտոնէն մեկնումին կայարան խռնուած էր անգլիացի ծամակիրներու բազմութիւն մը, սկաուտ խմբապետներ, կըրլ կայտեր, գայլուկներ եւ զանազան երիտասարդական միութեանց ներկայացուցիչները։ Կայարանն էր նաեւ Պ. Յ. Շահինեան եւ «Յառաջ»ի Թղթակիցը։ Փրոֆ. Մուր ներկայ էր իր ամբողջ ընտանիքով։ Հայ արիներու կողմէ խմբապետը անգամ մը եւս շնորհակալութիւն յայտնեց իր բոլոր բարեկամներուն՝ գոչելով. «կեցցէ սկաուտիզմը եւ իր հայրենիքը»։ Երբ շոգեկառքը ճամբայ ելաւ, հուրրաներ բարձրացան։ Բոլոր սկաուտները յուզուած էին։ «Պաղ» Անգլիացիները արցունքոտ աչքերով ողջերթ կը մաղթէին իրենց հայ եղբայրներուն...

Հ. Յ. Դ.

Պիյեանքուրի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի Վռամեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ վաղը Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

Հ. Յ. Դ. Ֆօն տ՚Օպնայի շրՋ. կոմիտէն իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ ԸՆԿ. ԱՐԱՄ ՋԱՄԱՍԱՆԵԱՆԻ մահուան առթիւ իր սգակիր մօր եւ եղբօր։

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

ՅԱՐԴԳՈՂԻ առաջիկայ երեկոն, այս Հինգշաբթի, նուիրուած է Ապրիլեան նահատակ մտաւորականներու յիշատակին։ Կը նախագահէ Պ. Մկրտիչ Պարսամեան։ Կը խօսին Տիկին Լաս, Եւ. Յարօնեան եւ Ֆրէնկեան։ Կը հրաւիրուին անդամներն ու համակիրները։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի Մ.ճիւղին վարչութիւնը կրկին խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր սկաուտներու ծնողներն ու նախկին խմբապետ կամ վարիչները, վաղը Չորեքշաբթի ժամը 9ին, Ֆլորիայի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։

∴ Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի Մասնաճիւղին նոր հասցէն է 13 Rue d'Orsel (18e) ուր կը խնդրուի ուղղել բոլոր գրութիւնները։

ՍԱՆԱՍԱՐԵԱՆԻ դասընթացքը այս իրիկուն, Ֆլորիայի մէջ, ժամը 9—10, ընդհ. Ազգերու պատմութիւն, Մ. Նաթանեան։

ժամը 10—11, ելմտագիտութիւն, Մ. Տէրպէտէրեան։

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Պատրաստուած Փարիզի Հայ բժշկական միութեան կողմէ՝ ազգային մեծ գործիչ եւ նշանաւոր բժշկապետ ՏՕՔԹՕՐ ՍԵՐՎԻՉԷՆԻ յիշատակին, մահուան 30րդ տարեդարձին առթիւ, այս Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Salle des Sociétés Savantesի մէջ, 28 Rue Serpente։ Հովանաւորութեամբ՝ Պ. Գ. Նորատունկեանի, նախագահութեամբ՝ Տօքթ. Մ. Բէմհաճեանի։ Պիտի խօսին.— Տօքթ. Սերվիչէնի կեանքը՝ Տօքթ. Վ. Յ. Թորգոմեան, Տօքթ. Սերվիչէն իբր քաղաքագէտ՝ Պ. Գ. Նորատունկեան, Վերլիշումները՝ Տօքթ. Պ. Քօլօլեան, Ուղերձ իտալահայ բժիշկներու կողմէ՝ Տօքթ. Ա. Սիրունեան, Փակման խօսք՝ Տօքթ. Մ. Բէմհաճեան։ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ՍՏԱՑԱՆՔ

Ֆօն տը Շէրիւ, Ա. Մ.—35։
Սէն Լուան, Հ. Ն.— 70։
Նանթ, Գ. Ս.— 37։
Սէն Սովէօր, Է. Է.— 70 Ֆր.։ Սկսանք ղրկել։
Հերիքուռ, Լ. Պ.— Վճարած էք մինչեւ 9 Մայիս 1928։
Հավռ, Մ. Զ.— 35։ Սկսանք ղրկել։
Լապէկիւտ, Ն. Պ.— 70։
Ֆօն տ՚Օպնա, Գործ.— 148.10։
Պիյանքուռ, Ս. Ն.— 50 Ֆր.։ Սկսանք ղրկել։
Լը Փիւի, Հ. Է.— 35։ Սկսանք ղրկել։
Օնտ, Թ.— 17.50։
Մօնթառժի, Գ. Պ.— 35։

«ՅԱՌԱՋ»ի միջոցաւ փընտռուած Ջօնկուլտաքցի Նաւասարդ Նաւասարդեան, «Փետր. 18» կռիւներուն միջոցին անհետացած է։

Գործ կը փնտռէ

Պարսկական գորգեր ճանչցող մասնագէտ մը գործ կը փնտռէ Ֆրանսա կամ այլուր։ Դիմել «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)
Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ 25 ԱՊՐԻԼ 1928

25 AVRIL 1928

Գ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 630 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

...ԽՕՍՔ

ԲԱՐՈՅԱԿԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

...ծակատագրուա՛ծ է որ, ամէն տարի Ապրիլ 11/24ին, մէկ ...ոն զոհերու յիշատակին առթիւ ալ, պիտի տեսնենք ախ... երեւոյթներ։ Պիտի լսենք խառնաձայն եղանակներ։ ...կա՛մ կուսակցական կիրքերու արծարծում եւ խաչակրու..., ինչպէս կ՚ընեն, ամէն տարի, համայնավարները, թէեւ ...հետէ քաշելով իրենց լեզուն։

...կա՛մ, պառակտում եւ երկու ճակատ,— ինչպէս ըրին, այս ...րի, Փարիզի ռամկավարները, գարշելի քուլթեամբ մը։

...եւ կամ,— անփառունակ մեկուսացում, ձեռնպահութիւն, ...ամէն բանէ առաջ բարեկրթութեան պակաս կ՚ենթադրէ։

Առաջին երեւոյթի մասին չարժեր վիճիլ։

Մենք յաճախ առիթ ունեցած ենք պարզելու համայնավար... ...զզուելի պայքարին հիմնական պատճառը։

Ննգամիտ՝ ամէն ճակատի վրայ, անոնք այստեղ ալ կը ...ձեն մոլորեցնել հասարակութիւնը։ Կ՚առարկեն թէ՝ ազգայ... ...կան կուսակցութիւնները իրաւունք չունին Ապրիլ Տասնմէկ ...նելու, քանի որ... Թալէաթ-Էնվէրի չափ պատասխանատու ...ջարդերուն։

Առանց պատասխանելու այս թրքաբարոյ յերիւրանքին, ...յինք հարցնել թէ, այդ պարագային, ինչո՞ւ իրենք Նախա... ...արկ չեն ըլլար տօնելու զայն։ Ի՞նչու Երեւանը արգիլած է ...։ Ինչո՞ւ, դեռ մինչեւ 1926, պատիւ կը համարէին Թուրքիկ... ...րով, իսկ մինչեւ այսօր՝ մասնաւոր յօդուածներով խափանել ...մ վարկաբեկել սգատօնը։

Մէկ միլիոն զոհերու յիշատակը մէկ «ընկեր» Նարիմանօֆի ...ֆ ալ արժէք չունի։

Մանաւանդ որ, 1915ին ջարդուած մէկ միլիոնին առնուազն ...րին 80ը աշխատաւորներ են, գիւղացիներ եւ բանւորներ։

Յետոյ, մեռելը միշտ մեռել է, արժանի յարգանքի, հոգ չէ ...ինչպէս մեռաւ, կամ ո՛ր բժիշկը հսկեց գործողութեան։

Փարիզէն մինչեւ Սօֆիա, փողոցներու մէջ քառասուն տե... ...մեռելներու կը հանդիպինք ամէն օր, եւ գլխաբաց կը ...նարհինք, առանց հարցնելու թէ ո՛վ է կամ ինչէն մեռաւ։

Երկրորդ երեւոյթը,— Փարիզի ռամկավար ջոջերուն սար... ...ծ անջատումը սգահանդէսի ընդհանուր կազմակերպութենէն, ...պիսի անբարոյականութիւն մըն է, որմէ անշուշտ պիտի ...րմին, վստահ ենք, պարկեշտ ռամկավարներն ալ։

Եւ ի՞նչ։ Այդ փոքրոգի եւ քինախնդիր «ելոյթ»ը ուրիշ հե... ...անք չունեցաւ, եթէ ոչ ժողովրդային արհամարհանքի են... ...րկել անոր հեղինակները, եւ բոլոր անոնք որ գացին հովա... ...որել Սոսիէթէ Սավանթի D. սրահին 100—120 հոգինոց ...հանդէսը։

Իսկ ինչ որ տեղի ունեցաւ յաջորդ օրը, կիրակի գիշեր, ...անողական Միութեան Նախաձեռնութեամբ եւ բոլոր կազ... ...կերպութեանց մասնակցութեամբ (բացի ռամկավարներէն և ...եւանցիներ»էն), իր կարգին շառաչուն ապտակ մըն էր, այս ...որինակ հերձուածի ասպետներուն դէմ։

Եւ այդ ապտակը միայն Փարիզով չի վերջանար։

Գաւառներու մէջ, ուր ամէն տեղ Զափահաս Որբերու ...թիւնն է ստանձնած Ապրիլեան սգահանդէսի Նախաձեռ... ...թիւնը, Զօպանեանները եւ Նմանները պիտի միան միշտ ...ք իրենց գլխուն, իբրեւ անպատիւ կամ անխելք պառակ... ...իչներ։

Անոնք ի զո՜ւր կը փորձեն ձախ ձեռքով ծաղիկ դնել մէկ ...իոն զոհերու գերեզմանին վրայ, երբ պարզ որոմ է իրենց ...ձեռքով ցանածը։ Եւ ամէնէն վարնոց տեսակէն։

Թո՛ղ երթան եւ վայելեն, իրենց իսկ բթամտութեամբ հիւս... ...ծ փուշէ պսակն ալ գլուխներուն վրայ պատցնելով։

Ինչ կը վերաբերի երրորդ պատկերին, շարք մը «երեւելի»... ...ու ձեռնպահութեան կամ անհոգութեան,— միայն Փարիզի ...ուկ երեւոյթ մը չէ։

Բայց մենք խօսինք միայն Փարիզի մասին։

Շատ հեռուները չերթալու համար, ըսենք թէ, 1925էն ...ւեր, չորրորդ սգահանդէսն է, որ կը տեսնենք Փարիզի մէջ, ...չորսէն ալ միշտ բացակայ են միեւնոյն մարդիկը,— Փարիզի ...գութիւն չքեղաշո՛ւք անդամները եւ գոյնզգոյն «երեւելի»... ...։ Երբեմն գրագէտ եւ այժմ միլիոնատէր Տիգրան Կամսա... ...կանէն մինչեւ Լաֆայէթի Նոր հարուստները, եկեղեցիի Հո... ...արձութեան, Աղքատախնամի, Տիկնանց եւ կարմիր Խաչի, ...գործականի Ներսը, բոլորտիքը, գլուխը կամ թեւերը ներ... ...ացնող բոլոր «փայլուն եւ ազգասէր» դէմքերը։

Անուններ յիշելու պէտք չկայ։ Ա՛յնքան հանրածանօթ են ...ք, ամէն տեղ եւ ամէն բանի մէջ, պարահանդէսներէն ...ինչեւ «վարիչ պատուիրակ»ներու կամ «խան»երու ի պատիւ, ...անց կողմէ սարքուած թէյասեղաններուն եւ գինարբուք... ...րուն,— բայց երբեք՝ Ապրիլ 11/24ի սգահանդէսին։

Մէկդի դնելով գոհարավաճառները, գորգավաճառները, եւ ...անց ամբողջ շքախումբը, այր թէ կին, եւ առնելով միայն ...լոյ «Հայրենիք»ի սերունդը, գիտած ենք որ այդ շրջանա... ...ն կ՚երեւան միայն երկու հոգի,— Լեւոն Բաշալեանը, եթէ ...նչուի, եւ Արշակ Զօպանեանը, որ առանց կանչուելու ալ ...էն տեղ կը սողոսկի...

Եզրակացութիւնը՝ թող ընթերցողը ինք հանէ։

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ՆԱԽ ՁԵՐ ԱՉՔԻՆ ԳԵՐԱՆԸ

«Հայրենիք», խմբագրական Մարտ 31ի.

— «Արդարեւ, բարոյական ի՞նչ իրաւունք ունին հայանուն բոլշեւիկները «մատնիչ» անուանելու Դաշնակցականները՝ իրենց դիմակները հրապարակով վար առնելուն համար միայն, երբ իրենք շարունակ օտար եւ հայ ազգին թշնամի կառավարութեան մը ծառայութեան մէջ են եւ ուրիշ գործ չեն ըներ արդէն, բայց եթէ Թիֆլիսի, Բագուի, Մոսկուայի եւ անոնց միջոցով նաեւ Էնկիւրիի մէջ նստած մեր ազգային Թշնամիներուն կը մատնեն մեր ազգային բոլոր ներքին գաղտնիքները, ինչ որ հնարաւորութիւն կ՚ունենան ձեռք ձգելու։

Այդ հայանուն բոլշեւիկները չէի՞ն, որ Հայաստանի Հանրապետութեան օրով Մոսկուային եւ Էնկիւրիին մատնեցին հայկական պետութեան ներքին գաղտնիքները, մանաւանդ պատերազմական գաղտնիքները՝ մեծագոյն ծառայութիւն մը մատուցանելով Կարա Բէքիր եւ Քեմալ փաշաներուն, Հայաստանի մէկ խոշոր մասը գրաւելու եւ հայկական նոր ջարդ սարքելու համար։

Նոյն հայանուն բոլշեւիկները չե՞ն, որ այսօր ալ Մոսկուայի ուղղակի եւ Էնկիւրիի անուղղակի գործակալներն են ոչ միայն մատնութիւններ ընելու, այլ եւ ամէն կարգի հակազգային դաւեր նիւթելու նպատակով։

Կարելի է առանց վարանումի ըսել, որ, եթէ հայանուն բոլշեւիկները մեր տեղն ըլլային արտասահմանի մէջ, չպիտի երբեք ձգէին, որ մէկ հատիկ Դաշնակցական իսկ ազատ պտտէր ո եւ է օտար երկրի մէջ։

Այո՛, մեզ կարելի է մեղադրել «յանցանքի» մը մէջ։ Բայց այդ յանցանքն ալ ոչ թէ այն է, որ «մատնութիւն կ՚ընենք եղեր բոլշեւիկներու դէմ, այլ այն, որ իրենց հետ չենք վարուիր այնպէս, ինչպէս իրենք պիտի վարուէին մեզի հետ, մեր պայմաններուն մէջ։

Հայանուն բոլշեւիկներու արտառոց մտայնութիւնը ցոյց կուտան նաեւ Ռամկավարները։

Եւ խորհիլ, թէ «մատնութիւն» կ՚աղաղակեն այն Ռամկավարները, որոնք Հայաստանի Հանրապետութեան օրով իսկապէս մատնութիւն կ՚ընէին Դաշնակցական կառավարութեան դէմ՝ օտար պետութեանց առջեւ, քուլիսներու ետեւէն, ներկայացնելով մեզ իբրեւ բոլշեւիկներ։

Եւ խորհիլ, թէ «մատնութիւն» կ՚աղաղակեն առանց ամչնալու այն Ռամկավարները, որոնք այսօր ալ ամէն տրամադրելի միջոցներով ուժ կուտան արհեստով մատնիչ ու դաւաճան հայանուն բոլշեւիկներուն, որոնք կը ծառայեն մեր ազգի ոխերիմ թշնամիներուն։»

ՈՐՈ՞ՆՔ ԵՆ ՄԵՌԱԾ ՀԱՅԵՐԸ

Պուլկարական թերթերու համաձայն, Ֆիլիպէի շարժին հետեւանքով մեռած են՝ Յախթօն? (երեւի Յարութիւն) Յովակիմեան, Յարագին? (երևի Գարեգին) Յակոբեան, ըստ «Զօրա» թերթին Գարեգին Մաթէոսեան, Գրիգոր Միքայէլեան։ Ըստ յիշեալ թերթին սպաննուած նաեւ Հայկանուշ Օվատիա Մանուկով։ Վիրաւորուած են Հայեր՝ Արշալոյս Մաթէոսեան, Ֆիլոր Պօղոսեան, Պ. Պօտոսեան։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՑՆՑՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

ԿՈՐՆԹՈՍ ԵՒՍ ԿՈՐԾԱՆԱԾ

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Աթէնքէն կը հեռագրեն Ապրիլ 23 Թուականով.—

Նշանաւոր եւ պատմական Կորնթոս քաղաքը կործանեցաւ այս առաւօտ սարսափելի երկրաշարժէ մը, որ հիմնայատակ քանդեց քաղաքին 2500 տուները։ Եթէ տեղը նոր մը չշինուի, այս քաղաքը պիտի ջնջուի քարտէսէն։ Առաջին ցնցումին ժողովուրդը փողոց խուժած ըլլալով, անձի կորուստը մեծ չէ։ Մինչեւ հիմա 20 մեռեալ եւ 20 վիրաւոր կը հաշուեն։ Նիւթական կորուստը քանի մը միլիոնի կը հասնի։

Կորնթոս, որ երբեմն Պելոպոնէսի գոհարն էր, այժմ գերեզմանատան մը երեւոյթը կը պարզէ։ Հեռագրական եւ հեռաձայնական բոլոր հաղորդակցութիւնները կտրուած են։ Փողոցները լուռ են՝ ինչպէս մեռելներու քաղաքին մէջ, ու խելայեղ բնակիչները ուրուականներու պէս կը թափառին իրենց տուներու աւերակներուն մէջ։

Աթէնքէն սափրողաբար 20,000 քիլօ հաց ղրկուեցաւ աղէտեալ ժողովուրդին։ Քաղաքին բանտը եւս կործանած ըլլալով, 80 բանտարկեալները փախուստ տուին։ Կարգապահութեան կը հսկեն զինուորները։

Կալամակիի ջրանցքին մուտքը բոլորովին քանդուեցաւ, և Լուտրակի, որ Կորնթոսի դիմացը կը գտնուի, մեծապէս վնասուած է։ Հազարաւոր բնակիչներ ապաստանած են հրապարակներու եւ հանրային պարտէզներու մէջ, մինչ ուրիշ հազարաւորներ կը փախչին քաղաքէն՝ իրենց հետ տանելով ինչ որ կրցած են ազատել։ Կորնթոսի ջրանցքը փակուեցաւ նաւերուն առջեւ։

Կորնթոսի մէջ առանց ապաստանի մնացած են 10,000 հոգի, Լուտրակիի մէջ՝ 2000 և շրջակայ գիւղերուն մէջ 3000։ Հանրապետութեան Նախագահ ծովակալ Քոնտուրիոթիս կոչ ուղղեց ամբողջ երկրին՝ աղէտեալներուն օգնելու համար։ Կառավարութիւնը իր կողմէ 5 միլիոն դրախմի յատկացուց։ Քանի մը Նախարարներ Կորնթոս գացին։ 1858ին Կորնթոս դարձեալ կործանած էր երկրաշարժէ, և Նոր քաղաքը շինուած էր հինէն 3 մղոն հեռուն։ Անգլիական մարտանաւեր Մալթայէն ճամբայ ելան դէպի Կորնթոս՝ դեղ եւ ուտելիք տանելու։

⁂ Պուլկարիայէն հասած հեռագիրներու համաձայն, Ֆիլիպէի աղէտեալ ժողովուրդը ամբողջ վեց օր տեղատարափ անձրեւի տակ անցուցած է։ Թշուառութիւնը չափ ու սահման չունի։ Ցնցումները կը շարունակուին. վերջին անգամ ազդուած են Ֆիլիպէի հիւսիս-արեւմուտքը Կոլէմօ-Քոնարէ գիւղը, ինչպէս նաեւ Լաճան, Քիրտիափի, Պազարճըք, Խասքովօ եւ Գըրճալի։ Զինուորները կը հսկեն աւերակներուն վրայ, կ՚օգնեն ժողովուրդին՝ փլատակները մաքրելու համար եւ պաշար կը հայթայթեն անապաստաններուն։ Օգնութեան գործը շատ կը վնասուի շարունակական ցնցումներէն։ Աղէտէն զերծ մնացած գիւղերու բնակիչները մեծապէս կ՚աջակցին աւերուած գիւղերու բնակիչներուն։ Գաղանըքի թաղապետութիւնը յայտնած է թէ Ֆիլիպէի ամբողջ հացը ինք պիտի հայթայթէ։

Ֆիլիպէ հինգ բլուրներու վրայ կառուցուած է, բլուրներու գագաթներուն մօտակայ տուները դիմադրեցին երկրաշարժին, սակայն ցածը գտնուող թաղերը ծանրապէս վնասուած են։ Վնաս կը հաշուուի 3 միլիառ լէվա (մօտ 4,500,000 սդերլին)։

Պուլկար դահլիճը որոշեց անմիջապէս 30 միլիոն լէվա (45,000 սդերլին) ղրկել աղէտեալներուն, նոյնպէս դադրեցուց տուրքերու գանձումը աղէտեալ շրջաններուն մէջ։ Ասկէ զատ Ապրիլ 14էն սկսեալ վեց ամսուան համար մորատորիոմ տրուեցաւ բնակիչներուն՝ իրենց ամէն կարգի վճարումներուն համար։ Հանրօգուտ շինութեանց Նախարարութիւնը ժամանակաւոր տաղաւարներ շինել կուտայ աղէտեալներուն համար, իրենց աւերեալ տուներուն մօտ։

Արտասահմանէն եւ նպաստներ կը հասնին։ Պապը Սոֆիայի իր նուիրակին միջոցաւ կէս միլիոն լէվա (740 սդերլին) նուիրեց։ Ամերիկեան կարմիր-Խաչը 5000 տոլար ղրկեց։ Չեխօսլովաք կարմիր-Խաչը եւ Սլաւ Արեւելքի Տնտեսական Ընկերակցութիւնը հանգանակութիւններ բացած են պուլկար աղէտեալներուն համար։ Կարմիր Խաչը իր կողմէ 20,000 չեխական քուրոն յատկացուց։ Ռումանիոյ մէջ եւս հանգանակութիւն բացուած է։ Միջազգային կարմիր Խաչն ու իտալական կարմիր Խաչը նոյնպէս պիտի օգնեն։

Պուլկար թերթերը կը պահանջեն որ պատերազմական պարտքերուն վճարումը ընդհատուի, այլապէս Պուլկարիա ի վիճակի չպիտի ըլլայ աղէտեալներուն օգնելու։

Սուրիոյ ընտրութիւնները եւ Հայերը

Ինչպէս գրած ենք, Սուրիոյ մէջ այս օրերս խորհրդարանական նոր ընտրութիւններ կը կատարուին։ Հալէպի «Տօղրու Եօլ»ը կը գրէ թէ տեղւոյն Հայերը այս առթիւ արտակարգ ժողով մը գումարելով, որոշած են Հալէպի համար երկու երեսփոխանական թեկնածու ներկայացնել, ասոնք են՝ Պ. Միհրան

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ՎԱՐԴԱՑՈՂԻԿ ԵՐԷՑԸ

Հայ մամուլը, արեւմուտքէն արեւելք, ալեկոծուած է։ Այս ալիքը կը վերագրեն Շիքակոյի երէց՝ վ.ահան քհնյ. կիւլտալեանի։

Շիքակոյի մէջ, ժողովրդական հանգանակութեամբ, գնուեր է եկեղեցի մը։ Քահանան, սակայն, գնուած եկեղեցին իր երէցկնոջ անունին արձանագրել տուեր է քաղաքին կալուածական տոմարին մէջ։ Հոգաբարձութիւնը ժողովի է հրաւիրեր բարեպաշտ հասարակութիւնը,եկեղեցւոյ դիւանին մէջ, իսկ վ.ահան քհնյ. կիւլտալեան ալ, իր մականունին բառացի իմաստին հաւատարիմ՝ վարդացպիկ խարազան մը առնելով եւ քանի մը ոստիկաններ, ցրուած է ժողովականները պոռալով. «Դուք իմ կնկանս տունն արարիք այրս… բեմականաց»։

Ես չեմ կրնար ըմբռնել թէ ի՞նչ պատճառ կայ ալեկոծութեան։ վ.ահան քհնյ. կիւլտալեանի արարքը բազմիմաստ է։

Նախ՝ անոր ըրածը լռիկ ցոյց մըն է Միացեալ-Նահանգներու դրացի՝ Մեքսիկայի կառավարութեան դէմ, որ եկեղեցիները երէցներուն ձեռքէն առնելով կը գրաւէ։ Մեր քահանան ալ հակահարուած մը տալով եկեղեցին կ՚իւրացնէ։

Երկրորդ՝ Հայութեան մը կ՚ընէ տանտէրը Աստուծոյ տունին։ Դարագլո՛ւխ՝ հայկական ֆէմինիսմի յաղթական տարեգրութեանց մէջ։

Երրորդ՝ ցոյց կուտայ թէ դեռ քանիո՜ն քաջառողջ է հայ կղերին մարսողութիւնը։

Հաւաստի աղբիւրէ կ՚իմանանք թէ վ.ահան քհնյ. հանճարեղ գաղափարը յղացած է իր գրաւած եկեղեցիին մէջ, իբրեւ նոր օրերու սուրբի պատկեր՝ զետեղելու… վ.ահան Մալէզեանի վերջին կենդանագիրը։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՍԵԲԱՍՏԻՈՅ ՀԱՅԵՐՈՒՆ ԹՇՈՒԱՌՈՒԹԻՒՆԸ

«Ազդարար»ի Թղթակիցը կը գրէ.— Շրջակայ գիւղերէն առնուած տեղեկութեանց համաձայն, ձմրան խստութեան եւ դարմանի չգոյութեան պատճառով, շատ մը գիւղացիներ մեծ կորուստի ենթարկուած են ու ծայրայեղ թշուառութեան մատնուած։ Դոչ-Հիսար—Բրաբերդի, Ուլաշ-Դանկալի եւ Մանճըլըքի Հայերուն անասունները, հարիւրին 60 համեմատութեամբ սատկած են։ Երկրագործները մեծ դժուարութիւն կը քաշեն դարնան ցանքերը ընելու, որովհետեւ եզ չունին։

Միւս կողմէ ձիւնհալը սկսած է, եւ հեղեղը մեծ վնասներ կը պատճառէ, մասնաւորաբար լեռնային շրջաններու մէջ։

Ընդհանուր թշուառութիւն մը ծայր տուաւ հայաբնակ գիւղերու մէջ։ Նոյն չքաւորութիւնը Սեբաստիոյ քաղաքին նպաստի կարօտներուն մօտ։ Եթէ անմիջական դրամ չհասնի, այս խեղճերը պիտի ստիպուին ոտքով Պոլիս երթալ, որովհետեւ ապրուստի ո եւ է միջոց չունին։

ՊՈԼՇԵՒԻԿԵԱՆ ՈՍԿԻ

Ապրիլ 23ին, անգլիական շոգենաւ մը Լոնտոն փոխադրեց հինգ թօնօ ծանրութեամբ եւ շուրջ 500,000 սդերլինի արժէքով ոսկի, որ կուգար Ռուսիայէն։ Այս խորհրդային ոսկինները պահ դրուեցան անգլիական դրամատան մը մէջ։

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԱՄԵՐԻԿԱՅԷՆ

ԸՆՏՐԱԿԱՆ ՊԱՅՔԱՐԻ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ՆԻՒ ԵՈՐՔ, 7 Ապրիլ

Աննախընթաց եռ ու զեռ կը տիրէ կուսակցական համագումարներու նախապատրաստական աշխատանքներու ընթացքին։ Ամերիկայի բոլոր նահանգները կ'ընտրեն իրենց պատգամաւորները, համագումարներու կամ նախնական ընտրութեանց համար։

Այս ընտրութիւններու ընթացքին մեծ պայքարներ տեղի կ'ունենան ոչ թէ քաղաքական դաւանանքներու եւ սկզբունքներու շուրջ, որոնք ընդհանուր ձեւով նախատեսուած են կուսակցական ծրագիրներու մէջ, այլ առաւելապէս անձերու կամ թեկնածուներու շուրջ։ Ու այս պայքարը ոչ միայն տարբեր կուսակցութիւններու միջեւ, այլ նոյն կուսակցութիւններու ներսը, այս կամ այն թեկնածուները յաջողցնելու համար։

Կուսակցական համագումարները տեղի պիտի ունենան Յունիս ամսու սկիզբը, Հանրապետականներունը՝ Քանսասի, իսկ Ռամկավարներունը՝ Թէքսասի մէջ։ Այժմէն, նախապատրաստական ընտրութիւններու մէջ կը նախատեսուին իւրաքանչիւր շրջանի թեկնածուները։ Քուէներու բաժանումը տեղի կ'ունենայ ընդհանուր ձեւով երկու խոշոր կուսակցութիւններու վրայ։ Ցետոյ իւրաքանչիւր կուսակցական շրջանի մէջ կազմուած խմբակցութիւնները իրենց ուրոյն շահերուն վերաբերումով կը կեդրոնանան տարբեր թեկնածուներու շուրջ։ Այս ընտրութեանց յաջողութենէն կախուած են թէ՛ նախագահի, թէ ծերակուտականի, թէ երեսփոխանի եւ թէ նահանգային պաշտօնէութեան թեկնածուներու յաջողութիւնը։

Այս պատճառով ներկայ ընտրութիւնները չափազանց կարեւորութիւն կը ներկայացնեն եւ տեղ տեղ կատաղի հանգամանք կը ստանան։ Օրինակի համար Շիքակոյի մէջ բազմահազար ոստիկաններ կը հսկեն այս ընտրութիւններուն, արգիլելու համար վայրագ յարձակումները։ Այդ քաղաքին մէջ կուսակցական ղեկավարներու բնակարաններուն վրայ ռումբեր նետուեցան, ահաբեկելու եւ հրապարակէն քշելու համար զանոնք։

Արտասահմանի ընթերցողներուն համար շահագրգռութիւն ունին միայն նախագահական թեկնածուները։ Արդէն ներկայ ընտրութիւններէն պարզ կը տեսնուի թէ ո՛րոնք պիտի ըլլան հաւանական թեկնածուներ մէկ կամ միւս կողմին համար, քանի որ այդ ընտրութիւններու գլխաւոր պայքարը կը դառնայ թեկնածուներու շուրջ, թէեւ ասիկա պարտադիր չէ։ Պատգամաւորներուն ազատութիւն կը տրուի պէտք եղած ատեն իրենց թեկնածուն փոխելու։

Ռամկավար կուսակցութեան միակ եւ հաստատուն, եւ նոյնիսկ անվիճելի թեկնածուն է Նիւ Եորքի նահանգապետ Պ. Սմիթը, դաւանանքով պապական։ Առաջին անգամն է որ կաթոլիկ պետական մարդու մը թեկնածութիւնը կը դրուի Ամերիկայի նախագահական աթոռին համար։ Թէեւ օրէնքին մէջ արգիլիչ տրամադրութիւն չկայ, սակայն աւանդական ըմբռնումով այս բարձրագոյն պաշտօնին կոչուած անձը պէտք է ըլլայ բողոքական։ Այս պատճառով միայն բողոքական մոլեռանդ շրջանակներու մէջ հակառակութիւն կայ յիշեալին թեկնածութեան դէմ, այլապէս ամէնէն ժողովրդական եւ յարմար մարդը կը նկատուի։ Այսուհանդերձ իր դէմ զօրաւոր հակառակութիւն մը չկայ։ Համագումարի ընտրութեանց ընթացքին ալ կը տեսնուի թէ քուէներու ճնշող մեծամասնութիւնը կը կեդրոնանայ անոր շուրջ։

Պայքարը աւելի ուժեղ, նոյն իսկ կատաղի է, Հանրապետականներուն մէջ։ Հրապարակին վրայ կան երեք անուններ,— առեւտրական նախարար Հուվըր, փոխ-նախագահ Տօըս եւ ծերակուտական Լօուըն, եթէ չհաշուենք Օհայօի մեռած ծերակուտական Ուիլլիսի թեկնածութիւնը։

Յիշեալ ծերակուտականը յանկարծամահ եղաւ Մարտի վերջերը։ Իր մահուընէն առաջ թեկնածութիւնը դրուած էր իր նահանգին մէջ, Հուվըրի դէմ։ Մահուընէն յետոյ կուսակցական մեծ զանգուած համախմբելու համար հրապարակի վրայ կը մնայ յիշեալին թեկնածութիւնը, իրապէս ընտրութիւններու ընթացքին խոշոր թիւով քուէներ կը կեդրոնանան այս խմբակցութեան շուրջ։ Համաձայն վստահելի եւ իրազեկ աղբիւրներու այս քուէները պէտք է երթան Լօուըին։

Այնուամենայնիւ ընտրութիւններու ընթացքին պարզ կ'երեւայ թէ մեծագոյն թիւով քուէներ կը կեդրոնանան Հուվըրի շուրջ, բայց ոչ այնքան խոշոր թիւ մը, որ ապահովուած համարէ անոր թեկնածութիւնը։ Հուվըր Քալիֆորնիացի է, Արեւմուտքի քանի մը նահանգներու քուէները ամբողջովին կեդրոնացած են անոր շուրջ, սակայն կասկածելի է Միջին եւ Արեւելեան նահանգներու մէջ։

Քալիֆորնիոյ հանրապետականներու գործադիր մարմնի անդամներէն Պ. Քրօքըր կը յայտնէ թէ Հուվըրի թեկնածութիւնը պէտք է ապահով համարել, որովհետեւ 524 քուէներ արդէն ապահով են 1045 քուէներու վրայ. Թեկնածու դառնալու համար անհրաժեշտ է քուէներու 2-3ի մեծամասնութիւն, այս պարոնին կարծիքով, քանի մը անգամ ընտրութեան կրկնութենէն յետոյ ստիպմանաբար պիտի կազմուի 2-3ի մեծամասնութիւնը, ի հարկէ եթէ խմբակցութեանց ղեկավարները յանկարծ հրապարակ չքաշեն «սեւ ձին» (երբ գոյութիւն ունեցող թեկնածուներէն ոեւէ մէկուն վրայ հնար չըլլար կեդրոնացնել բացարձակ մեծամասնութիւնը, այդ պարագային յանկարծ նոր անուն մը հրապարակ կը քաշուի, զոր կը կոչեն «Black horse», սեւ ձի, քուէները անոր վրայ կեդրոնացնելու)։ Այժմէն իսկ վախ կայ որ «սեւ ձի»ն կը դառնայ նախագահ Քուլիճը, բայց Պ. Քրօքըր կը յայտնէ թէ «Արեւմտեան նահանգներու մէջ Քուլիճի հանդէպ նման տրամադրութիւն չկայ, քանի որ անոնք նախագահի թեկնածութեան մերժումը անկեղծ ընդունած են»։

Այս բոլոր երեւոյթներէն յետոյ, դժուար է ենթադրել թէ որ կուսակցութիւնը յաջողութեան հնարաւորութիւն ունի եւ իւրաքանչիւր կուսակցութեան մէջ ո՛ր թեկնածուն։ Ռամկավարներու յաջողութեան մէկ գրաւական միայն կայ,— Հանրապետականներու պառակտումը (եթէ շարունակուի մինչեւ վերջ), անոր վրայ աւելցնենք նաեւ այն վարկաբեկումը զոր ունեցան Հարտինկի վարչութեան օրով, Սինքլէրի քարիւղի գայթակղութեամբ։ Երեւան կուգայ որ Հանրապետական կուսակցութեան կեդրոններն ալ կաշառուած են նոյն մարդէն։

Ամէն պարագայի մէջ, Յունիս ամիսը կը պարզէ ամէն բան։

Յ. ԱՄԱՏՈՒՆԻ

ՁՈՒԼՄԱՆ ՎՏԱՆԳԸ

Քաղաքականապէս անկախ մեծ ու փոքր պետութիւնները, ամենահին ժամանակներէն սկըսած հին ու նոր աշխարհի բոլոր մասերուն վրայ գաղթականութիւններ ունեցած են, որոնք առեւտրական կապ պահելով մայր հայրենիքին հետ, նպաստած են անոր տնտեսական զարգացման ու բարգաւաճման։ Այս գաղթականներու ստուար մեծամասնութիւնը պահած է իր ազգային յատկանիշները, լեզուն ու կրօնքը, իսկ փոքրամասնութիւն մը ձուլուած է տեղական տարրին հետ։

Մենք ալ հեռաւոր Արեւելքէն սկսեալ Ամերիկա, Ափրիկէ եւ Եւրոպայի ամէն մասերուն մէջ գաղթականներ ունեցած ենք եւ ունինք։ Սակայն մեր պարագան բոլորովին տարբեր է եւ պատճառները ողբերգական։

Արշակունեաց հարստութեան կործանումէն վերջ, պարսկական եւ արաբական տիրապետութեան շրջանին, Բագրատունեանց փոթորկալի իշխանութեան անկումէն յետոյ, Տուղրիլ Բէկի, Ալփ-Ասլանի արիւնալի արշաւանքներուն, մեծ Հայաստանէն հարիւր հազարաւորներ թողած տուն ու տեղ, փախած ու ցրուած են ամէն ուղղութեամբ։ Իսկ Ռուբինեանց թագաւորութեան անկումէն յետոյ, Թաթարներու, Մամլուքներու, Մոնղոլներու եւ ի վերջոյ Թուրքերու բարբարոս արշաւանքներու շրջանին, մեծ ու փոքր Հայաստանէն ու Կիլիկիայէն գաղթականական հոծ բազմութիւններ, միայն իրենց կեանքը փրկելու համար, գաղթած են Ռուսաստան, Լեհաստան, Տրանսիլվանիա, Ռումանիա, Հոլանտա, Եգիպտոս եւ ուրիշ երկիրներ։ Ասոնցմէ մեծագոյն մաս մը կորսուած ու ձուլուած է իշխող տարրին հետ, ինչպէս Լեհաստանի եւ Տրանսիլվանիոյ 250 հազարէ աւելի հայութիւնը։ Եւ այսօր գերեզմանաքարերու եւ եկեղեցիներու արձանագրութիւնները միայն կը վկայեն անցեալին մէջ այդ հողամասերուն վրայ Հայուն գոյութեանը։

Հին գաղթականներէն Պարսկաստան գացողները եւ Շահ-Աբբասի օրով Արարատեան աշխարհէն տեղահանուածները բախտաւոր են եղած, որովհետեւ Շահ-Աբբաս եւ իր յաջորդները գնահատելով Հայուն ձիրքերն ու յատկութիւնները, ուզած են օգտուիլ եւ զարգացնել իրենց հայրենիքը, եւ հակառակ իրենց կրօնամոլութեան, ամէն ազատութիւն տալով անոնց, քաջալերած ու կապած են իրենց երկրին հետ։

Պատեհ առիթի մը թողլով Հնդկաստանի Ջավայի, Եգիպտոսի, բուն Ռուսաստանի և այլ գաղութներու վրայ խօսիլ, անցնինք ներկային։

Շատերու կարծիքով, եթէ զօրաւոր ազդակներ չըլլան, եթէ հաւաքական ու անմիջական ձեռնարկներ չկատարուին, եթէ գրչին ու խօսքին հետ գործնական քայլեր ալ չառնուին, օտարացման եւ ձուլման չարիքը զէթ մասամբ սահմանափակելու, եթէ փակ մնան Հայաստանի պողպատեայ պարիսպները եւ ժամանակ մըն ալ տեւէ կարմիր մարդպանութիւնը, ձուլումը անխուսափելի է։

Բացայայտ եւ անառարկելի ճշմարտութիւն է, որ Հայաստանի ներկայ անարժան տէրերը, կամ աւելի ճիշդը Մոսկուայի խամաճիկները, գաղթահայութեան վիճակով եւ ուծացման կամ ձուլման նման «չնչին խնդիրներով» զբաղելու եւ հետաքրքրուելու ժամանակ չունին, երբ անդին կան չինական յեղափոխութեան, Հնդկաստանը ըմբոստութեան մղելու, Անգլիան տապալելու եւ այլ կենսական հարցեր։ Այդ վարձկանները գաղութներու հայութիւնը կը յիշեն միայն այն ժամանակ, երբ անոր նիւթական օժանդակութեան պէտք ունին։

Քանի մը պատկերներ մեր ներկայ իրականութենէն, բաւական են արդէն ամբողջութեան վրայ գաղափար մը կազմելու։

Անցնինք հայաշատ կեդրոնէ մը եւ կամ մտնենք հայկական պանդոկ մը։ Խօսակցութեան լեզուն յաճախ Թուրքերէն է։ Հարիւրաւորներ, հայերէն գիտնալով հանդերձ, եւ աքսորի տառապանքները ճաշակելէ ու մազապուր ազատուելէ յետոյ, այսօր առանց կարմրելու, նախամեծար կը սեպեն Թուրքերէնը իրենց մայրենի լեզուէն։

Թատրոնի մը մէջ պատահեցայ երկու զարգացեալ երիտասարդներու, որոնք մաքուր եւ սահուն հայերէն գիտնալով հանդերձ, ժամերով Թուրքերէն եւ Ֆրանսերէն խօսեցան ու իմ հարցումներուս միայն հայերէնով պատասխանեցին։ Երեւոյթներ են ասոնք, որ կը կրկնուին յաճախ շուկան, տունը, սրճարանը եւ հաւաքոյթներու մէջ։ Իսկ Թրքական «շարքը»ները և խաղերը արդէն սովորական են հարսնիքներու եւ ուրախութիւններու մէջ։ Հայկական երգեր՝ շատ հազուադէպ։

Լրագիր ծախող տասնեակներով փոքրիկներ, որոնց մեծագոյն մասը դպրոցի աշակերտներ ալ են, ընդհանրապէս Թուրքերէն կը խօսին եւ քիչ անգամ Ֆրանսերէն. անոնց համար հայերէնը գոյութիւն ունի դպրոցի սեմէն ներս միայն։

Հարիւրաւոր փոքրիկներ արդէն սկսեր են մոռնալ իրենց մայրենի լեզուն, որովհետեւ ֆրանսական վարժարաններ կը յաճախեն։ Պատահեցայ ծանօթի մը, որուն երկու փոքրիկները՝ 7 և 5 տարեկան՝ կուլային։ Ծանօթս հայերէնով պատճառը կը հարցնէր։ Անոնք ֆրանսերէն կը պատասխանէին, իրար չէին հասկնար։ Թարգմանի դեր կատարեցի ու ցաւով մեկնեցայ։

Ուրիշի մը վեց տարեկան փոքրիկը սրճարանի մը մէջ իմ ներկայութեանս գրեց ֆրանսերէն ոտանաւոր մը անսխալ։ Խեղճ փոքրիկը հայերէնը սկսած էր մոռնալ, եւ... ծնողքին ուրախութիւնը սահման չունէր։

Երբ քանի մը երիտասարդներու փափկութեամբ դիտել տուի որ վերջ տան Թուրքերէն խօսակցութեան, պատասխանեցին.

«Ի՞նչ հին գլուխ մարդ էք, տակաւին այս ազատ երկրին մէջ կ'ուզէք կաշկանդել մեզ. ինչ լեզուով ուզենք կը խօսինք, մարդ իրաւունք չունի դիտողութիւն ընելու։»

Այո՛, ազատ երկրի մէջ կը գտնուին, Թուրքիոյ գիւղերուն եւ քաղաքներուն խուլ անկիւնները մնցած այս պարոնները։ Ամէն ինչ մոռնալէ վերջ, — բացառութիւնները յարգելով,—կ'ուրանան նաեւ Սահակի եւ Մեսրոպի հրաշակերտ լեզուն եւ այսօր քաղաքակրթուեր ու զարգացեր են՝ պարասրահներուն մէջ «չարլսթոն» եւ «թանկօ» պարել սորվելով։

Միայն Մարսէյլի գաղութ իրականութիւնը մատնանշելով, դարմանը եւ ձուլման ահաւոր վտանգը կանխելու միջոցներուն վրայ խորհիլը կը թողում պաշտօնական մարմիններուն, որպէսզի նախաձեռնարկը ըլլան գտնելու միջոց մը, սահմանափակելու չարիքը եւ փրկելու թափառական բեկորները մօտալուտ վտանգէն, քանի որ մեր կարմիր վարիչները չեն հետաքրքրուիր անով եւ ոչ ալ կը բարեհաճին զանոնք ընդունիլ հայրենիքին մէջ։

Ա. ԱՐՄԵՆԵԱՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԱՀԱՅ ՆՈՐ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐՆ ԱԼ ՎԻԺԵՑԱՒ

ՖԻԼԻՊԷԻ, ՍՈՖԻԱՅԻ ԵՒ ՇՈՒՄԷՆԻ ՊԱՏԳԱՄԱՒՈՐՆԵՐԸ ԲՈՂՈՔԵԼՈՎ ԿԸ ՀԵՌԱՆԱՆ

Պուլկարիոյ ծանօթ երկրաշարժէն առաջ, Ապրիլ 15ին Սոֆիայի մէջ տեղի ունեցաւ պուլկարահայ նոր համագումարը։

Վերջին ամիսներու ընթացքին գոյացած մասնակի համերաշխութեան շնորհիւ, կը կարծուէր թէ ալօրէն Թեմականի անդամները սթափած են եւ համագումարը յաջող ելք պիտի ունենայ։ Դժբախտաբար, ճիշդ հակառակն է պատահած։ Սոֆիայի «Արաքս»էն կը քաղենք հետեւեալ տեղեկութիւնները (Ապրիլ 17 եւ 18), առանց մեր կողմէ բառ մը աւելցնելու.

Ժողովը բացուեցաւ կիրակի ժամը 4ին։ Սրահին մէջ պատգամաւորներ եւ ունկնդիրներ իրար խառնուած են։ Պ. Ճէրահով կ'առաջարկէ իբրեւ առժամեայ դիւան ամէնէն տարէցը նախագահ եւ կրտսերը քարտուղար ընտրել։ Բայց, առանց սպասելու որ ուրիշներ կարծիք յայտնեն, իր խմբակէն երկու անձեր կը ներկայացնէ դիւանի անդամ, որոնք առանց ընտրուելու իրենց տեղերը կը գրաւեն։

Պ. Թագւոր Թագւորեան, անդամ Թեմ. Խորհուրդի, կը պատճառաբանէ թէ հակառակ անոր որ Պ. Ճէրահով քանի մը տարիներէ ի վեր Թեմականի նախագահ է եւ համագումարի կը մասնակցի, տակաւին չէ կրցեր սորվիլ, թէ այս կերպ ո՛չ մէկ տեղ, ո՛չ դիւան կ'ընտրուի եւ ոչ ալ համագումար կը բացուի։ Նախ պէտք է պատգամաւորներու թիւին ճշդումը կատարուի, այսինքն Թեմականի քարտուղարութիւնը կարդայ այն շրջաբերականը, որով կը հրաւիրուի թէ պատգ. ժողովը եւ կը ճշդուի թէ իւրաքանչիւր Թաղական խորհուրդէն քանի հոգի կը մասնակցէին անոր։

Այն ատեն Թեմ. Խորհուրդի քարտուղար Պ. Անդրէաս Յակոբեան ոտքի կ'ելլէ ու կը յայտարարէ որ ինքը չիգիտեր թէ արդեօք շրջաբերականներու թղթածրարը «արխիւ»ին մէ՞ջն է, թէ զայն ալ վերցուցած են ինչպէս ուրիշ շատ մը վաւերաթուղթեր եւ իմ անձնական թղթերս։

Եւ դառնալով Պ. Ճէրահովին, կը հարցնէ.

— Պ. Ճէրահով, ո՞վ կոտրեց քարտուղարութեան գրասենեակին դարակները եւ գզրոցները, այնտեղէն վերցնելով էջմիածնի ամբողջ թղթածրարը, ինչպէս նաեւ ուրիշ վաւերաթուղթեր։

— Ե՛ս, եւ Պ. Գ. Զաքարեանը։

Թ. Թագւորեան.— Դուք արդէն, Պ. Ճէրահով, տարիէ մը ի վեր այսպիսի գողութիւններով եւ աւազակութիւններով կը զբաղիք։ Դուք չէ՞ք որ գողցաք Էջմիածնէն եկած եւ Թեմ. Խորհուրդին ուղղուած պաշտօնական նամակը, զոր մինչեւ հիմա ալ յանձնած չէք նոր Թեմականին։ Դուք չէ՞ք որ գողցաք իմ նամակս եւ զայն ղրկեցիք Էջմիածին, իբրեւ ձեր նամակը։ Հիմա ալ չեմ զարմանար երբ կը տեսնեմ, որ կը կոտրէք քարտուղարութեան գրասենեակը, եւ կը վերցնէք նոր վաւերաթուղթեր...

Պ. Ճէրահով ի պատասխան այս ամբաստանութեան ինքզինքը կորսնցուցած կը յարձակի Պ. Թագւոր Թագւորեանի վրայ ծեծելու նպատակով, սակայն Պ. Անդրէաս Յակոբեանի միջամտութեամբ տեղը կը վերադառնայ։

Այս առաջին սքանտալը հազիւ վերջացած, «համագումարը» անցաւ քննելու պատգամաւորներու լիազօրագիրները։ Առաջին առթիւ խնդրոյ առարկայ դարձան Վառնայի պատգամաւորները։ Կը հաստատուի որ Վառնայէն եկողները իրենք զիրենք լիազօրած են եւ կուգան եռանդամի կողմէ, որմէ երկու հոգի միայն միացած են, երրորդը շատոնց հրաժարած ըլլալով։ Այս մասին բողոքի հեռագիրներ ստացուած են Վառնայի նորընտիր Թաղ. Խորհուրդէն։

Ֆիլիպէի պատգամաւորը [...] Միջէլ Օրմանեան հարց [...] Թեմականին, թէ ինչո՞ւ [...] իր նորընտիր օրինաւոր [...] կան խորհուրդով չէ ներկայ [...] «համագումարին» եւ [...] նութիւններ կ'ուզէ։

Պ. Ճէրահով կը պատաս[...] նէ թէ ոեւէ բացատր[...] չունին տալիք եւ իրենց [...] լիքը Թեմական Խորհուրդ[...] կուցումին ատեն պիտի ըլ[...]

Թեմական քարտուղար[...] կողմէ կուտայ կարգ մը բա[...] րութիւններ Վառնայի օր[...] ւոր Թաղական Խորհուրդի [...] ւերացման հարցին շուրջ։

Տօքթ. Միջէլ Օրմանեան.— [...] րակացութիւնը այն է որ [...] էնթրիկներ կան...։ Ես կը [...] հանջեմ որ Պ. Անդ. Յակոբ[...] բոլոր ըսածները ճշդութ[...] արձանագրութեան տակ [...] եւ ինքն ալ ստորագրէ [...] ջապէս Քանի որ Վառնայ[...] Ռուսճուքի Թաղական [...] հուրդները չեն մասնակցիր «Համագումար»ին, որոնք [...] կարահայութեան կարեւոր [...] կորիզը կը կազմեն եւ [...] հետ մենք խօսելիքներ ունի[...] ատոր համար մենք ալ, Ֆի[...] պէի պատգամաւորներս կը [...] ղունք այս ժողովը ու կը հ[...] նանք... բայց ատոր ես եկա[...] «էմփէրաթիվ մանտաթ»ով։

Ֆիլիպէի երկրորդ պատ[...] մաւորը Պ. Մկրտիչ Գազազ[...] յանուն Ֆիլիպէի Թաղակա[...] թեան, կարդալով գրաւոր [...] ղոքագիր մը եւ յանձնելով [...] «Համագումար»ի դիւանին, [...] կերոջը հետ կը հեռանայ [...] ղովասրահէն։

Ֆիլիպէի պատգամաւորնե[...] երբ կը հեռանային, Պ. Ճէրա[...] եւ Զաքարեան անոնց ետեւ[...] պոռացին.

— Սիզ կիտին, պիզ պի[...] յիմիզի եաբաճայըզ։

Իսկ այս մարդոց հետեւ[...] ունկնդիրներու եւ պատգամա[...] ւորներու շարքերէն ձայն [...] անպատկառօրէն կը յայտա[...] րէր ընդհանուր աղմուկին մէ[...]

— Եւանդամլար սաղ [...] սուն...։ (Նշանակովի մարմին[...] ըսել կ'ուզէ)։

Այս երկրորդ «սքանտալ[...]» վրայ Պ. Զաքարեան կը դառն[...] Թեմականի անդամ-քարտուղ[...] Պ. Անդր. Յակոբեանին պոռալ[...]

— Հայտէ, հայտէ, դուն [...] անոնց հետ ս...տիր եղիր...

Իսկ Պ. Անդր. Յակոբ[...] հեգնանքով կը խնդրէ Պ. Զ[...] քարեանէ որ հայերէնի թարգ[...] մանէ այդ բառը, որպէսզի [...] ւանի կողմէ արձանագրութ[...] մէջ անցուի։

— Պէն էրմէնիճէ մէրմ[...] ճէ պիլմէմ. Ֆիլիպէլիլէրլ[...] տէ ս...տիր օլ։

Սուր վէճ մըն ալ ծագ[...] Պուրկազի պատգամաւորներ[...] խնդրին առթիւ։

Ճէրահով.— Ես կանչել [...] ես հեռագիր տուի, որ Պուր[...] զէն երկու պատգամաւոր գա[...]

Թագ. Թագւորեան.— Դ[...] այստեղ նոր զեղծում կատար[...] էք. քանի որ հեռագիրը անձ[...] կան է եւ ո՛չ թէ Թեմակ[...] կողմէ տրուած։ Թեմականը [...] մասնանի գործադրա՞նը կ[...] ցիք...։

Ճէրահով Ինքզինքէն [...] ելած սեղանին վրայէն կ'ա[...] կնիքները ու Թագւորեան[...] նետելու ձեւով կը զարնէ [...] տին, պոռալով.— Ե՛ս եմ [...] մականը...։

Անդրէաս Յակոբեան.— Պ. [...] Ճէրահով, աղբականոցի վրայ [...] գող աքաղաղներէն վախցող [...] չենք...։

Յետոյ Պ. Թագւորեան [...] մեկնի ժողովէն, յայտարար[...] թէ «իր արժանապատուութի[...] թոյլ չի տար մնալու այսպի[...] մարդակերպներու հաւաքոյ[...] մը մէջ»։

Երբ կիրքերը քիչ մը հ[...] դարտեցան, Սոֆիայի պատգա[...] մաւոր ընկ. Սարգիս [...] եան ոտքի կանգնելով [...] ժողովի առաջին իսկ վայրկ[...] նէն գործուած ապօրինութիւ[...] ները եւ բողոքելով հեռացաւ[...]

Յառաջ.— Հաւատա՞նք [...] գոնէ երկրաշարժը վերջ [...] կ'ըլլայ այս անճոռնի բարբ[...] րուն...

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(…ղուած՝ խորհրդ. Թերթերէն)

Ղամարլու.— Կը գտնուի Թիֆլիս-Երեւան-Ջուլֆա երկաթուղային գծին վրայ եւ կարեւոր քաղաք մը դառնալու ամէն կարելիութիւն ունի:

Ղամարլուի եւ շրջակայ գիւղերուն մէջ կան 20-30 գործարաններ, որոնց արտադրութիւնը (օղի, քոնեակ եւ զանազան ըմպելիներ) կը սպառի Մոսկուայի, Լէնինկրատի եւ Խորհրդ. Միութեան զանազան քաղաքներուն մէջ:

Գիւղատնտեսութիւնը հետզհետէ կը լաւնայ Ղամարլուի շրջանին մէջ, ուր մեծ տեղ կը գրաւէ խաղողի եւ բամպակի մշակումը: Ատոնց աւելի զարկ տալու համար, կազմուած է հողամշակման կայան մը, որ փորձադաշտերով, տարեկան ցուցահանդէսներով եւ զանազան միջոցներով կը ջանայ գիւղացիները վարժեցնել մշակոյթի գիտական նորութիւններուն: Նոյն կայանը գիւղացիներուն կը մատակարարէ վնասատու հիւանդութիւնները փճացնող զանազան նիւթեր՝ ծծումբ, արջասպ, եւայլն:

Մէկ քանի տարուան ընթացքին, համագործակցութիւնը չափազանց զարգացած է եւ կը գրաւէ գիւղացիներու համակրութիւնը: Զանազան գիւղերու մէջ կան համագործակցական 10 ընկերութիւններ 4278 անդամներով:

Երեւան.— Մարտ 19ին, տեղի ունեցած է Հայաստանի աշխատաւորական գրողներու միութեան առաջին համաքոյթը, գեկուցած է Միութեան անդամ Ս. Շահրեան՝ նիւթ ունենալով «Հայ գրականութեան ուղիները»:

Ներկաները գլխաւորաբար այն միտքը յայտնած են թէ՝ անհրաժեշտ է համագործակցիլ պրոլետգրողներու հետ, Խորհրդ. Միութեան մէջ յայտարարուած …ական դաշնակցութեան գծով:

Հայ նկարչութիւնը.— Հայ արուեստի տան նկարչական բաժինը՝ իր վերջին ընդհ. ժողովին մէջ, քննելով Երեւանի Կերպարուեստային ընկերութեան հրաւէրը, որոշեց յետաձգել Թիֆլիսի նկարչական ցուցահանդէսը եւ մասնակցիլ Երեւանի ցուցահանդէսին: Թիֆլիսի ցուցահանդէսը պիտի բացուի …ան, իսկ Երեւանինը՝ ապրիլի …ին, ընտրուած է յատուկ յանձնախումբ եւ գնահատիչ մարմին:

Թատրական. — Հայ արուեստի տան մէջ տեղի ունեցած է Վրաստանի հայ գրողներու միութեան …թական համաքոյթը, ուր կարդացուած է Լեւոն Մեհրապեանի «Մեծ Բար» թատերգութիւնը: Նիւթը հետեւեալն է: …ոլ Սահակ՝ կը խոստանայ …աղջիկը տալ գինեվաճառ…ին, եւ կը ջանայ իր կամքը պարտադրել աղջկան որ կը մերժէ: Վերջին պահուն սակայն, Սահակի տղան կը միջամտէ, եւ ձեռքը բռնած քարով մը կը սպառնայ իր հօր, եթէ պնդէ: Բարի կտորին ի տես, Սահակ կը սթափի, կը հրաժարի գինեմոլութենէն եւ կը մերժէ աղջիկը տալ Գեւօին: Թատերգութիւնը տեղի տուած է բուռն վիճաբանութեան. քննադատները՝ նիւթը գտած են շահեկան, բայց անոր զարգացումը թոյլ: Խիստ դիտողութեան արժանացած է գինեմոլութեան դէմ՝ քարի կտորով մը կռուելու… գիւտը, և առաջարկուած է հիմնովին վերամշակել թատերգութիւնը եւ աւելի լրջօրէն մօտենալ արբեցումի հարցին:

Յոբելեան. — Թիֆլիսի մէջ տօնուած է դերասան Արշակ Մամիկոնեանի բեմական գործունէութեան երեսունեհինգամեակը:

Լազարեանի ճեմարանի մէջ, իր ուսանողութեան միջոցին իսկ, ցոյց տուած է դերասանական ընդունակութիւն, եւ 1886—87 թուականներուն, մասնակցած է Պետրոս Ադամեանի ներկայացումներուն: Այս վերջինին քաջալերանքն է որ մղած է Արշակ Մամիկոնեանը իր կեանքը կապելու բեմական արուեստին, ուր յայտնուած է իբրեւ տաղանդաւոր կատակերգակ, ստեղծելով մէկ քանի կենդանի տիպարներ: Ան՝ հիմնադիրներէն մէկը եղած է Երեւանի պետական թատրոնին:

ԻՆՉՊԷՍ ԲԱԶՄԱՑՆԵԼ ՄԱԿԱԲՈՅԾՆԵՐԸ…

Ամերիկայի Հողագործական Նախարարութեան մէջ կազմուած է մասնաւոր յանձնախումբ մը, որ կ'աշխատի աճեցնել եւ բազմացնել վնասակար միջատները, — ոջիլ, մլուկ, մժեղ, լու, մրջիւն, ճանճ, եւայլն: Վերջապէս բոլոր այն միջատները, որոնք վնասակար են մարդուն եւ կենդանիներուն համար: Ի՞նչ է նպատակը այս յանձնախումբին: Հողագործական Նախարարութիւնը տեսնելով որ բազմաթիւ աշխատանոցներ զանազան դեղեր կը պատրաստեն իբր թէ պայքարելու համար այդ միջատներուն դէմ, բայց ընդհանրապէս կը խաբեն կեղծ դեղերով, որոշած է աճեցնել այդ միջատները, անոնց վրայ փորձելու համար ծախուած դեղերը: Երբ փորձը ցոյց տայ, որ ազդեցութիւն չըներ դեղը, յանձնախումբը կը գոցէ դեղերը պատրաստող վաճառատունը կամ աշխատանոցը:

ԿԱՐՏԱՆ, Ե. Ա.— Ձեր նամակին պատասխանած ենք Ապրիլ 15ի «Յառաջ»ով (Նամակատուփ, Դ. էջ):

ԱՆՈՒԱՆԱՓՈԽՈՒԹԻՒՆ

Ռուս յեղափոխութիւնը կը գործէ դեռ, նորոգելով կամ ներկելով ամէն բան:

Ահա շախմատն ալ, (հայերէն՝ ճատրակ), որուն համար մասնաւոր սէր մը ունին կարմիր մարդիկ, կարմիր ներկուած, յեղափոխուած եւ սրբագործուած է:

Ճատրակին երկու հակառակորդ բերդերը, որոնք քաղքենի երկիրներու մէջ ճերմակ եւ սեւ ներկուած են, Ռուսիոյ մէջ պիտի կոչուին Աշխատանք եւ Դրամագլուխ: Եւ այս երկու հակառակորդները պիտի վարեն ընկերային կռիւ մը: Այլեւս ճատրակին մէջէն վերցուած են թագաւորները, թագուհիները, նոյնիսկ աշտարակները, որովհետեւ այս վերջինները ճորտատիրական նշաններ են:

Աշխատանքի բերդը կազմուած է այսպէս.— Թագաւորին տեղ, բանուոր մը՝ ձեռքին մէջ մուրճ մը: Թագուհիին տեղ՝ գիւղացի կին մը, ձեռքը դրած իր մէջքին: Աշտարակին տեղ՝ սալ մը: Խենդերը դարձած են կարմիր սպաներ:

Դրամագլուխին բերդը կազմուած է այսպէս.— Քաղքենի մը՝ ձեռքին մէջ քսակ մը: Յետոյ կիսաշխարհիկ կին մը: Լրացնելու համար ծաղրը՝ եկեղեցի մը: Սպաներ եւ զինուորներ:

Այս ամէնը լաւ: Սակայն եթէ խաղին մէջ Դրամագլուխը յաղթէ Աշխատանքին, պոլշեւիկները ի՞նչ պիտի ընեն:

⁂ Այս անուանափոխութիւնը սովորական բան մըն է բոլոր յեղափոխութիւններուն համար: Ֆրանս. Յեղափոխութիւնն ալ փոխած էր խաղաթուղթերուն անունները: Չորս թագաւորներուն տեղ գործածուեցան Ոգի Պատերազմի, Խաղաղութեան, Վաճառականութեան, Արուեստներու: Չորս թագուհիներուն տեղ՝ Ազատութիւն Կրօնքի, Արհեստներու, Ամուսնութեան եւ Մամուլի: Չորս ծառաներուն (պաճախ) տեղ՝ Հաւասարութիւն Դասակարգի, Գոյներու, Իրաւունքներու եւ Պարտականութեանց:

Յետոյ դարձեալ թագաւորական վարչաձեւին հաստատման հետ գործածուեցան արքայական անուններ:

ՔԱՂՑԿԵՂԻ ԴԷՄ

Ելեկտրագէտ մը հետաքրքիր տեղեկութիւններ կու տայ քաղցկեղէ վարակուած հիւանդներու մասին: Այս ելեկտրագէտը, որ կը կոչուի Լավիլ, կը յայտնէ թէ մեր գնդերները ելեկտրականութեան լաւագոյն խտացուցիչներ են եւ կէս-հաղորդիչ: Ողջ մարմինը (մարդոց կամ կենդանիի) ելեկտրական մեքենայ մըն է որ ելեկտրականութիւն կ'արտադրէ՝ շնորհիւ բարդի մը, որ կազմուած է մէկ կողմէն՝ (դրական բեւեռ) գնդերներուն տուած աղովն ու շաքարածինովը (glycogène), իսկ միւս կողմէն՝ (ժխտական բեւեռ) արեան շիճուկին աղերովը:

Ելեկտրագէտը կալվանոմեդրով մը հաստատեց որ դրական բջիջները լեցուած են դրական ելեկտրականութեամբ:

Այս տեղեկութիւնները արձանագրելէ յետոյ, ելեկտրագէտը կալվանոմեդրի մը առջեւ դրած է մուկ մը, որ վարակուած էր քաղցկեղէն: Ցեսած է որ կալվանոմեդրին ասեղը կը շեղի մէկ միլիոներորդ ամփէր, իսկ այն քաղցկեղաւոր մուկերը, որոնք պատուաստ ստացած են, աւելի նուազ շեղած են ասեղը: Իսկ առողջ մուկերը անշարժ կը ձգեն ասեղը:

Արդ. կը խորհի ելեկտրագէտը, եթէ ժխտական ելեկտրականութիւնը պարպուի հիւանդ մարմինին մէջէն, բուժումը հաւանական է:

Բայց եւ այնպէս ըսենք, որ այս «բուժում»ն ալ դեռ վարկած է:

ՄԱՅՔԼ ԱՐԼԷՆԻ ԶՈՔԱՆՔԸ

Ինչպէս գրած էինք անկէ առաջ Մայքըլ Արլէն, հայազգի գրագէտը նշանուած է վերջնապէս:

Ժողովրդական վիպագիրը որ անգլիական գրականութեան տուաւ «Կանաչ Գլխարկը», «Մէյֆէր» եւ «Երիտասարդները սիրոյ մէջ»ը, ծանօթ չէր այն կողմի ընդդիմութեան զոր յայտնեց իր ապագայ զոքանչը:

Հարսնցուն է կոմուհի Աթալանթա Մէրքաթի, հելլէնուհի մը, որուն մեծ մայրը ամերիկացի մը եղած է: Պառոնուհի ֆոն Փֆլուկէլ: Կ'ըսուի թէ մայրը շտապած է դէպի Զուիցերիա, խզել տալու համար նշանախօսութիւնը:

Մայքըլ Արլէն, սակայն կարեւորութիւն չի տար այս ընդդիմութեան:

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՅԱՂԹԱՆԱԿԸ

Կիրակի օր Հ. Մ. Ը. Մ.ի Փարիզի Ա. խումբը լաւ յաղթանակ մը տարաւ Փարիզի առաջին դասակարգէն C. A. Nanterreի Ա. խումբին դէմ:

Ա. կիսախաղին մեր յառաջապահները լաւ փասերով սկսան յառաջանալ, եւ Ս. Կարապետեան զօրաւոր հարուածով մը նշանակեց առաջին կօլը. քիչ վերջ Տաճատ գլխի դարձուածքով մը նշանակեց երկրորդը, որմէ վերջ մերինները գրեթէ տիրապետեցին խաղին: Ֆրանսացիներու պաշտպանողական գիծը տոկուն խաղացողներէ կը բաղկանար, բայց մեր ճկուն յառաջապահները իրենց նուրբ խաղերով կը գերազանցէին զանոնք. առաջին կիսախաղը վերջանալու հինգ վայրկեան մնացած, Ս. Կարապետեան նշանակեց երրորդ եւ չորրորդ նշանակէտերը:

Բ. կիսախաղին սկիզբը Ֆրանսացիները լուրջ յարձակումներ ըրին, բայց մեր պաշտպանողական գիծը ամուր էր: Պահ մը գնդակը երկուստեք տարուբերուելէ վերջ, մեր յառաջապահները կրկին սկսան իրենց գեղեցիկ խաղարկութեան, եւ շահեցան հինգերորդ նշանակէտը: Քիչ վերջ Գալուստ լաւ հարուածով մը նշանակեց վեցերորդը: Այս արդիւնքէն վերջ Ֆրանսացիները մեծ ճիգերով յաջողեցան շահիլ մէկ նշանակէտը: Խաղը վերջանալու քանի մը վայրկեան մնացած Օ. Գրիգորեան ձախ ծայրէն զօրաւոր հարուածով մը նշանակեց եօթներորդը եւ խաղը վերջացաւ Փարիզի խումբին յաղթանակով, 7-1:

Սոյն մրցումին փայլեցան Ռուբէն եւ Ասատուր, որոնք իրենց փորձառու եւ տոկուն խաղով լաւ պաշտպանութիւն մը ըրին հակառակորդ յառաջապահներուն դէմ: Միջնապահներէն Երուանդ՝ արտակարգ խաղարկութեամբ մը գնահատելի յաջողութիւն ունեցաւ. յառաջապահներէն Ս. Կարապետեան՝ ինչպէս ամէն անգամ, այս մրցումին եւ իրեն նուրբ խաղով եւ զօրաւոր հարուածներով յաջող խաղարկութիւն մը ունեցաւ. աջ եւ ձախ ծայրերը. Տաճատ եւ Օննիկ Գրիգորեան մեծ օգտակարութիւն ունեցան սոյն մրցումին, իսկ մեր պահեստի խումբէն Գալուստ, հակառակ նորահաս մը ըլլալուն, իր ճկուն եւ համարձակ խաղով ցոյց տուաւ թէ ապագայ կը խոստանայ Հ.Մ.Ը.Մ.ի:

⁂ Նոյն օրը Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շավիլի մասնաճիւղի Ա. խումբը Vésinetի մէջ լաւ մրցում մը կատարեց տեղական Ա. խումբին դէմ: Խաղի ամբողջ շրջանին հաւասար խաղարկութիւն մը տեղի ունեցաւ: Ա. կիսախաղին ֆրանսացիները յաջողեցան շահիլ 2 նշանակէտ, որուն դէմ մեր յառաջապահները եռանդուն ջանքերով շահեցան 3 նշանակէտ: Բ. կիսախաղին ֆրանսական խումբը շահեցաւ երրորդ նշանակէտը: Խաղին արդիւնքը հաւասար էր, երկու կողմերն ալ մեծ ճիգեր կ'ընէին յաղթանակը խլելու: Մրցումը վերջանալու երկու վայրկեան մնացած, հայ խումբին վերջապահին սխալով ֆրանսացիները «փէնալթի»ով մը նշանակեցին չորրորդը եւ խաղը վերջացաւ Շավիլի Հ. Մ. Ը. Մ.ի պարտութիւնով 3-4:

Շավիլի խումբը ճկուն խաղացողներէ կը բաղկանայ, իրենց եռանդը գնահատելի է, միայն թէ պէտք է բոլոր մրցումներուն կարգապահօրէն ներկայ ըլլան եւ կատարելապէս հնազանդին իրենց խմբապետին:

Գ. Գասպարեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԽՈՐՀՐԴԱՒՈՐ ՈՃԻՐ ՄԸ.— Քանի մը տղեկներ, Նանթէռի մէջ կը զբօսնային, Սէնի եզերքը, երբ անոնցմէ մէկը նշմարեց որ, քանի մը քայլ անդին, թաց ու մեծկակ պարկ մը կար գետափին մէկ խորշին մէջ:

Տղեկը կանչեց իր ընկերներէն մէկը եւ երկուքը մէկ հետաքրքրութենէ մղուած, փորձեցին քակել պարկին բերանը: Բաւական դժուարութեամբ, հազիւ թէ կրցեր էին թուլցնել պարկին կապը, երբ սարսափած ետ քաշուեցան: Պարկին բացուածքէն՝ մեռելի մը բաց աչքերը իրենց կ'ուղղուէին…:

Երկու պատանիները, անմիջապէս փութացին լուր տալու Բիւթօի ոստիկանութեան որ, քննութեան ձեռնարկելով, պարկին մէջ երեւան հանեց երիտասարդ կնոջ մը դիակը, որ սկսած էր այլեւս նեխիլ: Ոստիկանները՝ ինքնութիւնը երեւան հանելու մտքով, պրպտեցին հագուստները, բայց ոչ մէկ թուղթ գտան: Կը կարծուի թէ՝ հանրակին մըն է որ սովորութիւն ունէր յաճախելու Բիւթօի եւ շրջակայքի ածխագործները:

ՄԱՑՐԵՐ ԵՒ ԶԱՒԱԿՆԵՐ.— Փարիզի քաղաքապետութեան «կորսուած իրեր»ու պաշտօնատան գլխաւորը՝ անցեալներս կը գանգատէր օրագրողի մը՝ մասնաւորաբար կիներուն դէմ ու կը հաստատէր թէ անոնց յիշողութիւնը այնքան տկարացած է որ անոնք հանրակառքերու, ինքնաշարժերու, սրճարաններու մէջ կը մոռնան հովանոց, գլխարկ, պայուսակ, դրամապանակ, նոյնիսկ ծծկերներ եւ նորածիններ:

Երէկ առաւօտ, նորէն, կին մը Օթէօյի եկեղեցիին մէջ ձգած էր 18 ամսու տղեկ մը. բայց այս անգամ, մոռացումը գիտակից էր. տղուն զգեստին վրայ տոմսակ մը կար, որով մայրը կը յայտնէր. «Ստնտուն չուզեր այլեւս տղեկս նայիլ. դժբախտաբար, չեմ կրնար պզտիկիս պէտքերը գոհացնել. վստահ եկեղեցիին մարապետներուն բարեսրտութեան վրայ, անոնց կը յանձնեմ զաւակս»:

Ոստիկանութիւնը սակայն կը փնտռէ մայրը.

Ուրիշ կին մըն ալ, իր զաւակը ձգած է ինքնաշարժի մը մէջ, ու վճարելէ յետոյ փոխադրութեան վարձքը՝ կօլլէնէն մինչեւ Սէն-Միշէլ, հեռացած է հանդարտ սրտով, ծանր բեռէ մը թեթեւցած ըլլալու փութկոտութեամբ: Ծծկերը որ հազիւ 15 օրուան է, յանձնուած է Հանրային Խնամատարութեան:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (85)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Դ.

…նոր մէջ նշմարեցի Նատէժդան, որ ձեռքին մէջ բռնած էր ատրճանակ մը: Գերմանացին …ձեռքէն խլեց ատրճանակը եւ …նետեց դուրս: Նայեցաւ գե… ռուս աղջկան՝ տեսակ մը …ական ու կոտտացող վիշտով:

— Ահաւասիկ, մրմնջեց անիկա, …ահաւասիկ շարժում մը որ ամէն … կը բացատրէ… այո՛, այո՛, …ք խօսիլ Վոլֆի, Բորիս Սու…ի եւ Աստրոնայի մասին. … ճշմարտութիւնը ահա…կ— էգին շարժումը որ իր … կ'ուզէ պաշտպանել…

Նատէժդա, դէմքը յուզումէն …լուած, կրթնած էր դրան սիւնին:

— Այո՛,…ահաւասի՛կ…ձեր սիրահարին կեանքը կը փրկէք…

— Իմ սիրահա՞րս, մրմնջեց Նատէժդա՝ հակառակ իր կամքին:

— Այս մարդը եթէ ձեր սիրահարը չէ, սակայն դուք կը սիրէք զայն, կը սիրէք…Բորիսը չէր որ կը սիրէիք դուք…ամէն օր, ամէն ժամ այս մարդուն մասին կը խօսէիք… ու ձեր աչքերուն մէջ յամեցող ուրախութիւնը ցոյց կու տար որ դուք անոր կը սպասէիք, եւ թէ ես ձեզի կ'ըսէի թէ ան պիտի գայ…

Նատէժդա ապտակելու ճիչ մը արձակեց.

— Այդպէս է, ըսաւ անիկա առանց այլեւս զայն մտիկ ընելու, այդպէս է…

Ու Թիթիզէյ, կիրքէն այլայլած եւ մոռցած ամէն ինչ, բացի իր բուռն տառապանքն ու իր սիրոյն քայքայումը,— շարունակեց.

— Ա՜խ, այո՛, այո՛, ձեր հայրը… ձեր սէրը անոր հանդէպ կը փոխուէր հետզհետէ… այո՛, կը փոխուէր ուրիշ տեսակ սիրոյ մը… այդ հայրը դուք կը սիրէիք իբրեւ . . .

Նատէժդա զայն մտիկ կ'ընէր անյագօրէն: Ու Թիթիզէյ լուսաբանելով աղջկան պղտոր երազները, արտասանեց այն բառը զոր Նատէժդա ըսած էր զբօսանաւի սրահին մէջ.

— Դուք Մարսէլը կը սիրէիք իբրեւ ընկեր, որովհետեւ անիկա կը խօսէր միւսին մասին…այո՛ իբրեւ ընկեր կը սիրէիք այս մարդը՝ որ մեր քաղաքական պայքարին մէջ խառնուեցաւ պարզապէս անոր համար որ ձեզ կը սիրէ . . .

Ու ինծի դառնալով՝

— Ա՜խ, այնպէս չէ՞, դրդապատճառները գեղեցիկ են, պայքար՝ ցեղի իրաւունքներուն համար, ասոնք բոլորը կը տապալին, այնպէս չէ՞, երբոր էգը խնդրոյ առարկայ ըլլայ…: Միայն մէկ պայքար կար, Վոլֆինը եւ իմինս… Մեզի համար կային մեր կայսրութիւնները…մենք ոչինչ էինք, մենք երկուքս ալ կ'աշխատէինք մեր կայսեր եւ մեր Աստուծոյն համար… Պերլին կամ Փեթերսպուրկ… սակայն այս աղջիկը ինծի մոռցնել տուաւ իմ պարտականութիւնս…այս մարդը սիրող այս աղջիկը…

Նատէժդայի դէմքը այլափոխուած էր:

Թիթիզէյ վերստին գնաց իր գրասեղանին գլուխը ու առաւ իր ըեվոլվէրը: Ես ալ ձախ ձեռքովս իմ ատրճանակս փնտռեցի, որովհետեւ աջ ձեռքս չէի կրնար շարժել: Ատրճանակս անյայտացած էր . . .

Այն ատեն հասկցայ՝ անգլ. ինթէլիճընսի մասնաճիւղի պաշտօնատան Նրբանցքին մէջ տեղի ունեցած փոքրիկ հրմշտուքին իմաստը: Վախնալով Թիթիզէյի վրայ իմ կողմէ ըլլալիք ո եւէ մահափորձէ, որուն աղմուկը ամբողջ աշխարհի առջեւ երեւան պիտի հանէր երկու գաղտնի բանակներուն ահաւոր պայքարը, Պլէքֆիլտը զիս զինաթափ ընել տուած էր իր ստորադաս պաշտօնեային կողմէ: Թիթիզէյ հասկցաւ իմ շարժումս եւ մատնուած գէշ վիճակս: Սկսաւ կատաղի խնդուքով մը ծիծաղիլ.

— Հէ՞, կրնամ երկուքդ ալ գետին փռել…շուներու պէս…

Ու ցնցեց ուսերը:

— Ի՞նչ օգուտ սակայն…ձեզ կը ձգեմ հոս՝ ձեր սիրահարին հետ, Նատէժդա՛ Պատրովից…սիրեցէ՛ք զիրար, պզտիկնե՛րս…Աստուած պիտի սրէ թագաւոր. ժողովուրդին սուրը: Աստուած մեզի ուրիշ գործեր սահմանած է, քան թէ սիրային ոճիրներ…շնորհակալ եմ որ ինծի յիշեցուցիք ասիկա:

Խենդի մը պէս սրահին մէջէն անցաւ ու գնաց դէպի դուռը, ուր կրթնած էր միշտ Նատէժդա:

— Չէք կրնար անցնիլ, գոչեց Նատէժդա:

Դէպի դուռը խոյացայ: Թիթիզէյ վերցուց ատրճանակը:

— Ձեզ գետին կը փռեմ, Նատէժդա՛ Պատրովից…

Անոր վերջին վարանումէն օգտուելով՝ Նատէժդան մէկ կողմ քաշեցի: Գնդակը պարապը գնաց: Թիթիզէյ դէպի գաւիթ նետուեցաւ:

Վազեցի ետեւէն: Օգնութիւն պոռացի: Ո՞ւր էին ծառաները.— ոչ ոք կար: Նատէժդա իր կարգին ետեւէս եկաւ, ու զիս բռնեց:

— Հերի՜ք է թափած արիւնը, հերի՜ք է, հծծեց անիկա, զինաթափ եղած ենք. չենք կրնար կռուիլ…:

Գաւիթին դուռը գոցուեցաւ ծանրօրէն:

(Շար.)

Բիւզանդեան եւ բժիշկ Լեւոն պէյ Պաղտասարեան։ Թուրք թերթը կը գրէ թէ Պ. Միհրան Բիւզանդեան յայտնի եմտագէտ մը եւ դրամատէր է, իսկ բժիշկ Լեւոն պէյ (Փափազեան) որդին է գնդապետ բժիշկ Պաղտասար պէյի, բնիկ Հալէպցի է եւ ծանօթ դէմք մը տեղւոյն վրայ։

Նոյն թերթին համաձայն, Իսքէնտէրունի սանճաքէն երեսփոխանական թեկնածու ներկայացած է Ճէպէլը Մուսայի նախկին Միւտիր Պ. Մովսէս Տէր-Գալուստեան, որ ներկայիս հայ գաղթականներու տեղաւորման գործին կը հսկէ։

Վերջին լուրերու համաձայն, Հալէպ պիտի տայ երեք հայ երեսփոխան, երկուքը լուսաւորչական, մէկը հայ-կաթոլիկ։

⁂ Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ Սուրիոյ մէջ երկրորդ կարգի ընտրութիւններուն առթիւ սաստիկ պայքար պիտի մղուի Դամասկոսի, Համայի եւ Հալէպի մէջ՝ ընդդիմադիրներու եւ կառավարութեան կուսակիցներուն միջեւ։ Թերթերուն համաձայն, յաղթանակը պիտի տանին չափաւոր ազգայնականները, որոնց պետն է վարչապետ Շէյխ Թաճէտտին։

Ընտրական պայքար

Ներքին Նախարարութեան հաղորդած պաշտօնական վիճակագրութեան համաձայն, կիրակի ընտրուած երեսփոխաններու թիւն է ոչ թէ 201, ինչպէս գրուած էր, այլ 183։ Հետեւաբար յառաջիկայ կիրակի համեմատականի ընտրութիւն պիտի կատարուի 429 աթոռներու համար։

Համայնավարները որոշած են համեմատականի ընտրութեան ատեն պահել իրենց բոլոր թեկնածուները. ո՛չ մէկ գիջում ինպաստ ընկերվարական թեկնածուին, որ աւելի քուէ ստացած է։ Այս որոշումին հանդէպ, ընկերվարական կուսակցութիւնը եւս անողոք պիտի ըլլայ եւ իր վերջնական դիրքը ճշտելու համար շաբթուս ընթացքին արտակարգ ժողովներ պիտի ունենայ ամբողջ Ֆրանսայի մէջ։

Անցեալ կիրակի ընկերվարական թեկնածուները ամբողջ Ֆրանսայի մէջ ստացած են 1,620,000 ձայն։ Ցարդ ընտրուածներն են՝ 15 ընկերվարական, 69 հանրապետական, 47 ձախ հանրապետական, 20 ընկերվարական արմատական, 13 անկախ արմատական, 7 ռամկավար, 7 պահպանողական, 5 ընկերվարական հանրապետական, գումար՝ 183։ Մարթինիքէն ընտրուած է Ֆրոսար (ընկերվարական)։

Քաղաքական զանազան կուսակցութեանց միջեւ բանակցութիւնները կը շարունակուին՝ համաձայնութեան գալու համար թեկնածուներու մասին։

Թուրքիա եւ հարեւանները

Թուրքիոյ արտաքին գործավարը իր պաշտօնատան եմտացոյցը քննուած ատեն, Ազգ. Մեծ Ժողովին մէջ ճառ մը խօսելով ըսաւ թէ Եուկոսլաւիոյ հետ շուտով պիտի կարգադրուին ստացուածքներու խնդիրը, թէ Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի հետ յարաբերութիւնները բարեկամական են։

— Սուրիական սահմանագլուխի խնդրին մասին յայտնեցինք ֆրանս. կառավարութեան թէ ամէն միջոցներով եւ համաձայն ի զօրու եղած դաշնագիրներու տրամադրութեանց, կ'ուզենք որ սահմանագլուխի նպաստաւոր սրբագրութիւն մը կատարուի, հաշուի առնելով երկու կողմերու ապահովութիւնը եւ այս առթիւ թելադրեցինք լուծում մը, հիմնուած բարի դրացնութեան պահանջներուն վրայ։ Հետեւաբար այս խնդրին լուծումը կախում ունի ֆրանս. կառավարութեան փոխադարձ բարեկամական զգացումներէն։

«Իտալիոյ հետ մեր յարաբերութիւնները շատ բարեկամական են։ Այս բարեկամական յարաբերութեանց ճամբուն վրայ յիշատակելի հանգրուան մըն է Միլանի վերջին տեսակցութիւնը Իտալիոյ վարչապետին հետ, որ մեր դարու ամէնէն կարեւոր անձնաւորութիւններէն մէկն է»։

Թուրքիա, Իտալիա եւ Յունաստան

Էնկիւրիէն ստացուած լուրերու համաձայն, իտալական դեսպան Պ. Օռսինի Պառոնէ սկսած է շփման մէջ մտնել արտաքին գործավար Թէվֆիք Րիւշտի պէյի հետ։ Ասոնք բանակցութիւններ եւ խորհրդակցութիւններ պիտի կատարեն երկու երկիրներու միջեւ գոյութիւն ունեցող առկախ խնդիրները լուծելու եւ թուրքեւիտալական առեւտրական դաշինք մը կնքելու համար։

«Ագշամ» կը գրէ թէ իտալական ճարտարարուեստին եւ հիւսուածեղէններուն համար նպաստաւոր շուկայ մըն է Թուրքիան, որ ասոր փոխարէն մեծ քանակութիւնով բամպակ, ծխախոտ, կաղին, հաւկիթ եւ թիֆթիկ կ'արտածէ Իտալիա։ Թուրքեւիտալական առեւտրական դաշնագիրը ա՛լ աւելի պիտի ամրապնդէ երկու երկիրներու միջեւ արդէն գոյութիւն ունեցող առեւտրական յարաբերութիւնները։ Թուրքեւիտալական առեւտրական դաշնագիրը գործադրութեան պիտի դրուի, անմիջապէս որ վերջ գտնէ Լօզանի դաշնագրով որոշուած պայմանաժամը։

Արտաքին գործավարը երկար տեսակցութիւններ ունեցած է նաեւ հելլէն դեսպան Պ. Փափայի հետ։ Թուրք թերթերու համաձայն, այս տեսակցութեանց ընթացքին շարունակուած են Ժընեւի եւ Միլանի մէջ սկսուած բանակցութիւնները։

Այս կրկնակ տեսակցութիւններէն յետոյ, Ազգ. Մեծ Ժողովի արտաքին յանձնաժողովը նիստ գումարելով լսած է Թէվֆիք Րիւշտի պէյի տուած բացատրութիւնները։

Հացի տագնապ Էնկիւրիի մէջ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Թուրքիոյ մայրաքաղաքին մէջ հացի տագնապ մը ծայր տուած է։ Ժողովուրդը փուռերուն եւ հաց ծախող խանութներուն առջեւ կը խուժէ։ Հաց հայթայթելու համար փուռերուն առջեւ տեսնուած խճողումը պատերազմի օրերը կը յիշեցնէ։ Հաց առնել գացողները մէկ հացէն աւելի չեն կրնար գնել։ Քաղաքապետութիւնը դժբախտաբար դարման մը չգտաւ ասոր։

⁂ «Ճիւմհուրիյէթ» ալ կը գրէ թէ՝ երկրին մէջ ցորենի ընդհ. տագնապ մը կայ։ Տագնապին յաւելման պատճառներէն մէկը այն է թէ ցորեն գտնուած տեղերէն ապրանք չի ղրկուիր պէտք եղած շրջանակները։ Յետոյ շահադիտութիւններ ալ կ'ըլլան։ Մաս մը երկրագործներ ալ իրենց ձեռքի պատրաստ ապրանքը ղրկելու միջոցներ չեն գտներ։ Ինչպէս Թրակիոյ մէջ, ուր փակօն չեն գտներ երկրագործները։ Նոր հունձքին ատենը մօտ է եւ ընդհ. սովէ մը չի վախցուիր։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ
1915 ԱՊՐԻԼ 11/24Ի 13ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ՎԱԼԱՆՍ.— Նախաձեռնութեամբ Զ. Ե. Ռ. Միութեան Վալանսի Մ. ճիւղի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակց. Հօկի, Երզնկայի, Խարբերդի, Սեօլէօզի, Շապին Գ. Հիսարի Հայրենակցական միութիւններու եւ Մալաթիոյ կրթասիրաց միութեան։

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Սէն Լուի սինէմային մէջ։ Կը խօսի՝ Պ. ԵՂԻՇԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆ։ Երգ, արտասանութիւն, եւայլն։

Կիրակի առաւօտ Հայոց Ուղ. մատրան մէջ հոգեհանգստեան պատարագ։

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԴԱՍԱԽՕՍԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ

կազմակերպուած՝ Հ. Յ. Դ. Սէն-Միշէլի «Քրիստափոր» խումբին կողմէ

«ՎԱՄՊՈՒՐԱԿԱՆԻ ՀԱՅՈՒԹԻՒՆԸ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵՆԷՆ ԱՌԱՋ եւ ԴԱՇՆԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՕՐՈՎ»

դասախօս՝ ԸՆԿ. ՕՀԱՆ ԿԱՐՕ

Այսօր Չորեքշաբթի գիշեր, ժամը 9ին, Ֆլորիա *Յարդգողի* սրահը
61 Rue Mr. le Prince մէթրօ՝ Սէն Միշէլ կամ Օտէօն

Հ. Յ. Դ.

Պիյեանքուրի եւ Իսի-լէ-Մուլինոյի *Վռամեան ենթակոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ այսօր Չորեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, ծանօթ հաւաքատեղին։*

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՅԱՐԴԳՈՂԻ առաջիկայ երեկոն, վաղը Հինգշաբթի, նուիրուած է Ապրիլեան նահատակ մտաւորականներու յիշատակին։

ԱՆԴՐԷԱՍԻ եւ իր շրջանի Հայրենակցական միութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ արձանագրուած եւ ոչ արձանագրուած բոլոր հայրենակիցները՝ այս կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Ֆլորիա ճաշարանը, 61 Rue Mr. le Prince, *մէթրօ՝ Օտէօն։ Օրակարգ հաշուետուութիւն միամեայ գործունէութեան և ընտրութիւն նոր վարչութեան։*

Հ. Մ. Ը. Մ.ի փարիզի Մ. ճիւղին վարչութիւնը կրկին խորհրդակցական ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր սկաուտներու ծնողներն ու նախկին խմբապետ կամ վարիչները, այսօր Չորեքշաբթի ժամը 9ին, Ֆլորիայի սրահը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱՆԴՐԷԱՍԻ եւ իր շրջանի հայրենակցական միութեան, վիճակահանութիւնէն շահած են հետեւեալ թիւերը՝ 716, 413, 962, 650, 1317, 1466, 423, 909, 1456, 1460, 1491, 1320, 807, 393, 446, 919, 340։ Ստանալու համար անձամբ կամ նամակով շահող տոմսերով միասին, դիմել՝ H. Kéfélian, Cordonnerie Rue de Vaugirard 368, Paris (15e). *Մայիս 15էն վերջ, դիմումները նկատի չեն առնուիր։*

Աշադրութիւն

Առաջին անգամ ըլլալով լոյս տեսաւ Չէյթուն քաղաքը, իր չորս իշխանները եւ ընդհ. պատերազմի ընթացքին նահատակուող հերոսներուն մեծադիր նկարը, տպուն թուղթով եւ խնամուած աշխատութեամբ։

ԳԻՆ 4 ՖՐԱՆՔ

Փոստի ծախք չկայ, կ'ընդունինք ֆրանսական դրոշմ։ Մեծաքանակ գնումներու մասնաւոր զեղչ։ Դիմել՝ M. Ezéguielian, 75 Ave. Berthelot, Lyon. *Փոխարժէքը բացարձակապէս կանխիկ է։*

ԵՐԳԻ ԴԱՍ

Միքայէլ Մամիկոնեան, premier prix de Déclamation Lyrique du Conservatoire de Dijon, կը ստանձնէ հայկական եւ եւրոպական երգի եւ երաժշտութեան դասեր։ Կը պատրաստէ աշակերտներ conservatoireի մուտքի քննութեանց մասնակցելու համար։ Խնամեալ եւ արագ մեթոտ, գիները համրամատչելի։

Դիմել՝ Hôtel Windsors, 8 rue de l'Ancienne Comédie, Paris (6).

Գործ կը փնտռէ

Պարսկական գորգեր ճանչցող մասնագէտ մը գործ կը փնտռէ Ֆրանսա կամ այլուր։ Դիմել՝ «Յառաջ»ի խմբագրութեան։

ԱՅՍ ԿԻՐԱԿԻ ԿԸ ՎԵՐԱԲԱՑՈՒԻ
Հ. Յ. Դ. «ՌՈՍՏՈՄ» ԳՐԱԴԱՐԱՆԸ

131 Fbg. du Temple
Métro: Belleville

Հայ եւ օտար հեղինակներու գիրքերը կը տրամադրուին չնչին ամսավճարի փոխարէն։

Կը խնդրուի Գրադարանի բաժանորդներէն, որ անցեալ տարիէն իրենց քով մնացած գիրքերը հաճին վերադարձնել։

«Ռոստոմ» Գրադարանի վարչութիւնը կը խնդրէ հայ հաստատութիւններէ, թերթերէ, եւ հայրենակիցներէ, որպէսզի հաճին գիրքեր նուիրել Գրադարանին։

Թերթ, նամակ, նուէր ղրկել՝ Hanévizian Arice, 131 Fbg. du Temple, Paris (20e).

ՅԱՐԳԱՆՔԻ ԵՐԵԿՈՅԹ

Պատրաստուած փարիզի Հայ բժշկական միութեան կողմէ՝ ազգային սեծ գործիչ եւ նշանաւոր բժշկապետ ՏՕՔԹՕՐ ՍԵՐՎԻՉԷՆԻ յիշատակին, մահուան 30րդ տարեդարձին առթիւ, վաղը Հինգշաբթի իրիկուն ժամը 9ին, Salle des Sociétés Savantesի մէջ, 28 Rue Serpente:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՌՈՒՍԵՐԷՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ՉԵՐՔԷԶՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ

4 Մայիս իրիկունը ժամը 9ին Cercle de l'Indépendance, Place de l'Odéon, Café Voltaire.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

ՆՈՐ ԳԻՐՔԵՐՈՒ ՑԱՆԿ
ԱՄԷՆ ՏԵՍԱԿ ԳԻՐՔ ՆՈՒԷՐ ԿԸ ՏՐՈՒԻ

Միշէլ Սթրոկոֆ 18, Քամելիազարդ կինը 15, Արսէն Լիւբէն 10, Շէրլոք Հոլմս 8, Զիկոմառ 10, Կին, խաղ եւ գինի 12, Բիւրեղեայ խիցը 12, Արսէն Լիւբէնի արկածները (813) 15, Խաչագող 20, Սիրային ոճիր մը (Բօլ Պուրժէ) 12, Ընկերը (Վ. Մարկըրիթ) 15, Կարմիր ժամուց 10, Մանօն Լէսքօ 15, Մանչերու բարեկամը 2, Մահացու համբոյրը 2, Սատանայ 2, Սատանային զաւակը 3, Րասբութին 12, Մակաբոյծը 5, Սուլամիթ 6, Սալոմէ 4, Տը Փրոֆունտիս (Օ. Ուայլտ) 10, Համլէթ 10, Պէպէքս 10, Քէօր Օղլու 2.50, Մոլորեալ ճամբորդը 2, Պարպուլիէ 2, Բարեկենդանի անկուտիները 2, Խոհանոցին գիրքը 5, Լուսանկարչութիւն 3 եւ 10, Երգարաններ 3, 5, 6, 10 եւ 25, Երազահաններ՝ 5, 10 եւ 12, Ֆրանս. խօսակցութ. 6, 8 եւ 15, Հայաստանի մեծ քարտէսը 20։ *Նօթաներ.*— Անտունի, Հով արէք, Իմ չինարի եարը, Հաբբբանի, Անդրանիկին (կոսիտաս վրդ.ի) հատը 10 ֆր., ինչպէս նաեւ Սինիի, Չիլինկիրեանի եւ Համբարձումեանի ձայնագր. երգերը։ Պահանջեցէք գրացուցակը, որմէ ԴՈՒՔ ընտրեցէք իբր նուէր ստանալիք ձեր գիրքերը։ Միութիւններու մասնաւոր զեղչ։

ՆՈՒԷՐ.— 25 Ֆր.է աւելի գիրք առնողին 5 ֆր.ի գիրք նուէր 50 Ֆր.է աւելիին 10 Ֆր.ի, իսկ 100 Ֆր.է աւելիին համար 15 Ֆր.ի գիրքնուէր կը տրուի։

Դիմել՝ L. Mozian, 51 Bld. Auguste Blanqui, Paris (13e).

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6տլ.	10տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ 26 ԱՊՐԻԼ 1928
26 AVRIL 1928

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 631 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔ

ՔՈՒԷՏՈՒՓԻՆ ԱՌՋԵՒ

Ֆրանսական մամուլը լի՛քն է բազմազան մեկնութիւններով կիրակի օրուան ընտրութիւններուն առթիւ:

Ինչպէս գրեցինք, առաջին քուէարկութեամբ ընտրուած են … երեսփոխաններ, մեծ մասը՝ չափաւոր կամ պահպանողական: Այս կիրակի, համեմատական քուէարկութեամբ պիտի ընտրուին մնացած երեսփոխանները, 428 հոգի, համագումար՝ 612:

…ֆաղքենի ազգայնական մամուլը չի ծածկեր իր խնդութիւնը՝ համայնավարներու եւ աստիճան մ'ըն ալ ընկերվարականներու պարտութեան առթիւ: Առաջինները, որոնք 26 երեսփոխան ունէին, ոչ իսկ մէկ հոգի կրցած են ընտրել Ապրիլ 22ի քուէարկութեամբ: Իսկ վերջինները, որոնք մինչեւ 105 երեսփոխան կը համրէին, ընտրած են միայն 15 հոգի:

Այս արդիւնքը պրկած է բոլորին ջիղերը, եւ ուժգին մենամարտ մը կը սպասուի կիրակի օր, քուէտուփին առջեւ:

Ոգեւորուած են աջերը՝ առաջին արդիւնքին շնորհիւ, եւ կը յուսան գէթ նոյնքան շահիլ կիրակի օր, մեծամասնութիւնը ապահովելու համար: Իսկ բորբոքած են ձախերը, եւ գերագոյն ճիգ մը պիտի կատարեն, եթէ ոչ դիրքերը պահելու, գոնէ պատուաբեր ելքի մը յանգելու համար:

Աջերուն ուրախութեան մէկ պատճառն ալ այն է որ, թէ՛ համայնավարները եւ թէ՛ ընկերվարականները վճռած են ետ քաշել իրենց թեկնածուները, ի նպաստ միւս կողմին:

Երկու հոսանքները ասկէ առաջ փորձեր էին համաձայնութեան մը գալ, փոխադարձաբար կեդրոնացնելու համար քուէները ընկերվարական կամ համայնավար թեկնածուներու շուրջ, ընդդէմ հասարակաց հակառակորդներու:

Այս փորձը ձախողեցաւ: Իսկ Ապրիլ 22ի արդիւնքէն յետոյ, աւելի անհաշտ եւ անողոք դիրք բռնած են երկու կուսակցութիւնները: Աւելի պարզ խօսելով, եթէ համեմատականի ընտրութեան ատեն համայնավար մը կը գտնուի ցանկին գլուխը եւ ամէնէն աւելի հաւանականութիւն ունի յաջողելու, ընկերվարականները քուէ չպիտի տան: Եւ փոխադարձաբար:

Ազգայնականներուն կարծիքով, ընկերվարական թէ համայնավար, երկուքն ալ փորձանք են երկրին գլխուն: Երկուքն ալ կը ձաղկուին իբրեւ յեղափոխականներ, մ'էկը՝ անուշ ջուրի, միւսը՝ թթու եւ մարտաշունչ:

Երկու հալածական հոսանքները ուժգնօրէն ճակատելով իրարու դէմ, իւղ կը քսեն չափաւորներու եւ պահպանողականներու հացին:

Համայնավարներուն համար, ընկերվարականները գործիք են դրամապետութեան ձեռքը, իբրեւ «դեղին» եւ «դաւաճան»: Իսկ ընկերվարականները փաստերու տեղատարափով մը կ'ապացուցանեն թէ կարմիրները յայտնապէս ուժ կուտան յետադիմական հոսանքին, իրենց խելագար մարզանքներով եւ պառակտիչ քաղաքականութեամբ:

Ամէն պարագայի մէջ, երեւոյթները ցոյց կուտան որ նորէն առաւելութիւն պիտի ստանան աջերը, վերջին եւ կատաղի ճակատամարտին մէջ:

Ուրիշ խօսքով, տիրական դիրք մը պիտի ունենայ «Ազգային Միութեան» հոսանքը, որուն համար տեսակ մը խորհրդանիշ է դարձեր վարչապետ Փուանքարէն, իբրեւ փրկիչը Ֆրանսային:

Ի՜նչ ուշագրաւ տարբերութիւն՝ 1924 Մայիս 11ի եւ 1928 Ապրիլ 22ի ընտրութեանց միջեւ:

Չորս տարի առաջ, ձախակողմեան խմբակցութիւնն էր յաղթականը. «քարթէլ»ը, որ տապալեց «ազգային պլօք»ին կուակիչը: Իր փառքի օրերուն, կարգ մը արմատական, նոյն իսկ ընկերվարական ծրագիրներ ալ կ'որոճար:

Քարթէլը յաջողեցաւ մինչեւ վարչապետութեան բարձրացնել Լիոնի քաղաքապետ Էռիօն, արմատական-ընկերվարական …: Բայց ֆրանքին տագնապը այնպիսի ցնցում պատճառեց …, իրարու ետեւէ դահլիճներ տապալեցան եւ 1926 Յուլիսին, … եղաւ շնորհազուրկ Փուանքարէն հրաւիրել եւ միացեալ ճակատ մը կազմել: Ֆրանքը, աւելի լայն բառով՝ երկրին պատիւը փրկելու համար, վարչապետին ամէնէն կատաղի հակառակորդներն ալ, եւ մասնաւորապէս Էռիօն չվարանեցան մասնակցիլ նոր դահլիճին: Եւ կը մասնակցին մինչեւ այսօր:

Այն ատեն, այս ելքը գտան, կացութիւնը փրկելու համար: Այսօր, արդէն նշանախօսքի մը ուժն ունին փոխանցման դահլիճին քաղաքական սկզբունքները: Եւ զարմանալի չէ որ, ընտրական յայտարարութիւններու մէջ, մարդիկ հրապարաւ … կը կարդան ուժ տալ Փուանքարէի հոսանքին, «Ֆրանսայի համար, խաղաղութեան համար»:

Առանց գուշակութիւններ փորձելու, կարելի է ըսել որ՝ … Երեսփ. Ժողովը պիտի գտնուի ծայրայեղ հոսանքները սեղմելու քաղաքականութեան մը առջեւ:

Գոնէ այս կը հետեւի ընտրութեանց առաջին արդիւնքէն եւ մղուած պայքարէն:

Նախորդ Ժողովը մեծամասնութեամբ ձախակողմեան ըլլալով հանդերձ, չկրցաւ խափանել ո՛չ դատական հետապնդումները, ոչ արտաքսումները, ոչ ալ համայնավար երեսփոխաններու ձերբակալութիւնները:

Մնաց որ, աջերը իրենց հիմնական ծրագրին եւ յայտարարութիւններուն մէջ միշտ կը հարցնեն.

— Ո՞րը կը նախընտրէք, կարգ-կանո՞նը, թէ յեղափոխութիւնը. ազգայի՞նը թէ միջազգայինը…

Պատասխանը՝ քուէտուփերը կուտան:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ ՆՈՐ ՀՈԳԵՐԸ

Պոլսոյ Վագըթը պատմելով վերջին ցուրտերուն հետեւանքները, կը նկատէ.

— «Այս տարուան ձմեռը սովորականէն աւելի խիստ եղաւ, եւ վնասներ պատճառեց հոս հոն: Մասնաւորապէս դժուար եղաւ անասուններու կեր գտնել: Չորյի մը համաձայն, կարգ մը տեղեր ոչխարները բան չգտան ուտելու, եւ սկսան փախթներու կտորները ուտել:

Միւս կողմէ, ճամբաները գոցուած ըլլալով, Պոլսոյ եւ Անատոլուի միջեւ ընդհատուեցաւ տնտեսական հաղորդակցութիւնը: Օրինակի համար, ամէն տարի Ռամազանին, Անատոլուէն վաճառականներ կուգային Պոլիս եւ ապրանք կը գնէին: Այս տարի, անոնց հարիւրին 80ը տեղէն չշարժեցաւ: Եւ սոր հետեւանքով, Պոլսոյ հրապարակը մեծ տագնապի մատնուեցաւ:

Ճիշդ է, ձմեռը անցաւ, բայց դժբախտաբար, կարգ մը շրջաններու քաշած տառապանքը պիտի շարունակէ ճնշել մեր տնտեսութիւնը: Այսպէս, կերի պակասի հետեւանքով տեղի ունեցած կենդանիներու փճացումը պիտի ազդէ միսի գինին վրայ, Պոլսոյ, Էնկիւրիի եւ Իզմիրի նման սպառող քաղաքներու մէջ: Յետոյ, բուրդի եւ թիֆթիկի արտածումը կրնայ պակսիլ: Եւ վերջապէս, ոչխարի տուրքի հասոյթը կրնայ զգալապէս նուազիլ:

Անտարակոյս ցաւալի է կենդանիներու փճացումը, կարգ մը նահանգներու մէջ: Հաւանական է նոյնպէս որ աստիճան մը նեղուինք ընդհանուր պէտքերու գոհացման տեսակէտով, բայց, պաշտօնական քննութեանց համեմատ, տեղական կամ ընդհանուր սովի վախ չկայ մեր երկրին համար:»

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՇԱՐԺԻ ՄԱՍԻՆ

Սոֆիայի «Ալրաքս»էն կը քաղենք հետեւեալ մանրամասնութիւնները (21 Ապրիլ)·

Սոֆիայի բնակչութիւնը դեռ կը շարունակէ մնալ սարսափի տակ: Անցեալ գիշեր խոշոր շէնքերու բնակիչները օրը լուսցուցին վրաններու տակ, ինքնաշարժերու եւ պարտէզներու մէջ: Շատ մը ընտանիքներ այժմ ալ կը շարունակեն տեղափոխուիլ Սոֆիայի շրջակայ գիւղերը, փայտաշէն փոքր տուներու մէջ ապրելու համար:

Սոֆիայի թատրոններն ու շարժապատկերի սրահները փակուեցան:

⁂ Ֆիլիպէէն հասած ճամբորդ մը կը պատմէ թէ քաղաքին կեդրոնական մասը գրեթէ անվնաս է:

Քաղաքը շրջապատող թաղերը գրեթէ բոլորն ալ կործանած են:

Շարժի առաջին ուժեղ ցնցումէն առաջ, սկսած է ստորերկրեայ ուժեղ որոտում մը, որուն հետեւանքով շատերը կրցած են փողոց ելլել: Ահաբեկումը ընդհանուր է: Ամբողջ Ֆիլիպէն դատարկ է եւ մարդ կը վախնայ տիրող ամայութենէն: Փողոցները մարդիկ չեն երեւիր: Միայն երբեմն կը հանդիպինք անհատներու որոնք քաղաք իջած են հաց ճարելու համար:

Ժողովուրդը ամբողջ կը գտնուի քաղաքէն դուրս: Քաղաքային պարտէզները եւ Փունարճըգ լի են բազմութեամբ: Ամէնէն աւելի վնասուած է Գարշը Եաղա քաղաքամասը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ԵՒ ՅՈՒՆԱՍՏԱՆԻ ՋԱՐԴՈՒԻՐԵԼԻ ԱՂԷՏՆԵՐԸ

Թանի Թղթակիցը Սոֆիայէն կը հեռագրէ·

Մէկ շաբաթ աղէտեալ շրջաններուն մէջ մնալէ յետոյ, Պորիս Թագաւոր մայրաքաղաք վերադարձաւ շաբաթ իրիկուն: Թագաւորը այցելեց բոլոր արկածեալ գիւղերը, եւ Ֆիլիպէի մէջ ու այլուր կարեւոր օգնութիւններ ըրաւ: Երեք հարիւր վակոններ ղրկուեցան արդէն երկաթուղիի ընկերութեան կողմէ՝ յատկացուելու համար աղէտեալ ժողովուրդին, որ վերջին երկու օրերու տեղատարափ անձրեւներէն մեծապէս տառապեցաւ: Միջազգային Կարմիր Խաչի ներկայացուցիչ Փէթէրսըն եւ իտալական Կարմիր-Խաչի ներկայացուցիչ Վիլլա Սոֆիա հասան եւ Երկուշաբթի Ֆիլիպէ մեկնեցան:

Անհիմն է այն լուրը թէ Պորիս Թագաւոր վիրաւորուած է արկածի մը հետեւանքով: Թագաւորը ողջ առողջ է:

⁂ Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Կորնթոսի կործանումը մօտաւորապէս 600 միլիոն դրախմիի վնաս մը կը ներկայացնէ: Բոլոր փլատակները պէտք պիտի ըլլայ մաքրագործել՝ նախ քան ո եւ է նոր շէնք շինելը: Նախարարներէ բաղկացած յանձնախումբ մը Կորնթոս այցելելէ յետոյ Աթէնք վերադարձաւ: Կը կարծուի թէ նախկին քաղաքը կարելի չպիտի ըլլայ վերաշինել: Կորնթոսէն վերադարձող Նպաստամատոյց մարմինները կը յայտնեն թէ ցնցումը ա'յնքան ահռելի եղած է, որ 3,300 տունէն 50ը միայն կանգուն կը մնան, անոնք ալ ծանրապէս վնասուած են: Կորնթոսի եւ շրջականերուն մէջ 15,000 հոգի առանց ապաստանի մնացած են: Կը կարծուի թէ զոհերու թիւը հարիւրի կը հասնի:

Կորնթոսի երկրաշարժին մասին գիւղացիները զանազան խորհրդաւոր պատմութիւններ կ'ընեն. տարօրինակը այն է որ Ապողոնի հնամենի տաճարը, իր բոլոր հրաշալի սիւներով անեղծ կը մնայ: Կը պատմեն թէ գիւղի մը մէջ գետինը բացուեցաւ եւ սեւ ջուրի սիւն մը ժայթքեց՝ 300 ոտնաչափ բարձրութեամբ: Շատ մը հնութիւններ քանդուեցան Կորնթոսի մէջ:

Կառավարութիւնը անունդ եւ շարժական տուներ կը ղրկէ աղէտեալ վայրերը եւ յոյս կայ որ շուտով բոլորն ալ պիտի պատսպարուին:

ՆՈՐ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ

Պոլիսէն կը հեռագրեն թէ Ապրիլ 24ին խիստ սաստիկ ցնցում մը պատահած է Իզմիրի մէջ: Վնասները խիստ կարեւոր են եւ ընդհանուր խուճապ կը տիրէ:

Սոֆիայէն ալ նոյն թուականով հեռագիր մը կ'ըսէ թէ վերջին 24 ժամուան ընթացքին նոր երկրաշարժ պատահած է Ֆիլիպէի մէջ, ցնցումները մասնաւորաբար սաստիկ եղած են Սթարա-Զաղորայի եւ մանաւանդ Խասքովոյի մէջ: Ամբողջ շրջանին մէջ բնակիչները յուսահատ կոիւ կը մղեն օդին խստութեան դէմ. վրաններն ու տաղաւարները բաւարար չըլլալով, շատեր բացօթեայ կը մնան: Վերջին օրերու շարունակական անձրեւներուն եւ ցուրտին պատճառաւ համաճարակէ կը վախցուի:

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ ԱՂԷՏԵԱԼՆԵՐՈՒՆ

Կարմիր Խաչի ընկերութեանց Դաշնակցութիւնը, գործակցութեամբ Ժընեւի Միջազգային Կարմիր Խաչի կեդրոնին, կոչ մը պիտի ուղղէ աշխարհի բոլոր Կարմիր Խաչերուն՝ դրամով եւ գոյքերով օգնութեան հասնելու համար Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի վերջին երկրաշարժներու զոհերուն: Ապրիլ 23ին ազգային օգնութեան կոմիտէ մը կազմուած է Պուլկարիոյ մէջ: Դաշնակցութեան կողմէ պատուիրակ մը ներկայիս Սոֆիայի մէջ կացութիւնը կը քննէ եւ կը տեսակցի Նպաստամատոյցի վարիչներուն հետ:

Ապրիլ 23ին իտալական Կարմիր Խաչը ստիպողաբար Պուլկարիա ղրկեց իր առաջին օգնութիւնը՝ 100 զինուորական տաղաւար, 15 վրան, 800 ծածկոց եւ 400 սաւան: Կարմիր Խաչերու Դաշնակցութեան կեդրոնէն նոյնպէս հեռագիրներ ուղղուեցան անգլիական եւ գերմանական Կարմիր Խաչերուն, խնդրելով որ անկողիններ, ծածկոցներ եւ զինուորական գոյքեր ղրկուին աղէտեալ վայրերը: Պելժ Կարմիր Խաչը 10,000 պելժիական ֆրանք, իսկ ամերիկեան Կարմիր Խաչը 5,000 տոլար ղրկեցին պուլկար աղէտեալներուն:

Ուաշինկթընէն կը հեռագրեն Ապրիլ 24 թուականով.—

Միացեալ Նահանգներու Սոֆիայի գործակատարը կը հեռագրէ արտաքին նախարարութեան, յայտնելով որ անհրաժեշտ է եւ փափաքելի օգնութեան հասնիլ աղէտեալներուն: Յիշեալին հաղորդած պաշտօնական վերջին թիւերուն համաձայն, Պուլկարիոյ մէջ երկրաշարժէն մեռած են 500 հոգի, 80,000 հոգի առանց բնակարանի մնացած են եւ 11,000 տուներ վնասուած կամ քանդուած են:

⁂ Ֆիլիպէի փլատակներուն տակէն գտնուեցաւ դիակը Օփէրայի յայտնի երգիչ Էնրիքօ տի Մացցէյի: Յիշեալը ծանօթ էր Փարիզի մէջ, երկար ատեն խաղացած ըլլալով «Օփէրա-Քոմիք»ի մէջ: Օփէրայի մէջ ալ «Ռիկոլէթթօ»ն ներկայացուցած էր: Ծնած էր Սոֆիայի մէջ եւ 34 տարեկան:

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ԱՄԵՐԻԿԱ

Ֆրանսա.— Ա՛հ, գիտնաս որքան կը սիրեմ, կը պաշտե՛մ քեզ . . .

Ամերիկա.— Նախ պարտքերդ վճարէ . . .

ՏՈՄՍԵՐ

ՆՈՐ ԱՍՊԱՐԷԶ ՄԸ

Շ. Նարդունի, տաղանդաւոր տղան որ ամէն օր մեզի հետ կը բաժնէր Յառաջը խմբագրելու անուշութիւններն ու տաղտուկները, «փախաւ քաղաքէն»:

Ըլլալով միեւնոյն ատեն նորաւարտ բժիշկ, գնաց Ամիէն, ֆրանսական հիւանդանոցի մը մէջ ծառայելու համար:

Խմբագրութեան առաջին հոգն էր՝ յաջորդ մը ճարել:

Ասպարէզը կը պահանջէ, ինչպէս գիտէք, լեզու. — հայերէն, ֆրանսերէն, թուրքերէն: վերջապէս գրել, թարգմանել, սրբագրել:

Ի՞նչ կ'ուզէք որ հարցնէ Յառաջի խմբագիրը, առաջին թեկնածուին, յարմար՝ ամէն կերպով:

— Կրնա՞ս թարգմանութիւններ կատարել Հայաստանի, եւ առ հասարակ խորհրդային երկիրներու հայերէն թերթերէն:

— ? ? ?

— Այո՛, ահաւասիկ Խորհրդային Հայաստան, Պրոլետար, Մուրճ-Մանգաղ, Ազատ Յեկեղեցի, Կոմունիստ: Աչքէ անցուր եւ լուրերը քաղէ, կարեւոր յօդուածներն ալ ամփոփելով:

Կէս ժամ չանցած, նոր խմբագիրը կը ներկայացնէր բառերու եւ բառակոյտերու ցանկ մը, հարցումներու տեղատարափով մը .

— Համ. ԿՅԵՄ Կենտկոմի պլենումի…

— Համկոմկուսի Կենտկոմի յեվ ԿՎՀ. պլենումի…

— Սոցդասզլխվարչութիւն.

— Բանգյուղտեսչության արտապլանային ինսպիկցիան…

— Ռուսկոմկուսի վորոշումները ցեխբջիջների մասին…

— Ռայկոմի պրեզեդիումը յեվ ագիտպրոպբաժինը կոմյերիտմիության քաղպրոցների, համբկոմի ֆրակցիաների…

— Ներքգործժողկոմատ. բանբնաշինկոոպ. առբաժնի սանպրոֆիլակտիկ մասի: Յերեվանի ֆիզկուլտ. գավխորհուրդը լուսբաժնի միջոցով…

— Խորատծառ, Ժողկապ, Լուսաշխ, Հայբամբակկոմ, Ալբանֆակ . . .

— Զակավտոպրոմտորգ, Անդրառեվտրքի ժողկոմատի եւ տնտխորհի լիազոր…

Նոր խմբագիրը սկսած է սերտել, օգտուելով «Յառաջ»ի կողմէ պատրաստուած ձեռագիր-բառարանէ մը:

Բայց, իր կողմէ իբրեւ պայման դրաւ ջիղերը զօրացնելիք դեղ մը ճարել բարեկամ բժիշկէ մը:

Դժուարինն խնդրեցեր…

Վ.ԱՀԷ

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ երեսփոխան Վայեան-Քութիւրիէ, որ վերաքննութեան դիմած էր, նորէն դատապարտուեցաւ Յուլիս ամիս բանտարկութեան:

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ԼՈՆՏՈՆԷՆ

ԱՊՐԻ՛Ք, ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐ

Կայարան էինք գացեր «երթաք բարով» ըսելու մեր վառվռուն արիներուն։ Տխուր վայրկեան էր, բայց սքանչելի՛ երբ չարչարուած, փոքր ժողովուրդի մը կորիւնները կը թնդացնէին կայարանը «Յառաջ Նահատակ»ով...

— Who are they, what are they ?

— They are Armenians, Madam .

— Aren't they smart ?...

Զլխուի մոռնամ իրենց ոգեւորութիւնը եւ պատանեկան երջանկութիւնը՝ ինքնաբուխ ու հարազատ որ կը ցոլար բոլորին դէմքին վրայ։ Չպիտի մոռնամ իրենց ողջագուրումը անգլիացի սկաուտներուն հետ։ Ի՛նչ անկեղծ մտերմութիւն երկու չաբաթուան մէջոցին։

— Will you, please, write me, always ?

— Mais oui, certainement...

Հապա՛ Անգլիացիներու պետին՝ Մուրի արցունքը, երբ իր թեւերուն մէջ առած եղբօր պէս կը համբուրէր հայ խմբապետը։

— Exceptional boys, wonderful people... Armenians...

Չպիտի մոռնամ ողջերթի եկող Անգլուհիներու գուրգուրանքը մեր տղոց։

— Will you sign in my autograph, please...

Եւ դուք կը տեսնէիք հայ պատանին, որ հպարտութեամբ կուտար իր ստորագրութիւնը, իբրեւ յիշատակ։

Խանդավառ բոլորն ալ եւ հիացած՝ իրենց վայելած հիւրասիրութենէն։

Ժամը 8.20։ Շոգեկառքը կը հեռանար դանդաղ, մեր ականջին բերելով «հուռէյ»ներու եւ «Յառաջ Նահատակ»ի հնչիւնները։

Կայարանին դրան առջեւն էինք, երբ յանկարծ կանգ առինք։ Հայերէն երգ մը՝ կը թնդար կամարներուն տակ։ Ետեւ դարձանք. —անգլիացի սկաուտները կ'երգէին մեր քայլերգը.

— «Հէրէչ նէհէտէկ...»։

*
* *

Փարիզ վերադարձան արիները, տասնըհինգ օրուան բանակումէ ետք քաղաքի մը մէջ, ուր շատ բան կար իրենց համար սորվելու. հպարտութեամբ պէտք է շեշտել որ անոնք հիանալի տպաւորութիւն ստեղծած են թէ՛ անգլիական շրջանակներուն եւ թէ մասնաւորաբար հայ գաղութին մէջ, որ չփման մէջ գտնուեցաւ իրենց հետ։

— Աֆէրի՛մ ալէ՛, Հայերն ալ տասնկ սկաուտ ունին եղեր...

Գաղութը կատարե՞ց իր պարտքը՝ գնահատումի չոր խօսքերէն յետոյ։

Այո՛, եթէ գիծ քաշենք կարգ մը անտարբերներու վրայ, որոնք հետզհետէ հակակրելի կը դառնան, իրենց գոռոզ շարժուձեւերով։ Ճիշտ է որ ամբողջ կազմակերպութեան հոգը ինկած էր մէկ անձի վրայ, առանց տեղական միութիւններու օժանդակութեան, սակայն գաղութին քիչ մը յապաղած համակրութիւնը մեծապէս նպաստեց յաջողութեան։ Մեզմէ շատեր անտարբեր կը մնան ազգային որեւէ ձեռնարկի առջեւ, մինչեւ որ աչքերը ունենան վայելելու արդիւնքը։ Նոյնը պատահեցաւ արիներու այցելութեան առթիւ։

Շաբաթներ առաջ, հաղորդուեցաւ բոլորին թէ հայ արիներու խումբ մը պիտի գար Լոնտոն, բանակելու անգլիացի սկաուտներուն հետ եւ թէ անհրաժեշտ էր որ հայ գաղութն ալ «բան մը ընէր», պատուելու համար «իր տղաքը»։ Պատասխանը,

— «Եղբա՛յր, չոճուխներով զբաղելու ժամանակ չունինք»։

Զատկին առտուն երբ տղաքը եկեղեցի եկան, տողանցք կատարեցին հայկական եռագոյնին առջեւ, ամբողջ բազմութիւնը որ խռնուած էր եկեղեցին, հիացաւ տղոց կարգապահութեան վրայ։ Պատարագէն յետոյ ձեռքէ ձեռք խլեցին արիները, տուն հրաւիրելու, կարմիր հաւկիթ հրամցնելու համար։ Եւ այնպիսի մարդիկ որոնք քանի մը օր առաջ մերժած էին տուն տանիլ արիները։

— «Պարո՛ն, դուն գիտես որ իմ տղաքս հայերէն չեն խօսիր, Հայ չեն, Անգլիացի են...։ Ի՛նչ համ պիտի առնեն»...

Տօներուն յաջորդ օրը, տեսնելու էիք հիւրընկալները,— իւրաքանչիւրը իր պատուած արիներուն գովասանքը կ'ընէր։

— «Անուշիկ են, ի՛նչ խելացի են, հապա՞ խմիններս...»

Նոյն խանդավառութիւնը եւ նոյն համակրալից վերաբերումը Թէյասեղանին օրը, երբ իւրաքանչիւր ընտանիքի սեղանին նստած էր հայ արի մը, իբրեւ ընտանիքի մէկ անդամը։

*
* *

«Յառաջ» օրը օրին արձանագրեց այցելութեան նիւթական արդիւնքը, որուն ամբողջ յաջողութիւնը կը պարտինք գաղութին մեծահարուստներէն Պ. Յակոբ Շահինեանին։ Իր բրած հարիւր ոսկրլինի ծախքէն շատ աւելի կ'արժէ այն հայրական հոգածութիւնը, զոր ցոյց տուաւ մեր տղոցը։ «Ուտելիք, հագնելիք, ծախսելիք ունի՞ն տղաքը», կը հարցնէր հեռախօսով։ «Ամօթով. չմնանք Անգլիացիներուն մօտ»։ Թէյասեղանին յաջորդ օրն իսկ, Պ. Շահինեան կ'այցելէր տղոցը, «Օդը շատ ցուրտ էր վախցայ որ տղաքը կը մսին, հիւանդ կ'ըլլան, գացի որ տեսնեմ իրենց վրանները»։ Եւ բեռ մը պտուղ կը տանի հետը։ Յետոյ հպարտութեամբ կը պատմէր թէ մեր տղոցը վրանները աւելի լաւ էին, քան միւսներունը։

Պ. Շահինեան այնքան խանդավառուած է այս տեսակ երեւոյթներով որ, խոստացաւ, բոլորովին ինքնաբերաբար, յառաջիկային ալ չզլանալ իր նիւթական օժանդակութիւնը, նման ձեռնարկներու առթիւ։

*
* *

Այս առթիւ երկու խորհրդածութիւն։

Զլանք, չխօսինք մեր դարդերուն մասին եւ չփորձենք գութը շարժել մեր եւրոպացի հաբեւաններուն, որոնք արդէն պէտք եղածէն աւելի կը «գթան», երբ կը լսեն հայ անունը։ Մեր արիւնի պատմութիւնները չեն որ պիտի փրկեն մեր արժանապատուութիւնը եւ պիտի արժեցնեն մեզ իբրեւ «ազգ»։

Մեր սուգը մեզի։ Մեր առաքինութիւնները փռենք սա հըպարտ ժողովուրդներուն առջեւ, որոնքչեն ճանչնար հայութիւնը։ Քսան արիներ պտտցնել Լոնտոնի պողոտաներուն վրայ, շատ աւելի մեծ ծառայութիւն է մեր դատին համար քան քսան ջարդի նկարագրութիւն։ Առաջինը ըսել կուտայ «սքանչելի ժողովուրդ», երկրորդը «մե՛ղք, ձեզի ջարդեր են»։ Դո՛ւք ընտրեցէք։

Հայ արիներուն այցելութիւնը անգամ մը եւս հաստատեց այս իրողութիւնը։ Եթէ այս ուղղութեամբ չափ տանք մեր քայլերուն, անշուշտ երազ մը չի մնար Անգլիոյ վարչապետին որդիին՝ Պ. Օլիվըր Պոլտուինի բաղձանքը.

— Թերեւս այս արիներէն մէկն ու մէկը վաղը պիտի պարզէ հայկական եռագոյնը Մասիսի կատարին։

Ապրի՛ք, տղա՛ք։

ԺԻՐԱՅՐ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ԽՄԲ.— Կը տեղեկանանք որ Լոնտոնի հայ պատանիները դիմած են մեր Թղթակցին, որպէսզի կազմէ հայ արիներու մասնաճիւղ մը։ Առաջին հաւաքում մը տեղի պիտի ունենայ կիրակի օր։ Մեր Թղթակիցը կը տեղեկացնէ նաեւ որ մինչեւ հիմա հաւաքուած գումարները (տես «Յառաջ» 20 Ապրիլ) նուիրատուներու բաղձանքով պէտք է յատկացուին *միմիայն* սկաուտական պէտքերուն։ Գումարներուն մէկ մասը դեռ չէ գանձուած եւ պիտի ղրկուի «Յառաջ»ի միջոցաւ։

ԱՊՐԻԼ 11/24Ը ՊՐԻՒՍԷԼԻ ՄԷՋ

ՊՐԻՒՍԷԼ (Սեփ. Թղթ.).— Ապրիլ 21ին, կիրակի կէսօրէն առաջ, Հայ Ակումբին մէջ տեղի ունեցաւ Ապրիլի սգահանդէսը։ Պրիւսէլէն եւ Անվերսէն բազմաթիւ հայրենակիցներ փութացած էին ներկայ ըլլալ սգահանդէսին, իրենց յարգանքի բաժինը ընծայելու հայ նահատակներուն։

Պելժիոյ գաղութին հոգեւոր հովիւ Ներսէս քահ. Գանձեան հանդիսաւոր պատարագ մատոյց եւ կատարեց հոգեհանգստի պաշտամունքը։

Քառորդ ժամու դադարէ վերջ, սկսաւ սգահանդէսը, նախագահութեամբ հոգեւոր հովիւին։

Գաղթային Վարչութեան կողմէ այս տողերը ստորագրողը վեր հանեց օրուան նշանակութիւնը, պատկերացնելով տարագրութեան տխուր դրուագները։ Ցեղոյ յոտնկայս եւ խորունկ յուզումով, ունկնդրուեցաւ Պէթհովէնի մահերգը, զոր երգեհոնի վրայ յաջողապէս նուագեց Պ. Օննիկ Պալքճեան։

Նախագահը մոգական լապտերով ներկայացուց հայ մտաւորականներուն նկարները, բացատրութիւններ տալով անոնց նահատակման պարագաներու մասին։

Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ Պ. Կարապետեան աւուր պատշաճի ուղերձ մը կարդաց։

Հանդէսը փակուեցաւ «Մեր Հայրենիք»ով, զոր ներկաները միաբերան երգեցին յոտնկայս։

Սգահանդէսը իր ամբողջութեան մէջ շատ խորունկ տպաւորութիւն գործեց ներկաներուն վրայ։

Այս առթիւ պէտք է խոստովանիլ թէ Ակումբի Վարչութիւնը, հակառակ կուսակցական «էնթրիկ»ներու, յաջողեցաւ պահել իր չէզոքութիւնը, Ակումբի սրահները տրամադրելով օրուան հանդիսաւորութեան, ինչ որ խիստ պատուաբեր է իրեն համար։

Հ. ՏԷՐՈՍԿԻ

ԱՊՐԼԻ 11/24Ը ՄԻԼԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԻԼԱՆ, 22 Ապրիլ (Սեփ. Թղթ.).— Այսօր, Ապրիլ 22, տօնեցինք Ապրիլ 11ի համազգային սգահանդէսի 13րդ տարեդարձը, նախաձեռնութեամբ Հայ Ուսանողական Միութեան։

Խօսեցաւ Պ. Յ. Ալէմշահ հրաւիրելով ներկաները, որ յիշեն մեր սիրելի մեռելները եւ քալեն անոնց գծած ճամբէն։ Յորդորեց միալ միշտ Հայ, որ ըսել է ունենալ Հաւատք, ըլլալ Աշխատող եւ Ցարատեւ։

Ուրախութեամբ կ'արձանագրենք Պ. Ալէմշահի մասնակցութիւնը գաղութիս կեանքին։

Ուսանողական Միութեան կողմէ խօսեցաւ Պ. Ճանիկեան, որ հրաւիրեց ներկաները պաշտել մեր մեռելները մինչեւ որ անոնք յարութիւն առնեն։ «Անոնք յարութիւն պիտի առնեն, երբ մեր հայրենիքը, Հայաստանը, ըլլայ կրկին ազատ ու անկախ։»

Բժ. Խանպէկեան քանի մը խօսքով արտայայտեց իր վրդովումը Լօզանի դաշնագրին եւ եւրոպական քաղաքականութեան դէմ, որոնք մեզ բերին այս օրերուն։

Մխիթարեան վարժարանի աշակերտներն ու ուսանողները երգեցին Կոմիտաս վրդ.ի «Տէր ողորմեա»ն, «Մայր Արաքսի»ն եւն.։ Ջութակով եւ դաշնակով իրենց կ'ընկերանային Ալէմշահ եղբայրները։

Եղան նաեւ արտասանութիւններ, որոնց ամենայուզիչը, Սիամանթոյի «Սուգը» արտասանեց Պ. Հ. Ցակոբեան։

Գաղութիս անդամներէն շատեր կը փայլէին իրենց բացակայութեամբ, չհրաժարելով իրենց թղթախաղէն եւ տաք սալոններէն։ Կարելի չէ անվրդով միալ հոգեկան այսքան մեծ անկումի մը առջեւ։ Ի՞նչ կը սպասուի այնպիսի մարդիկէ, որ իրենց մեռելներն անգամ չեն յարգեր։

Այս վրդովիչ պատկերին առջեւ, ի՛նչպէս չյիշել համեստ բանուոր մը, Պ. Ցակոբեան, որ ամէն տարի, ուխտաւորի մը պէս կը ձգէ հեռաւոր քաղաքը ուր կ'աշխատի, եւ կուգայ Միլան, բերելով իր համեստ մասնակցութիւնը սգահանդէսին եւ կատարելով իր նուիրական պարտականութիւնը։

Կը շնորհաւորենք Ուսանողական Միութիւնը, որուն գործունէութիւնը միշտ գնահատած ենք։ Լաւ պիտի ըլլայ, եթէ այսուհետեւ, ազգային բոլոր հանդէսներուն խնդրէ գործօն մասնակցութիւնը քաղաքս ապրող զանազան միութիւններու, որոնք իրենց մասնակցութեամբ կրնան աւելի բարձրացնել նմանօրինակ հաւաքոյթներու արժէքը։

Ա. Ս.

ՀԱՅՈՒ ՄԸ ԳԻՒՏԸ

Թիֆլիսի պետական բազմարուեստեան վարժարանի ուսուցիչ Կ. Ա. Զաւրիէվ հնարած է երկու մամուլներ, մէկը՝ մետաղներ պայթեցնելու, միւսը՝ քար փշրելու համար։ Գիւտին առաւելութիւնը կը կայանայ անոր մէջ որ, մամուլները կը շինուին երկաթով եւ կը գործեն հասարակ կերպով, այնպէս որ կարելի է զանոնք պատրաստել որեւէ փոքրիկ արհեստանոցի մէջ, միայն 700 ռուբլի ծախսով։ Մինչդեռ ներկայ մամուլները, իրենց բարդ կառուցուածքին պատճառով, պէտք է արտասահմանի մէջ յանձնարարուին եւ այդ պարագային կ'արժեն նուազագոյն 7000 ռուբլի։

ՄԻՇՏ ԱՒԵԼԻ ՇՈՒՏ

Ամերիկացի Ռէյ Քիչ, Ֆլօրիտայի մէջ կոտրած է ինքնաշարժով արագութեան աշխարհի մրցանիշը, որ մինչեւ վերջերս կը մնար անգլիացի հարիւրապետ Քէմբըլէլի վրայ։ Ռէյ Քիչ կտրած է ժամական միջին 334 քիլոմեթր, բայց քիչ մնացած է որ ողջ ողջ այրուէր ինքնաշարժին մէջ։ Հրդեհ մը սկսած է կառքին մէջ, բայց շնորհիւ Ռէյ Քիչի պաղարիւնին, շուտով առաջքը առնուած է աղէտին։

Ռէյ Քիչի յաջողութիւնը սակայն, վերջնական չի նկատուիր Լոնտոնի մէջ։ Հարիւրապետ Քէմբըլէլ եւ ուրիշ անգլիացի մը կը պատրաստուին նոր եւ ուժեղ փորձ մը եւս կազմակերպել, Անգլիոյ վերադարձնելու համար առաջնութեան տիտղոսը։

ԱՆՁՆԱՍՊԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Համաձայն վիճակագրութեան մը, Եւրոպայի մէջ (բացի Ռուսիայէն եւ Պալքանեան երկիրներէն) անձնասպան կ'ըլլան տարին 50,000 հոգի։ Ամէնէն աւելի Հունգարիան եւ Չեխոսլովաքիան են, որ կուտան անձնասպաններուն մեծագոյն թիւը։ Այդ երկու երկիրներուն մէջ 100,000 բնակչութենէն 26ը անձնասպան կ'ըլլան։ Ցեղոյ կուգան Գերմանները, որոնց անձնասպանութեան այդ համեմատութիւնը կ'իջնէ 23ի, Աւստրիոյ մէջ 23, Ֆրանսայի մէջ 17, Էսթոնիոյ մէջ 15, Շուէտիոյ եւ Տանըմարքայի մէջ 14, Ֆինլանտիոյ մէջ 11, Անգլիոյ մէջ 10, Իտալիոյ մէջ 8, Հոլանտայի մէջ 6, Նորվեկիոյ մէջ 5, Սպանիոյ մէջ 4։

Այս անձնասպանութեանց պատճառներուն մեծ մասը՝ նիւթական թշուառութիւն, կրօնամոլութիւն, կլիմայական անընդունակութիւն, յուսահատութիւն հիւանդութենէ մղուած։ Սիրոյ անձնասպանութիւնները չափազանց քիչ են։

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ԿԼՈԶԷԼԻ ՀԱՆԵԼՈՒԿԸ

«Յառաջ» քանիցս արձանագրեց Կլոզէլի պեղումներուն շուրջ ծնունդ առած տարակարծութիւններն ու գիտական բուռն վէճերը. բայց հակառակ թեր ու դէմ արտայայտուած վճռական և հեղինակաւոր կարծիքներուն, Կլոզէլի հարցը տակաւին սպառած չէ եւ կը վերապահէ նոր անակնկալներ։

Ահաւասիկ Կլոզէլի հարցին խնդիրը։

Վիշիէն 25 քիլոմեթր հարաւարեւելք գիւղակ մըն է Կլոզէլ, ուր 1924 Մարտին, պարզուկ երկրագործ մը, Ֆրատէն՝ իր աբօրը քշած ատեն երեւան հանեց կաւեղէն երկու աղիւսներ՝ ծածկուած նորատեսակ արձանագրութիւններով. տարի մը վերջ Վիշիարնակ բժիշկ մը, Տոքթ. Մորլէ, շահագրգռուեցաւ այդ պեղոններով եւ յանձն առաւ շարունակել պեղումները։ Ու այնուհետեւ նոյն արտին տակէն, 70 սանդիմեթրնոց կաւային խաւի մը մէջէն իրարու ետեւէն երեւան եկան ուրիշ բազմաթիւ առարկաներ, հնաբանական մնացորդներ, որոնց թիւը այսօր կը հասնի չորս հազարի։

Այդ պեղոններէն մէկ մասը բացարձակ նորութիւն մը չի ներկայացներ։ Ատոնք տաշուած, յղկուած քարէ գործիքներ են (քերիչ, ուրագ, նետ) կամ եղնիկներու, ձիերու պատկերներ կրող քարեր, որոնց նմանները մինչեւ հիմա բազմաթիւ պեղումներու մէջ երեւան հանուած էին։ Բայց ինչ որ Կլոզէլի պեղոններուն եզական կարեւորութիւն մը կ'ընծայէ, կարգ մը կաւեղէն անօթներ են, որոնց վրայ կը նշմարուին նախնական եւ կիսակատար դիմանկարներ, երկսեռանի ուրուագծումներ, և մանաւանդ կաւեղէն աղիւսներ՝ ծածկուած անյայտ, անբացատրելի արձանագրութիւններով ու գրանշաններով։

Ցոյց տալու համար թէ հնամենի խաւի մը մէջէն այդ արձանագրութիւններու յայտնութիւնը որքան անսպասելի է, եւ որքան վեր ի վայր կը շրջէ գիտական ընկալեալ ըմբռնումները, կը բաւէ հարեւանցի ակնարկ մը ձգել մարդու նախապատմական անցեալին վրայ։

ԺԹ. դարու ընթացքին է որ կատարուեցան առաջին գիւտերը մարդու անցեալին եւ հնութեան մասին. չափազանց ցանցառ, անկատար քանի մը բրածոներ, ոսկերոտիներ, կմախքի բեկորներ, երկրաբանական խաւերու եւ շերտերու մէջէն դուրս հանուած քարեղէն գործիքներ— նշխարները նախամարդկային քաղաքակրթութեան — տուին առաջին տարրերը՝ վերակազմելու համար մարդուն նախապատմութիւնը (préhistoire)։

Ըստ այդ տուեալներուն, մարդը աշխարհի վրայ երեւան եկած է երկրաբանական Չորրորդ շրջանին (époque quaternaire), որ կը կանխէ անմիջապէս մեր պատմական ժամանակները։ Այդ շրջանը յատկանշուած է Եւրոպայի համար կլիմայական խստութեամբ եւ օդի ցրտութեամբ (որու պատճառները շատ ալ ստոյգ չեն), երբ բեւեռային սառնարանները կ'իջնէին մինչեւ Եւրոպայի միջին տափաստանները, այդ ցրտաշունչ կլիմային տակ Եւրոպայի զանազան անկիւններուն մէջ կ'ապրէր մարդանման էակ մը, տարրական եւ տարերային իմացականութեամբ, որու կմախքին քանի մը հազուագիւտ նմոյշները գտնուած են։ Այդ նախամարդը կոչուած է հայտըլպերկեան մարդ, նէանտէրթալեան մարդ, ըստ իր բնակավայրին, եւ որ սակայն աստիճանաբար կատարելագործուելով Չորրորդական շրջանին վերջերը ծնունդ տուած է էակի մը, որ այսօրուան մարդէն ոչ մէկ տարբերութիւն ունի՝ իր բնախօսական - անդամախօսական կազմուածքով։

Այդ օրերուն Եւրոպայի կլիման կը պահէր տակաւին խստութիւնը եւ առաջին մարդիկ իրենց իբրեւ ունէին ոչն եղնիկը, [illegible] փիղը եւ ցուրտ կլիմայի կենդանիներ։ Անոնք կ'ապրէին քարանձաւներու, [illegible] խոր եւ հով, ցուրտէն եւ [illegible] ներէն հալածական, ունենալով նաեւ գեղարուեստական առաջին [illegible] սունները. անոնց մէջ [illegible] նոյնիսկ նուրբ արուեստագէտներ, որ իրենց անձաւներուն պատերուն եւ կամ փղոսկրի ու յղկուած քարէ գործիքներու վրայ փորագրած են կենդանիներու պատկերներ, հարազատ ա՛յնքան որքան արդի արուեստագէտներու գործերը։

Ռէնի եղնիկի ժամանակաշրջան այդ մարդը կոչուած է կրօ-մանիոն[illegible] կամ կրօ-մանեոն։

Վերոյիշեալ զանազան [illegible] նախամարդերու քաղաքակրթութիւնը ամբողջութեամբ կը [illegible] մէ՝ Նախաքարեան Շրջանը (Paléolithique): Մետաղը անծանօթ է եւ գործիքները ամբողջութեամբ շինուած են տաշուած կայծքարէ։

Նախ քան մետաղներու գիւտը, մարդ էակը ապրած է [illegible] կաւէն Նորաքարեան Շրջանին մէջ եւս (Néolithique)։ Երբ Եւրոպայի կլիման մեղմանալով նոր թափ մը, նոր երեւոյթ [illegible] տուած է այդ մարդոց գործունէութեան, անոնք քարանձաւներէն ելած են դաշտերը [illegible] շինած առաջին խրճիթները, օժտուած գործնական պաշտպանութեան ոգիով, անոնք եղած առաջին կաւագործները, [illegible] նանկները, անասնազուծները [illegible] բուսամշակները։ Իրենցմէ մնացած մինչեւ այսօր ամէնէն [illegible] չին ժայռեղէն յիշատակարաններ, բայց նորաքարեան մարդիկ զուրկ են անձամբ ընիկներուն գեղագիտական [illegible] շակէն, աւելի շատ հանգստաւէտութիւն բայց նուազ գեղեցկութիւն։

Արդ, կլոզէլեան բրածոներն ու պեղոնները դուրս բերուած են հողային շերտէ մը, որ իր բաղադրութեամբ եւ կազմութեամբ կը պատկանի Նորաքարեան այդ շրջանին։

Եւ ահաւասիկ շլմորեցուցիչ հարցականը։

Ուրեմն նախաքարեան [illegible] մարդիկ որ ապրած են Քրիստոսէ առնուազն 80—100 դար առաջ [illegible] ծանօ՞թ էին գրի եւ արձանագրութեան արուեստին։

Պատմական գիտութեան [illegible] վիճակին մէջ կը կարծուի [illegible] առաջին գրութիւնները — պագիրները — գործածուած Արեւելքի մէջ նախ քան Քրիստոս 4000 տարիներ առաջ [illegible] առաջին այբբենական [illegible] ներու հայրը եղած են Փիւնիկեցիները՝ Քրիստոսէ տասնըհինգ դար առաջ։

Բայց ահաւասիկ Կլոզէլի [illegible] ձանագրուած տախտակները [illegible] եթէ, սակայն վաւերական [illegible] ինչպէս կը պնդեն հեղինակաւոր իրագէտներ — հիմնովին կը [illegible] չեն գրի գիւտի այդ վարկածը։

Եթէ ուրեմն Կլոզէլեան գիւտը [illegible] խարդաւանանքի խաղ մը չէ, այդ պարագային պէտք է տեղափոխել պատմական [illegible] կանները եւ քաղաքակրթութեան ծանրութեան կեդրոնը։ Պէտք է ընդունիլ որ գիր իմացական զարգացումի ամենաշօշափելի փաստը — եւ նիկեցիներէն շատ շատ առաջ նախաքարեան շրջանին մարդերու գործն է. այդ պարագային պատմական Արեւելքի լոյսերը թերեւս փոխ առած նախապատմական արեւմուտքէն, որու քաղաքակրթութիւնը կը ննջէ այսօր հողի կամ ծովու խաւերուն տակ։

Փ. ՍԱՆԱՍ[illegible]

200 ԺԱՄ ԱՆԸՆԴՀԱՏ [illegible]

Րիօ-տը-Ժանէյրօէն կը [illegible] գեն թէ պարի ուսուցիչ [illegible] Նիքոլա, 200 ժամ (8 օր) ընդհատ պարեց եւ կոտրեց [illegible] մրցանիշը։ Այս պարի ընթացքին փոխն ի փոխ Նիքոլայի պարեցին իր կինն ու [illegible] Այս պարին պատճառով, [illegible] ցուց 10 քիլօ։

ԿԵԱՆՔԸ ՄԱՐԱՂԱՅԻ ՄԷՋ

(Թղթակցութիւն)

…համեմատած նախորդ տարի… հանրային կեանքը Մարա… շատ աննախանձելի վի… է ապրում այժմ:

…Ամէն տարի Մարաղայի հան… կեանքին մղում տուողը … դպրոցի ուսուցչական եւ … հոգաբարձական կազմը, բայց … այն բանի, որ թէ՛ մէկը … միւսը ընկել են իրենց կոչ… բարձրութիւնից՝ ստեղծւել է … դրութիւնը:

…Ուսուցիչները եւ մասնաւորա… ուսուցիչը (որ ընտա… մենաշնորհ է արել դպրոցը) … աշակերտներին դաս… ազգային ոգով, սկսել … նրանց մատաղ հոգիներում … բոլշեւիկեան եւ ապա… գաղափարներ եւ այդպի… պղտորում են մեր մատաղ … հոգին:

…Հոգաբարձութիւնը, որը կազ… էր փոխադարձ համաձայ… թեամբ բոլոր խաւերի, այլեւս … օրինական իրաւունք չունի … ներկայացնելու իր գոյութիւնը, ո… այդ համաձայնու… արդէն խախտուած է եւ … հոգուց մնացել են միայն … հոգի: Այդ հոգաբարձու… էլ շահագործելով դաշնակ… ների հաւատը, ուսուցչական … կազմեց, մէկի բացա… թեամբ, հակադաշնակցական … ուսուցիչներից:

…Մօտ ժամանակներում կա… ընտրութիւնները ցոյց … թէ ո՛ւմ կողմն է հասա… մեծամասնութեան … համակրութիւնը:

*** Վարդանանց յիշատակին … հանդէս, կազմակերպ… դպրոցի կողմից, բայց ան… շատ անփառունակ: Դպրոցի … ուսուցիչներից մէկը, որ տւեց … պատմութիւնը, եզ… իր ճառը հետեւեալ … «Հայ ժողովուրդը չէր … եւ կը շարունակէր իր … ազգային գոյութիւնը, եթէ նոյն … վարդանանք չկռուէին եւ … ընդունէին մահմետականութիւնը»:

Ի՛նչ տգիտութիւն:

*** Փետրուարեան ապստամ… թեան եօթներորդ տարեդարձը … տօնուեցաւ մեծ շուքով եւ ոգեւորութեամբ:

Փետրուար 18ի գիշերը դպրոցի … լիք լեցուն էր դաշնակցա… համակիր եւ չեզոք հասարա… թեամբ: Հանդէսը բացւեց … «Հայրենիք»ով, որ երգւեց յոտնկայս. հանդէսի նախագահ բժ. Ա. Աֆթանդիլեանը երկու խօսքով բացեց հանդէսը:

Ապստամբութեան պատմութիւնը տւեց ընկ. Բ. Ազարէկեանը. իսկ ապստամբութեան նշանակութեան մասին խօսեց, իրեն յատուկ ոգեւորութեամբ բժ. Հ. Մելքոնեանը: Եղան արտասանութիւններ եւ նուագներ. ծրագրից դուրս խօսեցին նաեւ ընկերներ Վարդան, Վահան, եւ խմբապետ Խնկօի փոքրիկ 12 տարեկան տղան:

Ընդհանրապէս ընկերական ուրախ մթնոլորտ էր ստեղծւել: Վերջում եղան պարեր եւ հանդէսը փակւեց «Մշակ Բանւոր»ով եւ հանդիսականները ցրւեցին գոհ տրամադրութեամբ:

Բացի դրանից տեղի ունեցան նաեւ երկու ուրիշ ընկերական հաւաքոյթներ կուսակցական շրջանակում, որտեղ աւելի քան ուրախ եւ հարազատ մթնոլորտում տեղի ունեցաւ ճաշկերոյթ: Ներկայ էին նաեւ խմբապետներ Խնկօն եւ Մխիթարը, որոնք կենդանի մասնակցութիւն էին ունեցել ապստամբութեան մէջ: Խօսեցին բազմաթիւ ընկերներ, ոգեւորութեան չափ չկար: Ցրւեցին միայն լուսաբացին:

Բ. ՆԱՑԻՐԻ

ԱՇԽԱՐՀԻ ՇՐՋԱՆԸ 44 ՕՐԷՆ

Դանիացի 15 տարու սկաուտ մը, Փարիզ հասաւ, 44 օրուան մէջ աշխարհի շրջանը ընելէ յետոյ:

Պատանին Փալ Հուլտ այսպէս կը պատմէ իր ճամբորդութիւնը.

— «Քոփէնհակէն մեկնեցայ եւ անցայ Անգլիայէն, Ճափոնէն, Մանչուրիայէն, Մոսկուայէն, Վարշաւիայէն եւ Պերլինէն:

«Շատ նեղութիւն չկրեցի, բայց ստիպուեցայ շոգեկառքերուն եւ նաւերուն մէջ պառկիլ: Քորէայի մէջ, սկաուտները գըլխարկս գողցան իբր յիշատակ պահելու համար. իսկ Ճափոնի մէջ, ոսկի ժամացոյց մը նուիրեցին ինծի: Ամէն ուր որ գացի խանդավառ ընդունելութեան արժանացայ սկաուտներուն կողմէ. բացի սակայն Մոսկուայէն, ուր իբր հակառակորդ՝ դէմ դէմի կեցած են ճերմակ եւ կարմիր սկաուտները: Ըսել է որ 32,000 քիլոմեդր ճամբայ կտրեցի:

Փալ Հուլտ, կը մեկնի Ամիէն, փոքրիկներու սիրական վիպագրին՝ Ժիւլ Վէռնի դամբանին վրայ դնելու համար ծաղկեպսակ մը:

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՀՌՈՄԻ ՀԱՅ ԵԿԵՂԵՑԱԿԱՆ ՀԱՄԱԺՈՂՈՎԸ

Գրած էինք թէ վատիկանի Արեւելեան եկեղեցւոյ ժողովին որոշումով Հայ կաթոլիկ եպիսկոպոսներու Սինոդին գումարումը՝ տեղի կ'ունենայ Մայիս 6ին Հռոմի մէջ: Ահա պատճէնը այն վճռին, որով ժողովի հրաւիրուած են Հայ կաթոլիկ եպիսկոպոսները:

Ոչ ոք կ'անգիտանայ այնքան տառապանքներն ու նեղութիւնները զորս դեռ վերջին ժամանակներ կրեց Հայ ազգը: Աւաններու կործանման հետ՝ լման քաղաքներ ամայացան, թեմերը գրեթէ բոլոր չքացան: Տաճարներ որ եկեղեցապատկան շէնքեր, Առաջնորդաց յարատեւ ջանիւք կանգնուած՝ աւերեցան, կամ, հեռի իրենց նպատակէն՝ պիղծ գործածութեան սահմանուեցան:

Ի տես իրաց այս յոյժ խղճալի կացութեան, յոզբ փղձկեալ հայածէս եպիսկոպոսունք՝ քանիցս աղերսանօք խնդրեցին Առաքելական Ս. Աթոռէն ի մի հաւաքուիլ որպէսզի կարենային խորհրդակցաբար գործանն տնօրինել ի վերականգնումն պատրիարքութեան եւ կրօնական իրաց:

Եւ արդ, Տէրն Մեր Պիոս, Աստուածային Նախախնամութեամբ Քահանայապետ ԺԱ. ի հաւաստիս իր հայրական խնամոց եւ առանձին սիրոյն առ հանուր Հայ-կաթ. որք թէպէտ անհնարին տառապանաց մատնուեցան, սակայն յոյժ փարեալ ի յարատեւ մնացին իրենց հաւատքին եւ պայն մարտիրոսաց փառապանծ հօյլերով հաստատեցին, եղած աղերսանքն սիրով ընդունուեցաւ, եւ զօրութեամբ Արեւ. Եկեղ. Ժողովոյն ներկայ վճռագրին, յօժարակամ սահմանեց որ Հայ Եպիսկոպոսունք հրաւիրուին ի Հռոմ,

եւ որպէսզի վերոյիշեալ ժողովն երջանիկ ու բարեբաստիկ սկսի, նորին Սրբութիւնը կը հրամայէ որ նոյնին սկիզբն տրուի Մայիս 6ին, որ է տօն, ըստ Հայաստանեայց Եկեղեցւոյն, Երեւման Ս. Խաչին յԵրուսաղէմ:

Հարկ է ուրեմն որ Եպիսկոպոսունք փութան շտապել իրենց ճամբորդութիւն դէպի քաղաքս որպէսզի կարենան սահմանեալ օրն ներկայ գտնուիլ ժողովոյն, որ, օգնութեամբ Աստուծոյ կրօնքին բազմացեալ բարգաւաճման պիտի յանգի:

ԿԱՐՏԻՆԱԼ ՍԻՆՃԷՐՕ
Քար. Արեւել. եկեղեց. ժողովոյն

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻ ԳՐԱՍԵՆԵԱԿԷՆ

Հ. Բ. Ը. Մ. գրասենեակէն մեզի կը հաղորդեն հետեւեալ տեղեկութիւնները.—

1.— Վարչական ժողովը իր վերջին նիստին մէջ, նկատելով որ Ճունիէի (Լիբանան) որբանոցը, որ հիմնուած է Եգիպտոսի Որբախնամ Ընկերութեան կողմէ, ժամանակէ մը ի վեր, նիւթական անձկութեան հետեւանքով, կը գտնուի յոյժ աննախանձելի վիճակի մը մէջ, որոշեց ստանձնել Ճունիէի 75 որբուհիներու խնամատարութիւնը եւ զանոնք անմիջապէս փոխանցել Միութեան Պէյրութի Բէլէկեան-Սիսուան որբանոցը. տարեկան ծախք նշանակուած է առաւելագոյն 1500 եգիպ. ոսկի:

2.— Պոլսոյ պատրիարք Նարոյեան եպիսկ. պարզած ըլլալով գաղթականներու և որբերու ցաւալի վիճակը, որ աւելի վատթարացած է Եօզղատէն և Թուրքիոյ ուրիշ գաւառներէն Կ. Պոլիս խուժող հայրենակիցներու գաղթովը, Վարչ. Ժողովը որոշեց ստիպողաբար 200 անգլ. ոսկի նպաստ մը ղրկել Ազգ. Պատրիարքարան:

3.— Պ. Յարութիւն Պալաքեան, որ երկար տարիներէ ի վեր Մելպուրնի (Աւստրալիա) մէջ վաճառականութեամբ կը զբաղի, կտակ մը ըրած է Բարեգործականի: Յետ մահու Միութեան փոխանցելի հիմնադրամին եկամուտէն ըստ կտակի ինչ որ աւելնայ, իբրեւ նպաստ պիտի յատկացուի գաղթականներուն, գլխաւորաբար կրթական եւ կրօնական պէտքերուն համար:

4.— Եգիպտաբնակ Պ. Ստեփան Հանըմեան օրինական ձեւակերպութեամբ Հէլուանի իր տունը (արժէք 1500 եգպ. ոսկի) ընտանեկան եւ բարեսիրական որոշ պայմաններով Միութեան նուիրած եւ փոխանցած ըլլալով, Վարչ. Ժողովը վեհանձն նուիրատուն արձանագրեց Միութեան Բարերար Անդամներու ցանկին մէջ:

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԿԵԱՆՔԸ ՎԷՆԻՍՕԻ ՄԷՋ

ԼԻՈՆ, 22 Ապրիլ.— Այս գիւղը կը գտնուի քաղաքէն կէս ժամ հեռու, հանրակառքով: Ունի զանազան գործարաններ, որոնց կարգին նաեւ մետաքսի գործարան մը: Այստեղ ալ բաւական թիւով երկսեռ հայրենակիցներ կ'աշխատին: Օրական ութը ժամի փոխարէն այրերը կը ստանան 24—26 ֆրանք, իսկ կիները եւ աղջիկները կտոր գլուխ կ'աշխատին:

Բաղդատելով ուրիշ քաղաքներու հետ, Լիոնի գործարանային աշխատանքը շատ ծանր չի թուիր, գոնէ Հայերու համար: Թէեւ օդը աննպաստ է, բայց գործաւորի տեղ է:

Ի՞նչ օգուտ որ այսպէս կամ այնպէս կը մաշինք օտար ափերու վրայ: Երեւանի վարիչները Ամերիկայի չափ ալ չկան: Այս վերջինը գոնէ ամէն տարի տարեչափը (քոթա) կ'աւելցնէ, ներս առնելով օտար աշխատաւոր բազուկներ, իսկ Հայաստանի վարիչները ամէն դուռ փակեր են: Դեռ 1925ին, իրենց մունետիկները Մարսիլիոյ բեմերէն կը պոռային թէ Հայաստանը աշխատող բազուկներու կարօտ է...

Կ. Յովակիմեան

ՀԱՅՐԵՆԻՔԻ ԿԱՐՕՏՈՎ

ՀԷՐԻՔՕՒՐ.— Ընկեր մը եւս կորսնցուցինք, բնիկ Վէզիր Քէօփրիւցի կարապետ Գարանֆիլեան, (37 տարեկան) որ կը թողու կին մը եւ երեք զաւակներ: Յանկարծակի ցաւով մը հիւանդանոց փոխադրուելով, գործողութեան մը ենթարկուեցաւ, բայց ի զուր: Հոգեվարքէն առաջ, աչքերը դէպի երկինք յառած, հառաչեց. «Ա՜խ, հայրենիք, քու կարօտովդ կ'երթամ նպատակիս չհասած»:

Հէրիքուրի ամբողջ երկսեռ հասարակութիւնը եւ ֆրանսացիները հետեւեցան թաղման: Դափնեպսակներ ղրկած էին Հ. Յ. Դաշնակցութեան «Մշօ» ենթակոմիտէն եւ գաղութին ֆրանսացի գործաւորները: Դամբանականներ խօսեցան ընկ. Գ. Ղազարեան եւ ընկ. Պօլոեան:

Ե՞րբ պիտի քանդուին մեր հայրենիքի ժանգոտած շղթաները, որպէսզի գոնէ մեռելները հանգիստ գտնեն:

Թղթակից

ՅԻՐ ՈՒ ՑԱՆ ՀԱՅԵՐ

ՇԱ-ՆՈՒԱՐ, (Վերին Հռենոս).— Պէլֆորէն 12 քիլոմեդր հեռու այս գիւղը ունի գործարան մը Usine Vermone, ուր կ'աշխատին 450—500 գործաւորներ: Ութ ժամուան համար կը ստանան 20—22 ֆրանք: Ասկէ առաջ միայն երկու Հայ կար: Բայց վերջերս Պէլֆորէն եւ ուրիշ շրջաններէ հայրենակիցներ եկան եւ այժմ 12 հոգի կ'աշխատին: Գործարանին տնօրէնը շատ լաւ կը վարուի Հայերուն հետ: Բոլորս ալ համերաշխ կ'ապրինք: Բնակարանները գործարանին կողմէ տրուած են, հազիւ 5 վայրկեան հեռու: Գիւղին դիրքն ու օդը շատ լաւ են:

Վանօ

ՆԿԱՏԻ ՁԵՆ ԱՌՆՈՒԻՐ

1. Մատիտով գրուած ձեռագիրները:
2. Անստորագիր կամ ծածկանուն գրութիւնները:

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՊՐՆ. ՉԸՐՉԻԼԻ ԼՈԳԱՆՔԸ.— Լոնտոնէն կը կը տեղեկացնեն թէ Անգլիոյ ելեւմտական նախարարը Պ. Չըրչիլ գոհ գացած է զուարճալի արկածի մը եւ առիթը ունեցած է՝ նախարարական հոգերու տաղտուկէն յետոյ, ճանչնալու նաեւ պաղ լոգանքի սարսուռները:

Պ. Չըրչիլ որ այս միջոցիս զբաղած է պետական պիւտճէի պատրաստութեամբ, կը պտտէր իր կալուածին մէջ՝ լճակի մը եզերքը, նշմարեց որ իր հաւնոցին սագերէն մէկը, փախաւ եւ ապաստանեցաւ լճակին հանդարտ ջուրերուն: Պ. Չըրչիլ չվարանեցաւ, մտաւ նաւակին մէջ. ինկաւ սագին ետեւէն, որ ամէն փախստականի պէս, աչքը յառած ազատութեան աստղին, ո՛չ ետեւ անգամ չէր նայեր...:

Դժբախտաբար, նաւակը թեթեւ էր, ու չէր ուզեր նախարարական անձին ծանրութիւնը կրել հանդարտօրէն, կը տատանէր անդադար մինչեւ որ Պ. Չըրչիլ, իր պատրաստած պիւտճէներուն նման, նաւակն ալ հաւասարակշռելու իր փորձերուն մէջ՝ ինկաւ լճակը ու հագուած սքուած, պաղ լոգանք մը առնելէ յետոյ, լողալով հասաւ ցամաք:

Պ. Չըրչիլ՝ այս միջոցիս կազդուրուելու վրայ է եւ կը ջանայ մոռնալ իր յուզումը: Իսկ նախարարին փախստական սագին մասին ուրիշ լուր չկայ առ այժմ...:

ՀՐԴԵՀ.— Առջի իրիկուն ժամը 6ին, Վիդրիի մէջ, քիմիական արտադրութիւններու գործարանէ մը, մեծ հրդեհ մը ծագեցաւ, հակառակ ձեռք առնուած նախազգուշական բոլոր միջոցներուն: Գործատան այն արհեստանոցին մէջ, ուր եթերի եւ ալքոլի բաղադրութեամբ, կը պատրաստուին դիւրավառ հեղուկներ, արգիլուած է նոյնիսկ արհեստական լոյսի գործածութիւնը (քարիւղ, մոմ, ելեկտրականութիւն): Գործաւոր մը սակայն, նոյն տեղը իր աշխատութեան ընթացքին, ձեռքէն ձգեց անգլիական բանալի մը. բանալիին ու գետնին այս բուռն շփումին հետեւանքով, կայծեր արձակուեցան, եւ տեղի տուին դիւրավառ հեղուկներու յանկարծական բռնկումին: Կրակը արագօրէն բռնեց ամբողջ գործատունը. բայց գործաւորները փրկուեցան շնորհիւ իրենց պաղարիւնին, անձի կորուստ չկայ, նիւթական վնասները կը գնահատուին մէկ միլիոն ֆրանք: Հրշէջ զինուորներու եռանդը՝ հրդեհը սահմանափակելու համար, արժանացաւ բոլորին գնահատանքին:

"ՅԱՌԱՋ"ի ԹԵՐԹՕՆԸ (86)

ԲԱԲԵԼՈՆԻ ԳԱՂՏՆԻՔԸ

(ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ԿԵԱՆՔԷ)

ԵՐՐՈՐԴ ՄԱՍ

Գ.

Այն առեն տեսայ որ անգլիացի ծառայ մը կը սպասէր ինքնաշարժ մը մեքենային գլուխը: Այդ ծառան առանձին պահպանութիւնը կ'ընէ եղեր պալատին, …ին բացակայութեանը միջոցին, …թէ երբեք ան ալ Դանիէլի մարդ… մէկը չէր:

Ինքնաշարժը տարաւ Թիֆլիզէն: Նատէժտա ըսաւ հազիւ թէ … ձայնով մը.

— Ահաւասիկ մեկնեցա՜ւ...

Զայն տարի լքուած պալատին … ուր առանձին էինք: Սրահին … հրեցինք հայելիաւոր դուռ… որ կէ պատշգամը ելանք:

Անսահման յուսահատութիւն … ընկճած էր ղեռատի … Նստայ անոր քովը:

— Այժմ ամէն ինչ վերջացաւ, ըսաւ պահ մը վերջ Նատէժտա յոգնած շեշտով մը:

— Ինչո՞ւ համար, Նատէժտա՛:

— Ոչ մէկ առեն չենք կրնար այդ մարդուն ետեւէն հասնիլ...

— Անոր ամէն բանը մեզի ծանօթ է...

— Ո՛չ, ո՛չ, ոչ մէկ առեն... մեզի ըսաւ արդէն...ան շատ բարձր է, տէրերու յատակագծին վրայ... ամէն բան զայն մեզմէ կը պաշտպանէ...մենք ոչինչ ենք, ոչինչ...

— Պատուոյ խօսք կուտամ քեզի, Նատէժտա՛, որ ես կրնամ անոր ետեւէն հասնիլ...

Անիկա սարսռաց ու ձայնը գրեթէ մարեցաւ:

— Լռեցէ՛ք Մարսէ՛լ.. Բորիսի բառերն է որ կը գործածէք դուք...

Ու գլուխը երերցնելով շշնջեց.

— Հերի՛ք է թափած արիւնը, հերի՛ք է...զբօսանաւին վրայ ձեր խօսքին անսացի եւ ինքզինքս սպաննելու փորձը չըրի...պէտք է երդուըննաք որ այլեւս ոեւէ բան չպիտի փորձէք, Մարսէ՛լ:

Այս անգամ անիկա բռնեց իմ ձեռքս:

— Երդում ըրէ՛ք...պէտք է երդուըննալ:

Արեւը մարը կը մտնէր:

— Աստուած չուզեց որ զայն սպաննեմ, շարունակեց Նատէժտա իր մարած ձայնով: Աստուած մեզի կ'ըսէ թէ այդ մարդը պիտի սպաննուի շատ աւելի անգթօրէն... պիտի սպաննուի այնպիսի մահով մը, որուն օրհասը ամէնէն ահաւորը պիտի ըլլայ... ահաւասի՛կ Աստուծոյ նշանը, Մարսէ՛լ...

Ու մինչ ես լուռ էի միշտ, ան շարունակեց.

— Արդեօք բաւական սարսափ չտեսա՞յ, Մարսէ՛լ...ինչ, դեռ ի՞նչ կ'ուզէք...միթէ ձեզի կը ձգե՞մ որ առանձինն կատարէք ոեւէ բան... : Ո՛չ, ո՛չ, այլեւս ուժ չունիմ, այդ անիծեալ կեանքը վերսկսելու... այդպէսով զիս կը սպաննէք, թէպէտ երդում ըրիք ապրելու...

Այն առեն ըսի.

— Նատէժտա՛, կարելի՞ բան է որ այդ մարդը վիշտ մահ տանի ուրիշ ընտանիքներու, ուրիշ երկիրներու մէջ, որոնք պիտի տառապին անոնց քաղաքականութեան համար պատրաստուած ոճիրներուն պատճառաւ...կ'ուզէ՞ք ասիկա:

Անիկա կը դիտէր արիւնոտ վերջալոյսը:

— Աշխարհի վրայ միայն մէկ բարեկամ ունիմ... դո՛ւք... գիտէք որ միւսներուն պէս ձեզ ալ պիտի սպաննեն...եւ իմ հայրս ու նշանածս Բորիսը եթէ իրենց գերեզմաններէն ելլէին, կարեկցութեամբ պիտի ըսէին մեզի.— հերի՛ք է թափած արիւնը, հերի՛ք է...

Ու վերջացուց խօսքը մրմնջելով.

— Այլեւս չեմ կրնար դիմանալ...պէտք է երդուընալ, Մարսէ՛լ..մոռնալ, մոռնալ ամէն բան...

Երկար լռութիւն մը տիրեց:

Անոր աչքերը փնտռեցին իմիններս, ու ես անոր անսահման անձկութեան ցաւը զգացի:

— Կ'երդնում քեզի, ըսի յամրօրէն:

Ու կրկին լռեցինք:

Նատէժտա նստած տեղը շտկուեցաւ ու ըսաւ.

— Ցարդ ապրեցանք այնպիսի մարդոց մէջ, որոնք գէշ կը կամենան բոլորին. ու ես ալ ի վերջոյ համոզուեցայ թէ անոնց անէծքը իմ վրաս ալ իջած է... Սակայն այժմ բոլոր ասոնք պէտք է վերջ գտնեն...

Նատէժտա մեքենականօրէն բռնեց ձեռքս, զոր իրեն երկարեցի. կուլար քաղցրօրէն, աչքերը միշտ յառած դուրսը:

Գիշերը վրայ հասած էր, գարնանային կանանչ ու կապոյտ գիշեր մը ու մենք դեռ հոն էինք:

— Գարո՜ւն է, Նատէժտա՛, այսինքն վերապրում...վերապրում քաջօրէն, այն յանդուգն թռչուններուն պէս, որոնք իրենց գարնանային վերադարձի ճամբան կը շարունակեն, հակառակ յոգնութենէն ու պարտութենէն իրենց խումբէն ազատուող ու ինկող ընկերներուն:

Ձայնս տարօրինակ, գրեթէ սրբապիղծ բան մը կը թուէր իրիկնային այդ խաղաղութեան մէջ, որ կը լեցնէր հորիզոնը ընդգրկելով հեշտագին քաղցրութիւններով:

Ու Նատէժտա կրկնեց.

— Գարո՜ւն է...վերապրո՜ւմ... վերապրո՜ւմ...

Պահ մը վերջ այլեւս պայծառութեան հիւլէ մը իսկ չէր մնացած Եւրոպայի այդ ծայրամասին վրայ. գիշերը կը սահէր սարսռուն հօսանքի մը նման. կանանչ ու կապոյտ ալիքները կը բախէին գորշ թափանցկութեամբ մը:

Այլեւս չէինք համարձակիր խօսիլ, նոյնիսկ ցած ձայնով, քանի որ ամէն ինչ այլեւս տարրերու յարաշարժ ոչինչն էր ու անչափելի իրականութիւնը, իբրեւ գերմարդկային հեգնութիւն...

Թարգ. Լ. ՄՕՁԵԱՆ

ՎԵՐՋ

Թուրքիոյ արտաքին քաղաքականութիւնը

Երէկ հրատարակեցինք Թուրքիոյ արտաքին գործավար Թէվ-ֆիք Րիւշտի պէյի յայտարարութիւնները ելմտացոյցի քննութեան առթիւ: Լրացուցիչ տեղեկութեանց համաձայն, Թուրք գործավարը աւելցուցած է.

— *Սահմաններու ճշդում կատարուած է՝ համաձայն դաշ-նագիրներու տրամադրութեան: Իտալիոյ հետ բարեկամական բանակցութիւններէ վերջ, որոշուեցաւ Լահէյի Արդարութեան Ատեանին առջեւ հանել ցամաքային ջուրերու սահմանագծման խնդիրը: Սուրիական սահմանին վրայ, բացի վիճելի գօտիէ մը, միւս սահմանագլուխներու մասին ո եւ է վէճ չկայ: Պարսկա-կան սահմանին վրայ, առ այժմ գոյավիճակը կը պահպանուի եւ սահմանագլուխին վրայ կը գործադրուին հրամանագրուած միջոցները՝ սահմանակից գօտին մէջ երկու կողմերու ուզած ապահովութիւնը երաշխաւորելու համար:*

«Առեւտրական յարաբերութիւնները կարգադրուած են բոլոր պետութեանց հետ՝ դաշնագիրներով կամ առժամեայ հա-մաձայնագիրներով: Բացի կտրոններու խնդիրը, որուն մասին բանակցութիւններ կը կատարուին պարտատէրերուն հետ եւ Յունաստանի հետ բնակչութեանց փոխանակութենէն ծագած վէճը — որուն կարգադրութեան համար բարեկամական մթնո լորտի մը մէջ բանակցութիւնները կը շարունակուին — ո՛չ մէկ էական խնդիր կայ, որ վէճի առարկայ ըլլայ Թուրքիոյ եւ իր հարեւաններուն եւ առհասարակ բոլոր պետութիւններուն հետ, որոնց հետ բարեկամա՛կան եւ անկեղծ յարաբերութիւններ կը մշակենք: Թուրքիոյ միջազգային կացութիւնը կ'ամրա-պնդուի:

«Խորհրդային միութեան հետ մեր յարաբերութիւնները շատ բարեկամական են. Աֆղանիստանի եւ Պարսկաստանի հետ՝ շատ անկեղծ: Իրաքի հետ բնականոն յարաբերութիւններ ու-նինք: Մշտական յարաբերութեան մէջ ենք Անգլիոյ հետ: Մեր յարաբերութիւնները բարեկամական են Ֆրանսայի հետ, որուն սահմանակից է Թուրքիա Սուրիոյ կողմէն:

«Միացեալ Նահանգներուն հետ հաստատեցինք բարեկամա-կան յարաբերութիւններ, որոնք կը ձգտին ամէն օր աւելի եւս զարգանալու եւ յառաջդիմելու: Դեռ բարեկամական յարաբե-րութիւնները կը շարունակուին Գերմանիոյ, Եգիպտոսի, Եւրո-պայի պետութեանց եւ պալքանեան երկիրներուն, ինչպէս նաև Ճափոնի հետ, ուր նոր ելմտացոյցը կը նախատեսէ դեսպանա-տուն մը հաստատումը:»

Նեւ միլիոն գաղթական դէպի Թուրքիա

Վերջին տասնըհինգ օրուան ընթացքին Պուլկարիայէն մեծ թիւով Թուրք գաղթականներ հասած են Պոլիս: Շոգեկառքը ամէն օր 100-150 գաղթական կը տանի Պուլկարիայէն:

Էտիրնէի Թուրք թերթերը կը գրեն թէ, Պուլկարիայէն Էտիրնէ հասած են ինը գիւղի Թուրք բնակիչները, որոնք խեղճ վիճակի մէջ կը գտնուին, որովհետեւ նիւթական կարողու-թիւն չունին:

Նոյն թերթերը կը գրեն թէ պուլկար իշխանութիւններու ընթացքը Թուրքերը կը ստիպէ հեռանալ Պուլկարիայէն: Գաղ-թականները յայտարարած են թէ կարգ մը գիւղերու մէջ Թուրք երիտասարդներ սպաննուած են՝ Թուրք բնակչութիւնը գաղ-թելու ստիպելու համար:

Պուլկար կառավարութիւնը ժողովուրդին թոյլ չի տար որ գնեն Թուրքերու ապրանքները. այս պատճառով, գաղթական-ները ամէն բան ձգած կը մեկնին Պուլկարիայէն:

«Ագշամ» կը գրէ թէ Թուրքիոյ մէջ անշուշտ տեղ ունին բոլոր Թուրք գաղթական եղբայրները, սակայն ներգաղթը պէտք է տեղի ունենայ կանոնաւոր կերպով եւ ոչ թէ բռնութեամբ:

Եթէ այս կացութիւնը շարունակուի, առաջիկայ ամրան ընթացքին 200 հազարի մօտ Թուրքեր Պուլկարիայէն Թուր-քիա պիտի գաղթեն: «Ագշամ» կ'աւելցնէ թէ Պուլկարիոյ Թուր քերը շատ աշխատասէր անձեր են եւ երբեք չեն նմանիր Սեր-պիայէն եկած գաղթականներուն:

Պուլկարիայէն Թուրքիա ապաստանած գաղթականներուն մեծ մասը Թրակիոյ մէջ զետեղուած են:

Սերպիայէն եւ Ռումանիայէն գալիք գաղթականներն ալ հաշուելով, այս տարի կէս միլիոն նոր գաղթականներ պիտի տեղաւորուին Թուրքիոյ մէջ:

Իտալիա կ'աջակցի Մակեդոնացիներուն

«Իւմանիթէ» կը գրէ թէ վերջերս Մակեդոնիոյ յեղափոխա-կան վարիչներէն Փրոթոկերօֆ Հռոմ երթալով համաձայնու-թիւն մը կնքած է իտալական կառավարութեան հետ: Ըստ այդ համաձայնութեան, մակեդոնական կազմակերպութիւնը յանձնառու կ'ըլլայ գարնան յեղափոխական նոր շարժումներու սկսիլ Մակեդոնիոյ մէջ: Այս նպատակին համար Թոմալեւսկի Մուսոլինիէն ստացած է 2 միլիոն լիրէթ: Այս գումարը ար-դէն իսկ փոխադրուած է զուիցերական դրամատուններու: 200 իտալացի երիտասարդներ, որոնք այժմ Ալպանիա կը գտնուին, պիտի գործակցին Մակեդոնացիներուն:

Համայնավար թերթը կ'աւելցնէ թէ ֆաշիստ Իտալիա նման շարժում մըն ալ պիտի փորձէ Ալպանիոյ մէջ, սկսելով Փէթ-րիչի շրջանէն, ուր ներկայիս հրոսախումբեր, զէնքեր ու ռազ-մանիւթեր կը կեդրոնացուին՝ Մակեդոնիոյ մէջ գործածուելու համար:

Թուրք պետական դրամատունը

Թուրք իշխանութիւնները կը շարունակեն քննութիւններ կատարել՝ պետական դրամատան կազմութեան մասին: «Ագշամ» կը տեղեկանայ թէ կառավարութիւնը այս նպատակով 5 միլիոն ոսկեդրամ դրամագլուխ յատկացուցած է: Հաւանական է որ դուրսէն ալ 2—3 միլիոն ոսկեդրամի մասնակցութիւն մը տեղի ունենայ: Պետական դրամատունը պիտի ունենայ 8 միլիոն ոս-կեդրամ թրք. ոսկի դրամագլուխ եւ մեծ դեր մը պիտի կատա-րէ երկրին տնտեսութեան մէջ:

Խնդրոյ առարկայ դրամագլուխին մէկ միլիոնը պատրաստ է. երկու միլիոնը պիտի ապահովուի կարգ մը անպէտ զոհարե-ղէններու վաճառումէն: Մնացորդ երկու միլիոնին համար կը կարծուի թէ կորսուած կամ անհետացած հին թղթադրամնե-րուն փոխարէն պահուած գումարը բաւական պիտի ըլլայ:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ
1915 ԱՊՐԻԼ 11/24Ի 13ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այս Կիրակի ժամը 2ին, 333 Ave. du Prado, Garden Parc*ի մէջ*
նախաձեռնութեամբ՝ **Զ. Ե. Ռ. ՄԻՈՒԹ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ**
Նախագահութեամբ՝ Գր. ԵՊ. ՊԱԼԱՔԵԱՆի

Մասնակցութեամբ՝ Ազգային Վարչութեան, Ս. Դ. Հնչ. կու-սակցութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Հայ Լէգէոնական, Անդրա-նիկ,«Հայ Սիրտ»ի բարեկամներու, Հայ Տուն միութիւններուն, Բարձր Հայքի, Սեբաստիոյ Սենեքերիմեան, Ամասիոյ, Մարաշի, Եոզկատի, Քէսէրիկի, Զարսանճագի, Եղեգիի, Բալուի, Սիվրի Հիսարի, Բդլիի, եւ Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական միութիւններու:

Կը խօսին՝ Պալաքեան եպիսկ., Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան, Ազգային վարչութեան, Զ. Ե. Ռ. Միու-թեան ներկայացուցիչները: Արտասանութիւններ, նուագ՝ Զ. Ե. Ռ.Մ. նուագախումբը: Հայ արիները կը հսկեն կարգապահութեան:

ՎԱԼԱՆՍ.— Նախաձեռնութեամբ Զ. Ե. Ռ. Միութեան Վալանսի մ.ճիւղի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ս. Դ. Հնչակ-եան կուսակց. Հօկի, Երզնկայի, Խարբերդի, Սեօլեօզի, Շապին Գ. Հիսարի Հայրենակցական միութիւններու եւ Մալաթիոյ կրթասի-րաց միութեան:

Այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին ՍԷՆ Լուի սինէմային մէջ: կը խօսի՝ Պ. ԵՂԻՇԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆ: երգ, արտասանութիւն, եւայլն:

կիրակի առաւօտ Հայոց մատրան մէջ հոգեհանգստեան պատարագ:

ՎԱԼԱՊՐԸ.— Նախաձեռնութեամբ Հայ Ուսանողներու եւ մաս-նակցութեամբ կարտանի հայ քաղաքական կուսակցութիւններուն, 29 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Ս.Դ.Հ.կուսակցութեան ակումբը:

ՏԷՍԻՆ.— Կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ եւ մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Սեբաստիոյ Ղանթարօս, Տարօն-Տուրուբերան, Պոլիս-Թօղատ Հայրենակց. միութիւններու: Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Լա Փօթըրիի սրահը: Բանախօ-սութիւն, արտասանութիւն եւայլն: Մուտքը ազատ է:

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ.— Նախաձեռնութեամբ Ազգ. միութեան եւ մաս-նակցութեամբ Հ. Յ. Դ.եան, Եւրոպահայ Կարմիր Խաչին, Արեւելք Հայրենակցական եւ ազգային միութիւններու: Այս Կիրակի կէս օրէն վերջ ժամը 2.30ին, Արեւելք Միութեան սրահին մէջ: Ար-տասանութիւն, երգ: Կը խօսին՝ ընկ. Մ. Գույումճեան եւ Օր. Վեր-ժինի Սիւթճեան: *Կը մասնակցի երգիչ խումբը:*

Հ. Յ. Դ.

Պուա Քոլոմպի *Եռագոյն խումբի ժողովը՝ այս Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւա-քատեղին:*

Շավիլի *Արդութեան ենթակո-միտէն ընդհ. ժողովի կը հրա-ւիրէ արձանագրուած եւ ոչ ար-ձանագրուած ընկերներն ու ըն-կերուհիները՝ այս Շաբաթ երե-կոյ ժամը 9ին, 26* Rue Carnot, *Շավիլի Սէն Լազար կայարանին անկիւնի սրճարանը: Օրակարգ. վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ խնդիրներ: Ընկերնե-րու ներկայութիւնը պարտա-ւորիչ է:*

Փօն տ'Օթնայի *Կորիւն խումբի ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի Հ. Յ. Դ. Ակումբին մէջ:*

Լիոնի *կոմիտէի դասախօսա-կան ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 8.30ին, Հ.Յ.Դ. Ակումբը: Կը դասախօսէ՝* Ընկ. Խ. Մկրտիչեան:

Իթալիի *Աղբիւր Սերոբ խում-բի դասախօսական ժողովը՝ այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին,* 26 Rue Blanqui, K. Bicêtre, (Seine).

Լիոնի *Պատ. միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8.30-ին, Դաշնակցութեան Ակումբը: Կը հրաւիրուին ընկերներ եւ համակիրներ:*

Լիոնի *Քրիստափոր խումբի ժողովը՝ այս իրիկուն ժամը 8ին, Ակումբի սրահը:*

թիւն միամեայ գործունէութեան և ընտրութիւն նոր վարչութեան:

ՓԱՐԻԶԻ Աղքատախնամի Օրիորդաց Օժանդակ Միութիւնը իր առաջին տարեդարձը կը տօնէ պարահանդէսով մը, այս Շաբաթ իրիկուն ժամը 9.30ին, Salle Victor Hugo, 46bis Rue St. Didier.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— *Կը փնտռուին Ակնցի Սօ-լիկեան Սաատուրի զաւակները, Յովհաննէս, Աւետիս եւ Դաւիթ որոնք երկու տարիէ ի վեր Փա-րիզ կը գտնուին: Իմացնել՝ ի-րենց մօրաքրոջ որդւոյն՝* Garabed Tchitdjian, 119 Ave. Darin, Chambre No. 17, Marseille.

ԵԹԷ Կ'ՈՒԶԵՍ . . .

Եթէ կ'ուզես որ գործարանի ծանր աշխատութենէն ազատե-լով օրապահիկդ հանգստու-թեամբ ապահովել, փութա՛ ան-միջապէս գնել լուսանկարչական ա լա մինիւտ մեքենայ մը Մ. առաքելեանէ, որ իր տրամա-դրութեան տակ ունի վերջին նորութեամբ լուսանկարչական ամէն տեսակ մեքենայ, սնտուկ եւ նիւթ: Աժան, տոկուն եւ մա-քուր:

Դիմել՝ մինչեւ Մայիս 15 M. ARAKELIAN*ի,* 72 Rue Etienne Dolet *հայկ. սրճարանը,* Alfortville (Seine), *կամ* Grand Marché de Pont Magnan, Nice (A. M.):

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

խմբագրական

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ, Աբգար Տ. Կա-րապետեան.— ծանօթ հայրենա-կից մը, քննութիւն կատարելով ձեր կողմէ պատ. փափազեանի վերագրուած արարքներու մա-սին (*Յառաջ* 15 Մարտ), բողոքո-վին կը հերքէ զանոնք:

Մեր ստուգումները շարունա-կելով հանդերձ, կը պահանջենք անմիջապէս յայտնել մեզ թէ ի՛նչ փաստեր ունիք այդ մե-ղադրանքներուն ճշտութիւնը հաստատելու համար:

Նամակագիրը մասնաւորա-պէս կը յիշէ թէ «վռնտուած են ոչ թէ քսան ընտանիքներ, այլ երկու երիտասարդներ միայն», իբրեւ անկարգ:

ՑՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԱՆԴՐԷԱՍԻ եւ իր շրջանի Հայրենակցական միութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ արձանագրուած եւ ոչ արձանա-գրուած բոլոր հայրենակիցները՝ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Ֆլորիա ճաշարանը, 61 Rue Mr. le Prince, *մէթրօ՝ Օտէօն: Օրակարգ հաշուետուու-*

Գործ կը փնտռէ

Պարսկական գորգեր ճանչցող մասնագէտ մը գործ կը փնտռէ Ֆրանսա կամ այլուր: դիմել՝ «Յառաջ»ի խմբագրութեան:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10e)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺԱՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35 ֆ.	70 ֆ.	140 ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200 ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՈՒՐԲԱԹ 27 ԱՊՐԻԼ 1928
27 AVRIL 1928

Գ. ՏԱՐԻ Թիւ 632 — ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ — ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԿՈՒ ԽՕՍՔ

ԹԱԼԷԱԹԻ ԿՈՂՔԻՆ...

Հագիւ գրիչը ձեռք առած, օրուան խնդիր մը շօշափելու համար, Թղթաբերը սեղանին վրայ կը դնէ երէկուան «Երեւան»ը, (26 ապրիլ)։

Արագ ակնարկ մը՝ խմբագրականին վրայ, եւ կը կարդանք հետեւեալ տողերը, «Ապրիլեան Տօնավաճառը» խորագիրէն անմիջապէս յետոյ.

— «Տասներեք տարի առաջ, Ապրիլ 24ի գիշերը, զինուորական յեղափոխութեամբ իշխանութեան գլուխ անցած իթթիհատը, Պոլսոյ մէջ ժողվեց քանի մը տասնեակ հայ մտաւորականներ եւ զանոնք կոտորել տուաւ աքսորի ճամբաներուն վրայ»։

Յետոյ, բացատրելով թէ «բախտախնդիր երկու կուսակցութիւններ, Իթթիհատը եւ Դաշնակցութիւնը, կանգնած էին դէմ դիմաց», թէ երկուքն ալ «միեւնոյն մեթոտները եւ միեւնոյն «հայրենասիրութիւնը» ունէին, խմբագրականը կը շարունակէ.

— «Ապրիլեան եղերերգութիւնը մէկ դրուագն է այդ մահացու պայքարին։ Անկէ յետոյ, ամբողջ պատերազմի ընթացքին, այս երկու «հայրենասէր» կուսակցութիւնները զիրար գերազանցեցին վայրագութեան մէջ, եւ զիրար «մաքրագործեցին» կազմակերպուած կոտորածներով եւ թալաններով։»

Եւ, իբրեւ եզրակացութիւն.

— «Այս այդ տխուր անցեալին վերյիշումն է ապրիլեան սգահանդէսները, զոր դաշնակները մասնաւոր խնամքով կը ճգնին ժողովրդականացնել եւ մացնել մեր բարքերուն մէջ» եւլն։

Այստեղ կանգ առնենք։ Խմբագրականին մնացած մասը նորութիւն մը չի ներկայացներ։ Սովորական Թխածոյ եւ ձուածոյ խօսքերն ու լուտանքները՝ կիրակի գիշերուան հանդէսին առթիւ, եւ փառաբանութիւնը՝ Հոկտեմբերեան յեղափոխութեան, որ «իրականացուց» հայ եւ թուրք աշխատաւորներու եղբայրակցութիւնը»։

Պահեցէք ձեր բոլոր պաղարիւնը եւ նորէն կարդացէք առաջին չորս տողերը.

— «Տասներեք տարի առաջ, Ապրիլ 24ի գիշերը... Իթթիհատը Պոլսոյ մէջ քանի մը տասնեակ հայ մտաւորականներ ժողվեց եւ զանոնք կոտորել տուաւ աքսորի ճամբուն վրայ»։

Ո՛չ աւելի, ոչ պակաս։

Եւ այս պատմութիւնը, այսինքն աննախընթաց դէպքի մը պատմութեան այս գարշելի, հրէշային ծաղրանկարը գծող անպատիւ սրիկաները՝ Հայեր են։

Ըսենք աւելին,— Թրքահայեր, երիտասարդնե՛ր, եւ յեղափոխականնե՛ր...

Եւ յետոյ այնպիսի մարդիկ, որ լսեր, տեսեր, վրդովուեր, բողոքեր եւ ճառեր ալ խօսեր են հանդիսաւոր առիթներու մէջ, տակաւին քանի մը տարի առաջ։

Պոլսոյ այդ «քանի մը տասնեակ» զոհերէն յետոյ, ուրիշ բան չէ պատահեր, եթէ ոչ «փոխադարձ սպանութիւն».

— «Այս երկու «հայրենասէր» կուսակցութիւնները զիրար գերազանցեցին վայրագութեան մէջ, եւ զիրար «մաքրագործեցին» կազմակերպուած կոտորածներով եւ թալաններով»։

Ճիշդ այնպէս ինչպէս կը պատմեն, կը գրեն ու կը պնդեն Թուրքերը իրենք, 1915ի ջարդերն ու տեղահանութիւնները կազմակերպող ճիւաղներէն մինչեւ յետին խմբագիրներն ու լրաբերները։

— Ջարդ չէ եղած, այլ փոխադարձ սպանութիւն, —մուգաթէլէ։

Ա՛յս էր թուրք պաշտօնական խոստովանութեան վերջին բանաձեւը։

Այսպէ՛ս կը բացատրէր հանգուցեալ Միասնիկեանն ալ, իր հռչակաւոր «իբերաջինջ»ով, որ տարբերութիւն չունի թուրքերուն «փոխադարձ սպանութենէն»։

Ուրեմն, սուտ է որ միեւնոյն գիշերը եւ միեւնոյն ազդանշանին վրայ, օսմ. կայսրութեան մէկ ծայրէն միւսը, Թրակիայէն մինչեւ Երզրում եւ Սեւ ծովու ափերէն մինչեւ Միջագետք, կարաւան կարաւան ձերբակալուած են հայ ժողովուրդին բոլոր յայտնի դէմքերը, Պոլսոյ բանաստեղծէն եւ հանրային գործիչէն մինչեւ գիւղին տէրտէրն ու վարժապետը։

Սո՛ւտ է որ, Պոլսոյ առաջին ձերբակալութիւններէն յետոյ (80—100), անընդհատ շարունակուած են ձերբակալութիւնները, միեւնոյն ծրագրով եւ ամէն տեղ, մէջտեղ ձգելով միայն կիներ, երախաներ եւ 45էն վեր այրեր (մինչեւ այս տարիքն ալ զինուոր էին)։

Սո՛ւտ է, որ 1915 Փետրուարին իսկ, տեղահանութեան առաջին փորձ մը կը կատարուէր Զէյթունի մէջ։

Սո՛ւտ է, վերջապէս, որ 1915 Մայիսին կը հրատարակուէր օրէնք մը, ժողովուրդի մէկ մասը «այլուր փոխադրելու համար»։

Մայրե՛ր, քոյրե՛ր. մեր գրիչը անզօր է այլեւս արտայայտելու այն ինչ որ կը զգանք ու կը խորհինք այս անյատակ անբարոյականութեան առջեւ։

Ափ մը երիտասարդներու այս հրապարակային պոռնկութեան առջեւ։

Արցունքն անգամ կը պաղի մեր աչքերուն։ Գրիչը կը դողայ մեր ձեռքին մէջ, այլասերման այս ախտաբանական, կենդանական պատկերին առջեւ։

Դո՛ւք որ վերջին, հրաշքով ազատած մնացորդներն էք գեհեներէն եւ աքսորի սարսափներէն, դո՛ւք հանեցէք եզրակացութիւնը։ Եւ գտէք անէծք մը, որ աւելի զօրաւոր եւ թունաւոր ըլլայ քան Քիւրտին խօսքը.—

Ան որ...

Ուղտի քորոտութիւն թո՛ղ ունենայ։

Կամ,

Ան որ...

Եղունգ չունենայ, ինքզինքը քերէ։

Զօրնա՛յ ձեր բերանը, անա՛րգ թշուառականներ։

Այս ճամբան ձեզ կրնայ տանիլ մինչեւ Թալէաթի գիրկը։

Շ.

ՉՄՈՌՆԱՆՔ ՄԵՐ ՊԱՐՏՔԸ ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՇԱՐԺԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Մեր Ապրիլ 23ի խմբագրականին վրայ, եւ ազդուելով՝ օրը օրին հրատարակուած զարհուրելի մանրամասնութիւններէն, մանաւանդ Ֆիլիպէի աղէտէն, մեր ընթերցողները առաջարկեցին հանգանակութեան ցանկ մը բանալ «Յառաջ»ի մէջ։

Սիրով կը տրամադրենք «Յառաջ»ը, հրաւիրելով մեր բոլոր ընթերցողներն ու համակիրները, որ փութան իրենց պարտքը կատարել այնպէս ինչպէս Շիրակի աղէտին առթիւ։

Տակաւին առիթը պիտի ունենանք պարզելու աղէտին բովանդակ ծանրութիւնը, որ կը սպառնայ փճացնել պատուական գաղութ մը։

Ա. Ցանկ

	Ֆր.
Տոքթ. Լեւոն Գրիգորեան	100
Արփիկ Շ. Միսաքեան	50
Արթին Արթինեան (Մարսէյլ)	10
Լ. Գ.	10
Մկրտիչ Աւետիսեան	25
Յար. Պուրնազեան	20
Գումար	215

ՄԱՄՈՒԼ

ՃԱԿԱՏԱԳՐԱԿԱՆ ՀԱՐՈՒԱԾԸ

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Սոֆիայի «Արաքս»ը կը գրէ, վերջին երկրաշարժին առթիւ (21 Ապրիլ).

—«Արիւնի ու աւերի Զատիկ մը անցուց Պուլկարիան այս տարի ալ։

Աւերը իսկապէս որ շատ ծանր է եւ ներկայ պայմաններուն մէջ նաեւ անդարմանելի։

Երկրաշարժը ամբողջապէս կործանած է Չըրփանի եւ Փոփոսովկրատի պէս գաւառական չէն քաղաքներ, քանի մը տասնեակ գիւղերու հետ միասին նիւթական անսահման վնասներու հետ պատճառելով նաեւ մարդկային կորուստներ՝ որոնք բարեբախտաբար համեմատելով աղէտին տարածութեանն ու մեծութեանը հետ, աննշան են։

Կիսով չափ քար ու քանդ եղած է նաեւ Պուլկարիոյ երկրորդ կարեւոր քաղաքը՝ Ֆիլիպէն, բազմաթիւ գիւղերու հետ։

Ի հարկէ դեռ ճշդուած չէ նիւթական կորուստներուն բուն արժէքը, բայց կասկածէ դուրս է թէ վնասը միլիոններու կը հասնի։

Տարիներէ ի վեր Պուլկարիան հիւծող տնտեսական տագնապին վրայ, այս նոր աղէտը աւելի եւս կը ծանրացնէ կացութիւնը, որ կրնայ ի վերջոյ անտանելի դառնալ։

Քանդուած քաղաքներէն ու գիւղերէն ստեղծուած է առնուազն 100,000 հոգիէ բաղկացած բազմութիւն մը բունաւեր ու տնազուրկ, ձգուած բախտին, ենթակայ բնութեան քմահաճոյքներուն եւ կեր՝ հիւանդութիւններու եւ համաճարակներու, որոնք՝ գրեթէ միշտ կ'ընկերանան նման աղէտներու։

Եթէ աղէտը քիչ մարդկային կորուստ պատճառեց, այդ պակասը կրնայ լրացնել համաճարակ մը՝ եթէ փոյթ չի տարուի օր առաջ բնակարան եւ սնունդ ճարելու աղէտահար բազմութիւններուն։

Այն աղէտը որ կը հարուածէ Պուլկարիան, հարուած մըն է ուղղուած ինչպէս ամէնհայրենասէր քաղաքացիի՝ նոյնպէս Պուլկարիա բնակող բոլոր Հայերու սրտին։»

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ԱՂԷՏԸ

Կորնթոսի մէջ 13 նոր ցնցումներ զգացուեցան առջի օր։ Ամուրաւ Լումիա գիւղերուն մէջ մօտ 20 տուներ փլան։ Զոհ չկայ, բայց նիւթական կորուստը խիստ մեծ է։ Երկրաշարժին հետեւանքով, տարօրինակ երեւոյթներ տեսնուած են. կարգ մը ծովային հոսանքներու մակարդակը իջած է, ուրիշներու՝ հակառակը պատահած է, հոսանքներու արագութիւնը աւելցած է, ինչպէս Պիրէոնի մէջ, ուր ջուրը սովորականէն 19 մատնաչափ բարձրացած է։ Այս երեւոյթը սարսափ պատճառած է։

Ֆալերոնէն կը հաղորդեն թէ անգլիական «Սթուարթ» թորփիլանաւը եւ ուրիշ երեք մարտանաւեր Կորնթոս հասած են՝ դեղօրայք եւ պաշար բերելով աղէտեալներուն։ Կը հերքուի այն լուրը թէ Սիրոս քաղաքը կործանած է երկրաշարժէն։

Հելլէն զինուորական իշխանութիւնները եւ Կարմիր Խաչը ստիպողաբար վրաններ եւ առողջապահական պիտոյք ղրկեցին։ Ամերիկեան Կարմիր Խաչը հելլէն կառավարութեան տրամադրութեան տակ դրած է ինքզինքը։ Ամէն կողմ հանգանակութիւններ բացուած են։ Աթէնքի մէջ կարեւոր գումարներ արձանագրուած են արդէն։ Կորնթոսի մէջ մեռնողներուն թիւը տասը չանցնիր։ Պատճառն այն է որ ժողովուրդը առաջին ցնցումին տուներէն դուրս փախած էր։ Թերթերը գովեստով կը խօսին Կորնթոսի հեռագրատան տնօրէնին անձնազոհութեան վրայ։ Յիշեալը մինչեւ վերջ մեքենային գլուխը կեցած տեղեկութիւններ կը հաղորդէր Աթէնք, մինչ անդին կինն ու զաւակները փլատակներուն տակ մնալով կը մեռնէին. ինք ալ ծանրապէս վիրաւոր դուրս հանուեցաւ հեռագրատան աւերակներուն մէջէն։

Կորնթոսի բնակչութիւնը ամբողջովին լքած է քաղաքը, մէկ մասը Աթէնք փոխադրուած է, միւս մասը Պելոպենէս ապաստանած։ Կորնթոսի ջրանցքը վերաբացուած է նաւերուն առջեւ։

Ապրիլ 23էն ի վեր բորբոքած է Միսոլոնկիի հրաբուխը՝ փաՖրաւի ծոցին առջեւ։

ՓԱՐԻԶԻ ՅՈՅՆԵՐՈՒՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Կորնթոսի շարժին առթիւ Փարիզի յոյն գաղութը անմիջապէս հանգանակութեան ձեռնարկեց՝ նախաձեռնութեամբ յանձնախումբի մը, որուն կը մասնակցին Փարիզի բոլոր յոյն կազմակերպութեանց նախագահները։ Յանձնախումբը կոչ ուղղեց Փարիզաբնակ բոլոր Հելլէններուն եւ Յունաստանի բարեկամ բոլոր Ֆրանսացիներուն, խնդրելով անոնցմէ, որ օգնութեան հասնին աղէտեալներուն, իրենց լումաները ղրկելով հելլէն դեսպանատան հասցէով։ Յանձնախումբը արդէն իսկ յաջողած է մեծ գումար մը հանգանակել, եւ թէ միւս կողմէ աղէտի լուրը ստանալուն պէս Յուցահանդէսներու ֆրանսական կոմիտէն Աթէնք հասցուցած է 30,000 ֆրանք՝ Յունաստանի հանդէպ իր համակրութիւնը յայտնելու համար։

Ֆրանսայի ծովային նախարար Ժորժ Լէյկ հրահանգ տուաւ Թուլոնի առջեւ խարսխած «Սթրազպուրկ» յածանաւին և թորփիլանաւի մը՝ որ անմիջապէս օգնութեան փութան Կորնթոսի աղէտեալներուն։ Այս երկու մարտանաւերը Կորնթոս պիտի տանին որոշ թիւով բժիշկներ, հիւանդապահներ, դեղօրայք եւ այլ պիտոյքներ։

Աթէնքի անգլիական դեսպանը Սըր Փէրսի Լորէն եւ կինը Կորնթոս այցելելէ վերջ, Աթէնքի անգլիական գաղութին մէջ հանգանակութիւն բացին։ Պուլկար Կարմիր Խաչը 50,000 տրախմի ղրկեց Աթէնք, իսկ Ամերիկեան Կարմիր Խաչը վրաններ եւ ուրիշ անմիջական գոյքեր հայթայթելէ զատ 5,000 տոլար յանձնեց հելլէն Կարմիր Խաչին։ Ամերիկեան Կարմիր Խաչը պուլկար աղէտեալներուն ալ յատկացուց 15,000 տոլար։

Մուսոլինի հրամայեց անմիջապէս Կորնթոս ղրկել «Վէնեցիա» թորփիլահալածը եւ ուրիշ երկու թորփիլանաւեր՝ իտալական Կարմիր Խաչի օգնութիւնը տանելու համար Յունաստանի աղէտեալ շրջաններուն։

ՆՈՐ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ

Աթէնքէն կը հեռագրեն թէ Ապրիլ 25ին ժամը 11.27ին դիտարանը արձանագրած է ցնցում մը, որ տեղի ունեցած է 490 քիլոմեդր հեռու՝ կեդրոն ունենալով Էտիրնէն։ Կը վախցուի որ Արեւելեան Թրակիոյ մէջ մեծ աղէտ մը պատահած է։

⁂ Սոֆիայէն կը հեռագրեն Ապրիլ 25 թուականով.—

Երէկ ժամը 12.40ին Սթարա-Զաղորայի մէջ ուղղահայեաց ցնցում մը, ընկերացած ստորերկրեայ խուլ աղմուկներու, շարունակեց քանդումի գործը։ Ֆիլիպէէն ստացուած վերջին տեղեկութիւններու համաձայն, աւելի քան 6,000 տուներ անբնակելի են, ու այդ շրջանին մէջ մօտ 16,000 ընտանիքներ առանց ապաստանի մնացած են։ Նոյնպէս կը հաստատուի թէ ցարդ փլատակներու տակէն հանուած դիակներու ընդհանուր թիւը կը հասնի 500ի։ Կը հերքուի երգիչ Էնրիքօ տի Մացցէյի մահը եւ կ'ըսուի թէ նշանաւոր արուեստագէտը մօտ օրէն պիտի երգէ Սոֆիայի թատրոնին մէջ։

⁂ Բացի Կորնթոսէն, Աթէնքի մէջ եւս առջի օր ցնցումներ զգացուած են։ Մայրաքաղաքի ժողովուրդը խուճապով փողոց ինկած է։ Վերջին հեռագրի մը համաձայն, Միտիլլիի մէջ եւս երկիրը ցնցուած է։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

"ՆՈՒԻՐԱՏՈՒՈՒԹԻՒՆ,,

«Ժամանակ», ոճիր-արկածներու Պոլսոյ պաշտօնական օրկանը, վերջերս յաճախ կ'արձանագրէ «զգայացունց» դէպքեր։

Նմոյշ մը.

— «Անցեալ կիրակի, մեծապատիւ Տիար Թորոս Էֆէնտի Կակոսեան, Գուրու-Չէշմէի երեւման Ս. Խաչ եկեղեցին այցելելով եւ զմայլագին ունկնդրելով Մամբրէ վրդ. Սաղաթէլեանի խիստ հոգեզունչ քարոզը, Դպրաց դասու անթերի երգեցողութիւնը, Սահակ քհնյ. Մովսէսեանի հանդիսաւոր պատարագը ու ժամկոչ Մրտօ աղբօր «Աղքատախնամի պնակն է, անտես մի՛ առնէք» լալագին յանկերգը, իր սիրտը խիստ շատ զգածուած է ու ծեռքը գրպանը տանելով, հանած է դրամապանակը եւ օրինակելի բարեսրտութեամբ՝ եկեղեցւոյ բարեզարդութեան համար նուիրած է 50 դահեկան»։

(Որ թարգմանի վեց ֆրանք)։

«Ժամանակ» ազգօգուտ թերթը՝ այսօրինակ լուրերուն հարկ եղած փայլը կ'ընծայէ վեց տողնոց սոյնօրինակ վերնագիրներով.

«Թորոս էֆ. Կակոսեան՝ Գուրու-Չէշմէ»,

«Մամբրէ վրդ.ի հոգեզունչ քարոզը»,

«Դպրաց Դասը՝ անթերի»,

«Սահակ քհնյ. պատարագիչ»,

«Մրտօ աղբօր «Անտես մի՛ առնէք»ը»,

«Նոր նուիրատուութիւն»։

Եւ այս բոլոր արարողութիւնները, յանուն վեց ֆրանքի։

Հետաքրքիր է գիտնալ թէ՝ եթէ Թորոս էֆէնտի Կակոսեան, եկեղեցիին նուիրէր Տիար Մալէզեանի ստացած ամսական 10,000 ֆրանքին կէսպատիկ գումարը, «Ժամանակ» ի՛նչպէս պիտի յայտարարէր զայն։

Հաւանաբար այդօրինակ պարագայի մը, «Ժամանակ» խե՛ղճ ազգօգուտ թերթը իր չորս էջերն ալ ամբողջովին վերնագիրներով պիտի լեցնէր, բուն բովանդակութիւնը վերապահելով իր... յաջորդական թիւերուն։

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՄԵԾ ՅՈՒԶՈՒՄ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ ՁԵՌՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ՄԸ ԱՌԹԻՒ

Երէկ Լիոնէն ստացանք հետեւեալ հեռագիրները, ուղղուած վռամշապուհ եպսկ.ին.—

ԼԻՈՆ, 25 Ապրիլ. — Վարժապետեան անարժան է հայ եկեղեցիին։ Կը բողոքենք եւ կը մերժենք հետեւանքներուն պատասխանատուութիւնը։ Ի դիմաց Տարօն-Տուրուբերան Հայր. Միութեան՝ Գէորգեան եւ Մխիթարեան։

ԼԻՈՆ, 25 Ապրիլ. — Կը պահանջենք բացարձակապէս մերժել Վարժապետեանի ձեռնադրութիւնը։ Անարժան է։ Սպասեցէք հանրագրութեան եւ նամակի։ Ի դիմաց Խարբերդի Հայր. Միութեան՝ Ֆէսճեան եւ Մարտիրոսեան։

ԼԻՈՆ, 25 Ապրիլ.— Ուժգնօրէն կը բողոքենք Վարժապետեանի ձեռնադրութեան դէմ։ Պատասխանատուութիւնը կ'իյնայ եպիսկոպոսին վրայ։ Հայր. Միութիւն Բալուի եւ շրջականերու՝ Գարմանեան եւ Փաշալեան։

ԼԻՈՆ, 25 Ապրիլ.— Կը հաւատանք թէ Ձեր Գերապատուութիւնը չպիտի ձեռնադրէ անարժան Վարժապետեանը։ Կանխաւ կը բողոքենք։ Բարձր Հայքի Հայր. Միութիւն՝ Ահարոնեան, Սարոյեան։

ՅԱՌԱՋ.—Հրատարակութեան տալով այս հեռագիրները, իբրեւ արտայայտութիւնը ընդհանուր վրդովումի մը, կ'ուզէինք հաւատալ թէ Փարիզի հոգեւոր հովիւը բաւական լրջութիւն պիտի ունենայ, նոր չարիք մը կանխելու համար։

ՆՈՐ ՃԻՉ ՄԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԷՆ

''ՀԱՒԱՏԱՐԻՄ,,ՆԵՐԸ ԿԸ ԶԻՆՈՒԻՆ...

Ասկէ առաջ, փարիզի ռուսական «Դնի» թերթէն թարգմաներ էինք Հայաստանէն գրուած թղթակցութիւն մը, ինչպէս եւ Պ. Կերենսկիի մէկ խմբագրականը։

Մեր պաշտօնակիցը Ապրիլ 20 թուակիր թերթին մէջ կը հրատարակէ նոր թղթակցութիւն մը, «Խոցեր է» վերնագրով։ Կը թարգմանենք առանց խորհրդածութեան։ ԽՄԲ.

«Ճիչ մը Հայաստանէն» խորագրով մեր թղթակցութիւնը մեծ ազդեցութիւն է գործեր Անդրկովկասի մէջ։

«Զարիա Վոստոկա»ն պատասխանեց «Փորվերց»ի, որ «Դնի»էն արտատպած էր մեր թղթակցութիւնը։ Խմբագրականին մէջ անվերջ հայհոյանքներ «Փորվերց»ի, «Դնի»ի եւ բոլոր, բոլորի հասցէին։

Ի հարկէ, «Ճիչ մը Հայաստանէն»ի բովանդակութիւնը «Զարիա Վոստոկա»ն մէջտեղ չի բերեր։ Ջգուշացած է... Նոյնիսկ մէջբերում ալ չըներ։

Ամէնէն ծիծաղելին այն է, որ «Զարիա Վոստոկա»ն, այդ թղթակցութիւնը կը վերագրէ... դաշնակցականի մը գրչին։ Յօդուածը այդպէս ալ անուանած է՝ «Դաշնակցական արկածախնդրութիւնը «Փորվերցի գրկին մէջ»։

«Զարիա Վոստոկա»ն կը սխալի։ Թղթակցութիւնը գրողը դաշնակցական մը չէ։ Բայց եւ այնպէս, Ստալինի թերթը քիչ եռանդ ու մեկան չէ սպառած ապացուցանելու համար թէ մեր պնդումները սխալ են, թէ, ընդհակառակն խորհրդային իրաւակարգը բարիք եղած է Անդրկովկասի համար եւ այդ իշխանութեան օրով կաթիլ մը արիւն չէ հոսած միջցեղային կռիւի մէջ։

Չենք վիճիր։ Արիւն չենք համարիր ինչ որ հոսեցաւ Անդրկովկասի բնակիչներու երակներէն, բոլշեւիկեան յառաջխաղացման ատեն, ինչպէս եւ այն հեղուկը, որմէ քիչ չհոսեցաւ ապստամբութիւնները զսպելու համար եւ չէկաներու ներսը։ Կը հարցնենք։— Ինչո՞վ կը տարբերի այդ հեղուկը այն բանէն, որուն հոսելէն իբրեւ թէ ազատեցաւ Անդրկովկասը, շնորհիւ բոլշեւիկեան իրաւակարգի։

Խնդիրը այդ չէ։

Ի հարկէ մեր թղթակցութիւնը գրած ատեն, մենք միտք չունէինք մեղադրել բոլշեւիկները (ինչպէս որ կը ճգնի հաւատացնել «Զարիա Վոստոկա»ն) թէ «Խորհրդային իշխանութիւնը կոտորած կը պատրաստէ, զինելով թուրքերը»։

Մեր նպատակն էր ռուս հասարակութեան եւ ռուս բոլշեւիկներու ուշադրութիւնը հրաւիրել Հայաստանի բնակիչներու (Հայերու) համար շատ պարզ եւ շատ ողբերգական հետեւեալ իրողութեան վրայ։

Ռուս բոլշեւիկները կը սիրաբանին թուրքերու հետ։ Անոնք կը սիրաբանին նաեւ բոլոր թուրք ցեղերու հետ։ Թուրք ցեղերը, եւ մասնաւորապէս, Ադրբէջանի թաթարները բոլորովին հաւատարիմ են բոլշեւիկեան իշխանութեան հանդէպ։ Ատոր համար ալ ռուս բոլշեւիկները աչքի տակով կը նային Ադրբէջանի թաթարներու զինման վրայ։ Իսկ Ադրբէջանի «կոմունիստները» այս իրողութիւնը կը դիտեն մեծ խանդավառութեամբ։

Ինչ կը վերաբերի հայ ժողովրդին, ռուս բոլշեւիկները (եւ հայ «կոմունիստ» կառավարութիւնը), զայն կ'ընդունին իբրեւ անբարեյոյս տարր եւ կը զինաթափեն։

Հայ «կոմունիստները» ի հարկէ չեն ուզեր հայկական կոտորած։ Ռուս բոլշեւիկները այդ մասին չեն ալ մտածեր։ Բայց փաստը կը մնայ փաստ։

«Հաւատարիմ» թաթարները կը զինուին,

«Անբարեյոյս» Հայերը կը զինաթափուին։

Անդրկովկասեան Հայերու համար պարզ են այս կացութեան հետեւանքները։ Երբ բոլշեւիկները բռնագրաւէին Հայաստանը, ի՞նչ կ'ընէին այդ միջոցին զինուած թաթարները։ Բոլշեւիկներու տեսակէտով, կը հաստատէին «խորհրդային իրաւակարգ», իսկ համամարդկային հասկացողութեամբ՝ կը ջարդէին Հայերը։

* **

Այո, մեր կոմունիստները կը նախանձին վրացիներուն։ Միկոյեանի վրայ դրուած յոյսերը չարդարացան։ Ոսկի անձրեւը առաջուան պէս կ'ոռոգէ Ստալինի եւ Օրջոնիկիձէի երջանիկ հայրենիքը։

Հայ կոմունիստները, վրացիներու նման, փորձեցին օգտագործել տարագրութիւնը։

«Տեսէք, ինչ կը գրեն արտասահմանի մէջ դաշնակցականները։ Պէտք է Հայաստանին շատ դրամ տալ, եթէ ոչ ժողովուրդին մէջ կը գերիշխեն դաշնակցականները»։ Մէկ խօսքով, տառացի կը խաղան նոյն զաւեշտը, ինչ որ վրացի կոմունիստները։ Սակայն, հարցը պատճառաբանութեան մէջ չէ։ Թիֆլիսի բոլշեւիկներու «սպառնալիքները» ժորտանիայով եւ Ռամիշւիլիով հետեւանքներ կ'ունենան։ Իսկ Երեւանի «կոմունիստ»ներու ընդօրինակումը կը մնայ լոկ խօսք։ Անդրկովկասեան դաշնակցային կառավարութեան Մոսկուայի ներկայացուցիչ հայազգի Ս. Տէր Գաբրիէլեանը այս օրերս դուրս շպրտուեցաւ պաշտօնէն եւ անոր փոխարէն նշանակուեցաւ վրացի ազգայնական Գլոնտին։

Վրաստանի վրայ կը շարունակեն թափել միլիոններ, իսկ Հայաստանը, ինչպէս միշտ, այդ բարիքներէն զուրկ կը մնայ։

Եւ իսկապէս, ժողովուրդը դառնօրէն շատ կը հեգնէ մեր հայ բոլշեւիկները.

— «Ինչ է, ձեր Միկոյեանը Ստալինի մանկլաւիկն է դարձած, եւ որ եւ է ազդեցութիւն չունի։ Չեզմէ ոչ մէկ օգուտ կայ»։

ՈԶ-ԴԱՇՆԱԿՑԱԿԱՆ

ՄԵԾ ՊԱՏԵՐԱԶՄԻՆ ՊԱՏԱՍԽԱՆԱՏՈՒՆԵՐԸ

Լոնտոնի մէջ լոյս տեսաւ գիրք մը, որուն հեղինակը Հ. Վ. Ուիլսըն, յստակօրէն կը փաստէ թէ «մինչեւ, 1914էն առաջ, Ֆրանսա, Ռուսիա եւ Իտալիա որեւէ յոյս չունէին, Գերմանիոյ դէմ յաջողութեամբ գործածելու պատերազմական գործիքները, ընդհակառակն Գերմանիա՝ բազմամարդ, բարգաւաճ, յոտից ցգլուխ զինուած, կը սպասէր յարմար առիթին, մեծ պատերազմի մը մէջ փնտռելու համար իր վատ բաղձանքներուն յագուրդը»։

Գիրքը կը բացուի Պ. Փուանքարէի յառաջաբանով, ուր Ֆրանսայի վարչապետը երկը կը նկատէ «ճշմարտութեան խիղճմիտ եւ անկողմնակալ փոխվրէժը»։

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ ՆԱՒԹԱՅԻՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

II.— ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ

Հիւսիսային Պարսկաստանի նաւթային հարստութիւնների մասին յիշատակութիւններ գտնում ենք եւրոպացի ճամբորդների գրքերում։ Դրանցից հնագոյնը պատկանում է ֆրանսացի J. Chardinի գրքին, «Voyages en Perse et autres lieux de l'Orieut» (հրատարակուած Ամստերդամում 1711 թուին)։ Շարտէնն յիշատակում է մանաւորապէս Մազանդարանի նաւթահանքերի մասին, աւելցնելով, սակայն, որ Պարսկաստանի այլ մասերում եւս կան նաւթահանքեր։ Նաւթը այն ժամանակ պարսիկները գործ էին ածում դեղերի, ներկարարութեան եւ նկարչութեան մէջ ու նաեւ իբրեւ վառելիք։ Կրակապաշտները նաւթով էին վառ պահում «անշէջ կրակը»։

Ըստ գիտական արդի հետազօտութիւնների հիւսիսային Պարսկաստանի նաւթադաշտերը տարածւում են հետեւեալ շրջաններում.—

Ուրմիոյ լճից արեւելք՝ Մարանտ-Թաւրիզ ստորերկրեայ մի շերտ, որ հարիւր կիլոմետրի չափ երկայնութիւն ունի, հարուստ է աղով եւ բնածուխով, այդ շերտի վրայ նաւթի ներկայութեան նշաններ կան։

Ռուսական սահմանի մօտ Հունգիւրթ-Գարաւուրտ կոչուած շրջանում։

Զէնջանի մօտ, Գիւզէր կոչուող վայրում։ Հիւամ, որ գտնւում է Թէհրանի եւ Ղազուինի միջեւ։ Գիլանի նահանգում Մէնջիլի եւ Ֆիլդէհի արանքում գտնուող Շահ-Ռուդ հովիտում։ Փէհլէվիից հիւսիս-արեւմուտք — Շուգարիում։ Թալէշ-Դուլաբում եւ Լարիջանից հարաւ։ Աստրաբատի շրջանում՝ Շախասարի մօտ։ Բարֆրուշից հիւսիս-արեւելք՝ Չալէի-Նաւթ կոչուող շրջանում։ Սարիից հարաւ-արեւելք՝ 35 կիլոմետր հեռաւորութեամբ՝ Սալտայում գտնւում է մի նաւթադաշտ, որ պարունակում է ճերմակ նաւթ 1 մեգր խորութեամբ։ Մոլլա-Ղալէից 20 կիլոմետր հարաւ-արեւմուտք։ Քիւրտ-Մահալէում, 10 կիլոմետրի վրայ Մոլլաղալէից։ Աստրաբադից հարաւ՝ Շահ-Կուբալում։

Այս նաւթադաշտերից ամէնէն հարուստը Սալտայի եւ Սէմնանի նաւթահանքերն են։ Դեռեւս համաշխարհային պատերազմից առաջ Ruskin-Napht կոչուող ընկերութիւնը Գրոզնիի եւ Կրասնովոտսկու նաւթահանքերի մասնագէտի միջոցով հետազօտելով Սալտայի նաւթահանքերը, եկել էր այն եզրակացութեան, որ Մազանդարանը իր կրծքում պարունակում է համարեա նոյնքան նաւթ որքան Բագուն։ Յիշեալ շրջաններում նաւթն այնքան առատ է, որ լճանում է գետնի երեսը. մօտակայ բնակչութիւնը գործ է ածում այդ նաւթը նախնական ձեւերով՝ առանց դրսից նաւթ գնելու։

Այս նաւթադաշտերից եւ ոչ մէկը չէ շահագործւում՝ Անգլեւ-Ռուս մրցակցութեան պատճառով։ Այս պետութիւնների քաղաքականութիւնը Պարսկաստանում ունի տնտեսական եւ քաղաքական բնաւորութիւն։ Տնտեսական՝ երկիրն իբրեւ շուկայ ծառայեցնելու իրենց ապրանքների համար, հում նիւթեր արտահանելու եւ բնական հարստութիւնները շահագործելու, քաղաքական՝ այդ շահագործումն ապահովելու՝ երկիրն իրենց ազդեցութեան տակ պահելով։ Եւ ահա, տասնեակ տարիներից ի վեր գոյութիւն ունեցող երկու հզօր պետութիւնների պայքարի եւ մրցակցութեան շնորհիւ հիւսիսային Պարսկաստանի նաւթահանքերը մնացել են որպէս մեռած հարստութիւններ։

Հարաւային Պարսկաստանի նաւթահանքերի մենաշնորհները անգլիացի դրամատէրերի ձեռքն անցնելու փաստի առաջ ռուս դրամատիրութիւնն անտարբեր մնալ չէր կարող։ Ուստի իր ազդեցութեան շրջանակում, հիւսիսային Պարսկաստանում, նա սկսեց փնտռել նաւթային մենաշնորհներ։ Համաշխարհային պատերազմից առաջ Խոշտարիա անունով ռուսահպատակ վրացի դրամատէրը պարսիկ կառավարութիւնից ստացաւ հիւսիսային Պարսկաստանի նաւթահանքերի մենաշնորհը։ Սակայն այդ հանքերը չշահագործւեցին, վրայ հասնող համաշխարհային պատերազմի պատճառով։ Խոշտարիան ծախեց իր մենաշնորհը։

Համաշխ. պատերազմից յետոյ, ռուս. յեղափոխութեան ստեղծած վերիվայրումների պատճառով ռուսական ազդեցութիւնն համարեա թէ վերացաւ Պարսկաստանում։ Ասպարէզը մնաց Անգլիային, որի ազդեցութիւնն այդ ժամանակները խիստ մեծացաւ Պարսկաստանում։ Անգլիոյ արեւելեան քաղաքականութեան մէկ բնորոշ յատկանիշն է նաեւ գրաւել բոլոր նաւթային կենտրոնները Արեւելքում։ Այդպիսին հանդիսանում էին՝ Մուսուլը, հարաւային եւ հիւսիսային պարսկաստանը եւ Բագուն։ Եւ ահա, 1918 թուին, մենք Անգլիային տեսնում ենք Էնզէլիում եւ Բագւում։ Անգլիան աշխատում էր օգտուել Ռուսիոյ թուլութիւնից - թաթը դնել Բագւի նաւթի վրայ, միեւնոյն ժամանակ իր դիրքը ամրապնդելով Պարսկաստանում։

Պարսկաստանի կառավարական կազմն այդ օրերին անգլիասէր էր՝ վարչապետութեամբ Վըսուղը Դովլէի. սա Անգլիոյ հետ կնքեց 1919ի անգլօ-պարսկական դաշնագիրը։ Այդ դաշնագրով Անգլիան պարտաւորւում էր դրամական զգալի փոխառութիւն տալ Պարսկաստանին. իսկ սա էլ իր հերթին, իբրեւ երաշխիք, Անգլիոյ հսկակչռի տակ էր դնում մաքսային եւ այլ տուրքեր։ Մի խօսքով Պարսկաստանը դառնում էր Անգլիոյ ստրուկը, դաշնագիրը ի միջի այլոց նախատեսում էր նաեւ երկաթուղագծերի կառուցումը։ Այս նախատեսութիւնը դաշնագրի մէջ մեղ ասում է, որ Անգլիան ձգտում էր հիւսիսային Պարսկաստանի նաւթի համար ճամբայ ստեղծել, առանց որի այդ նաւթահանքերը պիտի մնային որպէս մեռած հարստութիւն։ Անգլիան յոյս չունէր Բագուն իր ձեռքը պահելու. իսկ այդ պարագային Ռուսաստանը պիտի արգիլէր իր ռուսխին պարսկական նաւթի Բագու-Բաթում տրանզիտ փոխադրութիւնը։

1920ին բոլշեւիկները ոչ միայն արդէն գրաւել էին Բագուն, այլ եւ զօրք հանել Էնզէլի եւ Խորհուրդների իշխանութիւն ստեղծել Գիլանում։ Նրանք բախման մէջ էին մտել պարսկական եւ անգլիական զօրամասերի հետ։ Անգլիան այդ օրերին յայտ բերեց թուլութիւն՝ քաշուելով հարաւ։ Պարսկաստանի քաղաքական կեանքում այդ շրջանը, 1919—21 թուականները, մի դարձակէտ է, մի դարագլուխ, որ իր երկունքով պիտի ծնէր «Իրանը Նովը» իբրեւ ազգային պետութիւն։ Այդ օրերին կառավարութիւնները թիթեռնիկի կեանք ունէին, այնքան արագ էին տապալւում։ Իրար յաջորդող անգլիասէր եւ ռուսասէր կառավարութիւնների արդիւնքն այն եղաւ, որ Պարսիկները կարողացան օգտագործել երկու պետութիւնների մրցակցութիւնը։ Այսպէս՝ ոչինչ համարեց 1919ի անգլեպարսկական դաշնագիրը. միւս կողմից 1921 թւի Փետրուար 26ին Սպահդար Ազամի վարչապետութեան օրօք կնքւեց հռչակաւոր ռուս-պարսկական դաշնագիրը, որ իր ուժի մէջ է մնում մինչեւ այսօր։ Այդ դաշնագրի մէջ մեր նիւթին վերաբերող հետեւեալ հետաքրքրական կէտերը կան.

ՅՕԴ. 12.— «... Ցարական ռէժիմի կառավարութեան ճնշման տակ Պարսկաստանից վերցրած բոլոր մենաշնորհները, ցարական կառավարութեան պատկանելիս լինեն նրանք թէ իր հպատակներին, նկատւում են առ ոչինչ եւ անարժէք։

Սոյն դաշնագիրի ստորագրութիւնից անմիջապէս յետոյ խորհրդային կառավարութիւնը պարսկական կառավարութեանն է յանձնում վերոյիշեալ մենաշնորհները»։

Պարսկաստանն իր հերթին պարտաւորւում էր՝

ՅՕԴ. 13.— «Պարսկական կառավարութիւնն իր կողմից խոստանում է չտալու մի երրորդ պետութեան ոչ իբրեւ սեփականութիւն եւ ոչ ի շահագործումն որ եւ է ստացուածք, լինի դա այս դաշնագրով նրան զիջւած թէ ոչ, այլ այն պահելու միմիայն պարսիկ ժողովրդի բարօրութեան համար»։

Վերջին բառերը դաշնագրի, շատ են շլացուցիչ միամիտ հասարակութեան համար։ Բանը նրանումն է, որ տնտեսապէս քայքայւած եւ ֆինանսապէս սնանկ Խորհրդային Ռուսաստանն ի վիճակի չէր շահագործելու հիւսիսային Պարսկաստանի նաւթադաշտերը. եւ որպէսզի խանգարի նաեւ Անգլիային եւ դրամատէր պետութիւններին՝ կնքեց 1921 թւի դաշնագիրը, ըստ իր սովորութեան այդ ակտին տալով մարդասիրական գոյն։ Պարսիկ ժողովրդի բարօրութիւնից ճառող Ռուսիան քաջ գիտէր, որ Պարսկաստանն ի վիճակի չէ, ինչպէս կը տեսնենք քիչ յետոյ, միայն իր միջոցներով շահագործելու իր հանքերը։ Այդ քայլով Ռուսաստանը պարզապէս անշարժութեան էր դատապարտում Պարսկաստանի տնտեսական զարգացումը։ Մինչդեռ միամիտ հասարակութիւնը կարծում էր, շլացած արտաքին «ասպետական» ձեւերից, որ այդ ակտով Ռուսաստանը Պարսկաստանին մղում էր դէպի անկախ պետութիւն եւ տնտեսական զարգացման ինքնուրոյն ուղիներ։

ԱՆԴՐԷ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՆԱՄԱԿՆԵՐ ՄԻՋԱԳԵՏՔԷՆ

ՔԱՀԱՆԱՅ ՄԸ ԵՒ ՔԱՆԻ ՄԸ ԱՂԱՆԵՐ ԱՄԲՈՂՋ ԺՈՂՈՎՈՒՐԴԻՆ, ԿԱԹՈՂԻԿՈՍԻՆ ԵՒ ԱԶԳ. ՍԱՀՄԱՆԱԴՐՈՒԹԵԱՆ ԴԷՄ

Զաւէն արքեպսկ. կ'անճրկի. — Չին Թողուր կարդալ կաթողիկոսին կոնդակը — Ժողովուրդը կը փակէ եկեղեցին, դպրոցը եւ առաջնորդարանը.— Ոստիկանական միջամտութիւն. — Ոստիկանով պատարագ։

ՊԱՂՏԱՏ, 14 Ապրիլ

Նախորդ թղթակցութեամբս գրած էի թէ կաթողիկոսական կոնդակ եւ հրահանգներ եկած են Զաւէն Արք.ի, որպէսզի գաղութիս մէջ տիրող վէճերուն վերջ տալով, օր առաջ օրինաւոր իշխանութիւն մը հաստատէ։

Ժողովուրդը բաւական սպասեց կոնդակին ընթերցման եւ կաթող. պատուիրակին դրական քայլերուն։ Բայց ո՛չ մէկը, եւ ո՛չ ալ միւսը կատարուեցաւ։ Ժողովրդային յանձնախումբի դիւանը ներկայանալով նախկին պատրիարքին բացատրութիւն պահանջեց։ Զաւէն Արք. յայտնեց թէ անյարմար է կոնդակին ընթերցումը այս օրերուն եւ թէ ինք առժ. քաղաքական ժողովին հետ բանակցութեան մէջ է եւ կը յուսայ համերաշխութեամբ կարգադրել խնդիրը։

Ժողովուրդը դարձեալ սպասեց։

Վերջապէս, համբերութ[illegible] բաժակը լեցուելով, Մարտ [illegible] Կիրակի առաւօտ հայրենակ[illegible] կան միութեանց ներկայա[illegible] ցիչները Կիլանի կայանի [illegible] ղական խորհուրդին հետ [illegible] կայանան Զաւէն Արք.ի, [illegible] հանջելով կոնդակին ըն[illegible] ցումը եւ զեկոյց՝ մինչեւ [illegible] առանձինն կատարուած [illegible] ցութիւններուն մասին։ [illegible] պատուիրակը կը յայտնէ [illegible] թէ արդէն վերջնապէս [illegible] են իր յարաբերութիւնները [illegible] ժամեայ քաղաքականին [illegible] նոյնիսկ բանակցած է [illegible] գաղթականներու շահերուն [illegible] մաձայնութեան եզր մը [illegible] լու, բայց չէ յաջողած։ Այս [illegible] թիւ կը յայտնէ թէ շուրջ [illegible] ամիս առաջ Վահան քհնյ. [illegible] ճիրեանը իր այս նշանակ[illegible] առժամեայ քաղաքական ժողով[illegible] կառավարութեան կը ներկա[illegible] ցնէ որպէս օրինաւոր ազգ. [illegible] խանութիւն եւ ըստ այնմ [illegible] բացնել կուտայ։ Այսպիսով [illegible] ւելի եւս կ'ամրացնէ [illegible] ստեղծած ապօրինի մարմ[illegible] գոյութիւնը, որով եթէ օր [illegible] կարգալոյծ ըլլայ, կամ հեռ[illegible] ուի, առժամեայ քաղաքական ժողովը իրաւունք կ'ունենայ ազգ. գործերը ինքնագլուխ [illegible] բելու։ Իսկ առժամեայ քաղաքականը, աւելի քան ամբող[illegible] տարուան, կը մերժէ նոյնիսկ [illegible] աթոռ տալ 7-8000ի հա[illegible] տարագրութեան, և սպառնագիր մը ազդարարած է Զաւէն արք.ի որ եթէ կոնդակը կարդացուի [illegible] ինք ալ զործի լծուելով [illegible] զանազան աշխատանքներ [illegible] տարել, իսկոյն ազգապետ[illegible] պիտի նշանակեն ու կայուա[illegible] ներու մատակարարութիւնը [illegible] նոր պիտի յանձնեն։ Չեն ուզեր ճանչնալ, ո՛չ կոնդակ ո՛չ [illegible] պատուիրակի պաշտօնը եւ ո՛չ ալ կաթողիկոսը։

Այս պատճառով կաթողիկոսական պատուիրակը այլեւս ինքզինքը անկարող կը զգայ աշխատելու եւ քաշուելով հրապարակէն, նոյնիսկ կ'արգիլէ հայրապետական կոնդակին ընթերցումը։

Այսչափ անճարակութիւն եւ վախկոտութիւն կարելի՞ էր սպասել արքեպիսկոպոսէ մը, որ բազմաթիւ թեմեր վարած է, եւ նոյնիսկ պատրիարքական աթոռը բազմած է, Ծանօ՛թ ըլլա[illegible] անգլիացի եւ արաբ պաշտօնատարներու եւ մինչեւ իսկ թագաւորին, եւ չկարենալ իր գիրքը արժեցնել քսան վահան քահանայ մը եւ անոր խմբակը խելքի բերելու…

Եթէ այսօր Միջագետքի գաղթականութեան եւ գաղթականութեան մէջ պայքարը աւելի սրուած եւ կիրքերը ծայր աստիճանի բորբոքած են, պատճառներէն մէկը եւ թերեւս գլխաւորը Զաւէն արքեպսկ.ն է։ Ան էր որ [illegible] բունակ խառնեց իր թոյլ [illegible] ւորութեամբ եւ փոխանակ [illegible] շինելու, աչքն ալ հանեց, [illegible] տառակելով ո՛չ միայն իր այլ եւ ամբողջ հայ եկեղեցականութեան և կաթողիկոսին պատիւը։

Այս դէպքերէն սաստիկ [illegible] ղուած, 15 տուն Հաճընցիներ կաթոլիկ եղան։ Թերեւս ուրիշներ ալ հետեւին ասոնց, եթէ օր առաջ կտրուկ եւ վճռական միջոցներ ձեռք չառնուին Մայր Աթոռին կողմէն։

Եկեղեցւոյ զաւիթը հաւաքուած բազմութիւնը Յանձնախումբի փոխ-նախագահին [illegible] եղելութիւնը, իսկոյն վճռեց գործի անցնիլ։ Եկեղեցւոյ արարողութիւնը լրանալուն պէս գոցել տուաւ եկեղեցին եւ առաջնորդարանը, ու բանալիները յանձնեց Ժողովրդային Յանձնախումբին, պատուիրելով չբանալ մինչեւ որ օրինաւոր, ժողովրդական մարմին մը մէջտեղ գայ։

Վահան քահանայ նախընթաց գիշերը մեկնած էր Խանըքին, [illegible] րով կառավարութեան բողոք[illegible] լու կարգը Խաչատուր քահանայ Դարմանեանի կ'իյնար։ Նոյն օրը կէս գիշերին ոստիկանական գաւ[illegible] կանչուեցան Պ. Պ. Կիրակոս [illegible] սապեան, Եղիշէ Աբրահամեան

...կը յաջորդ տուտ Պ. Պ. Գ. Սա-
...եան, Գ. Սիւրմէեան եւ կա-
...անի թաղ. խորհուրդի անդամ
...եղակ Յարութիւնեան, որոնք
...ից հարցաքննութեան ազատ
...արձակուեցան։ Իսկ առժամեայ
...թաղը. ժողովը բողոքած էր
...եւ Պ. Պ. Ար. Տիւզեանի, Տքթ.
...թիւնեանի, Արք. Տէնկըլեանի եւ
...Յակոբեանի դէմ, որ-
...եկեղեցւոյ վրայ յարձակող-
... Մինչդեռ եկեղեցւոյ վրայ
...ոք յարձակած էր, եւ բանա-
...քահանան ինք յանձնած
... Ճիշդ չորս հարիւրի հասնող
...թիւն մը ուզած էր բա-
...ը ի քահանան ալ տուած
... Առժամեայ Քաղաքականը ՛ր
...հեղինակութիւնը ի գործ
... ամբաստանեալները բան-
...տալու համար, բայց
...

Մարտ 28ին, Զորեքշաբթի
...յետոյ կառավարու-
...հրաման կուտայ որ եկե-
... եւ առաջնորդարանի
...ը բացուին զատկական
...ներու առթիւ։ Առժամեայ
...քականի անպատկառ ան-
...ները իրենց անարժան քա-
...ներով եւ ոստիկաններով
...պաշտուած կը կանչեն ա-
... երկաթագործներ, որպէսզի
...անքը կոտրեն։ Սակայն ժո-
...ղը շուտով կ'իմանայ եւ
...անուի եկեղեցւոյ բակը եւ
...Թողուր, որ բանի բացուի ե-
...ին։ Քահանաներն ու Առ-
...եայի անդամները կծիկը
...ին, թողլով ժողովուրդը
...յանդիման ոստիկանութեան։
...հաւէ դէպքին վայրը կը
...ան անգլիացի ոստիկան-
... ալ։ Ժողովրդային յանձնա-
...ը կ'աշխատի համոզել ժո-
...ղը թէ կառավարութիւնը
... պաշտպանէ մեր արդար
...քը եւ թէ պէտք է բա-
...ները յանձնել կառավարու-
...ան։

Բանալիները յանձնուելէն
... ոստիկանութիւնը կանչել
... Վահան քահանան, որ-
... ազգին ներկայացուցիչը՝
... ներկայութեան բանալու
...ին եւ բանալին իրեն
...լու։ Վահան քահանան
...լով մինակը գալ, ոստի-
...ը կ'երթան զինքը բերե-
... ժողովուրդը մէկ բերան
...ցի՛ անարժան կղերը...» կը
...

...էն օր եկեղեցւոյ բակը
... կը շրջագային եւ
... պաշտպանութեան տակ
... կը բարձրանայ պատարա-
... խառնակիչ քահանան։
...պէս Ծնունդին, Զատկի
...ուն ալ «բոյկոտ» հռչա-
...ր ժողովուրդը եւ կրօնա-
... ո՛չ մէկ այցելութիւն ըն-
... իր տունը։

ՊԵՐՃ

...ՀԱՏԻ ՁԵՆ ԱՌՆՈՒԻՐ

1. Մատիտով գրուած ձեռա-...ները։

2. Անստորագիր կամ ծածկա-...ն գրութիւնները։

ԽՄԲԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՊՈՒԼԿԱՐԻՈՅ ՇԱՐԺԻՆ ՀԵՏԵՒԱՆՔԵՐԸ

Ֆիլիպէէն Սոֆիա հասած ճամ-բորդ մը կը պատմէ (20 Ապրիլ)։

Ծանօթներու մասին տեղե-կութիւններ տալու ի վիճակի չեմ, որովհետեւ ամէն մարդ գլուխը առնելով այս կամ այն ուղղու-թեամբ հեռացած է։

Փլատակի տակ ճնշելով սպան-նուած է Էտիրնէցի երիտասարդ ոսկերիչ մը Գէորգ Միքայէլեան։

Վախէն մեռած է տիկին Հայկանոյշ Մանուկեան, որ ար-դէն սրտի հիւանդութիւն ունէր։

Կան ուրիշ սպաննուած Հա-յեր ալ։

Հայոց թաղը անփնաս մնա-ցած է, ինչպէս նաեւ եկեղեցին եւ դպրոցը։

Քանդուած է Լիւպէն Քարա-վէլով փողոցի վրայ Պ. Խաչիկ Մէրտինեանի բնակարանը, ուրկէ ներսը գտնուողները կիսամեռ վիճակի մէջ դուրս փախած են։ Ընձի կորուստ չկայ։

Աղէտաւոր գիշերին առեն Ֆիլիպէէն Սոֆիա գացող գնացքը կը գտնուէր փափալը, որ ինչպէս յայտնի է, շարժին կեդ-րոնն է։

Շարժին հետեւանքով գնացքը ենթարկուած է ուժեղ ցնցում-ներու եւ հողին հետ սկսած են երկաթուղիի գծերն ալ ելլել ու իջնել։ Մեքենավարին գլուխը եր-կաթի մը զարնուելով, մարդը գգայազիրկ ինկած է իր կեցած տեղը։ Վայրաշարժը ճնշեր է իր բախտին ու շարունակեր իր ճամ-բան։ Մեծ յուզում սկսած է ճամ-բորդներուն մէջ։ Բաւական ատեն յետոյ միայն մեքենավարը գի-տակցութեան կրցած է գալ ու կեցնել շոգեկառքը։ Ժողովուրդը խուճապահար դուրս նետուած է գնացքէն ու ցրուած շրջակայ ար-տերուն մէջ, որոնք ծովու նման կը ծփային խուճապահար ճամ-բորդներու ոտքերուն տակ։

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԳՈԶՀԻՍԱՐԻ ՀԱՅՐ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՏԵՂԵԿԱԳԻՐԸ

ՄԱՐՍԷՅԼ.— Հայրենի եր-դիքէն հալածական ու տարա-գիր Մարսիւանակ Սեբաստիոյ Գոզհիսար գիւղացիներս, ար-տասահմանի մէջ ցրուած մեր հայրենակիցներուն միջեւ ընդ-հանուր կապ հաստատելու եւ չքաւոր հայրենակիցներուն օգ-նութեան հասնելու նպատակով, 1924 Ապրիլին հիմը դրինք Գոզհիսարցիներու Հայրենակցա-կան Միութեան։

Միութիւնս 1924էն 1928 Ապրիլ, չորս տարուան ընթաց-քին կազմակերպած է ընտանե-կան երեկոյթ, հանդէս, վիճա-կահանութիւն, դաշտապարա-հանդէս եւ թատերական ներ-կայացում, մէկ կողմէն հայրե-նակիցներու սրտին մէջ հայրե-նասիրական ոգին վառ պահելու եւ միւս կողմէ կարօտ ընտա-նիքներու նիւթական միջոցներ հայթայթելու համար։

Մասնաւոր գոհունակութեամբ կը յայտնենք, որ մեր բոլոր հաւաքոյթներն ու ձեռնարկները արդիւնաւէտ եղած են, թէ բա-րոյապէս եւ թէ նիւթապէս Մի-ութիւնս ցարդ ունեցած է հե-տեւեալ ելեւմուտքը.—

Մուտք.— 1924ի անդամա-վճարներէ 839, 1925ի ամսա-վճար, վիճակահանութիւն և Ամե-րիկայի կեդրոնէն 2365, 1926ի անդամավճար, խնջոյք 2573, 1927ի վիճակահանութիւն, ան-դամավճար եւլն. 1868, 1928ին ստացուած փոխատուութիւն 500, 1928ի Զատկուան ներ-կայացման զուտ հասոյթ 800, 1928ի անդամավճարներէ չորս ամսուան 300, գումար 9245,

Ելք.— Վիճակահանութեան ծախք 188.80, Խնջոյքի ծախք եւ օգնութիւն 1,326.80, վիճա-կահանութեան ծախք, նպաստ եւ զանազան 499.40, գումար 1945,00։ 7,300 դանձր պատ-րաստ։

Սկզբնական շրջանին Միու-թեանս անդամներու թիւնէր 16, իսկ այժմ բարձրացած է 27ի։

Արտասահմանի սիրելի հայ-րենակիցներ, Միութեանս գոր-ծունէութեան ամփոփ համառա-տութիւնը ընելով ձեզի, կ'ու-զենք թելադրել, որ դուք ես համախմբուիք մեր վեհ նպա-տակին շուրջ։ Թշնամի թէ բա-րեկամ ազգեր, համաշխարհային անեղ պատերազմէն յետոյ դար-մանելով իրենց վէրքերն ու կո-րուստները, կը կազմակերպուին ու կ'ուժեղանան։

Մեզ ու կործանարար պիտի ըլլայ հայրենի սահմաններէն պոկուած ուտարտղնուած բեկոր-ներուս ապագան, եթէ մենք ալ չկազմակերպուինք։ Մենք լաւա-տես ենք մեր ապագայի մասին։ Հաւատք ունինք, որ պիտի հնչէ հայահաւաքման ազատարար փողը ու անպայման պիտի վե-րադառնանք մեր սիրական հայ-րենիքը, վերաշինելու համար անոր աւերակները եւ ծաղկե-ցնելու զայն։

Երբ հայրենիք դառնալու ժամը հնչէ, պէտք է որ, պատ-րաստ ըլլանք, հետեւաբար ան-հրաժեշտ է քով քովի գալ, ձեռք ձեռքի տալ եւ կազմակերպուիլ։

Մենք պէտք չունինք ուրիշ-ներէն օգնութիւն խնդրելու։ Մեր իսկ միջոցներով կարող ենք հայրենիք դառնալու ծախքերը հայթայթել։

Արդ, յարգած ըլլալու համար մեր բազմահազար նահատակ-ներու յիշատակը, վերապրեցնե-լու համար մեր խնկարոյր Գոզ-հիսարը, ինչպէս նաեւ անմահա-ցնելու համար հայ ազատութեան ու անկախութեան ոգին, հետե-ւեցէք մեզի։

(կնիք վարչութեան)

ԱՊՐԻԼ 11/24Ը ՊՈՐՏՕՅԻ ՄԷՋ

ՊՈՐՏՕ.— Ապրիլ 11/24ի հա-մազգային սգատօնը մեծ շուքով տօնուեցաւ Պորտոյի մէջ, Ապրիլ 22ին, նախաձեռնութեամբ «Ա-րաքս» Երիտ. միութեան, մաս-նակցութեամբ՝ Հ. Յ. Դաշնակ-ցութեան եւ տեղական ուժերու։

Սրահին փոքրութեան պատ-ճառաւ շատեր պարտաւորուե-ցան ոտքի մնալ։

Բեմին ճակատը կը ծածանէին հայկական եւ ֆրանսական եռա-գոյնները, իսկ երկու կողմերը զարդարուած էին նահատակնե-րու մեծադիր նկարներով, որոնց վրայ զետեղուած էին ծաղիկներ եւ սեւ ժապաւէններ։

Սգահանդէսը բացուեցաւ «Բամ Փորոտան»ով յոտնկայս։ Բացման խօսքը ըրաւ Սարգիս Աֆարեան, պատմելով 1915ի սարսափները եւ վեր հանելով մէկ միլիոն զոհերու հայրենասի-րութիւնը։ Օր. Թագուհի Պալ-տաւքեան արտասանեց Սիամանթօի «Ափ մը մոխիր»ը։ Ընկեր Վարդգէս մէջ ընդ մէջ երգեց։ Ընկեր Յ. Զոլաքեան արտասա-նեց Ա. Իսահակեանի մէկ գր-ուածքը։ Արտասանուեցաւ նաեւ Ա. Ահարոնեանի «Յարգանք քեզ»ը Ի. Կոստանդինեանի կող-մէ, եւ «Հայ լեզու»ն Մ. Թ.ի կողմէ։

Հ. Յ. Դ. Պորտոյի շրջ. կոմի-տէին կողմէ խօսեցաւ ընկեր Ա. Քէնտիրեան, որ պարզեց մեր բիւրաւոր նահատակներուն ան-հատական եւ ընկերային զոհո-ղութիւնները։ «Այսօր մենք հոս հաւաքուած ենք ոչ թէ սգալու և ողբալու, այլ անոնց մեզի ձգած պատգամները անգամ մը եւս թարմացնելու մեր վերապրող նոր սերունդին մէջ, որպէսզի մեզի սպառնացող վտանգին դէմ մեր պայքարը ըլլայ վճռական և մեր հայրենիքի ճամբան ըլլայ լուսաւոր»։

Ընկեր Մ. Թէքթէքեան կար-դաց ինքնագիր ուղերձ մը, նուիրուած նահատակներուն։

Փակման խօսքը ըրաւ Պ. Ս. Աֆարեան։ «Ձեր հոգուն մատաղ, երիտասարդ ընկերներ, մի խօ-սիք օտար լեզուն, մի խօսիք մանաւանդ թուրքերէն, եղէք Հայ, որպէսզի ունենանք Հայ ապրելու իրաւունքը։» Եւ վեր-ջացնելով շեշտեց. «Հակառակ անոր որ ես ծայրայեղ միջազ-գայնական մըն եմ եւ կատար-եալ համակիր մը ներկայ Հա-յաստանի վարած քաղաքակա-նութեան, բայց ձեզ կը յանձ-նարարեմ չխօսիլ թուրքերէն, որովհետեւ եթէ երբեք վաղը ես միջազգային բուրաստանին մէջ փունջ մը ծաղիկ տնկեմ, պիտի տնկեմ հայ լեզուով։ Ուստի Հայ մնանք տղաք Հայ ապրելու համար։»

Ներկաները յոտնկայս երգե-ցին, Ջութակի եւ մանտոլինի ընկերակցութեամբ, «Մեր Հայ-րենիք»ը։ Ժողովուրդը մեկնե-ցաւ ուշ ատեն, խիստ խանդա-վառութեամբ։

Մ.

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

Հ. Մ. Ը. Մ.Ի ՓԱՐԻԶԻ ԽՈՒՄԲԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի փարիզի ֆութ-պոլի Ա. խումբը, որ ծանօթ է իր փայլուն յաղթանակներով, կր-ցած է ուշադրութիւն գրաւել Ֆրանսայի բարձր խումբերու կարգին. գրեթէ բոլոր արժէքա-ւոր խումբերը կը գնահատեն հայ խումբը։

Վերջին եղանակին հայ խում-բին գաւառներու մէջ կատա-րած կարգ մը կարեւոր մրցում-ները որոնք վերջացան պատուա-ւոր արդիւնքներով, աւելցուցին խումբին արժանիքը։ Դեռ երկու շաբաթ առաջ Տիէփի մէջ մաս-նակցելով չորս ազգերու միջեւ կազմակերպուած բաժակի մըր-ցումներուն, Հ. Մ. Ը. Մ.ի խումբը, հակառակ իր պարտութեան, մասնաւոր գնահատութեան ա-ռարկայ դարձաւ ֆրանսական շրջանակներումէջ։Ահաթէ ինչ կը գրէր տեղին մարզական Norman-die Sports թերթը.

— «Հայ խումբը հակառակ պարտուելուն իր փայլուն եւ նուրբ խաղարկութեամբ գնահա-տութեանը արժանացաւ ժողո-վուրդին։ Իր կոկիկ փասերը եւ ճկուն շարժումները բուռն ծա-փահարութիւններ խլեցին հանդի-սատեսներէն»։

Պէտք է ըսել նաեւ տկար կողմերը։ Խումբին կարգապա-հական ոգին խղճալի վիճակ մը կը ներկայացնէ։ Փարիզ եկող-գացող վարչութիւնները միշտ աշխատած են կարգապահու-թիւն մտցնել եւ ջանք չեն խնա-յած խումբը իր բարձրութեան վրայ պահելու։ Անոնք միշտ բարեացակամ եւ ներողամիտ ոգիով կարգադրած են բոլոր վէճերն ու անպատեհութիւննե-րը։ Հակառակ ատոր, ցաւալի է ըսել որ վերջերս կարգ մը պա-հանջկոտ ֆութպոլիստներու ըմ-բոստ ընթացքը անտանելի դար-ձած է։ Անոնք անջատողական ձգտումներով կը սպառնան կազ-մալուծել խումբը։

Փարիզի արդի վարիչները այլ եւս անհանդուրժելի գտնելով ա-նոնց ընթացքը, որոշած են խըս-տիւ գործադրել Հ. Մ. Ը. Մ.ի օրէնքները, ի հարկին վերջնա-պէս արտաքսելով անկարգա-պահները։

Ցաւելով պէտք է յիշեմ նաեւ որ Ա. խումբի մէկ-երկու ան-կարգապահ ֆութպոլիստները կը ճգնին մոլորեցնել միւս խաղա-ցողները, եւ անհնազանդութեան մղել զանոնք։ Այս դառն իրա-կանութեան առջեւ փարիզի վա-րիչներուն կը մնայ շուտ պատ-ժել անկարգապահները, իբրեւ օրինակ միւսներուն։

Գ. Գասապեան

Կարդացէք եւ Տարածեցէք «ՅԱՌԱՋ»Ը

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՎԱԽՃԱՆՆ Է ԳՈՎԵԼԻ.— Ժան Ֆէլիքս 25 տարու, միջոցը գտած էր իր ուզած կերպով աշխատելու՝ առանց յոգնութեան եւ վաստկելու առատօրէն ու դիւրութեամբ. շատ կանոնաւոր կեանք մը կը վարէր. գիտէր վստահութիւն ներշնչելու կերպերը. կը հագուէր կոկիկ ու մաքուր։ Քաղաքավար ու լեզուանի, մինչեւ կէսօր կը զբաղէր իր գոր-ծով, կէսօրէն յետոյ, բախտը կը փորձէր ձիարշաւի մէջ. իսկ իրի-կունը սրճարանի մը անկիւնը հան-դարտօրէն նստած գաւաթ մը քա-րեջուրի առջեւ, կը սպասէր իր սի-րուհիին...։

Ժան Ֆէլիքս՝ ինքզինքը նշա-նակած էր առեւտրական տետրակ-ներու կառավարական քննիչ. բայց ամէն վաճառատունէ հաշիւ չէր պահանջէր. կը նախընտրէր կին առեւտրականներու տետրակները պրպտել եւ անպատճառ, օրինական թերութիւն մը կը գտնէր. խեղճ կիները դատարանի եւ ծանր տու-գանքի սպառնալիքին առջեւ, կը համակերպէին համաձայնութիւն առաջարկէն։

Իբր տուգանք՝ կը փութային ամիջապէս վճարել տուքանքը զոր պարոն քննիչը յարմար կը դատէր. Ժան Ֆէլիքս՝ յանուն Սէնի դատա-րանի դիւանապետին, կը ստորա-գրէր ստացագիր մը ու դրամը գրպանելով. գոհ ու ժպտուն կը մեկնէր։

Դժբախտաբար, օր մըն ալ օձիկը ձեռք տուաւ ու Ֆրանսա-կան թերթերու մէջ լուսանկարուե-լու փառքին արժանանալէ յետոյ, հիմա բանտին մէջ, զբաղած է իր հաշիւներուն քննութեամբը։

ՀԱՒԱՔԱԲԱՐ.— Նէօյիի մէջ, հոտեղէնի մեծ վաճառատան մը պաշտօնեաները, այր եւ կին, կազ-մած էին գաղափարական ընկե-րակցութիւն մը, եւ աշխատաւորի ու գործատիրոջ միջեւ, արդարու-թիւնը հաւասարակշռելու ինքնա-տիպ եղանակ մը կը հետապնդէին, ի հաշիւ գործատիրոջ՝ գաղտնի կը ծախէին հոտի սրուակները եւ հան-դարտ խղճով կը գրպանէին անոնց փոխարժէքը. մէկ տարուան մէջ, կրցան այս կերպով՝ իրենց գոր-ծատէրը թեթեւցնել 500.000 Ֆր.ի բեռէ մը։

Բայց գործատան տնօրէնը, երբ աչքերը բացաւ, ուրիշ միջոց չգտաւ, եթէ ոչ լուր տալ ոստի-կանութեան, որ մէկ անգամէն 37 հոգի՝ այր ու կին ձերբակա-լեց ու ղրկեց բանտ։

Քննութիւնները դեռ առաջ կը տարուին։ Վաճառատունը հաւանաբար փակէ իր տուները, մինչեւ որ կարենայ ճարել պար-կեշտ... պաշտօնեաներ։

ՔՈՅՐԵՐ

(Նորավիպակէն)

ԿԻ ՏԸ ՄՕՓԱՍԱՆ

Անձեր.— ՍԷԼԷՍԹԻՆ՝ նա-ւազ «Հովերու Աստուածամայ-րը» նաւուն մէջ, 25 տարե-կան։ ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ՝ քոյրը, 20 տարեկան։ Նաւազներ եւ հան-դստան կիներ։

(...ֆիլ։ Հանրատան մը մէկ ...։ Մէջտեղը՝ սեղան մը։ ...պատին. նկարներ եւլն։ Եր-...կու կողմնակի անցքեր)։

ՏԵՍԻԼ I.

ՍԷԼԷՍԹԻՆ.— (կը կրէ նաւա-...վազուստներ։ Գերագրգիռ ու ...զարդուած։ Կուգայ կը նստի ...նին քով։ Իր մէկ թեւը կու-...ած Ֆրանսուազին, որ իր մօտ է ...ած, իսկ միւսը՝ անվերջ կը ...թէ վեր վար։ Սեղանին վրայ ...ուած են շիշ մը՝ գինիով լե-...ն, եւ երկու գաւաթներ, ո-...մէ մին Ֆրանսուազի առջեւ ...ականօրէն լեցուն, իսկ միւսը՝ շատ մաքուր՝ Սէլէսթէնի յա-տուկ, զոր կը պարպէ հաճոյքով։

Սէլէսթէն կ'ուզէ խօսիլ իր ընկերուհիին հետ, բայց բառերը կը պակսին, ու կը փորձէ խնդալ միշտ, կրկնելով).— Այո՛... այդ-պէս է... այո՛... այո՛... Ու դուն շատոնց է որ այստեղ ես, չէ՞...

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— (Մարմնեղ ու կարմրադէմ։ Հագած է կարճ ու սպիտակ շրջազգեստ մը։ Ընկ-ճուած։ Մազերը ցրիւ։ Դէմքին՝ գըջումի արտայայտութիւն).— Վեց ամիսէ ի վեր։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— (Գլխով կ'ընէ, իբրեւ թէ հաւանած ըլլար խա-ծին).— Այո՛... Ու լաւ ես այստեղ, հէ՞...

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— Վարժուեցայ։ Ամէն պարագայի, ծառայ կամ լուացարարուհի ըլլալէն աւելի լաւ է։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Դուն այստե-ղացի չե՞ս։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ (գլխով՝ ո՛չ)։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Հեռո՞ւ երկրէ։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ (գլխով՝ այո՛)։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Ուրկէ՞, ո՞ր տեղացի։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ (րոպէ մը, կար-ծես մտաբերելով).— Փէրփին-եանէն։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Այդպէ՛ս... այդ-պէ՛ս... (Լուռ իրարու ետեւէ կը կը լեցնէ ու կը պարպէ իր գա-ւաթը)։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— Իսկ դուն ի՞նչ ես, նաւա՞զ։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Այո՛։ Մենք նաւազներ ենք։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— Հեռու՞ր տե-ղերէ կուգաք։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Այո՛, հեռուէ՛ն։ Բոլոր երկիրները այցելեցինք։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— Ըսել է ամ-բողջ աշխարհի շրջանը ըրիք։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Մէկէ աւելի անգամներ ըրած ենք այդ շըր-ջանը։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ (ատեն մը լռելէ վերջ, իբրեւ թէ բան մը մտաբե-րած ըլլար).— Ա՛, սպասէ՛։ Շատ նաւերու հանդիպեցա՞ք ճամբան։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Հը՞, ի հարկէ հանդիպեցանք։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— «Հովերու Աստուածամայր»ը չդիմաւորեցի՞ք։ Այդ անունով շոգենաւ մը կայ։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ (Զարմացած ու հարկադրաբար կատակելով).— Ինչպէ՛ս։ Անցեալ Կիրակի դի-մաւորեցինք զայն։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ (ցնցուելով).— Ճշմարի՞տ։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Այո՛։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— Զե՞ս ստեր։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Աստուածս վկայ։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— Լա՛ւ. անոր մէջ չտեսա՞ք Սէլէսթէն Տիւքլօն։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ (շփոթած).— Սէ-լէսթէն Տիւքլօ՞ն։ Բայց կը ճանչ-նա՞ս զայն։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ (շուարած).— Ո՛չ. ո՛չ ես։ Կին մը... Ուրի՛շ կին մը զայն կը ճանչնայ։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Ի՞նչպիսի կին։ Այստեղէ՞ն։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— Ո՛չ, անդին... մօ՛տը։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Ո՞ւր՝ մօտը։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— Հոս, մօտը։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Ի՞նչ տեսակ կին է։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— Հասարա՛կ կին մը, այնպէս ինչպէս ե՛ս։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Ինչո՞ւ կը հե-տաքրքրուի այդ տղով։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— Ո՞ւրկէ կր-նամ գիտնալ ես։ Թերեւս անոր հոմանուհին է։ (Հետաքրքրու-թեամբ կը նային իրարու)։

(Լուռ)

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— (Մոռնալով ծածկել իր հետաքրքրութիւնը, բայց զգալապէս անհանդարտ) Կ'ուզեմ տեսնուիլ այդ կնոջ հետ։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— Ինչո՞ւ։ Ի՞նչ ըսելիք ունիս։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Կ'ուզեմ ըսել...

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— Թէ՞...

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Թէ... թէ՛ տե-սայ Սէլէսթէն Տիւքլօն։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— (Հրճուան-քով) Ա՛, դուն տեսա՞ր Սէլէսթէն Տիւքլօն։ Ո՞ղջ է։ Առո՞ղջ է։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— (Հանդարտու-թիւն կեղծելով) Լա՛ւ է, ինչո՞ւ կը հարցնես։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— (Քիչ մը լուռ մնալէ վերջ) Դէպի ո՞ւր կ'եր-թար «Հովերու Աստուածա-մայրը»։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Ո՞ւր։ Դէպի Մարսի՛լիա։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— (Բացական-չումով) Միթէ՛...

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Այո՛։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— Բայց իրա-պէս, դուն կը ճանչնա՞ս Սէլէս-թէն Տիւքլօն։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Չէ՞ որ ըսի թէ կը ճանչնամ։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— (Մտածկոտ) Այդպէ՛ս...

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Բայց ինչո՞ւ կը հետաքրքրուիս անով։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— Եթէ զայն տեսնես, ըսէ իրեն...։ Ո՛չ, պէտք չէ՛։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Ի՞նչ բան։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— Ո՛չ... ոչի՛նչ։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ (աւելի զարմա-ցած).— Միթէ կը ճանչնաս զայն։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ.— Ո՛չ, չե՛մ ճանչնար։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Այն ատեն, ին-չո՞ւ կը հետաքրքրուիս։

ՖՐԱՆՍՈՒԱՋ (ընդոստ կը կանգնի եւ կը նետուի դուրս, շուտով կուգայ ետ՝ ձեռքին գա-ւաթ մը՝ լեմոնատով լեցուն, զոր կուտայ Սէլէսթէնին).— Ա՛ռ, խմէ ասիկա (կը նստի անոր ծունկերուն)։

(Մնացեալը յաջորդով)

Մարիցայի աջ ափին վրայ, Ֆիլիպէի եւ Փափազլըի միջեւ, Չէշնէկիրով գիւղին մէջ հողի կքումին եւ ջուրերու ժայթքումին հետեւանքով կազմուած է լիճ մը, որ 120 մեդր երկայնք, 80 մեդր լայնք եւ 40 սանդիմեդր խորութիւն ունի: Միւս կողմէ Մարիցայի երկայնքին, դէպի Ֆիլիպէ՝ հողը ուժգնօրէն ճեղքուած է: Մէրիչլէրիի ջերմուկներու ջուրերը ամբողջովին ցամքած են: Մասնագէտներու կարծիքով, այդ ջուրերը ուրիշ տեղէ մը դուրս պիտի գան:

∴ Սոֆիայէն կը հաղորդեն թէ միայն Ֆիլիպէի մէջ երկրաշարժին պատճառած վնասն է մէկուկէս միլիառ լէվ:

Մահ Զօրավար Վրանկէլի

Պրիւսէլէն կը հաղորդեն մահը զօրավար Վրանկէլի, որ 1920ին նշանաւոր հանդիսացած էր՝ բոլշեւիկներուն դէմ մղած իր կռիւներով:

Վրանկէլ ծնած էր Ռոստովի մէջ 1878ին: Փեթրոկրատի հանքային վարժարանը աւարտելէ վերջ, զինուորական ասպարէզի մէջ մտաւ: Ռուսեւճափոն պատերազմին Մանչուրիոյ մէջ ծառայեց: 1914ին Փեթրոկրատի մէջ զօրագունդի մը հրամանատարն էր:

Պատերազմի սկիզբը գերման թնդանօթաձիգներու ամբողջ մարտկոց մը գերի բռնած ըլլալով, Ս. Գէորգի Խաչը ստացաւ: Բոլշեւիկեան յեղափոխութենէն վերջ, Վրանկէլ եւ իր սպաները հարաւային Ռուսիա փախչելով միացան զօր. Դէնիկինի ուժերուն: Երբ բոլշեւիկները պարտութեան մատնեցին Դէնիկինի ուժերը Ուկրանիոյ մէջ, Վրանկէլ յաջորդեց անոր 1920 Ապրիլ 4ին իբրեւ վերին հրամանատար հարաւային Ռուսիոյ բանակներուն: Այն ատեն 60—70,000 զինուոր ունէր եւ Խրիմի մէջ կազմեց կառավարութիւն մը, որ 1920 յուլիսին իրապէս ճանչցուեցաւ Ֆրանսայի կողմէ: Վրանկէլ արագ յաջողութիւններ ունեցաւ պահ մը, երբ բոլշեւիկները կատաղի կռիւ կը մղէին Լեհաստանի դէմ, ու իր գործողութեանց խարիսխէն բաւական հեռուները գնաց: Սակայն Վրաստանի եւ բոլշեւիկներու հաշտութիւնը, ծովակալ Կոլչակի ձախողութիւնը, վերջապէս Լեհաստանի եւ բոլշեւիկներու հաշտութիւնը չուշացան վերջ տալ զօր. Վրանկէլի դժուարին կացութեան: 1920 Հոկտեմբեր 15ին Վրանկէլ սկսաւ նահանջել. Նոյ. 11ին կարմիր զինուորներ Պէրէկոպի նեղուցը անցնելով Խրիմ արշաւեցին: Քանի մը օր վերջ Վրանկէլ պարպեց Խրիմը: 130,000 զինուորական եւ քաղաքային փախստականներ հետեւեցան զօր. Վրանկէլի դէպի Պոլիս: Ամէնէն վերջ նաւ նստաւ զօրավարը ինք՝ երբ վստահ էր թէ ո՛չ մէկ մարդ կը մնայ կարմիրներուն ձեռքը: Իր բանակը պահ մը Պոլիս մնալէ վերջ, ցրուեցաւ Պուլկարիա, Եուկոսլաւիա եւ ամբողջ Արեւելեան Եւրոպայի մէջ: Զօր. Վրանկէլ գնաց Պելկրատ, չորս ուր տարի մնալէ վերջ անցաւ Պրիւսէլ:

Կը թողու այրի մը եւ 15 ու 16 տարեկան երկու մանչ զաւակներ:

Սուրիոյ ընտրութիւնները

Սահմանադիր ժողովի ընտրութիւններուն առթիւ Սուրիոյ բոլոր քաղաքներուն մէջ տենդայոյզ աշխատանքներ կը տարուին եւ բուռն պայքարներ կը մղուին: Ամսոյս 10ին եւ 11ին Հալէպի երկրորդ կարգի ընտրողներու ընտրութիւնը կատարուած է: Դամասկոսի մէջ նմանապէս աւարտած են երկրորդ կարգի ընտրողներու ընտրութիւնները: Այս երկու քաղաքներու մէջ ալ հակառակ կողմեր ահագին նիւթական զոհողութիւններ տրամադրած են յաջողցնելու համար իրենց թեկնածուները: կռիւներ եւ ծեծկուուքներ պատահած են ամէն տեղ:

Հալէպի Պապ էլ Նէյրապ թաղին մէջ բաւական ծանր միջադէպեր պատահած են և ոստիկանութիւնը միջամտած է:

Ինչպէս գրեցինք, երկու հայ լուսաւորչական թեկնածուներ ներկայացուած են Հալէպէն՝ Տօքթ. Լեւոն Փափազեան եւ Միհրան Բիւզանդեան: Հայ կաթոլիկ թեկնածուն է՝ Պ. Համուն Սուքիաս:

Սուրիոյ երեսփոխաններու ընդհ. թիւը պիտի ըլլայ 70 հոգի, որոնց 13ը Դամասկոսէն, 10ը Հալէպէն՝ 6ը Իսկէնտէրունէն, 4ը Հոմսէն, 3ը Համայէն, և մնացածները միւս շրջաններէն:

Երեսփոխաններէն 3ը հայ լուսաւորչական եւ 1ը հայ կաթոլիկ պիտի ըլլան:

Պէյրութէն կը հեռագրեն թէ Բ. կարգի ընտրութիւնները տեղի ունեցած են Ապրիլ 24ին: Բոլոր ընտրողները մասնակցած են քուէարկութեան: Կարեւոր թիւով թեկնածուներ համեմատականի մնացած են Հալէպի, քանի մը հատ ալ Դամասկոսի մէջ: Վարչապետ Շէյխ Թաճէտտին ընտրուած է Դամասկոսէն: Ներքին, ելմտական եւ հանրօգուտ շինութեանց նախարարները գէշ դրութեան մէջ են, հաւանաբար ետ պիտի առնեն իրենց թեկնածութիւնը: Ազգայնականներու յաղթանակը կը շեշտուի: Վերջին ընտրութիւնները պիտի կատարուին այսօր Ուրբաթ:

Ո՛չ մէկ միջադէպ պատահած է, միայն Դամասկոսի մէջ թեթեւ ընդհարում մը տեղի ունեցած է, սակայն ոստիկանութիւնը շուտով ցրուած է կռուողները:

Նեղուցները եւ Դաշնակիցները

Ժընեւէն կը հեռագրեն Ապրիլ 25 թուականով.—

Նեղուցներու յանձնաժողովը, որ Լօզանի դաշնագրէն ի վեր Պոլսոյ մէջ կը գործէ Ազգերու Դաշնակցութեան հովանիին տակ, Ազգերու Դաշնակցութեան ընդհանուր քարտուղարութեան ղրկեց 1927 տարուան իր տեղեկագիրը:

Թուրք կառավարութիւնը 1927 Փետրուարի վերջը Իզմիթի ծոցին մուտքը արգիլած ըլլալով օտար մարտանաւերուն, յանձնախումբը ծրագրած է լրջօրէն զբաղիլ այս արգելքին առաջ բերելիք խնդիրներով:

Յանձնաժողովը իր տեղեկագրին մէջ կը յիշէ այն փոփոխութիւնները, զորս մտցուցած է վարչական կանոնադրութեան մէջ եւ որոնք կոչուած են դիւրացնելու նաւային ընկերութեանց առեւտրական գիծերու շահագործումը: Տեղեկագիրը կը մաղթէ որ ներկայիս պատրաստուող թրքական օրէնքը անթել գործածելու իրաւունք տայ նեղուցներէն անցնող այն նաւերուն, որոնք Թրանզիթի ձեւով կը ճամբորդեն:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

1915 ԱՊՐԻԼ 11/24Ի 13ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Այս Կիրակի ժամը 2ին, 333 Ave. du Prado, Garden Parcի մէջ նախաձեռնութեամբ՝ Զ. Ե. Ռ. ՄԻՈՒԹ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Նախագահութեամբ՝ Գր. Եպ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ՝ Ազգային Վարչութեան, Ս. Դ. Հնչ. կուսակցութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Հայ Լէգէոնական, Անդրանիկ, «Հայ Սիրտ»ի բարեկամներու, Հայ Տուն միութիւններուն, Բարձր Հայքի, Սեբաստիոյ Սենեքերիմեան, Ամասիոյ, Մարաշի, Եօզկատի, Քէսիրիկի, Զարսանճագի, Եղեգիի, Բալուի, Սիվրի Հիսարի, Բղիի, եւ Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական միութիւններու:

Կը խօսին՝ Պալաքեան եպիսկ., Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան, Ազգային վարչութեան, Զ. Ե. Ռ. Միութեան ներկայացուցիչները: Արտասանութիւններ, նուագ՝ Զ. Ե. Ռ. Մ. նուագախումբը: Հայ արիները կը հսկեն կարգապահութեան:

ԱԼՕՕՐՎԻԼ.— Նախաձեռնութեամբ Երիտասարդաց միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ Թաղական Խորհուրդի: Կը խօսի՝ ընկ. Թադէոս Մեծատուրեան: Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 126 Etienne Dolet, Վահան Թորոսեանի սրճարանը:

ՎԱԼԱՆՍ.— Նախաձեռնութեամբ Զ. Ե. Ռ. Միութեան Վալանսի Մ.ճիւղի եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակց. Հօկի, Երզնկայի, Խարբերդի, Սեօլեօզի, Շապին Գ. Հիսարի Հայրենակցական միութիւններու եւ Մալաթիոյ կրթասիրաց միութեան:

Վաղը Շաբաթ իրիկուն ժամը 8.30ին Սէն Լուի սինէմային մէջ կը խօսի՝ Պ. ԵՂԻՇԷ ԹՈՐՈՍԵԱՆ: Երգ, արտասանութիւն, եւայլն:

Կիրակի առաւօտ Հայոց մատրան մէջ հոգեհանգստեան պատարագ:

ՎԱԼԱՊՐԸ.— Նախաձեռնութեամբ Հայ Ուսանողներու եւ մասնակցութեամբ կարտանի հայ քաղաքական կուսակցութիւններուն, 29 Ապրիլ կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Ս.Դ.Հ.կուսակցութեան ակումբը:

ՏԷՍԻՆ.— Կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ եւ մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Սեբաստիոյ Ղանթարօս, Տարօն-Տուրուբերան, Պոլիս-Թոգատ Հայրենակց. միութիւններու: Այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Լա Փօթըրիի սրահը: Բանախօսութիւն, արտասանութիւն եւայլն: Մուտքը ազատ է:

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ.— Նախաձեռնութեամբ Ազգ. միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ.եան, Եւրոպահայ Կարմիր Խաչին, Արեւելք Հայրենակցական եւ ազգային միութիւններու: Այս Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին, Արեւելք Միութեան սրահին մէջ: Արտասանութիւն, երգ: Կը խօսին՝ ընկ. Մ. Գույումճեան եւ Օր. Վերժինի Սիւթճեան: Կը մասնակցի երգիչ խումբը:

Հ. Յ. Դ.

Պուա Քոլոնպի Եռագոյն խումբի ժողովը՝ վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին:

Սէն Թ'ըթիէնի կոմիտէի ժողովը՝ այս Կիր. ժամը 2.30ին, Փլաս տը Փուփլը թիւ 3 սրճարանին վերնայարկը:

Մարսէյլի Պատանեկան միութեան հրապարակային դասախօսական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Դպրադարան Ընթերցասրահին մէջ: Պիտի դասախօսէ՝ ընկ. Ա.Դասպարեան: Նիւթ՝ մեր ազատութեան պատմութիւնը: Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները:

Շավիլի Արդիւթեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ արձանագրուած եւ ոչ արձանագրուած ընկերներն ու ընկերուհիները՝ վաղըՇաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 26 Rue Carnot, Շավիլի Սէն Լազար կայարանին անկիւնի սրճարանը: Օրակարգ. վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ խնդիրներ: Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

Ֆօն տ'Օպնայի Կորիւն խումբի ընդհ. ժողովը՝ այս Կիրակի Հ. Յ. Դ. Դպրադարանին մէջ:

Լիոնի կոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 8.30ին, Հ.Յ.Դ. Դպրադարանը: Կը դասախօսէ՝ Ընկ. Խ. Մկրտիչեան:

Իթալիի Աղբիւր Սերոբ խումբի դասախօսական ժողովը այս Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին, 26 Rue Blanqui, K. Bicêtre, (Seine).

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Զ. Ե. Ռ. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ այս Կիր. ժամը 2.30ին: Ֆլորիայի վերնայարկը: Կարեւոր օրակարգ:

ԱՆԴՐԷԱՍԻ եւ իր շրջանի Հայրենակցական միութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ արձանագրուած եւ ոչ արձանագրուած բոլոր հայրենակիցները՝ այս Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Ֆլորիս ճաշարանը, 61 Rue Mr. le Prince, մէթրօ Օտէօն: Օրակարգ հաշուետուութիւն միամեայ գործունէութեան և ընտրութիւն նոր վարչութեան:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Rosny-sous-Boisի մասնաճիւղի կազմակերպած վիճակահանութենէն շահած են հետեւեալ թիւերը՝ 166, 51, 70, 504, 473, 443, 15, 294, 382, 397: Ստանալու համար դիմել՝ Պ. Սարգիս Ճէպպարի, 15 Rue de l'Echiquier Paris 10e.

ԿՈՉ

Ալֆօրվիլ բնակող Չէնկիլէրցիները առանց բացառութեան կը հրաւիրուին, վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Թորոսեանի սրճարանը՝ լսելու համար կարեւոր զեկոյց մը Պուլկարիոյ աղէտէն վնասուած Չէնկիլէրցիներու մասին:

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

Լանսէյ, Յ. Կիրակոսեան.— Ղրկեցէք անմիջապէս, զաղափար մը կազմելու համար:

ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, 84 Րիւ Շար, Պօն Թիւթըրի մէջ.

Կազմակերպուած ի պատիւ դերասան Յ. ՂԱԶԱՐԵԱՆԻ կը ներկայացուի՝

ՊԱՏԻՒ ՀԱՄԱՐ

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ Ս. Դ. Հընչակեան փարիզի մասնաճիւղին կողմէ: կը ներկայացուի՝

ԹԱԼԷԱԹԻ ԱՆԿՈՒՄԸ

Վաղը Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ռընէ Մօպէլի թատրոնին մէջ, 10 Rue de l'Orient, Métro: Blanche.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Ակնցի Սօլիկեան Աստուրի զաւակները, Յովհաննէս, Աւետիս եւ Դաւիթ որոնք երկու տարիէ ի վեր Փարիզ կը գտնուին: Իմացնել իրենց մօրաքրոջ որդւոյն՝ Garabed Tchitdjian, 119 Ave. Darin, Chambre No. 17, Marseille.

— Կը փնտռուի Պրուսայի Օրթագիւղէն Տօնիկ Ունճիկեան որ Հալէպի եւ Տէր Զօրի կողմերը անյայտացած է: Իմացնել՝ Artinian Donig, Etablissemennt Hutchinson, Atelier Tennis 1e, étage, Chalette par Montargis, (Loiret), France.

— Կը փնտռուին Սեբաստիոյ Շար Քըշլա գիւղէն Կարապետօղլի Խաչիկ Դաւիթեանի որդիները Յարութիւն 5 տարեկան, քոյրը Մարիամ 7 տարեկան եւ եղբայրը 12 տարեկան: Աքսորի միջոցին անհետացած են Սուրիոյ (Համա Համալ) բնուած գիւղը: Իմացնել՝ իրենց եղբօր՝ Սահակ Դաւիթեան, 64 Rue Cuvier, Lyon, France, Լուր տուողին նուէր մը տրուի:

Կը խնդրուի Յունահայ եւ Սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10e)

Le Gérant. H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20 շլ.	40 շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"
Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ
Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN
Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն : 208 bis, Rue Lafayette PARIS (10e)
TÉLÉPHONE : NORD 57-82
MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS
Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ՇԱԲԱԹ 28 ԱՊՐԻԼ 1928
28 AVRIL 1928

Դ. ՏԱՐԻ Թիւ 633
ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ
ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

Ա՛ՆԴՈՒՆԴԻՆ ԱՌՋԵՒ

Զափազանցութիւն չէ բառը, եթէ ուշադրութեամբ քննենք այս շաբթուան ընթացքին հասած լուրերը:

Մեր Ապրիլ 24ի խմբագրականէն յետոյ, այնպիսի մանրամասնութիւններ հրատարակուեցան հարաւային Պուլկարիոյ շարժի հետեւանքներու մասին, որ մեկնութեան չեն կարօտիր:

Մինչեւ մէկ շաբաթ առաջ, դժուար էր որոշ գաղափար կազմել աղէտին ծանրութեան մասին:

Ֆիլիպէն կէս առ կէս քանդուած,— կ'ըսէր հեռագիրը: Մէկ շաբթուան լրացուցիչ տեղեկութիւններէն, թղթակցութիւններէն եւ ականատեսի պատմութիւններէն յետոյ, այլ եւս պարզ է պատկերը:

Ոչ միայն կէս առ կէս քանդուած է Ֆիլիպէն, այլ եւ չէ անհետացած վտանգը:

Պարբերաբար կը կրկնուին ցնցումները, ամբողջ շրջանին մէջ,— Ֆիլիպէ, Խասքովօ, Պուրկազ, Սթարա Զակորա, Սլիվէն:

Այսօր հեռագիրները կը հաղորդեն թէ ժաժքի բռնուած է նաեւ Վառնան, եւ քանդուած են բազմաթիւ շէնքեր, մանաւանդ ծովափը:

Եւ, բսենք նորէն, շարժի նոր վախեր կան, գոնէ գիտուններու կարծիքով:

Բայց գուշակութիւններով չզբաղինք, եւ աչքի առջեւ բերենք միայն օրուան իրականութիւնը,— Ամբողջ քաղաքներ աւերակ, հարիւր հազարաւո՛ր ժողովուրդ՝ բաց օդին տակ, պարտէզներու եւ դաշտերու մէջ:

Ամբողջ պատկեր մըն է Ֆիլիպէի ճամբորդին պատմութիւնը.

— «Ահուսարսափը ընդհանուր է: Ամբողջ Ֆիլիպէն դատարկ է եւ մարդ կը վախնայ տիրող ամայութենէն: փողոցները մարդիկ չեն երեւար: Միայն երբեմն կը հանդիպինք, անհատներու որոնք քաղաք իջած են հաց ճարելու համար:»

Եւ այս՝ այն շէն քաղաքին մէջ ուր մարդիկ իրար հրմշտելով կ'անցնէին փողոցներէն:

Ուր ամէն ինչ աշխատանք էր ու ծիծաղ:

Պուլկարական աղէտին յաջորդեց յունականը: Ապրիլ 23ին հեռագիրը կը ծանուցանէր Կորնթոսի կործանումը:

Եւ հիմա, շարժը կ'օստոստէ երկու երկրամասերուն վրայ, տասնապատկելով սարսափը՝ արկածահար շրջաններու մէջ, եւ հարուածելով նոր գիւղեր ու քաղաքներ, հետեւաբար եւ բիւրաւոր ժողովուրդ:

Ամբողջ Պալքանեան թերակղզիին վրայ, ոչ մէկ շրջան ապահով է վաղուան համար:

Արդ, ի՞նչ կ'ընենք մենք, այս ահաւոր աղէտին առջեւ, որ ոչ միայն թշուառութեան կը մատնէ բարեկամ ժողովուրդներ, այլ եւ անդունդին ափը կը գլորէ հազար-հազարներ մեր տարաբախտ բազմութիւններէն:

Երեքշաբթի օր, յիշեցուցինք Բարեգործականի եւ Կարմիր Խաչի պարտքը, անմիջական օգնութիւն հասցնելու մասին:

Անշուշտ խորհած եւ կարգադրած են: Մենք լուր չունինք:

Բայց չի բաւեր քանի մը հազար ֆրանք փոխադրել, եւ հանգած բախտին ձգել:

Աշխարհի բոլոր մասերէն, կառավարութիւններ եւ ընկերակցութիւններ ոտքի կանգնած են, ժամ առաջ օգնութեան հասնելու համար:

Անշուշտ մեր հայրենակիցներն ալ կ'օգտուին պետական եւ միջազգային նպաստներէն:

Բայց, ծովուն մէջ կաթիլ մը անգամ չէ այդ աջակցութիւնը:

Շիրակի աղէտի ատեն ալ, պետական օգնութեան աւելիներ տրուեցան: Սակայն հարկ եղաւ ընդհանուր հանգանակութեան ձեռնարկել: Յանձնաժողովներ կազմուեցան բոլոր գաղութներուն մէջ, նոյն իսկ տեղ-տեղ քանի մը տեսակ: Ամէնուն ալ իր մասին գումարներ հաւաքեց: Միայն «Յառաջ»ը աւելի քան 80,000 ֆրանք արձանագրեց եւ ղրկեց Ամերիկեան Նպաստամատոյցին միջոցաւ:

Նկատի ունեցէք որ մասնաւորապէս Պուլկարիան բոլորովին մանուկ է եւ անկար, իբրեւ պարտուած եւ պատժուած երկիր: Ան իր զաւակներուն անգամ չի կրնար հասնիլ: Յետոյ, արկածահար շրջանները (Ֆիլիպէ, Խասքովօ, Սթարա Զակորա, Վառնա) այն գաւառներն են ուր ամէնէն շատ Հայ կը գտնուի: Այնտեղ ծուարած են գաղթական բազմութիւնները, իբրեւ յեցման ունենալով միայն իրենց ձեռքի վաստակը: Մեծ մասով՝ օրին ապրուստ մը:

Ապահովաբար տասը հազարէն պակաս չէ եղբայրական աջակցութեան կարօտ հայրենակիցներու թիւը, միայն Պուլկարիան յիշելով:

Զրկուած՝ տունէ, գործէ, սնունդէ. ենթակայ՝ բնութեան քմայքներուն, կծկուած՝ վրաններու տակ որոնք ոչ անձրեւէն կրնան պաշտպանել, ոչ ցուրտէն, ոչ ալ համաճարակներէն...

Եւ յետոյ, վաղը կրնայ նոր արտագաղթի մը խնդիր ծագիլ կամ յարուցուիլ—թէ Պուլկարիոյ եւ թէ Յունաստանի մէջ:

Աչքի առջեւ բերէք այս բոլորը, դատեցէք,— եւ դուք ալ ըմբռնեցէք ձեր պարտականութիւնը:

Մանաւանդ դո՛ւք, Բարեգործական, Կարմիր Խաչ եւ Հայրենակցական Միութիւններ:

Ժողովրդական հանգանակութեան համար, մեր սիւնակները բաց են արդէն:

Շ.

ՄԱՄՈՒԼ

ԵԿԵՂԵՑԻՆ ԱԼ Կ'ՈՒԶԵՆ ՇԱՀԱԳՈՐԾԵԼ...

Այս խորագրով խմբագրականի մը մէջ, Հայրենիք դիտել կուտայ (12 Ապրիլ).

— «Ամերիկահայ որոշ գաղութներու մէջ կը նկատուի յատկանշական երեւոյթ մը.— եկեղեցիներու հոգաբարձութիւնները, ուր որ ռամկավարներէ կազմուած են, կը շահագործեն իրենց դիրքը, Հ. Յ. Դաշնակցութեան դէմ կուսակցական պայքար մղելու համար, միանգամայն մոռնալով, որ եկեղեցին քաղաքականօրէն չէզոք հաստատութիւն մըն է եւ որ ոչ միայն բացարձակ անբարեխղճութիւն է, այլ եւ եկեղեցիի շահերուն համար իսկ վնասակար բան է ձգտիլ՝ կուսակցական հաշիւներ մաքրելու եկեղեցիի շրջանակին մէջ:

Ուրեմն, միայն Բարեգործականը չէ, զոր Ռամկավարները կը շահագործեն հակադաշնակցական նպատակներով, այլ եւ եկեղեցին ուր որ կրցած են, անոնք գործիք դարձուցած են իրենց ձեռքը՝ Դաշնակցութեան դէմ պայքարելու համար:

Մեր թղթակիցներէն մէկը քանի մը օր առաջ մեզ գրած էր, թէ տեղւոյն հոգաբարձութիւնը, որ Ռամկավարներէ կը բաղկանայ, շատ բուռն կերպով հակառակած է «Հայրենիք» ամսագրի պէս օրկանի մը իսկ եբեւումին եկեղեցիի գրադարանի սեղաններուն վրայ:

Ասիկա ցոյց կուտայ, որ «չէզոք ու անկուսակցական» եկեղեցիին ծառայելու կոչուած ռամկավար հոգաբարձուները կ'ընեն նոյնը, ինչ որ «չէզոք ու անկուսակցական» Բարեգործականի պատասխանատու ռամկավար պաշտօնեաները— այն է՝ իրենց «չէզոք ու անկուսակցական» դիրքին միջոցով Ռամկավար կուսակցութեան պրոպագանդը կը մղեն, ամէն ջանք թափելով, որ միայն ռամկավարական թերթեր մուտք գործեն Բարեգործականի եւ եկեղեցիի «չէզոք ու անկուսակցական» հաստատութեանց մէջ:

Եւ խորհիլ, որ «չէզոք ու անկուսակցական» Բարեգործականի եւ եկեղեցիներու գլխուն նստած ռամկավարները այսքա՛ն նեղմիտ ու տարամերժ ոգի կը յայտնաբերեն այն ատեն, երբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կուսակցական ակումբներն անգամ լայնախոհութեամբ թոյլ կուտան, որ իրենց գրադարաններու սեղաններուն վրայ գտնուին նաեւ ռամկավար թերթեր:»

ԻՏԱԼԱՑԻ օդանաւորդ հարիւրապետ Արթուրօ Ֆէրրարէ, որ 1920ին Հռոմէն Թոքիօ գնաց և հազարապետ Բարլօ տէլ Փրէթէ ծրագրած են կոտրել տեւողութեան մրցանիշը, որ այժմ կը պատկանի Ամերիկացիներ Սթինսընի եւ Հէյլտայնի: Այս փորձը պիտի կատարեն Հռոմի վերեւ եւ յոյս ունին օդին մէջ մնալ 75 ժամ, 22 ժամ աւելի քան Ամերիկացիները: Եթէ յաջողին, անոնք պիտի փորձեն Հռոմ — Պուէնոս Այրէս թռիչքը:

«ՊՐԷՄԷՆ»ի հերոսները ֆորտ օդանաւով մը Միացեալ Նահանգները գացին՝ Պէնէթի յուղարկաւորութեան ներկայ ըլլալու համար: «Պրէմէն» դեռ չէ նորոգուած:

ԶՕՐ. ՎՐԱՆԿԷԼԻ մահուան առթիւ գրոյց կը շրջի թէ հանգուցեալը զոհ գացած է թունաւորումի մը:

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

ՊԱԼՔԱՆՆԵՐԸ ԿԸ ՍԱՐՍԻՆ ԴԵՌ

ԲՈԼՈՐԸ ԿԸ ՄԻԱՆԱՆ՝ ԱՂԷՏԻՆ ԱՌՋԵՒ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն Ապրիլ 26 թուականով.—

Սօպրանիէն երկու նիստ յատկացուց՝ երկրաշարժի զոհերուն օգնութեան օրէնքը քուէարկելու համար: Այս նիստերը ազգային միութեան փառաւոր ցոյց մը եղան: Ցանքոֆի ճառէն վերջ, վարչապետ Լիափչէֆ խօսք առաւ՝ խորհրդարանին ներկայացնելու համար շարժին հաշուեկշիռը: Յանուն կառավարութեան եւ պուլկար ազգին՝ շնորհակալութիւն յայտնեց քաղաքակիրթ աշխարհի կողմէ Պուլկարիոյ հանդէպ ցոյց տրուած համակրանքին համար: Վարչապետը շեշտեց թէ անհրաժեշտ է արագ շարժիլ:

Ընդդիմադիր բոլոր կուսակցութեանց վարիչները յաջորդաբար խօսք առնելով պաշտպանեցին կառավարութեան ծրագիրը: Նախկին վարչապետ Մալինօֆ թելադրեց թէ կառավարութիւնը կրնայ դիւանագիտական ճամբով հատուցումներու յետաձգումը պահանջել եւ գաղթականներու փոխառութեան մէկ մասը երկրաշարժի զոհերուն յատկացնել: Ասոր ի պատասխան Լիափչէֆ ըսաւ թէ այս դիմումները անհրաժեշտ չեն՝ առաջին պէտքերուն հասնելու համար եւ թէ աւելի պատշաճ է յառաջիկային անհրաժեշտ միջոցները գտնել՝ աւերուած շրջանները վերաշինելու համար:

Քուէարկուած օրինագիծը շրջաններու կը բաժնէ աղէտեալ վայրերը, իբրեւ պետական ստիպողական օգնութիւն կ'որոշէ 100 միլիոն լէվա, օգնութեան մասնաւոր սնտուկ մը կը ստեղծէ եւ կարգ մը ուղղակի տուրքերու վրայ 100ին 20 յաւելում՛ կը նախատեսէ: Քուէարկութենէն վերջ, Սօպրանիէն արձակուրդ ստացաւ մինչեւ Մայիս 16: Ժողովը փակուելէ առաջ, երեսփոխանները յանձնառու եղան իւրաքանչիւրը առնուազն երկու հազար լէվա վճարելու օգնութեան սնտուկին:

⁂ Ըստ պաշտօնական տեղեկագիրներու, աղէտին զոհերն են՝ 103 մեռեալ եւ 700 վիրաւոր: Փլած շէնքերու ընդհանուր թիւը 10,000էն աւելի է, անբնակելի տուներուն քանակը՝ 10,500, առանց ապաստանի մնացած ժողովուրդը կը հաշուուի 200,000: Նիւթական կորուստները 2ուկէս միլիառ լէվայէն աւելի են:

ՎԱՌՆԱ ԵՒՍ ՎՆԱՍՈՒԱԾ

Սոֆիայէն կը հեռագրեն թէ Ապրիլ 25էն 26 լուսնալիք գիշերը Վառնայի մէջ զգացուեցաւ խիստ ուժգին ցնցում մը, աւելի սաստիկ քան Զըրփանի եւ Ֆիլիպէի շարժերը: Սեւ ծովու ջուրերը շատ յուզուեցան եւ ալիքները խուժեցին ծովեզերքի բաղնիքներուն վրայ: Ալիքները մինչեւ 1 մեդր 20 բարձրացան: Բնակիչները մեծ խուճապի մատնուեցան: Ծովափին վրայ գտնուած բազմաթիւ շէնքեր քանդուեցան: Շարժին հետ միասին ողողումներ ալ պատահեցան՝ մեծ վնասներ պատճառելով: Զոհերուն քանակին մասին տեղեկութիւն չկայ դեռ:

ԴԱՐՁԵԱԼ ՑՆՑՈՒՄՆԵՐ

Էնկիւրիէն կը հեռագրեն թէ Ապրիլ 25ին երեք ցնցումներ պատահած են Պոլսոյ մէջ: Առաջինը տեւած է 10 երկվայրկեան, երկրորդը՝ 15 երկվայրկեան եւ աւելի ուժգին, երրորդը եօթը երկվայրկեան: Վնաս չկայ:

Փաթրասի եւ Կորնթոսի մէջ եւս նոր ցնցումներ զգացուեցան:

Առջի օր ժամը 11.30ին սաստիկ շարժ պատահեցաւ Պուրկազի (որ ցարդ զերծ մնացած էր ցնցումներէ), Հարմանլըի, Սլիվէնի, Խասքովոյի, Եամպոլի եւ Սթարա-Զակորայի մէջ: Բացի Հարմանլըի մէջ երկու վիրաւորներէ, ուրիշ կողմ զոհեր չկան:

Ապրիլ 23ին ժամը 16ին կարճ ցնցում մը պատահեցաւ Իզմիրի մէջ, 24ի կէսօրին Իզմիրի եւ Էտիրնէի մէջ տեղի ունեցաւ ցնցում մը, որ տեւեց 10 երկվայրկեան: Վնաս չկայ:

Իտալացի փրոֆ. Պէնրաճի, որ ասկէ առաջ մարգարէացած էր Յունաստանի եւ Պուլկարիոյ երկրաշարժները, այժմ կը նախատեսէ նոր ցնցումներ հարաւային Իտալիոյ, հարաւային Ամերիկայի, Չինաստանի եւ Անատոլուի մէջ՝ Մայիսի ընթացքին: Մայիս 23ին մասնաւորապէս ծանր վնասներու պիտի ենթարկուի Իտալիոյ մէկ մասը, իսկ Մայիս 28ին Անատոլուն, մասնաւորապէս Իզմիրի շրջանը նոր երկրաշարժներու թատր պիտի հանդիսանան:

Ի՞ՆՉ Կ'ԸՍԷ ՊՈՐԻՍ ԹԱԳԱՒՈՐԸ

«Թայմզ»ի Սոֆիայի թղթակիցը տեսակցութիւն մը ունեցած է Պորիս թագաւորին հետ, որ անոր հաղորդած է իր տպաւորութիւնները աղէտեալ շրջաններուն մէջ կատարած պտոյտներէն: Թագաւորը ինքնաշարժով կտրած է մօտ 400 մղոն ճամբայ եւ մէկիկ մէկիկ այցելած երկրաշարժէն վնասուած վայրերը: Հարաւային Պուլկարիոյ ենթարկուած այս աննախընթաց աղէտէն մեծապէս ազդուած է: Ֆիլիպէի վիճակը շատ աւելի ծանր է քան Զըրփանինն ու Պորիսովկրատինը. Փափազլըի մէջ շարժի պահուն կառախումբ մը կ'անցնէր Մարիցայի կամուրջին վրայէն. կառախումբը հազիւ անցած էր, երբ կամուրջը փլաւ. մէկ վայրկեանի յապաղումը գետին մէջ պիտի նետէր զայն: Նիւթական կորուստը այժմ կը հաշուուի

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ Դ. էջ)

ՏՈՄՍԵՐ

ԵՐԿՐԱՇԱՐԺ

Երկրաշա՛րժ՝ ու ամէն օր սրբտաշարժ նոր մանրամասնութիւններ ողբացեալ Ֆիլիպէէն ու Կորնթոսէն:

Ցոմպէյա՛ խոտ քաղաքներ...

Շարժը կը շրջի երկիրէ երկիր, քաղքէ քաղաք, գիւղէ գիւղ եւ հիւղէ հիւղ:

Դժոխք կը ցանէ՝ կը հնձէ քաղաք:

Ա՜խ, եթէ երկրաշարժը խելացի ու բարի ըլլար, օրհնութիւն մը կրնար ըլլալ մեզի:

Դժբախտաբար շարժը չար է, նման մարդոց շարժումին: Ահա Ֆիլիպէն ու Կորնթոսը կործանած շարժով: Ահա տիրացուներ ալ գրիչ կը շարժեն: Ի՜նչ պոռնկացածներ կան որ պոչ կը շարժեն, ռամկավար նախատակներ որ իրենց հողակոյտերը կը շարժեն, իբր բողոքի նշան կէս-ողջ ռամկավարներուն, որոնք սակայն ոյժ ունին ազգին հիմերը շարժելու... բարեգործօրէն:

Ի՜նչ, ի՜նչ խամաճիկներ որ կը շարժին...

Ա՜խ, եթէ երկրաշարժը խելք ու բարութիւն ունենար... հրաշքներ կրնար գործել:

Ի՜նչ ճահիճներ կան որոնք շարժի կը կարօտին, ի՜նչ ձեռքեր գիտեմ որոնք լալայի օծման ու քարացման արժանի են, ի՜նչ քար սրտեր եւ փայտամարդեր կան շարժումի մը սաստկութեան արժանի: Ի՜նչ պատուելիներ, տակաւին, որոնք առնուազն տասը տարի պէտք է բռնել ու անդադար շարժել:

Խելքի եկուր, երկրաշա՛րժ, ու ողջ-մեռելները շարժէ, այնքան ուժով որ անոնք սկսին նոր չարլսթոններ պարել ու քուրջ-ոտուըմներուդ եղանակով սկսին ճամբորդել դէպի... եղիսեան սրահները:

Ա՜հ, եթէ գիտնայիր թէ ի՜նչեր, ի՜նչեր կան շարժելիք ու գլխիվայր դարձնելիք...

ՆՇԱՆ ՊԷՇԻԿԹԱՇԼԵԱՆ

ՉՄՈՌՆԱՆՔ ՄԵՐ ՊԱՐՏՔԸ

ՇԱՐԺԻ ԶՈՀԵՐՈՒՆ ՀԱՄԱՐ

"ՅԱՌԱՋ,,Ի ՀԱՆԳԱՆԱԿՈՒԹԻՒՆԸ

Բ. Ցանկ

	Ֆր.
Հայուհի մը (Ա. Ա.)	200
Ալիս-Անայիս Հ. Սոմուէլ	30
Գումար	230
Ա. Ցանկին գումարը	215
Ընդհ. գումար	445

⁂

Յառաջի Խմբագրութեան,

Պուլկարահայ նոր աղէտին առջեւ անտարբեր մնալ՝ պիտի նշանակէր չսիրել իր ազգը եւ իր նմանները:

Կարծեմ թէ օգնութիւնը որքան անմիջական ըլլայ, արդիւնքն ալ կ'ըլլայ այնքան նպաստաւոր. հետեւաբար ժամանակ չկայ կորսնցնելիք:

Խնդրելով որ այս պարագան մասնանիշ ըլլալու բարութիւնն ունենաք ձեր օգտաշատ թերթին մէջ, ձեր տրամադրութեան տակ կը դնեմ երկու հարիւր ֆրանքի համեստ գումարը՝ մաղթելով ու հազարապատկուի փութով:

ՀԱՅՈՒՀԻ ՄԸ

Խմբ.— Տես ցանկը:

⁂ Ալֆորվիլ բնակող Չէնկիլէրցիները ժողովի հրաւիրուած են այս իրիկուն (Շաբաթ), եղբայրական օգնութեան մասին խորհրդակցելու համար:

ՕՏԱՐ ԲԱՐԵԿԱՄԻ ՄԸ ՏՊԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆԸ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՊՏՈՅՏԻՆ ԱՌԹԻՒ

փրոֆ. Հէրրի Մուր, որուն անունը յաճախ յիշուեցաւ Յառաջի մէջ հայ արիներու ճամբորդութեան առթիւ, յատկապէս մեր թերթին համար գրած է ներկայ յօդուածը։ Ուրախութեամբ հրատարակելով զայն, յիշենք թէ փրոֆ. Մուր կենդանի լեզուներու ուսուցիչ է Այզըլուըրթի ճեմարանին մէջ, ֆրանսերէնի եւ գերմաներէնի քննիչ Լոնտոնի համալսարանին մէջ, Բ. վարիչ Հընսլօի սկաուտներու Ա. խումբին եւ վերահսկիչ՝ Բարեկամներու (Quakers) քրիստոնէական ընկերութեան։ ԽՄԲ.

կեցցէ՜ Հայաստան։

Անցեալ ամրան, աշակերտներուս հետ, որոնց կը ծանօթացնէի Ֆրանսայի երիտասարդութիւնը, հանդիպեցայ Հայաստանի այս զաւակներուն։ Պիէռվիլի դղեակին մէջ էր, ուր բոլորս հիւրերն էինք Մառք Սանեիէի, անոր որ մեր ամէնուս յարգանքին արժանացած է։ Անոր կրակոտ խօսքերուն ազդեցութեան տակ, արդէն իրարու կապուած էինք ջերմ ընկերակցութեան մը զգացումով։ Այն գաղափարը թէ՝ մեր բարեկամութիւնը չէր կրնար կանգ առնել Պիէռվիլի խաղաղութեան կայանին մէջ, մղեց մեր հայ ընկերները, որոնք՝ փարիզի իրենց հայրենակիցներուն օժանդակութեամբ՝ մեծ խոչընդոտներ հարթելէ յետոյ, ճամբայ ինկան դէպի Լոնտոն, Աւագ Չորեքշաբթի օրը։

Ուրախութիւնը ունեցայ զանոնք մինակս ընդունելու, առտուան ժամը 6ին, Լոնտոնի կայարանին մէջ, լսելու անոնց խանդավառ ազդակները, ճամբորդի փորձառութիւնները, երկրին մասին անոնց առաջին տպաւորութիւնները, յետոյ, զանոնք առաջնորդելու բանակատեղին, քաղաքէն 13 քիլոմեթր հեռու։ Երիտասարդութեամբ հետաքրքրուելուս, Հընսլօի Արիներուն միջոցաւ հրաւիրեցի մեր հայ եղբայրները։ Հընսլօի արիները՝ որոնց պետը մէկն եմ, պատրաստեցին բանակատեղին՝ իրենց ամբողջ կազմը տրամադրելով եւ բանակելով հրաւիրեալներուն հետ։ Իմ քաղքէս բժիշկ մը՝ բարութիւնը ունեցաւ իր ընդարձակ եւ գանկապատ մէկ գետինը տրամադրելու մեզի. յետոյ մօտակայ Արիներու խումբերը, իմ աշակերտներս, Քրիստոնէական Երիտասարդութիւնը եւ Բարեկամներու ընկերակցութիւնը բոլորն ալ գործակցեցան։ Եւ այս 16 օրերու ընթացքին, ի՜նչ հաճելի ժամանակացոյց, գրաւոր պատմուածքը ո՛րքա՜ն պաղ պիտի թուի անոնց որո՛նք այս գեղեցիկ օրերը անցուցին հիանալի այցելութիւններով եւ զուարթ ընկերակցութեամբ։

Մեր այցելութիւնները Միջազգ. Սկաուտ. պետին, Թագաւորին արարողապետին, փարիզի հայ սկաուտներու քարտուղարին, նաեւ Պարոն Շահինեանի, առիթը տուին յիշատակելի ցոյցերու եւ այս մեծ մարդոց ու Արիներուն միջեւ՝ անձնական յարաբերութիւններու։

Անգլիացի եւ հայ խումբերու բազմաթիւ հանդիպումները՝ խոր եւ իսկական գոհունակութեան տպաւորութիւն մը թողուցին։ Լոնտոնի հայ գաղութին կողմէ տրուած եւ Պ. Ժ. Միսաքեանի ջանքերով կազմակերպուած հանդէսը, որ տեղի ունեցաւ Օթէլ Լէնկըմի մէջ, նախագահութեամբ Պրն. Օլիվըր Պօլտուինի (զաւակը Անգլիոյ Նախարարապետին), բոլորին զգացուց թէ հայ երիտասարդութեան հանդէպ ցոյց տրուած այս միջազգային բարեկամութիւնը՝ ի՜նչ կարեւորութեամբ կ'անդրադառնայ Հայաստանի վրայ։ Պրն. Պօլտուին՝ իր բացման խօսքով հայ արիները ներկայացուց իբր Հայաստանի յոյսին խորհրդանշանը, իբր խոստում մը այն Հայաստանին, որ իր բրիտանական եղբայրներուն սիրովը շրջապատուած, կը դիմէ իր վերածնունդին եւ բարգաւաճման։

Բախտը ունեցանք այցելելու սկաուտական կեդրոնական գրասենեակը։ Տքթ. Պէյքըր՝ բնագիտական թանգարանին բուսաբանը, մեզ առաջնորդեց եւ ցոյց տուաւ թանգարանին գանձերը։ Հաճելի երեկոյթներ ունեցանք Արիներու խումբերուն հետ, բանակատեղիին կրակին շուրջ, կամ վրանին տակ հաւաքուած. սակայն, անհատական հիւրասիրութիւնը մեր նպատակներէն մէկը եղաւ, մանաւանդ մեկնումի նախորդ իրիկունը, բանակողները զոյգ զոյգ հրաւիրուեցան նախաճաշի եւ ճաշի, անգլիացի ընտանիքներու կողմէ, իսկ իրիկունը անցուցին իմ տունս, շնորհիւ կնոջս մայրական հոգածութեանը՝ հանդէպ այս սիրելի տղեկներուն, որոնք գիտցան մեզը ըլլալ։

Զատկուան երկուշաբթին, միասին պտոյտ մը ըրինք Թէյմըզի հովիտին մէջ։ Այցելեցինք Լոնտոնի բոլոր մեծ յիշատակարանները, երեսփոխանական ժողովարահը, համալսարանը, արքայարանը, մայր եկեղեցիները, աշտարակը, թագաւորին գոհարները, նկարներու թանգարանը։ Ամբողջ օր մը անցուցինք կենդանաբանական պարտէզին մէջ։ Լիոնս առեւտրական տունը, բարութիւնը ունեցաւ իր ինքնաշարժերով մեզ պտտցնելու իր ընդարձակ գործարաններուն մէջ։

Կրթական մասը բնաւ չմոռցուեցաւ։ Իրիկուն մը հայ խմբապետը մանրամասնօրէն մեզի բացատրեց Հայոց կրօնքը եւ պատասխանեց մեր բոլոր հարցումներուն։ Ուրիշ անգամ մը խօսեցանք մեզի ծանօթ կարգ մը ազգերու, անոնց յատկանշական գիծերուն վրայ։

Հայաստանի յատկացուած երեկոյթը սակայն, ամէնէն շահեկանն էր։ Իմ անգլիացի աշակերտներէս մէկը կարդաց Հայաստանի մասին իր մէկ ուսումնասիրութիւնը, որմէ յետոյ, վիճաբանութիւնը եւ հարցումները ծառայեցին լուսաբանելու մեր երիտասարդները՝ իրենց հայ եղբայրներու ճակատագրին մասին։ Այս լուսաբանութիւնները դեռ առաջ պիտի տարուին, այս ամրան, Պիէռվիլի մէջ, ուր դարձեալ պիտի հանդիպինք մեր ընկերներուն։

Հայ արիներու այցելութիւնը մեզ բոլորս հմայած է։ Իբր սկաուտներ, հիացած ենք մեր հայ ընկերներուն կարգապահութեան, անոնց բանակատեղիին կոկիկութեան, մաքրութեան, ուրախութեան եւ հնարամտութեան վրայ։ Անոնք իրենց գերազանցութիւնը ցոյց տուին իբր արթուն անհատներ եւ անձնուէր, հաւատարիմ ընկերներ։

Երգի ու թարգմանուած խօսքի միջազգայնացման, փոխանձնութեան, խանդավառութեան ու հիւրընկալութեան այս ջերմագին կեանքին մէջ, զգացինք հոգեկան հայրենակցութիւնը որ կը լրացնէ երկրի եւ ազգի բաժանումներու պակասը եւ մեզ կը փրկէ իրարու վնասելու չարիքէն։

կեցցէ՜ Հայաստան

Լոնտոն HARRY MOORE

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ
ՆԱՒԹԱՅԻՆ ՀԱՐՍՏՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

II.— ՀԻՒՍԻՍԱՅԻՆ ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ
(Բ. եւ վերջին մաս)

Նախորդ յօդուածով ասացինք, որ Պարսկաստանն աշխատեց օգտուել երկու ախոյեանների մրցակցութիւնից, չեղեալ հռչակելով 1919ի անգլօ-պարսկական դաշնագիրը եւ թօթափելով ցարական Ռուսիոյ վերաբերմամբ ունեցած մի շարք պարտաւորութիւններ։ Գտնուելով ֆինանսապէս նեղ դրութեան մէջ եւ ի վիճակի չլինելով սեփական միջոցներով շահագործելու իր հանքերը, Պարսկաստանն սկսեց փնտռել մի երրորդ, քաղաքականապէս անշահագրգիռ դրամատէր պետութիւն։ Այդպիսին հանդիսանում էր Ամերիկան։ Եւ աՀա 1921 թուին ամերիկեան մեծ թրըսթ Standard Oil of New Jerseyի հետ սկսւում են բանակցութիւններ հիւսիսային նաւթադաշտերի շահագործման համար։ Մենաշնորհը պիտի տրուէր 50 տարով։ Զուտ եկամուտի հարիւրին 18ը պիտի ստանար Պարսկաստանը։ Պաշտօնէութեան, գործարանների սարք ու կարգի ամբողջ ծախսը պիտի հոգար Standardը։ Սա պարտաւորւում էր նաեւ նախ քան աշխատանքները սկսելը 200,000 ստերլինի նախնական փոխառութիւն տալ Պարսկաստանին։

Բայց Ստանդարդը չպիտի կարողանար շահագործել նաւթահանքերը, եթէ նոյն իսկ պայմանագիրը կնքուէր։ Որովհետեւ նախ՝ հաղորդակցութեան միջոցներ չկային, երկրորդ՝ տրանզիտի երկու ճամբաներից մէկը, հիւսիսայինը՝ Բագու-Բաթում գիծը՝ ընկնում էր Ռուսիոյ սահմաններում, իսկ միւսը՝ հարաւայինը, Անգլօ-Պըրժընի մենաշնորհի սահմանում։ Համաշխարհային ընկերային յեղափոխութեան երազանքների այդ օրերին Խորհրդային Ռուսիան մտադիր չէր մի քայլ անգամ զիջելու եւրոպական կամ ամերիկեան դրամատիրութեան։ Ուստի նա Թէհրանի իր դեսպան Ռոտշտէյնի միջոցով բողոքեց պարսկական կառավարութեան մօտ, որ Ստանդարդին տրուող այդ մենաշնորհը նախօրօք պատկանում էր ռուսահպատակ Խոշտարիեցին, որ պարսկ. կառավարութեան այդ քայլը դէմ է ռուս-պարսկական դաշնագրին, որ բանւորական Ռուսիոյ թշնամի դրամատէր պետութիւնները Ռուսիոյ հետ ունենալիք պատերազմի պարագային, հիւսիսային Պարսկաստանի նաւթագործարանները կարող են վերածել ռազմագործարանների եւայլն, եւ պահանջում էր յետ կենալ այդ պայմանագիրը կնքելուց։ Պարսիկ կառավարութիւնը պատասխանեց, որ Խոշտարիեցի մենաշնորհը վաւերացուած չէր Մէջլիսի կողմից։ Անգլօ-Պըրժընն իր հերթին, գիտակ այն կախեալ վիճակին որ ունէր իրենից Ստանդարդը, յաջողեց համաձայնութեան գալ վերջինիս հետ՝ պարտադրելով նրան իր ընկերութիւնը իբրեւ հաւասար մասնատիրոջ։ Այս համաձայնութիւնը բուռն վրդովմունք առաջացրեց պարսիկ քաղաքական շրջանակներում. ուստի Մէջլիսը մերժեց ստորագրել պայմանագիրը։ Այնուհետեւ Ստանդարդը փորձ արաւ առանձին համաձայնութիւն կնքելու, բայց մինչ այդ, 1922ին հանդէս եկաւ ամերիկեան Sinclair կոչուող խոշոր թրըսթը։

Սինկլէրը խոստանում էր անկախօրէն, առանց որ եւ է ընկերակցութեան Անգլօ-Պըրժընի հետ, վերցնել հիւսիսային մենաշնորհը։ Պայմանագիրը բաղկացած էր 15 յօդուածներից, կարեւոր կէտերը հետեւեալներն են — Մենաշնորհը պիտի տարածուէր հիւսիսային չորս նահանգների վրայ՝ Խորասան, Ատրպատական, Աստրաբատ եւ Մազանտարան։ Մենաշնորհը տրւում էր 50 տարով. զուտ եկամտի հարիւրին 20ը պիտի ստանար Պարսկաստանը։ Սինկլէրը պարտաւորւում էր առաջին ութ տարիների ընթացքում ծախսել 800,000 տոլար՝ գործարանների սարք ու կարգի եւ պաշտօնէութեան վրայ։ Առաջին վեց ամիսների ընթացքում պիտի փորուէին առնուազն երկու նաւթահոր՝ 2000ական ոտնաչափ խորութեամբ. բոլոր նախագծերն ու եկամուտները պիտի ենթարկուէին պարսիկ կառավարութեան ներկայացուցիչների հսկողութեան, եւ, որ ամենագլխաւորն էր ու կենսականը Պարսկաստանի համար՝ Սինկլէրը պարտաւորւում էր տասը միլիոն տոլարի անմիջական փոխառութիւն տալ Պարսկաստանին։ Փոխառութիւնը ներկայանում էր իբրեւ պայման sine qua non:

Ինչ խօսք, որ Սինկլէրի առաջարկած պայմանները շատ աւելի ձեռնտու էին քան Ստանդարդինը։ Պարսիկ կառավարութիւնը գոհ էր. մնում էր պայմանագիրը ներկայացնել Մէջլիսի հաւանութեան։

Սակայն այս բոլոր անցուդարձերի հանդէպ անտարբեր մնալ չէր կարող Անգլօ-Պըրժընը, որի յետին կանգնած էր անգլիական կառավարութիւնը։ Տասնեակ տարիներ անգլիական դրամատիրութիւնը ատամներ էր սրել եւ ագահօրէն աչառուրջ հետեւել հիւսիսային նաւթադաշտերին, այժմ Սինկլէրը պիտի վայելէր պտուղը... Եւ ներգ Ալբիոնն սկսեց իր դաւադրութիւնները։ 1924 թուի Յուլիսին Թէհրանում պարսիկ խուժանի յարձակման ենթարկւեց ամերիկեան դեսպան Մաժօր Իմբրին եւ սպանուեց տեղն ու տեղը։ Նոյն թուի Օգոստոսամսին ամերիկեան «Շիկագօ Տրիբուն» թերթը պարսիկ կառավարութեան համաձայնութեամբ հրատարակեց մի յօդուած, որը ամերիկեան դեսպանի սպանութիւնը համարում էր անգլիական դաւադրութիւն։ Ըստ յօդուածին անգլիական գործակալները այդ դաւադրութեամբ փորձում էին խզել պարսկ-ամերիկեան յարաբերութիւնները եւ, այդպիսով, խանգարել հիւսիսային նաւթադաշտերի մենաշնորհը Ամերիկացիներին յանձնելը։

Խնդիրը պարզ է, մեկնութիւններն՝ աւելորդ։ Ասենք միայն, որ Մէջլիսը հաւանութիւն էր տուել մենաշնորհի պայմանագրին եւ, այն վայրկեանին, երբ պայմանագիր կողմերը պիտի ստորագրէին՝ Սինկլէրը յետ կեցաւ։ Երեւակայեցէք այն յուսախաբութիւնը, որ ունեցաւ Պարսից կառավարութիւնը Սինկլէրի այդ յանկարծական volte-faceից։ Սրանով ոչ միայն ջուրն էր ընկնում տասը միլիոնի փոխառութիւնը, այլ եւ այն 100 հազարաւոր թումանները, զորս կառավարութիւնը ծախսել էր հետազօտների, զանազան նախագծերի եւ յարաբերութիւնների համար։

Անգլիան եւ Ռուսիան կարող էին հրճուել միայն. տուժողը Պարսկաստանն էր։

Այս փորձերից ու դաւադրութիւններից յուսահատ՝ Պարսից կառավարութիւնն սկսեց խորհել սեփական ուժերով ձեռնարկել նաւթահանքերի շահագործման։ 1926 թւին աշխատանքի նախարարութիւնը, Ռըզա Շահի հրամանով, հրատարակեց մի կոչ՝ ուղղուած պարսիկ եւ երկրի օտարազգի դրամատէրերին, որով նրանց հրաւիրում էր ձեռնարկելու երկրի հանքերի շահագործման, իր հերթին խոստանալով ցոյց տալ ամէն աջակցութիւն մասնաւոր նախաձեռնութեան, յայտարարելով, որ վերացած են այլեւս այն բոլոր բիւրոկրատիկ ձեւականութիւններն ու դժուարութիւնները, որոնք մինչ այդ արգելք են հանդիսացել մենաշնորհներ ձեռք բերելուն։

Մենք, անձնապէս, յոռետես ենք պարսիկ դրամատէրերի վերաբերմամբ. նրանց պակասում է՝

ա) Նախաձեռնութեան, ձեռներէցութեան ոգին. պարսիկ դրամատէրը երկչոտ է եւ չուզեր վտանգի ենթարկուիլ։

բ) Մասնագէտներ չկան երկրում. դրսից եկած մասնագէտները, ինչպէս փորձը ցոյց է տուել, հեշտութեամբ կաշառւում են Անգլիոյ կամ Ռուսիոյ կողմից եւ ձեռնարկը վիժեցնում։

գ) Պարսիկ արդիւնաբերական կապիտալիստներ չկան, այլ՝ առեւտրական դրամագլխի ներկայացուցիչներ, որոնք հարկ եղած հմտութիւնն ու փորձառութիւնը չունեն արդիւնաբերական ասպարէզում։ Բացի այդ, խոշոր դրամատէրեր քիչ կան, կան խոշոր կալուածատէրեր, որոնք դրամ քիչ ունեն։

Եթէ այս բոլորի վրայ աւելացնենք նաեւ այն, որ պարսիկ դրամատիրոջ ձեռնարկը միշտ ենթակայ է եղել ու պիտի ենթակայ լինի անգլիական ու ռուսական մրցակցութեան, սադրանքներին ու դաւադրութիւններին, մեզ համար պարզ կը լինի այն անշարժութիւնը, որին մատնուած է պարսիկ դրամատիրութիւնը, ու, դրա հետեւանքով, կառավարութեան կոչերի ապարդիւն անցնիլը։

Այնուհետեւ պարսից կառավարութիւնը մտածեց իր նախաձեռնութեամբ շահագործելու նաւթահանքերը. բայց դրա համար նրան, առաջին հերթին, պակասում էր դրամը։

Այս բոլոր փորձերից յետոյ կառավարութիւնն այնուամենայնիւ յոյս ունի, որ ապագայում կարելի է համաձայնութեան գալ Ստանդարդի եւ կամ Սինկլէրի հետ. մօտ ժամանակներում հաւանական է համարւում բանակցութիւնների վերսկսումը։

1927 Մայիսին Թէհրանի ճապոն դեսպանը պարսից կառավարութեան դիմեց տեղեկութիւններ խնդրելով Պարսկաստանի նաւթահանքերի մենաշնորհի պայմանների, եւ առհասարակ նաւթի հետ կապուած օրէնքների եւ ֆէրմանների մասին։

1927 թուի Յուլիս ամսին Պոլսից հաղորդում էին, որ նաւթային Kewir Huriam ընկերութիւնը սկսելու վրայ է Սէմնանի նաւթադաշտերի վրայ իր աշխատանքները. կարծւում է, որ խորհրդային պատկանելի դրամագլուխներ կը դրեն այդ ձեռնարկի մէջ...

Ահա այս է, սեղմ գծերի մէջ, պատմութիւնը հիւս. Պարսկաստանի նաւթադաշտերի։ Հարաւում տիրականօրէն իշխում է Անգլօ-Պըրժընը. հիւսիսը մնացել է իբրեւ անմշակ հարստութիւն։ Այժմ Ռուսիան աշխատում է պարսկական շուկայում մրցել անգլիական նաւթի հետ։ Այս նպատակով Ատրպատականում կազմուել է «Պերս-Ազնէֆթ» կոչուող ընկերութիւնը՝ մէկ միլիոն ոսկի ռուբլի դրամագլխով, որի 51 առհարիւրը հայթայթել է Բագուի Ազնէֆթը, 34 առ հարիւրը «Շարք» կոչուող ընկերութիւնը եւ 15 առ հարիւրը պարսիկ առեւտրականների շահակցութիւնը։ Իր հիմնման օրերին Պէրս-Ազնէֆթը յայտարարում էր, որ պարսկական շուկային ի վիճակի կը լինի հայթայթելու 1,600,000 փութ ճրագի նաւթ, 10,000 փութ բէնզին եւ 7,000 փութ մեքենաներ օծելու նաւթ։ Պիտի գիտել, որ ռուսական նաւթը և մանաւանդ բէնզինը նախընտրւում է Պարսկաստանում եւ որակով յաջող կերպով մրցում անգլիականի հետ։

Վերջացնելով մեր խօսքը, պիտի նկատենք, որ ի զուր չէ արդի դիւանագիտութեան առանցքը համարւում նաւթը. Պարսկաստանի վերջին երկու տասնամեակների պատմութիւնը դրան իբրեւ ապացոյց կարող է ծառայել։

ԱՆԴՐԷ

ԹՈՒՐՔԻՈՅ
ՆՈՐ ԵԼՄՏԱՑՈՅՑԸ

Ինչպէս գրեցինք, Էնկիւրի Ազգ. Ժողովի Ապրիլ 19ի նիստին, ելմտական գործավար Սարաճօղլու Շիւքրի պէյ երկար ճառ մը խօսեցաւ, 1928ի ելմտացոյցի ներկայացման առթիւ։ Կու տանք գլխաւոր մասերը.

ԾԱԽՍԵՐԸ

— Եթէ աչքէ անցընենք անցնող հինգ տարուան պիւտճէները, կը տեսնենք որ մեր տնտեսական քաղաքականութիւնը տարուէ տարի աւելի գոհացուցիչ արդիւնքներ կու տայ։ Այսպէս, մեր հասոյթը որ 1927ին 194ուկէս միլիոն ոսկի էր, 1928ին 207 միլիոնի բարձրացաւ, 12ուկէս միլիոն աւելի։ Յաւելեալ գումարը արդիւնաւէտ գործերու յատկացուցինք.— միլիոնը՝ հանրօգուտ գործերու, 3,600,900ը՝ Հանրային Պարտքերուն, մէկուկէս միլիոնը պարտքերու վճարման, 700,000 տոկոսներու վճարման։

Մեծ տեղ տուած ենք հանրօգուտ գործերուն, մեր գեղեցիկ երկիրը բարեկարգելու եւ ժողովուրդը երջանկացնելու համար։ Այս նպատակին զուգընթաց կատարած ենք երկրին ինքնապաշտպանութեան պարտականութիւնը։ 1926ի մեր ելմտացոյցին մէջ (190 միլիոն ոսկի) 24 միլիոն ոսկի յատկացուած էր հանրօգուտ գործերու. 1927ին (194 միլիոն) 25 միլիոն, իսկ 1928ին՝ 32,700,000 ոսկի։

Եթէ վերջին գումարին վրայ աւելցնենք բացէն տրուած 3 միլիոնի վարկը, կ'ունենանք 36 միլիոն ոսկի։ Օսմ. կայսրութեան ամէնէն մեծ պիւտճէն՝ 1328 (1912) տարուանն էր, եւ 74 միլիոն ոսկեդրամի կը հասնէր։ Արդ, այդ միջոցին, հանրօգուտ շինութեանց բաժինը ընդհանուր ելմտացոյցին 100ին 3ուկէսն էր։ Մինչդեռ մենք անցեալ տարի հարիւրին 13 յատկացուցինք, իսկ այս տարի յատկացուցած ենք՝ 100ին 16։ Եթէ նկատի առնենք նաեւ բանող գիծերուն հասոյթը եւլն., կ'ունենանք 100ին 17։

Այս համեմատութիւնն իսկ դեռ ամբողջ պատկերը չի տար... բուն իրականութիւնը գիտնալու համար, պէտք է նկատի առնել նաեւ նահանգային ելմտացոյցներուն մէջ հանրօգուտ շինութեանց յատկացուած 17 միլիոն ոսկին։ Այսպէսով ընդամէնը 53 միլիոն ոսկի ծախսած կ'ըլլանք այս ճիւղին մէջ։

Տնտեսութեան, երկրագործութեան եւ առեւտուրի համար այս տարի մեր յատկացուցած գումարը՝ անցեալ տարուանին հաւասար է, այսինքն ընդհանուր պիւտճէին հարիւրին 2ուկէսը։ Օսմ. կայսրութեան շրջանին այս համեմատութիւնը երբեք հարիւրին մէկին հասած չէր։ Պիտի հիմնենք ջուրերու տնտեսութիւն մը, երկրին ջուրերը օգտագործելու համար։ Նեղուցներու գետակը պիտի մաքրուի, եւ ճահիճները պիտի ցամաքեցուին։

Կրթական գործին այս տարի անցած տարուան հետ բաղդատելով, կէս միլիոն ոսկի աւելի յատկացուցինք, այս... պիւտճէին հարիւրին 3.2ը։ Եթէ նաեւ ասոր վրայ աւելցնենք նահանգային կրթ. ծախքերը, համեմատութիւնը կ'ըլլայ 12.5։ Իսկ երբ հաշուենք նաեւ համայնքային... սանին եւ զանազան գործերու... թեանց կից դպրոցներուն... միլիոն ոսկիի ծախքը, կ'ունենանք 29 միլիոն ոսկիէ... գումար մը, կրթական գործերու համար։

Ինքնապաշտպանութեան յատկացուած դրամը՝ պիւտճէին հարիւրին 33ը կը կազմէ... երբ նահանգներու... պիւտճէներն ալ գումարենք... ընդհ. պիւտճէին վրայ, կը... նենք որ համեմատութիւնը... կ'իջնէ։ Արդ, Եւրոպայի... կան շատ մը երկիրներ, որ... համեմատութենէն աւելին յատկացուցած են իրենց պաշտպանողական գործերուն։

ՀԱՍՈՅԹՆԵՐԸ

Ձեր ուշադրութեան կը յանձնեմ այն պարագան, որ... զան տուրքերու մէջ մեր...

…հասութները իրականացած …ռիկա պէտք է վերագրել …պատճառի.— առաջին այն՝ …ց գնահատած ենք մեր նիւ… միջոցները, եւ չենք շ… …ցուած պիտանէէն։ Երկրոր… …նոր տուրքերու մէջ մեր ու… …յաջողութիւնն է։ Այս նոր …երբը գրուեցան հնամենի …երու մէջ, եւ ամբողջովին …իրենցմէ սպասուած ար…

…ին համար, հետեւեալ …926ի …ները նախատեսուած էին …ղան ճիւղերէ.—

…երու տուրք 4,561,522 ոսկի
… » 6,619,566 »
…տուրք 11,390,110 »
…ններու » 12,521,930 »

…ճիւղերէն կարգով գան… …ն.— 3,284,923 ոսկի, …7,173 ոսկի, 10,609,381 …ւ 22,275,455 ոսկի։

…927ին, նոյն ճիւղերուն տուր… …նախատեսումը եւ գանձումը …ն էն.

նախատեսում	գանձում
…848,343	3,491,816
…500,016	4,964,351
…230,375	11,933,048
…055,428	12,765,893

…ուղակի տուրքերէն մաք… …րքը ամէնէն աւելի զգա… …ն պակսած է։ Պատճառը …է որ, անցեալ տարի Յու… …ն սկսանք գործառնութեանց …ք գանձել ներածումներէն։ …է առաջ, վաճառականները …քանակութեամբ ապրանք …ածեցին, եւ յետագայ ամիս… …ն բնականաբար պակաս …ւած եղան։ Բայց եւ այնպէս …ին ամիսներու հասոյթը …ծ է ստիպճանաբար բարձ… …ալ, եւ անցեալ տարուա… …ն հասնիլ։

…1926ի 12 ամսուան, իսկ …27ի 10 ամսուան ընթացքին …եւեալ չափով հասոյթ ունե… …ն ներպետական Մենաշնորհի …ութենէն.— ծխախոտ, շա… …, քարիւղ, ոգելից ըմպելի,

1926	1927 (10 ամիս)
…002,412	17,910,000
…944,383	10,991,191
…934,055	328,700
…060,412	7,523,092

…պատակ ունինք մէկ վարչու… …ն մէջ ամփոփելու այս բո… …ճիւղերը, որպէսզի թէ գոր… …ը դիւրանան եւ թէ հակա…

…ՄՏՔԵՐԸ

…ցեալէն ժառանգ մնացած …առնք։ Ներկայ սերունդը, որ …ամբ կրնայ հերոս կոչուիլ, …է պարտականութիւն ունի …արելի ք.— վերաշինութեան …ոտ երկիրը ինքնաբաւ դար… …, հին պարտքերը վճարել, …որ պարտք չընել։

…անրապետական կառավա… …թիւնը քանի մը տարուան …50 միլիոն ոսկիի պարտք …րեց։ Ասոր մէջ է 10 միլիո… …որ վճարուեցաւ ժողովուր… …, Մեծ Պատերազմի ընթաց… …կատարուած բռնագրաւում… …րու հաշիւին։

ՆՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՖԻԼԻՊԷԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՄԱՍԻՆ

Սոֆիայի Արագաէն կը քաղենք հետեւեալ նոր տեղեկութիւնները (23 Ապրիլ).

Ապրիլ 21 գիշերն ու մինչեւ յաջորդ երեկոյ, Ֆիլիպպէցիներուն համար եղաւ նոյնպէս ծանր օր մը, տեղացող անձրեւներուն հետեւանքով։ Հարիւր հազարաւոր բնակչութեան ճնշող մեծամասնութիւնը գիշեր ու ցերեկ մնաց անձրեւի տակ։ Անձրեւին թափանցումէն զերծ չմնացին անոնք ալ որ վրաններ ձեռք բերած էին եւ կամ տաղաւարներ կանգնած։ Հիւանդներու թիւը յայտնապէս կ'աւելնայ։ Անձրեւներն ու ցէշ եղանակը կը սպառնան շատ մը մանուկներու կեանքին։

Այս ծանր պայմաններուն մէջ ժողովուրդը կը շարունակէ ապրիլ քաղաքէն դուրս։

Որոշ դժգոհութիւն ծնած է վերջերս ղեկավար անձերու եւ կառավարական իշխանութեանց դէմ որոնք չեն կատարած իրենց խոստումը հայթայթելով անհրաժեշտ քանակութեամբ վրաններ ժողովուրդին համար։

⁂ Պուլկար Փրոֆ. Պօնչէվ հետեւեալը յայտարարած է երկրաշարժի պատճառներու մասին.

— «Վերջին շարժը անսպասելի չէր։ 20 տարի առաջ երբ այստեղ գիտական հետազօտութիւններ կ'ընէինք, յայտարարեցի թէ ամբողջ Թրակիոյ հովիտը, Պալքանեան Թերակղզիի հարաւային մասը մինչեւ Կարպաթները հողամաս մըն են ցածնալու ենթակայ։

Հողային շերտերը հոս դեռ տեղաւորուած չեն, նոյնը կ'երկարի մինչեւ Փոքր Ասիա, անոր հարաւ արեւմտեան կողմը։

3—5 քիլոմեդր խորութեան մէջ գոյութիւն ունի լաւա։

Երկրի կեղեւը կը պաղի եւ ներքեւը լաւայի եւ պաղած կեղեւի մէջ կը գոյանայ պարապ տարածութիւն մը։

Այդ պարապ տարածութիւնը յառաջ կը բերէ վերին շերտերու ճնշում եւ պարապ տարածութեան լեցուիլը։

Ահա այդ ճնշման արդիւնք են այս վերջին շարժերը՝ Մենք կը գտնուինք հողամասի մը վրայ որ ստիպճանական կքումի ենթակայ է։ Թրակիոյ արգասաւոր հովիտը այդպիսի կքումի հետեւանքով կազմուած է։ Պէտք չէ հեռանալ, այլ մնալ հոս, որովհետեւ բերրի հողը մեծապէս կը վարձատրէ եղած մնասները։

Իսկ փրոֆ. Բօմաչեվ որ այցելած էր աղէտին վայրերը, կը բացատրէ.

— Պէտք է ըսել թէ ցնցումները դեռ կրնան օրերով՝ շաբաթներով ու ամիսներով շարունակուիլ միշտ աւելի տկար ու թուլ աւելի քիչ։ Անոնք անխուսափելի հետեւանքներն են առաջին մեծ ցնցումին՝ որ արդէն կատարեց իր աղէտաւոր դերը։ Այժմ կքած հողամասերու խաւերն է որ պիտի շարունակեն տեղաւորուիլ, տկար ցնցումներ յառաջացնելով։

Գիտութիւնը դեռ ո եւ է միջոց չունի երկրաշարժը գոնէ բոպէ մը առաջ գուշակելու, հետեւաբար ժողովուրդին մէջ շրջան ընող լուրերը թէ այս կամ այն օրը կամ այսինչ ժամուն երկրաշարժ պիտի ըլլայ, բոլորովին մտացածին են և անհիմն։

Մասնաւորաբար Սոֆիայի համար վտանգ չեմ տեսներ։ Պէտք է նկատի ունենալ, որ Սոֆիայի 1917ի երկրաշարժը, որ հետեւանքն էր որոշ հողաշերտերու կքումին, իր դերը կատարած է այս տարածութեան վրայ և տասը տարուան ժամանակամիջոց մը շատ քիչ է սպասելու համար հողային խաւերու նոր տեղափոխումներու։

⁂ Կրթական նախարարութեան մէկ հրահանգին համաձայն դպրոցական տարեշրջանը փակուած կը համարուի աղէտեալ վայրերուն մէջ։ Աշակերտները իրենց դասարանները պիտի փոխեն համաձայն մինչեւ այժմ իրենց ցոյց տուած յաջողութեան չափին։

Ուսուցիչները սակայն պիտի մնան իրենց պաշտօններուն վրայ՝ օգտագործուելու համար աղէտեալներուն օժանդակութեան սահմանուած աշխատանքներու մէջ։

ԼԻՆՏՊԷՐԿԻ ԱՆՁՆՈՒԻՐՈՒԹԻՒՆԸ

«Պրէմէն» օդանաւին օգնութեան փութացած միջոցին օդանաւորդ Պէննէթ ծանր թոքատապէ բռնուած էր։ Ջայն խնամող բժիշկը հեռագրով Ռօքֆէլլըրեան հաստատութենէն խնդրած էր մասնաւոր շիճուկ մը, որով պիտի փորձէր փրկել Պէննէթի կեանքը։ Լինտպէրկ երբ լսեց իր բարեկամին ծանր վիճակը եւ բժիշկին խնդրանքը, չվարանեցաւ սպասուած օգնութիւնը ժամ առաջ հասցնելու համար, նախընտրեց թեթեւ օդանաւ մը, ու մաքառելով բուքին ու փոթորիկին դէմ, իջաւ Քէպէք, ուր անմիջապէս փութաց իր մահամերձ բարեկամին քով։ Սակայն արդէն շատ ուշ էր, եւ Պէննէթ արդէն վերջին շունչը փչած էր։

Հազարապետ Պըրտ եւս չէր բաժնուած հիւանդին սնարէն, որովհետեւ երկուքն ալ բարեկամութեամբ կապուած էին իրարու, եւ միշտ միասին մասնակցած էին բոլոր մեծ արշաւներուն։ Պէննէթ կը պատրաստուէր Պըրտի հետ փորձել Ատլանտեանի անցքը, երբ թռիչքի մը ընթացքին, զոհ գնաց արկածի մը եւ ստիպուեցաւ ատեն մը հանգչիլ եւ դարմանուիլ։

Պէննէթի մարմինը փոխադրուեցաւ Ուաշինկթըն, ուր փառաշուք յուղարկաւորութիւն կատարուեցաւ երէկ։

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(քաղուած՝ խորհրդ. թերթերէն)

Ջրաշէն (Համամլի).— Անցեալ տարուան երաշտի, կարկուտի և հեղեղներուն հետեւանքով՝ Համամլիի գիւղացիութիւնը զրկուեցաւ իր բերքէն։ Գաւառակը ամբողջ, այսօր կը նեղուի հացի, խոտի եւ սերմնացուի պակասէն։ Վարկային ընկերութիւնը հոն տարած է 4—5 վակոն խոտ, ինչ որ արդէն չի բաւարարեր ու կը ծախէ շատ քիչ քանակութեամբ։ Իսկ գիւղացիները որ արդէն դրամ ալ չունին գնելու համար, կը պահանջեն, որ խոտը ծախէ վարկով։

Անասուններու արժէքն ալ ինկած է, գնող չկայ։ Անասուններուն կեր հայթայթելու համար գիւղացին ստիպուած է յաճախ դիմել վաշխառուներուն, կոտրած գինով անոնց ծախել սերմնցու հացահատիկ եւ գետնախնձոր։

Սիսիանի.— Անասնաբուծութիւնը որ կը կազմէ այս գաւառակին ապրուստի գլխաւոր միջոցը, վտանգուած է զանազան հիւանդութիւններու պատճառով։ Գաւառակը որ 1800 քիլոմեդր տարածութիւն ունի, յատկացուցած է միայն մէկ անասնաբոյժ 65,000 խոշոր եւ մանր եղջիւրաւոր անասուններու համար։ Հասկնալի է ուրեմն, որ այս պայմաններուն մէջ, անասնաբոյժը տարին մէկ անգամ իսկ չի կրնար այցելել կարգ մը գիւղեր և անասուններու հիւանդութեանց դէմ պայքարը կազմակերպել։

Լենինական.— Այս տարի գործած են 15 շրջիկ-դպրոցներ։ Ուսնած են 520 աշակերտ, որոնց մէմիայն 19ը աղջիկ։ Շրջիկ-դպրոցները չեն տուած սպասուած արդիւնքը, գլխաւորաբար այն պատճառով որ, ունկնդիրներուն մէջ խառնուած են գրագէտներ (106 հոգի) եւ անգրագէտներ։

Այս տարի, շրջիկ-դպրոցները աւարտած են 404 հոգի. ղեկավարներու մէջ և տեղի ունեցած է խորհրդակցական ժողով մը, ուր նկատի առնուած են շրջիկ-դպրոցներու ծրագիրը բարելաւելու եւ պարապմունքներու համար բարենպաստ պայմաններ ստեղծելու հարցերը. տրուած են կարգ մը որոշումներ, ինչպէս, շրջիկ-դպրոցներուն մէջ տեղ չտալ անգրագէտներուն եւ կիսագրագէտներուն։ Բանալ երկու նոր դպրոցներ, մէկը նոր ընդունուողներուն, միւսը անցեալ շրջանը աւարտողներուն համար, նաեւ դպրոցական շրջանը երկարել մէկ ու կէս ամիս եւս։

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՖՐԱՆՍԱ ԵՒ ՓՈՐԹՈՒԿԱԼ

Երրորդ անգամ ըլլալով, Ֆրանսայի եւ փորթուկալի ազգային ֆութպոլի խումբերը հանդիպում մը պիտի ունենան կիրակի, փառք տը փրէնս, վերանորոգուած մարզադաշտին մէջ։

Առաջին անգամ 1926ին, Թուլուզի մէջ մրցումը տեղի ունեցաւ, ուր ֆրանսացիները 2ի դէմ 4 նշանակէտով յաղթական ելան։ Անցեալ տարի Լիզպոնի մէջ ֆրանսական ազգային խումբը պարտուեցաւ 0—4ով։

Երկու կողմն ալ մեծ պատրաստութիւններ տեսած են, մանաւանդ ֆրանսացիները, որոնք կ'ուզեն անպայման յաղթական ըլլալ։ Այս նպատակով ալ իրենց խումբը զգալի փոփոխութիւններ կրած է։

Փորթուկալի խումբը պատկառելի ուժ մը կը ներկայացնէ, իրենց ունեցած վերջին արդիւնքներէն դատելով։ Այս խումբը հաւասար մնացած է սպանիական ազգային խումբին հետ, եւ երկու շաբաթ առաջ ալ իտալական ազգային խումբին վրայ փառաւոր յաղթութիւն մը տարաւ 1—4ով։

Գալով ֆրանսայի ազգային խումբին, այս տարի բախտաւոր չէ։ Իրլանտական ազգային խումբին 0—4ով յաղթելէ յետոյ, երբ ամէն ոք այն կարծիքը ունէր թէ ֆրանսական ֆութպոլը վերջապէս նախկին յառաջդիմութիւնը գտած է, մէկ նշանակէտի տարբերութեամբ պարտուեցաւ թէ Զուիցերիոյ եւ թէ պելժիոյ ազգային խումբերէն։

Մրցումը չափազանց հետաքրքրական պիտի ըլլայ, եւ եթէ ֆրանսացիները առանց յուսահատելու եռանդով ու կորովով խաղան, հաւանական է որ հաւասար մնան եւ նոյնիսկ յաղթութիւն մը արձանագրեն։ Խաղի տեսակէտով փորթուկալցիները ալ աւելի պիտի տիրապետեն գնդակին, բայց կլիման եւ ճամբորդութիւնը անշուշտ որոշ ազդեցութիւն մը պիտի ունենայ խաղացողներուն վրայ, մանաւանդ կիսադադարէն յետոյ։

Վ. Ն.

ԽԱՌՆԱԿԻԶԸ ԱՐՏԱՔՍՈՒԱԾ

Մարսիլիայէն թղթակից մը կը գրէ մեզի.—

Փրովանսի շրջանի (Ligue de Sud) մարզական դատաւորներու ընկերակցութիւնը իր Փետրուար 29ի նիստին մէջ, լսելէ յետոյ ֆութպոլի դատաւոր Պ. Raugierի տեղեկագիրը, Փետր. 12ին Հ. Մ. Ը. Մ.ի եւ M. G. S.ի միջեւ կատարուած մրցումին մասին, տուաւ հետեւեալ որոշումը.

1.— Նկատելով որ ընկերակցութեան մէջ միջադէպեր ստեղծուած են Պ. Մալումեանի կողմէ, Հ. Մ. Ը. Մ.էն, պաշտօնական դատաւոր եւ անդամ A. A. A.ի.

2.— Որ Հ.Մ.Ը.Մ.ի եւ M.G. S.ի միջեւ տեղի ունեցած մրցումին ատենայս դատաւորին ընթացքը հանդէպ իր ընկերներէն մէկուն, պաշտօնական դատաւոր այդ մրցումին, ծանր անհամաձայնութիւններ ստեղծելու բնոյթ ունի A. A. A. P.ի ծոցին մէջ.

3.— Որ յիշեալ մրցումին ատեն այս դատաւորին ընթացքը խառովութեանց պատճառ դարձած է.

Դիւանը կ'որոշէ՝

Ա. A. A. A. P.ի ծրագրի 7րդ եւ կանոնագրի 17րդ յօդուածներուն համաձայն, Պ. Մալումեանը վերջնականապէս վտարել Դատաւորներու ընկերակցութենէն եւ իրմէ ետ առնել պաշտօնական քարտը։

Բ. Պահանջել որ յիշեալը այս պատիժին ենթարկուի նաեւ միւս մարզական դաշնակցութեանց կողմէ։

Այս խլուրդը, որ հայ իրականութեան մէջ կատարած իր պառակտիչ դերը չէր քաշուած ֆրանսական շրջանակներու մէջ ալ կրկնել, այս ձեւով կը ստանայ իր արժանի պատիժը, անգամ մը եւս անարգութեան սիւնին գամուելով հրապարակաւ։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԷՑՖԷԼՆ Ի ՎԵՐ.— Գերմանները կ'երեւի, մեծ պատերազմի իրենց ձախողութիւնը կ'ուզեն մոռցնել՝ աճպարարական նուաճումներով։ Երեկ երկու գերման մարզիկներ կը փորձէին մագլցիլ Էյֆէլն ի վեր, ձեռքերնին բռնած մէյմէկ դրօշակ, երբ ոստիկան մը զիրենք ձերբակալեց։ Ոստիկանատան մէջ հարցաքննութեան ընթացքին, յայտարարեցին թէ՝ կուզէին մագլցիլ մինչեւ աշտարակին գագաթը, հոն պարզել իրենց պատկանած մարզական միութեան դրօշը եւ իջնել վար։ Նպատակնին էր այդ կերպով աղմուկ հանել՝ սինէմայի ընկերութեան մը մէջ գործ գտնելու յոյսով։

Ոստիկանութիւնը չկրցաւ անոնց դէմ յանցանքի որ եւէ առարկութիւն գտնել. կանոնաւոր անձագրեր ունէին, այսու հանդերձ, անոնց ներկայութիւնը երկրին մէջ վտանգաւոր գտնելով, յանձնարարեց անոնց աճպարարութիւնը փորձել իրենց երկրին մէջ ու երեկ գիշեր իսկ, զանոնք առաջնորդեց կայարան։

ՄԱՅՐ ՈՒ ԶԱՒԱԿ.— Երեկ, կէս օրէն յետոյ, Թուռնէլի քարափին վրայ, անցորդները զարմանքով նշմարեցին կին մը, որ տղեկի մը ձեռքէն բռնած, կը քաշքշէր դէպի գետ, մինչ սարսափահար տղեկը կը փորձէր դիմադրել ու կը պոռչտար.

—Ո՛չ, չեմ ուզեր…։

Բարեբախտաբար անցորդները զգացին թէ՝ տռամ մը կը պատրաստուէր ու միջամտեցին։

Ոստիկանատան մէջ, կինը խոստովանեցաւ թէ՝ մղուած ծայրայեղ թշուառութենէ եւ զուրկ ապրուստի որեւէ միջոցէ, ուզեր էր մեռնիլ իր զաւկին հետ միասին։

Ոստիկանապետը զայն ղրկեց հարցաքննիչ դատաւորին, իսկ տղեկը յանձնեց Հանրային Խնամատարութեան։

ՔՈՅՐԵՐ

(Նորավիպակէն)

ԿԻ ՏԸ ՄՕՓԱՍԱՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

ՍԷԼԷՍԹԷՆ (առնելով գաւաթը).— Ի՞նչ բանի համար է այս։

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ.— Յետոյ պիտի …քեզի. խմէ՛։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ (կը խմէ ու բերանը …ը ձեռքովը).— Հիմա խօ…քե՛ դ մտիկ կ'ընեմ։

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ.— Բայց իրեն … ըսես թէ զիս տեսար։ … պիտի իմացնես թէ՝ ուր… …ած ես սաիկա։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Է, լա՛ւ, չպի… ըսեմ։

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ.— Երդո՛ւմ ըրէ։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Կ'երդնում թէ … պիտի ըսեմ։

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ.— Լա՛ւ ուրեմն, …ն ըսէ թէ՝ իր հայրը մեռաւ, …նչպէս նաեւ՝ մայրն ու եղբայ… … Թիֆլիսի համաճարակ կար։ …կ ամսուան ընթացքին երեքն … մեռան։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ (Շմոր՝ քանի մը …պէ կը մնայ։ Յամրացած՝ բնազդաբար, կը տանի ձեռքը սրտին, ու յետոյ կտրուածի պէս թեւը արագ կ'իյնայ վար).— Ու դուն… դուն իրապէս գիտե՞ս։

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ (առանց նկատելու Սէլէսթէնի շշմիլը).— Իրապէ՛ս…

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Ո՞վ տուաւ լուրը քեզի։

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ (դնելով ձեռքը Սէլէսթէնի ուսերուն եւ ուղիղ աչքերուն նայելէն).— Երդուէ՛ թէ ուրիշին չպիտի խօսիս այս մասին։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Բայց, Աստուա՛ծ իմ, երդուընցա՛յ։

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ.— Ես իր քոյրն եմ։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ (բացագանչելով).— Ֆրանսուա՛զ…

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ (շեշտակի նայելով Սէլէսթէնին ու հազիւ շարժելով շրթները).— Սէլէսթէ՛ն… Դո՛ւ… Սէլէսթէ՛ն…

(Խոր լռութիւն։ Լուռ են երկուքն ալ։ կը նային իրարու՝ անշարժ)։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ (բոլորովին լուռ։ Այնքան որ՝ հազիւ կը լսէ Ֆրանսուազ).— Ինչպէ՞ս կրնայ ըլլալ սաիկա…։

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ (Աչքերուն՝ բըխուն արտասուք).— Այսպէ՛ս, մեռա՛ն։ Երեքը՝ մէկ ամսուան ընթացքին։ (Ակնարկը գետնին) Ի՞նչ կրնայի ընել։ Մնացի առանձին։ Բժիշկ, դեղ ու թաղման ծախք երեքին համար ալ…։ Ծախեցի ինչ որ կար, ծախսեցի բոլո՛րն ալ, ու մնացի կոնակիս հագուստովը միայն։ Մտայ իբրեւ սպասուհի՝ տօքթ. Բօշոյին քով։ Կը յիշե՞ս զայն, կաղլիկ մըն է։ Հազիւ լրացուցեր էի տասնըհինգերորդ տարիս։ Ես դեռ 14 չկայի, երբ դուն մեկնեցար։ Փորձուեցայ Տօքթորին հետ…։ Բայց գիտես, չէ՞, անհաշտ գիծս։ Աւելի վերջ մտայ նօտարին տունը՝ իբրեւ սնտուս։ Նո՛յն պատմութիւնը հոն ալ…։ Նախ զիս առաւ իբրեւ հոմանուհի։ Բնակեցայ իր տունը։ Բայց՝ ոչ երկար ատեն, վռնտեց զիս, ու երեք օր շարունակ մնացի անօթի…։ Ո՛չ ոք իր հոգածութեանը տակ չառաւ զիս, ու մտայ հոս…։ Նոյն վիճակն է անկէ ի վեր։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ (մեղմ).— Բայց ի՞նչ ըրինք մենք…

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ (նոյնքան մեղմ).— Ես կարծեցի թէ դուն եւս մեռած ես։ Միթէ ես կ'ուզէի՞ որ այսպէս ըլլար…։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ (շշնչալէն).— Ինչպէ՞ս չճանչցայ քեզ…։

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ.— Չեմ գիտեր… ես յանցաւոր չե՛մ (կուլայ)։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ.— Միթէ կրնայի՞ քեզ ճանչնալ։ Միթէ դուն այսպէ՞ս էիր երբ ես մեկնեցայ։ Դուն գոնէ ինչպէ՛ս չճանչցար զիս։

ՖՐԱՆՍՈՒԱԶ (դառնօրէն ձեռքը շարժելէն) Ա՛խ, այնքան շատ այր եմ տեսած, որ բոլո՛րն ալ միեւնոյն դիմագիծով կ'երեւին ինծ։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ (յուզուած՝ կ'ելլէ ոտքի, մէկ կողմ կ'ընէ Ֆրանսուազը, եւ ափերուն մէջ առնելով անոր գլուխը, ակնապիշ կը նայի դէմքին, ու կը սկսի համբուրել անոր մազերը՝ յամր հեկեկանքով մը).— Այս՛, դուն Ֆրանսուա՛զն ես… իմ քո՛յրս… (կուլայ՝ սրտագեղ հեկեկումով մը, դանդաղ՝ կը ծգէ Ֆրանսուազին գլուխը, եւ բռունցքը կ'իջեցնէ սեղանին այնքան ուժով, որ գաւաթները կը կոտրին, որմէ վերջ կը սկսի պոռալ վայրի ձայնով մը)։

ՏԵՍԻԼ II

(Նոյնք եւ նաւազ մը, Սէլէսթէնի ընկերը, որ կնոջ մը ձեռքէն բռնած կուգայ։ կինը հագած է մետաքսէ վարդագոյն շրջազգեստ մը, ուսամերկ։ Գինով են երկուքն ալ)։

ՆԱՒԱԶԸ (հազիւ ներս մտած).— Տե՛ս, ինչպէս ձայնը ձգեր, կը պոռայ։ Է՛յ, Տիւքլօ, ի՞նչ կը պոռաս։ Ըսէ՛ տեսնեմ, վեր ելլելի՞ք ես նորէն… (իր մէկ ձեռքով կը բռնէ Սէլէսթէնը, իսկ միւսով կը գրկէ ընկերուհին)։

ՍԷԼԷՍԹԷՆ (անմիջապէս կը լռէ եւ հեւքը կը դադրեցնէ։ Յետոյ, կը մօտենայ աղջիկը գրկող նաւազին, եւ թեւովը հարուած մը տալով անոնց միջեւ՝ որպէսզի իրարմէ բաժնէ, կը սկսի ջղաձգօրէն պոռալ).— Կորսուէ՛։ Միթէ չե՞ս տեսներ թէ քոյրս է ան։ Անոնք բոլորն ալ եղբայրներ ունին ու քոյրեր են։ Ահաւասիկ իմ քոյրս՝ Ֆրանսուազը։ Հա՛-հա՛-հա՛… (կը հեկեկայ՝ կոկորդալիր խնդուքի մը նման։ կը բարձրացնէ իր թեւը եւ դէմքն ի վար կը նետուի գետին։ Ձեռքերովն ու ոտքերովը կը հարուածէ տախտակամածը եւ կը խռխռայ հոգեվարքի մը նման։

(ՎԱՐԱԳՈՅՐ)

Վերածեց՝
Կ. ՄԵՀԵԱՆ

ՀՐԷՇ ՄԸ

Պաթումի հիւանդանոցին մէջ ծնած է տղայ մը, որ քանի մը ժամ յետոյ մեռած է։ Նորածինը այլանդակ կազմ մը ունէր։ Ոտքերը միացած էին եւ մէկ ոտքի պէս, հինգ մատ ունէր։ Սեռական անդամէ եւ յետոյքէ բոլորովին զուրկ էր։

Ծնողքը բնախօսական որ եւ է թերութիւն չունին. սակայն, ասկից առաջ ունեցած են զաւակ մը եւս որ թէեւ կ'ապրի, բայց պակասաւոր է։

3.700.000 սդերլին։ Թագաւորը վախ ունի, որ զոհերուն թիւը պիտի աւելնայ, որովհետեւ՝

— ցեսայ թէ ժողովուրդը կ'ապրի անհուն աւերակներու մէջ, առանց ապաստանի եւ պաշարի, ուստի եւ ենթակայ է ամենածանր վտանգներու, մանաւանդ տեղացող անձրեւներուն պատճառաւ։ Գտայ որ արդէն շատ մը հիւանդներ կան քաղաքներու եւ գիւղերու մէջ։ Շատ իմաստուն որոշում տուած է իտալական կարմիր խաչը, որ մեզի օգնելու իր ջանքերը սկսաւ ղրկելով վրաններ, ա՛յնքան անհրաժեշտ վերապրողներու առողջութիւնը փրկելու համար։ Եթէ շուտ կարգադրութիւն չըլլայ, անձրեւը պիտի լրացնէ շարժին աւերները, քանդելով դեռ կանգուն մնացած տուներն ալ, մանաւանդ գիւղերու մէջ, ուր անոնք սովորաբար շինուած են կաւէ աղիւսներով։ Անձրեւը պիտի փճացնէ նաեւ աղէտեալ շրջանի արմտիքի մթերքը։ Աղէտը ա՛յնքան մեծ է, որ Պուլկարիոյ միջոցները անբաւական են զայն դարմանելու։ Ուստի ամենախորին երախտագիտութեամբ պիտի ընդունինք արտասահմանէն մեզի ղրկուած օգնութիւնը։

ՕԳՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

Եւկոսլաւ կարմիր խաչը Կորնթոսի աղէտեալներուն ղրկեց 40,000 տինար, իբրեւ առաջին օգնութիւն։ Սքուփչինան որոշեց հինգ միլիոն տինար յատկացնել Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի աղէտեալներուն։ Պելկրատի թաղապետութիւնը 150,000, իսկ Զաղրէպինը 250,000 լէվա քուէարկեցին այս նպատակով։

Անգլիական «Իկըլ»օդանաւատարը Մալթայէն Կորնթոս հասաւ, պաշարով բեռնաւոր։

Մանուկներու օգնութեան ֆրանսական կոմիտէն (որ կը գտնուի Միջազգային կարմիր խաչի հովանաւորութեան տակ) հանգանակութիւն մը բացաւ՝ Պուլկարիոյ եւ Յունաստանի աղէտներուն անմեղ զոհերուն ի նպաստ։

Անգլիոյ ծովային Նախարարութիւնը կը զեկուցանէ թէ «Սթուարթ» մարտանաւին նաւազները Ապրիլ 26ին Կորնթոս ցամաք հանած և յարդարած են 100 վրան և հասարակաց խոհանոցներ։ Նոյն օրը աղէտեալներուն բաշխած են 5000 քիլօ հաց։ Երէկ ևս նոր վրաններ և տաղաւարներ ցամաք պիտի հանուէին։

«Թայմզ» կը գրէ թէ անգլեւամերիկեան սեղանաւորական խմբակի մը կողմէ նոր հիմնուած The Mortgage Bank դրամատունը որոշած է մէկ միլիոն անգլիական ոսկիի վարկ բանալ՝ Ֆիլիպէի վերաշինութեան համար։

Կորնթոսի վերաշինութեան ծախք կը հաշուեն 2 միլիոն սդերլին։ Կը մտածուի 300,000 անգլ. ոսկի դրամագլուխով ընկերութիւն մը կազմել, եւ մնացածին համար Ամերիկայի եւ Անգլիոյ մէջ շրջաբերութեան հանել պարտաթուղթեր, երաշխաւորուած կալուածական գրաւով մը։

Թուրքիա եւ Իտալիա

Թայմզի Պոլսոյ թղթակիցը կը հեռագրէ Ապրիլ 25 թուականով.

Սղերղի երեսփոխան Մահմուտ պէյ Հաքիմիյէթ-Միլլիյէ պաշտօնաթերթին մէջ խօսելով իտալեւթուրք յարաբերութեանց մասին, կը գրէ.

«Կ'ըսուի թէ Թուրքիա եւ Իտալիա բարեկամական եւ ոչ-յարձակողական դաշինք մը պիտի կնքեն։ Այս հաւանականութիւնը Եւրոպայի մէջ առաջ բերած է ջղայնութիւն մը, որ աւելի եւս կը սաստկանայ ֆրանսական մամուլին դիրքին պատճառով։ Չպիտի հերքենք ըսուածները, սակայն կացութիւնը պիտի լուսաբանենք։ Միլանի մէջ Պ. Մուսոլինի եւ Թէվֆիք Րիւշտի պէյ գտան թէ ո՛չ մէկ տարակարծութիւն կայ Իտալիոյ եւ Թուրքիոյ միջեւ, եւ թէ ո եւ է մրցակցութիւն չկայ Միջակրականեան այս երկու պետութեանց միջեւ։ Եւրոպայի մէջ բազմաթիւ են անոնք, որ հակառակ են թուրքեւիտալական բարեկամութեան, ու անոնք շարունակ կը խօսին Անատոլուի վրայ իտալական յարձակման մը մասին։ Մուսոլինիի կողմէ այսպիսի քայլ մը անկարելի է, ու իտալական մամուլին անկեղծ շեշտը ցոյց կուտայ թէ Իտալիոյ մտադրութիւնները հանդէպ Թուրքիոյ՝ խիստ բարեկամական են։

«Հարկ չկայ հերքելու այն լուրերը թէ իտալեւթուրք բանակցութիւնները ուղղուած են երրորդ պետութեան մը դէմ։ Թուրքիա հողային ծաւալում չերազեր, սակայն իր ներկայ հողամասէն մատնաչափ մը իսկ չպիտի զիջի։ Դժբախտաբար այս պահուս անկարելի է բոլոր երկիրներու համար ապահովութեան դաշինքներ կնքել, ու Ժընեւի վերջին Զինաթափութեան խորհրդաժողովը ատոր ցայտուն մէկ ապացոյցը տուաւ։ Ներկայ պայմաններուն մէջ, օգտակար կրնան ըլլալ մէկ-երկու կամ աւելի պետութեանց միջեւ կնքուած դաշինքները»։

Մահմուտ պէյ հետզհետէ ճանչցուած է իբրեւ Հանրապետական Թուրքիոյ բերանը, այնպէս որ այս յօդուածը որոշ կարեւորութիւն ունի։ Այն տպաւորութիւնը կը ստացուի թէ աւով ճամբայ կը հարթուի՝ տեսակ մը ոչ-յարձակողական դաշինք կնքելու համար Հռոմի եւ Էնկիւրիի միջեւ, ճիշտ այնպէս ինչպէս Թուրքիա կնքած է արդէն իր արեւելեան դրացիներուն հետ։

Վարչապետ Իպրահիմոֆի դատը

Մոսկուայէն կը հեռագրեն.—

Խրիմի հանրապետութեան կեդրոնական գործադիր կոմիտէի նախկին նախագահ Իպրահիմոֆ Սիմֆէրոպոլի գերագոյն ատեանին առջեւ հանուեցաւ՝ 15 մեղսակիցներով։ Ասոնք կ'ամբաստանուին թէ յարաբերութիւն ունին աւազակներու եւ հակայեղափոխական տարրերու հետ, սպաննած են երկու մարդեր, որոնք իրենց այս գործունէութիւնը մատնանշած էին, եւ աւազակախումբին օգնելու համար պետական սնտուկէն դրամ յատկացուցած են։ Իպրահիմոֆ, որ նախապէս փորձած է այս գործը ցոյց տալ իբրեւ իրեն դէմ սարքուած դաւադրութիւն մը, ի վերջոյ խոստովանեցաւ թէ մասնակցած է սպանութեան, ուրացաւ միւս ամբաստանութիւնները, սակայն մեղսակիցները հերքեցին իր ըսածները։

ՄԱՆՐ ԼՈՒՐԵՐ

ԱՖՂԱՆԻՍՏԱՆԻ Ամանուլլահ թագաւորը Մոսկուա պիտի հասնի Մայիս 1ին, Աշխատաւորական տօնին օրը։

ԱԿԱԴԵՄԱԿԱՆ եւ յայտնի թատերագիր դեր-կոմս Ֆրանսուա տը Քիւրէլ առջի օր սրտի հիւանդութենէ յանկարծամահ եղաւ Փարիզի իր բնակարանին մէջ։ Ծնած էր 1854ին Մէցի մէջ։ Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Երկուշաբթի։

ԼՈՆՏՈՆԻ մէջ առջի օր տարւոյն ամէնէն տաք օրը բրաւ։ Կէսօրէն վերջ ջերմաչափը շուքին մէջ 22 աստիճան ցոյց կուտար։

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

1915 ԱՊՐԻԼ 11/24Ի 13ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

Վաղը Կիրակի ժամը 2ին, 333 Ave. du Prado, Garden Parcի մէջ

Նախաձեռնութեամբ՝ Զ. Ե. Ո. ՄԻՈՒԹ. ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻ

Նախագահութեամբ՝ ԴՐ. ԵՊ. ՊԱԼԱՔԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ՝ Ազգային Վարչութեան, Ս. Դ. Հնչ. կուսակցութեան, Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Հայ Լէգէոնական, Անդրանիկ,«Հայ Սիրտ»ի բարեկամներու, Հայ Տուն միութիւններուն, Բարձր Հայքի, Սեբաստիոյ Սենեքերիմեան, Ամասիոյ, Մարաշի, Եօզկատի, Քէսիրիկի, Չարսանճագի, Եղեգիի, Բալուի, Սիվրի Հիսարի, Բղիի, եւ Տարօն Տուրուբերանի Հայրենակցական միութիւններու։

Կը խօսին՝ Պալաքեան եպիսկ., Հ. Յ. Դաշնակցութեան, Ս. Դ. Հնչակեան կուսակցութեան, Ազգային վարչութեան, Զ. Ե. Ո. Միութեան ներկայացուցիչները։ Արտասանութիւններ, նուագ՝ Զ. Ե. Ո. Մ. նուագախումբը։ Հայ արիները կը հսկեն կարգապահութեան։

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Նախաձեռնութեամբ Երիտասարդաց միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ թաղական խորհուրդի։ Կը խօսի՝ ընկ. Թադէոս Մեծատուրեան, վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 126rue Etienne Dolet, Վահան Թորոսեանի սրճարանը։

ՎԱԼԱՊՐԸ.— Նախաձեռնութեամբ Հայ Ուսանողներու եւ մասնակցութեամբ կարտանի հայ քաղաքական կուսակցութիւններուն, վաղը կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, Ս.Դ.Հ.կուսակցութեան ակումբը։

ՏԷՍԻՆ.— Կազմակերպուած Հ. Յ. Դաշնակցութեան կողմէ եւ մասնակցութեամբ Հ. Մ. Ը. Մ.ի, Սեբաստիոյ Ղանթարօս, Տարօն-Տուրուբերան, Պոլիս-Թոգատ Հայրենակց. միութիւններու։ Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին Լա Փօթըրիի սրահը։ Բանախօսութիւն, արտասանութիւն եւայլն։ Մուտքը ազատ է։

ՓՕՆ Տ'ՕՊՆԱ.— Նախաձեռնութեամբ Ազգ. միութեան եւ մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ.եան, Եւրոպահայ Կարմիր Խաչին, Արեւելք Հայրենակցական եւ ազգային միութիւններու, վաղը Կիրակի կէսօրէն վերջ ժամը 2.30ին, Արեւելք Միութեան սրահին մէջ։ Արտասանութիւն, երգ։ Կը խօսին՝ ընկ. Մ. Գույումճեան եւ Օր. Վերժինի Սիւթճեան։ Կը մասնակցի երգիչ խումբը։

ՓՈՆ ՏԸ ՇԷՐԻԻ.— Վաղը Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2ին, Օթէլ տը Ֆրանսի սրահը։ Նախաձեռնութեամբ Հ. Յ. Դաշնակցութեան եւ մասնակցութեամբ Մարաշի եւ Հճէի Հայրենակց. միութիւններու։ Մուտքը ազատ է։

Հ. Յ. Դ.

Պուա Քոլոմպի Եռագոյն խումբի ժողովը՝ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, ծանօթ հաւաքատեղին։

Սէն Թ'ւէթիէնի կոմիտէի ժողովը՝ վաղը Կիր. ժամը 2.30ին, Փլաս տը Փուփլը թիւ 3 սրճարանին վերնայարկը։

Մարսէյլի Պատանեկան միութեան հրապարակային դասախօսական ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 9ին, Գրադարան Ընթերցասրահին մէջ։ Պիտի դասախօսէ՝ ընկ. Ա.Գասպարեան։ Նիւթ մեր ազատութեան պատմութիւնը։ Կը հրաւիրուին բոլոր հայրենակիցները։

Շավիլի Արդութեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ արձանագրուած եւ ոչ արձանագրուած ընկերներն ու ընկերուհիները՝ այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 9ին, 26 Rue Carnot, Շավիլի Սէն Լազար կայարանին անկիւնի սրճարանը։ Օրակարգ. վարչութեան ընտրութիւն եւ ընթացիկ խնդիրներ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Փօն տ'Օպնայի Կորիւն խումբի ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիրակի Հ. Յ. Դ. Գրադարանին մէջ։

Լիոնի կոմիտէի դասախօսական ժողովը՝ այս Կիրակի ժամը 8.30ին, Հ.Յ.Դ. Գրադարանը։ Կը դասախօսէ՝ Ընկ. Խ. Մկրտիչեան։

Իթալիի Աղբիւր Սերոբ խումբի դասախօսական ժողովը վաղը Կիրակի առաւօտ ժամը 10.30ին, 26 Rue Blanqui, K. Bicêtre, (Seine).

ՅԱՅՏԱՐԱՐ

Զ. Ե. Ո. Միութեան ընդհ. ժողովը՝ վաղը Կիր. ժամը 2.30ին։ Ֆլորիայի վերնայարկը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԱՆԴՐԷԱՍԻ եւ իր շրջանի Հայրենակցական միութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ արձանագրուած եւ ոչ արձանագրուած բոլոր հայրենակիցները՝ վաղը Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Ֆլորիա ճաշարանը, 61 Rue Mr. le Prince, մէթրօ՝ Օտէօն։ Օրակարգ հաշուետուութիւն միամեայ գործունէութեան և ընտրութիւն նոր վարչութեան։

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի «Արարատ» մասնաճիւղի անդամակցութիւնները ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին, 1 Մայիս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, 10 Quai du Port սրճարանին վերնայարկը։

ՆԱՄԱԿԱՏՈՒՓ

ԼԻՈՆ, Պ. Ս.— Չենք յիշեր ձեր Յունուար-Փետր.ի նամակին բովանդակութիւնը։

ԹԱՏԵՐԱԿԱՆ ՆԵՐԿԱՅԱՑՈՒՄ

կազմակերպուած՝ Ս. Դ. Հընչակեան փարիզի մասնաճիւղին կողմէ։ կը ներկայացուի՝

ԹԱԼԷԱԹԻ ԱՆԿՈՒՄԸ

Այսօր Շաբաթ երեկոյ ժամը 8.30ին, Ռընէ Մօպէլի թատրոնին մէջ, 10 Rue de l'Orient, Métro: Blanche.

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Սեբաստիոյ Շար Քշլա գիւղէն Կարակէօլցի Խաչիկ Դաւիթեանի որդիները Յարութիւն 5 տարեկան, քոյրը Մարիամ 7 տարեկան եւ Էվաշըղ 12 տարեկան։ Աքսորի միջոցին տեսնուածեն Սուրիոյ (Համա Համալ) ըսուած գիւղը։ Իմացնել՝ իրենց եղբօր՝ Սահակ Դաւիթեան, 64 Rue Cuvier, Lyon, France, Լուր տուողին նուէր մը տրուի։ Կը խնդրուի Յունահայ եւ Սուրիահայ թերթերէն արտատպել։

ԵՐԵԿՈՅԹ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Վաղը կիրակի ժամը 2.30ին, կուան քաֆէ տէ Սփօր, 116bis Route de Vaulx, Terminus, Croix Luiset, Տռամուէյ 27:

կազմակերպուած՝ պարի ուսուցիչ Պ. Օննիկի կողմէ։ կը մասնակցին Mlle Janelly, փանթէզիսթ փարիզի Olympiaէն, Mr. Nurbert, պառիթօն, Ժընեւի «Թրիանոն Լիրիք» Օփերայէն, Mme Vuillard, Թաւջութակահար, Mr. Alfred Houssed կը կառավարէ օրքէսթրը։ Պարերը կը սկսին ժամը 4.30ին։ Երկու ճազ պանտ, Attractions եւայլն։

ՄՈՒՏՔ՝ 3 եւ 4 ՖՐԱՆՔ

Կ'ՈՒԶՈՒԻՆ գործաւորուհիներ ձեռագործի եւ ասեղնագործութեան համար։ դիմել՝ ժամը 8—10 եւ 3—6 Օր. Ս. Պիւլպիւլեանի, 87 Rue de Flandre, Paris(19e), Métro: Riquet.

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER

LE PREMIER QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE

ՅԱՌԱՋ

ԲԱԺՆԵԳԻՆ			
	3 ամս.	6 ամս.	Տար.
ՖՐԱՆՍԱ	35ֆ.	70ֆ.	140ֆ.
ԱՆԳԼԻԱ		20շլ.	40շլ.
ԵԳԻՊՏՈՍ		»	»
ԻՏԱԼԻԱ			250 ֆրանք
ԱՄԵՐԻԿԱ		6 տլ.	10 տլ.
ԵՒՐՈՊԱ		100 ֆ.	200ֆ.

"HARATCH"

Խմբագիր՝ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

Directeur-Propriétaire : SCHAVARSCH MISSAKIAN

Rédaction & Administration / Խմբագրութիւն — 208bis, Rue Lafayette PARIS (10e)

TÉLÉPHONE : NORD 57-82 — MÉTRO LOUIS-BLANC ou JAURÈS

Հասցէի փոփոխութեան համար պէտք է վճարել 2 ֆրանք

ԿԻՐԱԿԻ 29 ԱՊՐԻԼ 1928

29 AVRIL 1928

Դ. ՏԱՐԻ ԹԻՒ 634

ՕՐԱԹԵՐԹ՝ ԱԶԳԱՅԻՆ, ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆ

ԳԻՆ՝ 50 ՍԱՆԹԻՄ

ԵՐԿՈՒ ԽՕՍՔ

"ԾՕ"ԵՐԷՆ ՅԵՏՈՅ "ԼՕ"ԵՐԸ

Ձեռքի տակ ունինք ֆրանսերէն տեղեկագիր մը, «Քրտական ջարդերը Թուրքիոյ մէջ»։

Առաջինը՝ որ կը հրատարակուի քիւրտ քաղաքական կազմակերպութեան մը կողմէ։

Քառասունըմէկ էջ եւ պատկերազարդ, այդ գրքոյկը հրատարակութիւնն է «Հօյպուն Քիւրտ Ազգային Դաշնակցութեան», որ կազմուեցաւ 1927 Հոկտ. 5ի քրտական անդրանիկ համագումարին մէջ։

Տեղեկագիրը համառօտակի կը ներկայացնէ քրտական խնդիրը, պարզելով զինադադարէն առաջ եղած պատկերը։ Այս առթիւ, կը բացատրէ թէ ի՛նչպէս, իրարու ետեւէ, հալածուեցան, կոտորուեցան, արտաքսուեցան կամ անջատուեցան Թուրքիոյ Արաբները, Հայերը, Ալպանացիները, Յոյները, Չէրքէզները,— եւ հիմա կարգը եկած է Քիւրտերուն։ Կը յիշէ պատերազմին ատեն խմբագրուած եւ Սուլթան Րէշատի կողմէ վաւերագրուած օրէնք մը, «որուն համաձայն Քիւրտերը պիտի արտաքսուէին իրենց բոյներէն եւ պիտի ղրկուէին Թրքաբնակ նահանգները։ Այս Քիւրտերը պիտի տեղաւորուէին Թրքական գիւղերու մէջ, բնիկներուն հարիւրին 5 համեմատութեամբ»։

Յետոյ, կը պատմէ զինադադարէն վերջ եղած շարժումները, Շէյխ Սայիտի ապստամբութիւնը 1925 փետրուարին, դատավարութիւնները, կախաղաններն ու ջարդերը, եւ քաղաքակիրթ աշխարհին ուշադրութեանը կը յանձնէ քրտական դատը.

— «Քաղաքակիրթ աշխարհը պիտի շարունակէ՞ հանդուրժել հինգ միլիոնոց ազգի մը անողորմ եւ վայրագ բնաջնջումին մինչեւ վերջին մարդը, իբրեւ վնասակար անասուններ։ Իր խիղճը չը՞ պիտի ըմբոստանայ, մարդկութեան հանդէպ գործուած այս ոճիրին դէմ։»

Եւ հանդիսաւորապէս հռչակելով քրտական ազգային ուխտը,— «Ազգային հողը ազատելու, ազատ, երջանիկ եւ անկախ ապրելու իրաւունքը», կը յայտարարէ.

— «Հօյպուն կոմիտէին հիմնական սկզբունքն է յարգել իր դրացիները եւ անոնց յարգանքը վայելել։ Մենք ո՛չ մէկ ընչաքաղցութիւն, ոչ մէկ յաւակնութիւն ունինք մեր սահմաններէն անդին բնակող ազգերու դէմ... Մեր պայքարը միայն Թրքական վարչութեան դէմ է։ Մենք չենք ուզեր ստրուկ մնալ, սպաննուիլ, ջարդուիլ։»

Կարճ, բայց վճռական է վերջաբանը.

— «Կը կրկնենք. պայքարը դաժան պիտի ըլլայ եւ արիւնոտ. ԲԱՅՑ ՉՊԻՏԻ ՎԵՐՋԱՆԱՅ, ՄԻՆՉԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՓԱՄՓՈՒՇՏԸ ԵՒ ՎԵՐՋԻՆ ՔԻՒՐՏԸ»։

Ինչպէս ըսինք, առաջին անգամ է որ Քիւրտերը աշխարհի առջեւ կը դնեն իրենց դատը, իբրեւ կազմակերպուած կուսակցութիւն։

Մենք պարբերաբար տեղեկութիւններ տուած ենք այդ կազմակերպութեան եւ քրտական անդրանիկ համագումարի մասին։ Օրը օրին պարզած ենք քրտական շարժման նոր ձեւաւորումը, Շէյխ Սայիտի տարերային պոռթկումէն մինչեւ Արարատի վերջին կռիւները, 1927ի աշնան։

Յետոյ, փաստերով ապացուցած ենք, որ. 1. Քրտական կոմիտէն կանգնած է անկախութեան տեսակէտին վրայ, 2. Կը կռուի միայն Թուրքիոյ դէմ, Թրքական Քիւրտիստանը ազատելու համար. 3. Նոր շարժումը կը կազմակերպուի զուտ ազգայնական-յեղափոխական գետնի վրայ։

Քրտական հրատարակութիւնը մեծ նորութիւններ չի պարունակեր մեզի համար։ Ան սահմանուած է օտարները լուսաբանելու։

Բայց, բացառիկ արժէք ունի քանի մը տեսակէտներով։

Նախ, այդ ֆրանսաբարբառ հրատարակութեամբ, Քրտական Ազգային կոմիտէն հրապարակաւ կը հաստատէ թէ հասկցած է Թուրքիոյ հիմնական քաղաքականութիւնը,— ձուլել կամ ոչնչացնել ոչ-թուրք ժողովուրդները։

Երկրորդ, կը խոստովանի որ Հայերը, «այս քաջարի այլ դժբախտ ազգը, գտնուեցան բնաջնջուելու սահմանուած ազգերու ցանկին գլուխը»։

Եւ երրորդ, իր համակրանքը յայտնելով «այս քաջ եւ քոյր ազգին», կը մաղթէ որ «սերտ գործակցութիւն մը գոնէ ապագային միացնէ զանոնք, միեւնոյն յափշտակիչին եւ մարդասպանին դէմ մղուած կռիւին մէջ»։

Այս առթիւ, քրտական կոմիտէին հրատարակութիւնը կը ներկայացնէ թանկագին վկայութիւն մը։

Կը պատմէ թէ Մեծ Պատերազմին, երբ Թուրք բանակը Պարսիկ արշաւած էր, բռնաբարելով պարսկական չէզոքութիւնը, Թուրք սպաները միշտ կը կրկնէին իրենց զինարբուքներուն.

— «Հոս եկանք ջարդելով «Ծօ»երը. վերադարձին մեր օճիքը պիտի ազատենք «Լօ»երէն։ («Ծօ»ն Հայն է, «Լօ»ն՝ Քիւրտը)։

Ամբողջ քրտական շարժման մէջ, ամէնէն կազդուրիչ երեւոյթը այն է որ, գոնէ այսքանը հասկցեր են քիւրտ յեղափոխականները։ Թէ՝ Հայերէն վերջը կարգը Քիւրտերուն եկած է։

Որքան անկեղծ եւ ամուր մնան այդ համոզման մէջ, այնքան կը դիւրանայ երկու արիական ժողովուրդներուն ազատութիւնը։

Շ.

ԱՀԱՒՈՐ ՄԱՆՐԱՄԱՍՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ՖԻԼԻՊԷԻ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԻ ՄԱՍԻՆ

7000 ՀԱՅՈՒԹԵՆԷՆ ՀԱԶԱՐԸ ՄԻԱՅՆ ԿՐՆԱՅ ԻՐ ԳԼՈՒԽԸ ՊԱՀԵԼ

Վերջին պահուն Ֆիլիպէէն ստացանք երկու թղթակցութիւններ։ Մեր երկու թղթակիցները այս առթիւ կը գրեն.

— Աղէտը պատահած ատեն, երեք անգամ փորձեցինք հեռագրել «Յառաջ»ին, բայց կարելի չեղաւ, պաշտօնեաները հեռացած ըլլալով։ Յետոյ, ուզեցինք Սոֆիա ղրկել ինքնաշարժի մը միջոցաւ, բայց կառավարութիւնը վերջին պահուն արգիլեց ինքնաշարժով հեռանալ։

Այսօր կը հրատարակենք թղթակցութեանց մէկ մասը միայն։

ԱՆՄԻՋԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԵԱՆ ԿԱՐՕՏ

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի, ՖԻԼԻՊԷ 21 Ապրիլ)

Ֆիլիպէի 7000 հայութենէն հազարը միայն ի վիճակի է որոշ ատեն մը ինքնապահ ըլլալու. իսկ մնացեալները կատարեալ ընչազուրկ են մեծ մասով։ Մանաւանդ որ քաղաքը կիսակործան է, ու, բոլոր գործատեղիները քանդուած ըլլալով, առնուազն մինչեւ մէկ ամիս անգործ կը մնան անոնք։

Այս հաշուով ուրեմն, դեռ կէս ժամ առաջ կը հաշուէինք որ մեր հասարակութիւնը պարզապէս ողջ պահելու համար, եթէ հինգական լէվա յատկացուի, առնուազն 3,000 հոգի նպաստընկալ համրելով, օրական 15,000 լէվայի կը կարօտինք։ Գումարուած ժողովը այս բոլորը նկատի առնելով, անմիջապէս հեռագրով դիմում կատարեց՝ — Բարեգործ. Միութեան կեդրոնին, Նիւ Եորք՝ Պ. Գարակէօզեանի, Անգլիա՝ Պ. Կիւլպէնկեանի, անոնցմէ խնդրելով բաւարար չափի եւ ստիպողական օժանդակութիւն։ Ֆիլիպէի հայ հասարակութիւնը, որ, այնքան փութկոտ եղած է իր բոլոր քայլերուն ու օժանդակութիւններուն մէջ՝ ազգային որ եւ է ձեռնարկի կամ աղէտի հանդէպ, արդարօրէն կ'ակնկալէ որ իր դիմումները տան դրական ու անմիջական արդիւնք մը։

Վ ԱՀՐԻՃ

***

(Մասնաւոր թղթակցութիւն Յառաջի) ՖԻԼԻՊԷ, 21 Ապրիլ

Ժաժք սարսափելի եղաւ Ֆիլիպէի մէջ։ Ապրիլ տասնեւութի Չորեքշաբթի գիշեր, ժամը գրեթէ իննուկէսին, շատ զօրեղ և 18 երկվայրկեան տեւող ցնցում մը փողոց թափեց Ֆիլիպէի բովանդակ ժողովուրդը, մերկ կամ հագուած։ Ցնցումները փոքր ընդհատումներով, աւելի եւ նուազ ուժգնութեամբ կը շարունակուին տակաւին մինչեւ այս վայրկեանը։ Ուրաքանչիւր շարժին գետինը կը գոռայ ամպրոպի ուժգնութեամբ, միշտ աւելի խոր ու պակուցիչ։

Ժաժքի առաջին ցնցումներուն հրդեհի բոցեր բարձրացան քաղաքին զանազան կողմերէն, անշուշտ տապալած լամբարներուն բոցերուն կամ կրակարաններու կայծերուն հետեւանքով։ Շէնքերու դղրդիւնները, հրդեհի սարսափն ու խուճապահար ժողովուրդին վայնասունները դժոխքի վերածեցին քաղաքը։

Մինչեւ լոյս, ժողովուրդը խմբուած բացատներու եւ պարտէզներու մէջ, սրսփաց գիշերուան ցուրտին տակ, կատարեալ հուսահատութեան մէջ։ Յաջորդ օրը, լուսաբացին փոխուեցաւ հուսահատութեան նժարը։ Ունեւորները շուտով պարտկուեցան վրաններու եւ տախտակէ տաղաւարներու մէջ, նախորդ գիշերուան վիճակին մէջ թողլով իրենց չքաւոր բախտակիցները։

Քաղաքին շէնքերէն հարիւրին եօթանասուն եւ հինգը անբնակելի են դարձած։ Բոլորովին փլածներն ալ շատ են, բայց կանգուն տուներու տեսքը աւելի քստմնելի է։ Այսօր առաջին անգամ ըլլալով, ժողովուրդը կրցաւ կանոնաւորապէս հաց առնել փուռերէն։ Խանութները գոց են տակաւին։ Ոչ մէկ աշխատանք։ Քաղաքը շշմած է բոլորովին։ Շատ փողոցներ անանցանելի են՝ դիզուած փլատակներէն։

Քիչ չեն նաեւ մարդկային զոհերը։ Տակաւին չկրցայ ճշտել անոնց թիւը, բայց վեց Հայեր հանեցին փլատակներու տակէն։ Կայարանէն մինչեւ Տար Սիմէոնի պարտէզը, Պաւղիկեաններու թաղերը եւ Գարշի Եաքա մէկ հատ բնակելի տուն չկայ։ Ֆրանսական գօլէժը, Սէն Ժօզէֆի աղջկանց վարժարանը, գերմանական նորաշէն եւ ընդարձակ դպրոցները փլփլկած եւ այլանդակուած են։

Հասարակաց պարտէզները վրանաքաղաքներու են վերածուած։

Տար Պորիս երկու օրէ ի վեր Ֆիլիպէ կը գտնուի եւ կը շրջի բոլոր վրաններն ու թաղերը, խրախուսելով ժողովուրդը։ Լսեցինք որ դրամական նուէր մըն ալ ըրած է՝ իր մանկութեան խնամատարներէն հայ պառաւի մը, Թագուհի Տուտուի, որուն տունը մոխիր եղած էր նոյն իրիկունը։

Աղէտը մեծ է եւ սարսափելի։ Հազարաւորներ կը գիշերեն տեղատարափ անձրեւին տակ։ Ազգային որեւէ շարժում կամ ձեռնարկ չէ եղած տակաւին։ Միայն Վաղինակ քահանան է որ գիշեր ցորեկ կը վազէ թաղէ թաղ, կը մխիթարէ եւ կը քաջալերէ Հայերը։ Առաջին օրը անընդհատ 8 ժամ թափառեցաւ ընտանիքէ ընտանիք ու տեղեկացաւ բոլորին վիճակին։

Պապիկ

Հ. Հ. ՊԱՏՈՒԻՐԱԿՈՒԹԵԱՆ ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆԸ

Հ. Հ. Պատուիրակութիւնը ցաւակցական նամակներ ուղղեց Փարիզի պուլկարական եւ յունական դեսպաններուն, օրուան աղէտին առթիւ։ Միեւնոյն ատեն 300ական ֆրանք յանձնած է, աղէտեալներուն յատկացուելու համար։ Նամակներուն մէջ, Պատուիրակութիւնը կը շեշտէ մասնաւորապէս.

— «Այն եղբայրական եւ անձնուէր աջակցութիւնը զոր հայ փախստականները միշտ վայելած են ձեր երկրի թէ կառավարութեան եւ թէ ժողովուրդին կողմէ, չի կրնար մոռցուիլ մեր ազգակիցներուն կողմէ, եւ արդէն հանգանակութիւններ բացած են, իրենց օգնութեան բաժինը բերելու համար աւերուած վայրերու տասնեակ հազարաւոր աղէտեալներուն»։

ԲԱՐԵԳՈՐԾԱԿԱՆԻՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆԸ

Բարեգործականի գրասենեակէն մեզի կը հաղորդեն թէ՝ Ֆիլիպէէն հասած ստիպողական հեռագրի մը վրայ, «շուրջ 110,000 լէվայի անմիջական նպաստ մը ղրկուեցաւ աղէտեալ 3000 հայ գաղթականներու համար, մեծ մասով գործաւոր»։ (20,000 ֆրանք)։

ՕՐԸ ՕՐԻՆ

Մայիս Մէկի ցոյցին մասնակցող օտարները պիտի արտաքսուին

Առջի օր Ներքին Նախարար Ալպէր Սարօի մօտ տեղի ունեցաւ խորհրդակցական ժողով մը, որուն կը մասնակցէին ոստիկանական տեսուչ Քիափ, Ընդհանուր Ապահովութեան տնօրէն Ռընար, Փարիզի կեդրոնի հրամանատար զօր. Սիմօն, Փարիզի զինուորական կառավարիչի սպայակոյտի պետ զօր. Հիէբար, Հանրապետական պահակազօրքի եւ Ոստիկան զինուորներու հրամանատարները, Թաղապետական ոստիկանութեան ընդհանուր տնօրէն Կիշար եւ Ոստիկանական սեսչութեան վարիչներէն Լըպըրթօն։

Նախարարը անհրաժեշտ հրահանգները տուաւ՝ Մայիս 1ին կարգն ու հանրային ապահովութիւնը պահպանելու համար։ Հաստատելով իր Նախորդներուն հրահանգները, Ալպէր Սարօ յայտնեց թէ Փարիզի եւ արուարձաններուն մէջ ամէն թափօր պիտի արգիլուի։ Աշխատանքի ազատութիւնը պիտի ապահովուի։ Անոնք որ պիտի փորձեն արգելք ըլլալ ատոր, անմիջապէս պիտի ձերբակալուին։

Այն բոլոր օտարականները, որոնք կը մասնակցին փողոցի ցոյցերուն կամ կը հակառակին ոստիկանական հրամաններուն, անմիջապէս պիտի վտարուին։

Այսօրուան ընտրութիւնները

Այսօր ամբողջ Ֆրանսայի մէջ տեղի կ'ունենան համեմատականի ընտրութիւնները։ Ութ օրէ ի վեր քաղաքական բոլոր կուսակցութեանց միջեւ տենդոտ բանակցութիւններ կատարուեցան՝ վերջնական թեկնածուներու մասին համաձայնութեան գալու համար։ Այլեւս կասկածէ դուրս է թէ վարչապետ Փուանքարէի կուսակիցները յաղթանակը պիտի տանին։

Համայնավարներու դիրքը շատ խախուտ է եւ չի յուսացուիր որ նախորդ շրջանին չափ (26) երեսփոխան կարենան տալ։ Մոսկուայի այս հպատակներուն անհաշտ դիրքին բերումով կարգ մը վայրերու մէջ վտանգուած են նաեւ ընկերվարական թեկնածուները։ Մասնաւորաբար դժուարին կացութեան մէջ են ընկերվարական յայտնի գործիչներ Լէոն Պլում ու Փօլ Ֆօրը։ Համայնավարները վերջին օրերս ուզեցին սակարկութեան մտնել ընկերվարական քանի մը թեկնածուներու հետ, սակայն այս վերջինները մերժեցին ամէն նուաստացնող պայման։

Պէլա Քուն ձերբակալուած

Վիէննայի ոստիկանութիւնը առջի օր ձերբակալեց Հունգարիոյ նախկին խորհրդային կառավարութեան ժողովրդային գործավարներու պետ Պէլա Քունը, որուն արգիլուած էր Աւստրիա բնակիլ։ Ամիս մը առաջ Պէլա Քուն Վիէննա եկած եւ կեղծ անունով գրասենեակ մը բացած էր 7րդ թաղամասին մէջ։ Ոստիկանութիւնը կը հետապնդէր անոր շարժումները, Պէլա Քուն այդ գրասենեակը պրոպագանդի կեդրոն դարձուցած էր եւ հոն ժողով կ'ունենար ուրիշ համայնավարներու հետ։ Առջի օր ոստիկանները յանկարծակի գրասենեակ մտնելով ձերբակալեցին Պէլա Քունը եւ գրաւեցին բոլշեւիկեան պրոպագանդի շատ մը թուղթեր։ Պէլա Քուն, որ կեղծ անցագիր մը ունէր, ո եւ է դիմադրութիւն չըրաւ։ Նոյն օրը ձերբակալուեցան նաեւ իր երկու մեղսակիցները, որոնք նոյնպէս կեղծ անցագիր ունէին։

Կ'ըսուի թէ այս նշանաւոր բոլշեւիկը կը ծրագրէր համայնավարական նոր յեղափոխութիւն մը պայթեցնել Հունգարիոյ մէջ։ Հեռագրի մը համաձայն, հունգար կառավարութիւնը Աւստրիայէն պիտի պահանջէ Պէլա Քունը, պատճառաբանելով՝ որ յիշեալը ամբաստանուած է հանրային իրաւունքի բազմաթիւ ոճիրներով։

Հայ նշանաւոր գող մը ձերբակալուած

Առջի գիշեր պուլվար Սթրազպուրկ թիւ 76 պանդոկին մէջ գաղտնի ոստիկաններու կողմէ ձերբակալուեցաւ 36 տարեկան Հայ մը՝ Հայկ Հուլբարօֆ (.°)։ Այս մարդը երեք տարուան մէջ 300 գողութիւն կատարած էր եւ այդ շրջանին ձեռք անցուցած գողօնը — գոհարեղէն եւ թղթադրամ — կը ներկայացնէ առնուազն կէս միլիոն ֆրանքի արժէք, ինչպէս խոստովանեցաւ ինքը՝ ձերբակալութենէն վերջ։

Հուլբարօֆ ամէնէն աւելի կը գործէր կայարաններու մօտակայ պանդոկներուն մէջ։ Ընդհանրապէս կէս գիշերին կամ առտուան ժամը մէկին ատենները կ'երթար պանդոկ մը եւ հանգստաւէտ սենեակ մը կ'ուզէր, պատուիրելով որ առտուն կանուխ արթնցնեն զինքը, որովհետեւ այսինչ տեղ երթալու համար շոգեկառք պիտի նստէր։ Իր սենեակին մէջ տեղաւորուելէ յետոյ, Հայկ ականջը դրան տուած, նրբանցքներու աղմուկները մտիկ կ'ընէր եւ անմիջապէս որ հասկնար թէ դրացիներէն մէկը դուրս ելած է, կը մտնէր անոր սենեակը եւ կը գրպանէր ինչ որ գտնէր։ Օր մը դրացիին սենեակը մտած էր, երբ մարդը վրայ հասաւ։ Ճարպիկ գողը, որ դեռ կողոպտելու ժամանակ չէր ունեցած, պաղարիւնով ներողութիւն խնդրեց, ըսելով թէ սխալմամբ իր սենեակը կարծած էր։

(Լուրերու շարունակութիւնը կարդալ գ. էջ)

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ԲՆԱԿՉՈՒԹԻՒՆԸ

ԱՃՄԱՆ ԵՒ ՆՈՒԱԶՄԱՆ ՊԱՏԿԵՐԸ

(Թարգմանուած Թիֆլիսի «Պրոլետար»էն)

Խորհրդային իշխանութիւնը մինչեւ այժմ երկու մարդահամար է կազմակերպած։ Առաջինը 1920ին, երկրորդը 1926ին։ Առաջին կամ 1920ի մարդահամարը կ'ընդգրկէր ներկայ ԽՍՀՄ մէջ մտնող երկրի միայն 100ին 80 մասը։ Անկէ զատ, այդ մարդահամարը տեղի ունեցաւ շատ ծանր պայմաններու մէջ, որոնք չէին կրնար չանդրադառնալ անոր վրայ։ Այդ պատճառով 1920ի մարդահամարի տուեալները քիչ ծառայութիւն կրնան մատուցանել ազգաբնակչութեան աճման ուժը պարզելու համար։

Այդ նպատակով կը մնայ յենուլ 1897ի եւ 1926ի մարդահամարներուն վրայ, որոնք կ'ընդգրկեն ամբողջ 30 տարուան ժամանակաշրջան մը։ Այդ հիման վրայ կազմած են իրենց յօդուածները Օ. Կվիտկին և Տ. Սեմիոնով («Իզվէստիա» թիւ 55) Խորհրդային Միութեան ազգաբնակչութեան աճման յարակից կարգ մը հարցերու մասին։

Նկատի ունենալով նիւթերու հետաքրքրականութիւնը, քաղուածաբար ու ամփոփումներով կը ներկայացնենք այդ յօդուածները մեր ընթերցողներուն.—

Համեմատելով 1897ի եւ 1926ի մարդահամարներու տուեալները, կը տեսնենք հետեւեալ պատկերը.—

1926ի մարդահամարը Խորհրդային Միութեան հողին վրայ, — 610,000 քաղաքներու, գիւղերու եւ աւաններու մէջ— կը հաշուէ 146,989,000 կամ կլոր թիւով 147 միլիոն բնակիչ։

1897ի մարդահամարը նոյն այդ տարածութեան վրայ, առանց Բուխարայի եւ Խիվայի, կը հաշուէր 103,900,000 բնակիչ։ Հաշուելով Բուխարայի եւ Խիվայի բնակչութեան այն ժամանակուան թիւը 2,100,000' կը տեսնենք որ 1897ին ներկայ Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ կար 106 միլիոն բնակչութիւն։ Կը նշանակէ թէ 1897ի սկիզբէն մինչև 1926, 30 տարուան ընթացքին, ազգաբնակչութեան թիւը աւելցած է 41 միլիոն կամ հարիւրին 38.6։ Եթէ բարդ տոկոսներով հաշուենք ազգաբնակչութեան աճումը այդ երեսնամեակին, կը ներկայացնէ տարեկան միջին թիւով ընդամէնը հարիւրին մէկ։

Ազգաբնակչութեան տարեկան աճումը մինչեւ պատերազմը աւելի բարձր էր— աւելի քան հարիւրին մէկ ու կէս։

Միւս կողմէ ալ 1923—26ին — այն վայրերուն մէջ ուր ծննդեան եւ մահուան կանոնաւոր արձանագրութիւն է եղած,— ազգաբնակչութեան աճումը (ծնունդներու թիւի յաւելումը մահերու հետ բաղդատելով) կ'անցնի հարիւրին 2ը։ Աճման տոկոսի անկումը կու տայ պատերազմի եւ սովի ժամանակաշրջանը։

Եթէ 1914ի համար ազգաբնակչութեան թիւը ներկայ Խորհրդային Միութեան սահմաններուն մէջ, ըստ Վ. Գ. Միխայիլովսկիի, ընդունինք 138 միլիոն 100,000 հոգի, եւ նկատի առնենք աճման տոկոսային հաշիւները, կը ստանանք հետեւեալ պատկերը.—

Ներկայիս խորհրդային Միութեան մէջ մտնող երկիրներու ազգաբնակչութիւնը.

		Ամբողջ ազգաբնակչութեան թիւը միլիոններով:	Աճումը համեմատութեամբ նախկին տուեալներուն:	Տարեկան միջին աճումը:	Տոկոսով (երկրաչափական)
9 փետրուար	1897	106,0			
1 յունուար	1914	138,1	+32,1	+35,6	+1,58
1 յունուար	1923	135,9	— 2,2	— 1,6	—0,18
17 դեկտեմբեր	1926	147,0	+11,1	+ 8,2	+2,00

Եթէ մինչպատերազմեան աճումը բնական համարենք (որ պայմանական է), ուրեմն բնակչութեան կորուստը համաշխարհային պատերազմի, քաղաքացիական կռիւներու եւ սաստիկ երաշտութեան տարիներուն (1914—1922), մահերու յաւելման եւ ծնունդներու նուազման հետեւանքով, կ'ունենանք տարեկան միջին հաշուով հարիւրին 1.76 (1,58+0,18)։ Ընդունելով այդ ժամանակաշրջանին ազգաբնակչութեան միջին թիւը 137 միլիոն, կը տեսնենք, որ ազգաբնակչութիւնը պակսեր է տարեկան 2 եւ մէկ երրորդ միլիոն հոգի, իսկ այս ամբողջ ժամանակաշրջանին' 21 միլիոն, այսինքն կորուստի քանակը քիչ մը միայն պակաս է ժամանակակից Լեհաստանի ազգաբնակչութեան թիւէն։

Այժմ տեսնենք թէ ինչ փոփոխութիւններ տեղի ունեցած են Խորհրդային Միութեան առանձին մասերուն մէջ ապրող ազգաբնակչութեան թիւին մէջ։ Համաձայն 1897ի եւ 1926ի մարդահամարներուն` ազգաբնակչութեան ամենափոքր աճումը կու տան Անդրկովկասեան եւ Միջին ասիական հանրապետութիւնները։ Եւ այդ` հակառակ այն հանգամանքին, որ շատ քիչ չափով այդ հանրապետութիւններէն տեղափոխուած են Միութեան միւս մասերը, եւ ընդհակառակն, բաւական մեծ չափով վերաբնակիչներ տեղաւորուած են այդ հանրապետութիւններուն մէջ Խորհրդային Ռուսաստանէն, Բելոռուսիայէն և Ուկրայինայէն։

	1897	1926	Տարբերութիւնը	Տոկոսներով
Ռուսիա	71,831,000	100,858,000	39,027,000	40,4
Ուկրայինա	21,200,000	29,020,000	7,820,000	36,9
Բելոռուսիա	3,725,000	4.984.000	1,259,000	33,8
Անդրկովկ.	4,494,000	5,862,000	1,368,000	30.5
Ուզբէկ. եւ Թուրքմէն.	4,797,000	6,267,000	1,479,000	30,6
ԽՍՀՄ	106,947,000	146,989,000	40,942,000	38,6

Ազգաբնակչութեան աճման ամենամեծ տոկոսը կը գտնենք Խորհրդ. Ռուսաստանի մէջ։ Սակայն աճման թափի խոշոր տարբերութիւն կը նկատուի անոր ասիական մասի (ուր կան նաեւ Ուկրայինայէն, Բելոռուսիայէն եւ Եւրոպական Ռուսաստանէն տեղափոխուած բաւականաչափ վերաբնակիչներ) եւ եւրոպական մասին միջեւ։

	1897	1926	Հազարներով	Տոկոսներով
Եւրոպ. մաս	61,851	82,037	20,086	32,6
Ասիական մաս	9,980	18,821	8,841	88,6
Ամբողջ Խ. Ռուս.	71,831	100,858	29,027	40,4

Պէտք է ըսել, որ խոշոր աճում են տուած այն շրջանները, ուր գերբնակչութիւն ունեցող երկրագործական վայրերէն բաւական վերաբնակիչներ տեղափոխուած են։ Այսպէս Սաբիրյ բնակչութիւնը աւելցած է հարիւրին 138, իսկ Հեռաւոր Արեւելքը (Դալնիյ Վաստոկ)—հարիւրին 164։

Պատերազմը եւ անոր հետեւանքները (սով եւ համաճարակ հիւանդութիւններ) ոչ միայն թուլցուցին բնակչութեան աճման թափը, այլեւ խոշոր փոփոխութիւններ առաջ բերին կիներու եւ այրերու թիւի փոխյարաբերութեան մէջ։

1897ին ներկայ Խորհրդային Միութեան մէջ մէջ մտնող երկիրներու բնակչութեան կիներու թիւը քիչ մը միայն կ'անցնէր այրերու թիւէն, այնպէս որ 1000 տղամարդուն կ'իյնար 1,010 կին։ 1926ին 1000 տղամարդուն կ'իյնայ 1,069 կին։ Այրերու թիւը, ինչպէս կը տեսնէք հետեւեալ տախտակէն, 1897—1926 տարիներուն աւելցած է հարիւրին 34,6 իսկ կիներու թիւը— 42,5։

1926ին աւելի է, քան	1897ին	1926	1897	հազարներով %
Այր հազարներով	52,752	71,027	18,082	34,6
կին հազարն.	52,294	75,982	22,668	42,5
1000 տղամարդուն կ'իյնայ	1,010	1,069	59	5,8

Բացարձակ թիւերով 1897ին կիները այրերէն աւելի էին կէս միլիոն, իսկ 1926ին մօտ 5 միլիոն։

Այրերու նուազման վրայ ազդած են, ի հարկէ, ռուս-ճափոնական եւ համաշխարհային պատերազմներն ու քաղաքացիական կռիւները, նաեւ որոշ չափով գաղթականութիւնը, բայց ամէնէն շատ պատերազմի հետեւանքները։ Համաճարակ հիւանդութիւններու եւ սովին աւելի մեծ թիւով այրեր են զոհ գացած քան կիներ։

Կիներու աճման գերակշռութիւնը աւելի աչքի կ'իյնայ քաղաքներու, մանաւանդ արդիւնաբերական խոշոր քաղաքներուն մէջ։ 1897ին քաղաքներուն մէջ 1000 տղամարդուն կ'իյնար ընդամէնը 891 կին, իսկ 1926ին 1039։ Մինչդեռ գիւղերու մէջ կիներու աճումը շատ քիչ է. 1897ին գիւղերու մէջ 1000 տղամարդուն կ'իյնար 1040 կին, 1926ին' 1081 կին։

Յաջորդով Խորհրդ. Միութեան ժողովուրդներու մարդահամարը։

ՔԻՏԱԿԱՆ ԼՕ, ԼՕՆԵՐԷՆ

ՈՍԿՈՐԷ ՊԱԼԱՏԸ

(ՀԷՔԵԱԹ)

Կ'ըսեն թէ' դարեր առաջ, Չինմաչինի թագաւորներէն մէկը, իր սիրած աղջկան փափաքին համաձայն, մարդկային ոսկորներէ եւ գանկերէ պալատ մը շինած է, եւ պալատին աջ կողմն ալ բարձր, խիստ բարձր աշտարակի մը գագաթին, իր սիրուհիին պատկերը քանդակել տալով, հրամայած է որ' ամէն առաւօտ, բարի լոյսին, զօրքն ու զօրականները, պալատականներն ու ազնուականները հազար հազար ժողովուրդներու հետ, երկրպագեն աղջկան պատկերին առջև, օրհնելով սիրոյ համար թափուած արիւնը, փառաբանելով անօրինակ զոհաբերութիւնն ու հզօրութիւնը արիւնածանգ սուրերու։

*
* *

Նազէ՛, ի՞նչ է քու սրտի փափաքը։ Եթէ կ'ուզես սա դաշտերը կանաչափառ, անթիւ, անհամար ոչխարներու հօտերով գունաւորեմ։ Եթէ կ'ուզես, սա յորդահոս գետը ցամքեցնեմ ու մշտադալար ծաղկանոցի վերածեմ։ Աստղերը եթէ համրանք ունենան, անոնց թիւով լալ ու գոհար, մարգարիտի շարոցներու խուրձեր դարձնեմ, զմրուխտ, ալմաստ, Սիփան սարէն ու Նեմրութէն մինչեւ Բոհտան ու Շէմտինան, ցանեմ, փռեմ ոտքերուդ տակ։

— Ալօ՛, Կտրիճին հարստութիւնը անոր փառքն է յաղթական, քաջերու խնդութիւնը' տիեզերքի ուժը։ Արեւին հետ, արեւին պէս, դու ծնած ես պիտի մեռնիս։ Գիտեմ խենդ ես, տենչերուս պէս. կրակիս բոց, բուք ու փոթորիկ։ Համբուրեցի՞ր ... քուկդ եղայ, չէ՞, կատարէ կամքս։ Շինէ պալատ մը ոսկորէ, մարդոսկորէ։

*
* *

Ելաւ Մըրատ. լուսածագին զէնքեր կապեց։ Բաշէ՛ փ, գոռաց, հեծաւ իր ձին արաբական։ Մտրակեցին ձիերը ողջ, հազար հազար խենդերը քաջ, մահ ու աւերում համատարած բռնեց երկիր։ Գետերն եղան արիւն սելլան, ողողեցին գիւղերը մեծ. դաշտեր լերկ, բուսարմատներ հողին երես ղիզած, վտիտ։ Անապատներն անծայր, անվերջ ու կարաւան չեկաւ, չանցաւ։

Շինեց Մըրատ բերդն ոսկորէ, ու գանկերու աչքափոսեր, զըմրուխտ աչքեր տեղաւորեց. վառել տուաւ հսկայ խարոյկ յաղթանակի, խրախճանքի։

Ոսկէ բոցեր, կրակն անմար, հուր բերաններ հազար լեզուով, ճերմակ ծուխի գուլաներով հասան գահը մեծ Ալլահի։

Նազէն ելաւ պատուհանէն, նայեց, գիտեց գործը քաջին, նայեց, նայեց ու հիացաւ. բայց նկատեց որ պալատի աջ կողմը բարձր, չկայ Չինի, Չինմաչինի աշտարակը հէքեաթներու։

Մըրա՛տ, ի՛մ տէր, դու իմ գերի՛ն, շինէ՛լ տուր դուն մեծ աշտարակ ու գանկերու դէզին վրայ թող միշտ մնայ պատկերը մեր։ Դրել տուր հոն թէ աշխարհի մարդիկ բոլոր որ կը ծնին ու կը մեռնին, մեռնո՞ղն է շատ, թէ ապրողը, կի՞նն է հզօր թէ տղամարդ։

*
* *

Շինեց Մըրատ մեծ աշտարակ հազար հազար նոր գանկերէն, ու ոսկորէ մեծ պալատէն, բարձր, շա՛տ բարձր աշտարակի, վե՛ր գագաթին, տնկեց արձանն իր սիրածի, չքնաղագեղ, Աստուածածին իր Նազէի։ Բայց չհասաւ իր խելքը խենդ, ջահիլ անփորձ, թէ' աշխարհիս մա՞հն է շատուր, թէ կեանքը շատ։

*
* *

Իմաստուն էր մեծ եղբայրը Մըրատին քաջ, տիեզերքի գաղտնիք գիտէր եւ աստղերու լեզուին տեղեակ. Աստուածներու գիրք կը կարդար։

— Ըսէ եղբա՛յր, աշխարհի վրայ, ապրողնե՞րն են բազմաթիւ թէ մեռնողները։

Եղբայրը նայեց, շա՛տ զարմացաւ, գլուխ շարժեց, աչքին արցունքն աղբիւր դարձաւ, հառաչելով հազիւ ըսաւ։ «Մեռնողները շատ»։

—Ապրողներ շատ, պնդեց Մըրատ։

— Չէ՛, մեռնողներն անթիւ ու շատ։

—Պատճա՞ռ, պատճա՞ռ, հարցուց Մըրատ։

— Ես չեմ հաշուեր այն քաջերը, որոնք կիներու խելքով ու խորհուրդներով կը ղեկավարուին, վասնզի աշխարհիս վրայ, մեռելները եւ կիներուն գործիք, խաղալիք դարձած տղամարդիկը, միեւնոյնն են ու հաւասար. մեռնողները' ուրեմն շատ։

*
* *

Մտածեց, երկար մտածեց Մըրատ։ Սխալ չէր կրնար ըլլալ իր իմաստուն եւ մեծ եղբօր պատասխանը։ «Կինը թէ' դժոխք եւ թէ դրախտ է։ Ես չեմ հաշուեր այն քաջերը, որոնք կիներու խելքով ու խորհուրդներով կը ղեկավարուին.- վասնզի' աշխարհիս վրայ, մեռելները և կիներուն խաղալիք դարձած տղամարդիկ միեւնոյնն են եւ հաւասար։ Մեռելները շատ են ուրեմն»։

Ելաւ Մըրատ մեծ աշտարակ. նայեց առջեւ խո՛ր խորխորատ։ Ու հոն' ուր երկու հսկայ, սեւ ժայռերը գլուխ գլխի, հազար դարերէ ի վեր կը փսփսան ու իրենց խոռոչներէն արցունքի պէս աղի ու վճիտ ջուրերը անոնց կուրծքերն ի վար կը վազեն։ Հոն' Խօշապայ մեծ ու պղտոր գետի յորձանքներու խորքերէն, երկու գլուխները վեր կը նային ակնապիշ ու կը կրկնեն. «Մեռելներն են շատ»։

Նազէն ու Մըրատն են անոնք։

Իսկ ոսկորէ պալա՞տը։ Օ՛, ոչ ոք գիտէ անոր տեղը։ Տարին մէկ օր միայն, կէս գիշերին Պաշեսայ սարի սառցակոյտեր կայծակի թեւեր կ'առնեն, ամպերու որոտումներով աշխարհ կը դղրդացնեն։ Ահուսարսափ կը տիրէ ամենուրեք, վախէն' մարդիկ կը դադրին շնչելէ, բոլոր աչքերը կը գոցուին, խուլ ու ոսկրային ճարճատիւնի մէջէն, մէկը կը հեծկլտայ.

— «Մեռնողներն են շատ»։

Թարգմ. ԱԶԳԻՆ

ԳԻՏԱԿԱՆ ԱՍՈՒԼԻՍ

ՊԱԼՔԱՆՆԵՐՈՒ ԵՐԿՐԱՇԱՐԺԸ

Յաճախ կ'ըսենք — ժայռի պէս տոկուն եւ անշարժ։ Բայց միշտ ալ ժայռակոյտեր, լեռնակոյտեր, դաշտերէն մինչեւ քաղաքները խորհրդաւոր ուժի մը վրայ կը ծփան այնպէս ինչպէս փայտի բեկոր մը' գետի մը յորձանքին վրայ։

Ցեսականօրէն աշխարհի ոչ մէկ կէտը զերծ է երկրաշարժի հաւանական ցնցումներէ. բայց իրականին մէջ կարեւոր եւ ամէնէն աւելի աւերիչ երկրացնցումները կը զուգադիպին երկրագունդի մեծ լեռնաշղթաներուն ստորոտը եւ մանաւանդ այն գիծերուն վրայ, որոնք սլացիկ եւ թեք լեռնազանգուածներ կը բաժնեն տափարակ եւ ցած տափաստաններէ կամ ծովային անդունդներէ։ կարծէք այդ կէտերը կը ներկայացնեն երկրակեղեւի ամէնէն աւելի խախուտ, անհաւասարակշիռ շերտերը։

Այսպէս ճափոնական հնաւոր կղզեխումբը թաւած խաղաղականի ամենախոր անդունդներուն ափին, կամ ամերիկեան Անտէան լեռնաշղթայի ստորոտը փռուած երկիրները Սան-Ֆրանչիսկոյէն մինչեւ Վալփարէզօ' որոնց ոտքերը կը մխրճուին խորունկ ջուրերուն տակ, վերջապէս հայկական-կովկասեան լեռնակոյտը կամ Պալքանեան երկրաբանական խառնարանը, ասոնք երկրաշարժի դասական երկիրներն են, ուր հողը ջերմի սարսուռներ եւ երբեմն ալ երկար թմբիրէ մը վերջ ցաւագին ցնցումներ ունի։

Գիտութիւնը տակաւին վերջին խօսքը չէ ըսած երկրաշարժերու մասին, բայց անոնց ուսումնասիրութեան տուած է լայն բերուն թռիչք մը, շնորհիւ կատարեալ գործիքներու, շարժագիրներու (sismographe) որոնք կ'արձանագրեն ցնցումներու ընթացքը, սաստկութիւնը, ալիքները եւ հաւանական աղբիւրը։ Երկրաշարժային գիտութիւնը (sismologie) այսօր քաղաքացիական իրաւունք շահած է պաշտօնական գիտութեանց շարքին եւ ունի իր հեղինակաւոր գլուխները։

Երկրաշարժի պատճառներուն մասին կարծիքները բաժնուած են. թերեւս ամէն լուսաբանութիւն հիմնաւոր է, որովհետեւ բնական երեւոյթներուն ետին միակ պատճառներ փնտռելը չափազանց միակողմանի պիտի ըլլար։ Վայրէ վայր, պարագայէ պարագայ թերեւս թաքուն զսպանակները տարբեր են։

Ահաւասիկ մէկ քանին այդ վարկածներէն, որոնք ամէնն ալ աւելի կամ պակաս տրամաբանօրէն կը բացատրեն երեւոյթները.

Ոմանք կ'ըսեն. երկրիս կեղեւը համեմատաբար նուրբ խաւ մըն է որ հազիւ կը շրջապատէ հրեղէն հեղուկ միջուկ մը։ Այդ կեդրոնական կիզանիւթը, այդ վիթխարի հրացանը ովկիանոսի մը նման իր ծփանքները, իր մակընթացութիւնները ու տեղատուութիւնները ունի, եւ անոր ալիքները երբ կուգան բախելու երկրակեղեւին հոն յառաջ կը բերեն գրեթէ միշտ սարսուռներ, զորս մենք չենք զգար ամէն անգամ, բայց շարժագիրները կ'արձանագրեն ամէն օր եւ օրական քանի մը անգամ։

Ուրիշներ կը պնդեն, թէ երկրակեղեւը միահամուռ, միանուագ կազմուած չէ, այլ ինչպէս սառոյց գետի մը վրայ զանազան սառոյցի բեկորներ անջատաբար կազմուած եւ ապա իրարու մօտենալով փակ[…] ցած են, երկրակեղեւի կազմ[…] թիւնն ալ նոյն ընթացքին հետեւած է։ Պարզ է թէ այդ տարա[…] ջատ բեկորներու միացման կէ[…] տերը միշտ սերտ եւ ամրապի[…] չեն ըլլար, բաղադրութեամբ եւ յօրինուածքով տարբեր, այդ բեկորները իրարու չեն փակիր կա[…] թոգին։ Իրարու հետ չեն եփ[…] ինչպէս սովորութիւն է ըսել, ու աՀաւասիկ ձեղք խախուտ գօտի[…] ներ, հողաշերտեր որոնք երբեմն երբեմն հաւասարակշռութիւ[…] նստելու, տեղաւորուելու պէտք կ'ունենան. անոնց այդ թափառ աշխատանքն է սակայն որ կը քանդէ երբեմն մեր մակերեւ[…] յին տունն ու տեղը։

Կայ նաեւ ուրիշ տեսութիւն մը, ոչ նուազ համոզկեր, որով կը նանք ընդհատել շարքը։

Երկրակեղեւը թէեւ կազմուած բայց հրեղէն միջուկը կը շա[…] նակէ պաղիլ, կծկուիլ եւ ա[…] փոփոխիլ։ Չէ՞ որ այս պայմա[…] րուն մէջ կեղեւին եւ միջուկին միջեւ պարապութիւն մը կը կա[…] մուի. ու ինչպէս ցամքող խնձո[…] մը կեղեւին խորշոմիլը, երկրագ[…] ղեւն ալ կը փոթփոթի, կը ծալ[…] ուի, կը ծնին լեռնաշղթաներ ա[…] գունդներու, դաշտերու քով։ Ա[…] անհարթութիւնները կը շեշտ[…] աստիճանաբար, բայց կարծր երկ[…] րակեղեւի մէջ այդ ծալքեր[…] կազմութիւնը անխուսափելիօ[…] ծնունդ կու տայ բեկանումներու, կծկումներու, պրկումներու, ներք[…] քանդումներու։ Խաւեր կը սա[…] կը ծռմռկին, կը փլին։ Այդ կունքը երբեմն լուռ, բայց յաճախ կը կատարուի յեղակարծ[…] րուն պոռթկումներով, վերջապէ[…] հողը պէտք է որ հաւասարակ[…] ռուի, նստի...

Այդ ներքին հաւասարակշռութեան աշխատանքը շարունա[…] ուած է դարերով, բայց վերջացա[…] չէ անշուշտ, վերջանալիք ալ չ[…] Ուժերու մշտական բախու[…] որքան կը շինեն, նոյնքան ալ քանդեն. հազիւ անոնց միջեւ հաւասարակշռութիւն կը տեղ[…] անկայ տեղի կու տայ նոր փո[…] վայրումներու...

Տիեզերքի կեանքն է [...] կոյր արուեստագէտ մը որ [...] նպատակի կը քանդէ ու կը [...] կը շինէ ու կը քանդէ։

Փ. ՍԱՆՍԱՐ

ՀԱՅ ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ԵՐԳԵՐ

82.— ՊԱՐԵՐԳ ՏԱՐՕՆԷՆ

Լուսնակ գիշեր լուսն անուշ,
Նարինջի ջան,
իմ եարիս պաչ իկն անուշ,
եարօջս ձեռքը մէրձան։
Լուսնակ կ'երթայ Մշոյ սարուն,
Նարինջի ջան,
կշուէ աշուն ու գարուն,
Նարինջի ջան,
բարեւ տանէ իմ եարուն,
եարօջս ձեռքը մէրձան։
Քամին եյաւ էրան էրան,
Նարինջի ջան,
Քշեց բերուն Մշոյ բերան,
Նարինջի ջան,
Մշոյ հաւեր Թեւաւորան,
եարօջս ձեռքը մէրձան։
Մեր քաղաքին կ'ասեն Մուշ,
Նարինջի ջան,
իմ եարիս անունը Նընուշ,
Նարինջի ջան,
Պաչիկ մ'առի շատ անուշ
եարօջս ձեռքը մէրձան։
Պաղն ի՞նչ է, պաղչան ի՞նչ է,
Նարինջի ջան,
Նընու՛շ, քու սէվտան ի՞նչ է,
Նարինջի ջան,
Ծոցիդ մէջ կար քաղցր պտուղ,
եարօջս ձեռքը մէրձան։
Ցեմ հասնիր, փայտան ի՞նչ է,
Նարինջի ջան,
Մշոյ քաղաք շրջերով,
Նարինջի ջան,
Նընուշ տաբան գիշերով,
Նարինջի՛, Նարինջի՛ ջան։

Հաւաքեց' Գ. Միրոյեան

...ՄՈՒԼ ՏԱՂԱՆԴ ՄԸ

...կերը, հայկական հանդէս... մէջ, ունկնդրեցինք առա... ...ագամ նորածիլ տաղանդ ...ուան Նիկոլեան։ Լսեցինք ...ուագին քնքուշ, ներդաշ... ...երէն, թրթռուն հնչիւն... «Յանկամ տեսնել զիմ ...»ի եւ «Ծիծեռնակ»ին։ ...պէս յուզուեցանք, եւ ...ցինք։ Նիկոլեան, հա... ...ան տարեկան, — անուշ, ...եւ հաւեստ տղայ մը, ...կը բերէ խառնուածք մը, ...տաղանդի մը ա... ...թիւն ունի։

...խնդրեմ յառաջէն, որ ...այս երիտասարդ ար... ...ին գժբախտ կենսա... ...ը ամփոփելու։

...ծնած է Կիլիկիա։ ...կը հեռանայ հայրե...

...սկսած է 15 տարե... ...կիլիկեցիներու ծանօթ ...րդ երաժշտագէտ Իւվէզ... ...գնահատութեան արժա... ...է, ժամանակին։ ...տարեկանին, Պէյրութի ...կը մասնակցի նուագահան... ...մը, ուր կը գնահատուի։ ...Հանճըլեան տեսնելով այս ...արտակարգ կարողու... ...ները, որպէս սան, կը ղր... ...Փարիզ 1924ին, զար... ...եւ կատարելագոր... ...համար։

...մեծ ոստանին մէջ, ...րիէ»ի մատակարար Պ. ...Թէքէեան, արգելք կ'ըլ... ...կային տղուն, որ հետեւի ...սիրած արուեստին։ «Տղա՛ս, ...գնա, երկրորդական ու... ...ա՛ռ, եւ գործնական ճիւղի ...ետեւէ։ Արուեստը մարդս ա... ...կը թողու»։

...Նիկոլեան, արուեստի ...աւելի զօրաւոր զգալով, ...յաղթել անօթութեան ...անքին։

...ներ մը աշխատելէ վերջ ...կ'անցնի Լիոն։ Եօթը ...կը պայմանաւորուի ծա... Cirque Rancyի հետ։ ...մէջ, հոգեւոր նուա... ...ի մը կը մասնակցի ...կը ղեկավարէ 26 հոգինոց ...երգչախումբը։ Առաջին ...Մեծապէս կը գնա...

...ի մէջ, Conservatoireի ...Պ. Պալանէն կը ...լաւ վկայական։ ...կը ճամբորդէ Նուագի հայրե... ...Գերման, ա, ուր աւելիխո... ...կը սիրէ երաժշտութիւնը ...Պէթհովէնը։

...հիմա, նիւթական միջոցները ...ներեր, որ կատարելագործէ ...սիրած արուեստը։

— Ճաշակով Արեւելքցի եմ ...զարգացումով Եւրոպացի, ...Հայ ամենամեծ երաժիշտ... ...կը ճանչնամ, Եկմալեանն ...Կոմիտաս Վարդապետը։ Մեր ...ժողովուրդը աննման ժողովուրդ ...ունի հարուստ երեւակայու... ...Սէր՝ դէպի բնութիւնը, ...ջուրը, արեւը, գարունը,

կեանքը։ Ունի այնպիսի երգեր, որոնք պէտք է ձայնագրուին, երաժշտական երանգ եւ շրջանակ ստանան մեր զարգացած երաժշտագէտներուն կողմէ։ Ես ջութակահարի յատկութենէն աւելի երգահանի (Compositeur) տաղանդ կը զգամ իմ մէջ։ Կուզեմ աւելի եւ աւելի ուսումնասիրել մեր ժողովրդական ու հայրենի քաղցիկ տաղերը։ Կ'ուզեմ հայկական շունչին եւրոպական ձեւ հագցնել։ Ճաշակով դասական եմ, բայց կը սիրեմ ռոմանտիկները»։

Այս տաղանդաւոր տղան, հիմա, նիւթական միջոցներէ զուրկ, չկրնալով իր արհեստին կատարելագործութեան հետեւիլ, ստիպուած է ջութակի դասեր տալով ապրիլ Լիոնի մէջ։

Լիոնի գաղութը պիտի կրնա՞յ գնահատել ու պահել իր ծոցին մէջ ինկած այս հազուագիւտ գոհարը։ Մեծ պատերազմէն յետոյ, այդպիսի ի՜նչ նորածիլ տաղանդներ մեռան, շնորհիւ մեր քար անտարբերութեան։

ԱՐՍԷՆ ԱՃԷՄԵԱՆ

ՆՈՐ ՊԱՌԱԿՏՈՒՄ՞

ՀԱՄԱՅՆԱՎԱՐ ԿՈՒՍԱԿՑՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

Ինչպէս գրեցինք, երեսփոխանական ընտրութիւններուն առթիւ ֆրանսայի համայնավարները ամէն տեղ համեմատականի մնացած են, եւ իրենց թեկնածուներուն ընտրութիւնը յաջողցնելու համար, Մոսկուայի Գ. Միջազգայինին որոշումով՝ չեն կրնար համաձայնութեան գալ տարբեր կուսակցութիւններու հետ։

Բացայայտ ձախողութեան մը առաջքն առնելու յոյսով, ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան կողմէ՝ երեսփոխան Ըրնօ Ժան Պերլին մեկնած էր վերջերս, ժընեւի Զինաթափութեան Խորհրդաժողովին ատեն, խորհրդային միութեան արտաքին փոխգործակալ Լիտվինովի հետ տեսակցելու եւ համոզելու համար զայն որ Գ. Միջազգայինը ետ առնէ իր նախորդ որոշումը։

Այս մասին զգայացունց յայտարարութիւններ ըրած էր ընկերվարական Լը Թրոքէ քանի մը օր առաջ, երբ Փարիզի ընկերվարական դաշնակցութիւնը խորհրդաժողով կը գումարէր, համայնավարներու հանդէպ իր դիրքը ճշդելու համար կիրակիի համեմատականի ընտրութեանց առթիւ։

Ըրնօ Ժանի եւ Լիտվինովի տեսակցութեան մասին *Լա Լիպէր* թերթը հետեւեալ մանրամասնութիւնները կը հաղորդէ.

«Ըրնօ Ժան՝ իբր պատուիրակ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան մէկ կարեւոր հատուածին, որուն կը պատկանին Բաշէն եւ Վայեան-Քութիւրիէ, իրօք գացած է Պերլին։ Տօրիօ, ըստ իր սովորութեան՝ դեռ կը մնայ դիտողի դերին մէջ, յետոյ կանգնելու համար ամէնէն զօրաւորին կողքին։ Լիտվինովի հետ տեսակցութիւնը տեղի ունեցած է Պերլինի ռուսական դեսպանատան երկրորդ յարկի սենեակին մէջ, ուր կը հասնին եւ ուրկէ կը մեկնին համայնավար Միջազգայինի գաղտնի թղթակցութիւնները։

Այս տեսակցութիւնը շատ բուռն եղաւ. Լիտվինով մերժեց նոյնիսկ լսել առարկութիւնները Ըրնօ Ժանի, որ ի վերջոյ ձայնը բարձրացուց եւ յայտարարեց թէ՝ նոյն իրիկուն իսկ Մոսկուա պիտի մեկնի։

— Զպիտի մեկնիք Մոսկուա։ Դեսպանը պիտի մերժէ ձեզ տալ Ռուսիա մտնելու արտօնութիւնը։ Ձեզի կը մնայ Փարիզ դառնալ եւ կատարել տրուած հրամանները։

Ֆրանսացի երեսփոխանը այն ատեն փորձեց փաստել իր խօսակցին թէ՝ Ռուսիոյ շահը կը կայանայ նպաստաւորելուն մէջ այն կուսակցութիւններն որոնք դէմ են Սովետներուն հետ խզման։

— Մենք ձեզմէ աւելի լաւ կը ճանչնանք Ռուսիոյ շահը, պատասխանեց Լիտվինով։

— Իսկ մենք, աւելի լաւ կը ճանչնանք Ֆրանսայի բանւորական շարժումը եւ անոր կուսակցութիւնը, յարեց Ըրնօ Ժան։

— Եթէ չէք հասկնար թէ այժմ, Ռուսիա պէտք ունի իր դէմ կազմուած տեսնելու կապիտալիստ ազգերու միացեալ ճակատը, ըսել է թէ, այլ եւս ընելիք չունիք Համայնավար Միջազգայինին մէջ։

Երբ Մարսէլ Բաշէնի տեղեկացուցին Ըրնօ Ժանի եւ Լիտվինոֆի տեսակցութեան արդիւնքը, համայնավար պաշտօնաթերթ Իւմանիթէի տնօրէնը Սանթէի բանտը կանչեց կուսակցութեան ընդհանուր քարտուղար Փիէր Սէմարը։

— Եթէ, ըսաւ Բաշէն անոր, ընտրութիւնս ձախողի, պիտի հեռանամ համայնավար կուսակցութենէն եւ բարեկամներս ու ես նոր կուսակցութիւն մը պիտի հիմնենք։

Վայեան-Քութիւրիէ, որ ներկայ էր տեսակցութեան, Բաշէնի համամիտ գտնուեցաւ եւ աւելցուց.

— Եւ այդ պարագային, պէտք պիտի ըլլայ նաեւ որ ուրիշ խմբագիր մը փնտռէ… ձեր թերթին համար։ Մարդ չունիք։

— Այդ որոշումը Մոսկուայի մէջ տրուած է 52 ազգերու ներկայացուցիչներու միաձայնութեամբը, պատասխանեց Սէմար։

— Խերն անիծեմ 52 ազգերուն, եթէ անոնք պիտի քայքայեն իմ կուսակցութիւնս, պատասխանեց Բաշէն։ Ես ինքս պիտի երթամ Մոսկուա՝ խարցը արծարծելու։ Սկզբունքի խնդիր պիտի հանեմ, որմէ կախուած պիտի ըլլայ Ֆրանսայի համայնավար կուսակցութեան՝ Գ. Միջազգայինին մէջ մնալը՝

— Ձեզ երկուքդ ալ պիտի արտաքսեն, պատասխանեց Սէմար։

Եւ կատղած, մեկնեցաւ Սանթէի բանտէն։ Դուրս ելած պահուն, Սէմար ըսաւ իր բարեկամին Մարանի որ իրեն կ'ընկերանար,

— Խենդ են ասոնք։ Եւ սակայն, գիտեն որ Իւմանիթէն մեզի չի պատկանիր։

*** Մոսկուայի պաշտօնական գործակալութիւնը Ապրիլ 26 Թուակիր հեռագիրով մը կը հերքէ Ըրնօ Ժանի եւ Լիտվինովի տեսակցութիւնը։

ԿԵԱՆՔԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(քաղուած՝ խորհրդ. թերթերէն)

Մամուլի ցուցահանդէս.— *Մայիս 1ին Քէօլնի մէջ (Գերմանիա) բացուելիք մամուլի միջազգային ցուցահանդէսին կը մասնակցի նաեւ Հայաստան։ Հայ պետ. Հրատարակչականը ցուցահանդէսին կը ղրկէ նախայեղափոխականեւ յեղափոխական շրջանի տպագրութիւնները, ինչպէս նաեւ գիտական, հասարակական, քաղաքական եւ այլ պարբերական հրատարակութիւններ։*

Թղթատար աղաւնիներ.— *Երկրին թղթատարական սպասարկութեան թերին լրացնելու յոյսով, մասնաւոր ուշադրութիւն դարձուած է թղթատար աղաւնիները շատցնելու հարցին վրայ։ Եւ որպէսզի թէ քաղաքներու եւ թէ գիւղերու մէջ աւելի զարկ տրուի աղաւնիներու բուծման, հետեւեալ կարգադրութիւնները եղած են։ Ցանտէրերը չպիտի կրնան արգիլել անոնք որ կ'ուզեն բակերու մէջ աղաւնոցներ հաստատել։ Թղթատար աղաւնիներու գողութիւնը կամ սպանումը, պիտի ենթարկուի վարչական պատիժի։*

Ոռոգումներ.— *Բոլոր ջրային շրջաններու վարիչներուն հրահանգուած է փութով կազմակերպել ոռոգման ցանցերու նորոգումը եւ մաքրագործումը, որպէսզի, անոնք պատրաստ ըլլան մինչեւ Մայիս 1։*

Շիրակի, Էջմիածնի եւ Արագածայնի ջրանցքներուն նորոգման համար, ղրկուած են անհրաժեշտ նիւթերը։

Այս տարի ոռոգելի հողերուն տարածութիւնը կ'աւելնայ 5500 հեկտար, որուն 3300ը կ'ոռոգուի Ալզի լիճէն, իսկ 2200ը Շիրակի ջրանցքէն։

Հողը կը կքի.— *Ջրաշէն գիւղին մէջ (Երեւանէն 6 քիլոմեդր հեռու) հողը կը կքի եւ այս պատճառով, մէկ քանի տուներ վնասուած են։*

Երկրաբան մը՝ այս երեւոյթը բացատրած է հետեւեալ կերպով։ Ջրաշէնի հողային կքումները երկրաբանական երեւոյթներէ առաջ կու գան։ Այս մասին մէջ, երկրին կեղեւը ճեղքուած է եւ մօտաւորապէս 10 քիլոմեդր տարածութեան վրայ հողը կքած է։ Հողին վերին խաւերը ստորիճանաբար իջնելով, կը կրթնին ստորին կային խաւերուն, որով, ատեն մը յետոյ կքումները կը դադրին։ Այս կքումներուն կը նպաստեն տեղին կաւախառն հողերը, որոնք անձրեւի եւ հօսող ջուրերու պատճառով, շուտ կը փխրին եւ հողին դիմադրական ուժը կը թուլացնեն։

Ներկայիս, Ջրաշէնի մէջ կազմուած է յատուկ մարմին, որ պիտի զբաղի հողային այս կքումներու ուսումնասիրութեամբ եւ միեւնոյն ատեն պիտի ջանայ տեղաւորել վնասուած տուներու բնակիչները։

Նոր Մալաթիա.— *Կառավարական որոշումով, Նոր Մալաթիան որ կը գտնուի Երեւանի մօտերը, կցուած է Զանգի գաւառակին (Էջմիածին։*

ՁԱՅՆԵՐ ԳԱՒԱՌՆԵՐԷՆ

ԼԻՈՆ, 24 Ապրիլ.— Լիոնի Société Française de Tubize *մետաքսի մեծ գործարանին մէջ կը գտնուին բաւական Հայեր։ Հերթով աշխատողներու գրեթէ մեծ մասը մեր հայրենակիցներն են։ Բոլորն ալ նախանձախնդիր եւ չարքաշ երիտասարդներ են։ Քանի մը այլասերածներ ալ սպրդած են. երկու մեծ աթըլիէներ աւարտելու վրայ են։ Կը լսենք որ, 3րդ հերթը (գիշերը մինչեւ առաւօտ) վերցնելով, մաս մը գործաւորներ հոն պիտի տեղաւորուին։ Երանի թէ ստոյգ ըլլար այս լուրը, որով ֆիզիքական մեծ յոգնութենէ պիտի ազատինք։*

ՊԷ-ՍԷ

ՄԱՐԶԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔ

ՀԱՅ ՄԱՐԶԱԿԱՆԸ ՓԱՎԻՅՈՆԻ ՄԷՋ

Հայ Մարզական Միութեան (Union Sportive Arménienne) ֆութպոլի առաջին խումբը, այսօր, կիրակի Pavillon-sous-Boisի քաղաքապետական մարզադաշտին վրայ, Բ. անգամ ըլլալով պիտի մրցի, Սթատ տը լ'Էսթի ծանօթ առաջին խումբին դէմ։

Այս անգամ ալ, Սթատ տը լ'Էսթ, զօրացած պիտի ըլլայ ձուով, Մերսիէով, եւ ուրիշ խաղացողներով։ Բայց այս անգամ Հ. Մ. իր բոլոր կազմով դաշտ պիտի ելլէ, եւ հաւանական է որ, այս փոխվրէժի մրցումէն նպաստաւոր արդիւնք ստանայ։

Մրցումէն յետոյ Հ. Մ.ի խումբին պիտի տրուի շքանշաններ, Ջատկի «Թուրնուա»յին ֆինալիստ մնացած ըլլալով։

Ժամադրութիւն՝ կիրակի, կէսօրէ յետոյ ժամը ճիշտ 1.30ին, Sortie Métro Gare de l'Est, կայարանին առջեւ։ Մարզադաշտին հասցէն։ 80, Avenue J. Jaurès, Pavillon-sous-Bois. Rue Lafayetteէն առնել 95 B Թրամուէյը ու իջնել մարզադաշտին առջեւ։

Վ. Հ.

ՊՈՒԱ-ՔՈԼՈՆԲ ՅԱՂԹԱԿԱՆ

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Պուա-Քոլոնպի Մասնաճիւղի ֆութպոլի խումբը կիրակի օր մրցեցաւ A. S. Courbevoisի պահեստիին դէմ։ Ա. կիսախաղին իսկ մեր յառաջապահները կարճ եւ արագ «փաս»երով մօտեցան հակառակորդ բերդին եւ հինգվայրկեան վերջ շահեցան Ա. նշանակէտը, յետոյ Բ.ը։

Ֆրանսացիները սկսան բուռն յարձակողականի մը։ Գնդակը բաւական տարուբերելէ վերջ, մեր յառաջապահները շահեցան Գ. նշանակէտը։

Բ. կիսախաղին ֆրանսացիները թէեւ բաւական ժամանակ նեղեցին մեր բերդը, բայց չկրցան շահիլ. քիչ վերջ «քօրնըր»ի մը հետեւանքով, մեր յառաջապահներէն մէկը շահեցաւ 4րդ նշանակէտը, եւ խաղը լրացաւ Հ. Մ. Ը. Մ.ի յաղթութեամբ 4-0։

Զ. Գարիպեան

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ա՜Խ. ԱՅԴ ԻՆՉՈ՞Ւ ԵՐԱԶ ՉԷՐ

— Պ. Մոնթօ հանդարտօրէն կը քնանար իր սենեակին մէջ, երբ անսովոր աղմուկ մը, մեղմ եւ զգուշաւոր, զինքը արթնցուց։ Դեռ բոլորովին չէր բացած իր աչքերը, երբ նշմարեց թէ՝ սենեակին դուռը կը բացուի, ու վախը որ տեսողութիւնը սրելու բարութիւնը ունի, թոյլ տուաւ Պ. Մոնթօին յստակօրէն տեսնելու մէկը՝ որ մութին մէջ ներս կը սպրդէր. ու հանդարտ եւ վճռական շեշտով մը կը հրամայէր,

— Լռէ՛, եթէ կեանքդ կը սիրես։

Անշուշտ, կեանքը կը սիրէր Պ. Մոնթօ։ Զայն չհանեց ուրեմն, եւ իր կարգին, հանդարտօրէն անկողինվրայ նստած՝ դիտեց անծանօթինգործունէութիւնը իր սենեակին մէջ։ Ճաշակի տէր մէկը ըլլալու էր ան, որովհետեւ ամէն գտածը չէր նետեր պայուսակին մէջ։ Կը գրպանէր ինչ որ դիւրատար էր եւ արժէքաւոր։ Խուզարկեց միայն 3 ժամացոյց, որոնցմէ երկուքը կը պատկանէին 18րդ դարու եւ կ'արժէին 10.000 ֆրանք. իսկ երրորդը որ հազուագիւտ կտոր մըն էր եւ կը կարծուի թէ Չինաստանի կայսրերէն մէկուն կը պատկանէր, կ'արժէ 50.000 ֆր.։

Անծանօթը կ'երեւի բաւ համարեց իր գիշերային աշխատանքին արդիւնքը ու մեկնեցաւ հանդարտօրէն, հետը տանելով ինչ որ արժանի գտաւ կրելու։

ԽԱԼԻՖԱՆ ՈՒ ՄԵՂԱՊԱՐՏ ԿԻՆԸ

(ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ՀԷՔԵԱԹ)

...փառս միակ եւ Ամենակա... Ալլահի։ Ի փառս մարգարէին ...խաղաղութիւն եւ օրհնութիւն ...յ անոր վրայ։

Պաղտատի Սուլթանին եւ Էմի... բոլոր ուղղափառներու եւ հա... ...ցեալներու խալիֆա Հարուն-Էր-Րաշիտի անունով, մենք, քա... ...քիս բարձրագոյն միւֆթիս, այս ...ը «ֆէթվա»ն կը հրատարա... ...նք ի գիտութիւն բոլորին։

Ահա՛ թէ ինչ կը ներշնչէ մեզ Ալլահը՝ համաձայն Ղուրանի։

Անբարոյականութիւնը կը տարածուի երկրիս վրայ ու կը կործանէ պետութիւնն ու երկիրը, կը ...ճագնէ ժողովուրդը ի սէր արդու... ...րդի, զուարճութեան, խրախճան...քի եւ փափկակեցութեան՝ ի մոռացութիւն Ալլահի։

Մենք կ'ուզենք, որ բարոյականութեան բոյրը մեր Պաղտատ քաղաքէն երկինք բարձրանայ, ինչպէս կը վերանան անոր հրաշալի պարտէզներուն անուշահոտութիւնները, եւ միւէզզիններուն սուրբ կոչերը մինարէներէն։

Չարիքը կնոջ միջոցով աշխարհ կու գայ։

Անոնք մոռցեր են նախկին օրէնքները, համեստութիւն եւ բարի բարքեր։

Անոնք գլուխներէն մինչեւ ոտքերը թանկագին քարեր կը կախեն։

Նարկիլէի ծուխին պէս թափանցիկ շղարշով կը ծածկուին։

Եւ եթէ կը փաթթուին թանկագին կերպասներու մէջ՝ անոր համար է միայն, որպէսզի աւելի լաւ ցուցնեն իրենց մարմնի կործանարար հրապոյրը։

Ալլահի ստեղծած մարմինը անոնք գայթակղութեան ու մեղքի զէնք կը դարձնեն։

Գայթակղելով անկէ, մարդիկ իրենց քաջութիւնը կը կորսնցնեն, վաճառականները՝ իրենց հարստութիւնը, արհեստաւորները՝ դէպի գործն ունեցած իրենց սէրը, հողագործները՝ աշխատելու ցանկութիւնը։

Այդ պատճառով ալ ի սրտէ որոշած ենք օձին թոյնը հանել։

Կը յայտարարենք բոլոր անոնց որ մեծ ու փառաւոր Պաղտատի մէջ կ'ապրին, թէ ամէն կարգի երգ, նուագ, զուարճութիւն կ'արգիլուի քաղաքին մէջ։

Կ'արգիլուի ծիծաղը, կ'արգիլուի կատակը։

Կիները տուներէն դուրս պիտի ելլեն ոտքէն մինչեւ գլուխ ճերմակ «մաշլախ»ի մէջ ծածկուած։

Անոնց կը թոյլատրուի միայն աչքերուն համար ո՛չ մեծ ծակեր բաց թողուլ, որպէսզի փողոցը գացած ատեննին դիտաւորեալ կերպով չդպչին այր մարդոց։

Ամէնքը — ծերերն ու երիտասարդները, գեղեցիկներն ու տգեղները — ամէնքը թող գիտնան, որ եթէ իրենցմէ ո՛ եւ է մէկուն վրայ ճկոյթի մը չափ մերկութիւն տեսնուի, անիկա պիտի մեղադրուի որպէս այր մարդոց կործանիչը, եւ Պաղտատ քաղաքի պաշտպանները պէտք է որ անմիջապէս քարկոծեն զայն։

Ա՛յս է օրէնքը.

Կատարել զայն այնպէս, որպէս թէ իրեն՝ խալիֆա Հարուն-Էր-Րաշիտի կողմէ գրուած ըլլար»։

Մեծ ողորմածութեամբ Պաղտատի համար նշանակուած
մեծ միւֆթի
ՇԷՅԽ ԿԱԶԻՖ»

Թմբուկներու եւ փողերու ձայներուն տակ մունետիկները զայն կարդացին Պաղտատի շուկային ու քառուղիներուն մէջ եւ աղբիւրներուն քովը. ու նոյն վայրկեանին իսկ ընդհատուեցան երգը, նուագը եւ զուարճութիւնները ուրախ ու հրաշալի քաղաքին մէջ։

Կարծես թէ ժանտախտ նստեցաւ Պաղտատի վրայ։

Քաղաքին մէջ գերեզմանային լռութիւն տիրեց։

Իսկ եւ իսկ ուրուականներու պէս կը շրջէին փողոցները ոտքէն-գլուխ ճերմակ «մաշլախ»ներու մէջ փաթթուած կիները եւ վախկոտ կերպով այս ու այն կողմ կը նայէին։

Շուկաներն ամայացան, ծիծաղն ու աղմուկը չքացաւ եւ. նոյն իսկ սրճարաններուն մէջ շատախօս պատմիչները լռեցին։

Մարդիկ այսպէս են միշտ. կը բողոքեն երբ կը բողոքեն, իսկ երբ կը սկսին ենթարկուիլ օրէնքին, այնպէս կ'ենթարկուին, որ նոյն իսկ իշխանաւորներուն զզուելի կ'ըլլան։

Ինքը Հարուն-էր-Րաշիտն ալ չկրցաւ ճանչնալ իր ուրախ ու երջանիկ քաղաքը։

— Իմաստուններու իմաստուն Շէյխ,— ըսաւ ան մեծ միւֆթիին — ինծի կը թուի, թէ «ֆէթվա»դ շատ խիստ է։

— Հրամայո՛ղ, օրէնքներն ու շուները չար պիտի ըլլան, որպէսզի մարդիկ վախնան անոնցմէ, պատասխանեց մեծ միւֆթին։

Եւ Հարուն-էր Րաշիտը խոնարհութիւն ըրաւ անոր։

— Գուցէ իրաւացի ես դուն, իմաստուններու իմաստունը։

Այդ ատենները հեռաւոր Գահիրէին մէջ ուրախութեան, խնդումի, կատակի, արդուզարդի, երաժշտութեան եւ թափանցիկ ծածկոցին մէջ, պարուհի մը կ'ապրէր Ֆաթմահանըմ անունով,— թող անոր ներէ Ալլահը իր այն ուրախութիւններուն համար, որ կը կատարէ մարդիկը զուարճացնելու համար։

(Շար.)

Դատական ոստիկանութիւնը շրջաբերական մը ղրկած էր գլխաւոր պանդոկներուն, մանրամասնութիւններ տալով գողին մասին: Պուլվառ Սթրազպուրկի պանդոկապետը ճանչցաւ գողը եւ լուր տուաւ ոստիկանութեան: Գաղտնի ոստիկանները պանդոկ եկան եւ շատ չանցած ձերբակալեցին զայն, երբ դրացիի մը սենեակը մտած էր անիկա:

Վերջին անգամ Փարրօ փողոց թիւ 3, Պ. Քութալինի սենեակէն գողցած էր 16,000 ֆրանք, պուլվար Մոնփառնաս թիւ 135 պանդոկին մէջ Պավարիոյ Նախկին դեսպան ֆոն Ռիթթէրի սենեակէն գողցած էր դիւանագիտական վաւերաթուղթեր եւ 50,000 ֆրանքի գոհարեղէն, եւայլն եւայլն:

Հուլբարօֆ ասկէ առաջ Սէնի դատարանին կողմէ մէկ տարի բանտարկութեան դատապարտուած էր, իբրեւ գող:

Երէկուան ֆրանսերէն թերթերը կը հրատարակեն յիշեալին պատկերը և Գ«ողերու թագաւոր» կանուանեն զայն:

ՑՆՑՈՒՄՆԵՐԸ ԿԸ ՇԱՐՈՒՆԱԿՈՒԻՆ

Աթէնքէն կը հեռագրեն Ապրիլ 27 Թուականով.—

Վերջին 24 ժամուան ընթացքին շուրջ 60 նոր ցնցումներ զգացուեցան Կորնթոսի եւ շրջանին մէջ: Անգլիական, ֆրանսական եւ իտալական մարտանաւեր փութացին աղէտին վայրը՝ պատասխանելով Նախագահ Քոնտուրիոթիսի կոչին: Անգլիացիները ցարդ ցամաք հանեցին 500 վրան եւ քանի մը հազար անկողին: Ֆրանսական երկու մարտանաւերը, որ ճամբայ ելած էին բժշկական մարմինով մը եւ դեղօրայքով, այսօր Կորնթոս կը սպասուին: Յունաստանի մէջ հանգանակութիւններէն գոյացաւ մօտ մէկ միլիոն տոլար: Աթէնքի մէջ զինուորական կառքեր կը շրջագային եւ ժողովուրդէն կը հաւաքեն ամէն կարգի պիտոյքներ:

Աթէնքի ամերիկեան հնագիտական դպրոցը եւ Յունաստանի բոլոր ամերիկեան տուները առատաձեռն կը մասնակցին հանգանակութեանց: Արտաքին Նախարար Միխալաքոփուլոս կը յայտարարէ թէ Կորնթոս պիտի շինուի ամերիկեան օժանդակութեամբ եւ բոլորովին արդիական ձեւով:

ԵՂԲԱՅՐԱԿԱՆ ՕԳՆՈՒԹԻՒՆ

Պելկրատէն կը հեռագրեն Ապրիլ 27 Թուականով.—

Այսօր բոլոր թերթերը կը հրատարակեն Եուկոսլաւ ազգային կոմիտէին կոչը՝ Պուլկարիոյ աղէտեալներուն օգնելու համար:

«Պուլկար ժողովուրդին անցուցած այս եղերական վայրկեաններուն, կ'ըսէ կոչը, մեր պարտականութիւնն է ամէնէն առաջ օգնել մեր տառապող սլաւ դրացիին: Մեր նուիրական պարտականութիւնն է այս տագնապալի ժամերուն ըլլալ եղբայրը, որուն սիրտն ու ձեռքերը ամէնէն լաւ կրնան օգնել ու մխիթարել: Գործնապէս ցոյց տանք թէ, վայրկեանը հասնելուն, մեր ժողովուրդի բոլոր դասակարգերուն մէջ եղբայրական համերաշխութիւնը հանդէպ դրացի ժողովուրդին, կը ծնի ինքնաբուխ կերպով»:

Սուրիոյ ազգայնականներուն յաղթանակը

«Թայմզ»ի Պէյրութի Թղթակիցը կը հեռագրէ թէ Դամասկոսի մէջ ընտրուած են ինը երեսփոխաններ, որոնց մէջ վարչապետ Շէյխ Թաճէտտինը եւ 6 ազգայնականներ, որոնց 4ը աքսորուած էին Ֆրանսացիներուն կողմէ: Մնացեալ չորս աթոռներուն համար թեկնածու են Ներքին Նախարար Սայիտ պէյ Մէհասինը, ուրիշ Նախարար մը եւ ապստամբներու Նախկին պետ Ֆէվզի էլ Պաքրի: Հոմսի եւ Համայի մէջ ընտրուեցան բոլոր ազգայնական թեկնածուները, առանց մրցորդի: Ալէվիներու երկրին մէջ համեմատականի ընտրութիւն պիտի կատարուի: Իսքէնտէրունի մէջ ընտրուեցան կառավարական թեկնածուները:

Հալէպի մէջ պայքարը վերջին ծայր սաստիկ եղաւ: Ազգայնական և Նախկին ապստամբապետ Իպրահիմ պէյ Հանանօ ջախջախիչ յաղթանակ մը տարաւ, մինչ Սուրիոյ պետութեան Նախկին Նախագահ Սուպհի պէյ Պարաքաթ 489 բ. կարգի ընտրողներու 82 քուէն միայն ստացաւ: Ազգայնականները սպասուածէն աւելի մեծ յաջողութիւն ունեցան: Նշանակալից է որ, կ'եզրակացնէ թղթակիցը, ժողովուրդը նոյն ջերմ ընդունելութիւնը բրաւ յաղթական ազգայնական թեկնածուներուն և հոգատար իշխանութեանց:

Սերպիա, Յունաստան եւ Իտալիա

Թրիէսթէի «Փիքքոլօ» թերթը կը գրէ թէ մօտ օրէն բանակցութիւններ պիտի սկսին Աթէնքի եւ Պելկրատի միջեւ կարգադրելու համար առկախ խնդիրները՝ Միխալաքոփուլոս — Մարինքովիչ տեսակցութեան ատեն գծուած հիմերու վրայ: Սելանիկի Եուկոսլաւ գօտիի եւ Կէվկէլի—Սելանիկ գիծին խնդիրը կարգադրելէ յետոյ, հաւանական է որ իրաւարարական եւ ոչ-յարձակողական դաշինք մըն ալ կնքեն:

«Փիքքոլօ» կը հաւաստէ թէ միեւնոյն ժամանակ պիտի սկսին իտալեւեուկոսլաւ բանակցութիւնները եւ թէ ամէնէն առաջ վէճի առարկայ պիտի դառնայ իտալական ձեռնարկներու վիճակը Տալմացիոյ մէջ:

Պելկրատէն կը հեռագրեն թէ ընդդիմադիր վարիչները՝ Ռատիչ-Փրիպիչէվիչ եւ Եովանովիչ հարցապնդում ուղղած են արտաքին Նախարարին՝ Եուկոսլաւիոյ արտաքին քաղաքականութեան մասին: Անոնք մասնաւորապէս բացատրութիւններ կը պահանջեն Իտալիոյ իսկական նպատակներուն մասին Ալպանիոյ մէջ, 1921 Նոյ. 9ի դաշնագիրը կնքող մեծ պետութեանց դիրքին մասին հանդէպ Իտալիոյ այդ քաղաքականութեան և Ալպանիան իտալական ազդեցութենէ փրկելու հնարաւորութեանց մասին:

** Թուրքահելլէն բարեկամական դաշնագիր մը կնքելու մասին սկսած բանակցութիւնները ձախողած են, հակառակ Իտալիոյ ջանքերուն, կ'ըսէ Տէյլի Թէլէկրաֆի դիւանագիտական աշխատակիցը:

Հայ եւ Յոյն միջնորդները

Թուրք Թերթերը կը գրեն.—

Հաստատուած ըլլալով որ Զանաք Գալէէն կարգ մը հայ եւ յոյն միջնորդներ Պոլիս եկող զբօսաշրջիկներու շոգենաւերը կը մտնեն եւ Թրքութեան դէմ պրոպագանդ կ'ընեն, Թուրքիոյ մասին գէշ գաղափար մը տալով օտարներուն, Ներքին գործավարութիւնը որոշած է վերջ տալ այս վնասակար պրոպագանդին: Կուսակալութիւնը եւ քաղաքապետութիւնը լեզուագէտ եւ Թուրքիոյ ընդհ. վիճակին եւ աշխարհագրութեան հմուտ Թուրք պաշտօնեաներ պիտի ընտրեն: Անոնք Զանաք Գալէէն սկսեալ զբօսաշրջիկներու շոգենաւերը պիտի մտնեն եւ հարկ եղած տեղեկութիւնները պիտի տան օտար այցելուներուն:

ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՍԳԱՀԱՆԴԷՍ

1915 ԱՊՐԻԼ 11/24Ի 13ՐԴ ՏԱՐԵԴԱՐՁԻՆ ԱՌԹԻՒ

ԱՆՖՈՐՎԻԼ.— Այսօր Կիրակի կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին, 126rue Etienne Dolet, Վահան Թորոսեանի սրճարանը:

Կը խօսի՝ ընկ. Թադէոս Մեծատուրեան:

Հ. Յ. Դ.

Քեռի խումբի Դ. դասախօսական ժողովը՝ այս Չորեքշաբթի: Դասախօս՝ Ընկ. Ճ.: Նիւթ՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան վերաբերումը ներկայ Հայաստանի եւ իր վարչածեւին հանդէպ:

ՑՈՒՑԱՏԵՏՐ

ԱՆԴՐԷԱՍԻ եւ իր շրջանի Հայրենակցական միութիւնը ընդհանուր ժողովի կը հրաւիրէ արձանագրուած եւ ոչ արձանագրուած բոլոր հայրենակիցները՝ այսօր Կիր. կէսօրէ վերջ ժամը 2.30ին Ֆլորիա ճաշարանը, 61 Rue Mr. le Prince, մէթրօ Օտէօն: Օրակարգ հաշուետուութիւն միամեայ գործունէութեան և ընտրութիւն նոր վարչութեան:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի «Արարատ» մասնաճիւղի անդամանդամուհիները ստիպողաբար ընդհ. ժողովի կը հրաւիրուին, 1 Մայիս Երեքշաբթի իրիկուն ժամը 8ին, 10 Quai du Port սրճարանին վերնայարկը:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի փարիզի ֆութպօլի Ա. խումբը այսօր կը մեկնի Ռուան քաղաքը՝ մրցելու համար F. C. Roueni Ա.. խումբին դէմ, որ Normandieի ախոյեան խումբն է: ժամադրավայր Gare St. Lazare առտուն ժամը 7.15ին:

Հ. Մ. Ը. Մ.ի Շավիլի Ա. խումբը կը մրցի I. A. St. Oueni պահեստի խումբին դէմ: ժամադրավայրPorte de St. Ouen ժամը 1ին:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

— Կը փնտռուին Սեբաստիոյ Շար Քշլա գիւղէն Կարակէօլցի Խաչիկ Դաւիթեանի որդիները Յարութիւն 5 տարեկան, քոյրը Մարիամ 7 տարեկան եւ Էվաշըղ 12 տարեկան: Աքսորի միջոցին տեսնուածեն Սուրիոյ (Համա Համալ) ըսուած գիւղը: Իմացնել՝ իրենց եղբօր՝ Սահակ Դաւիթեան, 64 Rue Cuvier, Lyon, France, Լուր տուողին նուէր պիտի տրուի:

Կը խնդրուի Յունահայ եւ Սուրիահայ թերթերէն արտատպել:

— Կը փնտռուի Անգարացի Փիէռ Տարաքճեան որ 1921ին աքսորուած է Մամուրէէթ էլ Ազիզէն: Իմացնել՝ իր մօր Mariam Darakjian, Maison Valencin Ile Roy. Fontaines, s/Saôn, (Rhône). Լուր տուողին 100 ֆր. նուէր:

Կը փնտռուի Սեբաստացի Արշալոյս, հօր անուն՝ Ստեփան, մօր անուն՝ Էլմաս, աքսորի միջոցին Հոմսի կողմերը կորսուած է: Այժմ Պոլիս ըլլալը կը կարծուի: Իմացնել՝ Mihran Mardirossian, Bat. H. No. 39, Charvieu, Isère.

Կը խնդրուի արտասահմանի թերթերէն արտատպել:

ԵՐԵԿՈՅԹ ԵՒ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Այսօր կիրակի ժամը 2.30ին, կռան քաֆէ տէ Սփօր, 116bis Route de Vaulx, Terminus, Croix Luisel, Թռամուէյ 27:

կազմակերպուած՝ պարի ուսուցիչ Պ. Մնիկի կողմէ: կը մասնակցին Mlle Janelly, ֆանթէզիսթ փարիզի Olympiaէն, Mr. Nurbert, պառիթօն, ժընեւի «Թրիանոն Լիրիք» օփերայէն, Mme Vuillard, Թաւջութակահար, Mr. Alfred Houssed կը կառավարէ օրքէսթրը: Պարերը կը սկսին ժամը 4.30ին: երկու ճազ պանտ, Attractions եւայլն:

ՄՈՒՏՔ՝ 3 եւ 4 ՖՐԱՆՔ

IMPRIMERIE - MASSIS - ÉDITIONS
208bis, Rue Lafayette Paris (10)

Le Gérant: H. TEURNIER